Fau Alanga'inga Faolu Ana Ala'anga Kwara'ae

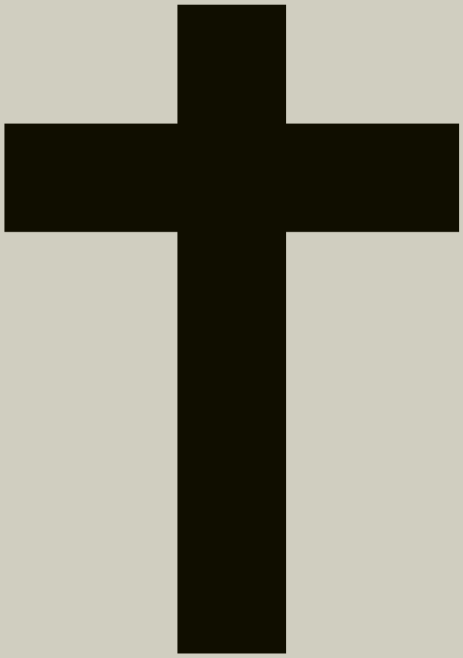

The New Testament and Genesis in the Kwara'ae language of the Solomon Islands

Fau Alanga'inga Faolu Ana Ala'anga Kwara'ae

The New Testament and Genesis in the Kwara'ae language of the Solomon Islands

Niu Testament na Stat long langguis Kwara'ae

copyright © 2003 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kwara'ae

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.
For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-14

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
100e8c4b-3c10-5adf-8b7e-9b5cdcfb9b38

Contents

Jenesis 1
Matthew 80
Mark 141
Luke 178
John 241
Acts 286
Rom 343
1 Korint 369
2 Korint 395
Galesia 412
Efesus 422
Filipae 431
Kolose 437
1 Tesalonika 443
2 Tesalonika 449
1 Timoti 452
2 Timoti 459
Titus 464
Filemon 468
Hebrus 470
James 489
1 Peter 496
2 Peter 503
1 John 508
2 John 515
3 John 516
Jude 517
Reveleson 520

JENESIS

Na sata ˈi Genesis neˈe fadalana neˈe ˈuri: Na safalilana ru ki taˈifau. Na buka neˈe alaˈa sulia ru maˈi ua ˈi naˈo ki ana kaidaˈi God saungaˈinia ru ki taˈifau saena magalia. Ma buka neˈe ka alaˈa logo sulia kaidaˈi God nia saungaˈinia na ngwae, faˈinia na fulilana maˈi taˈangaˈa saena magalia, ma kulu ka nonifii maˈi saena taˈangaˈa leleka ka dao ˈi taˈena.

Na buka neˈe, nia ˈaˈemae maˈi sulia fulilana na magalia neˈe maˈi ˈi naˈo ma sulia logo neˈe God ili ˈuana ˈadoˈa faˈinia ngwae ma noaˈa nia kasi mamalo faˈasia faˈarongoˈa ˈania liana fuana ngwae nia ki. Genesis neˈe toˈo ana ro maˈe alaˈanga ˈinotoˈa ki. Etana faˈi boˈi alaˈanga ˈita maˈi ana bali buka taˈi ru leleka ka sui ana bali buka akwala ma taˈi ru. Nia alaˈa sulia na kaidaˈi God nia saungaˈinia magalia faˈinia na ngwae neˈe kira eta tua saena na magalia. Nia alaˈa logo sulia sa Adam faˈinia ˈi Eve, sa Kein ma sa Abel, faˈinia sa Noa ma na faka doe ba nia saungaˈinia. Nia alaˈa logo sulia na **fera keta ˈato** ba ngwae ki kira iliili ˈuana saungaˈilana ˈi Babilon.

Ruana faˈi boˈi alaˈanga ana na buka neˈe nia ˈita ana bali buka akwala ma ro ru ka dao ana lima akwala **ru ˈafu ki.** Na bali buka neˈe nia toˈo ana ˈaˈemae sulia fuuˈi ngwae **neˈe** ˈi Israel ki, kira futa olitada. Na faˈinaˈonaˈo kira neˈe sa Abraham, na ngwae neˈe na fitoˈonga nia ana God ngasingasiˈa liu. Ma nia ka roˈosulia fatalana God. Buri ˈana nia ka ˈaˈemae laˈu sulia ngela nia sa Aesak faˈinia koˈo nia sa Jakob neˈe kira saea logo ˈani sa Israel. Ngwae neˈe sa Jakob toˈo ana akwala ngela ma ro ngela neˈe na fuuˈi ngwae ˈi Israel ki kira futa olitada.

Ana suilana na buka neˈe, na ˈaˈemae alaˈa naˈa sulia sa Josef, ta ngela ana sa Jakob. Ru neˈe fuli fuana sa Josef neˈe kwaiˈia tala fuana sa Jakob faˈinia ngela nia ki ma na tuaˈa nia kira ka leka ˈuana saena fanoa ˈi Ejipt.

Ru doe saena ˈaˈemae neˈe ki neˈe sulia ru neˈe God nia fulia fuana fuuˈi ngwae nia. Na etangilana buka neˈe, ˈaˈemae sulia kaidaˈi God nia saungaˈinia magalia neˈe, ma na suilana God ka fata alangaˈi faˈinia fuuˈi ngwae nia ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nia ke tagi leˈa sulia fuuˈi ngwae nia. Na ˈaˈemae saena na buka neˈe ki ˈidufaˈi leka sulia God faˈinia na ru neˈe God nia fuliˈi ki, ma ka alaˈa logo sulia na kwai matalangaˈi ˈanga God ana ru noaˈa ˈiri saga ki. Ma God ka nangasia logo na fuuˈi ngwae nia. God nia talaˈia fuuˈi ngwae nia, ma nia ka ˈafida logo. Ma nia ka faˈataˈinia logo na falafala leˈa nia ki saena maurilada. Na buka neˈe fulangaˈinia faˈamamanalana fuuˈi ngwae ˈi Israel fuana ˈafilana na ngwae neˈe kira futa ˈi burida ki fasi ˈiri faˈamamanalada ke ngasi, ma ka teo tari ma noaˈa kasi funu.

Na ˈaˈemae saena na buka neˈe ki niˈi ˈuri:

- God neˈe saungaˈinia na magalia neˈe faˈinia na ru ki taˈifau saena. 1:1-2:15
- Na taˈangaˈa nia eta fuli maˈi saena magalia neˈe ma na ngwae ki taˈifau kira ka nonifii. 3:1-24.
- Na isuisuˈa sulia sa Adam leleka dao ana sa Noa. 4:1-5:52
- Na ˈaˈemae sulia sa Noa faˈinia na faˈi asi doe ba kurua fanoa ki taˈifau. 6:1-10:32
- Na faˈi lalafe keta liu ngwae ki saungaˈinia ˈi Babilon. 11:1-9.
- Na ˈaˈemae sulia ngwae ki ˈita ana sa Siem leleka ka dao ana sa Abraham. 11:10-32
- Na ˈaˈemae sulia uulu koˈo bora kulu ki sa Abraham, sa Aesak, ma sa Jakob. 12:1-35:29.
- Na ˈaˈemae sulia fuuˈi ngwae sa Esau na ngela ˈi naˈo sa Aesak. 36:1-43.
- Na ˈaˈemae sulia sa Josef faˈinia ngwae futa nia ki. 37:1—45:28
- Sa Jakob faˈinia ngwaˈi ngela nia kira tua ˈi Ejipt 46:1—55:26.

God saungaˈinia na magalia

1 Ana etangilana, God saungaˈinia ˈafutana na magalia ma na mamanga.

2 Na magalia nia fioroˈa, ma na kafo doe ka fungu fafia, ma maˈe rodo ka buta

fafia. Ma na Mangona God tua ma ka
ˈasua fafona na kafo neˈeri.*

Na etana asoa

3 Ma God ka fata ˈuri, “Madakolaˈanga
ke dao naˈa maˈi.” ˈUnaˈeri goˈo na
madakolaˈanga ka fuli naˈa diˈia nama
neˈe nia saea.
4 Ma God ka saeleˈa faˈinia na
madakolaˈanga, ma nia ka alua naˈa na
dangi ma na rodo kera ka tua matali.
5 Ma nia ka faˈasata na madakolaˈanga
neˈeri ˈani na Asoa, ma nia ka saea na
maˈerodo neˈeri ˈani na Rodo. Ma na
asoa neˈeri ka sui naˈa. Ma na asoa neˈeri
naˈa neˈe na etana asoa ana na magalia.

Na ruana asoa

6-7 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Alua ta
kula ke teo ˈi safitana na kafo neˈeri ˈiri
ke daroˈia na kafo ka teo ˈi lifua ma na
kafo ka teo ˈi olofa.” Ma na kula neˈeri
ka raˈe maˈi diˈia God nia oga. Na kula
neˈeri nia fulia ma kafo ka daroˈia ta kafo
ka teo ˈi lifua ma ta kula ka teo ˈi olofa.
8 Ma nia ka faˈasata kula neˈeri ˈani na
mamanga. Ma na asoa neˈeri ka sui, na
ruana asoa ana magalia.

Na uula asoa

9 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Kafo loˈoko
teo ˈi olofana mamanga, muke fiku taˈifau
fasi ˈiri kula langa langa ke raˈe maˈi,”
ma na ru neˈeri ka fuli diˈia nama ba nia
saea.
10 Ma nia ka saea na kula langa langa
neˈeri ˈania Ano, ma nia ka saea na kafo
neˈeri ˈania na Asi. Ma God ka lisia na
raoˈa nia ma nia ka saeleˈa faˈinia.
11 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Ru mata-
mata marako toˈo toˈo ki taˈifau, muke
bulao ana ano neˈe. Ma na ano ka toˈo
nama ana ru matamata marako toˈo toˈo
ki taˈifau faˈinia maga ru kira ki. Ma na
maga ru neˈeri ki ke alu laˈu na ru neˈe
kira leka faˈasia.” Ma ru neˈeri ki ka fuli
nama diˈia neˈe nia saea.
12 Na ru matamata marako ˈoro ki neˈe
taˈe maˈi ma ka bulao maˈi na ano neˈe,
ma na maga ru kira ki ka alu laˈu na ru
neˈe kira leka faˈasia. Ma God ka lisia na
raoˈa nia ma nia ka saeleˈa faˈinia.
13 ˈIu na asoa neˈeri ka sui naˈa, na uula
asoa ana magalia neˈeriˈa.

Na faina asoa

14 Ma God ka fata laˈu ˈuri,
“Madakolaˈanga ki muke raˈe maˈi ˈi
lofana mamanga ˈiri muke daroˈia na
dangi ma na rodo. Na ru neˈe ki fuana
faˈataˈilana asoa ki, ma faˈi ngali ki, ma
na kaidaˈi ki.†
15 Na ru neˈe ki ke baˈa teo ˈi lifua saena
na mamanga ma kike rara maˈi ˈi ano
fasi ˈiri ka toˈo ana madakolaˈanga.” Ma
na madakolaˈanga neˈeri ki ke fuli nama
diˈia nia saea naˈa.
16 Nia ka saungaˈinia madaˈafi ka sina
ngasingasiˈa fasi ˈiri ka sina ana asoa ki.
Ma nia ka saungaˈinia na madamo neˈe
nia noaˈa kasi sina ngasingasiˈa diˈia na
madaˈafi, fasi ˈiri ke sina ana rodo. Ma
nia ka saungaˈinia laˈu goˈo na bulubulu
ki.
17 ˈIu God aluda kira ka tua saena na
mamanga ma kira ka rara maˈi ˈi ano fasi
ˈiri ke toˈo ana madakolaˈanga.
18 ˈIu na madaˈafi inaˈu ana sinaˈa
ana na asoa, ma na madamo ka inaˈu
ana sinaˈa ana rodo. Ma kera ka
toˈolangaˈinia dangi ka matali faˈasia na
rodo. Ma God ka lisia na raoˈa nia ma nia
ka saeleˈa faˈinia.
19 ˈIu ma asoa neˈeri ka sui, ma na faina
asoa ana magalia neˈeriˈa.

Na limana asoa

20 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Na iˈa
matamata toˈotoˈo ki, muke tua saena asi
ma muka faˈafungua. Ma na faˈi noˈo
matamata toˈotoˈo, muke tua muka lofo
kwailiu saena na mamanga.”
21 Nia ka saungaˈinia iˈa doe ki saena
asi, ma gwaˈi iˈa matamata toˈotoˈo ki
logo neˈe kira faˈafungua na asi. Ma
nia ka saungaˈinia na faˈi noˈo matamata
toˈotoˈo ki. Ma God ka lisia na raoˈa nia
ma nia ka saeleˈa faˈinia.
22 Ma nia ka faˈaleˈada ma ka fata ˈuri
ada, “Na gwaˈi iˈa ki, nia leˈa fuamuˈa
muke alu ngela ˈoro ˈamuˈa fasi ˈiri kamu
ke faˈafungua asi neˈe. Ma na faˈi noˈo
ki logo, nia leˈa fuamuˈa muke toˈo ana

* **1:2** nama ˈoko saiana rokisilana ˈuri: Ana etangilana, kaidaˈi God talaˈae fuana saungaˈinia ˈafutana na magalia ma na mamanga, na magalia nia fioroˈa, ma na kafo doe ka fungu fafia, ma maˈe rodo ka buta fafia. Ma na Mangona God tua ma ka ˈasua fafona na kafo neˈeri. † **1:14** nama kaidaˈi ana fangaˈa ki

ngela ˈoro ki, fasi ˈiri muke baˈa ˈoro laˈu.”
23 ˈIu ma asoa neˈeri ka sui, niaˈa na limana asoa ana magalia.

Na onona asoa

24 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Na ru mauri ki, kamu ke tua saena ano neˈe. Nia ke toˈo nama ana ru ˈaeˈaela ki ˈi fanoa, ma na ru ˈaeˈaela doe ki ma na ru ˈaeˈaela tiˈitiˈi ki saena masuˈua.” Ma na ru neˈeri ki ka taˈe maˈi ka diˈia nama neˈe nia saea.
25 Nia ka saungaˈinia ru matamata ki neˈe kira toˈo ana mauriˈa neˈe kira tua saena ano neˈe. Nia ka saungaˈinia ru ˈaeˈaela ˈi fanoa ki, ma na ru ˈaeˈaela doe ki ma na ru ˈaeˈaela tiˈitiˈi ki saena masuˈua. Ma God ka lisia na raoˈa nia ma nia ka saeleˈa faˈinia.
26 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Nia leˈa fuana kuke saungaˈinia ngwae ki fasi ˈiri kira ka diˈia logo kuluˈa, ma kira usulia kuluˈa taˈifau naˈa. Kira ke baˈa gwaungaˈi fafia na iˈa ki, faˈinia faˈi noˈo ki, ma na ru ˈaeˈaela ˈi fanoa ki, ma ma na ru ˈaeˈaela doe ki ma na ru ˈaeˈaela tiˈitiˈi ki saena masuˈua.”‡
27 ˈUnaˈeri God ka saungaˈinia na ngwae ki fasi ˈiri kira ka diˈia logo niaˈa, ma kira usulia niaˈa taˈifau naˈa. God nia saungaˈinia ngwae ki ˈania ngwangwane ma na kini.
28 Ma God ka faˈaleˈadaroˈo ma ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Nia leˈa fuana koroˈo ke toˈo ana ngela ˈoro ki ˈiri kike baˈa tua ana kula ki taˈifau saena magalia. Ma moke ˈaˈana fafia ru ki taˈifau saena magalia. Nau ku alu koroˈo ke gwaungaˈi fafia na iˈa ki, faˈinia na faˈi noˈo ki, ma ru ki taˈifau neˈe kira mauri ma kika tua saena na magalia neˈe.”
29 Sui God ka fata laˈu ˈuri, “Rongoa basi, ru matamata marako toˈo toˈo ki taˈifau faˈinia maga ru kira ki ma na fuaˈi ru kira ki, nau ku aluda taˈifau naˈa fuamuroˈo. Na ru neˈeri ki, kike kwatea fanga fuamuroˈo.
30 Bore ma nau ku alua ru matamata marako toˈo toˈo ki taˈifau niˈi fanga fuana na ru mauri ki taˈifau saena ano neˈe: na ru ˈaeˈae ki, na faˈi noˈo ki, ma na ru ˈaeˈaela tiˈitiˈi ki saena masuˈua.”
ˈIu na ru neˈeri ki fuli ka diˈia nama ba nia saea.
31 Ma God ka lisia na raoˈa nia ki taˈifau ma nia ka saeleˈa liu faˈinia. Na onona asoa ana magalia naˈa neˈeriˈa.

2

1 ˈUnaˈeri na raoˈa God ki ana saungaˈilana na mamanga ma na ano faˈinia na ru neˈe teo saeni ki niˈi sui naˈa.

Na fiuna asoa

2 Na raoˈa neˈeri God fulia ka sui naˈa, ma na fiuna asoa nia ka mamalo.
3 Ma nia ka faˈaleˈa fiuna asoa, ma ka toˈolangaˈinia fiuna asoa ana wiki nia abu, osiˈana nia mamalo naˈa, duˈungana na raoˈa nia fuana saungaˈilana na ru ki taˈifau nia sui naˈa.

God nia saungaˈinia na ngwangwane eta eta faˈinia na kini eta eta

4 Na ˈaˈemae sulia God neˈe saungaˈinia naˈa na mamanga ma na ano faˈinia na ru ki taˈifau neˈe tua adaroˈo nia ˈuri:
Ana kaidaˈi neˈe Iawe na God nia saungaˈinia na mamanga faˈinia na ano ma na ru neˈe teo adaroˈo ki,
5 noaˈa ta ru ˈiri bulao ˈua ana na ano, osiˈana noaˈa nia kasi kwatea ˈua na uta, ma ka noaˈa ˈua ta ngwae neˈe ke oˈo ˈua ta oˈola.
6 Na maˈe busu ki goˈo neˈe kwate ma ano ka ngwangasiˈoraˈa.
7 ˈIu na God Iawe ngalia na buli ano ma ka saungaˈinia ˈani taˈi ngwae, ma nia ka ufi sulia ngongorana fasi ˈiri nia ka toˈo ana mauriˈa. ˈUnaˈeri mala neˈe ngwae ka fiˈi mauri.
8 Sui, ˈi bali ana fanelana madaˈafi ana taˈi kula neˈe kira saea ˈani ˈi Iden, na God Iawe nia sasi akaˈu ana taˈi kula leˈa liu, ma nia ka ngalia na ngwae neˈe nia saungaˈinia, ma nia ka kwate nia ka tua ana.
9 Ma nia ka alua na ˈai matamata toˈotoˈo ˈoro ki saena kula neˈeri. Ma na ˈai neˈeri ki lisilada leˈa/kwanga liu ma na fuaˈi ru ki ka leˈa liu fuana ˈanilani. Ma saena tofongana kula neˈeri, ta ro ˈai laˈu neˈe kera uu ˈi neˈeri. Ta ˈai neˈe fufuana ke kwate ngwae ke mauri, ma taˈi

‡ **1:26** Ana kaidaˈi neˈe God saungaˈinia na ngwae, nia saungaˈinia fuana ngalilana na falafala nia ki talana.

neˈe fufuana ke kwatea ma ngwae ki ka
saiana tae neˈe taˈa ma tae neˈe leˈa.
10 ˈIu taˈi kafo nia busu maˈi ˈi Iden
ma nia ka afe saena oˈola neˈeri ˈiri ke
faˈangwangasiˈora. Ana kaidaˈi na kafo
neˈeri nia afe naˈa kwau faˈasia ˈi Iden,
nia ka alu laˈu ta fai kafo matamata.
11 Etana kafo neˈe kira saea ˈani ˈi Pison
neˈe afe kwau saena kula kira saea ˈani ˈi
Havila, kula neˈe gol leˈa liu nia ana.
12 Ma gol neˈeri nia sikasika liu. Ma
na ru moko leˈa liu neˈe kira saea ˈani
‘beliam’ teo ˈi Havila, ma na fau lisilana
leˈa liu neˈe kira saea ˈani ‘oniks’ teo ˈi
neˈeri logo.
13 Ma ruana kafo neˈe kira saea ˈani ˈi
Gihon, ma nia ka afe kwailiu saena fanoa
ˈi Kus.
14 Ma uula kafo neˈe kira saea ˈani
ˈi Taegris nia teo karangi ana fanoa ˈi
Asiria, ana bali ˈuana fanelana sina. Ma
faina kafo neˈe kira saea ˈani ˈi Iufretes.
15 ˈIu na God Iawe ngalia ngwae neˈeri
ma ka alua nia ka tua ana kula leˈa neˈeri
fasi ˈiri nia ka oˈo ˈi saena ma ka lia sulia
na ru neˈe teo ˈi neˈeri ki.
16 Ma na God Iawe ka fata totongaˈi ˈuri
fuana, “ˈOke ˈania fuaˈi ru ki ana ˈai ki
saena na kula neˈe.
17 Bore ma taˈi ˈai goˈo neˈe nia abu
noaˈa ˈoe kosi ˈania fuaˈi ru ki ana. Na
ˈai neˈe ke kwatea ma ngwae ki ka saiana
tae neˈe taˈa ma tae neˈe leˈa.* Diˈia ˈoko
ˈania na fuaˈi ru ki ana ˈai neˈe, ˈoke baˈa
mae nama ana asoa neˈeri.”
18 Ma na God Iawe ka fata ˈuri, “Noaˈa
nia ˈiri leˈa fuana ngwae neˈe ke tua
taˈifilia. Nia leˈa fuana nai saungaˈinia
nama ta taˈi ngwae kwaima fuana neˈe
totolia ke kwaiˈafi ana.”
19 ˈI naˈo, na God Iawe ngali na buli
ano ka saungaˈinia ˈania na ru ˈaeˈaela
ki neˈe ke leka fafona ano, faˈinia faˈi
noˈo ki neˈe kike lofo kwailiu ˈi lifua
saena mamanga. Niniˈari, Iawe ngalida
maˈi fuana ngwae neˈeri fasi ˈiri nia lisia
na ngwae faˈasatada. Na sataˈi ru neˈe
ngwae neˈe ke saeda ˈania neˈe niˈi teo
tari naˈa ˈunaˈeri.
20 Na ngwae ka faˈasata na ru ˈaeˈaela
ki ˈi fanoa, ma na ru ˈaeˈaela ki saena
masuˈua, ma na faˈi noˈo ki logo. Bore
ma noaˈa nia ˈiri dao toˈona ta ru neˈe ka
kwaima ma ka kwaiˈafi ana ngwae.
21 Goˈo, na God Iawe ka kwatea ngwae
neˈeri ka maliu liu. Sui nia ka lafua taˈi
suli karokaro ana ma ka fono logo ˈusia
kula neˈe nia lafua maˈi faˈasia ana.
22 Ma nia ka ngalia suli karokaro neˈeri,
ma ka saungaˈinia taˈi kini, ma nia ka
ngalia maˈi fuana na ngwae neˈeri.
23 Ma kaidaˈi ngwae neˈeri lisia nia ka
fata ˈuri fuana God, “Reala kwa! Niaˈa
diˈia logo nauˈa! Na sulina saka maˈi ana
suliku, na sulina saka maˈi ana suliku, ma
nonina ka saka maˈi ana noniku. Satana
naˈa neˈe ‘kini’, osiˈana nia saka maˈi ana
ngwangwane.”
24 Duˈungana ru neˈeri, ngwae ke
faˈasia na maˈa nia faˈinia teˈa nia, ma
ka tua ratai faˈinia na ˈafe nia, ma kera
ke alua naˈa taˈi manataˈanga diˈia taˈi
ngwae goˈo.
25 Ma na ngwae neˈeri faˈinia ˈafe nia
kera ka dadara goˈo ˈadaroˈo, ma noaˈa
kera kasi ˈeke goˈo ˈanidaroˈo talada.

3

Na ngwae faˈinia ˈafe nia kera aburongo ana fatalana God

1 ˈIu ana ru ki taˈifau neˈe God Iawe
nia saungaˈinida na faˈi loi naˈa neˈe taˈi
ru neˈe nia kwaˈatafa liu fuana ˈosoˈa.
ˈUnaˈeri ana taˈi asoa, na faˈi loi leka
maˈi ma ka saefilo ˈuri ana kini neˈeri,
“ˈUri ma nia mamana neˈe God nia saea
fuamuroˈo noaˈa koroˈo kasi ˈania fu-
fuana ˈai ki taˈifau saena oˈola neˈe?”
2 Ma kini neˈeri ka fata ˈuri, “Noaˈa
ˈuiri ˈiira laˈu. Keroˈo ke ˈania goˈo
ˈamiroˈo fufuaˈi ru ki ana ˈai ki saena
oˈola neˈe,
3 bore ma God ka saea, ‘Taˈi ˈai neˈe
uu goˈo saena tofongana oˈola neˈe noaˈa
koroˈo kasi ˈania nama koroˈo kasi sama
toˈona fuaˈi ru ki ana. Si diˈia koroˈo ˈoia
ru abu neˈeri koroˈo ke baˈa mae.’ ”
4 Bore ma faˈi loi neˈeri nia fata lala
ˈuri, “Alaˈanga neˈana noaˈa ˈiri ma-
mana. Koroˈo kasi mae goˈo.

* **2:17** nama “Na fufuana neˈe kwatea ma ngwae ki talada ka filia tae neˈe taˈa ki ma tae neˈe leˈa ki.” This means that people can choose to live apart from God and not obey His Word. People can choose what is good and bad for themselves. But living apart from God and disobeying His word brings death. God is the only sourse of life.

5 God fata ˈunaˈeri osiˈana nia saiana
ka sui naˈa, si diˈia koroˈo ˈania fuaˈi
ˈai neˈana, maamuroˈo ke baˈa ˈifi, ma
koroˈo ke baˈa diˈia logo niaˈa, ma koroˈo
ka sai logo ana falafala neˈe taˈa ki ma na
falafala neˈe leˈa ki logo.”
6 Na kini neˈe nia lisia na ˈai neˈe
lisilana leˈa liu, ma fuaˈi ru ki bore ka
leˈa logo fuana ˈanilani. Ma nia ka oga
liua naˈa neˈe nia ke kwaˈatafa. Goˈo nia
ka ngalia naˈa ti fuaˈi ru ana ˈai neˈeri,
ma ka ˈania naˈa, ma nia ka kwatea logo
fuana araˈi nia, ma nia ka ˈania logo.
7 Tona goˈo ma maadaroˈo ka ˈifi naˈa,
ma kera ka lia saiana neˈe keraˈa tua
dadara naˈa. Kaidaˈi neˈeri kera ka taia
naˈa raˈi figi ki, ma kera ka toro naˈa
ˈaniˈi fafidaroˈo.
8 Ma nia saˈulafi naˈa, na God Iawe
nia liliu logo ˈana ana kula neˈeri, kera
rongoa ma kera ka leka ago naˈa ˈadaroˈo
faˈasia God ˈi safitana na ˈai ki ana kula
neˈeri.
9 Bore ma na God Iawe nia ri kwau
ˈuana na ngwae neˈeri ka ˈuri, “Se, ˈuri
ma ˈaeˈo naˈa ˈi faˈi kwa?”
10 Ma na ngwae neˈeri olisia ma ka ˈuri,
“ˈIu nau ku rongoa ˈoko leka maˈi, ma
nau ku maˈu, niniˈa nau ku leka ku ago ˈi
neˈe, osiˈana nau ku dadara.”
11 ˈUnaˈeri ma God ka fata ˈuri fuana,
“ˈUri ma sa tai neˈe saea neˈe ˈoko dadara
kwa? ˈUri ma ˈoko ˈania fuana ˈai ba nau
ku luia koroˈo kasi ˈania?”
12 Ma na ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “ˈIu,
bore ma na kini ba ˈoko alua ka tua faˈi
nau niniˈa kwatea fuaˈi ˈai neˈe fuaku,
ma nau ku ˈania naˈa.”
13 ˈUnaˈeri goˈo na God Iawe ka fata ana
na kini neˈeri ka ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoko
sasi ˈuri kwa?”
Ma na kini neˈeri ka fata ˈuri, “Na faˈi
loi naˈa niniˈa soke nau kwate ma nau ku
ˈania fuana ˈai neˈe.”

God matalangaˈinida

14 ˈIu na God Iawe nia fata ˈuri fuana
faˈi loi neˈeri, “Duˈungana neˈe ˈoko sasi
ru neˈe, na ˈafitaˈiˈanga ke dao toˈomu.
Ana ru ˈaeˈaela ki taˈifau, ˈaeˈo goˈo neˈe
ˈoke toˈo ana ˈafitaˈiˈanga neˈe. Nia ka
ˈita ana kaidaˈi neˈe, ˈoke ango naˈa ˈania
olofamu, ma ˈoke ˈania naˈa gegeo ana
ano sulia bongi firi leleka ka dao ana
kaidaˈi ˈoke mae.
15 Nai baˈa kwatea kini neˈe ke
ˈailangaˈi koroˈo kwailiu, moke tuani
fuˈali lamuroˈo toˈotoˈo kasi mango. Na
kwalafa ˈoe ma na kwalafa kini neˈe kera
ke tua ˈani malimae ˈanga adaroˈo. Ma na
kwalafa nia ke baˈa bulia ngisia gwaumu,
ma ˈoke baˈa ˈalea buira ˈaena.”
16 God ka fata laˈu ˈuri fuana kini
neˈe, “Nai baˈa kwate ke ˈafitaˈi fuamu
ana kaidaˈi ˈoke ina. ˈOke baˈa fii liu
ana kaidaˈi ˈoke faˈafuta ngela. Sui
ka ˈunaˈeri bore ˈana, ˈoke oga nama
ˈamu na araˈi ˈoe, ma nia ke gwaungaˈi
fuamu.”*
17 ˈUnaˈeri God ka fata laˈu ˈuri fuana
ngwangwane neˈeri, “Ana kaidaˈi neˈe,
nai baˈa faˈalia ano neˈe ke taˈa naˈa,
duˈungana ˈoko rongo sulia fatalana ˈafe
ˈoe, ma ˈoko ˈania naˈa fuana ˈai ba
nau ku luia faˈasiˈo noaˈa ˈoe kosi ˈania.
Ana kaidaˈi firi ana maurilamu, ˈoke baˈa
inaˈu naˈa ana rao laga ulafu ˈanga ˈuana
fanga lamu.
18 Na kwalo ngarangaraˈa ki ma na ˈai
taˈa ki kike bulao maˈi saena na ano. ˈOke
baˈa ˈania goˈo ˈamu na ru neˈe bulao ki
saena ano.
19 ˈOke baˈa rao laga ulafu, ma ˈoko
ˈidaˈida, fasi ˈiri na ano ke toˈo ana fanga
leleka ka dao ana kaidaˈi ˈoke mae, ma
na nonimu ke oli saena na ano niniˈa
nau ku saungaˈiniˈo maˈi ana. Nau ku
saungaˈiniˈo ana na ano, ma ˈoke baˈa oli
laˈu saena na ano.”
20 Ma satana na ngwae neˈeri neˈe sa
Adam.† Ana kaidaˈi neˈeri nia ka saea
na ˈafe nia ˈani ˈi Eve, osiˈana niaˈa naˈa
neˈe na teˈa na ngwaˈi toˈa mauri ki.
21 ˈIu na God Iawe saungaˈinia ifi
fuadaroˈo ana ˈuliˈulina na ru mauri
ˈaeˈaela ki, ma ka faˈatoroda roˈo ˈania.

God alua sa Adam ma ˈi Eve ˈi maa faˈasia na kula leˈa neˈeri

22 Ma na God Iawe ka fata ˈuri, “Kaidaˈi
neˈe na ngwae nia raˈe maˈi ka diˈia naˈa
kuluˈa, osiˈana nia sai naˈa ana falafala
taˈa ki ma na falafala leˈa ki. Kaidaˈi neˈe
kulu kasi alaˈania noaˈa nia kasi ngalia

* **3:16** nama Sui bore ˈana ˈoke oga gwaungaˈi fafi araˈi ˈoe, nia ke ˈaˈana fuamu.” † **3:20** Ana alaˈanga ˈi Hebru, sa ‘Adam’ fadalana neˈe ‘Ngwae etaeta’.

laˈu fuaˈi ru ki faˈasia na ˈai ana mauriˈa.
Si diˈia nia ˈania fuaˈi ru ki ana na ˈai
neˈe, noaˈa nia kasi mae naˈa.”
23 Sui, na God Iawe ka alua naˈa ngwae
neˈeri ˈi maa faˈasia na kula leˈa neˈeri ˈi
Iden. ˈIu, God nia saungaˈinia na ngwae
ana na ano. Ma nia ka alua ngwae neˈe ka
rao naˈa saena na ano neˈe, ma ka oˈofia
naˈa oˈola nia ki.
24 ˈI buri ˈana God ka alua ngwae neˈeri
ˈi maa, nia ka alua na ˈainsel ki ka folo
ˈusia bali ˈuana fanelana sina ana kula
leˈa neˈeri ˈi Iden. Ma kira ka folo suli
bongi firi ˈania sele ni ofoˈa ki. Na sele
neˈeri ki, na meamea ana mafula neˈe
ke duˈa maˈi ˈi maani, ma ka liu kalia
kula neˈeri ma noaˈa kasi mamalo. Na
God Iawe nia sasi ˈunaˈeri ˈiri ka fonea
na ngwae ki noaˈa kira kasi leka karangi
maˈi ana na ˈai neˈe fufuana kwatea
ngwae ke mauri firi.

4

Sa Kein saungia sa Abel

1 ˈIu sa Adam faˈinia ˈafe nia ˈi Eve,
keroˈa tua fiku naˈa leleka nia ka ina
ma ka faˈafuta naˈa taˈi ngela ngwane sa
Kein.* Ma ˈi Eve ka fata ˈuri, “ˈIu Iawe
nia kwaiˈafi aku niniˈa nau ku ngali maˈi
na ngela ngwane.”
2 Ma ˈi buri ˈana, nia ka faˈafuta laˈu
ruana ngela ngwane sa Abel.
Ma kaidaˈi sa Abel nia ˈaˈana maˈi, nia
ka sarea ma ka lia sulia na sipsip ki. Ma
sa Kein ngwae ni rao saena oˈola.
3 Ana ta kaidaˈi, sa Kein ka ngalia naˈa
ti fanga saena oˈola nia, ka kwateˈe ˈani
na foˈosi nia fuana Iawe.
4 Bore ma sa Abel nia ngalia bibi sipsip
eta futa ana na sipsip nia ki, ma nia ka
saungia ka mae, ma nia ka ngalia na fasi
ru saela ki, ma nia ka foˈosi ani fuana
Iawe. Ma Iawe ka saeleˈa liu faˈinia sa
Abel ma na foˈosi nia,
5 bore ma noaˈa nia kasi ala goˈo fafia
sa Kein faˈinia na foˈosi neˈe nia duˈafia.
ˈUnaˈeri sa Kein ka saetaˈa ka lilisu liu
naˈa, ma na maana ka rada naˈa.
6 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana sa Kein,
“Faˈuta neˈe ˈoko saetaˈa liu ma maamu
ka rada naˈa ˈira kwa?
7 Diˈia ˈoke sasi na ru saga, na maamu
bore ka lia sae leˈa logo. Bore ma diˈia
ˈoke ˈaila ˈani sasi na ru saga, taˈangaˈa
neˈe nia diˈia ta ru kwasi neˈe tua karangi
amu, ma ka kwaimaˈa kwali fuana faˈali
lamu. Taˈangaˈa neˈe oga liua ke liufiˈo,
bore ma ˈoke liufia nama.”
8 Ana taˈi asoa sa Kein fata ˈuri fuana
ngwae futa nia sa Abel, “Koro leka saena
oˈola.” Ana kaidaˈi keraˈa tua saena
oˈola, sa Kein ka fuˈalia ngwae futa nia,
ma ka saungia ka mae naˈa.
9 ˈUnaˈeri ˈi buri ˈana, Iawe ka saefilo
ˈuri ana sa Kein, “ˈUri ma ngwae futa ˈoe
sa Abel nia ˈi faˈi?”
Bore ma sa Kein ka fata lala ˈuri, “Nau
ku ˈiri saiana. ˈUri ma na raoˈa nai
lala neˈe fuana liaˈa sulia na ngwae futa
nau?”
10 Sui Iawe ka fata ˈuri ana, “Faˈuta neˈe
ˈoko sasi na ru taˈa neˈe kwa? Nau ku
rongoa na ˈabuna ngwae futa ˈoe inaˈu
ana angiˈa maˈi fuaku faˈasia ˈi ano, ma
nia ka amasi nau fuana faˈasaga lana na
ru neˈe!
11-12 Kaidaˈi ˈoko saungia na ngwae futa
ˈoe, na ˈabuna nia afe toli saena ano, ma
na ano ka ˈifi fuana ngali lana ˈabuna.
Osiˈana ru neˈeri na ˈafitaˈi ˈanga ke baˈa
dao nama fafiˈo. Kaidaˈi ˈoko oˈolia na
oˈola ˈoe, noaˈa nia kasi alua ta fanga.
ˈI niniˈari noaˈa ˈoe kosi toˈo naˈa ana
ta ano ˈamu saena magalia neˈe sulia
kaidaˈi ki taˈifau ana maurilamu. ˈAeˈo
ngwae naˈa fuana liu kwailiu ˈanga, ma
noaˈa ˈoe kosi mango.”
13 Goˈo, sa Kein ka fata ˈuri fuana Iawe,
“Na kwaˈikwaˈinga neˈana nia ˈato liu
naˈa fuaku.
14 Kaidaˈi neˈe ˈoko lali nau naˈa faˈasia
na ano neˈe ma noaˈa nau kusi tua laˈu
ana kula neˈe ˈoko tua ana. Ma kaidaˈi ki
taˈifau ana mauri laku, nai baˈa dau goˈo
ˈani liu kwailiu ˈanga naˈa. Ma si diˈia ta
ngwae goˈo ˈana ke dao toˈoku, ma nia ka
saungi nau, nai mae naˈa!”
15 Bore ma Iawe nia fata ˈuri ana
sa Kein, “Noaˈa goˈo. Si diˈia ta ng-
wae saungiˈo ˈoko mae, nai baˈa kwatea
kwaˈikwaˈinga nia ke fiu fau ki ka liufia
kwaˈikwaˈinga ˈoe.” Sui, na Iawe ka alua
maˈetoto ana, fasi ˈiri diˈia ta ngwae bore

* **4:1** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Kein’ fadalana neˈe ‘Ngali maˈi’.

ˈana dao toˈona noaˈa nia kasi saungia ka mae.
16 Goˈo, sa Kein ka leka naˈa kwau ˈana faˈasia kula Iawe nia tua ana. Ma nia ka tua naˈa ana bali ana fane lana madaˈafi ana ˈi Iden na kula kira saea ˈani ˈi Nod.†

Na ˈato kaleˈa sa Kein

17 Sa Kein faˈinia ˈafe nia kera tua fiku naˈa, leleka ˈafe nia ka ina naˈa, ma nia ka faˈafuta taˈi ngela ngwane, kera ka faˈasata ˈani sa Enok. Ana kaidaˈi neˈeri, sa Kein ka saungaˈinia taˈi fanoa, ma ka saea ˈani ˈi Enok sulia satana na ngela nari nia.
18 Sa Enok alua sa Irad. Sa Irad alua sa Mefujael. Sa Mefujael ka alua sa Metusael. Ma sa Metusael ka alua sa Lamek.
19 Araˈi neˈe sa Lamek, nia toˈo ana ro ˈafe ki ˈi Ada ma ˈi Sila.
20 ˈI Ada faˈafuta ngela ngwane neˈe satana sa Jabal, ma na ngwae neˈe kira futa olitana sa Jabal ki, kira tua goˈo saena babala ki, ma na raoˈa kira neˈe ngwae kira sare buluka goˈo ma na nanigot ma na sipsip ki.
21 Na satana na ngwae futa sa Jabal neˈe sa Jubal, ma na ngwae neˈe kira futa maˈi olitana sa Jubal ki, kira sai leˈa liu ana kidili lana na gita ma faˈinia ufi lana ˈau ki.
22 Ma ˈi Sila ka faˈafuta taˈi ngela ngwane neˈe satana sa Tubalken, ma na ngwae neˈe futa olitana sa Tubalken ki, kira sai leˈa liu ana saungaˈilana na ru fuana raoˈa ki ˈania na barasi ma na aean. Na ngwaingwaena sa Tubalken neˈe satana ˈi Naama.
23 Sa Lamek nia ngu fuana ro ˈafe nia ki ka ˈuri, “ˈI Ada ma ˈi Sila ro ˈafe nau ki, moro sailinga leˈa maˈi fuaku. Diˈia ta ngwae nama ta ˈalako kwaˈi nau, nai baˈa saungia ka mae.‡
24 Diˈia ta ngwae saungia sa Kein ka mae, God ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga nia ke fiu fau ki ka liufia kwaˈikwaˈinga sa Kein. Bore ma, diˈia ta ngwae faˈalia nauˈa, kwaˈikwaˈinga nia ke fiu akwala ma fiu fau ki ka liufia kwaˈikwaˈinga sa Kein.”

Sa Set faˈinia ngwaˈi ngela nia

25 Sa Adam faˈinia ˈafe nia ˈi Eve keroˈa tua fiku nama ˈadaroˈo ka leleka ˈi Eve ka faˈafuta laˈu ta taˈi ngela ngwane neˈe sa Set. Ma ˈi Eve ka fata ˈuri, “God nia kwatea laˈu maˈi ta ngela ngwane laˈu fuaku, ˈiri ka didifulia sa Abel ba sa Kein saungia ka mae naˈa.”§
26 Sui ˈunaˈeri laˈu ˈi buri ˈana, sa Set araˈi ma ka alua taˈi ngela ngwane ma ka faˈasata ˈani sa Enos. Ana kaidaˈi neˈeri mala na ngwae ki ka fiˈi talaˈae fuana foˈosia God ˈani satana Iawe.

5

Na ˈato kaleˈa Sa Adam talaˈae ana sa Set leleka maˈi ka dao ana sa Noa

1 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Adam nia ˈuri:
Ana kaidaˈi neˈe God saungaˈinia na ngwae ki fasi ˈiri kira ka diˈia logo niaˈa.
2 God nia saungaˈinia ngwae ki ˈania ngwangwane ma na kini. Ma nia ka faˈaleˈadaroˈo, ma nia ka saeda roˈo ˈani na Ngwae.
3 Sa Adam tuatua ka dao ana 130 faˈi ngali ki sui, nia ka alua laˈu taˈi ngela ngwane neˈe diˈia logo niaˈa talana. Ma nia ka saea na ngela neˈeri ˈania sa Set.
4 Sui sa Adam nia ka tua laˈu sulia 800 faˈi ngali ki, ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka alua laˈu ti ngela ngwane ma ti ngela kini laˈu.
5 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua naˈa sulia 930 faˈi ngali ki.
6 Kaidaˈi sa Set nia dao ana 105 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Enos.
7 Sui sa Set ka tua laˈu sulia 807 faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti ngela ngwane ma ti ngela kini laˈu.
8 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua naˈa sulia 912 faˈi ngali ki.
9 Kaidaˈi sa Enos nia dao ana 90 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Kenan.
10 Sui sa Enos ka tua laˈu sulia 815 faˈi ngali ki, ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka alua laˈu ti ngela ngwane ma ti ngela kini laˈu.

† **4:16** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ˈi ‘Nod’ fadalana neˈe ‘Kula neˈe noaˈa ngwae kasi tua toˈo ana. Nia liu kwailiu ˈanga’. ‡ **4:23** nama Nau ku saungia taˈi ngwae ka mae, duˈungana nia kwaˈi nau. Nau ku saungia taˈi ngwae ˈalako ka mae, osiˈana nia fuˈali nau. § **4:25** Ana alaˈanga ˈi Hebru ‘Set’ neˈe rongo lana diˈia fadalana neˈe ‘Kwatea’.

11 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua naˈa
sulia 905 faˈi ngali ki.
12 Kaidaˈi sa Kenan nia dao ana 70 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Mahelalel.
13 Sui sa Kenan ka tua laˈu sulia 840 faˈi
ngali ki, ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka alua
laˈu ti ngela ngwane ma ti ngela kini.
14 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua naˈa
sulia 910 ngali ki.
15 Sa Mahelalel tua sulia 65 faˈi ngali ki ka
sui, nia ka fiˈi alua sa Jered.
16 Sui sa Mahelalel ka tua laˈu sulia 830
akwala faˈi ngali ki, nia ka alua laˈu ti
ngela ngwane faˈinia ti ngela kini laˈu.
17 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua naˈa
sulia 895 faˈi ngali ki.
18 Kaidaˈi sa Jered nia tua ka dao naˈa
ana 162 faˈi ngali ki, nia ka alua sa
Enok.
19 Sui sa Jered ka tua laˈu sulia 800 faˈi
ngali ki, ana kaidaˈi neˈeri nia ka alua
laˈu ti ngela ngwane ma ti ngela kini laˈu.
20 Ma kaidaˈi nia mae, nia tua ka dao naˈa
ana 962 faˈi ngali ki.
21 Kaidaˈi sa Enok nia dao ana 65 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Metusala.
22 Sui sa Enok ka tua laˈu sulia 300
faˈi ngali ki, ma nia ka donga God ana
maurilana taˈifau. Ma nia ka alua laˈu
ti ngela ngwane faˈinia ti ngela kini.
23-24 Nia ka donga God ana manatalana
taˈifau leleka God ka lafua faˈasia na
magalia neˈe kaidaˈi nia mauri goˈo ˈana.
Ma noaˈa ta ngwae kasi lisia naˈa. Ana
kaidaˈi neˈeri nia dao naˈa ana 365 faˈi
ngali ki.
25 Kaidaˈi sa Metusala nia dao ana 187 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Lamek.
26 Sui sa Metusala ka tua laˈu sulia 782
faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane ma ti ngela kini.
27 Ma kaidaˈi nia mae, nia dao naˈa ana
969 faˈi ngali ki.
28 Kaidaˈi sa Lamek nia dao ana 182 faˈi
ngali ki, nia alua taˈi ngela ngwane.
29 Nia ka fata ˈuri, “Na ngela neˈe nia
ke baˈa kwaiˈafi akulu, fasi ˈiri kulu
ka taˈi mamalo tiˈitiˈi basi ana raoˈa
ngasi kulu ki ana ano neˈe, niniˈa Iawe
matalangaˈinia ka sui naˈa.” Ma nia ka
saea na ngela neˈeri ˈani sa Noa.*
30 Sui sa Lamek tua laˈu sulia 595 faˈi
ngali ki. Ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka alua
laˈu ti ngela ngwane ma ti ngela kini laˈu
goˈo.
31 Ma kaidaˈi nia mae nia dao naˈa ana
777 faˈi ngali ki.
32 Kaidaˈi sa Noa nia dao ana 500 faˈi ngali
ki, nia alua uulu ngela ngwane ki.
Ma nia ka faˈa satada ˈania sa Siem,
sa Ham, ma sa Jafet.

6

Na tualana ngwae ki taˈa liu

1 Ana kaidaˈi na ngwae ki ˈoro naˈa
saena na magalia neˈe, ma na kini ˈoro
ki kira futa logo,
2 na ngela ngwane God ki kira lisia
ngela kini Ngwae ki lisilada leˈa liu, ma
kira ngali ta kini goˈo ada kira oga kike
korea, ma kika koreda toˈotoˈo naˈa.
3 ˈUnaˈeri na Iawe ka fata ˈuri, “Noaˈa
nia ˈiri leˈa neˈe Mango ˈaku ka teo tari
ana ngwae ki. Kiraˈa na ngwae saena
magalia ki goˈo niniˈa neˈe ta asoa kike
baˈa mae. ˈIta ˈi taˈena kike baˈa tua goˈo
sulia 120 faˈi ngali ki.”
4 Ma ana kaidaˈi neˈeri ma ˈi buri ˈana
logo, ngwae doe liu ki* kira tua logo saena
magalia. Na ngwae neˈeri ki futa ana kini
Ngwae ki ba na ngela ngwane God ki kira
ki koreda ma kika tuatua faˈinida ˈi naˈo
ki. Na ngwae doe liu neˈeri ki ˈi naˈo,
kiraˈa ngwae mala fuana fuˈanga ki, ma
satada ka talo liu ana fanoa ki.
5 Ma kaidaˈi neˈeri Iawe ka lisia na
ngwae ana magalia kira taˈa liu naˈa.
Kaidaˈi ki taˈifau manatalada ngwae ki
taˈifau ka taˈa.
6 Ma na manatana Iawe ka
kwaimanatai liu naˈa. Nia manata sulia
neˈe nia saungaˈinida ma ka aluda saena
magalia neˈe, ma na manatana ka dila liu
naˈa sulia.
7 Sui Iawe ka fata laˈu ˈuri, “Nau
kui baˈa faˈasuia na ngwae ba nau ku
saungaˈinida ki faˈasia na magalia neˈe.
Ma na ru ˈaeˈaela ki, faˈinia ti ru neˈe
ango fafona ano, ma na faˈi noˈo ki logo,
nai baˈa faˈasuida. Nauˈa goˈo neˈe nau

* **5:29** Ana alaˈanga ˈi Hebru ‘Noa’ neˈe rongo lana diˈia fadalana neˈe ‘Kwaiˈafi’. * **6:4** ngwae doe liu ki Nefilim lisia Numbas 13:33.

ku saungaˈinida. Bore ma ˈi taˈena nau
ku manataida liu.”
8 Bore ma sa Noa goˈo neˈe Iawe nia
saeleˈa liu faˈinia.

Sa Noa saungaˈinia taˈi faka doe liu

9-10 Na ˈaˈemae sulia sa Noa nia ˈuri:
Sa Noa toˈo ana uulu ngela ngwane ki,
ma satada neˈe sa Siem, sa Ham, ma sa
Jafet. Sa Noa goˈo neˈe taˈi ngwae neˈe
tua ˈoloˈolo, ma noaˈa nia ˈiri fulia ta ru
fuana ngalia kwaˈi kwaˈinga ana kaidaˈi
nia tua saena magalia, ma nia ka donga
God ana manatalana taˈifau.
11 Bore ma na ngwae ki taˈifau ana
magalia, kira abula rora ka taˈa lilisu naˈa
ˈi naˈona God. Kira tuani fuli bareˈa ma
kika dau goˈo ˈani sau ngwaeˈa.
12 God lisia maˈi na magalia neˈe ki,
lisilana taˈa ka lilisu naˈa, osiˈana na
ngwae ki taˈifau na falafala kira ki taˈa
liu naˈa.
13 ˈUnaˈeri God ka fata ˈuri fuana sa
Noa, “Osiˈana na fanoa nini ˈi ano nia
fungu naˈa ˈani taˈangaˈa neˈe na ng-
wae ki fulia, nai baˈa faˈasuia ngwae ki
taˈifau. Mamana liu, naˈi baˈa malangisia
na magalia neˈe faˈinia na ngwae ki
taˈifau.
14 Nia neˈe ˈoke ngalia na reba ˈai leˈa
ki naˈa, ma ˈoko saungaˈinia taˈi faka doe
liu, ˈoke saungaˈinia kala maˈe luma ki ˈi
saena, ma ˈoko saia ˈi saena ma ˈi iila logo
ˈania na buli saia ki.
15 ˈOke saungaˈinia ketalana ke baˈa
dao ana 135 mita. Ma reba lana ke dao
ana 22 mita. Ma fanelana ke dao ana 13
mita.
16 “Ma kaidaˈi ˈoko saungaˈinia na luma
ana na faka neˈeri, noaˈa ˈoe kosi ˈodoa ˈi
ninimana leleka ka dao ˈi gwaofana. ˈOke
alaˈania ro bali ninimana ki ke ˈifi goˈo
ˈani. Gwauni ke raˈe ka bolo faˈinia taˈi
ˈoiˈa†. ˈOke saungaˈinia uulu tatafe ki‡ ˈi
saena, ma ˈoko saungaˈinia taˈi sina maa
ˈi ninimana.
17 “Nai baˈa kwatea maˈi taˈi kafo afe
doe liu ke fungulia magalia neˈe, ka
mumunia ru neˈe mauri ki taˈifau ˈiri
kike funu. Na ru saena na magalia neˈe
ki ke baˈa mae taˈi taˈifau.
18 Bore ma ana kaidaˈi neˈe nau kui
baˈa fata ˈani taˈi fau alangaˈi ˈanga
faˈiniˈo, nai baˈa tagi suliˈo saena na
faka neˈeri ma faˈinia ˈafe ˈoe ma na
uulu ngela ˈoe ki faˈinia uulu ˈafe kira
ki. Kaumulu taˈifau muke raˈe saena faka
neˈeri fasi ˈiri muke mauri.
19-20 Ma ˈoke baˈa ngalia ro faˈi noˈo
ki saena na faka neˈeri, ma ro ru ˈanga
ana ru ˈaeˈaela, ma na ru ki taˈifau neˈe
mauri fafona ano neˈe. Na ru neˈeri ki
ˈoke baˈa ngalia ta taˈi ru ngwane faˈinia
ta taˈi ru kini saena na faka faˈi kaumulu
ˈiri kike mauri.
21 Ma ˈoke baˈa ngalia logo ti fanga ˈi
saena faka neˈeri ke totoli kaumulu ma
na ru neˈe kira mauri ki logo.”
22 Sui sa Noa ka sasi naˈa sulia ru ki
taˈifau neˈe God nia fata totongaˈi fuana.

7

God kwatea taˈi kafo afe doe liu ka faˈa kwaˈufia ru ki taˈifau

1 Aia, God nia ka fata ˈuri fuana sa Noa,
“Kaidaˈi neˈe naˈa ˈaeˈo faˈinia na ˈafe
ˈoe ma na ngela koroˈo ki, muke leka naˈa
saena na faka neˈe, osiˈana nau ku lisia ka
sui naˈa, taˈi ˈaeˈo goˈo neˈe ˈoko ˈoloˈolo
liu ka liufia na ngwae ki saena magalia
neˈe.
2 ˈOke ngali akwala ma fai ru ana
ru ˈaeˈaela sikasika ki, ta fiu ru ana ai
ngwane ki, ma ta fiu ru ana ai kini ki. Ma
ˈoko ngalia logo ro ru ˈanga ana ru neˈe
noaˈa ˈiri sikasika ki, ta taˈi ru ngwane
faˈinia ta taˈi ru kini.
3 Ma ˈoko ngalia akwala ma fai ru ana
ta noˈo bore ˈana. Ta fiu ru ngwane ma
ta fiu ru kini. ˈOke sasi nama ˈunaˈeri
fasi ˈiri neˈe kaidaˈi na kafo ke gwaˈu na
ru neˈeri ki taˈifau kike kale ma kike alu
ngela laˈu saena magalia taˈifau.
4 Kaidaˈi neˈe, fiu asoa ki naˈa neˈe teo
ma nau kui baˈa kwate na uta doe ke dao
maˈi, ma nia ke baˈa toˈo sulia fai akwala
asoa ma fai akwala rodo, ma nai baˈa
malangisia na ngwae ki taˈifau ma faˈinia
ru ki taˈifau neˈe nau ku saungaˈiniˈi
saena na magalia neˈe.”
5 Ma sa Noa ka sasi sulia ru neˈe God
fata totongaˈi fuana.
6 Kaidaˈi na kafo afe doe neˈeri dao ka
mumunia ru ki taˈifau, sa Noa nia tua
naˈa sulia 600 faˈi ngali ki.

† **6:16** 45 sentamita ‡ **6:16** decks

7 Ma niaˈa faˈinia ˈafe nia, ma na uulu
ngela nia ki faˈinia uulu ˈafe kira ki, kira
ka ruˈu naˈa saena na faka doe neˈeri,
kira ka ago naˈa faˈasia na kafo afe doe
neˈeri.
8 Ma ru ˈaeˈaela neˈe sikasika ki, faˈinia
ai noaˈa ˈiri sikasika ki, ma faˈi noˈo ki,
ma ru angoango ki,
9 kika leka naˈa saena faka neˈeri
faˈinia sa Noa, ma ru ki ana ro ruˈa, kika
leka fiku. Ta taˈi ru ngwane faˈinia ta taˈi
ru kini kira ka ruˈu naˈa diˈia nama neˈe
God nia fata totongaˈi fuana sa Noa.
10 Ma na fiu asoa ki ˈi buri ˈana, na kafo
afe doe liu afe ka fungulia na magalia.
11 Ana ruana madamo ana akwala asoa
ma fiuna asoa ana faˈi ngali neˈe sa Noa
nia dao naˈa ana ono talangaˈi faˈi ngali
ki, na kilu kafo ki saena ano neˈe niˈi ka
ˈifi, ma kafo ka luluasa maˈi ka doe, ma
maˈe uta doe ki ka toˈo maˈi.
12 Ma na uta neˈeri ka toˈo toˈo leleka
ka dao ana fai akwala asoa ma fai akwala
rodo.
13 Ma ana asoa neˈeri nama neˈe sa Noa
faˈinia ˈafe nia ma uulu ngela nia ki, sa
Siem, sa Ham ma sa Jafet, faˈinia uulu ˈafe
kira ki, kira ka raˈe naˈa saena na faka
neˈeri.
14 Ma kwalu kaela ru ˈaeˈaela naˈa
saena magalia neˈe, kira leka naˈa saena
na faka faˈinia sa Noa. Nia toˈo ana ru
ˈaeˈaela ˈi fanoa ki faˈinia ru ˈaeˈaela ki
taˈifau saena masuˈua, ai doe ki ma na ai
tiˈitiˈi ki, ma faˈi noˈo ki taˈifau, kira leka
logo saena na faka neˈeri.
15-16 Ru ki taˈifau neˈe kira toˈo ana
mauriˈa kira leka ro ruˈa, ai ngwane
faˈinia ai kini, kira leka naˈa saena faka
faˈinia sa Noa diˈia ba God saea. Ma
kaidaˈi kira tua taˈifau naˈa saena faka
neˈeri, Iawe ka fono naˈa ˈusia sina maa
ana na faka.
17 Na kafo neˈe ka afe ka doe liu laˈu,
ma nia ka fungu naˈa fafia magalia neˈe,
leleka ka dao ana fai akwala asoa ki.
Ma kaidaˈi kafo neˈeri fungu maˈi ka
fungulia kula neˈe faka nia teo ana, ma
kafo ka lafutaˈinia naˈa na faka neˈe, ma
ka faˈolangaˈinia, ma nia ka faˈofaˈo ka
leka leka naˈa ˈana.
18 Na kafo neˈe ka inaˈu ana funguˈa
fafia magalia neˈe, ma faka neˈe nia
faˈofaˈo ka leˈa goˈo ˈana,
19 leleka kafo neˈe ka fungu fafia na faˈi
ua ki, ma ka raˈe ka leleka ˈana. Gwauna
faˈi ua ki bore ka fungu fafiˈi ka ˈato liu.
20 Fafona ua ki kafo fungu ka ˈato liu,
nia koso ka dao karangia fiu mita ki.
21-23 Ru ki taˈifau neˈe toˈo ana mangoˈi
ru ki neˈe kira tua ana magalia nini God
saungaˈinida, kaidaˈi neˈe nia kuruda,
ma kira ka mae taˈifau naˈa. Ngwae
ki taˈifau faˈinia ru ˈaeˈaela ki taˈifau
ma na ru angoango ki fafona ano neˈe
ma faˈi noˈo ki taˈifau, God nia ma-
lingaˈinida taˈifau naˈa. Sa Noa goˈo
faˈinia luˈuluˈua nia, ma ru ki taˈifau neˈe
tua faˈinia saena faka doe neˈe goˈo neˈe
kira mauri.
24 ˈIu na kafo neˈeri fungu nama ˈana
ˈunaˈeri ka leka sulia taˈi talangaˈi asoa
ma lima akwala asoa.

8

1 Bore ma God nia manata nama toˈona
ˈua sa Noa, ma na ru ki taˈifau neˈe kira
tua faˈinia saena na faka neˈeri, sui nia ka
kwatea taˈi maˈe iru iru ka iru fafia kafo
neˈeri, ma kafo ka talaˈae ka koso laˈu.
2 Nia ka fono ˈusia na kilu kafo ki saena
ano, fasi ˈiri kafo noaˈa kasi busu tafa
naˈa maˈi, ma nia ka faˈasuia naˈa uta
doe neˈeri.
3 Ma kafo neˈeri ka etangia naˈa
gwaˈunga leleka ka dao naˈa ana ta-
langaˈi asoa ma lima akwala asoa.
4 Na faka doe neˈeri ka teo naˈa ˈi
gwauna ua doe ˈi Ararat ki, ana akwala
asoa ma fiuna asoa saena fiuna madamo.
5 Na kafo ka ˈidu ka koso laˈu, ma
ana tangafula madamo ana faˈi ngali neˈe
ana etana asoa ana madamo, ti gwaˈi ua
talaˈae ka raˈe naˈa maˈi.
6 Buri ˈana fai akwala asoa ki laˈu, sa
Noa ka ˈifingia na maa olofolo ana faka
neˈeri,
7-8 osiˈana nia oga ke saiana fasi diˈia
kafo neˈeri nia gwaˈu naˈa ana kula
neˈeri. Aia, nia ka kwatea kwau na taˈi
faˈi noˈo doe neˈe satana na refen, ma
ka faˈa lofotaˈinia kwau. Bore ma faˈi
noˈo neˈeri ka leka ana kula ki taˈifau, ma
nia ka tuani lofo kwailiu goˈo ˈana, leleka
ka dao ana kaidaˈi kafo neˈeri gwaˈu ka
langa langa naˈa. Buri ˈana laˈu sa Noa ka

kwatea laˈu kwau na bola, ma ka danga
ˈania ka lofo laˈu kwau,
9 bore ma na bola neˈeri noaˈa kasi dao
toˈona ta kula fuana tuaˈa, osiˈana na
kafo fungu goˈo ˈana ˈua fafia ano, ma nia
ka oli laˈu maˈi saena na faka. Kaidaˈi nia
oli maˈi, sa Noa taga kwau limana sulia
sinamaa olofolo, ma na bola neˈeri ka lofo
maˈi, ma ka toˈo ana limana. Ma sa Noa
ka ngalia maˈi saena na faka.
10 Nia masia laˈu fiu asoa ki ka sui, nia
ka fiˈi danga laˈu kwau ˈania bola neˈeri.
11 Ma ka saˈulafi naˈa bola neˈeri ka oli
laˈu maˈi, ma nia ka ngalia maˈi raˈi olif
faolu ˈani kwakwana ˈi neˈeri. Sa Noa ka
sai ˈuri ana na kafo neˈe gwaˈu karangi
ka sui naˈa.
12 Nia ka masia laˈu ta fiu asoa ka sui, ˈi
neˈeri nia ka danga ˈania na bola neˈeri
ka leka laˈu kwau, bore ma kaidaˈi neˈe,
nia noaˈa ˈiri oli naˈa maˈi siana.
13 Etana asoa ana madamo etaeta ana
faˈi ngali neˈeri, kaidaˈi neˈeri sa Noa nia
dao naˈa ana ono talangaˈi faˈi ngali ma
taˈi faˈi ngali, kafo neˈe ka langa langa
taˈifau naˈa fafona magalia neˈe. Sui
sa Noa nia ˈifingia sinamaa ana na faka
neˈeri, ma na ano ˈekeˈeke ka tataˈe laˈu
maˈi.
14 Ma ana ro akwala ma faina asoa ana
ruana madamo ana faˈi ngali neˈeri, na
ano nia langa langa taˈifau naˈa.
15 Sui God nia ka fata ˈuri fuana sa Noa,
16 “Kaidaˈi neˈe naˈa, ˈafe ˈoe faˈiniˈo,
faˈinia uulu ngela ˈoe ki faˈinia uulu
ˈafe kira ki, kaumulu taˈifau mulu saiana
muke raˈe naˈa maˈi faˈasia na faka
neˈana.
17 Ma muke logea ru ki taˈifau nena tua
faˈiniˈo saena na faka, kike raˈe logo maˈi,
fasi ˈiri kike baˈa alu ngela ˈiri kike ˈoro
saena magalia neˈe.”
18 ˈUnaˈeri sa Noa faˈinia luˈuluˈua nia,
kira ka raˈe naˈa maˈi faˈasia faka neˈeri,
19 ma ru ki taˈifau neˈe kira tua faˈinia,
kira ka leka logo maˈi ˈi maa, ma kira ka
ruˈu maˈi ˈi maa sulia fuuˈi tuaˈa kira ki
sulida talada.

Sa Noa kwatea foˈosi fuana God

20 Aia, sa Noa nia ˈuia taˈi sulufaua
fuana foˈosilana Iawe, ma nia ka ngalia
ti ru ˈaeˈaela faˈinia ti faˈi noˈo neˈe
kira sikasika fuana ˈau abuˈa, ma nia ka
saungida kike mae, ma ka doˈofida fafona
sulufaua neˈeri.
21 Iawe nia saeleˈa liu ana moko
leˈangaˈa ana foˈosi neˈeri ki, ma nia
ka manata ˈana talana ˈuri, “Nau ku
saiana falafala ngwae ki, ˈita ana kaidaˈi
neˈe kira tiˈitiˈi nama ˈua, manatada nia
teo sui naˈa ana taˈangaˈa. Ka ˈunaˈeri
bore ˈana, noaˈa naisi baˈa faˈalia laˈu
na magalia neˈe duˈungana fuli ru lana
ngwae ki. Kaidaˈi neˈe nau ku faˈafunua
na ngwae ki faˈinia ru toˈo ana mangoˈi
ru ki, kira ka mae ka sui taˈifau naˈa.
Bore ma naisi baˈa sasi naˈa ˈuri ˈi buri,
diˈia nini nau ku sasi ana kaidaˈi neˈe.
22 Kaidaˈi neˈe ka raˈe ˈalaˈa, na mag-
alia nia toˈo ana kaidaˈi fuana fasi lana
oˈola, ma nia ka toˈo ana kaidaˈi fuana
loi lana fuaˈi ru ki. Nia toˈo ana kaidaˈi
fuana gwariˈa, ma nia ka toˈo logo ana
kaidaˈi fuana ˈakoˈako ˈanga. Nia toˈo
ana kaidaˈi fuana rauna ˈai ke aragwata,
ma nia ka toˈo logo ana kaidaˈi fuana
rauna ˈai ke ngosa laˈu. Nia toˈo ana
kaidaˈi ana dangi, ma ka toˈo logo ana
maˈerodo. Ma na ru ˈunaˈeri ki noaˈa
kira kasi sui, leleka ka dao ana ˈisilana
magalia.”

9

God fata alangaˈi faˈinia sa Noa

1 Sui God faˈaleˈa sa Noa, faˈinia uulu
ngela nia ki, ma nia ka fata ˈuri fuada,
“Kaumulu ke toˈo ana ngela ˈoro, fasi ˈiri
magalia neˈe ke fungu ˈanida.
2 Na ru ˈaeˈaela ki taˈifau ana magalia
neˈe, faˈinia faˈi noˈo ki taˈifau, ma iˈa
ki taˈifau, kira ke maˈungi kamu naˈa.
Ma na ru ˈaeˈaela neˈe ki taˈifau, nau ku
aluda ˈi saena limamulu.
3 Etaeta nau ku kwatea goˈo ˈaku ru
saena oˈola ki fuamuˈa fuana ˈanilaniˈi,
bore ma ˈita ana kaidaˈi neˈe, nau ku
kwate na ru ˈaeˈaela ki ma na faˈi noˈo ki,
ma na gwaˈi iˈa ki logo fuamuˈa, fasi ˈiri
kira naˈa neˈe diˈia fanga fuamuˈa fuana
ˈanilani.
4 Bore ma noaˈa kamu kasi ˈania sibolo
neˈe na ˈabu teo ˈua ˈi saena. Nau ku luia
ru neˈeri duˈungana na mauriˈa nia teo
saena ˈabu.
5 Ma nai baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga
fuana ta ngwae neˈe nia saungia ta ngwae

ka mae. Ma si diˈia ta ru ˈaeˈaela saungia ta ngwae ka mae, kike baˈa saungia ka mae logo.

6 Na ngwae neˈe saungia ta ngwae ka mae, kike baˈa saungia nia ke mae logo, duˈungana nau ku saungaˈinia ngwae ka diˈia nauˈa talaku.

7 Kamu ke toˈo nama ana ngela ˈoro, ma ngela kaumulu ki kike toˈo nama ana ngela ˈoro kira ki, fasi ˈiri kike faˈafungua magalia neˈe.”

8 Sui God ka fata ˈuri fuana sa Noa faˈinia ngwaˈi ngela ngwane nia,

9 “Kaidaˈi neˈe nau ku saea taˈi fau alangaˈi ˈanga fuaumulu faˈinia ngela neˈe kike baˈa futa olitamulu ki,

10 ma faˈi noˈo ki, ma ru ˈaeˈaela ki, ma ti ru laˈu neˈe toˈo ana mangoˈi ru ki, neˈe kira tua faˈi kaumulu saena faka neˈana.

11 Nau kui saea na fau alaˈangaˈi ˈanga neˈe fuaumulu, noaˈa naisi baˈa kwatea laˈu ta kafo afe doe ˈuri ke oli laˈu maˈi fuana faˈa funua ru ki taˈifau neˈe mauri, noaˈa ta kafo doe ˈuri laˈu fuana faˈali lana magalia neˈe.”

12 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Na fau alangaˈi ˈanga nau niniˈa nau ku fata ˈani faˈi kaumulu ma na ru ki taˈifau neˈe kira mauri, noaˈa nia kasi baˈa sui, ma maˈetoto nia neˈe ka ˈuri:

13 Nai baˈa alua tafisiˈoro nau ke teo saena gwaˈi salo, ma tafisiˈoro neˈe na maˈetoto ana fau alangaˈinga nau neˈe nau ku alangani faˈi kaumulu.

14 Kaidaˈi nau ku kwatea maˈi gwaˈi salo ki saena mamanga, na tafisiˈoro ke saka naˈa maˈi ana gwaˈi salo,

15 ma nai baˈa manata toˈo ana na fau alangaˈinga nau neˈe nau ku alangaˈi faˈi kaumulu ma ru ki taˈifau neˈe mauri. Noaˈa naisi baˈa faˈalia naˈa mangomuˈa ˈania ta faˈi kafo doe laˈu ˈuri.

16 Kaidaˈi na tafisiˈoro ke saka maˈi ana gwaˈi salo, nai baˈa lisia, ma nau kui baˈa manata toˈona na fau alangaˈi ˈanga neˈe nau ku alangani faˈi kaumulu ma ru ki taˈifau neˈe mauri. Na fau alangaˈi ˈanga neˈe nau tutua kasi baˈa sui.”

17 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuana sa Noa, “Na tafisiˈoro neˈe naˈa neˈe na maˈetoto ana fau alangaˈinga nau neˈe nau ku alangani faˈiniˈo ma ru ki taˈifau neˈe mauri saena magalia.”

Sa Noa faˈinia uulu ngela nia ki

18 Na uulu ngela sa Noa ki neˈe kira leka maˈi faˈinia ana faka doe neˈeri neˈe sa Siem, ma sa Ham, ma sa Jafet. (Sa Ham ka alua sa Kenan.)

19 Ma ngwae ana magalia taˈifau, kira futa maˈi ana kwalafa uulu ngwae neˈe ki.

20 Sa Noa ngwae naˈa fuana oˈongaˈa, ma niaˈa na ngwae etaeta fuana oˈoli lana oˈola ˈani grep. Nia saungaˈinia ˈani waen ana fuaˈi grep ki.

21 Taˈi kaidaˈi nia kwaˈufia waen neˈeri, ma nia ka burasia liu naˈa, ma nia ka kanusua toro nia ki, ma nia ka maliu dadara ˈana ˈi saena na babala nia.

22 ˈIu ana kaidaˈi sa Ham nia lisia neˈe maˈa nia maliu dadara ˈunaˈeri, nia leka kwau ma ka faˈarongoa ro ngwae futa nia ki.

23 ˈIu sa Siem ma sa Jafet kera ka ngalia taˈi toro keta ˈi gwauna ˈabaˈabada roˈo, ma kera ka leka faˈiburi ˈuana babala maˈa kera, ma kera ka suu fafia laˈu. Kera ka faˈitaˈi matamata ana maadaroˈo, fasi ˈiri kera kasi lisia laˈu neˈe maˈa kera maliu dadara.

24 Aia kaidaˈi sa Noa nia ada laˈu nia ka rongoa ru neˈe susu buri nia sa Ham sasi ana,

25 sui nia ka fata ˈuri fuana olitana sa Ham ki,

“Nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa sa Kenan faˈinia kwalafaˈa nia. Kira ke baˈa rao laga ulafu fuana kwalafaˈa ro ngwae futa nia ki.

26 Baˈatafea na Iawe niaˈa na God ana sa Siem. Na kwalafaˈa sa Kenan ki ke baˈa rao laga ulafu fuana kwalafaˈa sa Siem.

27 Nau ku foˈo ˈiri neˈe God ke baˈa faˈa ˈoroa ˈato kaleˈa sa Jafet, ma kira ke baˈa tua ˈania leˈangaˈa faˈinia kwalafaˈa sa Siem, ma na kwalafaˈa sa Kenan ke baˈa rao laga ulafu logo fuada.”

28 Aia, buri ˈana kafo afe doe neˈeri, sa Noa ka tua laˈu sulia 350 faˈi ngali laˈu.

29 Ma kaidaˈi nia mae, nia dao naˈa ana 950 faˈi ngali ki ana maurilana.

10

Kwalafa kira uulu ngela sa Noa ki

1 Na ˈaˈemae sulia kwalafa uula ngela
sa Noa ki, sa Siem, sa Ham, ma sa Jafet,
nia ˈuri: ˈI buri ˈana kafo afe doe baera
kira toˈo laˈu ana ngela ˈoro kira ki.

Kwalafa sa Jafet

2 Na ngela ngwane sa Jafet ki, satada neˈe
sa Goma, ma sa Megog, sa Madae,
ma sa Javan, ma sa Tubal, sa Mesek
ma sa Tiras. Ma kwalafa kira ki
neˈe kira toˈo ana sataˈi ru neˈe ki,
kira futa maˈi ana kwalafa kira ki.
3 Na ngela ngwane sa Goma ki, sa-
tada neˈe sa Askenas, sa Rifat,
sa Togama. Ma na fuuˈi ngwae
ngwaˈi toˈa neˈe, kira futa maˈi ana
kwalafa kira ki.
4 Na ngela ngwane sa Javan ki, satada
neˈe sa Elisa, sa Spen, sa Saepras,
ma sa Rojes.
5 Nia neˈe na kwalafa leka maˈi buri ˈana
sa Javan kira tua kwailiu ana bubunga
kira ki, ma ninimana na asi.
Nia neˈe na kwalafa leka maˈi buri ˈana
sa Jafet ngwae ˈua baera. Kira
ka leka sulia kwalafa toˈotoˈo kira
ki, ma kira ka toˈo ana alaˈanga
toˈotoˈo kira ki logo.

Kwalafa sa Ham

6 Na ngela ngwane sa Ham ki, na satada
neˈe sa Kus, sa Ijip, sa Libia, ma
sa Kenan. Ma na ngwae ana fanoa
neˈe ki, neˈe kira toˈo ana sataˈi ru
neˈe ki, kira futa maˈi ana kwalafa
kira ki.
7 Na ngela ngwane sa Kus ki, na satada
neˈe sa Seba, sa Havila, sa Sakta, sa
Raama, ma sa Sabteka. Ma ngela
ngwane sa Raama ki, neˈe sa Seba
ma sa Dedan. Ma ngwae nini ana
fanoa neˈe ki nini satada kira futa
ana kwalafa kira ki.
8 Ma sa Kus nia toˈo ana taˈi ngela
ngwane neˈe satana sa Nimrod, nia neˈe
ngwae etaeta saena magalia neˈe nia ka
ˈinotoa fafia kula ˈoro.
9 Kaidaˈi ˈoro na Iawe nia kwaiˈafi ana,
ma nia ta ngwae talingaˈi logo fuana
lululana ru ˈaeˈaela ki fuana ˈanilana, nia
neˈe leleka ka dao ˈi taˈena, ngwae ki
kira ka fata ˈuri, “Nau ku foˈo ˈiri na
Iawe ke baˈa kwateˈo ta ngwae talingaˈi
fuana lululana ru ˈaeˈaela kwasi ki, diˈia
sa Nimrod ba ˈi naˈo.”
10 Etaeta nia gwaungaˈi fafia fai fanoa
doe ki neˈe kira saeda ˈania ˈi Babilon, ˈi
Erek, ˈi Akad ma ˈi Kadne. Kira tua ana
kula kira saea ˈani ˈi Babilon.
11 Ma ˈi buri ˈana nia ka leka ˈuana
fanoa ˈaˈana kira saea ˈania ˈi Asiria, ma
nia ka saungaˈinia fanoa doe ki neˈe kira
saea ˈania ˈi Ninifa, ma ˈi Rehobotir, ma
ˈi Kala,
12 ma ˈi Resen. Fanoa doe neˈe kira saea
ˈania ˈi Resen, nia tua ˈi tofongana ˈi Kala
ma ˈi Ninifa.
13 Ma ngwaˈi toˈa neˈe kira futa maˈi ana
kwalafa sa Ijip, kira ana kwalafa
sa Lud, ma kwalafa sa Anam, ma
kwalafa sa Lehab, ma kwalafa sa
Naftu,
14 ma kwalafa sa Patrus ki, ma kwalafa sa
Kasluliu ki, ma kwalafa sa Krit. Ma Krit
neˈe, na ngwaˈi toˈa ˈi Filistia naˈa neˈe,
kira futa maˈi ana kwalafa nia. Ma ngwae
ana kula ki neˈe kira toˈo ana sataˈi ru ki,
kira kwalafa kira naˈa.
15 Ma na ro ngela ngwane sa Ke-
nan ki, satadaroˈo neˈe sa Saedon
na faˈinaˈonaˈo nia, ma sa Het.
Ma toˈa neˈe kira saka maˈi ana
kwalafa ˈi buri ana ro ngwae neˈeri
ki, kira toˈo ana satadaroˈo.
16 Ma ti kwalafa neˈe sa Kenan nia koˈo
naˈa ada ki, neˈe kwalafa sa Jebus, ma
kwalafa sa Amoro ki, ma kwalafa sa Gigas
ki.
17 Ma olitana Hivi ki, ma olitana Aki ki,
ma olitana Sini ki,
18 ma olitana Awad ki, ma olitana Semar
ki, ma olitana Hamat ki.
ˈI buri kwalafa sa Kenan ki, kira ˈoro
liu ma kira ka tuafia kula ˈoro ki laˈu.
19 Ma ano kira ki ka doe liu naˈa nia ka
leka ka dao ana fanoa doe kira saea ˈania
ˈi Saedon ana ˈaena fanoa, ma ka leka
ka dao ana fanoa doe kira saea ˈania ˈi
Gerara, karangia fanoa doe neˈe kira saea
ana ˈi Gasa ana ˈaena fanoa, ma ka leka
ka dao ana fanoa doe ki neˈe kira saea
ˈania ˈi Sodom ma ˈi Gomora, ma ˈi Adma,
ˈi Seboeim karangi ana ˈi Lasa, neˈe kira
tua ˈi bali ana fanelana sina.
20 Nia neˈe fufuˈi ngwae kira futa maˈi
ana kwalafa sa Ham. Ngwaˈi toˈa neˈeri
kira tua kwailiu ana kula toˈotoˈo kira ki,
leka nama sulia kwalafa kira ki talada, ma

kira ka toˈo ana alaˈanga toˈotoˈo kira ki talada logo.

Kwalafa sa Siem

21 Ma sa Siem nia etaeta ngwaefuta nia sa Jafet. Sa Siem nia toˈo ana ngela ki. Ma na fuuˈi ngwae sa Eba futa maˈi ana.
22 Na ngela ngwane sa Siem ki na satada neˈe sa Elam, sa Asuru, sa Afaksad, sa Lud, ma sa Aram. Ma fuuˈi ngwae neˈe saka maˈi burida ki, na satada neˈeriˈa.
23 Ma na ngela ngwane sa Aram ki satada neˈe sa Us, sa Hul, sa Geta, sa Mesek.
24 Sa Afaksad nia alua sa Sela, ma sa Sela ka alua sa Eba.
25 Sa Eba ka alua ro ngela ngwane ki, ma nia ka saea faˈinaˈonaˈo nia ˈania sa Pileg, osiˈana nia futa ana kaidaˈi ngwae ana magalia kira ka daro ma ka talo. Ma nia ka saea ruana ngela nia ˈania sa Joktan.
26 Ma ngela ngwane sa Joktan ki, satada neˈe sa Almodad, sa Selef, sa Hasamaret, sa Jera,
27 sa Hadoram, sa Usal, sa Dikla,
28 sa Obal, sa Abimael, sa Seba,
29 sa Ofir, sa Havila, ma sa Jobab. Na ngwaˈi toˈa neˈeri kira koˈo bora ana fuuˈi ngwae kira futa maˈi ana sa Joktan.
30 Ma kula kira nia tua ana bali ana fanelana sina, ˈi safitana faˈi ua ki, nia eta ˈi Mesa leleka ka dao ˈi Sefa.
31 Nia naˈa na fuuˈi ngwae sa Siem. Ngwaˈi toˈa neˈeri ki kira tua ana kula ki taˈifau ana kula kira ki, leka sulia kwalafa kira ki, ma kira ka alaˈa ˈania alaˈanga toˈotoˈo kira ki.
32 Nia naˈa neˈe na kwalafa sa Noa neˈe futa maˈi ana, faˈinia tuaˈa kira ki neˈe kira tua ˈani. Buri ˈana kafo afe doe baera, ngwae ki taˈifau ana magalia, kira futa maˈi ana uulu ngela niniˈa sa Noa ki, ma kira ka talo saena magalia.

11

ˈI Babilon, ngwae ki kira saungaˈinia taˈi luma neˈe raˈe ka leka ˈana ˈi lifua

1 ˈI naˈo maˈi, ngwae ana fanoa ki ana magalia kira toˈo goˈo ana taˈi alaˈanga goˈo, ma kira ka alaˈa goˈo ˈani alaˈanga neˈeri goˈo.
2 Ma kaidaˈi kira ˈidu ˈuana bali ana fanelana sina, kira ka dao toˈona taˈi oleolea neˈe kira saea ˈania ˈi Babilon. Ma kira ka saungaˈinia fanoa doe kira ˈi neˈeri.
3 Ma kira ka fata ˈuri, “Reala kwa! Kulu ngalia ta afu ano, ma kulu ka saungaˈinia ˈania ti afu brik, ma kulu ka doˈofiˈi ana mafula fasi ˈiri ke ngasi.” Kaidaˈi kira sasi ˈunaˈeri kira toˈo ana brik ˈoro fuana saungaˈi lumaˈanga, ma kira ka toˈo ana saia fuana ˈadolani. Kira kasi rao ˈani fau ki ma sement.
4 Sui kira ka fata ˈuri, “Nia leˈa fuakulu kuke saungaˈinia ta fanoa doe fuakulu neˈe nia ke baˈa toˈo ana ta luma ana neˈe raˈe ka leka leka ˈana ka dao maˈi ana mamanga. ˈI neˈeri kuke baˈa toˈo ana sataˈi ngwae doe, ma noaˈa kulu kasi tua taka fili kulu saena magalia neˈe taˈifau, bore ma kulu ke tua fiku goˈo.”
5 Ma kaidaˈi kira saungaˈi fanoa doe faˈinia luma neˈeri, Iawe ka koso maˈi ka lisia raoˈa kira,
6 ma nia ka fata ˈuri, “Lia basi, kira tua fiku goˈo diˈia taˈi ngwae, ma kira ka alaˈa goˈo ˈania taˈi alaˈanga. Na luma nini kira fiˈi saungaˈinia goˈo na ru etaeta kira ke sasi. ˈI buri, kira ke baˈa sasia ta ru bore ˈana neˈe kira naia.
7 Ru leˈa fuana kuke koso toli ma kuka kwatea alaˈalada ke kwaidolangaˈi, fasi ˈiri kira kasi rongo saiana alaˈalana ti ai.”
8 ˈIu Iawe ka kwate kira ka tua kwailiu ana kula ki taˈifau ana magalia, ma kira noaˈa kasi saungaˈinia naˈa fanoa doe neˈeri.
9 Na satana fanoa neˈeri neˈe ˈi Babilon,* osiˈana kula neˈeri na Iawe nia kwatea alaˈanga ngwae ki ka kwaidolangaˈi saena magalia, ma ana kula neˈeri, ma nia ka lalia ngwae ki fasi ˈiri kike leka tua kwailiu ana kula ki taˈifau saena magalia.

Kwalafa sa Siem leleka ka dao ana sa Abram

10 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Siem nia ˈuri:

* **11:9** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Babilon’ fadalana neˈe ‘Confused-kaubare’. Ma ˈi Babilon nia ta mae toto ana ngwae aburongo ana God.

Ana kaidaˈi kafo afe doe baera nia sui
naˈa, sa Siem nia dao naˈa ana 98
fai ngali ki, ma ta ro fai ngali laˈu
ˈi buri, nia ka alua sa Afaksad.
11 Sui sa Siem ka tua laˈu sulia ta 500
faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane ma ti ngela kini logo.
12 Kaidaˈi sa Afaksad nia dao ana 35 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Sela.
13 Sui sa Afaksad nia tua laˈu sulia 403 faˈi
ngali ki, nia ka alua laˈu ti ngela ngwane
ma ti ngela kini logo.
14 Kaidaˈi sa Sela nia dao ana 30 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Eba.
15 Sui sa Sela tua laˈu sulia 403 faˈi ngali
ki, ma nia ka alu laˈu ngela ngwane ki ma
ai kini ki logo.
16 Kaidaˈi sa Eba nia dao ana 34 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Pileg.
17 Sui sa Eba ka tua laˈu sulia 430 faˈi ngali
ki, ma nia ka alua laˈu ngela ngwane ki
ma ngela kini ki logo.
18 Kaidaˈi sa Pileg nia dao ana 30 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Riu.
19 Sui sa Pileg nia tua laˈu sulia 209 faˈi
ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane ma ti ngela kini logo.
20 Kaidaˈi sa Riu nia dao ana 32 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Sirag.
21 Sui sa Riu nia tua laˈu sulia 207 faˈi
ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane faˈinia ti ngela kini logo.
22 Kaidaˈi sa Sirag nia dao ana 30 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Neho.
23 Sui sa Sirag nia tua laˈu sulia 200 faˈi
ngali ki, ma nia ka alua laˈu na ngela
ngwane ki ma ngela kini ki logo.
24 Kaidaˈi sa Neho nia dao ana 29 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Tera.
25 Sui sa Neho ka tua laˈu sulia 119 faˈi
ngali ki, nia ka alua laˈu ti ngela ngwane
ma ti ngela kini logo.
26 Ma sa Tera ka dao naˈa ana 70 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Abram, sa Neho,
ma sa Haran.
27-29 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Tera
nia ˈuri:
Na ngela ngwane nia ki neˈe sa Abram,
sa Neho, sa Haran. Ma ngela sa Haran ki
neˈe sa Lot, ˈi Milka, ˈi Iska. Sa Haran
ni ka mae naˈa ana fanoa doe nia ˈi Ur
ana ˈi Kaldia, bore ma maˈa nia sa Tera
mauria ˈua. Aia, sa Abram nia korea taˈi
ngela kini sariˈi neˈe satana ˈi Serae. Ma
sa Neho ka korea ˈi Milka kini ngwaefuta
nia.
30 ˈI Serae nia noaˈa kasi alua ta ngela,
osiˈana nia ˈabaraˈa.
31 Aia, sa Tera ka ngalia ngela nia sa
Abram faˈinia ˈi Serae ˈafe sa Abram, ma
nia ka ngalia koˈo tiˈitiˈi nia sa Lot neˈe
maˈa nia sa Haran, ma kira ka leka faˈasia
fanoa doe ˈi Ur neˈe tua ˈi Kaldia, ma kira
ka leka ˈuana abaˈi kula ˈi Kenan. Bore
ma kaidaˈi kira dao ana fanoa ˈi Haran,
kira ka sasia naˈa fanoa kira ˈi neˈeri.
32 Sa Tera nia ka mae naˈa ana fanoa
neˈeri kaidaˈi nia dao naˈa ana 205 faˈi
ngali ki.

12

God ri ˈuana sa Abram

1 Iawe nia fata ˈuri ana sa Abram,
“ˈAeˈo, ˈoke leka naˈa faˈasia fanoa nini
ˈoe, ma faˈasia kwalafa ˈoe, ma faˈasia
luˈuluˈua maˈa ˈoe, ma ˈoke leka naˈa
ˈuana na ano neˈe nai baˈa faˈataˈinia
amu.
2 “Nai baˈa kwatea ˈoke toˈo ana kwalafa
ˈoro,
ma kira ke baˈa tatakolaˈa ka alu taˈi
fuuˈi ngwae doe liu.
Nai baˈa faˈaleˈa ˈoe.
Nai baˈa lafutaˈinia satamu ke talo.
Ma ˈoke baˈa faˈaleˈa ngwae ki laˈu.
3 Na ngwae neˈe kira sasia ru leˈa ki
fuamu,
nai baˈa sasia logo ru leˈa ki fuada.
Bore ma ngwae ki neˈe kira faˈali ˈoe,
nai baˈa kwaˈikwaˈi kira.
Nai baˈa faˈaleˈa kwalafa ki taˈifau ana
magalia suliˈo.”
4-5 Ana kaidaˈi neˈe sa Abram nia dao
naˈa ana fai akwala ma lima faˈi ngali,
Iawe ka saea fuana nia ke faˈasia naˈa
fanoa ˈania ˈi Haran. Ma sa Abram nia
roˈo sulia, ma nia ka ngalia ˈafe nia ˈi
Serae, ma sa Lot na ngela ngwaefuta sa
Abram, faˈinia ngwae rao ˈoˈo kira ki, ma
ru ki taˈifau neˈe kira toˈo ani, kaidaˈi
kira tua ˈi Haran. Ma kira taˈifau, kika
faˈasia naˈa ˈi Haran, ma kira ka leka naˈa
ˈuana abaˈi kula ˈi Kenan.
Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi Kenan,
6 kira ka leka liliu naˈa ˈi Sekem. Sui
kira ka leka dao ana taˈi ˈai doe ˈua
neˈe nia tua ˈi More karangi Sekem. Ana

kaidaˈi neˈeri na fuuˈi ngwae ˈi Kenan ki,
kira tua ˈua goˈo ˈada ana kula neˈeri.
7 Sui Iawe ka faˈataˈinia talana fuana
sa Abram, ma nia ka fata ˈuri fuana, “Nai
baˈa kwatea ano neˈe fuana kwalafa ˈoe.”
Sui sa Abram ka ˈuia taˈi sulufaua ana
kula neˈeri fuana foˈosilana Iawe neˈe
faˈataˈinia talana fuana.
8 ˈI buri ˈana nia ka ˈidu ˈuana gwauna
ua ki ana bali ana fanelana sina ana fanoa
doe kira saea ˈani ˈi Betel. ˈIu sa Abram
ka saungaˈinia fanoa nia ˈi safitana ro
fanoa doe ki neˈe kira saea ˈanida ˈi Betel
ma ˈi Aiae. ˈI Betel nia tua ana bali ˈi
sulana sina. Ma ˈi Aiae ka tua ana bali
ˈi fanelana sina. Ma ana kula neˈeri logo
nia ˈuia taˈi sulufaua fuana Iawe ma nia
foˈosia ˈani satana Iawe.
9 Ma ˈi buri ˈana, nia ka faˈasia kula
neˈeri, ma nia ka ˈidu laˈu ˈuana abaˈi
kula ˈi gwauna fanoa Kenan neˈe kira
saea ˈani Negev.

Sa Abram leka ˈuana ˈi Ejipt

10 Aia kaidaˈi sa Abram nia tua ˈi Negev,
taˈi fioloˈa doe liu ka dao fafia kula ki
taˈifau ˈi Kenan. Goˈo sa Abram nia ka
leka laˈu nama ˈana ˈuana gwauna fanoa
leleka ka dao ana ˈi Ejipt fasi ˈiri kira taˈi
tua tiˈitiˈi ˈi neˈeri.
11 Ana kaidaˈi kira karangi dao ana ˈi
Ejipt, sa Abram ka fata ˈuri fuana ˈafe
nia ˈi Serae, “ˈAeˈo niniˈa, ˈaeˈo taˈi ˈafe
ˈoloˈolo lisilana leˈa liu.
12 Kaidaˈi ngwae ana ˈi Ejipt kira ke
lisiˈo, kike baˈa fata ˈuri, ‘Na ˈafe neˈe,
ˈafe ngwae loˈoko.’ ˈUnaˈeri kira ka
saungi nau nau ku mae, ma kira ka kwate
ˈoko mauri.
13 Nia leˈa fuana ˈoke saea fuada neˈe
ˈaeˈo na ngwaingwaena nau goˈo niniˈa.
ˈUnaˈeri noaˈa kira kasi saungi nau. Ma
ru ki taˈifau ke baˈa leˈa fuaka, osiˈana
fatalamu.”
14 ˈIu kaidaˈi kira dao ˈi Ejipt, ngwae ˈi
Ejipt ki kira ka lisia neˈe ˈafe neˈe lisilana
leˈa liu.
15 Ma kaidaˈi ngwae ˈaˈana tatalafaˈa ki
kira lisia, kira ka faˈarongoa na tatalafaˈa
neˈe ˈi Serae taˈi kini lisilana leˈa ma ka
leˈa liu. ˈUnaˈeri na tatalafaˈa ka baˈea
nia ka tua ˈi luma nia.
16 Sui, tatalafaˈa ka kwatea naˈa
dauraˈia ka folia naˈa ˈania kini neˈeri
fuana sa Abram sulia nia fia fasi na
ngwaingwaena nia neˈe ˈi Serae. Na
tatalafaˈa neˈeri ka kwatea na sipsip ki,
ma nanigot ki, ma buluka ki, ma dongki
ki, ma kamel ki, faˈinia na ngwae rao ˈoˈo
ki, ma kini rao ˈoˈo ki fuana sa Abram.
17 Bore ma duˈungana na tatalafaˈa
ngalia ˈi Serae ˈafe sa Abram ka tua
faˈinia, Iawe ka kwatea maˈi mataˈinga
taˈa ki fuana faˈalilana tatalafaˈa neˈeri
faˈinia na ngwae nia ki.
18 ˈUnaˈeri nia ka saea sa Abram ka leka
maˈi siana, ma ka fata ˈuri ana, “Faˈuta
neˈe ˈoko sasi ˈuri aku kwa? Faˈuta neˈe
noaˈa ˈoe kosi saea fuaku neˈe na kini
neˈe ˈafe ˈoe?
19 ˈOko saea lala ˈania na ngwaing-
waena ˈoe goˈo, nia ne nau fasi kui ngalia
fuana ˈafe nau. Aia, ngalia naˈa kwau na
ˈafe ˈoe, moro ka leka naˈa kwau.”
20 Sui na tatalafaˈa ka fata silolo fuana
ngwae nia ki, kira ka leka baˈea sa Abram
faˈinia ˈafe nia, kera ka ngalia ru keraˈa
ki taˈifau neˈe kera toˈo ani, ma kera ka
leka naˈa faˈasia kula neˈeri.

13

Sa Abram ma sa Lot kera daro

1 Goˈo sa Abram faˈinia ˈafe nia ma
sa Lot na ngela ngwaefuta nia, kira uulu
ngwae ki, kira ka ngalia ru kira ki taˈifau
neˈe kira toˈo ani, ma kira ka faˈasia naˈa
ˈi Ejipt. Ma kira ka leka liu naˈa ˈuana ˈi
ˈaena fanoa, leleka kira ka dao ˈi Negev
ana gwauna fanoa ˈi Kenan.
2 Sa Abram nia taˈi ngwae toˈoru, neˈe
nia toˈo ana sipsip ki, ma nanigot ki, ma
buluka nia ki, faˈinia silva ki, ma gol ki
logo.
3 Noaˈa kasi tau ˈi buri ˈana, nia ka
faˈasia kula neˈe, ma nia ka ˈidu laˈu
ˈuana ta kula laˈu, leleka nia ka oli ka dao
ana na fanoa ˈua ba nia safitana fanoa
doe ˈi Betel ma ˈi Aiae.
4 ˈI neˈeri naˈa neˈe nia ka fiˈi ˈuia na
sulufaua ma ˈi neˈeri nia ka fiˈi foˈosia
laˈu Iawe.
5 Ma kaidaˈi sa Lot nia leka leka faˈinia
sa Abram, nia toˈo logo ana sipsip ˈoro
ma nanigot ki, ma buluka ki, faˈinia na
luˈuluˈua nia, ma ngwae ˈoro rao nia ki.
6 Sa Abram ma sa Lot kera toˈo ana ru
ˈoro liu ki neˈe kera noaˈa kasi bolo naˈa
faˈinia neˈe keraˈa ke tua ana taˈi kula,

osiˈana na ano nia noaˈa kasi bolo naˈa
faˈinia ru ˈaeˈaela kera ki.
7 ˈUnaˈeri na ngwae ni rao neˈe lia sulia
na ru ˈaeˈaela keraˈa ki, kira ka kwaifatai.
Ma kaidaˈi neˈeri laˈu goˈo, na fufuˈi
ngwae sa Kenan faˈinia fufuˈi ngwae sa
Peris, kira tua goˈo ˈada ana abaˈi kula
neˈeri.
8 Sui sa Abram ka fata ˈuri fuana sa Lot,
“Koroˈa taˈi luˈuluˈua goˈo, bore ma ng-
wae ni rao nau ki ma ngwae ni rao ˈoe ki,
kira inaˈu goˈo ada ana kwaifataiˈanga.
Ru neˈeri nia noaˈa kasi saga nai.
9 Nia leˈa fuakoro, koro ke daroˈi koro.
Ano neˈe ki ne teo goˈo ˈana, nia leˈa
fuana ˈoke filia ta taˈi bali neˈe ˈoko oga,
sui nau ku ngali ta bali.”
10 ˈIu sa Lot ka lia kalia, ma ka lisia na
oteotea doe fafona kafo ˈi Jodan leleka ka
dao fanoa ˈi Soa ana gwauna fanoa. Ano
neˈe, ano leˈa liu mala. Nia lisia neˈe ano
neˈe nia toˈo ana kafo leˈa ka diˈia na kula
leˈa neˈe Iawe nia saungaˈinia etaeta ana
ˈi Iden, ma nia ka diˈia na ano ˈi Ejipt logo.
(Ma ana kaidaˈi neˈeri, Iawe noaˈa kasi
faˈalia ˈua ro fanoa doe ˈi Sodom ma ˈi
Gomora ki.)
11-12 Aia sa Lot nia filia fuana ˈidua
ˈuana bali ana fanelana sina ana oteotea
fafona kafo ˈi Jodan, ma nia ka tua ana,
ma nia ka leka naˈa ˈuana kula neˈeri. Sa
Abram goˈo neˈe tua buri ˈi Kenan, bore
ma sa Lot nia leka ka tua ˈi safitana fanoa
doe ki neˈe kira tua kalikalia kafo ˈi Jodan,
karangia fanoa doe ˈi Sodom. Kera neˈe
kera daroˈidaroˈo goˈo ˈunaˈeri.
13 Na ngwaˈi toˈa ˈi Sodom ki, kira taˈa
liu naˈa, sulia kira inaˈu ana na sasilana
abula taˈangaˈa ˈi maana Iawe.

Sa Abram leka ka tua ˈi Hebron

14 Buri ˈana neˈe sa Lot faˈasia ka sui
naˈa, Iawe ka fata ˈuri fuana sa Abram,
“ˈOke lia ana kula ki taˈifau kalikaliˈo.
15 Na ano ki taˈifau nini ˈoko lisiˈi, nai
baˈa kwateˈe fuamu faˈinia kwalafa ˈoe,
na ano neˈe ru kamu naˈa sulia kaidaˈi
firi.
16 Nai baˈa kwatea kwalafa ˈoe, kira ke
baˈa ˈoro liu, ma noaˈa ta ngwae kasi
saiana toˈolada. Nia ke baˈa ˈato liu fuana
toˈolada, ka diˈia logo neˈe nia ˈato liu
fuana toˈolana gegeona ano.
17 ˈOke tataˈe, ma ko leka liu naˈa ana
kula ki taˈifau fafona ano neˈe, osiˈana
nau ku kwatea naˈa ano neˈe ki taˈifau
fuamu.”
18 Sui sa Abram ka faˈasia kula neˈeri,
ma nia ka leka ma ka sasia na fanoa
nia laˈu ˈi Hebron ana ano ba karangi
ana ai doe ki ˈi Mamre. ˈIu, ana kula
neˈeri, sa Abram ka ˈuia taˈi sulufaua
fuana foˈosilana Iawe.

14

Sa Abram faˈamauria sa Lot

1 Aia, ana kaidaˈi neˈeri, na fai tata-
lafaˈa ana fai fanoa doe ki, kira fiku
kwailiu fuana fuˈanga. Na satada neˈe sa
Amrafel na tatalafaˈa ˈi Babilon, sa Ariok
na tatalafaˈa ˈi Elasara, sa Kedolama
na tatalafaˈa ˈi Elam, ma sa Tidal na
tatalafaˈa ˈi Goem.
2 Na fai tatalafaˈa neˈe ki, kira leka maˈi
fuana fuˈalilana lima tatalafaˈa ki ana
lima fanoa doe ki, neˈe satada sa Bera na
tatalafaˈa ˈi Sodom, sa Birsa na tatalafaˈa
ˈi Gomora, sa Sinab na tatalafaˈa ˈi Adma,
sa Semeba na tatalafaˈa ˈi Seboeim, ma
tatalafaˈa ˈi Bela neˈe ta sata ana fanoa
doe neˈeri neˈe ˈi Soa.
3 Na lima tatalafaˈa neˈeri ki, kira ngalia
ngwae ni ofoˈa kira ki, kira ka fiku maˈi
ana oteote ˈi Sidim. Kaidaˈi neˈe na Asi
Mae naˈa neˈe kurua kula neˈe.
4 Na lima tatalafaˈa neˈe ki, kira tua
naˈa sulia akwala ma ro faˈi ngali ˈi olo-
fana limana sa Kedolama na tatalafaˈa.
Taˈi faˈi ngali ˈi buri ana, na lima tata-
lafaˈa ki kira taˈe maˈi ma kira ka fuˈalia
laˈu na tatalafaˈa neˈe.
5 Ma taˈi faˈi ngali ˈi buri ru neˈeri,
na tatalafaˈa sa Kedolama faˈinia ta uulu
tatalafaˈa neˈe, kira kwaima, ma na ng-
wae ni ofoˈa kira ki, kira leka maˈi fuana
fuˈanga ana kula neˈeri. Etaeta, na fai
tatalafaˈa kira leka maˈi ana fanoa ˈi
Astarot Kenaem, ma kika fuˈa faˈinia na
ramo ki ana fuuˈi ngwae sa Refaem, ma
kira ka liufida. Ma ˈi buri, kira ka leka
maˈi ana fanoa ˈi Ham, ma kika fuˈa
faˈinia fuuˈi ngwae sa Susim, ma kira ka
liufida logo. Kaidaˈi kira dao maˈi saena
oteotea ˈi Sabe Kiriataem, kira ka fuˈa
faˈinia fuuˈi ngwae sa Emin, ma kira ka
liufida laˈu.

6 Kaidaˈi kira leka maˈi ana gwauna
ua ki ˈi Idom, kira ka fuˈa faˈinia fuuˈi
ngwae sa Hori, ma kira ka liufida, ma kika
lalida leleka ka dao ana fanoa ˈi Elparan
karangia taˈi kula ˈeˈeredeˈa doe.
7 Sui fai tatalafaˈa neˈeri ki kira ka oli
ˈuana fanoa ˈi Kades neˈe ˈi naˈo maˈi
kira saea ˈania ˈi Enmispat. Ma kira
ka dau fafia na ano neˈe fuuˈi ngwae ˈi
Amalek. ˈI buri ˈana kira ka leka laˈu
ˈuana fanoa ˈi Hasasontama, ma kira ka
fuˈa faˈinia fuuˈi ngwae sa Amoro neˈe
kira tua ˈi neˈeri, ma kira ka liufida logo.
Sui kira ka leka maˈi ma kika fuˈa faˈinia
na lima tatalafaˈa neˈeri ki.
8 Sui na lima tatalafaˈa neˈeri ki, kira
ka ngalia ngwae ni fuˈanga kira ki, kika
leka maˈi ana ote ˈi Sidim, kira ka salisali
masia fuˈanga. Ma kira ka fuˈa naˈa
9 faˈinia fai tatalafaˈa neˈeri ki.
10 Na ano ana oteotea neˈeri nia ka
matamata laˈu ana sulia na kilu ˈoro ki
neˈe teo kwailiu ana neˈe kira fungu ˈania
moˈa taˈa. Kaidaˈi lima tatalafaˈa neˈeri
ki kira talaˈae fuana afirongwaˈanga, kira
ka tafi naˈa faˈasia fuˈanga neˈeri. ˈIu
na tatalafaˈa ˈi Sodom ma tatalafaˈa ˈi
Gomora faˈinia ngwae ni ofoˈa kera ki
kika tafi, bore ma kira ˈasida saena kilu
neˈeri ki. Bore ma ta uulu tatalafaˈa
faˈinia ngwae ni ofoˈa kira ki tafi, ma kika
ago ˈi gwauna ua ki.
11 Aia na fai tatalafaˈa neˈeri ki kira
leka saena ro fanoa doe ˈi Sodom ma ˈi
Gomora, ma kira ka ngalia taˈifau ru ki
ana, faˈinia fanga ki logo.
12 Ana kaidaˈi neˈeri sa Lot neˈe na
ngela ngwaefuta sa Abram, nia tua ˈi
Sodom, ma kira ka ngalia logo faˈinia ru
nia ki taˈifau.
13 Bore ma ta ngwae ana fanoa doe
neˈeri, nia tafi ma nia ka leka siana sa
Abram, nia ngwae ana kwalafaˈa sa Eba,
ma nia ka faˈarongoa ˈania ru ki taˈifau
fuana. Kaidaˈi neˈeri sa Abram nia tua
goˈo ˈana ana fanoa nia karangia ˈai
doe ki sa Mamre, na ngwae ana kwalafa
sa Amoro. Sa Mamre neˈe faˈinia ro
ngwaefuta nia ki sa Eskol ma sa Anere,
kira uulu ngwae kwaima sa Abram ki, ma
kira alangaˈi faˈinia fuana fikuˈa faˈinia
kaidaˈi ana ta fuˈanga.
14 Sa Abram ka rongo faˈarongoˈa neˈe
fai tatalafaˈa neˈe ki kira daua naˈa sa
Lot ma kika ngalia ma kika leka faˈinia,
ˈunaˈeri nia ka saea maˈi ngwae ni ofoˈa
ana kula neˈeri kike fiku maˈi, ma kira
ka salisali masia fuˈanga. Ngwaˈi toˈa
neˈeri kira ˈoro ka dao ana 318 ngwae ana
kiraˈa taˈifau. Ma kira ka leka ˈi buri ana
fai tatalafaˈa neˈeri ki, leleka ka dao ana
fanoa ˈi Dan, neˈe nia tua tau liu ˈi ˈaena
fanoa.
15 Saena rodo neˈeri, sa Abram nia ka
daroˈia ngwae nia ki ˈania fiku taˈi ngwae
ki fuana fuˈalilana na malimae neˈeri
ki, ma kira la liufida, ma kira ka lalia
malimae kira ki leleka ka dao ana fanoa
ˈi Hoba ana bali loˈoko ana ˈi Damaskas.
16 ˈIu sa Abram ka olitaˈinia ru ki
taˈifau neˈe kira ngaliˈi ki. Nia ka
olitaˈinia logo sa Lot faˈinia ru nia toˈo
ani ki, faˈinia ngwaˈi kini ma faˈinia ti
ngwae neˈe kira ngalida ki.

Tatalafaˈa Melkisadek nia faˈaleˈa sa Abram

17 Kaidaˈi sa Abram nia oli maˈi faˈasia
fuˈanga neˈe nia liufia fai tatalafaˈa ki, na
tatalafaˈa ˈi Sodom ka leka kwau masia ka
kwaloa maˈi ana oteote kira saea ˈania ˈi
Sabe, ta sata laˈu ana ote neˈeri neˈe na
oteotea tatalafaˈa.
18 Sui sa Melkisadek nia na tatalafaˈa
ana fanoa doe ˈi Salem ma nia ta fata
abuˈa laˈu ana God neˈe tasa ka liu, nia
leka maˈi ana kula neˈeri, nia ka kwatea
fanga ma waen fuana sa Abram.
19 Ma nia ka faˈaleˈa sa Abram, ma ka
fata ˈuri,
“Abram, God neˈe tasa ka liu neˈe nia
saungaˈinia mamanga ma ano nia
ke baˈa faˈaleˈa ˈoe.
20 Kulu tafea God neˈe tasa ka liu. Niaˈa
kwaiˈafi amu ˈoko liufia na mali-
mae ˈoe ki ana fuˈanga.”

Sui sa Abram ka ngalia taˈifau ru neˈe
nia ngaliˈi maˈi faˈasia fai tatalafaˈa neˈe
kiri, ma nia ka daroˈia ˈania akwala kabu
ru, ma nia ka kwate ta taˈi kabu fuana sa
Melkisadek na tatalafaˈa.
21 Sui tatalafaˈa ˈi Sodom ka fata ˈuri
ana sa Abram, “Ru neˈe ki taˈifau niniˈa
ˈoko ngalia ana fai tatalafaˈa neˈe ki, ˈoko
saiana ˈoke goniˈi naˈa fuamu. Bore ma
ngwae nau ki goˈo neˈe, ˈoke olitaˈinida
maˈi fuaku.”

22 Bore ma sa Abram ka fata ˈuri ana,
“ˈI maana God Iawe neˈe tasa ka liu
neˈe nia saungaˈinia na mamanga, ma
ano, nau ku sasia taˈi alangaˈi ˈato ˈania
satana,
23 nau noaˈa naisi dau fafia ta ru ana
ru ˈoe ki. Ta ˈaba dadalo ˈua fuana
firiˈilana butu ˈoe ki, niˈi ke baˈa oli nama
fuamu, ˈasu ˈubani ˈoe koto fata ˈuri aku
ana ta kaidaˈi, ‘Nauˈa goˈo neˈe nau ku
faˈatoˈoru sa Abram.’
24 Noaˈa naisi gonia ta ru ana ru nini
nau ku ngaliˈi maˈi fuaku ki. Na fanga
neˈe na ngwae nau ki kira aniˈi ka sui
goˈo ki neˈe nau ku saeleˈa aniˈi. Bore
ma uulu ngwae kwaima nini nau ki sa
Anere, sa Eskol, ma sa Mamri, neˈe kira
fiku faˈinau fuana fuˈanga, kira goˈo neˈe
nia leˈa fuana ˈoke alaˈania kira ke lafua
kabu kira ki faˈasia ru neˈana ki.”

15

God nia alangaˈi ka kwatea ano ˈi Kenan fuana kwalafa sa Abram

1 Buri ˈana kaidaˈi neˈeri Iawe ka fata
faˈinia sa Abram saena taˈi maliu boleˈa
ka fata ˈuri ana, “Abram kwa! Noaˈa ˈoe
kosi maˈu. Nai baˈa liaˈa leˈa suliˈo ˈasu
ˈubani ta ru taˈa ka fiˈi faˈali ˈoe. Ma nai
baˈa kwaiara ˈoe.”
2 Bore ma sa Abram ka fata ˈuri, “God
kwa! ˈAeˈo Iawe, faˈuta neˈe ˈoko oga
kwaiaralaku? Nau ku ˈiri toˈo ana ta
ngela neˈe ke baˈa ngalia fuliku ma ka
ngalia ru neˈe nau ku toˈo ani ki. Na
ngwae rao ˈoˈo neˈe sa Eliesa na ngwae ˈi
Damaskas goˈo neˈe ke baˈa ngalia fuliku
kaidaˈi nai mae ana.
3 Noaˈa ˈoko ˈiri kwatea ta ngela fuaku.
Ma kaidaˈi nau ku mae, na ngwae rao
ˈoˈo neˈe goˈo neˈe ke baˈa ngalia na ano
nini nau ki faˈinia ru nau ku toˈo ani ki
taˈifau.”
4 Sui nia ka rongoa laˈu neˈe Iawe
fata ˈuri ana, “Na ngwae rao ˈoˈo neˈana
noaˈa kasi ngalia taˈifau ru ˈoko toˈo ani
ki, taˈi ngela mamana ˈoe naˈa talamu
neˈe ke baˈa futa amu, nia naˈa neˈe ke
baˈa ngalia fulimu.”
5 Buri ˈana, Iawe ka ngalia sa Abram ka
leka ˈi maa, ma nia ka fata ˈuri ana, “ˈOke
lia alaˈa saena mamanga kwa! Ma ˈoko ili
ˈuana toˈolana bulubulu loeri ki. ˈOko fia
ˈoko saiana toˈolada leleka ka sui kwa?
Sali nia noaˈa ne! Nau ku saea fuamu, na
ngela neˈe ke baˈa futa maˈi ana kwalafa
ˈoe, kike baˈa ˈoro liu diˈia na bulubuluna
salo loeri.”
6 Sa Abram nia faˈamamana Iawe, ma
osiˈana neˈe nia faˈamamana ˈunaˈeri,
Iawe ka lisia nia na ngwae ˈoloˈolo.
7 Aia Iawe ka fata ˈuri ana, “Nauˈa naˈa
neˈe Iawe, nau ku talaˈiˈo maˈi faˈasia
fanoa doe ˈi Ur ana ˈi Kaldia, ˈiri ˈoke leka
maˈi ana kula neˈe fasi ˈiri nai kwatea
ano neˈe ki na ru ˈoe ki.”
8 Bore ma sa Abram ka lidi ˈuri ana,
“God kwa! ˈUri ma nai baˈa sai faˈuta ana
neˈe ano neˈe ru nau?”
9 Ma Iawe nia ka fata ˈuri ana, “Leka
ˈoko ngalia maˈi ta taˈi buluka, ma ta taˈi
nanigot, ma ta taˈi sipsip ngwane neˈe
kira tua naˈa sulia uulu faˈi ngali ki. Ma
ˈoko ngalia maˈi ta taˈi bola ma ta taˈi faˈi
fao fiˈi doe, ˈoke ngalida maˈi siaku.”
10 ˈIu ma sa Abram nia ka leka ma ka
ngali taˈifau maˈi ana ru neˈeri ki fuana
Iawe. Ma nia ka saungida ka mae, ma
nia ka kakasia na uulu ru ˈaeˈaela neˈeri
ki ˈania ro balibali ruˈa, ma nia ka aluda
ˈania ro tatalaˈi ru ki, neˈe ta taˈi balibali
ru ana ru ˈaeˈaela neˈeri ki nia tua taˈi
bali, ma ta balibali ru ai ka tua ana ta
bali. Bore ma ro faˈi noˈo neˈeri ki, nia
ˈiri kakasi kera.
11 Na faˈi noˈo doe neˈe kira tua fuana
ˈanilana noni ru mae ki, kira leka maˈi,
bore ma sa Abram ka lalida.
12 Kaidaˈi sina nia talaˈae ka kuru naˈa,
sa Abram ka maliu liu naˈa diˈia naˈa ta
ngwae mae, ma nia ka maliu bolea, nia
lisia taˈi maˈerodo doe nia leka maˈi ma
ka suˈu fafia, ma nia ka maˈu liu.
13 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana, “Na ngela
ˈoe ki neˈe kira ke baˈa saka maˈi burimu,
kike baˈa leka tua ana ta kula matamata
neˈe kira ke baˈa diˈia ngwae kwaita ki
ana kula neˈeri. ˈIu kira ke baˈa rao ˈoˈo
goˈo fuana ngwae ki ana kula neˈeri, ma
ngwae ana na kula neˈeri kira ke baˈa
faˈakaisida liu naˈa leleka na fai talangaˈi
fai ngali ki ka sui,
14 bore ma nai baˈa nangasia ngwaˈi
toˈa neˈe kira ke faˈakaisi kamu. Ma
kaidaˈi ngela ˈoe ki ke baˈa faˈasia fanoa
neˈeri kira ke baˈa ngalia ru ˈoro leˈa ana
fanoa neˈeri faˈinida.
15 Ma ˈaeˈo sa Abram, ˈoke baˈa mauri
tau, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe ˈoko

ngwaro ko kokoˈo naˈa, ma ˈoke fiˈi mae
ˈani aroaroˈa ma kira ke baˈa kwaiato
leˈa amu.
16 Bore ma ngelamu neˈe kira ke futa
maˈi ana kwalafa ˈoe, kike baˈa tua ana
ta fanoa matamata sulia kaidaˈi tau, sui
mala fuuˈi ngwae ˈoe fiˈi oli laˈu maˈi
ana ano neˈe. Noaˈa naisi baˈa lalia basi
fuuˈi ngwae sa Amoro neˈe kira tua ˈi
Kenan ana kaidaˈi neˈe, leleka ka dao ana
kaidaˈi neˈe na falafala kira ki ke taˈa
liu mala. Ana kaidaˈi neˈeri mala neˈe
nai fiˈi nangasida, ma nau ku fiˈi lalida
faˈasia fanoa neˈe, sui mala ngela neˈe
futa ana kwalafa ˈoe ki, kira ka fiˈi oli laˈu
maˈi ana kula neˈe.”
17 Aia kaidaˈi neˈe sina nia kuru ka sui
naˈa ma kula neˈeri ka maˈerodoˈa naˈa,
tona bore sa Abram nia lisia taˈi fai tini
nia fungu naˈa ana mafula neˈe sasuna
nia sasu maˈi faˈasia, ma taˈi bobo raˈi
ˈai neˈe mafula dua ka doe ana. ˈIu na ro
ru neˈeri ki kera leka ˈi safitana ˈania ro
tatalaˈi ru ˈaeˈaela ba kiri.
18 Ma ana asoa neˈeri nama Iawe ka
sasia fau alangaˈinga faˈinia sa Abram,
ma nia ka fata ˈuri, “Nai baˈa kwatea na
ano neˈe ki fuana fuuˈi ngwae ˈoe neˈe
kira futa olitamu. Na ano neˈe nia ˈita
ana kafo tiˈitiˈi neˈe ana gwauna fanoa,
neˈe maˈetoto ano ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt,
leleka ka dao ana kafo ˈi Iufretes ana
ˈaena fanoa.
19-21 Na ngwaˈi toˈa neˈe kira tua ˈua
ana ano neˈeri ki ana kaidaˈi neˈe, kira
ana fuuˈi ngwae sa Ken, olitana sa Kenis,
olitana sa Kadmon, olitana sa Het, olitana
sa Peris, olitana sa Refaem, olitana sa
Amoro, olitana sa Kenan, olitana sa Gigas,
ma olitana sa Jebus.”

16

ˈI Hega alua ta ngela ngwane fuana sa Abram

1 Aia nia leleka maˈi ka dao ana kaidaˈi
neˈe ˈi Serae, na ˈafe sa Abram, nia noaˈa
kasi toˈo ana ta ngela. Bore ma nia toˈo
ana taˈi kini rao ˈoˈo, nia kini ˈi Ejipt, ma
satana neˈe ˈi Hega.
2 Goˈo ˈi Serae ka saea fuana sa Abram
ka ˈuri, “Nia leleka maˈi ka dao naˈa ˈuri,
Iawe nia lui nau noaˈa naisi alu ngela.
Nau ku fia ru neˈe leˈa, ˈoke leka teo goˈo
faˈinia kini rao ˈoˈo nau, sali nia saiana
ke alua ta ngela fuaku.”
Ma sa Abram ka alafafia alaˈanga nia.
3 Ma kira tua naˈa sulia akwala faˈi
ngali ka sui naˈa ˈi Kenan, kaidaˈi ˈi Serae
nia saea fuana araˈi nia sa Abram ka ngali
ˈi Hega.
4 Aia ma sa Abram ka teo naˈa faˈinia
ˈi Hega leleka ma nia ka ina naˈa. Ma
kaidaˈi nia saiana neˈe nia ina ka sui naˈa,
na manata ka lafua liua naˈa, ma nia ka
inaˈu ana lia fafilana ˈi Serae.
5 ˈUnaˈeri ˈi Serae ka fata ˈuri fuana sa
Abram, “Na kini neˈe na gwauna taˈa liu
naˈa aku, ma ˈaeˈo naˈa niniˈa ˈoko sasia
ru neˈe. Nau ku kwatea maˈi ka ˈafe ˈoe,
bore ma kaidaˈi nia saiana neˈe nia ina
naˈa, nia lafe liu naˈa, ma kaidaˈi ˈoro ki
goˈo neˈe nia lia toli goˈo ˈana ana nauˈa.
Ru neˈe nia kasi leˈa. Nau ku oga Iawe ka
matalangaˈi koro fasi ˈiri ke faˈataˈi koro
sa taˈi neˈe saga akoro.”
6 Ma sa Abram ka fata ˈuri ana, “Aia,
nia leˈa goˈo ˈana, kini rao ˈoˈo neˈe
nia ru ˈoe niniˈa, ma nia ka tua goˈo ˈi
olofana limamu. ˈOko saiana ˈoke sasia
goˈo ˈamu ta ru ana niaˈa neˈe ˈoko oga.”
Aia ma ˈi Serae ka tua naˈa fuana
faˈalagalana ˈi Hega, ma leleka ˈi Hega ka
tafi naˈa.
7 Ma nia ka leka tua naˈa ˈana ana taˈi
kula ˈeˈeredeˈa ˈi ninimana taˈi mae kafo
busu neˈe teo ˈi ninimana tala neˈe leka
ˈuana ˈi Suru ana gwauna fanoa. Ma na
ˈainsel Iawe nia leka maˈi ma ka lisia ana
kula neˈeri,
8 ma nia ka saefilo ˈuri ana, “Hega kwa!
ˈOko talaˈae ko leka maˈi faˈasia ˈi faˈi
niniˈa? Ma ˈoke leka ˈi faˈi niniˈa? ˈAeˈo
niniˈa na kini rao ˈoˈo ba ˈi Serae niniˈa!”
Ma ˈi Hega ka fata ˈuri, “Nau ku tafi
maˈi faˈasia kini ˈaˈana nau ˈi Serae
niniˈa.”
9 Ma ˈainsel neˈeri nia ka fata ˈuri ana,
“ˈOke oli nama fuana ˈi Serae, ma ˈoko
roˈo nama sulia fatalana laˈu.”
10 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata laˈu ˈuri
fuana, “Na ngela neˈe ke baˈa futa maˈi
amu ki, nai baˈa kwateda kira ke ˈoro
liu, ma noaˈa ta ngwae kasi bolo faˈinia
toˈolada.
11 Ana kaidaˈi neˈe, ˈoko ina naˈa, ma
ˈoke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane. Ma
ˈoke baˈa faˈasata nama ˈania sa Ishmael,

duˈungana ˈoko nonifii liu naˈa, ma ˈoko
angi maana Iawe, ma nia ka rongo ˈoe.*
12 Bore ma ngela nari ˈoe nia ke baˈa
diˈia ta dongki kwasi neˈe nia donga
manataˈanga nia ki talana. Ma nia ke
baˈa fuˈalia ngwae ki ma ngwae ki taˈifau
kike baˈa fuˈalia. Nia ke baˈa tua tau
taˈifilia faˈasia luˈuluˈua nia."
13 Sui ˈi Hega ka manata ˈana ˈuri
talana, "Reala kwa! Nau ku lisia naˈa
Iawe neˈe nia lisi nau ma nia lia sulia
nau." ˈUnaˈeri ˈi Hega nia ka kwatea ta
sata laˈu fuana Iawe, sata neˈeri ˈuri, "El
Roe" fadalana neˈe ˈuri, "God nia lisi nau
ma nia lia sulia nau."
14 ˈUnaˈeri neˈe ka talaˈae maˈi ana
kaidaˈi neˈeri leleka ka dao ˈi taˈena, na
ngwae ki kira ka saea na maˈe kafo busu
neˈe nia ˈi safitana ro fanoa doe neˈeri ki
ˈi Kades ma ˈi Bered ˈania ˈi "Bere Lahai
Roe" fadalana neˈe "ˈI maˈe busu na God
niniˈa nia mauri, ma niniˈa nia ka lisi nau
maˈi."
15 Sui ˈi buri ˈana ˈi Hega nia ka faˈafuta
taˈi ngela ngwane neˈe maˈa nia nama
neˈe sa Abram, ma sa Abram ka faˈasata
ˈania sa Ishmael.
16 Ana kaidaˈi neˈeri sa Abram nia tua
naˈa sulia na kwalu akwala faˈi ngali ma
ono faˈi ngali.

17

God ka fada laˈu sulia fau alangaˈinga nia faˈinia sa Abram

1 Aia sa Abram nia dao naˈa ana siko ak-
wala ma siko faˈi ngali, Iawe nia leka maˈi
ma ka fata ˈuri fuana, "Nauˈa naˈa neˈe
God neˈe nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga
ki taˈifau. ˈOke roˈo nama suli nau, ma
ˈoke sasia nama na ru ˈoloˈolo ki, fasi ˈiri
2 nai baˈa sasia na fau alangaˈinga
faˈiniˈo, ma nai baˈa kwatea ngela ki neˈe
kira ke futa maˈi ana kwalafa ˈoe kike
baˈa ˈoro liu."
3 Sui sa Abram nia ka ˈoto gwau toli
leleka na maana ka toˈo toˈona ano. Ma
God ka fata ˈuri fuana,
4 "Bali nau ana fau alangaˈinga nini
nai baˈa sasia faˈiniˈo nia ˈuri: Nau ku
alangaˈi fuamu, ˈoke toˈo ana kwalafa
ˈoro, ma kira ke baˈa tatakolaˈa ka alu
fuuˈi ngwae ˈoro liu ki.
5 Noaˈa kira kasi baˈa saeˈo naˈa ˈania
sa Abram. Nia eta ana kaidaˈi neˈe ka oli
alaˈa, na satamu sa Abraham, osiˈana nau
ku sasia ˈoko koˈo bora ana fuuˈi ngwae
ˈoro liu ki.
6 Nai baˈa kwatea ˈoke toˈo ana ngela
ˈoro, ma kira ke baˈa tatakolaˈa ka alu
fuuˈi ngwae ˈoro liu ki, ma ti ai ada kike
baˈa tatalafaˈa ana kula kira ki.
7 Na fau alangaˈinga nini nau ku sasia
faˈiniˈo ana kaidaˈi neˈe, nia ke baˈa teo
tari faˈiniˈo ma faˈinia ngela neˈe kike
baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe. Nauˈa
naˈa neˈe God ˈoke foˈosia. Ma nauˈa
naˈa neˈe God na ngelamu neˈe kike baˈa
futa maˈi ana kwalafa ˈoe, kira ke foˈosia
logo.
8 Kaidaˈi neˈe kamu tua ana ano neˈe,
diˈia goˈo amuˈa ta ngwae kwaita, bore
ma nai kwate naˈa ano neˈe fuamu faˈinia
ngelamu neˈe kira futa maˈi ana kwalafa
ˈoe. Na ano neˈe ki ru kwalafa sa Kenan
ki, niˈi ke baˈa ru kamu ki naˈa. Ma
kamu ke baˈa toˈo naˈa ana ano neˈe sulia
kaidaˈi firi, ma nauˈa naˈa neˈe God kamu
ke foˈosia."
9-11 Sui God ka fata laˈu ˈuri fuana,
"Bali ˈoe ana fau alangaˈinga nini nia
ˈuri: ˈAeˈo faˈinia ngwae neˈe kira ke
baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe, kamu
alangaˈi ke roˈo sulia nau. Na toto neˈe
faˈataˈinia kamu dauˈa sulia alangaˈinga
kamu nia ˈuri: Kamuˈa ngwangwane ki
taˈifau kamu ke ˈolo faˈataˈinia nama.
12 Talaˈae naˈa ana kaidaˈi neˈe kamu
ke ˈolo faˈataˈinia ana ngela ngwane
tiˈitiˈi neˈe kira futa maˈi ana kwalafa
ˈoe, neˈe nia futa ka tua sulia kwalu asoa
ki. Ma kamu ke ˈolo faˈataˈinia logo na
ngwae rao ˈoˈo kamu ki neˈe kamu folida
maˈi ana ngwae kwaita ki.
13 Ngwae ki taˈifau neˈe kira tua faˈi
kamu, kamu ke ˈolo faˈataˈinia nama. Na
falafala neˈeri na toto neˈe nia faˈataˈi
firi ana na alangaˈinga nau ku sasia faˈi
kamu, nia kasi baˈa sui.
14 Ta ngwae neˈe nia noaˈa kasi ˈolo
faˈataˈinia, noaˈa naisi baˈa lia saiana
neˈe nia ta ngwae ana ngwae nau ki,
osiˈana nia kasi dau sulia na bali nia ana
alangaˈinga nini nau ku sasia ka sui naˈa
maˈi faˈi kamu."

* **16:11** Ana alaˈanga ˈi Hebru, 'Ishmael' fadalana neˈe 'Nia rongoa'.

15 God nia ka fata laˈu ˈuri, “Eta ˈi taˈena, ˈoe kosi saea naˈa ˈafe ˈoe ˈania
ˈi Serae. Kaidaˈi neˈe satana ˈi Sera naˈa.
16 Nai baˈa faˈaleˈa nia ma nia ke baˈa
faˈafuta taˈi ngela ngwane fuamu. Ma
osiˈana neˈe nau ku faˈaleˈa nia ˈi Sera,
nai kwatea nia ke baˈa teˈa fuana ngwae
ana fuuˈi ngwae ˈoro ki. Ma na tatalafaˈa
ki ke saka maˈi faˈasida.”
17 Sui sa Abraham ka ˈoto gwau toli
leleka maana ka toˈo toˈona ano, bore ma
nia talaˈae ka gaˈa lala kaidaˈi nia manata
ˈuri, “Reala kwa! ˈAfitaˈi liu ta ngwaeˈa
neˈe tua sulia 100 faˈi ngali ka alua ta
ngela. Ma ˈi Sera bore nia ka siko akwala
faˈi ngali naˈa ana, nia bore noaˈa kasi
bolo naˈa faˈinia alu ngelaˈa.”
18 Sui sa Abraham ka saefilo ˈuri ana
God, “Faˈuta, diˈia nau ku mae, ˈaeˈo
alaˈania neˈe sa Ishmael ke ngali ru ki
taˈifau neˈe ˈoke kwateˈe fuaku?”
19 Bore ma God nia fata ˈuri, “Noaˈa
kasi ˈuira laˈu! Na ˈafe ˈoe ˈi Sera ke baˈa
faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma ˈoke baˈa
saea ˈania sa Aesak. Nai baˈa dau sulia
na fau alangaˈinga nau faˈinia, ma faˈinia
kwalafa nia. Na fau alangaˈinga nari nau,
nia noaˈa kasi baˈa sui.
20 Nau ku rongoa naˈa na tae neˈe
ˈoko saefiloa fuana sa Ishmael, nai baˈa
faˈaleˈa, fasi ˈiri nia ke toˈo ana ngela
ˈoro, ma ngela ˈoro laˈu ke baˈa futa ana
kwalafa nia. Nia ke baˈa maˈa fuana na
akwala ma ro ngwae ˈaˈana, ma nai baˈa
kwatea kwalafa nia ke alu ta fuuˈi ngwae
doe liu.
21 Bore ma nai baˈa dau sulia na fau
alangaˈinga nau faˈinia ngela ˈoe sa Ae-
sak neˈe ˈi Sera ke baˈa alua ana kaidaˈi
ˈuri nama ana faˈi ngali loeri maˈi.”
22 Kaidaˈi God nia alaˈa faˈinia sa Abra-
ham ka sui, nia ka leka naˈa ˈana.
23-24 Ana faˈi asoa neˈeri, sa Abraham
ka sasi naˈa diˈia neˈe God nia saea fuana.
Sa Abraham ma ngela nia sa Ishmael,
faˈinia ngwae ki taˈifau neˈe kira tua
faˈinia, kira ka ˈolo faˈataˈinia naˈa. Na
ngwae neˈe futa saena luma nia, ma
ngwae rao ˈoˈo nia ki taˈifau neˈe nia
folida, kira bore kira ˈolo faˈataˈinia naˈa
taˈifau logo. Ana kaidaˈi neˈeri nia dao
naˈa ana siko akwala ma siko faˈi ngali
ana.
25 Ma na ngela nia sa Ishmael ka dao
naˈa ana akwala ma uulu faˈi ngali.
26 Sa Abraham faˈinia sa Ishmael keroˈa
ka ˈolo faˈataˈinia ana taˈi asoa neˈeri
nama,
27 faˈinia ngwae neˈe futa saena luma
nia ki ma na ngwae kwaita ki logo.

18

God nia dao toˈona sa Abraham

1 Iawe nia leka laˈu maˈi saena sa Abra-
ham karangia ana ai doe ki ˈi Mamre. Ana
taˈi kaidaˈi saena tofongana asoa, kaidaˈi
sina nia ˈakoˈako liu, sa Abraham nia tua
ˈana maana sinamaa ana babala nia.
2 Nia lia kwau, nia ka lisia na uulu
ngwae ki, kira uu goˈo ada ana ˈi maana.
Kaidaˈi nia lisia na uulu ngwae neˈeri ki,
nia tataˈe ˈaliˈali, ma ka leka saka fuana
na uulu ngwae neˈeri ki. Ma kaidaˈi
nia dao karangida, nia ka ˈoto gwau toli
leleka maana ka toˈo toˈona ano,
3 sui nia ka fata ˈuri, “Uulu ngwae neˈe
ki, nia leˈa liu mala neˈe kaumulu leka
maˈi muka dao ana fanoa nau. Reala ˈae,
noaˈa kamu kasi liu daofaˈi liu, mulu leka
muka mango tiˈitiˈi basi faˈi kaimili. Nau
ku saeleˈa liu mala fuana ˈafilamuˈa.
4 Nai baˈa leka ngalia maˈi kala kafo fasi
ˈiri muke taufia ˈaemuˈa. Kamu saiana
muke mango tiˈitiˈi basi ˈi nununa ˈai
neˈe ki.
5 Kaidaˈi neˈe nai leka ngalia basi
maˈi ta kala fanga fuaumulu ˈiri muke
faˈangasi basi ˈania fuana lekaˈa. Nia leˈa
liu mala neˈe kamu leka maˈi muka dao
ˈi fanoa kami ˈuri, ma nau ku saeleˈa liu
mala fuana ˈafilaumulu.”
Sui uulu ngwae neˈeri ki kira ka fata
ˈuri, “Baˈafakuˈa liu, kaimili saeleˈa liu
mala fuana neˈe ˈoko sasi ˈuira.”
6 Sui sa Abraham ka lima lakolako ka
leka ruˈu saena babala nia, ma ka ˈuri
ana ˈi Sera, “ˈAliˈali! Leka ngalia maˈi ta
kala buta flaoa leˈa mala ma ˈoko sasia
maˈi ta kala afu beret.”
7 Ma nia ka lalili ana kula neˈe na
buluka nia ki tua ana, ma nia ka efoa
mala taˈi bibi buluka kubu leˈa. Sui nia ka
saea fuana taˈi ngwae ni rao nia ka ˈaliˈali
ka saungia ka mae, ma ka salisali ana ti
fasi buluka fuana uulu ngwae neˈeri ki,
kira ke ˈaniˈi.

8 Ma kaidaˈi fanga ki duˈa naˈa, nia ka
ngalia ti meleke ma ti krim faˈinia fanga
neˈeri ki, ma ka ngalia fuana uulu ngwae
neˈeri ki, ˈi ˈaena ˈai neˈe kira tua ana,
ma nia ka alua fanga ki ˈi naˈoda. Kaidaˈi
neˈe kira fanga ˈada, nia ka lia sulida.
9 Ma uulu ngwae neˈeri ki kira ka lidi
ˈuri ana sa Abraham, “Faˈuta na ˈafe ˈoe
ˈi Sera nia mo ˈi faˈi?”
Ma nia ka fata ˈuri, “Nia tua goˈo ˈana
saena babala loˈoba.”
10 Taˈi ngwae adulu ana uulu ngwae
neˈeri ki ka fata ˈuri fuana sa Abraham,
“Ana faˈi ngali loeri maˈi, ana madamo
neˈe logo, nai baˈa oli maˈi, kui lisi kamu
laˈu, ma ana kaidaˈi neˈeri ˈafe ˈoe ke
baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane.”
ˈIu ˈi Sera nia tua ˈi buri ana sa
Abraham, ˈi saena na babala karangi na
sinamaa, ma nia rongoa alaˈanga neˈeri.
11 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Abraham
ma ˈi Sera kera ngwaro naˈa, ma ˈi Sera
noaˈa kasi toˈo naˈa ana mataˈinga kini
ki.
12 Ma nia ka tua ka manata ana ˈuri,
“Nau ku ngwaro ka sui naˈa. ˈAfitaˈi liu
nai baˈa saeleˈanga sulia alua ta ngela.
Ma araˈi nau bore nia ka ngwaro ka sui
naˈa.” Sui na liana ka gaˈagaˈala ˈana
talana.
13 Goˈo Iawe ka fata ˈuri ana sa Abra-
ham, “Faˈuta neˈe ˈi Sera ka gaˈa? Faˈuta
neˈe nia ka saea neˈe nia ngwaro ka sui
naˈa, ma nia noaˈa kasi bolo neˈe nia ke
faˈafuta ta ngela?
14 Nauˈa naˈa neˈe Iawe. Noaˈa goˈo ta
ru kasi ˈafitaˈi fuana Iawe ka sasia. Faˈi
ngali loeri, nai baˈa oli laˈu maˈi kui lisi
kamu laˈu, ma ana kaidaˈi neˈeri ˈi Sera
ke baˈa toˈo naˈa ana taˈi ngela ngwane.”
15 ˈI neˈeri ˈi Sera ka maˈu liu, ma nia
ka ˈoso ka ˈuri, “Nau noaˈa kusi gaˈa goˈo
ba.”
Bore ma Iawe nia fata ˈuri, “Noaˈa, ˈoko
gaˈa ba!”

Sa Abraham lidilana God fuana manatalana ngwae ˈi Sodom ki

16 Kaidaˈi uulu ngwae baera kira fanga
ka sui, kira ka leka ˈuana fanoa doe ˈi
Sodom. Ma kaidaˈi uulu ngwae neˈeri ki
kira leka, sa Abraham leka logo faˈinida
fuana faˈasilana uulu ngwae neˈeri ki
saena taˈi tala.
17 Ma kaidaˈi kira leka goˈo ˈada, Iawe
nia manata ˈuri, “Ru niniˈa nai baˈa sasiˈi
ki, noaˈa naisi sofongaˈinida faˈasia sa
Abraham.
18 Na ngela neˈe kike baˈa futa maˈi ana
kwalafa nia ki, kike baˈa ˈoro liu mala,
ma kira ke alua fuuˈi ngwae ngasingasiˈa.
Ma nai baˈa rao ˈania ngwae neˈe fuana
faˈaleˈalana fuuˈi ngwae ki taˈifau ana
magalia nege.
19 Nai kwatea ma nia ke faˈamanata
ngela nia ki, ma ngwaˈi toˈa neˈe kike
baˈa futa maˈi ana kwalafa nia ki, fasi ˈiri
kike roˈosuli nau, ma kira ke sasi sulia
falafala saga, ma ka leˈa ki. Ma si diˈia
kira sasi ˈunaˈeri, nai baˈa sasia ru ki
taˈifau neˈe nau ku fata alangaˈiniˈi ka sui
naˈa fuana.”
20 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana sa
Abramham, “Nau ku sai naˈa ana ru
taˈa ki neˈe ngwaˈi toˈa ˈi Sodom ma ˈi
Gomora kira fuliˈi.
21 Nia taˈa ka tasa, ma nia kwate ma nau
kui koso nama toli ana ro fanoa doe neˈe
ki fasi ˈiri nai dao toˈoni niˈi mamana
nama ka noaˈa.”
22 Sui, ro ngwae ka liu dao faˈi liu ˈuana
ˈi Sodom. Bore ma Iawe nia tua buri
faˈinia sa Abraham.
23 Sui sa Abraham ka leka karangi ana
Iawe, ma ka saefilo ˈuri ana, “Faˈuta kwa,
ˈuri ma ˈoke baˈa saungia logo ngwae leˈa
ki faˈinia ngwae taˈa ki?
24 Si diˈia ˈoko dao toˈona na lima
akwala ngwae leˈa ki kira tua goˈo ˈada
ˈi Sodom, ˈoke baˈa alaˈania ngwae ki
taˈifau ana fanoa doe fuiri kike mauri
osiˈana lima akwala ngwae leˈa neˈeri ki.
25 Nau ku fia, noaˈa ˈoe kosi malangisia
kiraˈa taˈifau ˈunaˈeri. Si diˈia ˈoko
malangisia fanoa doe neˈe na ngwaˈi
toˈa taˈa ma ngwaˈi toˈa leˈa kike mae
taˈifau goˈo, sasiˈa ˈunaˈeri noaˈa laˈu
falafala ˈoe neˈeriˈa. Noaˈa ˈoe kosi
sasi bolo fuana ngwae taˈa ki faˈinia
ngwae leˈa ki. ˈAeˈo naˈa neˈe ngwae
fuana na matalangaˈilana na magalia, ma
kwai matalangaˈilamu fuana ngwae nia
ka saga.”
26 ˈUnaˈeri Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia
nau ku dao toˈona na lima akwala ngwae

leˈa ki kira tua goˈo ˈada ˈi Sodom, nai baˈa alaˈania ngwae ki taˈifau ana fanoa doe fuiri kike mauri osiˈana lima akwala ngwae leˈa neˈeri ki.”

27 Sui sa Abraham ka fata laˈu ˈuri, “Iawe ˈae, ˈoe kosi manata suli nau neˈe nauˈa na ngwae goˈo, nau ku uu ˈi naˈomu fuana fataˈa sulia ru neˈe. Nau ku saiana neˈe nau ku ˈiri toˈo ana ta ngasingasiˈanga fuana alaˈanga ˈuri.

28 Bore ma, si diˈia ˈoe noaˈa kosi dao ana ta lima akwala ngwae leˈa ki, bore ma ˈoko dao goˈo ana ta fai akwala ma lima ngwae goˈo neˈe tua, ta tae neˈe ˈoke baˈa sasia kwa! ˈUri ma ˈoko saiana ˈoke baˈa malangisia goˈo ˈamu ngwae ki taˈifau ana fanoa doe fuiri, osiˈana neˈe lima ngwae leˈa ki kira olidoko?”

Ma Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia nau ku dao toˈona fai akwala ma lima ngwae leˈa kira tua goˈo ˈada, nau noaˈa kusi malangisia fanoa doe neˈana.”

29 ˈUnaˈeri sa Abraham ka fata laˈu ˈuri, “Sali ta fai akwala ngwae leˈa ki goˈo neˈe kira tua.”

Sui Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia nau ku dao toˈona ta fai akwala ngwae leˈa ki neˈe kira tua ana, noaˈa naisi malangisia fanoa doe neˈeri.”

30 Ma sa Abraham ka fata laˈu ˈuri, “Aofia ˈae, ˈoe kosi oga taˈa fuaku, bore ma nai alaˈa laˈu ne. Faˈuta kwa, si diˈia ta uula akwala ngwae leˈa ki goˈo neˈe kira tua, ˈuri ma ˈoke malangisia goˈo ˈamu fanoa doe fuiri?”

Ma Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia neˈe nau ku dao toˈona neˈe ta uulu akwala ngwae leˈa ki neˈe kira tua, noaˈa naisi malangisia.”

31 Sui sa Abraham ka fata laˈu ˈuri, “Aofia ˈae, ˈoe kosi fia laˈu neˈe nau ku manata lafu nau, kaidaˈi nau ku alaˈa faˈiniˈo ˈuri, faˈuta si diˈia ta ro akwala ngwae leˈa ki goˈo neˈe kira tua?”

Ma nia ka fata ˈuri, “Si diˈia neˈe nau ku dao toˈona ta ro akwala ana ngwae leˈa ki neˈe kira tua, nau noaˈa naisi malangisia.”

32 Sa Abraham ka fata laˈu ˈuri, “Iawe ˈae, noaˈa ˈoe kosi oga taˈa, nia naˈa ne na alaˈanga isi nau, ma noaˈa naisi baˈa alaˈa laˈu. Faˈuta kwa, si diˈia ta taˈi akwala ngwae leˈa ki goˈo neˈe kira tua.”

Ma Iawe ka ˈuri fuana, “Si diˈia neˈe nau ku dao toˈona ta taˈi akwala ngwae leˈa ki neˈe kira tua, nau noaˈa naisi malangisia fanoa doe neˈana.”

33 Ma kaidaˈi keroˈa alaˈa ka sui naˈa, Iawe ka faˈasia naˈa sa Abraham, ma sa Abraham ka oli naˈa ˈi fanoa nia.

19

God faˈalia ˈi Sodom ma ˈi Gomora

1 ˈUnaˈeri ro ngwae neˈeri ki kera ka leka naˈa ˈuana ˈi Sodom, keraˈa neˈeriˈa na ro ˈainsel ki, ma saˈulafi naˈa neˈe kera dao ana fanoa neˈeri. Ma sa Lot nia tua goˈo ˈana karangia na maana maˈe taˈelo ana faˈi labu ana fanoa doe neˈeri. Ma kaidaˈi nia lisidaroˈo, nia tataˈe ka leka kwa ka alaˈa faˈinidaroˈo. Nia ka ˈoto gwau toli ˈi naˈodaroˈo leleka maana ka toˈo toˈona ano,

2 ma nia ka fata ˈuri, “Ro ngwae ˈaˈana moro leka maˈi, kulu ke leka ˈi luma nau fasi ˈiri nai ˈafi amoro. Koroˈo saiana moro ke taufia ˈaemuroˈo, ma koroˈo ka maliu naˈa ˈi neˈe. Ma rorodo, koroˈo ke baˈa ada ˈaliˈali goˈo ˈofodangi taˈa, ma moro ka leka ˈamuroˈo ana lekaˈa koroˈo.”

Bore ma ro ngwae neˈeri, kera ka fata ˈuri, “Noaˈa, nia leˈa goˈo ˈana. Keroˈo ke baˈa leka maliu saena labata ana maˈe taˈelo ana faˈi labu neˈe.”

3 Bore ma sa Lot ka gani ngangata laˈu adaroˈo leleka kera ka alafafia neˈe kera ke leka ˈi luma nia. Sui, sa Lot ka saea fuana ngwae ni rao nia ki ˈiri kike daua ti afu beret neˈe noaˈa ta isi ana, ma kira ka salisali ana fanga leˈa ki fuana ro ngwae neˈeri ki. Kaidaˈi fanga neˈeri ki dua naˈa, kira ka kwatea kera ka fanga naˈa.

4 Sui ma kera ka fiˈi leka maliu, na ngwae ana fanoa neˈeri eta ana ngwae fiˈi doe ki leleka ka dao ana ngwae ngwaro ki, kira fiku kalikalia maˈi luma neˈeri.

5 ˈUnaˈeri kira ka ako maˈi ˈuri fuana sa Lot, “Ro ngwae baera ki kera ˈi faˈi kwa? Ba kera leka maˈi siamu taˈena saˈulafi? Kwatea keraˈa maˈi fuaimili, kami oga mike ˈusu faˈinidaroˈo.”

6 Bore ma sa Lot leka kwau ˈi maa, ma ka fono usia sinamaa ˈi burina,

7 sui nia ka fata fuada, “Kwaima kina ˈae, na falafala nini kamu ki taˈa liu mala.

Reala ˈae, noaˈa kamu kasi sasia laˈu ru taˈa ˈira.
8 Na ro ngela kini sariˈi nau ku tua goˈo adaroˈo, ma noaˈa ta ngwae ˈiri teo ˈua faˈinidaroˈo, nai baˈa ngalidaroˈo maˈi fuaumulu fuana ta tae neˈe kamu oga muke sasia adaroˈo. Bore ma ro ngwae dao neˈe ki, kera naˈa saena luma nau, ma nau ku lia leˈa sulidaroˈo.”
9 Bore ma kira taˈifau kira ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi fone kaimili. ˈAeˈo noaˈa laˈu ngwae ana fanoa neˈe. ˈOko ˈiri toˈo ana ta ngasingasiˈanga neˈe ˈoke fata ˈunaˈeri fuaimili. ˈOko ˈasiˈo, ko leka, uu faˈasia tala. Diˈia noaˈa, kaimili ke baˈa faˈaliˈo ka liufia kera ne!”
ˈIu ma kira ka sulangaˈinia sa Lot ˈi maa, ma kira ka leka naˈa maˈi fuana fogalana sinamaa neˈeri.
10 Bore ma ro ngwae neˈeri ki ˈi saena luma, kera ka ˈifingia sinamaa, ma kera ka dau ana sa Lot, ma kera ka lalafia maˈi saena luma laˈu, ma kera ka fono ˈusia sinamaa.
11 Ma kera ka kwatea ngwaˈi toˈa neˈe kira ˈi maa, na maada ka rodo, ma kira ka sama gagalo naˈa ˈuana sinamaa neˈeri.
12 Goˈo ma ro ngwae neˈeri ki kera ka fata ˈuri fuana sa Lot, “Si diˈia ˈoko toˈo ana ti ngwaefuta amu neˈe kira tua saena fanoa neˈe, ˈoke leka ngalida naˈa. ˈOke leka ngalia ngela ˈalako ˈoe ki, faˈinia kini sariˈi ˈoe ki, ma funga ˈoe ki, faˈinia ta ngwaefuta bore ˈana ˈoe neˈe kira tua ana fanoa neˈe, ˈoke leka ngalida naˈa ma muka leka naˈa faˈasia fanoa neˈe.
13 Duˈungana keroˈo ke baˈa malangisia naˈa fanoa doe neˈe. Iawe nia sai naˈa ana sulia abula taˈangaˈa neˈe ki, ma nia ka kwate keroˈo maˈi fuana malangisilana fanoa neˈe taˈifau naˈa.”
14 Sui sa Lot ka leka lisia ro ngwae neˈe kera ke baˈa korea ro kini sariˈi nia ki, ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro ˈaliˈali naˈa. Kuke baˈa leka naˈa faˈasia fanoa neˈe. Kaidaˈi neˈe goˈo Iawe ke baˈa malangisia naˈa fanoa neˈe taˈifau!” Bore ma kera ka fia fasi nia ˈoidorole goˈo adaroˈo, ma kera kasi leka goˈo maˈi.
15 Ana ˈofodangi taˈa ˈua, na ro ˈainsel neˈeri ki kera ka fata fuana sa Lot fasi ˈiri nia ke ˈaliˈali. Kera fata ˈuri, “ˈOke ˈaliˈali naˈa, ngalia ˈafe ˈoe faˈinia ro sariˈi ˈoe ki, ma mulu ka leka naˈa kwau. Diˈia noaˈa, kaidaˈi keroˈo ke malangisia fanoa doe neˈe, kaumulu ke baˈa mae naˈa ˈi saena.”
16 Kaidaˈi sa Lot nia tua ka dole ana ˈi neˈeri, Iawe ka manataia. Goˈo ro ngwae neˈeri ki ka dau ana limana faˈinia ro sariˈi ki, ma kera ka talaˈida kira ka leka faˈasia fanoa neˈeri.
17 Sui ta taˈi ai adaroˈo ka fata ˈuri fuada, “Mulu tafi ni maelamuˈa naˈa, noaˈa kamu kasi lia faˈi buri ˈuana fanoa neˈe, muke tafi naˈa ˈuana gwauna ua toˈoba ki. Noaˈa kamu kasi mango leleka kamu ka faˈasia kula ote neˈe toli, ma kamu ka raˈe gwauna ua toˈoba ki. ˈI neˈeri naˈa neˈe kamu ke mauri ana. Diˈia noaˈa goˈo, kamu ke mae naˈa.”
18-19 Bore ma sa Lot nia ka fata ˈuri, “Ngwae ˈaˈana ˈae, noaˈa goˈo, noaˈa ˈoe kosi sasi kami kasi leka tau laˈu ˈunaˈeri. Nau ku saiana neˈe ˈoko kwaima liu aku, ma ˈoko faˈamauri nau naˈa. Bore ma si diˈia nau ku tafi laˈu ˈuana gwauna faˈi ua toˈoba ki, ta ru doe ke baˈa fuli fuaku tofongana taˈi tala loeri, ma noaˈa naisi dao goˈo ˈi gwauna faˈi ua ma nau kui baˈa eta mae goˈo ˈaku.
20 Faˈuta, ˈuri ma ˈoko lisia kwau kala fanoa tiˈitiˈi loko ˈi loˈoba? Nia karangi goˈo loko, ma nau ku saiana nai tafi tua ana. Kala fanoa tiˈitiˈi goˈo lokonia, ma nau ku saiana nai baˈa mauri goˈo ana.”
21 ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri, “Nia leˈa goˈo ˈana. Noaˈa naisi faˈalia fanoa loˈoba.
22 Bore ma ˈoke tafi ˈaliˈali, noaˈa naisi sasia ta ru leleka ˈoko dao ana fanoa loˈoba.” ˈIu osiˈana neˈe sa Lot nia saea fanoa neˈeri tiˈitiˈi goˈo, kira saea fanoa neˈeri ˈania ˈi Soa.*
23 Kaidaˈi sa Lot nia dao ˈi Soa, na sina nia raˈe naˈa maˈi.
24 Tona goˈo ma Iawe ka kwatea naˈa maˈi toli salfa† neˈe kwasu ka ˈasia naˈa maˈi faˈasia na mamanga fafona ro fanoa neˈeri ki ˈi Sodom ma ˈi Gomora.
25 Na mafula neˈeri ka faˈali taˈa naˈa ana fanoa ki taˈifau ana abaˈi kula neˈeri.

* **19:22** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Soa’ fadalana neˈe ‘Tiˈitiˈi’. † **19:24** salfa Na one ngwabinabina sakosakoˈa neˈe duˈalana ˈakoˈako liu ma ka moko bosoˈa.

Nia ka saungia ngwae ki taˈifau ana fanoa neˈeri ki, ma ru neˈe bulao logo ki.
26 Bore ma kaidaˈi neˈeri, na ˈafe sa Lot
ka lia faˈi buri goˈo, nia ka faˈitaˈi ka iliˈi
fauˈa ana fiki asi.
27 Sui ˈofodangi taˈa goˈo ana ruana
asoa naˈa, sa Abraham ka leka ˈaliˈali
naˈa ana kula ba nia alaalaˈa faˈinia Iawe
ana ˈi naˈo,
28 ma nia ka lia toli ana ˈi Sodom ma
ˈi Gomora ma na abaˈi kula kalikalia ro
fanoa neˈeri ki, ma nia ka lisia na sasu nia
raˈe maˈi ana kula neˈeri, diˈia sasuna ta
mafula doe neˈe duˈa maˈi.
29 Kaidaˈi God nia malangisia fanoa ki
taˈifau ana oteote doe neˈeri neˈe sa Lot
nia tua ana, bore ma nia ka manata
toˈona ganiˈa sa Abraham. Ma God ka
alafafia sa Lot ka tafi etaea nia malangisia
fanoa neˈeri ki.

Sa Lot nia koˈo ana ngwaˈi toˈa ana kwalafa ˈi Moab ma ˈi Amon ki

30 ˈI buri, sa Lot maˈu ˈania tuaˈa ana
fanoa kira saea ˈania ˈi Soa, ma nia faˈinia
ro sariˈi nia ki, kira ka faˈasia fanoa
neˈeri, ma kira ka raˈe alaˈa gwauna faˈi
ua, ma kira ka leka tua saena taˈi faoda.
31 Ana taˈi kaidaˈi, na faˈinaˈonaˈo ana
ro ngela kini neˈeri ki, nia fata ˈuri fuana
ai burina, “Na maˈa koro nia ngwaro
naˈa, ma kula neˈe ta ngwae ˈiri tua naˈa
ana fasi ˈiri ke kore koro, ma koro ka toˈo
ana ti ngela.
32 Nia leˈa diˈia koro ke faˈakwaˈufia
maˈa koro ˈania waen ˈoro ki, ma kaidaˈi
neˈe gwauna ka lilinga, ta taˈi ai akoro ka
leka teo faˈinia. Nia ˈunaˈeri neˈe koro ke
baˈa alua ti ngela fuana kwalafa nia.”
33 ˈIu ma saena rodo neˈeri, kera ka
faˈakwaˈufia leleka nia ka gwaulilinga
naˈa, sui goˈo faˈinaˈonaˈo ka leka
teo naˈa faˈinia, bore ma sa Lot ka
gwaulilinga ka ˈiri saiana na tae neˈe nia
fulia.
34 Sui ma asoa ˈi buri, na faˈinaˈonaˈo
neˈeri ka fata ˈuri fuana ai burina, “Na
rodo nini sui toli nau ku teo faˈinia maˈa
koro, taˈena koro ke baˈa faˈakwaˈufia
laˈu saena rodo neˈe, ma ˈaeˈo laˈu neˈe
ˈoke teo faˈinia. ˈUnaˈeri neˈe koro ke
alua ti ngela fuana ladolana kwalafa nia.”
35 ˈIu saena rodo neˈeri kera
ka faˈakwaˈufia, nia ka kwaˈu ka
gwaulilinga ka taˈa naˈa, ma ruana ngela
neˈeri ka leka ka teo laˈu faˈinia. Bore
ma sa Lot ka gwaulilinga ka ˈiri sai naˈa
ana tae neˈe nia sasia.
36 ˈI neˈeri na ro sariˈi neˈeri ki kera ka
ina ana maˈa kera.
37 Na faˈinaˈonaˈo ka faˈafuta taˈi ngela
ngwane, ma nia ka saea ˈania sa Moab.
Ma kira ka faˈasata fuuˈi ngwae nia ˈani
ˈi Moab.
38 Ma ruana ngela kini ka faˈafuta logo
na ngela ngwane, ma nia ka saea ˈani sa
Benami, ma kira ka faˈasata fuuˈi ngwae
nia ˈania Amon naˈa.

20

Sa Abraham ma tatalafaˈa sa Abimelek

1 ˈIu sa Abraham nia faˈasia ˈi Mamre,
ma nia ka ˈidu ana abaˈi kula ˈi Negev
neˈe tua ˈi gwauna fanoa ˈi Kenan, ma nia
ka tua ana fanoa Gerara tofongana fanoa
ˈi Kades ma fanoa ˈi Suru. Kaidaˈi nia
ˈidu,
2 nia saea naˈa ˈafe nia ˈi Sera ˈania
ngwaingwaena nia goˈo. Ma kaidaˈi tata-
lafaˈa sa Abimelek neˈe nia gwaungaˈi
ˈi Gerara, nia saiana ru neˈeri, ma ka
kwatea kwaˈu na ngwae nia, kira ka
baˈea maˈi ˈi Sara ka tua saena luma nia.
3 Ana taˈi rodo Iawe nia leka maˈi
siana tatalafaˈa ˈania taˈi maliu boleˈa,
nia ka fata ˈuri ana, “ˈOke baˈa mae
ne, osiˈana ˈafe nini ˈoko ngalia, na
kwasitoˈola niniˈa.”
4 Ka dao ana kaidaˈi neˈeri, sa Abimelek
ˈiri taˈi karangi tiˈitiˈi nama ana ˈafe neˈe,
ma nia ka fata ˈuri, “Aofia kwa, nau noaˈa
kusi fulia ta roraˈa. Faˈuta ˈoke baˈa faˈali
nau naˈa faˈinia ngwaˈi toˈa nau?
5 Sa Abraham ka saea neˈe ˈafe neˈe na
ngwaingwaena nia, ma kini neˈe ka saea
neˈe na ngwaefuta nia neˈe sa Abraham.
Kaidaˈi nau ku ngalia kini neˈe, ana
manataˈanga nau, nau ku saiana nau
noaˈa kusi fulia ta roraˈa.”
6 God nia fata laˈu saena maliu boleˈa
neˈe ka ˈuri, “ˈIu, nau ku saiana kaidaˈi
ˈoko sasia ru neˈeri, ana manataˈanga
ˈoe, ˈoko sasia ru saga. ˈUnaˈeri goˈo, nau
ku foneˈo faˈasi fulia ta roraˈa fafi nau,
ma nau ku foneˈo faˈasi ˈoko sama toˈona
nonina ˈi Sera.
7 Ma kaidaˈi neˈe naˈa, ˈoke olitaˈinia
fuana araˈi nia! Na araˈi nia, niaˈa ta

ta'i profet, ma nia ke ba'a fo'o fuamu
fasi 'iri 'oe kosi mae. Bore ma nau ku
fa'abasu 'oe, si di'ia 'oe kosi olita'inia,
'ae'o fa'inia ngwa'i to'a 'oe, kaumulu
ta'ifau muke ba'a mae."
8 'Una'eri ana la'a bilabila 'ua,
sa Abimelek ka ri ma'i 'uana ngwae fa'ina'ona'o nia ki, ma nia ka
fa'arongoda 'ania maliu bole'anga
ne'eri. Ma kira ka ma'u liu na'a.
9 Sui nia ka ri ma'i 'uana sa Abraham,
ma ka fata 'uri fuana, "Fa'uta ne'e 'oko
sasia ru ne'e aimili kwa! Ta tae ne'e nau
ku sasia ka ta'a amu? Fa'uta ne'e 'oko
sasia 'afita'inga doe ne'e ka dao ami'a
kwa! Nia noa'a 'iri bolo fa'inia ne'e 'oke
sasia ru ne'e aku.
10 Fa'uta ne'e 'oko sasi 'uri ana ru
ne'e?"
11 Go'o sa Abraham ka fata 'uri, "Nau
ku fia fasi noa'a ta ngwae ana fanoa ne'e
kasi manata doe go'o ana God, ma kira
kata fi'i saungi nau ka mae ma ka fi'i
ngali 'afe nau.
12 'Iu nia mamana, 'i Sera na ngwaingwaena nau nini'a. Na ma'a nau nini'a
alua, bore ma kero'o kasi futa la'u ana
ta'i te'a, nia ne nau ku korea.
13 'Iu kaida'i God nia ri 'uaku, nai leka
fa'asia fanoa ma'a nau, ma nau ku leka
'uana ta fanoa matamata, nau ku fata
'uri fuana 'afe nau, 'Si di'ia koro leka tua
fa'inia ti ngwae matamata, nia le'a fuana
'oke saea ne'e 'ae'o ngwaingwaena nau.
Ru 'una'eri ne'e fa'ata'inia ne'e na liamu
teo liu aku.' "
14 'Una'eri sa Abimelek ka olita'inia 'i
Sera siana ara'i nia, ma nia ka kwatea na
sipsip ki, ma buluka ki, ma na ngwae rao
'o'o ki logo.
15 Ma nia ka fata 'uri fuana, "Na ano
ne'e ki ru nau ki ne. 'Oko saiana 'oke
leka tua ana ta kula go'o 'ana ne'e 'oko
lisia ka le'a fuana tua'a."
16 Ma sa Abimelek ka fata 'uri ana
kini ne'e, "Kaida'i ne'e nai ba'a kwatea
1,000 selene* fuana ngwaefuta 'oe, fuana
fa'amadakolana manata'anga ti ngwae,
'asu 'ubani ti ngwae kira ka fi'i manata
ta'a fuamu ana kaida'i nini 'oko tutua
fa'inau. 'Iu ngwae ki ta'ifau kira ke ba'a
saiana ne'e 'oko 'iri fulia ta ru rora."
17-18 Kaida'i na tatalafa'a sa Abimelek
nia ngalia 'i Sera saena luma nia, Iawe
nia luia na ngwa'i 'afe ana luma ne'eri,
noa'a kira kasi ina na'a. Osi'ana ru
'una'eri na'a ne'e sa Abraham nia ka fo'o
fuana tatalafa'a ne'e, ma God ka gura
la'u, ma nia ka gura logo 'afe nia, ma kini
rao 'o'o nia ki, fasi 'iri kira ke ina la'u ma
kika alu ngela nama.

21

'I Sera fa'afuta ngela ngwane nia sa Aesak

1 'Iu God nia dao na kwai'afi 'i Sera,
di'ia nama ba nia fata alanga'inia.
2 Ana kaida'i ne'e sa Abraham nia ngwaro ka koko'o na'a, 'i Sera ka ina na'a,
ma nia ka fa'afuta ta'i ngela ngwane
kera'a. 'I Sera nia fa'afuta na ngela ne'e
ana kaida'i saga ne'e God nia 'olea nia ka
futa.
3 Ma sa Abraham ka saea 'ania sa
Aesak.
4 Kaida'i sa Aesak nia dao ana kwaula
bongi nia, sa Abraham ka sasia na 'olo
fa'ata'i 'anga ana, di'ia ba God nia saea
nama.
5 Ana kaida'i sa Aesak nia futa ana, sa
Abraham nia talanga'i fa'i ngali sui na'a
ana.
6 'Iu ma 'i Sera ka fata 'uri, "God kwate
nau ku saele'a liu, ma nau ku ga'a koko.
Ma ngwae ne'e kira rongo sulia ru ne'e,
kira ke ba'a saele'a fa'inau, ma kira ka
ga'a koko logo.
7 'I na'o ma'i, noa'a ta ngwae saiana
ka fata 'uri ana sa Abraham, 'I Sera
ke fa'afuta ta ngela.' Sui bore 'ana sa
Abraham kero'o ka ngwaro ka koko'o
na'a, nau ku alua go'o aku na ngela ana."

Sa Abraham ba'ea kwau 'i Hega ma sa Ishmael fasi 'iri kera'a ke fa'asia fanoa nia

8 'Iu sa Aesak nia doe na'a, ma kaida'i
nia abu susu na'a, sa Abraham nia ka sasi
ta'i fanga'a doe liu ana asoa ne'eri.
9 Ana kaida'i 'i Sera lisia sa Ishmael ke
'oidorole 'ania sa Aesak. Sa Ishmael ta
ngela ana sa Abraham ne'e 'i Hega kini 'i
Ejipt nia alua.
10 'Una'eri 'i Sera ka fata 'uri ana sa
Abraham, "'Oke ba'ea kwau na kini rao

* **20:16** selene ne'e nia 1,000 sekel, nia bolo fa'inia 11.5 kilos silva.

ˈoˈo neˈe faˈinia ngela nia, kera ke leka
faˈasia fanoa neˈe. Nau noaˈa kusi oga
na ngela neˈe nia ke ngalia ti ru. Na ngela
nau sa Aesak lala neˈe ke ngalia ru neˈe
ˈoko toˈo ani ki taˈifau.”
11 Alaˈanga neˈeri sasia sa Abraham ka
manata ˈabera liu, sulia sa Ishmael neˈe
na ngela leˈa nia logo.
12 Bore ma God nia ka fata ˈuri ana,
“ˈOe kosi manata ˈabera goˈo ana kini rao
ˈoˈo neˈana faˈinia ngela nia. Sasia lala
tae neˈe ˈi Sera saea fuamu, osiˈana nauˈa
ba nau ku fata alangaˈinia fuamu neˈe
ˈoke baˈa toˈo ana ngela ˈoro neˈe kira ke
futa maˈi ana kwalafa ˈoe ma kwalafa sa
Aesak neˈe kira ke baˈa saka maˈi ana.
13 Bore ma nai baˈa kwatea logo na
ngela ˈoro ki ke futa logo ana kwalafa
sa Ishmael neˈe kira ke baˈa ˈoro liu,
ma kira ke baˈa tataˈe ta tai fuuˈi ngwae
ngasingasiˈa, osiˈana nia ta ngela logo
amu.”
14 Ana ˈofodangi taˈa ˈua ana ruana
asoa, sa Abraham nia ka ngalia na fanga
ki faˈinia faˈi kafo doe, ka kwatea fuana
kini rao ˈoˈo neˈeri. Nia ka alaˈania
ngela neˈeri fuana, ma nia ka baˈedaroˈo
faˈasia fanoa neˈeri. ˈUnaˈeri kera ka
leka dalafa goˈo adaroˈo saena abaˈi kula
ˈeˈeredeˈa kira saea ˈania ˈi Bereseba.
15 Kera ka liu dalafa goˈo adaroˈo saena
ˈeˈerede neˈeri leka leleka na kafo keraˈa
ka sui naˈa. Goˈo na kini neˈeri ka faˈasia
naˈa ngela nia ˈi olofana kala ˈai tiˈitiˈi.
16 Buri ˈana nia ka taˈi leka tiˈitiˈi laˈu
kwau sulia taˈi talangaˈi mita goˈo, ma
nia ka tua ˈi ano. Sui nia ka manata ˈana
ˈuri, “Noaˈa nau kusi oga naˈa lisilana
ngela nau neˈe ke mae.” Sui nia ka tua
ˈana ana kula neˈeri fuana angiˈa.
17 ˈIu God nia rongoa angilana ngela fiˈi
doe neˈeri, goˈo na ˈainsel nia ˈi langi ka
fata maˈi fuana ˈi Hega ka ˈuri, “Hega
kwa! Faˈuta neˈe liamu ka ˈabera liu naˈa
ˈuri? ˈOe kosi maˈu goˈo! God nia rongoa
naˈa angilana ˈalako ˈoe.
18 Tataˈe ko uu, leka siana ˈalako ˈoe,
ma ka dau ˈi limana, ma ka taˈea, osiˈana
nai baˈa kwatea na ngela ˈoro ke futa
maˈi ana kwalafa nia, ma kira ta fuuˈi
ngwae ngasingasiˈa.”
19 Buri ˈana goˈo God nia ka faˈataˈinia
taˈi maˈe kafo fuana ˈi Hega neˈe kira ˈilia
naˈa maˈi naˈo neˈe na kafo nia ˈi saena,
ma nia ka leka ufia maˈi na faˈi kafo nari
nia, ma nia ka ngalia maˈi siana ngela nia
ka kwaˈufia.
20-21 ˈIu kaidaˈi ngela neˈeri nia fiˈi doe
maˈi, God nia dangiˈi lia leˈa sulia. Nia
tua saena kula ˈeˈeredeˈa neˈeri ˈi Paran,
ma kaidaˈi nia doe ka alua naˈa ngwae,
nia ta ngwae logo fuana fanaˈa ˈania na
basi ma sima. Sui teˈa nia ka baˈea maˈi
taˈi ngela kini ˈi Ejipt nia ka korea.

Sa Abraham sasi ta alangaˈinga faˈinia sa Abimelek

22 ˈIu ana kaidaˈi neˈeri, sa Abimelek na
tatalafaˈa faˈinia sa Fikol, na gwaungaˈi
ana na ngwae ni ofoˈa nia ki, kera leka
maˈi fuana lisilana sa Abraham. Sui na
tatalafaˈa neˈeri ka fata ˈuri ana, “Nau ku
lisia naˈa neˈe God nia tua faˈiniˈo ana ru
ki taˈifau ˈoko sasi.
23 ˈUnaˈeri nau ku oga ˈoke fata
alangaˈi fuaku ˈi maana God ko ˈuri, ‘ˈOe
kosi soke nau faˈinia ngelaku, ma ngela
neˈe ke baˈa futa maˈi ana kwalafa nau ki.
Na manataˈanga nau ki nia teo ngangata
firi amu, nia ne ˈoke fata alangaˈi nama
fuaka neˈe manataˈanga ˈoe ke baˈa teo
tari ngangata aku, faˈinia logo na ngwae
ana fanoa nini ˈoko tua ana.’ ”
24 ˈUnaˈeri sa Abraham nia ka fata ˈuri,
“Nau ku fata alangaˈi ˈi maana God, nai
baˈa sasia.”
25 Sui nia ka fata buri ana sa Abimelek
ka ˈuri, “Tatalafaˈa neˈe kwa! Na ngwae
ni rao ˈoe ki kira leka maˈi ma kira ka
ngalia naˈa taˈi maˈe kafo ˈilia kami, ma
kira ka luia naˈa ana ngwae nau ki faˈasia
ufi kafoˈa ana.”
26 Bore ma sa Abimelek ka ˈuri, “ˈIu
kwaimanatai, nau noaˈa kusi saiana sa tai
neˈe nia sasia ru neˈana, ma noaˈa ˈoko
ˈiri tai faˈarongo nau nama, etana neˈe
nau ku fiˈi rongoa ru neˈana.”
27 ˈUnaˈeri goˈo sa Abraham nia ka
ngalia ti sipsip faˈinia ti buluka ana, ma
nia ka kwatea fuana tatalafaˈa neˈeri, ma
nia ka fata alangaˈi faˈinia.
28 Buri ˈana nia ka ngalia na fiu sipsip
kini tiˈitiˈi ki ma ka alu fiku ani.
29 Sui na tatalafaˈa ka lidi ˈuri ana,
“Faˈuta laˈu neˈe ˈoko alu matali ana fiu
sipsip kini tiˈitiˈi neˈana ki?”

30 'Una'eri sa Abraham nia ka fata 'uri,
"Nau ku oga 'oke ngalida fuamu, falafala
ne'e nia fa'ata'inia ne'e nau'a mamana
ne'e nau ku 'ilia na ma'e kafo ne'e, ma
na ma'e kafo ne'e ru nau."
31 'Una'eri ne'e ngwa'i to'a 'i na'o
kira ka saea kula ne'eri 'ania 'i Bere-
seba nama na "Ma'e kafo 'ilia ana fata
alanga'inga," osi'ana kera ro ngwae ne'e
ki, kera fata alanga'i ana kula ne'eri.
32 Na kaida'i ala'anga ne'eri ki ni'i saga
ka sui na'a, na tatalafa'a sa Abimelek
fa'inia sa Fikol, kera ka oli la'u 'uana 'i
Filistia.
33 Sa Abraham nia ka fasia ta'i 'ai 'i
Bereseba. Na 'ai ne'eri kira saea 'ania
Tamaris. Ma ana kula ne'eri, nia ka
fo'osia God ne'e mauria firi 'ani satana
Iawe.
34 'I buri 'ana kaida'i ne'eri, sa Abra-
ham nia ka tua tau ano ne'eri ana ngwa'i
to'a 'i Filistia.

22

God nia ka ilito'ona fito'onga sa Abraham

1 'Iu, 'i buri 'ana kaida'i ne'e, God nia
ka ilito'ona na fito'onga sa Abraham, nia
ka fata 'uri fuana, "Abraham kwa!"
Sa Abraham ka olisia ka 'uri, "'Iu,
nau'a nini'a."
2 Sui God nia ka fata 'uri, "Na ngela
ne'e 'oe sa Aesak, nia ta'i ngela muta'i
ne'e 'oko to'o go'o ana nini'a, ma 'oko
kwaima liu mala ana. Nau ku oga 'oke
ngalia, ma 'oko leka 'uana aba'i kula 'i
Moraea. Nai ba'a fa'ata'inia ta'i fa'i ua
ana kula ne'eri ne'e 'oke ba'a saungia
ngela ne'e ana, ma 'oke du'afia 'ania na
fo'osi fuaku."
3 Ana la'a bilabila 'ua ana asoa 'i buri,
sa Abraham ka kwa'ia na so'i fuana
du'afilana fo'osi, ma nia ka alua na'a 'i
fafona na dongki nia. Ma nia ka ngalia
ngela nia sa Aesak fa'inia na ro ngwae
rao nia ki, ma kira ka leka na'a 'uana na
kula ne'e God saea fuana.
4 Ma na uula asoa ana leka'a kira,
sa Abraham ka lisia na'a kwau na kula
ne'eri bore ma nia ta'i tau 'ua.
5 Ma nia ka fata 'uri fuana na ro ngwae
ni rao ni ki, "Moro kwaima'akwali basi
'i ne'e fa'inia na dongki ne'e. Kero'o sa
Aesak, kero'o ke ba'a etaeta basi 'i lo'oba
fuana fo'osi'anga. Sui kero'o ka fi'i oli
la'u ma'i siamuro'o."
6 Sui sa Abraham nia ka dau ana na sele
ma na mafula, ma nia ka kwatea ifi so'i
ki fuana sa Aesak ka 'aka'i, ma kera ka
leka na'a.
7 Kaida'i kera leka 'ua go'o adaro'o, sa
Aesak nia ka fata 'uri, "Ma'asi kwa!"
Sa Abraham ka olisi 'uri ana, "Ngela
nau 'ae, nia fa'uta?"
Sui sa Aesak ka fata 'uri, "Kulu to'o ana
na mafula ma na ifi so'i ki, 'uri ma na
kala sipsip fuana fo'osi'anga nia 'i fa'i?"
8 Sui sa Abraham ka fata 'uri ana,
"Ngela nau 'ae, God na'a ne'e ke ba'a
kwatea ma'i na kala sipsip fuana fo'osi
'anga."
'Una'eri kera ka leka adaro'o,
9 ma kaida'i kera dao na'a ana kula
ne'e God nia saea, sa Abraham ka 'uia
ta'i fulikoo'a, ka salisali ana ifi so'i ki 'i
fafona, ma nia ka firi'ia na ngela nia, ma
nia ka alua 'i fafona ifi so'i ne'eri ki.
10 Ma nia ka ngalia na sele fuana
saungilana ke mae na'a.
11 Bore ma na 'ainsel Iawe nia ka fonea.
Nia tua 'i langi, ma ka ri ma'i ka 'uri, "Ai
Abraham, Abraham kwa!"
Sui sa Abraham ka olisia ka 'uri, "'Iu,
nau'a nini'a!"
12 Go'o ma 'ainsel ne'eri nia ka fata
'uri, "Noa'a 'oe kosi saungia ngela nena
'oe, nama 'oko sasia ta ru ka to'ea!
Nini'ari nau ku sai na'a ana 'oko manata
doe ana God. Ma 'oko ma'udi fuana
kwatelana ma noa'a 'oe kosi dau fafia ta'i
ngela muta'i 'oe ne'e 'oko to'o ana, ma
'oko ala'ania go'o 'amu fuana mae'a."
13 Sa Abraham nia ka lia kalikalia, ma
nia ka lisia ta'i sipsip ngwane ne'e na
konana nia firu ana rara 'ai ana ai ti'iti'i.
'Una'eri go'o nia ka leka ngalia na'a ma'i
na sipsip ne'eri, ma ka olisia na'a 'ania
na ngela nari nia. Sui nia ka sasia na'a
'ania fo'osi ana God.
14 'Una'eri nia ka saea na'a na kula
ne'eri 'ania, "Iawe nia ke kwatea." Nia
ne leleka ma'i ka dao 'i ta'ena, na ngwae
ki kira ka ala'a 'uri, "'I gwauna fa'i ua
Iawe, nia ke kwatea."
15 Sui na 'ainsel Iawe nia ka fata 'uri
ma'i 'i langi
16 fuana sa Abraham ka 'uri, "Osi'ana
ne'e 'oko ma'udi ko kwatea ta'i ngela

muta'i 'oe ne'e 'oko to'o ana, ma 'oko 'iri
daufafia fa'asia nau, nau ku fata alanga'i
'ania sataku talaku,
17 mamana liu nai ba'a fa'ale'a 'oe,
ma ngwae ne'e kike ba'a futa ma'i ana
kwalafa 'oe ki, kike ba'a 'oro liu mala.
Kike ba'a 'oro ka di'ia na bulubulu ana
salo, ma ka di'ia na one ninimana na asi.
Ma kike ba'a ina'u ana liufilana malimae
kira ki.
18 Nai ba'a fa'ale'a kwalafa ki ta'ifau
ana magalia sulia kwalafa 'oe, osi'ana
'oko ro'o sulia fatalaku."
19 Sui sa Abraham fa'inia sa Aesak kera
ka oli na'a ma'i siana ro ngwae ni rao
nia ki, ma kira ka oli la'u ma'i 'uana 'i
Bereseba. Ma nia ka sasia fanoa nia 'i
ne'eri, ma nia ka tua na'a ana.

Sulia 'i Rebeka

20 Buri 'ana kaida'i ne'eri, sa Abra-
ham nia ka rongoa fa'arongoa ne'e na
ngwaefuta nia sa Neho fa'inia na 'afe nia
'i Milka, kera to'o ana na kwalu ngela
ngwane ki.
21-23 Na satada ne'e sa Us, na
fa'ina'ona'o, ma sa Bus, sa Kemuel (nia
na ma'a sa Aram), sa Kessed, sa Haso, sa
Pildas, sa Jidlaf, sa Betuel ni na ma'a 'i
Rebeka. Nia na'a na satana kwalu ngela
sa Neho ki ne'e 'i Milka nia fa'afuta'i.
24 Ma sa Neho ne'e nia ka to'o la'u
ana ta 'afe ne'e satana 'i Reuma, ma nia
ka alua na fai ngela ngwane ki la'u, na
satada ne'e sa Teba, sa Gaham, sa Tahas,
ma sa Mahaka.

23

'I Sera nia mae, ma sa Abraham nia ka folia ta'i afu ano fuana kwaiatolana

1 'I Sera nia tua leleka ka dao ana ta'i
talanga'i fa'i ngali ma ro akwala ma fiu
fa'i ngali sui nia ka mae na'a.
2-3 Nia mae ana aba'i kula 'i Kenan ana
fanoa 'i Kiriataba, ne'e nini'ari kira saea
'ania 'i Hebron. 'Una'eri sa Abraham nia
ka kwaimanatai liu na'a, ma ka angi liu
na'a 'uana 'afe nia ne'e nia mae na'a.
'I buri 'ana nia ka tata'e fa'asia kula
ne'e kira fa'ateo'a 'afe nia ana, nia ka
leka lisia na ngwa'i to'a 'a'ana ana fuu'i
ngwae sa Het, ma nia ka fata 'uri fuada,
4 "Nau ku tua ana fanoa kaumulu, bore
ma nau na ngwae kwaita go'o. 'Iu na
'afe nau nia mae na'a, ma nau ku oga nai
folia ta afu ano fa'asi kamu, fasi 'iri nai
kwaiatoa ana."
5 Bore ma kira ka fata 'uri,
6 "Ara'i 'a'ana 'ae, 'oke rongo ma'i
sulia ala'a laimili. 'Ae'o na'a ta
fa'ina'ona'o ngasingasi'a fuaimili. 'Oko
saiana 'oke leka go'o 'amu ana ta kula
ni alu ngwae'a aimili ma 'oko kwaiatoa
'afe 'oe ana kula le'a mala. Di'ia 'oko
filia ta kula ni alu ngwae'a aimili ma 'oko
kwaiatoa 'afe 'oe, noa'a ta ngwae aimili
kasi fone'o go'o."
7 Sa Abraham nia tata'e ma ka 'oto
gwau toli fuada,
8 ma ka fata 'uri, "Si di'ia ne'e kamu
saele'a mamana, ma kamu ka ala'ania
ne'e nai kwaiatoa na 'afe nau ana kula
ne'e ngwa'i to'a kaumulu, kamu ke sae-
filoa ma'i sa Efron na ngela sa Soha,
9 fasi 'iri nia ke fa'afoli 'ania na kala
afu ano ti'iti'i lo'oko na faoda nia teo ana,
lo'oko kira saea 'ania 'i Makpela, lo'oko
nia teo 'i ninimana o'ola nia. Ngwae
futa kina 'ae, moro saefiloa ma'i 'iri nia
ke ala'ania nai folia 'i maamulu 'ania
folifoli'a ali'afu nia fasi 'iri nai to'o na'a
ana di'ia na kula ni alu ngwae'a kami."
10 Sui ngwa'i to'a ana fuu'i ngwae sa
Het, kira ka tua go'o 'ada ana sinamaa
ana fa'i labu ana fanoa doe ne'eri.* Ma
kaida'i ne'eri sa Efron logo ne'e nia tua
fa'i kira, ma nia ka fata 'uri 'i maada,
11 "Ara'i 'a'ana kwa! Na ala'alaku ne'e
'uri nau ku saele'a liu fuana kwatelana
ano ne'e ki fuamu fa'inia faoda lo'oko. 'I
maana ngwa'i to'a nini 'i fanoa nau, nau
ku kwatea go'o fuamu 'i nini'ari na'a,
fasi 'iri 'oke kwaiatoa 'afe 'oe ana."
12 Ma 'i maada, sa Abraham nia ka 'oto
gwau toli la'u,
13 ma nia ka fata 'uri fuana sa
Efron, "Ngwadela 'ae, 'oke rongoa basi
ala'alaku. Nau ku oga nai foli ta'ifau na'a
ana folifoli'a ana afu ano ne'e. Ngwadela
'ae, ngalia na'a mani ne'e ki, fasi 'iri nai
leka kwaiatoa 'afe nau ana ano ne'eri."
14 Sui sa Efron nia ka fata 'uri,

* **23:10** ana falafala kira, na sinamaa ana fa'i labu ana fanoa ne'eri na'a ne'e kula fuana ngwae ka fikua ka ala'a sulia ru talinga'i ki. † **23:15** selene ne'e nia 400 sekel, nia bolofa'inia 4.5 kilo silva.

15 “Araˈi ˈaˈana kwa! Na folifoliˈa ano neˈe na 400 selene ki ana silva.† Bore ma
na ru ˈoˈo goˈo ˈana ˈi safitakoro neˈeriˈa.
Nia leˈa, leka kwaiatoa ˈafe ˈoe naˈa.”
16 Sa Abraham alafafia neˈe nia ke
kwatea na folifoliˈa neˈe sa Efron saea
kwau ˈi maana na ngwaˈi toˈa ana fanoa
neˈeri. ˈIu ˈi maana ngwaˈi toˈa neˈeri
nia ka ilia na kulu kulu fana na mani nia
ki ma nia bolo naˈa faˈinia 400 selene ki
ana silva. Ngwae ki taˈifau alafafia na
kulu kulu fana na mani neˈeri nia saga.
17 ˈUnaˈeri neˈe sa Abraham nia ka
ngalia naˈa na afu ano ˈi Makpela, neˈe
nia teo ana bali fanelana sina ana ˈi
Mamre. ˈI naˈo na ano neˈeri nia ana
sa Efron, bore ma niniˈari na ano sa
Abraham naˈa. Kera faˈasaga ru neˈeri.
ˈUnaˈeri sa Abraham folia na afu ano
faˈinia faoda neˈe, ma na ˈai neˈe teo ana
ki logo faˈasia sa Efron.
18 Ma fuuˈi ngwae sa Het neˈe kira tua
logo ana fiku alaˈanga neˈeri, kira ka sai
leˈa naˈa ana na ano neˈeri neˈe na ru sa
Abraham naˈa.
19 ˈI buri ˈana naˈa sa Abraham nia ka
leka ka kwaiatoa naˈa ˈafe nia ˈi Sera
saena faoda neˈe ˈi Makpela karangia ˈi
Mamre ana ˈi Kenan.
20 Ma ˈi neˈeri na ano neˈe na ru na
fuuˈi ngwae sa Het ˈi naˈo faˈinia na
faoda neˈe teo ana, ma ˈi niniˈari na ano
sa Abraham naˈa. ˈI buira nia ka rao naˈa
ˈania faoda neˈeri fuana kwaiatolana ng-
wae mae kira ki ana kwalafa nia.

24

Sa Aesak nia araˈi

1 ˈIu sa Abraham nia ngwaro liu naˈa,
ma Iawe ka faˈaleˈa nia ana ru nia sasiˈi
ki taˈifau.
2-4 ˈUnaˈeri nia ka saea maˈi na taˈi
ngwae ana ngwae ni rao ni ki, neˈe nia
ngwae ˈaˈana naˈa ana ngwae rao nia ki.
Ma sa Abraham ka fata ˈuri fuana, “Nau
ku oga ˈoko leka ma ko ngalia maˈi taˈi
kini sariˈi fuana ngela nau sa Aesak. ˈOko
alua naˈa limamu ˈi olofana ˈaeku ma
ko sasia fata alangaˈinga ˈi maana Iawe
na God ˈi langi ma ˈi ano, ˈoko fata ˈuri,
‘Noaˈa naisi filia ta sariˈi ˈi neˈe ˈi Kenan
fuana ˈalako ˈoe ke korea. Nai baˈa oli
nama ana fuuˈi ngwae ˈoe neˈe maˈa ˈoe
futa ana. Ma nai baˈa filia nama ta kini
neˈe futa ana ta taˈi ngwae ada fasi ˈiri
ˈalako ˈoe ke korea.’ ”
5 Bore ma na ngwae rao neˈeri ka sae-
filo ˈuri ana, “Ngwae ˈaˈana kwa! Faˈuta
diˈia nau ku filia ta kini bore ma nia
kasi oga lekaˈa maˈi faˈinau, nai baˈa sasi
laˈu ta taˈe? Nai baˈa kwatea laˈu ngela
ngwane ˈoe ke leka tau laˈu saena maˈe
fanoa ba ˈoko leka maˈi faˈasia ˈi naˈo?”
6 Bore ma sa Abraham ka fata ˈuri
fuana, “Noaˈa! Noaˈa ˈoe kosi kwatea
ngela ngwane nau ka oli ˈuana kula
neˈana!
7 Iawe nia na God ˈi langi, nia ngali
nau ka sui naˈa faˈasia abaˈi kula neˈana
maˈa nau, ma nau ku faˈasia ka sui
naˈa na fanoa neˈana fuuˈi ngwae nau
kira tua ana. Iawe nia sasia taˈi fata
alangaˈinga ngasingasiˈa fuaku neˈe na
ano nini kulu tua ana kaidaˈi neˈe nia
ke baˈa kwatea maˈi fuana ngela neˈe
kike baˈa futa maˈi ana kwalafa nau. Ma
nia ke baˈa asungaˈinia ˈainsel nia ka eta
eta amu kaidaˈi neˈe ˈoke baˈa saiana
ˈoke dao toˈona taˈi ngela kini sariˈi ana
kula neˈeri fasi ˈiri ngela ngwane nau ke
korea.
8 Bore ma si diˈia ngela kini neˈe ˈoko
filia, nia kasi oga lekaˈa maˈi faˈiniˈo,
ˈunaˈeri ˈoko aloge naˈa faˈasia fata
alangaˈinga neˈe fuaku. Bore ma nau kusi
oga neˈe ˈoke ngalia ngela ngwane nau ku
leka ˈuana fanoa neˈana.”
9 Nama goˈo na ngwae ni rao neˈeri
ka alua naˈa limana ˈi olofana ˈaena sa
Abraham ma ka sasia fata alangaˈinga
neˈeri, diˈia ba sa Abraham eta saea
fuana.
10 Sui, na ngwae ni rao baera ka ngalia
akwala kamel ngwae ˈaˈana ma faˈinia ru
matamata ˈoro lisilana leˈa ki neˈe ngwae
ˈaˈana kwateˈe fuana kwatelana fuana
ngwaˈi toˈa loˈoba, ma nia ka leka naˈa
ˈuana abaˈi kula neˈeri. Nia leka ka liu
ana fanoa doe ˈi Mesopotemia, ana bali ˈi
ˈaena fanoa doe neˈe sa Neho nia tua ana.
Nia leka sulia asoa ˈoro ki,
11 ma kaidaˈi nia dao ana maˈe fanoa
neˈeri, nia ka leka mamalo karangia taˈi
maˈe kafo ˈilia ana kula neˈeri, ma nia
ka kwatea kamel nia ki kira ka mamalo
logo. Ana kaidaˈi neˈeri na madaˈafi nia
ka koso naˈa, ma ngwaˈi kini ana fanoa

neˈeri kira leka maˈi ˈuana maˈe kafo neˈeri fuana ufi kafoˈa.

12 Ma nia ka foˈo ka ˈuri, “Aofia, ˈoe Iawe na God ngwae ˈaˈana nau, sa Abraham. ˈOke kwatea raoˈa neˈe nau ke ngwaluda taˈena. Nau ku amasiˈo ˈoke faˈataˈinia neˈe ˈoko alafe fuana ngwae ˈaˈana nau, ma ˈoko dau sulia na fata alangaˈinga ba ˈoe fuana.

13 Kaidaˈi nini nau ku tua ˈi maana maˈe kafo ˈilia neˈe, ngwaˈi kini fiˈi doe ana fanoa neˈe kike baˈa leka maˈi ana kula neˈe fuana ufi kafoˈa.

14 Nai baˈa lidi ˈuri ana ta taˈi ai adulu, ‘ˈUri ma ˈoko saiana ˈoke kwatea ta kala kafo fuaku, ˈiri nai kwaˈu?’ Sui nia ke fata ˈuri, ‘Nia leˈa goˈo ˈana, ˈoke kwaˈu, nai baˈa leka ngali kafo logo fuana kamel ˈoe ki.’ Aia, nau ku amasiˈo, ˈoke alaˈania na alaˈanga neˈeri naˈa neˈe na maˈetoˈo neˈe ˈoko filia ngela kini neˈeri, fuana ngwae ni rao ˈoe sa Aesak ke baˈa korea. ˈUnaˈeri neˈe nau ku saiana ˈoko dau sulia fata alangaˈilamu fuana ngwae ˈaˈana nau sa Abraham.”

15 Ana kaidaˈi ngwae neˈe ˈiri faˈasuia ˈua na foˈongaˈa nia, taˈi ngela kini fiˈi doe ka dao naˈa ana kula neˈeri, nia ngalia taˈi faˈi botel fuana kafo ˈi gwauna ˈabaˈabana. Kini sariˈi neˈeri satana neˈe ˈi Rebeka. Nia na defo sa Betuel. Sa Betuel nia futa ana ˈi Milka ma sa Neho. Sa Neho neˈeri ngwae futa sa Abraham.

16 ˈI Rebeka taˈi ngela kini sariˈi neˈe lisilana ˈoloˈolo liu, ma nia noaˈa kasi teo ˈua faˈinia ta ngwae. Nia ka koso saena kilu kafo neˈeri ma ka faˈafungua faˈi botel kafo nia ma ka oli maˈi.

17 Ma ngwae rao nini sa Abraham ka lalili siana, ma ka fata ˈuri fuana, “Nau ku kwaiamasi amu ˈoko saiana ˈoke kwatea fuaku ta kala kafo fuaku ana faˈi botel kafo neˈana ˈoe fasi ˈuri nai kwau?”

18 Tona bore ma, sariˈi neˈe faˈakosoa naˈa na faˈi botel kafo faˈasia gwauna ˈabaˈabana, ma ka daua kwau fuana ngwae neˈeri ka kwau, ma nia ka fata ˈuri, “Araˈi ˈaˈana kwa, kwaˈu!”

19 Ma kaidaˈi ngwae neˈeri kwau ka sui naˈa, sariˈi neˈeri ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke mango basi, nai baˈa leka ngali kafo maˈi fuana kamel ˈoe ki fasi ˈiri kike kwaˈu logo.”

20 Ma lima lakolako goˈo nia ka ˈiria na kafo neˈeri saena faˈi botel kafo nia ˈuana kula ru ˈaeˈaela ki fuana kwaˈunga, ma nia ka lalili ka oli ˈuana kilu kafo fuana faˈafungulana kafo saena faˈi botel kafo nia, ma nia ka inaˈu ana ngali kafoˈa maˈi, leleka na kamel neˈeri ki, kira ka kwaˈu ka sui taˈifau.

21 Ma na ngwae neˈeri nia tua aroaro ma ka bubungia goˈo ˈana sariˈi neˈeri, ma nia ka manata ˈana sulia diˈia neˈe Iawe kwatea raoˈa nia ka leka leˈa naˈa.

22 Ma kaidaˈi kamel ki kwaˈu ka sui naˈa ngwae neˈe ka ngalia taˈi komeˈe gol neˈe kululana nia lima gram ki, ma nia ka dauraˈinia ˈi maana ngongorana kini neˈeri. Ma nia ka lafua ro gol sen neˈe kululadaroˈo taˈi talangaˈi gram, ma nia ka alua ˈi limana.

23 Ma nia ka lidi ˈuri ana, “Nau ku oga ˈoke saea fuaku. Sa tai mo neˈe satana maˈa ˈoe? Nauˈa faˈinia na ngwae nau ki, kaimili lulu ˈuana ta taˈi kula fuana maliu ˈanga ana. ˈUri ma ˈoko fia kaimili saiana mike leka maˈi ka tua ˈi luma nia?”

24 Aia sariˈi neˈeri nia ka olisi ˈuri ana, “Na satana maˈa nau neˈe sa Betuel, na ngela sa Neho ma ˈi Milka.

25 Ma na luma kami toˈo ana kula kaumulu saiana muke tua ana, ma nia ka toˈo ana kula logo fuana camel ki, ma fanga ˈoro kira teo goˈo ˈana.”

26 Ma na ngwae neˈeri ka ˈoto gwau toli leleka maana ka toˈo ˈi ano, ma nia ka foˈosia Iawe,

27 ma nia ka fata ˈuri, “Iawe, ˈoe God ngwae ˈaˈana nau sa Abraham. Nau ku baˈatafea satamu, ˈoko gonia nama ˈamu ˈua na fata alangaˈinga ba ˈoko sasia faˈinia. ˈOko ngali nau saga maˈi aku ˈuana luma ta taˈi ngwae ana fuuˈi ngwae nia.”

28 Goˈo ˈi Rebeka ka lalili ˈuana ˈi luma, ma nia ka faˈarongo ˈani ru ki taˈifau fuana fuuˈi ngwae teˈa nia.

29-30 Ma sa Laban na sasina ˈi Rebeka nia tua. Ana kaidaˈi sa Laban lisia na komeˈe gol neˈeri ana ngongorana ˈi Rebeka, ma faˈinia ro gol sen ki tua ˈi limana, ma ka rongoa nia faˈarongo ˈania alaˈanga neˈe ngwae neˈeri nia saea ki, nia ka leka kwau faˈasia luma ka lalili fuana lisilana na ngwae neˈeri.

Ngwae neˈeri uu ˈana ˈua ˈi maana kilu kafo, karangia kula kamel nia ki tua ana. Kaidaˈi sa Laban dao maˈi,

31 nia ka fata ˈuri fuana, “Leka maˈi kwa! Koro ke leka ˈi luma. ˈAeˈo taˈi ngwae neˈe Iawe nia faˈaleˈa. Nia ˈiri leˈa neˈe ˈoke uu goˈo ˈamu ˈuri ana kula neˈe. Nau ku toˈo ana kula ka sui naˈa maˈakwaliˈo ˈi luma kaimili, ma kula fuana kamel ˈoe ki tua logo naˈa.”

32 Sui sa Laban ka baˈea ngwae neˈeri ˈi luma, ma ka lafua ru ki faˈasia ngwaˈi ana camel ki, ma ka kwatea na fanga fuana kamel neˈeri ki, ma nia ka fiˈi aluda ana kula kira ka maliu ana. Buri ˈana nia ka ngali maˈi kafo fuana ngwae neˈeri faˈinia ngwae nia ki fuana kira ka taufia ˈaeda ana.

33 Bore ma kaidaˈi ngwae sa Laban ki ngalia maˈi fanga ki, ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “Nau noaˈa naisi fanga basi ˈua, nau ku toˈo ana taˈi alaˈanga neˈe nai eta saea nama fuaumulu.”

Sa Laban ka fata ˈuri, “Nia leˈa, faˈarongo kaimili ˈamu ˈania.”

34 Ma na ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “Nauˈa taˈi ngwae rao goˈo, ma na ngwae ˈaˈana nau neˈe sa Abraham.

35 Iawe nia faˈaleˈa ngwae ˈaˈana nau ˈania ru ˈoro ki mala. Ma nia ka lafutaˈinia niaˈa taˈi ngwae toˈoru neˈe nia toˈo ana sipsip ki, ma nanigot ki, ma na buluka ki, ma nia ka toˈo ana silva ki, ma na gol ki, ma na ngwae rao ˈoˈo ki, ma na kini rao ˈoˈo ki, ma na kamel ki faˈinia dongki ki logo.

36 Ma na ˈafe nia ˈi Sera, nia faˈafuta taˈi ngela ngwane kaidaˈi nia ngwaro ka kokoˈo naˈa, ma na ngwae ˈaˈana nau ka kwatea ru nia ki taˈifau naˈa fuana ngela nia.

37 Ma nia ka saea taˈi ru fuaku, ma nia ka kwatea nau ku fata alangaˈi ana taˈi falafala neˈe nai baˈa sasi diˈia nama neˈe nia saea. Nia ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi filia ta sariˈi ˈi neˈe ˈi Kenan fuana ˈalako nau ke korea.

38 ˈOke oli nama ana fuuˈi ngwae nau neˈe maˈa nau futa ana. Ma ˈoko filia nama ta kini neˈe futa ana ta taˈi ngwae ada fasi ˈiri ˈalako neˈe nau ka korea.’

39 Ma nau ku saefiloa ngwae ˈaˈana nau ku ˈuri, ‘Faˈuta, diˈia nau ku filia ta taˈi sariˈi, bore ma noaˈa nia kasi leka maˈi faˈinau, taˈe neˈe nai baˈa sasia laˈu?’

40 Bore ma nia ka fata ˈuri, ‘Kaidaˈi ki taˈifau nau ku kwairoˈoi ana Iawe, ma nia ke baˈa kwatea na ˈainsel nia ka leka faˈiniˈo ˈi toˈoba, ma na raoˈa ˈoe ke baˈa ngwaluda. Ma nia ke baˈa talangwaraˈu goˈo fuamu neˈe ˈoke dao toˈona ta taˈi sariˈi fiˈi doe ana fuuˈi ngwae nau neˈe kira futa maˈi ana maˈa nau, fasi ˈiri ngela nau ke korea.

41 Taˈi falafala goˈo neˈe teo fuamu fuana logelamu faˈasia alangaˈinga ba ˈoe, diˈia ˈoko leka siada, ma kira kasi saiana ˈafilamu, nia neˈe kwate ma ˈoke aloge faˈasia na alangaˈinga neˈe.’

42 “Ana kaidaˈi kami dao ˈi maana kilu kafo neˈe ˈi taˈena, nau ku foˈo ku fata ˈuri, ‘Iawe, ˈoe God ngwae ˈaˈana nau sa Abraham. Nau ku kwaimasi amu ˈoke kwatea raoˈa nau ka ngwaluda.

43 Kaidaˈi neˈe nau ku tua naˈa ana kilu kafo neˈe, diˈia ta sariˈi fiˈi doe nia leka maˈi ka ngali kafo ana kilo kafo neˈe, nai baˈa saefilo ˈuri ana, “Nau ku amasiˈo ˈuri ma ˈoko saiana ˈoke kwatea ta kala kafo saena faˈi botel kafo ˈoe fasi ˈiri nai kwaˈu kwa?”

44 Ma nia ka fata ˈuri, “Leˈa goˈo ˈana, ˈoke kwaˈu, ma nai baˈa ngali kafo logo fuana kamel ˈoe ki.” ˈIu nau ku amasiˈo alaˈania alaˈanga neˈeri na toto neˈe ˈoko filia naˈa sariˈi neˈe ˈiri ngela ngwane ngwae ˈaˈana nau nia ke baˈa korea.

45 Kaidaˈi nau ku foˈo goˈo ˈaku ˈua ˈunaˈeri saena manataˈanga nau, ˈi Rebeka ka dao naˈa maˈi. Ma nia ka ngalia faˈi kafo ki ˈi gwauna ˈabaˈabana, ma nia ka koso toli saena kilu kafo ka ongi kafo. Ma nau ku fata ˈuri fuana, “ˈOko saiana ˈoke kwatea ta kala kafo fuaku, nau ku oga nai kwaˈu”

46 Tona bore ma nia faˈakosoa naˈa faˈi kafo neˈeri ˈi gwauna ˈabaˈabana, ma ka fata ˈuri, ‘Leˈa goˈo ˈana, ˈoke kwaˈu. Ma nai baˈa ngali kafo fuana kamel ˈoe ki logo.’ Ma nau ku kwaˈu, ma nia ka kwate kafo fuana kamel nau ki, kira ka kwaˈu logo.

47 Ma nau ku lidi ˈuri ana, ‘Sa tai neˈe satana maˈa ˈoe?’ Ma nia ka fata ˈuri, ‘Satana maˈa nau neˈe sa Betuel. Niaˈa ngela sa Neho ma ˈi Milka.’ Sui nau ku

daura'inia na kome ngongorana, ma nau
ku alua ro saen ki 'i limana.
48 Sui nau ku bobo uruuru ma ku
ba'atafea Iawe, du'ungana nia na God
ngwae 'a'ana nau sa Abraham, ma nia ka
ngali saga ma'i aku 'uana luma kwalafa
ngwae 'a'ana nau. Ma nau ku lisia
ta'i kini sari'i ne'eri nia na ko'o na
ngwaefuta ngwae 'a'ana nau. Ma ne'e
na ngela ngwae 'a'ana nau ke ba'a korea
kini sari'i ne'eri.
49 Nia ke ba'a fa'uta nini'a? Si di'ia
kamu oga mike fa'ata'inia ne'e kamu
alafe fuana ngwae 'a'ana nau, ma kamu
dau sulia 'oga amulu, nau ku gani kamu
muke fa'arongo nau nama. Bore ma di'ia
noa'a, kamu ka saea fasi 'iri nai ba'a
sasia la'u ta lia 'i ngwae."
50 Sa Laban ma ma'a nia sa Betuel ka
fata 'uri, "Ru ne'ana nia saka ma'i ana
Iawe! Kero'o noa'a kasi saea na'a ta ru
ana. Nia le'a go'o 'ana.
51 Na sari'i ne'e nini'a tua go'o 'ana.
Nia ke ba'a leka fa'i kaumulu, kaida'i
kamu ke oli ana 'i fanoa kamu. Nia
le'a fuana nia ka 'afe fuana ngela ngwae
'a'ana 'oe, di'ia nama ne'e Iawe nia
saea."
52 Ma kaida'i na ngwae ne'eri rongoa
ala'anga ne'eri, nia ka bobo uruuru ma
ka ba'atafea Iawe.
53 Go'o nia ka lafua ma'i na 'aba
ifi kwanga ki, ma kekefa ne'e kira
saunga'ini'i 'ani silva ma gol ki ba kira
ngali'i ma'i, ma nia ka kwate ta'ifau ani
fuana 'i Rebeka. Ma nia ka ngalia ti ru
matamata la'u ne'e folilani doe liu, ma
ka kwate'e fuana ngwaefuta sari'i ne'e
fa'inia te'a nia.
54 Ma na ngwae ne'eri fa'inia na ngwae
nia ki kira fi'i nguta, ana rodo ne'eri kira
ka maliu ana luma ne'eri. Ma 'ofodangi
nia ka fata 'uri fuana ngwa'i to'a ana
luma ne'eri, "Nia le'a fuaumulu muke
ala'ani nai oli na'a 'uana ngwae 'a'ana
nau."
55 Bore ngwaingwaena 'i Rebeka ma
te'a nia kera ka fata 'uri, "Noa'a, ala'ania
'i Rebeka ke tua sulia basi ta kaida'i ti'iti'i
fa'i kaimili, ru di'ia ta akwala asoa go'o
'i buria nia ka fi'i leka 'ana."
56 Bore ma na ngwae ne'eri nia ka
fata 'uri, "Noa'a, nau ku amasi kaumulu
noa'a kamu kasi lui nau la'u. Iawe nia
kwatea na rao'a nau ku leka le'a liu. Nau
ku gani kamu muke ala'ani nau nai oli
siana ngwae 'a'ana nau."
57 Sui kira ka fata 'uri, "'Oke mango
basi. Kulu saea sari'i ne'e ke leka ma'i
fasi 'iri kulu ke rongoa manata'anga nia."
58 Go'o kera ka ri ma'i 'uana, ma kera
ka fata 'uri fuana, "Na ngwae ne'e oga ke
oli 'i ta'ena. 'Oko saele'a go'o 'amu ne'e
'oke leka na'a fa'inia nini'ari?"
Ma nia ka fata 'uri, "'Iu, nia le'a go'o
ana."
59 Ma kera ka ala'ania 'i Rebeka ka leka
fa'inia na ngwae ne'eri fa'inia ngwae nia
ki. Ma kira ka kwatea ta'i kini rao ne'e
lia ma'i sulia eta ana kaida'i nia ti'iti'i
ka leka fa'inia.
60 Ana kaida'i nia salisali fuana
fa'asilana kula ne'eri, na fuu'i ngwae nia
kira ka fa'ale'a kika fata 'uri,

"Ngwaingwaena kamu, kaimili fo'o fasi
'iri 'oke ba'a ra'e ma'i ko te'a
fuana ngwae 'oro liu ki ne'e liufia
na mole ana ngwae.
Ma kwalafa 'oe kike ba'a liufia fanoa doe
malimae kira ki."

61 Ma 'i Rebeka fa'inia kini rao 'o'o nia
ki, kira ka leka fa'inia, kira ka ra'e fafona
kamel ki, ma kira ka donga ngwae rao sa
Abraham, ma kira ka leka na'a 'ada.
62 Ma ana kaida'i ne'eri, sa Aesak nia
ka fa'asia na ma'e busu ana kafo ne'e
satana, "Ma'e busu God mauri ne'e nia
lia ma'i fuaku." Ma sa Aesak ka leka tua
'i Negev ana aba'i kula 'i gwauna fanoa
'i Kenan.
63 Ana ta'i asoa, kaida'i sina ka su'u
na'a, nia ru'u 'i maa ka leka liliu, ma nia
ka lisia ti kamel kira leka ma'i.
64 Ana kaida'i 'i Rebeka nia lisia, nia
lofo 'i ano fa'asia kamel nia,
65 ma nia ka saefiloa ngwae ni rao sa
Abraham ka 'uri, "Sa tai ne'e satana
ngwae lo'oko nia leka ma'i?"

Ma na ngwae ni rao ne'eri ka fata
'uri, "Na ngela ngwane ngwae 'a'ana nau
lo'oko nia." Go'o 'i Rebeka ka ngali ifi ka
sufafia maana fa'asia.*

* **24:65** it was the custom at the marriage ceremony for the bride to wear a veil over her face when she was presented to her husband. This may be why Jacob did not recognize Leah at the wedding ceremony in Genesis 29.

66 Kaidaˈi kira leka kika dao siana sa
Aesak na ngwae ni rao neˈeri ka alaˈa
sulia fuana ma ka faˈarongo ˈani ru ki
taˈifau neˈe fuli maˈi loˈoba.
67 Ma sa Aesak ka baˈea sariˈi neˈeri ka
tua naˈa saena gwaurau neˈe teˈa ni ˈi
Sera neˈe tua ana ˈi naˈo. Ma sa Aesak ka
korea naˈa ˈi Rebeka, ma ka kwaima liu
ana kini neˈe, ma na kwaimanatai ˈanga
sa Aesak ˈuana teˈa nia ka sui naˈa.

25

Ti ngela laˈu ana fuuˈi ngwae sa Abraham

1 Sa Abraham nia korea laˈu ta ˈafe
matamata neˈe satana ˈi Ketura.
2 ˈAfe neˈe ka faˈafuta ngwaˈi ngela
ngwane na satada neˈe sa Simran, sa
Joksan, sa Medan, sa Midian, sa Isbak, ma
sa Suaha.
3 Sa Joksan neˈe na maˈa sa Seba ma
sa Dedan, ma ngwae neˈe futa maˈi ana
fufuˈi ngwae sa Dedan neˈe kira ana
kwalafa sa Asuru, ma na kwalafa sa Letus
faˈinia kwalafa sa Leum.
4 Sa Midian neˈe ngela nia ki neˈe sa
Efaha, sa Efa, sa Hanok, sa Abida, ma sa
Eldaha, na kwalafa neˈeri ki neˈe futa ana
ˈi Ketura.
5 Ma sa Abraham ka alaˈa totongaˈi nia
ke baˈa alua ru ki taˈifau neˈe nia toˈo ani
saena limana ngela nia sa Aesak.
6 Bore ma kaidaˈi nia tua ˈua, nia
kwatea na kwateˈa ki fuana ta ngela
ngwane ana ba nia alua ana ta ro ˈafe ana.
Ma nia ka kwateda kwau kira ka leka tau
naˈa ana ta bali kula ˈi fanelana sina neˈe
tau faˈasia kula sa Aesak tua ana.

Sa Abraham mae ma sa Aesak ma sa Ishmael kera ka kwaiatoa

7-8 Sa Abraham nia ngwaro liu naˈa ana
kaidaˈi nia mae, na anona ka leka tua
faˈinia anona maˈa nia faˈida ba kira mae
naˈa ˈi naˈo. Nia toˈo ana maurilana leˈa,
ma kaidaˈi nia mae, nia dao naˈa ana taˈi
talangaˈi faˈi ngali ma fiu akwala ma lima
faˈi ngali.
9 Na ro ngela neˈe nia ki, sa Aesak ma sa
Ishmael kera ka kwaiatoa ˈi saena faoda
neˈe satana ˈi Makpela neˈe tua ana taˈi
afu ano neˈe nia ˈi fanelana sina ana ˈi
Mamre. Kaidaˈi ˈi naˈo, afu ano neˈe ru
sa Efron, taˈi ngwae ana fuuˈi ngwae sa
Het, na satana maˈa nia neˈe sa Soha.
10 Bore ma ˈi buri ˈana neˈe sa Abraham
folia ano neˈeri ana ngwae neˈe, na ano
neˈeri ru nia naˈa. Ana kula neˈeri naˈa
neˈe kera kwaiatoa nonina sa Abraham,
ma ana faoda neˈeri logo neˈe kira kwa-
iatoa logo ˈi Sera saena ˈi naˈo.
11 Kaidaˈi ˈi buira neˈe sa Abraham nia
mae naˈa, ngela nia sa Aesak ka leka ka
saungaˈinia naˈa fanoa nia karangia maˈe
busu kafo ˈi Bere Lahai Roe.* Ana kaidaˈi
neˈeri God ka faˈaleˈa sa Aesak.

Na kwalafa sa Ishmael

12-13 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Ish-
mael nia ˈuri:
Sa Ishmael nia ngela sa Abraham, ma
teˈa nia neˈe ˈi Hega kini ˈi Ejipt nia na
kini rao ˈi Sera. Sa Ishmael toˈo ana ngela
ngwane ki, satada neˈe sa Nebaeot, sa
Kedar, sa Adbeel, sa Mibsam,
14 sa Misma, sa Duma, sa Masa,
15 sa Hadad, sa Tema, sa Jaturu, sa Nafis,
ma sa Kedema.
16 Na fufuˈi ngwae neˈe futa ana akwala
ma ro ngela sa Ishmael ki, kira saea
satana mae fanoa ki ma fanoa neˈe kira
leka tua ˈani ki ka donga logo satana
akwala ma ro ngela neˈe ki.
17 ˈUnaˈeri sa Ishmael ka mae naˈa, ma
anona ka leka tua faˈinia anona maˈa nia
faida ba kira mae ˈi naˈo. Ma kaidaˈi
nia mae ana nia dao ana taˈi talangaˈi fai
ngali ma uulu akwala ma fiu fai ngali.
18 Na olitana sa Ishmael noaˈa kira ˈiri
tua faˈinia kwalafa sa Abraham, kira tua
ana ano ˈi safitana ro fanoa ˈi Havila ma
ˈi Suru, bali ana fanelana sina ana ˈi Ejipt,
ana tala neˈe ki faˈasia ˈi Ejipt ma ki leka
ˈuana ˈi Asiria.

Sa Aesak alua ro ˈiˈiu ki sa Esau ma sa Jakob

19 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Aesak,
na ngela sa Abraham, nia ˈuri:
20 Kaidaˈi sa Aesak nia korea ˈi Rebeka,
nia tua naˈa sulia fai akwala faˈi ngali ki.
ˈI Rebeka neˈe ngela kini sa Betuel, taˈi
ngwae ˈi Mesopotemia ana abaˈi kula kira
saea ˈani ˈi Aram. Ma sa Laban na sasina
ˈi Rebeka.

* **25:11** lisia Genesis 16:14

21 Sa Aesak ka foˈosia Iawe duˈungana
ˈafe nia ˈabaraˈa, ma Iawe ka rongoa
foˈongaˈa nia. Kaidaˈi neˈeri ˈafe neˈe ka
ina naˈa ma nia ke baˈa faˈafuta ro ˈiˈiu
ki.
22 Bore ma kaidaˈi kera noaˈa kasi futa
ˈua, kera diˈia neˈe kera ka fuˈa ˈi saena
sirana teˈa keraˈa, ˈunaˈeri ˈi Rebeka ka
fata ˈuri, "Faˈuta? Tae neˈe sasi ma nau
ku ˈuri reala." Sui nia ka saefilo Iawe
ˈuana ru neˈeri.
23 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana, "Ro ngela
ki neˈe tua saena siramu, na ai buri ke
baˈa ngasingasi liufia na ai etaeta. Kera
ke baˈa koˈo bora fuana ro fufuˈi ngwae
matamata ki. Na fufuˈi ngwae ana ai buri
ke baˈa ke baˈa ngasingasi liufia na fufuˈi
ngwae ana ai etaeta."
24 ˈUnaˈeri nia ka dao naˈa ana
madamo fuana kini neˈeri fuana
faˈafutalana ngela, goˈo nia ka faˈafuta
ro ngela ngwane nia ki neˈe kera ro ˈiˈiu
ki.
25-26 Na faˈinaˈonaˈo nonina meo ma ka
rangoˈa taˈifau diˈia ifi kira saungaˈinia
ˈani ˈuˈuila nanigot, ˈunaˈeri kira ka saea
ˈania sa Esau.† Ana kaidaˈi kera futa, na
ngela ˈi buri dau ngasi maˈi ana ˈaena
ngela ˈi naˈo, ˈunaˈeri kera ka saea ˈani
sa Jakob.‡ Ana kaidaˈi neˈeri sa Aesak nia
tua naˈa sulia ono akwala faˈi ngali ki.

Sa Esau faˈi danga ˈania gwaˈi ngwaluda nia

27 Kaidaˈi ro ngela ngwane neˈe ki doe
maˈi, sa Esau sai liu ana luluˈa ˈuana ru
kwasi ˈaeˈaela ki, ma nia noaˈa kasi oga
tuaˈa ˈi fanoa, nia oga lala tuaˈa saena
masuˈua. Bore ma sa Jakob nia ngwae
nene goˈo ˈana, ma kaidaˈi ˈoro nia oga
liua lala tuaˈa ˈi fanoa.
28 Ana kaidaˈi ˈoro sa Aesak nia kwaima
ana sa Esau, osiˈana nia oga liua ˈanilana
fasina ru kwasi ˈaeˈaela ki, bore ma ˈi
Rebeka kwaima lala ana sa Jakob.
29 Ana taˈi asoa, kaidaˈi sa Esau leka
lulua ru kwasi ˈaeˈaela ki, sa Jakob nia
tua goˈo ˈana ˈi luma, ka saungaˈi fanga
goˈo ana ˈania faˈi bin meo ki. Kaidaˈi sa
Esau nia oli maˈi nia ka fiolo liu naˈa,
30 ma nia ka fata ˈuri ana sa Jakob, "Se,
nau ku fiolo liu naˈa kwa! ˈOke ngalia
maˈi ˈaliˈali na sufusufu meo neˈana."
Nia neˈe ngwae ki kira ka saea ˈani sa
Idom.§
31 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, "Si
diˈia ˈoko fata alangaˈi ma ˈoko saea
ˈoke kwate taˈifau naˈa ngwaluduˈa ˈoe
ki sulia ˈaeˈo na faˈinaˈonaˈo fuaku, diˈia
ˈunaˈeri nia leˈa nai baˈa kwate ti fanga
fuamu."
32 Goˈo sa Esau ka fata ˈuri, "Leˈa, nia
leˈa goˈo ˈana. Karangi nau ku maelia
naˈa fioloˈanga neˈe. Diˈia nau ku mae,
ru neˈe ki kasi ˈafi nau goˈo ne."
33 Bore ma sa Jakob fata ˈuri, "Leˈa
goˈo ˈana, bore ma etaeta ˈoke sasia ta
taˈi fata alangaˈinga ngasingasiˈa neˈe
gwaˈi ngwaluda neˈe ˈoko toˈo naˈa ana
niniˈari, nauˈa naˈa neˈe nai ngalia laˈu."
Sui sa Esau ka sasia taˈi fata
alangaˈinga ngasingasiˈa fuana sa Jakob
ma nia ka fata ˈuri, "Sa Jakob naˈa
neˈe ke baˈa toˈo ana ru ki taˈifau neˈe
faˈinaˈonaˈo goˈo neˈe ka toˈo ani faˈasia
maˈa nia."
34 Goˈo sa Jakob ka ngalia naˈa maˈi
fanga ki faˈinia beret ma ka kwate fuana
sa Esau. Ru neˈeri faˈataˈi leˈa naˈa ana
neˈe sa Esau noaˈa ˈiri manata kulukul-
ufaˈa goˈo ana na gwaˈi ngwaluda sulia
nia na faˈinaˈonaˈo.

26

God dau ana alangaˈinga ba nia faˈinia sa Abraham ma sa Aesak logo

1 Ana kaidaˈi sa Aesak tua ˈi Bere Lahai
Roe, taˈi fioloˈa doe liu ka dao fafida, ka
diˈia logo kaidaˈi ana ˈafitaˈi ˈanga ba dao
fafida ˈi naˈo ana kaidaˈi sa Abraham tua
ana. Sui sa Aesak ka leka ˈuana ˈi Gerara
taˈi kula ana kula ngwaˈi toˈa ˈi Filistia
ki. Nia leka ka tua faˈinia tatalafaˈa sa
Abimelek, nia neˈe tatalafaˈa kira.
2 Kaidaˈi neˈeri Iawe ka dao maˈi siana
sa Aesak ka fata ˈuri fuana, "ˈOe kosi koso
toli ko tua ˈi Ejipt. ˈOke baˈa leka tua ana
kula neˈe nai baˈa saea fuamu.
3 ˈOke tua basi ˈamu ˈuri ana kula
neˈe. Nai baˈa tua faiˈiniˈo, ma nai baˈa

† **25:25-26** Ana alaˈanga ˈi Hebru, 'Esau' fadalana neˈe 'Ifula'. ‡ **25:25-26** Ana alaˈanga ˈi Hebru, 'Jakob' fadalana neˈe 'Nia daua ˈaena' ma 'nia sokea/deceives'. § **25:30** Ana alaˈanga ˈi Hebru, 'Idom' fadalana neˈe 'Meo'.

faˈaleˈa ˈoe. Ma nai baˈa kwatea ano neˈe ki fuamu, ma ngela neˈe ke baˈa futa maˈi ana kwalafaˈa ˈoe ki logo. Nai dau nama ˈaku ana alangaˈinga ba nau ku sasia faˈinia maˈa ˈoe sa Abraham.
4 Na ngwaˈi ngela neˈe kike baˈa futa maˈi ana kwalafaˈa ˈoe kike baˈa ˈoro liu, diˈia na bulubulu na salo. Nai baˈa kwate ano neˈe fuada. Nai baˈa faˈaleˈa kwalafa ki taˈifau ana magalia sulia kwalafa ˈoe.
5 Nau ku dau ana alangaˈinga nau, osiˈana ˈi naˈo sa Abraham kwairoˈoi aku, ma ka leka sulia na taki nau ki, ma fatalaku."
6 ˈUnaˈeri sa Aesak ka leka naˈa nia ka tua naˈa ˈi Gerara.
7 Kaidaˈi ngwae ana fanoa neˈeri ki kira lisia ˈi Rebeka kira ka saefilo ˈuri ana sa Aesak, "Faˈuta? ˈUri ma kini neˈe ˈafe ˈoe niniˈa?" Ma nia ka fata ˈuri fuada, "Noaˈa, nia na ngwaingwaena nau." Nia sofongaˈi ˈunaˈeri ana sulia kini neˈe lisilana leˈa liu mala, ma nia ka maˈu, ˈasu ˈubani ngwaˈi toˈa ana fanoa neˈeri kira ka saungia, ma ka ngalia ˈafe nia.
8 Sa Aesak faˈinia ˈafe nia, kera taˈi tua ka tau tiˈitiˈi ana fanoa neˈeri. Ana taˈi faˈi asoa sa Abimelek na tatalafaˈa nia tua ˈana ˈi luma nia, nia ka kelefai sulia ˈolofolo, nia ka lisia sa Aesak nia lolofafia ˈafe nia.
9 Sui nia ka ri ˈuana sa Aesak ka leka maˈi siana, nia ka fata ˈuri fuana, "Se, faˈuta neˈe ˈoko saea fasi ˈafe neˈe na ngwaingwaena ˈoe kwa? Na ˈafe ˈoe goˈo niniˈa."
Sui sa Aesak ka fata ˈuri, "Nau ku fiˈa kira kata saungi nau ma kika ngalia ˈafe nau."
10 Sui sa Abimelek ka fata ˈuri, "Faˈuta neˈe ˈoko sasia ru neˈe aimili kwa? Lisia basi! Nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana ta taˈi ngwae ana ngwae nau ki neˈe ke leka teo faˈinia ˈafe ˈoe. Ma diˈia nia ˈunaˈeri nia ke baˈa taˈa fuaimili, bore ma roraˈa ˈoe naˈa."
11 Ma nia ka fata ngasingasiˈa fuana ngwae ki ka ˈuri, "Diˈia ta ngwae nia sasi ta ru ka taˈa ana ngwae neˈe nama ana ˈafe nia, nia ke baˈa mae."

Sa Aesak faˈinia ngwae ana ˈi Filistia kira fuˈa faˈinia kafo

12 Ana faˈi ngali neˈeri nama neˈe sa Aesak oˈolia na oˈola nia ana kula neˈeri. Iawe nia faˈaleˈa sa Aesak. Fuana ta taˈi magana witi neˈe nia fasiˈi ki, nia loia maˈi 100 magana witi.
13 Na raoˈa nia ki ka leka leˈa liu, ma nia taˈi ngwae toˈoru liu.
14 Ma duˈungana neˈe nia toˈo ana sipsip ˈoro ki, ma buluka ˈoro ki, ma ngwae ni rao ˈoro ki, ˈunaˈeri ngwaˈi toˈa ˈi Filistia kira ka oga guˈuguˈu liu fuana.
15 ˈI naˈo kaidaˈi maˈa nia mauri ˈua na ngwae rao maˈa nia ki kira ˈilia na kilu kafo ki kwailiu ana kula neˈeri, bore ma ngwae ˈi Filistia ki kira oga guˈuguˈu liu, kira ka leka kika ˈili fafia kilu kafo neˈeri ki laˈu.
16 ˈUnaˈeri sa Abimelek na tatalafaˈ ka fata ˈuri ana sa Aesak, "ˈAeˈo niniˈa na ngwae ngasingasiˈa liu mala ma ˈoko liufi kaimili taˈifau naˈa. ˈOke leka faˈasia kula neˈe naˈa."
17 Sui sa Aesak ka faˈasia kula neˈeri, nia ka leka sasia na fanoa nia ana oteotea ˈi Gerara.
18 Aia, na kilu kafo neˈe teo ˈi neˈeri ki, maˈa nia sa Abraham neˈe ˈiliˈi, bore ma ˈi buri ˈana neˈe nia mae naˈa, na ngwaˈi toˈa ˈi Filistia ki kira ka ˈili fafiˈi laˈu. ˈI neˈeri sa Aesak ka oli ma ka ˈilida laˈu, ma nia ka saea nama ˈani sata ˈi ru neˈe maˈa nia eta saeda ˈaniˈi.
19 Kaidaˈi neˈeri na ngwae rao sa Aesak ki kira ka ˈilia ta taˈi kilu kafo saena ote neˈeri ma kira dao toˈona kafo leˈa.
20 Bore ma ngwaˈi toˈa neˈe kira folo ˈusia sipsip kira ki ˈi Gerara kira ka olisuˈusuˈu faˈinia kilu kafo neˈeri ki, ma kira ka fata ˈuri fuana ngwae rao sa Aesak ki, "Kafo neˈe ru kami niniˈa." Goˈo sa Aesak ka faˈasata kilu kafo neˈeri ˈani ˈi Esek neˈe fada ˈani "Olisuˈusuˈu."
21 Kaidaˈi ngwae nia ki kira ˈilia laˈu ta kilu kafo, kira ka olisuˈusuˈu logo faˈinia. Nia ka saea logo kilu kafo neˈeri ˈani Sitna nama Fuˈanga.
22 Sui laˈu, nia ka ˈidua fanoa nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu faˈasia kula neˈeri, ma ngwae ni rao nia ki kira ka ˈilia laˈu ti kilu kafo. Ma ana kaidaˈi neˈeri kira ka ˈiri olisuˈusuˈu naˈa. Sui ma ka saea kilu kafo neˈeri ˈani Rehobot neˈe fada ˈani "Kula Abitako." Ma nia ka fata ˈuri, "Kaidaˈi neˈe Iawe kwatea naˈa kula doe

neˈe fuakulu. Taˈena raoˈa kulu ki ke baˈa leka leˈa.”
23 Buri ˈana neˈe sa Aesak nia faˈasia laˈu kula neˈeri, nia ka leka tua ana kula kira saea ˈani Bereseba.
24 Ana kaidaˈi nia dao ˈi neˈeri, Iawe ka dao maˈi siana saena rodo ka fata ˈuri fuana, “Nauˈa God ana maˈa ˈoe sa Abraham. ˈOe kosi maˈu, osiˈana nau ku tua faˈiniˈo. Nau ku sasia taˈi fata alangaˈinga faˈinia sa Abraham neˈe kwairoˈoi aku. Ma osiˈana fata alangaˈi neˈeri, nai baˈa faˈaleˈa ˈoe, ma nau ku kwatea kwalafa ˈoe kike ˈoro liu.”
25 Ma ana kula neˈe nia ˈuia taˈi sulufaua fuana Iawe ma nia foˈosia ˈani satana Iawe. Ma nia ka sasia naˈa fanoa nia ana kula neˈeri, ma ngwae ni rao nia ki kira ka ˈilia laˈu ta kilu kafo fuada.

Na tatalafaˈa sa Abimelek sasia alangaˈinga faˈinia sa Aesak

26 Aia na tatalafaˈa sa Abimelek faˈinia sa Ahusat, na ngwae faˈamanata nia, ma sa Fikol, na faˈinaˈonaˈo ana fuani ˈoro nia, kira faˈasia ˈi Gerara kira leka fuana lisilana sa Aesak.
27 ˈUnaˈeri sa Aesak ka saefilo ˈuri ada, “Faˈuta neˈe kamu ka leka maˈi fuana lisilaku re! Kaidaˈi ba sui, kaumulu ka ˈiri oga nau, ma kaumulu ka lali nau faˈasia kula kamu.”
28 Goˈo kira ka fata ˈuri, “Niniˈari kaimili saiana neˈe Iawe nia tua faˈiniˈo. Ma kaimili ka manata ˈuri, nia leˈa fuamili kaimili ka sasia ta fata alangaˈinga ngasingasiˈa faˈiniˈo neˈe noaˈa kulu kasi fuˈalikulu. Kaimili oga ˈoke fata alangaˈi ˈuri:
29 Noaˈa ˈoe kosi faˈali kaimili, diˈia ˈi naˈo ba kaimili ˈiri faˈaliˈo goˈo. ˈI naˈo ba kaimili leˈa fuamu. Ma kaidaˈi ˈoko faˈasi kaimili, noaˈa kami kasi faˈaliˈo goˈo. Ma ana kaidaˈi neˈe nia madako neˈe Iawe nia faˈaleˈa ˈoe.”
30 Sui sa Aesak ka saungaˈinia taˈi fafangaˈa fuana kira ka fanga fiku faˈinia.
31 ˈOfodangi laˈa bilabila ˈua ana asoa ˈi buri, niaˈa faˈinia tatalafaˈa neˈeri, kera ka sasia naˈa alangaˈinga ngasingasiˈa ˈi maana God neˈe noaˈa kera kasi sasia ta mae. Sui sa Aesak ka saea alaˈanga ˈani olioliˈa ana tatalafaˈa neˈeri faˈinia ngwae nia ki, ma kira ka oli ˈi fanoa kira, ma kira taˈifau kira ka maˈe ngwane leˈa laˈu.
32 Ma ana asoa neˈe nama na ngwae rao sa Aesak ki kira ˈilia taˈi kilu kafo, ma kira ka leka maˈi, kira ka faˈarongoa ˈani kilu kafo neˈeri, ma kira ka fata ˈuri, “Kaimili dao naˈa toˈona kafo ana kula neˈe.”
33 ˈUnaˈeri nia ka saea kilu kafo neˈeri ˈani Seba neˈe fada ˈani “Alangaˈinga Ngasingasiˈa.” Nia neˈe buri ˈana kira ka saea fanoa neˈe tua karangia kilu kafo neˈe ˈani ˈi Bereseba, neˈe fada ˈani “ˈI kilu kafo ana alangaˈinga ngasingasiˈa.”

Sa Esau kore kini kwaita ki

34 Kaidaˈi sa Esau dao naˈa ana fai akwala faˈi ngali, nia ka korea ro ˈafe kwaita ki neˈe futa ana kwalafa sa Het. Nia ngalia ˈi Judit na kini sa Beeri ma ˈi Basemat na kini sa Elon.
35 Ru neˈe kwatea sa Aesak ma ˈi Rebeka kera ka taˈi noni taˈa ma kera ka liadila liu.

27

Sa Aesak faˈaleˈa sa Jakob

1 Ana kaidaˈi neˈe sa Aesak nia ngwaro liu naˈa, ma na maana bore ka rodo, nia kasi lia naˈa. Taˈi asoa nia ri maˈi ˈuana na faˈinaˈonaˈo nia sa Esau ka leka maˈi siana, ma nia ka fata ˈuri fuana, “Ngela nau ˈae.”
Ma sa Esau ka fata ˈuri, “ˈIu maˈasi.”
2 Goˈo maˈa nia ka fata ˈuri, “ˈOko lisia naˈa niniˈa nau ku ngwaro naˈa, ma nau ku sai ana nia kasi tau goˈo nau ku mae naˈa.
3 Nia leˈa fuamu ˈoke ngali na basi ma maˈe sima ˈoe, ˈoko leka lulua maˈi ta ru ˈaeˈaela fasi ˈuri ˈoke doˈofia maˈi fasina nai ˈania.
4 ˈOke doˈofia diˈia neˈe nau ku oga, neˈe nia rakufa mala sui ˈoko ngalia maˈi fuaku. ˈI buri ˈana neˈe nau ku ˈania ka sui, nai baˈa faˈaleˈa ˈoe ˈi naˈo mala nau ku fiˈi mae.”
5 ˈUnaˈeri kaidaˈi sa Aesak nia fata fuana sa Esau, na ˈafe nia ˈi Rebeka ka fafarongoa alaˈanga neˈeri. Kaidaˈi sa Esau leka kwau ka lulu sibolo,
6 ˈi Rebeka ka fata ˈuri fuana sa Jakob na ruana ngela adaroˈo, “Rongo basi! Kaidaˈi neˈe goˈo neˈe nau ku rongoa maˈa ˈoe saea fuana ngwae futa ˈoe

7 ka fata ˈuri, ‘ˈOke leka lulua maˈi ta
sibolo ko doˈofia maˈi fuaku. ˈI buri ˈana
neˈe nau ku ˈania ka sui nai baˈa faˈaleˈa
ˈoe ˈi maana Iawe mala nau ku fiˈi mae.
8 Ngela nau ˈae, ˈoke rongo leˈa fuana
alaˈalaku, ma ˈoko sasi diˈia neˈe nau ku
saea fuamu.
9 ˈOke leka ana kula loˈoko na nanigot
kulu ki tua ana, ma ˈoko efoa ta ro nanigot
tiˈitiˈi neˈe figula leˈa, ma ˈoko ngalia
maˈi fasi ˈiri nai doˈofia fasina ka leˈa
mala diˈia neˈe maˈa ˈoe oga liua.
10 Sui ˈoko leka kwatea fuana maˈa ˈoe
fasi ˈiri nia ke faˈaleˈa ˈoe mala nia ka fiˈi
mae.’ ”
11 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Teˈasi
kwa! ˈOko saiana sa Esau na nonina
rangoˈa taˈifau, bore ma nau ku ˈiri toˈo
ana.
12 Si diˈia maˈa nau nia sama toˈo aku,
nia ke baˈa sai goˈo aku neˈe nau ku soke.
ˈUnaˈeri noaˈa nia kasi faˈaleˈa nau, bore
ma nia ke baˈa kwatea ru taˈa ki ke dao
toˈoku.”
13 Goˈo teˈa nia ka fata ˈuri fuana,
“Ngela nau ˈae, diˈia nia sasia ru taˈa ki
ka dao toˈomu, alaˈania ru taˈa neˈeri ke
leka maˈi fuaku talaku. ˈOke sasia lala ru
nau ku saea fuamu. ˈOke leka ngalia maˈi
ta ro nanigot.”
14 ˈUnaˈeri sa Jakob ka leka saungia ro
nanigot neˈeri ki naˈa, nia ka ngalida maˈi
ka kwatea fuana teˈa nia, goˈo teˈa nia ka
doˈofia ka diˈia neˈe maˈa nia oga.
15 Sui teˈa nia ka ngalia toro leˈa sa
Esau ki neˈe teo ˈi luma, ka ngaliˈi maˈi
sa Jakob ka ruˈufiˈi.
16 Sui nia ka ngalia ˈuˈuila nanigot
neˈeri ka alua ˈi limana ma ˈi luana logo
kula noaˈa ta ifu ana.
17 Sui, nia ka ngalia fasina nanigot ma
na afu beret nia fiˈi doˈofiˈi goˈo, ka
kwateˈe kwau fuana sa Jakob.
18 Sui sa Jakob ka ngaliˈi kwau fuana
maˈa nia ma ka fata ˈuri, “Maˈasi kwa!”
Goˈo maˈa nia ka fata ˈuri, “ˈIu, ˈaeˈo
sa tai niniˈa?”
19 Goˈo sa Jakob ka fata ˈuri, “Nauˈa sa
Esau, na ngela ˈi naˈo ˈoe. Nau ku sasia ka
sui naˈa tae ba ˈoko saea fuaku. Nia naˈa
ne na sibolo ki nau ku ngalia maˈi. Nau
ku amasiˈo ˈoke gwauru ko ˈania, fasi ˈiri
ˈoke faˈaleˈa nau.”
20 Kaidaˈi neˈeri maˈa nia alaˈa ˈuri,
“Ngela nau ˈae, ˈoko ˈaliˈali liu! ˈOko
dao goˈo faˈuta toˈona ru ˈaeˈaela neˈe
niniˈa?”
Ma nia ka fata ˈuri, “Iawe na God ˈoe,
niniˈa ˈafi nau fuana daoˈa toˈona.”
21 Sui maˈa nia ka fata ˈuri, “Ngela
nau ˈae, ˈaeˈo sa Esau mamana naˈa
niniˈa? ˈOke leka karangi maˈi ˈiri nai
sama toˈomu.”
22 Goˈo sa Jakob ka leka karangia maˈa
nia, ma nia ka sama toˈona ma ka fata
ˈuri, “Nau ku rongoa lingamu diˈia lin-
gana sa Jakob, bore ma limamu neˈe
limana sa Esau naˈa.”
23 Nia noaˈa kasi sai goˈo ana ngwae
neˈe sa Jakob, duˈungana ifu neˈe ki ana
nanigot neˈe teo kwailiu ˈi limana nia
diˈia nama limana sa Esau. Kaidaˈi nia
salisali fuana faˈaleˈalana,
24 nia saefiloa taˈi ru laˈu ka ˈuri, “ˈAeˈo
sa Esau mamana naˈa niniˈa?”
Ma sa Jakob ka olisi ˈuri ana, “ˈIu
maˈasi. Nauˈa naˈa niniˈa.”
25 Kaidaˈi neˈeri maˈa nia ka fata ˈuri,
“Ngela nau ˈae, ˈoko ngalia maˈi na
sibolo neˈana nai ˈania. Ma buri ˈana,
kaidaˈi nau ku fanga ka sui, nau kui baˈa
faˈaleˈaˈo.”
Sa Jakob ka ngalia maˈi fanga fuana
maˈa nia. Ma ˈi buri nia ka ngalia logo
maˈi ta waen ma maˈa nia ˈania.
26 Sui, sa Aesak ka fata ˈuri fuana,
“Ngela nau ˈae, leka maˈi fuana
nonoˈilana nauˈa.”
27 Ma kaidaˈi nia leka maˈi fuana
nonoˈilana maˈa nia, maˈa nia ka moko
saiana toro nia, sui nia ka faˈaleˈa naˈa.
Nia fata ˈuri, “Ngela nau ˈae, na mokolana
toro ˈoe nia leˈa liu ka diˈia mokolana ta
oˈola neˈe Iawe nia faˈaleˈa.
28 Alaˈania God ka kwatea uta ˈoro
fuana faˈaisila lana ano, fasi ˈiri ano
ka leˈa ma ka kwatea fanga ˈoro leˈa.
Alaˈania nia ka kwatea fuamu fuaˈi ai leˈa
ki ana ˈai grep fuana waen ˈoro.
29 Alaˈania fuuˈi ngwae ˈoro ki kira
ke rao fuamu ma kike roˈosuliˈo. ˈOke
gwaungaˈi fafia ngwaefuta ˈoe ki ma kike
roˈosuliˈo. God ke baˈa sasia ru leˈa ki
fuana na ngwae neˈe kira sasia ru leˈa ki
fuamu. Bore ma nia ke baˈa kwaˈikwaˈi
silolo na ngwae neˈe kira faˈali ˈoe.”

30 Ana kaidaˈi sa Aesak faˈaleˈa sa Jakob
ka sui goˈo, sa Jakob ka tataˈe, ka leka
naˈa ˈana ˈi maa. Bore ma tona goˈo
faˈinaˈonaˈo sa Esau ba leka kwaˈi sibolo
maˈi, nia oli naˈa maˈi luma.
31 Nia ka duˈafia fanga neˈeri ki diˈia
neˈe ˈani toˈonilana rakufa liu, sui nia ka
ngalia maˈi fuana maˈa nia, goˈo nia ka
fata ˈuri, “Maˈasi kwa, nia naˈa ne na
sibolo nau ku ngaliˈi maˈi ki. Nau ku
amasiˈo ˈoke gwauru ko fanga naˈa, fasi
ˈiri ˈoke faˈaleˈa nau.”
32 Bore ma maˈa nia ka lidi ˈuri ana, “Ai,
ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
Ma nia ka fata ˈuri, “Nauˈa sa Esau
niniˈa ngela ˈi naˈo ˈoe.”
33 ˈUnaˈeri maˈa nia ka tona ka lebelebe
liu naˈa, ma ka fata ˈuri, “Bore ma sa tai
mo neˈe saungia ru ˈaeˈaela ka duˈafia ka
sui niniˈa ka ngalia naˈa maˈi fuaku? Nau
ku fanga ka fiˈi sui goˈo ne, kaidaˈi ˈoko
ˈiri ruˈu maˈi ˈua. Ma nau ku faˈaleˈa
niaˈa, ma na faˈaleˈanga neˈeri ru nia firi
naˈa.”
34 Kaidaˈi sa Esau rongoa alaˈanga
neˈeri, nia ka kwaimanatai liu naˈa, ma
nia ka angi ka oˈomae liu naˈa, ma nia ka
fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, ˈOke faˈaleˈa nau
logo maˈi.”
35 Bore ma maˈa nia ka fata ˈuri, “Na
ngwaefuta ˈoe leka maˈi ka ˈoso leˈa goˈo
aku. Ma nia ka ngali na faˈaleˈanga ba
ˈoe.”
36 Sui sa Esau ka fata ˈuri, “Nia ne ruana
faˈi kaidaˈi naˈa neˈe nia aurafu nau, ma
ka bili nau ana. ˈUnaˈeri neˈe nia ka
sata ana sa Jakob. Etaeta nia ngalia ka
sui naˈa gwaˈi ngwaluda nau, sulia nau
na faˈinaˈonaˈo. Ma niniˈari nia ka ngali
taˈifau laˈu ana faˈaleˈanga nau. Faˈuta?
ˈUri ma ta faˈaleˈanga noaˈa ˈiri teo naˈa
ˈiri ˈoke kwatea fuaku?”
37 ˈUnaˈeri maˈa nia ka fata ˈuri, “Nau
ku kwatea sasimu ka ˈaˈana fuamu, ma
fuuˈi ngwae ˈoe faˈinia ngelamu neˈe ke
baˈa futa maˈi buri, kira ke baˈa rao
fuana. Ma nau ku kwate fanga ma waen
fuana. Ngela nau ˈae, noaˈa ta ru ˈiri ore
naˈa neˈe nai baˈa kwatea fuamu.”
38 Bore ma sa Esau ka ˈingoa laˈu maˈa
nia ka saefilo ˈuri, “Maˈasi, faˈuta, ˈuri
ma ˈoko toˈo goˈo ana taˈi faˈaleˈanga
baniˈa? Nau ku amasiˈo ˈoke faˈaleˈa nau
logo?” Ma nia ka angi koko ka doe liu.
39 Maˈa nia ka fata ˈuri, “Ngela nau ˈae,
fanoa ˈoe ke baˈa tua tau faˈasia na ano
leˈa, ma ka tau logo faˈasia kula uta ka
toˈo ana.
40 ˈOke baˈa fuˈa ˈani sele ni ofoˈa ˈoe
ˈiri ˈoke mauria. Ma ˈoke baˈa rao naˈa
fuana sasimu. Bore ma kaidaˈi ˈoko uu
ngasingasiˈa ˈusia, ˈoke baˈa aloge goˈo
ˈamu faˈasia, ma ˈoko faˈasia goˈo ˈamu.”
41 Buri ˈana sa Esau noaˈa liu kasi oga
naˈa sa Jakob, osiˈana maˈa kera nia
kwate taˈifau naˈa na faˈaleˈanga fuana
sa Jakob. ˈUnaˈeri nia ka manata ˈuri,
“Nia noaˈa ka tau, maˈa nau ke mae,
ma kaimili ke baˈa kwaimanatai ma mika
angi ˈuana. Sui mala, nai baˈa saungia
ngwaefuta nau ka mae.”
42 Kaidaˈi teˈa kera rongoa neˈe sa Esau
naia ke saungia sa Jakob, nia ka ri maˈi
ˈuana sa Jakob ka leka maˈi siana, ma
nia ka fata ˈuri fuana, “Ngela nau ˈae,
fafarongo basi. Na ngwaefuta ˈoe nia naia
saungilamu.
43-44 ˈOke sasi sulia tae neˈe nau ku saea
fuamu. ˈOke tafi ˈuana ˈi Haran. Ma
ˈoke tua faˈinia ngwaefuta nau sa Laban,
leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe manatana
ngwaefuta ˈoe ka aroaro ma saetaˈangaˈa
nia ka koso,
45 ma ka takadalafa na ru niniˈa ˈoko
sasia ana. Ana kaidaˈi neˈeri mala naˈi
baˈa fiˈi asungaˈinia ta ngwae ni rao ka
oli maˈi faˈiniˈo ˈi neˈe. Nia ˈiri leˈa fuana
neˈe nai faˈasia ro ngela nau ki ana taˈi
asoa neˈeri nama.”

Sa Aesak kwatea sa Jakob ka leka lisia sa Laban

46 Buri ˈana ˈi Rebeka ka fata ˈuri fuana
sa Aesak, “Nau ku ˈaila liu naˈa ˈania
ro kini niniˈa ana fuuˈi ngwae sa Het ki
niniˈa sa Esau koreda. Si diˈia sa Jakob
ke korea laˈu ta kini ana fuuˈi ngwae sa
Het, sali nia leˈa fuaku nai mae goˈo aku.”

28

1-3 Aia, sa Aesak ka ri ˈuana sa Jakob
ka leka maˈi ka lisia, ma nia ka alaˈa to-
tongaˈi ˈuri fuana, “ˈOe kosi korea ta kini
ˈi neˈe ˈi Kenan. ˈOke oli nama ˈuana ˈi
Mesopotemia, na fanoa koˈo ˈoe sa Betuel.
Sa Laban na ngwaefuta teˈa ˈoe, nia tua

ana fanoa neˈeri. Nia leˈa fuamu diˈia
ˈoke korea ta taˈi ngela kini ana.” Nia ka
faˈaleˈa, ma ka ˈuri fuana, “Alaˈania God
neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga ki taˈifau
ka faˈaleˈa ˈoe, ma ka kwatea fuamu
ngela ˈoro ki, ma na kwalafa ana ngwaˈi
ngela neˈe kike baˈa futa maˈi amu ki,
kike baˈa ˈoro liu.
4 Alaˈania God ka kwatea fuamu faˈinia
ngwae neˈe kike baˈa futa amu ki na
leˈangaˈa nia kwatea fuana koˈo ˈoe sa
Abraham. ˈI naˈo maˈi, God nia alangaˈi
ke kwatea na ano nini fuana sa Abraham.
Ana kaidaˈi neˈe, kulu tua diˈia ngwae
kwaita ki ana ano neˈe. Bore ma ˈoke
baˈa toˈo ana na ano neˈe diˈia ba God
alangaˈi ka sui.”
5 Buri ˈana ka sui goˈo, sa Aesak ka
alaˈania sa Jakob ka leka naˈa ana. Sui sa
Jakob ka leka naˈa ˈuana ˈi Mesopotemia,
fasi ˈiri nia ke leka tua faˈinia ngwai
nia sa Laban. Sa Laban, na ngwaefuta
ˈi Rebeka nia na teˈa sa Jakob ma sa
Esau. Maˈa nia sa Betuel, ma taˈi ngwae
ˈi Mesopotemia nia tua ana abaˈi kula ˈi
Aram.

Sa Esau kore kini kwaita laˈu

6 Sa Esau rongo ka sui naˈa neˈe
sa Aesak kwatea ka sui naˈa ngwang-
waneˈanga fuana sa Jakob, ma kwatea ka
leka naˈa ˈi Mesopotemia ke lulua ta kini
fuana korelana. Nia ka rongoa naˈa logo,
kaidaˈi maˈa keraˈa nia faˈaleˈa sa Jakob,
ma nia ka fata luia noaˈa nia kasi korea
ta kini ˈi Kenan.
7 Ma nia ka rongoa logo neˈe ngwaefuta
nia roˈo sulia tae neˈe maˈa nia faˈinia
teˈa nia kera saea.
8 Aia sa Esau ka lia saiana naˈa neˈe
maˈa kera noaˈa kasi oga neˈe ro ngela
nia ki kera ke korea ta kini ˈi Kenan.
9 Sa Esau toˈo ana ro ˈafe ki ka sui naˈa,
bore ma nia ka leka laˈu siana sa Ishmael
ba maˈa nia sa Abraham, ma ka korea ta
taˈi kini ana, ka alua laˈu uula ˈafe. Kini
neˈeri satana ˈi Mahalat, ma nia na sasina
ˈi Nebaeot na faˈinaˈonaˈo sa Ishmael.

God nia alangaˈi fuana sa Jakob

10 Sa Jakob nia faˈasia ˈi Bereseba, nia
ka leka nama ˈi Haran,
11 kaidaˈi nia dao ana taˈi kula, na sina
nia suu toli naˈa, ma nia ka tua ana kula
neˈeri ka maliu. Nia ka teo ka maliu, ma
ka bogwau ana taˈi gwaˈi fau.
12 ˈUnaˈeri sa Jakob ka maliu bole, nia
lisia taˈi faˈi lalaefa nia uu, ma ˈaena neˈe
ka uu ˈi ano, bore ma na isilana alaˈa ka
teo ˈi langi. Ma nia ka lisia na ˈainsel ki
kira koso maˈi ma kika raˈe alaˈa sulia faˈi
lalaefa neˈeri.
13 Sui nia ka lisia Iawe nia uu maˈi
gwauna faˈi lalaefa neˈeri, ma ka ˈuri
fuana, “Nauˈa naˈa neˈe Iawe, na God
koˈo ˈoe sa Abraham ma maˈa ˈoe sa
Aesak. Nai baˈa kwatea na ano niniˈa
ˈoko maliu ana fuamu ma kwalafa ˈoe.
14 Kira ke baˈa ˈoro liu, ka diˈia gegeona
ano. Ma na ano neˈe kira toˈo ana, nia
ke baˈa doe liu laˈu ana bali ki taˈifau
diˈia ˈi gwauna fanoa, ˈi fanelana sina,
ma suulana sina. Ma na ngwae na fanoa
matamata saena magalia kike ba saefilo
nau fuana faˈaleˈalada, ka diˈia logo
niniˈa nau ku faˈaleˈa ˈoe faˈinia ngwae
neˈe kike baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe.
15 Aia ˈoke manata nama toˈona neˈe
nai baˈa tua faˈiniˈo ku lia suliˈo ana
kula ki taˈifau neˈe ˈoko leka ana, ma nai
baˈa olitaˈiniˈo logo maˈi ana kula neˈe
laˈu. Noaˈa naisi baˈa danga ˈaniˈo, nai
baˈa sasia ru ki taˈifau neˈe nau ku fata
alangaˈi niˈi fuamu.”
16 Buri ˈana sa Jakob ka ada, ma ka ˈuri,
“Mamana naˈa, kula neˈe Iawe tua ana,
bore ma nau ku ˈiri sai nama ana.”
17 Sui nia ka maˈu, ma ka fata ˈuri,
“Nau ku maˈu liu ˈania kula neˈe! Kula
neˈe na luma God, ma na sinamaa ˈi langi
mamana naˈa niniˈa.”
18 Ana ˈofodangi makalokaloˈa goˈo ˈua,
sa Jakob ka tataˈe naˈa ka ngalia na gwaˈi
fau ba nia bogwau ana, ma ka faˈa uua,
ka sasia na ru fuana mamanata ˈanga
toˈona ana kula neˈeri. Nia ka ngalia kala
fiki ngwaingwai olif ma ka kisitaˈinia ˈi
fafona ka faˈa abua fuana God.
19 Etaeta satana fanoa doe neˈe nia tua
ana ˈi Lus, bore ma kaidaˈi neˈe nia saea
naˈa ˈani Betel.*
20 Sui ˈi buri ˈana sa Jakob ka sasia taˈi
fata alangaˈinga fuana Iawe ka ˈuri, “Si
diˈia ˈoko tua faˈinau ma ˈoko inaˈu ana
kwatelana fanga ma toro fuaku,

* **28:19** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Betel’ fadalana neˈe ‘Luma God’.

21 ma ˈoko ngali nau ko baˈa olitaˈi leˈa
maˈi aku ana kula niniˈa maˈa nau laˈu,
ˈirai ˈaeˈo na God nau.
22 Na fau neˈe nau ka kataˈinia fuana
manata firi ˈanga toˈona ru neˈe, kula
neˈe kami ke baˈa foˈosi ˈoe ana. Ma ru ki
taˈifau neˈe ˈoke baˈa kwateˈe fuaku, nai
daroˈia ˈani akwala balibali ru, ma nai
baˈa kwate ta taˈi bali ana akwala balibali
ru neˈeri fuamu.”

29

Sa Jakob leka ˈuana luma sa Laban

1 ˈI buri ˈana sa Jakob ka leka tau ana
lekaˈa nia, ˈunaˈeri nia ka dao ana bali
fanoa ˈaˈana ˈi fanelana sina.
2 Kaidaˈi nia lia kwau, nia ka lisia taˈi
kilu kafo neˈe tua ana kula abitako. Ma
na uulu amuˈi sipsip ki neˈe kira teo ˈada
karangia, duˈungana ngwae folo ˈusia
sipsip ki kira ke kwate firi ana kafo ana
kilu kafo neˈeri fuada. Na maana kilu
kafo neˈeri na taˈi fau doe nia bokota ˈua.
3 Kaidaˈi na amuˈi sipsip neˈeri ki kira
ka fiku taˈifau ana kula neˈeri ngwae folo
ˈusida ki. Kira ka gilosia kwau fau faˈasia
ma kira ka kwatea kafo fuada. Ma ˈi buri
ˈana kika ka gilo olitaˈinia fau ka bokota
laˈu kilu kafo neˈeri.
4 Sa Jakob ka saefilo ˈuri ana ngwae
neˈe kira folo ˈusia sipsip ki neˈe kira tua
ana kula neˈeri, “Kwaima kina, kaumulu
faˈasia ˈi faˈi?” Ma kira ka fata ˈuri,
“Kaimili faˈasia ˈi Haran.”
5 Buri ˈana nia ka fata laˈu ˈuri, “Faˈuta,
ˈuri ma kaumulu sai ana sa Laban, nia
kala koˈo tiˈitiˈi sa Neho?” Ma kira ka olisi
ˈuri ana, “ˈIu, kaimili saiana.”
6 Sui nia ka fata laˈu ˈuri, “Faˈuta, ˈuri
ma nia tua ka leˈa goˈo ana?” Ma kira
ka olisi ˈuri ana, “ˈIu, nia tua ka leˈa
goˈo ana. ˈOke lia kwau na ngela kini
loˈoko leka maˈi faˈinia sipsip ki satana
ˈi Rachel.”
7 Goˈo nia ka fata ˈuri, “Kwaima nau
kina, na sina nia ˈua ˈi langi ne. Kaidaˈi
neˈe noaˈa ˈua fuana ngalilana maˈi sip-
sip ki ana ta kula. Nia leˈa fuana muke
kwatea na kafo fuada, sui kamu ka fiˈi
baˈeda kira ka fiˈi fanga laˈu.”
8 Bore ma kiraˈa taˈifau kika fata ˈuri,
“Noaˈa, kaimili ˈiri saiana sasia ˈira.
Kaimili ke masia amuˈi sipsip ki taˈifau
kike dao fiku maˈi, sui kaimili taˈifau fiˈi
fiku gilosia na fau neˈe. Sui mala kami ka
fiˈi kwate kafo fuada.”
9 Ana kaidaˈi sa Jakob alaˈa goˈo ˈana
ˈua faˈinia ngwae neˈeri ki, sariˈi neˈeri
ka leka maˈi faˈinia sipsip maˈa nia ki.
Nia neˈe lia sulia sipsip neˈeri ki.
10 Ma kaidaˈi sa Jakob nia lisia na sariˈi
neˈe ngwai nia, faˈinia sipsip neˈeri ki,
nia tataˈe ka leka kwau ˈuana kilu kafo,
ma ka gilosia kwau na fau doe neˈeri goˈo
taka filia, ma ka kwatea kafo fuana sipsip
neˈeri ki.
11 Buri ˈana nia ka leka nonoˈia ˈi
Rachel, ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka angi
naˈa, osiˈana nia saeleˈa liu mala.
12 Ma nia ka fata ˈuri fuana, “Nauˈa
na ngela ˈi Rebeka ne. Na maˈa ˈoe nia
ngwai nau.” Sui ngela kini neˈe ka lalili
ka faˈarongoa alaˈanga neˈe ˈania maˈa
nia.
13 Ma kaidaˈi maˈa nia rongoa alaˈanga
niniˈa ana ngwai nia, nia ka lalili maˈi ma
ka lolofafia, ma ka nonoˈia, ma ka leka
faˈinia ˈi luma nia. ˈUnaˈeri sa Jakob ka
alaˈa leˈa fuana sulia ru ki taˈifau neˈe
fuli.
14 Buri ˈana ngwai nia ka fata ˈuri
fuana, “ˈIu, nia mamana naˈa! Koroˈa taˈi
ˈabu goˈo ne!” Sa Jakob ka tua ana fanoa
neˈe sulia taˈi madamo.

Sa Jakob korea ˈi Lia ma ˈi Rachel

15 Buri ˈana sa Laban ka fata ˈuri ana
sa Jakob, “ˈAeˈo na ngwai nau, bore ma
nia ˈiri leˈa neˈe ˈoke rao ˈoˈo goˈo ˈamu
fuaku. Ta tae neˈe ˈoko oga nai baˈa foliˈo
ˈania?”
16 Ma ngwae neˈe nia toˈo ˈana ro kini
sariˈi ki, Ai eta futa neˈe satana ˈi Lia, ma
ruana sariˈi ana neˈe ˈi Rachel.
17 ˈI Lia maana leˈa liu, bore ma ˈi
Rachel neˈe maana ˈoloˈolo liu mala diˈia
bola ki.
18 ˈUnaˈeri ma sa Jakob nia kwaima liu
ana ˈi Rachel, ma nia ka fata ˈuri fuana
ngwai nia, “Nau ku saeleˈa neˈe nai rao
sulia fiu faˈi ngali ki fuamu, si diˈia ˈoko
alaˈania nai korea ruana sariˈi amu.”
19 Sui sa Laban ka fata ˈuri, “Nia leˈa
fuana neˈe nai kwatea fuamu ka liufia ta
ngwae laˈu, ˈunaˈeri ˈoke tua naˈa ˈamu
ˈuri faˈi nau.”
20 Goˈo sa Jakob ka inaˈu naˈa ana raoˈa
fuana ngwai nia sulia fiu faˈi ngali ki, fasi

ˈiri nia ke korea ˈi Rachel. Bore ma fiu faˈi
ngali neˈeri ki diˈia goˈo ˈana ta ro nama
ta uulu asoa ana, osiˈana nia kwaima liu
ana sariˈi neˈeri.
21 Kaidaˈi fiu faˈi ngali neˈeri ki sui, nia
ka fata ˈuri ana funga nia, “Na kaidaˈi
nau nia sui naˈa, ala maˈi ˈani kini nau
nai korea naˈa.”
22 ˈUnaˈeri sa Jakob ka sasia taˈi
fafangaˈa doe ana ara araˈinga neˈeri ka
saea maˈi ngwae ki.
23-24 Bore ma saena rodo neˈeri, nia
noaˈa kasi ngalia ˈi Rachel ka leka fuana
sa Jakob, nia ngalia lala ˈi Lia, na kini eta
futa nia, ka leka kwatea fuana. Sui nia
ka kwatea na kini rao ˈoˈo neˈe kira saea
ˈania ˈi Silpa ka leka faˈinia fuana raoˈa
saena luma nia. ˈUnaˈeri sa Jakob ka teo
naˈa faˈinia ˈi Lia ana rodo neˈeri.
25 Aia ˈofodangi nia lia, bore ma nia ka
tona liu naˈa, osiˈana ˈi Lia lala neˈe nia
teo faˈinia. Sui nia ka leka ka fata ˈuri
fuana sa Laban, “Faˈuta neˈe ˈoko sasia ru
neˈe aku kwa! Nau ku laga liu naˈa ana
raoˈa fuamu fasi ˈiri nai ngalia ˈi Rachel.
Faˈuta neˈe ˈoko ˈoi aku ˈuri?”
26 Bore ma funga nia ka fata ˈuri, “Na
falafala ana fanoa kami nia noaˈa kasi
ˈunaˈeri. Noaˈa kami kasi alaˈania neˈe
ngela kini ˈi buri ka eta ˈafe, ma ai ˈi naˈo
ka ˈafe ˈi buri.
27 Alaˈania ru fuana fafangaˈa ana ara
araˈinga ˈoe ki ke masia ana kini eta futa
ka leka basi ˈana sulia fiu asoa neˈe ki,
buri ˈana ˈoko fiˈi alangaˈi ko rao sulia ta
fiu faˈi ngali laˈu. Kaidaˈi fiu asoa neˈe ki
ka sui, kami ke baˈa kwatea laˈu ruana ai
fuamu.”
28 ˈI neˈeri sa Jakob ka alafafia ke
sasi ˈunaˈeri, ma kaidaˈi fiu asoa ana
fafangaˈa neˈeri nia sui naˈa, na funga nia
ka kwatea laˈu ˈi Rachel fuana.
29 Ma nia ka kwatea ta sariˈi rao ˈoˈo
fuana, neˈe kira saea ˈani ˈi Bilha nia ka
leka faˈinia, fasi ka rao saena luma nia.
30 ˈUnaˈeri sa Jakob ka teo naˈa faˈinia
ˈi Rachel saena rodo neˈeri, nia kwaima
liu laˈu ana ka liufia ˈi Lia. Sui nia ka rao
laˈu sulia ta fiu faˈi ngali fuana funga nia.

Kaela sa Jakob

31 Kaidaˈi Iawe nia lisia neˈe sa Jakob
kwaima ana ˈi Rachel ka liufia ˈi Lia, nia
ka kwatea ˈi Lia ka ina, bore ma ˈi Rachel
noaˈa kasi ina.
32 Noaˈa kasi tau goˈo ˈi Lia ka ina naˈa,
ma ka faˈafuta taˈi ngela ngwane goˈo nia
ka fata ˈuri, “Iawe nia lisia naˈa ˈatoˈanga
nau ki. Kaidaˈi neˈe naˈa na araˈi nau ka
kwaima aku.” Ma nia ka saea ngela neˈeri
ˈania sa Ruben.*
33 ˈI buri ˈana nia ka ina laˈu, ma nia
ka faˈafuta laˈu ta ngela ngwane ana, sui
nia ka fata ˈuri, “Iawe kwatea ngela neˈe
fuaku, sulia nia rongoa araˈi nau kasi
kwaima liu goˈo aku.” Ma nia ka saea
ngela neˈeri ˈania sa Simion.†
34 ˈUnaˈeri nia ka ina laˈu, ma ka
faˈafuta laˈu ta ngela ngwane ana, nia
ka fata ˈuri, “Ngela nini nau ke baˈa
kwatea araˈi nau ke manata ngasingasiˈa
aku, osiˈana nau ku alua naˈa uulu ngela
ngwane ki fuana.” Ma nia ka saea ngela
neˈeri ˈania sa Lifae.‡
35 Ma ana taˈi kaidaˈi laˈu, nia ka ina
ma ka faˈafuta laˈu ta ngela ngwane nia
ka fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe nai baˈatafea
ˈaku Iawe, ma nia ka faˈasata ˈania sa
Juda.§ Buri ˈana ma noaˈa nia kasi ina
naˈa.”

30

1 Kaidaˈi ˈi Rachel nia saiana nia noaˈa
kasi ina naˈa nia siana nia kasi leˈa ana,
ma nia talaˈae liana ka guˈuguˈu fuana
sasina, ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jakob,
“ˈOke kwatea nama ta ngela fuaku si diˈia
noaˈa, nia leˈa fuaku nai mae goˈo.”
2 ˈUnaˈeri sa Jakob ka talaˈae fuana
saetaˈanga fuana, nia ka fata ˈuri fuana,
“ˈUri ma ˈoko fia fasi nai sasia ru neˈe
God saiana ka sasia? Niaˈa neˈe luiˈo
faˈasia inaˈa.”
3 Goˈo ˈi Rachel ka fata ˈuri, “ˈIrai nia
leˈa, na kini rao nau ˈi Bilha niniˈa tua
goˈo ˈana. Nia leˈa fuana ˈoke leka maliu
faˈinia, fasi ˈiri nia ke faˈafuta ta ngela
fuaku. Falafala ˈunaˈeri naˈa neˈe nai
baˈa toˈo ana ngela nau ki ana.”

* **29:32** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Ruben’ fadalana neˈe ‘Nia lisia ˈatoˈanga nau ki’. † **29:33** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Simion’ fadalana neˈe ‘Nia rongoa’. ‡ **29:34** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Lifae’ fadalana neˈe ‘Tua karangia’. § **29:35** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Juda’ fadalana neˈe ‘Baˈatafea’

4 Sui nia ka kwatea kwau kini rao neˈeri
ka leka tua faˈinia sa Jakob, ma ka teo
faˈinia.
5 Goˈo kini neˈeri ka ina naˈa, ma ka
faˈafuta taˈi ngela ngwane ana sa Jakob.
6 Sui ˈi Rachel ka fata ˈuri, “God nia lisia
maˈi na ˈatoˈanga niniˈa teo fafi nau, ma
nia faˈataˈinia neˈe noaˈa laˈu roraˈa nau.
Nia rongoa foˈolaku, ma nia ka kwatea
ngela ngwane neˈe fuaku.” Ma nia ka
saea ngela neˈeri ˈani sa Dan.*
7 Sui ˈi buri ˈana ˈi Bilha ka ina laˈu,
ma ka faˈafuta ta ngela ngwane laˈu ana
sa Jakob.
8 ˈI neˈeri ˈi Rachel ka fata ˈuri, “Nau
ku fuˈa ngasingasiˈa ˈusia ai naˈoku, ma
nau ku liufia naˈa.” Ma nia ka saea ngela
neˈeri ˈani sa Naftali.†
9 Ana kaidaˈi ˈi Lia nia saiana neˈe
noaˈa kasi ina naˈa, nia ka fatamana kini
rao ˈoˈo nia ˈi Silpa ka leka maliu faˈinia
sa Jakob logo.
10 Kaidaˈi ˈi Silpa ka faˈafuta taˈi ngela
ngwane ana sa Jakob,
11 goˈo ˈi Lia ka fata ˈuri, “Ngwae neˈe
nia ˈoilakiˈa fuaku!” Ma nia ka saea ngela
neˈe ˈania sa Gad.‡
12 Sui kini rao neˈe ka faˈafuta laˈu ta
ngela ngwane ana sa Jakob,
13 Ma ˈi Lia ka fata ˈuri, “Nau ku saeleˈa
liu naˈa. ˈAfe ki taˈifau kike baˈa sae nau
ˈani ˈi Saeleˈa.” Ma nia ka saea ngela neˈe
ˈania sa Asa.§
14 Kaidaˈi kira ka loia na witi ki saena
oˈola ngela tiˈitiˈi neˈeri, sa Ruben ka
leka ˈi oˈola, ma ka dao toˈona ti fuaˈi
ru ana Mandrek, nia ka gweea ti faˈi ru
ma ka ngalia maˈi ka kwatea fuana teˈa
nia. ˈUnaˈeri ˈi Rachel ka saefilo ˈuri ana
ˈi Lia, “Nau ku amasiˈo ˈoke kwatea maˈi
ti fuaˈi ru fuaku ana Mandrek neˈe ngela
ˈoe nena ngaliˈi maˈi.”
15 Bore ma ˈi Lia ka fata lala ˈuri, “ˈOko
ngalia naˈa ˈamu na araˈi nau! Faˈuta
laˈu neˈe ˈoko iliili ˈuana ngalilana laˈu
na fufuna Mandrek neˈe ngela nau nia
ngaliˈi maˈi fuaku? Taˈi noaˈa goˈo!”
Bore ma ˈi Rachel ka fata ˈuri, “Diˈia ˈoko
kwateˈa fuaˈi ru neˈana ki fuaku, nai baˈa
alaˈani ˈoke teo faˈinia sa Jakob saena
rodo neˈe maˈi.”
16 ˈUnaˈeri ana agi saˈulafi neˈe sa
Jakob oli maˈi faˈasia ˈi oˈola ˈi Lia ka
leka kwau ka saka fuana, ma ka fata ˈuri
fuana, “Rodo taˈena ˈoke leka maˈi ko teo
faˈinau sulia nau ku foliˈo naˈa ˈania fuaˈi
ˈai ki ana Mandrek, neˈe ngela nau nia
kwateˈe fuaku.” Ma ana rodo neˈeri, sa
Jakob ka leka maliu faˈinia ˈi Lia.
17 Buri ˈana God ka rongoa foˈongaˈa
ˈi Lia, sui nia ka ina laˈu ma ka faˈafuta
limana ngela ngwane sa Jakob.
18 Sui nia ka fata ˈuri, “God nia kwate
nau ana tae neˈe nau ku folia, osiˈana nau
ku kwatea naˈa kini rao nau ku leka tua
faˈinia araˈi nau.” Ma nia ka saea ngela
neˈeri ˈania sa Isakar.*
19 Nia ka ina laˈu ma ka alua onona
ngela ngwane ana sa Jakob.
20 Sui nia ka fata ˈuri, “God nia kwatea
taˈi kwateˈa ˈoˈo leˈa fuaku. Kaidaˈi
neˈe araˈi nau ke baˈa manata lafu nau,
duˈungana nau ku faˈafuta naˈa ono
ngela ngwane ki fuana.” Ma nia ka saea
ˈani sa Sebulun.†
21 Ma ˈi buri ˈana nia ka faˈafuta taˈi
ngela kini nia ma nia ka saea ˈania ˈi
Daena.
22 Buri ˈana God ka manata toˈona ˈi
Rachel, ma ka rongoa foˈongaˈa nia, ma
nia ka kwatea nia ka bolo faˈinia ka alu
ngela laˈu.
23 Ma nia ka ina laˈu, ma ka alua taˈi
ngela ngwane nia ma ka fata ˈuri, “God
ngalia naˈa ekeˈa ba nau.”
24 Ma nia ka saea ˈania sa Josef‡ ma nia
ka ˈuri, “Alaˈania Iawe ka kwatea laˈu ta
ngela ngwane fuaku.”

God kwatea toˈoruˈa sa Jakob ka tatakolaˈa

25 Sui buri ˈana neˈe sa Josef nia futa, sa
Jakob ka fata ˈuri fuana funga nia, “Nia
leˈa fuana neˈe ˈoke alaˈani kaimili ke oli
naˈa ˈi fanoa nau.

* **30:6** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Dan’ fadalana neˈe ‘Nia faˈataˈinia neˈe noaˈa laˈu roraˈa nau’. † **30:8** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Naftali’ fadalana neˈe ‘Nau ku fuˈa ngasingasiˈa’. ‡ **30:11** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Gad’ fadalana neˈe ‘ˈOsi’. § **30:13** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Asa’ fadalana neˈe ‘Saeleˈa’. * **30:18** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Isakar’ fadalana neˈe ‘Kwaiara’. † **30:20** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Sebulun’ fadalana neˈe ‘Manata lafu’. ‡ **30:24** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Josef’ fadalana neˈe ‘Alaˈania nia kwatea taˈi laˈu’.

26 Nau ku rao ngasi liu fuana folilana
ro ˈafe nini nau ki faˈinia ngwaˈi ngela
nini nau ki. Nau ku amasi ˈoe ˈoke ala
naˈa maˈi anidaroˈo saena limaku, faˈinia
ngela nau ki fasi ˈiri kaimili ke leka naˈa.
ˈOko sai leˈa naˈa ana raoˈa leˈa ˈoro nini
nau ku sasiˈi fuamu."
27 Bore ma funga nia ka fata ana, "Nau
ku oga nai saea taˈi ru. Na maˈetoto nini
nau ku lisiˈi ki, niˈi faˈataˈinia fuaku neˈe
Iawe nia faˈaleˈa nau osiˈana ˈoko tua
faˈinau.
28 Nia leˈa fuana ˈoke saea fuaku ta tae
neˈe nai baˈa foliˈo ˈania, ˈiri neˈe nai
foliˈo ˈani."
29 Sui sa Jakob ka fata ˈuri, "ˈOko sai
ana ka sui naˈa rao laga ulafuˈa nau ku
sasiˈi fuamu ki, ma ˈoko logo ana neˈe ru
ˈaeˈaela ˈoe ki kira ˈoro kaidaˈi nau ku lia
sulida.
30 Kaidaˈi nau ku eta dao ana fanoa
neˈe, ru ˈoe ki noaˈa kasi ˈoro goˈo,
bore ma kaidaˈi neˈe kira ˈoro liu naˈa.
Na raoˈa nau ku sasiˈi fuamu ki, Iawe
faˈaleˈa ˈoe. Bore kaidaˈi neˈe naˈi sasia
nama ti ru fuana ˈafilana ngela nau ki
naˈa."
31 Bore ma funga nia ka saefilo laˈu
ˈuri ana, "Diˈia nia ˈuira, ta tae neˈe nai
kwatea fuamu kwa?" Goˈo nia ka fata
ˈuri, "Noaˈa nau kusi oga neˈe ˈoke foli
nau ˈania ta mani. Nai baˈa saea kwau
taˈi ru, si diˈia ˈoko alafafia ru neˈeri nai
lia laˈu sulia ru ˈaeˈaela ˈoe ki.
32 ˈOke baˈa alaˈania nau nai leka lia
ˈaku talaku ana ru ˈaeˈaela ˈoe ki taˈena.
Na sipsip neˈe goa taˈifau ki faˈinia
nanigot tiˈitiˈi neˈe kira ˈiri goa taˈifau ki,
neˈe kira toˈo ana kala kwakwaoˈa tiˈitiˈi
ki ˈi nonida, ai neˈeri ki neˈe nai baˈa
ngalida fuaku. Ma nia naˈa neˈe folifoliˈa
nau.
33 Ma nia ka talangwaraˈu goˈo ana
fuamu fuana sasilana diˈia nau ku sasia
ka saga nama ka noaˈa. Kaidaˈi ˈoko lisia
neˈe nau ku toˈo ana nanigot neˈe goa
taˈifau ki, ma ku toˈo ana sipsip neˈe ˈiri
goa taˈifau ki, ˈirai kaumulu saiana muke
saea neˈe nau ku bili."
34 Sui funga nia ka fata ˈuri, "Nia leˈa
goˈo ˈana kuke baˈa sasi diˈia neˈe ˈoko
saea."
35 Bore ma asoa neˈeri nama goˈo, sa
Laban leka ka ngalia na nanigot nia ki
neˈe noaˈa kira kasi goa taˈifau ki neˈe
kala kwaoˈa tiˈitiˈi neˈe teo ˈi nonida ki,
faˈinia sipsip ki neˈe kira goa taˈifau, ma
nia ka aluda saena limana ngwaˈi ngela
ngwane nia kira ka lia sulida.
36 Nia ka alaˈania ti ai saena limana sa
Jakob, ma niaˈa faˈinia ngwaˈi ngela nia
kira ka ngalia ru ˈaeˈaela nia ki kira ka
leka faˈasia kula neˈe sa Jakob tua ana,
ma kira ka ngasingasiˈa sulia uulu asoa
ki, ma kira faˈinia ru ˈaeˈaela neˈeri ki
kira ka tua tau faˈasia sa Jakob.

37-38 ˈUnaˈeri sa Jakob ka tufua rarana
ˈai neˈe taˈetaˈeda marako ki. Ma nia
ka ragia ti taˈetaˈe ˈai ana ˈai neˈeri ki
fasi ˈiri ke alua kula kwao ana. Goˈo nia
ka alua faˈi aˈo aˈo neˈeri ki ana kula
nanigot ki leka maˈi fuana kwaˈu kafoˈa
ana, kaidaˈi kira kwaˈu, kira ka bubungia
faˈi aˈo aˈo neˈeri ki. Nia ka ngalia
rarana ˈai neˈe kira saea ˈani Popla. Nia
sasi ˈunaˈeri osiˈana kaidaˈi na nanigot
kira leka maˈi fuana kwaˈunga ana kafo
neˈeri, na nanigot ngwane ki ka raˈefida
nanigot kini ki.
39 Ana kaidaˈi neˈe taˈi nanigot ngwane
nia ka raˈefia ta nanigot kini, kira ka
bubungia fai ˈai neˈeri ki, na bibi nanigot
neˈe ke baˈa futa ana nanigot kini neˈeri
ka noaˈa kasi goa taˈifau, nia ka taˈi toˈo
ana kwaoˈa ki ˈi nonina.
40 ˈUnaˈeri sa Jakob ka daroˈia ru
ˈaeˈaela neˈeri ki, nia ka ngalia sipsip ki
faˈasia nanigot ki, ma ka aluda sipsip ki
kwau ana kula neˈe kira saiana kike lisia
na sipsip funga nia ki neˈe kira goa ma
kika goa bore ma kira taˈi kwakwaoˈa
tiˈitiˈi ˈi nonida ki. Sui nia ka fikua ai nia
ka tua fiku noaˈa kasi dola laˈu faˈinia ai
funga nia ki, ma ka ˈunaˈeri neˈe nia ka
sasi kika ˈoro laˈu.
41 Ma kaidaˈi nia lisia neˈe nanigot kini
ngasingasiˈa ki kira oga nanigot ngwane
ki, nia ka ngalia na faˈi ˈai neˈeri ki ka
alua ana kula fuana kwaˈu kafoˈa. Sui
kaidaˈi na nanigot ngwane ki kira ka
raˈefida ma kira ka bubungia na faˈi ˈai
neˈeri kira ka toˈo ana toto kwao ki ˈi
nonida.
42 Bore ma kaidaˈi nia lisia na nanigot
neˈe noaˈa kasi ngasingasiˈa kira leka
maˈi, nia ka lafua faˈi ˈai neˈeri ki laˈu.
Sui kasi tau goˈo na nanigot neˈe noaˈa

kasi ngasingasiˈa ki, nia neˈe ai funga nia ki. Bore ma ai neˈe ngasingasiˈa taˈifau ki, ai nia ki. Ka ˈunaˈeri neˈe nia taˈi ngwae toˈoru liu.

43 Nia ka toˈo ana sipsip ˈoro, faˈinia nanigot ˈoro, ma ngwae rao ˈoˈo ˈoro, ma kini rao ˈoˈo ˈoro, ma kamel ˈoro, ma dongki ˈoro logo.

31

Sa Jakob tafi faˈasia funga nia sa Laban

1 Ana taˈi asoa sa Jakob rongoa neˈe lumaˈa nia ki kira alaˈa sulia. Kira ˈuri, "Lumaˈa kulu sa Jakob nia ngalia taˈifau naˈa ana ru maˈa kulu ki. Ma nia ka toˈo ru naˈa, ana ru neˈe maˈa kulu nia toˈo ani ki ˈi naˈo."

2 ˈUnaˈeri sa Jakob ka lisia logo neˈe funga nia kasi kwaima leˈa naˈa ana diˈia ba nia sasia maˈi etaeta.

3 Buri ˈana Iawe ka fata ˈuri fuana, "ˈOke oli naˈa ˈuana tuaˈa neˈe koˈo ˈoe ma maˈa ˈoe ma fuuˈi ngwae ˈoe neˈe kira tua maˈi ana. Ma nai baˈa leka faˈiniˈo."

4 Sui sa Jakob ka kwatea alaˈanga fuana ro ˈafe nia ki ˈi Rachel ma ˈi Lia, fasi ˈiri kera ke leka saka fuana ana kula abitakoˈa neˈe na ru ˈaeˈaela nia ki tua ana.

5 Nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, "Nau ku lisia naˈa neˈe maˈa koroˈo noaˈa kasi kwaima leˈa naˈa faˈinau, diˈia ba nia sasasia maˈi etaeta. Bore ma God niniˈa maˈa nau, nia tua faˈi nau leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe.

6 Koroˈo saiana ka sui naˈa neˈe nau ku lagaˈi rao naˈa fuana sasilana raoˈa maˈa koroˈo ki.

7 Bore ma nia ka ˈidufaˈi aurafu nau logo ˈana. Kaidaˈi ˈoro sui naˈa nia rokisia na folifoliˈa neˈe nia foli nau ˈani. Bore ma God noaˈa kasi alaˈania neˈe nia ka faˈali nau.

8 Kaidaˈi nia ˈuri, folifoliˈa ˈoe ˈoke baˈa ngalia na nanigot tiˈitiˈi neˈe ki nini kira goa, bore ma kira toˈo lala ana kala kwaoˈa ki ˈi nonida, sui na nanigot kini nia ki ka kalea na ngela ˈi ru ˈunaˈeri ki logo. Bore ma kaidaˈi nia ka ˈuri folifoliˈa ˈoe naˈa neˈe ˈoke baˈa ngalia kala nanigot neˈe kira goa, bore ma kira toˈo logo ana kala toto kwao ki ˈi nonida." Ma na nanigot kini nia ki kira ka kalea logo ngela ˈi ru ˈunaˈeri ki diˈia neˈe nia saea.

9 ˈUnaˈeri neˈe God ka ngalia ru ˈaeˈaela neˈeri ki faˈasia limana maˈa koroˈo, ma ka aluˈi lala saena limaku.

10 Ana kaidaˈi nanigot kini ki oga nanigot ngwane ki ka raˈefida, nau ku lisia taˈi maliu boleˈa. Ana maliu boleˈa neˈeri nau ku lisia na nanigot ngwane ki neˈe kira raˈefia ae kini neˈeri ki, kira goa bore ma kira toˈo logo ana toto kwao ki ˈi nonida. Ti ai kira kwao tatala asiˈa ma ti ai ada ka toˈo ana toto kwao doe ki ana nonida, ma ti ai ada kira ka toˈo ana kala toto kwao ki ˈi nonida.

11 Sui ˈainsel God ka sae nau saena maliu boleˈa neˈeri, ma nia ka fata ˈuri, "Jakob." Ma nau ku olisi ˈuri ana, "ˈIu."

12 Sui nia ka fata ˈuri, "Lisia basi, na nanigot loˈoko raˈefia na nanigot kini goa loˈoko bore ma kira toˈo ana toto kwao ki ˈi nonida. Nau ku sasia ru neˈe ka fuli ˈuri, sulia nau ku lisia falafala taˈa niniˈa sa Laban nia sasia amu.

13 Nauˈa na God ba nau ku dao maˈi siamu ˈi Betel, kula ba ˈoko kisitaˈinia ngwaingwai olif ana taˈifau ba ˈoko faˈa abu ma na ru fuana mamanata ˈanga firi toˈoku. Ma ana kula neˈeri logo ba ˈoko sasia taˈi fata alangaˈinga ngasingasiˈa fuaku. Kaidaˈi neˈe nau ku ogaˈo ˈoke faˈasia kula neˈe ma ˈoko oli ˈi fanoa ˈaˈana ba ˈoko futa maˈi ana."

14 ˈUnaˈeri ˈi Rachel ma ˈi Lia kera ka fata ˈuri fuana, "Na maˈa keroˈo noaˈa kasi baˈa toˈo naˈa ana ta ru neˈe nia ke alua saena limamiroˈo kaidaˈi nia ka kwaimaˈa kwali fuana maeˈa.

15 Nia lisi keroˈo ka diˈia neˈe keroˈo noaˈa laˈu ngela nia ki, keroˈo ka diˈia naˈa ta ngwae kwaita goˈo ˈana. Nia ˈoifoli ˈani keroˈo fuamu, ma mani ki taˈifau neˈe nia ngalia ana folilamiroˈo, kaidaˈi neˈe nia foli aniˈi ka sui naˈa.

16 Aia, God nia ngalia naˈa ru ki taˈifau faˈasia maˈa keroˈo, ma nia ka kwatea naˈa fuamu. Ma ana kaidaˈi neˈe, ru ki taˈifau ru keroˈo ki naˈa, faˈinia ngela keroˈo ki. ˈOke sasi naˈa diˈia neˈe God saea fuamu."

17-18 Sui sa Jakob ka salisali ana ru nia ki taˈifau ˈiri ke oli ˈuana maˈa nia ˈi Kenan. Kira ka kwatea ro ˈafe nia ki faˈinia ngela nia ki, kira ka leka ˈi fafona kamel ki, ma ngwae nia ki kira ka leka ˈi naˈo faˈinia

ru nia ki taˈifau neˈe nia toˈo ani kaidaˈi
nia tua ˈi Mesopotemia.
19 Bore ma kaidaˈi sa Laban leka kwau
fuana sufilana ifuna sipsip nia ki, ˈi
Rachel ka leka bilia kala god kala ˈosoˈoso
maˈa nia ki neˈe teo ˈi luma.
20 ˈIu sa Jakob ˈiri saea fuana funga nia
neˈe nia ke baˈa leka, nia sofongaˈinia
liua na nai ˈi ruuˈa neˈeri. Nia tafi goˈo
ˈana faˈasia.
21 Nia ngali taˈifau ru nia ki ˈaliˈali goˈo
kira ka tafi naˈa. Kira ka toˈofolo ana kafo
ˈi Iufretes, kira ka leka ˈuana faˈi ua ˈi
Gilead ki.
22 Buri ˈana uulu asoa ki, sa Laban
ka rongoa faˈarongoˈa neˈe funga nia sa
Jakob nia tafi naˈa.
23 Goˈo nia ka ngalia ngwae ana fuuˈi
ngwae nia, kira ka leka ˈi burida. Buri
ˈana fiu asoa ki sa Laban ka dao fafia ana
faˈi ua ˈi Gilead ki.
24-25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jakob faˈinia
ngwaˈi toˈa nia ka saungaˈinia naˈa na
fanoa kira ˈi gwauna taˈi faˈi ua ˈi Gilead.
Ma ana rodo neˈeri, God ka leka maˈi
siana sa Laban ana taˈi maliu boleˈa ma
ka fata ˈuri fuana, “ˈOke madafiˈo ˈokoto
fiˈi sasia ta alaˈanga silolo fuana funga ˈoe
sa Jakob.”
26 Sui sa Laban ka leka siana funga nia
ma ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoke ngalia
ro kini nau ki, ma ˈoko tafi ago ˈuri?
ˈOko sasi diˈia neˈe ˈoko liufidaroˈo ana ta
maˈe. ˈOko ˈiri taˈi saea naˈa ta alaˈanga
fuaku!
27 Faˈuta neˈe kaumulu ka ˈoi ˈaku
ˈuri, ma kamu ka tafi? Si diˈia kamu
faˈarongo nau ˈania lekalamuˈa etaeta
ˈirai nai ngali ngwae ni kwaˈi gita faˈinia
ngwae ni masaˈa ˈania kete ki, ˈirai nai
baˈa ngulia faˈi ngu ni oli oliˈa ˈania
falafala leˈa.
28 Lisia basi! ˈOko ˈiri alaˈania neˈe nai
nonoˈia kala koˈo nini nau ki faˈinia ro
kini nini futa aku ki, ma nau ku oli oli
ada. ˈOko bolebole ˈa liu naˈa kwa!
29 Nau ku bolo faˈinia nai faˈali kau-
mulu goˈo ˈaku taˈifau. Bore ma rodo
neˈe, God maˈa kaumulu nia leka maˈi
siaku ana maliu boleˈa, ma ka alaˈa
ngasingasiˈa fuaku ˈiri noaˈa naisi alaˈa
silolo fuamu.
30 Nau ku saiana neˈe ˈoko oga liua naˈa
olia ˈuana fanoa ˈoe, bore ma faˈuta lala
neˈe ˈoko bilia kala god kalaˈa nau ki neˈe
niˈi teo saena luma nau?”
31 Sui sa Jakob ka fata ˈuri, “Noaˈa naisi
saea leka laku fuamu sulia nau ku maˈu,
ˈasu ˈubani nau ku saea fuamu, ma ˈoko
fiˈi ngali ro ˈafe nau ki faˈasi nau.
32 Bore ma si diˈia ˈoko dao toˈona ta ai
aimili nia bilia na god ˈoe ki, na ngwae
neˈeri ke baˈa mae. Na ngwae nini ana
fufuˈi ngwae ˈoe ki neˈe kike faˈamamana
aku. ˈOke lia ˈamu ˈuana god ˈoe ki. Ma
si diˈia ˈoke dao toˈona ta ru amu, ˈoke
ngalia.” Bore ma nia noaˈa kasi sai goˈo
ana neˈe ˈi Rachel goˈo neˈe bilia god
kalaˈa neˈeri ki, ma ka agotaˈi niˈi.
33 Sui sa Laban ka leka lulu kwailiu
ˈuana god kalaˈa neˈe ki saena babala sa
Jakob, ma nia ka leka sasi logo ˈunaˈeri
saena babala ˈi Lia, ma saena babala ro
kini rao ˈoˈo, ma ro kini nia ki logo, bore
ma nia noaˈa ˈiri dao toˈoda. Sui ni ka
ruˈu ˈi saena babala ˈi Rachel.
34 Bore ma ˈafe neˈe sofongaˈinia saena
taˈi ngwaˈi ana kula ni gwauru ˈanga
fafona kamel nia, nia ka tua fafia na
ngwaˈi ni ru neˈeri. Sui bore ˈana nia
ka dao maˈi ka lulu kwailiu ana kula ki
taˈifau saena babala neˈeri, noaˈa nia kasi
dao toˈona.
35 Sui ˈi Rasel ka fata ˈuri ana maˈa nia,
“Kwaimanatai liu naˈa maˈasi ˈae, nau ku
mataˈi ne, ma nau kusi bolo faˈinia uuˈa ˈi
maamu, nau ku amasiˈo ˈoe kosi saetaˈa
laˈu fuaku.” Ma sa Laban ka lia ana kula
ki taˈifau ˈuana god kalaˈa nia ki bore ma
nia kasi dao naˈa toˈona.
36 ˈUnaˈeri sa Jakob ka balufia funga nia
ka ˈuri, “ˈUri ma tae neˈe nau ku sasia ka
taˈa kwa! Nau ku ˈiri ˈoia na taki neˈe
kaumulu ka leka maˈi muka lali nau ˈuri!
Nia ˈiri saga neˈe kamu ka sasi ˈuri.
37 Mulu leka lia ˈi safitana ru loˈoko nau
ki, bore ma tae neˈe kamu ke dao toˈona?
Diˈia kamu lisia ta ru, muka ngalia maˈi!
Ngwae kulu ki ne tua goˈo ˈada. Moro
alua ˈi maada, fasi ˈiri kike lia saiana sa
tai aumulu neˈe saga.
38 Ro akwala faˈi ngali ki naˈa neˈe
nau ku inaˈu ana raoˈa fuamu. Ma ana
kaidaˈi ˈoro goˈo ana neˈe sipsip ˈoe ki
ma nanigot ˈoe ki kira toˈo ana ngela ˈi
ru ˈoro ki, bore ma ta taˈi sipsip ngwane
nama ta taˈi nanigot ngwane noaˈa nau

kusi ngalia nama faˈasiˈo fuana ˈanilana ˈaku.
39 Kaidaˈi ki taˈifau na ru kwasi ki kira
faˈalia na ru ˈaeˈaela ˈoe ki, nauˈa goˈo
neˈe nai didifulia. Nau noaˈa kusi ngalia
naˈa maˈi siamu ˈiri ˈoke lisia. Falafala
ˈoe naˈa neˈe diˈia ta ru ˈaeˈaela amu nia
noˈana ana dangi nama ana rodo, nauˈa
nama neˈe nai didifulia.
40 Kaidaˈi ˈoro ki nau ku saiana noniku
nia taˈa. Ana dangi, na madaˈafi nia sina
fifi aku, ma nau ku maruku liu naˈa, ma
ana rodo nau ku gwari liu naˈa, ma nau
kusi maliu.
41 Ana kaidaˈi firi sulia ro akwala faˈi
ngali, nau ku tua faˈi kaumulu ki, kamu
sasi nama diˈia neˈe nauˈa ta ngwae rao
laga ulafu, ma ru neˈe kamu kasi rokisia
goˈo. Nau ku rao sulia fai akwala faˈi
ngali ki fuana ngalilana ro kini ˈoe ki, ma
nau ku inaˈu ana raoˈa sulia ono faˈi ngali
ki laˈu fuana ru ˈaeˈaela nini ˈoe ki. Ma
ana ono faˈi ngela neˈe ki, ˈoko rokisia
folifoliˈa nau ana kaidaˈi ˈoro.
42 Bore ma diˈia God nini koˈo nau ki
nia kasi ˈafiˈafi nau, ˈirai ˈoko lali nau ka
sui naˈa. Ma noaˈa naisi ngalia naˈa ta ru.
Bore ˈana ma God nia tua faˈi nau, ma
ˈoe kosi lali nau. Koˈo nau sa Abraham
nia foˈosia ˈi naˈo ma faˈinia maˈa nau sa
Aesak logo neˈe inaˈu ana foˈosilana ma
ka fuˈusi doe ana. Bore ma nia ka lisia
goˈo ˈana na ˈatoˈanga nini nau ku toˈo
ana, ma rao ngasiˈa nini nau ku fulia, ma
saena rodo neˈe nia faˈataˈinia ana maliu
boleˈa neˈe ˈoko faˈataˈinia sa tai akoro
neˈe saga.”

Sa Laban fata alangaˈi faˈinia sa Jakob

43 Sui sa Laban ka fata ˈuri fuana funga
nia, “Na ro ˈafe neˈe ki, ro kini nau ki
niniˈa. Na ngela keroˈa ki faˈinia ru
ˈaeˈaela neˈe ki ru nau ki taˈifau. Ru
neˈe ki taˈifau ru nau ki goˈo. Bore ma
duˈungana nau noaˈa kusi sasia ta ru
fuana goniladaroˈo ro kini nau ki faˈinia
ngela kira ki.
44 Nau ku salisali naˈa nai sasia fata
alangaˈinga faˈinidaroˈo. Nia leˈa kuke
sasia taˈi sulufaua doe ˈi neˈe, fasi ˈiri ke
diˈia toto kulu ana alangaˈinga nini kulu.”
45 ˈUnaˈeri sa Jakob ka ngali taˈi fau doe
ka faˈauua ˈi neˈeri ka sasia taˈi ru fuana
mamanata ˈanga toˈona.
46 Ma nia ka fata ˈuri fuana ngwae ana
fufuˈi ngwae nia ki, “Muke leka ngalia
maˈi gwaˈi fau ki, kuke baˈa saungaˈinia
taˈi sulufaua ana kula neˈe.” Buri ˈana
kike baˈa sasia kala fafangaˈa, karangia
sulufana neˈe fuana toto ana ru neˈe.
47 Sui sa Laban ka saea sulufaua neˈeri
ˈania alaˈanga nia, “Jegara Sahaduta,”
neˈe fadalana, “Sulufaua ana toto kulu.”
Ma sa Jakob ka saea sulufaua neˈe ˈania
alaˈanga nia, “Galeed,” neˈe fadalana
ˈunaˈeri logo.
48 Goˈo sa Laban ka fata ˈuri ana,
“Na sulufau neˈe nia ke baˈa diˈia
toto fuakoro, ana fata alangaˈinga niniˈa
koro.” Nia neˈe sa Jakob ka saea kula neˈe
ˈani Galeed.
49 Goˈo sa Laban ka fata ˈuri fuana,
“Alaˈania Iawe ke filo koro kaidaˈi koro
leka faˈasikoro.” Nia neˈe sa Jakob ka
saea kula neˈeri ˈania ˈi Mispa nama kula
fuana filolana.
50 Ma nia ka fata laˈu ˈuri, “Diˈia ˈoko
sasia ta ru ka taˈa ana ro kini neˈe nau
ki nama ˈoko korea lala ta ˈafe laˈu, nia
leˈa fuana ˈoke manata toˈona God neˈe
lisi koro, sui bore ˈana ta ngwae kasi filo
koro.
51 Na sulufaua neˈe nau ku alua ˈi
safitakoro, ma na fau nini ˈoko faˈauua
diˈia ta ru ni manata firiˈanga toˈona kera
ke baˈa tua ˈi neˈe.
52 Na sulufaua neˈe faˈinia ru fuana
mamanata ˈanga toˈona neˈe kera ro toto
ana fata alangaˈi lakoro. Noaˈa naisi baˈa
leka liufia sulufaua neˈe fuana faˈalilamu.
Ma ˈaeˈo logo ˈoe kosi liufia na sulufaua
neˈe faˈinia na ru fuana mamanata ˈanga
firi toˈona neˈe ana ta kaidaˈi goˈo ˈana
fuana fuˈalilaku.
53 Alaˈania God maˈa koro ki sa Abra-
ham ma sa Neho ke matalangaˈinia ta ai
akoro neˈe nia ke ˈoio alangaˈinga neˈe!”
ˈUnaˈeri sa Jakob ka alangaˈi ˈania satana
God neˈe maˈa nia sa Aesak foˈo satana,
diˈia neˈe nia ka dau sulia alangaˈinga
niniˈa sa Laban sasia faˈinia.
54 Buri ˈana nia ka saungia taˈi ru
ˈaeˈaela ma ka foˈosi ˈania ˈi gwauna ua
neˈeri ma nia ka saea ngwae ana kwalafa
nia ki kira ka leka maˈi kika ˈado faˈinia
fuana ˈanilana foˈosi neˈeri. Ma kaidaˈi
fuana ˈanilana foˈosi neˈeri, ma kaidaˈi
kira fanga ka sui ana rodo neˈeri, kira ka

teo naˈa maˈi gwauna faˈi ua neˈeri.
55 Ana ˈofodangi laˈa bilabila, sa Laban
ka nonoˈia kala koˈo nia ki, faˈinia ro kini
nia ki fuana olioliˈa ada. Sui nia ka faˈasia
fanoa neˈeri, ma ka oli ˈi fanoa nia.

32

Sa Jakob salisali fuana lisilana sa Esau

1 Ana kaidaˈi sa Jakob nia leka kwau,
na ˈainsel ki kira leka maˈi ma kika saka
fuana.
2 Ma kaidaˈi nia lisi kira, nia ka fata ˈuri,
“Kula neˈe nia kula na ˈainsel God ki kira
sasia fuana fanoa kira. Sui nia ka saea
kula neˈeri ˈania ˈi Mahanaem nama ro
fanoa.”
3-5 Sa Jakob ka asungaˈinia ti ngwae
kira ka ngalia alaˈanga nia ka leka fuana
ngwaefuta nia sa Esau ˈuana fanoa ˈaˈana
kira saea ˈani ˈi Seiri, neˈe ta sata ˈi Idom.
Nia saea fuada ˈiri kike fata ˈuri fuana
sa Esau, “Araˈi kwa, ngwae ni rao ˈoe
sa Jakob, nia asungaˈi kaimili mika leka
maˈi mike faˈarongo ˈoe ˈania fatalana.
Nia fata ˈuri: Araˈi ˈaˈana nau ˈae. ˈI
naˈo nau ku faˈasia kula neˈe ma nau
ku leka tua faˈinia sa Laban, ma nau
ku tua faˈinia leleka ka dao ana kaidaˈi
neˈe, ma nau ku oli naˈa maˈi, nau ku
toˈo ana buluka ki ma dongki ki, ma
sipsip ki, ma nanigot ki, ma na ngwae rao
ˈoˈo ki ma kini rao ˈoˈo ki. Nia ne nau
ku kwatea kwau alaˈanga neˈe fuamu, si
diˈia ˈoko saeleˈa fuana lisilaku.” Goˈo
nia ka asungaˈinia ngwae ki kira ka leka
etaeta ana fuana lisilana sa Esau.
6 Kaidaˈi ngwae neˈeri kira oli maˈi,
kika fata ˈuri fuana, “Kaimili leka lisia
ngwae futa ˈoe ka sui naˈa. Kaidaˈi neˈe
nia faˈasia naˈa fanoa nia ka leka naˈa
maˈi fuana sakaˈa fuamu. Ma nia toˈo
ana fai talangaˈi ngwae ki kira ka leka
maˈi faˈinia.”
7 ˈUnaˈeri sa Jakob ka maˈu liu, sui nia
ka daroˈia ngwae neˈe kira tua faˈinia ki,
faˈinia logo ru ˈaeˈaela nia ki ˈania na ro
fikutaˈi lekaˈa ki.
8 ˈUnaˈeri nia ka manata ˈuri, “Diˈia sa
Esau nia leka maˈi, ma ka saungia naˈa ta
taˈi fikutaˈi ngwae, sali ta fikutaˈi ngwae
kira saiana kike tafi.”
9 Sui nia ka foˈosia God ka ˈuri, “Aofia
Iawe, ˈaeˈo God koˈo nau sa Abraham
ma maˈa nau sa Aesak. Nau ku amasiˈo
ˈoke rongo nau maˈi. ˈOko saea fuaku nai
oli nama maˈi ˈi fanoa nau ma luˈuluˈua
nau, ma ˈoko fata alangaˈi ˈuri ˈoke baˈa
kwatea maurilaku ka leˈa.
10 Falafala ˈoe ki fuaku nia ˈuri. Kaidaˈi
ki sui ˈoko kwaima liu aku, ma kaidaˈi ki
sui ˈoko dau sulia fata alangaˈinga ˈoe ki
fuaku. Bore ˈana ma nauˈa taˈi ngwae
taˈa goˈo ˈana niniˈa, nau ngwae rao ˈoe
goˈo, ma nia ka ˈiri saga goˈo fuamu neˈe
ˈoke sasia ti ru leˈa fuaku ˈuri, ˈI naˈo
maˈi kaidaˈi nau ku toˈofolo ana kafo ˈi
Jodan, nau ku ˈiri toˈo nama ana ta ru,
faˈi kubu goˈo neˈe nau ku dau fafia. Bore
ma niniˈari nau ku oli maˈi, nau ku toˈo
ana ro fikutaˈi ngwae faˈinia ma ti ru
matamata laˈu.
11 Aofia Iawe ˈae, nau ku amasi ˈoe ˈoke
faˈamauri nau faˈasia na ngwae futa neˈe
nau. Nau ku maˈu liu, ˈasu ˈubani nia ka
dao maˈi ma ka saumusi kaimili faˈinia
kini neˈe ki ma ngela ki logo.
12 ˈI naˈo ba, ˈoko fata alangaˈi ˈuri,
‘ˈOke baˈa sasia ru ki taˈifau ke leˈa ana
maurilaku, ma ˈoke baˈa sasia ngela neˈe
futa ana kwalafa nau ki, kira ke baˈa
ˈoro liu neˈe noaˈa ta ngwae saiana kasi
toˈoda, kira ke ˈoro diˈia na one ninimana
asi. Nau ku amasiˈo ˈoe kosi manata bura
ana alangaˈinga nini ˈoe fuaku.’ ”
13 Ana rodo nia ka maliu naˈa ana
kula neˈeri, ma ˈofodangi, nia filia ti ru
ˈaeˈaela fuana kwatela fuana ngwaefuta
nia.
14 Na kwateˈa neˈeri nia toˈo ana ro
talangaˈi nanigot kini ki, faˈinia ro ak-
wala nanigot ngwane ki ana etana fikutaˈi
ru, ma ro talangaˈi sipsip kini ki faˈinia
ro akwala sipsip ngwane ki ana ruana
fikutaˈi ru,
15 ma na uulu akwala kamel kini ki
faˈinia kaela kamel kira ki ana uula
fikutaˈi ru ma na fai akwala buluka ki
faˈinia akwala buluka ngwane ki, ana
faina fikutaˈi ru ma na ro akwala dongki
kini ki faˈinia akwala dongki ngwane ana
limana fikutaˈi ru.
16 Nia ka daroˈida ˈania lima fikutaˈi ru
ki, ma nia ka alua lima ngwae rao ki kira
ka lia sulida taˈifau neˈe taˈi ngwae fuana
taˈi fikutaˈi ru. Sui nia ka fata ˈuri fuada,
“ˈIu nia leˈa, muke etaeta ˈi naˈo bore ma
kamu kasi leka fiku. Na fikutaˈi nanigot
kike baˈa etaeta, ma na fikutaˈi sipsip

kike ta'i kwaima'akwali ti'iti'i sui kika fi'i leka 'i buri, sui uulu fikuta'i ru ne'eri ki kira ka fi'i dongada logo 'una'eri."
17 Sui nia ka fata 'uri fuana ngwae ne'e lia sulia nanigot ki, "Si di'ia na ngwaefuta nau saka fuamu sulia tala, ma nia ka saefilo 'uri amu, '!Oke leka 'i fa'i nini'a? Na nanigot ne'e ki ru sa tai ki nini'a? Sa tai mo ne'e ara'i 'a'ana 'oe?'
18 !Una'eri 'oke ba'a fata 'uri fuana, 'Ara'i 'a'ana kwa! Nanigot ne'e ki, ru ngwae ni rao 'oe sa Jakob. !Ae'o na'a ne'e ara'i 'a'ana nia, ma nia na'a ne na kwate'a 'o'o ne'e nia kwatea ma'i fuamu. Nia ke lekaleka ma'i 'ua 'i burummili.' "
19 Ma nia ka saea nama ta'i ala'anga ne'eri la'u fuana fai ngwae ni rao ne'e kira lia sulia ti ru 'ae'aela la'u. Nia fata 'uri, "Si di'ia kaumulu saka fuana ngwaefuta nau, kaumulu ta'ifau muke saea go'o ta'i ala'anga ne'eri nama logo.
20 Ma kaumulu noa'a mu kasi manata bura ana ala'anga 'uri, 'Ngwae ni rao 'oe sa Jakob nia ke leka leka 'ua ma'i 'i burimili. Ma nia kasi tau, nia ka dao 'i ne'e.' " !Una'eri sa Jakob ka manata 'ana 'uri, "Si di'ia nau ku eta kwatea na kwate'a ne'e ki. Sali nia ke sasia manata'anga nia ke le'a ti'iti'i fuaku. Ma 'i buri 'ana ne'e nai ba'a lisia. Sali nia ke saele'a fuana lisilaku."
21 Sui nia ka kwatea na kwate'a ne'eri ki ka etaeta, bore ma nia ka tua go'o ana kula ne'eri saena rodo ne'eri.

Sa Jakob fu'a fa'inia ta'i ngwae

22 Ma saena rodo ne'eri sa Jakob nia tata'e ma ka ngalia ro 'afe nia ki fa'inia ro kini rao 'o'o kera ki fa'inia akwala ma ta'i ngela nia ki ma kira ka fa'asia kula ne'eri ma kira ka to'ofolo ana kafo 'i Jebok nia ka ngalida ka to'ofolo fa'inida 'i bali lo'oba.
23 Ana kaida'i kira 'i bali lo'oba ka sui nia ka oli ma'i ma nia ka kwatea ru nia ki ta'ifau ka to'ofolo ana kafo ne'eri.
24 Sui nia ka tua buri talana ana ta bali kafo ne'eri ne'e kira tua ana. Go'o ta'i ngwae ka leka ma'i ma ka dau nia, kera ka kwainamuta'i leleka karangi sina ka ra'e ma'i.
25 Kaida'i ngwae ne'eri saiana nia kasi liufia na'a sa Jakob, nia ka fele giroa fa'i 'agena ma fa'i 'agena sa Jakob ka adunga na'a.
26 Sui ngwae ne'eri ka fata 'uri, "!Oke danga na'a 'ani nau! Karangi ka dangi na'a ne!" Bore ma sa Jakob ka fata 'uri, "Noa'a! Nai ba'a danga 'ani'o si di'ia 'oko fa'ale'a nau basi!"
27 Sui ngwae ne'eri ka lidi 'uri ana, "!Uri ma satamu sa tai kwa?" Ma nia ka olisi 'uri ana, "Sataku sa Jakob ne."
28 Go'o ngwae ne'eri ka fata 'uri, "Satamu ke ba'a noa'a la'u sa Jakob. Satamu sa Israel na'a, du'ungana 'oko fu'a saulia God, ma na ngwae logo, ma 'oko liu."
29 Buri 'ana sa Jakob ka lidi 'uri ana ngwae ne'eri, "!Uri ma satamu sa tai?" Bore ma ngwae ne'eri ka olisi 'uri ana, "Fa'uta ne'e 'oko oga sai'a ana sataku?" Go'o nia ka fa'ale'a nia na'a.
30 Sui sa Jakob ka fata 'uri, "Reala kwa! Nau ku lia le'a na'a ana maana God 'ania maaku, bore ma nau ku mauri go'o 'aku 'ua!" Go'o nia ka saea kula ne'eri 'ania 'i Peniel, nama "Maana God."
31 Ma kaida'i nia fa'asia 'i Peniel, na sina nia fane ngasi na'a, ma nia ke leka labusula na'a, sulia 'aena ta'a na'a.
32 Ka eta ana kaida'i ne'eri leleka ka dao 'i ta'ena, na ngwae ana fuu'i ngwae 'i Israel kira kasi 'ania ta fasi ru ana kula ne'e na suli nia lado ana nonina ru 'ae'aela ki, osi'ana kaida'i ngwae ne'eri nia giroa fa'i 'agena sa Jakob.

33

Sa Jakob saka fuana ngwaefuta nia

1 Sa Jakob lia kwau ka lisia na ngwae futa nia sa Esau fa'inia fai talanga'i ngwae nia ki ne'e kira leka ma'i. Sui nia ka daro'ia ngela nia ki kira ka leka tua fa'inia te'a kira ki.
2 !Una'eri nia ka kwate kira ka uu tatala'a ta'ifau etaeta, ro kini rao 'o'o ki fa'inia ngela kera'a ki, 'i buri 'i Lia fa'inia ngela nia ki, 'i burida la'u, 'i Rachel fa'inia ngela nia sa Josef.
3 Sui nia ka leka 'i na'oda ka saka fuana sasina, ma kaida'i nia dao karangia, nia ka bobo uruuru fiu fa'i kaida'i ki 'i ano leleka na maana ka to'o to'ona 'i ano.
4 Bore ma sa Esau ka lalili ma'i ka saka fuana, nia ka lolea ngwaefuta nia ma nia ka lolo ngiringiri ana ma ka nono'ia. Ma kera ka angi ta'ifau.

5 Kaidaˈi sa Esau lisia ˈafe neˈeri ki
faˈinia ngela ki neˈe kira tua faˈinia, nia
ka saefilo ˈuri ana, “ˈAfe nini kira tua
faˈiniˈo, ma ngela nini kira faˈiniˈo ki
ngela sa tai ki niniˈa?” Sui sa Jakob ka
olisi ˈuri ana, “Ngwae ˈaˈana God nia sasi
leˈa fuaku. Nia niniˈa kwatea ngela neˈe
ki fuaku.”
6 Ma ro kini rao neˈe ki faˈinia ngela
keraˈa ki, kira leka karangi, ma kira ka
bobo uruuru naˈona sa Esau.
7 ˈI Lia faˈinia ngela nia ki logo kira leka
ma kira ka bobo uruuru, buira ˈi Rachel
ma sa Josef, kera leka maˈi ma kera ka
bobo uruuru logo ˈi naˈona sa Esau.
8 Ma sa Esau ka saefilo ˈuri ana, “ˈUri
ma na lima amuˈi ru ˈaeˈaela neˈe nau
ku saka maˈi fuana sulia tala, ru fuana
tae ki baniˈa?” Ma sa Jakob ka olisi ˈuri
ana, “Ngwae ˈaˈana ru neˈana ki ru ˈoe
ki, fasi ˈiri ˈoke saeleˈa fafi nau.”
9 Goˈo sa Esau ka fata ˈuri, “Noaˈa
ngwaefuta nau ku toˈo naˈa ana ru ˈoro
ki. Gonia ˈamu ru neˈana ki.”
10 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Noaˈa
ˈoke ngalia ˈamu ru neˈe ki. Diˈia ˈoko
saeleˈa fafi nau, nau ku oga ˈoke ngalia
naˈa ˈamu kwateˈa neˈe nau. Kaidaˈi neˈe
nau ku saeleˈa liu neˈe nau ku lisia laˈu
maomu nia diˈia neˈe nau ku lisia maana
God.
11 ˈOke ngalia naˈa ˈamu kwateˈa nini
nau ku ngalia maˈi fuamu. God nia sasia
ru leˈa fuaku, ma nau ku toˈo ana ru ˈoro
ki naˈa.” Sa Jakob ka ˈingoa ngwaefuta
nia fuana ngalilana ru neˈeri ki, leleka nia
ka ngalia nama kwateˈa neˈeri.
12 Buri ˈana sa Esau ka ˈuri, “Leˈa liu
koro leka, nai baˈa leka faˈiniˈo.”
13 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Ng-
wae ˈaˈana, nia leˈa goˈo ˈana, bore
ma ˈoko sai ana, na ngela nau ki kira
ˈiri ngasingasiˈa. Ma nau ku manata
toˈona ru ˈaeˈaela neˈe ki logo neˈe kira
ngelaˈa. Si diˈia nau ku kwatea kira
ka leka ngasingasiˈa fuana asoa laˈulaˈu,
ˈirai kira ke baˈa mae taˈifau.
14 Nia leˈa fuana ˈoke etaeta ˈamu
kaimili ke baˈa leka maˈi buri, ˈiri kaili ke
leka sarafaˈi. Kaimili ke baˈa ara faˈinia
kwau lekaˈa, diˈia neˈe ngela neˈe ki ma
ru ˈaeˈaela ki kamu leka naˈa maˈi, kaili
ke baˈa ˈado naˈa faˈi kamu ˈi Idom.”
15 Sui sa Esau ka fata ˈuri, “Nia leˈa ˈirai
nai faˈasia ti ngwae aku kike tua faˈiniˈo.”
Bore ma nia ka ˈuri, “Noaˈa araˈi ˈaˈana
ˈoe kosi ˈabera liu goˈo. Nia leˈa goˈo
ˈana. Diˈia ˈoko saeleˈa fafi nau, nia leˈa
naˈa fuaku neˈeriˈa.”
16 Ana asoa neˈeri nama neˈe sa Esau
faˈasia kula neˈeri, nia ka oli ˈuana ˈi
Idom.
17 Bore ma sa Jakob ka leka ˈuana
kula kira saea ˈania ˈi Sukot, nia ka
saungaˈinia taˈi luma nia, ma nia ka
saungaˈinia babala ki fuana ru ˈaeˈaela
nia ki. Nia neˈe kira ka saea kula neˈeri
ˈania ˈi Sukot nama “Babala ki.”
18 Sa Jakob ka faˈasia ˈi Mesopotemia
ka raˈe ˈalaˈa maˈi ka mauri ana fanoa
ˈaˈana neˈe kira saea ˈania ˈi Kenan.
Nia ka leka ka tua ana maˈe fanoa doe
neˈe kira saea ˈani ˈi Sekem, ma nia ka
saungaˈinia fanoa nia ana kula abitako
karangia fanoa doe neˈeri.
19 Nia ka foli dangalu naˈa ana ano
neˈeri ˈani taˈi talangaˈi ngisingisi silva
ana ngela sa Hamor ki, maˈa sa Sekem.
20 Nia ka ˈuia taˈi fuli kooˈa ana kula
neˈeri, nia ka saea ˈania ˈi El Elohe Israel
neˈe fadalana, “God nia God Israel.”

34

Sa Sekem tuaraˈinia ˈi Daena ka teo faˈinia

1 Ana taˈi asoa, ngela kini sa Jakob ma
ˈi Lia, satana ˈi Daena nia leka ana taˈi
fanoa doe neˈe kira saea ˈani ˈi Sekem,
kira leka lisia ti kini ana kula neˈeri.
2 Ma sa Hamor ta taˈi ngwae ana
kwalafa sa Hivi, nia neˈe gwaungaˈi ana
maˈe fanoa neˈeri, ma nia toˈo ana taˈi
ngela ngwane nia neˈe satana sa Sekem.
Ana kaidaˈi ˈalako neˈeri lisia ˈi Daena
nia ka lolea ma ka ˈingoa ka teo faˈinia.
3 Ma ana kaidaˈi nia lisia sariˈi neˈeri
ta taˈi kini lisilana teˈa liu, nia ka oga liua
naˈa, nia ka gaea naˈa fasi nia ke oga.
4 Ma nia ka fata ˈuri fuana maˈa nia,
“Maˈasi ˈae, nau ku oga liua naˈa nai
korea kini neˈe. ˈOke leka ko ili toˈona
ganilana maˈi ana maˈa nia.”
5 Sui sa Jakob ka rongoa alaˈanga neˈe
ngwae neˈeri nia faˈalia ngela kini nia,
osiˈana neˈe ngela ngwane nia ki kira lia
sulia ˈua na ru ˈaeˈaela nia ki, nia noaˈa

kasi saea ta ru, nia ka maˈakwalida kike
dao basi.
6-7 Ana kaidaˈi neˈe ngela ngwane nia ki
kira oli naˈa maˈi siana, sa Hamor faˈinia
ˈalako nia, kera raˈe maˈi, kera ka lidia
sariˈi neˈeri. Bore ma kaidaˈi neˈe ng-
waingwaena nia ki kira rongoa alaˈanga
neˈe, ˈalako neˈeri ˈingoa ngwaingwaena
kira ka teo faˈinia, kira ka saetaˈa lilisu
naˈa. ˈI maada na falafala neˈeri nia
taˈa liu mala, ma noaˈa ta ngwae kasi
bolo naˈa fuana sasilana. Ma kira ka
lisia ru neˈe ˈalako neˈe sasia, nia kwatea
luˈuluˈua kira ka ˈeke liu naˈa.
8 Sui na maˈa ˈalako neˈeri ka fata ˈuri
ada, “Ngela ˈalako neˈe nau nia oga liua
naˈa sariˈi nini ˈoe, nia leˈa diˈia ˈoke
alaˈania nia ke korea.
9 Nia leˈa fuana kuke alua ta taˈi
alaˈanga neˈe ˈalako kamu ki kike baˈa
kore kini amiˈa, ma ˈalako kamu ki ka
kore kini amuˈa.
10 Ma kamu saiana muke baˈa tua faˈi
kami saena ano neˈe kami. Kamu ke
baˈa tua ana ta kula goˈo ˈana neˈe kamu
oga ˈi neˈe. Ma kamu saiana muke fulia
goˈo amuˈa ta ru ni toˈomaniˈa faˈi kami,
ma kamu saiana muke toˈo ana ta ano
ˈamuˈa ana kula neˈe.”

11 Na ˈalako neˈeri ka fata ˈuri fuada,
“Reala kwa! Diˈia kamu alafafia alaˈanga
neˈeri, nai baˈa kwatea goˈo ˈaku ta ru
goˈo ˈana neˈe kamu oga.
12 Nia leˈa diˈia kamu saea maˈi ta fita
ru neˈe kamu oga nai kwatea fuamuˈa.
Ma kamu saiana muke faˈaraˈea folifoliˈa
ana sariˈi neˈe ke dao ana ta fita ru
mala neˈe kamu oga. Diˈia kamu alaˈania
nia ke ˈafe fuaku, ta folifoliˈa mala ˈana
faˈuta neˈe kamu alua, nai baˈa folia.”
13 Bore ma osiˈana neˈe nia sasia ˈekeˈa
doe ana sariˈi neˈe, na ngwae futa nia ki
kira tataˈe maˈi, ma kira ka sokea ˈalako
neˈe faˈinia maˈa nia.
14 Kira fata ˈuri, “Nia leˈa goˈo ˈana
bore ma kaimili noaˈa kami kasi alaˈania
ngwaingwaena kami kasi ˈafe fuana ta
ngwae neˈe noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia,
nia neˈe kwate ma kami ke baˈa ˈeke liu.
15 Taˈi falafala goˈo neˈe ˈuri, ‘Diˈia
kaumulu raˈe maˈi ka diˈia kaimili neˈe
ngwae ki taˈifau aumulu kamu ke ˈolo
faˈataˈinia nama, nia neˈe kaimili ke
alafafia.
16 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, ˈalako kamu
ki kike kore kini amiˈa, ma ˈalako kami ki
kike baˈa kore kini amuˈa. Nia ˈunaˈeri
neˈe kuke baˈa diˈia ngwae ana taˈi fufuˈi
ngwae goˈo.
17 Bore ma diˈia kamu kasi alafafia
ru neˈe, na ngwae kamu ki kira ka
ˈolo faˈataˈinia, kami ka ngalia ngwaing-
waena kami mika leka faˈasia ˈi neˈe.’ ”
18 Nia leˈa goˈo ana, sa Hamor faˈinia
ˈalako nia kera rongoa alaˈanga neˈeri nia
saga goˈo ˈana.
19 Goˈo ˈalako neˈeri ka leka ka sasi
diˈia neˈe kira saea nama fuana osiˈana
nia oga liuˈa naˈa kini neˈeri. Sa Sekem ta
taˈi ngwae fiˈi doe neˈe kira manata lafua
ka liufia ti ˈalako ana luˈuluˈua kira.
20 Sui kera ka leka tua ˈi maana sinamaa
ana faˈi labu ana fanoa doe neˈeri, na
kula neˈeri ana falafala kira, kula naˈa
fuana alaˈanga sulia fuli ruuˈa kira ki
ana. Na maˈa ˈalako neˈeri ka fata ˈuri
ana ngwaˈi toˈa ana fanoa neˈeri,
21 “Reala, ngwaˈi toˈa neˈe kira oga
kike kwaima leˈa faˈi kulu ne. Nia leˈa
fuana kuke alaˈanida kike tua saena ano
kulu kike fuli ru ˈada. Ano neˈe doe
liu mala ne, ma nia ka bolo goˈo ana
fuakulu taˈifau. Ma nia ka leˈa fuakulu
kuke alaˈania ˈalako kulu ki kike korea
kini kira ki, ma ˈalako kira ki ka korea
kini kulu ki.
22 Bore ma taˈi ru goˈo neˈe fonea ru
neˈeri, na falafala kira, na ngwangwane
ki kike ˈolo faˈataˈinia. Ma kira ka saea
diˈia kulu oga kike tua faˈi kulu, ˈiri
kuke alua goˈo taˈi fuuˈi ngwae, kulu ng-
wangwane ki taˈifau kuke ˈolo faˈataˈinia
nama.
23 Ma mulu lisia basi! Si diˈia kulu
alafafida ma kira ka tua faˈi kulu na ru
ˈaeˈaela kira ki taˈifau ma ti ru laˈu kike
baˈa ru kulu ki logo. Nia leˈa kuke alafafia
kulu ke sasi diˈia neˈe kira saea, ma kira
ke baˈa tua faˈi kulu.”
24 Ma na ngwae ana fanoa doe neˈeri
kira ka alafafia na fatalana ro ngwae
neˈeri ki. Ma ngwaˈi toˈa ana fanoa neˈeri
taˈifau kira ka ˈolo faˈataˈinia naˈa.
25 Ma buri ˈana uulu asoa ki, ng-
wangwane ana fanoa doe neˈeri, kira
saiana ˈolo faˈataˈinia kira ki gagaˈai ˈua.
ˈUnaˈeri goˈo ro ngela sa Jakob ki neˈe
satadaroˈo sa Simion ma sa Lifae, na ro

ngwae futa mamana sasiˈi neˈeri, kera ka
ngalia ro sele ni ofoˈa kera ki, ma kera
ka saumusia ngwangwane ana fanoa doe
neˈeri,
26 faˈinia sa Hamor ma ˈalako nia. Ma
kera ka ngalia ngwaingwaena kera faˈasi
luma ˈalako neˈeri ma kira ka leka naˈa
faˈasia luma neˈeri.
27 Kaidaˈi ngwangwane ki kira mae
ka sui naˈa, ti ngwaefuta adaroˈo sa ro
ngwane kira ka leka maˈi saena fanoa
neˈeri, ma kira ka ngalia ru ngwae ana
fanoa neˈeri ki taˈifau, ma kira ka faˈalia
naˈa fanoa doe neˈeri. Ma na falafala
neˈeri neˈe kira ka duˈua na ˈekeˈa doe
neˈe ˈalako neˈeri nia sasia ana ngwaing-
waena kira.
28 Kira ka ngalia sipsip faˈinia nanigot,
faˈinia buluka ma dongki kira ki, ma ti ru
matamata laˈu neˈe teo saena fanoa doe
neˈeri ma ano kalikalia kula neˈeri.
29 Ma kira ka ngalia kini ki, ma ngela
ana fanoa neˈeri, ma ru ki taˈifau ana
luma kira ki. Ana kaidaˈi neˈeri, kira
ka ngalia leˈalana ru neˈe teo ana fanoa
neˈeri, ma kira ka ngalida ma kira ka leka
naˈa ˈada.
30 Sui sa Jakob ka fata ˈuri fuana ro
ngela nia ki, “Ro ngwane! Koroˈo sasia
naˈa taˈi fuli bareˈa doe fuaku. Kaidaˈi
neˈe fufuˈi ngwae ˈi Kenan faˈinia fufuˈi
ngwae ˈi Peris, ma ti ngwae matamata
neˈe kira tua kwailiu ana fanoa ˈaˈana
neˈe, kira kasi oga nau naˈa, kike baˈa
abula sauli nau, bore ma kulu ˈiri ˈoro
goˈo. Si diˈia kira fiku, ma kika fuˈali
kulu, kulu kasi baˈa liu naˈa.”
31 Bore ma keraˈa ka fata ˈuri ana,
“Faˈuta? ˈOko oga kike sasia ngwaing-
waena keroˈo ke diˈia ta kini sesele goˈo
ana?”

35

God faˈaleˈa sa Jakob ˈi Betel

1 ˈUnaˈeri Iawe ka fata ˈuri ana sa
Jakob, “ˈOke oli ˈuana ˈi Betel ko tua ˈi
neˈeri, ˈOke ˈuia nama ta fuli fuˈa fuana
foˈosilaku. Nauˈa naˈa neˈe God ba nau
ku dao toˈomu ana kaidaˈi ba ˈoko tafi
faˈasia ngwaefuta ˈoe sa Esau.”
2 Sui sa Jakob sa fata ˈuri fuana
luˈuluˈua nia ma faˈinia ngwae ki taˈifau
neˈe kira tua faˈinia, “Kaumulu muke
toˈosia na god ana ti fanoa matamata neˈe
kaumulu toˈo ani saena luma kamu ki.
Kamu ke faˈasikasika kamu talamuˈa ˈi
maana God, ma kamu ka ofi ˈania ifi faolu
ki.
3 Kulu ke baˈa faˈasia kula neˈe, ma
kulu ka leka tua ˈi Betel. Ma ana kula
neˈeri nai baˈa ˈuia ta sulufaua fuana
foˈosilana God. Kaidaˈi ki, kaidaˈi nau ku
toˈo ana ˈafitaˈi ˈanga, nia ka ˈafi nau, ma
ka tua tari faˈi nau ana kula nau ku liu ani
ki.”
4 Ma kira ka ngalia god ana ti fanoa
matamata ki, ma kome ˈi alingada ki logo
neˈe kira aluˈi, ma kira ka ngalia maˈi
ru ki taˈifau, ma kira ka kwatea fuana sa
Jakob. Ma nia ka leka kwau faˈasia fanoa
doe neˈeri, ma ka kwaiatoa ru neˈeri ki
ˈaena ai Ok karangia fanoa doe ˈi Sekem.
5 Kaidaˈi sa Jakob ma ngwaˈi ngela nia
kira faˈasia kula neˈeriˈa, kira leka bore
ma noaˈa ta ngwae kasi leka ˈi burida ka
lalida, duˈungana God nia kwatea ngwae
ki ana na fanoa neˈeri kira ka maˈungida
liu.
6 ˈUnaˈeri kira ka dao naˈa ana fanoa
doe ˈi Lus neˈe sata ˈua ana ˈi Betel, neˈe
tua ana fanoa ˈaˈana neˈe kira saea ˈani
ˈi Kenan.
7 Nia ka ˈuia taˈi sulufaua ana kula
neˈeri, ma nia ka saea kula neˈeri ˈania
ˈi El Betel, neˈe fadalana “God ˈi Betel,”
osiˈana ˈi naˈo kaidaˈi ba nia tafi faˈasia
sasina, God dao toˈona ana kula neˈeri.
8 Sui na kini ngwaro neˈe kira saea
ˈania ˈi Debora ka mae ana kula neˈeri,
ma kira ka kwaiatoa ˈi ˈaena taˈi ai Ok
bali ˈuana gwauna fanoa ana ˈi Betel.
Ma osiˈana ru neˈeri, kira saea ˈai Ok
neˈeri ˈani Aloubakut, neˈe fadalana “Ai
Ok neˈeri kula fuana angiˈa.” Na kokoˈo
neˈe nia lia sulia ˈi Rebeka, ˈafe sa Aesak,
kaidaˈi ˈi Rebeka tiˈitiˈi ˈua.
9 Tala ˈae maˈi ana kaidaˈi neˈe sa Jakob
nia faˈasia ˈi Mesopotemia, leleka maˈi ka
dao ˈi Betel, God nia dao laˈu toˈona, ma
ka faˈaleˈa.
10 God eta fata maˈi ˈuri fuana ba,
“Satamu neˈe sa Jakob, bore ma eta ˈi
taˈena satamu neˈe sa Jakob naˈa.” Sui
God ka saea ˈania sa Jakob.
11 Ma nia ka fata ˈuri fuana, “Nauˈa
naˈa neˈe God, nau ku toˈo ana ngasin-
gasiˈanga ki taˈifau. ˈOke toˈo ana ngela

ˈoro neˈe kike baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe. ˈAeˈo ˈoke baˈa koˈo fuana ngwae ana kula ˈoro ki, ma na tatalafaˈa ki kike baˈa futa ana kwalafa ˈoe.
12 ˈI naˈo nau ku kwatea na ano neˈe fuana sa Abraham ma sa Aesak ma nai baˈa kwatea laˈu fuamu ma na kwalafa ˈoe neˈe kira futa amu.”
13 Sui God ka faˈasia laˈu.
14 ˈUnaˈeri sa Jakob ka faˈauua taˈi gwaˈi fau laˈu ana kula neˈeri, nia ka kisitaˈinia waen ma olif ngwaingwai ka kwatea ka abu ma nia na ru fuana manata ˈanga toˈona kaidaˈi neˈe God alaˈa faˈinia.
15 Ma nia ka saea laˈu kula neˈeri ˈania ˈi Betel.

Maelana ˈi Rachel

16 Sa Jakob faˈinia ngwae nia ki, kira faˈasia ˈi Betel ma kira ka leka ˈuana kula kira saea ˈania ˈi Efrat. Bore ma kaidaˈi kira ˈua sulia tala, ˈi Rachel ka saiana neˈe nia ke faˈafuta laˈu ta ngela ana. Bore ma nia ka toˈo ana ˈafitaˈi ˈanga, sulia ngela neˈeri kasi futa ˈaliˈali.
17 Ma kaidaˈi ˈi Rachel nia faˈafuta na ngela neˈeri nia ka nonifii liu naˈa. Ma na kini neˈe ka kwaiˈafi ana nia ka lisia na ngela, nia fata ˈuri, “Rachel, ta ngela ngwane laˈu niniˈa. ˈOe kosi maˈu.”
18 Bore ma ˈi Rachel karangi ka mae naˈa, ma nia ka saea ngela neˈeri ˈania sa Benoni fadalana neˈe “Ngela nau ku nonifii ana.” Ma kaidaˈi nia faˈasata ngela neˈeri ka sui nia ka mae naˈa. Bore ma buri ˈana, sa Jakob ka saea ˈani sa Benjamin neˈe fadalana “Ngela neˈe ke baˈa toˈo ana mauriˈa leˈa.”
19 Maelana ˈi Rachel neˈe ˈunaˈeri. Ma kira ka kwaiatoa ˈi ninimana tala neˈe leka ˈuana kula kira saea ˈania ˈi Efrat neˈe niniˈari kira saea ˈani ˈi Betlehem.
20 Siu sa Jakob ka faˈauua taˈi gwaˈi fau ana kula neˈeri fuana mamanata ˈanga toˈona kilu gwaˈu neˈeri leleka ka dao ˈi taˈena.
21 Buri ˈana sa Israel ka faˈasia kula neˈeri ka leka ˈuana ˈi gwauna fanoa leleka ka liufia luma ni lialiaˈa ana kula neˈe kira saea ˈania ˈi Eda. Ma kira ka saungaˈinia fanoa kira ˈi neˈeri.
22 Kaidaˈi kira tua ana kula neˈeri sa Ruben ka leka teo faˈinia kini rao neˈe kira saea ˈani ˈi Bilha, neˈe ta ˈafe ana maˈa nia. Ma kaidaˈi maˈa nia rongoa alaˈanga neˈeri nia ka saetaˈa liu.

Ngela sa Jakob

Sa Jakob nia toˈo ana akwala ma ro ngela ngwane.
23 Ngela ˈi Lia ki neˈe sa Ruben faˈinaˈonaˈo sa Jakob, ma sa Simion, sa Lifae, sa Juda, sa Isakar, ma sa Sebulun.
24 Ma ngela ˈi Rachel ki neˈe sa Josef, ma sa Benjamin.
25 Ma na ngela ˈi Bilha na kini rao ˈi Rachel neˈe sa Dan, sa Naftali.
26 Ma ngela ˈi Silpa na kini rao ˈi Lia ki neˈe sa Gad ma sa Asa.

Sa Aesak nia mae

27 ˈUnaˈeri sa Jakob ka leka ˈi Kiriataba neˈe niniˈari satana ˈi Hebron neˈe karangia ˈi Mamre. ˈI neˈeri neˈe kula koˈo nia sa Abraham nia tua ana ˈi naˈo, ma buri ˈana na maˈa nia sa Aesak ka tua laˈu ana. Ana kaidaˈi neˈeri, nia ka leka tua naˈa faˈinia maˈa nia.
28-29 Sa Aesak tua leleka nia ka ngwaro liu naˈa, nia ka fiˈi mae, ma nia ka leka sulia koˈo bora nia ki ˈi naˈo ba kira mae ka sui naˈa. Ma kaidaˈi nia mae, nia tua naˈa sulia taˈi talangaˈi ma kwalu akwala faˈi ngali. Ro ngela neˈe nia ki, sa Esau ma sa Jakob naˈa neˈe kera kwaiatoa.

36

Ngwae neˈe kira futa maˈi ana kwalafa sa Esau

1 Sa Esau neˈe ta sata laˈu ana sa Idom. Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Esau nia ˈuri:
2 Nia korea ro kini ki ˈi Kenan, neˈe satadaroˈo ˈi Ada, ma ˈi Oholibama. ˈI Ada neˈe maˈa nia sa Elon ngwae ana kwalafa sa Het, ma ˈi Oholibama neˈe maˈa nia sa Ana, ma nia na koˈo tiˈitiˈi sa Sebeon nia ngwae ana kwalafa sa Hivi.
3 Ma nia ka korea laˈu ta kini neˈe satana ˈi Basemat, ma maˈa nia neˈe sa Ishmael ma na ngwaingwaena leˈa sa Nebaeot.
4-5 Ma ngela sa Esau ki neˈe satada sa Elifas, neˈe teˈa nia ˈi Ada, ma sa Jehus, sa Jalam, sa Kora ma teˈa kira ˈi Oholibama, ma sa Rehuel neˈe teˈa nia ˈi Basemat. Ngela sa Esau ki neˈeriˈa, neˈe kira futa ana fanoa ˈaˈana neˈe kira saea ˈani ˈi Kenan.

6 ˈUnaˈeri sa Esau ka ngalia uulu ˈafe
neˈe ki, faˈinia ngela nia ki faˈinia ngwae
neˈe kira tua faˈinia ki, ma faˈinia ru
ˈaeˈaela nia ki, ma ru nia ki taˈifau neˈe
nia toˈo ani ki ˈi Kenan, nia ka faˈasia
ngwaefuta nia sa Jabok ma nia ka leka tua
naˈa ˈana ana ta fanoa matamata.
7 Nia ka faˈasia, osiˈana ano neˈe kera
tua ana noaˈa ˈiri bolo faˈinidaroˈo naˈa,
fuana kwatelana fanga fuana ru ˈaeˈaela
keroˈa ki sulia ru ˈaeˈaela keraˈa ki ˈoro
liu naˈa.
8 ˈUnaˈeri sa Esau leka ka tua naˈa ˈi
gwauna faˈi ua ana fanoa kira saea ˈani
ˈi Idom neˈe sata ˈua nia ˈi Seir.

9 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Esau neˈe
kira tua ˈi gwauna faˈi ua ki ˈi Idom, nia
ˈuri:

10-13 Na fuuˈi ngwae neˈe kira futa maˈi
ana kwalafa sa Esau neˈe ˈuri. Ngela nia
sa Elifas neˈe ˈi Ada nia alua, nia alua lima
ngela ngwane ki. Satada neˈe sa Teman,
sa Omar, sa Sefo, sa Gatam, ma sa Kenas.
Sa Elifas nia toˈo ana taˈi kini rao neˈe
satana ˈi Timna, ma nia ta ˈafe logo ana
neˈeriˈa. ˈAfe neˈeri ka alua taˈi ngela
ngwane na satana neˈe sa Amalek. Ngela
sa Esau, sa Rehuel neˈe ˈi Basemat nia
alua, nia toˈo ana faˈi ngela ngwane ki
neˈe satada sa Nahat, sa Sera, sa Sama,
ma sa Misa.
14 Ma uulu ngela sa Esau ki, sa Jehus,
sa Jalam, sa Kora neˈe kira futa ana ˈi
Oholibama uulu ngwae neˈeri ki kira toˈo
laˈu ana ti ngela ada.

15-16 Nia ne na kwalafa sa Esau neˈe kira
alua maˈa kira ki. Na kwalafa sa Teman
ki faˈinia kwalafa sa Omar ki, ma kwalafa
sa Sefo ki, ma kwalafa sa Kenas ki ma
kwalafa sa Kora ki, ma kwalafa sa Gatam
ki, ma kwalafa sa Amalek ki. Na fufuˈi
ngwae neˈeri ki neˈe koˈo kira sa Elifas,
kiraˈa neˈe kira futa maˈi ana ˈi Ada ˈafe
sa Esau.

17 Na kwalafa sa Nahat, ma kwalafa sa
Sera, ma kwalafa sa Sama, ma kwalafa
sa Misa ma kwalafa koˈo kira sa Rehuel,
kiraˈa neˈe futa ana ˈi Basemat na ˈafe sa
Esau.
18 Ma kwalafa sa Jehus, ma kwalafa
sa Jalam ki ma kwalafa sa Kora ki,
na kwalafa neˈeri ki neˈe koˈo kira sa
Esau, kiraˈa neˈe kira futa maˈi ana ˈi
Oholibama na ˈafe sa Esau na maˈa kini
neˈeri neˈe sa Ana.
19 Kiraˈa taˈifau neˈe kwalafa sa Esau.

Fufuˈi ngwae neˈe kira futa ana kwalafa sa Seiri

20-21 ˈI naˈo maˈi ti fuuˈi ngwae mata-
mata lala neˈe kira tuafia kula neˈeri neˈe
kira saea ˈania ˈi Idom. Kira futa ana ta
taˈi ngwae neˈe satana sa Seiri na kwalafa
sa Hori. Sa Seiri nia toˈo ana fiu ngela ki
neˈe futa ana kwalafa nia neˈe koˈo kira
ta ngwae ana ta kwalafa matamata. Na
satada neˈe sa Lotan, sa Sobal, sa Sibeon,
sa Ana, sa Dison, sa Esa, ma sa Disan.
22 Sa Lotan nia koˈo ana kwalafa sa Hori
faˈinia kwalafa sa Heman. Ma sasina neˈe
ˈi Timna.
23 Sa Sobal nia koˈo ana kwalafa sa Al-
van ma kwalafa sa Manahat, ma kwalafa
sa Ebal, ma kwalafa sa Sefo faˈinia
kwalafa sa Onam.
24 Sa Sibeon nia alua ro ngela ngwane ki
na satadaroˈo neˈe sa Aea, ma sa Ana. Na
Ana neˈe ba dao toˈona maˈe busu kafo
ˈakoˈako ba nia tua ana kula langalanga.
Na lisia maˈe busu neˈe kaidaˈi nia tua
ana abaˈi kula ˈeˈerede neˈe nia folo ˈusia
na dongki maˈa nia ki.
25-26 Sa Ana sa Dison ke maˈa ana ma
sa Dison na koˈo kira kwalafa sa Hemdan
ma kwalafa sa Esban, ma kwalafa sa Itran
ma kwalafa sa Keran. Ana neˈe nia alua
taˈi ngela kini neˈe satana ˈi Oholibama.
27 Sa Esa na koˈo kira kwalafa sa Bil-
hana, ma kwalafa sa Saavan ma kwalafa
sa Akan.
28 Sa Disan na koˈo kira kwalafa sa Us,
ma kwalafa sa Aran.
29-30 ˈUnaˈeri neˈe kira ka toˈo ana
kwalafa sa Lotan ki ma kwalafa sa Sobal,
ma kwalafa sa Sibeon ki ma kwalafa
sa Ana ki, ma kwalafa sa Dison ki ma
kwalafa sa Esa ki, ma kwalafa sa Disan
ki. Nia neˈe kwalafa sa Hori ki, neˈe kira
eta tuafia fanoa neˈe kira saea ˈani Idom.

Na tatalafaˈa ki ana fufuˈi ngwae ˈi Idom

31 ˈI naˈo maˈi kaidaˈi fuuˈi ngwae ˈi
Israel noaˈa kira ˈiri toˈo ˈua ana ta
tatalafaˈa fuada talada, bore ma ngwaˈi
toˈa ˈi Idom ki kira eta toˈo naˈa ana
tatalafaˈa kira satada neˈe ˈuri.
32 Etaeta kira toˈo ana tatalafaˈa sa Bela
neˈe maˈa nia sa Beo, ma nia ana maˈe
fanoa doe kira saea ˈania ˈi Dinaba.

33 Burina kira ka toˈo ana tatalafaˈa sa
Jobab na maˈa nia neˈe sa Sera, ma nia
ngwae ˈi Bosera.
34 ˈI buri ˈana niaˈa kira ka toˈo ana sa
Husam ka tatalafaˈa, na ngwae ˈi Teman.
35 Buri ˈana niaˈa, kira ka toˈo ana tata-
lafaˈa sa Hadad, na maˈa nia sa Bedad,
ma nia ana fanoa doe kira saea ˈania ˈi
Aut. Tatalafaˈa Hadad nia leka ka fuˈalia
Midian ki ana fanoa ˈaˈana kira saea ˈani
Moab ma ka liufida.
36 ˈI buri ˈana niaˈa kira ka toˈo ana
tatalafaˈa sa Samlah na ngwae ˈi Mas-
reka.
37 ˈI buira kira ka toˈo ana tatalafaˈa sa
Siaol, na ngwae ˈi Rehobot fanoa doe kira
saungaˈinia karangia kafo ˈi Iufretes.
38 ˈI buira kira ka toˈo ana tatalafaˈa
Balanan neˈe maˈa nia sa Akbor.
39 ˈI buri ˈana niaˈa kira ka toˈo ana
tatalafaˈa sa Hadad na fanoa doe nia neˈe
kira saea ˈani ˈi Pao, na ˈafe nia neˈe ˈi
Mehetabel, neˈe teˈa nia ˈi Matred, ma
koˈo nia neˈe sa Mesahab.
40-43 Na kwalafaˈa sa Esau ki neˈeriˈa
neˈe kira tua ˈi Idom. Kiraˈa na kwalafa
sa Timna, ma kwalafa sa Alvah, ma
kwalafa sa Jetet, ma kwalafa ˈi Oholibama
ma kwalafa sa Elaha, ma kwalafa sa
Pinon, ma kwalafa sa Kenas, ma kwalafa
sa Teman ma kwalafa sa Mibsar, ma
kwalafa sa Magdiel, ma kwalafa sa Iram.
Kiraˈa taˈifau ana kwalafa sa Esau. Ma
kaidaˈi ki kula kira tua ani ki, kira
faˈasata ˈania koˈo kira ki.

37

ˈAˈemae sulia sa Josef faˈinia ngwae futa nia ki

1 Sa Jakob tua ˈua ˈana ana fanoa ˈaˈana
kira saea ˈani ˈi Kenan, kula neˈe maˈa
nia tua ana ˈi naˈo.
2 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Jakob nia
ˈuri:
Sa Josef taˈi ngwae fiˈi doe neˈe nia doe
naˈa maˈi sulia akwala ma fiu faˈi ngali
ki, ma ana kaidaˈi ˈoro ki nia leka faˈinia
ngwaefuta nia ki fuana foloˈa ˈusia sipsip
ma nanigot maˈa kira ki. Na ngwaefuta
nia ki neˈe ngela ˈi Bilha, ma ˈi Silpa ta
ro ˈafe ana maˈa kira. Kaidaˈi ˈoro nia
ngali alaˈanga fuana maˈa kira, ru taˈa
neˈe ngwaefuta nia ki kira sasiˈi ki.
3 Osiˈana maˈa kira nia alua kaidaˈi
nia ngwaro naˈa, nia ka kwaima ana
sa Josef ka liufia naˈa ti ngwaefuta ana.
Nia ka taia taˈi toˈongi keta fuana neˈe
kedokedoˈa liu.
4 ˈUnaˈeri ngwaefuta nia ki kira ka lisia
neˈe maˈa kira kwaima ana ka liufida,
goˈo kira ka ˈaila liu naˈa ˈania, ma kira
ka ilangani liu naˈa, ma noaˈa kira kasi
alaˈa leˈa naˈa fuana.
5-7 Ma ana taˈi rodo nia ka maliu bole,
ma asoa ˈi buri, nia ka alaˈa sulia maliu
boleˈa neˈeri fuana ngwae futa nia ki. Nia
fata ˈuri, “ˈAi reala, mulu rongoa basi
maˈi maliu boleˈa nau ana rodo sui toli,
nau ku maliu bole, ma nau ku lisia kulu
uu taˈifau saena oˈola witi, ma kulu ka
foˈota na fofo witi neˈe toˈo naˈa ana
fuaˈi ru ki. Ma fofo ai neˈe nau ku
foˈota nia uu saga, bore ma fofo ru neˈe
kaumulu foˈotaˈi ki, kira uu kalia ma kira
ka bobo uruuru ma kira ka faˈa ˈaˈana
fofo ai nau.” Bore ma kaidaˈi kira rongoa
alaˈanga neˈeri, kira ka ˈaila laˈu ˈania.
8 Ma kira ka fata ˈuri ana, “Faˈuta,
ˈoko fia fasi ˈoke baˈa tatalafaˈa, ma ˈoko
ˈaˈana fuaimili niniˈa kwa?” Ma kira ka
ˈaila liu naˈa ˈania faˈinia maliu boleˈa
nia ki, ma alaˈanga neˈe nia saeˈe ki.
9 Sui ˈi buri nia ka lisia laˈu ta maliu
boleˈa ma nia ka leka alaˈa sulia fuada ka
ˈuri, “Nau ku lisida laˈu ta maliu boleˈa
neˈe madaˈafi ma na madamo ma akwala
ma taˈi faˈi bulubulu kira bobo uruuru
ma kira ka faˈa ˈaˈana nau.”
10 Ma nia ka faˈarongoa logo maˈa nia
ˈania maliu boleˈa neˈeri, goˈo maˈa kira
ka fata ˈuri ana, “Maliu boleˈa faˈuta naˈa
niniˈa re! ˈOko fia nauˈa faˈinia teˈa ˈoe
faˈinia ngwae futa ˈoe ki mike baˈa leka
maˈi mika bobo uruuru fuamu? Falafala
faˈuta neˈe ˈunaˈeri?”
11 ˈUnaˈeri ngwae futa nia ki kira ka
manata ˈugalia, bore ma maˈa kira tua ka
manata ana sulia fadalana ru neˈeri ki.

Ngwaefuta sa Josef ki kira ˈoifoli ˈania fuana rao ˈoˈo ˈanga

12 Ana taˈi kaidaˈi, ngwae futa sa Josef
ki kira leka ˈuana ˈi Sekem fuana foloˈa
ˈusia sipsip faˈinia nanigot maˈa kira ki.
13 Sui maˈa kira sa Israel ka fata ˈuri
fuana sa Josef, “Nau ku oga ˈoke leka
ˈuana kula ngwaefuta ˈoe ki tua ana
fuana liaˈa sulia ru ˈaeˈaela nau ki.” Ma

nia ka fata ˈuri, “Nia leˈa goˈo ˈana. Nai baˈa leka.”

14 Goˈo maˈa kira ka fata ˈuri fuana,
“Nau ku oga ˈoke leka ngali maˈi ti
alaˈanga faˈasia na ngwaefuta ˈoe ki, fasi
ˈiri nai saiana neˈe kira tua leˈa goˈo
ada, ma ru ˈaeˈaela kira ki leˈa goˈo ˈana
nama faˈuta. Buri ˈana ˈoko oli maˈi, ko
faˈarongo nau.” ˈUnaˈeri maˈa nia ka
asungaˈinia ka leka kwau.

Ana kaidaˈi neˈeri sa Jakob nia tua goˈo
ana oteotea ˈi Hebron, ma sa Josef ka
faˈasia kula neˈeri, ma ka liu ka leka naˈa.
Ana kaidaˈi nia dao ˈi Sekem,
15 nia ka leka liu ana kula abitako
karangi fanoa doe neˈeri, ma taˈi ngwae
ka saka fuana ma ka fata ˈuri ana, “Sa tai
neˈe ˈoko lulua?”
16 Ma nia ka fata ˈuri, “Nau ku lulua
ngwaefuta nau ki ne. Kira folo ˈusia
sipsip ki ma nanigot maˈa kami ki. ˈUri
ma ˈoko ˈiri lisida ana ta kula?”
17 Sui ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “ˈIu,
nau ku lisida, bore ma kira faˈasia naˈa
kula neˈeri. Nau ku rongoa kira saea kike
leka ˈuana ˈi Dotan.” ˈUnaˈeri sa Josef
ka leka ˈi burida, ma kaidaˈi nia dao ˈi
Dotan, nia ka lisida naˈa.

18 Kaidaˈi sa Josef nia dao tau ˈua maˈi,
kira ka lisia naˈa, ma kira ka naia naˈa
neˈe kike saungia nia ka mae.
19 Kira ka alaˈa ˈuri talada, “Mulu saun-
gia ngwae ba fuana maliu boleˈa nena nia
naˈa maˈi.
20 Kulu saungia ke mae, kulu ka ˈui
ˈania nonina saena ta taˈi kilu kafo ana
kilu kafo neˈe ki. Kuke baˈa leka saea
fuana maˈa kulu neˈe ta ru kwasi neˈe
saungia ka mae naˈa, ma ka ˈania. Ru
neˈeri neˈe ke baˈa fonea maliu boleˈa ba
nia ki.”
21 Bore ma kaidaˈi sa Ruben nia rongoa
alaˈalada, nia ka ili ˈuana ke faˈamauria
sa Josef.
22 Nia ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi
saungia. Noaˈa kulu kasi faˈalia. Nia leˈa
fuana kulu ke ˈui goˈo ˈania saena ta kilu
kafo ana kilu kafo saena kula ˈeˈerede
neˈe.” Nia fata ˈunaˈeri duˈungana nia
naia ke faˈamauria faˈasida, ma ˈi buri
ˈana nia ke baˈa ngalia ka oli faˈinia siana
maˈa kira.

23-24 Ana kaidaˈi sa Josef nia leka
karangi goˈo maˈi, kira ka loba naˈa, kira
ka kanusua naˈa ifi keta nia, ma kira ka
ˈui ˈania toli saena taˈi kilu kafo neˈe
langalanga naˈa.

25 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa ˈada,
kika lisia taˈi fikutaˈi ngwae ˈoifoli ana
kwalafa sa Ishmael neˈe kira ˈita maˈi
faˈasia ˈi Gilead neˈe kira leka ˈuana ˈi
Ejipt. Na kamel kira ki ngalia koko ru ˈoro
ki, diˈia ru fuana guraˈa ki ma ti ru laˈu
neˈe moko ufi ufi leˈa liu.
26 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata ˈuri fuana
ngwaefuta nia ki, “Diˈia kulu saungia na
ngwaefuta kulu, ma kulu ka sofongaˈinia
goˈo akulu ru neˈe, kulu kasi liufia goˈo
ta ru.
27 Nia leˈa kulu ke ˈoifoli goˈo ˈania ana
ngwae loˈoko ki. ˈUnaˈeri neˈe noaˈa kulu
kasi faˈalia, duˈungana ngwaefuta kulu
goˈo niniˈa! Ma kuluˈa taˈifau kulu futa
goˈo ana taˈi maˈa.” Ma kiraˈa taˈifau
kika alafafia, bore ma sa Ruben neˈe
noaˈa ˈiri tua faˈinida.
28 ˈUnaˈeri kaidaˈi ngwae ˈoifoli ki ˈi
Midian kira leka karangi maˈi, kira ka
leka lafua maˈi sa Josef faˈasia kilu kafo
neˈeri laˈu, ma kira ka foli ˈania ana
ngwae ˈoifoli neˈeri ki fuana ro akwala
selen silva ki, ma ngwaˈi toˈa neˈeri kira
ka ngalia naˈa ˈuana ˈi Ejipt.

29 Bore ma kaidaˈi sa Ruben oli laˈu
ˈuana kilu kafo neˈeri, nia noaˈa kasi lisia
naˈa sa Josef ˈi saena. Ma nia ka saiana
nia taˈa liu naˈa ana, ma nia ka gasia na
toro nia talana, osiˈana nia kwaimanatai
liu naˈa.
30 Nia ka oli siana ngwaefuta nia ki, ma
ka ˈuri, “Ai reala kwa! Sa Josef nia noaˈa
naˈa saena kilu kafo loˈoba. Tae naˈa nini
nai baˈa sasia?”
31 ˈUnaˈeri kira ka ngalia taˈi nanigot,
kira ka saungia, kira ka alua toˈongi sa
Josef saena ˈabuna nanigot neˈeri.
32 Burina kaidaˈi kira ngalia toˈongi
kika oli faˈinia fuana maˈa kira, kika
fata ˈuri ana, “Maˈasi, kaimili dao toˈona
toˈongi neˈe. ˈOke lia leˈa ana. Sali
toˈongi ba sa Josef taka niniˈa?”

33 Ma sa Jakob ka lia saiana toˈongi
neˈeri ma nia ka fata ˈuri, “ˈIu, toro
nia naˈa niniˈa. Ngela nau niniˈa ta ru

ˈaeˈaela nini saungia ka mae naˈa! Ta taˈi
ru ˈania ka sui naˈa.”
34 ˈUnaˈeri sa Jakob ka gasia na toro nia
ki osiˈana nia kwaimanatai liu naˈa. Sui
nia ka ofi naˈa ˈania muˈimuˈi na toro,
ma nia ka angi tau liu naˈa ˈuana ngela
nia.
35 Ma ngwaˈi ngela ngwane nari nia
faˈinia ngela kini nia ki kika leka ili ˈuana
gwalelana, bore ma noaˈa nia kasi saeleˈa
naˈa. Nia ka inaˈu naˈa ana alaˈanga ˈuri,
“Nai baˈa kwaimanatai ˈuri ˈuana ngela
nau, leleka ka dao ana kaidaˈi nai mae.”
Ma nia ka inaˈu ana angia ˈuana ngela
nia.
36 Bore ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwaˈi
toˈa ˈi Midian, kira ngalia sa Josef ˈuana ˈi
Ejipt, kira ka ˈoifoli laˈu ˈania ana ngwae
ˈaˈana ana fanoa neˈeri. Ngwae ˈaˈana
neˈeri, satana sa Potifa, nia neˈe na ngwae
gwaungaˈi fuana ngwae ki neˈe kira lia
sulia luma tatalafaˈa.

38

Sa Juda ma ˈi Tamara

1 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Juda ka faˈasia
na ngwaefuta nia ki, nia ka leka tua ana
luma taˈi ngwae na satana sa Hirah neˈe
tua ana fanoa doe ˈi Adulam.
2 Ana kula neˈeri sa Juda ka lisia kini
sariˈi sa Sua taˈi ngwae ˈi Kenan, ma nia
ka korea naˈa.
3 Keroˈa ka tua fiku naˈa, ma ˈafe nia
ka ina ma ka faˈafuta taˈi ngela ngwane,
ma maˈa nia ka saea ˈania sa Era.
4 Sui ˈi buri ˈana ˈafe neˈeri ka faˈafuta
ta ngela ngwane laˈu, nia ka saea ˈani sa
Onan.
5 Ma ˈi buri laˈu nia ka faˈafuta laˈu ta
ngela ngwane, ma nia ka saea ˈania sa
Sela. Kaidaˈi ngela neˈeri nia futa, kera
tua naˈa ana ta kula neˈe kira saea ˈani ˈi
Kesib.
6 Buri ˈana sa Juda ka leka lia ˈuana
ta ngela kini sariˈi fuana ˈalako nia sa
Era, ˈunaˈeri nia ka baˈea maˈi taˈi sariˈi
neˈe satana ˈi Tamar, ma ˈalako neˈeri ka
korea.
7 Bore ma falafala ˈalako neˈeri taˈa,
ka ˈiri saga ˈi maana Iawe, goˈo Iawe ka
saungia nia ka mae.
8 Sui sa Juda ka fata ˈuri ana ruana
ngela neˈe sa Onan, “Nia leˈa fuana ˈoke
ngalia ˈuruna ngwaefuta ˈoe. Araˈi nia
na ngwaefuta teˈa ˈoe mala, ma nia leˈa
fuana ˈoke tua faˈinia ˈunaˈeri neˈe na
ngwaefuta ˈoe ba mae naˈa saiana ke baˈa
toˈo ana ngela nia ki.”
9 Bore ma ruana ngwaefuta neˈeri sai
leˈa ana diˈia ˈafe neˈeri nia faˈafuta
ngela ki, na ngela neˈeri ki noaˈa laˈu
ngela nia ki bore ma kira ngela ngwaefuta
nia ki lala ba mae ka sui naˈa. Ma nia ka
ngalia kini neˈeri, bore ma kaidaˈi nia ka
teo faˈinia, nia sasia ru neˈe kini neˈeri
kasi toˈo ana ngela neˈe kike saea ˈania
satana ngwaefuta nia.
10 Bore ma falafala neˈeri noaˈa kasi
saga ˈi maana Iawe, ˈunaˈeri Iawe ka
saungia nia ka mae logo.
11 Sui sa Juda ka fata ˈuri ana ˈuru
neˈeri, “ˈOke oli naˈa ˈi lima maˈa ˈoe, ma
ˈoko aroaro naˈa ˈamu. Ma noaˈa ˈoe kosi
ˈafe laˈu, leleka ngela ˈisiˈisi neˈe nau sa
Sela ka ˈaˈana.” Nia alaˈa ˈunaˈeri sulia
nia maˈu, ˈasu ˈubani Iawe ka fiˈi saungia
ngela ˈisiˈisi neˈeri ka mae logo, diˈia logo
ba nia saungia ro ngwaefuta nia ki. Ma
gwaˈi ˈuru neˈeri ka oli naˈa ˈi luma maˈa
nia.
12 ˈI buri ˈana neˈe ˈafe sa Juda nia
mae, ma sa Juda ka angi ˈuana leleka ka
dao ana suilana kwaimanatai ˈanga, nia
faˈinia ngwae kwaima nia sa Hirah kera
ka leka ˈi Timna. Ana kula neˈeri ngwae
nia ki kira sufia ifuna sipsip nia ki ana.
13 Na gwaˈi ˈuru neˈeri nia rongoa neˈe
maˈa araˈi nia mae ˈunaˈeri, nia ka leka
ˈuana ˈi Timna ka lulua ngwae rao nia ki.
14 Sui nia ka lafua toro bulibuli nia ki
neˈe nia ruˈufiˈi sulia nia na ˈuru, ma nia
ka ruˈufia laˈu ti toro, ma nia ka alua taˈi
ˈaba toro ka fonea maana, fasi ˈiri ngwae
ki noaˈa kasi lia saiana, nia ka leka ˈuana
fanoa ˈaˈana kira saea ˈania ˈi Enaem, nia
ka leka tua ˈi maana sinamaa ana faˈi
labu doe. Fanoa doe neˈeri tua sulia tala
leka ˈuana ˈi Timna. Nia sasi ˈunaˈeri
sulia nia sai leˈa ana sa Sela, susu buri
ana araˈi nia ˈi naˈo, nia doe naˈa, bore
ma maˈa ˈalako neˈe noaˈa ˈiri saea fuana
neˈe ke leka ma ka korea.
15 Ma kaidaˈi sa Juda nia lisia, nia ka
manata ˈuri, “Sali ta kini sesele goˈo ˈana
niniˈa, osiˈana nia fonea maana ˈania
ˈaba ifi ˈunaˈeri.”

16 Nia ka leka karangia ˈi ninimana tala,
nia ka fata ˈuri fuana, “Ai, nau ku oga nai
teo faˈiniˈo.” Bore ma nia ˈiri saiana goˈo
neˈe kini neˈe na ˈuruna ro ngela ngwane
naˈo nia ki. ˈUnaˈeri kini neˈeri ka saefilo
ˈuri ana, “Ta fita ru neˈe ˈoke baˈa foli
nau ˈania?”
17 Ma nia ka fata ˈuri, “Nai baˈa ngalia
taˈi kala nanigot nau, nau ku kwatea
kwau fuamu.” Sui kini neˈeri ka fata
ˈuri, “Leˈa goˈo ˈana, bore ma ˈoke kwa-
tea maˈi ti ru fuaku ke faˈataˈinia na
alangaˈilamu neˈe nai eta dau ana ˈi naˈo,
leleka kala nanigot neˈana ka dao maˈi.”
18-19 ˈUnaˈeri nia ka saefilo ˈuri ana, “Ru
faˈuta neˈe ˈoko oga nai kwatea fuamu?”
Sui kini neˈeri ka fata ˈuri, “ˈOke kwateˈa
maˈi ru ba fuana totolana kerekereˈa ˈoe
ki, faˈinia gwaˈi dadalo ˈoe, ma faˈi kuba
ˈoe.” Nia ka kwatea ro ru neˈeri ki fuana.
Ma nia ka leka ka teo naˈa faˈinia. Buri
ˈana, kini neˈeri ka oli ˈi fanoa nia sui nia
ka lafua na ˈaba ifi neˈe nia fonea ˈania
maana, ma nia ka ruˈufia laˈu toˈongi
bulibuli nia ki neˈe nia ruˈu ruˈufiˈi,
osiˈana nia na gwaˈi ˈuru. Noaˈa ˈiri tau
goˈo nia ka lisia neˈe nia ina naˈa.
20 ˈUnaˈeri sa Juda ka kwatea taˈi kala
nanigot fuana kwaima nia sa Hirah, ma
nia ka kwatea nia ke olitaˈinia maˈi ro
ru ba nia faˈasia maˈi faˈinia kini baera.
Bore ma ngwae neˈeri kasi dao toˈona
kini baera.
21 Nia ka saefiloa ngwae ˈi Eneam ki ka
ˈuri, “Na kini sesele ba tuatua ˈi ninimana
tala nia tua ˈi faˈi ba?” Bore kiraˈa taˈifau
kika fata ˈuri, “Kaimili noaˈa ˈiri toˈo ana
ta kini sesele ana fanoa neˈe.”
22 Sui nia ka oli maˈi siana sa Juda,
ma ka fata ˈuri fuana, “Nau noaˈa kusi
dao toˈona kini baera. Ma ngwaˈi toˈa ˈi
Enean kika saea kira noaˈa kasi toˈo ana
ta kini sesele ˈi fanoa kira.”
23 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata ˈuri,
“Alaˈania nia ke gonia ˈana ro ru ba kiri.
Nia leˈa ˈasu ˈubani ngwae ki kira kata
gaˈasi nau. Na roraˈa nia naˈa. Nau ku
kwate naˈa kala nanigot fuana, bore ˈoe
kosi dao toˈona.”
24 ˈIu, karangi uulu madamo ki ka sui
naˈa, na faˈarongoˈa ˈuri ka dao siana
sa Juda, “Na ˈafe ba ngela ˈoe, nia kini
seseleˈa baera, ma kaidaˈi neˈe nia ina
naˈa.” Ma nia ka fata ˈuri, “Mulu ngalia ˈi
maa faˈasia fanoa doe, ma muka doˈofia
nia ka mae.”
25 Ma kaidaˈi kira abalangaˈinia kini
neˈeri ˈi maa nia ka kwatea kwau ro ru
ba nia kwatea fuana nia ka goniˈi ki nia
ka kwatea kwau alaˈanga ˈuri, “ˈOko lisia
ru ba ngwae baera nia aluˈi aku ki ne na
toto ana kerekereˈa, faˈinia gwaˈi dadalo
nia ma faˈi kuba nia ne. Nau ku ina naˈa,
bore ma ngwae neˈe kwatea ngela fuaku,
ro ru neˈe ki, ru nia ki. ˈOko lisia naˈa?
ˈOke saea nia ke leka maˈi siaku, ro ru
neˈe ki, ru sa tai ki niniˈa?”
26 Sui sa Juda ka lia saiana ro ru neˈeri
ki, ma nia ka fata ˈuri, “Kini neˈana bali
nia saga, nauˈa neˈe nau ku rora. Nau ku
bolo fuana nai ngalia nia ka korea ngela
ˈisiˈisi nau, bore ma nau ku ˈiri sasia.” ˈI
buri naˈa noaˈa nia kasi teo naˈa faˈinia
kini neˈeri.
27 Kaidaˈi ˈi Tamara nia karangi
faˈafuta na ngela neˈeri, kira lisia nia ke
baˈa faˈafuta ro ˈiˈiu ki.
28 Ma kaidaˈi nia faˈafuta, taˈi ana
ro ˈiˈiu neˈeri ki, nia ruˈungaˈinia maˈi
limana ˈi maa ka sakatafa, sui kini neˈe lia
sulia ka ngalia ˈaba kwalo meo ka firiˈia ˈi
limana ngela neˈeri, nia ka fata ˈuri, “Nia
neˈe ai eta futa adaroˈo.”
29 Bore ma ngela neˈeri lalafia limana
ma ka olitaˈinia ˈi saena laˈu. Ma
ngwaefuta nia naˈa neˈe ka eta futa.
Goˈo kini neˈeri ka fata ˈuri ana ngela
neˈeri, “Falafala ˈoe neˈe ˈunaˈeri, ˈaeˈo
ngwae fuana suˈumaˈilamu talamu.” Nia
neˈe kira ka saea ˈani sa Peres neˈe
fadalana, “Nia suˈumaˈinia talana ka eta
ruˈu maˈi.”
30 ˈI buri ˈana na ngwaefuta nia neˈe
na aba kwalo meo nia ˈi limana fiˈi futa
maˈi, ma kira ka saea ˈani sa Sera neˈe
fadalana, “Meo.”

39

Sa Josef rao fuana sa Potifa

1 Kaidaˈi ngwae ana kwalafa sa Ishmael
ki kira ngalia sa Josef ˈuana ˈi Ejipt, kira
ka ˈoifoli laˈu ˈania. ˈUnaˈeri taˈi ngwae
ˈaˈana ana tatalafaˈa ana fanoa neˈeri
satana sa Potifa ka folia niaˈa. Ma niaˈa
naˈa neˈe gwaungaˈi fuana ngwae lialia
ana luma tatalafaˈa.

2 Iawe nia tua faˈinia sa Josef, ma ru
nia sasiˈi ki ka leˈa liu. Sa Josef tua saena
luma sa Potifa, ngwae neˈe ngwae ˈi Ejipt
nia ˈaˈana fuana.
3 Sa Potifa lisia neˈe Iawe tua faˈinia sa
Josef nia ka sasia raoˈa nia ki ka leka leˈa
liu mala.
4 ˈUnaˈeri nia ka saeleˈa liu fafia, ma
nia ka tua faˈinia ana kaidaˈi ˈoro fuana
ˈafilana. Ma nia ka filia sa Josef ka
faˈinaˈonaˈo ana ru ki saena luma nia,
faˈinia ru ki taˈifau neˈe nia toˈo ani.
5 Ma ka eta ana kaidaˈi neˈeri, osiˈana
raoˈa leˈa sa Josef ki, Iawe ka faˈaleˈa
ngwae neˈeri, ma ru ki taˈifau saena luma
nia, ma saena oˈola nia ru ki ka leka leˈa.
6 ˈUnaˈeri sa Potifa ka alua ru ki taˈifau
neˈe nia toˈo ani saena limana sa Josef,
ma nia noaˈa kasi ˈabera laˈu ˈania ta
ru. Nia tua goˈo ˈana fuana manataˈanga
sulia fanga nia ki.

ˈAfe sa Potifa fulia fuli bareˈa ana sa Josef

Sa Josef nia ta taˈi ngwae fiˈi doe neˈe
lisilana leˈa liu.
7 Noaˈa kasi tau goˈo ˈafe sa Potifa ka
kwaiogai naˈa ana, ma nia ka lidia fuana
teoˈa faˈinia.
8-9 Bore ma sa Josef noaˈa kasi oga
falafala ˈunaˈeri, nia ka fata ˈuri fuana
ˈafe neˈeri, “Noaˈa liu, ˈoe kosi sasi
ˈunaˈeri aku! Lisia basi kwa! Kaidaˈi
neˈe ngwae ˈaˈana nau nia noaˈa kasi
ˈabera naˈa ˈania ta ru saena luma nia,
osiˈana nau ku tua faˈinia. Nia alu nau
ku ˈaˈana naˈa ana ru nia toˈo ani ki. Ma
nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana
raoˈa ˈania ru nia toˈo ani saena luma
neˈe. Bore ma ˈaeˈo neˈe ru nia talana,
osiˈana ˈaeˈo neˈe ˈafe nia, ma nau noaˈa
liu kusi sasia ta ru ana. Si diˈia nau ku
teo faˈiniˈo ˈirai ru taˈa liu, noaˈa liu nau
kusi fuli ru taˈa ˈuira. Ma nia ka kwatea
taˈangaˈa ˈi maana God logo.”
10 Asoa ki taˈifau goˈo neˈe ˈafe neˈeri
tuaraˈi nia fuana leka teoˈa faˈinia, bore
ma nia noaˈa kasi oga goˈo falafala
ˈunaˈeri ki. Ma nia ka noaˈa kasi oga logo
tuaˈa karangia.
11 Leleka, ana taˈi asoa, kaidaˈi nia leka
ˈi saena luma fuana sasilana raoˈa nia, ka
noaˈa ta ngwae neˈe ka tua faˈinia.
12 ˈUnaˈeri goˈo ˈafe neˈeri ka dau
ngiringiri naˈa ana toˈongi nia ma ka fata
ˈuri ana sa Josef, “Nau ku amasiˈo ˈoke
teo naˈa maˈi faˈi nau!” Bore ma sa Josef
ka fai danga ˈania toro keta nari nia, ma
ka tafi naˈa ˈi maa.
13 Kaidaˈi ˈafe neˈe lisia nia tafi naˈa
faˈasia toˈongi nia,
14 nia ka ri ˈuana ti ngwae rao neˈe kira
rao ana ta luma kira ka leka maˈi. Goˈo
nia ka fata ˈuri fuada, “Ai reala. Mulu
lisia! Ngwae nini ana kwalafa sa Eba
ngwae taˈa liu mala! Nia faˈa ˈeke kulu
ne! Araˈi nau ngalia maˈi ˈi neˈe fuana
tae niniˈa? Nia ruˈu maˈi saena maˈe
luma nau ma nia ka tuaraˈi nau fuana
teoˈa faˈinia, bore ma nau ku ako doe.
15 Ma ana kaidaˈi nia rongoa neˈe nau
ku ako ˈunaˈeri, nia ka tafi ˈi maa faˈasia
toˈongi neˈe nia.”
16 Nia ka gonia naˈa ˈana toro sa Josef
leleka araˈi nia ka oli maˈi luma.
17 ˈUnaˈeri nia ka saea nama ana taˈi
alaˈanga neˈeri fuana, nia ka fata ˈuri,
“Na ngwae rao ˈoˈo nini ana kwalafa sa
Eba nini ˈoko ngalia maˈi, nia leka maˈi
saena mae luma nau taˈena, nia sasia nau
ku ˈeke.
18 Bore ma kaidaˈi nau ku ako doe, nia
ka tafi ˈi maa faˈasia toˈongi nini nia.”
19 Kaidaˈi ngwae neˈeri rongoa
alaˈanga neˈe ˈafe nia saea, nia ka saetaˈa
liu.
20 ˈUnaˈeri nia ka asungaˈinia ngwae
nia ki ka leka daua sa Josef, ma kira
ka ˈui ˈania saena lokafo. Nia lokafo
neˈeri, kaidaˈi ˈoro kira alua ngwae rao
tatalafaˈa ki ˈi saena. Sui bore ˈana sa
Josef ka tua saena lokafo,
21 Iawe nia tua tari goˈo ˈana faˈinia, ma
nia ka ˈoilakitaˈinia. Ma ngwae ˈaˈana
ana lokafo neˈeri ka saeleˈa fafia sa Josef,
22 ˈunaˈeri nia ka alua ka lia sulia ti
ngwae lokafo neˈe kira tua saena lokafo
neˈeri, ma nia ka kwatea ka ˈaˈana ana
raoˈa saena lokafo neˈeri.
23 Sui ngwae ˈaˈana neˈeri kasi ˈabera
naˈa ˈania raoˈa neˈeri ki, sulia Iawe nia
tua faˈinia sa Josef, ma nia ka sasia raoˈa
neˈeri ki ka leˈa liu.

40

Sa Josef fada ro maliu boleˈa ki

1 Sui buri ˈana tiˈitiˈi goˈo, ro ngwae
rao tatalafaˈa ki kera kwatea tatalafaˈa
ka saetaˈa liu fuadaroˈo ro ngwae neˈeri
ki, taˈi ngwae ˈaˈana fuana ngwaˈi toˈa
kira lia sulia na waen tatalafaˈa, ma taˈi
ka ˈaˈana fuana ngwaˈi toˈa kira rao ana
beret tatalafaˈa.
2 Tatalafaˈa nia saetaˈa liu fuadaroˈo,
3 goˈo nia ka aludaroˈo saena lokafo
neˈe sa Potifa ˈaˈana ana. Nia neˈe taˈi
lokafo nini sa Josef nia tua logo ana.
4 ˈUnaˈeri sa Potifa ka alu keraˈa saena
limana sa Josef ka lia sulia kera, ma kera
taˈi tua tau tiˈitiˈi saena lokafo neˈeri.
5 Ana taˈi rodo, kaidaˈi kera tua
ˈua saena lokafo, kera maliu bole, ma
fadalana ro maliu boleˈa neˈeri ki ka
matamata daofaˈi liu naˈa.
6 Sui ˈofodangi kaidaˈi sa Josef leka maˈi
fuana lisi ladaroˈo, nia lisia kera manata
ˈabera liu naˈa.
7 Nia ka saefilo ˈuri adaroˈo, “Nau ku
lisia koroˈo manata ˈabera ana taˈi ru. Ru
faˈuta niniˈa?”
8 Ma kera ka ˈuri, “ˈOko saiana rodo sui,
keroˈo maliu bole, bore noaˈa ta ngwae
ana kula neˈe saiana ke saea fadalana
ro maliu boleˈa neˈe ki fuamiroˈo.” Ma
nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “God talana
goˈo neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga fuana
saelana fadalana maliu boleˈa. Bore ˈana,
moro ili sae toˈona maˈi ro maliu boleˈa
neˈana ki fuaku.”
9 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe ˈi naˈo nia
ˈaˈana ana ngwae nia kira lia sulia waen
tatalafaˈa, nia ka fata ˈuri, “Nau ku maliu
boleˈa fasi nau ku lisia taˈi ˈai grep.
10 ˈAi grep neˈeri toˈo ana uulu rara ˈai
ki ana, ma kaidaˈi rara ˈai neˈeri ki toˈo
ana raˈi ru ki, tona bore ma nia toˈo logo
ana taka ru ki, ma nia ka toˈo naˈa ana
fuaˈi ru ki ana ma kira ka kwasa naˈa.
11 Nau ku dau ana titiu ni kwaˈu
tatalafaˈa, nau ku ngalia fuana ˈai grep
neˈeri, ma nau ku losia suluna saena
titiu ni kwaˈu neˈeri, buri ˈana nau ku
kwatea kwaˈu titiu ni kwaˈu neˈeri fuana
tatalafaˈa.”
12 Sui sa Josef ka fata ˈuri, “Na fadalana
maliu boleˈa neˈana ˈuri, uulu rara grep
neˈana ki, na uulu asoa ki neˈana.
13 Kaidaˈi noaˈa kasi dao ˈua ana uulu
asoa ki, tatalafaˈa ke baˈa ngaliˈo faˈasia
luma lokafo, ma nia ke baˈa alu ˈoke oli
laˈu ana raoˈa ba ˈoko sasasia ˈi naˈo.
ˈOko saiana ˈoke baˈa kwatea nama ˈamu
titiu ni kwaˈu tatalafaˈa fuana, diˈia nama
ba ˈoko sasasia ˈi naˈo, kaidaˈi ba ˈoko
ˈaˈana fuana ngwae kira lia sulia waen
nia.
14 Ma kaidaˈi neˈe ˈoke leka faˈasia
luma lokafo, ˈoe kosi takadalafa nau! ˈIu,
ˈoke manatai nau, ma ˈoko faˈarongoa
tatalafaˈa ˈani nau fasi ˈiri nia ka lafu nau
logo faˈasia luma lokafo.
15 ˈOko lisia! Nauˈa kwalafa sa Eba ne,
bore ma etaeta kira bili nau faˈasia fanoa
kami, ma kira ka ngali nau maˈi neˈe. Ma
kaidaˈi nau ku tua ˈi neˈe, nau ku ˈiri
sasia ta ru neˈe bolo faˈinia kike ˈui ˈani
nau saena luma ni lokafo neˈe.”
16 Ana kaidaˈi ta ngwae rongoa neˈe
fadalana maliu boleˈa neˈeri neˈe sa Josef
saea ka mamana, nia ka fata ˈuri, “Nauˈa
logo nau ku lisia ta taˈi maliu boleˈa. Nau
ku maliu bole ˈuri, uulu kukudu ˈi beret
ki uu fafona gwauku.
17 ˈI saena kukudu isi ˈi fafo, na kwalu
kaela afu keke goˈo neˈe teo ˈi saena ma
nau ku ngaliˈi fuana tatalafaˈa. Bore ma
noˈo ki kira ˈania afu keke neˈeri ki.”
18 Sui sa Josef ka fata ˈuri, “Fadalana
maliu boleˈa ˈoe nia ˈuri. Uulu kukudu
neˈana ki neˈe uulu asoa ki neˈe saena
luma lokafo.
19 Nia ˈiri dao ˈua ana uulu asoa ki,
kike baˈa sikilia gwaumu, ma kike baˈa
dauraˈinia nonimu ana ta taˈi faˈi ˈai. Ma
faˈi noˈo ki kike leka maˈi ma kira ke
ˈania fasi ˈi nonimu ki.”
20 Ana uula asoa ana saena lokafo
na tatalafaˈa ka sasia taˈi fafangaˈa ana
kaidaˈi nia futa ana. Nia sasia taˈi
fafangaˈa doe liu ma nia ka laefia ngwae
ˈaˈana nia ki ka leka maˈi. Ma ˈi maana
ti ngwae ˈaˈana ana nia ka lafua maˈi ro
ngwae ba nia ki laˈu neˈe kera tua saena
luma lokafo.
21 Ngwae ba ˈi naˈo nia ˈaˈana ana
ngwae ki fuana liaˈa sulia waen nia, nia
ka alua laˈu ana raoˈa ba nia.
22 Bore ma ngwae ba ˈi naˈo nia ˈaˈana
fuana ngwae saungaˈilana beret nia, kira
ka saungia nia ka mae, ma kira ka
dauraˈinia nonina ana taˈi faˈi ˈai. Ru ki
taˈifau fuli diˈia nama neˈe sa Josef eta
saea.
23 Bore ma ngwae neˈe ˈaˈana fuana
ngwae ki neˈe lia sulia waen tatalafaˈa nia

noaˈa ˈiri manata naˈa toˈona sa Josef, nia takadalafa liu naˈa.

41

Sa Josef saea fadalana maliu boleˈa tatalafaˈa

1 Buri ˈana ro faˈi ngali ki na tatalafaˈa ˈi Ejipt nia ka toˈo ana taˈi maliu boleˈa. Nia lisia fasi nia uu ˈi ninimana kafo ˈi Nael.
2 ˈUnaˈeri nia ka lisia fiu buluka ki raˈe alaˈa maˈi faˈasia kafo, ma kira ka ˈani karasi ninimana kafo neˈeri. Ma fiu buluka neˈeri ki doe liu, ma ˈuliˈulida ka ngwasinasina logo.
3 Buri ˈana ta fiu buluka ka raˈe maˈi faˈasia kafo neˈeri, ma kira ka tua karangia logo na buluka ba kira eta taˈe maˈi ki. Buluka neˈeri ki, suli ˈoˈo ki naˈa ma lisilada ka taˈa liu.
4 Ma ai neˈe suli ˈoˈo oˈa ki, kira ka ˈania ai neˈe doe leˈa ki leleka ka sui. Goˈo tatalafaˈa ka ada.
5 Buira nia ka maliu laˈu, ma ka lisia laˈu ta maliu boleˈa. Nia lisia fasi taˈi ˈai ˈaiˈi witi nia toˈo ana fiu fingi ru doe ki ana, neˈe kwaimaˈa kwali naˈa fuana ngalilani maˈi.
6 Sui nia ka lisia laˈu ta ˈaiˈaiˈi witi neˈe nia toˈo ana fingi ru tiˈitiˈi neˈe saˈosaˈofiˈa liu ma ka karangi mae naˈa, sulia iru ˈakoˈako ana ˈeˈerede nia ˈakoˈako liu.
7 Goˈo fiu fingi ru tiˈitiˈi neˈeri ki kira ka ˈania na fingi ru doe lia leˈa ki. Ma tatalafaˈa ka ada laˈu, nia ka saiana neˈe nia maliu bole goˈo.
8 Bore ma ˈofodangi na tatalafaˈa ka manata ˈabera liu naˈa, sui nia ka riˈi ˈuana maˈi ngwae liatoˈo ana fanoa neˈeri kike leka maˈi fuana lisilana. ˈUnaˈeri nia ka faˈarongo kira ana ro maliu boleˈa neˈeri ki, bore ma ta ngwae ˈada noaˈa ˈisi saea fadalana ro maliu boleˈa nia ki fuana.
9 ˈUnaˈeri mala ngwae neˈe nia ˈaˈana ana ngwaˈi toˈa fuana liaˈa sulia waen nia, nia ka fiˈi fata ˈuri fuana, “Tatalafaˈa kwa! nau ku fiˈi manata toˈona taˈi ru nau ku fata alangaˈi fuana sasilana bore ma nau ku manata bura ana.
10 ˈI naˈo ba ˈoko ogataˈa fuaku faˈinia ngwae ba ˈaˈana fuana ngwaˈi toˈa fuana saungaˈilana beret ˈoe, ma ˈoko alu kamiroˈo saena luma ni lokafo, saena luma ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae lialia ana luma ˈoe.
11 Taˈi rodo keroˈo maliu bole, ma fadalana ro maliu boleˈa keroˈo ki ka matamata daofaˈi liu naˈa.
12 Taˈi ngwae fiˈi doe ana kwalafa sa Eba neˈe rao ˈoˈo fuana faˈinaˈonaˈo ˈoe, nia tua faˈi keroˈo saena luma ni lokafo. Kaidaˈi keroˈo faˈarongoa ˈani ro maliu boleˈa keroˈo ki fuana, nia saea fadalana ro maliu boleˈa neˈeri ki fuamiroˈo.
13 Ma buri ˈana ru ki taˈifau ka diˈia nama neˈe nia saeˈe. Nauˈa ˈoko alu nau laˈu ana raoˈa nau, bore ma ta ngwae ˈoko kwatea ngwae ˈoe ki fuana saungilana ka mae.”
14 ˈUnaˈeri na tatalafaˈa ka kwatea kwau ngwae rao nia ki ka baˈea maˈi sa Josef. Ma ka ˈiri tau goˈo kira ka leka baˈea maˈi faˈasia luma ni lokafo. Nia ka sufi guguru ma ka rokisia toro nia, ma ka leka uu ˈi naˈona tatalafaˈa.
15 Sui tatalafaˈa ka fata ˈuri fuana, “Josef kwa! Nau ku lisia taˈi maliu boleˈa, bore ma noaˈa ta ngwae ana kula neˈe saiana saelana fadalana fuaku. Bore ma taˈi ngwae nia saea fuaku ka ˈuri, ‘Kaidaˈi ˈoko rongoa maliu boleˈanga ˈoko saiana ˈoke saea fadalana.’ ”
16 Bore ma sa Josef ka fata lala ˈuri, “Nau noaˈa naisi saiana saelana fadalana maliu boleˈa ki. Bore ma God naˈa neˈe ke baˈa saea fadalana maliu boleˈanga ˈoe, neˈe ˈoke baˈa saeleˈa ana.”
17 Goˈo tatalafaˈa ka fata ˈuri, “Ana maliu boleˈanga nau, nau ku lisia fasi nau ku uu ˈi ninimana kafo ˈi Nael.
18 ˈUnaˈeri fiu buluka ki ka raˈe maˈi faˈasia kafo neˈeri, ma kira ka ˈani karasi ninimana kafo. Na fiu buluka neˈeri ki doe ka leˈa liu, ma nonida ka ngwasinasina logo.
19 Ma ˈi buri ˈana ta fiu buluka laˈu ka raˈe maˈi faˈasia kafo ma kiraˈa suli ˈoˈo ki naˈa ma ka lia taˈa logo. Kira lia taˈa liu ka liufia ti buluka neˈe nau ku lilisiˈi ana ti kula ˈi Ejipt.
20 Goˈo kira ka ˈania ai nonina leˈa ki leleka ka sui.
21 Bore ma ta ngwae noaˈa kasi lia sai goˈo ana neˈe kira ˈania buluka doe neˈeri ki sulia kira suli ˈoˈo ˈanga goˈo, diˈia logo ˈae etaeta ba kiri. Buri ˈana nau ku ada naˈa.

22 Sui buri ˈana nau ku lisia laˈu ta
maliu boleˈa, nau ku lisia taˈi ˈai ˈaiˈi witi
neˈe toˈo ana fingi ru doe ki kwaimaˈa
kwali naˈa fuana ngalilana maˈi.
23 Sui nau ku lisia laˈu ta ˈai ˈaiˈi witi
neˈe toˈo ana fiu fingi ru tiˈitiˈi ki ana neˈe
saˈosaˈofia liu, karangi mae naˈa, osiˈana
iru ˈakoˈako ana kula ˈeˈerede ˈakofia liu
na witi neˈeri.
24 ˈUnaˈeri fiu fingi witi tiˈitiˈi
saˈosaˈofia neˈeri kika ˈania fingi ru doe
lia leˈa neˈeri ki. Nau ku saea ro maliu
boleˈa nini nau ki fuana ngwae lia toˈo
neˈe ki bore ma noaˈa ta ngwae ada kasi
saea fadalana ro maliu boleˈanga neˈe ki
fuaku.”
25 Sui sa Josef ka fata ˈuri ana tatalafaˈa,
“Ro maliu boleˈanga neˈana ki fadalani
taˈi ru goˈo. God saea naˈa fuamu ru neˈe
nia ke baˈa fulia.
26 Na fiu buluka leˈa neˈana ki, nia fada
ˈani fiu faˈi ngali ki. Ma fiu fingi witi
leˈa neˈana ki, nia fada logo ˈani fiu faˈi
ngali ki logo. Ro maliu boleˈanga neˈana
ki fadalani taˈi ru goˈo.
27 Na fiu buluka suli ˈoˈo aˈa neˈana
ki, neˈe kira saka maˈi faˈasia saena
kafo ˈi buri, faˈinia fingi witi tiˈitiˈi neˈe
saˈosaˈofiˈa karangi ka mae naˈa, kira
fada ˈani fiu faˈi ngali ana fioloˈanga ma
ˈatoˈanga ana fanga.
28 Ru neˈe ke baˈa dao maˈi diˈia
naˈa ba nau ku saea fuamu. God nia
faˈataˈinia fuamu tae neˈe nia karangi ke
fulia.
29 Fuana fiu faˈi ngali etaeta ki na oˈola
ˈi Ejipt ki taˈifau ke fungu ana fanga.
30 Bore ma buira fiu faˈi ngali ana
fioloˈanga ma kaidaˈi fanga ke ˈato ke
baˈa dao maˈi. Ma ana kaidaˈi neˈeri,
ngwae ki noaˈa kira kasi manata naˈa
toˈona kaidaˈi kira toˈo ana fanga ˈoro,
osiˈana kaidaˈi ˈato neˈe nia ke faˈalia
naˈa fanoa taˈifau.
31 Ngwae ki taˈifau kike baˈa takadalafa
kaidaˈi leˈa neˈe kira eta toˈo ana sulia
fioloˈa neˈe ke dao maˈi, buri ˈana ke baˈa
taˈa lilisu mala.
32 Ro maliu boleˈa neˈe ki fadalani taˈi
ru goˈo niniˈa. Ma ai neˈe faˈataˈinia
neˈe God salisali naˈa ana ru neˈe, ma nia
karangi ka dao naˈa maˈi.
33 “ˈIu ˈoke filia nama ta taˈi ngwae sai
ˈi ru neˈe ke lia saiana ru neˈe ke baˈa dao
maˈi ki, ma ˈoke alua nia ngwae ˈaˈana
leˈa ˈoe ana fanoa neˈe.
34 Ma ˈoke alua ti ngwae ˈaˈana laˈu
kira ka rao ˈi olofana niaˈa fasi ˈiri kike lia
saiana fanga neˈe ngwae ki ngaliˈi maˈi.
Ana fiu faˈi ngali etaeta neˈe ki, na fanga
ke baˈa ˈoro liu mala, ma faˈi ngali ki
taˈifau kaidaˈi ngwae ki kira ngalia maˈi
fanga kira ke daroˈia nama ˈania lima
kabu ki na fai kabu ru ki ru kira, ma taˈi
kabu ru ngwae neˈeri ka ngalia ka goni
leˈa ana.
35 Ana kaidaˈi leˈa neˈeri, faˈi ngali ki
taˈifau kira ke alu leˈa nama ana fanga
ka teo leˈa saena fanoa doe ki, ma kira
ngwae ni ofoˈa ki kira ke lia nama sulia.
36 ˈUnaˈeri fanga neˈeri ki ke teo
kwaimasi fuana fiu faˈi ngali ana fi-
oloˈanga ki ma kaidaˈi ˈato neˈe ke dao
maˈi fafia fanoa neˈe. Falafala ˈunaˈeri
neˈe, ngwae ki noaˈa kira kasi baˈa
maelia fioloˈanga ana fanoa neˈe.”

Sa Josef ˈaˈana ana fanoa ˈi Ejipt

37 ˈUnaˈeri tatalafaˈa faˈinia gwaungaˈi
nia kira ka saeleˈa fafia nai ˈi ru ˈanga
neˈeri,
38 ma tatalafaˈa ka fata ˈuri fuada, “Sa
Josef, ngasingasiˈanga God tua faˈinia
mamana naˈa. Noaˈa kulu kasi dao naˈa
laˈu toˈona ta ngwae neˈe lia toˈo ka liufia
niaˈa.”
39 Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Josef,
“God ˈoe faˈataˈinia ru neˈe ki fuamu.
Nau ku lia sai naˈa ana ˈoko sai ˈi ru liu,
ma ˈoko lia saiana ru neˈe ke fuli ki ka
liufia ta ngwae.
40 ˈUri, nai baˈa alua ˈaeˈo ta ng-
wae ˈaˈana aku fuana liaˈa sulia fanoa
neˈe nau, ma ngwae nau ki taˈifau kike
kwairoˈoi ana fatalamu. Ka ˈunaˈeri
ˈaeˈo neˈe na ruana ngwae aku, ma ka
noaˈa laˈu ta ngwae neˈe ka toˈo ana
ngasingasi ˈanga ana fanoa neˈe ka diˈia
ˈaeˈo.
41 Kaidaˈi neˈe nau ku aluˈu ˈoko ˈaˈana
ana maˈe fanoa ana fanoa neˈe.”
42 ˈUnaˈeri na tatalafaˈa ka kanusua taˈi
kome efoa ˈi ˈuˈuna neˈe nia alua ana
kaidaˈi ki nia ka toto nia ˈani kerekereˈa,
goˈo nia ka alua ana ˈuˈuna sa Josef. Ma
nia ka ngalia taˈi toro kwao nia ka toro

ˈania, ma nia ka dauraˈinia kwala kekefa gol ˈi luana.
43 Nia ka ngalia ruana kad nia neˈe na hos nia tara, ma ka kwate fuana sa Josef fuana lekaˈa ˈania. Ma kaidaˈi sa Josef liu kwau kaidaˈi ˈoro ki na ngwae lialia ˈafia tatalafaˈa neˈe kira leka ˈi naˈona, kira ako doe kika ˈuri, “Bobo uruuru! Bobo uruuru!” Nia naˈa neˈe falafala tatalafaˈa nia sasia fuana sa Josef neˈe lia sulia maˈe fanoa ana fanoa ˈaˈana neˈeri.
44 Ma tatalafaˈa ka fata ˈuri fuana, “Nauˈa naˈa neˈe na tatalafaˈa, ma fatalaku neˈe ˈuri, ngwae ki taˈifau ana tuaˈa neˈe diˈia kira oga sasilana ta raoˈa, nama kira ka leka ana ta kula, kira ke eta lidi ˈoe basi.”
45-47 Sui tatalafaˈa nia ka kwatea ta sata laˈu fuana sa Josef. Ma sata neˈeri neˈe sa Safenat Paneh, neˈe sata faolu nia, ma nia ka ngalia taˈi sariˈi ana fanoa neˈeri, ma ka kwatea fuana nia ka korea. Sariˈi neˈeri neˈe satana ˈi Asenat. Nia ana fanoa doe ˈi Heliopolis, ma maˈa nia sa Potifera ma niaˈa taˈi fata abu ana falafala ana kula abu kira saea ˈani ˈi On.
Na kaidaˈi neˈe sa Josef nia talaˈae ka rao fuana tatalafaˈa ˈi Ejipt, nia tua naˈa sulia uulu akwala faˈi ngali ki. Nia leka kwau ana kula tatalafaˈa nia tua ana ma kaidaˈi ki saena fiu faˈi ngali neˈeri ki, nia liu ana kula ki taˈifau ana fanoa neˈeri. Ma saena fiu faˈi ngali neˈeri ki nia toˈo ana kaidaˈi leˈa fuana oˈola witi ki ka toˈo ana fanga ˈoro.
48 ˈIu ma fanoa doe ki taˈifau neˈe nia leka ani, nia ngalia witi ki, ma ka goniˈi leˈa saena luma ni goni ruˈa saena fanoa neˈeri.
49 Sa Josef ukua witi ki, leleka ka ˈoro liu diˈia naˈa one sulia asi neˈe noaˈa ta ngwae kasi saiana toˈolana.
50 Ma kaidaˈi neˈe fioloˈa doe neˈeri ˈiri raˈe ˈua maˈi sa Josef faˈinia ˈafe nia kera toˈo naˈa ana ro ngela ngwane ki.
51 Kaidaˈi ngela ˈi naˈo nia futa, sa Josef fata ˈuri, “God kwatea nau ku takadalafa naˈa raoˈa ulafu ba nau ku sasiˈi maˈi Ejipt ki. Ma ru taˈa ba kiri taˈifau ba ngwaˈi ngela maˈa nau kira sasia aku.” Ma nia ka saea ngela neˈeri ˈani sa Manase.
52 Ma buri ˈana ruana ngela ana ka futa nia ka fata ˈuri, “God kwatea ngela neˈe ki fuaku ana kula neˈe ru ˈafitaˈi ki fuli fuaku.” Ma nia ka saea ruana ngela ˈani sa Ifrem.
53 ˈUnaˈeri fiu faˈi ngali neˈe oˈola ki toˈo ana fanga ˈoro, ma na ngwae ˈi Ejipt ki ka saeleˈa, kaidaˈi leˈa neˈeri sui naˈa.
54 ˈUnaˈeri fiu faˈi ngali fuana fioloˈanga ma kaidaˈi ˈato fuana toˈonga ana fanga ka dao naˈa, ma ka diˈia nama ba sa Josef nia saea ˈi naˈo. Ma ti fanoa ˈaˈana ngwae ki noaˈa kasi toˈo naˈa ana fanga, bore ma ˈi Ejipt fanga ˈoro nia teo.
55 Sui kaidaˈi ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt kira talaˈae ana olidokoˈa ana fanga, kira fioloˈa naˈa. ˈUnaˈeri kira ka leka maˈi kira ka saefiloa tatalafaˈa fuana kwatelana fanga fuada. Goˈo tatalafaˈa ka saea fuada kira ka leka siana sa Josef, ma kira ke sasia tae neˈe nia saea.
56 Ma kaidaˈi ˈato ana fioloˈanga nia dao ka taˈa liu naˈa, sa Josef ka ˈifingia luma ni goni fangaˈa ki, ma ka alaˈania ngwae ki kira ka leka maˈi kika folia witi ana fanoa neˈeri.
57 ˈUnaˈeri ngwae ana fanoa ˈaˈana ki taˈifau logo neˈe kira leka maˈi Ejipt fuana folilana witi, osiˈana fioloˈanga neˈeri dao ana fanoa ki taˈifau saena magalia naˈa.

42

Ngwaefuta sa Josef ki leka ˈi Ejipt fuana foli fangaˈa

1 Ana kaidaˈi neˈeri sa Jakob tua tua maˈi ˈana ˈi Kenan, ma kaidaˈi nia rongoa kira ˈoifoli ˈani witi ˈi Ejipt, nia ka fata ˈuri fuana ngwaˈi ngela nia, “Faˈuta neˈe kaumulu kasi sasia ta ru?
2 Nau ku rongoa neˈe kira ˈoifoli naˈa ˈania witi ˈi Ejipt. ˈUnaˈeri kaumulu ke leka folia nama maˈi ti fanga fuakulu, nia taˈa neˈe kuke mae ana fioloˈanga.”
3 Sui goˈo akwala ngwaefuta sa Josef kira ka faˈasia ˈi Kenan ma kira ka leka ˈi Ejipt fuana foli fangaˈa ˈada.
4 Bore ma sa Jakob noaˈa kasi saiana neˈe ke alaˈania sa Benjamin na sasina sa Josef fuana lekaˈa faˈinida, osiˈana nia maˈu ˈasu ˈubani ti ru kata fuli fuana sulia tala.
5 ˈUnaˈeri ngwaˈi ngela sa Jakob kira ka leka faˈinia ti ngwae ˈi Kenan neˈe

kira leka ˈuana ˈi Ejipt fuana foli fangaˈa
sulia kaidaˈi ˈato ma fioloˈa dao naˈa fafia
fanoa kira.
6 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Josef naˈa neˈe
lia sulia fanoa ˈaˈana neˈeri, ma nia ka
ˈoifoli ˈania fanga ana ngwae ki ana
fanoa matamata ki saena magalia. Sui
ngwaefuta nia ki kira leka maˈi, ma kira
ka bobo uruuru ˈi naˈona leleka maada
ka foto ana ano.
7 Ma kaidaˈi nia lisida, nia lia saiada
neˈe kiraˈa ngwaefuta nia ki goˈo, bore
ma nia fata ˈania alaˈanga ˈi Ejipt, ma nia
ka toˈo ana taˈi ngwae fuana rokisilana
fatalana fasi ˈiri noaˈa kira kasi lia saiana.
Ma nia balufida ka ˈuri, “Kaumulu leka
maˈi faˈasia ˈi fai?” Ma kira ka olisi
ˈuri ana, “Kaimili faˈasia ˈi Kenan ne,
ma kaimili leka maˈi fuana foli fangaˈa
ˈamiˈa.”
8 Sa Josef lia sai goˈo ana na ngwaefuta
nia ki, bore ma kira ˈiri lia sai nama ana.
9 ˈUnaˈeri nia ka manata toˈona ro
maliu boleˈa nia ki ba nia lisiˈi ˈi naˈo,
neˈe kira bobo uruuru fuana. Nia fata
ngasingasiˈa fuada ka ˈuri, “Sali kaumulu
leka goˈo maˈi fuana saiˈa ana fanoa
neˈe kami taka nini. Kaumulu oga muke
dao toˈona kamiˈa, sali kami ngasingasiˈa
nama noaˈa fasi ˈiri kamu ke leka maˈi
fuana fuˈali lamiˈa.”
10 Bore ma kira fata ˈuri, “Noaˈa kwala
ngwae ˈaˈana, nia ˈiri ˈuira laˈu. Kaimili
niniˈa diˈia goˈo ngwae ˈoe ki. Kaimili
leka goˈo maˈi fuana foli fangaˈa ˈamiˈa.
11 Kaimili taˈifau ngwaefuta ki ne, ma
kami sa toˈo goˈo ana taˈi maˈa. Kaimili
noaˈa kasi leka laˈu maˈi fuana iro fanoa
ˈanga. Kaimili leka saga goˈo maˈi.”
12 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Noaˈa! Kaumulu leka maˈi muka sai
aimili ne!”
13 ˈUnaˈeri kira ka fata ˈuri, “Ngwae
ˈaˈana kwa! Kaimili niniˈa ngela ana taˈi
ngwae goˈo niniˈa, ma kami tua ˈi Kenan.
Etaeta kaimili akwala ma ro ngela, bore
ma ta taˈi ngwaefuta aimili nia noˈana,
ma susu buri kaimili nia tua maˈi faˈinia
maˈa kami ˈi fanoa.”
14 Bore ma nia ka fata ˈuri, “Nau ku saea
ka sui naˈa ba! Kaumulu leka goˈo maˈi
fuana irolana fanoa neˈe!
15 Nai dao nama toˈona neˈe kaumulu
alaˈa mamana! Nia leˈa, nia mamana ˈani
satana tatalafaˈa, nau ku saea ru mamana
fuaumulu. Si diˈia susu buri kamu noaˈa
kasi leka maˈi ana kula neˈe, ˈirai noaˈa
kamu kasi baˈa leka naˈa faˈasia ˈi neˈe.
16 Ta taˈi ai aumulu ke leka ka ngalia
nama maˈi! Kaumulu ai neˈe ki kaumulu
ke tua saena luma lokafo, leleka kaimili
ka dao toˈona neˈe fata laumulu nia
mamana nama ka noaˈa. Si diˈia noaˈa,
nau ku saea naˈa ru mamana fuaumulu,
kaimili ke sai leˈa naˈa ana neˈe kaumulu
leka goˈo maˈi fuana irolana fanoa neˈe.”
17 Ma nia ka aluda saena lokafo sulia
uulu asoa ki.
18 Ma uula asoa, nia ka fata ˈuri ada,
“Nauˈa ngwae fuana manata lafulana
God, ma diˈia kaumulu sasi diˈia neˈe nau
ku saea, nai baˈa alaˈani kamu ke mauri.
19 Diˈia kaumulu oga neˈe muke
faˈataˈinia fatalamuˈa mamana, nia leˈa
ta taˈi ai aumulu ke tua saena luma lokafo
neˈe, ma ti ai muke saiana muke ngalia
fanga niniˈa kamu folia, ma muka oli
muka kwatea fanga neˈe ki fuana ngela
kamu ki neˈe kira fiolo goˈo ada kaidaˈi
neˈe.
20 Bore ma kamu ke ngalia nama maˈi
susu buri ngwaefuta kamu ke leka maˈi
fuaku, fasi ˈiri nai lisia niaˈa. Diˈia nia
ˈunaˈeri neˈe, ke baˈa faˈataˈinia neˈe
fatalaumulu nia mamana, ka ˈunaˈeri
noaˈa naisi saungi kaumulu ka mae.”

Ma ngwaˈi ngwaefuta neˈeri kira ka
alafafia fatalana,
21 ma kira ka alaˈa ˈuri fuada talada,
“Se reala! Kaidaˈi neˈe kulu toˈo naˈa
ana kwaˈikwaˈinga faˈasia ru taˈa ba kulu
sasia ana ngwaefuta kulu ˈi naˈo! Kulu
lisia ka sui naˈa ru taˈa neˈe kulu sasiˈi
ana ki, bore ma kaidaˈi nia angi fuakulu
fasi ˈiri kulu ka ˈafia, noaˈa kulu kasi
rongoa na fatalana. Kaidaˈi neˈe ru doe
neˈe ka dao naˈa fafi kulu!”
22 ˈUnaˈeri sa Ruben ka fata ˈuri fuada,
“Ana kaidaˈi baera, nau ku saea naˈa
fuaumulu ba nia ngwae fiˈi doe goˈo ne,
noaˈa kaumulu kasi faˈalia laˈu, bore
ma noaˈa kaumulu kasi saiana rongolana
fatalaku. Kaidaˈi neˈe kulu toˈo naˈa ana
kwaˈikwaˈinga duˈungana maelana.”
23 Sa Josef nia rongo saiana alaˈanga
kira ki taˈifau, bore ma kira ˈiri sai goˈo
ana neˈe niaˈa ngwaefuta kira, osiˈana

kiraˈa taˈifau alaˈa fuana ta ngwae mata-
mata lala neˈe rokisia fatalada fuana.
24 Ma nia ka leka faˈasida ka angi, ma
kaidaˈi nia saiana nia leˈa laˈu, nia ka oli
maˈi. Nia ka ngalia sa Simion ma ka firiˈia
ˈi maada.

Ngwaefuta sa Josef ki oli ˈuana ˈi Kenan

25 Goˈo sa Josef ka fata ˈuri fuana ngwae
ni rao nia, "Mulu faˈafungua fanga ki
saena ngwaˈi ngwaˈi toˈa neˈana ki. Kira
folia fanga neˈana ki naˈa, bore ma mani
neˈe ngwae neˈana ki taˈifau kira foli
aniˈi, niˈi ke oli saena ngwaˈi kira ki
faˈinia fanga kira. Ma kamu ka kwatea
fanga fuada fuana ˈanilana sulia tala."
Ma ngwae ni rao nia ki ka sasi naˈa
ˈunaˈeri.
26 ˈUnaˈeri ngwaefuta nia ki kira ka
alua na ngwaˈi ni fanga ki fafona dongki
kira ki, ma kira ka leka naˈa.
27 Ana rodo kaidaˈi kira mamalo, ta
taˈi ada ka ˈifingia ngwaˈi nia ka kwatea
fanga fuana dongki nia, goˈo nia ka tona
ˈania mani nia neˈe teo goˈo ˈani saena
ngwaˈi faˈinia fanga ki.
28 Ma nia ka fata ˈuri fuada, "Ei reala
kwa! Kira olitaˈinia goˈo mani nau ki!
Niˈi teo goˈo ˈani faˈinia fanga ki saena
ngwaˈi nau." Manataˈanga kira ki taˈa
liu naˈa, sulia kira maˈu liu. Sui kira ka
saefilo ˈuri ada talada, "Tae naˈa niniˈa
God sasia akulu re?"
29 Ma kaidaˈi kira oli laˈu maˈi siana
maˈa kira ˈi Kenan, kira ka faˈarongoa
ˈani ru ki taˈifau neˈe dao toˈoda.
30 Kira fata ˈuri, "Ngwae loˈoko lia sulia
tuaˈa ˈi Ejipt, nia fata balubaluˈa liu naˈa
fuaimili. Nia fia fasi kaimili leka lala
fuana irolana fanoa nia.
31 Ma kaimili ka fata ˈuri fuana, 'Kaimili
noaˈa ˈiri leka laˈu maˈi fuana irolana
fanoa ˈoe. Kaimili leka lala maˈi fuana
foli fangaˈa.
32 Kaimili niniˈa ngela ana taˈi maˈa
goˈo. Etaeta kaimili akwala ma ro ngela,
bore ma ta taˈi ngwaefuta aimili nia
noˈana, ma susu buri kaimili nia tua goˈo
maˈi faˈinia maˈa kami ˈi Kenan.' "
33 Goˈo ngwae neˈeri nia ka ˈuri, "ˈIrai
taˈi ru neˈe nai faˈamamana fatalaumulu
faˈinia nama ka noaˈa. Taˈi aumulu nia
ke baˈa tua faˈinau ˈi neˈe. Ma kaumulu
ti ai kamu ka oli faˈinia fanga fuana ngela
kamu ki neˈe kira fiolo maˈi fanoa.
34 Bore ma kamu ke ngalia nama maˈi
na ngwaefuta ˈisiˈisi ba kamu ˈi neˈe
fasi ˈiri nai lisia. Ru ˈunaˈeri neˈe nau
ku saiana kaumulu noaˈa laˈu ngwae iro
fanoa ki, ma fatalaumulu ka mamana.
ˈUnaˈeri mala, nau ku fiˈi alaˈania ng-
waefuta kamu ka oli ka tua faˈi kamu, ma
kamu ke baˈa leka goˈo amuˈa ana ta kula
ana fanoa neˈe, neˈe kamu oga."
35 Ma kaidaˈi kira kisitaˈinia ngwaˈi
kira ki, kiraˈa taˈifau kira lisia ngwaˈi
mani kira ki teo goˈo faˈinia fanga ki. Ma
kaidaˈi kira lisia mani neˈeri ki, kira maˈu
liu, ma maˈa kira bore ka maˈu liu logo.
36 Ma nia ka fata ˈuri ada, "Faˈuta, ˈuri
ma kaumulu oga nai koloa naˈa ˈaku na
ngela neˈe nau ki niniˈa? Sa Josef noˈana
naˈa! Ma sa Simion ka noˈana laˈu, ma
kaidaˈi neˈe kaumulu oga laˈu ngalilana
sa Benjamin? Ru neˈe ki taˈifau leka naˈa
maˈi fuana faˈalilaku goˈo."
37 ˈUnaˈeri sa Ruben ka fata ˈuri fuana
maˈa nia, "Maˈasi kwa! Ru leˈa goˈo
neˈe ˈoke alua sa Benjamin saena limaku,
ma nai baˈa olitaˈinia logo maˈi fuamu.
Si diˈia nau noaˈa kusi olitaˈinia maˈi,
ˈirai ˈoke baˈa saungia naˈa amu ro ngela
ngwane loˈoko nau ki."
38 Bore ma maˈa kira ka fata ˈuri fuada,
"Noaˈa nia ˈato liu naˈa fuaku neˈe nai
alaˈania ngela nau ka leka faˈi kamu.
Na ngwaefuta leˈa nia mae naˈa ma nia
taˈifilia goˈo neˈe tua neˈe nia futa ana
ˈafe nau ˈi Rachel. Sali ta ru taˈa kata
fiˈi dao laˈu toˈona sulia tala. Nau ku
ngwaro liu naˈa, ma si diˈia ˈoko sasia ta
ru taˈa ka dao toˈona, nai baˈa mae goˈo
ana kwaimanatai ˈanga."

43

*Sa Benjamin leka ˈi Ejipt faˈinia ng-
waefuta nia ki*

1 Ma kaidaˈi ˈato fuana toˈonga ana
fanga nia lilisu naˈa ˈi Kenan,
2 ma kaidaˈi sa Jakob faˈinia ngwaˈi
ngela nia kira faˈasuia naˈa fanga neˈe
ngela nia kira ki kira folia maˈi Ejipt nia
ka fata laˈu ˈuri fuada, "Kamu ke oli laˈu
ˈi Ejipt muke folia laˈu ti fanga fuakulu."

3 Bore ma sa Juda nia fata ˈuri ana,
“Maˈasi kwa! Ngwae ˈaˈana loˈoko ˈi
Ejipt nia alaˈa ngasingasiˈa fuaimili, nia
saea diˈia kaimili oli laˈu ˈi buri ma
ngwaefuta neˈe kami noaˈa kasi leka
faˈi kaimili, nia noaˈa liu kasi oga naˈa
lisilana maˈamili laˈu.
4 Si diˈia ˈoko alaˈania ngwaefuta neˈe
kaimili ka leka faˈi kaimili, ˈirai kaimili
saiana mike baˈa leka foli fanga.
5 Bore ma si diˈia noaˈa ˈoe kosi
alaˈania, ˈirai noaˈa kaimili saiana mi
kasi leka, osiˈana ngwae loˈoko fata ˈuri,
ˈi buri diˈia kaumulu leka maˈi ma diˈia
ngwaefuta kamu noaˈa kasi leka maˈi faˈi
kaumulu, nau noaˈa kusi oga lisilana maa
mulu ˈi neˈe.”
6 ˈUnaˈeri sa Jakob ka fata ˈuri, “Faˈuta
neˈe kaumulu ka saea fuana ngwae
neˈana neˈe kaumulu toˈo ana ta ng-
waefuta laˈu? Kaumulu sasia naˈa foli
bareˈa ˈoro fuaku.”

7 Bore ma kira ka fata ˈuri, “Niaˈa
naˈa neˈe saefiloa lidiˈa ˈoro aimili ˈuana
kaimili faˈinia luˈuluˈua neˈe kaimili. Nia
saefilo ˈuri, ‘Maˈa kamu nia tua ˈua?
Kaumulu toˈo laˈu ana ta ngwaefuta?’
Kaimili ka olisia goˈo na lidiˈa nari nia ki.
Kaimili ke sai faˈuta ana neˈe nia ke baˈa
saefilo kaimili fuana ngalilana ngwaefuta
neˈe kami fuana lekaˈa fuana?”

8 Sui sa Juda ka fata ˈuri ana, “ˈOke alua
ˈalako neˈe saena limaku, fuana kaimili
ke leka naˈa kaidaˈi neˈe, fasi ˈiri ta ai
akulu noaˈa kasi baˈa mae ana fioloˈanga.
9 Nau ku alangaˈi nai baˈa lia leˈa sulia,
ma ˈoˈogaˈa nai naˈa fuana olitaˈilana
maˈi neˈe. Ma si diˈia nia noaˈa kasi
oli maˈi fuamu, nauˈa naˈa neˈe nai baˈa
ngalia kwaˈikwaˈinga firi ana ru neˈe
leleka nau ku mae.
10 Alaˈanga neˈe ki nini dau kaimili liu
naˈa, sali diˈia kaimili kasi manisuiˈa ana
kaidaˈi ˈoro ˈuri ki, sali kaimili leka ro ru
naˈa ˈuana fanga ki.”
11 Ma maˈa kira ka fata ˈuri, “Nia leˈa.
Diˈia nia ˈirai, kamu ke toˈongia ru leˈa
ˈi neˈe ki saena ngwaˈi kaumulu ki, fasi
ˈiri kaumulu ke kwate na kwatea fuana
ngwae ˈaˈana neˈana. Kaumulu ke ngalia
ta kala insens, faˈinia ta kala ngingidua
ma faˈinia raˈi ru fuana alulana ana fanga
neˈe kwatea fanga ˈanilana ka rukufa ma
fuana pistasio faˈinia ti fuaˈi amon.
12 Ma kaumulu ka olitaˈinia mani ba
ana eta lekaˈa kaumulu, faˈinia ta mani
laˈu ana lekaˈa neˈe. Kaidaˈi ba sui, kira
olitaˈinia mani kaumulu ki saena ngwaˈi
kaumulu ki, sali ta taˈi roraˈa kira goˈo.
13 Mulu ngalia ngwaefuta kamu muka
leka naˈa niniˈari fuana ngwae loˈoko.
14 God toˈo ana ngasingasi ˈanga ki
taˈifau, alaˈania nia ke kwatea ngwae
neˈana ke kwaima aumulu, nia ke baˈa
alaˈania fuaumulu muke ngalia ta ng-
waefuta amuˈa faˈinia sa Benjamin, fasi
ˈiri kera ke oli maˈi faˈi kaumulu. Noaˈa
naisi saea naˈa ta ru. Diˈia nau ku koloa
naˈa ro ngela neˈe nau ki, leˈa goˈo ˈana,
alu ke ˈunaˈeri naˈa ˈana.”
15 ˈUnaˈeri ngwaˈi ngwaefuta neˈeri
kira ka ngalia ru neˈeri ki, faˈinia mani
ana lekaˈa ba sui, ma ti mani laˈu, ma kira
ka ngalia susu buri neˈeri sa Benjamin
faˈi kira ma kira ka leka naˈa. Kaidaˈi
kira dao ˈi Ejipt, kira ka leka uu laˈu ˈi
naˈona sa Josef.
16 Ma kaidaˈi nia lisia neˈe susu buri
neˈeri leka maˈi faˈinida, nia ka fata ˈuri
ˈana ngwae rao ˈoˈo neˈe ˈaˈana ana ru
saena luma nia, “ˈOke baˈea kwau ngwaˈi
toˈa neˈe saena luma nau, kike baˈa fanga
faˈi nau ana tufungana asoa. Ma kaidaˈi
ˈoko leka ˈoke saungia taˈi buluka, ma ko
salisali ana fanga fuaimili.”
17 Ma ngwae ˈoˈo neˈeri ka sasi diˈia
naˈa neˈe sa Josef saea ma nia ka baˈeda
ˈuana luma sa Josef.
18 Bore ma kaidaˈi nia baˈeda kwau kira
maˈu liu, ma kira ka fata ˈuri, “Kira baˈe
kulu ˈuana luma neˈe fafia mani ba kira
aluˈi saena ngwaˈi kulu, ki kaidaˈi ba sui.
Kike baˈa dau kulu naˈa ma kira ka ngalia
na dongki kulu ki, ma kira ke sasia kulu
ke rao ˈoˈo fuada.”
19 Ma kaidaˈi kira leka dao ana sinamaa
ana luma sa Josef, kira ka fata ˈuri ana
ngwae rao ˈoˈo neˈeri,
20 “Ngwae ˈaˈana, kaimili toˈo ana taˈi
ru fuana saelana fuamu. Kaimili leka
maˈi ana fanoa neˈe ˈi naˈo fuana foli
fangaˈa.
21-22 Ma kaidaˈi kami oli, kami ka
mango sulia tala mika maliu ana rodo,
ma kaimili ka ˈifingia ngwaˈi kaimili ki,

ma kaimili taˈifau ka lisia mani kaimili ki teo faˈinia fanga saena ngwaˈi kaimili ki. Kaimili ˈiri saiana, sa tai neˈe alua mani ki ka oli saena ngwaˈi kami ki. Niˈi teo goˈo ˈani, nia ne kaimili olitaˈiniˈi maˈi mika kwateˈe fuamu. Ma kaimili ka ngalia laˈu maˈi ti mani fuana folilana fanga ana lekaˈa neˈe kami maˈi."

23 Bore ma ngwae rao ˈoˈo neˈeri ka fata ˈuri, "Kaumulu noaˈa mu kasi manata ˈabera, ma noaˈa mu kasi maˈu. Na mani ba ˈi naˈo ki, nau ku ngaliˈi ka sui naˈa ba. God kamu ana kwalafa sa Eba neˈe God maˈa kamu, nia nena alua mani saena ngwaˈi kamu ki." Goˈo ngwae rao ˈoˈo neˈeri ka baˈea maˈi sa Simion siada laˈu.
24 Ma nia ka ngalida saena luma sa Josef, ma ka ngalia maˈi kafo fuana taufilana ˈaeda, ma nia ka kwatea fanga fuana dongki kira ki.
25 Kira rongoa naˈa neˈe kike baˈa fanga faˈinia sa Josef ana tufungana asoa, ma kira leka ma kika ngalia maˈi na kwateˈa neˈe kira ngaliˈi maˈi ki, ma kira ka salisali ani fuana kwatelani fuana kaidaˈi nia ke dao ˈi luma.
26 Ma tufungana asoa, kaidaˈi sa Josef leka maˈi luma, kira leka ma kira ka ngalia maˈi kwatea ki ma kira ka leka maˈi saena luma. Ma kira ka bobo uruuru ˈi naˈona fuana faˈadoelana leleka maada ka toˈo ˈi ana, ma kira ka kwatea na kwateˈa neˈeri fuana.
27 Sui nia ka saefilo ˈuri ada, "Faˈuta kaumulu leˈa goˈo ˈaumulu? Ma kaidaˈi ba sui kaumulu faˈarongo nau ˈania maˈa kamu, faˈuta nia leˈa goˈo ˈana?"
28 Ma kira ka fata ˈuri, "Ngwae ˈaˈana ˈae, maˈa kaimili manata doe amu, nia tua leˈa goˈo ˈana, ma nia ngasingasiˈa ua." Ma kira ka bobo uruuru laˈu fuana faˈadoelana.
29 Ma kaidaˈi sa Josef lisia ngwaefuta leˈa nia sa Benjamin neˈe kera futa ana taˈi teˈa, nia ka saefilo ˈuri, "O sali na ngwaefuta ˈisiˈisi ba kamu taka nama neˈe kamu saea fuaku kaidaˈi ba sui?" Sui nia ka fata ˈuri ana sa Benjamin, "Ngela nau ˈae, alaˈani God ka kwatea mauriˈa leˈa fuamu."
30 ˈAliˈali goˈo sa Josef ka tataˈe ka ruˈu saena maˈe luma nia ka angi, sulia kaidaˈi nia lisia ngwaefuta nia, nia saeleˈa liu.
31 Buira neˈe nia taufia maana, nia ka kwatea manatana ka aroaro, nia ka leka laˈu maˈi maa, nia ka ri ˈuana ngwae rao saena luma nia kira ka ngalia maˈi fanga.
32 Nia tua ana ta tatafe ni fanga, ma ngwaefuta nia ki kira ka tua ana ta tatafe ni fanga, ma ngwaˈi toˈa ˈaˈana ana fanoa neˈeri neˈe kira fanga faˈinia kira tua logo ana ta tatafe ni fanga, sulia nia abu kira ka fanga faˈinia kwalafa sa Eba.
33 ˈUnaˈeri ngwae rao neˈeri ka kwatea ngwaefuta neˈeri kira ka tua ana tatafe neˈe kira taˈifau kira faˈi naˈo kwau ˈuana sa Josef. Nia talaˈae ana ai eta futa ana tatafe kira ka tua tatalaˈa diˈia neˈe kira futa ˈani, leleka ai futa ˈisi ka tua naˈa ˈi ˈisilana tatafe ni fanga neˈeri. Ma kaidaˈi kira lisia neˈe ngwae neˈeri sasia kira ka tua tatalaˈa ˈunaˈeri, kira ka ˈarefo liu, ma kira ka lia fuada talada kwailiu.
34 Ma ngwae saena luma ki kira ka ngalia fanga faˈasia tatafe ni fanga sa Josef ma ka kwateˈe fuada. Ma fanga neˈe kira ngaliˈi fuana susu buri neˈeri, nia bolo mala faˈinia fanga fuana lima ngwae ki. Ma falafala neˈeri neˈe kwatea ma kira ka fanga faˈinia sa Josef, ma kika kwaˈu leleka kira ka abusu lui naˈa.

44

Titiu ni kwau sa Josef nia noˈana

1 Sui sa Josef ka fata ˈuri ana ngwae rao ˈoˈo nia neˈe ˈaˈana ana ru ki saena luma nia, "ˈOke faˈafungua fanga saena ngwaˈi ngwae neˈana ki, leleka ka fungu leˈa mala. Ma ˈoko alua mani kira ki ka oli taˈifau saena ngwaˈi kira ki laˈu faˈinia fanga ki.
2 Ma ˈoko ngalia titiu ni kwau ngwasinasina ba nau ˈoko alua ˈi saena ngwaˈi susu buri kira faˈinia mani nia ki neˈe nia foli fanga aniˈi." Goˈo ngwae neˈeri ka sasi naˈa diˈia neˈe sa Josef nia saea fuana.
3 Sui ruana asoa ˈofodangi goˈo ˈua, na ngwae rao ˈoˈo sa Josef ki kira ka ˈafia sa Juda faˈinia ngwaefuta nia ki fuana alulana ngwaˈi ki fafona dongki kira ki, ma kira ka leka naˈa.
4 ˈIu kaidaˈi noaˈa kira ˈiri leka tau ˈua, sa Josef ka fata ˈuri ana ngwae rao ˈoˈo

nia, “Aia, ˈaliˈali ko lalili ˈi buira toˈa
baera kaidaˈi ˈoko dao toˈoda, ˈoke fata
ˈuri fuada, ‘Ngwae ˈaˈana nau nia sasia
ru leˈa liu fuaumulu! Faˈuta kaumulu ka
sasia ru taˈa neˈe ana?
5 Faˈuta neˈe kaumulu ka bilia titiu ni
kwau ngwasinasina nia? Titiu neˈe naˈa
neˈe nia ˈidufaˈi kwaˈu ana ma nia ka
rao logo ˈani fuana daoˈa toˈona fadalana
maliu boleˈa ki. Falafala nini kamu sasia
nia taˈa liu mala.’ ”
6 Ma kaidaˈi ngwae rao ˈoˈo neˈe dao
fafida, nia saea alaˈanga fuada.
7 Bore ma kiraˈa taˈifau kika fata ˈuri,
“Ngwae ˈaˈana ˈae, kaimili noaˈa ˈiri
sai naˈa ana sasilana ta ru ˈuira. Nia
noaˈa ˈiri leˈa fuamu neˈe ˈoke suˈumani
alaˈanga neˈana maˈi aimili.
8 ˈOko sai naˈa ana na mani nini kaimili
lisia saena ngwaˈi kaimili ki, kaidaˈi ba
sui, kaidaˈi kami faˈasia ˈi Kenan, kaimili
olitaˈiniˈi maˈi fuamu ba. Kaimili ke bili
faˈuta laˈu ana gol nama silva saena luma
ngwae ˈaˈana ˈoe?
9 ˈOke ili lulu ˈuana! Si diˈia ˈoko dao
toˈona titiu neˈana ana taˈi aimili, nia leˈa
ˈirai nia ke mae nama. Ma kaimili ti ai,
kaimili ke baˈa rao ˈoˈo naˈa fuana ngwae
ˈaˈana ˈoe.”
10 Goˈo ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “Leˈa
goˈo ˈana, nia ke baˈa ˈuira naˈa. Bore
ma ngwae neˈe bilia titiu ni kwau neˈeri,
nia ke baˈa rao ˈoˈo fuana ngwae ˈaˈana
nau, bore ma kaumulu ti ai, kamu saiana
muke leka aloge.”
11 Ma ˈaliˈali goˈo kira ka ngalia kwau
na ngwaˈi fanga ana dongki kira ki, kira
ka faˈakosoˈi ma kira ka ˈifingiˈi.
12 Ma ngwae rao ˈoˈo ka lia ˈi saena
ngwaˈi kira ki, nia eta ana ngwaˈi ngwae
eta futa leleka ka dao ana ngwaˈi ngwae
futa ˈisiˈisi. Ma na ngwaˈi ngwae ˈisiˈisi
nia ka dao toˈona titiu ni kwaˈu ˈi saena.
13 Ma bara ngwaˈi asina neˈeri ka taˈa
liu mala ada ma kira ka gasia toˈongi kira
ki. Kira ka alua laˈu ngwaˈi neˈeri ki
fafona dongki ki, ma kira ka oli laˈu ˈi
fanoa doe.
14 Ma kaidaˈi kira dao laˈu ˈi luma sa
Josef, ma nia tua goˈo ˈana ˈi neˈeri,
ma kira ka bobo uruuru ˈi naˈona leleka
maada ka toˈo ˈi ano.
15 Ma nia ka fata ˈuri ada, “Faˈuta neˈe
kaumulu ka fulia ru taˈa ˈuri? Kaumulu
noaˈa mu kasi sai laˈu ana nau ngwae
ˈaˈana ˈuri saiana nai lia saiana maˈe toto
ki ma fadalana maliu boleˈa ki logo? Nau
ku sai goˈo ˈaku ana tae neˈe kaumulu
sasia.”
16 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata ˈuri, “Ngwae
ˈaˈana ta tae laˈu neˈe kaimili ke baˈa
saea. Kaimili rora ka sui naˈa. God
faˈataˈinia naˈa neˈe kaimili rora. Nia
leˈa neˈe ngwae kamu dao toˈona titiu ni
kwau saena ngwaˈi nia, nia neˈe ke rao
ˈoˈo fuamu, bore ˈana ma kaimili taˈifau
naˈa.”
17 Bore ma sa Josef nia ka fata ˈuri,
“Noaˈa, nauˈa noaˈa kusi sasia ru ˈuira.
Ngwae neˈe bili goˈo titiu ni kwaˈu neˈe
ke baˈa rao ˈoˈo fuaku. Kaumuluˈa ti ai,
muke oli goˈo siana maˈa kamu.”

Sa Juda lidi fuana sa Benjamin

18 Buri ˈana sa Juda ka ˈidu karangia
sa Josef ma ka fata ˈuri, “Ngwae ˈaˈana,
rongoa basi kala alaˈanga nau. Nau ku
saiana ˈaeˈo ngwae ˈaˈana mamana, ma
ˈoko bolo faˈinia tatalafaˈa ana fanoa
neˈe, bore ma ngwadela ˈoe kosi oga taˈa
fuaku.
19 Kaidaˈi sui, ˈoko saefilo ˈuri aimili,
‘Faˈuta ˈuri ma maˈa kamu tua ˈua?
Kaumulu toˈo ana ta ngwaefuta laˈu tua
ˈua?’
20 Ma kaimili ka ˈuri, ‘ˈIu, maˈa kami
tua goˈo ˈana, bore ma nia ngwaro naˈa.
Ma susu buri kami tua goˈo ˈana, nia
futa kaidaˈi maˈa kami nia ngwaro naˈa.
Na teˈa susu buri neˈeri nia alua goˈo ro
ngela ki, bore ma ai eta futa nia noˈana
naˈa, ma susu buri goˈo neˈe tua. Ma
maˈa kami nia kwaima liu ˈana.’
21 Ma ˈaeˈo ba ˈoko fata ˈuri fuaimili,
‘Nia leˈa mulu leka ngalia maˈi siaku ˈiri
nai lisia.’
22 Bore ma kaimili fata ˈuri, ‘Ngwae
ˈaˈana ˈae, ngela neˈeri noaˈa kasi faˈasia
naˈa maˈa kami. Diˈia nia faˈasia maˈa
kami. Maˈa ke baˈa mae naˈa.’
23 Ma ˈaeˈo ba ˈoko fata ˈuri, ‘Leˈa goˈo
ˈana, si diˈia ngwaefuta nena kamu noaˈa
kasi leka maˈi faˈi kamu, nau noaˈa kusi
oga lisilana maa mulu laˈu ˈi neˈe.’ ”
24 “Ma kaidaˈi kami oli siana maˈa
kami, kaimili saea alaˈa lamu fuana.
25 Ma buri ˈana kaidaˈi maˈa kami fata
ˈuri fuaimili, ‘Leˈa, mulu koso laˈu toli ˈi

Ejipt, ma muka folia ta kala fanga laˈu
ˈakulu.’
26 Bore ma kaimili ka fata ˈuri, ‘Kaimili
noaˈa kasi leka.’ Ngwae loˈoko nia saea
naˈa fuaimili ka ˈuri, ‘Si diˈia ngwaefuta
ˈisiˈisi kamu noaˈa kasi leka maˈi faˈi
kamu. Nau noaˈa kusi oga naˈa lisilana
maa mulu laˈu. ˈIu nia ke leka nama faˈi
kaimili. Tala neˈe fuaimili neˈe ˈunaˈeri
naˈa. Diˈia noaˈa, kaimili kasi leka naˈa.’
27 Goˈo maˈa kami ka fata ˈuri, ‘Kau-
mulu saiana neˈe teˈa nia alua goˈo ro
ngela ngwane ki.
28 Ta taˈi ai adaroˈo nia noˈana naˈa
faˈasi nau. Sali ti ru ˈaeˈaela kwasi taka
neˈe ˈania, sulia kaidaˈi nia leka faˈasi
nau, nau ku ˈiri lisia naˈa, leleka ka dao
ˈi taˈena.
29 Nau ku ngwaro liu naˈa. Diˈia kamu
ngalia laˈu kwau ai neˈe, sali ta ru taˈa
ke baˈa sasia laˈu ˈi loˈoba, ˈirai nai
kwai kwaimanatai ka dao ana kaidaˈi nai
mae.’ ”
30-31 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata laˈu ˈuri,
“Ngwae ˈaˈana ˈae, diˈia kaimili oli siana
maˈa kamu, ma susu buri neˈe noaˈa kasi
leka faˈi kaimili, ma maˈa kami noaˈa
kasi lisia, nia ke baˈa mae goˈo. ˈUri
ma ˈoko manata faˈuta ana tae neˈe ke
baˈa fuli diˈia kaimili dao ˈi fanoa, ma
maˈa kami noaˈa kasi lisia faˈi kami? Nia
ne mangona maˈa kami naˈa ne, ma si
diˈia noaˈa nia kasi lisia faˈi kaimili, ˈirai
kaimili naˈa neˈe kwatea nia ke mae.
32 Ma nau ku fata alangaˈi naˈa fuana,
ku ˈuri, ‘Nai lia sulia susu buri neˈe.’ Nau
ku fata ˈuri fuana, ‘Maˈasi, diˈia noaˈa nia
kasi oli maˈi siana, nauˈa naˈa neˈe nai
baˈa ngalia kwaˈi kwaˈinga ana ru neˈe
leleka nau ku mae.’
33 Ngwae ˈaˈana, nau ku kwaimaˈa
kwali goˈo ˈaku fuana tuaˈa ˈi neˈe fuana
ngalilana fuila, fasi ˈiri nai rao ˈoˈo
fuamu. Bore ma ngwade ˈae, alaˈania nia
ke oli faˈinia ngwaefuta nini nau ki.
34 Si diˈia nau ku oli bore ma nia noaˈa
kasi oli faˈinau, nau noaˈa kusi oga naˈa
lisilana ˈatoˈanga doe neˈe ke dao toˈona
maˈa nau.”

45

Sa Josef fulani niaˈa fuana ngwaefuta nia ki

1 Sa Josef noaˈa kasi sofongaˈinia naˈa
abulaˈanga nia, ma nia ka saiana neˈe nia
ke baˈa angi ˈi maana ngwae rao ˈoˈo nia
ki goˈo nia ka saea kira ka leka ˈi maa.
Kaidaˈi ngwaefuta nia ki goˈo neˈe tua
faˈinia, nia ka fiˈi talingaˈinia fuada sa tai
neˈe niaˈa.
2 Ma nia ka angi doe liu, ma ngwaˈi
toˈa ˈi Ejipt neˈe kira tua maˈi maa kira
ka rongoa, ma kira ka leka ma kika
faˈarongoa ˈania ngwaˈi toˈa neˈe kira tua
ana luma tatalafaˈa.
3 Sui sa Josef ka fata ˈuri fuana ng-
waefuta nia ki, “Nauˈa sa Josef goˈo
niniˈa. ˈUri ma nia mamana neˈe maˈa
nau nia mauri ˈua?” Bore ma kaidaˈi kira
rongoa alaˈanga neˈeri, kira ka maˈu liu,
ma kira kasi saea naˈa ta ru.
4 ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri fuada, “Ng-
wadela kina mulu ˈidu karangi maˈi.” Ma
kira ka ˈidu karangia maˈi ana, ma nia ka
fata laˈu ˈuri, “Nauˈa sa Josef naˈa niniˈa.
Nauˈa naˈa niniˈa ngwaefuta kamu ba
kamu ˈoifoli ˈania ˈi naˈo, diˈia ta ngwae
rao ˈoˈo ka leka maˈi neˈe.
5 Bore ma noaˈa kamu kasi manata
ˈabera nama muka oga taˈa fuamuˈa
talamuˈa sulia kamu ˈoifoli ˈani nau maˈi
neˈe. Ru neˈe noaˈa laˈu naiˈi ru ˈanga
kamu, na naiˈi ruˈa God lala, neˈe nia eta
kwate nau maˈi aumulu ˈi neˈe, fasi ˈiri
nai faˈamauria mangoˈi ngwae ki.
6 Na ruana faˈi ngali goˈo ana ˈatoˈanga
neˈe noaˈa ta fanga kasi bulao ˈi neˈe, na
ngwae ki noaˈa kasi baˈa oˈolia oˈola ma
kika kasi ngalia ta fanga ana oˈola.
7 God neˈe sasia ma nau ku eta leka
maˈi aumulu ˈi neˈe fasi ˈiri nai faˈamauri
kaumulu ˈania falafala niniˈa kulu taˈifau
ˈarefo liu ana, fasi ˈiri nai sasia tala fuana
toˈa neˈe kira ke baˈa futa maˈi buri mulu
noaˈa kira kasi noˈana bore ma kike tua
leˈa.
8 Nia noaˈa laˈu kaumulu neˈe kwate
nau maˈi neˈe. God lala neˈe kwate nau
maˈi. Nia lafu nau ta ngwae ˈaˈana ana
tatalafaˈa, ma nau ku gwaungaˈi ana ru
ana luma nia ki logo, ma nau ku lia logo
sulia fanoa ki taˈifau ana tuaˈa neˈe.
9 “Mulu ˈaliˈali muka oli fuana maˈa
kulu, ma kaumulu ka faˈarongo ˈani fata
laku fuana, muke ˈuri, ‘Nauˈa ngela ˈoe
sa Josef. God kwate nau ku lia sulia fanoa

ki taˈifau ana tuaˈa nini ˈi Ejipt. Nia leˈa
fuamu ˈoke faˈasia fanoa ˈoe ma ˈoko leka
maˈi ko tua faˈinau.
10 ˈOke baˈa tua ˈi Gosen, fasi ˈiri
ˈoke tua karangi nau. Ma ˈaeˈo faˈinia
ngwaefuta nau ki, ma faˈinia kala koˈo
ˈoe ke, faˈinia ru ˈaeˈaela kamu ki, ma ti
ru neˈe ˈoko toˈo ani ki, kaumulu saiana
muke tua taˈifau ˈi neˈe.
11 Diˈia kaumulu leka maˈi muka tua ˈi
Goshen, nau ku saiana nai lia leˈa suliˈo.
Na ˈatoˈanga nini ana fioloˈa nia ke leka
laˈu sulia lima faˈi ngali ki, ma nau noaˈa
kusi oga ˈaeˈo faˈinia ngwaefuta nau ki
ma ru ˈaeˈaela kamu ki neˈe kike baˈa
mae ana fioloˈanga.’ ”
12 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “ˈIu,
kaumulu niniˈa faˈinia ˈaeˈo sa Benjamin,
kaumulu taˈifau sai leˈa ana neˈe nauˈa sa
Josef mamana naˈa niniˈa.
13 Kaumulu ke saea fuana maˈa kia
neˈe tatalafaˈa kwatea ngasingasiˈanga ki
taˈifau ana fanoa neˈe saena limaku ma
kaumulu ka saea ru neˈe ki taˈifau fuana
neˈe kaumulu lisiˈi ˈi neˈe. Mulu ˈaliˈali
naˈa muka baˈea maˈi siaku.”
14 Ma nia ka daua ngwaefuta nari nia
ma ka talaˈae ana angia. Ma ngwaefuta
nia ka lolofafia. Ma nia ka angi logo.
15 Ma nia leka ma ka lolofafia logo ti
ngwaefuta ana, ma ka nonoˈida ma nia
ka angi. Buri ˈana ngwaefuta nia ki kira
fiˈi alaˈa naˈa faˈinia.
16 ˈUnaˈeri kaidaˈi na tatalafaˈa faˈinia
gwaungaˈi nia ki ˈi luma nia, kira rongoa
neˈe ngwaefuta sa Josef ki kira dao, kira
ka saeleˈa liu.
17 ˈUnaˈeri tatalafaˈa leka maˈi ma ka
fata ˈuri fuana sa Josef, “Nau ku saeleˈa
liu. ˈOke saea fuana ngwaefuta ˈoe ki,
ko ˈuri, ‘Kira ke ngalia ngwaˈi kira ki
fuana dongki kira ki, ma kira ka oli laˈu
ˈi Kenan,
18 ma kira ka baˈea maˈi maˈa kamu
faˈinia ngela kira ki, ma kika oli laˈu maˈi
siaku ana kula neˈe. Nai baˈa kwatea afu
ano leˈa ˈi Ejipt fuada, ma kira ke baˈa
ˈania fanga leˈa neˈe kulu toˈo ani ˈi neˈe.
19 Ma ˈoko saea nama logo fuada neˈe
kira ke ngalia nama ti kati ˈi neˈe Ejipt,
fuana ngalilana maˈi ˈafe kira ki, faˈinia
ngela tiˈitiˈi ki. Ma kira ka ngali nama
maˈi maˈa kamu logo.
20 ˈOke saea fuada kira kasi ˈabera
fuana ngalilana maˈi ru kira ki taˈifau,
osiˈana ru ˈoro leˈa nini kulu toˈo ani ki
ˈi Ejipt kuke baˈa kwateˈe fuada.’ ”
21 ˈUnaˈeri ngwaefuta sa Josef ki kira ka
sasi diˈia neˈe nia saea nama. Sa Josef ka
kwatea kati doe liu ki fuada diˈia nama
neˈe nia saea ma nia ka kwatea fanga
fuada fuana ˈanilana sulia tala,
22 ma nia ka kwatea toro faolu ki logo
fuada. Bore ma ngwaefuta leˈa nari
nia, nia kwatea mala lima toro faolu ki
fuana, faˈinia uulu talangaˈi mani ana
mani ngwasinasina ki.
23 Ma nia ka kwatea akwala dongki ka
leka siana maˈa nia neˈe ngalia ru leˈa liu
ki faˈasia ˈi Ejipt, ma ta akwala dongki
laˈu neˈe kira ngalia witi ma beret ma
ti fanga fuana ˈanilana sulia tala kaidaˈi
kira ke leka maˈi,
24 ma nia ka kwatea kira ka leka, ma
kaidaˈi kira salisali fuana lekaˈa, nia ka
fata ˈuri fuadulu, “Kaidaˈi kaumulu leka,
kaumulu kasi fuˈali kamu talamuˈa.”
25 ˈUnaˈeri ngwaˈi ngwaefuta neˈeri
kira ka faˈasia ˈi Ejipt, ma kira ka oli siana
maˈa kira ˈi Kenan.
26 Kaidaˈi kira dao ˈi fanoa, kira ka fata
ˈuri fuana, “Maˈasi! Sa Josef noaˈa ˈiri
mae! Nia mauri goˈo ˈana, ma kaidaˈi
neˈe nia naˈa neˈe lia sulia fanoa ki
taˈifau ˈi Ejipt.” ˈUnaˈeri maˈa kira ka
lebe liu ˈani alaˈanga neˈeri, bore ˈana
nia noaˈa kasi faˈamamanada.
27 Bore ma kaidaˈi kira saea ru ki taˈifau
neˈe sa Josef saea fuada, ma nia ka lisia
na kati ki neˈe nia kwateˈe maˈi fuana
ngalilana ˈuana ˈi Ejipt, na manatana ka
fiˈi leˈa laˈu.
28 Goˈo nia ka fata ˈuri, “ˈIu, nia ma-
mana naˈa ngela nau nia mauri ˈua! Nai
leka lisia nama sui nau ku fiˈi mae.”

46

Sa Jakob faˈinia ngwaˈi ngela nia kira leka tua ˈi Ejipt

1 ˈUnaˈeri sa Jakob ka salisali naˈa ana
ru nia ki taˈifau, nia ka talaˈae naˈa ana
lekaˈa nia ˈuana ˈi Ejipt. Kaidaˈi nia leka
maˈi ka dao ˈi Bereseba, nia ka sasia kula
ni foˈosi fuana foˈosilana Iawe neˈe God
maˈa nia sa Aesak.

2 Saena rodo neˈeri goˈo, Iawe ka fata
ˈuri fuana ana taˈi maliu boleˈa, “Jakob,
Jakob kwa!” Ma nia ka olisi ˈuri ana, “ˈIu,
nauˈa niniˈa.”
3 Ma God ka fata laˈu ˈuri fuana, “Nauˈa
naˈa neˈe Iawe, God maˈa ˈoe. ˈOe kosi
maˈungia lekaˈa ˈuana ˈi Ejipt sulia fanoa
neˈeri neˈe nai baˈa kwatea ngela neˈe
kike baˈa futa maˈi burimu ki kike ˈoro
liu.
4 Nai baˈa leka faˈiniˈo, ma buri ˈana
nai baˈa lafua ai neˈe ke futa maˈi burimu
ki, kike oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Kenan.
Ma ana kaidaˈi ˈoke baˈa mae, sa Josef
talana naˈa neˈe ke tua faˈiniˈo fuana
bokotalana maamu.”
5 Buri ˈana sa Jakob ka faˈasia ˈi Bere-
seba ka leka naˈa ˈuana ˈi Ejipt. Na ngela
nia ki kira ka alu nia faˈinia ngela tiˈitiˈi
kira ki ma ˈafe kira ki, kika tua saena na
kati ki ba tatalafaˈa ˈi Ejipt nia kwateˈe
maˈi.
6-7 Ma kira ka ngalia logo na ru ˈaeˈaela
kira ki ma ti ru laˈu neˈe kira toˈo ani
kaidaˈi kira tua ˈi Kenan, ma kira ka leka
faˈiniˈi ˈi Ejipt. Ma nia ka ngalia kwalafa
nia taˈifau: ngela ngwane nia ki, faˈinia
ngwaˈi ngela kini nia, ma ngela ngwane
kira ki faˈinia ngela kini kira ki, kira leka
ma kika tua naˈa ˈi Ejipt.

Ngwaˈi ngela sa Jakob neˈe kira leka tua ˈi Ejipt

8 Nia ne ngwaˈi ngela sa Jakob neˈe kira
leka ˈuana ˈi Ejipt. Ngela ˈi naˈo nia neˈe
sa Ruben,
9 faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa
Hanok, sa Palu, sa Hesron, sa Kami.
10 Ma tai neˈe sa Simion faˈinia ngela
nia ki neˈe satada sa Jemuel, sa Jamin, sa
Ohad, sa Jakin, sa Soha, ma sa Siaol neˈe
nia ngelana ta kini ˈi Kenan.
11 Ma tai neˈe sa Lifae faˈinia ngela nia
ki, neˈe satada sa Gerson, sa Kohat, sa
Merari.
12 Ma tai neˈe sa Juda faˈinia ngela nia
ki neˈe satada sa Sela, sa Peres, sa Sera.
Ta ro ngela ana neˈe satadaroˈo sa Era,
ma sa Onan kera mae naˈa ˈi Kenan. Ro
ngela sa Peres ki, satadaroˈo sa Hesron
ma sa Hamul.
13 Ma tai neˈe sa Isakar faˈinia ngela nia
ki neˈe satada sa Tola, sa Pua, sa Jasub, sa
Simron.
14 Ma tai neˈe sa Sebulun faˈinia ngela
nia ki neˈe satada sa Sered, sa Elon, sa
Jaliel.
15 Nia ne ngela ngwane futa ana sa
Jakob ma ˈi Lia faˈinia kala koˈo keraˈa ki,
kaidaˈi kira tua ˈua ˈi Mesopotemia. Ma
kera ka toˈo goˈo ana tai ngela kini logo,
ma satana neˈe ˈi Daena. Kiraˈa neˈeriˈa
ˈorolada dao ana uulu akwala ma uulu
ngwae.
16 Ma tai neˈe sa Gad faˈinia ngela nia
ki, neˈe satada sa Sefon, sa Hagi, sa Suni,
sa Esbon, sa Eri, sa Arodi, sa Areli.
17 Ma tai neˈe sa Asa faˈinia ngela nia
ki neˈe satada sa Imna, sa Isva, sa Isvi, sa
Beria faˈinia ngwaingwaena kira ˈi Sera.
Ro ngela sa Beria ki satadaroˈo neˈe sa
Heba ma sa Malkiel.
18 Nia ne ngela futa ana sa Jakob ki ma ˈi
Silpa faˈinia koˈo tiˈitiˈi keraˈa ki. ˈI Silpa
nia kini rao ˈoˈo neˈe sa Laban kwatea
fuana kini nia ˈi Lia kira ˈorolada dao ana
taˈi akwala ma ono ngwae.
19 Sui sa Jakob faˈinia ˈafe nia ˈi Rachel
kera alua ro ngela ngwane ki satadaroˈo
neˈe sa Josef ma sa Benjamin.
20 ˈI Ejipt sa Josef nia korea ngela kini
taˈi ngwae ˈi Heliopolis neˈe satana sa
Potifera, nia na fata abu ˈi Heliopolis. Kini
neˈeri satana ˈi Asenat, ma kera ka alua
ro ngela ngwane ki, satadaroˈo neˈe sa
Manase ma sa Ifrem.
21 Ma ngela sa Benjamin ki, satada neˈe
sa Bela, sa Bekere, sa Asbel, sa Gera, sa
Naman, sa Ehi, sa Ros, sa Mupim, sa
Hupim, ma sa Ada.
22 Nia ne ngela neˈe futa ana sa Jakob
ma ˈi Rachel faˈinia koˈo tiˈitiˈi keraˈa ki.
Kiraˈa ˈorolada dao ana akwala, ma fai
ngwae.
23 Ta ngela ana neˈe sa Dan faˈinia ngela
nia neˈe satana sa Husim.
24 Ma tai neˈe sa Naftali faˈinia ngela
nia ki, neˈe satada sa Jasiel, sa Guni, sa
Jesa, sa Silem.
25 Nia ne ngela neˈe futa ana sa Jakob
ma ˈi Bilha faˈinia koˈo keraˈa ki. ˈI Bilha
nia kini rao neˈe sa Laban kwatea fuana
ngela kini nia ˈi Rachel. Na ˈorolada dao
ana fiu ngwae ki.

26 Ngwaˈi ngela neˈe kira futa ˈi buira sa
Jakob ma gwaˈi toˈa neˈe kira leka faˈinia
ˈi Ejipt kira ˈoro ka dao ana ono akwala
ma ono ngwae, kira ˈiri toˈoa goˈo ˈafe
kira ki na ngela nia ki.
27 Sa Jakob faˈinia afutana ngela nia ki
neˈe kira leka tua ˈi Ejipt, faˈinia sa Josef
ma ro ngela nia ki neˈe futa ana fanoa
neˈeri, kiraˈa taˈifau fiu akwala ki.

Sa Jakob faˈinia ngela nia ki dao ˈi Ejipt

28 ˈUnaˈeri sa Jakob kwatea sa Juda ka
leka etaeta ˈi naˈo fasi ˈiri ke leka lisia sa
Josef ka saea fuana ke leka saka fuana ˈi
Gosen. Ma kaidaˈi sa Jakob faˈi kira dao
ˈi Gosen,
29 sa Josef leka ˈania kati nia neˈe hos
nia tara, ka leka maˈi ka saka fuana maˈa
nia. Kaidaˈi kera saka fuadaroˈo, sa Josef
alua limama ka lolo ˈi buira luana maˈa
nia, nia ka lolofafia, nia ka angi sulia
kaidaˈi tau.
30 ˈUnaˈeri maˈa nia ka fata ˈuri fuana,
“Ngela nau ˈae, kaidaˈi neˈe diˈia nau ku
mae, nia taˈa goˈo, sulia nau ku lisia naˈa
maamu, ma nau ku sai leˈa ana neˈe ˈoko
mauri ˈua.”
31 Ma sa Josef ka fata ˈuri fuana ng-
waefuta nia ki faˈinia ngela kira ki, “Nai
leka saea fuana tatalafaˈa neˈe kaumulu
naˈa ˈi neˈe. Nai baˈa fata ˈuri fuana,
na ngwaefuta nau ki faˈinia ngela kira ki,
neˈe kira tua ˈi Kenan, kaidaˈi neˈe kiraˈa
taˈifau kira dao naˈa maˈi fuana tuaˈa faˈi
nau.
32 Kiraˈa ngwaˈi toˈa fuana liaˈa sulia
sipsip ki, kira toˈo ana sipsip ki, ma
nanigot ki, ma buluka ki faˈinia ti ru laˈu
ada neˈe kira ngaliˈi maˈi. Ma kike baˈa
lia sulia goˈo ru ˈaeˈaela kira ki ˈi neˈe.
33 Ma diˈia tatalafaˈa ri ˈuamulu fuana
lisilana, ma nia ka saefilo ˈuri aumulu,
‘Raoˈa faˈuta ki neˈe kaumulu saiana
sasilani?’
34 Kamu ka alaˈa leˈa fuana neˈe eta
maˈi naˈo, kaumulu ngwaˈi toˈa fuana
liaˈa sulia ru ˈaeˈaela ki goˈo diˈia koˈo
kia ki ˈi naˈo. Ka ˈunaˈeri neˈe nia saiana
ke baˈa alaˈani kaumulu ka saungaˈi nia
fanoa kamu ˈi neˈe. Nia ka fata ˈuri sulia
falafala kira ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt ki, kira
noaˈa kasi oga tua fikuˈa faˈinia ngwae
lia sulia sipsip ki.”

47

1 ˈUnaˈeri sa Josef ka ngalia lima ng-
waefuta nia ki, kira ka leka lisia tata-
lafaˈa. Kaidaˈi kira dao ˈi luma tatalafaˈa,
sa Josef ka fata ˈuri fuana, “Maˈa nau
faˈinia ngwaefuta nau kira dao naˈa. Kira
ngalia sipsip ki, ma nanigot ki ma buluka
kira ki faˈinia ti ru laˈu ada, ma kira ka
faˈasia ˈi Kenan, ma kira ka dao naˈa ana
fanoa neˈe. Ma kaidaˈi neˈe kira tua naˈa
ˈi Gosen.”
2 Ma nia ka saea satada ngwaefuta nia
ki fuana tatalafaˈa.
3 Goˈo tatalafaˈa ka saefilo ˈuri ada,
“Raoˈa faˈuta ki neˈe kaumulu saiana
sasilana?” Ma kira ka fata ˈuri, “Tata-
lafaˈa kaimili niniˈa ngwae goˈo fuana
liaˈa sulia sipsip ki, diˈia nama koˈo kami
ki maˈi ˈi naˈo.
4 Kaimili leka maˈi neˈe sulia ˈi Kenan,
kaidaˈi ˈato ana fioloˈa nia ngasingasiˈa
liu, ma ru ˈaeˈaela kami ki noaˈa kira kasi
toˈo naˈa ana ta fanga. ˈOke alaˈani kaim-
ili mike sasia fanoa kaimili ana fanoa
ˈaˈana nini ˈoe, ana ano nini ˈi Gosen.”
5 Ma tatalafaˈa ka fata ˈuri fuana sa
Josef, “Kaidaˈi neˈe maˈa ˈoe faˈinia ng-
waefuta ˈoe ki kira leka naˈa maˈi siamu,
6 na fanoa neˈe ˈifi fuada. Nia leˈa
fuana ˈoke alaˈanida kike saungaˈinia
fanoa kira ˈi Gosen, ana ano leˈa ˈi neˈe
ki. Ma diˈia ti ai ada kira leˈa fuana liaˈa
sulia ru ˈaeˈaela ki, nia leˈa fuamu ˈoke
aluda fuana kike lia sulia ru ˈaeˈaela nau
ki.”
7 Buri ˈana sa Josef ka ngalia maˈa nia
ka dao siana tatalafaˈa. Ma sa Jakob ka
faˈaleˈa tatalafaˈa.
8 Sui tatalafaˈa ka saefilo ˈuri ana,
“Kwala araˈi kwa, ta fita faˈi ngali naˈa
neˈe ˈoko tua sulia?”
9 Ma nia ka fata ˈuri, “Nauˈa niniˈa
taˈi talangaˈi ma uulu akwala faˈi ngali
ki goˈo niniˈa, ma kaidaˈi ˈoro ana mau-
rilaku, nau ku tua ˈiduˈidu ana kula ki.
Maurilaku noaˈa ˈiri diˈia koˈo nau faˈida
ˈi naˈo neˈe kira tua tau ma kira ka
leka ana kula ki taˈifau. Maurilaku nia
ngwaraˈu goˈo ma nau ku dao toˈona
kaidaˈi ˈato ki.”
10 Ma nia ka faˈaleˈa tatalafaˈa neˈeri,
ma nia ka fata ni olioliˈa ana, ma nia ka
ruˈu naˈa ˈi maa.
11 Sui sa Josef ka saungaˈinia fanoa
maˈa nia faˈinia ngwaefuta nia ki, ana

fanoa ˈaˈana neˈeri. Ma nia ka ngalida
kira ka tua karangia ˈi Rameses fanoa
doe, ma nia ka kwatea ano leˈa ki ana
kula neˈeri fuada, diˈia tatalafaˈa ba saea
nama.
12 Ma nia ka kwatea fanga fuada neˈe
bolo faˈinia ˈorolada.

ˈAto ˈanga fuana toˈonga ana fanga nia nama ana ˈua

13 ˈUnaˈeri ˈatoˈanga ana daoˈa toˈona
fanga nia ka lilisu laˈu, ma noaˈa naˈa ta
fanga saena oˈola ki. Ma na fioloˈa neˈeri
ka taˈa liu mala ana ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt
ma ngwaˈi toˈa ˈi Kenan logo.
14 Ma kaidaˈi ˈoro, kaidaˈi ngwae ki kira
foli fanga ana sa Josef, nia ka dau fafia
mani neˈeri ki ma ka goniˈi saena luma
tatalafaˈa.
15 Ana ta kaidaˈi buri, ngwae ˈi Ejipt
ki ma ˈi Kenan ki, noaˈa kira kasi toˈo
naˈa ana ta mani goˈo ngwae ˈi Ejipt
ki kira leka maˈi fuana lisilana sa Josef,
ma kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOke kwatea
nama fanga fuaimili! Na mani kami ki
sui dangalu naˈa. Ma si diˈia ˈoko ˈiri dao
naˈa toˈona ta kula fuaimili, kami ke baˈa
mae naˈa.”
16 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Nia leˈa
diˈia mani kamu ki sui, kaumulu ke ngalia
maˈi ru ˈaeˈaela kamu ki, ma nai baˈa
olisia kwau ˈania fanga fuamuˈa.”
17 Ma kira ka ngalia kwau na ru ˈaeˈaela
kira ki siana, ma nia ka kwatea kira ka rao
ˈania fuana foli fangaˈa fuada. Ana faˈi
ngali neˈeri kira ka ngalia maˈi hos ki, ma
sipsip ki, ma nanigot ki, ma buluka ki, ma
dongki kira ki fuana, ma nia ka alaˈani
kira ka foli fanga ada ˈania ru ˈaeˈaela
neˈeri ki.
18 Bore ma faˈi ngali ˈi buri laˈu, kira
leka maˈi ma kira ka fata laˈu ˈuri fuana,
“Araˈi ˈaˈana ˈae, mani kami ki sui naˈa,
ma ru ˈaeˈaela kaimili ki ka sui naˈa
maˈi fuamu. Kaimili ˈiri toˈo naˈa ana
ti ru laˈu neˈe kaimili ke kwate fuamu.
Kaimili ngwae ki goˈo neˈe tua, faˈinia
ano kaimili ki.
19 ˈIu kaimili amasi ˈoe, ˈoe kosi alaˈani
kami fuana maeˈa! ˈOke dao toˈona ta
kula fuamiˈa. ˈOe kosi alaˈani ano kami
ki ka gwaˈu laˈu. Si diˈia ˈoko kwatea
fanga fuamiˈa, na fanga neˈeri naˈa neˈe
ke foli kami faˈinia ano kaimili ki, ma ano
neˈeri ki ru tatalafaˈa naˈa, ma kaimili ke
baˈa rao ˈoˈo naˈa fuana. Bore ma kaimili
oga ˈoke kwatea fanga fuaimili, fasi ˈiri
noaˈa kami kasi mae, ma ˈoko kwatea
maˈi magana witi fuaimili, fasi ˈiri kami
ke fasiˈi ˈania oˈola kaimili ki.”
20 Ma ka ˈunaˈeri, nia ka folia ano
ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt ki ka alua naˈa ano
tatalafaˈa. Na kaidaˈi ˈato neˈe raˈe maˈi
ka lilisu liu fafida nia kwatea ma kira
taˈifau kika ˈoifoli ˈania ano kira ki ˈuana
fanga, ma ano ana fanoa neˈe taˈifau ano
tatalafaˈa naˈa.
21 Ka ˈunaˈeri, kwatea ngwaˈi toˈa ˈi
Ejipt kira ka rao ˈoˈo naˈa fuana tata-
lafaˈa.
22 Nia foli musia naˈa ano ngwae ki
fuana tatalafaˈa, bore ma ano na fata
abu ki goˈo neˈe niaˈa kasi foliˈi, osiˈana
kaidaˈi ki tatalafaˈa nia kwatea kala mani
ki fuana fata abu ki fasi ˈiri kike foli fanga
ˈada aniˈi. Ma kaidaˈi ˈato neˈeri noaˈa
kasi sasia neˈe kira ka ˈoifoli ˈani ano kira
ki.
23 Sui nia ka fata ˈuri fuana ngwae ki,
“Kamu ke sai nama ana neˈe nau ku foli
kamu ka sui naˈa ne, faˈinia ano kamu
ki logo. Kaidaˈi neˈe ano ki taˈifau ru
tatalafaˈa ki naˈa, ma kaumulu niniˈa
ngwae rao ˈoˈo nia ki logo. Bore ma
kaumulu saiana muke oˈolia oˈola ki ana
ano neˈe ki, na magana witi tua goˈo ˈana
fuana muke leka fasia.
24 Bore ma kaidaˈi neˈe diˈia kamu
ngalia fanga neˈana ki, kamu ke baˈa
daroˈia ˈania lima kabu ru ki, ta taˈi kabu
ru tatalafaˈa, ma fai kabu ki neˈe fuamuˈa
faˈinia ngela kamu ki fuana ˈanilana, ma
fasilana laˈu ana oˈola kamu ki.”
25 ˈUnaˈeri kira ka fata ˈuri fuana, “Ng-
wae ˈaˈana ˈae, ˈoko faˈamauria mango
mia. ˈOko leˈa aimili. Kaimili saeleˈa
goˈo ˈaimili neˈe mike rao ˈoˈo fuana
tatalafaˈa!”
26 ˈUnaˈeri nia ka alua taˈi taki ˈi Ejipt
neˈe nia ˈuri, ana faˈi ngali ki taˈifau na
ngwae ki taˈifau kike daroˈia fanga neˈe
kira ngaliˈi maˈi ana oˈola lima kabu ru
ki, ma ta taˈi kabu kike kwatea fuana
tatalafaˈa. Ma taki neˈeri nia teo ˈua
leleka ka dao ˈi taˈena. Na ano fata abu
ki goˈo neˈe noaˈa laˈu ano tatalafaˈa ana
kaidaˈi neˈeri.

Ru ˈisi neˈe sa Jakob nia oga

27 ˈUnaˈeri sa Jakob faˈinia kwalafaˈa
nia kira tua ˈi Ejipt ana kula kira saea ˈani
Gosen, ma kira ka toˈoru liu, ma kira ka
toˈo logo ana ngela ˈoro.
28 Sa Jakob tua ana kula neˈeri fuana
akwala ma fiu faˈi ngali, leleka ka dao ana
taˈi talangaˈi ma fai akwala ma fiu faˈi
ngali ki ana.
29 Ma kaidaˈi nia saiana nia karangia
naˈa kaidaˈi nia fuana maeˈa, nia ka saea
ngela nia sa Josef ka leka maˈi ka lisia.
Ma nia ka fata ˈuri fuana, “Leka maˈi,
diˈia ˈoko kwaima liu aku, ˈoke alua maˈi
limamu ˈi olofana sasafaku, ma ˈoko fata
alangaˈi fuaku neˈe ˈoe kosi baˈa kwaiato
nau ˈi neˈe ˈi Ejipt.
30 Ana kaidaˈi nai mae, ˈoke ngali nau
nama faˈasia ˈi neˈe, ma ˈoko aka nau
ko leka kwaiato nau ana kula ba kira
kwaiatoa koˈo nau faˈida ana.”
Then Josef said, “I will do what you say
to me.”
31 Bore ma nia ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke
alangaˈi ˈania satana God neˈe ˈoke baˈa
sasi ˈunaˈeri.” Ma sa Josef alangaˈi nia
ke baˈa sasia ru neˈeri. Ma ana kaidaˈi
neˈeri, maˈa nia ka bobo uruuru saena
ˈifitaˈi nia, ma ka baˈatangoa God.

48

Sa Jakob nia faˈaleˈa sa Efrem ma sa Manase

1 Ana ta kaidaˈi buri, sa Josef nia rongoa
neˈe maˈa nia mataˈi liu. Goˈo nia ka
ngalia ro ngela nia ki sa Manase ma sa
Ifrem kira ka leka lisia.
2 Ana kaidaˈi sa Jakob rongoa neˈe
ngela nia leka maˈi fuana lisilana, sui
bore ˈana nia ka teo ana ˈifitaˈi, nia suˈute
ka tataˈe ka tua nama saena ˈifitaˈi.
3 ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri ˈana sa Josef,
“God neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga ki,
nia dao siaku ˈi Lus ana fanoa ˈaˈana ˈi
Kenan ma nia ka faˈaleˈa nau.
4 Nia fata ˈuri fuaku, ‘Nai baˈa kwatea
ngela ˈoro fuamu, ma ana ngela neˈe kike
baˈa futa maˈi burimu ki, kike baˈa ˈoro
liu. Ano neˈe nai baˈa kwatea naˈa fuada,
ma ano kira fuana kaidaˈi firi naˈa.’ ”
5 Ma nia ka fata laˈu ˈuri, “Josef, ro
ngela nini ˈoe ki neˈe kera eta futa ˈi neˈe
kaidaˈi noaˈa nau kusi leka ˈua maˈi neˈe,
keraˈa ro ngela nau ki naˈa. Nau ku lisia
sa Ifrem faˈinia sa Manase, kera diˈia naˈa
ro ngela nau ki naˈa, diˈia ro ngela nau ki
sa Ruben ma sa Simion.
6 Si diˈia ˈoko alua laˈu ti ngela, kiraˈa
neˈe na ngela ˈoe ki talamu, ma kike baˈa
toˈo ana ano nini nau ku kwatea fuana sa
Efrem ma sa Manase.
7 Nau ku sasi ˈunaˈeri ana ro ngela
ngwane neˈe ˈoe ki sulia nau ku
kwaimanatai liu ana teˈa ˈoe ˈi Rachel
neˈe nia mae maˈi Kenan ana kaidaˈi
nau ku oli maˈi faˈasia ˈi Mesopotemia
ma nau ku kwaiatoa ˈi ninimana tala
neˈe leka ˈuana fanoa doe kira saea ˈani
Efrat.” Kaidaˈi neˈe kira saea ˈi Eprat ˈani
ˈi Betlehem naˈa.
8 Ma kaidaˈi nia lisia ro ngela nini sa
Josef ki, nia ka saefilo ˈuri ana, “Sa tai
faˈida niniˈa ro ngela ngwane neˈe ki?”
9 Ma sa Josef ka fata ˈuri, “Na ro ngela
ngwane nau ki niniˈa, neˈe God kwateda
fuaku kaidaˈi nau ku tua ˈi neˈe.”
Sui sa Jakob ka fata ˈuri, “ˈOke
baˈedaroˈo maˈi karangi nau, fasi ˈiri nai
faˈaleˈadaroˈo.”
10 Kaidaˈi neˈe sa Israel nia ngwaro liu
naˈa, ma maana ka taˈa naˈa, ma nia
noaˈa kasi lia madako naˈa. Sa Josef ka
baˈea maˈi ro ngela neˈe ki siana, ma nia
ka ofi keraˈa ma ka nonoˈidaroˈo,
11 ma nia ka fata ˈuri ana sa Josef,
“ˈI naˈo nau ku fia fasi naisi baˈa lisiˈo
laˈu, bore ma niniˈari God nia alaˈani nau
fuana lisilana ro ngela neˈe ˈoe ki.”
12 Ma kera ka tua ˈi fafona ˈaena fasi
ˈiri nia ke faˈataˈinia neˈe nia lisidaroˈo
ka diˈia ro ngela mamana nia ki. Sui sa
Josef ka lafudaroˈo laˈu, ma nia ka bobo
uruuru ˈi naˈona maˈa nia, leleka maana
ka toˈo ˈi ano.
13 ˈUnaˈeri sa Josef ka alua sa Ifrem ana
bali mauli ana maˈa nia, ma ka alua sa
Manase ana bali ˈoloˈolo nia.
14 Bore ma maˈa nia ka alu kwairokisi
ana limana, ma sui bore ˈana sa Ifrem na
ruana ngwae, nia alua lima ˈoloˈolo nia
ˈi gwauna, ma nia ka alua lima mauli nia
ana gwauna sa Manase na ai eta futa.
15 ˈUnaˈeri nia ka faˈaleˈa sa Josef ana
satana God, na God sa Abraham ma sa
Aesak. Nia fata ˈuri, “Na God koˈo nau,
nia God maˈa nau, ma nia God nau,
kaidaˈi ˈoro nia talaˈi nau leleka ka dao
ˈi taˈena,

16 ma ˈainsel nia ka faˈamauri nau
faˈasia ru ke faˈali nau ki. Alaˈani nia ke
faˈaleˈa ro ngela ngwane neˈe ki. Alaˈani
sataku, ma satana maˈa nau, ma satana
koˈo nau ke kwatea ngasingasiˈanga talau
fuana ro ngela neˈe ki. Ma kera ke man-
ata toˈona sataˈi ru neˈe firi. Alaˈani kera
ke baˈa toˈo ana ngela ˈoro ki, ma ngela
ˈoro ki laˈu ke baˈa futa ˈi buridaroˈo.”
17 Ma kaidaˈi sa Josef lisia ma nia neˈe
alu lima ˈoloˈolo nia ˈi gwauna sa Ifrem,
nia ka kwaimanatai ˈuana ngela nia. Ma
nia ka dau ana limana maˈa nia ka ˈidua
faˈasia gwauna sa Ifrem ma ka alua ˈi
gwauna sa Manase.
18 Ma nia ka fata ˈuri, “Maˈasi ˈae,
noaˈa ˈoe kosi sasi laˈu ˈuri, sa Manase
naˈa neˈe eta futa, ˈoke alua nama lima
ˈoloˈolo ˈoe ˈi gwauna.”
19 Bore ma maˈa nia ka fata ˈuri, “Ngela
nau, nau ku saiana, bore ma nau kusi
sasi ˈuira. Ngela neˈe kike baˈa futa
maˈi buira sa Manase kira na fuuˈi ngwae
ngasingasiˈa. Bore ma ruana ai neˈe ke
baˈa ngasingasiˈa liufia niaˈa, ma ngela
neˈe kike baˈa futa maˈi burina ki kike
baˈa ˈoro liu.”
20 Nia faˈaleˈa kera ana asoa neˈeri,
ma nia ka fata ˈuri, “Ro ngwane, ngela
neˈe kike futa maˈi buriku ki, kike baˈa
rao ˈani satamuroˈo fuana faˈaleˈalana ti
ngwae. Kike baˈa fata ˈuri, ‘Alaˈani God
ke faˈaleˈa ˈoe diˈia nia faˈaleˈa sa Ifrem
ma sa Manase.’ ” Ka ˈunaˈeri neˈe nia ka
alua sa Ifrem ka etaeta, ma sa Manase ˈi
buira.
21 Ma nia ka fata ˈuri ana sa Josef,
“Ngela nau ˈae. Karangi nau ku mae naˈa.
Bore ma God ke baˈa tua faˈi kaumulu,
ma nia ke baˈa ngali kaumulu ka oli ˈuana
kula koˈo kamu ki.
22 Na ano nini ˈi Sekem nia leˈa liu
mala, ma nau ku kwatea naˈa fuamu.
Nau ku ngalia kula neˈe faˈasia kwalafaˈa
sa Amoro ana fuˈanga. Nau noaˈa kusi
kwatea ano neˈe fuana ngwaefuta ˈoe,
nau ku oga nai kwatea fuamu talamu, ma
ru ˈoe naˈa.”

49

Alaˈanga ˈisi sa Jakob ki

1 ˈUnaˈeri sa Jakob ka saea ngwaˈi ngela
nia ka leka maˈi siana, ma nia ka fata ˈuri
fuada, “Mulu leka karangi nau maˈi fasi
ˈiri nai saea fuamuˈa ru neˈe ke baˈa dao
toˈomulu ki.
2 Kaumulu ngela nauˈa sa Jakob ki,
mulu leka karangi nau maˈi, muka fa-
farongo leˈa maˈi aku sa Israel. Nauˈa
naˈa neˈe maˈa kamu.
3 “Ruben, ˈaeˈo ngela eta futa nau, ˈaeˈo
naˈa neˈe ngasingasiˈanga nau. Kaidaˈi
nau ku araˈi ma ku ngasingasiˈa ˈua,
ˈaeˈo naˈa neˈe ngela eta futa nau. Sa-
tamu nia dufaˈa liu, ma ˈoko ngasingasiˈa
liufia ti ngwaefuta amu.
4 ˈOko diˈia ta kafo afe doe ma noaˈa ta
ngwae kasi fonea. Bore ma eta ˈi taˈena,
satamu noaˈa kasi lafua liufia ngwaefuta
ˈoe ki, sulia ˈoko sai goˈo ˈamu ana neˈe
nauˈa na maˈa ˈoe, bore ma ˈoko faˈa ˈeke
nau liu, kaidaˈi ˈoko teo faˈinia kini rao
ˈoˈo nau neˈe nia ta ˈafe logo aku.
5 “Sa Simion ma sa Lifae, koroˈo taˈi ng-
wae ngwaefuta ki goˈo. Koroˈo rao ˈania
ru ni fuˈanga koroˈo ki fuana faˈalilana ti
ngwae.
6 Nau noaˈa kusi ˈado faˈinia alaˈanga
ago koroˈo ki. Kaidaˈi koroˈo oga taˈa,
koroˈo ke saungia ti ngwae ka mae. Ma
koroˈo ka leka tufua lololi ˈi burina ˈaena
buluka ki ma moro ka gaˈa gaˈa goˈo
amuroˈo ˈanida.
7 Alaˈani God ke nangasi koroˈo
faˈinia oga taˈangaˈa kamuroˈo ki neˈe
ngasingasiˈa ma falafala koroˈo ki fuana
faˈalagalana laˈu liu ngwae ki. Nai baˈa
daroˈia ngwaˈi ngela neˈe kike futa maˈi
burimu roˈo ma kike tua kwailiu safitana
ti ngwae neˈe kira ke baˈa futa maˈi
buriku.
8 “Juda ngwaefuta ˈoe ki kira ke baˈa
baˈatafe ˈoe, ˈoke baˈa faˈakosoa malimae
ˈoe ki, leleka kira ka tua goˈo ˈi olofana
ngasingasilamu. Ngwaefuta ˈoe ki kike
bobo uruuru fuana faˈa ˈaˈana lamu.
9 ˈOko diˈia ta lion ba leka fuana
saungilana ta ru ˈaeˈaela fuana ˈanilana.
Kaidaˈi nia oli maˈi saena kilu nia, nia teo
ka ˈoˈolosia na noina, ma ngwae ki taˈifau
kika maˈungia, ma noaˈa ta ngwae saiana
neˈe ke leka faˈa ada.
10 Ta taˈi ai ada neˈe ke baˈa futa maˈi
burimu, nia ke baˈa tatalafaˈa, ma ai
neˈe kike baˈa futa maˈi buri ana, kike
baˈa dau firi fafia ngasingasiˈanga ana

tatalafaˈa ˈanga. Ma kiraˈa goˈo neˈe kike baˈa tatalafaˈa, leleka ngasingasiˈanga ka leka ana ngwae neˈe toˈo ana sagaˈa fuana daulana ngasingasiˈanga neˈeri, ma ngwae ki taˈifau kike kwairoˈoi ana.

11 Ngwae neˈeri ke baˈa firiˈia na dongki nia ana ˈai grep, ma ka firiˈia dongki fiˈi doe nia ana rara ˈai leˈa mala ana ˈai grep, sulia ˈai grep ki ˈoro liu ma nia kasi ˈabera goˈo si diˈia dongki neˈeri ˈania rauna ˈai grep neˈeri. Ana kaidaˈi neˈeri, kula neˈeri ke baˈa fungu ana grep fuana sasilana ˈania waen leˈa.

12 Tatalafaˈa neˈeri maana ke baˈa meo liu osiˈana nia kwaˈufia waen ˈoro, ma lifana ke baˈa kwao liu sulia nia kwau liua susu ˈoro.

13 “Sebulun, ˈoke baˈa saungaˈinia fanoa ˈoe karangia asi. Fanoa ˈoe ke baˈa kula fuana agoˈa neˈe faka ki kike ago ana, ma ano ˈoe ke baˈa leka daofaˈi liu leleka ka dao ˈi Saedon.

14 “Isakar, ˈoko diˈia dongki rao ki neˈe nia saeleˈa goˈo fuana tagalana ˈaena ma nia ka maliu safitana ro ngwaˈi nia ngaliˈi ki.

15 Kaidaˈi nia lisia kula neˈe nia tua ana neˈe leˈa, ma ano nia tua ana leˈa, nia fiˈi saeleˈa laˈu fuana ngalilana ru kulu ki, ma nia ta ngwae rao ˈoˈo.

16 “Dan, ˈaeˈo ˈoke baˈa kwaitalaˈi ngasingasiˈa. Ma ˈoke baˈa lia leˈa sulia ngwae neˈe kike futa maˈi burimu ki, ka diˈia logo ai neˈe kike baˈa futa maˈi buri ana ngwaefuta ˈoe ki.

17 Bore ma ngwae ki taˈifau neˈe kike baˈa futa maˈi burimu, kike baˈa lialia liu diˈia faˈi loi ki neˈe boboro ˈi ninimana tala, kike baˈa diˈia fai baˈeko tolo neˈe toˈo ana io saena kwakwana, ana kaidaˈi nia ˈalea ˈaena hos, hos neˈeri ka uu ˈani ro ˈae nia ki, ma ngwae neˈe ka tua ˈi fafona ka ˈasia, ma ka fotongaˈinia ngwaˈi nia ana ano.

18 Aofia Iawe, nau ku masiˈo naˈa fasi ˈiri ˈoke faˈamauri nau.

19 “Gad, na ngwae bili ki kike baˈa leka maˈi fuana fuˈanga faˈi ˈoe, bore ma ˈoke baˈa liufida, ma ˈoke baˈa lalida logo.

20 “Asa, ano ˈoe ke baˈa toˈo ana fanga leˈa ki, ma fanga neˈe ˈoko sasiˈi ki, tatalafaˈa bore saiana ke aniˈi goˈo ˈana.

21 “Naftali, ˈoke baˈa diˈia taˈi kirio neˈe nia aloge fuana siu kwailiu ˈanga saena asi, ma ngela nia ki lisilada ka leˈa liu.

22 “Josef, ˈoko diˈia taˈi ˈai grep neˈe nia bulao karangi ana, mae kafo busu, ma nia ka toˈo ana fuaˈi ru ˈoro ana, ma rarana ka doe ma ka tatara toli fafona sulufaua.

23 Na malimae ˈoe ki, kira ke leka maˈi fuana fuˈalilamu, ma kike fanasiˈo ˈani basi ma sima kira ki.

24 Bore ma God nauˈa sa Jakob, nia ngasingasiˈa liu. God nauˈa sa Israel, nia ke baˈa lia leˈa sulia ai neˈe kike baˈa futa maˈi burimu, diˈia ba ta ngwae lia leˈa sulia amuˈi sipsip nia, ma ka tagi sulida. Ma nia ke baˈa lia leˈa suliˈo, ma nia ke baˈa faˈangasingasiˈo ma limamu neˈe ˈoko dau fafia ˈania basi noaˈa kasi baˈa lebelebe.

25 Ngela nau ˈae, God neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga ki taˈifau, ma niaˈa God nau, nia ke baˈa ˈafi ˈoe, ma ka faˈa leˈa ˈoe. Ma nia ke baˈa faˈakosoa maˈi uta ka ˈasia maˈi fafiˈo, ma ke baˈa kwatea kafo fuamu neˈe raˈe alaˈa maˈi faˈasia na kafo busu maˈi ano. Ma nia ke baˈa kwatea ngela ˈoro fuamu, ma ngela neˈeri ki kike doe leˈa, ma kika ngasingasiˈa. Ma ru ˈaeˈaela ˈoe ki kike baˈa toˈo ana ngela ˈoro logo.

26 Faˈi ua doe neˈe ki niniˈa teo ˈua naˈa maˈi naˈo, niˈi ke baˈa tua tari naˈa ma noaˈa kasi sui, ma ru leˈa ki neˈe saka maˈi faˈasida niˈi ˈoro liu, bore ma nauˈa maˈa ˈoe, ma ru leˈa niniˈa nau ku saea fuana faˈaleˈa lamu, niˈi leˈa ka liufia laˈu ru leˈa neˈeri ki. Ma ˈaeˈo sa Josef, ˈoko leˈa ka tasa ana ngwaefuta nini ˈoe ki. Ma alaˈania ru leˈa ki niˈi ke tua amu.

27 “Benjamin, ˈoke diˈia kui kwasi neˈe ˈafaˈafa ma ka ˈafaˈafa, neˈe ˈofodangi ma na rodo nia saumaelia ru ki, ma ka ˈanida.”

28 Kira naˈa ne akwala ma ro ngwaefuta neˈe kira koˈo ana akwala ma ro kwalafa sa Israel, neˈe sata etaeta nia sa Jakob. Ma nia ne na alaˈanga araˈi ngwaro neˈe kwatea fuana ngwaˈi ngela nia ma ka saea alaˈanga ˈisi nia ma ka kwatea ngwangwane ˈanga nia fuada taˈifau neˈe bolo faˈinida.

29-30 Ma sa Jakob ka alaˈa totongaˈi ˈuri fuada, “Nau ku karangi mae naˈa. Bore

ma kaumulu ke kwaiato nau nama ana
faoda ba kira kwaiatoa maˈa nau faˈida
ˈi naˈo ana. Kamu ke baˈa ngalia noniku
ka oli ˈuana ˈi Kenan ana kula neˈe kira
saea ˈani ˈi Makpela, ninimana ˈi Mamre
bali fanelana sina. Ano neˈeri ˈi naˈo nia
ru taˈi ngwae ana kwalafa sa Het, neˈe
satana sa Efron, ma nia toˈo ana taˈi faoda
saena fau. Afu ano neˈeri koˈo nau neˈe
folia fuana kwaiatoˈanga.
31 Faoda neˈe naˈa neˈe kira kwaiatoa
nonina ro koˈo nau ki sa Abraham, ma
ˈi Sera. Ma ana kula neˈeri logo kira
kwaiato nonina maˈa nau ma teˈa nau,
ma nau ku kwaiatoa logo ˈi Lia ana.
32 Maˈa kulu nia foli musia naˈa ano
neˈe ana kwalafa sa Het. Ma na afu ano
neˈe faˈinia faoda nini ana fau ru kulu
ki. Kaumulu muke kwaiato nau ana kula
neˈeri.”
33 Kaidaˈi nia faˈasuia alaˈanga neˈeri
ki fuana ngela nia ki goˈo, nia ka teo kwau
saena ˈifitaˈi ma ka maˈe naˈa.

50

Kira kwaiato sa Jakob

1 ˈUnaˈeri sa Josef ka ego kwau ana
maˈa nia, ma ka daua maˈa nia, ma ka
angi doe liu ˈuana, ma nia ka nonoˈia
maana.
2 Ma nia ka ri ˈuana ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt
neˈe kira rao fuana kira ka leka maˈi,
ma nia ka saea fuada neˈe kira sai leˈa
ana falafala fuana sasilana nonina ngwae
mae neˈe noaˈa kasi ngwaˈa, fasi ˈiri kira
ke sasi logo ˈunaˈeri ana nonina maˈa nia.
3 Raoˈa neˈeri kira ke rao ana sulia fai
akwala asoa ki. Ma fai akwala asoa neˈeri
ki naˈa neˈe kaidaˈi leˈa fuana sasilana
raoˈa neˈeri. Ma ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt kira
ka kwaimanatai ˈuana sulia fiu akwala
asoa ki.
4 Ma kaidaˈi fuana kwaimanatai ˈanga
nia sui, sa Josef ka fata ˈuri ana ng-
wae ˈaˈana tatalafaˈa ki, “Ngwadela kina,
mulu leka saea fatalaku fuana tatalafaˈa.
5 Kaidaˈi maˈa nau karangi mae, nia
kwatea nau ku fata alangaˈi ˈani satana
God neˈe nai baˈa olitaˈinia nama nonina
fuana kwaiatolana ˈi Kenan, ana taˈi
faodaˈi fau neˈe nia salisalia naˈa ana.
ˈOke alaˈani nau nai leka fuana kwaia-
tolana maˈa nau, ma buri ˈana nai baˈa
oli laˈu maˈi.”
6 Sui na tatalafaˈa ka olitaˈinia maˈi
alaˈanga ka ˈuri, “Nia leˈa goˈo ˈana. ˈOko
saiana ˈoke leka kwaiatoa maˈa ˈoe diˈia
nama neˈe ˈoko fata alangaˈi fuana ka sui
naˈa fuana sasilana.”
7 ˈUnaˈeri sa Josef leka ka kwaiatoa
naˈa maˈa nia. Na ngwae ˈaˈana tata-
lafaˈa ki, faˈinia ti ngwae laˈu fuana
ˈafilana, ma gwaungaˈi ki taˈifau ˈi Ejipt
kira leka faˈinia.
8 Ma ngela nia ki logo, faˈinia ng-
waefuta nia ki, ma ti ngwae laˈu ana fuuˈi
ngwae kira, kira leka taˈifau. Kira ngela
tiˈitiˈi ki faˈinia ru ˈaeˈaela kira ki goˈo
neˈe tua ˈi Gosen.
9 Ngwaˈi toˈa neˈe leka ˈi buri ˈana, ti
ai ada leka saena kati neˈe hos tara, ma ti
ai ada ka tua fafona hos, ma kira ka leka
ˈoroˈa liu.
10 Ana kaidaˈi kira dao ˈi Atad ta bali
ana kafo ˈi Jodan bali fanelana sina, kira
ka angi sulia kaidaˈi tau. Kula neˈeri kula
fuana ˈefolana witi ana, bore ma kula
neˈeri sa Josef nia tua sulia fiu asoa, ma
nia ka angi ˈuana maˈa nia.
11 Kaidaˈi ngwaˈi toˈa ˈi Kenan kira lisia
neˈe ngwaˈi toˈa neˈe kira angi liu naˈa,
kira ka fata ˈuri, “Reala, ngwaˈi toˈa ˈi
Ejipt kira angi liu naˈa ˈuana maˈa kira.”
Kula neˈeri ˈi naˈo kira saea ˈani ˈi Atad,
kira ka saea laˈu ˈania ˈi Abelmisraem
neˈe fadalana ˈuri, “Kwaimanatai ˈanga
ngwae ˈi Ejipt ki.”
12 Ka ˈunaˈeri neˈe ngwaˈi ngela sa
Jakob kira ka sasi naˈa diˈia maˈa kira nia
saea.
13 Kira ngalia nonina ka oli ˈuana ˈi
Kenan ˈi Makpela ana bali loˈoko ana ˈi
Mamre bali fanelana sina, ma kira ka
kwaiatoa saena faodaˈi fau, ana afu ano
neˈeri etaeta kula sa Efron ngwae ana
kwalafa sa Het, bore ma sa Abraham nia
folia ana, ma nia ano naˈa fuana kwaiato
ˈanga kira.
14 Ma kaidaˈi sa Josef kwaiatoa ka sui
naˈa, nia faˈinia ngwaefuta nia ki, ma ti
ngwae laˈu kira faˈasia kula neˈeri, ma
kira ka oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Ejipt.

*Sa Josef faˈatolia laˈu manata ng-
waefuta nia ki*

15 Kaidaˈi ngwaefuta sa Josef ki lisia
neˈe maˈa kira mae naˈa, kira ka alaˈa

ˈuri fuada talada, “Faˈuta, diˈia sa Josef
nia manata nama ˈana toˈona ru taˈa ba
kulu sasiˈi ana ˈi naˈo, ma nia ka oga
ke duˈua laˈu ru taˈa ba kulu sasiˈi ana
ˈi naˈo ki akulu, kuke baˈa faˈuta naˈa
niniˈa?”
16 Ma kira ka kwatea alaˈanga ka leka
ˈuana ma kika fata ˈuri, “ˈI naˈo kaidaˈi
maˈa kulu tua ˈua,
17 nia saea taˈi alaˈanga fuaimili fasi
ˈiri kaimili ke saea fuamu. Nia fata ˈuri
ba, ‘ˈI naˈo ba ngwaefuta ˈoe ki kira
sasia ru rora liu ki amu, ma kira ka fulia
taˈangaˈa. Nau ku amasiˈo ˈoke rufua-
nata ada.’ ˈIu, kaimiliˈa ngwae rao God
maˈa kulu logo niniˈa. ˈOke rufuanata
aimili faˈinia taˈangaˈa nini kami ki.” Ma
kaidaˈi sasina ki kira fafarongoa ˈania
alaˈanga neˈeri, nia ka angi.
18 Goˈo ngwaefuta nia ki kira ka leka
ma kira ka bobo uruuru ˈi naˈona kika
faˈadoea, ma kira ka fata ˈuri, “Kaimili
ngwae rao ˈoˈo ˈoe ki naˈa ne.”
19 Bore ma nia ka fata lala ˈuri fuada,
“Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu. Nau noaˈa
kusi sasia tae neˈe God goˈo neˈe saiana
sasilana.
20 Kaumulu neˈe naia sasilana ru taˈa
ki aku, bore ma God bulasia naiˈi ru
ˈanga kamu, ma ka sasia ka leˈa. Nia
rao ˈania naiˈi ru ˈanga kaumulu fuana
faˈamaurilana ngwae ˈoro. Kira mauri
ka dao ˈi taˈena, osiˈana ru taˈa neˈeri ki
neˈe kaumulu sasiˈi.
21 Nia ne noaˈa mu kasi maˈu. Nai baˈa
tagi suli kamu faˈinia ngela kamu ki.” Ru
ˈunaˈeri neˈe nia ka alaˈa leˈa fuada, ma
nia ka sasia kira ka manata leˈa laˈu.

Maelana sa Josef

22-23 Sui sa Josef faˈinia luˈuluˈua maˈa
nia kira tua ˈi Ejipt. Sa Josef tua ˈua
kaidaˈi sa Ifrem toˈo ana ngela nia ki ma
kala koˈo nia ki logo. Ma nia ka lisia
kala koˈo sa Manase ki logo ana ngela nia
sa Makiri neˈe faˈafutaˈi, ma nia ka saea
ngela sa Makiri ki, neˈe nia lisida ka diˈia
na ngela leˈa nia ki. Ma kaidaˈi nia mae,
nia dao ana taˈi talangaˈi ma akwala faˈi
ngali ana.
24 Ma na alaˈanga ˈisi nia fata ˈuri ana
ngwaefuta nia ki, “Nau ku karangi mae
naˈa, bore ma God ke baˈa lia suli kamu,
ma nia ke baˈa lafu kamu faˈasia ˈi neˈe.
Ma nia ke baˈa ngali kamu ka olifaˈi
kamu laˈu ˈuana fanoa ba nia alangaˈinia
ana maˈa kulu ki sa Abraham, sa Aesak,
sa Jakob ka ˈuri, nia ke baˈa kwatea
fuakulu.”
25 Sui nia ka kwatea kira ka sasia fata
alangaˈinga ngasi ngasiˈa fuana. Nia
fata ˈuri, “Kaumulu ke fata alangaˈi ˈania
satana God, kaidaˈi nia ke baˈa ngali
kaumulu faˈasia ˈi neˈe, ma kamu ka oli
laˈu ˈuana ˈi Kenan, kaumulu ke baˈa
ngalia na suliku ki faˈi kaumulu logo.”
Ma kira ka fata alangaˈi ˈunaˈeri neˈe kira
baˈa sasi nama ˈunaˈeri.
26 Buri ˈana goˈo sa Josef ka mae,
kaidaˈi nia dao ana taˈi talangaˈi ma
akwala faˈi ngali. Ma kira ka sasia na
nonina noaˈa kasi ngwaˈa, ma kira ka alu
leˈa ana saena faˈi kisi kaidaˈi kira tua ˈua
ˈi Ejipt.

Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa Matthew Nia Keresia

Sa Matthew ta ngwae ana akwala ma ro ngwae fafarongo ba sa Jesus ki. Sa Matthew keresia buka neˈe fuana fuuˈi ngwae nia ˈi Jiu. ˈIta ana kaidaˈi na profet ki saena Fau Alangaˈinga ˈUa, kira alaˈa sulia God ke baˈa kwatea maˈi taˈi ngwae faˈamauri neˈe kira saea ˈania na Christ nama na Mesaea. Na Jiu ki kira kwaimaˈa kwali naˈa ana niaˈa. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, kaidaˈi sa Jesus dao naˈa maˈi kira manata ˈuri, "Nia noaˈa laˈu na Christ neˈeri. Nia noaˈa laˈu na Mesaea." Na Farasi ki, ma na Sadusi ki, ma na gwaungaˈi ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈani sa Jesus. Na ngwae Jiu ki fia fasi na Christ ke dao ˈani ngasingasiˈanga doe, ma ka tatalafaˈa fafia ngwae ki taˈifau. Kira kasi fia nia totolia fuana na Christ ka mae ana ˈai rara folo. ˈIu sa Matthew keresia buka neˈe fuana ˈafilada ˈiri kika lia saiana neˈe sa Jesus na Christ mamana, ma nia tatalafaˈa mamana kira. Kaidaˈi ˈoro sa Matthew nia faˈataˈinia alaˈanga saena Kerekereˈa Abu neˈe kira alaˈa sulia na Christ. Ma nia ka faˈataˈinia neˈe alaˈanga ki niˈi dao mamana, kaidaˈi sa Jesus dao maˈi ka tua saena magalia.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Futalana maˈi sa Jesus & 1:1—2:23
ˈI naˈona neˈe sa Jesus tatabula na raoˈa nia & 3:1—4:11
Sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia ˈi Galili & 4:12—18:35
Sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia ˈi Judea & 19:1—20:34
Na asoa ˈisiˈisi ki sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem & 21:1—25:64
Sa Jesus mae ma ka mauri laˈu & 26:1—28:20

Isufutaˈanga sulia sa Jesus na Christ (Luke 3:23-38)

1 Isufutaˈanga sulia sa Jesus na Christ. Nia futa maˈi ana sa David na ngwae tatalafaˈa neˈe nia futa maˈi ana kwalafa sa Abraham.
2 Ma na isufutaˈanga neˈe, nia talaˈae maˈi ana sa Abraham.
Na ngela sa Abraham neˈe sa Aesak,
sa Aesak alua sa Jakob,
ma sa Jakob ka alua sa Juda faˈinia ngwaefuta nia ki.
3 Ma na ngela sa Juda ki neˈe sa Peres faˈinia sa Sera. (Teˈa kera satana ˈi Tama.)
Ma na ngela sa Peres neˈe sa Hesron,
sa Hesron neˈe alua sa Ram.
4 Sa Ram ka alua sa Aminadab,
sa Aminadab ka alua sa Nason,
sa Nason ka alua sa Salmon.
5 Sa Salmon ka alua sa Boas, ma teˈa nia satana ˈi Rahab.
Sa Boas ka alua sa Obed, ma teˈa nia satana ˈi Rut.
Sa Obed ka alua sa Jesi.
6 Sa Jesi neˈe alua sa David na ngwae tatalafaˈa Israel.
Sa David ka alua sa Solomon, ma teˈa nia neˈe ˈuruna sa Iuraea.
7 Sa Solomon ka alua sa Rihoboam,
sa Rihoboam ka alua sa Abaeja,
sa Abaeja ka alua sa Asa.
8 Sa Asa ka alua sa Jehosafat,
sa Jehosafat ka alua sa Joram,
sa Joram ka alua sa Iusaea.
9 Sa Iusaea ka alua sa Jotam,
sa Jotam ka alua sa Ehas,
sa Ehas ka alua sa Hesikaea.
10 Sa Hesikaea ka alua sa Manase,
sa Manase ka alua sa Emon,
sa Emon ka alua sa Josaea.
11 Sa Josaea ka alua sa Jekonaea faˈinia na ai burina ki.
Kira futa ka sui mala na malimae kira ki ka fiˈi ngalia ngwae ˈi Israel ki ˈuana fanoa ˈaˈana ˈi Babilon.
12 ˈI buri ana na malimae kira ki ka ngalia ngwae ˈi Israel ki ˈuana ˈi Babilon,
sa Jekonaea ka fiˈi alua sa Sialtiel.
Ma sa Sialtiel ka alua sa Serababel.
13 Sa Serababel ka alua sa Abaeud,
sa Abaeud ka alua sa Elaeakim,
sa Elaeakim ka alua sa Aso.
14 Sa Aso ka alua sa Sadok,
sa Sadok ka alua sa Akim,
sa Akim ka alua sa Eliud.
15 Sa Eliud ka alua sa Elaesa,
sa Elaesa ka alua sa Matan,
sa Matan ka alua sa Jakob.
16 Sa Jakob ka alua sa Josef araˈi ˈi Mary teˈa sa Jesus neˈe kira saea logo ˈani na Christ, osiˈana niaˈa neˈe na

ngwae God nia filia fuana tatalafaˈa ˈanga.

17 Ma talaˈae maˈi ana sa Abraham leleka ka dao ana sa David na ngwae tatalafaˈa, akwala ma fai unitaˈi ngwae. Sui ka talaˈae maˈi ana sa David na ngwae tatalafaˈa leleka maˈi ka dao ana kaidaˈi ba malimae kira ki ngalia ngwae ˈi Israel ki ˈuana ˈi Babilon, taˈi akwala ma fai unitaˈi ngwae. Ma ka talaˈae ana kaidaˈi ngwae Israel ki kira leka ˈuana ˈi Babilon leleka maˈi ka dao ana kaidaˈi sa Jesus na Christ nia futa, taˈi akwala ma fai unitaˈi ngwae laˈu.

Na futalana maˈi sa Jesus na Christ (Luke 2:1-7)

18 Na futalana maˈi sa Jesus na Christ nia ˈuri: Kaidaˈi kira alu fafia ˈi Mary na teˈa sa Jesus fuana sa Josef, ma noaˈa kera kasi tua fiku ˈua, ˈi Mary ka saiana nia kulufaˈa naˈa sulia na Anoˈi ru Abu.

19 Ma sa Josef, na ngwae neˈe kira alu fafia fuana, nia ka manata ˈuana ka ilangaˈinia, osiˈana niaˈa na ngwae saga. Bore ma nia ˈaila ˈani faˈaˈekelana ˈi maana ngwae ki, ma ka manata ˈuana ka ilangaˈi ago ana.

20 Bore ma kaidaˈi nia ka manata goˈo ˈana ˈua sulia na ru neˈeri ki, na ˈainsel God ka faˈataˈi fuana ˈi saena maliu boleˈa ka ˈuri, “Josef ˈae, ˈaeˈo ngwae ana kwalafa sa David, ˈoe kosi maˈu ˈani korelana ˈi Mary fuana na ˈafe ˈoe. Duˈungana nia kulufaˈa lala sulia na Anoˈi ru Abu.

21 Ma nia ke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma ˈoke saea ˈani sa Jesus (neˈe fadalana ‘Faˈamauri’), sulia nia ke baˈa faˈamauria na ngwae nia ki faˈasia na abula taˈangaˈa kira ki.”

22 Ma na ru neˈe ki ka fuli fasi ˈiri ka faˈamamana ru ba God nia faˈarongo maˈi ˈani, ana kaidaˈi ba profet nia fata ˈuri,

23 “Taˈi sariˈi abugani ke baˈa ina ma ka faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma kira ke saea ˈani sa Emanuel.”✡ Ma fadalana sata neˈeri: “God nia tua faˈi kia.”

24 Ma kaidaˈi sa Josef ada naˈa, nia ka sasi naˈa sulia ru neˈeri ki neˈe ˈainsel God saeˈe fuana. Ma nia ka korea naˈa ˈi Mary.

25 Bore ma noaˈa kera ˈiri tua fiku ˈua leleka ka dao ana kaidaˈi ˈi Mary nia faˈafuta na ngela ngwane. Ma sa Josef ka faˈasata ˈani sa Jesus.

2

Na ngwae neˈe kira saiana na bulubulu ki

1 Ana kaidaˈi neˈe sa Herod tatalafaˈa naˈa, sa Jesus nia futa ˈi Betlehem, na fanoa ˈi saena na abaˈi kula ˈi Judea. Ma noaˈa kasi tau goˈo ˈi buri ˈana, ti ngwae faˈasia ˈi fanelana sina neˈe kira saiana na bulubulu ki, kira ka dao maˈi ˈi saena na fanoa doe ˈi Jerusalem.

2 Ma kira ka saefiloa ngwae ki ma kika ˈuri, “ˈUri ma na ngela ba ke baˈa tatalafaˈa fuana Jiu ki, nia futa ˈi faˈi? Kami saiana nia futa ˈi neˈe, osiˈana kaidaˈi kaimili tua ˈua maˈi ˈi fanelana sina, kami lisia naˈa faˈi bulubulu neˈe faˈataˈinia futalana maˈi, ma kami ka leka maˈi ˈiri mika bobo uruuru, ma mika faˈa aofia.”

3 Ma na manatana sa Herod na ngwae tatalafaˈa nia manata ˈabera liu kaidaˈi nia rongo sulia na ru neˈeri, ma na ngwae ˈi Jerusalem ki logo.

4 Ma nia ka ri ˈuana na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, fuana kira ka fiku maˈi, ma nia ka saefilo ˈuri ada, “ˈUri ma ˈi faˈi neˈe na Christ baera ke baˈa futa maˈi ana?”

5 Ma kira olisia kira ka fata ˈuri, “ˈI Betlehem ba, na fanoa saena abaˈi kula ˈi Judea. Osiˈana na kerekereˈa profet ba fata ˈuri,

6 ‘Betlehem ˈae, na fanoa saena abaˈi kula ˈi Judea, noaˈa ˈoe kosi tiˈitiˈi ˈi safitana fanoa ˈinotoˈa ki ˈi Judea, osiˈana taˈi ngwae ˈinotoˈa ke baˈa leka maˈi faˈasi ˈoe, fasi ˈiri ke talaˈia na ngwae nau ki ˈi Israel.’ ”✡

7 Ma sa Herod ka ri ago maˈi ˈuana na ngwae neˈe dao maˈi ki faˈasia fanelana sina fuana alaˈanga agoˈa, ˈiri nia ke dao toˈona kaidaˈi tae neˈe kira eta lisia na faˈi bulubulu baera.

✡ **1:23** Aesea 7:14 ✡ **2:6** Maeka 5:2

8 Ma nia ka baˈe kira kwau ˈuana ˈi
Betlehem, ka fata ˈuri, “Muke leka, muka
lulu ngangata ˈuana na ngela neˈeri.
Ma diˈia kamu ka dao toˈona, muke
faˈarongo nau maˈi, fasi ˈiri nauˈa bore
nau kui leka fuana faˈa aofialana.”
9-10 Ma ˈi buri ˈana sa Herod nia fata
ˈunaˈeri ka sui, kira ka leka naˈa ˈada. Ma
ana kaidaˈi kira dao naˈa kwau sulia na
tala, kira ka lisia laˈu faˈi bulubulu ba kira
eta lilisia logo maˈi ˈi fanelana sina. Kira
ka saeleˈa liu ana kaidaˈi kira lisia laˈu.
Ma faˈi bulubulu neˈeri ka etaeta ˈi naˈo
ada leleka ka daudau bolo faˈinia na kula
ba sa Jesus nia teo ana.
11 Kira ruˈu ˈi luma, ma kira ka lisia
na ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary. Kira
ka bobo uruuru kika faˈa aofia na ngela
neˈeri, ma kira ka ˈifingia na ngwaˈi kira
ki, ma kira ka kwatea naˈa kwateˈa liulani
doe ki fuana: gol, ma na ru neˈe sasuna
moko leˈa, ma na ngwaingwai moko leˈa
ki.*
12 Sui kira ka oli naˈa ˈada sulia ta tala
matamata ˈuana fanoa kira, osiˈana God
nia lui totongaˈi ada saena maliu boleˈa,
ma ka saea noaˈa kira kasi oli laˈu siana
sa Herod.

Na tafiˈa ˈuana ˈi Ejipt

13 Ma ˈi buri ˈana na ngwae neˈeri ki
kira oli naˈa ˈada ˈuana fanoa kira, na
ˈainsel God ka faˈataˈi fuana sa Josef ˈi
saena na maliu boleˈa, ma ka fata ˈuri,
“Josef ˈae, ˈoke tataˈe, ko ngalia na ngela
neˈe faˈinia teˈa nia, muka tafi ˈuana ˈi
Ejipt, ma kamu ka tua maˈi ˈi neˈeri leleka
ka dao ana kaidaˈi nau kui saea muke
oli laˈu maˈi. Osiˈana sa Herod nia lulu
ˈuana na ngela neˈe fasi ˈiri ke saungia.”
14 Ma sa Josef ka tataˈe, ma ka ngalia na
ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary, ma kira ka
leka saena rodo neˈeri ˈuana maˈe fanoa
ˈi Ejipt.
15 Ma kira tua ˈi neˈeri leleka sa Herod
ka mae. Ma na ru neˈeri ka faˈamamana
naˈa tae ba God saea fuana na profet ba
keresia ka ˈuri, “Nau ku ri maˈi ˈuana na
ngela nau faˈasia ˈi Ejipt.”✡
16 Ma kaidaˈi sa Herod na ngwae tata-
lafaˈa ka saiana neˈe ngwae neˈeri ki kira
leka maˈi faˈasia fanelana sina kira ˈosoa
niaˈa, na liana ka saetaˈa liu. Ma nia ka
kwatea fatalana fuana ngwae fuani oro
nia ki fasi ˈiri kike saungia taˈifau kaela
ngela ngwane ki ˈi Betlehem ma ana maˈe
fanoa kalikalia ki taˈifau. Nia falamaada
ˈiri kike saungia kaela ngela ngwane neˈe
noaˈa kasi dao ˈua ana ro faˈi ngaliˈa,
diˈia na alaˈanga ba na ngwae baera ki
sulia kaidaˈi ba faˈi bulubulu baera nia
eta faˈataˈi ana.
17 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe kira tua
saena ˈi Betlehem, kira ka angi ˈuana
ngela kira ki neˈe mae naˈa. Kira angi
ˈunaˈeri, diˈia ba sa Jeremaea na profet
nia saea naˈa maˈi ˈi naˈo,
18 “Kira rongoa lingaˈi angiˈa neˈeri leka
maˈi faˈasia na fanoa ˈi Rama neˈe
lingaˈi oˈomaeˈa doe.
ˈI Rachel ka angisia ngela tiˈitiˈi nia ki.
Kaidaˈi nia angi, noaˈa ta ngwae kasi
gwaˈoa niaˈa, sulia neˈe ngela nia
ki kira mae taˈifau.”✡

Na oliˈa maˈi faˈasia ˈi Ejipt

19 Ma ˈi buri ˈana sa Herod ka mae naˈa,
na ˈainsel God ka faˈataˈi laˈu ˈi saena
maliu boleˈa fuana sa Josef ˈi Ejipt,
20 ma ka fata ˈuri, “Josef ˈae, tataˈe, ˈoke
ngalia naˈa ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary,
muka oli naˈa ˈuana ˈi Israel, osiˈana
ngwae ba kira sasi ˈuana saungilana na
ngela neˈe, kira mae naˈa.”
21 Ma sa Josef ka tataˈe, ma ka ngalia
naˈa ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary, ma
kira ka oli naˈa ˈuana ˈi Israel.
22 Bore ma kaidaˈi sa Josef nia rongoa
sa Akilas nia tatalafaˈa didifulia maˈa nia
sa Herod ˈi Judea, nia ka maˈu ˈani tuaˈa
ˈi neˈeri. Ma na ˈainsel ka saea laˈu fuana
ˈi saena na maliu boleˈa, fasi ˈiri kike leka
ˈuana na abaˈi kula ˈi Galili.
23 Nia neˈe kira ka tua ana fanoa ˈi
Nasaret ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili. Ma
ka faˈamamana naˈa tae ba na profet ki
kira alaˈa ˈuri ana, “Kira ke baˈa saea ˈani
na ngwae faˈasia ˈi Nasaret.”

3

Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu fuana daoˈa toˈona na Christ
(Mark 1:1-8; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

* **2:11** gold, incense, ma myrrh ✡ **2:15** Hosea 11:1 ✡ **2:18** Jeremaea 31:15

1 Ma bara faˈi ngali ˈi burina, kaidaˈi
sa Jesus nia ˈaˈana naˈa, sa John ngwae
ni Siuabu ka dao maˈi, ma ka etangia
naˈa faˈamanataˈanga saena na abaˈi
kula kwasi ˈi Judea, ka fata ˈuri,
2 "Muke kakari alifaˈi faˈasia na ab-
ulaˈanga taˈa kamu ki, sulia kaidaˈi neˈe
God ke gwaungaˈi fafia na ngwae nia ki
karangi dao naˈa."
3 Sa John na ngwae ba na profet Aesea
nia fata maˈi sulia, ma ka ˈuri,
"Taˈi ngwae ka ri ˈi saena na abaˈi kula
kwasi neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia
ta ngwae ka tua ana.
Ma nia ka ˈuri, 'Na Aofia nia ke dao maˈi!
Muke faˈasaga na tala fuana!' "✡

4 Sa John ruˈufia na ifi ˈani ifuna kamel,
ma ka nikia na foˈosae nia ˈi liˈitana ana
na ˈuˈuila buluka. Ma na fanga nia neˈe
siko ki ma na ngingidua kwasi.*
5 Ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi
siana faˈasia na fanoa ba ˈi Jerusalem, ma
na fanoa ki taˈifau ˈi saena abaˈi kula
ˈi Judea, ma faˈasia na fanoa ki taˈifau
karangia na kafo ˈi Jodan.
6 Ma kira ka fulangaˈinia taˈangaˈa kira
ki, ma nia ka siuabu kira ˈi saena kafo ˈi
Jodan.
7 Ma kaidaˈi sa John ka lisia na ngwae
ˈoro ana Farasi ki ma na Sadusi ki kira
leka logo maˈi siana fasi ˈiri nia ka siuabu
kira, nia ka fata ˈuri fuada, "Kamu diˈia
goˈo ˈamuˈa kaela baˈeko tolo ki! Noaˈa
nau ku ˈiri saea laˈu fuamuˈa neˈe na
siuabuˈanga ke faˈatafi kamu faˈasia na
kwaˈikwaˈinga God, sui bore ˈana noaˈa
kamu kasi kakari alifaˈi.
8 Muke sasia lala ru neˈe nia faˈataˈinia
kamu kakari alifaˈi naˈa faˈasia na abula
taˈangaˈa kamu ki.
9 Ma noaˈa kamu kasi manata ˈuri ˈi
saena liamuˈa, 'Kamiˈa na ngwae neˈe
kami futa naˈa maˈi ana kwalafa sa Abra-
ham. ˈAfitaˈi ta kwaˈikwaˈinga faˈasia
God ka dao amiˈa.' Ma nau ku sae saga
ana fuamuˈa, nia talangwaraˈu goˈo ˈana
fuana God ka ngalia ti gwaˈi fau ana fau
neˈe ki, ma ka saungaˈinia ˈani kwalafa
sa Abraham ki!
10 Ana kaidaˈi neˈe, God sasi akaˈu naˈa
ana kwaˈikwaˈinga, diˈia ta ngwae ba nia
dau ana kwaˈikwaˈi, ma ka sasi akaˈu
fuana na tufulana ˈai ki. Ma na ˈai ki
taˈifau neˈe noaˈa kasi fungu ˈani ta fuaˈi
ai leˈa ki, nia ke tufuda ma ka toˈosida ˈi
saena mafula.
11 "Nau ku siuabu kamu ˈani kafo fasi
ˈiri ka faˈataˈinia neˈe kamu kakari alifaˈi
naˈa faˈasia na abulaˈanga taˈa kamu ki.
Bore ma taˈi ngwae neˈe ke leka maˈi
buriku, nia ke baˈa siuabu kamu ˈani na
Anoˈi ru Abu ma na mafula. Ma nia
talingaˈi ka liufi nau, ma nau noaˈa naisi
leˈa ka bolo faˈinia naˈa ngalilana na taˈe
butu nia ki.
12 Ma nia sasi akaˈu naˈa fuana mata-
langaˈilana ngwae ki taˈifau, ka diˈia
ta ngwae ba nia efoa na maga ru leˈa
ki faˈasia na taˈetaˈeru ki. Ma nia ka
fikua na maga ru leˈa ki ˈi saena luma
ni goniruˈa. Ma nia ka doˈofia naˈa
taˈetaˈeru ki ˈi saena na mafula neˈe
duˈaduˈa kasi mae."

Na siuabuˈanga sa Jesus
(Mark 1:9-11; Luke 3:21-22)

13 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka leka
maˈi faˈasia abaˈi kula ˈi Galili ˈuana kafo
ˈi Jodan siana sa John fasi ˈiri sa John ke
siuabu nia.
14 Bore ma sa John ka ili ˈuana na
rokisilana na manatana sa Jesus, ka ˈuri,
"Nia bolo faˈinia ˈaeˈo neˈe ˈoke siuabu
nau, ma ˈoko leka lala maˈi siaku fuana
nau kui siuabu ˈoe."
15 Ma sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri, "Sui
bore ˈana ka ˈunaˈeri, ˈoke sasi naˈa maˈi
ˈamu ta ru fuaku, osiˈana sasilana na ru
neˈe, koro sasi naˈa ru ki taˈifau neˈe God
nia oga." Ma sa John ka ala naˈa fafia.
16 Ma ana kaidaˈi sa Jesus siuabu ka sui
naˈa, nia ka tataˈe maˈi faˈasia kafo. Ma
ˈi langi ka ˈifi fuana, ma nia ka lisia na
Anoˈi ru Abu God ka koso maˈi diˈia ta
bola, ma ka toˈo ˈi fafona.
17 Ma taˈi lingalinga ˈi ru nia talo maˈi
faˈasia ˈi langi ma ka ˈuri, "Nia naˈa neˈe
ngela mutaˈi nau neˈe nau ku alafe liu
ana, ma nau ku saeleˈa liu faˈinia."

✡ **3:3** Aesea 40:3 * **3:4** Na toro ma na fanga neˈe nia talangwaraˈu fuana daoˈa toˈona saena abaˈi kula kwasi. Sa Elaeja na profet ruˈufia ifi neˈe. 2 Kings 1:8; Matthew 17:11-13.

4

Sa Saetan ilitoˈona sa Jesus
(Mark 1:12-13; Luke 4:1-13)

1 Ma ˈi buri ˈana na ru neˈe, na Anoˈi
ru Abu ka talaˈia sa Jesus ˈuana abaˈi kula
kwasi fasi ˈiri sa Saetan ke ilitoˈona.
2 Ma sa Jesus ka abu fanga sulia fai
akwala faˈi asoa ki, ma fai akwala faˈi
rodo ki, ma nia ka fiolo liu naˈa.
3 ˈUnaˈeri, sa Saetan ka leka maˈi siana,
ka fata ˈuri, "Osiˈana neˈe ˈaeˈo na Ngela
God, ˈoke fata fuana gwaˈi fau neˈe ki ˈiri
ke alua ta beret."
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, "Na
Kerekereˈa Abu ba saea, 'Na ngwae noaˈa
kasi mauri goˈo ana fanga taˈifilia. Bore
ma, nia mauri naˈa ˈani alaˈanga ki
taˈifau neˈe saka maˈi faˈasia God.' "✡
5 Sui sa Saetan ka talaˈi laˈu sa Jesus
ˈuana na fanoa abu ˈi Jerusalem, ma nia
ka faˈauua ana taˈi kula neˈe nia raˈe liu
ˈi langi, fafona na Luma Abu God.
6 Ma ka fata ˈuri fuana, "Osiˈana ˈaeˈo
na Ngela God, ˈoke lofo toli ˈi ano faˈasia
ˈi neˈe, sulia na Kerekereˈa Abu ba fata
ˈuri, 'God ke kwatea maˈi na ˈainsel nia ki
fuamu, ma kike sakuˈu, fasi ˈiri na ˈaemu
bore kasi foto ana ta gwaˈi fau.' "✡
7 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, "Ma na
Kerekereˈa Abu ba fata logo ˈuri, 'Noaˈa
ˈoe kosi ilitoˈona God ˈoe.' "✡
8 Sui sa Saetan ka talaˈia laˈu sa Jesus
ˈuana gwauna totoloa fane liu neˈeri, ma
ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga ki taˈifau
ana magalia ma na kwangaˈa kira ki
fuana sa Jesus.
9 Ma sa Saetan ka fata ˈuri, "Na ru neˈe
ki taˈifau goˈo nau ku kwateda fuamu,
diˈia ˈoko bobo uruuru ˈi maana ˈaeku,
ma ˈoko faˈa aofia nau."
10 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, "Saetan
ˈae, ˈoke leka tau kwau faˈasi nau! Sulia
na Kerekereˈa Abu ba saea, 'Taˈifilia God
ˈoe goˈo neˈe ˈoke faˈa aofia, ma ˈoko rao
fuana.' "✡
11 Sui ana kaidaˈi neˈeri, sa Saetan ka
leka naˈa faˈasia sa Jesus. Ma na ˈainsel
ki kira ka leka maˈi, ma kika kwaiˈafi naˈa
ana niaˈa.

Sa Jesus etangia naˈa raoˈa nia
(Mark 1:14-15; Luke 4:14-15)

12 Kaidaˈi sa Jesus rongoa neˈe kira alua
naˈa sa John saena na luma ni lokafo, nia
ka oli ˈuana abaˈi kula ˈi Galili.
13 Ma nia kasi tua saena fanoa nia ˈi
Nasaret. Nia ka leka, ka tua lala ˈana ˈi
Kapaneam, na fanoa ˈi ninimana na ˈosi
ˈi Galili, ana na abaˈi kula ˈi Sebulun ma
ˈi Naftali.
14 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka
faˈamamana na fatalana profet Aesea ba
ˈuri,
15 "Na fanoa ˈi Sebulun ma na fanoa ˈi
Naftali, kira tua saena abaˈi kula
ˈi Galili, ma kira tua sulia tala
ˈuana ˈosi doe, ma ka tua taˈi bali
ana kafo ˈi Jodan, kula neˈe ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki kira tua ana.
16 Na ngwae neˈeri ki, kira tua saena
na maˈerodo, kike baˈa lisia
madakoˈanga doe.
Ma sa tai faˈida neˈe kira tua saena
fanoa rorodoˈa ana maeˈa neˈe,
madakoˈanga ka tala ˈafi kira."✡

17 ˈIta ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus
ka faˈarongo ˈani faˈarongoˈa nia ka
ˈuri, "Muke kakari alifaˈi faˈasia na ab-
ulaˈanga taˈa kamu ki, sulia kaidaˈi God
ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki nia dao
karangi kamu naˈa!"

Sa Jesus laefia fai ngwae dee ki
(Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)

18 Ana kaidaˈi sa Jesus liu sulia na ˈosi ˈi
Galili, nia ka lisia sa Simon (neˈe nia saea
logo ˈani sa Peter) faˈinia sa Andrew na
ngwaefuta nia. Keroˈa ro ngwae dee ki.
Keroˈa dee adaroˈo ˈani furai kera saena
ˈosi ˈi Galili.
19 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo,
"Moro leka maˈi faˈinau, koroˈo ro ngwae
dee iˈa ki, bore ma nai baˈa faˈamanata
koroˈo ˈani ngali ngwaeˈa maˈi fuaku."
20 Ma kaidaˈi neˈeri nama goˈo, kera ka
faˈasia naˈa na furai keroˈa ki, ma kera
ka leka naˈa faˈinia.
21 Sui sa Jesus ka leka laˈu kwau, ma ka
lisia laˈu ta ro ngwae, sa James ma sa John
na ro ngela sa Sebedi ki. Kera tua adaroˈo
ˈi saena na gwaˈi baru faˈinia maˈa kera

✡ **4:4** Diutronomi 8:4 ✡ **4:6** Sam 91:11 ✡ **4:7** Diutronomi 6:16 ✡ **4:10** Diutronomi 6:13 ✡ **4:16** Aesea 9:1, 2

sa Sebedi, ma kira subungia furai kira ki.
Sa Jesus ka saedaroˈo.
22 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, kera ka
faˈasia naˈa adaroˈo na gwaˈi baru faˈinia
na maˈa kera, ma kera ka leka naˈa
faˈinia sa Jesus.

Sa Jesus leka kwailiu faˈinia raoˈa nia (Luke 6:17-19)

23 Sa Jesus ka liufia naˈa fanoa ki
ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili, ma ka
faˈamanata na ngwae ki saena na luma
fuana foˈongaˈa Jiu ki. Ma nia ka
faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa sulia
na Gwaungaˈi ˈanga God, ma ka gura na
ngwae neˈe kira mataˈi ˈani mataˈinga
matamata ki taˈifau neˈe saungida.
24 Ma na alaˈanga ki sulia sa Jesus ka
talofia fanoa ki taˈifau ˈi saena abaˈi kula
ˈi Siria. Ma ngwae ˈoro ki neˈe kira mataˈi
ˈani mataˈinga matamata ˈoro ki, kira
ka ngalida maˈi siana. Na ngwae neˈe
nonida fii liu, ma ngwae neˈe anoˈi ru
taˈa ki ka kwaiˈida, ma na ngwae neˈe
baˈasi saungida ki, ma ngwae neˈe ˈaeda
ka mae, kira leka maˈi siana. Ma sa Jesus
ka gurada taˈifau.
25 Ma na ngwae ˈoro liu ki logo, kira
ka leka sulia sa Jesus ana kaidaˈi neˈeri.
Ngwae faˈasia abaˈi kula ˈi Galili, ma
fanoa ˈi Jerusalem, ma ti fanoa laˈu saena
abaˈi kula ˈi Judea, ma ana abaˈi kula ˈi
Dekapolis, ma faˈasia na bali kafo ˈi Jodan
raˈe lana sina.

5

Na faˈamanataˈanga sa Jesus (Luke 6:20-23)

1 Ma ana kaidaˈi neˈe sa Jesus nia lisia
naˈa fikuˈa doe neˈeri, nia ka raˈe ˈi
gwauna na kula neˈe taˈi fane, ma ka tua
ˈi ano. Ma na fafarongo nia ki kira ka fiku
kalia,
2 ma nia ka talaˈae naˈa ana
faˈamanatalada, ka ˈuri,
3 “Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira
saiana kira dalaˈa ˈi maana God,
osiˈana neˈe kira ka toˈo naˈa ana
ru leˈa ki, kaidaˈi God ka gwaungaˈi
fafi kira.
4 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira
kwaimanatai ki, osiˈana God ke
baˈa gwaleda.
5 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira
faˈatiˈitiˈi kira talada ki, osiˈana
God ke baˈa kwatea na magalia
neˈe fuada.
6 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira
oga liua sasilana ru ˈoloˈolo ki,
osiˈana God ke baˈa faˈatolia mau-
rilada.
7 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe man-
atada ofia ngwae matamata ki,
osiˈana God ke baˈa ofida logo.
8 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe liada
sakadola fuana God, osiˈana kira ke
baˈa lisia God.
9 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira
rao fuana na aroaroˈa ˈi safitana
ngwae ki, osiˈana God ke baˈa sae
kira ˈani na ngela nia ki.
10 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira
faˈakaisida duˈungana sasilana ru
saga ki, osiˈana neˈe kira toˈo naˈa
ana ru leˈa ki, kaidaˈi God ka
gwaungaˈi fafi kira.

11 “Saesaeleˈanga fuamuˈa kaidaˈi neˈe
ngwae ki kira ka fata buri amuˈa, ma kira
ka faˈakaisi kamu, ma kira ka saea ru taˈa
ˈoro ki amuˈa osiˈana kamuˈa naˈa neˈe
fafarongo nau ki.
12 Nau ku saea ru neˈeri osiˈana kike
baˈa sasia logo ru taˈa ki fuamuˈa neˈe
ngwae ki kira sasi ana profet ki maˈi ˈi
naˈo. Muke saeleˈa amuˈa, osiˈana God ke
baˈa kwatea kwaiaraˈanga doe neˈe nia
gonia fuamuˈa ˈi langi.”

Fiki asi faˈinia na unu (Mark 9:50; Luke 14:34-35)

13 Sa Jesus inaˈu ana fatalana ka
ˈuri, “Na fiki asi neˈe faˈaleˈa na fanga
fuamuˈa. Ma kamu logo muke diˈia na
fiki asi fuana faˈaleˈalana na ngwae ki
taˈifau. Bore ma diˈia neˈe asilalana
nia leka faˈasia, nia ˈafitaˈi liu ˈoko faˈa
asila laˈu. Ma noaˈa kasi leˈa naˈa fuana
sasilana laˈu ˈani ta ru, ma nia leˈa fuana
muke ˈui naˈa amuˈa ˈani ˈi maa, fasi ˈiri
na ngwae ki kike uria naˈa ˈada.
14 “Kaumulu diˈia logo na faˈi unu
fuana na ngwae ki taˈifau saena magalia.

Na luma neˈe kira saungaˈinia ˈi gwauna faˈi ua nia ˈafitaˈi ka ago.
15 Ma noaˈa ta ngwae kasi faˈaduˈa na faˈi unu, sui ka alua ˈana ˈi olofana na dako. Kaidaˈi nia faˈaduˈa faˈi unu ka sui mala, nia ka ngalia, ka dauraˈinia ana kula ˈi langi, fasi ˈiri ka rara fuana na ngwae ki taˈifau ˈi saena na luma.
16 Ma ka ˈunaˈeri logo, na faˈi unu kamu ka sina kwau ˈi naˈo ana ngwae ki taˈifau, fasi ˈiri ana kaidaˈi kira lisia na ru leˈa neˈe kamu sasiˈi ki, kika fiˈi baˈatafea na Maˈa kamu neˈe nia tua maˈi ˈi langi.

Faˈamanataˈanga sulia taki sa Moses

17 “Noaˈa kamu kasi fia fasi nau ku leka maˈi fuana na faˈasuilana na taki sa Moses ki ma na faˈamanataˈanga na profet ki. Nau kusi leka laˈu maˈi fuana na faˈasuilada, bore ma nau ku leka lala maˈi fuana na faˈa aliˈafulana na faˈamanataˈanga kira ki.
18 Nau ku saea ru mamana fuamuˈa, ana kaidaˈi neˈe ˈi langi ma na magalia kira teo ˈua, noaˈa ta ru tiˈitiˈi ana na taki ki kasi sui leleka ka dao ana ta kaidaˈi neˈe ru ki taˈifau ana na taki ki ke dao mamana.
19 Nia neˈe, sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi roˈosulia ta taki tiˈitiˈi, ma ka faˈamanata ti ngwae fuana ˈaila ˈanga ana ta taki tiˈitiˈi logo, God ke baˈa alu nia ka ˈisiˈisi ana na ˈInotoˈanga nia. Bore ma sa tai neˈe ka roˈosulia na taki ki ma ka faˈamanata ti ngwae fuana roˈosulilana diˈia niaˈa, God ke baˈa alu nia ke ˈaˈana ˈi saena na ˈInotoˈanga nia.
20 Nau ku saea fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu kasi sasi leˈa ka liufia na ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na Farasi ki ana sasiˈa sulia ru neˈe God nia oga, nia ˈafitaˈi liu muke tua faˈinia ngwae neˈe God ke gwaungaˈi fafida ki.

Faˈamanataˈanga sulia saetaˈanga

21 “Kaumulu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa totongaˈi neˈe kira saea fuana koˈo bora kia ki ˈi naˈo ba ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi sau ngwae. Diˈia sa tai bore ˈana neˈe ka sau ngwae, kike baˈa ngali nia ˈi naˈona na ngwae kwaigiosi ki.’✡
22 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, sa tai neˈe ka saetaˈa fuana na ngwaefuta nia, kike baˈa ngali nia ˈi naˈona na ngwae ni kwaigiosi ki. Ma sa tai neˈe ka saea fuana na ngwaefuta nia, ‘ˈAeˈo na ru ˈoˈo goˈo ˈana,’ kike baˈa ngalia ˈi naˈona na ngwae ni kwaigiosi ki. Ma sa tai neˈe ka saea na ngwaefuta nia ˈani, ‘Na ru boleboleˈa,’ nia ke baˈa leka saena tala ˈuana na mafula neˈe duˈaduˈa noaˈa kasi mae.
23 Ta neˈe, diˈia ˈoko sasi akaˈu naˈa ana kwai suˈusiˈanga ˈoe fuana God fafona na fuli fuˈa, ma ˈoko manata toˈona noaˈa kasi madako ˈua ˈi safitamuroˈo toˈolamu sulia na roraˈa ˈoe,
24 ˈoke faˈasia basi kwai suˈusiˈa ˈoe ˈi maana fuli fuˈa, sui ˈoko oli, ma ˈoko fata kwaima basi faˈinia. Sui ˈi buri, ˈoko oli maˈi, ma ko fiˈi kwate na kwai suˈusiˈanga ˈoe fuana God.
25 “Ma diˈia ta ngwae ka ngali ˈoe fuana kwai matalangaˈinga, ˈoko fata kwaima basi faˈinia, kaidaˈi noaˈa koroˈo kasi dao ˈua. Si diˈia koroˈo dao naˈa, nia ke baˈa kwate ˈoe naˈa fuana na ngwae kwaigiosi, ma ˈi buri ˈana nia ka matalangaˈi ˈoe, nia ka fiˈi kwate ˈoe laˈu fuana ngwae firi ngwae ki, ma na ngwae firi ngwae ki ka fiˈi alu ˈoe laˈu saena lokafo.
26 Nau ku saea fuamu, diˈia nia ˈunaˈeri, nia ˈafitaˈi ˈoko ruˈu faˈasia na lokafo leleka ˈoko kwatea nama na mani ˈisi ˈoe neˈe nia bolo faˈinia kwaˈikwaˈinga ˈoe.

Faˈamanataˈanga sulia araˈinga

27 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa totongaˈi ki kira saea, ‘Noaˈa ˈoe kosi kakabara.’✡
28 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, sa tai bore ˈana neˈe bubungia ta kini ˈani lia ˈi ngwae ni kakabaraˈanga, nia kakabara ka sui naˈa ˈani liana.
29 Nia neˈe, diˈia ˈoko oga ˈoke fulia ta ru taˈa ˈani bali maa ˈoloˈolo ˈoe, ˈoko lafua, ma ˈoko ˈui ˈania faˈasi ˈoe. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko ˈui ˈania ta bali ana na nonimu, ˈasu ˈubani God ka fiˈi ˈui ˈania na nonimu taˈifau ˈi saena na mafula ana kula ni maeˈa.

✡ **5:21** Eksodas 20:13; Diutronomi 5:17 ✡ **5:27** Eksodas 20:14; Diutronomi 5:18

30 Ma diˈia ˈoko oga ˈoke fulia ta ru
taˈa ˈani bali lima ˈoloˈolo ˈoe, ˈoke siki
muusia ma ˈoko ˈui ˈania faˈasi ˈoe. Nia
taˈi leˈa goˈo ˈana diˈia ˈoko ˈui ˈania ta
bali ana nonimu, ˈasu ˈubani God ka fiˈi
ˈui ˈania na nonimu taˈifau ˈi saena na
mafula ana kula ni maeˈa.

Faˈamanataˈanga sulia kwai ilangaˈi ˈanga
(Matthew 19:9; Mark 10:11-12; Luke 16:18)

31 "Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa
totongaˈi ki kira saea, 'Sa tai bore ˈana
neˈe ilangani na ˈafe nia, nia ka kwatea
kerekereˈa ana kwai ilangaˈinga fuana.'✡
32 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea
fuamuˈa, noaˈa ta ngwae kasi ilangani na
ˈafe nia. Diˈia ngwae ilangani ˈafe nia,
niaˈa neˈe kwatea ˈafe nia ka kakabara.
Ma diˈia ta ngwae ka korea laˈu na kini
neˈeri, na ngwae neˈeri nia kakabara
logo ˈi naˈona God. Taˈi ru goˈo neˈe
ngwae saiana ka ilangaˈinia na ˈafe nia
duˈungana, diˈia nia kakabara ana ta
ngwae matamata.
33 "Kamu rongoa logo na fataˈa to-
totongaˈi ki kira saea fuana na ngwae
ki ˈi naˈo ˈua naˈa maˈi, 'Diˈia ˈoko
faˈangasingasia alangaˈinga ˈoe ˈani sa-
tana God, tama noaˈa ˈoe kosi ˈoia naˈa
alangaˈinga ˈoe.'✡
34 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea
fuamuˈa, noaˈa ˈoe kosi faˈangasia
alangaˈinga ˈoe ˈani ta ru. Ma noaˈa
ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani ˈi
langi, osiˈana God nia gwaungaˈi neˈeri.
35 Ma ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga
ˈoe ˈani magalia, osiˈana God nia
gwaungaˈi logo ˈi neˈeri. Ma ˈoe
kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani ˈi
Jerusalem, sulia nia neˈe fanoa na ngwae
tatalafaˈa doe ka tasa.
36 Ma noaˈa ˈoe kosi faˈangasia
alangaˈinga ˈoe ˈani gwaumu, sulia
nia ˈafitaˈi ˈoko saungaˈinia taˈi ifu ˈi
gwaumu ka kwao nama ka goa.
37 Diˈia ˈoko alangaˈi, saea goˈo, 'ˈIu.'
Nama diˈia ˈoe kosi alangaˈi, saea goˈo
'Noaˈa.' Ma diˈia ˈoko saea laˈu ta ru,
na ru neˈeri nia leka naˈa maˈi faˈasia sa
Saetan na ngwae taˈa."

Faˈamanataˈanga sulia kwaiduˈui ˈanga
(Luke 6:29-30)

38 Sa Jesus alaˈa laˈu ka fata ˈuri, "Kamu
rongoa taˈifau naˈa na fataˈa totongaˈi ki
fata ˈuri, 'Diˈia ta ngwae ka faˈalia na
maana ta ngwae, kike faˈalia logo maana
ngwae neˈeri. Ma gwaˈi lifa logo fuana
duˈulana ta gwaˈi lifa.'✡
39 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea
fuamuˈa, noaˈa ˈoe kosi duˈua ta ru neˈe
ta ngwae sasia ka taˈa fuamu. Diˈia ta
ngwae ka fidalia na bali sate ˈoloˈolo ˈoe,
ˈoko alaˈania nia ka fidalia laˈu ta bali
sate mauli amu.
40 Ma diˈia ta ngwae ka ngali ˈoe ˈuana
na matalangaˈinga fuana ngalilana na
toˈongi fafo doe ˈoe, ˈoke alaˈania nia ke
ngalia logo na toˈongi sae ˈoe fuana.
41 Ma diˈia ta ngwae ka suˈumaˈinia
ˈoko ngalia na ˈoko ru nia sulia taˈi kadi
tala, ˈoko ngalia laˈu sulia ruana kadi tala.
42 Ma ˈoke kwatea fuana ta ngwae neˈe
nia ke gania ta ru amu. Ma kaidaˈi ta
ngwae ka oga na ngali langalana ta ru
amu, ˈoko kwatelanga ana fuana.

Muke alafe fuana ngwae ki ka diˈia logo God alafe fuana ngwae ki
(Luke 6:27-28, 32-36)

43 "Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa
totongaˈi ki fata ˈuri, 'Muke alafe ˈamuˈa
fuana na ngwae kwaima kamu ki,✡ ma
muke suulangaˈinia na malimae kamu
ki.'
44 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea
fuamuˈa, muke alafe fuada na malimae
kamu ki, ma muke foˈo fuada sa tai neˈe
kira faˈakaisi kamu.
45 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, muke alu
naˈa na ngela na Maˈa kamu maˈi ˈi langi.
Sulia nia saungaˈinia na sina, ma ka rara
ˈafia na ngwae taˈa ki, ma na ngwae leˈa
ki taˈifau goˈo, ma ka kwatea na uta fuada
sa tai faˈida neˈe kira fulia ru leˈa ki, ma
fuana sa tai faˈida neˈe kira fulia ru taˈa
ki.

✡ **5:31** Diutronomi 24:1 ✡ **5:33** Nambas 30:2 ✡ **5:38** Eksodas 21:24; Diutronomi 19:19; Levitikus 24:20 ✡ **5:43** Levitikus 19:18

46 Diˈia muke alafe goˈo amuˈa fuana
na ngwae neˈe kira alafe fuamuˈa, God
noaˈa kasi kwaiara kamu goˈo. Osiˈana
na ngwae ˈaurafu ni goni maniˈa ana
takisi bore, kira sasia logo ru neˈeri!
47 Ma diˈia kamu fata leˈa goˈo ˈamuˈa
faˈinia na kwaima kamu ki, noaˈa kamu
kasi matamata goˈo faˈasia na ngwae ki
taˈifau. Sulia na ngwae kira kina God ki
bore, kira sasia logo ru neˈeri!
48 Muke saga taˈifau naˈa, diˈia na Maˈa
kamu ˈi langi ba saga taˈifau.”

6

Faˈamanataˈanga sulia sasilana na ru leˈa ki

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke
madafi kamu, ˈasu ˈubani muke sasia
goˈo amuˈa na ru leˈa kamu ki, fasi ˈiri
ngwae ki kike lisia, ma kika auraˈe kamu
faˈiniˈi. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, noaˈa
kamu kasi ngalia ta kwaiaraˈa faˈasia na
Maˈa kamu maˈi langi.
2 Diˈia ˈoko kwatea na kwateˈa fuana
ˈafilana ngwae dalaˈa ki, noaˈa ˈoe kosi
faˈafulangaˈinia fuana ngwae ki fasi ˈiri
kike baˈatafe ˈoe fafiˈi. Sulia na falafala
neˈeri, ngwae kwalabasa ki kira sasi. Kira
kwaiˈafi ana ngwae dalaˈa ki saena luma
fuana foˈongaˈa ki ma sulia na tala doe
ki logo, fasi ˈiri ngwae ki taˈifau kira ka
baˈatafeda. Ma nau ku saea fuamuˈa, God
noaˈa kasi kwatea ta kwaiaraˈa fuada,
sulia kira ngalia naˈa na kwaiaraˈa kira
ki.
3 Ma kaidaˈi ˈoko kwatea ta ru fuana
kwaiˈafiˈanga, noaˈa ˈoe kosi faˈataˈinia
fuana ta ngwae, fasi ˈiri ta kwaima amu
bore noaˈa kasi saiana.
4 Kaidaˈi ˈoko kwatea ta ru fuana ta
ngwae, ˈoke sofongaˈinia faˈasia ta ngwae
bore ˈana noaˈa kasi lisia nama ka saiana.
Sui bore ˈana ˈoko kwate ago ana, na
Maˈa ˈoe neˈe nia tua maˈi langi, nia ka
lisia tae ki neˈe ˈoko sasia, ma nia ka
kwatea kwaiaraˈa fuamu.”

Faˈamanataˈanga sulia na foˈongaˈa (Luke 11:2-4)

5 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kaidaˈi
kamu foˈo, noaˈa kamu kasi diˈia ngwae
kwalabasa neˈe kira foˈo goˈo ˈada fasi
ˈiri neˈe ngwae ki ka lisida. Sulia ana
kaidaˈi kira foˈo, kira oga liu uuˈa saena
luma fuana foˈongaˈa ki, nama sulia tala
doe ki, fasi ˈiri neˈe ngwae ki kira ka
lisida, ma kika auraˈeda. Ma nau ku
saea fuamuˈa, kira ngalia naˈa na kwa-
iaraˈa kira ki faˈasia na ngwae neˈe kira
auraˈeda ki.
6 Ma ana kaidaˈi ˈoko foˈo, ˈoke leka
ana ta kula neˈe tua banitaˈi, ma ˈoko tua
ˈi neˈeri, ma ˈoko foˈosia God, ma noaˈa
ta ngwae kasi lisia. Sui bore ˈana noaˈa
ta ngwae kasi lisi ˈoe ana kaidaˈi ˈoko
foˈo, Maˈa ˈoe neˈe tua maˈi ˈi langi neˈe
ke baˈa lisiˈo. Ma nia logo neˈe ke baˈa
kwaiara ˈoe fuana tae ki neˈe ˈoko sasiˈi.
7 “Ana kaidaˈi kamu foˈo, noaˈa kamu
kasi diˈia laˈu ngwae neˈe kina God ki.
Sulia ana kaidaˈi kira foˈo, kira fata keta
liu, ma noaˈa kira kasi sai madako ana
na tae ki neˈe kira saeˈe. Manatada fia
diˈia kira foˈo keta ˈunaˈeri, God ke baˈa
rongoda.
8 Ma noaˈa kamu kasi sasi laˈu diˈida,
sulia Maˈa kamu maˈi ˈi langi nia saiana
taˈifau naˈa tae ki neˈe kamu boˈoboˈo
ˈuana, sui mala kamu fiˈi gania.
9 “ˈIu, ana kaidaˈi kamu foˈo, muke fata
ˈuri,
‘Maˈa kami ˈi langi ˈae,
Kami oga ngwae ki taˈifau kike faˈadoea
satamu, osiˈana nia abu liu.
10 Dao maˈi ˈani gwaungaˈi ˈanga ˈoe fafia
maurilana ngwae ki taˈifau.
Ma na kwaiogaiˈanga ˈoe kike sasia naˈa
ˈi ano diˈia logo ˈi langi.
11 ˈOke kwatea maˈi fuamiˈa na fanga
neˈe bolo fuana asoa neˈe.
12 ˈOke rufuanata ana taˈangaˈa kami
ki, diˈia logo neˈe kami rufuanata
ana taˈangaˈa ngwae ki taˈifau neˈe
kira fulia ru taˈa ki amiˈa.
13 ˈOe kosi danga ˈani kami fuana il-
itoˈonga ka liufi kami.
Ma ˈoko olitaˈi kami faˈasia sa Saetan.’

14 “Aia, ma diˈia kamu rufuanata ana sa
tai neˈe fulia ru taˈa amuˈa, Maˈa kamu
maˈi ˈi langi nia ka rufuanata logo ana
taˈangaˈa kamu ki.
15 Ma diˈia kamu kasi rufuanata ana
sa tai neˈe nia fulia ru taˈa amuˈa, Maˈa

kamu maˈi ˈi langi bore noaˈa kasi rufuanata logo amuˈa.”

Faˈamanataˈanga sulia abu fangaˈa

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ana kaidaˈi kamu abu fanga fuana foˈongaˈa ngasingasiˈa, noaˈa kamu kasi diˈia ngwae kwalabasa ki. Sulia ana kaidaˈi kira abu fanga, kira lia diˈia ngwae kira kwaimanatai fasi ˈiri neˈe ngwae ki ka lisi neˈe kira abu fanga, ma kika fataleˈa ada. Aia, ma nau ku saea fuamuˈa, na ngwae neˈe ki ˈafitaˈi kira ka ngalia ta kwaiaraˈa laˈu, sulia ngwae ki kira kwatea naˈa na kwaiaraˈa kira ˈani tafelada. Ma God noaˈa kasi kwatea naˈa ta kwaiaraˈa fuada.

17 Bore ma ana kaidaˈi ˈoke abu fanga, ˈoke siu ˈamu, ma ˈoko salaifu ˈamu diˈia ˈoko sasia sulia asoa ki,

18 fasi ˈiri ta ngwae kasi lia saiamu neˈe ˈoko abu fanga. Ma sui bore ˈana ta ngwae kasi lia saiamu, Maˈa ˈoe ˈi langi ka lisi ˈoe, ma nia ka kwatea na kwaiaraˈa fuamu osiˈana na tae ki neˈe ˈoko sasiˈi. Nia saiana ka lisiˈo sulia asoa ki, sui bore ˈana noaˈa ˈoe kosi lisia.”

Faˈamanataˈanga sulia toˈoruˈa
(Luke 12:33-36)

19 Sui, sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamu kasi gonia na toˈoruˈa kamu ki ˈi neˈe saena magalia ana na kula neˈe sufusufu ma na furaˈa ke faˈalia, ma na ngwae bili ki ka bilia.

20 Muke gonia na toˈoruˈa kamu ki ˈi langi, kula sufusufu ma na furaˈa kasi faˈalia, ma na ngwae bili noaˈa kasi bilia.

21 Osiˈana kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia teo ˈi langi, na maurilamuˈa ka agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana ˈi langi. Ma kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia teo saena magalia, na maurilamuˈa ka agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana ru saena na magalia ki.

22 “Si diˈia maamu leˈa, ˈoko tua saena na madakolaˈa ana faˈamanata ˈanga God, osiˈana na maamu neˈe dau talaˈia maˈi madakolaˈa saena nonimu.

23 Diˈia noaˈa ˈoe kosi lisia na madakolaˈa neˈe, maamu neˈe taˈa, ma ˈoko tua goˈo ˈamu saena maˈerodo. Muke madafi kamu, si diˈia kamu ilangani na madakolaˈa God, saena maurilamuˈa nia rodoˈa liu mala.”

Sa Jesus faˈamanata sulia God faˈinia toˈoruˈa
(Luke 16:13; 12:22-31)

24 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “ˈAfitaˈi ta ngwae ka rao fuana ta ro ngwae ˈaˈana matamata. Diˈia nia ˈunaˈeri, nia ke baˈa malimaeˈa ana ta ngwae ˈaˈana, ma ka kwaima ana ta ngwae ˈaˈana. Ma nia ka rao leˈa fuana ta ngwae, ma ka danga faˈiburi ˈani ta ngwae. Nia neˈe, ka ˈafitaˈi liu diˈia neˈe muke rao fuana God ma na mani laˈu ana taˈi kaidaˈi.

25 “Ta neˈe nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia tae neˈe kamu ke ˈania, ma muka kwaˈufia, ma tae neˈe kamu ke toro ˈani fafia nonimuˈa. Osiˈana na mauriˈa neˈe, nia leˈa ka tasa liufia na fanga, ma na noni neˈe, nia leˈa ka tasa liufia na toro.

26 Lisia na faˈi noˈo ki saena mamanga, noaˈa kira kasi ˈabera goˈo sulia raoˈa ana ta oˈola. Ma noaˈa kira kasi loia goˈo ta fanga, ma kira kasi saungaˈinia goˈo ta babala fuana alu fangaˈa. Bore ma Maˈa kamu ˈi langi sareda goˈo ˈana. Aia, God nia lia doe liu amuˈa ka liufia mala faˈi noˈo ki. Nia neˈe, God ka sare kamu goˈo ˈana.

27 Sui bore ˈana kamu ka manata ˈabera sulia mauriˈa kamu ki, nia ˈafitaˈi liu kamu ka sasi maurilamuˈa ka taˈi tau tiˈitiˈi laˈu.

28 “Ma faˈuta mo neˈe muka manata ˈabera sulia na toro ki? Muke lisia basi na takana ˈai neˈe kira afola ki. Noaˈa kira kasi rao goˈo, ma noaˈa kira kasi saungaˈinia goˈo ta toro fuada.

29 Ma nau ku saea fuamuˈa, kira lia kwanga ka tasa liufia toro neˈe sa Solomon na tatalafaˈa nia ruˈufiˈi ki.

30 Ma na takana ˈai ki, kira teo goˈo ˈada sulia kala kaidaˈi dokodoko, ma kira ka ˈui logo ˈanida saena mafula. Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, God nia faˈaruˈufida ˈani ru leˈa ki. ˈUri ma kamu fitala fasi God noaˈa kasi faˈatoro kamu logo? Na fitoˈonga kamu ki nia tiˈitiˈi.

31 “Ta neˈe, noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈuri, ‘Na fanga, ma na ru ni kwaˈufilana, nama na toro nau ki ke baˈa leka maˈi faˈasia ˈi faˈi?’

32 ˈIu, na ngwae tua kwaikinai ana God ki, kira saiana manata ˈaberaˈa sulia ru neˈeri ki. Ma kamuˈa, Maˈa kamu ˈi

langi nia saiana ka sui naˈa neˈe kamu boˈoboˈo ˈuana ru neˈeri ki.
33 Muke oga liu lala ˈamuˈa na mauriˈa
neˈe God nia gwaungaˈi fafia ka tasa
faˈinia sasilana na ru saga ki. Muke
oga liu ˈamuˈa ru neˈe ki ka liufia na
ru matamata ki taˈifau, ma nia ke baˈa
kwatea fuamuˈa na ru ki taˈifau neˈe
kamu boˈoboˈo ˈuana ki.
34 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi manata
ˈabera sulia boˈoboˈo ˈanga fuana rorodo.
Teo naˈa ˈana fuana rorodo. Noaˈa kasi
bolo fuana muke fikua na ˈabera ˈanga
rorodo ki faˈinia na ˈabera ˈanga ki ana
asoa taˈena logo. Osiˈana asoa taˈena toˈo
ana ˈaberaˈanga bolo faˈinia taˈena.”

7

Faˈamanataˈanga sulia matalangaˈilana ta ngwae
(Luke 6:37-38, 41-42)

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi matalangani ta ngwae mata-
mata, ˈasu ˈubani God ka matalangaˈi
kamu logo.
2 Diˈia kamu matalangani ta ngwae,
God ke matalangaˈi ˈunaˈeri logo amuˈa.
Ma taki tae neˈe kamu matalangaˈinia
ˈani ta ngwae, na taki neˈeri logo neˈe
God ke baˈa matalangaˈi kamu ˈani.
3 ˈOko toˈo ana taˈangaˈa doe ki, bore
ma ˈoko balufia goˈo ˈamu ta ngwae neˈe
nia toˈo ana taˈangaˈa tiˈitiˈi. ˈOko diˈia
taˈi ngwae neˈe nia lisia na gegeo ˈi saena
na maana sa toˈolana, bore ma nia kasi
lisia goˈo ta buli ano doe neˈe nia saena
maana talana.
4 Ma ˈoko fata ˈuri fuana na ngwae
matamata, ‘ˈOko fulia ta ru neˈe nia taˈa,
alaˈania nai faˈasaga maurilamu.’ Bore
ma ˈoe kosi manata ˈabera goˈo sulia
taˈangaˈa doe neˈe ˈoko sasiˈi ki.
5 ˈAeˈo ngwae kwalabasa. ˈOke faˈasia
basi na taˈangaˈa ˈoe ki. Sui, ˈoko fiˈi bolo
fuana kwaiˈafiˈanga kwau ana ta ngwae
matamata fuana na taˈangaˈa nia ki.
6 “Ma noaˈa kamu kasi kwatea ru abu
ki fuana kui ki, sulia kira ke abula, ma
kike baˈa ˈale kamu. Ma noaˈa kamu kasi
kwatea na laungi kamu ki fuana gwata ki,
ˈasu ˈubani kira kata uria goˈo ˈada.”*

Faˈamanataˈanga sulia tae neˈe God sasia ana kaidaˈi kulu gania
(Luke 11:9-13)

7 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamu ke
gani ana God ˈiri muke ngalia ru neˈe
kamu gani ˈuana. Kamu ke lulua ru kamu
boˈoboˈo ˈuani ki ana God, ma nia ka ˈafi
kamu, ˈiri muke lisia. Kamu ke faˈafo ana
sinamaa, ma God ke ˈifi fuamuˈa.
8 Osiˈana na ngwae ki taˈifau neˈe kira
gani ana God, kira ngalia naˈa ru neˈe
kira gania. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe
kira lulua ru kira boˈoboˈo ˈuani ki ana
God, kira ka lisia. Ma na ngwae ki taˈifau
neˈe kira faˈafo ana sinamaa, ma God ke
ˈifi fuada.
9 “ˈUri ma, sa tai aumulu ana maˈa ki,
neˈe diˈia na ngela ˈoe nia ganiˈo ˈuana
fanga, ˈoke kwatea lala na fau fuana?
10 Ma diˈia na ngela ˈoe nia gani ˈuana
ta iˈa, ˈoke kwatea lala faˈi loi fuana?
Noaˈa liu!
11 Sui bore ˈana kamuˈa taˈifau ngwae
taˈa ki, kaumulu saiana kwatelana na ru
leˈa ki fuana ngela kaumulu ki. Bore ma
na Maˈa kamu neˈe nia ˈi langi, nia leˈa
ka tasa liufi kamu. ˈUnaˈeri neˈe nia ka
kwatea na ru leˈa ki fuana ngwae ki neˈe
kira gani nia ˈuana.
12 “Ta tae neˈe kamu oga ana ngwae
matamata ki kike sasia fuamuˈa, muke
sasia logo fuada. Sulia nia neˈe na
fadalana na faˈamanataˈanga ana taki sa
Moses ki, ma na profet ki taˈifau.”

Na tala ˈuana mauriˈa ma ˈuana maeˈa
(Luke 13:24)

13 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke ruˈu
kwau ana sinamaa neˈe susukuru, sulia
na tala ma na sinamaa neˈe doe ma ka
reba, nia leka ˈuana na maeˈa firi. Ma
na lekaˈa sulia ka talangwaraˈu goˈo ˈana,
ma na ngwae ˈoro liu ki neˈe kira leka
sulia na tala neˈeri.
14 Aia, na tala ma na sinamaa neˈe
susukuru nia leka ˈuana na mauriˈa firi,
ma na lekaˈa sulia ka ˈafitaˈi, ma bara
ngwae goˈo neˈe kira leka sulia.”

* **7:6** Jesus fata ˈuri ka faˈataˈinia neˈe Faˈarongoˈa Leˈa noaˈa ˈiri totolia ngwae aburongo neˈe ˈidufaˈi ˈaila ˈani.

Sulia na profet ˈosoˈoso ki
(Luke 6:43-44)

15 Sa Jesus ka alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Muke madafi kamu faˈasia na profet ˈosoˈoso ki. Muke madafi kamu sulia kira liaˈia ngwae leˈa ki, bore ma na manatalada neˈe diˈia kui kwasi ki neˈe kira oga faˈali lamuˈa.
16 Ma muke baˈa lia sai goˈo ˈamuˈa ana na profet ˈosoˈoso neˈeri ki ˈani ru taˈa neˈe kira sasiˈi ki. Kulu saiana ˈai ki taˈifau nia leˈa nama ka taˈa, osiˈana fufuaˈi ru kira ki neˈe kira fungu ˈani. Ma nia ˈafitaˈi ta ngwae ka fisua na fufuana ˈai leˈa faˈasia na kwalongarangaraˈa.
17 Ma na ˈai leˈa nia fungu nama ˈani fuaˈi ru leˈa ki, ma na ˈai taˈa ki ka fungu logo ˈani fuaˈi ru taˈa ki.
18 ˈAi leˈa ˈafitaˈi ka fungu ˈani fuaˈi ru taˈa, ma na ˈai taˈa ˈafitaˈi ka fungu ˈani fuaˈi ru leˈa.
19 Na ˈai ki taˈifau goˈo neˈe noaˈa kasi fungu ˈania ta fuaˈi ru leˈa, kira ka tufuda, ma kika ˈui ˈanida ˈi saena mafula.
20 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, muke baˈa lia saiana na profet ˈosoˈoso ki ˈani ru neˈe kira sasiˈi ki.”

Faˈi asoa ana kwai matalangaˈinga
(Luke 13:25-27; 6:47-49)

21 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa laˈu na ngwae ki taˈifau neˈe kira fata ˈuri aku, ‘Aofia ˈae! Aofia ˈae!’ kira ke tua faˈinia ngwae neˈe God ke gwaungaˈi fafida ki. Ma sa tai faˈida neˈe kira sasi sulia na kwaiogaiˈanga Maˈa nau ˈi langi goˈo neˈe, kike tua faˈinia ngwae neˈe God ke baˈa gwaungaˈi fafida ki.
22 Ma na ngwae ˈoro ki kike baˈa fata ˈuri fuaku ana faˈi asoa ana matalangaˈinga neˈeri, ‘Aofia ˈae, kaimili faˈatalo naˈa sulia fatalana God ˈani na satamu, ma kami ka ifulani na anoˈi ru taˈa ki ˈani na satamu, ma kami ka sasia ru ˈoro ni ˈarefoˈanga ki ˈani satamu.’
23 Bore ma nai baˈa fata madako ˈuri fuada, ‘Nau noaˈa kusi sai aumulu. Kaumulu na ngwae taˈa ki. Muke leka tau kwau faˈasi nau!’
24 “Nia neˈe, na ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa alaˈanga nau ki, ma kira ka sasi sulia, kira diˈia na ngwae liatoˈo neˈe nia saungaˈinia na luma nia ˈi fafona na diro ˈai ki neˈe nia ˈilia ka koso lalo.
25 Na uta doe ka toˈo, ma na kafo ki ka igo, ma na iru doe ka kwaiˈia na luma neˈeri, bore ma na luma neˈeri kasi ˈasia goˈo, sulia nia uu ngasi ˈi fafona na diro ˈai ngasi ki.
26 “Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa na alaˈanga nau ki, ma noaˈa kasi sasi sulia, kira diˈia na ngwae bolebleˈa neˈe saungaˈinia na luma nia ˈi fafona one, ma noaˈa nia kasi ˈilia diro ˈai ki kasi koso lalo goˈo.
27 Na uta doe ka toˈo, ma na kafo ki ka igo, ma na iru doe ka kwaiˈia na luma neˈeri, ma na luma neˈeri ka ˈasia, ma ka mangisi taˈifau naˈa.”
28 Ana kaidaˈi sa Jesus faˈamanata na ngwae ki ˈani na ru ki taˈifau ka sui, kira ka ˈarefo liu,
29 sulia kira sai leˈa ana neˈe sa Jesus nia faˈamanata ˈani ngasingasiˈanga ma na mamanaˈanga maˈi ana God. Noaˈa nia kasi donga laˈu sai ˈi ruˈanga ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki, osiˈana kira faˈamanata lala ˈani ngasingasiˈanga kira ki talada.

8

Sa Jesus gura ngwae mataˈi
(Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia koso naˈa maˈi ˈana faˈasia ˈi gwauna faˈi ua neˈeri, na fikuˈa doe liu kira ka leka maˈi sulia.
2 Ma taˈi ngwae neˈe kuu saungia nonina ka leka maˈi, ma ka bobo uruuru naˈona sa Jesus, ma ka fata ˈuri, “Araˈi kwa, diˈia ˈoko maˈudi, ˈoko saiana ˈoke gura nau goˈo ˈamu kwa.”
3 Sui sa Jesus ka taga kwau na limana, ma ka sama toˈona nonina, ma ka fata ˈuri, “ˈIu, nau ku maˈudi. ˈOko mafo naˈa.” Ma ˈaliˈali ˈi buri ˈana alaˈanga neˈeri ki sa Jesus saea goˈo, na kuu neˈeri ka siki naˈa faˈasia ngwae neˈeri.
4 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa laˈu ta ngwae ˈani ru neˈe nau ku sasia fuamu. Bore ma ˈoke leka basi, ma ˈoko faˈataˈinia naˈa nonimu fuana na fata abu God, ˈoko alaˈania fata abu God ka iroˈo. Sui ma ˈoko kwatea na kwaisuˈusiˈanga ˈoe diˈia ba

sa Moses nia saea fuana kwatelana, fasi ˈiri ke kwatea faˈamamanaˈanga fuana na ngwae ki taˈifau neˈe nonimu nia mafo naˈa." Ma sa Jesus ka kwatea ngwae neˈeri ka leka naˈa ˈana.

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae (Luke 7:1-10)

5 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia dao naˈa ana fanoa ˈi Kapaneam, taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae ni fuˈa ki faˈasia ˈi Rom, nia ka leka maˈi siana sa Jesus, ma ka gania fuana ke ˈafia
6 ma ka ˈuri, "Aofia ˈae, na ngwae ni rao nau, nia mataˈi liu, ma ka teo goˈo ˈana, ma ka kina faˈitaˈilana nonina, ma na nonina ka fii liu."
7 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, "Leˈa goˈo ˈana, nau kui baˈa leka maˈi ˈuana ˈi luma ˈoe fuana guralana."
8 Ma ngwae faˈinaˈonaˈo neˈe ka fata laˈu ˈuri fuana sa Jesus, "Kwala Aofia kwa, noaˈa nau kusi totolia fasi ˈiri nau ku kwalo ˈoe ˈi saena luma nau. ˈOke saea goˈo maˈi ta alaˈanga, si diˈia ˈoko saea bore ˈamu maˈi ta alaˈanga, na ngwae rao nau nia ke baˈa ˈakwa naˈa.
9 Nau ku saiana ˈoko bolo goˈo ˈamu fuana sasilana ru neˈeri, duˈungana nauˈa talaku na ngwae nau ku rao ˈi olofana na ngwae doe ki, ma nau ku toˈo ana ngwae ni fuˈa ki neˈe kira rao ˈi olofana na gwaungaˈinga nau. Ma diˈia nau ku fata ˈuri fuana ta ngwae, 'ˈOke leka,' ma nia ka leka naˈa. Ma diˈia nau ku fata ˈuri fuana ta ngwae, 'ˈOke leka maˈi,' nia ka leka logo maˈi. Ma diˈia nau ku saea ta ngwae rao nau ma nau ku ˈuri, 'ˈOke sasia nama ru neˈe,' nia ka sasia naˈa."
10 Ma kaidaˈi sa Jesus rongo na ru neˈe, nia ka ˈarefo liu. Ma nia ka abula fuana ngwae neˈe kira leka sulia ki, ma ka fata ˈuri fuada, "Nau ku saea fuamuˈa, naisi lisia ˈua ta ngwae neˈe nia faˈamamana ka ˈuri, sui bore ˈana saena ˈi Israel.
11 Ma nau ku saea fuamuˈa, ngwae ˈoro neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kike leka maˈi faˈasia fanoa ˈoro ki saena magalia fuana ˈadoˈa faˈinia na koˈo bora kia ki sa Abraham, sa Aesak, ma sa Jakob ana maoma ana saeleˈanga ˈi langi.
12 Ma ˈorolada Jiu ki neˈe fuila kira ka ˈado ana ru leˈa ki ana ˈi langi, God ke baˈa lalida ˈuana kula rorodoˈa. Ma kaidaˈi kira tua ana kula neˈeri, kike baˈa angi, ma kike ˈala girigiri ˈani lifada, osiˈana kira nonifii."
13 Ma sa Jesus ka kakari abula laˈu fuana ngwae doe neˈeri, ka fata ˈuri fuana, "ˈOko oli kwau. Nau ku sasia naˈa ru neˈe ˈoko gania, osiˈana ˈoko faˈamamana ana nauˈa." Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na ngwae rao ba nia ka ˈakwa naˈa.

Kaidaˈi sa Jesus gura ngwae mataˈi ˈoro (Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 Ma ana taˈi asoa, sa Jesus ka leka maˈi ˈi luma sa Peter. Kaidaˈi sa Jesus ruˈu ˈi luma, nia ka lisia funga kini sa Peter nia teo goˈo ˈana, neˈe nia mataˈi ana ˈakoˈakoˈa doe.
15 Ma sa Jesus ka sama toˈona limana na kini neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na ˈakoˈakoˈanga neˈe ka sui naˈa faˈasia. Nia ka ˈakwa naˈa, ma ka tataˈe ka sasi fanga naˈa ˈana fuana sa Jesus.
16 Ma kaidaˈi nia saˈulafi naˈa, ngwae ana fanoa neˈeri kira ka ngalia maˈi ngwae ˈoro ki siana neˈe anoˈi ru taˈa ki kira ruˈufida. Ma sa Jesus ka ifulani anoˈi ru taˈa neˈeri ki faˈasida ˈani fatalana goˈo. Ma nia ka gura logo ngwae mataˈi ki taˈifau.
17 Kaidaˈi nia sasia na ru neˈeri ki, nia faˈamamana na fatalana na profet Aesea ba keresia ka fata ˈuri, "Niaˈa neˈe faˈamauri kia faˈasia na mataˈinga kia ki."✡

Dongalana sa Jesus neˈe ˈuri mala (Luke 9:57-62)

18 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ngwae ˈoro kira fiku maˈi kalikalia, nia ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, "Kulu toˈofolo ˈuana bali ˈosi loˈoko."
19 Ana kaidaˈi neˈeri logo, taˈi ngwae faˈamanata ana taki ki ka leka maˈi siana sa Jesus ka fata ˈuri, "Ngwae Faˈamanata ˈae, nau ku oga nai leka faˈi ˈoe ˈi faˈi bore ˈana neˈe ˈoke leka ˈuana."

✡ **8:17** Aesea 53:4

20 Kaidaˈi sa Jesus rongoa na ru neˈe,
nia ka fata ˈuri, “Noaˈa nia kasi talang-
waraˈu. Na kui kwasi ki kira toˈo ana na
kula kira ki fuana teoˈa, ma na noˈo ki
logo kira ka toˈo ana na nuˈi kira ki. Bore
ma nauˈa, na Ngela Ngwae, noaˈa nau
kusi toˈo ana ta luma ˈaku talaku fuana
maliuˈa ana.”
21 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki,
ka fata fuana sa Jesus ka ˈuri, “Araˈi kwa,
ˈoke alaˈani nau ˈiri nau kui leka, ku tua
basi faˈinia maˈa nau, leleka nia ka mae
mala, nau ku kwaiatoa ka sui, nau ku fiˈi
dongaˈo.”
22 Sa Jesus olisia ka fata ˈuri, “Noaˈa.
ˈOke leka naˈa maˈi faˈinau ana kaidaˈi
neˈe. Alaˈania na ngwae neˈe noaˈa kira
kasi toˈo ana mauriˈa ana God ki, kike
kwaiatoa naˈa ˈada na ngwae mae kira
ki.”

Kaidaˈi sa Jesus nia balufia na iru ma na nafo
(Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

23 Ma sa Jesus ka taˈe saena gwaˈi baru
faˈinia fafarongo nia ki.
24 Ma ana kaidaˈi kira ˈidu tau naˈa
kwau, maˈe kauburu ka dao ˈaliˈali maˈi,
ma na asi ka lualuaˈa, ma ka magara naˈa
maˈi fafia na gwaˈi baru neˈeri. Ma na
gwaˈi baru neˈeri ka karangi kuru naˈa.
Bore ma sa Jesus nia ka maliu goˈo ˈana
saena gwaˈi baru neˈeri.
25 Na fafarongo nia ki kira ka faˈa
ada, kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa! ˈOke
faˈamauri kulu! Kulu karangi mae naˈa.”
26 Ana kaidaˈi neˈeri sa Jesus ka fata
ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka maˈu?
Nau ku lisia na faˈamamana ˈanga kamu
aku noaˈa ˈiri doe.” Sa Jesus ka fata
ˈunaˈeri fuada taˈifau ka sui, nia ka
tataˈe, ma ka fata ngasingasiˈa fuana iru
ma na nafo, fasi ˈiri kira ka tua aroaro.
Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na iru ma na
nafo ki kera ka tua aroaro naˈa, ma ka
folaˈa naˈa.
27 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo
liu, ma kika fata ˈuri, “Ngwae faˈuta naˈa
niniˈa re? Na iru ma na nafo ki bore kira
roˈo naˈa sulia!”

Sa Jesus ifulani anoˈi ru taˈa ki faˈasia ro ngwae ki
(Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ana ta bali
ˈosi ana maˈe fanoa ˈi Gadara, sa Jesus
ka dao toˈona ro ngwae neˈe anoˈi ru
taˈa ki tua adaroˈo. Ro ngwae neˈe ki
kera tua maˈi saena maˈe faoda ana alu
ngwae maeˈa saena. Ma osiˈana keroˈa
balubaluˈa liu, neˈe kwate ma noaˈa ta
ngwae kasi dao karangia goˈo kula neˈe
kera tua ana.
29 Ana kaidaˈi anoˈi ru ki neˈe tua ana
ro ngwae neˈeri ki, kira lisia sa Jesus,
kira ka ri ˈuri, “Ngela God ˈae, tae neˈe
ˈoko oga ˈoke sasia aimili? Faˈuta ˈoko
leka maˈi fuana faˈakaisi laimili ˈi naˈona
mala na kaidaˈi neˈe faˈakaisi ˈanga ke
dao?”
30 Ana kaidaˈi neˈeri, na gwata ˈoro ki
kira fanga karangia ˈi neˈeri.
31 Na anoˈi ru neˈeri ki kira ˈengo ana sa
Jesus kika ˈuri, “Diˈia ˈoko ifulani kaimili,
ˈoke lali kaimili ˈuana saena gwata loˈoko
ki.”
32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana anoˈi
ru neˈeri ki, “Mulu leka naˈa!” Ma kira
ka faˈusaka, ma kira ka leka naˈa ˈuana
saena gwata neˈeri ki. Ma gwata neˈeri ki
taˈifau kira leka toli naˈa sulia ninimana
faulifu neˈeri ˈuana saena ˈosi baera. Ma
kira ka mae taˈifau ˈi neˈeri.
33 Ma na ngwae neˈe kira lia sulia gwata
neˈeri ki, kira ka lalili ˈuana fanoa kira.
Ma kira ka alaˈa sulia ru neˈe sa Jesus
sasia, ma na tae neˈe nia fuli fuana na
ro ngwae baera ki faˈinia na anoˈi ru ba
kiri.
34 Ma na ngwae ki taˈifau ana maˈe
fanoa neˈeri kira ka leka taˈifau maˈi
fuana lisilana sa Jesus. Ana kaidaˈi kira
dao siana, kira ka ˈengoa niaˈa fasi ˈiri
nia leka faˈasia fanoa kira.

9

Sa Jesus gura taˈi ngwae nonina mae
(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Aia, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia
ki, kira raˈe ˈi saena gwaˈi baru, ma kira
ka toˈofolo laˈu ana gwaˈi ˈosi doe neˈeri
ˈi Galili. Ma kaidaˈi kira dao naˈa ana
fanoa nia ˈi Kapaneam,
2 ti ngwae kira ka ngalia maˈi taˈi
ngwae neˈe nonina mae ˈi fafona ˈifitaˈi
siana sa Jesus, ˈiri nia ka gura. Ma kaidaˈi
sa Jesus ka lisia naˈa faˈamamanaˈanga

kira, nia ka fata ˈuri fuana ngwae non-
ina mae neˈeri, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu
laˈu ngwade, nau ku rufuanata naˈa ana
taˈangaˈa ˈoe ki taˈifau neˈe ˈoko sasiˈi.”
3 Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae
faˈamanata ana taki ki kira ka manata
ˈuri, “Talitoˈona goˈo God neˈe saiana
rufuanatalana taˈangaˈa ki. Nia ka
faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia God.”
4 Ma sa Jesus nia sai logo ana man-
ataˈanga kira ki saena liada, ma nia ka
fata ˈuri fuada, “Kamu kasi manata taˈa
laˈu ˈunaˈeri.”
Ma sa Jesus saiana logo neˈe kira
faˈamamana talitoˈona goˈo God neˈe ke
gura ngwae ki.
5 Goˈo ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri, “Diˈia
nau ku fata ˈuri fuana ngwae nonina taˈu
neˈe ku ˈuri, ‘Taˈangaˈa ˈoe ki, nau ku
rufuanata naˈa ani,’ kaumulu kasi lisia
goˈo neˈe nia fuli. Bore ma diˈia nau ku
fata ˈuri, ‘Tataˈe ma ˈoko fali,’ ˈi neˈeri
kamu ka fiˈi lisia neˈe ngasingasiˈanga
nia aku fuana guraˈa.
6 Kaidaˈi nai baˈa gura ngwae neˈe,
nai faˈataˈinia fuamuˈa neˈe nauˈa, Ngela
Ngwae, nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana rufuanatalana ana taˈangaˈa ki.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae
nonina taˈu neˈeri, “ˈOke tataˈe naˈa,
ngalia ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa ˈi
fanoa ˈoe.”
7 Ana kaidaˈi neˈeri goˈo, ngwae neˈeri
ka tataˈe, ma ka oli naˈa ˈuana fanoa nia.
8 Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia
tae neˈe sa Jesus nia fulia, kira ˈarefo, ma
kika maˈu. Ma kira ka baˈatafea God sulia
nia kwatea na ngasingasiˈanga ˈunaˈeri
fuana na ngwae ki.

Sa Jesus ri ˈuana sa Matthew (Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

9 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka
naˈa faˈasia kula neˈeri, nia ka lisia sa
Matthew. Nia tua goˈo ˈana ana kula
fuana gonilana mani ana takisi, si neˈe
nia rao ˈi neˈeri. Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke leka maˈi faˈinau.” Ma sa
Matthew ka tataˈe, ma ka leka naˈa ˈana
faˈinia.
10 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus nia
baˈea sa Matthew fuana fafarongo nia,
nia ka leka fanga naˈa ˈi luma nia. Ma
na ngwaˈi toˈa goni mani ana na takisi ki
tua logo ˈi neˈeri. Ma ti ‘ngwae aburongo’
logo, kira fanga logo faˈinia sa Jesus ma
na fafarongo nia ki.
11 Ma kaidaˈi neˈe Farasi ki kira lisia
ru neˈe, kira ka fata fuana na fafarongo
nia ki kika ˈuri, “Nia bolo faˈinia nia kasi
fanga laˈu faˈinia ‘ngwae aburongo ki’.”
12 Sa Jesus ka rongoa ru neˈeri, ma
ka fata ˈuri, “Ngwae neˈe noaˈa kira
kasi mataˈi ki, kira kasi oga goˈo ta
ngwae kwaigurai, bore ma ngwae neˈe
kira mataˈi ki tari, kira ka boˈoboˈo ˈuana
ngwae kwaigurai.
13 Muke manata basi sulia fadalana
Kerekereˈa Abu ba ˈuri, ‘Nau ku oga
kamu ke kwaimanatai fuana ngwae ki,
ma noaˈa laˈu na kwaisuˈusiˈanga kamu
ki.’✡ Nau ku ˈiri leka laˈu maˈi fuana
laefilana ngwae ˈoloˈolo ki ˈiri kike kakari
alifaˈi, bore ma na ngwae neˈe abulal-
ada taˈa ki lala tari neˈe nau ku leka
maˈi fuana laefilada ˈuana rokisi man-
ataˈanga.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga ke noaˈa, muke sae saeleˈa (Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Buri ˈana ru neˈeri ki, na fafarongo sa
John ngwae ni Siuabu ki, kira ka leka maˈi
siana sa Jesus, kika fata ˈuri, “Kaimili
faˈinia na Farasi ki, kami saiana mika abu
fanga. Ma faˈuta mo neˈe fafarongo ˈoe ki
noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri?”
15 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nia
kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira tua ana
fafangaˈa ana ara araˈinga neˈe kika
kwaimanatai. Duˈungana neˈe, kaidaˈi
araˈi faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida
ngwae ki, kira saeleˈa. Bore ma kaidaˈi
ke dao maˈi aigaˈi neˈe kike baˈea na
araˈi faolu faˈasida. ˈUnaˈeri mala, kira
fiˈi abu fanga laˈu, osiˈana neˈe kira
kwaimanatai. Nia neˈe noaˈa kasi bolo
faˈinia na fafarongo nau ki neˈe kike abu
fanga kaidaˈi nau ku tua ˈua goˈo ˈaku
faˈinida.”
16 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa
ta ngwae kasi subungia ta toro neˈe nia
muu naˈa ˈani ta ngisingisi toro faolu.
Si diˈia nia sasia ˈunaˈeri, na ngisingisi

✡ **9:13** Hosea 6:6

toro faolu neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri duˈungana toro faolu nia lukuluku ˈi buri ˈana saˈulana, ma nia ka sasi na maˈekwakwa neˈe ka doe liu.
17 “Ma muke sai logo ana, neˈe noaˈa kasi bolo fuana ta ngwae ka alua naˈa waen faolu ˈi saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila nanigot, duˈungana ngwaˈi ru ˈua neˈeri kasi baˈu. Si diˈia nia sasia ˈunaˈeri, kaidaˈi na waen neˈeri ke totoro goˈo maˈi, nia ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua neˈeri, ma na waen neˈeri ka kisitaˈi, ma na ngwaˈi ru neˈeri ka taˈa naˈa. Nia neˈe ngwae ke alua nama waen faolu ˈi saena na ngwaˈi ru faolu neˈe nia saiana ke baˈu fasi ˈiri ro ru neˈeri ki noaˈa kasi taˈa.”

Sa Jesus nia gura ro kini ki (Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ˈua, taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae Jiu ki ka leka maˈi. Ma nia ka bobo uruuru ˈi naˈona sa Jesus, ma ka fata ˈuri, “Na sariˈi nau fiˈi maemae goˈo. Nau ku oga ˈoko leka maˈi ˈiri ˈoke alua limamu fafia ˈiri nia ka mauri laˈu ˈana.”
19 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira ka leka faˈinia ngwae neˈeri.
20 Ma ana kaidaˈi kira leka ˈua goˈo ˈada, taˈi ˈafe neˈe gwaˈi ˈabu tafangia, ma nia ka mataˈi ˈani sulia akwala ma ro faˈi ngali ki, nia ka leka maˈi burina sa Jesus, ma ka sama toˈona mumuduˈana ifi keta nia.
21 Osiˈana na kini neˈe nia manata ka ˈuri, “Sui bore ˈana diˈia nau ku sama toˈona na mumuduˈana ifi sa Jesus, nau ku ˈakwa naˈa.”
22 Kaidaˈi nia sama toˈona na mumuduˈana ifi nia, sa Jesus ka alifaˈi, ma ka lisia naˈa kini neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOe kosi manata ˈabera laˈu. ˈOko ˈakwa naˈa, sulia ˈoko faˈamamana ana nauˈa.” Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na mataˈinga neˈeri ka sui naˈa faˈasia.
23 Ma kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira dao, kika ruˈu ˈi luma ngwae faˈinaˈonaˈo neˈeri, kira ka lisia na ngwae ki kira ufia naˈa ˈau ana maeˈa, ma na ngwae ˈoro ki laˈu goˈo kira fiku ˈi neˈeri, ma kira ka angi.
24 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae neˈeri ki, “Kaumulu taˈifau goˈo muke ruˈu ˈi maa. Ngela kini neˈe noaˈa kasi mae goˈo, bore ma nia maliu goˈo ˈana.” Kaidaˈi kira rongoa sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, kira ka gaˈasia lala niaˈa.
25 Ma ˈi buri ˈana na ngwae ki kira ka leka faˈasia, sa Jesus ka ruˈu kwau saena mae luma neˈeri, ma ka sama ˈi maana na limana sariˈi neˈeri, ma nia ka tataˈe.
26 Buri ˈana ru neˈe sa Jesus nia sasia, na alaˈanga sulia fiˈi talofia na abaˈi kula neˈeri taˈifau.

Sa Jesus gura ro ngwae maada rodo ki

27 Buri ˈana sa Jesus nia leka kwau faˈasia kula neˈeri, na ro ngwae maada rodo ki kira donga sa Jesus, kera ka ri, ma keka fata ˈuri, “Ngwae neˈe futa ana kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa ˈae, ˈoke manatai keroˈo!”
28 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu ˈi saena taˈi luma, ro ngwae maada rodo neˈeri ki kera ka ruˈu logo ˈi burina. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “ˈUri ma koroˈo faˈamamana ana nauˈa fasi nau ku bolo fuana guralana na maamuroˈo?”
Ma kera ka olisia keka fata ˈuri, “ˈIu, Aofia.”
29 Ma sa Jesus ka sama toˈona na maadaroˈo, ka fata ˈuri, “Osiˈana neˈe koroˈo faˈamamana, ru neˈeri ka fuli mamana naˈa fuamuroˈo.”
30 Ma na maada ka lia naˈa, ma sa Jesus ka fata ngasingasiˈa fuadaroˈo noaˈa kera kasi faˈarongo ˈani ta ngwae.
31 Ma sui ana kaidaˈi kera ruˈu naˈa kwau, kera fiˈi alaˈa naˈa adaroˈo sulia sa Jesus siana sa tai faˈida neˈe kera dao toˈona saena bali abaˈi kula neˈeri.

Sa Jesus gura taˈi ngwae kwakwana kulu

32 Aia, ma kaidaˈi ro ngwae ba kiri kera ruˈu kwau, ti ngwae kira ngalia laˈu maˈi taˈi ngwae siana sa Jesus. Na kwakwana ngwae neˈeri nonoto, sulia taˈi anoˈi ru taˈa neˈe ruˈufia.
33 Ma sa Jesus ka ifulani anoˈi ru taˈa neˈeri faˈasia ngwae neˈeri. Sui, na ngwae neˈe ka fata logo ˈana. Ma na ngwae neˈe kira fiku ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ˈarefo liu ana, ma kira ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi lilisia ˈua maˈi ta ru ˈuri ˈi fanoa kia ˈi Israel!”

34 Bore ma na Farasi ki, kira ka fata
ˈeˈe ana sa Jesus kika ˈuri ˈada, “Ngwae
gwaungaˈi ana anoˈi ru taˈa ki neˈe kwa-
tea ngasingasiˈanga fuana ngwae neˈe ka
ifulani ˈana anoˈi ru taˈa ki.”

Sa Jesus nia kwaimanatai fuana Jiu ki

35 Ma kaidaˈi sa Jesus nia liliu ˈana
ana fanoa doe ki ma na maˈe fanoa
ki, nia ka faˈamanata saena luma fuana
foˈongaˈa kira ki, ma ka fulangaˈinia na
Faˈarongoˈa Leˈa sulia ˈInotoˈanga God,
ma ka gura ngwae neˈe kira mataˈi ˈani
mataˈinga matamata toˈotoˈo ki taˈifau.
36 Ma sa Jesus nia lisia na ngwae neˈe
ki, ma ka kwaimanatai liu fuada sulia
kira ngwataˈutaˈu, ma kira kasi totolia
ˈafilada talada. Kira diˈia sipsip ki neˈe
noaˈa ta ngwae fuana liaˈa sulida.
37 Ma nia neˈe sa Jesus ka fata ˈuri
fuana fafarongo nia ki, “Na ngwae neˈe ki
diˈia na unitaˈi ˈai nia maua naˈa saena
oˈola ma niˈi ka ˈoro liu. Bore ma na
ngwae rao ki neˈe noaˈa kasi ˈoro ˈiri kike
talaˈida ˈuana God.
38 Aia, ˈunaˈeri kamu ke foˈo, ma muke
gania God neˈe ˈaˈana ana raoˈa fasi ˈiri
ke kwatea maˈi ngwae ni rao ki kike
talaˈida ˈuana God.”

10

Sa Jesus nia filia na akwala ma ro lifurongo ki
(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

1 Sa Jesus ka saea naˈa maˈi akwala
ma ro ngwae ni fafarongo nia ki siana,
ma ka kwatea naˈa ngasingasiˈanga fuada
fuana ifulangaˈilana na anoˈi ru taˈa
ki, ma fuana na guralana na mataˈinga
matamata ˈoro toˈotoˈo ki taˈifau.
2 Ma na satana na akwala ma ro ngwae
lifurongo nia ki neˈe ˈuri: etana, sa Simon
(neˈe nia saea logo ˈani sa Peter), ma na
ngwaefuta nia sa Andrew, ma sa James
ma sa John, ro ngela sa Sebedi ki.
3 Ma sa Filip, ma sa Batolomiu, ma
sa Tomas, ma sa Matthew, na ngwae ba
fuana gonilana mani ana takisi, ma sa
James na ngela sa Alfeas, ma sa Tadeas,
4 ma sa Simon, ta ngwae ana ngwaˈi
toˈa Jiu neˈe kira oga lalilana na ngwaˈi
toˈa ˈi Rom faˈasia ˈi Israel, ma sa Judas
Iskariot na ngwae ba nia ke baˈa ˈolosaea
sa Jesus fuana malimae nia ki.

Sa Jesus asungaˈinia na akwala ma ro ngwae lifurongo ki
(Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Ma sa Jesus ka asungaˈinia na akwala
ma ro ngwae neˈeri ki, ka ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi leka ˈi safitada ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki, ma kamu kasi ruˈu ˈi saena ti
fanoa ana ngwae ˈi Samaria ki.
6 Muke leka lala ˈaumulu fuada na
ngwae ˈi Israel ki, neˈe kira diˈia na sipsip
ki neˈe kira oˈosi naˈa ˈada.
7 Ma ana kaidaˈi kamu leka, kamu
ka fulangaˈinia ˈuri, ‘Kaidaˈi God ke
gwaungaˈi fafia ngwae nia ki, nia dao
karangi kamu naˈa!’
8 Ma kamu ke gura ngwae mataˈi ki, ma
kamu ke taˈea ngwae mae ki, ma kamu
ke gura na ngwae neˈe kuu nia faˈalida
ki, ma kamu ke ifulani na anoˈi ru taˈa
ki. Kaumulu ngali sakongaˈi ana, ˈunaˈeri
neˈe muke kwate ˈoˈo logo.
9-10 Na ngwae ni rao, nia bolo faˈinia na
ngwae ki ka lia sulia. Nia neˈe ana kaidaˈi
kaumulu leka, noaˈa kamu kasi manata
ˈabera ˈuana dauˈa fafia ta mani. Noaˈa
kamu kasi ngalia ta ngwaˈi. Ma noaˈa
kamu kasi ngalia ta ro toˈongi nama ta
taˈe butu, nama ta faˈi kuba bore.
11 “Ma diˈia kamu dao ana ta fanoa,
muke lia ˈuana ta ngwae neˈe oga ke
kwalo kamu ˈuana ˈi saena luma nia. Ma
muke tua faˈinia ngwae neˈeri leleka ka
dao ana kaidaˈi muke leka faˈasia maˈe
fanoa neˈeri.
12 Ma ana kaidaˈi kamu ruˈu ˈi saena ta
luma, muke fata ˈuri fuana ngwae neˈe
kira tua neˈeri ki, ‘God ke faˈaleˈa kamu,
ma na aroaroˈanga nia ka tua faˈi kamu
ˈi saena na luma neˈe.’
13 Diˈia neˈe ngwae saena luma neˈeri
kira ka kwaima faˈi kamu, na faˈaleˈanga
kamu ke baˈa tua logo faˈi kira. Ma diˈia
noaˈa, na faˈaleˈanga neˈeri ka oli logo
maˈi fuamuˈa.
14 Aia, ma diˈia kamu dao ana ta fanoa,
ma noaˈa ta luma nama noaˈa ta ngwae
kasi maˈudi goˈo fuana kwalo lamuˈa,
nama kira ka ˈaila ˈania rongolana fata-
lamuˈa, muke leka faˈasia na kula neˈeri.
Ma ana kaidaˈi kamu leka faˈasia, muke

kwaˈi tafula ano faˈasia ˈaemuˈa diˈia
na faˈabasuˈanga naˈa fuada neˈe God
ke baˈa matalangaˈi kira, duˈungana kira
ˈaila ˈania rongolana fatalana God.
15 Ma nau ku saea ru mamana
fuaumulu, ana faˈi asoa neˈe God
ke baˈa matalangani na magalia, na
kwaˈikwaˈinga neˈe nia ke baˈa kwatea
fuana ngwae neˈeri ki ka doe ka tasa
liufia matalangaˈinga neˈe God ke baˈa
kwatea fuana ngwae taˈa ba kiri saena
ro maˈe fanoa ba ˈi Sodom ma ˈi Gomora
ki.”

Sulia na faˈakaisi ˈanga (Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke
fafarongo leˈa, nau ku baˈe kamu kwau
ˈuana na ˈafitaˈiˈanga, osiˈana kamu leka
naˈa diˈia sipsip ki siana ngwae taˈa ki
neˈe kira diˈia naˈa kui kwasi ki neˈe kira
oga faˈalilamuˈa. Nia neˈe, muke lialia
leˈa, ma noaˈa kamu kasi sasi ta ru rora
neˈe kika fafi kamu ˈani.
17 Muke lia suli kamu, osiˈana ti ngwae
kira ke baˈa dau kamu, ma kira ka talaˈi
kamu siana ngwae kwaigiosi ki, ma kika
ulasi kamu saena luma ni foˈongaˈa kira
ki.
18 Duˈungana neˈe kamu leka suli
nau, kike baˈa tara kamu siana ngwae faˈinaˈonaˈo ma na tatalafaˈa kira
ki fuana matalangaˈilamuˈa. Ma ana
kaidaˈi kira sasi naˈa ˈunaˈeri, muke
faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa fuada
ma fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.
19 Kaidaˈi kira ngali kamu ˈi naˈona
ngwae ni kwaigiosi ki, noaˈa kamu kasi
manata ˈabera ˈuana ta tae neˈe muke
saea ma muke baˈa fata faˈuta ˈani,
osiˈana God naˈa neˈe ke baˈa kwatea
alaˈanga ki fuamuˈa fuana saelani ana
kaidaˈi neˈeri.
20 Noaˈa kamu kasi baˈa alaˈa taˈifili
kamu naˈa. Na Anoˈi ru God na Maˈa
kamu maˈi langi neˈe ke baˈa faˈafata
kamu.
21 “Ngwae ˈoro ki, kike baˈa ngalia ngwae asina kira ki neˈe kira faˈamamana
aku fuana ngwae ki ˈiri kika saungida.
Ma ngwae ˈoro ki logo, kike baˈa sasi
logo ˈunaˈeri ana ngela kira ki neˈe kira
faˈamamana aku. Ma ngela ˈoro ki logo,
kike baˈa malimae naˈa ana maˈa ma teˈa
kira ki, ma kika ngalida siana ngwae ki
fuana saungilada.
22 Na ngwae ˈoro ki, kika ila ˈani kamu
sulia kamu na fafarongo nau ki. Ma
diˈia sa tai bore ˈana neˈe ka faˈamamana
ngasi, leleka ka dao ana na ˈisilana
kaidaˈi ana ˈafitaˈi ˈanga, God ke baˈa
faˈamauri nia.
23 Diˈia ngwae ana taˈi fanoa kira
faˈakaisi kamu, muke tafi, muke leka
faˈasia maˈe fanoa neˈeri ˈaliˈali, ma
kamu ka leka laˈu ˈaumulu ˈuana ta fanoa
matamata. Nau ku saea fuamuˈa, ˈafitaˈi
kamu ka faˈasuia goˈo na raoˈa kamu ana
maˈe fanoa Israel ki, ˈi naˈo ana nauˈa, na
Ngela Ngwae, nai baˈa dao maˈi.
24 “Aia, na ngwae neˈe nia saesaeˈi
ru goˈo ˈana, nia ˈafitaˈi ka doe liufia
na ngwae neˈe faˈamanata nia. Ma na
ngwae ni rao noaˈa kasi doe liufia na araˈi
gwaungaˈi nia.
25 Nia ka leˈa fuana ngwae saesaeˈi
ru ke baˈa usulia na ngwae faˈamanata
nia. Ma na ru neˈe kira sasia ana ngwae
gwaungaˈi, ke baˈa sasia logo ana ngwae
rao nia ki. Ma diˈia nauˈa, na ngwae
gwaungaˈi kamu, kira sae nau ˈania sa
Saetan* neˈe ngwae gwaungaˈi ana anoˈi
ru taˈa ki, ˈirai ma kamuˈa bore, kike baˈa
sae kamu ˈania ta sata neˈe taˈa ka tasa.”

Muke maˈungia God (Luke 12:2-9)

26 Sa Jesus ka fata laˈu fuana na fafarongo nia ki ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
maˈu ˈani na ngwae ki. Ru ki taˈifau neˈe
ngwae ki kira sofongaˈinia, God ke baˈa
faˈataˈinia. Ma na ru ago ki taˈifau, God
ke baˈa fata sulia.
27 Ma na ru neˈe nau ku saea fuamuˈa
ˈi saena na rodo, muke saea laˈu goˈo ana
ˈataˈata asoa. Ma ru neˈe nau ku kwaroro
ana fuamuˈa, muke fata abitako fuada na
ngwae ki taˈifau.
28 Ma noaˈa kamu kasi maˈungia na ngwae ki neˈe kira saungia na nonimuˈa ka
mae, bore ma nia ˈafitaˈi fuana na saungilana na mangoˈi ru. Muke maˈungia lala
God, osiˈana niaˈa neˈe bolo faˈinia naˈa
malangisilana na mango ˈi ru ma na noni

* **10:25** Bielsebul nia ta sata logo ana sa Saetan.

ru saena na kula neˈe mafula duˈaduˈa kasi mae.
29 Ma na noˈo tiˈitiˈi ki bore neˈe miga, nia ˈafitaˈi fuana kala taˈi noˈo ada ka ˈasia ˈi ano diˈia na Maˈa kamu ˈi langi noaˈa kasi alaˈania.
30 Aia, ma kamuˈa bore, na ifu ana gwaumuˈa ki, God nia saiani taˈifau goˈo.
31 Nia neˈe noaˈa kamu kasi maˈu, osiˈana God nia manata doe ana ngwae ki ka liufia na faˈi suba miga ˈoro neˈe ki!
32 "Ma sa tai neˈe ka fulangaˈinia fuana na ngwae ki fasi nia ka faˈamamana nau, nau ku fulangaˈinia ˈunaˈeri logo fuana na Maˈa nau ˈi langi.
33 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka tofe nau ˈi maana ngwae ki, nai baˈa tofe logo fafia fuana na Maˈa nau ˈi langi."

Barangisiˈa osiˈana faˈamamanalana sa Jesus
(Luke 12:51-53; 14:26-27)

34 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Noaˈa kamu kasi fia laˈu fasi nau ku leka maˈi faˈinia na aroaroˈa fuana magalia. Noaˈa nau kusi ngalia goˈo maˈi aroaroˈa. Nau ku leka maˈi fasi ˈiri sa tai neˈe noaˈa kasi faˈamamana aku, kira ke baˈa fuˈa faˈinia na ngwae nau ki.
35-36 Na malimae ngwae, niaˈa neˈe ta ngwae goˈo ana kwalafa nia. Sulia ngwae ˈalako ki, kike baˈa fuˈa faˈinia maˈa kira ki. Ma na kini sariˈi ki, kike baˈa fuˈa faˈinia teˈa kira ki. Aia, na kini neˈe ˈafe maˈi ki bore, kike baˈa fuˈa faˈinia funga kini kira ki.
37 "Ma sa tai bore ˈana neˈe ka alafe ana na maˈa nia nama na teˈa nia ka liufi nau, nia noaˈa kasi totolia ka donga nau. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka alafe fuana na ngela nia ki ka liufi nau, nia noaˈa kasi totolia ka donga nau.
38 Ma nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka diˈia ta fafarongo aku, si diˈia nia noaˈa kasi maˈudi fuana donga laku, sui bore ˈana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke mae ana ˈai rara folo.
39 Ma sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga nau duˈungana ni oga ka sasi ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa talafia na mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe noaˈa nia kasi sasi sulia kwaiogaiˈanga nia ki talana, ma nia maˈudi ke mae osiˈana nia donga nau, nia ka toˈo ana mauriˈa firi.

Kwaiaraˈa ki
(Mark 9:41)

40 "Ma sa tai bore ˈana neˈe nia kwalo kamu, nia kwalo nau logo. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka kwalo nau, nia kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
41 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka kwaloa na profet, osiˈana neˈe ngwae neˈeri nia rao fuana God, nia ke baˈa ngalia naˈa kwaiaraˈa diˈia logo na kwaiaraˈa neˈe God kwatea fuana na profet. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka kwaloa na ngwae saga, sulia na ngwae neˈeri nia saga, nia ke baˈa ngalia naˈa kwaiaraˈa diˈia naˈa ngwae saga.
42 Ma nau ku saea ru mamana fuamuˈa, diˈia ta ngwae ka kwatea ta maˈe kafo gwari fuana ta taˈi ngwae ana na fafarongo neˈe nau ki, sulia neˈe niaˈa na fafarongo nau, nia ke baˈa ngalia logo ta kwaiaraˈa."

11

Sulia sa John ngwae ni Siuabu
(Luke 7:18-35)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa fuana na akwala ma ro fafarongo nia ki ka sui, nia ka leka laˈu fuana faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa faˈinia faˈamanatalana ngwae ana maˈe fanoa ki kalikalia ˈi Galili.
2 Ana kaidaˈi neˈeri sa John ngwae ni Siuabu nia tua ˈi saena na luma ni lokafo, nia ka rongoa na raoˈa neˈe sa Jesus Christ nia sasiˈi ki, ma nia ka kwatea ti ngwae ana fafarongo nia ki kira ka leka siana sa Jesus.
3 Ma kira saefiloa, kira ka fata ˈuri, "ˈOke faˈarongo kami maˈi. ˈUri ma ˈaeˈo naˈa neˈe na Christ neˈe sa John saea ke baˈa dao maˈi, nama kami ke masia laˈu ˈaimili ta ngwae matamata?"
4 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Kamu ke oli, ma muka faˈarongoa sa John ˈani na ru neˈe kamu rongoˈi ma kamu ka lisiˈi ki.
5 Na ngwae neˈe maada rodo ki, kira ka lia laˈu. Ma na ngwae neˈe ˈaeda mae ki, kira ka fali laˈu. Ma na ngwae neˈe

kuu faˈalida ki, na nonida ka mafo naˈa.
Ma na ngwae neˈe alingada bani ki, kira
ka rongo laˈu. Ma na ngwae neˈe kira
mae naˈa ki, kira ka mauri laˈu.✡ Ma
na Faˈarongoˈanga Leˈa baera, ba nau ku
fata naˈa sulia fuana ngwae dalaˈa ki.✡
6 Ma ˈoilakiˈa fuana sa tai neˈe noaˈa
kasi manata ruarua ana nauˈa.”
7 Kaidaˈi neˈe na fafarongo sa John
ki kira oli naˈa, sa Jesus ka fata sulia
sa John fuana na fikuˈa neˈeri, ka ˈuri,
“Ana kaidaˈi kamu leka siana sa John
saena abaˈi kula kwasi, sa tai nini kamu
leka fuana lisilana ˈi neˈeri? Ta ngwae
neˈe manata ruarua ka diˈia goˈo ˈana
ta gwango rade neˈe nia saola ana iru?
Noaˈa! Sa John nia noaˈa laˈu ngwae
ˈunaˈeri.
8 ˈUri ma, tae neˈe kamu leka fuana
lisilana? Ta ngwae neˈe nia toro ˈania ifi
neˈe folilana doe? Noaˈa! Osiˈana ngwae
neˈe kira toro ˈunaˈeri ki, kira tua ˈi saena
luma ngwae tatalafaˈa ki.
9 Kamu ke faˈarongo nau maˈi. Tae
neˈe kamu leka kwau fuana lisilana? Ta
profet? ˈIu! Nia ta profet mamana logo!
Ma nia liufia mala na profet ˈi naˈo ki
taˈifau.
10 Sa John naˈa ba kira kerekere sulia
saena Kerekereˈa Abu ana kaidaˈi God
nia fata fuana na Christ ka ˈuri, ‘Lia basi,
nai baˈa kwatea kwau na ngwae ni ngali
alaˈanga nau ˈi naˈo amu, fasi ˈiri nia ke
sasi akaˈu ana ngwae ki fuamu.’
11 “Nau ku saea ru mamana fuamuˈa,
sa John nia talingaˈi ka liufia na ngwae
ki taˈifau neˈe kira futa maˈi ˈi saena
magalia neˈe. Sui ka ˈunaˈeri bore ana,
na ngwae neˈe kira tiˈitiˈi ki saena na
Gwaungaˈi ˈanga God, kira talingaˈi ka
tasa ka liu ana sa John.*
12 Aia, talaˈae maˈi ana kaidaˈi sa John
nia etangia faˈarongoˈa ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa leka ka dao taˈena, na ngwae taˈa ki
kira ka fuˈalia Gwaungaˈi ˈanga God, ma
kira sasi ˈuana laulana Gwaungaˈi ˈanga
God.
13 Na taki sa Moses ki, ma na profet ki
taˈifau leleka ka dao ana kaidaˈi sa John,
kira fata faˈatalo maˈi sulia daolana maˈi
na Christ.
14 Kira saea sa Elaeja na profet ke baˈa
oli laˈu maˈi ˈi naˈona na Christ. Ma nia
leˈa fuana kamu ka faˈamamana neˈe sa
John naˈa neˈe sa Elaeja baera.
15 Muke fafarongo leˈa ana alaˈanga
neˈe nau ki.”
16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Nau kui faˈabolotaˈinia fuamuˈa na tua
lamuˈa ngwae ana taˈena, kamuˈa diˈia
na kaela ngela neˈe kira fiku ˈi maana
usiˈa ˈani ro fikuˈa ki. Ma kira ka ri
kwailiu fuada,
17 ‘Kaimili ufi ˈau, ma kamu kasi
ngwaˈe goˈo sulia. Ma kaimili ka ngulia
na faˈi ngu sulia maeˈa fuaumulu, ma
kamu kasi kwaimanatai goˈo.’
18 Kaidaˈi sa John ngwae ni Siuabu nia
dao maˈi, nia abu fanga, ma noaˈa kasi
kwaˈufia ta waen, ma kira ka saea fasi nia
toˈo ana anoˈi ru taˈa.
19 Sui, kaidaˈi nauˈa, na Ngela Ngwae,
nau ku dao maˈi, nau ku fanga fiku,
ma nau ku kwaˈu faˈinia ngwae ki, ma
kamu ka fata logo ˈuri, ‘Kamu lisia! Nia
fanga doe, ma ka kwaˈu doe ana waen,
ma nia ka kwaima faˈinia ngwae neˈe
kira goni mani ana takisi ki ma ngwae
abulalada taˈa ki logo.’ Bore ma, ngwae
neˈe kira roˈosulia na liatoˈo God ki, kira
faˈataˈinia neˈe God nia mamana.”

Fanoa doe ki noaˈa kasi faˈamamana sa Jesus
(Luke 10:13-15)

20 Buri ˈana sa Jesus fata ˈunaˈeri ka
sui, nia ka talaˈae ka fata dalea naˈa maˈe
fanoa ba nia sasia maˈi na faˈanadaˈa
ˈoro ki ana, sulia ngwae ana maˈe fanoa
neˈeri ki kira kina kakari alifaˈi ˈanga
faˈasia taˈangaˈa kira ki.
21 Sa Jesus nia fata ˈuri, “Nia taˈa
lilisu naˈa fuamuˈa neˈe kamu tua ˈi
Koresin. Ma kamuˈa neˈe kamu tua ˈi
Betsaeda ka ˈunaˈeri logo. Osiˈana kamu
ˈiri faˈamamana na faˈanadaˈa ˈoro ba
nau ku sasia fuamuˈa ki. Diˈia kira sasi
faˈanadaˈa neˈeri ki ˈi Taea ma ˈi Saedon†
ˈi naˈo, na ngwae ˈi neˈeri ki kira ka tua ˈi
ano, ma kira ka ruˈufia toro biliˈa ki, ma

✡ **11:5** Aesea 35:5-6 ✡ **11:5** Aesea 61:1 * **11:11** Sa Jesus saea ru neˈe osiˈana noaˈa ta raoˈa ˈiri talingaˈi ka liufia talongaˈilana neˈe na Christ ke baˈa dao likotaˈi maˈi. Na raoˈa neˈe ba sa John sasia. † **11:21** Na ro fanoa doe neˈe ki, kira talo faˈinia taˈangaˈa kira ki.

kira ka rafua nonida ana fuˈa, fasi ˈiri ka faˈataˈinia neˈe kira kakari alifaˈi taˈifau naˈa faˈasia abula taˈangaˈa kira ki.
22 Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, ana faˈi asoa God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ana magalia neˈe, na kwaˈikwaˈinga kamu ke baˈa tasa ka liufia na ngwae ˈi Taea faˈinia Saedon ki.
23 "Aia, kamuˈa na tuaˈa ˈi Kapaneam, kamu fia God ke baˈa lafu kamu ˈuana ˈi langi. Bore ma, nia ke baˈa ˈui lala ˈani kamu ˈi saena kilu ana nonifiiˈa. Sulia na faˈanadaˈa ba nau ku sasiˈi ˈi maˈe fanoa kamu ki, si diˈia nau ku sasia maˈi ˈunaˈeri ˈi Sodom, ˈirai ngwae ˈi Sodom ki kira ka kakari alifaˈi naˈa, ma God noaˈa kasi malangisia fanoa kira ki.
24 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, ana faˈi asoa neˈe God ke baˈa matalangani na ngwae ana magalia, na kwaˈikwaˈinga kamu ke baˈa tasa ka liufia na ngwae ˈi Sodom ki."

Leka maˈi muka mamalo
(Luke 10:21-22)

25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka foˈo ka fata ˈuri, "Maˈasi, ˈaeˈo neˈe ˈoko gwaungaˈi fafia ru ki taˈifau ˈi langi ma ˈi ano logo. Nau ku baˈatafe ˈoe, duˈungana neˈe ˈoko faˈataˈinia Gwaungaˈi ˈanga ˈoe fuana ngwae neˈe kira diˈia ngela tiˈitiˈi ki, ma ˈoko sofongaˈinia ru neˈe ki faˈasia ngwae neˈe kira auraˈeda duˈungana kira liatoˈo, ma kika lia saiana ru ˈoro ki.
26 ˈIu Maˈasi, na ru neˈeri ki nia ˈunaˈeri naˈa sulia na kwaiogaiˈanga ˈoe ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo."
27 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fikuˈa neˈeri, "Maˈa nau nia kwatea ru ki taˈifau naˈa fuaku. Ma taˈifilia na Maˈa goˈo neˈe nia saiaku na Ngela nia. Ma taˈifilia logo na Ngela talana neˈe nia saiana Maˈa nia, ma taˈifili goˈo ngwae neˈe na Ngela nia filida fuana faˈataˈilana fuada ki, neˈe kira saiana na Maˈa.
28 "Na fataˈa totongaˈi neˈe na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki kira alua fuamuˈa ki, niˈi kwate ma kamu ka laeorooro naˈa olofaniˈi. Mulu leka maˈi siaka, ma nai baˈa lafutaˈinia faˈasi kamu.
29 Ma muke kwairoˈoi aku, ma nai baˈa faˈamanata kamu, sulia na falafala nau ki enoeno ma ka aroaro, ma muke dao toˈona na mamaloˈanga fuana na mangomuˈa.
30 Osiˈana na kwai talaˈi ˈanga nau fuamu, nia talangwaraˈu fuana dongalana."

12

Sa Jesus naˈa neˈe ngwae ˈinotoˈa ana asoa Sabat
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ana taˈi Sabat asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira leka, ma kira ka liu toˈo folo ana taˈi oˈola ana witi, na ru kira saungani fuana beret. Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo nia ki kira fiolo, ma kira ka fisua fingi ru ki, ma kira ka ˈania.
2 Ma ti ngwae ana Farasi ki kira lisida. Ma kira ka balufia sa Jesus kira ka ˈuri, "ˈOko lisia! Na ru neˈe fafarongo ˈoe ki kira sasia, nia ˈoia na taki sa Moses ki, duˈungana kamu loia witi neˈe ana Sabat, asoa ana mamaloˈa!"
3 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Nau ku saiana kaumulu toˈomaˈi sulia saena Buka Abu na ru ba sa David na tatalafaˈa nia sasi ˈi naˈo. Ana kaidaˈi neˈeri, sa David faˈinia ngwae nia ki kira fiolo liu,
4 nia ka leka ˈi saena na luma God, ma na ˈingataˈi fata abu ka kwatea fuana sa David na beret neˈe kira ˈau abua fuana God. Ma sa David ka ˈania naˈa beret neˈeri, ma ka kwatea logo fuana ngwae nia ki, ma kira ka ˈania. Bore ma na taki kulu alaˈani fuana talitoˈona goˈo na fata abu God ki neˈe kira saiana ˈanilana. Ma noaˈa kulu kasi lisia saena Buka Abu neˈe God nia saetaˈa fuana sa David."✡
5 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Nau ku saiana kaumulu toˈomaˈi sulia saena Buka Abu, na taki ki sulia fata abu ki ba kira rao saena Luma Abu God ana Sabat, asoa ana mamaloˈanga. Kira ka rao bore ˈada ˈunaˈeri noaˈa God kasi matalangaˈinida goˈo.
6 Aia, nau ku saea fuamuˈa, na raoˈa nau ku sasi neˈe doe ka tasa liufia na Luma Abu God, ma nauˈa niniˈa naˈa faˈi kamu.

✡ **12:4** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9

7 ˈIu, God nia fata ˈuri, ‘Nau ku oga
kamu ke kwaimanatai fuana ngwae ki,
ma noaˈa laˈu na kwaisuˈusiˈanga kamu
ki.’✡ Ma diˈia kamu ka saiana fadalana na
ru neˈe, nia ˈafitaˈi fuana muka matalan-
gani na ngwae nau ki, osiˈana neˈe noaˈa
kira kasi rora goˈo.
8 Duˈungana neˈe nauˈa, na Ngela Ng-
wae, nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga
fuana saelana ru ki fuana ngwae ki kira
saiana kike sasia goˈo ˈada ana asoa ana
mamaloˈanga.”

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae (Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

9 Ma kaidaˈi sa Jesus nia leka faˈasia
na kula neˈe, nia ka leka saena taˈi luma
fuana foˈongaˈa.
10 Ma taˈi ngwae limana mae tua logo
saena luma fuana foˈongaˈa neˈeri. Ma
ti ngwae kira saefiloa sa Jesus kika ˈuri,
“ˈUri ma nia bolo goˈo ˈana fuana gu-
ralana ngwae mataˈi ki ana Sabat, na asoa
ana mamaloˈanga kwa?” Kira saefiloa
ˈunaˈeri fasi ˈiri kira ka dao toˈona ta
ru fuana fata maanalana sa Jesus ana
ˈoilana taki God ana guraˈa, ru neˈeri kira
manata sulia nia diˈia raoˈa.
11 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saefilo
kira laˈu ka ˈuri, “Muke faˈarongo nau
basi, diˈia ta ngwae amuˈa, na sipsip nia
ˈasia saena ta kilu ana Sabat, ˈuri ma nia
kasi leka ma ka lafua laˈu faˈasia na kilu
ana faˈi asoa neˈeri?
12 Kaumulu saiana, God lisia ngwae
neˈe talingaˈi ka liufia na sipsip. Aia, sulia
ngwae neˈe nia talingaˈi ˈunaˈeri, noaˈa
nia kasi rora goˈo fuana sasilana ta ru
leˈa fuana ma ˈafilana ta ngwae ana Sabat
asoa ana mamaloˈanga.”
13 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, sa
Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe li-
mana mae, “ˈOke taga maˈi limamu.” Ma
ngwae neˈeri ka taga na limana. Ma ana
kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na limana ba
mae ka leˈa logo ˈana diˈia ruana ta bali
lima.
14 Ma ana kaidaˈi na Farasi ki kira lisia
na ru neˈe, kira ka ruˈu taˈifau ˈi maa.
Ma kira ka fiku lokoˈi ru naˈa fuana
saungilana sa Jesus.
15 Kaidaˈi sa Jesus nia rongoa goˈo ˈana
neˈe kira fiku lokoˈi ru fasi ˈiri kika
saungia, nia ka leka naˈa faˈasia fanoa
neˈeri. Ma na ngwae ˈoro ki, kira ka
leka sulia sa Jesus, ma nia ka gura ngwae
ˈoro neˈe kira mataˈi ki, ma kira ka ˈakwa
taˈifau naˈa.
16 Ma sa Jesus ka fata luida noaˈa kira
kasi alaˈa suli nia siana ta ngwae laˈu.
17 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka
faˈamamana na fatalana God ba profet
Aesea nia saea ka ˈuri,
18 “Na ngwae rao nau niniˈa, nau ku filia
fasi ˈiri ka sasia raoˈa nau.
Nau ku alafe liu fuana, ma nau ku saeleˈa
liu sulia.
Nai baˈa kwatea kwau na Anoˈi ru nau
fasi ˈiri ka tua faˈinia.
Aia, na ngwae neˈe nia ka kwatea
logo kwai matalangaˈinga ˈoloˈolo
fuada ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
19 Noaˈa nia kasi tua ˈani kwaingilongiloi
ˈanga, ma noaˈa kasi ri kwaa, ma
noaˈa nia kasi fata auraˈea maana
fanoa ki.
20 Noaˈa nia kasi baˈa danga faˈiburi
ˈani na ngwae dalaˈa ma ngwae
ngwataˈutaˈu ki.
Ma nia ke baˈa kwatea kwai mata-
langaˈinga ˈoloˈolo fuana na ngwae
ki.
21 ˈAni na ngwae neˈe, ngwae ˈoro faˈasia
na fanoa ki taˈifau, kira ke baˈa
fitoˈo ana.”✡

Ngasingasiˈanga sa Jesus nia tasa liu ana sa Saetan (Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Sui buri ˈana, ti ngwae kira ngalia
maˈi taˈi ngwae siana sa Jesus fuana
guralana. Ngwae neˈe, anoˈi ru taˈa nia
sura ana, ma na maana ka rodo, ma
kwakwana ka noto. Ma sa Jesus ka gura
na ngwae neˈeri, ma nia ka lia ma ka fata
naˈa laˈu.
23 Na fikuˈa neˈeri ka ˈarefo liu, ma kira
ka saefilo kira kwailiu kika ˈuri, “ˈUri ma
na ngwae neˈe nia neˈe ngwae ba God nia
filia, ma ke baˈa futa maˈi ana kwalafa sa
David na ngwae tatalafaˈa taka niniˈa?”
24 Ma kaidaˈi ti Farasi kira rongoa na
ru neˈeri ki, kira ka fata ˈuri, “Noaˈa laˈu
niaˈa niniˈa. Sa Jesus nia ifulani naˈa

✡ **12:7** Hosea 6:6 ✡ **12:21** Aesea 42:1-4

anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan* na ˈingataˈi anoˈi ru taˈa.”

25 Ma osiˈana neˈe sa Jesus nia sai goˈo ana na manatalada, nia ka fata ˈuri fuada, “Diˈia ngwaˈi toˈa saena ta fanoa doe kira fuˈali kira talada, ˈirai na fanoa doe neˈeri ke takalo naˈa. Ma diˈia ta fanoa, nama na ngwae ma na ˈafe ma na ngela nia ki, kira fuˈa faˈi kira talada, nia ˈafitaˈi fuana kira ka tua fiku.

26 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan neˈe ˈunaˈeri logo. Diˈia sa Saetan ke fuˈa faˈinia toˈa neˈe kira leka sulia, ˈirai kira ke takalo kwailiu goˈo.

27 “ˈIu, ma kaumulu saea nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan. ˈIrai ma ngasingasiˈanga sa tai mo niniˈa ti fafarongo aumulu ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani? Sa Saetan? Noaˈa liu! Duˈungana ru neˈeri ki, nia faˈataˈinia neˈe kaumulu rora.

28 “Nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga God. Ma nia ka faˈataˈinia naˈa fuamuˈa neˈe na ˈInotoˈanga God fafia ngwae ki dao karangi naˈa maˈi siamuˈa.

29 “Aia, diˈia ta ngwae goˈo ˈana oga ka ifulani ta anoˈi ru taˈa, ngwae neˈeri ke ngasingasiˈa ka liufia sa Saetan. Ka diˈia logo ta ngwae neˈe oga ke ruˈu saena luma na ngwae ngasingasiˈa fuana ngalilana ru nia ki. Nia ke ngasingasiˈa ka liufia mala ngwae neˈeri, fasi ˈiri ke talangwaraˈu fuana firiˈilana ngwae ngasingasiˈa neˈeri, sui mala nia ka fiˈi ngali ru nia ki.

30 “Aia, sa tai neˈe noaˈa nia kasi leka maˈi buriku, nia na malimae nau. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi kwaiˈafi aku fuana fikulana maˈi ngwae ki siana God, nia ka takalongaˈi kira naˈa faˈasia God.

31-32 Sulia nia ˈunaˈeri, nau ku saea fuamuˈa, God saiana ke baˈa rufuanata ana ru taˈa ki taˈifau goˈo neˈe ngwae nia sasia ma na ru taˈa nia ka saea. Ma diˈia ta ngwae ka fata taˈa aku na Ngela Ngwae, God saiana ka rufuanata ana. Bore ma diˈia ta ngwae ka fata faˈalia na raoˈa Anoˈi ru Abu, noaˈa liu God ka rufuanata ngwae neˈeri, sui bore ˈana kaidaˈi neˈe, nama ta kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua.”

Taˈi ˈai faˈinia na fuaˈi ru (Luke 6:43-45)

33 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kaumulu saiana diˈia kamu toˈo ana ˈai leˈa, na fuaˈi ru bore ka leˈa logo. Ma diˈia kamu toˈo ana ˈai taˈa, na fuaˈi ru bore ka taˈa naˈa logo. ˈUnaˈeri logo ana ngwae. Sulia ru leˈa ki leka maˈi faˈasia na ngwae leˈa, ma ru taˈa ki ka leka maˈi faˈasia na ngwae taˈa.

34 Ma kamu diˈia goˈo amuˈa kaela na baˈeko tolo ki! Ma ˈafitaˈi liu kamu ka saea ta ru ka leˈa, sulia na manataˈanga kamu ki niˈi taˈa. Tae neˈe nia tua saena manataˈanga ngwae, nia neˈe ka sakatafa maˈi neˈe ngwae ka alaˈa ˈani.

35 Na ngwae neˈe leˈa, na fatalana bore ke baˈa leˈa logo. Ma na ngwae neˈe taˈa, na fatalana bore ke taˈa logo.

36 “Nau ku saea fuamuˈa, kaidaˈi ana kwaˈikwaˈinga, God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki taˈifau saena magalia fuana alaˈanga taˈa kira saeˈe ki.

37 Ma God ke baˈa matalangaˈi ngwae ˈani fatalada talada. Diˈia alaˈanga ta ngwae ka leˈa, God ke baˈa fulangani ngwae neˈe ni ˈoloˈolo. Ma diˈia alaˈanga ta ngwae ka taˈa, God ke baˈa fulangani na ngwae neˈe ni rora.”

Na Farasi ki kira gania sa Jesus fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa (Mark 8:11-12; Luke 11:29-32)

38 Sui ti ngwae faˈamanata ana taki ki ma ti Farasi, kira leka maˈi siana sa Jesus, kira ka fata ˈuri fuana, “Faˈamanata ˈae, kaimili oga liu ˈoko sasia ta faˈanadaˈa, fasi ˈiri ke faˈataˈinia mamanaˈanga God neˈe kwateˈo maˈi.”

39 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ngwae ana taˈena, kamu ngwae taˈa ki. Duˈungana kamu oga lisilana ta faˈanadaˈa neˈe ke faˈataˈinia ngasingasiˈanga God, bore ma nia ˈafitaˈi fuamuˈa fuana lisilana. Kamu ke baˈa lisia goˈo amuˈa na faˈanadaˈa diˈia na ru ba nia fuli fuana sa Jona na profet ˈi naˈo.

40 Sa Jona ba tua saena ogana gwaˈa sasu sulia uulu faˈi asoa ma uulu faˈi rodo ki. Aia, ma nauˈa, na Ngela Ngwae, nai

* **12:24** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

ba'a 'una'eri logo. Nai ba'a tua saena ano sulia uulu fa'i asoa ma uulu fa'i rodo ki.
41 Ma ana kaida'i God ka mata-langa'inia ngwae ki, na ngwae ne'e kira tua 'i Ninifa, kira tata'e fasi 'iri kira ka ala'a sulia na rora'a kamu ki. Kira sasi 'una'eri, sulia kira kakari alifa'i na'a fa'asia na ta'anga'a kira ki, ana kaida'i sa Jona fulanga'inia fuada. Ma ta'i ngwae nia talinga'i ka liufia sa Jona nia tua na'a fa'i kamu. Sui ka 'una'eri bore, noa'a kamu kasi kakari alifa'i go'o fa'asia na ta'anga'a kamu ki.
42 Ma ana kaida'i God ke mata-langa'inia na ngwae ki, na gwaunga'i kini 'i Siba, nia ka tata'e logo fuana ala'anga sulia na rora'a kamu. Na kini ne'e nia sasi 'una'eri, sulia nia leka ma'i fa'asia fanoa nia ne'e tau liu mala fuana na rongolana liato'onga sa Solomon na ngwae tatalafa'a. Ma ta'i ngwae talinga'i ka liufia sa Solomon nia tua go'o 'ana fa'i kamu. Sui ka 'una'eri bore 'ana, noa'a kamu kasi oga go'o na rongolana."

Olilana ma'i ano'i ru ta'a
(Luke 11:24-26)

43 Sa Jesus ka fata 'uri la'u, "Kaida'i kira ifula'inia ano'i ru ta'a nia leka fa'asia ta ngwae, nia ka liliu saena kula kwasila'a, ma ka lulu 'uana ta kula fasi 'iri nia ke tua la'u ana. Ma di'ia nia lulu ma ka noa'a na'a,
44 nia ke manata 'uri, 'Nai oli 'uana na ngwae ba nau ku tuatua ma'i ana 'i na'o, ma nau ku leka ma'i fa'asia.' Ana kaida'i nia oli ma'i ka dao, nia ka lisia ngwae baera nia fa'asikasika ma ka fa'asaga na'a maurilana ta'ifau.
45 Kaida'i nia lisia ne'e nia 'una'eri, nia ka oli ma ka tala'ia la'u ma'i ta fiu ano'i ru ne'e ta'a ka tasa liufia nia'a, kira ka leka ma'i, ma kira ka tua na'a 'i saena ngwae baera. Ana kaida'i ne'eri, na tualana ngwae ne'eri ka fi'i ta'a ka liufia na'a 'i na'o. Ma nia ka 'una'eri logo fuamu'a ngwae ana ta'ena, kamu ngwae ta'a ki, ma tualamu'a ka fi'i ta'a ka liufia na'a 'i na'o, osi'ana kamu 'aila 'ani nau."

Tua'a mamana sa Jesus, kira ngwae ne'e ro'osulia God
(Mark 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Ana kaida'i sa Jesus nia ala'a 'ua fuana ngwae ki, te'a nia fa'inia ng-waefuta nia ki kira ka dao ma'i. Ma kira ka uu go'o 'ada 'i maa, ma kira ka fata ma'i 'uana fasi 'iri kira ka ala'a fa'inia.
47 Ma ta'i ngwae ana ngwae ne'eri ki ka fata 'uri fuana sa Jesus, "Te'a 'oe fa'inia ngwaefuta 'oe ki, kira uu go'o ma'i 'ada 'i maa, ma kira ka oga kike ala'a fa'i 'oe."
48 Sa Jesus olisia ka 'uri, "Nau ku saea sa tai fa'ida ne'e te'a nau ma na ngwaefuta nau ki."
49 Ana kaida'i ne'eri, sa Jesus ka fa'ata'inia na fafarongo nia ki, ma ka fata 'uri, "Muke lisia basi. Kira ne'e kira di'ia na'a te'a nau ki ma na ngwaefuta ki.
50 Sulia sa tai ne'e sasi sulia na kwaio-gai'anga Ma'a nau ma'i langi, nia ne'e ngwaefuta nau, ma na ngwaingwaena nau, ma na te'a nau."

13

Na tarifula'a sulia na ngwae ne'e fasia na maga ru ki
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Ana fa'i asoa ne'eri logo, sa Jesus ka ru'u kwau fa'asia luma ne'eri, ma ka leka 'i ninimana na 'osi, ma ka tua 'i ano fuana fa'amanata'anga.
2 Ma sulia na fiku'a doe liu kira fiku kalia, nia ka ra'e saena ta'i gwa'i baru, ma ka tua 'i saena, ma na ngwae ki kira ka uu kwau 'i 'a'e one.
3 Sui nia ka fa'arongo kira 'ani ru 'oro ki 'ani ala'anga tarifula'a ki, ka 'uri, "Ta'i ngwae nia leka ka tasalia maga witi ki 'i saena o'ola nia.
4 Ma kaida'i nia tasalia maga witi ne'eri ki, ti maga witi kira 'asia sulia na ta-lalinga, ma na no'o ki kira ka lofo ma'i, ma kira ka 'anida ta'ifau.
5 Ma ti maga witi kira ka 'asida ana kula faula ki, kula ne'e ano kasi doe. Ma kira ka bulao 'ali'ali sulia ne'e ano nia kasi 'oro.
6 Ma ana kaida'i ne'e sina nia ta'e ma'i, nia ka sinafia na witi ne'e masubu ki, ma kira ka kuku logo, sulia ne'e lali ru ki kasi koso lalo.
7 Ma ti maga witi kira 'asida 'i safitana na kwalo 'abui ki, ma kwalo ne'eri ka nuku fafia na witi ki.

8 Ma ti maga witi laˈu niˈi ˈasida ˈi
saena na ano leˈa, ma kaidaˈi kira taˈe
maˈi, kira ka fungu ana fuaˈi ru ˈoro
ki. Ma ti witi kira ka fungu ˈania taˈi
talangaˈi faˈiruˈa, ma ti witi kira ka fungu
ˈania ono akwala faˈiruˈa, ma ti witi laˈu
kira ka fungu ˈania uulu akwala faˈiruˈa.”
9 Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana ka
ˈuri, “Diˈia ta ngwae oga ka sai leˈa ana
ru neˈe ki, ni ka sailinga leˈa mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki
(Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

10 Na fafarongo nia ki leka maˈi siana,
ma kira ka saefilo ˈuri ana, “Faˈuta neˈe
ˈoko fata fuana na ngwae ki ˈani alaˈanga
ana tarifulaˈanga ki kwa?”
11 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kaidaˈi
sui ki, God noaˈa kasi faˈamadakola ˈua
faˈuta neˈe nia ke baˈa gwaungaˈi fafia
ngwae nia ki. Bore ma taˈena, na
madakolaˈa niniˈa dao naˈa fuamuˈa. Ma
na ngwae neˈe noaˈa laˈu fafarongo nau
ki, noaˈa naisi faˈamadakola fuada.
12 Sa tai bore ˈana neˈe ka toˈo ana ta
madakolaˈa tiˈitiˈi sulia ˈInotoˈanga God,
God ke baˈa luda gwauna fuana, fasi ˈiri
nia ka toˈo ana madakolaˈa ˈoro ka aliˈafu
goˈo. Bore ma sa tai neˈe noaˈa kasi
roˈosulia faˈamanata ˈanga neˈe ki, ta
madakolaˈanga tiˈitiˈi bore ˈana neˈe nia
toˈo ana sulia ˈinotoˈanga God, God ke
ngali olitaˈinia faˈasia.
13 Aia, nau ku fata fuada ˈani alaˈanga
tarifulaˈa ki, osiˈana ngwae neˈe ki lisia
naˈa ru nau ku sasiˈi ki, bore ma noaˈa
kira kasi lia saiana. Kira rongoa alaˈanga
laku, bore ma noaˈa kira kasi malinganiˈi.
14 Nia ˈuri ˈiri ka faˈamamana na
alaˈanga ba sa Aesea na profet nia saea
ˈi naˈo ba ˈuri,

‘Kira ke fafarongo ma kike fafarongo,
bore ma noaˈa kira kasi saiana
faˈarongoˈa God.

Ma kira ke lia ma kira ke lia, bore ma
noaˈa kira kasi lisia tae neˈe God
ka sasi fuada.

15 Osiˈana neˈe manatada ka oˈeoˈela, ma
kike bania na alingada, ma kike
bokota logo na maada.

ˈAsu ˈubani maada kata lisia, nama alingada kata rongoa, ma na manatada
ka malingaˈinia fatalana God, ma
kika faˈitaˈi maˈi ˈuaku ma nau ku
gurada.’ ”✡

16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“ˈOilakiˈa liu fuaumulu, sulia neˈe
maamulu lisia naˈa raoˈa nau ku
sasiˈi ki, ma na alingamuˈa ka rongoa
faˈamanataˈanga nau ki.
17 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
na profet ˈoro ki, ma na ngwae saga ki
ˈi naˈo, kira oga lisilana ru neˈe kamu
lisiˈi ki, bore ma noaˈa kira kasi lisia. Ma
kira oga naˈa rongolana na ru neˈe kamu
rongoˈi ki, ma noaˈa kira kasi rongoa.

Sa Jesus fada tarifulaˈanga sulia na ngwae ba nia tasali maga ru
(Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 “Muke fafarongo naˈa ˈuana na
fadalana alaˈanga tarifulaˈanga neˈe su-
lia na ngwae neˈe tasali maga witi.
19 Ti ngwae neˈe kira rongoa na
faˈarongoˈanga sulia na ˈInotoˈanga God,
ma noaˈa kira kasi malingani, ˈunaˈeri
sa Saetan ka leka maˈi, ma ka laua naˈa
fatalana God faˈasida neˈe kira rongoa.
Kira diˈia na maga witi neˈe kira ˈasida
sulia na talalinga, ma na noˈo ki kira ka
ˈania.
20 Ma na maga witi neˈe kira ˈasiˈi ˈi
fafona ano neˈe nia faula, nia diˈia na
ngwae neˈe kira rongoa fatalana God, ma
kira ka ngalia faˈinia na saeleˈanga.
21 Bore ma fatalana God noaˈa kasi
lalisusu goˈo saena maurilada. Kira
ka faˈamamana goˈo sulia kaidaˈi
tiˈitiˈi. Bore ma kaidaˈi ilitoˈonga
ma faˈakaisiˈanga nia dao goˈo maˈi
duˈungana kira faˈamamana ana fatalana
God, ma kira kasi faˈamamana naˈa.
22 Ma ti ngwae neˈe kira diˈia maga witi
neˈe kira ˈasida ˈi safitana na kwalo ˈabui
ki. Kira rongoa na fatalana God, bore ma
kira manata ˈabera ˈada sulia ru ki ana
mauriˈa kira, ma kira ka manata doe ana
na mani. Ma ru neˈeri ki, nia diˈia na

✡ **13:15** Aesea 6:9-10

kwalo ˈabui ki nia nuku fafia na fatalana God saena maurilada. Noaˈa kira kasi rokisi goˈo saena maurilada ka diˈia na witi neˈe noaˈa kasi fungu goˈo ˈani ta fuaˈi ru.
23 Ma ti ngwae laˈu neˈe kira diˈia na maga witi neˈe kira ˈasida ˈi saena ta ano leˈa. Kira rongoa fatalana God, ma kira ka malingani, ma kika faˈataˈinia tuaˈa ˈoloˈolo ka diˈia witi neˈe nia fungu ˈani fuaˈi ru ki. Ti witi neˈe taˈi talangaˈi fuaˈi ruˈanga, ma ti witi neˈe ono akwala fuaˈi ruˈanga, ma ti witi uulu akwala fuaˈi ruˈanga.”

Tarifulaˈanga sulia na laua taˈa ki

24 Sa Jesus ka saea laˈu taˈi tarifulaˈanga fuada, ka ˈuri, “Na ˈInotoˈanga God diˈia na ngwae neˈe ka fasia na maga ru ki saena na oˈola nia.
25 Ma ana taˈi rodo, kaidaˈi neˈe ngwae ki kira maliu ˈada, na malimae ka leka maˈi ma ka fasia ti maga laua taˈa ˈi safitana na maga ru leˈa ki. Sui nia ka leka naˈa ˈana.
26 Ma kaidaˈi neˈe maga ru leˈa ki kira bulao maˈi, ma kira ka talaˈae fungu, na maga laua taˈa ba kiri kira ka bulao logo.
27 Na ngwae ni rao nia ki, kira ka leka maˈi siana, ma kika saefiloa ˈuri, ‘Araˈi kwa, ˈoko fasia na maga ru leˈa ki ba. Ma na laua loˈoko ki niˈi leka maˈi faˈasia ˈi fai?’
28 Ma nia ka olisida ka ˈuri, ‘Ta malimae naˈa neˈana nia sasia na ru neˈeri.’ Ma na ngwae ni rao nia ki, kira ka saefiloa ˈuri, ‘ˈOko oga mike leka ma kami ka failia na laua taˈa neˈe ki?’
29 Nia ka olisida ka ˈuri, ‘Noaˈa, ˈasu ˈubani ana kaidaˈi kamu failia na laua loˈoko ki, kamu kata faˈalia logo ti ˈai leˈa faˈinia.
30 Muke alu kera ke taˈe fiku naˈa adaroˈo leleka ka dao ana kaidaˈi ni goniruˈa. Ma ana kaidaˈi neˈeri, nai baˈa saea fuana na ngwae neˈe kira gonia na ru nau ki, ku ˈuri: Muke lafua na laua ki ˈi naˈo, ma kamu ka firi fikuda, ma kamu ka duˈafia. Sui kamu ka fiˈi lafua na ru leˈa ki, ma kamu ka ngalia maˈi ˈuana saena babala ni taingaˈiˈanga nau.’ ”

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi bore ma nia ka doe ana aliˈafulana (Mark 4:30-32; Luke 13:18-21)

31 Sui sa Jesus ka saea laˈu taˈi tarifulaˈanga ka ˈuri, “Na ˈInotoˈanga God nia ˈuri: Taˈi ngwae nia ngalia maga ˈai tiˈitiˈi liu neˈe kira saea ˈani mastad, ma ka fasia ˈi saena na oˈola nia.
32 Ma sui bore ˈana na maga ru neˈeri ka tiˈitiˈi liu ana na maga ru ki taˈifau, kaidaˈi nia taˈe maˈi, nia ka alua naˈa na ˈai neˈe doe ka liufia naˈa na ˈai ki taˈifau ˈi saena na oˈola neˈeri. Ma kaidaˈi na ˈai neˈe doe ka ulubono, na noˈo ki kira ka saungaˈinia na nuˈi kira ki ana na rarana ˈai neˈeri.”
33 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈani ta tarifulaˈanga ka ˈuri, “Na ˈInotoˈanga God nia diˈia na isi tiˈitiˈi fuana faˈa ubulana na beret, neˈe ta kini nia ngalia, ma ka dola faˈinia flaoa ˈoro, leleka ka nongalia na kaˈakaˈa neˈeri ka ubu, ma ka fane.”
34 Sa Jesus ˈidufaˈi alaˈa sulia na ru neˈe ki taˈifau goˈo ˈani na tarifulaˈanga ki fuana na fikuˈa neˈeri.
35 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈamamana na alaˈanga God neˈe profet nia keresia ka ˈuri,

“Nau kui baˈa fata ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ki.
Ma nai baˈa fada na ru neˈe ago ki ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi nau ku saungaˈinia naˈa na magalia.”✡

Sa Jesus fada tarifulaˈanga sulia na laua taˈa ki

36 Sui sa Jesus ka faˈasia naˈa fikuˈa neˈeri ma ka ruˈu saena luma. Ma na fafarongo nia ki kira ka dao maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “ˈOke fada basi fuamiˈa na tarifulaˈanga ba sulia na laua neˈeri ki saena na oˈola.”
37 Nia ka olisida ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nia fasia na maga ru leˈa ki, naˈa neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae.
38 Ma na oˈola naˈa neˈe magalia, ma na maga ru leˈa ki naˈa neˈe na ngwae God ki olofana ˈInotoˈanga nia. Ma na laua neˈeri ki neˈe na ngwae roˈosulia sa Saetan ki.
39 Ma na malimae neˈe nia fasia na laua ki, naˈa neˈe sa Saetan. Ma kaidaˈi ana goniruˈa naˈa neˈe ˈisilana na magalia,

✡ **13:35** Sam 78:2

ma na ngwae neˈe kira goniru naˈa neˈe
na ˈainsel ki.
40 Kaidaˈi neˈe ngwae ni rao ki kira
gonia na laua ki, ma kira ka duˈafia ˈi
saena na mafula, nia ka diˈia logo ana
ˈisilana na magalia.
41 Nai baˈa kwatea ˈainsel ki, ma kira ka
gonia ngwae ki taˈifau neˈe kira sasia ru
taˈa ki, ma na ngwae neˈe kira faˈarora
naˈa ngwae ki, ma na ˈainsel ki kira ka
lafuda faˈasia na ˈinotoˈanga nau.
42 Ma kira ka ˈui ˈani kira ˈi saena
mafula, kula neˈe kira ke baˈa angi, ma
kira ka ˈala girigiria na lifada.
43 Aia, na ngwae saga ki, kira ka sina
diˈia na madaˈafi saena na ˈinotoˈanga na
Maˈa kira. Muke manata leˈa sulia na ru
neˈeri.”

Na tarifulaˈanga ki

44 Sa Jesus ka fata logo ˈuri fuana na
fafarongo nia ki, “Na ˈInotoˈanga God nia
diˈia na mani doe neˈe kira sofongani
saena na oˈola. Ma kaidaˈi taˈi ngwae
lisia, nia ka sofongaˈinia logo ˈana. Ma
nia ka saeleˈa liu, ma nia leka ma ka
ˈoifoli ˈani na ru nia ki taˈifau, ma ka folia
naˈa oˈola neˈeri, fasi ˈiri ka ngali ˈana
mani doe neˈeri.
45 “Ma na ˈInotoˈanga God nia diˈia logo
na ngwae ˈoifoli neˈe nia lulu ˈuana na
fau ngwairoiro leˈa ki neˈe folilani doe
liu.
46 Kaidaˈi nia dao toˈona kala taˈi fau
ngwairoiro neˈe liulana doe liu, nia ka
leka, ka ˈoifoli ˈani na ru nia ki taˈifau,
ma ka fiˈi folia.
47 “Na ˈInotoˈanga God nia diˈia logo
na furai neˈe kira dee ˈani ˈi saena na
asi, ma kira ka deea ˈani kwalukaela iˈa
matamata ki taˈifau.
48 Ma kaidaˈi nia fungu, na ngwae neˈe
kira dee ki kira olongaˈinia ˈi sara, ma
kira ka tua ˈi ano. Sui kira ka gonia naˈa
iˈa leˈa ki saena kukudu ki, ma kira ka ˈui
ˈania na iˈa taˈa ki.
49 Nia ka ˈunaˈeri logo ana ˈisilana na
magalia. Na ˈainsel ki kike leka maˈi, ma
kira ka daroˈia na ngwae taˈa ki faˈasia
na ngwae leˈa ki.
50 Ma na ngwae taˈa ki, kira ka ˈui
ˈanida ˈi saena na mafula, ma ˈi neˈeri
kira ka angi, ma kira ka ˈala girigiri ˈani
lifada.”
51 Sui sa Jesus ka saefiloda ka fata ˈuri,
“Kaumulu saiana ru neˈeri ki?” Ma kika
olisia kira ka ˈuri, “ˈIu.”
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Kamuˈa na ngwae neˈe nau ku
faˈamanata kamu naˈa. ˈUnaˈeri kamu
ka faˈamanata ˈania alaˈanga sulia
ˈInotoˈanga God. Kamu sai leˈa ana na
Kerekereˈa Abu saena Fau Alangaˈinga
ˈUa ma na fataˈa faolu neˈe nau ki.”

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus
(Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ˈani
tarifulaˈanga neˈeri ki ka sui, nia ka leka
naˈa faˈasia maˈe fanoa neˈeri.
54 Ma nia ka oli laˈu maˈi ana maˈe
fanoa nia ˈi Nasaret. Ma nia ka leka
ˈi saena luma fuana foˈongaˈa fuana
faˈamanatalana ngwae ki. Ma ana kaidaˈi
ngwae ki kira rongoa, kira ka ˈarefo liu,
ma kira ka fata ˈuri, “Na ngasingasiˈanga
ana sa tai niniˈa kwate nia ka faˈamanata
ˈania fatalana God ˈuri, ma faˈinia sasi-
lana na faˈanadaˈa ki?
55 Kulu sai goˈo akulu ana neˈe ngwae
neˈe, niaˈa na ngela sa Josef goˈo niniˈa,
na ngwae ni saiana saungaˈilana ru ki
ˈani ˈai ki, ma teˈa nia ˈi Mary. Na
ngwaefuta nia ki neˈe sa James, sa Josef,
sa Simon, ma sa Judas goˈo.
56 Ma na ngwaingwaena nia ki, kira tua
goˈo ˈada faˈi kulu ˈi neˈe. Faˈuta neˈe nia
ka liatoˈo liu ˈuri?”
57 Ma ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ˈaila
ˈani sa Jesus.

Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Na
profet nia ˈafitaˈi fuana ngwae futa nia
ki faˈinia na ngwae ana maˈe fanoa nia
ki, kira ka fuˈusi doe ana niaˈa.”
58 Ma sa Jesus noaˈa kasi sasia na ru
faˈanadaˈa ˈoro ki ana maˈe fanoa nia,
sulia na ngwae neˈeri ki, kira ˈaila kasi
faˈamamana ana.

14

Kaidaˈi kira saungia sa John ngwae ni Siuabu
(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Herod Antipas neˈe ngwae tatalafaˈa ˈi Galili, nia
ka rongoa faˈarongoˈa sulia sa Jesus,
2 ma nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe
kira rao faˈinia ki, “Ngwae neˈe, niaˈa sa
John ngwae ni siuabu nia mauri laˈu! Nia
niniˈa ke sasia laˈu na ru ni ˈarefoˈa ki.”
3-4 Ana kaidaˈi sa John nia mauri ˈua,
sa Herod neˈe korea ˈi Herodias na ˈafe
ngwaefuta nia sa Filip. Ma sa John ka
balufia sa Herod ka ˈuri, “Na taki God
noaˈa kasi alafafia neˈe ˈoke korea ˈafe
ngwaefuta ˈoe.” Nia neˈe sa Herod ka
kwatea ti ngwae fasi ˈiri kika daua sa
John, ma kira ka firiˈia, ma kira ka alua
saena luma ni lokafo. Sa Herod nia sasia
ru neˈe sulia na ˈafe nia ˈi Herodias neˈe
oga.
5 Ana kaidaˈi sa John tua saena luma
ni lokafo, sa Herod ka oga liu saungilana,
bore ma nia maˈu ˈani ngwae ki, sulia
kira saea sa John niaˈa ta ngwae ana
profet ki.
6 Sui ana taˈi asoa, sa Herod ka
saungaˈinia taˈi fangaˈa doe fuana manataˈanga toˈona faˈi asoa nia futa ana.
Ana fangaˈa neˈeri, na sariˈi ˈi Herodias
nia leka maˈi ka ngwaˈe fuana sa Herod
faˈinia kwaima nia ki fasi ˈiri kira ka ada
ana. Kaidaˈi sa Herod ka lisia sariˈi neˈe
nia ngwaˈe, nia ka saeleˈa liu faˈinia.
7 Ma nia ka eta fataˈa naˈa fuana sariˈi
neˈeri ka ˈuri, “Nai baˈa kwatea ta tae
goˈo ˈana neˈe ˈoko gani nau ˈuana.”
8 Aia, teˈa na sariˈi neˈe ka alaˈa fuana
sariˈi, nia ka fata ˈuri, “ˈOke gani, ˈoko
fata ˈuri, ‘Nau ku oga ˈoke kwatea maˈi
gwauna sa John ngwae ni Siuabu fuaku
ana kaidaˈi neˈe naˈa. ˈOko alua maˈi
fafona ta taˈe ru.’ ” Ma na sariˈi neˈe ka
sasi ˈunaˈeri.
9 Ma kaidaˈi sa Herod ka rongoa ru
neˈe, nia ka kwaimanatai liu. Sui bore
ˈana, nia ka sasia naˈa ˈana, sulia nia eta
fataˈa naˈa, ma na kwaima nia ki kira ka
rongoa taˈifau naˈa.
10 Ma nia ka kwatea ngwae rao nia ki ka
leka kika siki musia maˈi gwauna sa John
ngwae ni Siuabu saena luma ni lokafo.
11 Ma kira ka ngalia maˈi gwauna sa
John fafona taˈe ru, ma kira ka kwatea
naˈa fuana sariˈi ˈi Herodias. Ma na sariˈi
neˈe ka ngalia ka kwatea naˈa fuana teˈa
nia.
12 Kaidaˈi na fafarongo sa John ki kira
rongoa na ru neˈe, kira leka maˈi, kira
ka ngalia nonina, kika kwaiatoa naˈa
saena na kilu gwaˈu. Sui, kika leka kika
faˈarongoa sa Jesus ˈani.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwae ki

(Mark 6:30-44; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

13 Ana kaidaˈi sa Jesus nia rongo sulia
na ru neˈeri nia fuli fuana sa John, nia
ka faˈasia naˈa kula neˈeri, ma ka leka
taˈifili nia saena gwaˈi baru ˈuana kula
neˈe noaˈa ta ngwae kasi tua ana. Na
ngwae ki kira rongoa ru neˈe sa Jesus
sasia, ma kira ka faˈasia na fanoa kira ki,
ma kika donga buri ˈana sulia tala.
14 Ma kaidaˈi sa Jesus koso ma ka lisia
na fikuˈa doe, nia ka kwaimanatai fuada,
ma ka gura na ngwae neˈe kira mataˈi ki.
15 Ma ana saˈulafi neˈeri, na fafarongo
nia ki kira leka maˈi siana, ma kira ka fata
ˈuri, “Kula neˈe noaˈa kasi tua karangia ta
fanoa, ma nia karangi ka rodo naˈa. ˈOke
kwatea na fikuˈa neˈe kika leka naˈa ˈada,
fasi ˈiri kira ka leka ˈuana na maˈe fanoa
ki ˈiri neˈe kike foli fanga ˈada.”
16 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Noaˈa kira
kasi leka. Kaumulu neˈe muke kwatea ta
fanga fuada fuana ˈanilana.”
17 Ma kira olisia kika ˈuri, “Kaimili toˈo
goˈo ana lima afu beret ki ma ro gwaˈi iˈa
ki.”
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Muke
ngaliˈi maˈi ˈi neˈe siaku.”
19 Ma nia ka kwatea na ngwae ki kira
ka tua ˈi ano ˈi saena na karasi. Sui nia
ka ngalia na lima afu beret ba kiri ma
ro gwaˈi iˈa neˈeri ki. Ma ka lia ˈalaˈa
ˈuana ˈi langi, ma ka baˈatafea God. Sui
nia ka ngiia afu beret neˈeri ki, ma ka
kwatea fuada na fafarongo nia ki, ma kira
ka daroˈia fuada na ngwae neˈeri ki.
20 Na ngwae neˈeri ki taˈifau, kira ka
fanga leleka kira ka abusu naˈa. Sui na
fafarongo nia ki kira ka gonia na fanga
neˈe ore ki ˈi saena taˈi akwala ma ro
kukudu, leleka niˈi ka fungu taˈifau.

21 Ma na ngwae ba kira fanga ki bolo
fa'inia lima to'oni ngwane, ma noa'a kira
kasi to'omani go'o na kini ki ma na ngela
ki.

Sa Jesus nia leka 'i fafona na kafo
(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

22 Ma 'i buri 'ana ru ne'eri, sa Jesus nia
asunga'inia na fafarongo nia ki kira ka
etaeta 'uana ta bali ana 'osi ne'eri saena
na baru. Ma nia ka tua buri fasi 'iri ke
saea fuana na fiku'a ne'eri kira ka leka
na'a 'ada.
23 Ma buri 'ana ne'e ngwae ki kira oli
na'a, nia ka ra'e ta'ifili nia gwauna ta'i
kula fane 'iri nia ka fo'o. Ma ana fa'i rodo
ne'eri, nia ka tua 'ana ta'ifili nia 'i ne'eri.
24 Ma kaida'i ne'eri, ne'e gwa'i baru
baera ka tau na'a fa'asia 'i sara, ma na
nafo ki ka kwai'ia sulia nia na'ofia na iru.
25 Ma ana kadi rodo 'i 'ofodangi, sa
Jesus ka fali na'a ma'i 'i fafona na kafo,
ma ka leka na'a ma'i fuada.
26 Ma ana kaida'i kira lisi nia ka fali
ma'i 'i fafona na kafo, kira ka ma'u liu.
Ma kira ka ri 'uri, "Na anoano ru!" Ma
kira ka fai araarai.
27 Ma 'ali'ali go'o sa Jesus ka fata fuada
ka 'uri, "Noa'a kamu kasi ma'u la'u!
Nau'a go'o nini'a."
28 Ma sa Peter ka olisia ka 'uri, "Aofia
'ae, di'ia 'ae'o mamana na'a ne'ana, 'oke
fata ma'i 'uaku 'iri nau kui leka kwau
'uamu 'i fafona na kafo ne'e."
29 Sa Jesus ka fata 'uri, "'Iu, leka ma'i."
Sui sa Peter ka koso fa'asia na gwa'i
baru, ma ka tala'ae fali 'i fafona na kafo
'uana sa Jesus.
30 Sui ana kaida'i nia ka lisia na iru doe,
nia ka ma'u ma ka tala'ae ka kuru na'a 'i
saena na kafo. Ma nia ka ri ka 'uri, "Aofia
'ae, 'oke fa'amauri nau!"
31 Ma ka 'ali'ali go'o sa Jesus ka kwate
lima kwau 'uana, ka dau ana nia'a, ma
ka fata 'uri, "Na fito'onga 'oe nia ti'iti'i
liu. Fa'uta ne'e 'oko manata ruarua ana
nau'a?"
32 Ma ana kaida'i kera ra'e na'a 'i saena
na gwa'i baru, na iru ka aroaro na'a.
33 'Una'eri go'o na ngwae ne'e kira tua
'i saena na gwa'i baru ki, kira ka fa'a
aofia kika 'uri, "'Ae'o na'a ne'e Ngela
God mamana na'a."

Kaida'i sa Jesus nia gura ngwae mata'i ki
(Mark 15:1-9)

34 Ma kaida'i kira to'ofolo saena 'osi,
kira ka koso na'a ana ta'i ma'e fanoa kira
saea 'ani Genesaret.
35 Ma na ngwae ana ma'e fanoa ne'eri
ki, kira ka lia saiana sa Jesus. Ma kira ka
kwate ala'anga fuana ti ma'e fanoa la'u
sulia sa Jesus, fasi 'iri ngwae ne'eri ki,
kira ka ba'ea ma'i ngwae mata'i kira ki
ka leka ma'i siana. Ma kira ka ngalia ma'i
ngwae mata'i 'oro ki siana.
36 Ma na ngwae ki ka gania sa Jesus fasi
'iri ka ala'ania na ngwae mata'i ne'eri ki
kira ka sama 'ada to'ona 'aena na ifi nia.
Ma sa tai fa'ida ne'e kira sama to'ona ifi
nia, kira ka 'akwa na'a.

15

Sulia na fa'amanata'anga na ko'o kira ki
(Mark 7:1-13)

1 Sui ti Farasi ma na fa'amanata
ana taki ki, kira ka leka ma'i fa'asia
'i Jerusalem siana sa Jesus fuana sae-
filolana.
2 Kira ka fata 'uri, "Fa'uta ne'e
fafarongo 'oe ki kasi ro'osulia na
fa'amanata'anga ne'e ko'o bora kia ki
alua na'a ma'i fuaka, osi'ana noa'a kira
kasi taufia go'o na limada 'i na'o, ma kira
fi'i fanga?"
3 Sa Jesus ka olisida ka 'uri, "Kamu'a
logo, fa'uta ne'e kamu ka sasi amu'a sulia
fa'amanata'anga kamu ki talamu'a, ma
noa'a kamu kasi sasi sulia taki God ki?
4 God fata 'uri, '"Oke fa'adoea na ma'a
'oe ma na te'a 'oe.' Ma 'Di'ia sa tai ne'e
nia taofia ma'a nia nama te'a nia, kira ke
saungia ka mae.'✡
5 Bore ma, kamu fa'amanata rora lala
'uri, di'ia ta ngwae nia to'o ana ti ru ne'e
nia saiana ke 'afia 'ani ma'a nia nama
te'a nia, ma ka fata lala 'uri, 'Nai ba'a
kwatea na'a ru baera ki fuana God.'
6 Kamu saea, nia le'a go'o 'ana fuana
ne'e nia kasi 'afia na'a ma'a nia ma na
te'a nia 'ani ru baera ki ba nia eta fata'a
'ani fuana God. Ma di'ia nia 'una'eri, na
fa'amanata'anga ne'e kamu alua, nia ka
kware te'ete'e na'a ana fatalana God.

✡ **15:4** Eksodas 20:12; Diutronomi 5:16

7 Ma kaumulu ka saea kamu roˈosulia
God, ma noaˈa nia kasi mamana goˈo.
Sa Aesea nia fata mamana kaidaˈi ba nia
alaˈa suli kamu, diˈia ba nia keresia neˈe
God fata ˈuri,
8 ‘Na ngwaˈi toˈa neˈe ki kira faˈadoe
nau goˈo ˈada ˈani alaˈanga kira ki,
bore ma na manatada nia tau liu
faˈasi nau.
9 Kira foˈosi nau ˈoˈo goˈo ˈada,
duˈungana kira faˈamanata goˈo
ˈada sulia taki kira ki talada, ma
kira ka saea fasi taki God ki naˈa
neˈeriˈa!’ ”✡

Sulia na fanga
(Mark 7:14-23)

10 Ma sa Jesus ka saea maˈi na ngwae
ˈoro ki siana, ma ka fata ˈuri fuada, “Mulu
fafarongo maˈi fuaku, ma muke saiana.
11 Noaˈa laˈu ta ru neˈe ta ngwae nia
ke ˈania, neˈe nia kwatea na suaˈa fuana.
Noaˈa! Na alaˈanga neˈe ruˈu maˈi faˈasia
kwakwana ngwae lala neˈe nia faˈasua na
maurilana ngwae.”
12 Sui na fafarongo sa Jesus ki, kira ka
leka maˈi siana, kira ka fata ˈuri fuana,
“Na ru ba ˈoko saeˈe ki, na Farasi ki
rongoa, ma na manatada noaˈa kasi leˈa
sulia.”
13 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “God ke
baˈa faˈalia na faˈamanataˈanga rora ki,
osiˈana neˈe noaˈa kasi leka maˈi faˈasi
nia, diˈia ta ngwae neˈe nia failia na ru
taˈa neˈe kira bulao maˈi karangia ru neˈe
nia fasiˈi ki.
14 Noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈani
Farasi neˈeri ki. Sulia kira diˈia goˈo ˈada
na ngwae maa rodo neˈe nia talaˈia logo
ta ngwae maa rodo. Ma kamu ka sai logo
ana, diˈia ta ngwae neˈe maana rodo ma
ka talaˈia logo ta ngwae neˈe maana rodo,
keraˈa ka ˈasidaroˈo taˈifau goˈo ˈi saena
mae kilu.”
15 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana sa
Jesus, “ˈOke fada basi maˈi na fadalana
alaˈanga ba ˈoko fiˈi saeˈe goˈo maˈi
fuaimili ki.”
16 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri, “Kau-
mulu fafarongo nau ki naˈa, bore ma
noaˈa kamu kasi kwaˈatafa ˈua logo diˈia
kiraˈa.
17 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi saiana
ru neˈe ki? ˈIu, na ru neˈe ta ngwae ˈania
ke baˈa leka daofaˈi liu naˈa ˈana ˈi saena
ogana, ma ˈi buri nia ke baˈa ruˈu laˈu
goˈo maˈi ˈana faˈasia saena nonina.
18 Bore ma ta alaˈanga taˈa neˈe nia
ruˈu maˈi faˈasia kwakwana ngwae, nia
ˈita maˈi faˈasia saena manatana ngwae.
Na ru neˈeri lala neˈe ke faˈasua na
maurilana ngwae.
19 Ma ru taˈa neˈe ka ruˈu maˈi
faˈasia saena manatalana ngwae ki neˈe
ˈuri: saungwaeˈa, kakabaraˈanga, sasi
taˈangaˈa faˈinia ta ngwae, sokeˈa fafia ta
ngwae, bililana na ru ta ngwae, faˈinia na
alaˈanga taˈa sulia ta ngwae.
20 Aia, ru neˈeri ki saiana ka faˈasua
maurilana ngwae ˈi naˈona God. Bore
ma na tau limaˈanga ˈi naˈona fanga,
diˈia na falafala neˈe koˈo bora kia ki
kira faˈamanata kia maˈi ˈani, sui bore
ˈana ta ngwae noaˈa kasi sasia sulia, na
maurilana kasi taˈa goˈo.”

Sa Jesus nia gura taˈi kini noaˈa laˈu Jiu
(Mark 7:24-30)

21 Sa Jesus ka leka naˈa faˈasia na kula
neˈeri, ma ka leka naˈa ˈuana na abaˈi
kula ˈi Taea ma ˈi Saedon.
22 Ma taˈi kini neˈe noaˈa laˈu Jiu saena
tuaˈa ˈi Kenan ka leka maˈi siana, ma
ka ri ˈuri, “Aofia ˈae, ˈoe na ˈalako ana
kwalafa sa David, ˈoke manatai nau maˈi!
Na anoˈi ru taˈa neˈe nia ruˈufia na defo
nau, ma ka nonifii liu.”
23 Sa Jesus noaˈa kasi olisia goˈo ˈani ta
alaˈanga. Ma na fafarongo nia ki kira ka
leka maˈi siana sa Jesus, ma kira ka ˈuri,
“ˈOke baˈea nia ka leka kwau ˈana, sulia
nia donga kulu goˈo ˈana, ma nia ka isi
liu naˈa.”
24 Sa Jesus ka fata fuana kini neˈeri ka
ˈuri, “God kwate nau goˈo maˈi fuana na
ngwae Jiu ki neˈe kira diˈia na sipsip neˈe
kira oˈosi naˈa ˈada ki.”
25 Sui na kini neˈeri ka leka maˈi, ma ka
bobo uruuru naˈa ˈana ˈi naˈona ˈaena ka
ˈuri, “Aofia kwa, ˈoke kwaiˈafi maˈi aku!”
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Noaˈa kasi
saga fuana ngalilana na fanga ngela ki,
ma ka ˈui ˈania fuana na kui ki.”

✡ **15:9** Aesea 29:13

27 Na kini neˈeri ka ˈuri, “ˈIu. Bore
ma na kui ki saiana kika ˈania goˈo ˈada
na ngisingisi fanga neˈe ˈasia faˈasia na
tatafe na ngwae neˈe kira sareda ki.”
28 Sui sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Kini
neˈe ˈae, na faˈamamanaˈanga ˈoe nia
doe liu! Ma na ru neˈe ˈoko gania, nai
kwatea fuamu.” Ma na defo nia ka ˈakwa
naˈa ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo.

Sa Jesus gura ngwae mataˈi ˈoro ki

29 Kaidaˈi sa Jesus nia leka maˈi faˈasia
maˈe fanoa neˈeri, nia ka oli maˈi sulia
tala neˈe liu ninimani ˈosi doe ˈi Galili.
Ma nia ka raˈe gwauna taˈi ua, ma ka tua
ˈi neˈeri.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae ˈoro
liu ki kira ka leka maˈi siana. Ma kira
ka ngalia logo maˈi ngwae ˈoro mataˈi
ki, ti ngwae ˈaeda ka mae ma na limada
ka mae, ti ngwae maada ka rodo, ma
ti ngwae kwakwada ka nonoto. Kira
aluda ˈi naˈona ˈaena sa Jesus, ma nia ka
gurada, ma kira ka ˈakwa taˈifau.
31 Ma na ngwae neˈeri ki neˈe kira
fiku fuana bubuˈa, kira ka ˈarefo liu ana
kaidaˈi kira lisia ngwae neˈe kwakwada
nonoto ki, ma kira ka alaˈa laˈu. Ma
ngwae neˈe ˈaeda mae ma na limada mae
ki kira ka leˈa laˈu. Ma sa tai neˈe noaˈa
kira kasi fali leˈa, kira ka fali leˈa naˈa.
Ma na ngwae neˈe maada ka rodo, kira ka
lia laˈu. Ma sulia neˈe kira lisia ru neˈeri
ki, kira fiˈi auraˈea God ˈi Israel.

Sa Jesus faˈa ˈoroa fanga tiˈitiˈi (Mark 8:1-10)

32 Sui sa Jesus ka saea maˈi na fafarongo
nia ki siana, ka ˈuri fuada, “Nau ku
kwaimanatai liu fuana ngwae neˈe ki,
osiˈana kira tua faˈi kulu sulia uulu asoa
ki ka sui naˈa, ma na fanga kira ki ka sui
naˈa. Ma noaˈa nau kusi oga olitaˈilada
ˈuana fanoa kira ki ana kaidaˈi kira fiolo
ˈuri, ˈasu ˈubani ta ngwae ˈada kata
ngwataˈutaˈu, ma ka maefelo sulia tala.”
33 Na fafarongoa nia ki olisia kira ka
fata ˈuri fuana, “Saena fanoa gwaˈu ˈuri
kulu ke baˈa dao toˈona na fanga ˈi faˈi
ˈiri ka bolo faˈinia ngwae ˈoro ˈuri kwa?”
34 Ma sa Jesus ka saefilo kira ka ˈuri,
“Fita afu beret ki neˈe kamu toˈo ana?”

Fafarongo nia ki olisia kira ka fata ˈuri
fuana, “Fiu afu ru ki goˈo, faˈinia bara
gwaˈi iˈa goˈo neˈe kami toˈo ana.”
35 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saea
ngwae ki kira ka tua ˈi ano.
36 Sui, nia ka ngalia fiu afu beret ki
faˈinia gwaˈi iˈa neˈeri ki, ka baˈatafea
God. Sui nia ka ngiia, ma ka kwatea fuana
fafarongo nia ki, ˈiri kira ka daroˈia fuana
ngwae neˈeri ki.
37 Ma ngwae neˈeri ki, kira fanga
taˈifau, ma kira ka abusu. Buri ˈana
kira fanga ka sui, na fafarongo ki kira ka
faˈafungua fiu kukudu ki ˈani orengana
fanga neˈe ore.
38 Ngwae neˈe kira ˈania fanga neˈeri,
kira fai toˈoni ngwane ki. Noaˈa kira kasi
toˈomani goˈo na kini ma na ngela ki.
39 Aia, ma buri ˈana kira fanga ka sui
naˈa, sa Jesus ka fiˈi olitaˈinida ˈuana ˈi
fanoa kira ki. Ma nia faˈinia na fafarongo
nia ki, kira ka koso, ma kika raˈe saena
taˈi gwaˈi baru, kira ka leka ˈuana maˈe
fanoa kira saea ˈani Magadan.

16

Na ngwae ki ilitoˈona sa Jesus (Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

1 Aia, ti Farasi faˈinia ti Sadusi, kira ka
leka maˈi siana sa Jesus ˈiri kika ilitoˈona
goˈo ˈada, ma kira ka saefiloa fasi ˈiri nia
ka fulia ta faˈanadaˈa ˈiri ka faˈataˈinia
God neˈe asungaˈi nia ka leka maˈi.
2 Sa Jesus ka olisida ka fata ˈuri fuada,
“Ana kaidaˈi neˈe sina ka suu, diˈia kamu
lisia neˈe gwaˈi salo ki niˈi meo, kamu
saiana uta noaˈa kasi toˈo rorodo.
3 ˈIu, ma ˈi ˈofodangi, diˈia kamu lisia
neˈe gwaˈi salo ki niˈi meo ma ka goa,
kamu ke saiana logo neˈe uta ke baˈa toˈo.
Kamu saiana lisilana mamanga, bore ma
noaˈa kamu kasi lia saiana ru neˈe God
fulia ana kaidaˈi neˈe ki.
4 Kamu ngwae taˈena neˈe kamu sasia
ru taˈa ˈoro ki, ma noaˈa kamu kasi
faˈamamana goˈo ana God. Kamu ka oga
lisilana faˈataˈinga ki. Bore ma nau noaˈa
kusi baˈa sasi goˈo ta faˈanadaˈa fuamuˈa.
Na faˈanadaˈa neˈe nau ku sasia fuana
kamu ka lisia goˈo neˈe na faˈanadaˈa

ne'e nia fuli fuana na profet sa Jona 'i na'o."
Buri 'ana sa Jesus nia fata 'una'eri ka sui, nia ka leka na'a 'ana fa'asi kira.

Sulia na Farasi ki ma na Sadusi ki (Mark 8:14-21)

5 Ana kaida'i sa Jesus fa'inia na fafarongo nia ki kira to'ofolo 'uana na bali 'osi lo'oko, na fafarongo nia ki noa'a kasi to'o ana ta beret, osi'ana ne'e kira manata bura 'ani ngalilana fa'i kira.
6 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuada, "Kamu ke lia le'a suli kamu fa'asia na isi fuana beret ana Farasi ki ma na Sadusi ki logo."
7 Ma ana kaida'i ne'e fafarongo nia ki kira rongoa na ala'anga ne'eri ki, kira ka fata na'a 'ada sulia 'i safitana kira ta'ifilida, ma sulia kira fia fasi sa Jesus nia ka fata sulia beret mamana, ma kira ka 'uri, "Sali sa Jesus nia fata 'una'eri, osi'ana ne'e noa'a kulu 'iri ngalia ma'i ta beret taka nini'a!"
8 Ma osi'ana sa Jesus nia sai go'o ana manatalana na fafarongo nia ki, nia ka fata 'uri, "Fa'uta ne'e kamu ka manata 'abera liu sulia ne'e kamu kasi ngalia ma'i ta beret? Na fa'amamana'anga kaumulu ki ti'iti'i liu!
9 Noa'a kamu kasi malinga'inia 'ua na manatai ngwae saena na ru nini nau ku saea fuamu'a? Ma kamu manata bura na'a 'ani lima afu beret ba nau ku sarea 'ani lima to'oni ngwae ki, ma kamu ka fa'afungua kukudu 'oro 'ani fanga ba ore ki.
10 Sali bore kamu manata bura na'a logo 'ani fiu afu beret ki go'o ba nau ku sarea 'ani fai to'oni ngwae ki, ma kamu ka fa'afungua kukudu 'oro ba kiri 'ani fanga ne'e ore ki.
11 Fa'uta ne'e noa'a kamu kasi saiana tae ne'e nau ku fata sulia? Noa'a la'u na beret ne'e nau ku fata sulia. Tae ne'e nau ku saea na'a ne'e kamu ke madafi kamu fa'asia na isi ne'e ke fa'a ubua na beret na Farasi ki ma na Sadusi ki."
12 Buri 'ana nia fata 'una'eri ka sui, na fafarongo ki kira fi'i saiana tae ne'e sa Jesus nia fata sulia. Nia fata lala sulia na fa'amanata'anga Farasi ki ma na Sadusi ki.

Na fa'amamana'anga sa Peter (Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 Kaida'i sa Jesus nia dao ana na aba'i kula 'i Sesarea Filipae, nia ka saefiloa na fafarongo nia ki ka 'uri, "'Uri ma ngwae ki kira sae nau, Ngela Ngwae, 'ani sa tai?"
14 Kira olisia kika 'uri, "Ti ngwae kira sae'o 'ani sa John ngwae ni Siuabu ne'e nia mauri la'u, ma ti ngwae kira sae'o 'ani sa Elaeja ne'e nia mauri la'u. Ma ti ngwae la'u kira ka sae'o 'ania sa Jeremaea nama ta ngwae ana profet ki ne'e nia mauri la'u."
15 Sui sa Jesus ka saefiloda ka 'uri, "'Irai ma kaumulu mo, kamu sae nau mo 'ani sa tai?"
16 Ma sa Simon Peter ka olisia ka 'uri, "'Ae'o na'a ne'e na Christ, na ngwae God nia filia fuana fa'amaurilana ngwae nia ki, na Ngela God ne'e mauri firi."
17 Ma sa Jesus ka fata 'uri, "Simon na ngela sa John 'ae, nia 'oilaki'a fuamu. Sulia ta ngwae kasi fa'ata'inia ru ne'e fuamu. Bore ma na ma'a nau 'i langi ne'e nia fa'ata'inia fuamu.
18 Ma nau ku saea fuamu, 'oe sa Peter, ne'e fadalana ba na fau, ka di'ia na fau ne'e kira saunga'inia na luma fafona. Nai alu 'ae'o ta ngwae lalifu ne'e 'oke fa'angasingasia ngwae ne'e kira ke ba'a fa'amamana aku ki. Ma na ngasingasilana mae'a noa'a kasi bolo fa'inia liufilada.
19 Ma nau ku kwatea ngasingasi'anga fuamu ne'e nia di'ia na kii ana sina maa ana Gwaunga'i 'anga God. Fuana ta tae ne'e 'oko luia ngwae ki noa'a kasi sasia saena magalia, God ka alafafia logo fatalamu 'i langi. Ma ta tae ne'e 'oko ala'ania ngwae ki ka sasi 'i saena magalia, God ka ala'ania logo ma'i 'i langi."
20 Sui sa Jesus ka fata totonga'i fuana na fafarongo nia ki, 'iri noa'a kira kasi fa'arongoa ta ngwae fasi nia'a ne'e na Christ.

Sa Jesus nia fata sulia na maelana (Mark 8:31—9:1; Luke 9:22-27)

21 'Ita ana kaida'i ne'eri ka leka, sa Jesus ka tala'ae ana fata fa'amadakolana fuana na fafarongo nia ki ka 'uri, "Nai leka nama 'uana 'i Jerusalem. Ma na ngwae fa'ina'ona'o ki, ma na fata abu

doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kike baˈa faˈafii nau, ma kike saungi nau. Ma ana uulu faˈi asoa, God ke baˈa taˈe nau laˈu ˈuana na mauriˈa.”
22 Ma sa Peter ka talaˈia kwau, ma ka balufia ka ˈuri, “Aofia ˈae, God luia! Na ru neˈe ki, noaˈa kasi fuli fuamu!”
23 Ma sa Jesus ka kakari abula, ma ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Saetan ˈae, leka tau kwau ˈamu faˈasi nau! ˈOko uu sauli nau. Sulia neˈe manatalamu ˈita maˈi faˈasia na ngwae ki goˈo ˈana, ma noaˈa laˈu faˈasia God.”
24 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Sa tai bore ˈana neˈe oga ke donga nau, noaˈa nia kasi manata ˈabera sulia ru nia ogaˈi ki goˈo ˈana talana. Nia ke donga nau lala ˈana, ana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke mae ana ˈai rara folo.
25 Sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga nau duˈungana nia oga ke sasi ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa talafia na mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe ke mae fuaku, nia ke toˈo ana mauriˈa firi.
26 Diˈia neˈe ta ngwae ka toˈo ana ru ˈoro saena magalia neˈe, ma nia ka mae, ma nia ka tua tau faˈasia God, ru neˈeri kasi fulia goˈo ta leˈangaˈa fuana. Noaˈa ta ngwae kasi totolia folilana na mauriˈa firi ˈani ta mani.
27 Nau ku saea ru neˈe osiˈana nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa leka maˈi faˈinia na ˈainsel nau ki, ana ˈInotoˈanga na Maˈa nau, ma nai baˈa kwatea na kwaiaraˈa nama na kwaˈikwaˈinga fuana na ngwae ki taˈifau, osiˈana na ru neˈe kira sasia.
28 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ti ngwae aumulu noaˈa kira kasi mae leleka kira ka lisia nau ku dao maˈi, ma nau ku gwaungaˈi.”

17

Sa Jesus nia faˈataˈinia na ngasingasiˈanga nia faˈinia raraˈa nia
(Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Na ono faˈi asoa ki ˈi buri, sa Jesus ka talaˈia sa Peter, ma na ro ngwae asina ki sa James ma sa John taˈifilida ˈuana ˈi gwauna taˈi faˈi ua neˈe fane.
2 Ma kaidaˈi kira lia kwau, kira ka lisia naˈa maana sa Jesus nia rokisi. Na maana ka ngwasinasina diˈia na sina, ma na ifi nia ki ka kwao liu.
3 Ma na uulu ngwae fafarongo neˈe ki, kira ka lisia sa Moses faˈinia sa Elaeja kera alaˈa adaroˈo faˈinia sa Jesus.
4 Ma sa Peter ka fata ˈuri kwau fuana sa Jesus, “Aofia ˈae, nia leˈa liu neˈe kulu ka tua naˈa akulu ˈi neˈe. Diˈia ˈoko oga, nai saungaˈinia ta uulu babala, ta ai fuamu, ta ai fuana sa Moses, ma ta ai fuana sa Elaeja.”
5 Ma ana kaidaˈi sa Peter nia fata goˈo ˈana ˈua ˈunaˈeri, taˈi gwaˈi salo neˈe ngwasinasina liu uku maˈi, ma nunufilana ka buta fafida, ma kira ka rongoa naˈa lingalinga ˈi ru nia fata maˈi ˈuri faˈasia saena na gwaˈi salo neˈeri, “Na ngela mutaˈi nau niniˈa neˈe nau ku alafe liu naˈa ana. Nau ku saeleˈa faˈinia. Kamu ke rongo sulia niaˈa!”
6 Ma kaidaˈi neˈe fafarongo nia ki kira rongoa naˈa lingalinga ˈi ru neˈe, kira ka maˈu liu, ma kira ka teo naˈa ˈada fafia na maada ˈi ano.
7 Ma sa Jesus ka dao maˈi siada, ma ka sama toˈoda, ka fata ˈuri, “Muke tataˈe. Noaˈa kamu kasi maˈu.”
8 Ma ana kaidaˈi kira lia kwau, noaˈa kira kasi lisia naˈa ta ngwae, bore ma taˈifilia sa Jesus goˈo.
9 Ma ana kaidaˈi kira koso maˈi faˈasia ˈi gwauna faˈi ua neˈeri, sa Jesus ka fata totongaˈi fuada ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi faˈarongoa ta ngwae ana ru niniˈa kamu lisiˈi ki, leleka ka dao ana kaidaˈi God ke taˈe nau, na Ngela Ngwae, faˈasia na maeˈa.”
10 Uulu fafarongo nia ki saefiloa kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe faˈamanata ana taki ki kira saea sa Elaeja ke baˈa oli laˈu maˈi, sui mala na ngwae ba God filia ka fiˈi leka maˈi?”
11 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nia mamana. Sa Elaeja neˈe ke eta oli naˈa maˈi, ˈiri ka ˈafia ngwae ki fuana na sasi akaˈu ˈanga.
12 Ma nau ku saea laˈu fuamuˈa, sa Elaeja nia dao maˈi ka sui naˈa. Bore ma na ngwae ki noaˈa kasi lia sai goˈo ana. Nia neˈe, kira ka sasia goˈo ˈada ru taˈa

ki ana nia'a sulia na kwaiogai'anga kira
ki. Ma kike ba'a sasi 'una'eri logo ana
nau'a."
13 Ana kaida'i uulu fafarongo ne'eri ki
kira rongoa, kira fi'i saiana ne'e sa Jesus
ala'a fuada sulia sa John ngwae ni Siuabu.

Sa Jesus nia ifulani na ano'i ru ta'a (Mark 9:14-29; Luke 9:37-43)

14 Kaida'i sa Jesus fa'inia uulu fa-
farongo nia ki kira koso ma'i 'uana 'aena
ua ne'eri, na ngwae 'oro ki kira fiku na'a,
ma ta'i ngwae ka leka ma'i, ka bobo
uruuru 'i na'ona 'aena sa Jesus, ma ka
fata 'uri,
15 "Aofia 'ae, 'oke manataia ma'i na
ngela ngwane nau, osi'ana ne'e na
no'omae nia saungia. Na mata'inga ne'e
sasi ma nia ka bolebole'a, ma ana kaida'i
'oro nia 'ui 'ani nia'a na'a saena mafula,
ma 'i saena kafo logo.
16 Nau ku ngalia ma'i fuana fafarongo
'oe ki. Bore ma nia 'afita'i liu fuada fuana
guralana."
17 Sa Jesus ka fata 'uri fuada, "Kamu'a
manatamu'a ngasi liu, ma ngwae ta'a
ki! Noa'a kamu kasi fa'amamana nau
'ua! Nau ku noni maruku na'a 'ani abu
fito'onga nini kamu. Nau ku tua fa'i
kamu ka dao na'a 'uri, fuila kaumulu
ka fa'amamana nau na'a." Sui nia ka
fata 'uri fuana ngwae ne'eri, "'Oke ngalia
ma'i na ngela 'oe 'i ne'e."
18 Ma sa Jesus ka fata totonga'i fuana na
ano'i ru ta'a ne'eri, ma nia ka leka fa'asia
ngela ne'eri. Ma na ngela ne'eri ka 'akwa
na'a ana kaida'i ne'eri nama go'o.
19 Sui, kaida'i kira tua ta'ifilida, na
fafarongo ki leka ma'i siana sa Jesus, ma
kira ka saefiloa kika 'uri, "Fa'uta ne'e nia
'afita'i fuaimili fuana ifulanga'ilana na
ano'i ru ta'a baera kwa?"
20-21 Ma sa Jesus olisida ka fata
'uri, "Nia 'una'eri, osi'ana ne'e
fa'amamana'anga kaumulu nia olidoko
liu. Ma nau ku saea fuamu'a, di'ia na
fa'amamana'anga kaumulu ana God doe
ka di'ia bore 'ana na maga 'ai ti'iti'i ne'e
kira saea 'ani mastad, kaumulu saiana
muke sasia go'o 'aumulu na tae ne'e
nia ka 'afita'i. Di'ia nia 'una'eri, fa'i
ua lo'oko bore, kamu ka 'idua fa'asia
fuila 'ani fatalaumulu. Ma di'ia kamu
fa'amamana ana ngasingasi'anga ana
God, noa'a ta ru kasi 'afita'i fuana muke
sasia."*

Ruana kaida'i sa Jesus nia fata sulia maelana (Mark 9:30-32; Luke 9:43-45)

22 Ma ana kaida'i fafarongo nia ki kira
fiku ma'i 'i Galili, sa Jesus ka fata 'uri
fuada, "Nau'a, na Ngela Ngwae, kike ba'a
kwate nau fuana malimae nau ki,
23 'iri kira ka saungi nau. Bore ma ana
uulu fa'i asoa, God ke ba'a ta'e nau la'u
'uana mauri'a." Ma kaida'i fafarongo ki
kira rongoa sa Jesus nia fata 'una'eri, kira
ka kwaimanatai liu.

Kaida'i sa Jesus folia takisi fuana Luma Abu God

24 Ana kaida'i sa Jesus fa'inia na fa-
farongo nia ki kira leka ma'i 'uana fanoa
'i Kapaneam, na ngwae kira goni mani
ana takisi fuana Luma Abu God ki, kira
leka ma'i siana sa Peter, ma kira ka
saefiloa, "'Uri ma ngwae fa'amanata kau-
mulu saiana ka kwatea logo mani ne'e
kami liu fuana gonilana fuana Luma Abu
God?"
25 Ma sa Peter olisida ka 'uri, "'Iu, nia
saiana ka kwatea."
Ma kaida'i sa Peter ka ru'u saena luma,
sa Jesus eta saefiloa basi ka 'uri, "Simon
'ae, 'oko manata fa'uta? Tai na'a ne'e
tatalafa'a ana magalia saiana ka ngalia
mani fa'asida? Na ngela kira ki talada,
nama fa'asia ngwae kwaita ki?"
26 Sa Peter olisia ka 'uri, "Fa'asia ngwae
kwaita ki."
Ma sa Jesus ka 'uri, "Nia 'una'eri, na
ngela kira ki noa'a kasi kwatea go'o na
takisi ne'e. Nia ne'e, di'ia nau noa'a kusi
kwatea bore na takisi fuana Luma Abu na
Ma'a nau, nia le'a go'o 'ana.
27 Ma sui bore 'ana ka 'una'eri, noa'a
kasi le'a kulu ka fa'alia na manata'anga
kira ki fuakulu. 'Oke leka 'i saena 'osi,
'oko a'oa ma'i. Na gwa'i i'a ne'e 'oko
eta lafua, 'oko 'ifingia kwakwana, 'oke

* **17:20-21** Ti kerekere'a 'ua ana sa Matthew, kira 'adoa la'u verse 21, "Ta'ifilia fo'onga'a fa'inia abu fanga'a go'o ne'e nia bolo fa'inia ifulanga'ilana na ano 'i ru ta'a 'uri ki, ma noa'a la'u ta ru."

ba'a lisia mani ne'e bolo fa'i koro fuana folilana takisi fuana ta'i fa'i ngali. Ngalia mani ne'eri, ma 'oko kwatea fuada."

18

Sa tai ne'e doe?
(Mark 9:33-37; Luke 9:46-48)

1 Ana kaida'i ne'eri, na fafarongo sa Jesus ki kira leka ma'i siana, ma kira ka saefiloa kira ka 'uri, "'Uri ma? Kaida'i God ke ba'a gwaunga'i, sa tai ana kaimili ne'e ke 'inoto'a ka tasa kwa?"
2 Ana kaida'i ne'eri, sa Jesus ka saea ma'i ta'i kala ngela siana, ma ka fa'auua 'i safitada.
3 Ma nia ka fata 'uri, "Ru mamana nau ku saea fuaumulu, di'ia kamu ka olisia na abula'anga kamu, ma kamu ka fa'ati'iti'i kaumulu talamu'a di'ia kala ngela ki, kamu totolia fuana God ka gwaunga'i fafi kamu.
4 Ma sa tai ne'e ka fa'ati'iti'i nia 'i talana di'ia kala ngela ne'e, nia ke 'inoto'a kaida'i God ke gwaunga'i.
5 Di'ia sa tai ne'e 'oko kwaloa ta ngela 'uri du'ungana ne'e nia fa'amamana nau, 'oko kwalo nau la'u go'o.

Sa Jesus fa'abasua ngwae ki 'ani ta'anga'a
(Mark 9:42-48; Luke 17:1-2)

6 "Di'ia ta ngwae ka kwatea ngwae nini'a kira enoeno ki ka 'asi fa'asia fito'onga kira aku, nia le'a fuana kike firi'ia ta fau doe 'i luana, ma kika 'ui 'ania 'i saena na 'atako.
7 Kwaimanatai fuana ngwae 'i saena magalia sulia ru 'oro fuana fa'aroralada ni'i ke ba'a leka talau. Ma kwaimanatai liu fuana ngwae ne'e ke ba'a sasia ru ne'eri ki fasi 'iri ka kwatea ngwae ki ka 'asi fa'asia fito'onga kira aku.
8 "Ma di'ia limamu nama 'aemu kwate 'oko 'asi fa'asia fito'onga 'oe aku, 'oke siki muusia fa'asi'o. Nia ta'i le'a go'o 'ana fuamu di'ia 'oko tua tau 'amu saena mauri'a 'i langi fa'inia na ngurunguru lima nama ngurunguru 'ae, 'asu 'ubani 'oko fi'i koso 'i saena kula ana kwa'ikwa'inga fa'inia ro lima ki nama ro 'ae ki, kula ne'e mafula nia du'adu'a kasi mae.
9 Ma di'ia maamu kwate 'oko 'asi fa'asia fito'onga 'oe aku, 'oke lafua 'amu fa'asi'o, ma 'oke to'osia. Nia ta'i le'a go'o 'ana fuamu di'ia 'oko ru'u 'i saena mauri 'i langi fa'inia ta'i bali maa, 'asu 'ubani 'oko fi'i koso 'i saena kula ana mafula ne'e noa'a kasi mae fa'inia ro bali maa ki."

Na sipsip ba nia o'osi
(Luke 15:3-7)

10-11 Ma sa Jesus ka fata la'u 'uri, "Noa'a kamu kasi silolonga'inia na kala ngela ne'e ki. Sulia ne'e 'ainsel kira ki fa'arongoa 'ani God na Ma'a nau 'i langi, sulia tae ne'e kamu sasi ada.
12 "Ma di'ia ta ngwae ka to'o ana ta'i talanga'i sipsip, ma ta'i ai ada ka o'osi na'a, ma tae ne'e ngwae ne'e ke ba'a sasia? Ngwae ne'e ke ba'a fa'asia siko akwala ma siko sipsip ki ana kula kira fanga ana, ma ka leka ka lulu 'uana ta'i sipsip ne'e nia o'osi ma ka no'ana.
13 Kaida'i nia dao na'a to'ona, nia saele'a ka tasa liufia na'a saele'anga nia fa'inia na sipsip ne'e kira tua go'o 'ada fa'inia.
14 Na Ma'a kamu ma'i langi, nia ka manata logo 'una'eri, sulia noa'a nia kasi oga fuana ta kala ngela ana ne'e ka funu sulia na abula ta'anga'a nia ki."

Rora'a ta ngwae

15 Sa Jesus ka fata 'uri fuana na fafarongo nia ki, "Di'ia ne'e to'olamu sasia ta ru ka rora fuamu, 'oke leka siana, 'oko fa'arongoa 'ani na rora'a nia 'i safitamuro'o ta'ifili koro'o. Ma di'ia nia ka fafarongo fuamu, moro ka kwaima la'u.
16 Ma di'ia nia kasi fafarongo fuamu, 'oko tala'ia ta ta'i ngwae nama ta ro ngwae la'u fa'i 'oe, 'iri kera ka fa'amamana ru ki ta'ifau ne'e 'oko saea, fasi 'iri 'oko sasi sulia na Kerekere'a Abu ba saea, 'Na ro ngwae nama ta uulu ngwae fasi 'iri kira ka fa'amamana na ala'anga ne'e nia saea.'
17 Ma di'ia noa'a nia kasi ala go'o fafia fata fa'amamana 'anga kira, 'oko fa'arongoa 'ani na fikuta'i ngwae God ki. Ma di'ia ne'e fikuta'i ngwae God ki bore, nia kasi fafarongo go'o fuada, 'oko alua 'i

maa faˈasia fiku taˈi ngwae kamu ka diˈia
na ngwae kira kina God, nama ta ngwae
taˈa neˈe nia gonia na mani ana takisi.
18 “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
ta tae neˈe kamu luia ngwae ki noaˈa
kasi sasi saena magalia, God alafafia logo
ˈi langi. Ma ta tae neˈe kamu alaˈania
ngwae ki ka sasi ˈi saena magalia, God
alaˈania logo maˈi ˈi langi.
19 “Nau ku saea laˈu fuaumulu, diˈia ta
ro ngwae ana kaumulu kera ka alafafia
ta ru ˈi saena magalia, ma kera ka foˈo
ˈuana, na Maˈa nau ˈi langi nia ke baˈa
kwatea fuadaroˈo.
20 Sulia diˈia ta ro ngwae nama ta
uulu ngwae kira fiku ana ta kula, osiˈana
kira faˈamamana nau, nau ku tua logo ˈi
neˈeri faˈi kira.”

Sulia na rufuanataˈanga ana taˈangaˈa

21 Sa Peter dao siana sa Jesus, ma ka
saefiloa ka ˈuri, “Aofia ˈae, ta fita kaidaˈi
neˈe nau ku saiana nai rufuanata ana
toˈolaku, kaidaˈi nia ka sasia ta ru ka taˈa
fuaku? Nia leleka ka dao ana fiu kaidaˈi
ki?”
22 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nau
ku saea fuamu, noaˈa laˈu fiu kaidaˈi ki,
bore ma ana kaidaˈi ki taˈifau goˈo neˈe
ˈoke rufuanata ana.
23 Nau ku saea ˈunaˈeri osiˈana
gwaungaˈi ˈanga God diˈia ta ngwae
tatalafaˈa neˈe nia oga na faˈasagalana
na ngali langaˈanga ki faˈinia na ngwae
rao nia ki.
24 Aia, na etana ngwae ni rao ka dao
maˈi neˈe nia ngali langa ana moleˈe
mani.
25 Ma na ngwae ni rao neˈeri noaˈa kasi
bolo naˈa faˈinia na duˈulana na ngali
langaˈanga nia, ma na ngwae tatalafaˈa
neˈe asungaˈinia fasi ˈiri kira ka ˈoifoli
ˈani niaˈa, faˈinia na ˈafe nia, ma na ngela
nia ki, ma na ru nia ki taˈifau fuana na
duˈulana na ngali langaˈanga nia.
26 “Ma na ngwae rao neˈeri leka maˈi
ka bobo uruuru ˈi naˈo ana na ngwae
tatalafaˈa neˈe, ma ka amasia ka ˈuri,
‘ˈOke mabetau basi faˈi nau, ˈiri nai baˈa
duˈua na ru ˈoe ki taˈifau.’
27 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka
kwaimanatai fuana, ma nia ka rufuanata
naˈa ana ngali langaˈa nia ˈiri nia kasi
duˈua naˈa, ma nia ka alaˈania ka leka
naˈa ˈana.
28 “Aia, ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri ka
ruˈu kwau ˈi maa, nia ka saka fuana taˈi
ngwae ana na ngwae rao ki neˈe nia ngali
langa ana kala bara mani siana. Nia ka
daua, ma ka talaˈae naˈa ˈinilana kukuna,
ma ka fata ˈuri, ‘ˈOke duˈua naˈa ru ba
ˈoko ngali langa ani siaku ki!’
29 “Ma ngwae rao neˈeri ka bobo uru-
uru, ma ka amasia ka ˈuri, ‘ˈOke mabetau
basi faˈi nau, ma nai baˈa duˈu fuamu.’
30 “Bore ma nia ka ˈaila, ma ka ngali nia,
ma ka alu nia saena na luma ni lokafo,
leleka nia ka duˈua nama na ngali langaˈa
neˈeri.
31 Ma kaidaˈi ti ngwae rao kira lisia
na ru neˈeri, manatalada ka kwaimanatai
liu. Ma kira ka leka siana na ngwae
tatalafaˈa neˈeri, ma kira ka faˈarongoa
ˈani na ru ki taˈifau.
32 “Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka
saea maˈi na ngwae rao etaeta neˈeri, ma
ka fata ˈuri fuana, ‘ˈAeˈo na ngwae taˈa
liu! Nau ku rufuanata naˈa ana ngali
langaˈa ba ˈoe ki taˈifau, sulia ˈoko amasi
nau ˈuana.
33 Fuila ˈoke kwaimanatai goˈo fuana
na ngwae rao neˈeri, diˈia ba nau ku sasia
logo fuamu.’
34 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka
saetaˈa liu, ma ka kwatea fuana na
kwaˈilana saena na luma ni lokafo, leleka
nia ka duˈua nama na ru ki taˈifau neˈe
nia ngali langa ani.”
35 Ma sa Jesus ka faˈasuia na tarifulaˈa
neˈeri ka ˈuri, “Ma na ru neˈeri logo
neˈe na Maˈa nau ˈi langi ke baˈa sasia
fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu kasi rufuanata
mamana goˈo ana toˈolamuˈa faˈida.”

19

Sulia na ilangaˈilana na ˈafe (Mark 10:1-12)

1 Kaidaˈi sa Jesus alaˈa ka sui naˈa, nia
ka leka faˈasia abaˈi kula neˈeri ˈi Galili.
Ma nia ka leka toˈofolo ana kafo ˈi Jodan,
ma ka dao ana ta bali ana abaˈi kula ˈi
Judea.
2 Ma na ngwae ˈoro liu kira leka sulia.
Ma na ngwae neˈe kira mataˈi ki, sa Jesus
ka gurada ma kira ka ˈakwa.

3 Ma ti Farasi kira leka logo maˈi fuana
na ilitoˈolana goˈo ˈada sa Jesus. Ma kira
saefiloa, kika ˈuri, “ˈUri ma ana na taki sa
Moses, nia leˈa goˈo ˈana fuana ngwae ka
ilangaˈinia na ˈafe nia ˈuana ta ru bore
ˈana neˈe nia oga?”
4 Sa Jesus olisida ka ˈuri, “ˈUri ma
noaˈa kamu kasi manata leˈa sulia ru neˈe
kaumulu toˈomaˈiniˈi saena Kerekereˈa
Abu? Na Kerekereˈa Abu fata ˈuri, ‘Ana
etangilana maˈi, God nia saungaˈinia ng-
wae ki ˈania ngwangwane ma na kini.’
5 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata logo
ˈuri, ‘Duˈungana ru neˈeri, ngwae ka
faˈasia na maˈa nia faˈinia teˈa nia, ma
ka tua ratai faˈinia na ˈafe nia, ma kera
ke alua naˈa taˈi manataˈanga diˈia taˈi
ngwae goˈo.’
6 Noaˈa laˈu ta ro ngwae toˈotoˈo, bore
ma diˈia taˈi ngwae naˈa. ˈUnaˈeri ru neˈe
God firi fikua ka sui naˈa, noaˈa kasi leˈa
fuana ta ngwae ke logea laˈu.”
7 Ma na Farasi ki kira saefiloa laˈu kira
ka fata ˈuri, “Ma taˈi taki sa Moses fata
ˈuri, ‘Sa Moses nia alaˈania neˈe ngwae ke
keresia ta ˈaba ru ana kwai ilangaˈinga,
ma ka kwatea fuana na ˈafe nia ˈiri nia
ka ilangaˈinia naˈa.’ Ma faˈuta neˈe sa
Moses ka alaˈania fuana ngwae ki kika
sasi ˈunaˈeri?”
8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Sa
Moses nia alaˈania fuamuˈa Jiu ki fuana
ilangaˈilana ˈafe kamu ki, osiˈana nia
ˈafitaˈi fuana faˈamanata lamuˈa, osiˈana
neˈe manatamuˈa ngasi liu. Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, ˈi naˈo maˈi ana kaidaˈi God
nia saungaˈinia na ngwae ma na kini,
noaˈa nia kasi ˈunaˈeri.
9 Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia ˈafe ta
ngwae noaˈa kasi kakabara goˈo ˈana, ma
na araˈi nia ka ˈaila ˈania ma ka korea lala
ta kini laˈu, na ngwae neˈe nia rora naˈa
ˈania kakabaraˈanga.”
10 Buri ˈana sa Jesus ka fata ˈunaˈeri
fuada taˈifau, fafarongo nia ki kira ka fata
ˈuri fuana, “Ma diˈia nia ˈafitaˈi liu fuana
ngwae ka ilangani na ˈafe nia ˈunaˈeri, ni
leˈa fuana ngwae noaˈa kasi araˈi goˈo.”
11 Ma sa Jesus ka ˈuri fuada, “Ngwae
ˈoro ki noaˈa ˈiri sai leˈa ana ru mamana
sulia araˈinga. Bore ma bara ngwae goˈo
neˈe God kwatea liatoˈo fuada ˈiri kike
malingaˈinia faˈamanataˈanga neˈe.
12 Nau ku saea ru neˈe osiˈana ti ngwae
noaˈa kasi araˈi, sulia talaˈae ana kaidaˈi
kira futa maˈi ana noaˈa ta ru ˈiri ˈoloˈolo
saena na nonida, nia neˈe sasia noaˈa
kira kasi bolo fuana araˈinga. Ma ti
ngwae noaˈa kasi araˈi sulia na ngwae ki
kira saungaˈinia na nonida neˈe sasia ma
noaˈa kira kasi bolo naˈa fuana araˈinga.
Ma ti ngwae noaˈa kira kasi araˈi ˈiri
kika rao tatai naˈa fuana God. Ma na
ngwae neˈe kira totolia kika araˈi, alaˈani
kika leka sulia na faˈamanataˈanga niniˈa
sulia araˈinga neˈe.”

Sa Jesus faˈaleˈa kaela ngela ki
(Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe, ti ngwae
kira ngalia maˈi na kaela ngela ki siana
sa Jesus, fasi ˈiri nia alua limana fafida,
ma ka foˈo fafida. Ma na fafarongo nia ki
ka balufida.
14 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Muke
alaˈania na kala ngela ki ka leka maˈi
siaku, noaˈa kamu kasi luida laˈu. Su-
lia God nia gwaungaˈi fafia ngwae neˈe
enoeno ka diˈia kala ngela neˈe ki.”
15 Sui sa Jesus ka alua naˈa limana ˈi
fafona kala ngela neˈeri ki, ma ka faˈaleˈa
kira. Sui, nia ka leka naˈa ˈana.

Sulia na toˈoruˈa
(Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Ana taˈi kaidaˈi, taˈi ngwae ˈalako nia
leka maˈi siana sa Jesus, ma ka saefilo
ˈuri, “Faˈamanata ˈae, na ru leˈa tae ki
neˈe nau ku sasi ˈiri nau ku toˈo ana na
mauriˈa firi?”
17 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Faˈuta
neˈe ˈoko saefilo nau sulia na ru leˈa ki
kwa? Taˈi God goˈo neˈe nia leˈa. Diˈia
ˈoko oga ˈoke toˈo ana mauriˈa firi faˈinia
God, ˈoke roˈo sulia na taki nia ki neˈe nia
saeˈe.”
18 Ma na ngwae neˈeri ka saefiloa laˈu
sa Jesus ka ˈuri, “Taki tae ki kwa?”
Sa Jesus ka olisi ˈuri ana, “ˈOe kosi sau
ngwae, ˈoe kosi kakabara, ˈoe kosi bilia ta
ru, ˈoe kosi soke fafia ta ngwae.
19 Ma ˈoko fuˈusi doe ana maˈa ˈoe ma
teˈa ˈoe. Ma ˈoke alafe fuana ngwae ki
taˈifau ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu
talamu.”
20 Sui ngwae ˈalako neˈe ka fata ˈuri
fuana sa Jesus, “Ru neˈeri ki, nau ku sasi

naˈa maˈi suliˈi. ˈUri ma tae laˈu neˈe nai sasia laˈu kwa?”

21 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri fuana, “Diˈia ˈoko oga ˈoe tua leˈa taˈifau, leka ˈoko ˈoifoli ˈani ru ˈoe ki taˈifau, ngalia mani neˈeri, ˈoko kwatea fuana ngwae dalaˈa ki, ma ˈoke baˈa toˈo ana toˈoruˈa ˈi langi. Sui ˈoko fiˈi leka maˈi suli nau.”

22 Ma ana kaidaˈi ngwae ˈalako neˈeri ka rongoa na ru neˈeri ki, na liana ka kwaimanatai liu naˈa, ma nia ka leka naˈa ˈana, sulia nia na ngwae toˈoru liu.

23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Nau ku saea fuamuˈa, nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana na ngwae toˈoru ki kike ruˈu saena mauriˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia.

24 Ma nau ku saea logo fuamuˈa, nia ˈafitaˈi liu fuana ta kamel ke ruˈu sulia na maˈe kwakwa tiˈitiˈi ˈi ˈaena sugila. Nia ˈafitaˈi ka liu laˈu fuana ta ngwae toˈoru neˈe God ke gwaungaˈi fafia maurilana.”

25 Aia, ma ana kaidaˈi fafarongo nia ki kira rongoa naˈa ru neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu, ma kika fata ˈuri, “Ma diˈia nia ˈafitaˈi fuana ngwae toˈoru ki ˈunaˈeri, sa tai mo neˈe ka bolo fuana mauriˈa firi?”

26 Ma ana kaidaˈi sa Jesus alaˈa, nia ka lia saga kwau fuana fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu fuana na ngwae ki ke toda mauriˈa firi, bore ma fuana God noaˈa nia kasi ˈafitaˈi goˈo. Na ru ki taˈifau nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana God.”

27 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Peter ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Ma kaimili faˈuta mo? Osiˈana kami faˈasia naˈa toˈoruˈa kaimili ki taˈifau, ma kami ka leka naˈa suliˈo. Ma tae neˈe God ke kwatea fuaimili?”

28 Ma sa Jesus ka olisia fuada ka ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa, ana kaidaˈi God ke baˈa alua na magalia faolu, nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa tua ana fuli tuaˈa nau fuana na matalangaˈilana ngwae ki taˈifau. Ana kaidaˈi neˈeri, kaumulu akwala ma ro ngwae fafarongo nau ki, kamu ke baˈa tua faˈi nau ana kula ana ˈinotoˈanga fuana matalangaˈilana ngwae ki ana akwala ma ro kwalafa ana Israel ki.

29 Ma sa tai neˈe ka faˈasia luma nia, ma na ngwaefuta nia ki, ma na ngwaingwaena nia ki, ma na maˈa faˈinia teˈa nia, ma ngela nia ki, nama ta ano bore ˈana, sulia nia leka suli nau, na ngwae neˈeri nia ke baˈa ngalia ru leˈa ˈoro ki liufia ru ba nia toˈo ana ˈi naˈo ki. Ma God ke baˈa kwatea logo mauriˈa firi fuana.

30 Ma ngwae ˈoro neˈe kira ˈaˈana ana kaidaˈi neˈeri, kike baˈa tiˈitiˈi. Ma ngwae ˈoro neˈe kira faˈatiˈitiˈi kira ana kaidaˈi neˈe, kike baˈa ˈaˈana.”

20

Na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao ki

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Na ˈInotoˈanga God nia ˈuri: Nia diˈia na ngwae neˈe toˈo ana ano, ma ka leka ˈi ˈofodangi fuana na laefilana ngwae ki fuana raoˈa ˈi saena oˈola nia.

2 Ma nia ka alafafia na folilada ˈani mani neˈe bolo fuana taˈi asoa, ma ka baˈeda naˈa fuana raoˈa saena na oˈola nia.

3 “Ma ana sikona kadi sina ˈi ˈofodangi, nia ka leka laˈu, ma ka lisia ti ngwae neˈe kira uu ˈoˈo goˈo ˈada ˈi saena usiˈa, ma noaˈa kira kasi sasia goˈo ta ru.

4 Ma nia ka ˈuri fuada, ‘Kaumulu ke leka logo maˈi, ˈiri kuke rao ˈi saena na oˈola nau, ma nau kui baˈa foli kaumulu ˈani ru neˈe totolia.’

5 Ma kira ka leka naˈa.

“Ma tofongana asoa, ma ana uula kadi sina asoa, nia ka leka laˈu, ma ka sasi logo ˈunaˈeri.

6 Ma saˈulafi naˈa, nia ka leka ma ka dao toˈona ti ngwae neˈe kira uu ˈoˈo goˈo ˈada maana fuli usiˈa. Ma nia ka saefiloda ka ˈuri, ‘Faˈuta neˈe kamu ka uu ˈoˈo goˈo aumulu ˈi neˈe sulia asoa laˈulaˈu neˈe, ma noaˈa kamu kasi sasia goˈo ta ru?’

7 “Ma kira olisia kika ˈuri, ‘Noaˈa ta ngwae kasi sae kaimili goˈo.’

“Ma nia ka fata ˈuri fuada, ‘Kaumulu ke leka logo maˈi, ˈiri kuke rao ˈi saena na oˈola nau.’

8 “Ma kaidaˈi neˈe sina ka suu naˈa, ngwae neˈe toˈo ana oˈola, ka fata ˈuri fuana na ngwae ˈaˈana ana na raoˈa nia, ‘ˈOke saea maˈi na ngwae rao ki, ma ˈoko foli kira ˈani na mani kira ki. ˈOke talaˈae

ana na ngwae ba nau ku saeda ˈisi, leleka
ka dao ana na ngwae ba nau ku eta saeda
ki.’
9 “Na ngwae rao ba nia saeda ˈi buri ˈi
saˈulafi ki, kira dao maˈi, ma nia ka folida
ˈani mani neˈe totolia taˈi asoa fuana taˈi
ngwae.
10 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ba nia saeda
maˈi ˈi naˈo kira dao maˈi, kira fia fasi nia
ke baˈa foli kira ka taˈi doe. Bore ma kira
taˈifau kira ngalia goˈo mani neˈe totolia
taˈi asoa fuana taˈi ngwaeˈa.
11 Ma kaidaˈi kira ngalia naˈa, kira ka
ngununguru buri fuana na ngwae neˈe
toˈo ana na oˈola, kira ka fata ˈuri,
12 ‘Na ngwae nini ˈoko saeda maˈi buri,
kira rao goˈo sulia kaidaˈi tiˈitiˈi, ma ˈoko
folida ka bolo logo faˈi kaimili neˈe kami
ngali kuluˈa naˈa ana na raoˈa sulia faˈi
asoa laˈulaˈu neˈe, ma na sina ka sina fifi
liu naˈa aimili.’
13 “Ma nia ka olisia taˈi ngwae ada ka
ˈuri, ‘Kwala ngwade ˈae, nau kusi ˈaurafu
ˈoe goˈo. ˈOko alafafia na raoˈa fuana taˈi
mani goˈo ba.
14 Ngalia naˈa fofoliˈa ˈoe, ma ˈoko leka
naˈa kwau ˈamu. Nau ku oga nai kwatea
fuana ngwae neˈe nau ku laefia ˈisiˈisi ka
diˈia logo neˈe nau ku kwate fuamu.
15 Ma nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana sasilana tae neˈe nau ku oga kui
sasia ˈania na mani nau talaku. Faˈuta
ˈoko ˈuga, osiˈana nau ku kwate ru doe
fuana ngwae matamata loˈoko ki?’ ”
16 Ma ˈisilana sa Jesus ka fata ˈuri, “Nia
neˈe, na ngwae neˈe ˈisiˈisi niniˈari, ke
baˈa etaeta laˈu. Ma na ngwae neˈe kira
etaeta niniˈari, kike baˈa ˈisiˈisi laˈu.”

Uula kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Kaidaˈi sa Jesus nia leka ˈuana ˈi
Jerusalem, nia ka talaˈia na fafarongo nia
ki kira ka leka karangi nia taˈifilida, ma
nia ka alaˈa fuada taˈifilida ka ˈuri,
18 “Kamu ke fafarongo leˈa maˈi fuaku.
Kulu leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem. Ma
taˈi ngwae ke baˈa kwate nau, na Ngela
Ngwae, fuana fata abu doe ki, ma na
faˈamanata ana taki ki, fasi ˈiri kira ka
matalangaˈi taˈa aku fuana na saungi-
laku.
19 Ma kike baˈa kwate nau fuana ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma kike baˈa
ˈoidorole ˈani nau, ma kika ulasi nau.
Sui kike baˈa fotoˈi nau ana ˈai rara folo
fuana saungilaku. Aia, ma ana uula asoa,
God ke baˈa taˈe nau laˈu fuana mauri.”

Na teˈa ro fafarongo ki gania sa Jesus ˈuana kwaiˈadomi ˈanga
(Mark 10:35-45)

20 Buri ˈana ru neˈeri, ˈafe sa Sebedi
faˈinia na ro ngela nia ki, sa James ma
sa John, kira ka dao maˈi fuana lisilana sa
Jesus. Na kini neˈeri ka leka maˈi, ka bobo
uruuru ˈi naˈona sa Jesus, ma ka gania
ˈuana sasilana ta ru fuana ro ngela nia
ki.
21 Ma sa Jesus ka saefiloa kini neˈe ka
ˈuri, “Tae neˈe ˈoko oga?”
Nia ka fata ˈuri, “Nau ku oga ˈoke eta
fataˈa fuaku ˈoko alaˈania ro ngela neˈe
nau ki, kera ka tua karangi ˈoe, ta ngwae
ka tua ˈi bali ˈoloˈolo amu, ma ta ngwae
ˈi bali mauli ˈamu, kaidaˈi ˈoke tatalafaˈa
ˈi saena ˈInotoˈanga ˈoe.”
22 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka fata
ˈuri fuana ngela neˈeri ki, “Ru neˈe koroˈo
gania, koroˈo noaˈa ˈiri sai goˈo ana na
fadalana. Koroˈo totolia goˈo ˈamuroˈo
nonifiiˈanga diˈia neˈe nai baˈa nonifii
ˈania?”
Ma kera ka fata ˈuri, “ˈIu, keroˈo totolia
goˈo ˈamiroˈo.”
23 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuadaroˈo,
“Nia mamana na nonifiiˈanga neˈe ke
baˈa dao ana koroˈo. Bore ma fuana
ta ngwae neˈe ka tua bali ˈoloˈolo aku,
ma ta ngwae bali mauli aku diˈia neˈe
koroˈo oga, noaˈa laˈu nauˈa neˈe nai filia.
Taˈifilia Maˈa nau maˈi langi goˈo ˈana
neˈe saiana kwatelana fuana sa tai faˈida
neˈe nia filida fuana ka sui naˈa.”
24 Kaidaˈi neˈe akwala fafarongo neˈeri
ki kira rongoa ru neˈe, kira ka saetaˈa
fuana ro ngwae asina neˈeri ki.
25 Nia neˈe, sa Jesus ka sae kira taˈifau
goˈo maˈi siana, ka fata ˈuri, “Kaumulu
saiana na ngwae gwaungaˈi ki neˈe kira
gwaungaˈi fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki, kira toˈo ana ngasingasiˈanga, ma

kira sai liu ana usungaˈilana ngwae ki
fuana sasilana ru kira ogaˈi ki.
26 Sui bore ˈana, noaˈa nia kasi ˈunaˈeri
laˈu ˈi safitamuˈa. Diˈia ta ngwae aumulu
nia oga ka faˈinaˈonaˈo, nia ke saiana nia
ngwae rao kaumulu.
27 Ma diˈia sa tai aumulu neˈe nia oga
ka ˈinotoˈa, nia ke rao ˈoˈo fuana ngwae
ki.
28 Nia ka sasi diˈia nauˈa, na Ngela
Ngwae. Duˈungana nau noaˈa kusi leka
maˈi ˈiri neˈe ngwae ki kira ka rao fuaku.
Ma nau ku leka lala maˈi ˈiri nai rao
fuana ngwae ki taˈifau, ma nau ku kwatea
naˈa maurilaku fuana faˈamaurilana na
ngwae ˈoro ki faˈasi taˈangaˈa kira ki.”

Sa Jesus gura ro ngwae maada rodo ki (Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Ma ana kaidaˈi sa Jesus faˈinia fa-
farongo nia ki kira leka kwau ˈuana ˈi
Jerusalem, kira ka liufia naˈa kwau maˈe
fanoa ˈi Jeriko. Ma kaidaˈi kira ka leka
faˈasia na fanoa neˈeri, na ngwae ˈoro liu
kira leka maˈi sulida.
30 Ma na ro ngwae maada rodo ki kera
tua ninimana tala. Ma kaidaˈi kera ron-
goa sa Jesus leka maˈi sulia tala, kera ka
ri naˈa, kera ka ˈuri, “ˈAeˈo na ˈalako ana
kwalafa sa David, ˈoke manatai keroˈo
maˈi.”
31 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira rongo
kera, kira ka balufi kera, ma kika ˈuri,
“Moke tua aroaro!” Bore ma kaidaˈi kira
fata ˈunaˈeri, kera fiˈi ri doe ka tasa laˈu
ˈuri, “ˈAeˈo na ˈalako ana kwalafa sa
David, ˈoke manatai keroˈo maˈi.”
32 Ma kaidaˈi sa Jesus rongo kera ri maˈi
ˈunaˈeri, nia ka uutoˈo, ma ka saeda maˈi,
ma ka saefiloda ka ˈuri, “Tae neˈe koroˈo
oga nai sasia fuamuroˈo?”
33 Kera olisia, keka ˈuri fuana, “Keroˈo
oga ˈoke ˈifingia maamiroˈo fasi ˈiri
keroˈo ke lia laˈu.”
34 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka kwaimanatai
liu fuadaroˈo, ma nia ka sama toˈona
maadaroˈo. Ma ana kaidaˈi neˈeri nama
goˈo, na maadaroˈo ka lia naˈa, ma kera
ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

21

Ngwae ˈoro ki baˈatafea sa Jesus (Mark 11:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki
kira dao karangia naˈa ˈi Jerusalem, ana
fanoa ˈi Betfeis, ˈi gwauna faˈi ua ˈi Olif.
ˈI neˈeri, sa Jesus ka kwatea ta ro ngwae
ana na fafarongo nia ki, kera ka etaeta ˈi
naˈo,
2 ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moke
leka ˈuana fanoa loˈoko neˈana koroˈo
leka kwau ˈuana, ma koroˈo ke baˈa dao
toˈona taˈi dongki, kira firiˈia ˈi neˈeri
faˈinia na bibina. Koroˈo ka logedaroˈo,
ma moro ka ngalida maˈi siaku.
3 Ma diˈia ta ngwae ka saefilo koroˈo,
koroˈo ka saea fuana moka ˈuri, ‘Na Aofia
neˈe ogaˈi.’ Ma ˈunaˈeri nia ke baˈa
alaˈanida fuamuroˈo.”
4 Ru neˈe nia fuli fasi ˈiri ka
faˈamamana tae ba na profet nia saea
ka ˈuri,
5 “Muke saea fuana ngwae ki ˈi Jerusalem
muka ˈuri,
‘Lisia basi.
Na ngwae tatalafaˈa kamu, nia leka naˈa
maˈi siaumulu.
Nia ka faˈatiˈitiˈi nia, ma ka leka maˈi ˈi
fafona na dongki.
Nia ka leka maˈi ˈi fafona na kala
dongki.’ ”✡

6 Ma na ro ngwae ana na fafarongo nia
ki, kera ka etaeta naˈa ˈi naˈo, ma kera ka
sasia naˈa ru neˈe sa Jesus saea fuadaroˈo
ki.
7 Kera talaˈia maˈi na dongki neˈeri
faˈinia na bibina, ma kira ka safataˈinia
na ifi kira ki ˈi fafona ilina bibina, ma sa
Jesus ka tua ˈi fafona.
8 Ma na ngwae ˈoro liu ki kira
safataˈinia na ifi kira ki sulia na tala, ma
ti ngwae kira ka tufua na uila niniu ki,
ma kira ka safataˈinia sulia na tala fuana
faˈaˈinotoˈalana sa Jesus.
9 Na fikuˈa doe neˈe kira etaeta ˈi naˈo
ana sa Jesus, ma kira ka ˈisi kwau ˈi
burina, kira ako ma kika ˈuri,
“Auraˈe ˈanga fuana ngela ana kwalafa sa
David na tatalafaˈa!

✡ **21:5** Sekaraea 9:9 ✡ **21:9** Sam 118:26

Ma God ˈoko ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!✡
Kulu baˈatafea God!”

10 Ma kaidaˈi sa Jesus nia dao ˈi Jerusalem, na fanoa ka ngalu liu naˈa, ma ti ngwae kira saefiloda kira ka ˈuri, “Sa tai niniˈa?”
11 Ma na fikuˈa neˈeri kira ka ˈuri, “Niaˈa sa Jesus na profet, na ngwae faˈasia na fanoa ˈi Nasaret ˈi saena na abaˈi kula ˈi Galili.”

Sa Jesus balufia ngwae neˈe kira faˈalia Luma Abu God ki
(Mark 11:15-19; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

12 Kaidaˈi sa Jesus leka maˈi ka dao saena Luma Abu God, nia ka lalia na ngwae neˈe kira usi ˈada ˈi neˈeri ki. Ma nia ka giosia na tatafe ana ngwae neˈe kira rokisi mani neˈeri ki, ma ka gilosia na ru fuana tuaˈa na ngwae neˈe kira ˈoifoli ˈani na faˈi fao ki.
13 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae neˈeri ki, “Na Fatalana God saena Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri, ‘Na Luma nau, na luma ni foˈo.’ Bore ma kamu faˈitaˈinia ka alua lala kula fuana bililana ru ngwae ki.”
14 Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae maada rodo, ma ti ngwae ˈaeda mae, kira leka logo maˈi siana sa Jesus saena Luma Abu God, ma nia ka gurada taˈifau.
15 Aia, ma na fata abu doe ki, ma na faˈamanata ana taki ki, kira ka saetaˈa liu kaidaˈi kira lisia ru leˈa ki neˈe sa Jesus nia sasiˈi, ma kira ka rongoa kala ngela ki kira ri kika ˈuri, “Auraˈe ˈanga fuana ngela ana kwalafa sa David na tatalafaˈa!”
16 Ma na fata abu doe ki faˈinia na faˈamanata ki, kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “ˈOko rongoa tae neˈe kira saea! Faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi luida kwa?”
Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “ˈIu, nau ku rongoa. Noaˈa kamu ˈiri toˈomani goˈo alaˈanga ba saena Kerekereˈa Abu? Nia fata ˈuri, ‘ˈOko faˈamanata na kaela ngela ki fasi ˈiri kira ka baˈatafe ˈoe talamu.’ ”✡

17 Sui ˈi buri ˈana, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira ka leka naˈa faˈasia ˈi Jerusalem, ma kira ka leka ˈuana ˈi Betani. Ma kaidaˈi nia rodo naˈa, kira ka teo ˈi neˈeri.

Sa Jesus agia na ˈai figi
(Mark 11:12-14, 20-24)

18 ˈOfodangi ana ruana asoa, kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira oli maˈi ˈuana ˈi Jerusalem, ma sa Jesus ka fiolo.
19 Ma nia ka lisia taˈi ˈai figi neˈe uu ˈi ninimana tala, ma ka leka ˈi ˈaena, bore ma noaˈa nia kasi lisia goˈo ta fuaˈi ru ana, ma na rauna goˈo neˈe ulubono. Ma nia ka fata ˈuri fuana ˈai figi neˈeri, “Osiˈana noaˈa ˈoe kosi alua goˈo ta fuaˈi ru, ˈira ˈita ana kaidaˈi neˈe noaˈa ˈoe kosi fungu laˈu!” Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na ˈai neˈeri ka kuku naˈa.
20 Kaidaˈi fafarongo ki kira lisia ru neˈeri, kira ka ˈarefo liu. Ma kira ka saefiloa ˈuri, “Tae neˈe sasi ma na ˈai neˈe ka mae ˈaliˈali goˈo ˈana ˈuri kwa?”
21 Ma sa Jesus olisida ka ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa, diˈia kamu faˈamamana ma noaˈa kamu kasi manata ruarua, kaumulu saiana muke sasia goˈo ˈaumulu ru doe ki liufia ru neˈe nau ku sasia ana ˈai figi neˈe. Diˈia kamu saea fuana faˈi ua neˈe, ‘ˈOke leka, ˈoko tua saena asi,’ ˈira nia ke baˈa leka goˈo ˈana.
22 Diˈia kamu foˈosia God, ma kamu ka faˈamamana neˈe God ke sasi ru neˈe kamu gania, nia ke sasi goˈo ˈana.”

Na ngasingasiˈanga sa Jesus
(Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

23 Aia, ana kaidaˈi sa Jesus nia oli laˈu saena Luma Abu God fuana faˈamanatalana ngwae ki, na fata abu doe ki, ma ti ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira ka leka maˈi siana. Ma kira ka saefiloa ˈuri, “Na ngasingasiˈanga tae neˈe ˈoko toˈo ana fuana na sasilana ru neˈe ki kwa? Ma sa tai mo neˈe nia kwatea na mamanaˈanga neˈe fuamu?”
24 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “ˈIu, nau ku saefilo kaumulu basi ˈuana taˈi ru. Diˈia kamu olisia, nau ku fiˈi faˈarongo

✡ **21:16** Sam 8:2

kaumulu ana na mamanaˈanga neˈe nau
ku toˈo ana fuana sasilana ru neˈe ki.
25 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku, na
mamanaˈanga neˈe sa John nia toˈo
ana fuana na siuabuˈanga, nia ˈita maˈi
faˈasia ˈi fai? Nia ˈita maˈi ana God, nama
nia ˈita maˈi ana na ngwae ki goˈo?”
Ma kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga
ˈi safitada kwailiu kira ka ˈuri, “Tae neˈe
kulu ke saea? Diˈia kulu olisia ma kulu ka
ˈuri, ‘Faˈasia maˈi God,’ nia ke baˈa fata
ˈuri, ‘ˈIrai ma faˈuta mo neˈe kamu kasi
faˈamamana sa John?’
26 Ma diˈia kulu fata ˈuri, ‘Ngwae goˈo
ˈana neˈe kwatea ngasingasiˈanga fuana
sa John ka siuabu ana ngwae ki, noaˈa
laˈu God,’ ngwae ki kira ke baˈa saetaˈa
fuakulu.” Kira maˈu, sulia na ngwae ki
kira saea sa John niaˈa neˈe na profet.
27 Nia neˈe kira ka olisia ˈuri goˈo ˈada
ana fuana sa Jesus, “Kaimili kina goˈo sa
tai neˈe saea fuana sa John ka siuabua
ngwae ki.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈIu,
diˈia nia ˈunaˈeri, noaˈa nau kusi saea
logo fuamuˈa sa tai neˈe kwatea na
ngasingasiˈanga neˈe fuaku.”

Tarifulaˈanga sulia na ro ˈalako ki

28 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Kamu manata faˈuta sulia ru neˈe? Taˈi
ngwae nia toˈo ana ro ngela ngwane ki.
Ma nia ka leka siana na ngela ˈi naˈo, ma
ka fata ˈuri fuana, ‘ˈAlako nau ˈae, taˈena
ˈoke leka, ma ˈoke rao ˈi saena na oˈola
ba kulu.’
29 “Ma nia ka olisia ka ˈuri, ‘Nau ku ˈaila
goˈo kwa.’ Ma sui ˈi buri, nia ka rokisia
na manataˈanga neˈeri, ma ka leka naˈa
ˈi saena na oˈola.
30 Ma ˈi buri, na maˈa ka leka laˈu siana
na ruana ngela ana, ma ka saea logo taˈi
alaˈanga neˈeri. Ma na ngela neˈe ka
olisia ka ˈuri, ‘Nia leˈa goˈo ˈana nai baˈa
leka.’ Bore ma noaˈa nia kasi leka goˈo.
31 “ˈUri ma sa tai adaroˈo naˈa neˈe
sasia ru ba na maˈa kera nia oga?”
Ma kira olisia kika ˈuri, “Na ngela ba ˈi
naˈo.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa, na ngwae
taˈa ki neˈe kira gonia na mani ana na
takisi, ma na kini sesele ki, kike baˈa eta
ruˈu ˈi saena na mauriˈa neˈe God nia
gwaungaˈi fafia ˈi naˈo ana kamuˈa.
32 Sa John ngwae ni Siuabu ba dao naˈa
maˈi siaumulu fuana na faˈataˈilana na
tuaˈa neˈe God nia oga fuamuˈa muke tua
sulia, ma noaˈa kamu kasi faˈamamana
goˈo ana niaˈa. Bore ma, na ngwae
ˈaurafu ki neˈe kira gonia mani ana
na takisi, ma na kini sesele ki, kira ka
faˈamamana ana niaˈa. Ma sui bore
ˈana muka lisia na ru neˈeri ki, noaˈa
kamu kasi faˈamamana goˈo ana sa John,
ma noaˈa kamu kasi rokisia goˈo man-
atamuˈa.”

Na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao taˈa ki
(Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 Sa Jesus ka fata laˈu fuada ka ˈuri,
“Muke rongoa basi taˈi tarifulaˈanga neˈe
laˈu. Taˈi ngwae nia fasia na oˈola. Ma
nia ka saungaˈinia sakali kalikalia, ma ka
ˈilia taˈi kilu fuana na ngisilana na fuaˈi
ˈai ki fuana saungaˈilana waen, ma ka
saungaˈinia taˈi luma fuana na foloˈa. Ma
nia ka alua na oˈola nia saena limana
ngwae ki neˈe kira rao ˈi saena. ˈUnaˈeri,
nia ka leka naˈa ˈana ˈuana ta maˈe fanoa.
34 Ma kaidaˈi neˈe oˈola neˈeri nia
maua, nia ka kwatea na ngwae ni rao nia
ki fuana na ngwae neˈe kira lia sulia na
oˈola nia, fasi ˈiri kira ke kwatea maˈi ta
bali ana fuaˈi ru neˈe kira loiˈi ki.
35 “Ma na ngwae neˈe lia sulia na oˈola
ki, kira daua na ngwae rao nia ki, ma kira
ka ulasia taˈi ngwae, ma ruana ngwae
kira ka saungia ka mae naˈa, ma uula
ngwae kira ka ˈuia naˈa ˈani fau fuana
saungilana.
36 Sui nia ka kwatea laˈu ti ngwae rao
ˈoro laˈu fuada ka liufia ˈi naˈo. Ma na
ngwae neˈe kira lia sulia na oˈola neˈeri,
kira ka sasi ˈunaˈeri logo ada.
37 Ma ˈisilana, nia ka kwatea naˈa ngela
mutaˈi nia fuada. Ma nia ka manata ˈuri,
‘Kike baˈa fuˈusi doe goˈo ˈada ana na
ngela nau.’
38 “Sui ma ana kaidaˈi neˈe ngwae
neˈeri ki kira lisia naˈa ngela nia, kira ka
saea kwailiu naˈa fuada kira ka ˈuri, ‘Nia
naˈa neˈe ngela na ngwae neˈe toˈo ana
na oˈola neˈe. Kulu saungia ka mae, fasi

ˈiri kuke ngalia ˈakulu na ru neˈe nia ki taˈifau.’
39 Ma kira daua, ma kika ˈui ˈania ˈi
maa faˈasia na oˈola neˈeri, ma kira ka
saungia ka mae.
40 “ˈUnaˈeri ma kaidaˈi neˈe ngwae
neˈe toˈo ana na oˈola ka dao maˈi, tae
neˈe nia ke baˈa sasia fuana na ngwae
neˈe kira lia sulia na oˈola ki?”
41 Ma kira olisia kika ˈuri, “Nia ke baˈa
saungia na ngwae taˈa neˈeri ki ka mae,
ma nia ka kwatea laˈu na oˈola nia fuana
ti ngwae matamata neˈe kike baˈa kwatea
ta bali fuana ana kaidaˈi ˈana goniruˈa.”
42 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nia
mamana kamu toˈomani na Kerekereˈa
Abu ba nia fata ˈuri,
‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi luma ki
kira ˈaila ˈania, nia neˈe na fau neˈe
talingaˈi ka liufia na fau ki taˈifau
ana ˈodoa.
God neˈe fulingani ru neˈeri, ma na
lisilana ka leˈa liu.’✡

43 “Ma nia neˈe nau ku saea fuamuˈa,
na ngwanganeˈanga ana gwaungaˈinga
God ke baˈa lafua faˈasi kamu, ma ka
kwatea ˈana fuada na ngwae neˈe kira
roˈosulia ki.
44 Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈasia fafona
fau neˈeri, nia ke mangisia naˈa. Ma diˈia
sa tai neˈe fau neˈeri ka ˈasia fafia, na
nonina ka meme taˈifau naˈa.”
45 Ma kaidaˈi neˈe fata abu doe ki ma
na Farasi ki, kira rongoa tarifulaˈa neˈeri,
kira lia saiana sa Jesus nia fata sulida.
46 Ta neˈe kira oga kira ka daua. Bore
ma kira maˈu, osiˈana neˈe ngwae ˈoro
ki kira fiku ana kaidaˈi neˈeri, kira
faˈamamana ana sa Jesus neˈe niaˈa na
profet.

22

Sa Jesus faˈabolotaˈinia niaˈa faˈinia na tatalafaˈa
(Luke 14:15-24)

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈani tarifulaˈanga
fuada na ngwae ki ka ˈuri,
2 “Na ˈInotoˈanga God nia ˈuri: Taˈi
ngwae tatalafaˈa nia saungaˈinia na
fafangaˈa ana araˈinga fuana na ˈalako
nia neˈe ke araˈi.
3 Ma nia ka kwatea na ngwae rao nia ki
fuada na ngwae ki neˈe nia laefida maˈi
ki fuana na fafangaˈa neˈeri, fasi ˈiri kira
ka leka maˈi. Bore ma kira ka ˈaila lala
ˈani lekaˈa maˈi.
4 “Sui nia ka kwatea laˈu ti ngwae rao,
ka fata ˈuri fuada, ‘Kamu ke faˈarongoa
na ngwae neˈe nau ku laefida ki, na
fangaˈa nau kwaibobori naˈa. Nau ku
saungia taˈifau naˈa na buluka doe nau
ki ma na kala buluka leˈa nau ki, ma na
ru ki taˈifau ka kwaibobori naˈa. Muke
leka naˈa maˈi ana na fafangaˈa nau.’
5 “Bore ma noaˈa kira kasi oga goˈo
roˈongaˈa sulia, ma kira ka leka mata-
mata lala ˈada. Ta ngwae ka leka naˈa
ˈana saena oˈola nia, ma ta ngwae ka leka
naˈa ˈana saena na sitoa nia.
6 Ma ti ngwae kira daua naˈa ngwae rao
neˈeri ki, kira ka kwaiˈida, ma kira ka
saungida.
7 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈe ka
saetaˈa liu, ma nia ka kwatea naˈa ngwae
fuani oro nia ki, ma kira ka saungia naˈa
ngwae neˈeri ki neˈe kira saungia naˈa
ngwae rao nia ki. Ma kira ka duˈafia naˈa
fanoa doe kira.
8 “Sui nia ka fata ˈuri fuana na ngwae
rao nia ki, ‘Na fangaˈa kwaibobori naˈa,
bore ma na ngwae ba nau ku laefida
ki, kira kasi totolia lekaˈa maˈi ana na
fafanga faˈi kaimili.
9 Kamu ke leka sulia na tala ki, ma
kamu ka saea maˈi na ngwae ki taˈifau
neˈe kamu dao toˈoda, kira ka leka maˈi
ana fangaˈa neˈe.’
10 Ma na ngwae rao ki kira ka leka sulia
na tala ki, ma kika fikua maˈi na ngwae
ki taˈifau neˈe kira dao toˈoda. Ma na
fangaˈa ana na araˈinga neˈeri ka fungu
ˈani ngwae leˈa ki ma na ngwae taˈa ki.
11 “Sui kaidaˈi neˈe ngwae tatalafaˈa ka
dao maˈi fuana lisilana na ngwae neˈe
kira dao ki, nia ka lisia taˈi ngwae neˈe
noaˈa kasi toro goˈo ˈani na toro ana na
araˈinga.
12 Ma na ngwae tatalafaˈa ka fata ka
ˈuri, ‘Noaˈa ˈoko ˈiri toro goˈo ˈani na
toro fuana fangaˈa ana araˈinga, ˈunaˈeri

✡ **21:42** Sam 118:22-23

noaˈa ˈiri leˈa fuana ˈoe tua ˈi neˈe.’ Ma
na ngwae neˈeri noaˈa kasi saea naˈa ta
ru.
13 “Sui na ngwae tatalafaˈa ka saea
fuana na ngwae rao nia ki ka ˈuri, ‘Kamu
ke firi fafia na limana ma na ˈaena ngwae
neˈe, ma kamu ka ˈui ˈani niaˈa saena
na kula rorodoˈa neˈe ˈi maa, ana kula
neˈe ngwae ke angi ma ka ˈala girigiri ana
lifada, osiˈana kira nonifii.’ ”
14 Sui sa Jesus ka fata naˈa ˈuri, “Na
ngwae ˈoro ki mala neˈe God laefida, bore
ma bara ngwae goˈo neˈe nia filida.”

Sa Jesus olisia na saefiloˈa sulia na takisi
(Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)

15 Na ngwae Farasi ki kira leka, ma
kira ka lokoˈi ru fuana na faˈaroralana sa
Jesus ˈani ru neˈe nia saeˈe ki.
16 Ma kira ka kwatea fafarongo kira
ki faˈinia ti ngwae neˈe oga kwalafa sa
Herod ka tatalafaˈa siana sa Jesus. Ma
kira ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata
ˈae, kaimili saiana ru ˈoko saeˈe ki, ru
mamana ki taˈifau goˈo. ˈOko faˈamanata
goˈo ˈamu sulia mamanaˈanga ma kwaio-
gaiˈanga God fuana na ngwae ki. Ma ˈoe
kosi ˈado goˈo faˈinia ta ngwae ˈani ta
tae neˈe kira manata sulia. Ma noaˈa ˈoe
kosi manata goˈo ˈuana na ˈinotoˈalana
na ngwae.
17 ˈIu, ˈoke saea basi fuaimili! ˈUri ma
na taki kia, nia luia na kwatelana na mani
ana takisi fuana na ngwae gwaungaˈi
ana ˈafutana ˈi Rom? ˈUri ma nia bolo
faˈinia kaimili ke kwatea takisi baera,
nama noaˈa?”
18 Ma sa Jesus ka sai naˈa ana na
manataˈanga taˈa kira, ma ka fata ˈuri,
“Kaumulu na ngwae kwalabasa ki, faˈuta
neˈe kamu ka sasi ˈuana na faˈaroralaku?
19 Muke faˈataˈinia basi na mani neˈe
kamu folia ˈani na takisi.” Ma kira ka
ngalia maˈi taˈi selene, kira ka faˈataˈinia
fuana.
20 Ma nia ka saefilo kira ka ˈuri, “Na
nununa sa tai niniˈa? Ma na satana sa
tai mo niniˈa?”
21 Ma kira olisia, kira ka ˈuri, “Na
nununa ma na satana na tatalafaˈa ˈi
Rom.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu ke
kwatea fuana na tatalafaˈa ˈi Rom na ru
nia ki, ma kamu ka kwatea logo ru God ki
fuana God.”
22 Ma kaidaˈi kira rongoa naˈa na
olisiˈanga neˈeri ka leˈa ˈunaˈeri, kira
ka ˈarefo liu, ma kira ka leka naˈa ˈada
faˈasia.

Sulia na tataˈe oliˈa faˈasia maeˈa
(Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Ma ana faˈi asoa neˈeri logo, ti Sadusi
kira leka maˈi siana sa Jesus. Na Sadusi
ki kira saea fasi na ngwae ki noaˈa kira
kasi tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.
24 Ma kira ka saefiloa sa Jesus, kira
ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata kwa,
sa Moses nia keresia na taki fuaka ka
alangaˈi ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae nia mae, ma
na ˈafe nia ka mauri ˈua, bore ma noaˈa
nia kasi toˈo ana ta ngela, na ngwaefuta
nia ka korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri,
fasi ˈiri kera ka toˈo ana ta ngela fuana
ka talafuila na ngwae neˈe nia mae naˈa.’
25 Ma taˈi kwalafa ana kuluˈa Jiu ki, kira
toˈo ana fiu ngwae asina ki. Ma na ngwae
etaeta ka korea taˈi sariˈi. Aia, ma ana
kaidaˈi kera kasi toˈo ˈua ana ta ngela,
ngwae neˈeri ka mae naˈa ˈana.
26 Na ruana ngwae ka korea laˈu na kini
neˈeri. Aia, ma noaˈa kera kasi toˈo ˈua
ana ta ngela logo, ma nia ka mae logo
ˈana. Uula ngwae ka korea laˈu, ma ka
mae logo. Nia ˈunaˈeri leleka fiu ngwae
asina neˈeri ki, kira maemae ka sui.
27 Buri ˈana bara ngwae asina neˈe kira
mae, kini neˈe bore ka mae naˈa logo.
28 Aia, ma na kini neˈe nia ˈafe ˈafe
maˈi fuana fiu ngwae asina neˈe ki. Diˈia
ˈunaˈeri, kaidaˈi ngwae ki kira tataˈe
faˈasia maeˈa, sa tai ana fiu ngwae asina
neˈeri ki neˈe araˈi mamana nia?”
29 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Kau-
mulu rora naˈa, sulia kamu kasi sai goˈo
ana na Kerekereˈa Abu ki ma na ngasin-
gasiˈanga God.
30 Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae mae ki kike
tataˈe laˈu fuana na mauriˈa, kira diˈia
naˈa ˈada na ˈainsel ki ˈi langi neˈe noaˈa
kira kasi kore kini naˈa.
31 “ˈIu, nau ku faˈamanata kamu sulia
na tataˈenga faˈasia na maeˈa. Nau ku
saiana kamu toˈomani sulia ba God saea
ˈua naˈa maˈi ka ˈuri,

32 'Nauˈa na God sa Abraham, ma na God sa Aesak, ma na God sa Jakob.' Na fadalana neˈe ˈuri, ngwae neˈeri ki neˈe kira mae naˈa, God nia saea neˈe nia God kira ˈua, osiˈana kira mauri naˈa faˈinia."
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈoro ki kira fiku kalia sa Jesus, kira rongoa na ru neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu ana faˈamanataˈanga nia.

Na taki talingaˈi ka tasa
(Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Ana kaidaˈi neˈe Farasi ki kira rongoa sa Jesus neˈe faˈanotoa naˈa Sadusi ki ˈani na olisiˈanga nia, kika fiku maˈi siana.
35 Ma taˈi ngwae ada neˈe faˈamanata ˈani taki ki, nia ka iliili ˈuana ka faˈarora sa Jesus ˈani na saefiloˈa ka ˈuri,
36 "Ngwae faˈamanata ˈae, na taki tae neˈe talingaˈi ka liufia taki kia ki taˈifau kwa?"
37 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, " 'ˈOke alafe ana God ˈoe, ˈania manatamu taˈifau, ma ˈani mangomu taˈifau, ma ˈani liamu taˈifau.'
38 Niaˈa naˈa neˈe taki etaeta ma ka talingaˈi ka tasa.
39 Ma ruana taki ka diˈia logo ka ˈuri, 'ˈOke alafe fuana toˈolamu ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.'
40 Ma na taki faˈasia sa Moses ki taˈifau, ma na faˈamanataˈanga na profet ki kira fiku taˈifau goˈo ana ro taki neˈe ki."

Sa Jesus niaˈa ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo
(Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Ana kaidaˈi ti Farasi kira fiku kalia sa Jesus, nia saefiloda ka ˈuri,
42 "Na Christ, ngwae neˈe God nia filia fuana faˈamaurilana ngwae ki, kaumulu saea nia futa maˈi ana sa tai niniˈa?"
Kira ka olisi ˈuri ana, "Na Christ ke baˈa futa maˈi ana kwalafa sa David na tatalafaˈa."
43 Sui sa Jesus ka saefilo kira laˈu, "Diˈia nia ka futa goˈo ˈana ana kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa, faˈuta mo neˈe na Anoˈi ru Abu ba nia faˈafata sa David ka ˈuri,
44 'God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko gwaungaˈi faˈinau, masia kaidaˈi nau kui alua malimae ˈoe ki ke roˈosuliˈo.'✡
45 "Sa David ˈana talana neˈe nia saea na Christ ˈani na 'Aofia.' Nia neˈe, na Christ nia noaˈa laˈu ˈalako ana kwalafa sa David goˈo ˈana. Niaˈa Aofia nia logo."
46 Ma ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa ta ngwae ada kasi bolo naˈa fuana olisilana ˈani ta ru. Ma kira ka ˈeke naˈa ˈada fuana saefilolana laˈu sa Jesus.

23

Sulia na Farasi ki faˈinia na ngwae faˈamanata ana taki ki
(Mark 12:38-39; Luke 11:43, 46; 20:45-46)

1 ˈI buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus ka fata fuana na ngwae neˈe kira fiku maˈi ki, ma na fafarongo nia ki ka ˈuri,
2 "Na ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na Farasi ki, kira toˈo ana ngasingasiˈanga fuana na faˈamanataˈanga ˈani taki sa Moses ki.
3 Nia neˈe, kamu ka roˈosulida, ma kamu ka sasia na ru ki taˈifau neˈe kira saea fuamuˈa. Bore ma noaˈa kamu kasi sasi laˈu sulia na ru neˈe kira sasiˈi ki, osiˈana noaˈa kira kasi sasi goˈo sulia na ru neˈe kira fata sulia.
4 Kira alua laˈu ti taki ˈoro neˈe ˈafitaˈi fuana na ngwae ki ka roˈo sulia, bore ma noaˈa kira kasi maˈudi goˈo fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae ki fuana sasiˈa sulia na taki neˈeri ki.
5 "Ma kira sasi naˈa ru ki taˈifau fasi ˈiri na ngwae ki ka lisida ma ka fia fasi kira ngwae leˈa ki. Ma na ru ˈuri ki neˈe kira sasiˈi. Kira ka firiˈia ˈi maana darada ma ˈi limada na reba ru doe ki neˈe kira keresia na Kerekereˈa Abu ki ana. Ma kira taia na namunamuna ifi kira ki ka keta.
6 Ma kira ka oga liu na tuaˈa ana kula ˈinotoˈa ana na fangaˈa ki, ma kula ˈinotoˈa ki fuana tuaˈa saena luma fuana foˈongaˈa ki.
7 Ma kira ka oga liu na faˈadoelada ˈi maana usiˈa ki, ma kira oga ngwae ki ka fata ˈuri ada, 'Ngwae Faˈamanata nau, neˈe nau ku roˈo sulia fatalamu.'
8 "Bore ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae goˈo ˈana neˈe ka fata ˈuri amuˈa,

✡ **22:44** Sam 110:1

‘Ngwae Faˈamanata nau, neˈe nau ku roˈo sulia fatalamu,’ osiˈana nauˈa goˈo neˈe taˈi ngwae faˈamanata kamu, ma kaumulu na barangwai asina saena fikuˈa faˈamamanaˈanga.

9 Ma noaˈa kamu kasi faˈaˈinotoˈa ta ngwae faˈamanata saena magalia neˈe ˈani alaˈanga ˈuri, ‘Maˈa kami,’ osiˈana kaumulu ke faˈaˈinotoˈa goˈo taˈi Maˈa kamu neˈe nia tua maˈi langi.

10 Ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae goˈo ˈana neˈe ka fata ˈuri amuˈa, ‘Ngwae ˈaˈana,’ osiˈana kaumulu toˈo goˈo ana taˈi ngwae ˈaˈana, ma niaˈa naˈa neˈe nauˈa, na Christ, na ngwae neˈe God nia filia fuana faˈamaurilana ngwae ki.

11 Diˈia ta ngwae neˈe oga ka ˈaˈana ˈi safitamuˈa, nia ka diˈia naˈa ngwae rao.

12 Ma ta ngwae neˈe ka faˈadoea nia ˈana talana, God ke baˈa faˈatiˈitiˈia niaˈa. Ma ta ngwae bore ˈana neˈe ka faˈatiˈitiˈi nia ˈana talana, God ke baˈa fuˈusi doe ana.”

Sa Jesus foneda faˈasia taˈangaˈa gwaungaˈi ngwae Jiu ki
(Mark 12:40; Luke 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13-14 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nia taˈa liu fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamuˈa na Farasi ki, kamu ngwae kwalabasa ki! God ke baˈa kwaˈi kamu, osiˈana neˈe kamu fono ˈusia na sinamaa ana ˈInotoˈanga God faˈasia na ngwae ki. Kamuˈa logo noaˈa kamu kasi oga goˈo neˈe muka ruˈu saena ˈInotoˈanga God, ma kamu ka fonea ngwae neˈe kira faˈisuˈusuˈu ˈuana ruˈungaˈa.*

15 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamu na Farasi ki na ngwae kwalabasa neˈe kamu ˈoi ˈana ngwae ki, fasi ˈiri kira ka saea kamu ˈani na ngwae leˈa ki. Aia, God ke baˈa kwaˈi kamu, sulia kamu laga ulafu liu ˈani galilana kula ki taˈifau, saena asi ma saena tolo, ˈuana daoˈa toˈona ta ngwae, fasi ˈiri ka leka sulia na taki sa Moses ki. Aia, ma ana kaidaˈi ngwae neˈe ka leka goˈo suli kaumulu, kamu fiˈi sasi akaˈu goˈo ana niaˈa fuana lekaˈa ˈuana kula ana maeˈa. Ma na kwaˈikwaˈinga nia ke baˈa tasa ka liufia kaumulu sulia na abulalana taˈa ka liufi kaumulu taˈifau naˈa.

16 “Nia taˈa fuamuˈa, ma kaumulu diˈia naˈa ngwae maa rodo ki neˈe kira talaˈia na ngwae ki. Nia neˈe, God ke kwaˈi kamu liu, sulia kamu faˈamanata ˈuri ana ngwae ki, ‘Sui bore ˈana sa tai neˈe ka faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na Luma Abu God, nia leˈa goˈo ˈana diˈia noaˈa nia kasi sasi tae neˈe nia alangaˈi fuana. Bore ma diˈia nia ka faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na gol ba saena Luma Abu God, nia neˈe ka abu liu fuana ˈoilana alangaˈi ˈanga nia.’

17 Kamu maa rodo, ma muka boleboleˈa liu. Tae neˈe doe, na gol nama na Luma Abu God neˈe sasia gol neˈe ka abu? Na Luma Abu God neˈe doe ka liufia na gol!

18 Ma muke faˈamanata logo na ngwae ki ˈuri, ‘Sui bore ˈana sa tai neˈe ka faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na fuli fuˈa, nia leˈa goˈo ˈana diˈia noaˈa nia kasi sasia tae neˈe nia alangaˈi ˈani. Ma diˈia nia ka faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na kwaisuˈusiˈanga neˈe tua fafona fuli fuˈa, nia neˈe abu ka tasa fuana ˈoilana alangaˈi ˈanga ba nia.’

19 Kamu maa rodo. Tae neˈe doe, kwaisuˈusiˈanga nama na fuli fuˈa neˈe nia kwatea kwaisuˈusiˈanga neˈe ka abu? Na fuli fuˈa neˈe ˈinotoˈa ka liufia na kwaisuˈusiˈanga.

20 Duˈungana na fuli fuˈa neˈe ˈinotoˈa ka liufia na kwaisuˈusiˈanga, ma sa tai neˈe nia faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na fuli fuˈa, tama nia alangaˈi ˈani na fuli fuˈa loˈoko faˈinia kwaisuˈusiˈa ki taˈifau neˈe kira tua ˈi fafona fuli fuˈa neˈeri.

21 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka faˈangasia alangaˈinga nia ˈani Luma Abu God, ˈunaˈeri tama nia alangaˈi naˈa ˈani God neˈe nia tua saena Luma Abu neˈeri.

* **23:13-14** verse 14 noaˈa kasi tua saena ˈorolana kerekereˈa ˈua sa Matthew, “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamuˈa na Farasi ki neˈe mulu sasia na ru ki fasi ˈiri ngwae ki kira ka sae kamu na ngwae leˈa ki. Bore ma God ka baˈa kwaˈi kamu, sulia mulu mala taˈa ana gwaˈi ˈuru ki ma muke laua na luma kira ki fuamuˈa. Sui bore ˈana kamu ka ˈunaˈeri, kamu ka sasia foˈongaˈa keta ki, fasi ˈiri na ngwae ki kira ka saea kamu na ngwae God ki. Sulia mulu sasi ˈunaˈeri, na kwaˈikwaˈinga kamu ki ka baˈa doe ka tasa.”

22 Ma diˈia ta ngwae ka faˈangasia
alangaˈinga nia ˈani ˈi langi, tama nia
alangaˈi ˈani fuli tuaˈa God neˈeriˈa, ma
God neˈe tua logo ˈi langi.

23 “Nia taˈa fuamuˈa na ngwae
faˈamanata ana taki ki ma kamuˈa na
Farasi ki, kamu ngwae kwalabasa ki.
God ke baˈa kwaˈi kamu. Kamu kwatea
tangafula ana ru ki fuana God ˈani kala
ru neˈe kamu fasiˈi saena oˈola kamu ki
fuana faˈa rakufa lana fanga kamu ki,†
ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera goˈo
fuana roˈongaˈa sulia faˈamanataˈanga
doe ana taki ki. Na faˈamanataˈanga doe
ana taki ki fata ˈuri, ‘Ngwae ka sasia naˈa
ru ki taˈifau neˈe ˈoloˈolo fuana ngwae
ki. Nia ka kwaimanatai fuana ngwae ma
ka saea ru mamana ki.’ Muke sasia naˈa
ru neˈeri ki, faˈinia na ru tiˈitiˈi ki saena
taki ki logo.

24 Kamu diˈia na ngwae maa rodo neˈe
talaˈia na ngwae ki. Kamu saiana goˈo
amuˈa manata ˈabera ˈuana lekaˈa sulia
kala ru saena taki ki. Ma noaˈa kamu
kasi manata ˈabera goˈo ˈani ru doe ki
saena taki ki. Kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri,
ru neˈe nia lia diˈia kamu lafua goˈo
ˈaumulu na lango faˈasia tae neˈe kamu
kwaˈufia, bore ma muke onomia goˈo
ˈaumulu na kamel doe.

25 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana
taki ki ma kamu na Farasi ki neˈe kamu
saiana sasilana ru ki fasi ˈiri ngwae ki
kira ka saeleˈa ˈani kamu. Aia, God ke
baˈa kwaˈi kamu, osiˈana kamu madafia
liu saˈulana nonina na titiu fuana fanga
ki, bore ma kamu faˈafunguˈi ˈani na
fanga neˈe kamu ngali ˈani suulangaˈi
lana ngwae ki sulia guguta ˈanga.

26 Kamu na Farasi ki neˈe diˈia
maamuˈa nia rodo! Mulu rokisia naˈa
manataˈanga kamu ki ka sikasika. Diˈia
neˈe manataˈanga kamu ki sikasika, na
abulaˈanga kamu ki bore ka sikasika logo.
ˈUnaˈeri, na maurilamuˈa diˈia na titiu ki
neˈe sikasika ˈi nonina ma saena logo.

27 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata
ana taki ki ma kamu na Farasi ki, kamu
kwatea ngwae ki kira ka saea kamu na
ngwae leˈa ki. Bore ma God ke baˈa kwaˈi
kamu, sulia kaumulu diˈia kilu gwaˈu ki
neˈe kira rafua lisilana ka leˈa ˈi maa,
bore ma ˈi saena nia fungu ˈani suli
faˈinia na nonina ngwae neˈe kira mae,
ma kira ka ngwaˈa naˈa ki.

28 Ru neˈe nia mamana ˈani kamu, sulia
tae ki neˈe kamu sasia nia lia leˈa liu
maana ngwae ki. Bore ma na man-
ataˈanga kamu ki taˈa liu, ma kamu ka
saiana na sokelana ngwae.

29-30 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata
ana taki ki, ma kamuˈa logo na Farasi
ki, kamu saiana sasilana na ru ki fuana
ngwae ki kira ka saea kamu ngwae leˈa
liu. Bore ma God ke baˈa kwaˈi kamu,
sulia kamu saea diˈia kamu tuatua ana
kaidaˈi ˈi naˈo, noaˈa kamu kasi ˈafia goˈo
na koˈo bora kamu ki fuana saungilana
na profet ki. Ma ˈi taˈena muka alua naˈa
fau leˈa fafona kilu gwaˈu na profet neˈeri
ki ma na ngwae leˈa ki ˈi naˈo fuana
faˈakwangalana.

31 Kaidaˈi kamu saea kira na koˈo kamu
ki, nia faˈataˈinia kamu futa olitana naˈa
na kwalafa koˈo taˈa kamu ki neˈe kira
saungia na profet ki ˈi naˈo.

32 Aia, ma diˈia ˈunaˈeri, faˈasuia naˈa
amuˈa na raoˈa neˈe koˈo kamu ki etangia
maˈi ˈi naˈo!

33 Kamuˈa naˈa neˈe abulaˈanga kamu
ki diˈia na faˈi loi ki. Ka ˈafitaˈi liu fasi
kamu ka tafi faˈasia kwaˈikwaˈinga ˈani
mafula ana kula ni maeˈa.

34 Duˈungana ru neˈeri ki, nau ku saea
ru neˈe fuamuˈa, nai baˈa kwatea ti profet
ma ti ngwae sae ˈi ru ma ti faˈamanata
siaumulu. Ma ti ai ada muke baˈa
saungida ma muke fotoˈida ana ˈai rara
folo. Ma ti ai ada muke baˈa dauda ma
muke ulasida saena luma fuana foˈongaˈa
kamu ki, ma muke lali kwailiu ada faˈasia
saena fanoa kamu ki.

35 Nia neˈe kwatea God ke baˈa kwaˈi
kamu fafia na saungilana na ngwae leˈa
taˈifau, talaˈae maˈi ana maelana sa
Abel, na ngwae saga, leleka maˈi ka
dao ana maelana sa Sekaraea, na ngela
sa Barakaea neˈe kamu saungia ka mae
karangia na fuli foˈosi saena Luma Abu
God.‡

† **23:23** Mint, Dill, ma Cummin ‡ **23:35** Sa Abel na ngwae ˈoloˈolo etaeta neˈe kira saungia saena Fau Alangaˈinga ˈUa. Ma sa Sekaraea na ngwae ˈoloˈolo ˈisiˈisi neˈe kira saungia logo saena na Fau Alangaˈinga ˈUa.

36 Nau ku saea fuamuˈa neˈe mata-
langaˈinga fuana maelana ngwae neˈeri
ki taˈifau ke baˈa tua fafomuˈa ngwae ana
kaidaˈi neˈe.”

Sa Jesus nia kwaimanatai fuana ngwae ana ˈi Jerusalem
(Luke 13:34-35)

37 Ma sa Jesus ka lia kwau fuana fanoa
ˈi Jerusalem, ma ka fata ˈuri, “Ngwae
ana Jerusalem ˈae! Kamu ba ˈuilaˈi fau
ana na profet ba God nia asungaˈinida
maˈi fuamuˈa ki, ma muka saungida.
Ana kaidaˈi ˈoro nau ku oga muke leka
maˈi siaku ˈiri nau ku lia suli kamu diˈia
ta karai nia ofia na bibina ˈi olofana
ˈabaˈabana. Bore ma noaˈa kamu kasi
oga goˈo.
38 Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, God ke baˈa
leka faˈasi kamu, ma ka danga faˈiburi
naˈa ˈani fanoa kamu.
39 Ma nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu
kasi lisi nau laˈu, leleka ka dao ana na
kaidaˈi neˈe muke fata ˈuri, ‘God, ˈoko
ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia leka maˈi
ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!’ ”✡

24

Sa Jesus saea na malimae ki ke malangisia na Luma Abu God
(Mark 13:1-27; Luke 21:5-28)

1 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus fata
ˈunaˈeri ka sui, nia ka leka faˈasia Luma
Abu God. Ma ana kaidaˈi sa Jesus ka leka
kwau, na fafarongo nia ki kira ka leka
maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “ˈIoko
lisia basi ˈamu na Luma Abu leˈa neˈe ki.”
2 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈIu, ˈoko
lisia na luma doe neˈe ki. Noaˈa ta taˈi
gwaˈi fau ˈi neˈe ana Luma Abu God ke
baˈa teo laˈu ˈi fuila. Kira taˈifau kike
baˈa takalo ˈi ano.”
3 Buri ˈana, sa Jesus ka raˈe gwauna faˈi
ua ˈi Olif, ma ana kaidaˈi nia tua ˈana, na
fafarongo nia ki kira leka maˈi siana, ma
kira ka tua taˈifili kira. Ma kira ka saefiloa
sa Jesus kika ˈuri, “Kaidaˈi tae neˈe na
ru nini ˈoko saea fuaimili ki ke baˈa dao
maˈi? Aia, ma tae neˈe ke baˈa dao maˈi
fasi ˈiri ke faˈataˈinia kaidaˈi ˈoe fuana
oliˈa maˈi faˈinia kaidaˈi neˈe magalia ke
baˈa sui ana?”

4-5 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri fuada,
“Muke lia suli kamu, sulia ngwae ˈoro
ki neˈe kike baˈa leka maˈi ˈi nunufana
sataku, ma kike soke kamu, kike fata
ˈuri, ‘Nauˈa na Christ, na ngwae ba God
filia.’ Ma ana kaidaˈi kira sasia naˈa
ru neˈeri ki, na ngwae ˈoro ki kike baˈa
faˈamamana ana sokeˈa nari kira ki. Aia,
ma kamu ke lia suli kamu, ˈasu ˈubani
ta ngwae ada kata soke kamu, ma muke
faˈamamana ana sokeˈa kira ki.
6 Ma taˈi ru laˈu, muke baˈa rongoa
lingana fuˈanga ana fanoa karangi ki, ma
na alaˈanga ki sulia fuˈanga ki ana ti
fanoa tau logo maˈi. Ka ˈunaˈeri bore
ˈana, noaˈa kamu kasi manata ˈabera
sulida. Ru ˈunaˈeri ki ke baˈa dao nama
maˈi, bore ma noaˈa kasi faˈataˈinia laˈu
ˈisilana magalia neˈeriˈa.
7 Na maˈe fanoa ki kike baˈa fuˈalida
kwailiu, ma na ˈinotoˈanga ki kike
fuˈalida kwailiu. Ma na unifioloˈa ma
tikitiki ki ke liu ana kula ki taˈifau.
8 Ma ru neˈeri ki niˈi neˈe etangilana
nonifiiˈa, diˈia goˈo ˈana na kini faˈafuta
ba nia talaˈae ka ngela fii.

9 “Ana kaidaˈi neˈeri logo, na ngwae
ana maˈe fanoa matamata kwailiu saena
magalia neˈe ki, noaˈa kira kasi oga kamu,
sulia kamuˈa na ngwae nau ki. Ma
ti ngwae ada kike baˈa dau kamu, ma
kike kwate kamu fuana malimae kamu
ki fuana kwaˈilamuˈa ma fuana saungil-
amuˈa.
10 Ma ngwae ˈoro ki neˈe kira
faˈamamana ana nauˈa, noaˈa kira kasi
ngangata ana faˈamamanaˈanga. Ma
ngwae ki kike baˈa malimaeˈa ana kiraˈa
kwailiu. Ma kira ke kwatea na ngwae God
ki fuana malimae kira ki.
11 Ma ana kaidaˈi neˈeri, profet ˈosoˈoso
ˈoro kira ke dao maˈi, ma kira ke talaˈia,
ma kike sokea ngwae ˈoro ki, ma kike leka
sulia na faˈamanataˈanga rora kira ki.
12 Ma kike baˈa sasia ru rora ˈoro liu
ki. Ma sulia ru neˈe, na alafeˈanga ngwae
ˈoro ki ke baˈa ngwataˈutaˈu.
13 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia sa tai
neˈe nia ngangata fuana lekaˈa sulia God
leleka ka dao ˈisilana kaidaˈi neˈeri, nia
neˈe God ke baˈa faˈamauria.
14 Ma Faˈarongoˈanga Leˈa neˈe sulia

✡ **23:39** Sam 118:26

ˈInotoˈanga God, kike baˈa faˈarongo ˈani saena magalia fuana ngwae ki taˈifau. Buri ˈana naˈa, ˈisilana magalia fiˈi dao maˈi.

15 “Ma kaumulu ke baˈa lisia na Ru Sua ke tataˈe maˈi ana kula abu. Na ru taˈa neˈeri ke faˈasua na Luma Abu God, ma ke sasi ˈiri God ke malangisia. Aia, ru neˈe profet Daniel eta fata naˈa maˈi sulia ˈi naˈo.” (Na alaˈanga fuana na ngwae neˈe nia toˈomaˈi nia ˈuri: ˈOko malingaˈi leˈa ana na fadalana ru neˈe.)

16 “Kaidaˈi muke lisia na ru neˈe ki ka dao maˈi, na ngwae ki neˈe kira tua ana na abaˈi kula ˈi Judea, kike tafi ˈuana gwauna faˈi ua ki.

17 Ana kaidaˈi neˈeri, diˈia ta ngwae ka tua maˈi ˈi maa ana luma nia, nia ka tafi ˈaliˈali, ma noaˈa nia kasi manata laˈu ˈuana ruˈungaˈa saena luma nia ˈuana ngalilana ta ru ˈana.

18 Ma sa tai neˈe ka tua maˈi ˈana saena oˈola, noaˈa nia kasi oli laˈu maˈi luma ˈuana ta toro ˈana.

19 Kwaimanataiˈanga doe liu fuada bara kini neˈe kira ina ki, ma kira ka faˈasusufia kala ngela tiˈitiˈi ki ana kaidaˈi neˈeri, sulia nia ˈafitaˈi liu kira ka tafi ˈaliˈali.

20 ˈIu, muke foˈo ma muka gania God, fasi ˈiri ru neˈe noaˈa kasi fuli laˈu ana ma kamu ka tafi ana kaidaˈi ana gwariˈa, nama na Sabat, asoa ana mamaloˈa.

21 Duˈungana na nonifiiˈanga ana faˈi asoa neˈeri ki, nia ke baˈa taˈa ka liufia na nonifiiˈanga neˈe ngwae saena magalia ki kira saiana, ˈita ˈua maˈi ana safalilana kaidaˈi God nia saungaˈinia na magalia ka dao ana kaidaˈi neˈe. Ma noaˈa naˈa ta ru ˈunaˈeri neˈe ke fuli maˈi ˈi buri.

22 Ma diˈia God kasi faˈadokodokoa kaidaˈi ana nonifiiˈanga, nia ˈafitaˈi neˈe ta ngwae ke mauri. Ma nia faˈadokodokoa kaidaˈi neˈeri fuana leˈalana ngwae neˈe nia filida ki.

23 “ˈIu, diˈia ta ngwae ka fata ˈuri fuaumulu, ‘Lisia basi, nia naˈa ne na Christ,’ nama ka fata ˈuri, ‘Lisia basi, nia naˈa ˈi loˈoko,’ noaˈa kamu kasi faˈamamana nia.

24 Sulia na ngwae ˈosoˈoso ki ke baˈa dao maˈi, ma kike fata ˈuri, ‘Nauˈa na Christ,’ faˈinia na ngwae ˈosoˈoso ki kike fata ˈuri, ‘Nauˈa ta profet.’ Ma kike fulia faˈanadaˈa doe ki fasi ˈiri ke talaˈi rora ana na ngwae neˈe God nia filida ki bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada.

25 Nia neˈe, sui bore ˈana ru neˈe ki noaˈa kira kasi dao ˈua maˈi, nau ku saea naˈa fuamuˈa ˈi naˈo, fasi ˈiri muke saiana.

26-27 “Ana kaidaˈi nau, na Ngela Ngwae, nau ku oli maˈi, ngwae ki taˈifau kike baˈa lisi nau. Diˈia logo neˈe kamu saiana lisilana meamea kaidaˈi nia mea maˈi ana bali tataˈelana sina leka ka dao maˈi bali sulana sina saena mamanga. Aia, diˈia ti ngwae kira fata ˈuri fuamuˈa, ‘Na Christ tua saena abaˈi kula kwasi,’ noaˈa kamu kasi leka ˈuana kula neˈeri. Diˈia ti ngwae kira fata ˈuri fuamuˈa, ‘Christ ba ago ˈi neˈe,’ noaˈa kamu kasi faˈamamana ana alaˈanga ˈunaˈeri ki.

28 “Na olilaku maˈi noaˈa ta ngwae kasi talafia, ka diˈia logo neˈe na afa noaˈa kasi talafia ta ru mae.

Sa Jesus fata sulia olilana maˈi (Mark 13:24-31; Luke 21:25-33)

29 “ˈI buri ˈana kaidaˈi neˈe nonifiiˈanga neˈeri ki ka sui mala,

‘God ke fonea na madaˈafi, ma na madamo, ma noaˈa keroˈa kasi sina.
Ma God ke kwate na bulubulu ki kike baˈa ˈasida faˈasia mamanga.
Ma God ke sasi na ru ˈi langi ki, kike leka rora faˈasia fulida.’✡

30 “Buri ˈana ru neˈe ki, na maˈetoto ana olilaku maˈi fiˈi faˈataˈi maˈi saena mamanga.✡ Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na ngwae ki taˈifau saena magalia, kike angi sulia kira ka lisi nau ku oli maˈi fafona gwaˈi salo saena mamanga, ma nai baˈa leka maˈi faˈinia ngasingasiˈanga nau faˈinia na madakoˈanga doe nau.

31 Ma na ˈainsel ke ufia na bungu ke baˈa angi doe fuana fikulana na ngwae nau ki neˈe nau ku filida taˈifau naˈa. Ana kaidaˈi neˈeri, nau ku kwatea maˈi ˈainsel nau ki, ˈiri kike baˈa ukua maˈi ngwae nau ki taˈifau faˈasia na fanoa ki taˈifau saena magalia.”

✡ **24:29** Aesea 13:10; 34:4; Esikiel 13:7; Joel 2:10, 31; 3:15 ✡ **24:30** 1 Tesalonika 4:16

32 Goˈo, sa Jesus ka fata sulia tarifulaˈa
ka ˈuri, “Kamu ke manata basi sulia na
ˈai figi ki. Kaidaˈi kamu lisia na rauna
nia ngosa, muke saiana na kaidaˈi fuana
unitaˈi ˈakoˈakoˈa nia dao karangi naˈa.
33 Ka ˈunaˈeri logo, kaidaˈi kamu lisia
na nonifiiˈanga neˈeri ki taˈifau ke baˈa
dao maˈi, muke saiana na olilaku maˈi nia
karangi naˈa.
34 Ru mamana neˈe nau ku saea
fuamuˈa, ngwae ki taˈifau neˈe kira
mauri ana kaidaˈi neˈe, kira kasi mae ˈi
naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao
maˈi.*
35 Na ru ki taˈifau maˈi langi ma saena
magalia kike baˈa sui. Bore ma na
fatalaku goˈo neˈe tuatua noaˈa kasi sui.

Noaˈa ta ngwae kasi saiana asoa nama kaidaˈi neˈeri (Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

36 “Noaˈa ta ngwae kasi saiana kaidaˈi
nai baˈa oli maˈi ana. Na ˈainsel ki bore
noaˈa kasi sai logo ana, ma nauˈa, na
Ngela bore, nau kusi sai logo ana. God
na Maˈa taˈifilia goˈo neˈe nia saiana.
37 Na olilaku maˈi ke baˈa diˈia ru ba
fuli ana kaidaˈi ba sa Noa.
38 Ana faˈi asoa ba ˈi naˈo ki, ana na igo
doe baera, na ngwae ki kira fanga ma kira
ka kwaˈu ˈada, ma na ngwae ki ma na kini
ki kira ka araˈi ˈada ma kira ka kwate kini
ˈada kwailiu, leleka ka dao goˈo ana faˈi
asoa ba sa Noa nia raˈe saena na faka doe
ba nia.
39 Bore ˈana, kira kina ˈua na tae neˈe
ka dao maˈi, leleka ka dao ana kaidaˈi
neˈe igo doe baera dao maˈi, ma ka lauda
naˈa ˈana. Ma nia ke baˈa dao logo maˈi
ˈuri ana kaidaˈi nai baˈa dao maˈi ana.
40 Ana kaidaˈi neˈeri, ro ngwae ki kera
rao saena na oˈola. Ma nau ku ngalia ta
taˈi ngwae faˈi nau, ma ta taˈi ngwae nau
ku faˈasia.
41 Ma ro kini ki logo kera ka rao adaroˈo
ana fanga ki, ma ta taˈi ai nau ku ngalia,
ma ruana nau ku faˈasia.
42 Muke lialia leˈa, sulia kamu kina faˈi
asoa tae neˈe nau, na Aofia kamu, nai dao
maˈi ana.
43 Muke manata toˈona ru neˈe, diˈia
na ngwae ana luma ka sai goˈo ˈana
ana kaidaˈi neˈe ngwae bili ke baˈa dao
maˈi ana, nia ka lialia leˈa ma noaˈa kasi
alaˈania na ngwae bili neˈeri ka ruˈu maˈi
saena luma nia.
44 Nia neˈe, muke kwaimasi logo, sulia
nai baˈa dao maˈi ana kaidaˈi neˈe noaˈa
kamu kasi saiana.”

Tarifulaˈa sulia ro ngwae rao ki (Luke 12:41-48)

45 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana
na fafarongo ki, “Kamu diˈia na ngwae
rao neˈe nia liatoˈo ma nia ka rao saga.
Ma na araˈi ˈaˈana ke alua nia ka lia sulia
na ngwae rao ki, ma ka kwatea na fanga
fuada ana kaidaˈi fuana kwate fangaˈa.
46 Ma ˈoilakiˈa fuana na ngwae rao
neˈeri neˈe ngwae ˈaˈana nia dao toˈona
ma nia sasi ru neˈeri ki, ana kaidaˈi neˈe
nia dao maˈi ana ˈi luma nia!
47 Nau ku saea na ru mamana fuamuˈa,
na ngwae ˈaˈana alu nia ka lia sulia ru nia
ki taˈifau.
48 “Bore ma, diˈia nia na ngwae rao taˈa,
nia ka manata ˈuri, ‘Na ngwae ˈaˈana
nau, daolana maˈi nia tau ˈua.’
49 Ma nia ka talaˈae fuana kwaˈilana
na ngwae rao ki, ma nia ka tua ni fanga
naˈa ˈana ma ka kwaˈu lilinga naˈa ˈana
faˈinia ngwae kwaˈu lilinga ki.
50 Sui ma na ngwae ˈaˈana ka dao
maˈi ana ta asoa neˈe nia noaˈa kasi
kwaimaˈakwali ana, ma ana kaidaˈi neˈe
nia kina goˈo ˈana.
51 Na ngwae ˈaˈana ke kwatea na
kwaˈikwaˈinga ˈafae fuana niaˈa, ma ka
alua niaˈa faˈinia ngwae kwalabasa ki
neˈe sokeˈe roˈo sulia God. Ma kaidaˈi nia
ka tua ana kula neˈeri, nia ka angi angi
goˈo ˈana faˈinia na ˈala girigiri ˈanga,
osiˈana nia ka nonifii liu.”

25

Tarifulaˈanga sulia taˈi akwala kini sariˈi

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ana
kaidaˈi neˈe nau ku oli laˈu maˈi, na
ˈInotoˈanga God ke baˈa diˈia na akwala
kini sariˈi neˈe kira ngalia naˈa faˈi unu
kira ki, ma kira ka kwaimaˈakwali ana

* **24:34** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.

na araˈi faolu neˈe ke leka maˈi ka ngalida ˈuana saena na fafangaˈa ana ara araˈinga.

2 Ma ta lima kini sariˈi ada kira taˈi boleboleˈa, ma ta lima ai ada kira ka manataˈa.
3 Na kini sariˈi boleboleˈa neˈeri ki kira ngalia naˈa faˈi unu kira ki, bore ma noaˈa kira kasi ngalia goˈo ta suliˈi ru neˈe ka bolo fuana faˈaduˈalana unu kira ki faˈinida.
4 Ma na ai neˈe manataˈa ki kira ngalia na biˈi suliˈi ru doe fuana faˈaduˈalana unu faˈinia na faˈi unu kira ki.
5 Ma na araˈi faolu neˈeri noaˈa kasi dao ˈaliˈali, ma na kini sariˈi neˈeri ki maada ka mamaliuˈa taˈifau, ma kira ka maliu naˈa ˈada.

6 "Ma saena tofongana rodo, na ngwae ki kira ri kika ˈuri, 'Na araˈi faolu nia dao naˈa maˈi! Muke leka, ma muke saka fuana.'
7 Na akwala kini sariˈi neˈeri kira ka tataˈe, ma kira ka faˈaduˈa na faˈi unu kira ki.
8 Ma na kini sariˈi boleboleˈa neˈeri ki kira ka fata ˈuri fuana na kini sariˈi manataˈa neˈeri ki, 'Muke kwatea ta suliˈi ru fuana duˈangaˈa ˈaimili, sulia neˈe suliˈi ru kaimili ki fuana duˈangaˈa karangi ka sui naˈa.'

9 "Sui kira olisida kika ˈuri, 'Noaˈa goˈo, osiˈana noaˈa nia kasi bolo naˈa faˈi kulu taˈifau. Muke leka ˈaumulu ana ta luma, ˈiri muke folia ta suliˈi ru fuana duˈangaˈa ˈaumulu.'
10 Ma kaidaˈi kira leka fuana foliˈa, na araˈi faolu neˈeri ka dao maˈi. Ma na sariˈi neˈeri ki neˈe kira sasi akaˈu, kira ka leka naˈa ˈada faˈinia ˈuana na fangaˈa ana araˈinga. Ma kira ka fono naˈa ˈusia na sinamaa.

11 "Ma ˈi buri ˈana na kini sariˈi ba kiri, kira ka dao logo maˈi, kira ka ˈuri, 'Araˈi ˈae! ˈOke ˈifingia kwau na sinamaa fuamiˈa!'
12 Ma na araˈi faolu neˈeri ka olisida ka ˈuri, 'Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, nau ku kina kaumulu.' "

13 Ma sa Jesus ka faˈasuia naˈa tarifulaˈanga neˈe ka ˈuri, "Ta neˈe, kamu ke lialia leˈa, sulia kamu kina faˈi asoa nama kaidaˈi neˈe nai baˈa dao laˈu maˈi ana."

Na tarifulaˈanga sulia olilana maˈi ngwae ˈinotoˈa
(Luke 19:11-27)

14 Sui sa Jesus ka saea laˈu na tarifulaˈanga neˈe fuana na fafarongo nia ki ka ˈuri, "Ana kaidaˈi nai baˈa oli maˈi, na ˈInotoˈanga God nia diˈia taˈi ngwae ba nia leka ana ta kula tau, ma ka saea naˈa ngwae rao nia ki, ma ka kwate kira ka lia sulia na toˈoruˈa nia ki.
15 Ma nia ka kwatea lima toˈoni selene ki fuana taˈi ngwae. Ma fuana ta ngwae laˈu, nia ka kwatea ro toˈoni selene ki. Ma fuana ta ngwae laˈu, nia ka kwatea taˈi toˈoni selene. Nia ka kwatea ka bolo naˈa faˈinia na sai ˈi ruˈanga kira ki. Sui nia ka leka naˈa ˈana ana lekaˈa nia.
16 Ma na ngwae neˈe ngalia naˈa lima toˈoni selene ki, nia ka rao ˈani, ma ka toˈo laˈu ana ta lima toˈoni selene.
17 Ma na ngwae ba ngalia naˈa ro toˈoni selene ki, nia ka rao logo ˈani, ma ka toda ta ro toˈoni selene laˈu.
18 Bore ma na ngwae ba ngalia taˈi toˈoni selene, nia ka leka, ma ka ˈilia taˈi kilu saena na ano, ma ka sofongaˈinia ˈana selene ba na araˈi ˈaˈana nia kwatea fuana.

19 "Ma buri ˈana kala kaidaˈi tau, na araˈi ˈaˈana ba kira ka oli maˈi, ma nia oga ka saiana selene ba nia ki faˈinida.
20 Ma na ngwae ba ngalia lima toˈoni selene ki, ka ngalia laˈu maˈi ta lima toˈoni selene, ma ka fata ˈuri, 'Araˈi ˈaˈana ˈae, ˈoko kwatea lima toˈoni selene ki fuaku ba. ˈOke lisia basi, nau ku toda laˈu ta lima toˈoni selene fafia.'
21 "Ma na araˈi ˈaˈana nia ka olisia ka ˈuri, 'ˈOe ngwae ni rao leˈa nau. Nau ku saiana, nau ku manata fitoˈamu! ˈOko rao leˈa ˈani ru tiˈitiˈi ki, nia neˈe nau ku alu ˈoe, ˈoko doe fafia naˈa ru ˈoro ki. ˈOke leka maˈi, ma ˈoko saeleˈa ˈamu faˈi nau.'
22 "Ma na ngwae neˈe ngalia ro toˈoni selene ki ka dao logo maˈi. Ma ka fata ˈuri, 'Araˈi ˈaˈana ˈae, ˈoko kwatea goˈo ro toˈoni selene ki fuaku ba. ˈOke lisia basi, nau ku toda laˈu ta ro toˈoni selene fafia.'
23 "Ma na araˈi ˈaˈana nia ka olisia ka ˈuri, 'ˈOe ngwae ni rao leˈa nau, nau ku saiana nau ku fitoˈamu! ˈOko rao leˈa ˈani ru tiˈitiˈi ki. Nia neˈe nai baˈa alu

ˈoe, ˈoke doe fafia na ru ˈoro ki. ˈOke leka maˈi, ma ˈoko saeleˈa ˈamu faˈi nau.’

24 “Sui na ngwae ba ngalia taˈi toˈoni selene, ka dao maˈi. Ma nia ka fofoni ru goˈo ˈana ka fata ˈuri, ‘Araˈi ˈaˈana ˈae, nau ku saiana ˈaeˈo na ngwae neˈe fatalamu ˈinikere. ˈOko loia naˈa ru ki goˈo ˈamu ana kula neˈe noaˈa ˈoe kosi fasia, ma ˈoko ngalia goˈo ˈamu ru ngwae matamata ki.

25 Nia neˈe nau ku maˈu, ma nau ku leka sofongaˈinia naˈa selene ba ˈoe saena na ano. ˈOko lisia mani ba ˈoe nama goˈo niniˈa.’

26 “Ma na araˈi ˈaˈana nia ka olisia ka ˈuri, ‘ˈAeˈo na ngwae rao taˈa, ma ˈoko ˈaila busu. ˈOko sai goˈo ˈamu ana neˈe nau ku loia ru ana kula neˈe noaˈa kusi fasia, ma ku ngalia goˈo ˈaku ru ngwae matamata ki.

27 Diˈia ˈoko manata ˈunaˈeri, faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi alua ˈamu na selene nau ki saena kula ni alu maniˈa fasi ˈiri ka ˈoro, ma ka dao ana kaidaˈi nau ku oli maˈi ana, nau ku ngalia naˈa selene neˈeri ma na selene tarenga ki faˈinia.’

28 “Sui na araˈi ˈaˈana neˈeri ka fata ˈuri fuana na ngwae ni rao nia ki laˈu, ‘Muke ngalia naˈa selene neˈe ki faˈasia, ma kamu ka kwatea fuana na ngwae neˈe toˈo ana taˈi akwala toˈoni selene.

29 Sulia na ngwae ki taˈifau neˈe kira toˈo ana ru ˈoro ki, nai baˈa kwatea laˈu ti ru fuada, fasi ˈiri kira ka toˈo ana ru ki ka tatakolaˈa. Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi toˈo ana ta ru, ma nia ka toˈo ana ta ru tiˈitiˈi bore ˈana, nai baˈa lafua faˈasi nia.

30 Ma na ngwae ni rao neˈe, muke ˈui ˈania ˈi maa saena na maˈe rodo, kula neˈe ngwae ki ka angi angi goˈo ˈada faˈinia na ˈala girigiri ˈanga, osiˈana nia nonifii liu.’ ”

31 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Kaidaˈi nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa oli laˈu maˈi ˈuana na tatalafaˈanga faˈinia na ˈainsel ki, nai baˈa tua ana fuli gwauruˈa na ngwae tatalafaˈa.

32 Ma na ngwae ki taˈifau faˈasia fanoa ki taˈifau kike baˈa fiku maˈi ˈi naˈoku. Ma nai baˈa daroˈia na ngwae ki taˈifau, diˈia ta ngwae ba nia lia sulia na sipsip ki ka daroˈia na sipsip ki faˈasia na nanigot ki.

33 Ma nau ku alua naˈa ngwae saga ki ˈi bali ˈoloˈolo aku, ma na ngwae taˈa ki ˈi bali mauli aku.

34 “Sui nau ku fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira tua ˈi bali ˈoloˈolo aku, ‘Kaumulu naˈa ngwae neˈe Maˈa nau faˈasaeleˈa kamu ki. Muke ruˈu maˈi ˈi saena ˈInotoˈanga neˈe nia sasi akaˈu ana fuamuˈa ˈita naˈa maˈi ana etangilana naˈa maˈi na magalia.

35 Sulia kaidaˈi nau ku fiolo ana, kamu kwatea fanga fuaku. Ma kaidaˈi nau ku silikwaˈu ana, kamu kwatea kafo fuaku. Ma bore ˈana nau na ngwae dao faˈasia ta fanoa matamata, kamu kwalo nau ˈuana saena luma kamu ki.

36 Ma kaidaˈi ka noaˈa ˈaku ta toro, kamu kwate toro fuaku. Ma kaidaˈi nau ku mataˈi, kamu lia sulia nau. Ma kaidaˈi nau ku tua ˈi saena luma ni lokafo, kamu maa toˈoku.’

37 “Sui naˈa ngwae saga ki kira ka olisia kika ˈuri, ‘Aofia kwa, kaidaˈi tae neˈe kami lisia ˈoko fiolo, ma kami ka sareˈo? Kaidaˈi tae neˈe ˈoko silikwaˈu, ma kami ka kwatea kafo fuamu?

38 Ma kaidaˈi tae neˈe ˈoe na ngwae dao faˈasia na fanoa matamata, ma kami ka kwalo ˈoe ˈi luma, nama kaidaˈi tae neˈe noaˈa ˈamu ta toro, ma kami ka kwate toro fuamu?

39 Ma kaidaˈi tae neˈe kami lisia neˈe ˈoko mataˈi ana, nama ˈoko tua saena na luma ni lokafo, ma kami ka leka maa toˈomu?’

40 “Ma nau ku olisida nau ku ˈuri, ‘Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, kaidaˈi kamu sasia ta ru ˈunaˈeri fuana ta ngwae bore ˈana neˈe noaˈa kira kasi lia doe ana, kamu sasia naˈa fuaku.’

41 “Sui nai baˈa fata ˈuri fuada na ngwae neˈe kira tua ˈi bali mauli aku, ‘Kamu ke leka tau kwau faˈasi nau. God ke baˈa kwaˈi kamu. Ma kamu ke leka saena na mafula neˈe tuatua firi, neˈe God nia sasi akaˈu ana fuana sa Saetan ma na ˈainsel taˈa nia ki.

42 Sulia nau ku fiolo, ma kamu kasi kwatea goˈo ta fanga fuaku. Ma kaidaˈi nau ku silikwaˈu, noaˈa kamu kasi kwatea goˈo ta kafo fuaku.

43 Ma kaidaˈi nau ku dao maˈi, kamu kasi kwalo nau goˈo fuana luma kamu ki.

Ma kaidaˈi ka noaˈa ˈaku ta toro, noaˈa kamu kasi kwate toro goˈo fuaku. Ma kaidaˈi nau ku mataˈi ma ku tua ˈi saena na luma ni lokafo, noaˈa kamu kasi lia goˈo suli nau.’

44 “Ma kira ka olisia kira ka ˈuri, ‘Aofia kwa, kaidaˈi tae neˈe kami lisiˈo, ˈoko fiolo, nama ˈoko silikwaˈu, nama ˈoe na ngwae dao, nama ka noaˈa ˈamu ta toro, nama ˈoko mataˈi nama ˈoko tua ˈi saena na luma ni lokafo, ma noaˈa kami kasi ˈafiˈo goˈo?’

45 “Ma nau ku olisida ku ˈuri, ‘Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, kaidaˈi kamu kasi kwaiˈafi ana ta ngwae bore ana neˈe noaˈa kira kasi lia doe ana, kamu sasia naˈa fuaku.’

46 “Sui kira ka leka naˈa ˈada ˈuana na kwaˈikwaˈinga neˈe tuatua firi, ma na ngwae saga ki kira ka leka naˈa ˈuana na mauriˈa firi.”

26

Ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki lokoa saungilana sa Jesus
(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈamanata ˈani ru neˈe ki ka sui, nia ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki,

2 “Kaumulu saiana ka sui naˈa, Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa ke baˈa fuli fafonai. Ma ana kaidaˈi neˈeri, kike baˈa kwate nau, na Ngela Ngwae, fuana malimae nau ki, ˈiri kike foto fafi nau ana ˈai rara folo.”

3 Ma ana taˈi kaidaˈi neˈeri logo, na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka fiku saena luma doe na ˈingataˈi fata abu neˈe satana sa Kaeafas.

4 Ma kira ka lokoa, fasi ˈiri kike dao toˈona ta kaidaˈi fuana kike dau ago ana sa Jesus, ma kira ka saungia.

5 Ma kira ka fata kwailiu ˈuri, “Noaˈa kulu kasi daua ana faˈi asoa ana fangaˈa, ˈasu ˈubani ngwae ki kira kata fuˈali kulu.”

Taˈi kini nia kisitani ngwaingwai moko leˈa fafona gwauna sa Jesus
(Mark 14:3-9; John 12:1-8)

6 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira leka kwau ˈuana ˈi Betani, kira ka tua saena luma sa Simon, na ngwae ba na kuu saungia ˈi naˈo.

7 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fanga, taˈi kini leka maˈi siana faˈinia na biˈi nura neˈe kwanga liu,* ma nia fungu ˈani na ngwaingwai neˈe moko ufiufi leˈa, ma na folilana ka doe liu. Nia leka maˈi, ma ka kisitani ˈi fafona gwauna sa Jesus.

8 Ma ana kaidaˈi neˈe fafarongo nia ki kira lisia, kira ka saetaˈa, ma kika fata ˈada talada ˈuri, “Faˈuta neˈe kini neˈe ka faˈalia ngwaingwai leˈa neˈe?

9 Ngwaingwai neˈe, diˈia kulu foli ˈani, mani doe neˈe kulu ke baˈa ngalia ˈuana. Ma kulu ka ngalia na mani neˈeri fuana ˈafilana ngwae dalaˈa ki!”

10 Ma sulia sa Jesus nia sai goˈo ˈana ana tae neˈe kira fata sulia, nia ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka fata ˈunaˈeri, ma kamu ka faˈaˈekea kini neˈe? Ru leˈa liu neˈe nia sasia naˈa fuaku.

11 Na ngwae dalaˈa ki kira tua goˈo ˈada faˈi kamu sulia asoa ki. Bore ma nauˈa, kaidaˈi dokodoko goˈo ˈana neˈe nai baˈa tua faˈi kamu.

12 Ma ana kaidaˈi na kini neˈe nia kisitani na ngwaingwai neˈe ana na noniku, nia sasi akaˈu ana nauˈa masia kwaiatolaku saena kilu gwaˈu ana faˈi asoa ana maelaku.

13 Ma nau ku saea fuamuˈa, ana fanoa ki taˈifau saena magalia neˈe na Faˈarongoˈanga Leˈa kira ke fatataloˈania sulia, tae neˈe kini neˈe nia sasia fuaku, kike baˈa rongoa naˈa logo fuana na manataˈanga toˈona.”

Sa Judas nia alafafia ke foli ˈani sa Jesus fuana malimae ki
(Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

14 Buri ˈana ru neˈe ki sui, taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo sa Jesus ki, satana sa Judas Iskariot ka leka siana na fata abu doe ki.

15 Ma ka saefilo kira ka ˈuri, “Diˈia nau ku kwatea sa Jesus fuaumulu, tae neˈe kamu ke baˈa kwatea fuaku?” Ma kira ka toˈomani uulu akwala selene ki, ma kira ka kwatea fuana.

* **26:7** Na kufikufi ru neˈe kwanga liu neˈe kira saea ˈani alabaster, na fau neˈe madumadu liu.

16 Talaˈae ana kaidaˈi neˈeri, sa Judas
ka lialia naˈa ˈuana ta kaidaˈi neˈe bolo
fuana kwatelana sa Jesus fuada.

Sa Jesus ˈania naˈa Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa
(Mark 14:12-21; Luke 22:7-13, 21-23; John 13:21-30)

17 Ma ana etana asoa ana fangaˈa neˈe
kira saea ˈani, "Beret neˈe noaˈa ta Isi
ana," na fafarongo ki kira leka maˈi siana
sa Jesus, ma kira ka saefilo ˈuri ana, "ˈI
fai neˈe ˈoko oga kami ka sasi akaˈu ana
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa fuamu?"
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Kamu
ke leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem. Ana
kaidaˈi kamu dao siana taˈi ngwae neˈe
nau ku filia, kamu ka fata ˈuri fuana, 'Ng-
wae faˈamanata kaimili, nia saea kaidaˈi
nia dao karangi naˈa. Nia faˈinia na
fafarongo nia ki kike ˈania na Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa ˈi luma ˈoe.' "
19 Ana kaidaˈi neˈe, fafarongo ki kira
leka, ma kika alaˈa faˈinia na ngwae
neˈeri diˈia ba sa Jesus saea naˈa fuada,
ma kira ka sasi akaˈu naˈa ana fangaˈa
neˈeri.
20 Ma ˈi saˈulafi, sa Jesus ka tua ˈi neˈeri
ˈiri ka fanga faˈinia na akwala ma ro
fafarongo nia ki.
21 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa, sa Jesus
ka fata ˈuri fuada, "Ru mamana nau ku
saea fuamuˈa, taˈi ngwae ana kaumulu ke
kwate nau fuana malimae nau ki."
22 Kaidaˈi na fafarongo ki kira rongoa
ru neˈe, kira ka kwaimanatai liu. Ma
taˈi taˈi ngwaeˈa ada kira fiˈi talaˈae ana
saefilolana sa Jesus kika ˈuri, "Aofia kwa,
ˈuri ma ˈoko fata ˈani nauˈa neˈeriˈa?"
Ma kiraˈa taˈifau goˈo neˈe kira fata
ˈunaˈeri.
23 Sui sa Jesus ka ˈuri, "Taˈi ngwae
aumulu, neˈe nia ke tongani afu beret nia
ˈi saena na dako faˈi nau, nia neˈe ke baˈa
kwate nau fuana malimae nau ki.
24 Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa
mae diˈia na Kerekereˈa Abu ba saea ka
sui naˈa maˈi naˈo. Ma kwaimanatai liu
fuana na ngwae neˈe ke baˈa kwate nau
fuana malimae nau ki. Nia leˈa fuana na
ngwae neˈeri diˈia nia kasi futafuta goˈo."

25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Judas ba, na
ngwae neˈe ke baˈa kwatea sa Jesus fuana
malimae nia ki, nia ka fata ˈuri, "Ngwae
faˈamanata kwa. ˈUri ma ˈoko saea ˈani
nauˈa neˈeriˈa kwa?"
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, "ˈAeˈo
talamu neˈe ˈoko saea naˈa."

Na fangaˈa na Aofia
(Mark 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

26 Ma ana kaidaˈi kira fanga, sa Jesus
ka ngalia afu beret, ma nia ka baˈatafea
God, sui ka ngiia, ma ka kwatea fuana na
fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri, "Muke
ngalia, ma muka ˈania, nia naˈa neˈe
noniku."
27 Sui nia ka ngalia na titiu ni kwaˈunga,
ma ka baˈatafea God, sui ka kwatea fuada,
ma ka fata ˈuri, "Kaumulu taˈifau, muke
kwaˈufia.
28 Nia naˈa neˈe ˈabuku neˈe God
faˈangasia ˈani na fau alangaˈinga faolu,
sulia neˈe ˈabuku ke baˈa igo fuana ng-
wae ˈoro ki, fasi ˈiri God ka rufuanata
naˈa ana taˈangaˈa ki.
29 Ru mamana nau ku saea fuaumulu,
nau kusi kwaˈufia laˈu na waen neˈe
leleka ka dao ana faˈi asoa nau ku
kwaˈufia naˈa waen faolu faˈi kaumulu ˈi
saena na ˈInotoˈanga Maˈa nau."
30 Sui kira ka ngulia faˈi ngu, ma kira
ka leka ˈuana faˈi ua neˈe kira saea ˈani
Olif.

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke baˈa tofea
(Mark 14:27-31; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

31 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Ana
faˈi rodo neˈe, kaumulu taˈifau goˈo muke
tafi faˈasi nau. Sulia na Kerekereˈa Abu
ba fata ˈuri, 'God ke saungia ngwae neˈe
nia lia sulia na sipsip ki, ma na sipsip ki
taˈifau kika takalo.'✡
32 Ka ˈunaˈeri bore ana, ˈi buri ˈana
nau kui tataˈe laˈu ˈuana mauriˈa, nau
kui etaeta ˈi naˈo aumulu ˈuana ˈi Galili."
33 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, "Nauˈa
ˈafitaˈi nau ku leka faˈasi ˈoe, sui bore
ˈana ngwae neˈe ki kira ka leka faˈasiˈo!"
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa
Peter, "Nau ku saea fuamu, ˈi naˈona neˈe
karai ke angi ˈi saena faˈi rodo taˈena,

✡ **26:31** Sekaraea 13:7

ˈoke baˈa sae uulufau ana neˈe ˈoko kina nau.”
35 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Sui bore ˈana nau ku mae faˈi ˈoe, nia ˈafitaˈi nau ku saea fasi nau ku kinaˈo!”
Ma na fafarongo ki taˈifau goˈo, kira ka fata logo ˈunaˈeri.

Sa Jesus foˈosia God ana kula kira saea ˈani ˈi Getsemani
(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 Sui sa Jesus ka leka faˈinia na fafarongo nia ki ana taˈi kula kira saea ˈani ˈi Getsemani, ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke tua ˈaumulu ˈi neˈe ana kaidaˈi nau ku leka kwau ˈi loˈoko ˈiri nai foˈo.”
37 Ma nia ka talaˈia sa Peter, ma na ro ngela sa Sebedi ki faˈinia. Ma nia ka fiˈi eta ˈaena kwaimanatai ˈanga doe liu faˈinia liadilaˈa.
38 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na liaku nia figwanu ka doe liu, ma nia bolo faˈinia naˈa saungilaku. Muke tua ˈi neˈe, kamu ke ada, ma muke lialia faˈi nau.”
39 Sui nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu faˈasi kira, ma ka bobo uruuru leleka na maana darana ka toˈo naˈa ˈi ano, ma ka foˈo ka ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia nia talangwaraˈu goˈo ˈana, ˈoko lafua ˈamu na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau. Sui bore ˈana, noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia na kwaiogai ˈanga ˈoe lala niniˈa.”
40 Sui sa Jesus ka oli siana na uulu fafarongo nia ki, ma ka lisia kira maliu naˈa, ma nia ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Kwala Peter kwa, faˈuta neˈe kamu kasi ada faˈi nau sulia ta taˈi kaidaˈi?
41 Kamu ke ada, muke lialia ˈani foˈongaˈa sasi na ilitoˈonga kata liufi kamu. Sulia kaumulu oga sasilana ru leˈa ki, bore ma nonimuˈa nia ngwataˈutaˈu liu.”
42 Sa Jesus ka leka laˈu, ma ka foˈo ana ruana kaidaˈi ka ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia noaˈa kasi bolo fuana ˈoke fonea na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau, leˈa goˈo ˈana, nau ku roˈo naˈa ˈaku sulia na kwaiogai ˈanga ˈoe.”
43 Ma kaidaˈi nia oli maˈi siada na fafarongo nia ki, nia ka lisia kira maliu laˈu, sulia na maada mamaliuˈa liu naˈa.
44 Ma sa Jesus ka leka laˈu faˈasida, ma ka foˈo laˈu ana uula kaidaˈi, ka saea logo na alaˈanga ba kiri.
45 Sui nia ka leka laˈu siada na uulu fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu maliu ˈua niniˈa? Ma kamu ka mamalo ˈua niniˈa? Lia basi, kira ke kwate nauˈa naˈa, na Ngela Ngwae, saena limana na ngwae taˈa ki. Na kaidaˈi baera nia dao naˈa maˈi!
46 Mulu tataˈe, kulu ka leka naˈa. Kamu lisia na ngwae ba ke kwate nau fuana na malimae nau ki, nia dao naˈa maˈi.”

Kira daua sa Jesus
(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

47 Ma ana kaidaˈi sa Jesus ka alaˈa ˈua, sa Judas, taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo ba nia ki, ka dao naˈa maˈi. Taˈi fikuˈa doe leka maˈi faˈinia faˈasia na fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki. Ma kira ka ngalia maˈi na sele ni ofoˈa ki, ma na subi ki.
48 Aia, sa Judas kwatea ka sui naˈa maˈetoto fuada ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nau ku nonoˈia, niaˈa naˈa neˈe na ngwae neˈe kamu oga.”†
49 Ma ˈaliˈali nia ka leka saga naˈa siana sa Jesus ma ka fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, aroaroˈa tua faˈi ˈoe.” Sui nia ka nonoˈia.
50 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Kwala ngwade, sasia naˈa ru neˈe ˈaliˈali.”
Sui kira ka ˈidu karangi maˈi ana, ma kira ka daua sa Jesus, ma kira ka dau ngasi naˈa fafia.
51 Ma taˈi ngwae ana fafarongo sa Jesus ki ka lafua naˈa nini ni ofoˈa nia, ma ka kwaiˈia naˈa ngwae rao na ˈingataˈi fata abu, ma ka kwaˈi tafia naˈa na bali alinga ˈoloˈolo nia.
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke alua ˈamu na sele ni ofoˈa ˈoe fuila, sulia sa tai faˈida neˈe kira fuˈa ˈani sele ni ofoˈa, kira ke baˈa mae logo ˈani sele ni ofoˈa.
53 Nau ku oga ˈoke saiana, diˈia nau ku gania Maˈa nau, nia fiˈi kwatea maˈi na ˈainsel ˈoro ki liufia akwala ma ro fuani oro ki!

† **26:48** Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈianga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia.

54 Ma diˈia nau ku saea na ˈainsel
ki ka ˈafi nau ˈunaˈeri, noaˈa naisi
faˈamamana na ru neˈe na Kerekereˈa
Abu saea sulia na Christ ka nonifii ˈani
ki.”
55 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae
ki, “ˈUri ma, kaumulu fia nauˈa ta ngwae
bili niniˈa? Nia nini muka dao naˈa
maˈi faˈinia na sele ki, ma na subi ki
fuana daulaku? Tau naˈa maˈi, nau ku
faˈamanata kamu ˈi saena na Luma Abu
God, bore ma kamu kasi dau nau goˈo.
56 Na ru neˈe ki taˈifau ka fuli ˈunaˈeri
fasi ˈiri ka faˈamamana na kerekereˈa na
profet ki ana Kerekereˈa Abu.”
Sui na fafarongo nia ki taˈifau goˈo kira
ka danga faˈiburi naˈa ˈani, ma kira ka
tafi naˈa ˈada.

Kira matalangaˈinia sa Jesus
(Mark 14:53-65; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

57 Ma na ngwae neˈe kira daua sa Jesus
ki, kira ka talaˈi nia ˈuana saena luma
sa Kaeafas, na ˈingataˈi fata abu. Ma na
ngwae faˈamanata ana taki ki, faˈinia na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki logo, kira fiku ˈi
neˈeri.
58 Ma sa Peter nia ˈisi buri tau naˈa
kwau, ma ka dao logo ˈi saena na labata
ana na luma ˈingataˈi fata abu, ma ka
ruˈu kwau saena labata, ma ka tua siana
ngwae folo ki, fasi ˈiri nia ka lisia tae neˈe
kira ke sasia ana sa Jesus.
59 Ma na fata abu doe ki, faˈinia na
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru taˈifau, kira sasi
ˈuana dao toˈona ti alaˈanga ˈosoˈoso su-
lia sa Jesus, neˈe bolo faˈinia kika saungia
duˈungana.
60 Sui bore ˈana ngwae ˈoro fata
ˈosoˈoso ki kira leka logo maˈi, noaˈa kira
kasi dao goˈo toˈona ta ru. Sui ˈi buri, ta
ro ngwae ˈosoˈoso kera taˈe maˈi, kera ka
fata ˈuri,
61 “Na ngwae neˈe nia fata ˈuri, ‘Nau
ku saiana nai osia na Luma Abu God, ma
nau ku saungaˈi faolu logo ˈaku ana saena
uulu faˈi asoa ki.’ ”
62 Sui na ˈingataˈi fata abu ka tataˈe, ka
fata ˈuri fuana sa Jesus, “ˈUri ma, noaˈa
ˈoe kosi olisia goˈo ta ru, ana ru taˈa neˈe
kera saea amu ki?”
63 Bore ma, sa Jesus ka noto goˈo ˈana.
Ma na ˈingataˈi fata abu ka fata laˈu ˈuri,
“Nau ku saefilo ˈoe ˈiri ˈoke talitali ˈani
satana God neˈe mauri, ma ˈoko saea
fuamiˈa fasi ˈaeˈo neˈe na Christ, na Ngela
God, nama noaˈa?”
64 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nia
neˈana ˈoko saea naˈa. Ru mamana nau
ku saea fuamuˈa, ˈita ana kaidaˈi neˈe ka
oli ˈalaˈa, muke lisi nau, na Ngela Ngwae,
nau ku tua ˈi bali ˈoloˈolo ana God neˈe
ngasingasiˈa ka tasa, ma nau ku leka maˈi
ˈi fafona gwaˈi salo ki ˈi langi.”
65 Goˈo na ˈingataˈi fata abu neˈeri,
nia ka gasia na toro keta nia talana ka
faˈataˈinia na saetaˈanga nia, ma ka fata
ˈuri, “Kulu kasi oga laˈu ta ngwae ni fata
faˈamamana! Kulu rongoa taˈifau naˈa
nia faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia God.
66 Kamu manata faˈuta?”
Ma kira olisia kika ˈuri, “Nia totolia nia
ke mae naˈa.”
67 Sui kira ka ngisulia maana, ma kira
ka kwaiˈia. Ma ti ngwae kika fidalia, kira
ka ˈuri,
68 “Christ ˈae, diˈia ˈaeˈo naˈa ta profet,
ˈoko saea maˈi, sa tai neˈe fidali ˈoe ˈuri?”

Sa Peter nia tofea sa Jesus
(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

69 Ma sa Peter ka tua saena labata, ma
taˈi kini sariˈi rao ka leka maˈi siana ka
fata ˈuri, “ˈOko tua logo faˈinia sa Jesus,
na ngwae niniˈa faˈasia ˈi Galili.”
70 Sui sa Peter ka tofe ˈi naˈoda ka ˈuri,
“Nau ku ˈiri saiana ru neˈe ˈoko saea.”
71 Sui, sa Peter leka ka tua karangia
ana maˈe tafaa, ma taˈi kini sariˈi rao
laˈu ka lisia, ma ka fata ˈuri fuana ngwae
neˈe kira tua neˈeri ki, “Na ngwae neˈe
tuatua logo faˈinia sa Jesus, na ngwae
neˈe faˈasia ˈi Nasaret.”
72 Ma sa Peter ka tofe laˈu, ma nia
talitali ka ˈuri, “Nau ku ˈiri saiana na
ngwae neˈana.”
73 Ma noaˈa kasi tau goˈo ˈi buri ˈana,
na ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri ki, kira
leka siana sa Peter, ma kira ka fata
ˈuri fuana, “ˈAeˈo logo ta ngwae ada
mamana naˈa, sulia na lingana fatalamu
neˈe faˈataˈi ˈoe.”
74 Kaidaˈi neˈeri nia ka talitali laˈu ka
ˈuri, “Diˈia nau ku soke, God ke baˈa
kwaˈi nau. Noaˈa nau ku ˈiri saiana na
ngwae neˈana.”

Ma ˈunaˈeri goˈo, karai ka angi naˈa.
75 Ma sa Peter nia manata toˈona alaˈanga ba sa Jesus saea, “ˈI naˈo ana
na karai ka angi saena faˈi rodo neˈe
taˈena, ˈoko saea uulufau ana neˈe ˈoko
kina nau.” Kaidaˈi sa Peter ka manata
toˈona ru neˈeri, nia ka ruˈu kwau ˈi maa,
ma ka angi ikaika naˈa ˈania liadilaˈanga
doe liu.

27

Kira ngalia sa Jesus siana sa Paelat
(Mark 15:1; Luke 23:1-2; John 18:28-32)

1 Ana ˈofodangi laˈa bilabila, na fata
abu doe ki taˈifau faˈinia na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, kira ka lokoˈi ru naˈa
fuana saungilana sa Jesus.
2 Sui kika firiˈia, ma kira ka talaˈia
naˈa siana sa Paelat, na ngwae gwaungaˈi
faˈasia ˈi Rom.

Sa Judas nia mae
(Acts 1:18-19)

3 Ma sa Judas, na ngwae ba kwatea sa
Jesus fuana malimae nia ki, ana kaidaˈi
nia saiana kira matalangani naˈa sa Jesus
fuana na maelana, nia ka manata oli, ma
ka oli faˈinia na uulu akwala selene baera
ki fuada na fata abu doe ki ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma ka fata ˈuri,
4 “Nau ku abula taˈa naˈa, sulia nau
ku kwatea naˈa ngwae saga fuana saungi-
lana.”
Sui kira olisia kika ˈuri, “Ma noaˈa laˈu
ˈaberaˈanga kaimili neˈana. Sulia bali
neˈeri na bali ˈoe lala ˈamu neˈana.”
5 Ma sa Judas ka ˈui ˈania na selene
neˈeri ki ˈi saena na Luma Abu God, ma
ka leka naˈa ˈana. Nia ka leka kwau ˈi
maa, ma ka liˈo naˈa ˈana talana.
6 Ma na fata abu doe ki, kira ka ngalia
na selene neˈeri ki, ma kira ka fata ˈuri,
“Noaˈa kasi bolo ana taki kulu fuana
kulu ka alua naˈa selene neˈe ki faˈinia
na mani ana na Luma Abu God, osiˈana
selene neˈe na mani ana sau ngwaeˈa
naˈa.”
7 Ma kira ka alaˈa ka sui naˈa, kira ka
alafafia ma kika folia ˈani taˈi afu ano, na
ano taˈi ngwae neˈe saungaˈi titiu. Ma
kira ka rokisia ano neˈe ˈani kula fuana
alulana ngwae mae ki ana, na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki saena.
8 Duˈungana neˈe nia folia na ano
neˈeri ˈani na mani neˈe nia ngalia fuana
saungilana na ngwae, kira ka saea ano
neˈe ˈani, “Ano ana ˈAbu” leleka ka dao
ˈi taˈena.
9 ˈUnaˈeri, kira ka faˈamamana
alaˈanga na profet Jeremaea ba fata ˈuri,
“Kira ngalia naˈa uulu akwala selene
baera ki, na mani ba na ngwae ˈi Israel ki
kira folia ˈani na ngwae,
10 ma kira ka kwatea ˈuana folilana na
ano na ngwae neˈe saungaˈinia titiu ki,
diˈia ba God nia saea fuaku.”

Sa Paelat nia matalangani sa Jesus
(Mark 15:2-15; Luke 23:3-5, 13-25; John 18:33—19:16)

11 Ma sa Jesus ka uu ˈi naˈona sa Paelat,
na ngwae gwaungaˈi faˈasia ˈi Rom. Ma
sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈOe na
ngwae tatalafaˈa Jiu ki niniˈa?”
Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia neˈana
ˈoko saea naˈa.”
12 Kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma na
faˈinaˈonaˈo ki, kira fai fafia sa Jesus,
noaˈa nia kasi olisida ˈani ta alaˈanga.
13 Sui sa Paelat ka fata ˈuri fuana, “ˈOe
kosi rongo goˈo na ru taˈa ˈoro niniˈa kira
fai fafiˈo ˈani ki?”
14 Ma sa Jesus noaˈa kasi olisida goˈo
ˈani ta alaˈanga. Nia neˈe sa Paelat ka
ˈarefo liu ana.
15 ˈIu, ana na Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa, ngwae gwaungaˈi faˈasia ˈi Rom,
nia ˈidufaˈi logea taˈi ngwae neˈe Jiu ki
kira oga faˈasia na lokafo.
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae
ka tua logo saena luma ni lokafo neˈe
satana sa Barabas, na ngwae ki taˈifau
kira saiana.
17 Nia neˈe, kaidaˈi neˈe ngwae ki
kira fiku maˈi, sa Paelat ka saefiloda ka
ˈuri, “Sa tai neˈe kaumulu oga nai logea
fuamuˈa, sa Barabas, nama sa Jesus neˈe
kira saea ˈani na Christ?”
18 Nia ka fata ˈunaˈeri, sulia nia saiana
neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira
kwatea sa Jesus fuana sulia kira ogalaˈa
goˈo niaˈa.
19 Ma kaidaˈi sa Paelat nia tua ana kula
ni matalangaˈinga, na ˈafe nia ka kwatea
ta alaˈanga fuana ka ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi
sasi ta ru ana na ngwae ˈoloˈolo neˈana.

Sulia nau ku maliu bole, ma ku figwanu
liu sulia nia'a saena fa'i rodo ba sui."
20 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
fa'ina'ona'o ki, kira fata liana na ngwae
ki, fasi 'iri kira ka gania sa Paelat fuana
logelana sa Barabas, ma ka alua sa Jesus
fuana mae'a.
21 Ma sa Paelat ka saefiloda na fiku'a
ne'eri la'u ka 'uri, "Sa tai ana kero'a ne'e
kamu oga 'iri nai logea?"
Ma kira olisia kira ka 'uri, "Sa Barabas."
22 Sa Paelat ka fata 'uri, "Ma tae ne'e
nai ba'a sasia ana sa Jesus, ne'e kira saea
'ani na Christ?"
Kira ta'ifau kira ka fata 'uri, "'Oke foto
fafia ana 'ai rara folo."
23 Ma sa Paelat ka fata 'uri la'u,
"Osi'ana ta tae ta'a ne'e nia sasia?"
Sui kira ka ako doe kika 'uri, "Foto'ia
ana 'ai rara folo."
24 Ma kaida'i sa Paelat lisia nia 'afita'i
ka sasia na'a ta ru, ma na fu'anga ka
karangi tala'ae, nia ka ngalia kafo, ma ka
taufia na'a limana 'i na'o 'ada ta'ifau,
ka fata 'uri, "Noa'a nau kusi oga na
maelana na ngwae ne'e. Bali kaumulu
na'a ne'eri'a."
25 Na fiku'a ta'ifau kira olisia, kika 'uri,
"Na maelana ke teo fafi kaimili, ma fafia
na ngela kami ki."
26 Aia, sa Paelat ka logea kwau sa
Barabas fuada, ma ka kwatea na ngwae
fuani oro nia ki kira ka ulasia sa Jesus.
Sui nia ka kwatea fuada 'iri kika foto'ia
ana na 'ai rara folo.

Na ngwae ana ofo'a ki kira ngongoa sa Jesus
(Mark 15:16-20; John 19:2-3)

27 Ma na ngwae fuani oro sa Paelat ki,
kira tala'ia sa Jesus saena na luma sa
Paelat, ma na fuani oro ne'eri ki ta'ifau,
kira ka fiku ma'i kalia sa Jesus.
28 Ma kira ka kanusua na'a ifi nia, ma
kira ka fa'aru'ufia 'ani ifi meo borab-
ora'a.
29 Sui kira ka ngalia na 'eregwau ana
kwalo ngarangara'a, ma kira ka alua
fafona gwauna, ma kira ka kwatea ta'i
rara 'ai fasi 'iri ka dau ana 'ani bali
lima 'olo'olo nia, di'ia nia'a ta ngwae
tatalafa'a. Ma kira ka bobo uruuru
fuana, ma kira ka 'oidorole 'ani, kira ka
'uri, "'Oke mauri tau 'amu, na ngwae
tatalafa'a Jiu ki."
30 Ma kira ka ngisulia, ma kira ka ngalia
na rara 'ai baera, ma kira ka kwai'ia na
gwauna.
31 Kaida'i kira 'oidorole ana ka sui, kira
ka kanusua la'u na ifi baera, ma kira ka
fa'aru'ufia la'u 'ani ifi nia ki, sui kira ka
tala'ia kwau fuana na foto'ilana ana 'ai
rara folo.

Kira foto fafia sa Jesus ana 'ai rara folo
(Mark 15:21-32; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

32 Ma kaida'i kira leka na'a kwau, kira
ka lisia ta'i ngwae fa'asia 'i Saeren, ne'e
satana sa Simon. Ma na ngwae fuani oro
ki, kira ka kwatea fasi 'iri nia ngalia na
'ai rara folo sa Jesus.
33 Sui kira dao ana kula kira saea 'ani
'i Golgota. (Na fadalana ala'anga Golgota,
"Na kula ana lasi ngwae".)
34 'I ne'eri, kira kwatea na waen ne'e
kira dola 'ani 'ai 'afae* fuana sa Jesus.
Ma sa Jesus ka kwa'u to'ona, ma noa'a
nia kasi kwa'ufia go'o.
35 Sui kira ka foto fafia ana na 'ai rara
folo, ma kira ka masa 'ani na ru di'ia daisi
fuana kika daro'ia na ifi nia ki.
36 Sui kira ka tua 'i ano, ma kika lialia
'afia go'o 'ada.
37 Ma 'i gwauna na 'ai rara folo kira
alua na kerekere'a 'uri, "NA NGWAE NE'E
SA JESUS, NA NGWAE TATALAFA'A NA JIU KI."
38 Sui, kira ka foto'ia logo ro ngwae bili
ki ana na 'ai rara folo ki fa'inia, ta ngwae
bali 'olo'olo ana, ma ta ngwae ana bali
mauli.
39 Ma na ngwae ne'e kira liu ki, kira ka
nanga nangata'inia gwauda, ma kira ka
fata buri tolinga'i kwau fuana sa Jesus,
ma kira ka fata 'uri,
40 "'Oko saea 'oko osia na'a Luma Abu
God, ma 'oko saunga'i faolu la'u ana sulia
uulu fa'i asoa ki go'o. Aia, di'ia 'ae'o
na Ngela God, 'oko fa'amauri 'oe basi
talamu, ma 'oko koso ma'i fa'asia na 'ai
rara folo ne'ana."
41 Ma na fata abu doe ki kira ka
'oidorole logo 'ani 'una'eri, fa'inia na

* **27:34** 'ai 'afae: nia ta kuinini ne'e kira dola fa'inia waen fuana fa'agwarilana fii'a.

ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira ka ˈuri,
42 “Nia ba faˈamauria na ngwae mata-
mata ki, ma noaˈa nia kasi faˈamauria
goˈo niaˈa talana. Diˈia nia na ngwae
tatalafaˈa kia ngwae Jiu ki, nia ka koso
maˈi faˈasia na ˈai rara folo, fasi ˈiri kulu
ka faˈamamana ana niaˈa.
43 Nia fitoˈo ana God, ma ka fata ˈuri,
‘Nauˈa neˈe na Ngela God.’ Kulu lialia
basi ˈiri kuke lisia neˈe God ke baˈa
faˈamauria nama noaˈa.”
44 Ma na ro ngwae taˈa neˈe kira
fotoˈida faˈinia ki, kera fata buri tolingaˈi
logo ˈunaˈeri ana niaˈa.

Maelana sa Jesus
(Mark 15:33-41; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

45 Ka ˈita ana tofongana asoa, leleka ka
dao ana uula kadi sina, na maˈe rodo ka
buta fafia na fanoa ki taˈifau ˈi neˈeri.
46 Ma saˈulafi, sa Jesus ka ako doe ka
ˈuri, *“ˈIlae, ˈIlae, lema sabaktani.”* Na
fadalana neˈe ˈuri, “God nau ˈae, God nau
ˈae, faˈuta neˈe ˈoko danga faˈi buri ˈani
nau?”
47 Ma ti ngwae neˈe tua karangi ana,
kira rongoa, ma kira ka fata ˈuri, “Nia ri
ˈuana sa Elaeja.”
48 Ma taˈi ngwae ada ka lalili ka ngalia
maˈi taˈi lumulumu asi, ma ka faˈafungua
ˈani na waen ˈafae, ma ka usuiˈa ana
maˈe ˈai, ma ka kwatea fuana fasi ˈiri nia
ka kwaˈufia.
49 Ma ti ngwae laˈu kira ka ˈuri, “Mango
basi, kulu ka lisia diˈia sa Elaeja nia dao
maˈi fuana faˈamaurilana nama noaˈa.”
50 Sui, sa Jesus ka ako doe laˈu, ma ka
mae naˈa.
51 Ma ifi doe neˈe bokota naˈa kula abu
saena Luma Abu God ka gaa ˈania ro
baliˈi ru, ka ˈita maˈi ˈi gwauna leleka ka
dao ˈi ano. Ma na tikitiki ka liu, ma na
fau ki ka foga,
52 ma ti faoda gwaˈu kira ka ˈifi, ma na
ngwae ˈoro ana ngwae God ki neˈe kira
mae naˈa, kira ka mauri laˈu.
53 Ma kira ka ruˈu faˈasia faoda kira ki.
Ma buri ˈana sa Jesus ka tataˈe oli logo,
kira ka ruˈu saena fanoa abu ˈi Jerusalem.
Ma na ngwae ˈoro ki kira ka lisida.
54 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fuani
oro neˈe kira saungia sa Jesus, faˈinia na
fuani oro nia ki, ana kaidaˈi kira lisia na
tikitiki, ma na ru matamata ki taˈifau logo
neˈe fuli, kira ka maˈu liu ma kira ka
fata ˈuri, “Nia mamana liu naˈa, niaˈa na
Ngela God.”
55 Ma ti kini ˈoro logo neˈe kira leka ˈi
buri ˈana sa Jesus ˈita maˈi ˈi Galili ma
kira ˈafia, kira tua logo ˈi neˈeri, ma kira
ka lialia tau logo maˈi ˈada.
56 Ta ai ada neˈe ˈi Mary faˈasia ˈi
Magdala, ma ˈi Mary na teˈa sa James ma
sa Josef, ma ˈafe sa Sebedi, ma ti kini laˈu.

Kira kwaiatoa sa Jesus
(Mark 15:42-47; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

57 Ana kaidaˈi nia saˈulafi naˈa ma ka
karangia rodo, taˈi ngwae toˈoru nia leka
maˈi. Niaˈa taˈi ngwae faˈasia fanoa ˈi
Arimetea, ma na satana sa Josef. Ma nia
taˈi ngwae fafarongo sa Jesus logo.
58 Ma nia ka leka siana sa Paelat, ma ka
gania na nonina sa Jesus. Ma sa Paelat ka
saea kira ka kwatea fuana.
59 Ma sa Josef ka ngalia naˈa nonina sa
Jesus, ma ka buta ˈani ˈaba ifi kwao faolu.
60 Sui nia ka alua saena na faoda gwaˈu
faolu nia, neˈe kira saruˈia ˈi saena na fau
doe. Sui nia ka bokota naˈa maana na
faoda neˈeri ˈani na babaˈi fau doe, sui
ka leka naˈa ˈana.
61 ˈI Mary faˈasia Magdala, ma ta Mary
laˈu, kera tua tua ˈi maa ana na faoda
neˈeri.
62 Ma ana faˈi asoa ˈi buri ˈana, na Sabat
asoa ana mamaloˈanga, na fata abu doe
ki, ma na Farasi ki, kira fiku fuana lokoˈi
ru ˈanga faˈinia sa Paelat.
63 Ma kira ka fata ˈuri fuana, “Ngwae
ˈaˈana ˈae, kaimili manata toˈona kaidaˈi
ngwae ˈosoˈoso neˈe nia mauri ˈua, nia
fata ˈuri, ‘Nai baˈa mauri laˈu ana uula
asoa!’
64 Ma ˈoko faˈarongoa ngwae ˈoe ki
kika leka, ma kika folo ˈafia na faodaˈi
ngwae mae leleka ka dao ana uula asoa.
Noaˈa kasi leˈa neˈe na fafarongo nia ki
kira ka ngalia ˈada na nonina, ma kira
ka sofongaˈinia, ma kira ka sokea ngwae
ki, kira ka saea fasi sa Jesus nia mauri
laˈu. Ma ˈoko saiana fasi diˈia kira soke

ˈunaˈeri, nia ke baˈa taˈa ka liufia naˈa sokeˈa ba nia eta sokea maˈi ˈani ngwae ki.”
65 Ma sa Paelat ka ˈuri fuada, “Aia, diˈia ˈunaˈeri, kaumulu neˈe kamu ka filia ti ngwae ana fuani oro nau ki, fasi ˈiri kira ka leka folo, ma kira ka folo leˈa ˈafia na faoda neˈeri.”
66 Ma ana kaidaˈi fata abu doe ki, ma na Farasi ki kira rongoa ru neˈeri, kira ka sasi akaˈu naˈa, ma kira ka leka naˈa ˈuana na faoda neˈeri. Ma kaidaˈi kira dao ana faoda neˈeri, kira ka alua naˈa maˈetoto ana faoda neˈeri, ˈiri diˈia ta ngwae ka ˈidua bore na sinamaa ana faoda, kira ka saiana. Ana kaidaˈi neˈeri logo, kira ka alua naˈa ngwae folo ki.

28

Sa Jesus nia mauri laˈu
(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 ˈI buri ˈana na Sabat, faˈi asoa ana mamaloˈanga, kaidaˈi nia laˈa bilabila ˈua ana na Sande ˈi ˈofodangi, ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala, ma ta Mary laˈu, kera ka leka ˈuana na faoda baera ˈiri kera ka lisia.
2 Ma ngwano ma na tikitiki doe nia ˈiginia, ma taˈi ˈainsel God ka koso maˈi faˈasia ˈi langi, ma ka gilosia naˈa babaˈi fau baera faˈasia maana na faoda, ma ka tua ˈi fafona.
3 Na lisilana diˈia naˈa meamea ma na ifi nia ki ka kwao liu.
4 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae folo ki kira lisia, kira ka maˈu liu, ma kira ka ˈasida, ma kira ka lebelebe, ma kika diˈia naˈa ˈada na ngwae mae ki.
5 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Noaˈa moro kasi maˈu. Nau ku saiana koroˈo lulu ˈuana sa Jesus ba kira saungia ana ˈai rara folo.
6 Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe. Nia mauri naˈa diˈia ba nia saea fuamuˈa. Moro leka maˈi ˈi neˈe, ma moro ka lisia amuroˈo kula ba nia teo teo ana.
7 Aia, moro ka leka ˈaliˈali naˈa, ma moro ka faˈarongo ˈuri ana fafarongo nia ki, ‘Sa Jesus nia mauri naˈa, ma nia ka leka ˈi naˈo mulu ˈuana ˈi Galili, ma kamu ke baˈa lisia naˈa ˈi neˈeri.’ Ma moro ka manata toˈona ru neˈeri nau ku saea fuamuroˈo ki.”
8 ˈUnaˈeri goˈo, kera ka leka ˈaliˈali naˈa faˈasia faoda ˈani maˈungaˈa. Ma sui bore ˈana, kera ka saeleˈa liu. Ma kera ka lalili ˈiri kike faˈarongoa na fafarongo nia ki.
9 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saka fuadaroˈo, ka fata ˈuri, “Na aroaroˈa ka tua faˈi koroˈo.” Ma kera ka leka maˈi siana, ma kera ka bobo uruuru fuana, ma kera ka dau kwau ˈi ˈaena, ma kera ka faˈa aofia.
10 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Noaˈa moro kasi maˈu. Moro leka, ma moro ka faˈarongoa na ngwaefuta nau ki, fasi ˈiri kike leka ˈuana ˈi Galili. Ma kike baˈa lisi nau naˈa ˈi neˈeri.”

Na sokeˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki

11 Ana kaidaˈi ro kini neˈe ki kira oli kwau sulia na tala, ti ngwae ana ngwae folo neˈeri ki, kira leka naˈa faˈasia faoda gwaˈu sa Jesus, ma kira ka oli naˈa ˈuana ˈi Jerusalem. Kaidaˈi kira dao ana maˈe fanoa doe neˈeri, kira ka alaˈa naˈa sulia ru ki taˈifau neˈe kira lisia siana fata abu doe ki.
12 Ma kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma ti ngwae faˈinaˈonaˈo laˈu ana Jiu ki, kira ka alaˈa fiku ka sui naˈa, kira ka kwatea mani doe fuana ngwae ni folo ki.
13 Kaidaˈi kira kwatea mani neˈe fuada ngwae folo ki, kira ka fata ˈuri, “Kamu ke soke ˈuri fuana ngwae ki taˈifau, ‘Kaidaˈi kami maliu saena rodo, na fafarongo sa Jesus ki kira leka maˈi, ma kira ka bilia na nonina.’ ”
14 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo neˈe ki, kira fata logo ˈuri, “Diˈia sa Paelat nia rongoa na ru neˈe, noaˈa kamu kasi manata ˈabera laˈu, sulia kaimili neˈe kami ke baˈa faˈasaga fuana, ˈiri noaˈa nia kasi saetaˈa fuaumulu.”
15 Ma kaidaˈi ngwae folo neˈe ki kira ngalia mani neˈeri ka sui naˈa, kira ka leka, ma kira ka sasi naˈa ˈada ru neˈe fata abu doe ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira saea fuada. Ma na alaˈanga neˈeri ana sokeˈa ka talofia taˈifau naˈa Jiu ki, leleka dao ˈi taˈena.

Sa Jesus dao tafangaˈi fuana fafarongo nia ki
(Mark 16:14-18; Luke 24:36-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

16 Na akwala ma taˈi ngwae fafarongo
nia ki kira leka naˈa ˈuana ˈi Galili, ˈuana
taˈi faˈi ua neˈe sa Jesus saea fuada fasi
ˈiri kira ka leka ˈuana.
17 Ma kaidaˈi kira lisia naˈa sa Jesus,
kira ka faˈa aofia, ˈunaˈeri bore ˈana ti
ngwae ada kira ka manata ruarua ˈua.
18 Ma sa Jesus ka dao maˈi siada, ka
fata ˈuri, “God nia kwate dangalu naˈa
ana ngasingasi ˈanga ki taˈifau ˈi langi ma
saena magalia fuaku.
19 Nia neˈe, kamu ke leka, ma kamu ke
faˈamanata na ngwae ki taˈifau ana fanoa
ki taˈifau, ˈiri kira na ngwae fafarongo
nau ki logo. Ma kamu ke siuabuda ˈani
satana na Maˈa, ma na Ngela, ma na Anoˈi
ru Abu.
20 Ma kamu ke faˈamanatada fasi ˈiri
kira ka roˈosulia na ru ki taˈifau neˈe nau
ku faˈamanata kamu naˈa ˈani. Ma nai
tua faˈi kamu leleka ka dao ana na suilana
na magalia.”

Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa Mark Nia Keresia

Sa Mark noaˈa laˈu ta lifurongo ana sa Jesus, bore ma nia rao fiku faˈinia sa Peter (1 Peter 5:13). ˈUnaˈeri nia sai leˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa faˈasia sa Peter. Sa Mark keresia buka neˈe fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira tua ˈi Rom.

Buka neˈe fata goˈo sulia na tualana sa Jesus ma na faˈamanata ˈanga nia ki. Sa Mark inaˈu ana saelana na faˈanadaˈa neˈe sa Jesus nia sasiˈi ki, osiˈana na faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈinia neˈe nia fuliˈi nama ˈani na ngasingasiˈanga ana God, ma ka faˈataˈinia logo neˈe niaˈa ngela God neˈe leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae ki. Na taˈi faˈanadaˈa ngasingasiˈa neˈe sa Jesus faˈataˈinia ˈania maelana ma na tataˈe olilana. Bore ma Jiu ki taˈifau kira fia kaidaˈi na Christ dao maˈi, nia ka tatalafaˈa firi naˈa saena ˈinotoˈanga nia fuada, ma nia ka fuˈalia ˈinotoˈanga ˈi Rom. Na Farasi ki, ma na Sadusi ki, ma na gwaungaˈi ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈani sa Jesus si neˈe noaˈa kira ˈiri faˈamamana neˈe sa Jesus leka maˈi faˈasia God.

Sa Mark keresia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe ana kaidaˈi neˈe ngwae gwaungaˈi ˈi Rom kira faˈakaisia na ngwae faˈamamana ki. Sa Mark oga ka radua sa tai neˈe ke toˈomani na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, nia ke fitoˈo ana na ngasingasiˈanga sa Jesus neˈe ke ˈafida faˈasia mataˈinga ki, ma anoˈi ru taˈa ki, ma na maeˈa. Sa Mark oga logo ka faˈamanata oli adaˈa neˈe na mauriˈa faolu sulia na fitoˈo ˈanga noaˈa ˈiri talangwaraˈu.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

ˈI naˈona neˈe sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia 1:1-13
Sa Jesus sasi na raoˈa nia ˈi Galili 1:14—9:50
Lekalana sa Jesus faˈasi ˈi Galili ˈuana ˈi Jerusalem 10:1-52
Wiki ˈisiˈisi neˈe sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem 11:1—13:37
Sa Jesus mae ma ka tataˈe oli laˈu 14:1—16:20

*Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu fuana daoˈa toˈona na Christ**
(Matthew 3:1-12; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Na etangilana maˈi na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe sulia sa Jesus Christ na Ngela
God neˈe ˈuri:
2 Nia talaˈae diˈia maˈi sa Aesea na
profet ba nia keresia ru neˈe God nia saea
fuana na Christ neˈe ˈuri,
"Nai baˈa kwatea kwau na ngwae ni ngali
alaˈanga nau ˈi naˈomu, fasi ˈiri nia
ke sasi akaˈu ana ngwae ki fuamu.
3 Taˈi ngwae nia ri fuana ngwae ki saena
na abaˈi kula kwasi.
Ma nia ka ˈuri, 'Na Aofia nia ke dao maˈi!
Kamu ke faˈasaga na tala fuana!' "✡

4-6 ˈUnaˈeri sa John nia ka dao naˈa maˈi saena abaˈi kula kwasi neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia ta ngwae ka tua ana. Nia ruˈufia na ifi ˈania ifuna kamel, ma nia ka nikia na foˈosae nia ana na ˈuˈuila buluka. Ma nia ka ˈania na siko ki ma na ngingidua kwasi.†

Ma nia siuabua ngwae ki, ma ka alaˈa fuana ngwae ki, ka fata ˈuri, "Muke kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kamu ki, ma muke siuabu ˈiri God ke rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki." Ma na ngwae ˈoro ki faˈasia na abaˈi kula ˈi Judea, ma na fanoa ˈi Jerusalem, kira ka leka maˈi fuana rongolana na fatalana sa John. Kira ka fulangaˈinia taˈangaˈa kira ki, ma nia ka siuabuda saena kafo ˈi Jodan.

7 Ma sa John ka fata ˈuri fuana ngwae ki, "Taˈi ngwae ke baˈa leka maˈi ˈi buriku, nia talingaˈi ka liufi nau, ma nau kusi bolo faˈinia neˈe nai orooro, ma ku logea na taˈe butu nia ki.

* **1:** Christ na sata ˈi ru fuana ngwae neˈe God filia ka leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae God ki. Kira saea logo ˈani na Mesaea. ✡ **1:3** Malaki 3:1; Aesea 40:3 † **1:4-6** Na toro ma na fanga neˈe, nia talangwaraˈu fuana daoˈa toˈona saena abaˈi kula kwasi. Sa Elaeja na profet ruˈufia ifi ˈuri. 2 Kings 1:8; Matthew 17:11-13.

8 Ma nau ku siufi kamu goˈo ˈaku ˈani
kafo, bore ma nia neˈe ke baˈa siuabu
kamu ˈani na Anoˈi ru Abu.”

Na siuabulana ma na ilitoˈolana sa Jesus
(Matthew 3:13—4:11; Luke 3:21-22; 4:1-13)

9 Noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri ˈana ru
neˈeri ki, sa Jesus ka dao naˈa maˈi faˈasia
na fanoa ˈi Nasaret saena na abaˈi kula ˈi
Galili. Nia ka dao naˈa maˈi siana sa John
ˈiri ke siuabu. Ma sa John ka ngalia ka
lolomani nia saena na kafo ˈi Jodan.
10 Ma kaidaˈi sa Jesus nia tataˈe maˈi
faˈasia saena kafo, nia ka lisia na lofana
salo nia ˈifi, ma na Anoˈi ru Abu ka koso
maˈi fafia diˈia ta bola.
11 Ma taˈi lingalingaˈi ru nia talo maˈi
faˈasia ˈi langi ma ka ˈuri, “ˈAeˈo naˈa
neˈe ngela mutaˈi nau neˈe nau ku alafe
liu amu, ma nau ku saeleˈa liu faˈiniˈo.”
12 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na Anoˈi
ru Abu ka talaˈia sa Jesus ˈuana saena
abaˈi kula kwasi.
13 Ma nia ka tua ˈi neˈeri sulia fai
akwala asoa ki, ma sa Saetan ka ilitoˈona.
Na ru ˈaeˈaela kwasi ki, kira tua logo ˈi
neˈeri, bore ma na ˈainsel ki kira ka leka
maˈi, ma kika kwaiˈafi ana.

Sa Jesus nia filia fai ngwae ki fuana fafarongo nia ki
(Matthew 4:12-22; Luke 4:14-15; 5:1-11)

14 ˈI buri ˈana neˈe kira alua naˈa
sa John saena na lokafo, sa Jesus ka
leka ˈi Galili ma ka faˈarongo ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe leka maˈi faˈasia
God.
15 Nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi nia karangi
naˈa maˈi fuana neˈe God ke ˈinotoˈa fafia
na ngwae nia ki. Muke kakari alifaˈi
faˈasia na taˈangaˈa kamu ki, ma muke
faˈamamana na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe.”
16 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka sulia
na ˈosi ˈi Galili, nia ka lisia sa Simon
faˈinia ngwaefuta nia sa Andrew. Keroˈa
ro ngwae dee ki. Keroˈa dee adaroˈo ana
furai kera saena na ˈosi neˈeri.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo,
“Moro leka maˈi faˈinau, koroˈo ro ngwae
dee iˈa ki, bore ma nai baˈa faˈamanata
koroˈo ˈani ngali ngwaeˈa maˈi fuaku.”
18 Ma kaidaˈi neˈeri nama goˈo, kera ka
faˈasia naˈa na furai keroˈa ki, ma kera
ka leka naˈa faˈinia.
19 Ma sa Jesus ka leka tiˈitiˈi laˈu kwau,
nia ka lisia sa James faˈinia sa John, na
ro ngela sa Sebedi ki. Kera tua adaroˈo ˈi
saena na gwaˈi baru, ma kera ke subungia
furai keroˈa.
20 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisidaroˈo
goˈo, nia ka sae keroˈa naˈa, ma kera ka
faˈasia naˈa maˈa kera sa Sebedi ˈi saena
na gwaˈi baru faˈinia na ngwae ni rao ki,
ma kera ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ifulangaˈilana ano ˈi ru taˈa ki
(Luke 4:31-37)

21 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira
dao ana fanoa ˈi Kapaneam. Ma ana na
Sabat, asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus ka
ruˈu ˈi saena na luma fuana foˈongaˈa,
ma ka faˈamanata ngwae ˈoro ki.
22 Kaidaˈi kira rongoa, kira ka ˈarefo liu
ana na faˈamanataˈanga nia, sulia kira sai
leˈa ana neˈe sa Jesus nia faˈamanata ˈani
ngasingasiˈanga ma na mamanaˈanga
maˈi ana God. Noaˈa nia kasi donga laˈu
sai ˈi ruˈanga ngwae faˈamanata ana taki
sa Moses ki, osiˈana neˈe kira faˈamanata
lala ˈani ngasingasiˈanga kira talada.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, taˈi ng-
wae neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia, nia ka
ako ma ka ˈuri,
24 “Jesus ˈae! ˈAeˈo na ngwae ˈi
Nasaret! Tae niniˈa ˈoke sasia aimili?
Sali ˈoke leka maˈi fuana malangisi laimili
taka niniˈa! Nau ku sai goˈo ˈaku amu,
ˈaeˈo neˈana Ngwae Abu God!”
25 Ma sa Jesus ka balufia na ano ˈi
ru taˈa neˈeri ka ˈuri, “ˈOke noto amu
kwa, ma ˈoko ruˈu maˈi ˈi maa faˈasia na
ngwae neˈana!”
26 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈeri, nia ka
ako doe, ma ka lebesia na ngwae neˈeri,
ma ka ruˈu tafa naˈa maˈi faˈasia.
27 Ma na toˈa neˈe kira fiku ˈi neˈeri
ki, kira ka ˈarefo liu, ma kira ka lidi
kwailiu ada ma kika ˈuri, “Na tae naˈa
neˈe ˈuri re? Ta faˈamanataˈanga faolu
taka niniˈa? Ngwae neˈe nia fata ˈani na
ngasingasiˈanga. Nia baˈea ano ˈi ru taˈa
ki, ma kira ka roˈosulia na fatalana.”

28 ˈI neˈeri goˈo, ˈaliˈali goˈo alaˈanga
sulia sa Jesus ka talo naˈa saena abaˈi kula
kalikali ana ˈi Galili.

Sa Jesus nia gura na toˈa ˈoro neˈe kira mataˈi ki
(Matthew 8:14-17; Luke 4:38-41)

29 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia sa James, ma
sa John, kira leka naˈa kwau faˈasia na
luma fuana foˈongaˈa neˈeri, kira ka leka
ˈuana luma sa Simon ma sa Andrew.
30 Kaidaˈi sa Jesus nia dao saena luma
neˈeri, kira faˈarongoa neˈe na funga kini
sa Simon nia mataˈi ˈani ˈakoˈakoˈanga,
ma nia ka maliu goˈo ˈana saena na
ˈifitaˈi nia.
31 Ma sa Jesus nia ka leka siana kini
neˈeri, ma ka dau ˈi limana, ma ka taˈea.
Ma na ˈakoˈakoˈanga neˈeri ka sui naˈa
faˈasia, ma kini neˈeri ka kwatea fanga
fuada.
32 Ma ana faˈi saˈulafi neˈeri, kaidaˈi
sina nia suu, ma ana asoa Jiu ki fuana
mamaloˈanga nia sui naˈa, na ngwae ki
ka ngalia maˈi ngwae mataˈi ki, ma toˈa
ano ˈi ru taˈa ruˈufida ki logo siana sa
Jesus.
33 Ma toˈa ana fanoa neˈeri kira ka fiku
taˈifau maˈi ˈi maana luma neˈeri.
34 Ma sa Jesus ka gura naˈa ngwae ˈoro
ki neˈe kira mataˈi ana na mataˈinga ˈoro
toˈotoˈo ki. Ma nia ka ifulangaˈinia logo
na ano ˈi ru taˈa ˈoro ki. Ma nia kasi
alaˈania neˈe ano ˈi ru taˈa neˈeri ki kike
fata, sulia kira sai sui goˈo ana neˈe niaˈa
Ngela God.

Sa Jesus nia faˈatalo saena abaˈi kula ˈi Galili
(Luke 4:42-44)

35 Ma ˈofodangi goˈo, kaidaˈi nia ro-
rodoˈa ˈua, sa Jesus nia ada ka tataˈe,
ma ka ruˈu kwau ˈi maa faˈasia na luma
neˈeri. Ma nia ka leka foˈo ˈana ana kula
neˈe nia aroaro.
36 Ma sa Simon faˈinia na ngwae
kwaima nia ki kika lulu ˈuana.
37 Ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka
fata ˈuri fuana, “Ngwae ki taˈifau kira
lulu ˈuamu.”
38 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri,
“Nau ku saiana, bore ma kulu leka kwau
ana ti maˈe fanoa karangi logo, fasi ˈiri
nau kui faˈamanatada logo, duˈungana ru
neˈeri na raoˈa nau ku leka naˈa maˈi
fuana.”
39 ˈUnaˈeri goˈo, sa Jesus nia ka leka
saena maˈe fanoa ki taˈifau saena abaˈi
kula ˈi Galili, ma ka fulangaˈinia fatalana
God ˈi saena Luma fuana foˈongaˈa kira
ki, ma ka ifulangaˈinia ano ˈi ru taˈa ki
faˈasia na ngwae ki.

Na faˈanadaˈa sa Jesus fulia neˈe fikua maˈi ngwae ki siana
(Matthew 8:1-4; Luke 5:12-16)

40 ˈUnaˈeri laˈu, taˈi ngwae kuuˈa nia
leka maˈi siana sa Jesus, ma ka bobo
uruuru ˈi ˈaena, ma ka amasia ka ˈuri,
“Diˈia ˈoko maˈudi, ˈoke gura nau kwa.”
41 Ma sa Jesus ka kwaimanatai liu ana,
ma ka taga naˈa limana kwau, ma ka
sama toˈona na ngwae neˈeri, ka fata ˈuri,
“Nau ku maˈudi kwa. Na nonimu neˈe ke
mafo naˈa!”
42 Ma ˈaliˈali goˈo na kuu neˈeri ka
siki naˈa faˈasia, ma na nonina ka mafo
taˈifau naˈa.
43 Sa Jesus ka fata totongaˈi fuana ng-
wae neˈeri ka ˈuri,
44 “Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa laˈu
ta ngwae ana ru neˈe nau ku sasia
fuamu. Bore ma ˈoke leka basi, ma
ˈoko faˈataˈinia naˈa nonimu fuana na
fata abu God, ˈoko alaˈania fata abu
God ka iroˈo. Sui ma ˈoko kwatea na
kwaisuˈusiˈanga ˈoe diˈia ba sa Moses nia
saea fuana kwatelana, fasi ˈiri ke kwa-
tea faˈamamanaˈanga fuana na ngwae ki
taˈifau neˈe nonimu nia mafo naˈa.” Ma
sa Jesus ka kwatea ngwae neˈeri ka leka
naˈa ˈana.
45 Bore ma, na ngwae neˈeri nia leka,
ma ka alaˈa kwailiu ana saena fanoa
ki taˈifau sulia tae neˈe sa Jesus nia
sasia ana nonina ka leˈa naˈa. Osiˈana
faˈarongoˈanga neˈeri talofida naˈa neˈe,
ngwae ˈoro ki kira ka fiku fafia sa Jesus
fuana rongolana. ˈUnaˈeri ma nia ka
ˈafitaˈi naˈa fuana sa Jesus neˈe ke leka
tafangaˈi maˈi saena fanoa kira ki, ma nia
ka tua nene goˈo ˈana ana kula aroaro ki.
Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na ngwae saena
fanoa ki taˈifau kira leka goˈo maˈi ˈada
siana sa Jesus.

2

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fuana rufuanatalana ˈani taˈangaˈa
(Matthew 9:1-8; Luke 5:17-26)

1 Ma ˈi buri ˈana bara faˈi asoa sui, sa
Jesus ka oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Kapaneam.
Ma kira ka faˈarongo kwailiu ˈani neˈe
nia tua goˈo ˈana saena luma ba nia
ˈidufaˈi dao dao ana saena fanoa neˈeri.
2 ˈUnaˈeri na ngwae ˈoro ki kira ka fiku
naˈa maˈi siana sa Jesus, leleka na luma
neˈeri kira ka tuafia ka fungu liu naˈa, ma
ka noaˈa naˈa ta kula ni tuaˈa ˈi saena
luma neˈeri. Ma ˈi maa bore, ngwae ˈoro
ki kira fiku logo ana. Ma sa Jesus ka
fulangaˈinia fatalana God fuada.
3 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, na fai
ngwae ki kira leka maˈi, kira ka ngalia
maˈi taˈi ngwae neˈe nonina mae.
4 Ma osiˈana neˈe fikuˈa doe neˈeri,
nia ka ˈafitaˈi naˈa fuada ngalilana kwau
siana sa Jesus. ˈUnaˈeri goˈo, kira ka raˈe
ˈi fafona luma faˈinia na ngwae neˈeri.
Ma kira ka tafangia taˈi maˈekwakwa doe
ˈi fafona luma bolo faˈinia kula neˈe sa
Jesus nia tua ana, ma kira ka faˈakosoa na
ngwae neˈeri ˈi fafona ˈifitaˈi nia siana sa
Jesus.
5 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lia saiana
faˈamamanaˈanga kira, nia ka fata ˈuri
fuana na ngwae nonina mae neˈeri,
"ˈAlako ˈae, nau ku rufuanata naˈa ana
na taˈangaˈa ˈoe ki faˈasiˈo."
6 Ma kaidaˈi neˈeri, ti ngwae
faˈamanata ana taki ki kira tua logo
ˈi neˈeri, ma kira ka manata ˈada ˈuri
talada,
7 "Reala kwa! Noaˈa nia kasi bolo
faˈinia neˈe nia ka fata ˈunaˈeri. Ng-
wae ki noaˈa kasi saiana rufuanatalana
taˈangaˈa ki. Talitoˈona goˈo God neˈe
saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki. Nia
faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia God."
8 Bore ma sa Jesus ka saiana manata-
lada, ma ka fata ˈuri fuada, "Kamu kasi
manata laˈu ˈunaˈeri." Ma sa Jesus saiana
logo neˈe kira faˈamamana talitoˈona
goˈo God neˈe ke gura ngwae ki. Goˈo
ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri,
9 "Diˈia nau ku fata ˈuri fuana ngwae
nonina mae neˈe, 'Taˈangaˈa ˈoe ki ru-
fuanata naˈa,' kaumulu kasi lisia goˈo
neˈe nia fuli. Bore ma diˈia nau ku
fata ˈuri, 'Tataˈe, ngalia ˈifitaˈi ˈoe, ma
ˈoko fali,' ˈi neˈeri kamu ka fiˈi lisia neˈe
ngasingasiˈanga nia aku fuana guraˈa.
10 Kaidaˈi nai gura ngwae neˈe, nai
faˈataˈinia fuamuˈa neˈe nauˈa, Ngela
Ngwae, nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana rufuanatalana na taˈangaˈa ki."
ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri fuana na ngwae
neˈeri neˈe nonina mae,
11 "Nau ku saea fuamu, ˈoke tataˈe,
ngalia naˈa ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa
ˈi luma ˈoe."
12 Ma ngwae neˈeri tataˈe, ka ngalia
naˈa ˈifitaˈi nia, ma ka leka naˈa.
ˈUnaˈeri, kira taˈifau kira lisia, ma kika
ˈarefo liu. Kaidaˈi neˈeri, kira ka tafea
God, ma kira ka fata ˈuri, "Noaˈa kulu kasi
lilisia ˈua ta ru ˈuri!"

Na Farasi ki noaˈa kira kasi oga sa Jesus neˈe ka dola ngwae aburongo ki
(Matthew 9:9-13; Luke 5:27-32)

13 Ta kaidaˈi logo, sa Jesus nia oli laˈu
ninimana ˈosi ˈi Galili. Ma fikuˈa doe kira
ka leka maˈi siana, ma nia ka talaˈae ka
faˈamanata kira.
14 Ma ana kaidaˈi nia liu kwau sulia ˈosi
neˈeri, nia ka lisia sa Lifae, na ngela sa
Alfeas. Nia tua goˈo ˈana ana kula fuana
ngalilana mani ana takisi, osiˈana neˈe
nia rao ˈi neˈeri. Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuana, "ˈOke leka maˈi faˈinau." Ma
sa Lifae ka tataˈe, ma ka leka naˈa ˈana
faˈinia.
15 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus nia
baˈea sa Lifae fuana fafarongo nia, nia
ka leka fanga naˈa ˈi luma nia. Ma na
ngwaˈi toˈa ngali mani ana na takisi ki tua
logo ˈi neˈeri, ma ti "ngwae aburongo"*
logo, kira fanga faˈinia sa Jesus ma na
fafarongo nia ki. Na ngwae ˈoro ˈunaˈeri
ki, kira leka faˈinia sa Jesus.
16 Ti Farasi† neˈe kira faˈamanata ˈani
taki sa Moses ki, kira lisia neˈe sa Jesus

* **2:15** ngwae aburongo Na Farasi saea ta ngwae ka aburongo sulia nia aburongo ana taki Farasi ki. † **2:16** Taˈi fikutaˈi ngwae ana Jiu ki neˈe kira manata doe sulia roˈongaˈa sulia taki sa Moses nia keresia faˈinia logo faˈamanataˈanga kira ki talada.

nia fanga faˈinia “ngwaˈi toˈa aburongo ki” ma na ngwaˈi toˈa kira ngali mani ana takisi ki. Goˈo Farasi ki kira ka fata ˈuri fuana fafarongo sa Jesus ki, “Nia bolo faˈinia nia kasi fanga laˈu faˈinia ngwae ˈufuni ki.”

17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia rongoa ru neˈeri, nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu saiana, noaˈa laˈu na ngwae ˈakwa ki neˈe kira oga na ngwae kwaigurai. Ngwae mataˈi ki tari, kira ka oga na ngwae kwaigurai fasi ˈiri ke gurada. Nau ku ˈiri leka laˈu maˈi fuana na ngwae tualada ˈoloˈolo naˈa ki ˈi naˈona God, bore ma nau ku leka lala maˈi fuana ngwae abula taˈa ki.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga ke noaˈa, muke sae saeleˈa
(Matthew 9:14-17; Luke 5:33-39)

18 Ana taˈi kaidaˈi, ti fafarongo ana sa John ngwae ni siuabu, ma na fafarongo Farasi ki, kira abu fanga fuana foˈongaˈa. Ma ti ngwae kira ka leka maˈi, ma kira ka fata fuana sa Jesus kika ˈuri, “Fafarongo sa John ki, ma na fafarongo na Farasi ki, kira abu fanga. Nia ˈiri leˈa fuana na fafarongo ˈoe ki neˈe noaˈa kira kasi abu fanga.”

19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nia kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira tua ana fafangaˈa ana ara araˈinga, kika abu fanga. Duˈungana neˈe, kaidaˈi araˈi faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida ngwae ki, kira saeleˈa. Noaˈa daofaˈi liu kira ka abu fanga, osiˈana kira tua ana fafangaˈa.

20 Bore ma kaidaˈi ke dao maˈi aigaˈi neˈe kira ke baˈea na araˈi faolu faˈasida. ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu fanga laˈu, osiˈana neˈe kira kwaimanatai. Nia neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia na fafarongo nau ki neˈe kira ke abu fanga kaidaˈi nau ku tua ˈua goˈo aku faˈi kira.”

21 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa ta ngwae kasi subungia ta toro neˈe nia muu naˈa ana ta ngisingisi toro neˈe nia faolu. Si diˈia nia sasia na ru neˈeri, na ngisingisi toro faolu neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri, duˈungana toro faolu nia lukuluku ˈi buri ˈana saˈulana, ma nia ka sasi na maˈekwakwa neˈe doe.

22 Ma muke saiana logo, noaˈa nia kasi bolo fuana ta ngwae ka alua naˈa waen faolu ˈi saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila nanigot, duˈungana ngwaˈi ru ˈua neˈeri kasi baˈu. Si diˈia nia sasia ru ˈunaˈeri, kaidaˈi na waen neˈeri ke totoro goˈo maˈi, nia ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua neˈeri, ma na waen neˈeri ka kisitaˈi, ma na ngwaˈi ru neˈeri ka taˈa naˈa. Nia neˈe ngwae ke alua nama waen faolu ˈi saena na ngwaˈi ru faolu neˈe nia saiana ke baˈu.”

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fafia asoa ana mamaloˈanga
(Matthew 12:1-8; Luke 6:1-5)

23 Ana taˈi Sabat, asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus ma na fafarongo nia ki, kira leka sulia na tala neˈe nia liu ˈi saena oˈola witi, na ru kira saungani fuana beret. Ma kaidaˈi kira liu ana, na fafarongo nia ki kira ka loia fingi witi ki, ma kira ka ˈania.

24 Ma na Farasi ki kira lisia, ma kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Lisia basi kwa! Ru neˈe kaumulu sasia nia ˈoia na taki sa Moses, osiˈana kamu loia witi neˈe ana Sabat, asoa ana mamaloˈanga.”

25-26 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, “Nau ku saiana kaumulu toˈomaˈi saena Buka Abu sulia ru ba sa David nia sasia, kaidaˈi ba sa Abiata nia ˈingataˈi fata abuˈa. Kaidaˈi baera, sa David faˈinia ngwae nia ki kira fiolo liu, sulia noaˈa naˈa ta fanga fuada. Ma nia ka leka ˈi saena na luma God, ma na ˈingataˈi fata abu kwatea fuana sa David na beret neˈe kira ˈau abua fuana God. Ma sa David ka ˈania naˈa beret neˈeri, ma ka kwatea logo fuana ngwae nia ki, ma kira ka ˈania. Bore ma na taki kulu alaˈani fuana taˈifilia goˈo na fata abu God ki neˈe kira saiana ˈanilana. Ma noaˈa kulu kasi lisia saena Buka Abu neˈe God ni saetaˈa fuana sa David.”✡

27 Sui goˈo sa Jesus ka fata ˈuri fuana na Farasi ki, “God nia saungaˈinia asoa ana mamaloˈanga fuana ˈafilana ngwae ki. Ma noaˈa nia kasi saungaˈinia laˈu asoa ana mamalo ˈanga fuana ngwae neˈe ke lae roroto olofana.

✡ **2:25-26** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9

28 Duˈungana neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana saelana ru ki fuana ngwae ki kira saiana kike sasia goˈo ˈada ana asoa ana mamaloˈanga.”

3

Ngwae ki manata ˈuana saungilana sa Jesus
(Matthew 12:9-14; Luke 6:6-11)

1 Ta kaidaˈi logo, sa Jesus nia ka leka laˈu saena na luma fuana foˈongaˈa, ma taˈi ngwae neˈe limana mae, nia tua ˈi neˈeri.
2 Ma ti Farasi ˈi neˈeri, kira ka lialia diˈia sa Jesus ke gura ngwae neˈeri ana asoa ana mamaloˈanga ana Sabat. Diˈia ˈunaˈeri, kira ka fata maana sa Jesus ana ˈoilana taki God ana guraˈa, ru neˈeri kira manata sulia neˈe diˈia raoˈa.
3 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈe limana mae, “Tataˈe maˈi ˈi neˈe, ko uu ˈi naˈo ana ngwae ki taˈifau.”
4 Goˈo, sa Jesus ka lidia na Farasi ki ka ˈuri, “Tae neˈe taki kulu nia alaˈania fasi ˈiri kulu ka sasia ana asoa ana mamaloˈanga? Nia alaˈania sasilana ru leˈa ki, nama sasilana ru taˈa ki? Nia alaˈania na faˈamaurilana ta ngwae, nama saungilana ta ngwae?”
Bore ma kira kasi saea goˈo ta ru.
5 Sa Jesus nia lia kalikalida, ma nia ka lia saetaˈa, osiˈana neˈe kira noaˈa kasi kwaimanatai naˈa ana ngwae mataˈi neˈeri, ma nia ka kwaimanatai logo fuada sulia manatada ngasi liu naˈa. Sui goˈo, ma nia ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈeri, “Taga maˈi na limamu.” Ma nia ka taga naˈa limana, goˈo ma na limana ka leˈa naˈa.
6 ˈUnaˈeri goˈo Farasi ki kira ka ruˈu kwau ˈi maa, ma kira ka alaˈa fiku faˈinia ti ngwae ana ngwaˈi toˈa sa Herod* ki, ma kira ka manata ˈuana saungilana sa Jesus.

Na fiku taˈi ngwae ˈoro ki leka maˈi siana sa Jesus

7-8 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira ka faˈasia ngwaˈi toˈa neˈeri, ma kira ka leka ˈuana na ˈosi ˈi Galili. Na ngwae ˈoro kira ka leka logo ˈi buri ˈada. Kira leka maˈi faˈasia na abaˈi kula ˈi Galili, ˈi Judea ma ˈi Idumea ki. Ma ti ngwae logo faˈasia ˈingataˈi fanoa ˈi Jerusalem, ma faˈasia na bali fanoa ana raˈelana sina ana kafo ˈi Jodan. Ma ti ngwae kira ka leka maˈi faˈasia na fanoa ki kalikalia ˈi Taea ma ˈi Saedon. Na fikuˈa doe neˈeri, kira leka maˈi siana sa Jesus, sulia kira rongoa ru doe ki neˈe nia sasiˈi.
9 Sulia na fikuˈa neˈeri doe liu, sa Jesus ka saea fuana fafarongo nia ki fasi ˈiri kike sasi akaˈu ana na gwaˈi baru, ˈasu ˈubani na ngwaˈi toˈa kira kata kwaibekesi.
10 Nia gura ngwae ˈoro ki ka sui naˈa, nia neˈe ngwae ˈoro mataˈi ki ka suˈumaˈi kira kwau, fasi ˈiri kike sama toˈona nama sa Jesus ˈiri kike ˈakwa.
11 Ma kaidaˈi na ngwaˈi toˈa ano ˈi ru taˈa ki nia ruˈufida kira lisia, kira ka bobo uruuru ˈi naˈona, ma kira ka ri ma kika ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe, na Ngela mamana God!”
12 Bore ma sa Jesus fata ka luia liu na ano ˈi ru taˈa neˈeri ki, fasi ˈiri kira kasi faˈarongoa laˈu ta ngwae ˈani niaˈa.

Sa Jesus nia filia na akwala ma ro lifurongo ki
(Matthew 10:1-4; Luke 6:12-16)

13 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus ka raˈe ˈalaˈa ˈi gwauna taˈi faˈi ua, ma ka baˈea maˈi ngwae ki fuana raoˈa faˈinia. Goˈo kira ka leka maˈi siana,
14 ma nia ka filia na akwala ma ro ngwae, ma ka faˈasata kira ˈani lifurongo ki. Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Nau ku fili kamu fasi ˈiri muke tua tari faˈinau, ma nau ku baˈe kamu logo fuana faˈamanataˈanga sulia fatalana God fuana ngwae ki.
15 Ma kamu ka toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana na ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ki.”
16 ˈIu, na satana na akwala ma ro ngwae neˈe nia filida ki: sa Simon, neˈe sa Jesus nia faˈasata logo ˈani sa Peter,
17 ma sa James faˈinia sa John na ro ngela sa Sebedi ki, neˈe sa Jesus nia faˈasata kera ˈani “Boneges,” na fadalana

* **3:6** Fiku taˈi ngwae sa Herod nia ti ngwaˈi toˈa Jiu ki neˈe kira oga sa Herod faˈinia ngwae nia kira ke ˈaˈana fuada.

ne'e ngwae ne'e saeta'a ladaro'o 'ali'ali di'ia na kwangakwanga.
18 Ma sa Andrew, ma sa Filip, ma sa Batolomiu, ma sa Matthew, ma sa Tomas, ma sa James, ngela sa Alfeas, ma sa Tadeas, ma sa Simon, ta ngwae ana ngwa'i to'a Jiu ne'e kira oga lalilana na ngwa'i to'a 'i Rom fa'asia Israel.
19 Ma sa Judas Iskariot na ngwae nia ke ba'a 'olosaea sa Jesus fuana malimae nia ki.

Ngasingasi'anga sa Jesus nia tasa liu ana sa Saetan
(Matthew 12:22-32; Luke 11:14-23; 12:10)

20 'Una'eri, sa Jesus ka oli logo saena luma ba nia 'idufa'i dao dao ana. Ma na ngwae 'oro ki, kira ka ina'u na'a ma'i ana fiku'a. 'Una'eri noa'a na'a ta kaida'i fuana sa Jesus ma na fafarongo nia ki fuana sasilana ta ru ma na fanga'a bore.
21 Ma kaida'i ne'e ngwaefuta nia ki kira rongoa ru ne'eri, kira ka leka siana fuana olita'ilana 'uana 'i fanoa, sulia kira fata 'uri, "Nia bolebole'a liu na'a."
22 Ma ti ngwae fa'amanata ana taki sa Moses ne'e kira leka ma'i fa'asia 'i Jerusalem, kira ka fata 'uri, "Sa Jesus nia ifulani na'a ano 'i ru ta'a ki 'ani ngasingasi'anga sa Saetan, na 'ingata'i ano 'i ru ta'a."†
23 Nia ne'e, sa Jesus ka saea ma'i ngwae ki ka fata 'uri fuada 'ania tarifula'a ki ka 'uri, "Sa Saetan nia 'afita'i ka ifulani ano 'i ru ta'a ki fa'asia ngwae nia ki.
24 Di'ia ngwa'i to'a saena ta fanoa doe kira fu'ali kira talada, 'irai na fanoa doe ne'eri ke angosi, ma ka takalo na'a.
25 Ma di'ia ne'e ngwae, ma na 'afe, ma na ngela nia ki, kira fu'a fa'i kira talada, nia 'afita'i fuana kira ka tua fiku.
26 Ma na 'inoto'anga sa Saetan ne'e 'una'eri logo. Di'ia sa Saetan ke fu'a fa'inia to'a ne'e kira leka sulia, 'irai kira ke takalo kwailiu go'o, ma ngasingasi'anga nia fafida ka dao ana 'isilana."
27 'I buri 'ana, sa Jesus ka saea la'u ta'i tarifula'a, ka fata 'uri, "Di'ia ta ngwae go'o 'ana oga ka ifulani ta ano 'i ru ta'a, ngwae ne'eri ke ngasingasi'a ka liufia sa Saetan. Ka di'ia logo ta ngwae ne'e oga ke ru'u saena luma na ngwae ngasingasi'a fuana ngalilana ru nia ki. Nia ke ngasingasi'a ka liufia mala ngwae ne'eri, fasi 'iri ke talangwara'u fuana firi'ilana ngwae ngasingasi'a ne'eri sui mala nia ka fi'i ngali ru nia ki.✡
28 "Ru mamana nau ku saea fuamu'a, na abula ta'anga'a ki, ma na fata fa'alilana God ne'e ngwae ki kira sasi, God nia rufuanata go'o 'ana.
29 Bore ma, di'ia ta ngwae ke ina'o ana fata fa'alilana na Ano'i ru Abu, God noa'a kasi rufuanata, sulia ta'anga'a ne'eri nia teoteo firi."
30 Sa Jesus nia fata 'una'eri sulia na ngwae fa'amanata ana taki ki, kira saea nia to'o ana na ano 'i ru ta'a.

Tua'a mamana sa Jesus ne'e ngwae ne'e kira ro'osulia God
(Matthew 12:46-50; Luke 8:19-21)

31 Ma 'i buri 'ana ru ne'eri ki, te'a sa Jesus ma na ngwaefuta nia ki, kira ka dao na'a. Ma kira ka uu go'o 'ada 'i maana luma, ma kira ka kwate ala'anga kwau fuana sa Jesus, ma kira ka lidi 'uana.
32 Na ngwa'i to'a 'oro liu ki ne'e kira tua kalikalia sa Jesus, ma kira ka fa'arongoa kika 'uri, "Te'a 'oe, ma na ngwaefuta 'oe ki, kira uu ma'i 'i maa, kira oga lisilamu."
33 Ma sa Jesus ka olisida ka 'uri, "Nai saea fuamu'a 'i tai ne'e te'a mamana nau, ma ngwaefuta nau ki!"
34 Go'o kaida'i nia ka lia kwau fuana na ngwa'i to'a 'oro ne'e kira tua kalikalia, nia ka fata 'uri, "Nia na'a ne'e ngwa'i to'a kira di'ia na'a te'a nau ki, ma na ngwaefuta nau ki!
35 Sulia sa tai go'o 'ana ne'e nia sasia ru ne'e God nia oga'i ki, nia na'a ne'e ngwaefuta nau, ma na ngwaingwaena nau, ma te'a nau."

4

Na tarifula'a sulia na ngwae ne'e nia tasali maga ru ki saena o'ola nia
(Matthew 13:1-9; Luke 8:19-21)

† **3:22** Ta sata logo ana sa Saetan ne'e sa Bielsebul. ✡ **3:27** Aesea 49:24-26

1 Ana taˈi kaidaˈi laˈu, sa Jesus nia
faˈamanata ˈi ninimana ˈosi ˈi Galili. Ma
na fikuˈa doe liu kira ka fiku kalikalia, ma
nia ka raˈe saena taˈi gwaˈi baru, ma ka
tua ˈi saena, ma nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu
folo saena ˈosi. Ma na fikuˈa neˈeri, kira
ka uu kwau ˈi ninimana ˈosi.
2 Ma sa Jesus ka faˈamanata ˈani ru ˈoro
ki fuada ana tarifulaˈa ki ma ka ˈuri,
3 "Mulu fafarongo basi! Taˈi ngwae nia
leka ka tasalia na maga witi ki ˈi saena
oˈola nia.
4 Ma kaidaˈi nia tasalia na maga witi
neˈeri ki, ti maga witi kira ˈasia sulia na
talalinga, ma na noˈo ki kira ka lofo maˈi,
ma kira ka ˈanida taˈifau.
5 Ma ti maga witi kira ka ˈasida ana kula
faula ki, kula neˈe ano kasi doe. Ma kira
ka bulao ˈaliˈali, sulia neˈe ano nia kasi
ˈoro.
6 Ma ana ta kaidaˈi neˈe sina nia taˈe
maˈi, nia ka sinafia na witi neˈe masubu
ki, ma kira ka kuku logo, sulia neˈe lali ru
ki noaˈa kasi koso lalo.
7 Ma ti maga witi kira ˈasida ˈi safitana
na kwalo ˈabui ki, ma kwalo neˈeri ka
nuku fafia na witi ki, ma witi neˈeri ki
noaˈa kasi fungu goˈo.
8 Ma ti maga witi laˈu, kira ˈasida ˈi
saena na ano neˈe nia leˈa, ma kaidaˈi
kira taˈe maˈi, kira ka fungu ana fuaˈi ru
ˈoro ki. Ma ti witi kira ka fungu ana uulu
akwala faˈiruˈa, ma ti witi kira ka fungu
ana ono akwala faˈiruˈa, ma ti witi laˈu
kira ka fungu ana taˈi talangaˈi faˈiruˈa."
9 Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana ka
ˈuri, "Diˈia ta ngwae oga ka sai leˈa ana
ru neˈe ki, nia ka sailinga leˈa mala."

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki

(Matthew 13:10-17; Luke 8:9-10)

10 Kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈana taˈifilia,
na akwala ma ro fafarongo ba nia ki,
faˈinia ta bali ana ngwae neˈe kira rongoa
na fatalana, kira ka leka maˈi siana. Ma
kira ka lidia fasi ˈiri nia ke fada madakola
ana fadalana tarifulaˈa neˈeri ki.
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, "Kaidaˈi
sui ki, God noaˈa kasi faˈamadakola
ˈua faˈuta neˈe nia ke baˈa gwaungaˈi
fafia ngwae nia ki. Bore ma taˈena,
na madakolaˈa niniˈa dao naˈa fuamuˈa.
Ngwae neˈe noaˈa kira kasi oga fafarongo
aku, nau ku fata ˈani tarifulaˈa ki, ma
noaˈa naisi faˈamadakola
12 fasi ˈiri,
'Kira ke lia, ma kira ke lia, bore ma noaˈa
kira kasi lisia tae neˈe God nia sasi
fuada.
Ma kira ke fafarongo, ma kike fafarongo,
bore ma noaˈa kira kasi saiana
faˈarongoˈa God.
Sulia diˈia kira lia saiana, ma kira ka
rongo saiana, ˈirai kira ke abula
maˈi fuana God, ma nia ke rufua-
nata ana taˈangaˈa kira ki.' "✡

Sa Jesus nia fada tarifulaˈanga fuana fafarongo nia ki

(Matthew 13:18-23; Luke 8:11-15)

13 ˈUnaˈeri sa Jesus ka saefilo ˈuri ada,
"ˈUri ma noaˈa kamu kasi sai goˈo ana
tarifulaˈa neˈe? Diˈia noaˈa kamu kasi
saiana tarifulaˈa neˈe, kamu ke fiˈi sai mo
faˈuta ana tarifulaˈa ki?
14 Na ngwae ba nia tasali maga witi, nia
tasalia na fatalana God ba.
15 Ma ngwae neˈe kira rongoa na fata-
lana God, kira diˈia na maga witi neˈe nia
ˈasia sulia na talalinga. Ma kaidaˈi kira
rongoa, sa Saetan nia leka maˈi, ma ka
lafua logo ˈana fatalana God faˈasida.
16 Ma ti ngwae laˈu kira diˈia na maga
witi neˈe kira ˈasida ana kula faula.
Kaidaˈi kira rongoa na fatalana God, kira
ngalia, ma kira ka saesaeleˈa liu.
17 Bore ma fatalana God noaˈa kasi
lalisusu goˈo saena maurilada. Nia neˈe
fitoˈonga kira ki ka mauri goˈo sulia kala
kaidaˈi tiˈitiˈi. Ma kaidaˈi neˈe kira dao
toˈona ˈafitaˈiˈanga, ma na nonifiiˈanga
ki duˈungana faˈarongoˈa leˈa neˈe, kira
ka danga ˈania goˈo na fatalana God.
18 Ma ti ngwae neˈe kira diˈia maga witi
neˈe kira ˈasida ˈi safitana na kwalo ˈabui
ki. Kira rongoa na fatalana God,
19 bore ma kira manata ˈabera ˈada
sulia ru ki ana mauriˈa kira, ma kira ka
manata doe ana na mani. Ma ru neˈeri ki,
nia diˈia na kwalo ˈabui ki nia nuku fafia
na fatalana God saena maurilada. Noaˈa
kira kasi rokisi goˈo saena maurilada, ka

✡ **4:12** Aesea 6:9-10

diˈia na witi neˈe noaˈa kasi fungu goˈo ˈani ta fuaˈi ru.
20 Ma ti ngwae laˈu neˈe kira diˈia na maga witi neˈe kira ˈasida ˈi saena ta ano leˈa. Kira rongoa fatalana God, ma kira ka roˈosulia, ma kira faˈataˈinia tuaˈa ˈoloˈolo, ka diˈia witi neˈe nia fungu ana fuaˈi ru ki. Ti witi neˈe uulu akwala fuaˈi ruˈanga, ma ti witi neˈe ono akwala fuaˈi ruˈanga, ma ti ai neˈe taˈi talangaˈi fuaˈi ruˈanga.”

Sa Jesus faˈabasua na ngwaˈi toˈa ka sailinga leˈa mala
(Luke 8:16-18)

21 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus ka saefilo laˈu ˈuri ada, “Nia faˈuta? ˈUri ma diˈia ta ngwae ngalia maˈi na unu, nia ke alua goˈo ˈana ˈi olofana ta dako nama ta ˈifitaˈi? Noaˈa goˈo! Nia ke alua nama ˈi fuila ˈi lifua!
22 Ta ru ngwae ki noaˈa ˈiri sai sai ana ˈi naˈo, kike baˈa saiana.
23 Diˈia ta ngwae neˈe oga ka sai leˈa ana ru neˈe ki, nia ka sailinga leˈa mala.”
24 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Muke manata leˈa sulia ru neˈe kamu rongoˈi ki. God ke baˈa kwate tatakolaˈa ana liatoˈo ˈanga fuamuˈa, si diˈia kamu roˈosulia na faˈamanataˈanga nau ki.
25 Sa tai bore ˈana neˈe toˈo ana ta madakolaˈa ˈanga tiˈitiˈi sulia ˈinotoˈanga God, God ke baˈa luda gwauna fuana. Bore ma sa tai neˈe noaˈa kasi roˈosulia faˈamanata ˈanga neˈe ki, ta madakolaˈanga tiˈitiˈi bore ˈana neˈe nia toˈo ana sulia ˈinotoˈanga God, God ke ngali olitaˈinia faˈasia.”

Taˈifilia God goˈo neˈe faˈa uua na ˈinotoˈanga nia

26 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Na ˈInotoˈanga God nia diˈia na ngwae neˈe nia fasia ta maga ru ˈi saena na oˈola nia.
27 Nia ada, ka liliu ˈana asoa ki, ma ka maliu ˈana saena rodo ki. ˈUnaˈeri bore ˈana, kaidaˈi neˈe maga ru ki nia bulao, ma ka tataˈe naˈa, noaˈa laˈu ˈaberaˈanga nia. Osiˈana ngwae neˈe noaˈa kasi sai logo ˈana ana ru neˈe nia sasia maga ru ka bulao.
28 Na ano talana naˈa neˈe nia faˈamauria maga ru neˈeri ki niˈi ka doe, ma ka fungu ˈani fuaˈi ru ki. Na ˈingataˈi ˈai nia raˈe maˈi ˈi naˈo, sui na fingi ru ki, ˈi buri na maga ru ki fiˈi raˈe maˈi.
29 Ma kaidaˈi neˈe maga ru neˈeri ki nia maua, na ngwae neˈeri ka talaˈae fuana sikililana naˈa fingi ru ki, sulia nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana loi ruˈa.”

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi, bore ma nia ka doe ana aliˈafulana
(Matthew 13:31-32, 34; Luke 13:18-19)

30 Sa Jesus nia fata laˈu ka ˈuri, “Nai fata laˈu kwau sulia ta ˈaˈemae neˈe ke faˈataˈinia na ru neˈe bolo faˈinia ˈinotoˈanga God fafia ngwae nia ki.
31 Nia ka ˈuri: Taˈi ngwae nia ngalia na magana ˈai neˈe kira saea ˈani mastad, nia tiˈitiˈi ka liufia magana ˈai ki taˈifau, ma nia ka fasia saena ano.
32 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia fasia ka sui, na maga ru baera ka taˈe, ma ka alua naˈa ˈai. ˈAi neˈeri doe ka liufia naˈa ˈai ˈoro ki. Ma nia ka toˈo ana na rara ˈai doe ki, ma na noˈo ki kira ka lofo maˈi, ma kira ka saungaˈinia na nuˈi kira ki ana.”
33 ˈUnaˈeri neˈe, sa Jesus ka fata fuana na ngwae ki ana tarifulaˈa neˈeri ki, ma nia ka saea ru neˈe nia bolo faˈinia kike saiana ki.
34 Ma nia ka fata fuada ˈania tarifulaˈa ki. Bore ma, kaidaˈi neˈe nia tua ˈana taˈifilia faˈinia na fafarongo nia ki, nia ka fiˈi faˈamadakola ru ki taˈifau fuada.

Sa Jesus nia toˈo ana ngasingasiˈanga fafia kauburu
(Matthew 8:23-27; Luke 8:22-25)

35 Nia saˈulafi naˈa ana asoa neˈeri, sa Jesus nia ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Kulu toˈofolo basi ˈuana bali ˈosi loˈoba.”
36 Ma kika faˈasia naˈa fikuˈa neˈeri, ma kira ka leka faˈinia sa Jesus ˈi saena baru neˈeri neˈe nia ka tua ˈi saena. Ma ti baru logo teo ˈi neˈeri.
37 Ma na iru doe nia taˈe maˈi, ma na nafo ka magara naˈa maˈi saena na baru neˈeri, ma ka karangi kuru naˈa.
38 Ma sa Jesus nia maliu ˈana ˈi burina na baru, ma ka alu gwau ana bogwau nia. Ma na fafarongo nia ki kira ka faˈaada, ma kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa, kulu karangi kuke mae naˈa! ˈOe kosi manata ˈabera goˈo niniˈa?”

39 Ma sa Jesus ka tataˈe, ma ka balu-
fia na iru neˈeri ka ˈuri, “ˈOke aroaro
naˈa!” Ma nia ka fata logo fuana na
nafo neˈeri ka ˈuri, “Kamu ke tua nene
naˈa!” ˈUnaˈeri goˈo, na iru baera ka
aroaro naˈa, ma ˈosi ka folaˈa naˈa.
40 Ma nia ka fata ˈuri fuana fafarongo
nia ki, “Faˈuta neˈe kamu ka maˈu? Nau
ku lisia na faˈamamana ˈanga kamu aku
noaˈa ˈiri doe.”
41 Ma kira ka maˈu kika felo naˈa, ma
kira ka lidi kwailiu ada kira ka ˈuri,
“Ngwae faˈuta naˈa niniˈa re? Na iru ma
na nafo bore kika roˈo naˈa sulia!”

5

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia
(Matthew 8:28-34; Luke 8:26-39)

1 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki,
kira toˈofolo ˈuana bali ˈosi ˈi Galili, ma
kira ka dao ana bali ˈosi neˈe ana abaˈi
kula ˈi Gerasa.
2 Ma kaidaˈi sa Jesus nia koso faˈasia
na baru, taˈi ngwae neˈe ano ˈi ru taˈa
nia ruˈufia ka leka maˈi faˈasia na faoda
fuana kwaiatoˈa ki, ma nia ka leka maˈi
siana sa Jesus.
3 Na ngwae neˈeri tualana saena faoda
ˈunaˈeri ki, ma noaˈa ta ngwae kasi bolo
faˈinia firiˈilana ˈani ta sene.
4 Sulia kaidaˈi ˈoro ki, kira firi fafia na
limana ma na ˈaena ˈani sene ki, sui nia
ka muusia goˈo na sene neˈeri ki, ma ka
ˈoia goˈo ˈana na sene neˈeri ki ˈi ˈaena.
Ma noaˈa ta ngwae kasi ngasingasiˈa kasi
bolo faˈinia na daulana.
5 Ma na rodo ki ma na asoa ki, nia tua
ˈi safitana na faoda ana kwaiatoˈa ki, ma
nia ka raˈe saena faˈi ua ki, ma nia ka ako,
ma ka afasia talana ˈani naki ki.
6 Kaidaˈi nia tua tau maˈi, nia ka lisia
sa Jesus, ma ka lalili maˈi, ma ka bobo
uruuru ˈi naˈona.
7-8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ano ˈi ru
taˈa neˈe, ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa faˈasia na
ngwae neˈe.”

Ma nia ka ako doe ka ˈuri, “Jesus! ˈAeˈo,
na Ngela God neˈe nia ngasingasiˈa liu.
Na tae neˈe ˈoko oga ˈoke sasia aku? Nau
ku amasiˈo ˈania satana God, ˈoe kosi
kwatea ta kwaˈikwaˈinga fuaku!”

9 Sui sa Jesus ka saefiloa ka ˈuri, “Sa-
tamu sa tai kwa?”

Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Na sataku sa
Fuani Oro, sulia kaimili ˈoro liu.”
10 Ma nia ka amasia sa Jesus fasi ˈiri
noaˈa nia kasi baˈeda laˈu faˈasia na bali
fanoa neˈeri.
11 Ma na ngwaˈi gwata ˈoro liu kira
fanga goˈo ada logo ˈi babaraˈo ana ua
neˈeri.
12 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈeri ki, kira
amasia sa Jesus kira ka ˈuri, “ˈOke kwate
kaimili fuana na gwata loˈoko ki, fasi ˈiri
kaimili ke ruˈu ˈaimili ˈi saeda.”
13 Ma sa Jesus ka alaˈanida, ma na ano ˈi
ru taˈa neˈeri ki kira ka ruˈu maˈi faˈasia
ngwae neˈe, ma kira ka leka, kika ruˈu ˈi
saena na gwata neˈeri ki. Ma na ngwaˈi
gwata neˈeri nia bolo faˈinia na ro toˈoni
gwata ki, ma kira ka lalili saena kwata
ˈato neˈeri, ma kira ka ˈasia ˈi saena na
ˈosi neˈeri, ma kira ka kwaˈu kika mae
taˈifau naˈa.
14 Ma ngwae neˈe kira lia sulia na
gwata neˈeri ki, kira ka tafi, ma kira ka
faˈarongo ˈani ru neˈe nia fuli ana gwata
ki ˈi saena fanoa neˈeri, ma na fanoa
tiˈitiˈi kalikalida ki. Ma na ngwae ˈoro ki
kira ka leka fuana lisilana ru neˈe nia fuli.
15 Ma ana kaidaˈi kira dao siana sa
Jesus, kira ka lisia naˈa ngwae baera neˈe
ano ˈi ru taˈa ˈoro ki kira ruˈufia, nia
tua naˈa ˈana ˈi neˈeri, ma nia ka toro
naˈa, ma nia ka manata saga naˈa. Ma
na ngwae ki kira ka maˈu, kira ka ˈarefo
liu.
16 Ma na ngwae neˈe kira lisia ru neˈeri
nia fuli, kira ka alaˈa fuana ngwae ki sulia
na ngwae ano ˈi ru taˈa ki tuatua ana, ma
kira ka alaˈa logo sulia na gwata neˈeri ki.
17 Ma buri ˈana, ngwaˈi toˈa neˈeri kika
ˈengoa sa Jesus ka leka faˈasia na bali
fanoa kira.
18 Ma kaidaˈi sa Jesus nia raˈe naˈa
saena na baru, na ngwae ba na ano ˈi ru
taˈa ki kira ruˈufia ˈi naˈo, nia ka ˈengoa
sa Jesus ˈiri ke leka faˈinia.
19 Bore ma sa Jesus kasi alaˈania, ma ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke oli ˈi fanoa siana na
ngwae ˈoe ki, ma ˈoko faˈarongoda ˈani ru
leˈa ki taˈifau neˈe God nia sasia fuamu,
ma na kwaimanataiˈanga nia fuamu.”

20 Ma na ngwae neˈeri nia leka, ma ka
faˈarongoa naˈa ngwae ki ana abaˈi kula
ˈi Dekapolis ana ru ki taˈifau neˈe sa Jesus
nia sasia fuana. Ma na ngwae ki taˈifau
kira ka ˈarefo liu.

*Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fafia
mataˈinga ki ma na maeˈa
(Matthew 9:18-26; Luke 8:40-56)*

21 Sa Jesus nia toˈofolo laˈu kwau ˈuana
ta bali ˈosi. Ma ana kaidaˈi nia ka dao
naˈa ana ta bali, ngwae ˈoro ki kira ka
fiku kalikalia.
22 Ma taˈi ngwae ada neˈe ngwae fai
naˈonaˈo saena na Luma fuana foˈongaˈa
ana fanoa neˈeri, satana sa Jaeras, ka leka
maˈi. Ma kaidaˈi nia lisia sa Jesus, nia ka
bobo uruuru ˈi maana ˈaena,
23 ma nia ka amasia ma ka ˈuri, “Kala
defo nau nia teo naˈa fuana maelana.
ˈOke leka maˈi, ˈiri ˈoke alua na limamu
ˈi fafona, fasi ˈiri nia ke ˈakwa ma ka
mauri.”
24 Ma sa Jesus ka leka naˈa faˈinia. Ma
na fikuˈa doe kika leka ˈi burina, ma kira
ka kwaibekesi naˈa.
25 Ma taˈi ˈafe neˈe na gwaˈi ˈabu
tafangia sulia taˈi akwala ma ro faˈi ngali
sui naˈa, nia tua logo ˈi neˈeri.
26 Ma nia ka nonifii liu naˈa. Ma nia
ka faˈalia naˈa mani ˈoro nia ki fuana na
ngwae kwaigurai ˈoro ki, bore ma tualana
kasi leˈa goˈo. Nia fiˈi taˈa ka tasa liu mo.
27 Ma kaidaˈi neˈe nia rongoa alaˈanga
sulia sa Jesus, nia ka kwako maˈi ˈi burina
ˈi safitana na fikuˈa neˈeri, nia ka sama
toˈona na ifi keta sa Jesus.
28 Sulia nia manata ˈuri, “Diˈia nau ku
sama toˈona bore aku na mumuduˈana ifi
nia, nai leˈa naˈa.”
29 Ma kaidaˈi neˈe nia sama toˈona
goˈo ifi sa Jesus, ˈaliˈali naˈa ˈabu neˈe
tafangia nia ka langa naˈa, ma nia ka
saiana na nonina nia ˈakwa naˈa faˈasia
na mataˈinga nia.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, sa Jesus
nia saiana neˈe ngasingasiˈanga nia gura
ta ngwae. Ma nia ka abula ˈi safitana na
fikuˈa neˈeri, ma ka lidida ka ˈuri, “Sa tai
naˈa niniˈa sama toˈona kwau na ifi nau?”
31 Ma na fafarongo nia ki, kira ka olisia
kika ˈuri, “ˈOko lisia goˈo ˈamu na ngwaˈi
toˈa ˈoro neˈe nini kira bekesiˈo naˈa.
Faˈuta neˈe ˈoko lidi ˈuana fasi ta ngwae
nia sama toˈomu?”
32 Bore ma sa Jesus ka lia kwailiu fasi
ˈiri ke lisia sa tai neˈe nia sasia ru neˈe.
33 Ma na ˈafe neˈe nia saiana ru neˈe
fuli fuana, ma nia ka leka lebelebe maˈi
ˈani maˈungaˈa, ma ka bobo uruuru
ˈi maana ˈaena sa Jesus. Ma nia ka
faˈarongoa mamana ana ru neˈe nia sasiˈi
ki.
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈAfe
neˈe ˈae, God nia guraˈo naˈa sulia neˈe
ˈoko faˈamamana nau. ˈOke leka naˈa
ˈamu, ma ˈoe kosi manata ˈabera, ma
ˈoko ˈakwa naˈa faˈasia na mataˈinga
ˈoe.”
35 Ma kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa goˈo
ˈana ˈua, ti ngwae kira ka dao maˈi faˈasia
na luma sa Jaeras, ma kira ka fata ˈuri
fuana sa Jaeras, “Kala defo ba ˈoe nia mae
naˈa. ˈOe kosi faˈa ˈabera laˈu na ngwae
faˈamanata.”
36 Ma sa Jesus kasi ˈabera goˈo sulia ru
neˈe kira saea, ma ka fata naˈa ˈuri fuana
sa Jaeras, “Noaˈa ˈoe kosi fitala laˈu. ˈOke
faˈamamana nau lala ˈamu.”
37 Ma nia kasi alaˈania ta ngwae ke
leka faˈinia, taˈifilia goˈo sa Peter, ma sa
James, ma sa John na ngwaefuta nia sa
James.
38 Ma kaidaˈi kira dao ˈi luma sa Jaeras,
sa Jesus ka rongoa na isiˈa faˈinia na
angiˈa ma na oˈomaeˈanga nia doe liu.
39 Ma nia ka ruˈu kwau, ma ka fata ˈuri
fuada, “Faˈuta neˈe kamu angi, ma muka
oˈomae ka ˈuri naˈa? Ngela neˈe noaˈa
kasi mae, nia maliu goˈo ˈana ne.”
40 Bore ma, kira ka fiˈi gaˈasia lala sa
Jesus. Ma nia ka baˈeda kwau ˈi maa,
ma ka talaˈia na maˈa nia, ma teˈa ngela
neˈeri, ma na fafarongo nia ki neˈe kira
tua faˈinia, ma kira ka ruˈu saena maˈe
luma neˈe ngela neˈeri nia teo ana.
41 Ma nia ka dau ana na limana na
ngela neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana, *“Talita
kom!”* Na fadalana nia ˈuri, “Kala defo
ˈae, nau ku saea fuamu ˈoke tataˈe!”
42 Ma nia ka tataˈe, ma ka uu, ma ka
fali. Na ngela neˈeri taˈi akwala ma ro
faˈi ngali goˈo neˈe sui fafia futalana. Ma
kira ka ˈarefo liu ana ru neˈeri.
43 Bore ma sa Jesus fata ka luida, fasi ˈiri
noaˈa kira kasi faˈarongoa laˈu ta ngwae

ˈani ru neˈeri. Ma nia ka saea kira ka kwatea fanga fuana na ngela neˈeri ˈiri nia ke ˈania.

6

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus
(Matthew 13:53-58; Luke 4:16-30)

1 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira faˈasia na kula neˈeri, ma kira ka oli ˈuana fanoa neˈe nia doe maˈi saena ˈi Nasaret.
2 Ma ana Sabat, na asoa ana mamaloˈanga, nia ka faˈamanata ˈi saena na luma fuana foˈongaˈa. Ma toˈa ˈoro ki kira rongoa, ma kira ka ˈarefo liu. Ma kira ka saefiloda kwailiu ma kika ˈuri, "Na ngasingasiˈanga ana sa tai niniˈa kwate nia ka faˈamanata ˈania fatalana God ˈuri, ma faˈinia sasilana na faˈanadaˈa ki?
3 Na ngwae neˈe kulu sai leˈa goˈo ana. Nia ngwae saungaˈi luma niniˈa. Teˈa nia ba ˈi Mary goˈo. Ti ngwaefuta ana ba sa James, ma sa Josef, ma sa Judas, ma sa Simon. Ma na ngwaingwaena nia ki kira tua goˈo ˈada ˈi neˈe." ˈUnaˈeri, kira ka ˈaila ˈani niaˈa.
4 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Na ngwae ana fanoa ki kira saiana kira ke faˈadoea na profet. Bore ma ngwae ana fanoa nia ˈi talana, ma na ngwaefuta nia ki, ˈafitaˈi kira ka faˈadoea."
5 Ma nia kasi bolo naˈa faˈinia sasilana laˈu faˈanadaˈa ˈoro ki ˈi neˈeri. Ma nia ka alua na limana fafia bara ngwae mataˈi ma ka gurada.
6 Ma nia ka ˈarefo liu, osiˈana na ngwae ki noaˈa kasi faˈamamana.

Sa Jesus nia asungani kwau na ngwae lifurongo ki
(Matthew 10:5-15; Luke 9:1-6)

ˈUnaˈeri sa Jesus nia leka ana maˈe fanoa ki kalikalia ˈi neˈeri, ma ka faˈamanata na ngwae ki.
7 Nia ka ri ˈuana na akwala ma ro ngwae ana fafarongo nia ki siana, ma nia ka kwatea naˈa ngasingasiˈanga fuada fuana ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ki, ma ka baˈeda maˈi taˈifau, ma ka alu na ro ngwaeˈa kera ka leka fiku.
8 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuada ka ˈuri, "Noaˈa kamu kasi ngalia ta ru fuana lekaˈa neˈe, taˈifilia faˈi kuba goˈo neˈe kamu ke ngalia. Ma noaˈa kamu kasi ngalia fanga, ma ta ngwaˈi, ma ta mani.
9 Kamu ke ruˈufia na taˈe butu ki, bore ma kamu kasi ngalia laˈu ruana ˈaba toro rengorengo.
10 Ma kaidaˈi ta ngwae nia kwalo kamu, kamu ke tua faˈinia, leleka ka dao ana kaidaˈi kamu ke leka faˈasia na fanoa neˈeri.
11 Ma diˈia kamu dao ana na fanoa, ma na ngwae ki ˈi neˈeri noaˈa kasi kwalo kamu, ma kira kasi oga goˈo rongolamuˈa, kamu ka leka amuˈa faˈasida. Ma kamu ke tafula fulafulana ano faˈasia na ˈaemuˈa ˈuana na faˈabasuˈanga naˈa fuada neˈe God ke baˈa matalangaˈi kira, duˈungana kira ˈaila ˈania rongolana fatalana God."
12 Ma kira ka leka, ma kira ka fulangaˈinia fuana ngwae ki ˈiri kike rokisi faˈasia na abula taˈangaˈa kira ki.
13 Ma kira ka ifulani naˈa ano ˈi ru taˈa ˈoro ki, ma kira ka ngwaia naˈa ngwae mataˈi ˈoro ki, ma kira ka gurada laˈu goˈo.

Na maelana sa John ngwae ni Siuabu
(Matthew 14:1-12; Luke 9:7-9)

14 ˈIu, sa Herod na tatalafaˈa nia rongoa ru neˈe ki sulia sa Jesus neˈe nia faˈamanata ma ka gura ngwae ki. Ma satana sa Jesus ka talofia naˈa fanoa ki taˈifau. Ma ti ngwae kira ka ˈuri, "Sa John ngwae ni siuabu nia mauri laˈu! Nia niniˈa ke sasia laˈu na ru ni ˈarefoˈa ki."
15 Ma ti ngwae laˈu kira ka fata ˈuri, "Niaˈa sa Elaeja."
Ma ti ngwae kira ka fata ˈuri, "Niaˈa ta profet, diˈia na profet ba ˈi naˈo ki maˈi."
16 Ana kaidaˈi sa Herod nia rongoa ru neˈeri ki neˈe na ngwae ki fata ˈunaˈeri sulia sa Jesus, nia ka fata ˈuri, "Sa John na ngwae ba nau ku kwatea fuana siki musilana gwauna, nia tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa niniˈa."
17-20 Sa Herod nia korea logo ˈi Herodias, na ˈafe ngwaefuta nia sa Filip. Ma sa John ka fata fata ˈuri fuana sa Herod, "Na taki God nia luia ˈoe kosi korea ˈafe ngwaefuta ˈoe." ˈUnaˈeri, liana ˈi Herodias ka taˈa liu naˈa fuana sa John, ma nia ka oga saungilana, bore ma ka

ˈafitaˈi liu fuana, duˈungana sa Herod nia saiana sa John nia na ngwae saga, ma na ngwae nia abu. Sa Herod nia maˈungia sa John, ma nia ka gonia sa John. Sa Herod talana neˈe nia udua ngwae ki fuana daulana sa John, ma kira ka alua ˈi saena lokafo faˈasia ˈi Herodias. ˈIu, sa Herod nia oga liua naˈa rongolana sa John, bore ˈana nia ka manata ˈabera kaidaˈi neˈe nia rongoa.

21 Goˈo ma ˈi Herodias ka dao toˈona taˈi kaidaˈi leˈa nia fuana saungilana sa John. Ana faˈi asoa neˈe sa Herod nia faˈadoea asoa neˈe nia futa ana, nia ka saungaˈinia taˈi fangaˈa fuana na ngwae doe nia ki, ma na ngwae doe nia ki fuana fuˈanga, ma na faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira tua ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili.

22 Ma kaidaˈi neˈe, sariˈi ˈi Herodias nia ruˈu maˈi ma ka ngwaˈe, sa Herod faˈinia na ngwae nia ki neˈe kira fanga faˈinia, kika saeleˈa liu faˈinia. Ma sa Herod ka fata ˈuri fuana na sariˈi neˈeri, “ˈOke gani nau maˈi ˈuana ta ru neˈe ˈoko oga, nau kui kwatea fuamu.”

23 Ma nia ka fata alangaˈi ana alafuˈa fuana ka ˈuri, “Ta tae neˈe ˈoko gania aku, nau kui kwatea fuamu, sui bore ˈana ta bali ana na ˈinotoˈanga nau.”

24 Ma na sariˈi neˈeri ka ruˈu kwau ˈi maa ka leka naˈa siana teˈa nia, ma ka saefilo ˈuri, “Ta tae neˈe nai baˈa gania?”

Ma teˈa nia ka olisia ka ˈuri, “Na gwauna sa John ngwae ni siuabu.”

25 Ma na sariˈi neˈeri ka oli ˈaliˈali siana sa Herod, ma ka gani ka ˈuri, “Nau ku oga ˈoke kwatea maˈi na gwauna sa John Siuabu fuaku ˈi fafona ta taˈe ru ana kaidaˈi neˈe naˈa.”

26 Ma sa Herod ka kwaimanatai liu duˈungana ru neˈeri. Sui bore ˈana, sulia na fata alangaˈinga neˈe nia sasia ˈi naˈona na ngwae ki neˈe kira fanga faˈinia, nia kasi luia naˈa faˈasia.

27 Ma nia ka kwatea taˈi ngwae ni ofo fuana ngalilana maˈi na gwauna sa John. Ma na ngwae neˈeri ka leka ˈi saena na lokafo, ma ka siki muusia na luana sa John,

28 ma ka ngalia maˈi na gwauna ˈi fafona na taˈe ru dakodakoˈa, ma ka kwatea fuana sariˈi neˈeri, ma nia ka kwatea fuana teˈa nia.

29 Ma kaidaˈi neˈe fafarongo sa John ki kira rongoa ru neˈeri, kira leka maˈi, ma kira ka ngalia naˈa nonina, ma kira ka kwaiatoa naˈa.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwae ki

(Matthew 14:13-21; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

30 Na ngwae lifurongo ki kira oli naˈa maˈi, ma kira ka fiku taˈifau maˈi siana sa Jesus, ma kira ka faˈarongoa ˈani ru neˈe kira sasiˈi, ma kira faˈamanata suliˈi ki.

31 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira ˈabera liu, sulia neˈe ngwae ˈoro ki kira dao faˈi oli ana kula neˈe kira tua ana. Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira noaˈa kasi toˈo naˈa ana ta kaidaˈi fuana fangaˈa bore. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Mulu leka maˈi faˈinau ˈuana ta kula buringaˈi, fasi ˈiri kuke mamalo basi ˈakulu.”

32 Ma kira ka leka taˈifilida ˈania baru ˈuana kula neˈe aroaro.

33 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na ngwae ˈoro ki faˈasia na fanoa ki taˈifau kira lia saiada, ma kira ka lalili ˈi naˈoda, ma kira ka eta dao ada ˈi neˈeri.

34 Ma kaidaˈi sa Jesus nia koso faˈasia na baru, nia ka lisia na fikuˈa doe neˈeri, ma nia ka kwaimanatai liu ada, sulia kira diˈia naˈa sipsip ki neˈe noaˈa ta ngwae fuana liaˈa sulida. Ma nia ka faˈamanata kira ˈani ru ˈoro ki.

35 Ma kaidaˈi neˈe na sina nia ego folo naˈa, fafarongo nia ki kira ka leka maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “Kula neˈe noaˈa ta ngwae ˈiri tua ana, ma na sina ka ego folo naˈa.

36 ˈOke baˈea na ngwaˈi toˈa neˈe ki kira ka leka naˈa ˈada, ˈiri kira ka leka ana maˈe fanoa neˈe kalikalida ki, ˈiri kike foli fanga.”

37 Bore ma nia olisida ka ˈuri, “Kau-mulu, muke kwatea fanga fuada.”

Ma kira ka saefilo ˈuri ana, “ˈUri ma ˈoko oga kaimili ke kwatea maˈi mani ˈoro ki* fuana folilana beret ˈiri ke bolo faˈinia sarelana fikuˈa neˈe?”

* **6:37** mani ˈoro Na ˈorolana mani neˈe nia bolo faˈinia folifoliˈa taˈi ngwae fuana kwalu madamo ki.

38 Ma sa Jesus ka lidi kira ka fata ˈuri,
“Ta fita afu beret neˈe kamu toˈo ana?
Leka muke lia maˈi ˈuani.”
Ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka fata
ˈuri, “Lima afu beret ki goˈo faˈinia na ro
gwaˈi iˈa ki.”
39 ˈUnaˈeri sa Jesus ka saea fuana fa-
farongo nia ki ˈiri kika saea fuana ngwae
ki kira ke tua ˈi ano ˈani gwaˈi tuaˈa ki ˈi
fafona na karasi faka marako.
40 Ma kira ka tua ˈi ano ˈani talangaˈi
ngwae ˈanga, ma ti gwaˈi tuaˈa na lima
akwala ngwaeˈa.
41 Ma sa Jesus ka ngalia na lima afu
beret neˈeri ki ma na ro gwaˈi iˈa neˈeri
ki, ma ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka
baˈatafea God. Ma nia ka ngiia afu beret
neˈe ki, ma ka kwatea fuana fafarongo nia
ki, fasi ˈiri kira ka daroˈia fuana ngwaˈi
toˈa neˈeri. Ma nia ka daroˈia logo na ro
gwaˈi iˈa neˈeri ki fuada.
42 Ma na ngwae ˈoro neˈeri ki kira ka
fanga, ma kira ka abusu taˈifau naˈa.
43 Goˈo, na fafarongo nia ki kira ka
gonia naˈa orengana na beret ma na
iˈa neˈeri ki, ma kira ka faˈafungua taˈi
akwala ma ro kokofi ki.
44 Na lima toˈoni ngwae ki neˈe kira
fanga.†

Sa Jesus nia leka ˈi fafona na ˈosi (Matthew 14:22-33; John 6:15-21)

45 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus
nia asungaˈinia na fafarongo nia ki kira
ka etaeta ˈuana ta bali ana ˈosi neˈeri
saena na baru ˈuana fanoa ˈi Betsaeda.
Ma nia ka tua buri fasi ˈiri ke saea fuana
na fikuˈa neˈeri kira ka leka naˈa ˈada.
46 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia olioli ana
ngwae ˈoro neˈeri ki, nia ka leka ˈi
gwauna taˈi faˈi ua fasi ke foˈo ˈana.
47 Ma kaidaˈi nia talaˈae ka rodo naˈa
maˈi, na baru baera nia naˈa saena tofon-
gana ˈosi, ma sa Jesus tua goˈo ˈana ˈua
taˈifilia ˈi sara.
48 Ma nia ka lisia na fafarongo nia ki,
kira laga ulafu liu naˈa ana faluta ˈanga,
duˈungana kira naˈofia naˈa iru. Ma ana
agi rodo ˈofodangi, sa Jesus ka leka ˈi
fafona na kafo, ma ka leka maˈi fuada.
Ma nia ka karangi liufida naˈa.
49 Ma ana kaidaˈi kira lisia neˈe nia leka
ˈi fafona na kafo, kira ka fia fasi nia na
anoano ru. Ma kira ka fai araarai,
50 duˈungana kira maˈu liu naˈa, ana
kaidaˈi kira lisia nia leka fafona kafo.
Ma sa Jesus nia ka ˈaliˈali ma ka fata
kwau fuada ka ˈuri, “Nauˈa goˈo niniˈa!
Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu.”
51 ˈUnaˈeri goˈo, nia ka taˈe ˈi saena na
baru faˈinida, ma na iru ka aroaro naˈa.
Ma kira ka ˈarefo liu,
52 duˈungana noaˈa kira kasi saiana
na malingaˈilana ngasingasiˈanga sa Je-
sus toˈo ana fuana sarelana lima toˈoni
ngwae baera ki ˈani lima afu beret ki goˈo.
Sulia manata ˈanga kira ki dole liu fuana
malingaˈilana na ru neˈe kira lisia.

Sa Jesus nia gura na ngwae mataˈi ki (Matthew 14:34-36)

53 Kira toˈofolo ana ˈosi neˈeri, ma kira
ka koso ana bali fanoa ˈi Genesaret, ma
kira ka gwalua na baru ˈi neˈeri.
54 Ma kaidaˈi kira faˈasia na baru, na
ngwae ˈi neˈeri ki, kira ˈaliˈali kira ka lia
saiana sa Jesus.
55 Ma na ngwae ki kira ka lalili saena
ˈafutana bali fanoa neˈeri, ma kira ka
ngalia maˈi na ngwae mataˈi ki ˈi fafona
na tatafe ki ˈuana kula ki neˈe kira rongoa
sa Jesus nia tua ana.
56 Ma kula ki taˈifau neˈe sa Jesus
nia leka ana, na ngwae ki kira ngalia
maˈi na ngwae mataˈi ki ˈuana foli usiˈa
ki, ma kira ka gania sa Jesus fuana na
ngwae mataˈi ki ˈiri kira ka sama toˈona
namunamuna ifi keta nia. Ma na ngwae
ki taˈifau neˈe kira sama toˈona, ma kira
ka ˈakwa naˈa.

7

Na falafala ngwae Farasi ki (Matthew 15:1-9)

1 Na Farasi ki ma ti ngwae faˈamanata
ana na taki ki, kira leka maˈi faˈasia ˈi
Jerusalem, ma kira ka fiku kalia sa Jesus.
2 Ma kira ka lisia ti ngwae ana fafarongo
nia ki noaˈa kasi taufia goˈo limada ˈi
naˈo, ma kira fiˈi fanga. Noaˈa kira kasi
taufia limada diˈia na falafala neˈe Farasi

† **6:44** Kira kasi toˈoa goˈo ˈafe ki faˈinia ngela ki neˈe kira fanga logo saena fikuˈa neˈe.

ki kira saea fuana na ngwaˈi toˈa Jiu ki
kira ke sasi sulia.*
3 Aia, na Jiu ki ma tasa naˈa na Farasi ki
logo, kira sasi sulia falafala neˈe koˈo bora
kira ki kira faˈamanata nama maˈi ˈania.
Nia ˈafitaˈi kira ka fanga diˈia noaˈa kira
kasi taufia limada diˈia na falafala ana tau
limaˈanga.
4 Ma kaidaˈi kira oli maˈi faˈasia na
usiˈa, nia ˈafitaˈi kira kasi fanga, diˈia
noaˈa kira kasi tau lima basi sulia na
falafala kira naˈa. ˈUnaˈeri kira ka roˈo
sulia na falafala ˈoro kira ki, diˈia na
taufilana titiu ki, ma na faˈi tini ki, ma
na dako ki.
5 ˈUnaˈeri na Farasi ki, ma na ngwae
faˈamanata ana taki ki, kira ka lidia
sa Jesus ma kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe
fafarongo ˈoe ki noaˈa kasi roˈosulia na
faˈamanataˈanga neˈe koˈo bora kia ki
kira alua naˈa maˈi fuaka, osiˈana noaˈa
kira kasi taufia goˈo na limada ˈi naˈo
basi, ma kira fiˈi fanga?”
6 Ma nia ka olisida ma ka ˈuri, “Sa Aesea
nia fata mamana kaidaˈi ba nia alaˈa suli
kamu. Kamuˈa na ngwae ˈosoˈoso ki,
diˈia ba nia keresia ka ˈuri,
‘God nia saea, na ngwaˈi toˈa neˈe ki, kira
faˈadoe nau goˈo ˈada ˈani alaˈanga
kira ki, bore ma na manatada nia
tau liu faˈasi nau.
7 Kira foˈosi nau ˈoˈo goˈo ˈada,
duˈungana kira faˈamanata goˈo
ˈada sulia taki kira ki talada, ma
kira ka saea fasi taki God ki naˈa
neˈeriˈa!’✡

8 “Kamu aburongo ana taki God
ki, ma muka roˈosulia amuˈa lala na
faˈamanataˈanga na ngwae ki.”
9 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Kamu sai liu naˈa ana ilangaˈilana ma
rokisilana taki God ki, ma muka roˈosulia
lala amuˈa sulia na falafala kamu ki
talamuˈa.
10 Sulia sa Moses ba nia fata ka ˈuri,
‘ˈOke faˈadoea na maˈa ˈoe, ma na teˈa
ˈoe.’ Ma ‘Diˈia sa tai neˈe nia taofia maˈa
nia nama teˈa nia, kira ke saungia ka
mae.’
11 Bore ma, kamu faˈamanata rora ˈuri,
diˈia ta ngwae nia toˈo ana ti ru neˈe nia
saiana ke ˈafia ˈani maˈa nia nama teˈa
nia, ma ka fata lala ˈuri, ‘Nai baˈa kwatea
naˈa ru baera ki fuana God.’
12 Kamu saea, nia leˈa goˈo ˈana fuana
neˈe nia noaˈa kasi ˈafia naˈa maˈa nia
ma na teˈa nia ˈani ru baera ki ba nia eta
fataˈa ˈani fuana God.
13 Ma diˈia nia ˈunaˈeri, na
faˈamanataˈanga neˈe kamu alua, nia ka
kware teˈeteˈe naˈa ana fatalana God. Ma
ru ˈoro taˈa ˈunaˈeri ki neˈe kamu sasiˈi.”

Ru ki neˈe ke faˈasua na ngwae (Matthew 15:10-20)

14 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka ri laˈu maˈi
ˈuana na fikuˈa doe neˈeri siana, ma ka
fata ˈuri fuada, “Mulu fafarongo maˈi
fuaku, ma muke saiana.
15-16 Noaˈa ta ru neˈe ta ngwae nia ke
ˈania neˈe nia kwatea na suaˈa fuana. Na
ru neˈe sasia taˈangaˈa ki, nia ˈita maˈi
faˈasia na lia na ngwae lala, nia neˈe ka
kwatea ngwae ka sua.”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia faˈasia naˈa
fikuˈa neˈeri, nia ka ruˈu saena luma, ma
na fafarongo nia ki kira ka lidia fasi ˈiri
nia ka fada na alaˈanga neˈeri ki.
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈUri
ma noaˈa kaumulu kasi sai goˈo ana ru
neˈe ki niniˈa? Na ru neˈe ngwae nia
ˈania noaˈa kasi faˈasua na ngwae ˈi
naˈona God,
19 duˈungana fanga noaˈa nia kasi leka
ˈi saena na lia na ngwae. Nia leka goˈo
ˈana saena na ogana, ma ka sakatafa logo
ˈana ˈi maa faˈasia na nonina.” Ana
alaˈanga sa Jesus naˈa neˈe, nia saea na
fanga ki taˈifau, nia leˈa goˈo ˈana fuana
ˈanilaniˈi.
20 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ta ru
neˈe ta ngwae nia fulia ka taˈa ma ka saea
ka rora, nia neˈe faˈasua ˈi naˈona God.
21 Osiˈana na manataˈanga taˈa ki nia
saka maˈi faˈasia saena na liana ngwae,
nia ka sasia ru taˈa ki, ma nia ka bili, ma
nia ka sau ngwae,
22 ma nia ka kakabara, ma nia ka
guguta, ma nia ka sasia ru taˈa ˈoro
ki, ma ka sokea na ngwae ki, ma ka
kwaimamagolai, ma ka alaˈa ˈosoˈoso

* **7:2** Ngwae Jiu ki toˈona taki ki neˈe kira ka eta taufia basi na limana sui mala kira fiˈi fanga. ✡ **7:7** Aesea 29:13

ˈana sulia ta ngwae, ma nia ka manata lafua talana, ma nia ka bolebole'a.
23 Ma du'ungana ru ˈoro ta'a ne'eri ki ta'ifau nia ru'u ma'i fa'asia na manatalana, nia ka fa'asua na ngwae ˈi na'ona God."

Mamanalana rao'a sa Jesus nia eta ˈafia basi ngwae Jiu ki
(Matthew 15:21-28)

24 Sui go'o, sa Jesus ka leka na'a fa'asia na kula ne'eri, ma ka leka ˈuana na bali fanoa ˈi Taea. Ma nia ka ru'u ˈi saena ta'i luma, sulia noa'a nia kasi oga ta ngwae ke saiana ne'e nia tua ˈi ne'eri, sui bore ˈana nia ˈafita'i fuana nia ka ago.
25 Ma ta'i kini ka rongo sulia ne'e sa Jesus nia dao, ma nia ka leka ˈali'ali ma'i, ma ka bobo uruuru ˈi maana ˈaena sa Jesus.
26 Ma na kini ne'eri, nia ne'e kini kwaita fa'asia ˈi Fonisia saena tua'a ˈi Siria, ma nia noa'a la'u kini Jiu, ma na sari'i nia na ano ˈi ru ta'a nia ru'ufia. ˈUna'eri, nia ka amasia sa Jesus fasi ˈiri ke ifulani na ano ˈi ru ta'a ne'eri fa'asia na sari'i nia.
27 Ma sa Jesus ka fata sulia na Jiu ki ne'e di'ia na ngela ki ka ˈuri,† "Mike sarea basi ami'a na ngela ki ˈi na'o. Noa'a nia kasi le'a fuami'a ka eta ˈui ˈania basi na fanga ngela ki fuana na kui ki."
28 Ma na kini ne'eri nia olisia ma ka ˈuri, "Aofia ˈae, na kui ki bore, kira saiana kira ka ˈania logo orengana fanga ne'e nia ˈasia ˈi olofana tatafe ni fanga'a na ngela ki."
29 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, "ˈOke oli ˈamu ˈi fanoa ˈoe. Na ano ˈi ru ta'a baera, nia leka na'a fa'asia na sari'i ˈoe. Osi'ana olisi'anga ne'eri nia fa'ata'inia ˈoko fa'amamana."
30 Ma nia ka oli ˈi fanoa, ma ka lisia na sari'i ba nia maliu go'o ˈana ˈi saena na ˈifita'i. Ma na ano ˈi ru ta'a baera ka leka mamana na'a fa'asia.

Sa Jesus nia gura ta'i ngwae ne'e alingana bani ma na kwakwana ka kulu

31 Sui sa Jesus nia fa'asia na'a bali fanoa ˈi Taea, ma ka daofa'i liu fa'asia ˈi Saedon, ma bali fanoa ˈi Dekapolis, ma ka koso na'a kwau fafona na ˈosi ˈi Galili.
32 Ma ngwae ki ˈi ne'eri, kira ka ngalia ma'i ta'i ngwae ne'e alingana bani ma na kwakwana ka kulu siana sa Jesus, ma kira ka amasia sa Jesus fasi ˈiri nia ke alua na limana ˈi fafona na ngwae ne'e.
33 Ma sa Jesus ka tala'ia ˈuana ta'i kula ta'ifilidaro'o fa'asia na fiku'a ne'eri, ma nia ka ru'unga'inia na ˈu'una ˈi saena na alingana ngwae ne'eri. Ma nia ka ngisu ana na ˈu'una, ma ka sama to'ona na meana na ngwae ne'e.
34 Go'o, nia ka lia ˈala'a ˈuana ˈi langi, ma ka mango doe, ma ka fata ˈuri fuana ˈani fatalana, *"Efata!"* na fadalana ne'e ˈuri, "ˈIfi na'a!"
35 Ma ana kaida'i ne'eri, na alingana na ngwae ne'eri ka ˈifi, ma nia ka rongo na'a, ma na kwakwana ka sasala na'a, ma nia ka tala'ae ka fata madakola na'a.
36 ˈUna'eri, sa Jesus ka luia na ngwae ki noa'a kasi fa'arongoa la'u ti ngwae. Sui bore ˈana nia ka lui totonga'i ana, na ngwae ki kira ka donga ala'a sulia sa Jesus ne'e nia gura na ngwae ne'eri ka leleka na'a ˈana.
37 Ma na ngwae ki ne'e kira rongoa, kira ka ˈarefo liu na'a, ma kira ka fata ˈuri, "Reala! Nia sasia ru ki ta'ifau ka le'a liu! Nia saunga'inia na ngwae ne'e alingana bani ma ka rongo na'a, ma na ngwae ne'e kwakwana nia nonoto bore, ka fata na'a."

8

Sa Jesus nia sarea na fai to'oni ngwae ki
(Matthew 15:32-39)

1 Noa'a kasi tau go'o ˈi buri ˈana ru ne'eri ki, ta'i fiku'a doe ka fiku ma'i. Ma kaida'i ne'eri noa'a na'a ta fanga ada, sa Jesus ka saea ma'i fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri,
2 "Nau ku kwaimanatai na'a ana ngwa'i to'a ne'e, sulia kira tua fa'inau sulia uulu asoa ki, ma ka noa'a na'a ta fanga ada ta'ena.
3 Ma di'ia nini'a kira fiolo, ma nau ku olita'inida ˈi fanoa, kira ke ba'a ˈasida

† **7:27** Sa Jesus nia ala'a ˈani tarifula'a ˈi ne'e sulia mamanalana rao'a nia ne'e nia eta ˈafia basi ngwae Jiu ki.

sulia tala, sulia ta bali ada neˈe fanoa kira
ki tua tau.”
4 Ma na fafarongo nia ki kira ka saefilo
ˈuri, “ˈI faˈi neˈe kuke dao toˈona ta fanga
neˈe ke bolo faˈinia na sarelana ngwaˈi
toˈa ˈoro ˈuri ki saena na abaˈi kula kwasi
neˈe kasi bolo faˈinia ta ngwae ka tua ana
ˈuri?”
5 Ma sa Jesus ka lidida ma ka ˈuri, “Ta
fita afu beret neˈe kamu toˈo ana?”
Ma kira ka olisia kika ˈuri, “Fiu afu
beret ki.”
6 Ma sa Jesus ka saea fuana na fikuˈa
neˈeri kira ka tua ˈi ano. Goˈo, nia ka
ngalia na fiu afu beret neˈeri ki, ma ka
baˈatafea God, sui ka ngiia ma ka kwatea
fuana fafarongo nia ki, ma kira ka daroˈia
ana na fikuˈa neˈeri.
7 Ma kira toˈo logo ana bara gwaˈi iˈa
tiˈitiˈi. Ma sa Jesus nia ka kwatea logo
baˈatafea fuana God, ma ka saea fuana
fafarongo nia ki kira ka daroˈia logo ana
na ngwaˈi toˈa neˈeri.
8 Ma kira ka fanga leleka kira ka abusu
taˈifau. Ma ˈi buri, na fafarongo nia ki
kira ka gonia naˈa ngisingisi fanga neˈe
nia ore ˈi saena fiu kokofi ki leleka ka
fungu.
9 Ma na fikuˈa neˈeri, nia bolo faˈinia
na fai toˈoni ngwae ki. Sui sa Jesus ka
olitaˈinida naˈa ˈuana fanoa kira,
10 ma niaˈa faˈinia na fafarongo nia ki,
kira ˈaliˈali kira ka raˈe ˈi saena gwaˈi
baru, ma kira ka leka ˈuana na bali fanoa
ˈi Dalmanuta.

Na Farasi ki kira gania sa Jesus fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa (Matthew 16:1-4)

11 Ma ti Farasi kira leka maˈi, ma kira ka
olisuˈusuˈu faˈinia sa Jesus, ma kira oga
fasi ˈiri kike ilitoˈona. Nia neˈe kira ka
gania fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa,
fasi ˈiri ke faˈataˈinia mamanaˈanga God
neˈe kwate maˈi niaˈa.
12 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka mango doe,
ma ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe ngwae
ki ana talaˈi ngwae neˈe kira ka gania
faˈanadaˈa ki re? Nau ku saea na ru ma-
mana fuamuˈa, nau noaˈa kusi faˈataˈinia
goˈo ta faˈanadaˈa fuana na talaˈi ngwae
neˈe.”

Na Farasi ki ma sa Herod noaˈa kasi faˈamamana sa Jesus neˈe na Christ (Matthew 16:5-12)

13 Ma nia ka faˈasida, ma ka raˈe logo
ˈana ˈi saena gwaˈi baru, ma ka toˈofolo
ˈuana ta bali ˈosi.
14 Kaidaˈi kira saena ˈosi naˈa, na
fafarongo nia ki kira manata bura ana
ngalilana maˈi ti afu beret, bore ma taˈi
afu beret goˈo neˈe kira toˈo ana saena
na gwaˈi baru.
15 Ma sa Jesus ka faˈabasuda ma ka ˈuri,
“Kamu ke lia leˈa suli kamu faˈasia na isi
fuana beret ana Farasi ki ma sa Herod
logo.”
16 Ma kira ka alaˈa ˈi safitada kwailiu,
ma kira ka ˈuri, “Nia fata ˈunaˈeri sulia
neˈe noaˈa kulu ˈisi ngalia maˈi ta afu
beret.”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia saiana
neˈe kira kina neˈe nia fata sulia na
faˈamanataˈanga taˈa Farasi ki ma sa
Herod, nia ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe
kamu ka alaˈa sulia neˈe noaˈa kamu ˈisi
ngalia maˈi ti afu beret? Noaˈa kamu
ˈisi malingaˈi ru ˈua ana manatai ngwae
saena na ru nini nau ku saea fuamuˈa?
Nau ku lisia manatamuˈa dole liu fuana
kamu ka faˈamamana.
18 Kamu lisia ma muka rongoa na ru
ˈoro nau ku sasiˈi ki, bore ma noaˈa
kaumulu kasi malingaˈiniˈi goˈo. Noaˈa
kamu ˈisi manata goˈo toˈona,
19 kaidaˈi ba nau ku ngiia na lima
afu beret baera ki fuana na lima toˈoni
ngwane baera ki? Ma ta fita kokofi ba
kamu gonia naˈa ngisingisi fanga baera ˈi
saena leleka ka fungu?”
Ma kira ka olisia kira ka ˈuri, “Na taˈi
akwala ma ro kokofi.”
20 Ma sa Jesus nia lidi laˈu ka ˈuri, “Ma
kaidaˈi ba nau ku ngiia fiu afu beret ki
fuana fai toˈoni ngwae ki, na fita kokofi ki
ba kamu gonia ngisingisina fanga ˈi saena
leka ka fungu?”
Ma kira ka olisia ma kira ka ˈuri, “Na
fiu kokofi ki.”
21 Ma nia ka saefilo ˈuri ada, “Faˈuta
neˈe noaˈa kamu kasi saiana tae neˈe nau
ku fata sulia?”

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae maana rodo

22 Kira dao ana na fanoa ˈi Betsaeda, ma
ngwae ki kira ka ngali maˈi taˈi ngwae
neˈe maana nia rodo, ma kira ka gania
sa Jesus fasi ˈiri nia ke sama toˈona.
23 Ma sa Jesus ka dau ˈi limana na
ngwae neˈeri, ma ka talaˈia ˈuana ˈi maa
faˈasia na fanoa neˈeri. Ma sa Jesus ka
ngisu ˈi saena na maana na ngwae neˈeri,
ma nia ka alua na limana fafia. Sui, nia
lidia ka ˈuri, "ˈOko lisia ta ru?"
24 Goˈo, na ngwae baera nia ka lia
ˈalaˈa, ma ka fata ˈuri, "Nau ku lisia na
ngwae ki, kira diˈia ˈai ki, ma kira fali."
25 ˈUnaˈeri sa Jesus ka alua laˈu na
limana fafia na maana na ngwae neˈeri.
Ma na ngwae neˈeri ka lia mamana naˈa,
ma ka lia madako naˈa ana ru ki taˈifau.
26 Ma sa Jesus ka baˈea naˈa ˈuana na
luma nia, ma ka fata ˈuri fuana, "Noaˈa
ˈoe kosi leka ˈua ˈuana fanoa neˈeri."

Sa Peter nia fulangaˈinia sa Jesus neˈe na Christ
(Matthew 16:13-20; Luke 9:18-21)

27 Sui sa Jesus ma na fafarongo nia ki,
kira ka leka ˈuana fanoa ki kalikalia na
fanoa ˈi Sesarea Filipae. Ma ana kaidaˈi
kira leka ˈada, nia ka lidia fafarongo nia
ki ka ˈuri, "ˈUri ma ngwae ki kira sae nau
ˈani sa tai niniˈa re?"
28 Ma kira ka olisia kira ka ˈuri, "Ti
ngwae ki kira saea ˈaeˈo ˈania sa John
ngwae ni siuabu neˈe nia mauri laˈu, ma
ti ngwae kira ka saea ˈaeˈo ˈania sa Elaeja
neˈe nia mauri laˈu, ma ti ngwae laˈu kira
ka saea ˈaeˈo ˈania ta ngwae ana profet
baera ki neˈe nia mauri laˈu."
29 Ma sa Jesus lidida laˈu ka ˈuri, "Ma
kamuˈa, kamu sae nau mo ˈani sa tai?"
Ma sa Peter ka olisia ma ka ˈuri, "ˈAeˈo
na Christ, ngwae God nia filia fuana
ˈafilana ngwae nia ki."
30 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuada
ka ˈuri, "Noaˈa kamu kasi faˈarongo laˈu
ˈani nau fuana ta ngwae."

Sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Matthew 16:21-28; Luke 9:22-27)

31 Ma sa Jesus ka talaˈae fuana
faˈamanatalana fafarongo nia ki ka ˈuri,
"Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa nonifii
ana ru ˈoro ki. Ma na faˈinaˈonaˈo ki,
ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ana na taki ki, kike baˈa
ilangaˈi nau. Ma kike baˈa saungi nau, ma
ana uula faˈi asoa, nau kui tataˈe faˈasia
maeˈa."
32 Ma nia ka fata madako sulia ru
neˈeri. Ma sa Peter ka talaˈia tiˈitiˈi kwau,
ma ka balufia.
33 Bore ma sa Jesus nia abula, ma ka
lia fuana fafarongo nia ki, ma ka balufia
sa Peter ka ˈuri, "Saetan leka tau kwau
fasi nau kwa. Na manataˈanga ˈoe ki neˈe
manataˈanga ngwae ki goˈo, nia noaˈa
laˈu na manataˈanga God."
34 Goˈo ˈunaˈeri, sa Jesus ka saea maˈi
na fikuˈa neˈeri ma na fafarongo nia
ki siana, ma ka fata ˈuri, "Sa tai bore
ˈana neˈe oga ke donga nau, noaˈa nia
kasi manata ˈabera sulia ru nia ogaˈi ki
goˈo ˈana talana. Nia ke maˈudi fuana
dongalaku, sui bore ˈana kaidaˈi nia ke
nonifii, ma ke mae ana ˈai rara folo.
35 Sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga
nau, duˈungana nia oga ke sasi ˈana sulia
kwaiogaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa
talafia na mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa
tai bore ˈana neˈe ke mae fuaku ma fuana
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, nia ka toˈo ana
mauriˈa firi.
36 Diˈia neˈe na ngwae ka toˈo ana ru
ki taˈifau saena magalia, ma nia mae, ma
nia tua tau faˈasia God, ru neˈeri kasi fulia
goˈo ta leˈangaˈa fuana.
37 Noaˈa ta ngwae kasi totolia folilana
na mauri firi ˈani ta mani.
38 Ma diˈia ta ngwae nia ˈeke ˈani nau
faˈinia fatalaku ˈi saena asoa taˈa ki,
neˈe ngwae ki noaˈa kasi foˈosia God,
ˈirai ana kaidaˈi nau kui dao maˈi faˈinia
na ngwasinasinaˈanga Maˈa nau ma na
ˈainsel abu ki, Nauˈa, na Ngela Ngwae,
nai baˈa ˈeke logo ˈania."

9

1 Goˈo sa Jesus ka fata laˈu ka ˈuri, "Nau
ku saea naˈa fuamuˈa, ti ngwae aumulu ˈi
neˈe logo, kira noaˈa kasi mae leleka kike
lisia God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki
ˈania ngasingasiˈanga."

Sa Jesus nia faˈataˈinia na ngasingasiˈanga nia faˈinia raraˈa nia
(Matthew 17:1-13; Luke 9:28-36)

2 ˈI buri ˈana ono asoa ki, sa Jesus ka
talaˈia sa Peter, ma sa James, ma sa John,
ma kira raˈe ˈuana gwauna taˈi faˈi ua
neˈe fane, ma kira ka tua taˈifili ˈada ˈi
neˈeri. Ma ana kaidaˈi kira lia, kira ka
lisia sa Jesus nia rokisi ˈi naˈoda,
3 ma na ifi nia ka ngwasinasina, ma ka
kwao liu. Ma nia kwao ka liufia mala ta
ifi kwao neˈe ta ngwae saena fanoa neˈe
ˈi ano neˈe ke taufia.
4 Ma na uulu fafarongo neˈeri ki kira
ka lisia sa Elaeja ma sa Moses, kera dao
tafangaˈi maˈi siada, ma kera ka alaˈa
faˈinia sa Jesus.
5 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
"Aofia kwa, nia leˈa liu fuakulu kuke tua
ˈakulu ˈi neˈe. Alu kaimili ke saungaˈinia
uulu babala ki, ta ai fuamu, ta ai fuana sa
Moses, ma ta ai fuana sa Elaeja."
6 Sa Peter nia fata ˈunaˈeri, sulia noaˈa
nia kasi saiana naˈa ta ru neˈe nia ke saea,
duˈungana kira maˈu liu naˈa.
7 Ma taˈi gwaˈi salo ka dao maˈi ma
na nunufilana ka buta fafida. Ma taˈi
lingaˈi ru nia talo maˈi faˈasia na gwaˈi
salo neˈeri ma ka ˈuri, "Na ngela mutaˈi
nau neˈe nau ku alafe liu naˈa ana. Muke
rongo sulia niaˈa!"
8 Ma kira ka lia ˈaliˈali kalikalida, ma
kira kasi lisia naˈa ta ngwae faˈinida,
taˈifilia goˈo sa Jesus.
9 Kaidaˈi kira koso naˈa maˈi faˈasia faˈi
ua neˈeri, sa Jesus ka fata luida ka ˈuri,
"Noaˈa kamu kasi faˈarongoa ta ngwae
ana ru niniˈa kamu lisia, leleka ka dao
ana kaidaˈi neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae,
nai tataˈe faˈasia na maeˈa."
10 Ma kira ka roˈosulia na fatalana, ma
kira ka fata ˈi safitada kwailiu, ma kira
ka ˈuri, "Na manataˈi ngwae faˈuta niniˈa
nia saea, 'Nai tataˈe faˈasia na maeˈa
re?' "
11 Ma kira ka lidia, kira ka ˈuri, "Faˈuta
neˈe ngwae faˈamanata ana taki kira
ka saea sa Elaeja neˈe ke baˈa eta dao
maˈi?"✡
12 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri,
"Sa Elaeja eta dao mamana maˈi ˈi naˈo,
fasi ˈiri nia ke sasi akaˈu ana ru ki
taˈifau. Bore ma kamu ˈisi rorongoa ba
na Kerekereˈa Abu ba saea neˈe, Ngela
Ngwae ke baˈa nonifii liu nama ma na
ngwae ki kira ke ilangaˈinia.
13 Nau ku saea fuamuˈa, sa Elaeja nia
eta dao naˈa, ma na ngwae ki kika sasia
naˈa ru taˈa neˈe kira oga kike sasi ana,
diˈia Kerekereˈa Abu ba nia fata naˈa
maˈi sulia."✡

Sa Jesus nia gura taˈi ngela neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia
(Matthew 17:14-21; Luke 9:37-43)

14 Ma kaidaˈi kira dao maˈi fuana
ˈafutana fafarongo ki, kira ka lisia taˈi
fikuˈa doe kira fiku kalida. Ma ti ngwae
faˈamanata ana taki ki kira olisuˈusuˈu
faˈinida.
15 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia
sa Jesus, kira ka ˈarefo liu, ma kira lalili
kwau, ma kira ka kwalo saesaeleˈa ana.
16 Ma sa Jesus ka lidia fafarongo nia
ki ka ˈuri, "Ru faˈuta niniˈa kamu
olisuˈusuˈu faˈinida fani?"
17 Ma taˈi ngwae ˈi saena na fikuˈa
neˈeri, nia olisia ka ˈuri, "Faˈamanata ˈae,
nau ku ngalia maˈi kala ˈalako nai fuamu.
Na ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia, ma noaˈa nia
kasi fata naˈa.
18 Ma kaidaˈi na ano ˈi ru taˈa neˈeri
nia dao ana, nia ke ˈui ˈania ˈi ano. Ma
na kwakwana ka ngisungisuˈa, nia ke ˈala
girigiri, ma na nonina ka gagaˈai taˈifau.
Ma nau ku amasia na fafarongo ˈoe ki fasi
ˈiri kira ka lalia na ano ˈi ru taˈa neˈe,
bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada."
19 Ma sa Jesus ka saea fuada ka ˈuri,
"Kamu noaˈa mu kasi faˈamamana nauˈa
ˈua! Nau ku noni maruku naˈa ˈani abu
fitoˈonga nini kamu. Nau ku tua faˈi
kamu ka dao naˈa ˈuri, fuila kaumulu ka
faˈamamana nau naˈa. Ngalia maˈi na
ngela neˈeri fuaku."
20 Ma kira ka ngalia maˈi na ngela
neˈeri fuana sa Jesus.
Ma kaidaˈi neˈe ano ˈi ru taˈa neˈeri nia
lisia sa Jesus, nia ka ˈui ˈania na ngela
neˈeri ˈi ano, ma ka failadusu, ma na
kwakwana ka ngisungisuˈa taˈifau naˈa.
21 Ma sa Jesus ka lidia na maˈa ngela
neˈeri ka ˈuri, "ˈI angita mala neˈe nia
talaˈae ˈuri kwa?"
Ma nia ka olisia ka ˈuri, "Nia ˈita naˈa
maˈi ˈua ana kaidaˈi nia tiˈitiˈi.

✡ **9:11** Malaki 4:5 ✡ **9:13** Mark 1:1-8

22 Ma kaidaˈi ˈoro neˈe nia ˈui ˈania
saena na mafula ma ˈi saena na kafo, fasi
ˈiri ke saungia ke mae. Ma diˈia nia bolo
goˈo ˈana fuamu, ˈoke manatai keroˈo
maˈi, ma ˈoko kwaiˈafi amiroˈo.”
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈIu, ˈoke
faˈamamana nau! Na ru ki taˈifau nia
talangwaraˈu goˈo ˈana fuana sa tai neˈe
nia faˈamamana nau.”
24 Ma ˈaliˈali goˈo maˈa ngela neˈeri
ka ako ka ˈuri, “Nau ku faˈamamana!
Bore ˈana ˈafi nau maˈi, fasi ˈiri neˈe
faˈamamanaˈanga nau ke ngasingasiˈa
ma ka lalifu!”
25 Ma kaidaˈi sa Jesus lisia na fikuˈa
neˈeri kira lalili maˈi ˈuana kula neˈeri,
nia ka fata ˈuri fuana na ano ˈi ru taˈa
neˈeri, “ˈAeˈo na ano ˈi ru nini ˈoko
faˈabania alingana ngela neˈe, ma ˈoko
faˈanotoa na kwakwana ngela neˈe, nau
ku baeˈo ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa, ma ˈoe
kosi oli kosi ruˈufia laˈu na ngela neˈe.”
26 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈe ka ri, ma ka
lebesia na ngela neˈeri, ma ka ruˈu naˈa
maˈi ˈi maa faˈasia. Ma na ngela neˈeri
na lisilana ka diˈia naˈa neˈe nia mae. Ma
na ngwae ˈoro kira ka fata ˈuri, “Nia mae
naˈa.”
27 Bore ma, sa Jesus ka dau ana limana
na ngela neˈeri, ma ka taˈea, ma nia ka
tataˈe.
28 Ma kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu saena
luma, na fafarongo nia ki kira ka lidia
kaidaˈi kira tua taˈifilida ma kira ka ˈuri,
“Faˈuta neˈe nia ˈafitaˈi fuaimili fuana
ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa baera
kwa?”
29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
“Taˈifilia foˈongaˈa goˈo neˈe nia bolo
faˈinia ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa
ˈuri ki, ma noaˈa laˈu ta ru.”

Sa Jesus nia fata laˈu sulia na maelana
(Matthew 17:22-23; Luke 9:43-45)

30 Kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ma na fa-
farongo nia ki kira faˈasia kula neˈeri, ma
kira ka leka liu naˈa ˈuana bali fanoa ˈi
Galili. Ma sa Jesus ka ˈiri oga neˈe ta
ngwae ke saiana kula neˈe kira tua ana,
31 duˈungana nia faˈamanata fafarongo
nia ki ka ˈuri, “Nau, na Ngela Ngwae, kike
baˈa kwate nau fuana malimae nau ki, ma
kike saungi nau. Ma uulu asoa ki ˈi buri,
nai baˈa tataˈe oli laˈu faˈasia maeˈa.”
32 Bore ma fafarongo sa Jesus ki noaˈa
kasi saiana na tae neˈe nia saea, ma kira
ka maˈu ˈania lidilana.

Noaˈa kamu kasi olisuˈusuˈu sulia gwaungaˈinga bore ma muke rao fuamuˈa kwailiu
(Matthew 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Ma kaidaˈi kira dao ana fanoa ˈi
Kapaneam, ma kira ka ruˈu ˈi saena luma,
sa Jesus ka lidia na fafarongo nia ki ka
ˈuri, “Na tae ba kamu olisuˈusuˈu maˈi
faˈinia sulia na tala?”
34 Bore ma kira kasi saea ta ru,
duˈungana kira olisuˈusuˈu maˈi faˈinia
sa tai adulu neˈe ka doe ka gwaungaˈi
fafida taˈifau.
35 Ma sa Jesus ka tua ˈi ano, ma ka saea
maˈi na akwala ma ro fafarongo ba nia ki
siana, ma ka fata ˈuri, “Diˈia sa tai neˈe
nia oga ke faˈinaˈonaˈo, nia ke alu niaˈa
ka ˈisi, ma nia na ngwae ni rao fuana
ngwae ki taˈifau.”
36 Sui sa Jesus ka talaˈia maˈi taˈi ngela,
ma ka faˈauua ˈi safitada. Nia ka ofia na
ngela neˈeri, ma ka fata ˈuri fuada,
37 “Diˈia sa tai neˈe ke kwaloa ta ngela
tiˈitiˈi ˈuri ana sataku, nia kwalo nau logo.
Ma diˈia sa tai neˈe nia kwalo nau, noaˈa
nia kasi kwalo nau laˈu taˈifili nau, bore
ma nia kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi
nau maˈi.”

Sa tai neˈe kasi uu bokota kamu, nia tua faˈi kamu
(Luke 9:49-50)

38 Sa John nia fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Ngwae Faˈamanata kwa, kaimili lisia taˈi
ngwae nia ifulani na ano ˈi ru taˈa ki ana
satamu. Ma kaimili ka luia nia noaˈa kasi
sasia ru neˈeri, sulia nia noaˈa laˈu ta
ngwae ana fikuˈa kulu.”
39 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu
kasi luia laˈu, sulia sa tai neˈe nia sasia
ta faˈanadaˈa ana sataku, nia ˈafitaˈi neˈe
nia ke saea laˈu ta ru taˈa aku.
40 Diˈia ta ngwae neˈe noaˈa nia kasi
malimae akulu, nia ngwae kulu neˈana.
41 Nau ku saea ru mamana fuaumulu,
diˈia ta ngwae neˈe nia kwatea ta maˈe
kafo fuaumulu, sulia kaumulu na ngwae
nau ki, nia ke baˈa ngali mamana naˈa
ana kwaiaraˈanga nia.

Sa Jesus faˈabasua ngwae ki ˈani taˈangaˈa
(Matthew 18:6-9; Luke 17:1-2)

42 "Diˈia ta ngwae ka kwatea ngwae niniˈa kira enoeno ki ka ˈasi faˈasia fitoˈonga kira aku, nia leˈa fuana kira ke firiˈia ta fau doe ˈi luana, ma kira ka ˈui ˈania ˈi saena na ˈatako.
43-44 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasi ta ru taˈa ˈani limamu, ˈoke siki muusia faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko tua tau ˈamu saena mauriˈa ˈi langi faˈinia na ngurunguru lima, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana kwaˈikwaˈinga faˈinia ro lima ki, kula neˈe mafula nia duˈaduˈa kasi mae.
45-46 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasi ta ru taˈa ˈani ˈaemu, ˈoke siki muusia faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko tua tau ˈamu saena mauriˈa ˈi langi faˈinia na ngurunguru ˈae, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana kwaˈikwaˈinga faˈinia na ro ˈae ki.
47 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasia ta ru taˈa ˈani maamu, ˈoke lafua ˈamu faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko ruˈu ˈi saena na ˈInotoˈanga God faˈinia taˈi bali maa, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana kwaˈikwaˈinga faˈinia ro bali maa ki.
48 Na kula neˈeri, na ngwangwa ki neˈe kira ˈania na ngwae ki, ma noaˈa kira kasi mae, ma na mafula neˈe nia duˈafia ngwae ki nia duˈaduˈa firi.
49 "Sulia kira alua na mafula ˈi fafona ngwae ki taˈifau, diˈia neˈe meme asi kira takalongaˈinia saena ta fanga.
50 "Ma na fiki asi nia leˈa mo, bore ma si diˈia neˈe asilalana nia noaˈa naˈa faˈasia, nia ˈafitaˈi liu kira ka sasia ˈani ta ru ˈiri ka asila laˈu.
"ˈUnaˈeri logo, muke faˈasaeleˈa ngwae ki diˈia logo na meme asi neˈe faˈaleˈa na fanga. Ma muke tua ˈani aroaroˈanga ˈi safitamuˈa kwailiu."

10

Sa Jesus nia faˈamanata sulia ilangaˈilana ˈafe
(Matthew 19:1-12; Luke 16:18)

1 Sui ma sa Jesus ka faˈasia ˈi Kapaneam, ma ka leka ˈuana na bali fanoa ˈi Judea, ma ka toˈofolo ana kafo ˈi Jodan. Ma ngwae ˈoro ki kira ka fiku maˈi siana, ma nia ka faˈamanata kira, diˈia ba nia ˈita ka faˈamanata naˈa maˈi.
2 Ma ti Farasi kira ke leka siana sa Jesus, ma kira ka iliili ˈuana faˈaroralana faˈasia na taki sa Moses, ma kira ka ˈuri, "ˈUri ma, na taki sa Moses nia alaˈania goˈo ˈana neˈe ngwae ke ilangaˈinia na ˈafe nia kwa?"
3 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, "Na tae ba sa Moses nia fata totongaˈi fuamuˈa ˈania sulia ru neˈe?"
4 Ma kira ka fata ˈuri, "Sa Moses nia alaˈania neˈe ngwae ke keresia ta ˈaba ru ana kwai ilangaˈinga, ma ka kwatea fuana na ˈafe nia, fasi ˈiri nia ka logea naˈa."
5 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Sa Moses nia keresia na taki neˈe fuamuˈa sulia nia ˈafitaˈi fuana faˈamanata lamuˈa.
6 Bore ma, ˈita nama maˈi ana kaidaˈi God nia saungaˈinia na ru ki taˈifau, na Kerekereˈa Abu nia saea, 'Nia saungaˈinia ngwae ki ˈani ngwangwane ma kini.
7 Duˈungana ru neˈeri, ngwae ka faˈasia na maˈa nia faˈinia teˈa nia, ma ka tua ratai faˈinia na ˈafe nia,
8 ma kera ke alua taˈi manataˈanga diˈia taˈi ngwae goˈo.' Nia noaˈa laˈu ta ro ngwae toˈotoˈo, bore ma diˈia taˈi ngwae naˈa.
9 Nia neˈe, ru God nia firi fikua ka sui naˈa ˈunaˈeri, noaˈa nia kasi leˈa fuana ta ngwae ke logea laˈu."
10 Ma kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira oli ˈi luma, kira ka lidia ˈuana malutana ru neˈeri.
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, "Ta ngwae bore ˈana neˈe nia ilangaˈinia na ˈafe nia, ma ka korea lala ta ˈafe matamata, nia kakabara naˈa fafia na ˈafe nia.
12 Ma nia ˈunaˈeri logo, diˈia ta ˈafe nia ilangaˈinia na araˈi nia, ma ka ˈafe laˈu fuana ta ngwae matamata, nia kakabara naˈa fafia na araˈi nia."

Sa Jesus nia faˈaleˈa na ngela tiˈitiˈi ki
(Matthew 19:13-15; Luke 18:15-17)

13 Ti ngwae kira ngalia maˈi na kaela ngela tiˈitiˈi siana sa Jesus, fasi ˈiri nia ka sama toˈoda ma ka faˈaleˈada, bore ma fafarongo nia ki kira ka balufida.

14 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ru neˈeri,
nia ka saetaˈa, ma ka fata ˈuri fuada,
“Muke alaˈania na kaela ngela tiˈitiˈi kira
ke leka maˈi siaku, ma noaˈa kamu kasi
foneda laˈu. Duˈungana sa tai neˈe nia
manata mamana ka diˈia ngela tiˈitiˈi ki,
nia bolo fuana tuaˈa olofana ˈInotoˈanga
God.
15 Nau ku saea ru mamana fuamuˈa,
diˈia ta ngwae neˈe noaˈa nia kasi
faˈamamana diˈia ta ngela tiˈitiˈi, nia
ˈafitaˈi liu nia ka ruˈu ˈi saena na
ˈInotoˈanga God.”
16 Ma nia ka ofia na ngela tiˈitiˈi neˈeri
ki, ma ka alua na limana ada, ma ka
faˈaleˈada.

Na ngwae toˈoru
(Matthew 19:16-30; Luke 18:18-30)

17 Kaidaˈi sa Jesus nia talaˈae ka leka
laˈu kwau sulia taˈi tala, taˈi ngwae
nia lalili maˈi, ma ka bobo uruuru ˈi
naˈona. Ma nia ka lidia ka ˈuri, “Ngwae
faˈamanata leˈa ˈae, ta tae leˈa neˈe nau
kui sasia ˈiri nai toˈo ana na mauriˈa firi?”
18 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri, “Faˈuta
neˈe ˈoko sae nau ˈani ngwae leˈa? Noaˈa
ta ngwae ˈiri leˈa goˈo, taˈifilia God goˈo
neˈe nia leˈa.
19 Nia leˈa ˈoko saiana alaˈanga to-
tongaˈi God ki ba ˈuri, ‘ˈOe kosi sau
ngwae, ma ˈoe kosi ˈusu, ma ˈoe kosi bili,
ma ˈoe kosi soke fafia ta ngwae, ma ˈoe
kosi ˈosoa ta ngwae, ma ˈoko fuˈusi doe
ana maˈa ˈoe ma teˈa ˈoe.’ ”✡
20 Ma nia ka fata ˈuri, “Ngwae
Faˈamanata kwa, nia ˈita nama maˈi ana
kaidaˈi nau ku tiˈitiˈi, nau ku roˈosulia na
taki neˈeri ki taˈifau.”
21 Goˈo, sa Jesus ka lia kwau fuana ˈania
alafeˈanga, ma ka fata ˈuri fuana, “Taˈi
ru goˈo neˈe nia noaˈa ˈua. ˈOke leka
kwau, ma ˈoko ˈoifoli ˈania na ru ba ˈoe
ki taˈifau, ma ˈoko ngalia mani neˈeri ki,
ma ˈoko kwatea fuana na ngwae dalaˈa
ki, ma ˈoko fiˈi toˈo ana na toˈoruˈa ˈi
langi. ˈUnaˈeri goˈo, ˈoko leka maˈi suli
nau.”
22 Ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri nia
rongoa goˈo ru neˈeri ki, na maana ka
ˈaruˈaru naˈa. Ma nia ka leka naˈa ˈana
faˈinia na kwaimanataiˈanga, duˈungana
neˈe niaˈa ngwae toˈoru liu.
23 Sui ma sa Jesus ka lia fuana na
fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri, “Nia
ˈafitaˈi liu naˈa fuana na ngwae toˈoru ki
kike ruˈu saena ˈInotoˈanga God.”
24 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo
liu naˈa ana alaˈanga neˈeri ki. Sui
sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Ngela
nau kina, nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana na
ruˈungaˈa saena ˈInotoˈanga God.
25 Nia ˈafitaˈi liu neˈe ta kamel ke ruˈu
sulia na maˈe kwakwa tiˈitiˈi ˈi ˈaena
sugila. Nia ˈafitaˈi ka liufia laˈu fuana
ta ngwae toˈoru ke ruˈu ˈi saena na
ˈInotoˈanga God.”
26 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo
liu, osiˈana kira fia fasi na toˈoruˈanga
neˈe na faˈaleˈanga maˈi faˈasia God. Ma
kira saefilo kwailiu ada, kira ka ˈuri,
“ˈIrai ma noaˈa ta ngwae goˈo neˈe ke
toda mauriˈa firi reala?”
27 Ma sa Jesus ka lia funufunu fuada ma
ka fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi fuana na ngwae
ki ke toda mauriˈa firi, bore ma fuana
God noaˈa nia kasi ˈafitaˈi goˈo. Na ru ki
taˈifau nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana
God.”
28 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Kaim-
ili faˈasia naˈa ru ki taˈifau ˈiri mika
donga ˈoe naˈa!”
29 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈIu,
nau ku saea fuamuˈa, diˈia ta ngwae neˈe
ke faˈasia na luma nia, nama na ng-
waefuta nia ki, nama na ngwaingwaena
nia ki, nama na maˈa nia, nama teˈa nia,
nama na ngela nia ki, nama na ano nia,
duˈungaku faˈinia na Faˈarongoˈa Leˈa
neˈe,
30 nia ke baˈa ngalia laˈu ru neˈeri ki ka
ˈoro ka liufia kaidaˈi neˈe. Nia ke baˈa
ngalia ru ˈoro ana na luma ki, ma na
ngwaefuta ki, ma na ngwaingwaena ki,
ma teˈa ki, ma na ngela ki, ma na ano.
Ma nia ke baˈa toda logo nonifiiˈa ki. Ma
ana kaidaˈi neˈe ke baˈa dao maˈi, nia ke
baˈa toˈo ana mauriˈa firi.
31 Bore ˈana na ngwae ˈoro neˈe kira
etaeta ˈi naˈo ki, kike baˈa ˈisiburi, ma na
ngwae ˈoro neˈe kira ˈisiburi ki, kike baˈa
etaeta ˈi naˈo.”

✡ **10:19** Eksodas 20:12-20; Diutronomi 5:16-20

Na uula kaidaˈi neˈe sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Matthew 20:17-19; Luke 18:31-34)

32 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira leka sulia na tala ˈuana ˈi Jerusalem, ma sa Jesus ka etaeta ada. Ma fafarongo nia ki kira ka ˈarefo liu, ma ti ngwae logo neˈe kira leka kwau ˈi burida, kira ka maˈu liu. Ma sa Jesus ka talaˈia na akwala ma ro fafarongo nia ki ka taˈi ˈidu tau laˈu kwau faˈasia ngwae ki. Ma nia ka fiˈi faˈarongoda ˈani na ru ki neˈe ke baˈa fuli fuana.
33 Ma nia ka fata ˈuri, "Mulu fafarongo! Kulu raˈe ˈalaˈa ˈuana ˈi Jerusalem, ma kira ke baˈa ˈolosae nau, na Ngela Ngwae, fuana na fata abu doe ki faˈinia na ngwae faˈamanata ki ana taki. Ma kike baˈa matalangaˈi nau fuana maelaku, ma kike kwate nau fuana na ngwae kwaita ki.
34 Ma na ngwae neˈeri ki kike baˈa ˈoidorole ˈani nau, ma kike ngisuli nau, ma kike kwaiˈi nau, ma kike saungi nau. Ma ana uula asoa, nai baˈa tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa."

Sa James faˈinia sa John kera gania sa Jesus
(Matthew 20:20-28)

35 ˈUnaˈeri goˈo, sa James ma sa John, ro ngela sa Sebedi ki, kera ka leka maˈi siana sa Jesus, ma kera ka fata ˈuri, "Ngwae Faˈamanata kwa, keroˈo oga ˈoke kwatea taˈi ru neˈe keroˈo gania amu."
36 Ma sa Jesus ka lidi ˈuri adaroˈo, "Tae neˈe koroˈo oga nai sasia fuamuroˈo?"
37 Ma kera ka olisia kera ka ˈuri, "Kaidaˈi neˈe ˈoke baˈa ˈinotoˈa fafia magalia faˈinia ru ki taˈifau, ˈoke alaˈania ta ngwae amiroˈo ke tua ˈi bali ˈoloˈolo amu, ma ta ngwae ana bali mauli amu fuana gwaungaˈinga fafia ngwae ki."
38 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, "Koroˈo kina goˈo ru neˈe koroˈo gania. Koroˈo bolo goˈo amuroˈo faˈinia nonifiiˈanga nini nai baˈa nonifii ˈania?"
39 Ma kera ka olisia kera ka ˈuri, "Keroˈo bolo goˈo amiroˈo fuana sasilana."
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, "ˈIu, nia leˈa koroˈo ke baˈa nonifii logo diˈia nauˈa.
40 Bore ma noaˈa nau kusi filia sa tai neˈe ke tua ˈi bali ˈoloˈolo aku ma neˈe ˈi bali mauli aku. Talitoˈona God goˈo neˈe ke kwatea kula ˈunaˈeri ki fuana sa tai faˈida neˈe nia ka sasi akaˈu ada masida."
41 Ma kaidaˈi na akwala fafarongo neˈeri ki kira rongoa ru neˈeri, kira ka saetaˈa fuana sa James ma sa John.
42 Ma sa Jesus nia fikuda ma ka fata ˈuri fuada, "Kaumulu saiana na ngwae gwaungaˈi ki neˈe kira gwaungaˈi fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira toˈo ana ngasingasiˈanga, ma kira sai liu ana usungaˈilana ngwae fuana sasilana ru kira ogaˈi ki.
43 Sui bore ˈana, noaˈa nia kasi ˈunaˈeri laˈu ˈi safitamuˈa. Diˈia ta ngwae aumulu nia oga ka faˈinaˈonaˈo, nia ke saiana nia ngwae rao kaumulu.
44 Ma diˈia sa tai aumulu neˈe nia oga ka ˈinotoˈa, nia ke rao ˈoˈo fuana ngwae ki taˈifau.
45 Osiˈana nauˈa, na Ngela Ngwae, nau noaˈa kusi leka maˈi fasi ˈiri na ngwae ki kike rao fuaku. Bore ma nau ku leka lala maˈi fasi ˈiri nau kui rao fuana na ngwae ki taˈifau, ma nau ku kwatea na maurilaku fuana faˈamaurilana na ngwae ˈoro ki."

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae maana rodo
(Matthew 20:29-34; Luke 18:35-43)

46 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira dao naˈa maˈi ana fanoa ˈi Jeriko. Ma kaidaˈi kira faˈasia naˈa fanoa neˈeri faˈinia na fikuˈa doe neˈeri, taˈi ngwae neˈe maana rodo nia tua goˈo ˈana ˈi ninimana na tala fuana na ganiˈa. Na satana sa Batimeas, na ngela sa Timeas.
47 Ma kaidaˈi nia rongoa sa Jesus, na ngwae ˈi Nasaret, nia ka leka maˈi, nia ka ako ka ˈuri, "Jesus ˈaeˈo na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke manatai nau maˈi."
48 Ma na ngwae ki kira ka kwaifone ana, ma kira ka saea fuana fasi ˈiri nia tua aroaro. Bore ma nia fiˈi ako ka tasa

liu mala ka ˈuri, “ˈAlako ana kwalafa sa
David ˈae, ˈoke manatai nau maˈi!”
49 Ma sa Jesus ka uutoˈo ma ka fata ˈuri,
“Mulu saea maˈi.”
Ma kika ri ˈuana sa Batimeas, kira ka
ˈuri, “ˈOke saeleˈa naˈa amu! Tataˈe naˈa,
sa Jesus nia saeˈo naˈa.”
50 Goˈo nia ka toˈosia ifi fafo doe nia,
ma ka tataˈe ˈaliˈali, ma ka leka siana sa
Jesus.
51 Ma sa Jesus ka lidia ka ˈuri, “Tae neˈe
ˈoko oga nai sasia fuamu kwa?”
Ma na ngwae maana rodo neˈeri olisia
sa Jesus ka ˈuri, “Faˈamanata ˈae, nau ku
oga nai lia logo kwa.”
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Leka
naˈa kwau amu. Lia naˈa duˈungana neˈe
ˈoko faˈamamana nau.”
Ma ˈaliˈali na maana ka lia naˈa, ma nia
ka donga naˈa sa Jesus sulia na tala.

11

Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena na fanoa ˈi Jerusalem

(Matthew 21:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki kira dao karangia na fanoa ˈi
Jerusalem, kira dao ana fanoa ˈi Betfeis
ma ˈi Betani, gwauna faˈi ua kira saea
ˈani ˈi Olif. Goˈo, nia ka kwatea ta
ro ngwae ana fafarongo nia ki, kera ka
etaeta ˈi naˈo.
2 Ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro
leka ana fanoa loˈoko koroˈo naˈofia
kwau. Ma kaidaˈi koroˈo dao ˈi neˈeri,
koroˈo ke lisia taˈi dongki. Kira firiˈia
goˈo ˈada dongki neˈeri, ma noaˈa ta
ngwae kasi raˈeraˈe ˈua fafona. Koroˈo
ke logea, ma moro ka talaˈia maˈi ˈi neˈe.
3 Ma diˈia ta ngwae nia lidi koroˈo,
‘Faˈuta neˈe koroˈo ka logea na dongki
neˈe re?’ Moro ke saea fuana, ‘Na Aofia
nia boˈoboˈo ˈuana, ma nia ke baˈa olitaˈi
ˈaliˈali logo maˈi ana ˈi neˈe.’ ”
4 Ma kera ka leka, ma kera ka lisia
taˈi kala dongki kira firiˈia goˈo ˈada ˈi
ninimana na tala ˈi maana taˈi luma. Ma
kaidaˈi kera logea naˈa,
5 ti ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri, kira
ka lidia keroˈa ka ˈuri, “Tae neˈe koroˈo
logea na kala dongki neˈe fuana?”
6 Ma kera ka olisida diˈia ba sa Jesus
nia saea fuadaroˈo, ma na ngwae neˈeri
ki kira ka alaˈania fuadaroˈo.
7 Ma kera ka talaˈia maˈi na kala
dongki neˈeri siana sa Jesus, ma kera ka
safataˈinia na ˈaba ifi kera ki ˈi fafona, ma
sa Jesus ka raˈe fafona.
8 Na ngwae ˈoro ki kira ka safataˈinia
na ˈaba ifi keta kira ki ˈi sulia na tala, ma
ti ngwae kira ka tufua na uila niniu ki, ma
kira ka safataˈinia sulia na tala. Kira sasia
ru neˈeri fuana faˈadoelana sa Jesus.
9 Ma ngwae ki taˈifau neˈe leka faˈinia,
ti ngwae kira ka etaeta ˈi naˈo, faˈinia ti
ngwae neˈe kira ˈisi, kira ako ma kira ka
ˈuri,

“Auraˈea God!
Ma God ˈoke ˈoilakitaˈinia na ngwae
neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasin-
gasiˈanga ˈoe!
10 Ma God ˈoke ˈoilakitaˈinia maˈi daolana
na ˈinotoˈanga neˈe nia diˈia na
ˈinotoˈanga sa David koˈo bora kia!
Auraˈea God nia tua ˈi langi!”

11 Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena na fanoa ˈi
Jerusalem, ma ka leka ˈi saena na Luma
Abu God. ˈUnaˈeri, nia ka lia kwailiu,
ma ka lisia ru ki taˈifau. Bore ma sulia
nia karangi rodo naˈa, nia ka leka naˈa
ˈuana ˈi Betani faˈinia na akwala ma ro
fafarongo nia ki.

Sa Jesus nia agia na ˈai kira saea ˈani na figi

(Matthew 21:18-19)

12 Ma ana faˈi asoa ˈi buri, kaidaˈi sa
Jesus ma na fafarongo nia ki kira oli naˈa
maˈi faˈasia ˈi Betani, sa Jesus ka fiolo.
13 Ma nia ka lia kwau, ma ka lisia taˈi
ˈai uluuluˈa neˈe kira saea ˈani na figi.
Ma nia ka leka karangia fasi ˈiri ke lisia
ta fuaˈi ru ana. Bore ma kaidaˈi nia dao
ˈi ˈaena, nia ka lisia goˈo ana na raˈi ru
ki, sulia kaidaˈi neˈeri na ˈai figi ki kira
lua ˈao.
14 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ˈai
figi neˈeri, “Ta ngwae kata ˈani ˈania laˈu
ta fuaˈi ru amu!” Ma na fafarongo nia ki
kira ka rongoa ru neˈeri.

Sa Jesus nia leka ˈi saena na Luma Abu God
(Matthew 21:12-17; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

15 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi Jerusalem, sa Jesus ka leka ˈi saena na Luma Abu God. ˈUnaˈeri, nia ka lalia na ngwae ki taˈifau neˈe kira foli ma kira ka ˈoifoli ana ru fuana kwaisuˈusiˈanga ki, ma kira ka obosia ngwae ki ˈi neˈeri. Ma nia ka giosia na tatafe ana ngwae neˈeri ki neˈe kira rokisi mani ki, ma ka giosia na ru fuana tuaˈa ana ngwae ki neˈe kira ˈoifoli ana na faˈi fao ki.
16 Ma noaˈa nia kasi alaˈania ta ngwae ke ngalia ta ru ˈi saena na ana Luma Abu God.
17 Ma nia ka faˈamanata na ngwae ki, ka fata ˈuri, "God nia saea ˈi saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri, 'Na luma nau, kira saea ˈani na luma fuana foˈongaˈa fuana na ngwae ana magalia ki taˈifau.' Bore ma kamu faˈitaˈinia ka alua lala kula fuana bililana ngwae ki."
18 Ana kaidaˈi, na fata abu doe ki faˈinia na ngwae faˈamanata ana na taki ki, kira rongoa ru neˈeri, ma kira ka talaˈae kika lulu ˈuana ta ru kike sasia fuana saungilana sa Jesus. Ma kira ka maˈungia, sulia neˈe fikuˈa neˈeri taˈifau, kira ˈarefo liu ana na faˈamanataˈanga nia.
19 Nia saˈulafi naˈa, sa Jesus ma na fafarongo nia ki, kira ka leka naˈa faˈasia ˈi Jerusalem.

Faˈataˈinga ana ˈai figi
(Matthew 21:20-22)

20 Ana ˈofodangi ana faˈi asoa ˈi buri, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira ka leka kwau sulia na tala. Kira lisia na ˈai figi baera nia kuku taˈifau naˈa leka ka koso naˈa sulia na lalina.
21 Ma sa Peter ka manata toˈona ru ba sa Jesus nia sasia ana ˈai neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana, "Ngwae faˈamanata ˈae, lisia basi na ˈai figi ba ˈoko agia, nia mae naˈa!"
22 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, "Kamu ka manata mamana naˈa ana God.
23 Nau ku saea fuamuˈa, diˈia kamu ke fata ˈuri fuana faˈi ua neˈe, 'ˈOke tataˈe, ma ˈoko ˈui ˈaniˈo talamu saena na asi,' ma noaˈa kamu kasi manata ruarua ˈi saena na liamuˈa, ma kamu ka manata mamana ana ru neˈe kamu saea nia ke fuli, ru neˈeri ke fuli goˈo ana fuamuˈa.
24 Ta neˈe, nau ku saea fuamuˈa ˈuri, kaidaˈi kamu foˈo, ma muke gani ˈuana ta ru, kamu ke manata mamana diˈia neˈe kamu ngalia naˈa, ma God ke baˈa kwatea goˈo ˈana ru neˈe kamu gani ˈuana.
25-26 ˈIu, kaidaˈi kamu foˈo, muke rufuanata ana taˈangaˈa neˈe ta ngwae nia sasia amuˈa, ˈiri neˈe Maˈa kamu neˈe nia tua maˈi ˈi langi ke rufuanata logo ana taˈangaˈa kamu ki."

Gwaungaˈi ngwae Jiu ki kira kwaingilongiloi sulia gwaungaˈinga sa Jesus
(Matthew 21:23-27; Luke 20:1-8)

27 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Jerusalem. Ma kaidaˈi sa Jesus leka kwau ˈi saena Luma Abu God, na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana na taki ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira ka leka maˈi siana.
28 Ma kira ka lidi ˈuri ana, "Na mamanaˈanga tae neˈe ˈoko toˈo ana fuana na sasilana ru neˈe ki kwa? Ma sa tai mo neˈe nia kwatea na mamanaˈanga neˈe fuamu?"
29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "ˈIu, nau ku lidi kaumulu basi ˈuana taˈi ru. Diˈia kamu olisia, nau ku fiˈi faˈarongo kaumulu ana na mamanaˈanga neˈe nau ku toˈo ana fuana sasilana ru neˈe ki.
30 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku, na mamanaˈanga neˈe sa John nia toˈo ana fuana na siuabuˈanga nia ˈita maˈi faˈasia ˈi fai? Nia ˈita maˈi ana God, nama nia ˈita maˈi ana na ngwae ki goˈo?"
31 Ma kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga ˈi safitada kwailiu kira ka ˈuri, "Tae neˈe kulu ke saea? Diˈia kulu olisia ma kulu ka ˈuri, 'Faˈasia maˈi God,' nia ke baˈa fata ˈuri, 'ˈIrai ma faˈuta mo neˈe noaˈa kamu kasi faˈamamana sa John?'
32 Ma noaˈa nia kasi leˈa logo fuana neˈe kulu ka fata ˈuri, 'Nia ˈita goˈo maˈi ana na ngwae ki.' " Kira sasi ˈuri osiˈana kira maˈungia na ngwae ki, duˈungana na ngwae ki taˈifau kira saiana sa John nia na profet mamana.
33 Nia neˈe, kira olisia sa Jesus ma kira ka ˈuri, "Kaimili kina goˈo."

Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Nauˈa bore naisi faˈarongo kamu logo ana na

mamanaˈanga faˈuta neˈe nau ku sasia ˈani ru neˈe ki.”

12

Na tarifulaˈa sulia na ngwae ni rao ˈi saena oˈola
(Matthew 21:33-46; Luke 20:9-19)

1 Sui, sa Jesus nia alaˈa fuana gwaungaˈi ngwae Jiu baera ki ˈani tarifulaˈa ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia fasia na oˈola. Ma nia ka saungaˈinia sakali kalia, ma ka ˈilia taˈi kilu fuana na ngisilana na fuaˈi ˈai ki fuana saungaˈilana waen, ma ka saungaˈinia taˈi luma fuana na foloˈa. Ma nia ka alua na oˈola nia saena limana ngwae ki neˈe kira rao ˈi saena. ˈUnaˈeri, nia ka leka naˈa ˈana ˈuana ta maˈe fanoa.
2 Ma kaidaˈi neˈe oˈola neˈeri nia maua, nia ka kwatea na ngwae ni rao nia fuana na ngwae neˈe kira rao ˈi saena oˈola nia, fasi ˈiri kike kwatea maˈi ta bali ana fuaˈi ru neˈe kira loiˈi ki.
3 Bore ma ngwae ni rao neˈeri ki kira firi ngasi ana, ma kira ka ulasia, ma kira ka olitaˈi ˈoˈo goˈo ˈada ana.
4 Goˈo, na ngwae ba nia toˈo ana na oˈola neˈeri ka kwatea laˈu ta ngwae ni rao. Ma na ngwae ni rao ˈi saena oˈola, kira ka kwaiˈia gwauna, ma kira ka mala taˈa liu naˈa ana.
5 ˈUnaˈeri na ngwae ba toˈo ana na oˈola, nia ka kwatea laˈu ta ngwae ni rao, ma kira ka saungia ka mae naˈa. Ma kira ka sasi logo ˈunaˈeri ana na ngwae ˈoro neˈe nia baˈeda ˈi buri ki. Kira ulasia ti ngwae, ma kira ka saungia ti ngwae ka mae.
6 ˈIu, ma taˈi ngwae naˈa neˈe nia toˈo ana fuana baˈelana, taˈi ngela mutaˈi nia naˈa neˈe ngwae neˈeri. Ma nia ka baˈea kwau, ma ka manata ˈuri, ‘Kira ke baˈa fuˈusi doe ana ngela nau.’
7 Bore ma, ngwae neˈe kira rao ˈi saena oˈola, kira fata fuada kwailiu ma kira ka ˈuri, ‘Nia naˈa neˈe na ngela na ngwae ba nia toˈo ana na oˈola. Leka maˈi kuke saungia, fasi ˈiri kulu ka toˈo ˈakulu ana ru nia ki taˈifau.’
8 Ma kira ka ngalia na ngela neˈeri, kira ka saungia ka mae, goˈo kira ka ˈui ˈania naˈa nonina ˈi maa faˈasia saena na oˈola neˈeri.”
9 Ma sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri, “Tae neˈe na ngwae neˈe nia toˈo ana na oˈola neˈeri ke baˈa sasia? Nia ke baˈa dao maˈi, ka saumusia na ngwae neˈeri ki. Sui nia ka kwatea naˈa oˈola nia fuana ngwae matamata ki.
10 Nia mamana kamu toˈomani na Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri,

‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi luma ki kira ˈaila ˈania, nia neˈe na fau neˈe talingaˈi ka liufia na fau ki taˈifau ana ˈodoa.
11 God neˈe faˈafulingani ru neˈeri, ma na lisilana ka leˈa liu.’ ”✡

12 Na faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira oga kike daua sa Jesus, osiˈana kira saiana neˈe sa Jesus nia fata sulia tarifulaˈa neˈeri fuana giosilada. Bore ma, kira maˈu ˈani fikuˈa neˈe, ma kira ka faˈasia, ma kira ka leka naˈa ˈada.

Na kwatelana na mani ana na takisi fuana na tatalafaˈa ˈi Rom
(Matthew 22:15-22; Luke 20:20-26)

13 Ti faˈinaˈonaˈo, kira kwatea ti Farasi ma ti ngwae ana ngwae sa Herod ki fuana saefilolana sa Jesus fasi ˈiri kike faˈarora niaˈa.
14 ˈIu, kira dao naˈa siana, ma kika fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata ˈae, kaimili saiana ru ˈoko saeˈe ki, ru mamana ki taˈifau goˈo. ˈOko faˈamanata goˈo ˈamu sulia mamanaˈanga ma kwaiogaiˈanga God fuana na ngwae ki. Ma ˈoe kosi ˈado goˈo faˈinia ta ngwae ˈani ta tae neˈe kira manata sulia. Ma noaˈa ˈoe kosi manata goˈo ˈuana na ˈinotoˈalana na ngwae. ˈIu, ˈoke saea basi fuaimili! Nia faˈuta? Na taki kia, nia luia na kwatelana na mani ana takisi fuana na ngwae gwaungaˈi ana ˈafutana ˈi Rom? Nia faˈuta? Nia bolo faˈinia kaimili ke kwatea takisi baera, nama noaˈa?”
15 Bore ma, sa Jesus nia sai goˈo ana sokeˈa kira, ma nia ka olisia ka ˈuri, “Faˈuta neˈe kamu ka sasi ˈuana na faˈaroralaku? Mulu ngalia maˈi ta selene. Nai lisia basi.”

✡ **12:11** Sam 118:22-23

16 Ma kira ka ngalia maˈi taˈi selene, ma
nia ka saefiloda ka ˈuri, “Na nununa sa tai
niniˈa? Ma na satana sa tai mo niniˈa?”
Ma kira olisia, kira ka ˈuri, “Na nununa
ma na satana na tatalafaˈa ˈi Rom.”
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu ka
kwatea fuana na tatalafaˈa ˈi Rom na ru
nia ki, ma kamu ka kwatea logo ru God ki
fuana God.”
Ma kira ka ˈarefo liu ˈania.

Tarifulaˈa sulia na tataˈenga faˈasia na maeˈa
(Matthew 22:23-33; Luke 20:27-40)

18 Sui, ti Sadusi kira leka maˈi siana
sa Jesus. Na Sadusi ki kira saea fasi
na ngwae ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu
faˈasia na maeˈa.
19 Ma kira ka saefiloa sa Jesus kira
ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata kwa,
sa Moses nia keresia na taki fuaka ka
alangaˈi ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae nia mae, ma
na ˈafe nia ka mauri ˈua, bore ma noaˈa
nia kasi toˈo ana ta ngela, na ngwaefuta
nia ka korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri,
fasi ˈiri kera ka toˈo ana ta ngela fuana
ka talafuila na ngwae neˈe nia mae naˈa.’
20 ˈIu, ma ana taˈi kaidaˈi, fiu ngwae
asina ki kira tua. Ma na ngwae ˈi naˈo
ka korea ta kini, ma ka noaˈa kasi alua
goˈo ta ngela, ma ngwae neˈeri ka mae
naˈa ana.
21 Sui ma, ruana ngwae ka korea laˈu na
kini baera, ma noaˈa nia kasi alua logo ta
ngela, ma ka mae logo ˈana. Sui ma uula
ngwae ka ˈunaˈeri logo.
22 Ma ka ˈunaˈeri logo fuana ai burina
ki taˈifau. Na fiu ngwae asina neˈeri ki
taˈifau goˈo neˈe kira korea kini neˈeri,
ma ka noaˈa kira kasi toˈo goˈo ana ta
ngela, ma kira ka mae taˈifau naˈa. Ma
ˈisilana, kini neˈeri ka mae logo.
23 ˈUri ma, ana asoa neˈe God ke taˈea
ngwae mae ki taˈifau faˈasia maeˈa, sa tai
ada neˈe na ˈafe nia? Sulia na fiu ngwae
asina neˈeri ki ba kira korekorea na kini
neˈeri taˈifau.”
24 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kau-
mulu rora liu naˈa, sulia kamu kasi sai
goˈo ana na Kerekereˈa Abu ki, ma na
ngasingasiˈanga God.
25 Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae mae ki kira
ke tataˈe laˈu fuana na mauriˈa, kira diˈia
naˈa ˈada na ˈainsel ki ˈi langi neˈe noaˈa
kira kasi kore kini naˈa.
26 ˈIu, nau ku faˈamanata kamu sulia
na tataˈenga faˈasia na maeˈa. Nau ku
saiana kamu toˈomani naˈa ˈi saena na
kerekereˈa sa Moses ana kula ba sulia na
mafula nia duˈafia na busuˈi ˈai baera.
God ka fata fuana sa Moses ka ˈuri, ‘Nauˈa
na God sa Abraham, ma na God sa Aesak,
ma na God sa Jakob.’
27 Na fadalana neˈe ˈuri, ngwae neˈeri
ki neˈe kira mae naˈa, God nia saea neˈe
nia God kira ˈua, osiˈana kira mauri ˈua
faˈinia. Kaumulu rora liu naˈa!”

Na fata totongaˈinga neˈe ˈinotoˈa
(Matthew 22:34-40; Luke 10:25-28)

28 Ma taˈi ngwae faˈamanata ana taki sa
Moses, nia ka rongoa alaˈanga neˈeri ki.
Ma nia ka saiana na olisiˈanga leˈa neˈe
sa Jesus sasia fuana ngwae Sadusi ki. Ma
nia ka leka maˈi, ka saefiloa sa Jesus ka
ˈuri, “Na taki faˈuta neˈe nia doe ka liufia
na taki sa Moses ki taˈifau kwa?”
29 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na taki
doe ka liufia taki ki taˈifau neˈe nia ˈuri,
‘Ngwae Jiu ki, muke fafarongo basi! Na
God kia, nia taˈi God goˈo.
30 ˈOke kwaima ana God ˈoe ˈani man-
atamu taˈifau, ma ˈani mangomu taˈifau,
ma ˈani liamu taˈifau, ma ˈani ngasingasi
lamuˈa taˈifau.’
31 Ma na ruana taki ka ˈuri, ‘ˈOke alafe
fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe
ˈoko alafe fuamu talamu.’ Noaˈa naˈa ta
taki laˈu neˈe nia doe ka liufia na ro taki
neˈeri ki.”
32 Ma na ngwae faˈamanata ana taki sa
Moses ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ngwae
faˈamanata ˈae, na olisiˈanga ˈoe nia leˈa
liu. Nia ka mamana, taˈifilia na Aofia
goˈo ˈana neˈe God, ma noaˈa naˈa ta god
matamata laˈu.
33 Ma ngwae ki kira ke alafe nama ana
God ˈania mangoda taˈifau, ma ˈania na
liada taˈifau, ma ˈania na ngasingasilada
taˈifau. Ma kira ka alafe fuana ngwae
ki taˈifau ka diˈia logo neˈe kira ke alafe
fuada talada. Ngwae neˈe roˈosulia ro
taki neˈeri ki, kira sasi ru talingaˈi ka li-
ufia kwatelana na kwaisuˈusiˈanga fuana
God.”
34 Ma sa Jesus ka lia saiana na
liatoˈongaˈa nia, ma ka fata ˈuri fuana,

"ˈOko karangi naˈa fuana God ke gwaungaˈi fafia maurilamu."

Ma buri ˈana naˈa, noaˈa ta ngwae kasi noniraˈa naˈa fuana saefilolana sa Jesus laˈu.

Sa Jesus nia ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo
(Matthew 22:41-46; Luke 20:41-44)

35 ˈUnaˈeri sa Jesus ka faˈamanata saena na Luma Abu God, nia ka saefilo ˈuri, "Nia faˈuta neˈe ngwae faˈamanata ana na taki sa Moses ki, kira saea na Christ neˈe ngwae ana na kwalafa sa David?

36 Na Anoˈi ru Abu ba nia faˈafata sa David ka ˈuri,
'God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko gwaungaˈi faˈinau, masia kaidaˈi nau kui alua malimae ˈoe ki ka roˈosuliˈo.'✡

37 "Sa David ana talana neˈe nia saea na Christ ˈani na 'Aofia.' Nia neˈe, na Christ nia noaˈa laˈu ˈalako ana kwalafa sa David goˈo ˈana. Niaˈa Aofia nia logo."

Na fikuˈa doe neˈeri, kira saeleˈa liu kaidaˈi kira fafarongoa sa Jesus.

Sa Jesus nia faˈamaˈu ˈania faˈamanataˈanga ana ngwae faˈamanata ana taki ki
(Matthew 23:1-36; Luke 20:45-47)

38 Ma sa Jesus ka faˈamanatada ka ˈuri, "Muke madafi kamu faˈasia na faˈamanata ana taki sa Moses ki, sulia kira oga liuˈa faˈinia toro rengorengo keta ki. Ma kira ka oga liu logo fasi na ngwae ki kike faˈaˈinotoˈada, ma ke fata leˈaleˈa fuada ˈi maana usiˈa ki.

39 Ma kira ka oga tuaˈa ˈi naˈo ana kula ˈinotoˈa ni tuaˈa ki saena luma fuana foˈongaˈa ki, ma ana kula leˈa ki kaidaˈi ana fangaˈa ki.

40 Sui bore ˈana, ngwae neˈe ki kira bilia na luma ma na ru gwaˈi ˈuru ki toˈo ani. Ma kira ka foˈo keta fasi ˈiri na ngwae ki ke tangoda. ˈIu, na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki neˈe kwaˈikwaˈinga kira ke baˈa taˈa liu fuada!"

Na kwateˈa na gwaˈi ˈuru
(Luke 21:1-4)

41 Sa Jesus nia tua saena na Luma Abu God karangia na kufikufi ru fuana alu maniˈa ˈi saena. Nia ka lisia ngwae neˈe kira kwatea mani kira ki. Ma na ngwae ˈoro neˈe kira toˈoru ki kira ka kwatea mani ˈoro.

42 Sui, nia ka lisia taˈi gwaˈi ˈuru dalaˈa liu. Nia leka maˈi, ma ka kwatea logo ro maga mani tiˈitiˈi ki.

43 Ma sa Jesus ka saea maˈi na fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri fuada, "Ru mamana nau ku saea fuaumulu, tae neˈe na gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe nia kwateˈa, nia doe ka liufia ngwae ki taˈifau neˈe kira kwate mani doe.

44 Osiˈana ngwae neˈe kira toˈoru ki, kira kwatea goˈo ˈada kala bali tiˈitiˈi ana toˈoruˈa kira ki. Bore ma, gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe, nia kwate taˈifau naˈa ana ru ki neˈe nia toˈo ani fuana tualana."

13

Kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga
(Matthew 24:1-14; Luke 21:5-19)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈasia na Luma Abu God, taˈi ngwae ana fafarongo nia ki ka fata ˈuri fuana, "Ngwae faˈamanata kwa, lisia basi na fau doe neˈe ki, ma na luma leˈa neˈe ki ana Luma Abu God!"

2 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, "ˈIu, ˈoko oga na luma doe neˈe ki ana Luma Abu God taka, ne baˈa! Noaˈa ta taˈi gwaˈi fau ˈi neˈe ana Luma Abu God ke baˈa teo laˈu ˈi fuila. Kira taˈifau kike baˈa takalo ˈi ano."

3 Ma kaidaˈi sa Jesus nia tua gwauna faˈi ua ˈi Olif neˈe nia tua bolo faˈinia na Luma Abu God, sa Peter, ma sa James, ma sa John, ma sa Andrew taˈifilida, kira leka maˈi siana, ma kira ka saefilo ˈuri ana,

4 "ˈOke saea basi fuaimili, ˈi angita neˈe ru neˈe ki ke baˈa dao maˈi? Ma ta tae neˈe ke baˈa fuli, fasi ˈiri ke faˈataˈinia kaidaˈi fuana ru neˈe ki taˈifau ke fuli, ma ka dao ˈani?"

5 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Kamu ke lialia leˈa, ma noaˈa kamu kasi alaˈania ta ngwae ka talaˈi rora amuˈa.

6 Sulia neˈe ngwae ˈoro ki kira ke baˈa dao maˈi ˈani sataku, ma kike fata ˈuri, 'Nauˈa naˈa neˈe na Christ!' Ma kike talaˈi rora ana ngwae ˈoro ki.

✡ **12:36** Sam 110:1

7 Ma kaidaˈi kamu rongoa fuˈanga ki,
ma na alaˈanga sulia na fuˈanga ki, noaˈa
kamu kasi figwanu. Ru ˈunaˈeri ki ke
baˈa dao maˈi, bore ˈana na ˈisilana ru
ki taˈifau noaˈa ˈua.
8 Na maˈe fanoa ki kira ke fuˈalida
kwailiu, ma na ˈinotoˈanga ki kira ke
fuˈalida kwailiu. Ma na tikitiki ki ke liu
ana kula ki taˈifau, ma na unifioloˈa ki ke
liu. Ma ru neˈeri ki kira neˈe etangilana
nonifiiˈa, diˈia goˈo ˈana na kini faˈafuta
ba nia talaˈae ka ngelafii.
9 "Ma kaumulu ke lialia leˈa. Ti ng-
wae ki ke baˈa dau kaumulu, ma kira
ke ngali kaumulu fuana na matalangaˈi
lamuˈa. Kike baˈa nangasi kamu ˈi saena
na luma fuana foˈongaˈa ki. Sulia kamu
faˈamamana nau, kike kwate kamu ke
uu ˈi naˈofana na gwaungaˈi ki ma na
ngwae ˈinotoˈa ki. Kaidaˈi neˈeri kamu
ke faˈarongoda ˈani nauˈa.
10 Ma kamu ke fata sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa fuana ngwae ki taˈifau saena maga-
lia.
11 Ma kaidaˈi kira ke dau kaumulu,
ma kira ka ngali kamu ˈuana na mata-
langaˈilamuˈa, noaˈa kamu kasi manata
ˈabera ˈuana ta alaˈanga faˈuta neˈe
kamu ke saea. Kamu ke saea goˈo amuˈa
ta alaˈanga neˈe Anoˈi ru Abu nia kwa-
tea fuaumulu ana kaidaˈi neˈeri. Sulia
alaˈanga ki neˈe kamu ke baˈa saea, nia
noaˈa laˈu na fatalaumulu talamuˈa. Na
alaˈanga neˈeri ki, nia ka leka maˈi faˈasia
na Anoˈi ru Abu.
12 Ma na ngwae ki, kike kwatea na ng-
waefuta kira ki talada fuana saungilada.
Ma na maˈa ki, kira ke sasi ˈunaˈeri logo
ana ngela kira ki. Ma na ngela ki, kira ke
olisuˈusuˈu ma kike baˈa kwatea na maˈa
ma teˈa kira ki fuana saungilada.
13 Ma na ngwae ki taˈifau, kira ke baˈa
suulangaˈi kaumulu, osiˈana kaumulu na
ngwae nau ki. ˈIu, ma diˈia sa tai neˈe nia
manata mamana aku ka dao ana faˈi asoa
isi, God ke baˈa faˈamauria.

Osilana Luma Abu God
(Matthew 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 "Ma kaumulu ke baˈa lisia na Ru Sua
ke tataˈe maˈi ana kula abu neˈe fuila
noaˈa nia kasi uu ana. Na ru taˈa neˈeri
ke faˈasua na Luma Abu God, ma ke sasi
ˈiri God ke malangisia." (Na alaˈanga
fuana na ngwae neˈe nia toˈomaˈi nia
ˈuri: ˈOko malingaˈi leˈa ana na fadalana
ru neˈe.) "Kaidaˈi muke lisia na ru neˈe
ki ke dao maˈi, na ngwae ki neˈe kira tua
ana na abaˈi kula ˈi Judea, kira ke tafi
ˈuana gwauna faˈi ua ki.
15 Ma ta ngwae neˈe ˈoko tua ˈi gwao-
fana luma, tafi naˈa, noaˈa ˈoe kosi koso
laˈu maˈi ˈuana saena na luma ˈoe fuana
ngalilana ta ru.
16 Ma na ngwae neˈe ˈoko tua ˈi saena
na oˈola ˈoe, tafi naˈa, noaˈa ˈoe kosi oli
laˈu ˈi fanoa ˈuana na toro keta ˈoe.
17 Ma ana faˈi asoa neˈeri ki, nia ke baˈa
taˈa fuana na ˈafe ina ki, osiˈana neˈe nia
ˈafitaˈi fuada neˈe kike tafi, ma ka taˈa
logo fuana na ˈafe ki neˈe kira toˈo ana
na ngela tiˈitiˈi ki.
18 Kamu ke foˈo fuana God fasi ˈiri ru
neˈeri ki noaˈa kasi dao laˈu maˈi ana
kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa.
19 Duˈungana na nonifiiˈanga ana faˈi
asoa neˈeri ki, nia ke baˈa taˈa ka liufia na
nonifiiˈanga neˈe ngwae saena magalia ki
kira saiana, ˈita ˈua maˈi ana safalilana
kaidaˈi God nia saungaˈinia na magalia
ka dao ana kaidaˈi neˈe. Ma nia noaˈa
naˈa ta ru ˈunaˈeri neˈe ke fuli maˈi ˈi
buri.
20 Ma diˈia God kasi faˈadokodokoa
kaidaˈi ana nonifiiˈanga, nia ˈafitaˈi
neˈe ta ngwae ke mauri. Ma nia
faˈadokodokoa kaidaˈi neˈeri fuana
leˈalana ngwae neˈe nia filida ki.
21 "ˈIu, diˈia ta ngwae fata ˈuri fuau-
mulu, 'Lisia basi, nia naˈa neˈe na Christ,'
nama ka fata ˈuri, 'Lisia basi, nia naˈa
ˈi loˈoko,' noaˈa kamu kasi faˈamamana
nia.
22 Sulia na ngwae ˈosoˈoso ki ke baˈa
dao maˈi, kira ke fata ˈuri, 'Nauˈa na
Christ,' faˈinia na ngwae ˈosoˈoso ki kira
ke fata ˈuri, 'Nauˈa na profet.' Ma kira ke
sasia faˈanadaˈa ki fasi ˈiri ke talaˈi rora
ana na ngwae neˈe God nia filida ki, bore
ma nia ˈafitaˈi liu fuada.
23 Kamu ke lialia leˈa! Nau ku faˈarongo
kaumulu naˈa ˈi naˈo, sui mala ru neˈe ki
ka fiˈi dao maˈi.

Na daolana maˈi na Ngela Ngwae
(Matthew 24:29-35; Luke 21:25-33)

24 "Ma kaidaˈi neˈe nonifiiˈanga neˈeri
ke sui,

‘God ke fonea na madaˈafi, ma na madamo, ma noaˈa keroˈa kasi sina.
25 Ma God ke sasi na bulubulu ki, kira ke baˈa ˈasida faˈasia mamanga.
Ma God ke sasi na ru ˈi langi ki, kira ke leka rora faˈasia fulida.’✡

26 “ˈUnaˈeri mala, nauˈa na Ngela Ngwae, nau ku fiˈi dao tafa maˈi. Nau kui dao maˈi faˈinia na ngasingasiˈanga doe, ma na ngwasinasinaˈanga doe ˈi fafona na gwaˈi salo ki.
27 Ma nau kui baˈa kwatea na ˈainsel nau ki saena magalia taˈifau, fasi ˈiri kira ke ukua maˈi na ngwae neˈe God filida ki.”

Ru neˈeri ki taˈifau neˈe Jesus saea fuada ke baˈa dao mamana

28 Goˈo, sa Jesus ka fata sulia tarifulaˈa ka ˈuri, “Kamu ke manata basi sulia na ˈai figi ki. Kaidaˈi kamu lisia na rauna nia ngosa, muke saiana na kaidaˈi fuana unitaˈi ˈakoˈakoˈa nia dao karangi naˈa.
29 Ka ˈunaˈeri logo, kaidaˈi kamu lisia na nonifiiˈanga neˈeri ki ke baˈa dao maˈi, muke saiana na olilaku maˈi nia karangi naˈa.
30 Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, ngwae ki taˈifau neˈe kira mauri ana kaidaˈi neˈe, noaˈa kira kasi mae ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.*
31 ˈI langi ma na magalia neˈe ke baˈa sui, bore ma fatalaku noaˈa kasi sui.

Noaˈa ta ngwae kasi saiana asoa nama kaidaˈi neˈeri
(Matthew 24:36-44)

32 “Noaˈa ta ngwae kasi saiana kaidaˈi mamana neˈe nau kui oli maˈi ana. Na ˈainsel ki ˈi langi bore noaˈa kasi saiana, ma nauˈa na Ngela bore, noaˈa naisi sai logo ana. God na Maˈa taˈifilia goˈo neˈe nia saiana.
33 Kamu ke lialia leˈa, ma muke kwaimasi, sulia kamu kina ˈi angita neˈe kaidaˈi neˈeri ke dao maˈi ana.
34 Na olilaku maˈi neˈe ke diˈia ta ngwae neˈe nia leka ana fanoa tau, ma ka alua na luma nia saena limana na ngwae ni rao nia ki. Nia kwatea raoˈa ki fuada toˈotoˈo. Ma nia ka saea fuana na ngwae neˈe nia lia sulia sinamaa fasi ˈiri ke lialia leˈa masia daolana.
35 Nia neˈe, kamu ke lialia leˈa, sulia nia noaˈa kamu kasi saiana na kaidaˈi neˈe nai baˈa dao maˈi, diˈia ngwae ˈaˈana ana luma. Nia ke dao maˈi saˈulafi taka, nama saena tofongana na rodo, nama kalokaloˈa, nama ˈofodangi kaidaˈi sina fiˈi raˈe maˈi.
36 Ma diˈia nia dao ˈaliˈali goˈo maˈi, nia ka taˈa liu fuamuˈa, diˈia nia dao toˈomulu kaidaˈi neˈe kamu maliu.
37 Ma ta ru neˈe nau ku saea fuaumulu, na ru ba nau ku saea logo fuana na ngwae ki taˈifau nia ˈuri: Kamu ke lialia leˈa!”

14

Na fata abu doe ki kira saungaˈinia manataˈanga ago fuana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Ro faˈi asoa ki ˈi naˈona na Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa,* ma na fangaˈa neˈe Jiu ki kira saiana ˈanilana na beret neˈe nia noaˈa ta isi ˈi saena. Na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira ka fiku lokoˈi ru fuana dau agolana ma saungilana sa Jesus.
2 Kira fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi sasia ana kaidaˈi ana Fangaˈa, ˈasu ˈubani na ngwae ki kira ka fiˈi fuˈalikulu.”

Taˈi kini nia ngwaia sa Jesus ana fanoa ˈi Betani
(Matthew 26:6-13; John 12:1-8)

3 Ana kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈi saena maˈe fanoa ˈi Betani, nia ka fanga ˈi saena luma sa Simon na ngwae neˈe kuu nia saungia ˈi naˈo. Ma taˈi kini ka leka maˈi siana faˈinia na biˈi nura neˈe kwanga liu,† ma nia fungu ˈani na ngwaingwai neˈe moko ufiufi leˈa,‡ ma na folilana ka doe liu. Nia ˈifingia na maana biˈi nura

✡ **13:25** Aesea 13:10; 34:4; Esikiel 13:7; Joel 2:10, 31; 3:15 * **13:30** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi. * **14:1** Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa Fangaˈa neˈe Jiu ki sasi fuana manataˈanga toˈona kaidaˈi koˈo bora kira ki leka faˈasia Ejipt. † **14:3** Na kukfikufi ru neˈe kwanga liu neˈe kira saea ˈani alabaster na fau neˈe madumadu liu. ‡ **14:3** Na ngwaingwai neˈe moko ufiufi leˈa neˈe kira saea ˈani nad.

ne'eri, ma ka kisitani na'a ngwaingwai
moko le'a ne'eri fafona gwauna sa Jesus.
4 Ma ti ngwae ne'e kira tua 'i ne'eri,
kira ka saeta'a, ma kira ka fata fuada
kwailiu kira ka 'uri, "Fuila noa'a nia kasi
fa'alia na ngwaingwai moko le'a ne'e re!
5 Fuila nia ka 'oifoli 'ani 'uana ti mani
'oro,§ fasi 'iri nia ke ngalia mani ne'eri,
ma ka kwatea fuana na ngwae dala'a ki."
Ma kira ka balufia kini ne'eri.
6 'Una'eri sa Jesus nia ka rongoa, ma ka
fata 'uri, "Mulu alua nia tua 'ana! Noa'a
kamu kasi fata fa'alia la'u. Nia sasia
rao'a le'a liu fuaku.
7 Na ngwae dala'a ki kira tua tari go'o
'ada fa'i kamu. Ma di'ia kamu oga, kamu
ke 'afida go'o amu'a ana ta kaida'i. Bore
ma nau noa'a kusi tua tau go'o fa'i kamu.
8 Nia sasia ru ne'e nia bolo fa'inia
sasilana. Nia kisita'inia na ngwaingwai
moko le'a ne'e 'i noniku 'i na'o ana
maelaku fuana sasi aka'u 'anga fuana
kwaiatolaku.
9 Ru mamana nau ku saea fuamu'a, ana
kula ki ta'ifau saena magalia ne'e kira ke
ala'a sulia na Fa'arongo'a Le'a ne'e, kira
ke ba'a ala'a logo sulia ru ne'e nia sasia
aku fuana manata'anga to'ona."

Sa Judas nia alafafia na kwatelana sa Jesus fuana na malimae nia ki
(Matthew 26:14-16; Luke 22:3-6)

10 Sui sa Judas Iskariot, ta'i ngwae
ana na akwala ma ro fafarongo nia ki,
nia leka fuana na fata abu doe ki, ka
fa'arongoda 'uri, "Nai ba'a kwatea sa
Jesus fuaumulu."
11 Ma kira ka saele'a liu sulia ru ne'e
nia saea, ma kira ka alanga'i fuana kwa-
telana selene fuana. Ma sa Judas ka
tala'ae na'a fuana lia'a 'uana ta kaida'i
le'a fuana kwatelana sa Jesus fuada.

Na Fanga'a ana Daofa'i Liu'a
(Matthew 26:17-25; Luke 22:7-14, 21-23; John 13:21-30)

12 Ana etana fa'i asoa ana Fanga'a ana
beret ne'e nia noa'a ta isi 'i saena, fa'i
asoa ne'eri ne'e kira saungia kala sip-
sip fuana na Fanga'a ana Daofa'i Liu'a.
Kaida'i ne'eri, fafarongo sa Jesus ki kira
ka saefilo 'uri ana, "'I fai ne'e 'oko oga
kaimili ke leka ma mika sasi aka'u ana
na Fanga'a ana Daofa'i Liu'a fuamu?"
13 Ma sa Jesus ka fata fuana ta ro
ngwae ada ka 'uri, "Moro ru'u saena 'i
Jerusalem, ma ta'i ngwae ne'e nia ngalia
na fa'i kafo, nia ke ba'a saka fuamuro'o.
Moke leka 'i burina
14 'uana ta luma 'i ne'eri ne'e nia
ru'u 'i saena. Moro ke saefilo 'uri ana
na ngwae ne'e nia to'o ana na luma
ne'ana, 'Na ngwae Fa'amanata nia saea
ne'e ma'e luma 'i fa'i ne'e nia ke 'ania
na Fanga'a ana Daofa'i Liu'a fa'inia na
fafarongo nia ki?'
15 Ma nia ke ba'a fa'ata'inia ta'i ma'e
luma doe ne'e nia tua 'i lifua. 'I ne'eri na
ru ki ta'ifau nia kwaima'akwali na'a. Ma
moro ka sasi aka'u ana na ru ki ta'ifau
fuakulu 'i ne'eri."
16 'Una'eri ma, na ro fafarongo ne'eri
ki kera leka, ma kera ka ru'u na'a 'i
Jerusalem, ma kera ka lisia na ru ki
ta'ifau nia di'ia nama ne'e sa Jesus nia
saea fuadaro'o. Ma kera ka sasi aka'u ana
ru ki ta'ifau fuana Fanga'a ana Daofa'i
Liu'a.
17 Ma nia sa'ulafi na'a, sa Jesus ka dao
ma'i fa'inia na akwala ma ro fafarongo
nia ki.
18 Ma kaida'i kira fanga, sa Jesus ka
fata 'uri, "Na ru mamana nau ku saea
fuaumulu, ta'i ngwae aumulu ke ba'a
kwate nau fuana na malimae nau ki. Ta'i
ngwae aumulu ne'e nia fanga go'o 'ana
fa'inau ana kaida'i ne'e."
19 Ma na fafarongo nia ki, kira ka
tala'ae na'a ana liadila'anga, ma kira ka
saefiloa sa Jesus, ta'i ta'i ngwae'a, ma
kira ka 'uri, "Noa'a naisi kwate'o fuana
malimae 'oe ki kwa!"
20 Ma sa Jesus nia olisida ka 'uri, "Nia
ne'e ta'i na'a aumulu na akwala ma ro
fafarongo nau ki, ma nia ta ngwae ne'e
ke alua afu beret nia 'i saena na dako
fa'inau.
21 Ma nau, na Ngela Ngwae, nai ba'a
mae di'ia na Kerekere'a Abu ki ba fata
suli nau. 'Una'eri bore ana, kwaimanatai
liu fuana na ngwae ne'e ke ba'a kwate
nau fuana na malimae nau ki! Nia le'a
fuana na ngwae ne'eri di'ia nia noa'a
kasi futafuta go'o."

§ **14:5** mani 'oro Fa'afoli 'ani 'uana mani bolo fa'inia folifoli'a ana ta'i fa'i ngali.

Na fangaˈa Aofia saˈulafi
(Matthew 26:26-30; Luke 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

22 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa, sa Jesus nia ngalia taˈi afu beret, ma ka baˈatafea God, sui ka ngiia. Nia ka kwatea fuana na fafarongo nia ki, ka fata ˈuri, “Ngalia muke ˈania. Nia naˈa neˈe noniku.”
23 Sui nia ka ngalia na titiu ˈi waen, ma ka baˈatafea God, sui ka kwatea fuada. Ma kira taˈifau kika kwaˈu ana.
24 Ma nia ka fata ˈuri, “Nia naˈa neˈe ˈabuku neˈe nia igo fuana ngwae ˈoro ki fuana faˈangasilana na fau alangaˈinga faolu God.✡
25 Ru mamana nau ku saea fuaumulu, nau noaˈa kusi kwaˈufia naˈa na waen neˈe leleka ka dao ana faˈi asoa nau kui kwaˈufia laˈu na waen neˈe, kaidaˈi God ke gwaungaˈi fafia ngwae ki taˈifau.”
26 Buri ˈana kira ka ngulia faˈi ngu, sui kira ka leka ˈuana na ua ˈi Olif.*

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke baˈa tofea niaˈa
(Matthew 26:31-35; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

27 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu taˈifau goˈo neˈe kamu ke baˈa tafi faˈasi nau. Sulia na Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri,
‘God ke saungia ngwae neˈe nia lia sulia na sipsip ki, ma na sipsip ki taˈifau kira ka takalo.’✡

28 “Ka ˈunaˈeri bore ˈana, ˈi buri ˈana nau kui tataˈe laˈu ˈuana mauriˈa, nau kui etaeta ˈi naˈo aumulu ˈuana ˈi Galili.”
29 Ma sa Peter nia olisia ka ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu neˈe nau kui leka faˈasiˈo, sui bore ˈana ngwae ki taˈifau kira ke leka faˈasiˈo!”
30 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Nau ku saea fuamu. Naˈona na karai ke angi ro ru saena rodo neˈe ˈi taˈena, ˈoke tofe uulufau ˈoko kina nau.”
31 Ma sa Peter nia olisi ngasingasiˈa ana ka ˈuri, “Sui bore ˈana nau ku mae faˈi ˈoe, nia ˈafitaˈi nau ku saea fasi nau ku kina ˈoe!”
Ma na fafarongo ki taˈifau goˈo neˈe, kira saea logo taˈi ru neˈeri.

Sa Jesus nia foˈo ˈi Getsemani
(Matthew 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 Sui sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira ka leka ˈuana taˈi kula kira saea ˈani ˈi Getsemani. Kaidaˈi kira dao naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke tua ˈaumulu ˈi neˈe kaidaˈi nau kui foˈo ˈaku.”
33 Sui nia ka talaˈia sa Peter, ma sa James, ma sa John faˈinia. Ma nia ka kwaimanatai liu ma ka liadila.
34 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na liaku nia figwanu ka doe liu, ma nia bolo faˈinia naˈa saungilaku. Muke tua ˈi neˈe, kamu ka ada, ma muke lialia faˈinau.”
35 Ma nia ka ˈidu tiˈitiˈi kwau, ma ka bobo uruuru ˈi ano. Ma nia ka foˈo fasi ˈiri diˈia nia talangwaraˈu goˈo ˈana, kwate noaˈa nia kasi liu saena kaidaˈi ana nonifiiˈanga.
36 Ma nia ka foˈo ka ˈuri, “Maˈa ˈae, na ru ki taˈifau nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuamu. ˈOke lafua ˈamu na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau. Sui bore ˈana, nia noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia kwaiogaiˈanga ˈoe lala.”
37 Sui sa Jesus ka oli maˈi, ma ka dao toˈona na uulu fafarongo nia ki, kira maliu goˈo ˈada. Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Simon ˈae, faˈuta neˈe ˈoko maliu kwa? Fuila ˈoke ada faˈinau sulia ta taˈi agi rodo tiˈitiˈi bore ˈana.”
38 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke ada, muke lialia ˈani foˈongaˈa sasi na ilitoˈonga kata liufi kamu. Sulia kaumulu oga sasilana ru leˈa ki, bore ma nonimuˈa nia ngwataˈutaˈu liu.”
39 Ma sa Jesus ka leka laˈu faˈasida, ma ka foˈo, ma ka saea logo taˈi alaˈanga ba kiri.
40 Sui nia ka oli laˈu maˈi fuada, ma ka dao toˈoda kira maliu laˈu, sulia neˈe maada mamaliuˈa liu. Ma noaˈa kira kasi sai naˈa ana na ru neˈe kira ke saea fuana.
41 Ma kaidaˈi nia oli laˈu maˈi ana uula kaidaˈi, nia ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu maliu ˈua niniˈa? Nia leˈa naˈa! Lia basi, kira ke kwate nau naˈa, na Ngela Ngwae, saena limana na ngwae taˈa ki. Na kaidaˈi baera nia dao naˈa maˈi!

✡ **14:24** Jeremaea 31:31 * **14:26** ua ˈi Olif Na ua neˈe, na ˈai neˈe kira saea ˈani Olif ki ˈoro liu ana. ✡ **14:27** Sekaraea 13:7

42 Tataˈe, kulu leka naˈa. Lia basi,
na ngwae ba nia kwate nau fuana na
malimae nau ki, nia dao naˈa maˈi!”

Na daulana sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

43 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa goˈo
ˈana, sa Judas, taˈi ngwae ana na akwala
ma ro fafarongo nia ki, ka dao naˈa maˈi.
Taˈi fikuˈa doe leka maˈi faˈinia faˈasia
na fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki,
ma na ngwae faˈamanata ana taki ki. Ma
kira ka ngalia maˈi na sele ni ofoˈa ki ma
na subi ki.
44 Ma sa Judas, na ngwae neˈe ke kwate
sa Jesus fuada, nia ka kwatea na maˈetoto
fuana fikuˈa neˈeri ka ˈuri, “Na ngwae
neˈe nau kui nonoˈia,† na ngwae neˈe
kamu oga. Kamu ke daua, ma kamu ke
talaˈia kwau.”
45 ˈUnaˈeri, sa Judas nia dao, nia ka leka
naˈa kwau siana sa Jesus, ma ka fata ˈuri,
“Ngwae Faˈamanata ˈae!” Goˈo, nia ka
nonoˈia naˈa.
46 Ma kira ka daua naˈa sa Jesus, ma
kira ka loba.
47 ˈIu, ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae
neˈe nia tataˈe karangi goˈo ana, nia lafua
naˈa sele nia, ma ka kwaˈi muusia na
alingana na ngwae rao ˈingataˈi fata abu.
48 Ma sa Jesus ka saefilo ˈuri ada, “ˈUri
ma kaumulu fia nauˈa ta ngwae bili
niniˈa? Nia niniˈa muka dao naˈa maˈi
faˈinia na sele ki, ma na subi ki fuana
daulaku?
49 Tau naˈa maˈi, nau ku faˈamanata
kamu ˈi saena na Luma Abu God, bore
ma noaˈa kamu kasi dau nau goˈo. Ma
na ru niniˈa kamu sasia, nia faˈamamana
na Kerekereˈa Abu.”
50 ˈUnaˈeri goˈo, fafarongo nia ki taˈifau
kira ka faˈasia, ma kira ka tafi naˈa ˈada.
51 Ma taˈi ngwae fiˈi doe neˈe nia toro
goˈo ana na toro folo, nia leka maˈi buri
ˈana sa Jesus. Ana kaidaˈi kira daua naˈa
ngwae fiˈi doe neˈe,
52 na toro nia ka angosi naˈa faˈasia, ma
nia ka tafi dadara naˈa ˈana.

Sa Jesus nia uu ˈi naˈona faˈinaˈonaˈo ki
(Matthew 26:57-68; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

53 ˈUnaˈeri, kira ka talaˈia sa Jesus
ˈuana luma ˈingataˈi fata abu. Ma na fata
abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, ma
na ngwae faˈamanata ana na taki ki, kira
fiku ˈi neˈeri.
54 Ma sa Peter nia ˈisi buri tau naˈa
kwau, ma ka ruˈu logo saena na faˈi labu
ana luma na ˈingataˈi fata abu. Nia ka tua
ˈana ˈi neˈeri faˈinia na ngwae folo ki, ma
nia ka rara ˈana ˈi ninimana na mafula.
55 Goˈo, na fata abu doe ki, ma na
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru taˈifau, kira ka
sasi ˈuana daoˈa toˈona ta ru taˈa fuana
fafilana ana sa Jesus fasi ˈiri kira ke
saungia, bore ma kira kasi dao toˈona
goˈo ta ru ana niaˈa.
56 Ma na ngwae ˈoro ki, kira ka soke
fafia sa Jesus, bore ma alaˈanga kira ki
noaˈa kasi alu taˈi ru.
57 Ma ti ngwae kira tataˈe logo, ma kira
ka soke fuana sa Jesus kira ka ˈuri,
58 “Kaimili rongoa nia fata ˈuri, ‘Nau
kui baˈa osia na Luma Abu God neˈe
ngwae ki kira saungaˈinia, ma ˈi saena
uulu faˈi asoa ki, nau kui saungaˈinia laˈu
ta Luma Abu neˈe noaˈa laˈu na ngwae ki
neˈe kira saungaˈinia.’ ”
59 Ma kiraˈa bore, na alaˈanga kira ki
noaˈa kasi alu taˈi ru.
60 Ma na ˈingataˈi fata abu nia uu ˈi
naˈoda, ma nia ka lidia sa Jesus ka ˈuri,
“ˈUri ma, noaˈa ˈoe kosi toˈo goˈo ana ta
alaˈanga fuana olisilana alaˈanga neˈe ki,
neˈe ngwae neˈe ki kira fai fafiˈo ˈania?”
61 Bore ma sa Jesus noto goˈo ˈana, ma
ka noaˈa kasi olisia goˈo. Ma na ˈingataˈi
fata abu nia saefiloa laˈu ka ˈuri, “ˈUri
ma, ˈaeˈo neˈe na Christ baera, na Ngela
God?”
62 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈIu,
nauˈa neˈe niaˈa. Ma ˈoke baˈa lisia
nauˈa, na Ngela Ngwae, ke tua ˈi bali lima
ˈoloˈolo ana na God ngasingasiˈa. Nai
baˈa gwaungaˈi faˈinia, ma nau kui oli

† **14:44** Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈianga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia. Nia bolo faˈinia na fafarongo ka fata leˈaleˈa na faˈamanata nia ˈani nonoˈilana limana.

maˈi faˈasia ˈi langi fafona na gwaˈi salo ki.”
63 Goˈo na ˈingataˈi fata abu neˈeri nia ka gasia na toro keta nia talana ka faˈataˈinia na saetaˈanga nia, ma ka fata ˈuri, “Kulu kasi oga laˈu ta ngwae ni fata faˈamamana!
64 Kaumulu tala rongoa naˈa nia faˈabolotaˈinia faˈinia God! Kamu manata faˈuta ana?”
Ma kira taˈifau goˈo, kira ka saea fasi nia rora naˈa, ma nia bolo faˈinia kira ke saungia naˈa.
65 Ma ti ngwae ada kira ka talaˈae fuana ngisulilana sa Jesus, ma kira ka firi bokota na maana, ma kira ka kumua. Ma kira ka fata ˈuri, “Saea basi sa tai neˈe nia kumuˈu?” Ma na ngwae folo ki kira ka talaˈia, ma kira ka suulangani kwai liu ana.

Sa Peter nia tofe fafia sa Jesus
(Matthew 26:69-75; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

66 Sa Peter nia tua ˈua goˈo ˈana ˈi saena faˈi labu, kaidaˈi kira matalangani sa Jesus. Taˈi kini sariˈi rao fuana ˈingataˈi fata abu nia dao maˈi.
67 Ma kaidaˈi nia lisia sa Peter neˈe nia rara ˈana, nia ka lia saga kwau fuana, ma ka fata ˈuri, “ˈOko tua logo faˈinia sa Jesus, na ngwae ba faˈasia na maˈe fanoa ˈi Nasaret.”
68 Ma sa Peter nia tofe ka ˈuri, “Nau ku kina, nau kusi saiana ru neˈe ˈoke fata sulia.” Ma nia ka ruˈu kwau ana maˈe taˈelo. Ma ana kaidaˈi neˈe goˈo, na karai ka angi naˈa.
69 Ma na kini sariˈi rao baera nia lisia laˈu ˈi neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana ngwae ki neˈe kira uu kalikalia ˈi neˈeri, “Nia ta ngwae logo ada ne!”
70 Ma sa Peter ka tofea logo.
Ma kaidaˈi tiˈitiˈi ˈi buri ˈana, na ngwae ki neˈe kira uu karangi, kira ka fata ˈuri laˈu fuana sa Peter, “Nia ˈafitaˈi liu ˈoko tofea fasi ˈaeˈo noaˈa laˈu ta ngwae ada, sulia ˈaeˈo logo neˈe ˈoko leka maˈi faˈasia na abaˈi kulu ˈi Galili.”
71 Sui sa Peter ka talitali ka ˈuri, “Alu God ke kwatea na kwaˈikwaˈinga fuaku, diˈia nau kusi fata mamana! Nau noaˈa kusi saiana na ngwae neˈe kamu fata sulia!”
72 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na karai ka ruana fai angiˈa naˈa. Ma sa Peter ka manata toˈona na alaˈanga ba sa Jesus nia saea fuana ba nia ˈuri, “ˈI naˈona na karai ka angi ro fau, ˈoko sae uulu fau ana, ˈoko kina nau.” Ma kaidaˈi sa Peter nia manata toˈona ru neˈeri, nia ka angi ikaika naˈa.

15

Kira talaˈia sa Jesus siana sa Paelat
(Matthew 27:1-2, 11-16; Luke 23:1-5, 13-25; John 18:28—19:16)

1 Ana ˈofodangi laˈa bilabila, na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru kira fiku ˈaliˈali maˈi. Goˈo na fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki, kira ˈi saena fikutaˈi ngwae neˈe. Kira fiku lokoˈi ru fuana tae neˈe kira ke sasi ana sa Jesus. Sui kira ka firiˈia sa Jesus ˈani sene, ma kira ka talaˈia kwau fuana kwatelana fuana sa Paelat, na ngwae doe faˈasia ˈi Rom.
2 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo neˈe tatalafaˈa ngwae ˈi Jiu ki kwa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia neˈana ˈoko saea naˈa.”
3 Na fata abu doe ki kira ka fai fafia ana ru rora ˈoro ki.
4 Ma sa Paelat ka saefiloa laˈu ka ˈuri, “ˈOke rongoa basi na ru ˈoro ki neˈe kira fai fafiˈo naˈa ˈani! ˈUri ma ˈoe kosi olisida laˈu kwa?”
5 Bore ma sa Jesus noaˈa kasi saea goˈo ta alaˈanga, ma sa Paelat ka ˈarefo liu.
6 ˈIu, ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, sa Paelat nia ˈidufaˈi logea taˈi ngwae faˈasia na lokafo neˈe ngwae ki kira gani ˈuana.
7 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae neˈe satana sa Barabas nia tua logo ˈi saena lokafo, osiˈana nia logo neˈe taˈi ana ngwae taˈa neˈe kira sau ngwae ana fuˈanga faˈinia ngwae Rom ki.
8 ˈUnaˈeri na fikuˈa ki kira fiku maˈi, kira ka gania sa Paelat fuana ke logea taˈi ngwae faˈasia na lokafo sulia falafala neˈe nia ˈidufaˈi sasia maˈi ana kaidaˈi ˈunaˈeri ki.
9 Ma nia ka saefilo kira ma ka ˈuri, “ˈUri ma kaumulu oga nau kui logea na tatalafaˈa Jiu ki fuamuˈa?”

10 Sulia sa Paelat saiana naˈa neˈe
fata abu doe ki kira kwatea maˈi sa
Jesus siana, duˈungana manataˈi ngwae
ogalaˈa kira goˈo.
11 Bore ma, na fata abu doe ki kira
fataliana na fikuˈa neˈeri, fasi ˈiri kike
gania sa Paelat fuana logelana maˈi sa
Barabas fuada.
12 Ma sa Paelat ka saefilo laˈu ˈuri ana
na fikuˈa neˈeri, "ˈIrai ma ta tae neˈe nau
kui sasia ana na ngwae neˈe kamu saea
ˈani tatalafaˈa Jiu ki?"
13 Ma kira ka ako kira ka ˈuri, "ˈOke
fotofafia ana ˈai rara folo!"
14 Ma sa Paelat nia saefiloda ka ˈuri, "Ta
roraˈa tae neˈe nia sasia?"
Ma kira ka ako doe liu laˈu, kira ka ˈuri,
"Fotofafia ana ˈai rara folo!"
15 Ma sa Paelat ka logea kwau
sa Barabas fuada, sulia nia oga ke
faˈasaeleˈa na manatalana na fikuˈa
neˈeri. Sui, nia ka kwatea sa Jesus fuana
na nangasilana, ma ka kwatea fuana
fotoˈilana ˈi tufungana na ˈai rara folo.

Na ngwae ana ofoˈa ki kira ngongoa sa Jesus
(Matthew 27:27-31; John 19:2-3)

16 Na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka
talaˈia naˈa kwau sa Jesus ˈi saena na
faˈi labu ana luma doe sa Paelat, ma kira
ka karumia maˈi na ngwae ana ofoˈa ki
taˈifau.
17 Ma kira ka faˈaruˈufia ˈani taˈi ifi
borabora'a keta, ma kira ka ˈerea na
taˈi ˈeregwau ana kwalo ngarangaraˈa,
ma kira ka duˈua ˈani gwauna diˈia ta
tatalafaˈa.
18 Sui kira ka ilifaˈinia na faˈadoelana
ma kira ka fata ˈuri, "Na tatalafaˈa Jiu ki,
ˈoke mauri tau amu!"
19 Sui kira ka kwaiˈia gwauna ˈani afu
ˈai, ma kira ka ngisulia, ma kira ka bobo
uruuru ˈi naˈona, diˈia neˈe kira faˈadoea.
20 Ma kaidaˈi neˈe kira ngongoa ka sui
naˈa, kira ka kanusua na ifi borabora'a
keta nia faˈasia. Sui kira ka faˈaruˈufia
laˈu ˈani ifi nia talana. ˈUnaˈeri kira ka
talaˈia naˈa fuana na fotoˈilana ana ˈai
rara folo.

Kira fotofafia sa Jesus ana ˈai rara folo
(Matthew 27:32-44; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

21 Ma ana kaidaˈi kira leka kwau sulia
na tala, kira dao toˈona taˈi ngwae satana
sa Simon, maˈa sa Aleksanda, faˈinia sa
Rufus. Niaˈa na ngwae faˈasia na fanoa
ˈi Saeren. Nia leka maˈi ma ka ruˈu
saena ˈi Jerusalem faˈasia taˈi kula maˈi
ˈi maa. Ma na ngwae ana ofoˈa ki, kira
ka suˈumaˈinia fasi ˈiri nia ngalia na ˈai
rara folo sa Jesus.
22 Ma kira ka talaˈia kwau sa Jesus
ˈuana taˈi kula neˈe kira saea ˈani ˈi
Golgota. Ma fadalana neˈe ˈuri, "Na Lasi
Ngwae."
23 Ma kira ka kwatea na waen neˈe
kira dola faˈinia ru neˈe kira saea ˈani
Mira, taˈi suluˈi ru fuana faˈamabelana
fiiˈa, bore ma sa Jesus noaˈa kasi kwaˈufia
goˈo.
24 Ma kira ka fotofafia ˈi tufungana ˈai
rara folo. Ma kira ka daroˈia na ifi nia
ki ˈi safitada kwailiu. Kira ka masa diˈia
daisiˈanga fasi ˈiri kira ke dao toˈona sa
tai ada neˈe ke ngalia ta ifi.
25 Ana na sikona kadi sina ˈofodangi,
kira fotofafia ana ˈai rara folo.
26 Ma kira ka alua ˈi gwauna ˈai rara
folo taˈi kerekereˈa ana kwaigiosi ˈanga.
Kira keresia ka ˈuri, "Na ngwae tata-
lafaˈa Jiu ki."
27-28 Ma kira ka fotofafia logo ro ngwae
bili ki ˈi tufungana na ro ˈai rara folo ki
faˈinia sa Jesus. Ta ngwae ˈi bali ˈoloˈolo
ana, ma ta ngwae ˈi bali mauli ana.
29 Ma na ngwae ki kira liu, kira ka
nanga nangataˈinia gwauda, ma kira ka
fata buri tolingaˈi kwau ana sa Jesus, ma
kira ka fata ˈuri, "Kwaraˈae! ˈOko saea
ˈoke osia na Luma Abu God, ma ˈoko
saungaˈinia goˈo sulia uulu asoa ki bani
kwa!
30 ˈOke faˈamauriˈo talamu! Koso maˈi
faˈasia na ˈai rara folo neˈana!"
31 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ana taki ki, kira ka fata logo
ˈunaˈeri. Ma kira ka fata ˈoidorole ana sa
Jesus, ma kira ka fata ˈuri fuada kwailiu,
"Nia faˈamauria ngwae matamata ki,
bore ma noaˈa nia kasi faˈamauria niaˈa
talana!
32 Kulu lia basi diˈia niaˈa na Christ, na
tatalafaˈa Jiu ki. Nia ke baˈa koso goˈo
maˈi faˈasia na ˈai rara folo loeri, ˈiri kulu
ke faˈamamana niaˈa!"

Ma na ro ngwae neˈe kira fotoˈida ana ˈai rara folo ki faˈinia sa Jesus, kera bore, kera fata buri tolingaˈi logo ana sa Jesus.

Na maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

33 ˈIta ana tofongana asoa, na ˈafutana abaˈi kula neˈe nia rodoˈa, leleka ka dao ana sina nia egofolo.
34 Ma ana uula kadi sina saˈulafi, sa Jesus nia ako doe ma ka ˈuri, *"Eloi, Eloi, lama sabaktani?"* Na fadalana alaˈanga neˈeri ki nia ˈuri kwau, "God nau ˈae, God nau ˈae, faˈuta naˈa neˈe ˈoko faˈasi dangalu naˈa aku?"
35 Ma ti ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri, kira ka rongoa, ma kira ka fia fasi nia ri ˈuana sa Elaeja.
36 Ma taˈi ngwae ˈada lalili kwau, ma ka tongani taˈi lumulumu ˈasi saena waen ˈafae, ma ka alua ˈi maana taˈi maˈe ˈai, ma ka kwatea kwau ˈi maana ngiduna sa Jesus, fasi ˈiri nia ka kwaˈufia, ma nia ka fata ˈuri, "Kulu lia basi, sali sa Elaeja ka leka maˈi ma ka lafua maˈi ˈi ano faˈasia na ˈai rara folo!"
37 Ma sa Jesus ka ako doe, sui nia ka mae naˈa.
38 Ma na ifi doe neˈe nia bokota na kula abu ˈi saena na Luma Abu God nia ka gaa ˈita maˈi ˈi gwauna leleka ka dao ˈi ˈaena.
39 Ma na ngwae ˈaˈana ana ngwae ni ofoˈa ki, neˈe nia uu ˈi neˈeri ˈi ˈaena na ˈai rara folo, nia rongoa na rilana, ma ka lisia na maelana, nia ka fata ˈuri, "Nia mamana liu, na ngwae neˈe na Ngela God naˈa!"
40 Ma ti kini kira tua logo ˈi neˈeri, ma kira ka lialia tau naˈa kwau. ˈI Mary kini ˈi Magdala, ma ˈi Mary neˈe teˈa sa James na ngela ˈi buri sa Joses, ma ˈi Salome.
41 Kira leka logo ˈi burina sa Jesus ana kaidaˈi nia tua ˈua ˈi Galili, ma kira ka kwaiˈafi ana. Ma na kini ˈoro ki logo neˈe kira leka maˈi faˈinia ˈuana ˈi Jerusalem, kira tua logo ˈi neˈeri.

Na alulana sa Jesus
(Matthew 27:57-61; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

42-43 Ma nia ka saˈulafi naˈa, sa Josef na ngwae faˈasia fanoa ˈi Arimetea, nia ka leka maˈi. Nia taˈi ngwae talingaˈi ana na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈe nia lia kwaimasi logo ˈuana lisilana kaidaˈi God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Nia nonираˈa, ma ka leka maˈi siana sa Paelat. Ma nia ka gani ˈuana na nonina sa Jesus, sulia faˈi asoa neˈeri na asoa ana na sasi akaˈu ˈanga masia na Sabat, na asoa ana mamaloˈanga.
44 Ma sa Paelat ka ˈarefo neˈe nia rongoa sa Jesus nia mae naˈa. Ma nia ka ri ˈuana ngwae ˈaˈana ana ngwae ni ofoˈa ki, ma ka saefiloa diˈia sa Jesus mae naˈa.
45 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Paelat nia rongoa ngwae ˈaˈana neˈeri nia saea neˈe nia mae naˈa, sa Paelat fiˈi alaˈania sa Josef ka ngalia nonina sa Jesus.
46 ˈUnaˈeri, sa Josef ka folia taˈi ˈaba ifi kwao, ma ka kanusua nonina sa Jesus ˈi ano, ma ka buta ana ifi neˈeri, ma ka alua ˈi saena na faoda gwaˈu neˈe kira ˈilia ˈi saena na fau. Sui ka gilosia taˈi babaˈi fau doe, ma ka bokota naˈa maana na faoda gwaˈu neˈeri.
47 Ma ˈi Mary na kini ˈi Magdala, ma ˈi Mary neˈe teˈa sa Joses, kera lisia naˈa kula neˈe kira kwaiatoa sa Jesus ana.

16

Na tataˈelana sa Jesus faˈasia maeˈa
(Matthew 28:1-8; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Ma ˈi buri ˈana na Sabat, na asoa ana mamaloˈanga nia sui naˈa, ˈi Mary kini ˈi Magdala, ma ˈi Mary na teˈa sa James, ma ˈi Salome, kira folia maˈi na ru moko leˈa ki fuana na ngwailana ana nonina sa Jesus.
2 Ana ˈofodangi makalokaloˈa ˈua ana Sande, kaidaˈi sina ni raˈe naˈa, kira ka leka maˈi ˈuana na faodaˈi ngwae mae.
3 Kaidaˈi kira leka, kira ka saefiloda kwailiu, kira ka ˈuri, "Sa tai neˈe ke baˈa gilosia na babaˈi fau baera faˈasia maana faoda baera?" Sulia fau neˈeri nia doe liu.
4 Sui, kaidaˈi kira dao ana, kira ka lisia na babaˈi fau baera abuli naˈa.
5 Ma kaidaˈi kira ruˈu kwau ˈi saena na faoda, kira ka lisia taˈi ngwae fiˈi doe nia ruˈufia ifi kwao, ma ka tua ana bali ˈoloˈolo saena faoda neˈeri. Ma kira ka maˈu liu.

6 Ma nia ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu
kasi maˈu. Nau ku saiana kamu lulu
ˈuana sa Jesus, na ngwae ˈi Nasaret neˈe
kira saungia ˈi tufungana na ˈai rara folo.
Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe. Sulia nia
tataˈe naˈa faˈasia maeˈa! Mulu lisia na
kula ba kira kwaiatoa ana!
7 Muke leka kwau siana fafarongo nia
ki faˈinia sa Peter, ma kamu ka faˈarongo
ˈuri ada naˈa, ‘Sa Jesus leka naˈa ˈi naˈo
maˈakwali kaumulu ˈi Galili, kamu ke
baˈa lisia ˈi neˈeri, diˈia ba nia saea naˈa
fuamuˈa.’ ”
8 Ma na kini neˈeri ki kira ka ruˈu naˈa
kwau ˈi maa, ma kira ka lalili naˈa faˈasia
na faoda neˈeri, sulia kira maˈu, ma kira
ka lebelebe liu. Noaˈa kira kasi saea naˈa
ta ru fuana ta ngwae, sulia kira maˈu liu.

Sa Jesus nia daotafa fuana ˈi Mary kini ˈi Magdala
(Matthew 28:9-10; John 20:11-18)

9 Ana ˈofodangi laˈa bilabila ana Sande,
sa Jesus nia mauri laˈu, ma ka daotafa
fuana ˈi Mary kini ˈi Magdala, na kini ba
sa Jesus nia ifulangaˈinia na fiu ano ˈi ru
taˈa baera ki faˈasia.
10 Ma ˈi Mary ka leka siana na fafarongo
nia ki. Kira kwaimanatai, ma kira ka angi
liu naˈa. Ma ˈi Mary ka faˈarongoda.
11 Ma ana kaidaˈi neˈe kira rongoa neˈe
sa Jesus nia mauri, ma ˈi Mary ka lisia
naˈa, kira noaˈa kasi faˈamamana goˈo ˈi
Mary.

Sa Jesus nia faˈataˈi fuana ro fafarongo nia ki
(Matthew 28:16-20; Luke 24:13-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

12 Ma ˈi buri laˈu, sa Jesus ka dao tafa
logo fuana ta ro fafarongo ana, kaidaˈi
kera leka naˈa sulia na tala faˈasia ˈi
Jerusalem.
13 Ma kera ka oli maˈi, ma kera ka
faˈarongoa laˈu ti fafarongo ada, bore ma
kira kasi faˈamamana goˈo.

Sa Jesus nia daotafa fuana fafarongo nia ki

14 Ma ˈi buri ˈana naˈa, sa Jesus ka
daotafa fuana na akwala ma taˈi ngwae
ana fafarongo nia ki, kaidaˈi kira fanga
ˈada. Ma nia ka balufi kira sulia kira kasi
faˈamamana, ma sulia manatada ngasi liu
fuana na faˈamamanalana ngwae ki neˈe
kira lisia naˈa ˈi buri ˈana neˈe nia tataˈe
faˈasia maeˈa.
15 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Muke leka
ˈi saena ˈafutana na magalia, ma muke
faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana na
ngwae ki taˈifau.
16 Ma sa tai neˈe nia faˈamamana na
Faˈarongoˈa Leˈa, ma ka siuabu, nia ke
baˈa mauri firi faˈinia God. Ma sa tai neˈe
noaˈa nia kasi faˈamamana, God ke baˈa
matalangaˈinia.
17 Ma na ngwae ki neˈe kira
faˈamamana, kira ke toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fuana sasilana faˈanadaˈa ˈuri
ki: Kike ifulani ano ˈi ru taˈa ki ˈani na
sataku, ma kira ka fata ˈani na alaˈanga
matamata ki neˈe kira ˈiri saisaiana.
18 Ma diˈia kira daua ta baˈeko tolo
nama kira ka kwaˈufia bore ti kafo ni
maelilani noaˈa nia kasi faˈalida goˈo. Ma
diˈia kira alu lima ˈi fafona na ngwae
mataˈi ki, kira ka ˈakwa naˈa.”

Sa Jesus nia fane naˈa ˈuana ˈi langi
(Luke 24:50-53; Acts 1:9-11)

19 ˈI buri ˈana neˈe na Aofia sa Jesus nia
alaˈa faˈi kira, nia ka fane naˈa ˈuana ˈi
langi, ma ka tua ˈi bali ˈoloˈolo ana God
ka gwaungaˈi faˈinia.
20 Ma na fafarongo nia ki kira ka
leka, ma kira ka lifurongo ˈani fata-
lana God ana kula ki taˈifau. Ma na
Aofia ka rao faˈinida, ma ka kwatea
na ngasingasiˈanga fuada fuana sasilana
faˈanadaˈa ki, fasi ˈiri ke faˈataˈinia na
faˈamanataˈanga kira nia mamana.

Na Faˈarongoˈanga Leˈa Neˈe Sa Luke Nia Keresia

Sa Luke taˈi ngwae kwaigurai neˈe nia sai liu ana keresilana buka leˈa ki. Sa Luke noaˈa laˈu na fafarongo sa Jesus Christ kaidaˈi sa Jesus mauri, ma niaˈa ka noaˈa logo ta Jiu, ma na alaˈanga nia neˈe Grik. ˈI naˈo ma nia fiˈi keresia na buka neˈe, kaidaˈi ˈoro ki nia tua faˈinia sa Paul na lifurongo. Ana ti kaidaˈi logo, nia leka ˈi Jerusalem fuana lisilana kula neˈe ru ki fuli ana kaidaˈi ana sa Jesus. ˈI buri mala, nia ka fiˈi keresia buka neˈe. Nia ka keresia laˈu ta buka sulia tae neˈe lifurongo ki sasia, neˈe kira saea ˈani Acts.

Sa Luke keresia buka neˈe fuana ngwae ˈaˈana sa Tiofilas. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nia keresia logo fuana ngwae ˈoro neˈe kira noaˈa laˈu ngwae Jiu ki, ˈiri kike saiana toˈomaˈilana. Sa Luke keresia buka neˈe logo fuana faˈataˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus nia ru mamana liu. Ma nia oga ke faˈataˈi madako ana neˈe sa Jesus leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae ki taˈifau saena magalia. Ti ru neˈe sa Luke nia kerekere suliˈi ki neˈe sa Jesus nia fuˈusi doe ana kini ki, ma nia ka maˈudi liu fuana kwaiˈafilana ngwae taˈa ki, ma ngwae dalaˈa ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Futalana ma doelana sa Jesus, ma sa John Siuabu & 1:5—2:52
- ˈI naˈo ana sa Jesus ka fiˈi talaˈae ana raoˈa nia & 3:1—4:13
- Sa Jesus fulia raoˈa nia ˈi Galili & 4:14—9:50
- Sa Jesus leka ka dao ˈi Jerusalem & 9:51—19:27
- Wiki ˈisi sa Jesus tua ˈi Jerusalem & 19:28—21:38
- Sa Jesus mae ma ka mauri faolu laˈu & 22:1-24

1 Kwala Tiofilas kwa, na ngwae ˈoro ki
kira kerekere sulia ru ki taˈifau neˈe sa
Jesus nia fuliˈi safitamiˈa.
2 Kira keresia ru neˈe kami rongoa
faˈasia na ngwae neˈe kira lia talitali ana
ru neˈeri ki. Ma ngwae neˈe kira lisia ru
neˈeri ki neˈe fuli, kira ka fata logo sulia
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri fuamiˈa.
3 Nia neˈe ngwae ˈinotoˈa sa Tiofilas,
nau ku manata sulia nia leˈa nau kui
kerekere sulia ru neˈe ki fuamu, osiˈana
nau ku sai leˈa ana ru ki taˈifau, nia ˈita
nama maˈi ana etangilana alaˈanga neˈe.
4 Ma nau ku kere sulia ru neˈe ki fasi
ˈiri ˈoke saiana na mamanalana taˈifau ru
neˈe kira faˈamanata ˈani fuamu.

Kaidaˈi na ˈainsel faˈarongo ˈani futalana sa John Siuabu

5 Ana na kaidaˈi sa Herod nia
gwaungaˈi fafia abaˈi kula ˈi Judea, taˈi
fata abu neˈe satana sa Sekaraea nia tua
logo ana kaidaˈi neˈeri, ma niaˈa ana
fiku taˈi fata abu fuana foˈongaˈa sulia
sa Abaeja. Na ˈafe nia ˈi Elisabet nia saka
logo maˈi ana na kwalafa fata abu ki neˈe
kira ˈita maˈi ana sa Aaron, ngwaefuta sa
Moses.
6 Na abula ladaroˈo taˈifau nia saga, ma
ka ˈoloˈolo ˈi naˈona God, sulia kera roˈo
leˈa liu sulia na taki God ki faˈinia na
alaˈanga totongaˈi nia ki taˈifau.
7 Bore ma taˈi ru goˈo, neˈe noaˈa kera
kasi toˈo ana ta ngela, osiˈana ˈi Elisabet
nia ˈabaraˈa. Ma niaˈa faˈinia araˈi nia sa
Sekaraea bore, keroˈa ngwaro logo naˈa.
8 Taˈi asoa sa Sekaraea nia leka saena
Luma Abu God, osiˈana kaidaˈi neˈeri na
kaidaˈi na fiku taˈi fata abu sa Sekaraea
ˈiri ke sasia na raoˈa fata abu ki.
9 Na falafala ana fata abu ki fuana
fililana taˈi fata abu laˈu fuana doˈofilana
ˈai moko leˈa, neˈe nia ˈuri: Kira ka ˈui
ˈania ru diˈia daisi fuana fililana sa tai
laˈu neˈe ka sasia raoˈa fata abu fuana
doˈofilana ˈai moko leˈa ˈi fafona fulifuˈa
saena Luma Abu God. Ana kaidaˈi neˈeri,
kira ka filia sa Sekaraea, ma nia ka ruˈu
ˈi saena Luma Abu,
10 ma na ngwae ˈoro neˈe kira ka tua ˈi
maa ki, kira ka foˈo ana kaidaˈi neˈe nia
doˈofia na ˈai moko leˈa neˈeri.
11 Ma taˈi ˈainsel God ka faˈataˈi fuana,
nia uu ˈi bali ˈoloˈolo ana fulifuˈa neˈeri.
12 Kaidaˈi sa Sekaraea nia lisia na
ˈainsel neˈeri, nia ka lebe ma ka maˈu liu.
13 Bore ma, na ˈainsel neˈeri ka fata
ˈuri fuana, “Sekaraea, noaˈa ˈoe kosi
maˈu laˈu! God nia rongoa na lingana
foˈongaˈa ˈoe, ma na ˈafe ˈoe ˈi Elisabet

ke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane. Ma ˈoke saea ˈani sa John.
14 ˈOke baˈa saeleˈa liu, ma na ngwae
ˈoro ki logo, kira ka saeleˈa ana kaidaˈi
neˈe nia ke futa maˈi ana!
15 Osiˈana niaˈa na ngwae talingaˈi ˈi
naˈona God. Noaˈa nia kasi kwaˈufia ta
waen nama ta ru ni kwaˈufilana ngasin-
gasiˈa neˈe lilinga. Ma ana kaidaˈi nia fiˈi
futa maˈi, na Anoˈi ru Abu ka tua naˈa
faˈinia.
16 Nia ke baˈa olitaˈinia maˈi na ngwae
ˈoro ki ˈi Israel fuana God kira.
17 Ma nia ke baˈa etaeta naˈa maˈi ˈi
naˈo ana na Aofia, ma ke baˈa ngasin-
gasiˈa diˈia sa Elaeja na profet. Sa tai
faˈida neˈe kira olisuˈusuˈu, nia ke fikuda
laˈu, fasi ˈiri na maˈa ki, ma na ngela
kira ki, kira ke alafe fuada kwailiu. Ma
nia ke baˈa rokisia manatana na ngwae
aburongo ki, ˈiri kira ka manata saga.
Ma nia ke baˈa sasi akaˈu ana na ngwae
ki fuana na Aofia, ˈiri kira ke masia na
daolana maˈi.”
18 Sui, sa Sekaraea ka fata ˈuri fuana
ˈainsel neˈeri, “Nau kui baˈa sai faˈuta
ana mamanalana ru neˈeri? Sulia nauˈa
faˈinia ˈafe nau, keroˈo ngwaro taˈifau
naˈa.”
19 Ma na ˈainsel nia olisia ka fata ˈuri:
“Nauˈa sa Gebriel neˈe nau ku tua faˈinia
God sulia asoa ki taˈifau. Ma God naˈa
niniˈa asungaˈi nau maˈi, ˈiri nai alaˈa
faˈiniˈo, ma nau ku faˈarongo ˈoe ˈani na
faˈarongoˈa leˈa neˈe.
20 Ma diˈia ˈoe kosi faˈamamana goˈo
ana faˈarongoˈanga neˈe nau, ˈoke lisia
na mamanalana ana kaidaˈi neˈe God nia
ˈolea fuana ru neˈe ka fuli ana. Ma
osiˈana ˈoe kosi faˈamamana ana fata-
laku, na kwakwamu ke kulu, ma noaˈa
ˈoe kosi alaˈa tafa leleka ka dao ana
kaidaˈi neˈe ru neˈe nau ku eta fata ˈani
ˈi naˈo fuamu ka mamana.”
21 Ana kaidaˈi neˈeri na ngwae neˈe kira
tua masia sa Sekaraea ki, kira ka ˈarefo
liu, sulia nia tua tau maˈi ˈi saena Luma
Abu.
22 Ma kaidaˈi sa Sekaraea nia leka
maˈi ˈi maa siana ngwae neˈeri ki, na
kwakwana ka kulu naˈa, ma noaˈa nia
kasi alaˈa naˈa faˈinia na ngwae neˈeri ki.
ˈUnaˈeri goˈo na ngwae ki taˈifau, kira ka
manata naˈa ˈuri: “Mamana liu, sali nia
lisia ta faˈataˈinga ˈi saena Luma Abu.” Si
neˈe kwakwana nia kulu naˈa, ma nia ka
alaˈa goˈo ˈani limana fuana ngwae ki.
23 Ma na kaidaˈi nia ki fuana raoˈa
saena Luma Abu God nia sui naˈa, sa
Sekaraea fiˈi oli laˈu ˈuana luma nia.
24 Ma noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri
ˈana, na ˈafe nia ˈi Elisabet ka ina naˈa,
ma sulia lima madamo ki, nia kasi liliu
naˈa ˈi maa faˈasia luma kera,
25 ma nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe,
God nia ˈafi nau naˈa, ma ka lafu nau
naˈa faˈasia ˈekeˈa ba nau ku tua maˈi
saena ˈani ˈabaraˈanga ˈi maana ngwae
ˈoro ki.”

Kaidaˈi na ˈainsel nia faˈarongo ˈani futalana sa Jesus

26 Kaidaˈi ˈi Elisabet nia ina ka tua naˈa
sulia ono madamo ki, God ka kwatea maˈi
ˈainsel Gebriel ˈuana taˈi fanoa saena
abaˈi kula ˈi Galili neˈe kira saea ˈani ˈi
Nasaret.
27 Nia ngalia maˈi taˈi faˈarongoa fuana
taˈi sariˈi neˈe kira alu fafia fuana ngwae
neˈe satana sa Josef fasi ˈiri ka korea.
Sa Josef nia futa maˈi olitana na kwalafa
sa David na tatalafaˈa. Na satana sariˈi
neˈeri ˈi Mary.
28 Na ˈainsel nia leka maˈi, ka fata ˈuri
fuana, “Asoa leˈa kwau! God nia tua faˈi
ˈoe, ma ka faˈaleˈa ˈoe, ma na kwaiˈofeˈa
nia fuamu ka lilisu!”
29 Kaidaˈi ˈi Mary nia rongoa na fata-
lana ˈainsel neˈeri, nia ka manata ˈabera,
ma ka lulu ˈuana na fadalana na alaˈanga
neˈeri neˈe ˈainsel nia saea fuana.
30 Sui na ˈainsel ka fata laˈu ˈuri fuana,
“Mary kwa, noaˈa ˈoe kosi maˈu laˈu,
duˈungana God nia ˈofeˈo.
31 Duˈungana nia fili ˈoe, ˈoke baˈa ina,
ma ˈoke faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma
ˈoko faˈasata ˈani sa Jesus.
32 Ma nia ke baˈa ˈinotoˈa liu, ma kira
ka saea ˈani Ngela God. God kwatea
nia ke gwaungaˈi, diˈia koˈo bora nia sa
David.
33 Ma nia ka gwaungaˈi fuana Jiu ki neˈe
fuuˈi ngwae ana sa Jakob tuatua firi, ma
na ˈInotoˈanga noaˈa nia kasi sui!”
34 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri fuana ˈainsel
neˈeri, “Nau ku abungaˈi nau ˈua goˈo
ˈaku kwa. ˈUri ma alaˈanga ˈoko saea
fuaku ke baˈa mamana faˈuta?”

35 Ma na ˈainsel neˈeri nia olisia ka ˈuri, “Na Anoˈi ru Abu ke baˈa koso maˈi
fafiˈo, ma na ngasingasiˈanga God ka tua
faˈiniˈo. Osiˈana niniˈa na Ngela Abu
neˈeri, kira ke saea ˈani na Ngela God.
36 ˈOko saiana toˈolamu ˈi Elisabet. Na
ngwae ki taˈifau kira saea nia ˈafitaˈi naˈa
fuana nia ka toˈo ana ta ngela. Sui bore
ˈana nia ka ngwaro, ma taˈena nia ina ka
tua naˈa sulia ono madamo ki.
37 Osiˈana noaˈa ta ru kasi ˈafitaˈi goˈo
fuana God.”
38 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri, “Nau ku
oga ru niniˈa ˈoko saea fuaku ki ke fuli
mamana naˈa maˈi fuaku, osiˈana nau na
kini rao God.” Kaidaˈi ˈi Mary nia fata
goˈo ˈunaˈeri, na ˈainsel ka leka naˈa ˈana
faˈasia.

ˈI Mary nia leka siana ˈi Elisabet

39 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, ˈi Mary
ka sasi akaˈu, ma ka leka ˈaliˈali naˈa
ˈuana kala fanoa ˈi tolo ana bali abaˈi
kula ˈi Judea.
40 Kaidaˈi nia dao, nia ka ruˈu ˈi luma
sa Sekaraea, ma ka fata leˈa leˈa fuana ˈi
Elisabet.
41 Ma kaidaˈi ˈi Elisabet nia rongoa na
fatalana ˈi Mary, na ngela neˈe nia ina
ˈani lebe ka saola saena sirana. Ma na
Anoˈi ru Abu ka sura ana ˈi Elisabet,
42 ma nia ka fata doe ma ka ˈuri, “Na
ˈoilakiˈa fuamu liufia na kini ki taˈifau,
ma na ˈoilakiˈa logo fuana na ngela neˈe
ˈoko ina ˈani.
43 Noaˈa nau ku ˈiri totolia neˈe ru doe
neˈe ka fuli fuaku, sulia na teˈa Aofia nau
ka leka maˈi fuana na lisilaku!
44 Duˈungana kaidaˈi nau ku rongoa
goˈo na alaˈanga ˈoe ki, na ngela niniˈa
nau ku ina ˈani ka leotaˈi naˈa saena
siraku, osiˈana nia saeleˈa liu.
45 Na ˈoilakiˈanga fuamu osiˈana ˈoko
faˈamamana ana fatalana God fuamu ke
fuli.”

ˈI Mary nia tafea God

46 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri,
“Na manatalaku tafea God,
47 ma na mangoku nia saeleˈa sulia God
neˈe nia faˈamauri nau.
48 Nau ku ngu tafea aku, sulia nia manata
toˈo aku, nau na kini ku enoeno
goˈo aku, ma ku tua goˈo aku fuana
na raoˈa fuana.
Nia ˈita ˈi taˈena ka oli alaˈa, na ngwae ki
taˈifau kira ka saea nau ku tua ˈani
ˈoilakiˈa doe,
49 sulia na ru doe ki neˈe God nia sasiˈi
fuaku ˈani ngasingasilana taˈifau.
Ma na satana God abu.
50 Nia ˈita ka leka naˈa maˈi sulia
na unitaˈi ngwae ki taˈifau, nia
faˈataˈinia kwaimanataiˈanga nia
fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira
fuˈusi doe ana.
51 Nia taga na limana neˈe nia ngasin-
gasiˈa liu, ma ka takalongaˈinia
na ngwae neˈe kira fataleˈa ada ˈi
talada ki.
52 Nia faˈakosoa na tatalafaˈa ngasin-
gasiˈa ki faˈasia na ˈinotoˈanga kira
ki, ma ka faˈaˈinotoˈa ngwae kira
enoeno ki.
53 Na ngwae kira fiolo ki, nia sare kira
ˈani ru leˈa ki, ma nia ka sasi ngwae
toˈoruˈa ki ka dalaˈa.
54-55 Nia manata toˈona na fata
alangaˈinga nia* sasia fuana koˈo
bora kia ki, ma ka kwaiˈafi aka na
ngwae rao nia ki ˈi Israel.
Noaˈa nia kasi manata bura ana
faˈataˈilana kwaimanataiˈanga nia
eta fataˈa ˈani fuana sa Abraham,
ma fuaka logo na kwalafa nia ki
tuatua firi!”
56 ˈI Mary nia tua faˈinia ˈi Elisabet sulia
uulu madamo ki, sui nia ka fiˈi oli ˈuana
fanoa nia.

Na futalana sa John Siuabu

57 Kaidaˈi fuana ˈi Elisabet ka faˈafuta
nia dao naˈa, nia ka faˈafuta taˈi ngela
ngwane.
58 Na ngwae kwaima nia ki, ma na ng-
wae goˈo ana kwalafa nia ki, kira rongoa
na ru leˈa neˈe God nia sasia fuana, ma
kira ka saeleˈa liu fafia.
59 Fiu asoa ki sui buri ˈana futalana
ngela neˈeri, kira ka roˈosulia na falafala
Jiu ki fuana ˈolo faˈataˈinia. Ma kira ka
oga kike faˈasata nia ˈani maˈa nia sa
Sekaraea.
60 Bore ma teˈa nia olisida ka ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi saea ˈani sata neˈana!
Na satana sa John lala.”

* **1:54-55** fata alangaˈinga God eta fataˈa fuana sa Abraham saena Genesis 17:7.

61 Ma na ngwae ki taˈifau kira olisia
kira ka ˈuri, “Noaˈa ta ngwae ana kwalafa
koroˈo ˈiri toˈo ana sata neˈeri.”
62 Sui kira ka alaˈa ˈani limada, kira
ka kwatea maˈetoto fuana maˈa nia sa
Sekaraea, ma kira ka saefilo ˈuana sata
tae neˈe nia oga kira ke faˈasata ˈani ngela
neˈe.
63 Ma sa Sekaraea ka kwaikarui, ma ka
gania ˈuana taˈi ˈaba ru fuana kerekereˈa,
ma nia ka kerekere ka ˈuri, “Na satana
ngela neˈe sa John.” Ma ngwae ki taˈifau
kira ka ˈarefo liu.
64 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, na
ngiduna sa Sekaraea ka fata tafa, ma nia
ka tafea God.
65 Ma na ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira
fiku maˈi ˈi neˈeri, kira ka ˈarefo liu, ma
na faˈarongoˈanga sulia na ru neˈeri ki
ka talofia naˈa ngwae kira tua ˈi tolo ki,
saena ˈafutana abaˈi kula ˈi Judea.
66 Ma na ngwae ki taˈifau goˈo neˈe
kira rongoa ru neˈeri ki, kira ka manata
kalida, ma kira ka fata ˈuri, “Na ngela
neˈe ke baˈa alua ta ngwae faˈuta niniˈa?”
Kira fata ˈunaˈeri, sulia kira saiana na
ngasingasiˈanga God nia tua faˈinia ngela
neˈeri.

Sa Sekaraea nia tafea God

67 Ma na Anoˈi ru Abu ka tua naˈa
faˈinia sa Sekaraea maˈa sa John,
ma sa Sekaraea ka fatataloˈania na
faˈarongoˈanga God ka fata ˈuri,
68 “Kuke tafea God neˈe niaˈa God ana
ngwae Jiu ki.
Nia leka maˈi fuana ˈafilaka na ngwae nia
ki, ma fuana na faˈamaurilaka.
69 Nia ke kwatea maˈi fuaka taˈi ngwae
Kwaifaˈamauri neˈe nia toˈo ana
ngasingasiˈanga doe, neˈe nia leka
maˈi faˈasia kwalafa sa David na
tatalafaˈa, na ngwae rao na Aofia.
70 Nia fata alangaˈinia maˈi fuaka ru neˈe
ki, ana fatalana profet abu ki ˈi
naˈo,
71 fasi ˈiri nia ke faˈamauri kia faˈasia
na malimae kia ki ma faˈasia na ngasin-
gasiˈanga ana ngwae neˈe kira ogalaˈa
fuaka ki.
72 Nia ka alangaˈi maˈi nia ke faˈataˈinia
na kwaimanataiˈanga nia fuana
koˈo bora kia ki, ma nia ka manata
toˈona na fau alangaˈinga abu nia
73 neˈe nia sasia fuana koˈo bora kia sa
Abraham, ma nia ke baˈa lafu kia faˈasia
na malimae kia ki,
74 fasi ˈiri kuke rao fuana ma noaˈa kulu
kasi maˈu,
75 ma fasi ˈiri kuke tua saga ˈi maana sulia
asoa ki taˈifau.”

76 Ma sa Sekaraea ka fata ˈuri fuana
ngela nia sa John,
“Ngela nau ˈae, kira ke saeˈo ˈani profet
God neˈe ˈinotoˈa fafia ru ki taˈifau.
Ma ˈoke etaeta ˈi naˈo ana na Aofia, fasi
ˈiri ˈoko saea ngwae ki kira ka sasi
akaˈu ana maurilada maˈakwalia
niaˈa.
77 Ma ˈoke faˈarongoa na ngwae nia
ki, neˈe kira ke toˈo ana mauriˈa
kaidaˈi God ke rufuanata ana
taˈangaˈa kira ki.
78 Sulia God kia, nia kwaimanatai liu
fuaka.
Diˈia na sina neˈe raˈe maˈi faˈinia
madakolaˈa,
79 na ngwae Faˈamauri kia nia dao maˈi
faˈasia God faˈinia madakolaˈanga fuana
ai neˈe kira tua saena maˈe rodo ana
maeˈa.
Ma nia kwaiˈafi aka ˈiri ke talaˈi kia ˈuana
na aroaroˈanga faˈinia God.”

80 Ma ngela neˈeri sa John ka doe
ana noni, ma na manatana taˈifau ka
ngasingasiˈa. Ma kaidaˈi nia doe, nia ka
tua saena abaˈi kula kwasi, leleka ka dao
ana asoa nia sakatafangaˈi fuana ngwae
ˈi Israel ki.

2

Sa Jesus nia futa
(Matthew 1:18-25)

1 Ana kaidaˈi neˈeri ana teˈeteˈelana
sa John, na ngwae gwaungaˈi ana fanoa
doe ˈi Rom neˈe satana sa Ogastas, nia
alua taˈi taki fuana ngwae ana fanoa ki
taˈifau olofana ˈinotoˈanga nia, fasi ˈiri
kike leka ˈi fanoa koˈo bora kira ki fuana
na keresilana satada.
2 Ma nia na etana kerekereˈa neˈe kira
sasia kaidaˈi sa Kwirinias nia ˈinotoˈa
fafia profins ˈi Siria.
3 Ma na ngwae ki taˈifau, kira ka leka
fuana na keresilana satada, taˈi taˈi ng-
waeˈa ke oli ˈuana fanoa nia.

4 Ma sa Josef ka leka logo maˈi faˈasia
na fanoa nia ˈi Nasaret ana abaˈi kula
ˈi Galili, ma ka leka ˈuana abaˈi kula ˈi
Judea ˈuana na maˈe fanoa sa David na
tatalafaˈa neˈe kira saea ˈani ˈi Betlehem,
osiˈana sa Josef nia na ngwae ana kwalafa
sa David.
5 Sa Josef nia leka fuana ka keresia na
satana faˈinia ˈi Mary, na kini ba kira
alu fafia fuana. Ma ana kaidaˈi neˈeri, ˈi
Mary nia ina naˈa.
6 Ma ana kaidaˈi kera tua ˈi Betlehem,
nia ngela fii naˈa fuana faˈafutaˈanga.
7 Ma nia ka faˈafuta na ngela etaeta nia,
ma ka ˈafua ˈani ifi ki, ma ka faˈateoa ˈi
saena kula ni sare bulukaˈanga, osiˈana
noaˈa naˈa ta luma fuana kera ka folia
kera ka tua ana.

ˈAinsel ki faˈarongo ˈania futalana sa Jesus

8 Ma na ngwaˈi toˈa kira lia sulia sipsip
ki, kira tua karangia logo na fanoa neˈeri,
ma kira ka lia sulia na sipsip kira ki ˈi
saena rodo.
9 Ma na ˈainsel God ka faˈataˈi fuada,
ma na madakolana God ka rara ˈafida, ma
kira ka maˈu liu.
10 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata
ˈuri fuada, “Noaˈa kamu kasi maˈu
laˈu, osiˈana nau ku ngalia maˈi
faˈarongoˈanga leˈa neˈe nia faˈasaeleˈa
ngwae ki taˈifau.
11 ˈI taˈena na Faˈamauri kamu nia futa
ˈi saena maˈe fanoa sa David ˈi Betlehem,
ma nia neˈe na Christ na Aofia.
12 Ma na maˈetoto fuamuˈa nia ˈuri:
Muke baˈa lisia taˈi ngela tiˈitiˈi neˈe kira
ˈafua ˈani ifi ki, ma nia teo ana kula fuana
sarelana buluka ki.”
13 ˈAsu bore ma moleˈe ˈainsel faˈasia
ˈi langi kira ka fiku faˈataˈi laˈu faˈinia
ˈainsel baera, ma kira ka tafea God kira
ka ˈuri,
14 “Fuˈusi ˈinotoˈa ana God ˈi langi.
Ma na aroaroˈa fuana ngwae ki ˈi ano
neˈe God nia saeleˈa faˈinida.”

15 ˈI buri ˈana neˈe ˈainsel ki kira oli
naˈa ˈuana ˈi langi, na ngwae lia sulia
sipsip neˈeri ki kira ka alaˈa kwailiu
fuada kira ka ˈuri, “Kulu leka basi ˈuana ˈi
Betlehem fasi ˈiri kulu ke lisia na ru niniˈa
God nia fata sulia fuakulu.”
16 Ma kira ka leka ˈaliˈali, ma kira ka
dao toˈona ˈi Mary faˈinia sa Josef, ma
kira ka lisia na ngela tiˈitiˈi neˈe nia teo
ana kula fuana sare bulukaˈanga.
17 Ma kaidaˈi kira lisia, kira ka fata sulia
na ru neˈe na ˈainsel ki kira saea fuada
sulia na ngela neˈeri.
18 Ma na ngwae ki kira ka rongoa, ma
kira ka ˈarefo liu ana alaˈanga neˈe kira
faˈarongo ˈani.
19 Ma ˈi Mary nia manata toˈona ru
neˈeri ki, ma ka goniˈi saena maurilana
ka tau.
20 Ma na ngwae folo ˈusia sipsip ki kira
ka oli, ma kira ka baˈatafea God fafia ru ki
taˈifau neˈe kira rongoa, ma kira ka lisia
logo neˈe nia mamana ka diˈia nama neˈe
ˈainsel saea fuada.
21 Ma ana wiki ˈi buri, kaidaˈi neˈe
kira ˈolo faˈataˈinia ana ngela neˈeri, kera
ka faˈasata ˈani sa Jesus, na sata ba na
ˈainsel nia saea fuana ˈi Mary, kaidaˈi nia
kasi ina ua.

Kira ngalia sa Jesus ˈuana saena Luma Abu

22 Ma na kaidaˈi nia dao naˈa fuana sa
Josef faˈinia ˈi Mary kera ka faˈasikasika
naˈa diˈia na taki ba sa Moses* nia saea ˈi
burina faˈafutaˈanga. ˈUnaˈeri goˈo, kera
ka ngalia na ngela neˈeri ˈuana saena
Luma Abu God ˈi Jerusalem ˈiri kera ka
kwatea fuana God,
23 diˈia ba kira keresia ka sui naˈa ˈi
saena taki God ki kira ˈuri, “Na ngela
ngwane etaeta, kira ke kwatea nama
fuana God.”
24 Kera ke kwatea logo na kwaisuˈusiˈanga
ˈani ro faˈi fao ki, nama ta ro faˈi
bola, diˈia na taki God nia oga fuana
faˈasikasika lana ˈi Mary.
25 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae
satana sa Simion nia tua ˈi Jerusalem.
Niaˈa na ngwae leˈa, ma ka dangiˈi foˈosia
God, ma ka tua ni kwaimasi ˈuana kaidaˈi
God ke faˈamauria na ngwae Israel ki. Ma
na Anoˈi ru Abu nia ka tua ana,

* **2:22** Levitikus 12:6-8 ˈI burina ˈafe Jiu nia faˈafuta na ngela ngwane, kira saea ni sua. ˈUnaˈeri neˈe nia tua ˈi luma sulia uulu akwala ma uulu asoa ki burina ˈolo faˈataˈinia ka sui mala, nia ka fiˈi kwatea kwai suˈusi ˈanga fuana na Aofia.

26 ma ka saea nia ke mauri leleka ka
dao ana kaidaˈi nia ke lisia na Christ neˈe
God nia fata alangaˈi ˈani fuana lafulana
ngwae nia ki.
27 Na Anoˈi ru Abu nia talaˈia sa Simion
ka leka ˈuana Luma Abu God, ma nia ka
dao toˈona sa Josef faˈinia ˈi Mary, kaidaˈi
kera ngalia maˈi na ngela tiˈitiˈi neˈeri sa
Jesus, ˈiri kera ka sasia na ru ki neˈe taki
nia saea fuana sasilana.
28 ˈUnaˈeri goˈo, sa Simion ka toˈia naˈa
ngela neˈeri ˈani limana, ma ka baˈatafea
God ka ˈuri,
29 “God ˈae, kaidaˈi neˈe fata alangaˈinga
ba ˈoe nia mamana naˈa.
Nia neˈe, nauˈa na ngwae raˈo ˈoe, nau
ku fiˈi bolo naˈa fuana maeˈa, ma
nau ku saeleˈa liu.
30 Duˈungana kaidaˈi neˈeri, nau ku lisia
naˈa ˈania maaku talaku na ng-
wae neˈe ˈoko kwatea maˈi ˈiri ke
faˈamauria na ngwae ki.
31 Nia na ngwae neˈe ˈoko sasi akaˈu ana,
fasi ˈiri ngwae ki taˈifau kira ke
lisia.
32 Ngwae ni Faˈamauri neˈe, nia diˈia
na unu, osiˈana nia ke faˈataˈinia
na kwaiogaiˈanga ˈoe fuana ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
Ma nia ka faˈa ˈinotoˈa kami ngwae Jiu ki
neˈe ngwae ˈoe ki.”

33 Ma na maˈa nia ma na teˈa nia, kera
ka ˈarefo liu kaidaˈi kera rongoa ru neˈeri
ki sa Simion nia alaˈa sulia na ngela neˈe.
34 Ma sa Simion ka faˈaleˈa kera. Sui,
nia ka fata ˈuri fuana ˈi Mary, na teˈa
nia, “Na ngela neˈe na ngela God nia filia
ˈua naˈa maˈi, na ngwae ˈoro ki ˈi Israel
kira ke toˈo ana mauriˈa ana niaˈa, ma na
ˈorolana logo ngwae ki ˈi Israel maurilada
mae osiˈana kira ˈiri saiana niaˈa. Niaˈa
neˈe na maˈetoto ke faˈataˈinia God fuana
ngwae ki, ma ˈorolana ngwae ki kira ˈaila
ˈania,
35 ˈunaˈeri nia ke faˈataˈinia na
manata ago ˈanga kira ki. Ma na
kwaimanataiˈanga doe ke baˈa dao amu,
ka diˈia ta naifi neˈe ke toˈo mala ana
nonimu ka fii liu.”
36 Ma na taˈi gwaˈi ˈuru kini nia tua
logo ana kaidaˈi neˈeri, na satana ˈi Ana,
ma nia taˈi profet logo, ma nia ka ngwaro
naˈa. Nia na ngela kini sa Faniuel ana
kwalafa sa Asa. Ana kaidaˈi nia sariˈi, nia
ˈafe ma ka tua faˈinia araˈi nia sulia fiu
faˈi ngali ki goˈo,
37 ma ˈi burina araˈi nia mae, nia ˈuru
ka tua naˈa sulia kwalu akwala ma fai
faˈi ngali. Nia tua goˈo ˈana, ma ka
ˈidufaˈi leka saena Luma Abu God fuana
abu fangaˈa ma na foˈosilana God sulia
asoa ma rodo.
38 Ana kaidaˈi neˈeri logo, nia dao
toˈona sa Josef faˈinia ˈi Mary, ma ka
baˈatafea God, ma ka alaˈa sulia na
ngela neˈeri fuana ngwae ki taˈifau neˈe
kira tua goˈo ˈada masia kaidaˈi God ke
faˈamauria ngwae Jerusalem ki.
39 Kaidaˈi sa Josef faˈinia ˈi Mary kera
faˈasuia na ru ki taˈifau neˈe taki God nia
saea, kera ka oli naˈa ˈuana fanoa kera
ˈi Nasaret, fanoa neˈe saena abaˈi kula ˈi
Galili.
40 Na ngela neˈeri nia doe maˈi, ma ka
ngasingasiˈa, ma ka toˈo ana liatoˈo. Ma
kwaiˈofeˈanga God ka tua faˈinia.

Sa Jesus nia tua saena na Luma Abu God

41 Ana faˈi ngali ki taˈifau, na maˈa sa
Jesus ma teˈa nia kera leka ˈuana fanoa
doe ˈi Jerusalem fuana faˈi asoa doe ana
Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa.
42 Ma kaidaˈi sa Jesus nia dao ana
akwala ma ro faˈi ngali, kira ka leka ana
fangaˈa neˈeri sulia na falafala kira.
43 ˈI buri ˈana fangaˈa neˈeri nia sui,
na maˈa nia ma teˈa nia kera ka oli naˈa
adaroˈo, ma sa Jesus ka tua goˈo ˈana ˈi
Jerusalem, ma kera kasi saiana.
44 Kera fia fasi nia leka naˈa faˈinia
na fikuˈa neˈeri, ma kera ka leka naˈa
adaroˈo sulia faˈi asoa laˈulaˈu neˈeri.
Sui, kera ka fiˈi talaˈae ˈuana lululana
ˈi safitana na ngwaefuta kera ki, ma na
ngwae kwaima kera ki.
45 Ma kaidaˈi kera lulu, ma kera kasi
lisia, kera ka oli, kera ka lulu laˈu maˈi
ˈi Jerusalem.
46 Ma na uula faˈi asoa, kera fiˈi dao
toˈona saena Luma Abu God. Nia tua ˈana
faˈinia ngwae faˈamanata ana Jiu ki, ma
nia ka fafarongoda, ma ka saefiloda sulia
ru kira faˈamanata ˈani.

47 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
rongo nia, kira ka ˈarefo liu ana sai ˈi
ruˈanga nia ma ana olisiˈanga nia ki.
48 Ma kaidaˈi sa Josef ma ˈi Mary kera
lisia, kera ka ˈarefo liu. Ma teˈa nia ka
fata ˈuri fuana, “Ngela nau ˈae, ˈoko sasi
faˈuta amiroˈo niniˈa? Na maˈa ˈoe ma
nauˈa, keroˈo lulu maˈi ˈuamu, ma keroˈo
ka manata ˈabera liu.”
49 Ma sa Jesus ka olisi kera ka ˈuri,
“Faˈuta neˈe koroˈo ka lulu maˈi ˈuaku
ana kula ki dalafa? Fuila koroˈo ka sai
goˈo ana neˈe nau ku tua goˈo aku ˈi neˈe
saena luma Maˈa nau.”
50 ˈUnaˈeri ma kera kasi sai goˈo ana
na fadalana na alaˈanga neˈe nia saea
fuadaroˈo.
51 Sui, sa Jesus ka oli faˈi kera ˈuana ˈi
Nasaret, ma ka roˈo naˈa ˈana sulidaroˈo.
Ma teˈa nia ka manata naˈa sulia ru neˈeri
ki taˈifau sulia kaidaˈi tau.
52 Ma sa Jesus ka doe maˈi ana noni, ma
na liatoˈo ˈanga nia ka doe logo, ma God
faˈinia ngwae ki kika saeleˈa logo faˈinia.

3

Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu fuana daoˈa toˈona na Christ
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; John 1:19-28)

1 Ana kaidaˈi neˈeri, nia dao naˈa ana
akwala ma lima faˈi ngali neˈe sa Tae-
birias nia ˈinotoˈa ana fanoa doe ˈi Rom,
ma sa Pontias Paelat ka ˈinotoˈa fafia ˈi
Judea, ma sa Herod nia ngwae ˈinotoˈa
fafia ˈi Galili, ma sa Filip na ngwaefuta nia
ka lia sulia ˈi Iturea ma ˈi Trakonaetis, ma
sa Lisanias ka lia sulia abaˈi kula ˈi Abilin.
2 Kaidaˈi neˈeri logo, sa Anas ma sa
Kaeafas keroˈa ro ˈingataˈi fata abu ki ana
fanoa ˈi Jerusalem. Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na fatalana God ka dao maˈi siana sa John
na ngela sa Sekaraea, kaidaˈi nia tua naˈa
ˈi saena abaˈi kula kwasi.
3 Ma sa John ka leka ana abaˈi kula
kalikalia kafo ˈi Jodan. Ma nia ka
fata ˈuri fuana ngwae ki, “Muke kakari
alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kamu ki, ma
muke siuabu, ˈiri God ke rufuanata ana
taˈangaˈa kamu ki.”
4 Nia diˈia nama ba sa Aesea na profet
nia keresia✡ ka ˈuri,
“Taˈi ngwae nia ke baˈa ri ˈi saena abaˈi
kula kwasi ka ˈuri,
‘Na Aofia nia ke dao maˈi!
Kamu ke faˈasaga na tala fuana!
5 Ma muke faˈafungua na oteotea ki, ma
muke faˈaotea na laˈebusua ki ma
faˈi ua ki.
Ma muke faˈasaga na tala eˈeoˈa ki, ma
muke faˈadada na tala kilukiluˈa ki.
6 Ma ngwae ki taˈifau kike baˈa lisia neˈe
God ke faˈamaurida.’ ”

7 Ma ngwae ˈoro ki kira leka maˈi siana
sa John fasi ˈiri nia ke siuabuda. Ma sa
John ka fata ˈuri fuada, “Kamu diˈia goˈo
amuˈa kaela na baˈeko tolo ki! Noaˈa
nau ku ˈiri saea laˈu fuamuˈa neˈe na
siuabuˈanga ke faˈatafi kamu faˈasia na
kwaˈikwaˈinga God sui bore ˈana noaˈa
kamu kasi kakari alifaˈi.
8 Muke sasia lala ru ki neˈe nia
faˈataˈinia kamu kakari alifaˈi naˈa
faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki! Ma
noaˈa kamu kasi manata ˈuri ˈi saena
liamuˈa, ‘Kami na ngwae kami futa maˈi
ana kwalafa sa Abraham naˈa. ˈAfitaˈi
ta kwaˈikwaˈinga faˈasia God ka dao
amiˈa.’ Ma nau ku sae saga ana fuamuˈa,
nia talangwaraˈu goˈo ana fuana God ka
ngalia ta gwaˈi fau ana fau ki, ma ka
saungaˈinia ˈani kwalafa sa Abraham ki!
9 Ana kaidaˈi neˈe, God nia sasi akaˈu
naˈa ana kwaˈikwaˈinga, diˈia ta ngwae
ba nia dau ana ta kwaˈikwaˈi, ma ka sasi
akaˈu fuana tufulana ˈai ki. Ma na ˈai ki
taˈifau neˈe noaˈa kasi fungu ˈani ta fuaˈi
ai leˈa ki, nia ke tufuda, ma ka toˈosida ˈi
saena mafula.”
10 Sui, na ngwae ki kira ka saefiloa
sa John kira ka ˈuri, “Ta tae neˈe kami
ke sasia ka faˈataˈinia neˈe kami kakari
alifaˈi kwa?”
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Diˈia sa tai
neˈe nia toˈo ana ro ifi ki, nia ka kwatea
na ruana ifi fuana ta ngwae neˈe noaˈa
nia kasi toˈo ana ta ifi. Ma diˈia ta ngwae
neˈe nia toˈo ana fanga ki, nia ka daroˈia.”
12 Ma ti ngwae kwalabasa ana gonilana
mani fuana takisi, kira dao logo maˈi
fuana siuabuˈanga, ma kira saefilo kira

✡ **3:4** Aesea 40:3-5

ka ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, ta tae mo neˈe kami ke sasi ka faˈataˈinia neˈe kami kakari alifaˈi kwa?”
13 Ma sa John nia olisida ka ˈuri, “Muke fikua goˈo mani neˈe nia bolo faˈinia mani neˈe taki nia saea. Noaˈa kamu kasi gani liufia na mani neˈeri.”
14 Ma ti ngwae ni ofoˈa kira ka saefiloa logo kira ka ˈuri, “Ma kaimili niniˈa, ta tae neˈe kami ke sasi ka faˈataˈinia neˈe kami kakari alifaˈi kwa?”
Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu kasi tuaraˈinia ta ngwae fuana kwatelana mani fuaumulu. Ma noaˈa kamu kasi gaurafua ta ngwae. Ma muke saeleˈa goˈo amuˈa fafia na mani neˈe kira foli kaumulu ˈania.”
15 Ngwae ki kira kwaimamani ana daolana maˈi na Christ, na ngwae neˈe God filia ka lafua ngwae nia ki, ˈunaˈeri ma kira fia ˈuri, “Sali sa John naˈa neˈe na Christ.”
16 Bore ma sa John ka fata lala ˈuri fuada, “Nau ku siufi kamu goˈo ˈaku ˈani kafo, bore ma ngwae neˈe ke baˈa dao maˈi nia talingaˈi ka liufi nau. Ma nau noaˈa kusi bolo faˈinia neˈe nai logea na taˈe butu nia ki ˈi ˈaena. Ma nia ke baˈa siuabu kamu ˈani Anoˈi ru Abu ma ˈani mafula.
17 Ma nia sasi akaˈu naˈa fuana matalangaˈilana ngwae ki taˈifau, ka diˈia ta ngwae ba nia efoa na maga ru leˈa ki faˈasia na taˈetaˈeru ki. Ma nia ka fikua na maga ru leˈa ki ˈi saena na luma ni goniruˈa, ma ka duˈafia naˈa taˈetaˈeru ki saena na mafula neˈe noaˈa nia kasi mae.”
18 Ma sa John ka fata sulia na Faˈarongoˈa Leˈa fuada ˈani alaˈanga ˈoro ˈuri ki, ma nia ka iribobo ada fasi ˈiri kira ke rokisia falafala kira ki.
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa John ka fata ngasingasiˈa liu fuana sa Herod, na ngwae neˈe nia gwaungaˈi fafia abaˈi kula neˈeri, duˈungana sa Herod nia korea ˈi Herodias, na ˈafe ngwaefuta nia sa Filip, ma nia ka sasia naˈa ru taˈa ˈoro ki logo.
20 Ma ta ru laˈu neˈe taˈa ka tasa naˈa neˈe sa Herod nia sasia neˈe, nia ngalia sa John, ma ka alua saena lokafo.

Na siuabuˈanga sa Jesus
(Matthew 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 Ma ˈi naˈona kaidaˈi sa John nia tua saena lokafo, nia siuabua naˈa ngwae ˈoro ki. Sa Jesus nia leka maˈi, ma sa John ka siuabua logo. Ma ana kaidaˈi nia foˈo, na lofana salo ka ˈifi,
22 ma na Anoˈi ru Abu nia koso maˈi fafia diˈia ta bola. Ma taˈi lingaˈi fataˈa nia talo maˈi faˈasia ˈi langi ka ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe ngela nau neˈe nau ku alafe liu amu. Nau ku saeleˈa liu faˈiniˈo.”

Na kwalafa ana ˈaˈebaralana maˈi sa Jesus
(Matthew 1:1-17)

23 Ana kaidaˈi sa Jesus nia bolo faˈinia uulu akwala faˈi ngali burina futa lana, nia ka talaˈae ka leka liliu naˈa fuana faˈamanataˈanga. Ma na ngwae ki taˈifau, kira manata fasi sa Jesus nia na ngela sa Josef goˈo. Bore ma
Sa Josef neˈeri neˈe nia futa maˈi ana sa Hilae.
24 Sa Hilae nia futa ana sa Matat,
sa Matat ka futa ana sa Lifae,
sa Lifae ka futa ana sa Melkae,
sa Melkae ka futa ana sa Janae,
sa Janae ka futa ana sa Josef.
25 Sa Josef na ngela sa Matataeas,
sa Matataeas ka futa ana sa Emos,
sa Emos ka futa ana sa Neham,
sa Neham ka futa ana sa Eslae,
sa Eslae ka futa ana sa Nagae.
26 Sa Nagae neˈe ngela sa Meata,
sa Meata ka futa ana sa Matataeas,
sa Matataeas ka futa ana sa Semein,
sa Semein ka futa ana sa Josek,
sa Josek ka futa ana sa Joda.
27 Sa Joda na ngela sa Joanan,
sa Joanan ka futa ana sa Risa,
sa Risa ka futa ana sa Serababel,
sa Serababel ka futa ana sa Sialtiel,
sa Sialtiel ka futa ana sa Nirae.
28 Sa Nirae na ngela sa Melkae,
sa Melkae ka futa ana sa Adae,
sa Adae ka futa ana sa Kosam,
sa Kosam ka futa ana sa Elmadam,
sa Elmadam ka futa ana sa Ere.
29 Sa Ere na ngela sa Josua,
sa Josua ka futa ana sa Eliesa,
sa Eliesa ka futa ana sa Jorim,
sa Jorim ka futa ana sa Matat,
sa Matat ka futa ana sa Lifae.
30 Sa Lifae na ngela sa Simion,

sa Simion ka futa ana sa Juda,
sa Juda ka futa ana sa Josef,
sa Josef ka futa ana sa Jonam,
sa Jonam ka futa ana sa Elaeakim.
31 Sa Elaeakim na ngela sa Milia,
sa Milia ka futa ana sa Mena,
sa Mena ka futa ana sa Matata,
sa Matata ka futa ana sa Netan,
sa Netan ka futa ana sa David na tata-
lafaˈa.
32 Sa David na ngela sa Jesi,
sa Jesi ka futa ana sa Obed,
sa Obed ka futa ana sa Boas,
sa Boas ka futa ana sa Salmon,
sa Salmon ka futa ana sa Nason.
33 Sa Nason na ngela sa Aminadab,
sa Aminadab ka futa ana sa Admin,
sa Admin ka futa ana sa Anae,
sa Anae ka futa ana sa Hesron,
sa Hesron ka futa ana sa Peres,
sa Peres ka futa ana sa Juda.
34 Sa Juda na ngela sa Jakob,
sa Jakob ka futa ana sa Aesak,
sa Aesak ka futa ana sa Abraham,
sa Abraham ka futa ana sa Tera,
sa Tera ka futa ana sa Neho.
35 Sa Neho na ngela sa Sirag,
sa Sirag ka futa ana sa Riu,
sa Riu ka futa ana sa Pileg,
sa Pileg ka futa ana sa Eba,
sa Eba ka futa ana sa Sela.
36 Sa Sela na ngela sa Keinan,
sa Keinan ka futa ana sa Afaksad,
sa Afaksad ka futa ana sa Siem,
sa Siem ka futa ana sa Noa,
sa Noa ka futa ana sa Lamek.
37 Sa Lamek na ngela sa Metusala,
sa Metusala ka futa ana sa Enok,
sa Enok ka futa ana sa Jered,
sa Jered ka futa ana sa Mahelalel,
sa Mahelalel ka futa ana sa Kenan.
38 Sa Kenan na ngela sa Enos,
sa Enos ka futa ana sa Set,
sa Set ka futa ana sa Adam na ngela God.

4

Sa Saetan nia ilitoˈona sa Jesus
(Matthew 4:1-11; Mark 1:12-13)

1 Na Anoˈi ru Abu nia sura ana sa Jesus, ma sa Jesus ka oli maˈi faˈasia na kafo ˈi Jodan, ma na Anoˈi ru Abu ka talaˈia ˈuana saena abaˈi kula kwasi.
2 Ma sa Saetan ka ilitoˈona ˈi neˈeri sulia fai akwala faˈi asoa ki. Ma sulia asoa neˈeri ki, sa Jesus kasi ˈania goˈo ta fanga, ma nia ka fiolo liu naˈa.
3 Ma sa Saetan ka fata ˈuri fuana, “Osiˈana neˈe ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke fata fuana gwaˈi fau neˈe ˈiri ke alua ta afu beret.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia saea, ‘Na ngwae noaˈa kasi mauri goˈo ˈani fanga taˈifilia.’ ”
5 Sui sa Saetan ka talaˈia ˈuana gwauna totoloa neˈe fane liu, ma ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, nia ka faˈataˈinia naˈa fuana na ˈinotoˈanga ki taˈifau ana magalia.
6 Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Nai baˈa kwatea na ˈinotoˈanga neˈe ki taˈifau, ma na ru leˈa ki taˈifau fuamu. Osiˈana na ru neˈe ki, na ru nau ki goˈo taˈifau, ma nau ku saiana nai kwateˈe taˈifau goˈo fuana ta ngwae goˈo ˈana neˈe nau ku filia.
7 Ma diˈia ˈoko bobo uruuru, ma ˈoko foˈosi nau, nau kui kwatea na ˈinotoˈanga neˈe taˈifau goˈo fuamu.”
8 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia saea, ‘Taˈifilia God ˈoe goˈo neˈe ˈoke foˈosia, ma ˈoke rao fuana.’ ”
9 Sui, sa Saetan ka talaˈi laˈu ˈuana na fanoa doe ba ˈi Jerusalem, ma nia ka faˈauua ana taˈi kula neˈe nia raˈe liu ˈi langi fafona na Luma Abu God. Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Diˈia ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke lofo toli ˈi ano faˈasia ˈi neˈe.
10 Sulia na Kerekereˈa Abu✡ nia saea,
‘God ke baˈa kwatea maˈi na ˈainsel nia
ki, ˈiri kira ka tagi suliˈo.
11 Ma kira ka sakua ˈaeˈo, fasi ˈiri na
ˈaemu bore kasi foto ana ta gwaˈi
fau.’ ”
12 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia fata logo ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi ilitoˈona God ˈoe.’ ”
13 ˈI buri ˈana sa Saetan nia ilitoˈona sa Jesus ˈani ru neˈeri ki taˈifau, nia ka leka naˈa faˈasia sa Jesus, ma ka maˈasia ta kaidaˈi leˈa ka oli.

✡ **4:4** Diutronomi 8:3 ✡ **4:8** Diutronomi 6:13 ✡ **4:10** Sam 91:11, 12 ✡ **4:12** Diutronomi 6:16

Sa Jesus ka talaˈae ana raoˈa nia
(Matthew 4:12-17; Mark 1:14-15)

14 Ma na ngasingasiˈanga ana na Anoˈi
ru Abu nia tua faˈinia sa Jesus, ma nia ka
oli naˈa ˈuana na abaˈi kula ˈi Galili. Ma
na alaˈanga sulia ka talofia saena na bali
abaˈi kula neˈeri taˈifau.
15 Ma nia ka faˈamanata saena na luma
fuana foˈongaˈa kira ki, ma na ngwae ki
taˈifau kira ka auraˈea niaˈa.

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus
(Matthew 13:53-58; Mark 6:1-6)

16 Sui sa Jesus ka leka ˈuana ˈi Nasaret,
fanoa ba nia doe maˈi saena. Ma ana
Sabat, na asoa ana mamaloˈanga, nia ka
leka ˈi saena na luma fuana foˈongaˈa su-
lia na falafala nia. Ma nia ka tataˈe fuana
na toˈomaˈilana na Kerekereˈa Abu,
17 ma kira ka kwatea fuana na
kerekereˈa na profet Aesea nia keresia.
Ma nia ka ˈifingia, ma ka dao toˈona kula
neˈe sa Aesea nia keresia✡ ka fata ˈuri,
18 "Na Anoˈi ru God nia sura naˈa aku,
osiˈana nia fili nau ˈiri nai fata sulia
na Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae
dalaˈa ki.
Ma nia ka kwate nau maˈi ˈiri nai faˈatalo
ˈania fuana ngwae ki neˈe kira tua
ˈi saena lokafo, kira ke baˈa aloge.
Ma nai baˈa gura na ngwae neˈe maada
rodo ki.
Ma nai baˈa logea na ngwae ki neˈe kira
mala taˈa ada ki.
19 Ma nai faˈarongo ˈania kaidaˈi nia
dao naˈa maˈi fuana na Aofia ka
faˈamauria na ngwae nia ki."

20 Kaidaˈi sa Jesus nia toˈomani ka
sui, nia ka laˈu naˈa fafia na kerekereˈa
neˈeri, ma ka olitaˈinia fuana ngwae neˈe
nia lia sulia luma fuana foˈongaˈa, ma
ka tua ˈi ano ka faˈamanata. Ma na
ngwae ki taˈifau neˈe kira tua ˈi saena
na luma fuana foˈongaˈa neˈeri, kira ka
bubu totongaˈi naˈa fuana.
21 Ma nia talaˈae ka alaˈa fuada ka ˈuri,
"Kerekereˈa Abu neˈe, nia fuli mamana
naˈa ˈi taˈena, ana kaidaˈi neˈe kamu
rongoa nau ku toˈomani kwau fuamuˈa."
22 Ma na ngwae ki taˈifau kira ka
fataleˈa leˈa ana, ma kira ka ˈarefo liu
duˈungana alaˈalana leˈa. Ma kira ka fata
ˈuri, "ˈUri ma noaˈa laˈu na ngela ba sa
Josef goˈo niniˈa re? Ma nia saea neˈe nia
faˈamamana na Kerekereˈa Abu neˈe."
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Nau
ku saiana kamu ke fata ˈuri fuaku, 'Ng-
wae kwaigurai ˈae, ˈoke gura ˈoe basi
talamu.' Ma kamu ke fata logo ˈuri fuaku,
'ˈOke sasia basi saena fanoa ˈoe na ru ba
kami rongoa ˈoko sasiˈi ki maˈi ana fanoa
ˈi Kapaneam.' "
24 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Nau ku
saea na ru mamana fuamuˈa, nia ˈafitaˈi
fuana kira ka kwaloa na profet ˈi saena
fanoa nia talana.
25 Nau ku saea laˈu fuamuˈa, na kini
ˈoro Jiu ki neˈe kira ˈuru, kira tua ˈi Israel
ana kaidaˈi sa Elaeja nia tua ana. Ma
kaidaˈi baera na uta noaˈa kasi toˈo sulia
uulu faˈi ngali ma ono madamo ki, ma na
fioloˈa doe ka liu logo ana fanoa kia ki
taˈifau.
26 Ma God noaˈa kasi kwatea laˈu sa
Elaeja siana gwaˈi ˈuru neˈe kira ˈi Israel
ki. Bore ma nia kwatea lala sa Elaeja
siana taˈi gwaˈi ˈuru neˈe noaˈa laˈu kini
Jiu neˈe nia tua ˈi Serefat, fanoa saena
abaˈi kula ˈi Saedon.
27 Ma na ngwae ˈoro Jiu ki ˈi Israel na
kuu nia saungida, ana kaidaˈi sa Elaesa
nia profet. Ma nia noaˈa kasi gura goˈo
ta ngwae ada. Taˈifilia goˈo sa Neman na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu neˈe leka maˈi
faˈasia fanoa ˈi Siria goˈo neˈe sa Elaesa
nia gura."
28 Ma kaidaˈi kira rongoa ru neˈeri, na
ngwae ki taˈifau saena na luma fuana
foˈongaˈa, kira ka saetaˈa. Kira saetaˈa
duˈungana neˈe sa Jesus saea God ke baˈa
ˈafia lala na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
ma kira ka noaˈa.
29 Ma kira ka tataˈe, ma kira ka lalia sa
Jesus faˈasia na fanoa neˈeri. Ma kira ka
tori kwailiu ana sa Jesus ˈuana gwauna
faˈi ua neˈe kira saungaˈinia na fanoa kira
ˈi fafona, fasi ˈiri kira ka ˈui ˈania sa Jesus
ˈi ano, ˈiri nia ke mae.
30 Bore ma, nia dola goˈo ˈana ˈi safi-
tana na fikuˈa neˈeri, ma ka leka naˈa
ˈana faˈasida.

✡ **4:17** Aesea 61:1-2

Na ngwae neˈe anoˈi ru taˈa nia saungia
(Mark 1:21-28)

31 Sui, sa Jesus ka leka ˈuana ˈi Kapaneam, taˈi fanoa ana abaˈi kula ˈi Galili. Ma ana taˈi Sabat, na asoa ana mamaloˈanga, nia ka faˈamanata ngwae ki ˈi neˈeri.
32 Ma na ngwae neˈe kira fiku maˈi siana ˈi saena luma fuana foˈongaˈa, kira ˈarefo liu ana faˈamanataˈanga nia ki, osiˈana sa Jesus nia alaˈa ˈani ngasingasiˈanga ma na mamanaˈanga maˈi ana God.
33 Ma taˈi ngwae neˈe anoˈi ru taˈa ruˈufia, nia tua logo ˈi neˈeri. Goˈo nia ka ako ka ˈuri,
34 "Sa Jesus ngwae ˈi Nasaret ˈae, nau ku saiamu ˈaeˈo na Ngwae Abu God. Tae nini ˈoko oga ˈoke sasi aimili? Sali ˈoko leka maˈi fuana malangisi laimili taka niniˈa?"
35 Sa Jesus ka balufia na anoˈi ru taˈa neˈeri, ka ˈuri, "ˈOke noto ˈamu, ma ˈoko ruˈu maˈi ˈi maa faˈasia ngwae neˈana!" Ma na anoˈi ru taˈa neˈeri ka ˈui ˈania ngwae neˈeri ˈi ano ˈi naˈona fikuˈa neˈeri, ma ka fiˈi ruˈu tafa naˈa maˈi faˈasia. Ma na ngwae neˈeri noaˈa kasi maala goˈo.
36 Na ngwae neˈe kira fiku ˈi neˈeri ki, kira ˈarefo liu, ma kira ka saefilo kwailiu ada, ma kira ka ˈuri, "Na faˈamanataˈanga tae naˈa neˈe ˈuri re? Ngwae neˈe nia ifulangani na anoˈi ru taˈa ki ˈani mamanaˈanga faˈinia ngasingasiˈanga, ma kira ka sakatafa taˈifau maˈi ˈi maa!"
37 Ma na alaˈanga sulia sa Jesus ka talo ana fanoa ki taˈifau kalikalia abaˈi kula neˈeri.

Sa Jesus nia gura na ngwae ˈoro ki
(Matthew 8:14-17; Mark 1:29-34)

38 Sui sa Jesus nia ka leka faˈasia na luma fuana foˈongaˈa, ma ka leka ˈi luma sa Simon. ˈUnaˈeri ma na funga kini sa Simon, nia mataˈi ˈania ˈakoˈakoˈanga doe ana kaidaˈi neˈeri. Ma kira ka gania sa Jesus fasi ˈiri ke gura.
39 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus leka ka uu ˈi ninimana ˈifitaˈi kini neˈeri, ma nia ka fiˈi balufia na ˈakoˈakoˈanga neˈeri faˈasia. Ma na ˈafe neˈeri ka ˈakwa naˈa, ma nia tataˈe ka duˈuru, ma ka kwatea naˈa fanga fuada.
40 Ana kaidaˈi neˈe sina nia suu naˈa, ma ana asoa Jiu ki fuana mamaloˈanga ni sui naˈa, ngwae ˈoro ki kira ngalia maˈi na ngwae kwaima kira ki neˈe mataˈinga toˈotoˈo ki saungida siana sa Jesus. Ma sa Jesus ka alua limana ˈi fafida, ma ka gurada taˈifau.
41 Ka ˈunaˈeri laˈu, anoˈi ru taˈa ˈoro ki kira tafi faˈasia ngwae ki, ma kira ka ako ˈuri, "ˈAeˈo na Ngela God!"

Ma sa Jesus ka lui totongaˈi ana anoˈi ru taˈa neˈeri ki noaˈa kira kasi alaˈa, osiˈana kira saiana ka sui naˈa neˈe niaˈa na Christ, na ngwae God nia filia fuana lafulana ngwae nia ki.

Sa Jesus nia faˈatalo saena abaˈi kula ki ˈi Israel
(Mark 1:35-39)

42 ˈOfodangi kaidaˈi nia laˈa naˈa, sa Jesus nia leka faˈasia fanoa ˈi Kapaneam, ka leka ˈuana taˈi kula neˈe aroaro. Ma na ngwae ki kira ka talaˈae kika lulu ˈuana, ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka fata ˈuri fuana, "ˈOe kasi leka faˈasia na fanoa neˈeri."
43 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "God nia kwate nau maˈi fuana faˈataloˈanga ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa, ˈunaˈeri neˈe nai leka nama kwau saena ti fanoa matamata logo, ˈiri nai talongaˈinia neˈe God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki."
44 Ma sa Jesus ka faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa saena luma fuana foˈongaˈa ki ana abaˈi kula ki ˈi Israel.

5

Sa Jesus nia filia na fafarongo etaeta nia ki
(Matthew 4:18-22; Mark 1:16-20)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia uu ka faˈamanata ˈi ninimana ˈosi doe ˈi Galili, ma na ngwae ˈoro ki kira faisuˈusuˈu maˈi siana fuana rongolana na fatalana God.
2 Ma nia ka lisia na ro gwaˈi baru na ngwae dee ki kira faˈasiˈi ka teo goˈo ˈani ˈi malitako, ma kira ka taufia na furai kira ki.

3 Ma sa Jesus nia ka raˈe ˈi saena gwaˈi
baru sa Simon, ma ka saea fuana nia ke
usungaˈi tiˈitiˈi kwau ana faˈasia ˈi sara.
Ma sa Jesus ka tua ˈi saena na gwaˈi baru
neˈeri, ma ka inaˈu ana faˈamanatalana
na ngwae ki.
4 Ma kaidaˈi nia faˈamanata na ngwae
ki ka sui naˈa, nia ka fata ˈuri fuana
sa Simon, “Muluusungaˈinia laˈu kwau
na gwaˈi baru neˈe ˈuana kula ˈato, sui
kamu ka ala ˈania na furai kamu ki fuana
deelana maˈi na iˈa ki.”
5 Ma sa Simon ka olisia ma ka ˈuri,
“Faˈamanata ˈae, kaimili rao laga ulafu
naˈa maˈi sulia rodo laˈulaˈu neˈe, bore
ma noaˈa kami kasi deea goˈo ta iˈa. Bore
ma sulia fatalamu, nau kui ala naˈa aku
ˈani furai neˈe ki.”
6 Ma kaidaˈi kira ala ˈani na furai neˈeri
ki, kira ka deea naˈa iˈa ˈoro liu ki, ma na
furai ki karangi ka muu naˈa.
7 Sui kira ka karumia maˈi na ngwae
kwaima kira ki ˈi saena ta gwaˈi baru
laˈu, fasi ˈiri kira ke leka maˈi, kira ke
kwaiˈafi ada. ˈUnaˈeri kira ka dao maˈi,
ma kira ka faˈafungua ro gwaˈi baru
neˈeri ki ˈani iˈa leleka karangi kira ka
kuru goˈo.
8 Ma kaidaˈi sa Simon Peter nia lisia na
ru neˈeri, nia leka maˈi ka bobo uruuru
ˈi naˈona sa Jesus, ma ka fata ˈuri, “Aofia
ˈae, leka kwau ˈamu faˈasi nau! Nauˈa na
ngwae taˈa liu!”
9 Sa Simon faˈinia na ngwae neˈe kira
tua ˈi neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu ana iˈa
ˈoro neˈe kira deea.
10 Ma na ro ngwae neˈe kera rao faˈinia
sa Simon, neˈe satada sa James ma sa
John, na ro ngela sa Sebedi ki, kera ka
ˈarefo liu logo. Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana sa Simon, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu
laˈu. ˈI naˈo ba ˈoko deea iˈa ki, bore ma
ˈita ˈi taˈena ka oli ˈalaˈa, ˈoke deea lala
na ngwae ki ˈiri kira ke faˈamamana ana
God.”
11 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi sara, kira
ka faˈasia naˈa gwaˈi baru ki sulia one,
ma kira ka faˈasia ru ki taˈifau, ma kira
ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

Sa Jesus gura taˈi ngwae kuuˈa
(Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)

12 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia tua ˈi saena
taˈi fanoa, ma taˈi ngwae neˈe kuu nia
saungia, nia tua logo ˈi neˈeri. Kaidaˈi nia
lisia sa Jesus, nia leka maˈi siana, ka bobo
uruuru ˈi naˈona, ma ka gania ka fata
ˈuri, “Araˈi kwa, diˈia ˈoko maˈudi, ˈoko
saiana ˈoke gura nau goˈo ˈamu kwa.”
13 Sui sa Jesus ka taga kwau na limana,
ma ka sama toˈona nonina, ma ka fata
ˈuri, “ˈIu, nau ku maˈudi. ˈOke mafo
naˈa.” Ma ˈaliˈali ˈi buri ˈana alaˈanga
neˈeri ki sa Jesus saea goˈo, na kuu neˈeri
ka siki naˈa faˈasia ngwae neˈeri.
14 Sui sa Jesus ka olitani kwau na ngwae
neˈeri ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi
faˈarongoa laˈu ˈani ta ngwae ana ru
neˈe ki. Bore ma ˈoke leka basi ˈamu
siana na fata abu, ma ˈoke faˈataˈinia
na nonimu fuana, ˈiri nia ke saiana neˈe
ˈoko ˈakwa naˈa. Sui ˈoko kwatea na
kwaisuˈusiˈanga sa Moses nia saea ˈiri
ngwae ki taˈifau kira ka faˈamamana neˈe
na kuu neˈe teoteo ˈi nonimu nia siki
naˈa.”
15 Nia ka ˈunaˈeri bore ˈana, na
faˈarongoˈanga sulia ru neˈe sa Jesus
fuliˈi ki, nia talofia naˈa kula ˈoro ki, ma
na ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi siana
fuana rongolana faˈamanataˈanga nia ki,
ma fasi ˈiri sa Jesus ka gurada logo faˈasia
na mataˈinga kira ki.
16 Ma kaidaˈi ˈoro, sa Jesus nia leka
nama faˈasia ngwae ki ˈuana kula aroaro
ki fuana foˈongaˈa.

Sa Jesus gura na ngwae neˈe nonina taˈu
(Matthew 9:1-8; Mark 2:1-12)

17 Taˈi asoa, kaidaˈi sa Jesus nia
faˈamanata saena taˈi luma, ti Farasi
faˈinia ngwae faˈamanata ana taki ki,
kira tua logo ˈi neˈeri. Kira leka maˈi
faˈasia fanoa ˈoro ki ana abaˈi kula ˈi
Galili faˈinia ˈi Judea, ma ˈi Jerusalem.
Ma na ngasingasiˈanga God ka tua faˈinia
sa Jesus, ˈiri nia ka gura ngwae neˈe kira
mataˈi ki.
18 Ma ti ngwae ngalia maˈi taˈi ngwae
neˈe nonina taˈu, kira ngalia maˈi ˈi
fafona ˈifitaˈi. Kira ka sasi ngangata
ˈuana ruˈungaˈa ˈi luma faˈinia, fasi ˈiri
kira ka alua ˈi naˈona sa Jesus, fuana nia
ka gura.

19 Bore ma osiˈana na fikuˈa neˈeri
doe liu, ngwae kwaima ana ngwae neˈe
kasi bolo naˈa fuana ruˈungaˈa kwau ˈi
luma siana sa Jesus. ˈUnaˈeri kira ka
ngalia ngwae neˈeri, kira ka raˈe faˈinia
ˈi fafona luma, ma kira ka tafangia taˈi
maˈe kwakwa doe, kira ka faˈakosoa maˈi
na ngwae neˈeri ˈi fafona ˈifitaˈi siana sa
Jesus.
20 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia na
faˈamamanaˈanga kira, nia ka fata ˈuri
fuana ngwae neˈe nonina taˈu, “Ngwade
ˈae, nau ku rufuanata naˈa ana taˈangaˈa
ˈoe ki.”
21 Ma na ngwae faˈamanata ana taki ki
faˈinia Farasi ki, kira ka ngununguru buri
fuada kwailiu ma kira ka fata ˈuri, “Reala
kwa! Nia saea niaˈa ta ngwae faˈuta mala
niniˈa? Nia faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia
God. Ngwae ki noaˈa kasi rufuanata ana
taˈangaˈa ki. Talitoˈona goˈo God neˈe
saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki.”
22 Sa Jesus nia sai logo ana manataˈanga
kira ki saena liada, ma nia ka fata ˈuri
fuada, “Kamu kasi manata laˈu ˈunaˈeri.”
Ma sa Jesus sai logo ana neˈe kira
faˈamamana talitoˈona goˈo God neˈe ke
gura ngwae ki.
23 Goˈo ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri, “Diˈia
nau ku fata ˈuri fuana ngwae nonina taˈu
neˈe ku ˈuri, ‘Taˈangaˈa ˈoe ki, nau ku
rufuanata naˈa ani,’ kaumulu kasi lisia
goˈo neˈe nia fuli. Bore ma diˈia nau ku
fata ˈuri, ‘Tataˈe, ma ˈoko fali,’ ˈi neˈeri
kamu ka fiˈi lisia neˈe ngasingasiˈanga
nia aku fuana guraˈa.
24 Kaidaˈi nai gura ngwae neˈe, nai
faˈataˈinia fuamuˈa neˈe nauˈa, Ngela
Ngwae, nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana nai rufuanata ana taˈangaˈa ki.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae
nonina taˈu neˈeri, “Nau ku saea fuamu,
ˈoke tataˈe naˈa, ngalia ˈifitaˈi ˈoe, ma
ˈoko leka naˈa ˈi fanoa ˈoe.”
25 Ma na ngwae neˈeri, ˈaliˈali nia ka
tataˈe naˈa ˈi naˈoda, goˈo nia ka ngalia
ˈifitaˈi neˈe nia teo ˈi fafona, ma ka oli
ˈi fanoa faˈinia baˈatafeˈanga doe fuana
God.
26 Ma kira taˈifau kira ka ˈarefo liu
naˈa, ma kira ka baˈatafea God. Ru neˈe
kira lisia kira ˈarefo liu, kika ˈuri, “ˈIu,
ru ni ˈarefoˈa doe liu niniˈa kulu lisia ˈi
taˈena.”

Sa Jesus nia ri ˈuana sa Lifae (Matthew 9:9-13; Mark 2:13-17)

27 Buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus nia leka
kwau ˈi maa, ma ka lisia sa Lifae, na
ngwae ni gonilana mani ana takisi, nia
tua ana kula neˈe nia rao ana. Sa Jesus ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke leka maˈi faˈinau.”
28 Sa Lifae ka tataˈe, ma ka faˈasi buri
ana ru nia ki taˈifau, ma ka leka faˈinia
sa Jesus.
29 Sui sa Lifae ka sasia taˈi fangaˈa doe
fuana sa Jesus ˈi luma nia. Ma ana kaidaˈi
neˈeri logo, na ngwae ˈoro neˈe kira gonia
mani ˈani takisi ki faˈinia ti ngwae laˈu,
kira fanga faˈinia sa Jesus.
30 Ti Farasi ma ngwae faˈamanata ana
taki ki kira ka saetaˈa, ma kira ka fata
ˈuri fuana fafarongo sa Jesus ki, “Nia bolo
faˈinia nia kasi fanga ma ka kwaˈu laˈu
faˈinia ngwae goni mani ana takisi ma
ngwae taˈa ˈufuni ki.”
31 Sa Jesus nia olisida ka fata ˈuri,
“Ngwae neˈe noaˈa kira kasi mataˈi ki,
kira kasi oga goˈo ta ngwae kwaigurai,
bore ma ngwae neˈe kira mataˈi ki tari,
kira ka boˈoboˈo ˈuana ngwae kwaigurai.
32 Nau ˈiri leka laˈu maˈi fuana laefilana
ngwae ˈoloˈolo ki ˈiri kira ke kakari
alifaˈi, bore ma na ngwae neˈe abulalada
taˈa ki lala tari, nau ku leka maˈi fuana
laefilada ˈuana rokisi manataˈanga.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga ke noaˈa, muke sae saeleˈa (Matthew 9:14-17; Mark 2:18-22)

33 Ti ngwae kira fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Ana kaidaˈi ˈoro ki, na fafarongo sa John
ki kira abu fanga fuana foˈongaˈa, ma na
fafarongo Farasi ki kira ka ˈunaˈeri logo.
Bore ma na fafarongo ˈoe ki, kira fanga
ma kira ka kwaˈu goˈo ˈada.”
34 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Nia
kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira tua ana
fafangaˈa ana ara araˈinga neˈe kira ka
abu fanga. Duˈungana neˈe, kaidaˈi araˈi
faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida ngwae ki,
kira saeleˈa.
35 Bore ma kaidaˈi ke dao maˈi aigaˈi
neˈe kira ke baˈea na araˈi faolu faˈasida.
ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu fanga laˈu,

osiˈana neˈe kira kwaimanatai. Ta neˈe noaˈa ˈiri bolo fuana na fafarongo nau ki kira ka abu fanga goˈo ˈada kaidaˈi nau ku tua faˈinida.”

36 Sui sa Jesus ka fata ˈani tarifulaˈa fuada logo ˈuri, “Nia kasi bolo fuana muke ngali ta ngisingisi toro faolu fuana subungilana ta toro neˈe nia ˈua. Si diˈia ta ngwae sasia na ru neˈeri, na ngisingisi toro faolu neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri, duˈungana toro faolu nia lukuluku ˈi buri ˈana ngwasilana, ma na toro faolu kasi lia leˈa goˈo faˈinia na toro ˈua.

37 Ma muke sai logo ana, noaˈa nia kasi bolo fuana ta ngwae ka alua naˈa waen faolu ˈi saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila nanigot, duˈungana ngwaˈi ru ˈua neˈeri noaˈa kasi baˈu. Si diˈia nia sasia ru ˈunaˈeri, kaidaˈi na waen neˈeri ke totoro goˈo maˈi, nia ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua neˈeri, ma na waen neˈeri ka kisitaˈi, ma na ngwaˈi ru neˈeri ka taˈa naˈa.

38 Nia neˈe ngwae ke alua nama waen faolu ˈi saena na ngwaˈi ru faolu neˈe nia saiana ke baˈu.

39 “Ta ngwae neˈe ˈidufaˈi kwaˈufia goˈo ana waen ˈua, noaˈa nia kasi oga na waen faolu. Osiˈana nia fata ˈuri, ‘Na waen ˈua neˈe kwaˈufilana mamasiˈa ka leˈa kwa.’ ”

6

Sa Jesus nia ˈaˈana fuana Sabat (Matthew 12:1-14; Mark 2:23—3:6)

1 Taˈi Sabat, asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki kira leleka, ma kira ka liu toˈo folo ana taˈi oˈolaˈi witi, na ru kira saungani fuana beret. Ma kaidaˈi kira liu ana, na fafarongo nia ki kira ka loia ti fingi ru, ma kira ka ˈasaˈasanga saena limada, ma kira ka ˈania.

2 Ma kaidaˈi ngwae ana Farasi ki kira lisia, kira ka fata ˈuri, “Ru neˈe kaumulu sasia nia ˈoia na taki sa Moses, osiˈana kamu loia witi neˈe ana Sabat, asoa ana mamaloˈa.”

3 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku saiana kaumulu toˈomaˈi sulia saena Buka Abu na ru ba sa David na tatalafaˈa nia sasia ˈi naˈo. Ana kaidaˈi neˈeri, sa David faˈinia ngwae nia ki kira fiolo liu,

4 nia ka leka ˈi saena na luma God, ma na ˈingataˈi fata abu ka kwatea fuana sa David na beret neˈe kira ˈau abua fuana God. Ma sa David ka ˈania naˈa beret neˈeri, ma ka kwatea logo fuana ngwae nia ki, ma kira ka ˈania. Bore ma na taki kulu alaˈani fuana talitoˈona goˈo na fata abu God ki neˈe kira saiana ˈanilana. Ma noaˈa kulu kasi lisia saena Buka Abu neˈe God nia saetaˈa fuana sa David.”✡

5 Sui sa Jesus ka fata naˈa ˈuri, “Nau, na Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana saelana ru ki fuana ngwae ki kira saiana kike sasia goˈo ˈada ana asoa ana mamaloˈanga.”

6 Ma ana ta asoa ana Sabat logo, sa Jesus ka leka saena luma fuana foˈongaˈa ma ka faˈamanata. Ma taˈi ngwae nia tua logo ˈi neˈeri neˈe lima ˈoloˈolo ana nia mae.

7 Ma ti ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na Farasi ki, kira ka tua logo ˈi neˈeri, ma kira ka lialia ˈuana diˈia sa Jesus ke gura ngwae neˈeri ana Sabat, asoa ana mamaloˈa. Diˈia ˈunaˈeri, kira ka fata maana sa Jesus ana ˈoilana taki God ana guraˈa, ru neˈeri kira manata sulia ma nia diˈia raoˈa.

8 Ma sa Jesus nia saiana goˈo ˈana manatada, ma nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe limana mae, “Tataˈe maˈi, ˈoko uu maˈi ˈi naˈona ngwae ki taˈifau.” Ma ngwae neˈeri ka tataˈe, ma ka leka maˈi siana sa Jesus.

9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana Farasi ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, “Nau ku saefilo kamu basi. Tae neˈe taki kulu nia alaˈania fasi ˈiri kulu ka sasia ana asoa ana mamaloˈanga? Nia alaˈania sasilana ru leˈa ki, nama sasilana ru taˈa ki? Nia alaˈania na faˈamaurilana ta ngwae, nama saungilana ta ngwae?”

10 Sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka lia kwailiu fuada, goˈo nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe limana nia mae, “Taga maˈi limamu.” Ma nia ka taga, ma na limana ka leˈa naˈa.

11 Ana kaidaˈi kira lisia, kira ka saetaˈa liu, ma kira ka alaˈa fiku ma kira ka

✡ **6:4** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9

manata ˈoi ru ˈuana tae neˈe kike sasia ana sa Jesus.

Sa Jesus filia na lifurongo nia ki
(Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

12 Ana ta kaidaˈi logo, sa Jesus ka raˈe ˈuana gwauna faˈi ua ˈiri nia ka foˈo. Ma saena rodo laˈulaˈu neˈeri, nia ka foˈosia God.
13 Kaidaˈi nia ˈofodangi naˈa, nia ka saea maˈi fafarongo nia ki siana, ma ka filia akwala ma ro ngwae, ma ka saeda ˈani lifurongo ki.
14 Na satada: sa Simon neˈe sa Jesus faˈasata ˈani sa Peter, ma sa Andrew na ngwaefuta nia, ma sa James, ma sa John, ma sa Filip, ma sa Batolomiu,
15 ma sa Matthew, ma sa Tomas, ma sa James na ngela sa Alfeas, ma sa Simon ta ngwae ana ngwae Jiu ki ba kira oga lalilana ngwae ˈi Rom ki faˈasia ˈi Israel,
16 ma sa Judas na ngela sa James, ma sa Judas Iskariot na ngwae neˈe nia ke baˈa ˈolosaea sa Jesus fuana malimae nia ki.

Sa Jesus nia faˈamanata ma ka gura na ngwae ki
(Matthew 4:23-25)

17 Sa Jesus nia koso maˈi faˈasia ˈi gwauna ua neˈeri faˈinia na akwala ma ro lifurongo nia ki, ma ka uu ana kula ote faˈinia na fikuˈa doe neˈeri neˈe ti ngwae laˈu ana fafarongo nia ki. Ma ti ngwae ˈoro laˈu neˈe kira leka maˈi faˈasia abaˈi kula ˈi Judea, ma faˈinia fanoa doe ˈi Jerusalem, ma na fanoa ki ˈi Taea ma ˈi Saedon neˈe kira tua ˈi sulia asi, kira tua logo ˈi neˈeri.
18 Kira leka maˈi fuana rongolana sa Jesus, ma ˈiri sa Jesus ke gurada faˈasia na mataˈinga kira ki. Ma na ngwae neˈe kira toˈo ana anoˈi ru taˈa ki, kira leka logo maˈi, ma sa Jesus ka gurada.
19 Na ngwae ki taˈifau kira iliili ˈuana samaˈa toˈona sa Jesus, osiˈana na ngasingasiˈanga nia leka kwau faˈasia fuana guralana na ngwae ki taˈifau.

Saesaeleˈanga ma kwaimanataiˈanga
(Matthew 5:1-12)

20 Sa Jesus ka lia kwau fuana fafarongo nia ki ma ka fata ˈuri,
"Saesaeleˈanga fuamuˈa ngwae neˈe kamu dalaˈa ki, osiˈana neˈe God ka gwaungaˈi fafi kamu.
21 Saesaeleˈanga fuamuˈa ngwae neˈe kamu fiolo ana kaidaˈi neˈe ki, osiˈana kamu ke baˈa abusu.
Saesaeleˈanga fuamuˈa ngwae neˈe kamu angi ana kaidaˈi neˈe ki, osiˈana kamu ke baˈa gaˈa.
22 Saesaeleˈanga fuamuˈa kaidaˈi na ngwae ki kira ke silolongaˈi kamu, ma kike ifulangaˈi kamu, ma kira ka fata faˈali kamu, ma fuˈusi taˈa amuˈa, osiˈana kamu roˈosuli nau na Ngela Ngwae.
23 Kamu ke saesaeleˈa, ma muke ngwaˈe sakasaka ˈani saeleˈanga doe kaidaˈi neˈe ngwae ki kike sasi ˈunaˈeri amuˈa, osiˈana na kwaiaraˈa doe nia maˈakwali kamu ˈi langi. Nau ku saea ru neˈeri osiˈana kira ke baˈa sasia logo ru taˈa fuamuˈa neˈe koˈo bora kira ki sasia ana profet ki maˈi ˈi naˈo.
24 Bore ma, nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa na ngwae neˈe kamu toˈo ana toˈoruˈa ki ana kaidaˈi neˈe, osiˈana ngwangwaneˈanga ki kamu toˈo ani ka sui naˈa.
25 Nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa na ngwae neˈe kamu fanga abusu ki ana kaidaˈi neˈe, osiˈana kamu ke baˈa fiolo.
Nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa na ngwae neˈe kamu gaˈa ki ana kaidaˈi neˈe, osiˈana kamu ke baˈa oˈomae, ma muke angi.
26 Nia taˈa ka lilisu fuamuˈa kaidaˈi neˈe ngwae ki kira fataleˈa amuˈa, osiˈana na koˈo bora kira ki, kira sasia logo ru neˈeri ki fuana na profet ˈosoˈoso ki."

Alafeˈanga fuana malimae
(Matthew 5:38-48; 7:12)

27 Sa Jesus nia faˈamanata logo ka ˈuri, "Nau ku saea fuamuˈa na ngwae neˈe kamu rongo sulia fatalaku, muke kwaima ana na malimae kamu ki, ma muke sasi leˈa fuana ngwae neˈe kira silolongaˈi kamu ki.
28 Ma muke foˈosia God, ˈiri nia ke faˈaleˈa ngwae neˈe kira agia kamuˈa, ma

muke foˈo fuana na ngwae neˈe kira sasia
ru taˈa ki amuˈa.
29 Ma diˈia ta ngwae ka fidalia na
satemu, ˈoke alaˈania nia ka fidalia laˈu
ta bali sate. Ma diˈia ta ngwae ka ngalia
na toˈongi fafo doe ˈoe, ˈoke alaˈania nia
ke ngalia logo na toˈongi sae ˈoe fuana.
30 Ma ˈoke kwatea fuana ta ngwae bore
ˈana neˈe nia ke gania ta ru amuˈa. Ma
diˈia ta ngwae nia ngalia ta ru ana ru
ˈoe ki, noaˈa ˈoe kosi gania laˈu fuana
olitaˈilana fuamu.
31 Ta tae neˈe kamu oga na ngwae
matamata ki kira ke sasia fuamuˈa, kamu
ke sasia logo fuada.
32 "Ma diˈia kamu kwaima goˈo amuˈa
ana ngwae neˈe kira kwaima amuˈa ki,
noaˈa kamu kasi ngalia goˈo ta kwa-
iaraˈanga. Osiˈana na ngwae taˈa ki bore,
kira kwaima logo ana ngwae neˈe kira
kwaima ada ki.
33 Ma diˈia kamu sasi leˈa goˈo ˈamuˈa
fuana ngwae neˈe kira sasi leˈa fuamuˈa
ki, noaˈa kamu kasi ngalia goˈo ta kwa-
iaraˈanga. Osiˈana neˈe ngwae abula taˈa
ki bore, kira sasi logo ˈunaˈeri.
34 Ma diˈia kamu kwate ru goˈo ˈamuˈa
fuana ngwae neˈe kira saiana kike duˈua
fuamuˈa, noaˈa kamu kasi ngalia goˈo ta
kwaiaraˈanga. Osiˈana neˈe ngwae abula
taˈa ki bore, kira sasi logo ˈunaˈeri fuana
ngwae abula taˈa ki, fasi ˈiri kira ka duˈua
nama fuada.
35 Bore ma kamu ke kwaima nama ana
malimae kamu ki, ma muke sasi leˈa
fuada, ma kamu ke kwate ru ma noaˈa
kamu kasi masia laˈu na duˈulana. Diˈia
kamu sasi ˈunaˈeri, kamu ke baˈa ngalia
na kwaiaraˈanga doe, ma na abulalamuˈa
neˈe ke diˈia God na maˈa kamu neˈe nia
ˈinotoˈa ka tasa. Osiˈana God nia sasi leˈa
fuana ngwae taˈa ki ma ngwae neˈe noaˈa
kira kasi saeleˈa faˈinia tae neˈe God sasia
fuada.
36 Muke kwaimanatai ana ngwae ki,
ka diˈia logo na Maˈa kamu neˈe nia
kwaimanatai amuˈa.

Faˈamanataˈanga sulia matalangaˈilana ta ngwae
(Matthew 7:1-5)

37 "Noaˈa kamu kasi matalangaˈinia
ta ngwae matamata, ˈasu ˈubani God
kata matalangaˈi kamu logo. Ma noaˈa
kamu kasi saea na kwaˈikwaˈinga fuana
ti ngwae matamata, ma God noaˈa kasi
kwatea logo na kwaˈikwaˈinga fuamuˈa.
Muke rufuanata nama ana ngwae ki, ma
God ke rufuanata kamu logo.
38 Muke kwate nama ru ki fuana ngwae
ki, ma God ke kwate ru logo fuamuˈa.
Ma God ke baˈa kwatea na kwateˈa neˈe
nia diˈia ta ngwae ba nia faˈafungua ta
ngwaˈi ru neˈe nia nekea, leleka nia ka
fungufungu ma ka ˈalasaka naˈa. Ma God
ke baˈa kwate fuamuˈa, diˈia logo neˈe
kamu kwatea fuana na ngwae matamata
ki."

Na tualana fafarongo ki

39 Sa Jesus nia fata logo sulia tarifulaˈa
fuada ka ˈuri, "Ta ngwae neˈe maana
nia rodo, nia ˈafitaˈi ka talaˈia laˈu ta
ngwae neˈe maana rodo. Diˈia nia sasi
ˈunaˈeri, keroˈa taˈifau goˈo neˈe kera ke
ˈasia saena kilu.
40 Aia, na ngwae neˈe nia saesaeˈi ru
goˈo ˈana, nia ˈafitaˈi ka liufia na ngwae
neˈe faˈamanata nia. Ma diˈia na ngwae
saesaeˈi ru nia ngali taˈifau ru neˈe ng-
wae faˈamanata nia kwate fuana ki, nia
diˈia naˈa na ngwae faˈamanata nia.
41 "ˈOko toˈo ana taˈangaˈa doe ki, bore
ma ˈoko balufia naˈa ˈamu ta ngwae neˈe
nia toˈo ana taˈangaˈa tiˈitiˈi. ˈOko diˈia
taˈi ngwae neˈe nia lisia na gegeo ˈi saena
na maana toˈolana, bore ma nia kasi lisia
goˈo ta buli ano doe neˈe nia saena maana
talana.
42 Ma ˈoko fata ˈuri fuana na ngwae
matamata, 'ˈOe kosi sasia ta ru neˈe nia
taˈa.' Bore ma ˈoe kosi manata ˈabera
goˈo ana taˈangaˈa doe neˈe ˈoko sasiˈi
ki. ˈAeˈo ngwae kwalabasa. ˈOke faˈasia
basi na taˈangaˈa ˈoe ki. Sui, ˈoko fiˈi bolo
fuana kwaiˈafiˈanga kwau ana ta ngwae
matamata fuana na taˈangaˈa nia ki."

Na ˈai faˈinia na fufuaˈi ru
(Matthew 7:16-20; 12:33-35)

43 Sa Jesus ka fata logo ˈania taˈi tar-
ifulaˈa fuada ka ˈuri, "Na ˈai neˈe nia
bulao ka leˈa, nia ˈafitaˈi ka fungu ˈani
fuaˈi ru taˈa ki. Ka diˈia logo, na ˈai neˈe

nia bulao ka taˈa, nia ˈafitaˈi ka fungu
ˈani na fuaˈi ru leˈa ki.
44 Kulu saiana ˈai ki taˈifau, osiˈana
fufuaˈi ru kira ki neˈe kira fungu ˈani. Ma
nia ˈafitaˈi ta ngwae ka fisua na fufuana
ˈai leˈa faˈasia na kwalongarangaraˈa.
45 Ma na ngwae leˈa nia sasia logo na ru
leˈa ki sulia na manataˈi ngwae raola nia.
Ma na ngwae taˈa nia sasia logo na ru taˈa
ki sulia na manataˈi ngwae bulibuli nia.
Na ru neˈe nia tua ˈi saena na manatalana
ngwae, nia neˈe ka ruˈu maˈi ˈi maa ˈani
fatalana."

Fafarongo mamana
(Matthew 7:24-27)

46 Ma sa Jesus ka alaˈa laˈu ˈuri, "Faˈuta
neˈe, ana kaidaˈi kamu alaˈa faˈinau,
kamu ka saea nau ˈani Aofia, bore ma
noaˈa kamu kasi sasi goˈo sulia na ru neˈe
nau ku saeˈe fuamuˈa ki?
47 Sa tai bore ana neˈe nia leka maˈi
siaku, ma ka rongo sulia na fatalaku, ma
ka sasi sulia, nai faˈataˈinia fuamuˈa na
fitoˈonga nia, ma na tualana.
48 Nia diˈia na ngwae neˈe nia
saungaˈinia luma nia, ma nia ka ˈilia
na diro ˈai ki ka koso lalo. Aia, ma ana
kaidaˈi na uta ka toˈo, ma na kafo nia
afetafa maˈi, nia ˈafitaˈi ka malangisia,
osiˈana nia saungaˈinia luma nia ˈi fafona
na diro ˈai ki neˈe nia ˈilia ka koso lalo.
49 Ma na ngwae neˈe nia rongoa na
fatalaku, ma noaˈa kasi sasi sulia, nia
diˈia ngwae neˈe nia saungaˈinia luma
nia fafona one, noaˈa nia kasi ˈilia diro
ˈai kasi koso lalo goˈo. Kaidaˈi kafo nia
afetafa maˈi, ma ka foto ana luma neˈeri,
luma neˈeri ka ˈasia, ma ka takalo taˈifau
naˈa."

7

Sa Jesus gura taˈi ngwae rao
(Matthew 8:5-13)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈasuia naˈa
fatalana fuana ngwae ki, nia ka leka naˈa
ˈuana fanoa ˈi Kapaneam.
2 Ma taˈi ngwae ˈi neˈeri, nia mataˈi
ka doe ma ka karangi mae naˈa. Na
ngwae neˈeri, niaˈa na ngwae rao ana
taˈi gwaungaˈi ngwae ramo ana fuˈanga
ki faˈasia na fanoa doe ˈi Rom. Ma
gwaungaˈi ngwae ramo neˈeri, nia lia doe
liu ana na ngwae rao nia.
3 Ma kaidaˈi neˈe gwaungaˈi ngwae
ramo neˈeri nia rongoa neˈe sa Jesus
nia dao maˈi, nia ka kwatea ti ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, fasi ˈiri kira ka
saea sa Jesus ke leka maˈi, ˈiri ke gura na
ngwae rao nia.
4 Kaidaˈi kira dao siana sa Jesus, kira
ka amasia, kira ka ˈuri, "Na gwaungaˈi
ngwae ramo neˈe nia bolo faˈinia ˈoke
kwaiˈafi ana na ngwae rao nia,
5 osiˈana gwaungaˈi ngwae ramo neˈeri
nia kwaima liu fuamiˈa Jiu ki, ma nia
ka saungaˈinia taˈi luma fuana foˈongaˈa
fuamiˈa ˈi neˈe."
6 ˈUnaˈeri sa Jesus ka leka naˈa faˈinida.
Ma kaidaˈi nia dao karangia naˈa kwau
na luma, na ngwae gwaungaˈi neˈeri ˈi
Rom ka kwatea laˈu kwau na ngwae
kwaima nia ki, ˈiri kira ke fata ˈuri fuana,
"Araˈi ˈaˈana neˈe kwa, ˈoe kosi ˈabera
laˈu. Nau noaˈa kusi totolia neˈe ˈoke leka
maˈi ˈi saena luma nau.
7 Ma nau bore kusi bolo logo fuana
lekaˈa kwau fuamu talaku. ˈOke fata goˈo
maˈi ˈamu, ma na ngwae ni rao nau ka
ˈakwa naˈa.
8 Nau ku saiana ˈoko bolo goˈo ˈamu
fuana sasilana ru neˈeri, duˈungana
nauˈa talaku na ngwae nau ku rao ˈi
olofana na ngwae doe ki, ma nau ku toˈo
ana ngwae ni fuˈa ki neˈe kira rao ˈi
olofana na gwaungaˈinga nau. Ma diˈia
nau ku saea ta ngwae ku ˈuri, 'ˈOke leka,'
ma nia ka leka. Ma diˈia nau ku saea
ta ngwae ku ˈuri, 'ˈOke leka maˈi,' nia
ka leka maˈi. Ma diˈia nau ku saea ta
ngwae rao ulafu ma nau ku ˈuri, 'ˈOke
sasia nama ru neˈe,' nia ka sasia naˈa."
9 Ana kaidaˈi sa Jesus nia rongoa ru
neˈeri, nia ka ˈarefo liu. Ma nia ka abula,
ma ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈe kira
leka ˈi burina ki, "Nau ku saea fuamuˈa,
nau noaˈa kusi lisia ˈua ta ngwae neˈe nia
faˈamamana ka ˈuri, sui bore ˈana saena
ˈi Israel."
10 Ma na ngwae ngali alaˈanga neˈeri ki,
kira ka oli ˈuana ˈi luma na gwaungaˈi
ngwae ramo baera, ma kira ka lisia na
ngwae mataˈi baera nia ˈakwa naˈa.

Sa Jesus faˈamauria na ngwae neˈe nia mae naˈa

11 Ma noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri
ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki, ma ngwae ˈoro ki logo,
kira leka ˈuana taˈi fanoa neˈe kira saea
ˈani ˈi Nen.
12 Ma kaidaˈi nia dao karangia maana
na sakasakaˈa ana na fanoa neˈeri, taˈi
fikuˈa kira ngalia maˈi taˈi ngwae mae,
ma kira ka leka naˈa maˈi ˈi maa. Na
ngwae mae neˈeri, niaˈa na ˈalako mutaˈi
taˈi gwaˈi ˈuru. Ma na fikuˈa doe kira ka
leka maˈi faˈinia fuana kwaiatolana.
13 Ma kaidaˈi sa Jesus, na Aofia, nia lisia
na gwaˈi ˈuru neˈeri, nia ka kwaimanatai
liu ana, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOe kosi
angi laˈu.”
14 Sui nia ka leka kwau, ma ka sama
toˈona na tatafe neˈe ngwae mae neˈeri
nia teo saena, ma na ngwae neˈe kira
ngalia ngwae mae neˈeri ki, kira ka uu
toˈo. Goˈo sa Jesus ka fata ˈuri, “Ngwae
ˈalako neˈe kwa, nau ku saea fuamu, ˈoke
tataˈe!”
15 Ma na ngwae ˈalako baera ka tataˈe
naˈa, ma ka talaˈae ka alaˈa. Ma sa Jesus
ka kwatea naˈa kwau fuana teˈa nia.
16 Ma na ngwae neˈe kira lisia ru neˈeri
ki, kira ka ˈarefo liu, ma kira ka baˈatafea
God, kika ˈuri, “Taˈi profet ˈinotoˈa nia
sakatafa naˈa maˈi ˈi safitakulu. God nia
dao naˈa maˈi fuana ˈafilakulu na ngwae
nia ki.”
17 Ma na alaˈanga sulia sa Jesus, ka talo
naˈa ˈi saena ˈafutana abaˈi kula ˈi Israel,
ma na bali ana fanoa ki kalikalia logo.

Sa John ngwae ni Siuabu nia kwatea ro fafarongo nia ki siana sa Jesus
(Matthew 11:2-19)

18 Ana kaidaˈi neˈe fafarongo sa John
ki kira faˈarongo nia ˈania na raolana sa
Jesus, sa John ka saea maˈi ro fafarongo
nia ki siana,
19 ma ka baˈe keroˈa ka leka kwau siana
sa Jesus, na Aofia, ˈuana saefilolana kika
ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo naˈa neˈe na Christ,
ngwae neˈe ke baˈa dao maˈi niniˈa, nama
mike masia laˈu ta ngwae matamata?”
20 Ma ana kaidaˈi kera dao siana sa
Jesus, kera ka saefiloa ˈuri ana, “Sa John
ngwae ni Siuabu nia baˈe keroˈo maˈi
fuana saefilolamu, ˈUri ma ˈaeˈo naˈa
neˈe na Christ, ngwae neˈe ke baˈa dao
maˈi, nama mike masia laˈu ta ngwae
matamata?”
21 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Jesus
nia gura ngwae mataˈi ˈoro ki, ma nia ka
ifulangaˈinia na anoˈi ru taˈa ki faˈasia
na ngwae ki, ma ka gura na ngwae neˈe
maada rodo ki.
22 Nia neˈe sa Jesus ka fata ˈuri
fuadaroˈo, “Moro oli kwau, moro ka
faˈarongoa sa John ˈania ru ki neˈe koroˈo
lisiˈi ki, ma moro ka rongoˈi ki ˈi taˈena.
Ngwae maada rodo ki, kira lia naˈa. Ma
ngwae ˈaeda mae ki, kira ka fali naˈa. Ma
na ngwae neˈe kuu nia saungida ki, kira
ka mafo naˈa. Ma ngwae neˈe alingada
bani ki, kira ka rongo naˈa. Ma ngwae
neˈe kira mae ki, kira ka mauri laˈu. Aia,
ma na Faˈarongoˈa Leˈa, nau ku faˈatalo
naˈa ˈani fuana ngwae dalaˈa ki.
23 God ke ˈoilakitaˈinia na ngwae ki
taˈifau neˈe noaˈa kira kasi ilangaˈi nau,
osiˈana na ru nau ku sasiˈi ki.”
24 ˈI buri ˈana na ro fafarongo sa John ki
kera oli naˈa, sa Jesus nia talaˈae ka alaˈa
sulia sa John fuana ngwae neˈe kira fiku
ˈi neˈeri ki ka ˈuri, “Ana kaidaˈi kamu
leka siana sa John saena abaˈi kula kwasi,
ta tae niniˈa kamu leka fuana lisilana
ˈi neˈeri? Ta ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ka diˈia goˈo ˈana ta gwango
rade neˈe nia saola ana iru? Noaˈa! Sa
John nia noaˈa laˈu ngwae ˈunaˈeri.
25 ˈUri ma, tae neˈe kamu leka fuana
lisilana? Ta ngwae neˈe nia toro ˈania ifi
neˈe folilana doe? Noaˈa! Osiˈana ngwae
neˈe kira toro ˈunaˈeri ki, kira toˈoru, ma
kira ka tua ˈi saena luma leˈa liu ki.
26 Kamu ke faˈarongo nau maˈi. Tae
neˈe kamu leka kwau fuana lisilana? Na
profet? ˈIu! Nia na profet mamana! Ma
nia liufia mala na profet ˈi naˈo ki taˈifau.
27 Sa John naˈa ba kira kerekere sulia
saena Kerekereˈa Abu ana kaidaˈi God nia
fata ˈuri, ‘Lia basi, nai baˈa kwatea kwau
na ngwae ni ngali alaˈanga nau ˈi naˈo
amu, fasi ˈiri nia ke sasi akaˈu ana ngwae
ki fuamu.’ ”
28 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau
ku saea fuamuˈa, sa John nia talingaˈi
ka liufia na ngwae ki taˈifau neˈe kira

futa maˈi ˈi saena magalia neˈe. Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, na ngwae neˈe kira faˈatiˈitiˈi ada ki saena na ˈInotoˈanga God, kira doe ka tasa ka liu ana sa John.”*

29 Ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa fatalana, ma na ngwae goni mani ana takisi ki bore, kaidaˈi kira rongo sulia fatalana sa Jesus, kira ka saiana taˈi tala God nia saga ma ka mamana, osiˈana kira kakari alifaˈi, ma sa John ka siuabu kira taˈifau.

30 Ma na Farasi ki faˈinia ngwae faˈamanata ana taki ki, osiˈana neˈe kira ˈaila ˈania kakari alifaˈi ˈanga ma na siuabuˈanga ana sa John, kira noaˈa kasi oga goˈo na roˈongaˈa sulia na kwaio-gaiˈanga God neˈe nia sasi akaˈu ana fuada.

31 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Nau kui faˈabolotaˈinia fuamuˈa na tua lamuˈa ngwae ana ˈi taˈena, kamuˈa diˈia na kaela ngela

32 neˈe kira fiku ˈi maana usiˈa ˈani ro fikuˈa ki. Ma kira ka ri kwailiu fuada, ‘Kaimili ufi ˈau, ma kamu kasi ngwaˈe goˈo sulia. Ma kaimili ka ngulia na faˈi ngu sulia maeˈa fuaumulu, ma kamu kasi kwaimanatai goˈo.’

33 Kaidaˈi sa John Siuabu nia dao maˈi, nia abu fanga, ma noaˈa kasi kwaˈufia ta waen, ma kamu ka saea fasi nia toˈo ana anoˈi ru taˈa.

34 Sui, kaidaˈi nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku dao maˈi, nau ku fanga fiku, ma nau ku kwaˈu faˈinia ngwae ki, ma kamu ka fata logo ˈuri, ‘Kamu lisia! Nia fanga doe, ma ka kwaˈu doe ana waen, ma nia ka kwaima faˈinia ngwae neˈe kira goni mani ana takisi ki ma ngwae abulalada taˈa ki logo.’

35 Bore ma, ngwae neˈe kira roˈosulia na liatoˈo God ki, kira faˈataˈinia neˈe God nia mamana.”

Sa Jesus nia saena luma sa Simon na Farasi

36 Taˈi ngwae ana Farasi ki neˈe satana sa Simon, nia laefia sa Jesus fasi ˈiri ke fanga faˈinia. Ma sa Jesus ka leka ˈi luma nia, ma ka tua egoego, ma ka fanga faˈinia.

37 Ma taˈi kini neˈe abulalana taˈa nia tua logo ˈi saena na fanoa neˈeri. Ana kaidaˈi neˈe kini neˈeri nia saiana sa Jesus nia fanga ˈi saena luma na Farasi neˈeri, nia ka ngalia maˈi taˈi biˈi nura leˈa neˈe nia fungu ˈania ngwaingwai neˈe nia moko leˈa liu.

38 Ma nia ka ruˈu saena luma, ka uu maˈi ˈi buri ˈana sa Jesus talaˈana ˈaena, ma nia ka angi, ma ka faˈaisila na ˈaena sa Jesus ˈani na kafo ana maana. Sui, nia ka ongoa ˈaena sa Jesus ˈani ifuna, ma ka nonoˈia. Sui nia ka kisitaˈinia na ngwaingwai moko leˈa neˈeri ˈi fafona ˈaena sa Jesus.

39 Ma kaidaˈi neˈe Farasi ba nia laefia sa Jesus, nia lisia na ru neˈeri, nia ka manata ˈana ˈuri, “Diˈia na ngwae neˈe niaˈa na profet, nia ke saiana abulalana kini neˈe nia taˈa liu.”

40 Ma sa Jesus ka saiana na man-ataˈanga na Farasi neˈeri, ma nia ka fata ˈuri fuana, “Simon kwa! Taˈi ru neˈe nau ku oga nai saea fuamu.”

Ma sa Simon ka ˈuri, “Faˈamanata ˈae, ˈoke saea maˈi fuaku kwa.”

41 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ro ngwae ki kera ngali langa ana mani faˈasia taˈi ngwae neˈe nia alaˈania ngwae ki kira ka ngali langa ana mani nia ki. Taˈi ngwae nia ngali langa ana lima talangaˈi mani ki, ma taˈi ngwae ka ngali langa ana lima akwala mani ki.

42 Ma kera taˈifau goˈo noaˈa kera kasi bolo faˈinia duˈulana mani neˈeri ki, ma na ngwae neˈe nia alaˈania ngali langaˈa fuadaroˈo ka rufuanata na ngali langaˈa kera ki taˈifau. ˈUri ma sa taˈi adaroˈo neˈe nia saeleˈa ka tasa fuana, ana ro ngwae neˈe nia kwatea mani neˈeri ki fuadaroˈo?”

43 Ma sa Simon nia olisia ka ˈuri, “Nau ku fia fasi na ngwae neˈe nia ngalia mani ˈoro.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈOko olisi saga ana.”

44 Sui sa Jesus ka abula fuana na kini neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana sa Simon, “ˈOke lisia basi na kini neˈe. Kaidaˈi nau

* **7:28** Sa Jesus saea ru neˈe osiˈana noaˈa ta raoˈa ˈiri talingaˈi ka liufia talongaˈilana neˈe na Christ ke baˈa dao likotaˈi maˈi. Na raoˈa neˈe ba sa John sasia.

ku ruˈu maˈi saena luma ˈoe, ˈoko ˈiri
kwatea goˈo kafo fuaku fuana taufilana
ˈaeku.† Bore ma, nia taufia ˈaeku ˈani
na kafo ana maana, ma ka ongoa ˈani na
ifuna gwauna.
45 Ma ˈoko ˈiri kwalo nau goˈo ˈani na
nonoˈilaku. Bore ma kini neˈe, nia ˈita
ana kaidaˈi ba nau ku ruˈu maˈi luma, nia
ka inaˈu naˈa ana nonoˈilana ˈaeku.
46 Ma ˈoko ˈiri ngwaia goˈo na gwauku
ˈani ta ngwaingwai. Ma kini neˈe, nia
kisitaˈinia na ngwaingwai moko leˈa neˈe
ana ˈaeku.
47 Nia neˈe, nau ku saea fuamu, na
alafeˈanga doe nia, nia faˈataˈinia neˈe
na roraˈa ˈoro nia ki kira aloge taˈifau
naˈa. Bore ma, sa tai neˈe roraˈa nia neˈe
kira rufuanata ka tiˈitiˈi, na alafeˈanga
nia tiˈitiˈi logo.”
48 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na kini
neˈeri, “Nau ku rufuanata naˈa ana na
taˈangaˈa ˈoe ki.”
49 Ma ti ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri,
kira ka saetaˈa fuana sa Jesus, ma kira ka
fata ˈuri ˈi safitada kwailiu, “Na ngwae
faˈuta niniˈa neˈe ka rufuanata mala na
taˈangaˈa ki ˈuri re?”
50 Sui sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuana
na kini neˈeri, “ˈOke leka naˈa, ma noaˈa
ˈoe kosi manata ˈabera naˈa. God nia
faˈamauriˈo, osiˈana ˈoko faˈamamana.”

8

Ti kini kira leka faˈinia sa Jesus

1 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus
ka leka daraninia naˈa na fanoa tiˈitiˈi ki,
ma na fanoa doe ki, ma nia ka faˈarongo
ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa sulia neˈe God
ke baˈa gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Ma
na akwala ma ro fafarongo nia ki, kira
leka logo faˈinia,
2 ma ti kini logo neˈe sa Jesus ifu-
langaˈinia na anoˈi ru taˈa ki ma na
mataˈinga ki logo faˈasida. Ma kiraˈa
neˈe: ˈi Mary, kini ˈi Magdala ba sa Jesus
nia ifulangaˈinia na fiu anoˈi ru taˈa ki
faˈasia,
3 ma ˈi Joana, na ˈafe sa Kusa na ngwae
ˈaˈana ana ngwae neˈe kira rao ˈi saena
na luma sa Herod na tatalafaˈa ki, ma
ˈi Susana, ma ti kini ˈoro laˈu. Na kini
neˈeri ki neˈe kira foli ru ˈani mani kira ki
fuana ˈafilana sa Jesus faˈinia fafarongo
nia ki.

Tarifulaˈa sulia ngwae takalongaˈi maga ˈai
(Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)

4 Na ngwae ˈoro ki kira fiku maˈi siana
sa Jesus. Kira leka maˈi faˈasia fanoa
matamata kwailiu ki taˈifau. Sa Jesus fata
ˈani tarifulaˈa fuada ka ˈuri,
5 “Taˈi ngwae nia leka ka takaloa maga
ˈai ki saena oˈola witi nia. Ma ana kaidaˈi
nia takaloa maga ˈai ki, ti maga ru niˈi
ˈasiˈi sulia na talalinga. Ma na ngwae ki
kira liu, ma kira ka urida, ma na noˈo ki
kira ka ˈaniˈi logo.
6 Aia, ti maga ru ka ˈasiˈi fafona ano
faula. Ma ana kaidaˈi kira bulao maˈi, nia
ˈaliˈali goˈo kira ka kuku naˈa, sulia na
ano neˈeri noaˈa nia kasi ngwangakwaˈa.
7 Ma ti maga ru ka ˈasi logo ˈi safitana
na kwalo ˈabui ki. Ma na kwalo ˈabui ki
kira ka bulao maˈi faˈinia na maga ru leˈa
ki, ma ka nuku fafia na witi neˈeri ki.
8 Ma ti maga ru ka ˈasiˈi logo ˈi fafona
ano leˈa, ma kira ka bulao, ma kira ka
fungu ˈani fuaˈi ru ˈoro liu ki.”
Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana ka ˈuri,
“Diˈia ta ngwae oga ka sai leˈa ana ru neˈe
ki, nia ka sailinga leˈa mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki
(Matthew 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 Sui na fafarongo sa Jesus ki kira
ka saefiloa ˈuana na fadalana tarifulaˈa
neˈeri,

† **7:44** Ana asoa ˈinotoˈa ki, na ngwae Jiu ki ˈidufaˈi sasi sulia na falafala ana ngwae Grik ki, ma na ngwae Rom ki, fuana teo ego egoˈa ˈani bali mauli, kira ka riri ˈani suˈusuˈuna lima mauli, ma kira ka fanga ˈani lima ˈoloˈolo. ˈUnaˈeri neˈe ka talangwaraˈu fuana na kini neˈe ka saˈua ˈaena. Kaidaˈi kira ruˈu maˈi ˈi luma, kira kwatea kafo fuana ngwae dao ki ˈiri kira taufia ˈaeda, osiˈana ngwae kira ka ruˈufia taˈe butu garagara neˈe kwate ma ˈaeda ka rafurafuˈa liu. Kwalolana ngwae dao ki bore, kira nonoˈia babalilida, ma asoa ˈinotoˈa ki na biˈi nura ana olif moko leˈa ki ka kisitani fafona gwauda.

10 ma nia ka olisida ka ˈuri, “Kaidaˈi
sui ki, God noaˈa kasi faˈamadakola
ˈua faˈuta neˈe nia ke baˈa gwaungaˈi
fafia ngwae nia ki. Bore ma taˈena,
na madakolaˈa niniˈa dao naˈa fuamuˈa.
Fuana ta ngwae laˈu, nau ku fata ˈani tar-
ifulaˈa ki, ma noaˈa naisi faˈamadakola,
fasi ˈiri,
‘Kira ke fafarongo, ma kike fafarongo,
bore ma noaˈa kira kasi saiana
faˈarongoˈa God.
Ma kira ke lia, ma kira ke lia, bore ma
noaˈa kira kasi lisia tae neˈe God
sasia fuada.’ ”

Fadalana na tarifulaˈa ba sulia na ngwae takaloa maga ˈai
(Matthew 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Na fadalana na tarifulaˈa neˈeri: Na
maga ru, nia diˈia na fatalana God.
12 Na maga ru neˈe kira ˈasida sulia na
talalinga ki, kira diˈia ngwae neˈe kira
rongoa fatalana God, ma sa Saetan ka
leka maˈi ka lafua alaˈanga neˈeri faˈasi
kira. Nia neˈe nia kwate noaˈa kira kasi
faˈamamana fuana maurilada.
13 Ma na maga ˈai neˈe kira ˈasiˈi ˈi
fafona ano neˈe nia faula, nia diˈia na
ngwae neˈe kira rongoa fatalana God, ma
kira ka ngalia faˈinia na saeleˈanga. Bore
ma, fatalana God noaˈa kasi lalisusu goˈo
saena maurilada. Kira ka faˈamamana
goˈo sulia kaidaˈi tiˈitiˈi. Bore ma kaidaˈi
ilitoˈonga nia dao goˈo maˈi, noaˈa kira
kasi faˈamamana naˈa.
14 Maga ˈai neˈe kira ˈasida ˈi safitana
na kwalo ˈabui ki, nia diˈia ngwae neˈe
kira rongo, bore ma kira ka manata
ˈabera ˈada sulia ru matamata ki, diˈia na
toˈoruˈa ki, ma na saeleˈanga ˈoˈo saena
magalia neˈe nia suˈusida. Nia neˈe nia
sasia kira ka doe ˈidiˈa.
15 Na maga ru neˈe kira ˈasida ˈi fafona
na ano neˈe nia leˈa, nia diˈia ngwae
neˈe kira rongoa fatalana God ma kira ka
gonia saena manataˈi ngwae ˈoloˈolo ma
ka leˈa. Ma kira ka suˈute ˈani fitoˈonga
fuana sasilana raoˈa ˈoro leˈa ki.”

Kamu ke rongoa ma muke kwairoˈoi ana fatalana God
(Mark 4:21-25)

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa ta
ngwae kasi faˈaduˈa na faˈi unu, ma ka
alua goˈo ˈana ˈi olofana ta dako nama ta
ˈifitaˈi. Bore ma nia ke alua nama ˈi fuila,
fasi ˈiri na ngwae neˈe nia ruˈu maˈi ˈi
luma nia ke lisia.
17 “Nia ka ˈunaˈeri logo ana na ta ru
neˈe nia tua ago ana kaidaˈi neˈe, ta asoa
niˈi ke baˈa sakatafa taˈifau maˈi. Ma ti
alaˈanga neˈe kira suu fafia, nia ke baˈa
raˈe tafa taˈifau maˈi ˈi maa.
18 “Nia neˈe muke sailinga leˈa, osiˈana
God ke baˈa kwate tatakolaˈa ana liatoˈo
ˈanga fuamuˈa, si diˈia kamu roˈosulia na
faˈamanataˈanga nau ki. Sa tai bore ˈana
neˈe nia toˈo ana ta madakolaˈanga tiˈitiˈi
sulia ˈinotoˈanga God, God ke baˈa luda
gwauna fuana. Bore ma sa tai neˈe noaˈa
kasi roˈosulia faˈamanataˈanga neˈe ki, ta
madakolaˈanga tiˈitiˈi bore ˈana neˈe nia
fia fasi nia toˈo ana sulia ˈinotoˈanga God,
God ke olitaˈinia faˈasia.”

Tuaˈa mamana sa Jesus neˈe ngwae neˈe kira roˈosulia God
(Matthew 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 ˈI buri ˈana, teˈa sa Jesus faˈinia na
ngwaefuta nia ki, kira dao maˈi, ma kira
ka oga lisilana, bore ma nia ˈafitaˈi fuada
fuana ˈidu karangilana, sulia na ngwae
ˈoro ki kira fiku kalia sa Jesus ana kaidaˈi
neˈeri.
20 Ma taˈi ngwae ˈi saena fikuˈa neˈeri
ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Teˈa ˈoe
faˈinia na ngwaefuta ˈoe ki, kira uu goˈo
maˈi ˈada ˈi maa, ma kira oga lisilamu.”
21 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada taˈifau,
“Sa tai faˈida neˈe kira rongo, ma kira ka
roˈosulia fatalana God, kira naˈa neˈe teˈa
nau ki, ma na ngwaefuta nau ki.”

Sa Jesus nia toˈo ana ngasingasiˈanga fuana fonelana iru faˈinia nafo
(Matthew 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 Taˈi kaidaˈi, sa Jesus faˈinia na fa-
farongo nia ki, kira taˈe ˈi saena taˈi gwaˈi
baru, ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kulu
toˈofolo basi ˈuana bali ˈosi loˈoba.” Ma
kira ka talaˈae, kira ka toˈofolo naˈa.
23 Ma ana kaidaˈi kira leka naˈa kwau,
sa Jesus ka maliu ˈana. Ana kaidaˈi neˈeri
goˈo, na iru doe nia taˈe maˈi, ma na nafo
ki ka magara naˈa maˈi saena na baru

neˈeri, ma na baru neˈeri karangi ka kuru naˈa.
24 Fafarongo nia ki kira ka faˈaada sa
Jesus kira ka ˈuri, “Araˈi kwa! Kulu
karangi kuru naˈa!”

Sui sa Jesus ka tataˈe ka balufia na iru
ma na nafo neˈe magara naˈa, ma kira ka
roˈosulia, ma na ˈosi ka fola naˈa.
25 Sui sa Jesus ka balufia fafarongo
nia ki ka ˈuri, “Faˈuta neˈe kamu kasi
faˈamamana nau?”

Ma kira ka ˈarefo, ma kira ka maˈu,
ma kira ka saefilo kira kwailiu kika ˈuri,
“Ngwae faˈuta naˈa niniˈa re? Nia fata
totongaˈi goˈo, ma na iru faˈinia nafo doe
ki bore, kera ka roˈo naˈa sulia.”

Sa Jesus gura taˈi ngwae neˈe toˈo ana anoˈi ru taˈa
(Matthew 8:28-34; Mark 5:1-20)

26 Sui sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki,
kira ka toˈofolo saena ˈosi neˈe leleka ka
dao ana abaˈi kula ˈi Gerasa, ana bali ˈosi
neˈe teo kwai toˈoi faˈasia abaˈi kula ˈi
Galili.
27 Ana kaidaˈi sa Jesus nia koso kwau ˈi
sara faˈasia gwaˈi baru, nia ka dao toˈona
taˈi ngwae faˈasia kula neˈeri. Na ngwae
neˈeri, na anoˈi ru taˈa ki kira tua faˈinia,
ma nia ka dadara goˈo ˈana sulia kaidaˈi
tau naˈa maˈi, ma noaˈa nia kasi tua logo
ˈi saena ta luma. Bore ma nia tua goˈo
ˈana ˈi saena na faoda fuana kwaiatolana
ngwae mae ki.
28-29 Ana kaidaˈi ˈoro sui naˈa maˈi ki,
kira firi fafia ro ˈae nia ki ma limana logo,
ma kira ka alua ngwae fuana foloˈa ˈusia.
Bore ma, nia ka muusia goˈo ˈana na sene
neˈeri ki, ma na anoˈi ru taˈa neˈeri ki
kira ka lalia naˈa kwau ˈuana saena abaˈi
kula kwasi.

Ma kaidaˈi nia lisia goˈo sa Jesus, nia
ka ako doe, ma ka bobo uruuru naˈa ˈi
maana ˈaena sa Jesus. Sa Jesus nia fata
ˈuri fuana, “Anoˈi ru taˈa neˈe, ˈoke ruˈu
maˈi ˈi maa faˈasia na ngwae neˈe.”

Ma ngwae neˈeri ka ri ˈuri, “Jesus kwa,
ˈAeˈo Ngela God neˈe ngasingasiˈa liu!
Tae neˈe ˈoko oga ˈoke sasi aku? Nau ku
ganiˈo ˈoe kosi kwatea ta kwaˈikwaˈinga
fuaku.”
30 Sa Jesus ka saefiloa, “Satamu sa tai
kwa?”

Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Sataku sa
Fuani oro.” Nia fata ˈunaˈeri sulia na
anoˈi ru taˈa ˈoro liu ki neˈe kira ruˈufia.
31 Na anoˈi ru taˈa neˈeri ki kira
ka ˈengoa sa Jesus fasi ˈiri nia kasi
baˈeda fuana saena kula gwagwa lin-
galinga fuana kwaˈikwaˈinga.
32 Ma na gwata ˈoro ki, kira fanga ˈada
ˈi babaraˈoa ana faˈi ua neˈe karangi logo
ana kula neˈeri. Ma na anoˈi ru taˈa
neˈeri ki, kira ka gania sa Jesus fasi ˈiri
kira ke ruˈufia ˈada na gwata neˈeri ki.
Ma sa Jesus ka alaˈanida.
33 Kira sakatafa naˈa maˈi faˈasia na
ngwae baera, ma kira ka ruˈufia naˈa na
ngwaˈi gwata baera ki taˈifau. Na ngwaˈi
gwata baera ki taˈifau, kira ka lalili saena
kwata ˈato neˈeri ˈuana saena ˈosi, ma
kira ka kwaˈu, ma kira ka mae taˈifau
naˈa.
34 Ana kaidaˈi ngwae neˈe kira lia sulia
ngwaˈi gwata neˈeri kira lisia ru neˈeri,
kira ka tafi, ma kira ka faˈarongo ˈani
saena fanoa neˈeri ma na fanoa tiˈitiˈi
kalikalia ki logo.
35 Na ngwae ki neˈe kira rongoa, kira
ka leka maˈi fuana lisilana ru neˈe nia
fuli. Ma ana kaidaˈi kira dao maˈi siana
sa Jesus, kira ka lisia na ngwae neˈeri neˈe
anoˈi ru taˈa nia leka naˈa faˈasia, ma nia
ka tua naˈa ˈana ˈi maana ˈaena sa Jesus,
ma nia ka toro naˈa, ma nia ka manata
saga naˈa. Ma kira taˈifau kira ka maˈu.
36 Ma ngwae neˈe kira lisia kaidaˈi neˈe
sa Jesus nia ifulangaˈinia naˈa anoˈi ru
taˈa neˈeri ki faˈasia na ngwae neˈeri, kira
ka alaˈa naˈa sulia fuana ngwae neˈe fiku
maˈi ki.
37 Sui ngwae ki taˈifau neˈe kira tua ana
abaˈi kula neˈeri, kira saea fuana sa Jesus
ˈiri ke leka faˈasida, osiˈana kira maˈu liu.
Sui sa Jesus ka raˈe naˈa ˈi saena gwaˈi
baru ka salisali fuana lekaˈa.
38 Na ngwae ba na anoˈi ru taˈa nia leka
faˈasia, nia ˈengo ana sa Jesus ka ˈuri,
“ˈOke alaˈani nau ˈiri nai leka faˈiniˈo.”

Bore ma sa Jesus ka baˈea kwau, ka fata
ˈuri fuana,
39 “ˈOke oli ˈamu ˈi fanoa ˈoe, ma
ˈoko faˈarongo ˈani ru neˈe God nia fulia
fuamu ki.” Sui, na ngwae neˈeri ka oli
naˈa ˈuana fanoa nia, ma ka alaˈa naˈa
sulia ru neˈe sa Jesus nia fulia fuana ki.

Sa Jesus gura ro kini ki
(Matthew 9:18-26; Mark 5:21-43)

40 Sui, ana kaidaˈi sa Jesus nia oli laˈu maˈi faˈasia bali ˈosi loˈoba, ngwae ki kira maˈakwalia, ma kira ka saeleˈa liu fuana lisilana.
41 Ma taˈi ngwae neˈe satana sa Jaeras ka dao maˈi. Na ngwae neˈeri nia ta ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi saena luma fuana foˈongaˈa. Nia leka maˈi ka bobo uruuru ˈi ˈaena sa Jesus, ma ka ˈengoa naˈa sa Jesus ˈiri nia ke leka faˈinia ˈuana luma nia.
42 Osiˈana taˈi kala defo mutaˈi nia neˈe nia mataˈi, ma ka karangi mae naˈa. Taˈi akwala ma ro faˈi ngali goˈo neˈe nia doe maˈi sulia.
Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka faˈinia, na ngwae ˈoro kira fiku kalia logo.
43 Ma taˈi kini neˈe gwaˈi ˈabu nia tafangia tua logo ˈi neˈeri. Na mataˈinga taˈa neˈeri nia saungia naˈa sulia akwala ma ro faˈi ngali ki. Ma nia ka faˈalia naˈa toˈoruˈa nia taˈifau fuana ngwae kwaigura ki, bore ma noaˈa ta ngwae kasi gura goˈo.
44 Ma na kini neˈeri ka kwako maˈi ˈi burina sa Jesus, ma ka sama toˈona ˈaena ifi sa Jesus, ma na gwaˈi ˈabu neˈeri ka langa naˈa faˈasia ana kaidaˈi neˈeri nama.
45 Sa Jesus ka saefilo ka ˈuri, “Sa tai niniˈa sama toˈoku?”
Ana kaidaˈi neˈeri, na fikuˈa neˈeri taˈifau kira ka tofe goˈo ˈada.
Ma sa Peter ka fata ˈuri, “Araˈi kwa, ngwaˈi toˈa ˈoro niniˈa kira bekesiˈo naˈa.”
46 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Taˈi ngwae nia sama toˈoku, osiˈana nau ku saiana kaidaˈi neˈe na ngasingasiˈanga nau nia gura ta ngwae.”
47 ˈIu, na kini neˈeri nia saiana sa Jesus nia sai filoa naˈa, ma nia ka fali maˈi, ma ka lebelebe, ma ka maˈu, ma nia ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena sa Jesus. Ma kaidaˈi ngwaˈi toˈa ˈoro neˈeri kira liafunufunu fuana, nia ka faˈarongo kira taˈifau duˈungana tae neˈe nia sama toˈona sa Jesus, ma ka kwatea neˈe nia ka ˈakwa ˈaliˈali naˈa.
48 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Kini neˈe ˈae, God nia gura ˈoe naˈa, osiˈana neˈe ˈoko faˈamamana nau. Leka naˈa kwau amu, ma noaˈa ˈoe kosi manata ˈabera naˈa.”
49 Kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa goˈo ana ˈua, taˈi ngwae nia dao naˈa maˈi faˈasia luma sa Jaeras, ka faˈarongoa sa Jaeras ka ˈuri, “Na kala defo ba ˈoe, nia mae naˈa. Noaˈa ˈoe kosi faˈa ˈabera laˈu na ngwae faˈamanata.”
50 Ma sa Jesus ka rongoa, ma ka fata ˈuri fuana sa Jaeras, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu. Diˈia ˈoko faˈamamana nau, na kala defo ˈoe ke leˈa logo.”
51 Ana kaidaˈi kira dao kwau ˈi luma, sa Jesus ka talaˈia sa Peter, faˈinia sa John, ma sa James faˈinia maˈa ma teˈa ngela neˈeri goˈo, kira ka ruˈu ˈi luma. Sa Jesus ka luia ta ngwae laˈu noaˈa kasi leka faˈinida ˈi luma.
52 Ma na fikuˈa neˈeri ki taˈifau, kira oˈomae, ma kira ka angisia na ngela neˈeri. Sui sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu kasi angi laˈu. Na ngela neˈe noaˈa nia kasi mae, bore ma nia maliu goˈo ˈana.”
53 Ma kira ka gaˈasia lala sa Jesus, osiˈana kira saiana neˈe ngela neˈe nia mae mamana naˈa.
54 Sui sa Jesus ka dau ˈi limana na ngela neˈeri, ma ka ri ka ˈuri, “Ngela neˈe ˈae, tataˈe naˈa!”
55 Ma na mangona ka oli laˈu maˈi, ma nia ka tataˈe. Ma sa Jesus ka saea fuada ˈiri kira ke kwatea ta fanga fuana.
56 Na teˈa nia faˈinia na maˈa ngela neˈeri, kira ka ˈarefo liu ana ru neˈeri. Sui sa Jesus ka luida noaˈa kira kasi alaˈa laˈu sulia ru neˈeri ki fuana ta ngwae.

9

Sa Jesus asungaˈinia na lifurongo nia ki fuana raoˈa
(Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

1 Sa Jesus nia saea maˈi na akwala ma ro fafarongo nia ki siana. Ma nia ka kwatea na ngasingasiˈanga ma na gwaungaˈi ˈanga fuana guralana mataˈinga ki, ma na ifulangaˈilana anoˈi ru taˈa ki.
2 Nia ka asungaˈinida kwau fuana faˈafulangaˈilana na ˈInotoˈanga God, ma guralana ngwae mataˈi ki.
3 Ma nia ka fata fuada ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi dau fafia ta ru fuana lekaˈa

kamu. Kamu kasi ngalia ta faˈi kuba, ma
ta ngwaˈi, ma ta fanga, ma ta mani, ma ta
ro toro fuana rokisiˈanga.
4 Ma ti ngwae ana ta luma neˈe kira
kwalo kamu, muke tua babatoˈo ˈi saena
luma neˈeri, leleka ka dao ana kaidaˈi
neˈe kamu ke leka ana.
5 Diˈia ta ngwae ana ta fanoa neˈe
noaˈa kira kasi kwalo kamu, muke leka
ˈamuˈa faˈasida, ma kamu ke tafula fu-
lafulana ano faˈasia na ˈaemuˈa diˈia na
faˈabasuˈanga naˈa fuada neˈe God ke
baˈa matalangaˈi kira, duˈungana kira
ˈaila ˈania rongolana fatalana God.”
6 Ma na fafarongo ki kira ka leka, ma
kira ka liu naˈa ana fanoa ki taˈifau
fuana alaˈanga sulia Faˈarongoˈa Leˈa
sulia God, ma faˈinia guralana ngwae ki
ana kula ki taˈifau.

Kaidaˈi sa Herod nia rongoa alaˈanga ki sulia sa Jesus
(Matthew 14:1-12; Mark 6:14-29)

7 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Herod
Antipas na tatalafaˈa ˈi Galili, nia rongoa
na alaˈanga ki sulia ru neˈe sa Jesus nia
sasiˈi ki. Ma na manatana ka bulia musia
kula naˈa sulia ti ngwae kira saea sa John
Siuabu neˈe nia mauri laˈu,
8 ma ti ngwae laˈu kira ka saea niaˈa
ˈani sa Elaeja na profet, ma ti ngwae laˈu
kira ka saea niaˈa ta profet ˈua maˈi ˈi
naˈo neˈe nia tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.
9 Goˈo ma sa Herod ka fata ˈuri, “Sa
John ba nau ku kwatea na ngwae ni ofoˈa
ki ka siki muusia naˈa gwauna! Ma na
ngwae faˈuta niniˈa kira alaˈa sulia ˈuri?”
ˈUnaˈeri, ka talaˈae ana kaidaˈi neˈeri, sa
Herod oga liua lisilana sa Jesus.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwane ki
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; John 6:1-14)

10 Ma ana kaidaˈi neˈe akwala ma ro
lifurongo sa Jesus ki kira oli naˈa maˈi
faˈasia faˈafulangaˈilana na ˈInotoˈanga
God ma na guralana ngwae mataˈi ki, kira
ka alaˈa sulia ru neˈe kira sasiˈi ki. Sui, sa
Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira ka leka
taˈifilida ˈuana fanoa ˈi Betsaeda.
11 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, ngwae ki
kira rongoa naˈa sa Jesus nia liu, kira ka
leka logo sulia. Ma sa Jesus ka kwaloda,
ma ka fata sulia na ˈInotoˈanga God
fuada, ma ka faˈamauria naˈa ngwae neˈe
kira mataˈi ki.
12 Ma ˈi saˈulafi naˈa, kaidaˈi sina
karangi suu, na akwala ma ro fafarongo
nia ki kira ka leka maˈi siana, ma kira ka
fata ˈuri, “ˈOke olitaˈinia na fikuˈa neˈe,
ˈiri kira ke leka ˈada ana fanoa ki, ma
kira ke dao toˈona ta fanga faˈinia ta kula
fuana teoˈa, osiˈana neˈe kula neˈe noaˈa
ta ngwae kasi tua goˈo ana.”
13 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Kamu ke kwatea lala fanga fuada fuana
ˈanilana.”
Ma kira ka olisia kika ˈuri, “Kaimili toˈo
goˈo ana lima afu beret ki, ma na ro gwaˈi
iˈa ki. ˈUri ma ˈoko oga kaimili ke leka
folia maˈi fanga fuana fikuˈa doe neˈe?”
14 Na fikuˈa neˈe nia bolo faˈinia na
lima toˈoni ngwae ki neˈe kira tua ˈi
neˈe.*
Sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo
nia ki, “Muke saea fuada kira ke tua ˈi
ano ˈani ti gwaˈi tuaˈa ana lima akwala
ngwaeˈa.”
15 Buri ˈana neˈe fafarongo ki kira sasi
ˈunaˈeri ka sui, na ngwae ki taˈifau kira
ka tua ˈi ano naˈa.
16 Sui sa Jesus ka ngalia na lima afu
beret neˈeri ki, ma na ro gwaˈi iˈa neˈeri
ki, ma nia ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma
ka baˈatafea God. Sui nia ka ngiia na afu
beret ki, ma na iˈa ki, ma ka kwatea fuana
na fafarongo nia ki, ˈiri kira ka daroˈia
ana ngwae ki.
17 Ma kira taˈifau kira ka fanga, ma kira
ka abusu liu. Ma na fafarongo nia ki, kira
ka gonia na orengana fanga neˈe nia ore
ˈi saena akwala ma ro kokofi ki leleka ka
fungu.

Sa Peter faˈinia sa Jesus
(Matthew 16:13-19; Mark 8:27-29)

18 Taˈi kaidaˈi sa Jesus nia foˈo ana
taˈifilia, ma na fafarongo nia ki kira ka
leka maˈi siana, ma nia ka saefiloda ka
ˈuri, “Ngwae ki kira saea nau ˈania sa
tai?”

* **9:14** Kira kasi toˈoa goˈo ˈafe ki faˈinia ngela ki neˈe kira fanga logo saena fikuˈa neˈe.

19 Ma kira olisia kika ˈuri, “Ti ngwae
kira saea fasi ˈaeˈo sa John Siuabu neˈe
nia mauri laˈu. Ma ti ngwae laˈu kira saea
fasi ˈaeˈo sa Elaeja neˈe nia mauri laˈu.
Ma ti ngwae laˈu kira saea fasi ˈaeˈo ta
ngwae ana na profet ba ˈi naˈo ki maˈi
neˈe nia mauri laˈu.”
20 Ma sa Jesus ka lidi kira ka ˈuri, “Ma
kaumulu sae nau mo ˈania sa tai?”
Sa Peter nia olisia ka ˈuri, “ˈAeˈo neˈe
na Christ, na ngwae neˈe God nia filia
fuana ˈafilana ngwae nia ki.”

Sa Jesus nia fata sulia na maelana (Matthew 16:20-28; Mark 8:30—9:1)

21 Sui sa Jesus ka fata totongaˈi fuada
fasi ˈiri noaˈa kira kasi faˈarongoa laˈu ta
ngwae ana ru neˈeri.
22 Ma nia ka fata logo ˈuri, “Nauˈa, na
Ngela Ngwae, nai baˈa nonifii ka doe liu
ˈani ru ˈoro ki. Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
ki, ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ˈani na taki ki, kira ke ilangaˈi
nau. Ma kira ke saungi nau, sui ana
uula asoa, God ke baˈa taˈe nau fuana
mauriˈa.”
23 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada
taˈifau, “Sa tai bore ˈana neˈe oga ke
donga nau, noaˈa nia kasi manata ˈabera
sulia ru nia oga ki goˈo ˈana talana. Asoa
ki taˈifau nia ke maˈudi fuana dongalaku,
sui bore ˈana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke
mae ana ˈai rara folo.
24 Sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga
nau duˈungana nia oga ke sasi ˈana sulia
kwaiogaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa
talafia na mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa
tai bore ˈana neˈe noaˈa nia kasi manata
ˈabera sulia ru nia oga ki goˈo ˈana talana,
ma nia maˈudi ke mae fuaku, nia ka toˈo
ana mauriˈa firi.
25 Diˈia neˈe na ngwae toˈo ana ru ki
taˈifau saena magalia, kaidaˈi nia mae,
ma nia ke tua tau faˈasia God, ru neˈeri
kasi fulia goˈo ta leˈangaˈa fuana.
26 Ma diˈia ta ngwae nia ˈeke ˈani
nau faˈinia fatalaku, ˈirai Nauˈa, na
Ngela Ngwae, nai baˈa ˈeke logo ˈania,
ana kaidaˈi nai dao maˈi faˈinia na
ngwasinasinaˈanga nau, ma na ngwasi-
nasinaˈanga Maˈa nau, ma na ngwasi-
nasinaˈanga ˈainsel abu ki laˈu.
27 Nau ku saea naˈa fuamuˈa, ti ngwae
aumulu ˈi neˈe logo, noaˈa kira kasi mae
leleka kira ka lisia God ke gwaungaˈi fafia
ngwae nia ki.”

Sa Jesus nia faˈataˈinia raralana ma na ngasingasiˈanga nia (Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 Bolo faˈinia kwalu asoa ki ˈi buri ˈana
neˈe sa Jesus saea ru neˈeri ki, nia ka
talaˈia sa Peter, ma sa John, ma sa James,
ma kira ka raˈe ˈi gwauna taˈi faˈi ua
fuana foˈongaˈa.
29 Ma kaidaˈi sa Jesus nia foˈo ana, na
maana ka rokisi ka ngwasinasina, ma na
ifi nia ki ka kwao ma ka ngwasinasina liu.
30 Ma ˈaliˈali goˈo ro ngwae ki kera tua
logo ˈi neˈeri, ma kera ka alaˈa faˈinia sa
Jesus. Keraˈa neˈe sa Moses ma sa Elaeja.
31 Ma kera ka sakatafa maˈi ˈi saena na
ngwasinasinaˈanga ˈi langi, ma kera ka
alaˈa faˈinia sa Jesus sulia na maelana ma
lekalana faˈasia na magalia ˈuana ˈi langi
neˈe nia ke faˈa aliˈafua ˈi Jerusalem.
32 Bore ma sa Peter ma na ro kwaima
nia ki, kira ka maliu naˈa ˈada. Sui
ana kaidaˈi kira ada naˈa, kira ka lisia
na ngwasinasinalana sa Jesus ma na ro
ngwae neˈe kera uu faˈinia ki.
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ro ngwae neˈeri
ki kera sasi fuana lekaˈa faˈasia sa Jesus,
sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Araˈi kwa,
nia leˈa liu neˈe kulu ka tua naˈa akulu
ˈi neˈe. Alu kaimili ke saungaˈinia uulu
babala ki, ta ai fuamu, ma ta ai fuana sa
Moses, ma ta ai fuana sa Elaeja.” (Nia
kina logo ˈana ru neˈe nia saea.)
34 Ma kaidaˈi sa Peter nia alaˈa goˈo ana
ˈua, taˈi gwaˈi salo nia dao ma nunufilana
ka buta fafida. Ma na uulu fafarongo ki,
kira ka maˈu ana kaidaˈi neˈe gwaˈi salo
neˈeri nia leka maˈi ka dau fafida.
35 Ma taˈi lingaˈi fataˈa saka maˈi
faˈasia ˈi saena na gwaˈi salo neˈeri ma
ka ˈuri, “Niaˈa neˈe na ngela nau. Nau
nau ku filia naˈa. Muke rongo sulia!”
36 Ma kaidaˈi lingaˈi fataˈa neˈeri nia
sui naˈa, taˈi sa Jesus naˈa ˈana neˈe nia
tua faˈinia na uulu fafarongo nia ki ˈi
neˈeri. Ma kira ka noto fafia na ru neˈeri,
ma ana kaidaˈi neˈeri noaˈa kira kasi

faˈarongoa naˈa ta ngwae ana ru neˈe kira lisia.

Sa Jesus nia ifulangani anoˈi ru taˈa faˈasia na ngwae fii doe
(Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Sui faˈi asoa ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus faˈinia uulu fafarongo nia ki, kira ka koso maˈi faˈasia gwauna faˈi ua neˈe sa Jesus nia rokisi ana, ma na ngwae ˈoro ki kira ka saka toˈona sa Jesus.
38 Ma taˈi ngwae faˈasia na fikuˈa neˈe nia ri ka fata ˈuri, “Faˈamanata kwa, nau ku gani ˈoe, ˈoke ifulani kwau anoˈi ru taˈa neˈe faˈasia na ngela nau, sulia nia neˈe taˈi ngela mutaˈi nau naˈa.
39 Na anoˈi ru taˈa nia olofia ˈaliˈali goˈo, ma nia ka ako doe, ma ka ˈui ˈania ˈi ano ma ka lebesia, ma na kwakwana ka ngisungisuˈa. Kaidaˈi nia saungia, nia ka ˈafitaˈi liu fuana suiˈa faˈasia, ma ka faˈakaisia liu naˈa.
40 Nau ku gania fafarongo ˈoe ki fuana ifulangaˈilana faˈasia, ma ka ˈafitaˈi liu fuada fuana sasilana.”
41 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamuˈa manatamuˈa ngasi liu, ma ngwae taˈa ki! Kamu noaˈa kasi faˈamamana nau ˈua! Nau ku noni maruku naˈa ˈani abu fitoˈonga nini kamu. Nau ku tua faˈi kamu ka dao naˈa ˈuri, fuila kaumulu ka faˈamamana nau naˈa.” Sui nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈeri, “ˈOke ngalia maˈi na ngela ˈoe ˈi neˈe.”
42 Ana kaidaˈi neˈe ngela neˈeri nia dao maˈi ana kula neˈe sa Jesus nia uu ana, na anoˈi ru taˈa neˈeri nia ka fiˈi ˈui ˈania ngela neˈeri ˈi ano, ma ka lebesia. Ma sa Jesus ka balufia na anoˈi ru taˈa neˈeri, ma nia ka fiˈi saka faˈasia ngela neˈeri, ma na tualana ngela neˈeri fiˈi leˈa, ma sa Jesus ka kwatea ngela neˈeri fuana maˈa nia.
43 Ma na ngwae neˈe kira fiku ki, kira ka ˈarefo liu ana ngasingasiˈanga God.

Na ruana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa sulia na maelana
(Matthew 17:22-23; Mark 9:30-32)

Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira ˈarefo goˈo ˈada ˈua ana ru neˈe sa Jesus nia fulia ki, nia ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki,
44 “Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani na ru neˈe nau ku saea fuamuˈa ki. Nauˈa, na Ngela Ngwae, kira ke kwate nau saena limana malimae nau ki.”
45 Bore ma fafarongo nia ki kira kasi saiana ta tae neˈe nia fada ˈani alaˈanga neˈe nia saea. God nia sofongaˈinia na fadalana alaˈanga neˈe faˈasida. Ma kira maˈu logo fuana saefilo lana fadalana alaˈanga neˈeri.

Sa tai neˈe nia doe ka tasa
(Matthew 18:1-5; Mark 9:33-37)

46 Ma na olisuˈusuˈunga ka leka ˈi safitana na fafarongo sa Jesus ki, sulia sa tai ada neˈe ke doe ka gwaungaˈi fafida taˈifau.
47 Ma sulia neˈe sa Jesus nia saiana manatalada, nia ka ngalia taˈi ngela, ma ka faˈauua ˈi safitada,
48 ma ka fata ˈuri fuada, “Diˈia sa tai neˈe ˈoko kwaloa ta ngela ˈuri duˈungana neˈe ˈoko faˈamamana nau, ˈoko kwalo nau laˈu goˈo. Ma diˈia sa tai neˈe ˈoko kwalo nau, ˈoko kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi nau maˈi. Duˈungana sa tai neˈe ˈoko faˈatiˈitiˈi ˈoe talamu ˈi safitamuˈa, ˈaeˈo neˈe ngwae doe ka gwaungaˈi fafi kamu taˈifau.”

Sa tai neˈe kasi uu bokota kamu, nia tua faˈi kamu
(Mark 9:38-40)

49 Sui sa John ka fata ˈuri, “Araˈi kwa, kaimili lisia taˈi ngwae nia ifulani na anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga ˈoe, ma kaimili ka fonea faˈasia sasilana, osiˈana noaˈa nia kasi ˈado faˈi kulu.”
50 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa kamu kasi fonea laˈu, osiˈana sa tai neˈe noaˈa kasi uu bokota kulu, nia na ngwae faˈi kulu.”

Na ngwaˈe ˈi Samaria ki kira ˈaila liu ˈania sa Jesus

51 Kaidaˈi nia dao karangi naˈa fuana sa Jesus ke fane naˈa ˈi langi, nia ka manata doe ana lekaˈa ˈuana ˈi Jerusalem.
52 Ma nia ka kwatea ngwae ki kira ka etaeta ˈi naˈo ana. Kira leka, ma kira ka dao ana taˈi fanoa ana na abaˈi kula ˈi Samaria ˈiri kira ke sasi akaˈu ana ru ki taˈifau maˈakwalia.

53 Bore ana na ngwae ki ˈi neˈeri noaˈa
kira kasi oga goˈo kwalolana, sulia nia
na ngwae Jiu lala neˈe nia leka ˈuana ˈi
Jerusalem.
54 Ma kaidaˈi na ro ngwae ana fa-
farongo nia ki sa James ma sa John, kera
lisia ru neˈeri, kera ka fata ˈuri fuana,
“Aofia kwa, nia faˈuta? ˈUri ma ˈoko oga
keroˈo ke gani ˈuana ta mafula faˈasia
maˈi ˈi langi ˈiri ke doˈofida taˈifau kwa?”
55 Sui sa Jesus ka abula ma ka balufi-
daroˈo.
56 Ma kira ka leka naˈa ˈada ˈuana ta
fanoa matamata.

Dongalana sa Jesus neˈe ˈuri mala (Matthew 8:19-22)

57 Ma ana kaidaˈi kira leka naˈa sulia na
taˈi tala, taˈi ngwae ka fata ˈuri fuana sa
Jesus, “Nau ku oga nai leka faˈi ˈoe ˈi faˈi
bore ˈana neˈe ˈoke leka ˈuana.”
58 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa nia
kasi talangwaraˈu. Na kui kwasi ki kira
toˈo ana na kula kira ki fuana teoˈa, ma
na noˈo ki logo kira ka toˈo ana na nuˈi
kira ki. Bore ma nauˈa, na Ngela Ngwae,
nau noaˈa kusi toˈo ana ta luma fuana
maliuˈa ana.”
59 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana ta
ngwae laˈu, “ˈOke leka maˈi faˈi nau.”

Bore ma na ngwae neˈeri ka fata lala
ˈuri, “Araˈi kwa, ˈoke alaˈani nau ˈiri nau
kui leka, ku tua basi faˈinia maˈa nau,
leleka nia ka mae mala, nau ku kwaiatoa
ka sui, nau ku fiˈi dongaˈo.”
60 Ma sa Jesus ka olisia ma ka ˈuri fuana,
“Alaˈania na ngwae neˈe noaˈa kira kasi
toˈo ana mauriˈa ana God ki, kira ka
kwaiatoa naˈa ˈada na ngwae mae kira ki.
ˈAeˈo niniˈa, ˈoke leka, ma ˈoko fata sulia
na ˈInotoˈanga God.”
61 Ma ta ngwae laˈu ka fata ˈuri, “Araˈi
kwa, nau kui leka mo ˈi burimu. Bore ma,
ˈoke alaˈani nau ˈiri nai leka ma ku olioli
basi ana ngwae nau ki ˈi fanoa.”
62 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ta ngwae
neˈe nia oga ke leka faˈi nau, ma nia ka
manata doe sulia na ru neˈe nia faˈasiˈi ki,
noaˈa nia kasi bolo faˈinia God ka ˈinotoˈa
fafia maurilana.”

10

Sa Jesus nia kwatea fiu akwala ma ro fafarongo nia ki

1 ˈI buri ˈana na ru neˈeri ki, na Aofia sa
Jesus ka filia fiu akwala ma ro ngwae ki,
ma ka kwatea kira ka leka ro ngwaeˈa fasi
ˈiri kira ke leka ˈi naˈona ˈuana fanoa ki
taˈifau goˈo neˈe nia manata fuana lekaˈa
ˈuani.
2 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na ng-
wae neˈe kira sasi akaˈu naˈa fuana
faˈamamanaˈanga ana God ki, kira diˈia
na ru ˈoro ki ˈi saena oˈola fuana fikulani.
Bore ma, ngwae fuana fikulana na ru
neˈeri ki, kira kasi ˈoro. Nia neˈe, muke
foˈosia God ˈiri nia ke kwatea maˈi ngwae
ni rao ki faˈi kamu.
3 Muke leka naˈa. Nau ku asungaˈi
kamu diˈia na kala sipsip ki ˈi safitana na
kui kwasi ki, sulia ngwae ˈoro ki kira oga
kike faˈali kamu.
4 Noaˈa kamu kasi ngalia ta mani, ma
noaˈa ta ngwaˈi ni ru fuana alu maniˈa ˈi
saena, ma noaˈa ta taˈe butu. Ma noaˈa
kamu kasi ˈabera ˈani alaˈanga faˈinia ta
ngwae sulia tala.
5 Ma kaidaˈi kamu ruˈu ana ta luma,
muke fata ˈuri, ‘God ke faˈaleˈa kamu, ma
na aroaroˈanga nia ka tua faˈi kamu ˈi
saena na luma neˈe.’
6 Ma diˈia na ngwae neˈe nia tua ˈi
neˈeri nia kwalo kamu ˈania aroaroˈa,
na faˈaleˈanga kamu ke tua logo faˈinia
na ngwae neˈeri. Ma diˈia ka noaˈa,
na faˈaleˈanga neˈeri ka oli logo maˈi
fuamuˈa.
7 Muke tua ˈi saena na luma neˈeri, ma
muke ˈania, ma muke kwaˈufia ta ru neˈe
kira kwatea fuamuˈa. Osiˈana na ngwae
neˈe nia rao, nia ke ngalia nama ˈana na
folifoliˈa nia. Kamu ke tua toˈo, ma noaˈa
kamu kasi lae luma kwailiu.
8 “Ma kaidaˈi kamu dao ana ta fanoa,
ma kira ka kwalo kamu, muke ˈania fanga
tae neˈe kira kwatea fuamuˈa.
9 Ma muke gura na ngwae mataˈi ki ˈi
saena na fanoa neˈeri, ma muke fata ˈuri
fuana na ngwae ˈi neˈeri ki, ‘Kaidaˈi God
ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki, nia dao
karangi kamu naˈa.’
10 Ma diˈia kamu dao ana ta fanoa, ma
noaˈa kira kasi kwalo kamu, muke leka

sulia na tala ˈi saena fanoa neˈeri, ma
kamu fata ka ˈuri,
11 ‘Na fulafulana ano ana fanoa neˈe
kamu niniˈa ratai olofana ˈaemili, kami
tafula naˈa kwau ˈusi kamu. Niniˈa na
faˈabasuˈanga naˈa fuamuˈa neˈe God ke
baˈa matalangaˈi kamu duˈungana kamu
ˈaila ˈania rongolana fatalana God. Kamu
ke manata toˈona ru neˈe: ˈInotoˈanga
God nia dao karangi kamu naˈa.’
12 Nau ku saea fuamuˈa, na asoa ana
kwaˈikwaˈinga neˈe ke dao maˈi, God
ke kwatea na matalangaˈinga fuana na
ngwae ana fanoa taˈa ba ˈi Sodom. Bore
ma nia ke baˈa kwatea na matalangaˈinga
doe ka tasa fuana ngwae ana fanoa neˈe
ka liufia ngwae ana fanoa ba ˈi Sodom!”

Fanoa doe ki noaˈa kira kasi faˈamamana sa Jesus
(Matthew 11:20-24)

13 Sa Jesus nia fata ˈuri, “Nia taˈa
lilisu naˈa fuamuˈa neˈe kamu tua ˈi
Koresin. Ma kamuˈa neˈe kamu tua ˈi
Betsaeda ka ˈunaˈeri logo. Osiˈana kamu
ˈiri faˈamamana na faˈanadaˈa ˈoro ba
nau ku sasia fuamuˈa ki. Diˈia kira sasi
faˈanadaˈa neˈeri ki ˈi Taea ma ˈi Saedon*
ˈi naˈo, na ngwae ˈi neˈeri ki kira ka tua ˈi
ano, ma kira ka ruˈufia toro biliˈa ki, ma
kira ka rafua nonida ana fuˈa, fasi ˈiri ka
faˈataˈinia neˈe kira kakari alifaˈi taˈifau
naˈa faˈasia abula taˈangaˈa kira ki.
14 Aia, ana faˈi asoa God ke baˈa mata-
langaˈinia ngwae ana magalia neˈe, na
kwaˈikwaˈinga kamu ke baˈa tasa ka
liufia na ngwae ˈi Taea faˈinia Saedon ki.
15 ˈIu, kamuˈa na tuaˈa ˈi Kapaneam,
kamu fia God ke baˈa lafu kamu ˈuana ˈi
langi. Bore ma, nia ke baˈa ˈui ˈani kamu
ˈi saena kilu ana nonifiiˈa.”
16 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana fa-
farongo nia ki, “Diˈia sa tai neˈe nia rongo
suli kamu, nia rongo logo suli nau. Ma
diˈia sa tai neˈe nia ˈaila ˈani kamu, nia
ˈaila logo ˈani nau. Ma diˈia sa tai neˈe
nia ˈaila ˈani nau, nia ˈaila logo ˈania God
neˈe nia asungaˈi nau maˈi.”
17 Ma na fiu akwala ma ro ngwae baera
kira ka leka naˈa. Ma ana kaidaˈi kira
oli maˈi, kira ka saeleˈa liu, ma kira ka
fata ˈuri, “Aofia kwa, na anoˈi ru taˈa
ki bore kira roˈosuli kaimili kaidaˈi kami
ifulangaˈinida ˈani ngasingasiˈanga ˈoe!”
18 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku
lisia na ngasingasiˈanga sa Saetan karasu
faˈasia ma ka ˈasi ka inasisi maˈi ka diˈia
na meamea faˈasia ˈi langi.
19 Mulu rongo basi! Nau ku kwatea
naˈa na ngasingasiˈanga fuamuˈa fasi ˈiri
muke liu bore ana baˈeko tolo ki ma na
farifari ki, ma noaˈa kira kasi ˈala fifi
amuˈa. Nau ku kwatea naˈa fuamuˈa
na ngasingasiˈanga neˈe doe ka liufia sa
Saetan na malimae kia. Noaˈa ta ru ana
sa Saetan kasi faˈafii kamu naˈa.
20 Kamu ka saeleˈa ˈamuˈa duˈungana
na anoˈi ru taˈa ki kira roˈosuli kamu.
Bore ma muke saeleˈa liu mala ˈamuˈa
duˈungana God nia keresia naˈa na sa-
tamuˈa ˈi langi.”

Sa Jesus nia saeleˈa ma ka baˈatafea God
(Matthew 11:25-27; 13:16-17)

21 Ma ana kaidaˈi neˈeri, Anoˈi ru Abu
ka faˈasaeleˈa sa Jesus, ma nia ka fata
ˈuri, “Maˈasi, ˈaeˈo neˈe ˈoko gwaungaˈi
fafia ru ki taˈifau ˈi langi ma ˈi ano logo.
Nau ku baˈatafe ˈoe, duˈungana neˈe ˈoko
faˈataˈinia na ru neˈe ki fuana ngwae
neˈe kira diˈia ngela tiˈitiˈi ki, ma ˈoko
sofongaˈinia ru neˈe ki faˈasia ngwae neˈe
kira auraˈeda duˈungana kira liatoˈo, ma
kira lia saiana ru ˈoro ki. ˈIu Maˈasi, na
ru neˈeri ki nia ˈunaˈeri naˈa sulia na
kwaiogaiˈanga ˈoe ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo.”
22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri, “Maˈa nau
nia kwatea ru ki taˈifau naˈa fuaku. Ma
taˈifilia na Maˈa goˈo neˈe nia saiaku na
ngela nia. Ma taˈifilia logo na Ngela ta-
lana neˈe nia saiana Maˈa nia, ma taˈifili
goˈo ngwae neˈe na Ngela nia filida fuana
faˈataˈilana fuada ki, neˈe kira saiana na
Maˈa.”
23 Sui sa Jesus ka abula fuana fa-
farongo nia ki taˈifilida, ka fata ˈuri fuada,
“ˈOilakiˈa fuamuˈa, osiˈana kamu lisia na
ru ni ˈarefoˈa neˈe ki ˈi taˈena.
24 Nau ku saea fuamuˈa, na profet ˈoro
ki ma na tatalafaˈa ˈoro ˈi naˈo ki, kira
oga logo lisilana na ru neˈe kamu lisia ˈi
taˈena ki, bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada.
Ma kira ka oga liua logo rongolana na ru

* **10:13** ˈi Taea ma ˈi Saedon Na ro fanoa doe neˈe ki, kira talo faˈinia taˈangaˈa kira ki.

ne'e kamu rongoa 'i ta'ena ki, bore ma nia 'afita'i logo fuada."

Na tarifula'a sulia na ngwae le'a 'i Samaria

25 Ta'i ngwae fa'amanata ana na taki ki, nia leka ma'i siana sa Jesus. Nia oga ke ilito'ona, ma ka fata 'uri, "Ngwae fa'amanata kwa, ta tae ne'e nai ba'a sasia 'iri nai to'o ana na mauri'a firi?"
26 Ma sa Jesus ka olisia ka 'uri fuana, "Tae ne'e na Kerekere'a Abu ki saea? 'Uri ma 'oko malinga'i fa'uta 'ani?"
27 Ma na ngwae ne'eri nia olisia ka ala'a 'uri, "'Oke alafe ana God 'oe, 'ania manatamu ta'ifau, ma 'ani mangomu ta'ifau, ma 'ani ngasingasilamu ta'ifau, ma 'ani liamu ta'ifau. Ma 'oke alafe fuana to'olamu ka di'ia logo ne'e 'oko alafe fuamu talamu."
28 Ma sa Jesus ka fata la'u 'uri, "Na olisi'anga 'oe nia saga. 'Oke sasi 'una'eri, ma 'oke mauri."
29 Bore ma na ngwae fa'amanata ne'eri, nia oga ke fa'ata'inia ne'e na tualana saga go'o 'ana, ma nia ka saefiloa la'u sa Jesus ka 'uri, "Sa tai mo ne'e na to'olaku ne'e nai alafe fuada?"
30 Ma sa Jesus saiana ngwae Jiu ki 'aila 'ania ngwae 'i Samaria ma nia ka olisia ka 'uri, "Ta'i ngwae Jiu nia tuatua ma'i 'i Jerusalem ma ka leka 'uana 'i Jeriko. Ma kaida'i nia leka go'o 'ana sulia na tala, na ngwae fofolo bili ki kira ka saungia, ma kira ka ngalia na ru nia ki ta'ifau fa'inia na toro nia ki. Ma kira ka kwai'ia leleka nia ka maefelo na'a, ma kira ka faidanga 'ania, ma kira ka leka na'a 'ada fa'asia.
31 Ma ana kaida'i ne'eri, ta'i fata abu ana na Luma Abu God nia leka logo sulia na tala ne'eri, ma kaida'i nia lisia na ngwae baera, nia ka rafi logo 'ana sulia ta bali tala, ma ka leka 'ana.
32 Sui, ta'i ngwae rao kwai'afi saena na Luma Abu God nia ka leka logo ma'i sulia na tala ne'eri. Ma kaida'i nia dao 'i ne'eri, nia ka lisia na ngwae baera. Bore ma nia rafi logo 'ana fa'asia ana ta bali tala, ma ka leka logo 'ana fa'asia na'a.
33 Sui ta'i ngwae fa'asia na aba'i kula kwaita 'i Samaria nia leka logo ma'i sulia na tala ne'eri. Kaida'i nia lisia na ngwae baera, nia ka kwaimanatai liu fuana.
34 Ma nia ka leka ma'i siana, ma ka taufia na maala nia ki 'ani na ngwaingwai ma na waen, ma ka 'afua. Sui nia ka lafua 'i fafona na dongki nia, ma ka ngalia na'a 'uana ta'i luma fuana folilana fuana tua'a 'i saena, ma nia ka lia sulia 'i ne'eri.
35 Ma ana ruana fa'i asoa, nia ka lafua ro ngisingisi mani ki ne'e bolo fa'inia folifoli'a fuana ro asoa ki, ma ka kwatea fuana na ngwae ne'e nia lia sulia na luma ne'eri, ma ka fata 'uri fuana, '"Oke lia sulia na ngwae ne'e, ma ana kaida'i ne'e nai oli la'u ma'i, nai du'ua ta'ifau na mani ne'e 'oko 'afia 'ania ki.' "
36 Sui sa Jesus ka fata 'uri fuana, "'Oko manata fa'uta? Sa tai ana uulu ngwae ne'eri ki kira saea 'ani to'olana fuana na ngwae ba na ngwae fofolo bili ki kira kwai'ia?"
37 Ma na ngwae fa'amanata ana taki ki ka fata 'uri, "Na ngwae ne'e nia kwaimanatai fuana."

Ma sa Jesus ka olisia ka 'uri, "'Oke leka, ma 'oko sasi logo 'una'eri."

'I Mata fa'inia 'i Mary

38 Kaida'i sa Jesus ma na fafarongo nia ki kira leka, kira ka dao ana ta'i fanoa, ma ta'i kini ne'e satana 'i Mata ka kwaloa sa Jesus 'uana 'i luma nia.
39 Ma na kini futa nia 'i Mary ka tua karangia na 'aena na Aofia sa Jesus, ma ka fafarongo 'ana fuana na fa'amanata'anga sa Jesus ki.
40 Ma na manatalana 'i Mata ka 'abera sulia nia go'o ne'e nia sasia na rao'a ki ta'ifau 'i luma. Ma nia ka leka ma'i siana sa Jesus, ka fata 'uri fuana, "Aofia kwa, 'Uri ma, 'oko 'iri manata 'abera go'o sulia na sasiku ne'e nia fa'asi nau go'o 'ana, ma nau ku sasia go'o 'aku na rao'a ne'e ki ta'ifau ta'ifili nau kwa? 'Oke saea fuana 'iri nia ke leka ma'i ke kwai'afi logo aku!"
41 Ma na Aofia olisia ka 'uri, "Mata kwa, 'oko matafiru ma na manatalamu ka 'abera na'a sulia ru 'oro ki.
42 Bore ma ta'i ru go'o ne'e nia talinga'i. 'I Mary nia filia na ru talinga'i, ma nia 'afita'i ta ngwae ka lafua na'a fa'asia."

11

Sa Jesus faˈamanata sulia na foˈongaˈa
(Matthew 6:9-13; 7:7-11)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia foˈo ˈana,
ana taˈi kula. Ma kaidaˈi nia foˈo ka
sui goˈo, taˈi ngwae ana fafarongo nia
ki ka fata ˈuri fuana, “Aofia kwa, ˈoke
faˈamanata kami ˈani foˈongaˈa, diˈia ba
sa John nia faˈamanata logo na fafarongo
nia ki ˈani foˈongaˈa.”
2 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kaidaˈi
kamu foˈo, kamu ke fata ˈuri,
‘Maˈasi,
Kami oga ngwae ki taˈifau kike faˈadoea
na satamu, osiˈana nia abu liu.
Dao maˈi ˈani gwaungaˈi ˈanga ˈoe fafia
maurilana ngwae ki taˈifau.
3 Ma ˈoke kwatea maˈi fuamiˈa na fanga
neˈe nia bolo fuamiˈa sulia asoa ki.
4 Ma ˈoke rufuanata na taˈangaˈa kami
ki, diˈia logo neˈe kami rufuanata
ana taˈangaˈa ngwae ki taˈifau neˈe
kira sasia ru taˈa ki fuamiˈa.
Ma ˈoe kosi danga ˈani kami fuana il-
itoˈonga ka liufi kami.’ ”

5 Ma sa Jesus ka fata ˈani taˈi tarifulaˈa
ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Diˈia ta
ngwae ana kaumulu leka siana na ngwae
kwaima nia ˈi luma nia saena tofongana
rodo, ma ka fata ˈuri fuana, ‘Ngwade kwa,
ˈoe kwatea basi maˈi ta uulu afu beret
fuaku,
6 osiˈana taˈi ngwae kwaima nau logo,
nia tua tua maˈi ana fanoa tau, ma nia ka
dao maˈi siaku. Bore ma noaˈa nau kusi
toˈo ana ta fanga neˈe nai kwatea fuana.’
7 Ma na ngwae kwaima neˈeri nia saena
luma ka fata ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi faˈa
ˈabera nau laˈu! Na sinamaa nia fono
naˈa, ma na ngela nau ki kaimili ka maliu
taˈifau naˈa. Nia ˈafitaˈi nau ku tataˈe
laˈu fuana kwatelana ta ru fuamu.’
8 Aia, nau ku saea fuaumulu, bore ˈana
diˈia noaˈa nia kasi oga sasilana ta ru,
diˈia na ngwae neˈeri nia gani, ma ka
inaˈu ana ganiˈa, na ngwae neˈe ˈi saena
luma, nia ke tataˈe ma ka kwatea goˈo
na ru ki taˈifau neˈe nia ogaˈi. Ma nia
noaˈa kasi sasia laˈu duˈungana na ngwae
neˈeri neˈe na ngwae kwaima nia, bore
ma osiˈana sulia neˈe nia inaˈu naˈa ana
ganiˈa.
9 Nia neˈe nau ku saea fuaumulu. Kamu
ke gani ana God ˈiri muke ngalia ru neˈe
kamu gani ˈuana. Kamu ke lulua ru kamu
boˈoboˈo ˈuani ki ana God, ma nia ka ˈafi
kamu ˈiri muke lisia. Kamu ke faˈafo ana
sinamaa, ma God ke ˈifi fuamuˈa.
10 Osiˈana na ngwae ki taˈifau neˈe kira
gani ana God, kira ka ngalia naˈa ru neˈe
kira gania. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe
kira lulua ru kira boˈoboˈo ˈuani ki ana
God, kira ka lisia. Ma na ngwae ki taˈifau
neˈe kira faˈafo ana sinamaa, ma God ke
ˈifi fuada.
11 “ˈUri ma, sa tai aumulu na maˈa ki,
neˈe diˈia na ngela ˈoe nia gania iˈa, ˈoke
kwatea lala na faˈi loi fuana?
12 Ma diˈia na ngela ˈoe nia gani ˈuana
ta fakaleˈe karai, ˈoke kwatea lala ta
farifari fuana? Noaˈa liu!
13 Sui bore ˈana kamuˈa taˈifau ngwae
taˈa ki, kaumulu saiana kwatelana na ru
leˈa ki fuana ngela kaumulu ki. Bore ma
na Maˈa kamu neˈe nia ˈi langi, nia leˈa
ka tasa liufi kamu. ˈUnaˈeri neˈe nia ka
kwatea na Anoˈi ru Abu fuana ngwae ki
neˈe kira gani nia ˈuana!”

Sa Jesus ma sa Saetan
(Matthew 12:2-30; Mark 3:20-27)

14 Ana taˈi kaidaˈi, sa Jesus nia ifulani
taˈi anoˈi ru taˈa faˈasia taˈi ngwae neˈe
kwakwana nia ˈato ˈani fataˈa. Ma
kaidaˈi anoˈi ru taˈa neˈe nia tafi faˈasia,
nia ka fata laˈu. Ma na ngwaˈi toˈa ˈoro
neˈe kira fiku ˈi neˈeri, kira ka ˈarefo.
15 Ma ti ngwae ada kira ka fata ˈuri,
“Sa Jesus ifulani naˈa anoˈi ru taˈa ki ˈani
ngasingasiˈanga sa Saetan, na ˈingataˈi
anoˈi ru taˈa.”*
16 Ma ti ngwae ada, kira oga kike
ilitoˈona sa Jesus. Ma kira ka gania
fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa, fasi
ˈiri ke faˈataˈinia neˈe nia toˈo ana na
ngasingasiˈanga faˈasia God.
17 Ma osiˈana neˈe sa Jesus nia sai goˈo
ana na manatalada, nia ka fata ˈuri fuada,
“Diˈia ngwaˈi toˈa saena ta fanoa doe kira
fuˈali kira talada, ˈirai na fanoa doe neˈeri
ke takalo naˈa. Ma diˈia neˈe ngwae, ma
na ˈafe, ma na ngela nia ki, kira fuˈa faˈi

* **11:15** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

kira talada, nia ˈafitaˈi fuana kira ka tua fiku.
18 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan neˈe ˈunaˈeri logo. Diˈia sa Saetan ke fuˈa faˈinia toˈa neˈe kira leka sulia, ˈirai kira ke takalo kwailiu goˈo. Nau ku saea ru neˈeri ki, duˈungana kamu saea nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈania ngasingasiˈanga sa Saetan.
19 Aia, ma kaumulu saea nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan. ˈIrai ma ngasingasiˈanga sa tai mo niniˈa ti fafarongo aumulu ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani? Sa Saetan? Noaˈa liu! Duˈungana ru neˈeri ki, nia faˈataˈinia neˈe kaumulu rora.
20 Nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga God. Ma nia ka faˈataˈinia naˈa fuamuˈa neˈe na gwaungaˈinga God fafia ngwae ki dao karangi naˈa maˈi siamuˈa."

21 Sa Jesus ka fata laˈu sulia taˈi tarifulaˈa ka ˈuri, "Diˈia ta ngwae ramo nia sasi akaˈu ana raˈunga nia ki fuana fuˈanga, ma ka folo leˈa ˈusia luma nia, nia ˈafitaˈi ta ngwae ka bilia na ru nia ki ˈi saena luma nia.
22 Ma diˈia ta ngwae neˈe nia ngasingasiˈa ka tasa mala ana niaˈa, nia leka maˈi, ma ka fuˈa faˈinia, ma ka liufia nia, na ngwae neˈeri ka ngali taˈifau naˈa ˈana na ru ni fuˈanga nia ki neˈe nia fitoˈo ˈani, ma ka daroˈia taˈifau naˈa ru nia ki taˈifau fuana ngwae kwaima nia ki.

23 "Ma sa tai neˈe noaˈa nia kasi leka maˈi buriku, nia na malimae nau. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi kwaiˈafi aku fuana fikulana maˈi ngwae ki siana God, nia takalongaˈi kira naˈa faˈasia God."

Olilana maˈi anoˈi ru taˈa (Matthew 12:43-45)

24 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Kaidaˈi kira ifulaˈinia anoˈi ru taˈa nia leka faˈasia ta ngwae, nia ka liliu saena kula kwasilaˈa, ma ka lulu ˈuana ta kula fasi ˈiri nia ke tua laˈu ana. Ma diˈia nia lulu ma ka noaˈa naˈa, nia ke manata ˈuri, 'Nai oli ˈuana na ngwae ba nau ku tuatua maˈi ana ˈi naˈo, ma nau ku leka maˈi faˈasia.'
25 Ana kaidaˈi nia oli maˈi ka dao, nia ka lisia ngwae baera nia faˈasikasika ma ka faˈasaga naˈa maurilana taˈifau.
26 Kaidaˈi nia lisia neˈe nia ˈunaˈeri, nia ka oli, ma ka talaˈia laˈu maˈi ta fiu anoˈi ru neˈe taˈa ka tasa liufia niaˈa, kira ka leka maˈi, ma kira ka tua naˈa ˈi saena ngwae baera. Ana kaidaˈi neˈeri, na tualana ngwae neˈeri ka fiˈi taˈa ka liufia naˈa ˈi naˈo."

Na saeleˈanga mamana

27 Kaidaˈi sa Jesus nia saea ru neˈeri ki fuada taˈifau, taˈi ˈafe ˈi saena fikuˈa neˈeri ka ako ˈuri, "Na kini neˈe nia faˈafutaˈo ma ka faˈasusufiˈo mo neˈe nia saeleˈa ka tasa."
28 Bore ma sa Jesus nia olisia ka fata ˈuri, "Mamana liu. Bore ma ngwae neˈe kira rongoa fatalana God, ma kira ka roˈo sulia, kira lala neˈe kira saesaeleˈa ka tasa."

Ngwae ki kira oga sa Jesus ke fulia ti faˈanadaˈa (Matthew 12:38-42)

29 Ma kaidaˈi neˈe ngwaˈi toˈa ˈoro kira fiku kalikalia maˈi sa Jesus, nia ka fata ˈuri fuada, "Kamu na unitaˈi ngwae neˈe, kamu na unitaˈi ngwae taˈa. Duˈungana kamu oga lisilana ta faˈanadaˈa neˈe ke faˈataˈinia ngasingasiˈanga God, bore ma nia ka ˈafitaˈi fuamuˈa fuana lisilana. Kamu ke baˈa lisia goˈo ˈamuˈa na faˈanadaˈa diˈia na ru ba nia fuli fuana sa Jona na profet.†
30 Na ru neˈe fuli fuana sa Jona, nia diˈia ta maˈetoto neˈe faˈataˈinia fuana ngwaˈi toˈa ˈi Ninifa ki neˈe nia leka maˈi faˈasia God. Na ru neˈe fuli fuaku nia diˈia ta maˈetoto neˈe faˈataˈinia logo neˈe God kwate nau maˈi, na Ngela Ngwae, fuana ngwae ki ana kaidaˈi neˈe.
31 Ma ana asoa neˈe God ke matalangaˈinia ngwae ki, na ˈafe ba nia gwaungaˈi ana fanoa ˈi Siba, nia ke baˈa tataˈe, ma ka faˈataˈinia na taˈangaˈa kamu ki ngwaˈi toˈa ana unitaˈi ngwae neˈe ki, osiˈana neˈe abulaˈanga kamu ki nia rora liu naˈa. Nia leka tau maˈi faˈasia ˈisilana fanoa neˈe ˈi ano fuana rongolana liatoˈonga sa Solomon. Bore ma, nauˈa, taˈi ngwae neˈe nau ku talingaˈi ka tasa

† **11:29** Lisia Matthew 12:40

liufia sa Solomon, nau ku tua ˈi neˈe ˈi taˈena, ma kamu kasi rongo goˈo suli nau.
32 Ka diˈia logo ana asoa God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki, na ngwae ˈi Ninifa ki kira ke baˈa faˈataˈinia na taˈangaˈa kamu ki, sulia kira kakari alifaˈi taˈifau naˈa faˈasia roraˈa kira ki, kaidaˈi kira rongoa na faˈataloˈanga sa Jona fuada. Bore ma nau taˈi ngwae talingaˈi ka tasa liufia sa Jona, nau ku tua naˈa ˈi neˈe ˈi taˈena, bore ma noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi goˈo.”

Faˈamanataˈanga sa Jesus diˈia na unu (Matthew 5:15; 6:22-23)

33 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa ta ngwae kasi faˈaduˈa na faˈi unu, ma nia ka sofongaˈinia nama ka alua ˈana olofana ta dako. Kaidaˈi nia faˈaduˈa faˈi unu ka sui mala, nia ka alua naˈa ana kula fuana dauraˈi unuˈa, fasi ˈiri sa tai neˈe nia ruˈu maˈi saena luma, nia saiana ka lisia madakolana.
34 Diˈia noaˈa ˈoe kosi lisia na madakolaˈa neˈe, maamu neˈe taˈa, ma ˈoko tua goˈo ˈamu saena maˈerodo. Si diˈia maamu leˈa ma ˈoko tua saena na madakolaˈa neˈe, osiˈana na maamu neˈe dau talaˈia maˈi madakolaˈa saena nonimu.
35 Muke madafi kamu si diˈia kamu ilangani na madakolaˈa nau, ma saena maurilamuˈa nia rodoˈa.
36 Diˈia kamu fungu ˈani madakolaˈa, noaˈa naˈa ta kula laˈu ana nonimuˈa neˈe ka suˈusia na madakolaˈa, ˈunaˈeri neˈe nia ka diˈia neˈe kamu tua ana kula neˈe unu nia duˈa ana.”

Sa Jesus balufia na Farasi ki ma na faˈamanata ki (Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ka sui naˈa, taˈi ngwae ana Farasi ki ka laefia fuana fangaˈa ˈi luma nia. Sa Jesus ka leka faˈinia, ma ka fanga faˈinia.
38 Ma na Farasi neˈe ka ˈarefo liu, osiˈana nia lisia sa Jesus noaˈa nia kasi taufia goˈo na limana ˈi naˈona na fangaˈa.
39 Ma na Aofia sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Kamu Farasi ki, kamu manata ˈabera liu fuana taufilana na ru ki ana bali ˈi maa ana titiu ni kwaˈu ki, ma na ru ni fanga kamu ki. Bore ma ˈi saena na maurilamuˈa kira fungu ˈani ru taˈa ki taˈifau.
40 Kaumulu boleboleˈa liu! God nia saungaˈinia na bali ˈi maa ana ru ki taˈifau, nia logo neˈe saungaˈinia saena ru ki.
41 Aia, muke kwatea tae ki neˈe nia saena titiu ni kwaˈu kamu ki faˈinia tae ki neˈe nia ˈi saena ru ni fanga kamu ki fuana ngwae dalaˈa ki, fasi ˈiri na ru kamu ki taˈifau ke sikasika ˈi maana God.
42 “Taˈangaˈa fuamuˈa Farasi ki, duˈungana kamu kwatea goˈo ˈamuˈa fuana God ta bali ana tangafulana ngisingisi fanga kamu ki neˈe kamu fasia ˈi saena oˈola kamu ki. Bore ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera goˈo fuana faˈasagalana tuaˈa kamu ki faˈinia toˈolamuˈa faˈida, ma na alafeˈanga kamu ki fuana God. Nia leˈa neˈe muke sasia kala ru ana kwatelana tangafulana ngisingisi fanga kamu ki fuana God, ma muke manata toˈona logo na ru doe ana alafeˈanga ana God, ma ngwae ana fanoa kamu ki taˈifau.
43 “Taˈangaˈa fuamuˈa Farasi ki, duˈungana kaidaˈi kamu leka saena luma fuana foˈongaˈa, kamu oga tuaˈa ana fuli tuaˈa fuana ngwae talingaˈi ki. Ma kaidaˈi kamu leka ˈi maana usiˈa ki, kamu oga ngwae ki kira ke faˈaˈinotoˈa kamu.
44 Taˈangaˈa fuamuˈa Farasi ki, duˈungana kamu diˈia na kilu gwaˈu ki neˈe noaˈa kira kasi ˈuia ta sulufaua ˈi fafona, ma kaidaˈi ngwae ki kira liu ˈi fafona, noaˈa kira kasi lia saiana na ru moko ngwaˈa neˈe nia ˈi saena.”
45 Sui taˈi ngwae faˈamanata ana taki ki ka fata ˈuri, “Faˈamanata kwa, kaidaˈi ˈoko fata ˈunaˈeri, ˈoko fata faˈali kaimili logo.”
46 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Taˈangaˈa fuamuˈa faˈamanata ana taki ki, duˈungana kamu saungaˈinia taki ˈafitaˈi ˈoro ki fuana ngwae ki, ma ka ˈafitaˈi liu fuada fuana roˈosulilani, ma noaˈa kamu kasi kwaiˈafi ada.
47 Taˈangaˈa logo fuamuˈa, duˈungana kamu faˈakwanga fafona kilu gwau profet ki ka lia leˈa liu, na profet ba koˈo bora kamu ki kira saungida.

48 Duˈungana ru neˈeri ki, neˈe nia
faˈataˈinia neˈe kamu alafafia sasiˈa taˈa
neˈe koˈo bora kamu ki kira sasi ada.
Duˈungana kira saungida, ma kamu ka
saungaˈinia kilu gwaˈu kira ki.
49 Ma duˈungana ru neˈeri, God ana
liatoˈongaˈa nia, nia ka fata ˈuri, ‘Nai baˈa
kwatea kwau na profet, ma na ngwae
ni lifurongo ki fuada, bore ma kira ka
saungia ti ai ada, ma kira ka faˈakaisia
logo ti ai ada.’
50 Duˈungana nia ˈunaˈeri, na ngwae
ki ana unitaˈi ngwae neˈe, God ke baˈa
matalangaˈi kira fafia na saungilana pro-
fet ki taˈifau, ˈita naˈa maˈi ana etangi-
lana fanoa neˈe ˈi ano,
51 talaˈae maˈi ana maelana sa Abel
leleka ka dao ana maelana sa Sekaraea‡
na ngwae ba kira saungia saena Luma
Abu God ˈi safitana fuli fuˈa ma na
kula abu. Ru mamana neˈe nau ku
saea fuamuˈa, na ngwae ki ana unitaˈi
ngwae neˈe, God ke matalangaˈi kira fafia
maelana ngwae neˈeri ki.
52 “Taˈangaˈa fuamuˈa faˈamanata ana
taki ki, duˈungana kamu sofongaˈinia na
mamanaˈanga God, fasi ˈiri na ngwae ki
noaˈa kasi sai laˈu ana. Noaˈa kamu kasi
faˈamamana logo ana, ma kamu ka fonea
na ngwae ki faˈasia saiˈa ana.”
53 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka
naˈa faˈasia fanoa neˈeri, na ngwae
faˈamanata ana taki ki, ma na Farasi ki,
kira ka talaˈae fuana ngengelana, ma kira
ka saefiloa naˈa ru ˈoro ki.
54 Ma kira ka ili ˈuana sokelana sa Jesus
fuana daoˈa toˈona ta tae neˈe nia saea ka
rora.

12

Faˈamanataˈanga sulia kwalabasaˈanga
(Matthew 10:26-27)

1 Ana kaidaˈi neˈeri logo, raˈi ngwane
uria, nia bolo faˈinia mole ana toˈoni
ngwae, kira fiku maˈi fuana rongolana
sa Jesus. Raˈi ngwane uria neˈeri doe
liu neˈe kika urida kwailiu naˈa. ˈI
naˈona sa Jesus nia alaˈa fuana raˈi
ngwane uria neˈeri, nia eta fata ˈuri
fuana fafarongo nia ki, “Muke madafi
kamu faˈasia roˈongaˈa sulia manataˈi
ngwae taˈa Farasi ki, osiˈana kira ngwae
kwalabasa ki.
2 Ta tae neˈe ngwae kwalabasa nia so-
fongaˈinia, God ke baˈa faˈasakalangani.
Ma na ru ago ki, kike sai logo ana.
3 Ma ta tae neˈe kamu saea ˈi saena
maˈe rodo, kira ke rongoa saena dangi
dadara. Ma ta tae neˈe kamu kwaroro
ˈani saena alingana ta ngwae ana ta
kula banitaˈi taˈifili ˈamuroˈo, kira ke
faˈarongoa ˈani ngwae ki taˈifau ˈiri kika
rongo abitako ana.”

God taˈifilia goˈo neˈe kamu ke maˈungia
(Matthew 10:28-33; 12:32; 10:19-20)

4 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku
saea fuamuˈa ngwae kwaima nau kina,
noaˈa kamu kasi maˈungia sa tai neˈe ke
saungia na nonimuˈa, ma ˈi buri ˈana
noaˈa kira kasi sasia goˈo ta ru taˈa laˈu
ana mangomuˈa.
5 Bore ma nau ku faˈataˈinia fuamuˈa
ngwae neˈe muke maˈungia, muke
maˈungia God. Osiˈana niaˈa naˈa neˈe
nia saiana ke saungia nonimuˈa, ma nia
ka toˈo logo ana ngasingasiˈanga fuana
toˈosilana mangomuˈa saena kula ni
faˈakaisi ˈanga. ˈIu, nau ku saea laˈu
fuamuˈa, God taˈifilia goˈo neˈe muke
maˈungia.
6 “Na lima faˈi suba ki, kira folida goˈo
ˈani kala ro mangisiˈi mani tiˈitiˈi ki. Faˈi
suba ki kira ka miga bore ˈada, God noaˈa
kasi takadalafa goˈo ˈana taˈi ai ada.
7 Na ifu ana gwaumuˈa ki bore, God sai
goˈo ani taˈifau. Nia neˈe noaˈa kamu
kasi maˈu, osiˈana God nia manata doe
ana ngwae ki ka liufia na faˈi suba miga
ˈoro neˈe ki.”
8 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau
ku saea fuamuˈa, diˈia ta ngwae nia
fulangaˈinia ˈi naˈona ngwae ki neˈe nia
na fafarongo nau, ˈirai nauˈa, na Ngela
Ngwae bore, nai baˈa fulangaˈinia logo ˈi
naˈona ˈainsel God ki.
9 Ma diˈia ta ngwae ke tofe fafi nau ˈi
maana ngwae ki, nai baˈa tofe logo fafia
ngwae neˈeri ˈi naˈona ˈainsel God ki.

‡ **11:51** Sa Abel na ngwae ˈoloˈolo etaeta neˈe kira saungia saena Fau alangaˈinga ˈUa. Ma sa Sekaraea na ngwae ˈoloˈolo ˈisiˈisi neˈe kira saungia logo saena na Fau alangaˈinga ˈUa.

10 “Ma diˈia ta ngwae ka fata faˈali nau,
God saiana ka rufuanata goˈo ˈana ana.
Bore ma diˈia ta ngwae ka fata faˈalia na
raoˈa Anoˈi ru Abu, noaˈa liu God kasi
rufuanata ana ngwae neˈeri.
11 “Ma kira ke baˈa ngali kamu ˈuana
matalangaˈilamuˈa ˈi saena luma fuana
foˈongaˈa nama ˈi naˈona ngwae ˈinotoˈa
ki. Ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa kamu kasi
maˈu, ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera
ˈuana ta alaˈanga faˈuta neˈe muke baˈa
saea, ma muke olisi kira ˈani.
12 Sulia kaidaˈi neˈeri, na Anoˈi ru Abu
nia ke baˈa faˈamanata kamu ˈani ru neˈe
muke baˈa saeˈe ki.”

Na tarifulaˈa sulia na ngwae toˈoru gwaubaliˈa

13 Taˈi ngwae ˈi saena na fikuˈa neˈeri,
nia fata ˈuri fuana sa Jesus, “Faˈamanata
kwa, ˈoke saea fuana ai naˈo ku ke daroˈia
na toˈoruˈa keroˈo ki neˈe maˈa keroˈo
nia faˈasia fuamiroˈo.”
14 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri, “Kwala
ngwade kwa, sa tai neˈe nia kwatea
na ngasingasiˈanga fuaku fuana mata-
langaˈilana ma fuana daroˈilana na ru
ˈuri ki ˈi safitamuroˈo?”
15 Ma nia ka fata ˈuri fuada taˈifau,
“Muke manata leˈa, ˈasu ˈubani kamu
kata fiˈi guguta ru. Osiˈana na mauriˈa
mamana ngwae noaˈa laˈu ana mani
nama toˈoruˈa nia ki.”
16 ˈUnaˈeri sa Jesus ka fata ˈania tari-
fulaˈa fuada ka ˈuri, “Taˈi ngwae toˈoru
nia toˈo ana taˈi ano leˈa neˈe nia fasi ru
ˈi saena, ma ka loia na ru leˈa ˈoro ki neˈe
nia fasiˈi ˈi saena.
17 Ma nia ka tua ka manata ˈana sulia
niaˈa talana ma ka ˈuri, ‘Tae neˈe nai baˈa
sasia naˈa? Osiˈana noaˈa nau kusi toˈo
naˈa ana ta kula fuana na taingaˈilana na
ru nau ki.
18 ˈIu, nau kui baˈa sasi ˈuri, nau kui
osia na babala nini nau ku fiku ru ˈi saena
ka sui, nau ku saungaˈinia laˈu ti babala
faolu neˈe doe mala. Ma nau ku fiˈi gonia
maˈi na fuaˈi ru nau ki ma ti ru laˈu ˈi
neˈe.
19 Sui nau ku fii fata laˈu ˈuri fuaku
talaku, ˈOilakiˈa liu fuamu! ˈOko toˈo
naˈa ana ru leˈa ˈoro ki neˈe ˈoko ogaˈi
fuana faˈi ngali ˈoro ki. ˈOke tua ko
kakaruˈae naˈa ˈamu! ˈOko fanga leˈa
ˈamu, ma ˈoko kwaˈu naˈa amu, ma ˈoko
sasi naˈa ru neˈe fuana ke faˈasaeleˈa
maurilamu.’
20 Bore ma God nia fata ˈuri fuana,
‘ˈOko gwaubaliˈa liu! Saena faˈi rodo
neˈe taˈena nama neˈe ˈoke mae, ma ˈoke
ˈiri saiana sa tai neˈe ke baˈa toˈo ana na
ru neˈe ˈoko goniˈi fuamu talamu ki.’ ”
21 Ma sa Jesus ka faˈasuia naˈa
faˈamanataˈanga neˈeri ka ˈuri, “Nia ke
baˈa fuli ˈunaˈeri logo fuana na ngwae
neˈe kira goni ru taˈifau fuada talada ki,
bore ma ˈi naˈona God kira dalaˈa liu.”

Fitoˈo ana God (Matthew 6:25-34)

22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana fa-
farongo nia ki, “Nau ku saea fuamuˈa,
noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia tae
neˈe kamu ke ˈania, ma tae neˈe kamu ke
toro ˈani fafia nonimuˈa.
23 Osiˈana na mauriˈa neˈe, nia leˈa ka
tasa liufia na fanga, ma na noni neˈe nia
leˈa ka tasa liufia na toro.
24 Lisia na faˈi noˈo ki, noaˈa kira kasi
ˈabera goˈo sulia raoˈa ana ta oˈola. Ma
noaˈa kira kasi loia goˈo ta fanga, ma kira
kasi saungaˈinia goˈo ta babala fuana alu
fangaˈa. Bore ma God sareda goˈo ˈana.
Ma God nia lia doe liu amuˈa ka liufia
mala faˈi noˈo ki. Nia neˈe, God ke sare
kamu goˈo ˈana.
25 “Sui bore ˈana kamu ka manata
ˈabera ˈania mauriˈa kamu ki, nia ˈafitaˈi
liu kamu ka sasia maurilamuˈa ka tau
tiˈitiˈi laˈu.
26 Ma diˈia noaˈa kamu kasi bolo goˈo
faˈinia sasilana kala ru fuana faˈataulana
maurilamuˈa, faˈuta neˈe muke manata
ˈabera lala ana ru matamata ki?
27 “Muke lisia basi na takana ˈai neˈe
kira taka afola ki. Noaˈa kira kasi rao
goˈo, ma noaˈa kira kasi saungaˈinia goˈo
ta toro fuada. Ma nau ku saea fuamuˈa,
kira lia kwanga ka tasa liufia toro neˈe sa
Solomon na tatalafaˈa nia ruˈufiˈi ki.
28 Ma na takana ˈai ki kira tua goˈo
ˈada sulia kala kaidaˈi dokodoko, ma kira
ka ˈui logo ˈanida saena mafula. Sui ka
ˈunaˈeri bore ana, God nia faˈaruˈufida
ˈani ru leˈa ki. ˈUri ma kamu fitala fasi
God noaˈa kasi faˈatoro kamu logo? Na
fitoˈonga kamu ki nia tiˈitiˈi.

29 “Ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera
liu sulia tae neˈe muke ˈania, ma tae neˈe
muke kwaˈufia.
30 Osiˈana na ngwae tua kwaikinai ana
God ki neˈe kira saiana kike manata
ˈaberaˈa sulia ru neˈeri ki. Ma kamuˈa,
Maˈa kamu nia saiana ka sui naˈa neˈe
kaumulu boˈoboˈo ˈuana ru neˈeri ki.
31 Muke manata nama sulia na mauriˈa
neˈe God nia gwaungaˈi fafia, ˈiri nia ke
kwatea fuamuˈa na ru neˈe kamu ogaˈi
ki.”

Faˈamanataˈanga sulia toˈoruˈa ˈi langi
(Matthew 6:19-21)

32 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamuˈa
ngwae nau ki, sui bore ˈana kamu ka diˈia
na ngwaˈi sipsip tiˈitiˈi, noaˈa kamu kasi
maˈu, duˈungana God na Maˈa kamu, nia
saeleˈa liu fuana kwatelana ˈinotoˈanga
nia fuamuˈa.
33 Muke ˈoifoli ˈani ru kamu ki, ma
muke kwatea mani fuana ngwae dalaˈa
ki. Diˈia kamu ke sasi ˈunaˈeri, muke baˈa
toˈo ana suˈukela fuana goni maniˈa ki ˈi
langi neˈe nia ˈafitaˈi ka fura. Kamu ke
gonia na toˈoruˈa kamu ki ˈi langi, ana
kula neˈe nia ˈafitaˈi kira ka faˈasuia, ma
na kula neˈe ngwae bili ki noaˈa kasi dao
ana, ma noaˈa ta sufusufu kasi faˈalida.
34 Osiˈana kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia
teo ˈi langi, na maurilamuˈa nia agwaˈi
taˈifau naˈa ˈuana ˈi langi. Ma kaidaˈi
na toˈoruˈa kamu nia teo saena magalia,
na maurilamuˈa ka agwaˈi taˈifau naˈa
ˈuana ru saena na magalia ki.

Ngwae rao ki muke lialia

35 “Kamu ke tua ni lialia masia ta tae
neˈe ke baˈa dao maˈi. Ma muke ruˈufia
na toro kamu ki, ma muke faˈaduˈa na
unu kamu ki,
36 diˈia nama ngwae rao ki neˈe kira
masia na ngwae ˈinotoˈa kira neˈe ke oli
maˈi faˈasia ta fafangaˈa ana araˈinga.
Kaidaˈi nia dao maˈi ma ka faˈafo, kira
ˈaliˈali goˈo kika ˈifingia naˈa sinamaa
fuana.
37 ˈOilakiˈa fuana na ngwae rao neˈeri
ki neˈe ngwae ˈinotoˈa kira nia dao
toˈoda, ma kira ada goˈo ˈada ˈua, ma kira
masia ana kaidaˈi nia oli maˈi ana. Nau
ku saea na ru mamana fuamuˈa, nia ka
sasi akaˈu, ma ka faˈatuada taˈifau, ma
ka sareda.
38 ˈOilakiˈa fuada diˈia nia dao toˈoda
kira kwaimasi, diˈia nia ke dao maˈi
saena tofongana rodo, nama agi rodo ˈi
ˈofodangi!
39 “Ma muke manata toˈona ru neˈe,
diˈia na ngwae ana luma nia saiana na
kaidaˈi neˈe ngwae bili ke dao maˈi ana,
nia ˈafitaˈi na ngwae bili ka ruˈu saena
luma nia.
40 Kamuˈa logo, muke tua ni kwaimasi
aku, na Ngela Ngwae. Nau kui baˈa dao
maˈi ana na kaidaˈi neˈe kamu fia noaˈa
naisi dao maˈi ana.”

Tarifulaˈa sulia ro ngwae rao ki
(Matthew 24:45-51)

41 Sa Peter ka fata ˈuri, “Aofia kwa. ˈUri
ma ˈoko saea na tarifulaˈa neˈe fuaimili
goˈo niniˈa, nama fuana na ngwae ki
taˈifau?”
42 Na Aofia nia olisia ka ˈuri, “Kamu ke
diˈia na ngwae rao neˈe nia liatoˈo ma nia
ka rao saga. Ma na araˈi ˈaˈana ke alua
nia ka lia sulia na ngwae rao ki, ma ka
kwatea na fanga fuada ana kaidaˈi fuana
kwate fangaˈa.
43 Ma ˈoilakiˈa fuana na ngwae rao
neˈeri neˈe ngwae ˈaˈana nia dao toˈona,
ma nia sasia ru neˈeri ki ana kaidaˈi neˈe
nia dao maˈi ˈi luma nia!
44 Nau ku saea na ru mamana fuamuˈa,
na ngwae ˈaˈana ka alua nia ka lia sulia
ru nia ki taˈifau.
45 Bore ma, ka taˈa liu diˈia na ngwae
rao neˈeri ka manata ˈuri, ‘Na ngwae
ˈaˈana nau, daolana maˈi nia tau ˈua,’ ma
nia ka talaˈae fuana kwaˈilana na ngwae
rao ki, ma na kini rao ki, ma nia ka tua ni
fanga naˈa ˈana ma ka kwaˈu lilinga naˈa
ˈana leleka gwauna ka lilinga naˈa.
46 Sui ma na ngwae ˈaˈana ka dao
maˈi ana ta asoa neˈe nia noaˈa kasi
kwaimaˈakwali ana, ma ana kaidaˈi neˈe
nia kina goˈo ˈana. Na ngwae ˈaˈana
ke kwatea na kwaˈikwaˈinga ˈafae fuana
niaˈa, ma ka alua ana na kula fuana
ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ki.
47 “Ma na ngwae rao neˈe nia saiana tae
neˈe na ngwae ˈaˈana nia oga nia ka sasia,
bore ma nia noaˈa kasi sasi akaˈu ma kasi
sasia goˈo na ru neˈe na ngwae ˈaˈana nia

oga, kike baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga doe fuana.
48 Bore ma na ngwae ni rao neˈe noaˈa nia kasi saiana na ru neˈe ngwae ˈaˈana nia oga, ma nia ka sasia ru neˈe bolo faˈinia kika nangasia faˈinia, kira ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga tiˈitiˈi goˈo fuana.
"Diˈia God nia kwate tatakolaˈa ana ru ki fuana ta ngwae, God nia oga ngwae neˈeri ka olitaˈi tatakolaˈa logo ana ru ki fuana. Ma diˈia God nia kwatea ru ˈoro liu ki mala fuana ta ngwae, nia ka oga logo ru ˈoro liu ki mala faˈasia ngwae neˈeri."

Barangisiˈa osiˈana faˈamamanalana sa Jesus
(Matthew 10:34-36)

49 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Nau ku leka maˈi fuana doˈofilana na magalia, ma nau ku oga na mafula neˈeri ke talaˈae ke duˈa naˈa!
50 Nai baˈa ruˈu saena fiiˈa doe liu neˈe nia diˈia kaidaˈi neˈe ngwae nia lolomo saena kafo ana siuabuˈa. Ma nau ku manata mu naˈa fuana leleka na siuabuˈanga ana fiiˈa doe neˈeri ka aliˈafu nama!
51 ˈUri ma kamu fia fasi nau ku dao maˈi faˈinia aroaroˈa saena magalia? Noaˈa liu! Bore ma nau ku dao logo maˈi faˈinia barangisiˈa.
52 Nia eta ana kaidaˈi neˈe ka oli ˈalaˈa, na luma neˈe lima ngwae ki kira tua ˈi saena, kira ke takalo osiˈana nauˈa. Uulu ngwae ki ana ta bali, ma ro ngwae ki ana ta bali.
53 Na maˈa ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na ˈalako kira ki, ma na ngwae ˈalako ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na maˈa kira ki. Ma na teˈa ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na sariˈi kira ki, ma na sariˈi ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na teˈa kira ki. Ma na funga kini ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na kini folia kira ki, ma na kini folia ki kira ka olisuˈusuˈu faˈinia na funga kini kira ki."

Ngwae ki kina mamanalana raoˈa sa Jesus ki
(Matthew 16:2-3)

54 Sa Jesus ka fata laˈu fuana raˈi ngwane uria ka ˈuri, "Diˈia kamu lisia gwaˈi salo ki kira raˈe maˈi faˈasia sulana sina, muke saiana na uta ke baˈa toˈo. Ma nia ke toˈo mamana naˈa.
55 Ma diˈia na iru nia raˈe alaˈa maˈi, muke saiana logo nia ke baˈa ˈakoˈako. Ma nia ke baˈa ˈakoˈako mamana naˈa.
56 Kamu ngwae kwalabasa ki! Osiˈana kamu saiana lisilana mamanga faˈinia na magalia, bore ma noaˈa kamu kasi lia saiana ru neˈe God fulia ana kaidaˈi neˈe ki."

ˈOke faˈasagaˈo faˈinia God
(Matthew 5:25-26)

57 Sa Jesus nia alaˈa laˈu ka fata ˈuri, "Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi filia ˈaumulu ru ˈoloˈolo ki fuana sasilana?
58 Diˈia ta ngwae ke ngaliˈo fuana kwai matalangaˈinga, ˈi naˈona neˈe koroˈo ka alaˈa saena kwai matalangaˈinga, ˈoke iliili ˈuana faˈasagalana ru ki ˈi safitamuroˈo. Si diˈia noaˈa ˈoe kosi sasi ˈunaˈeri, ma nia ka ngaliˈo siana ngwae kwaigiosi, ma ˈi buri ˈana nia ka matalangaˈi ˈoe, nia ka fiˈi kwate ˈoe laˈu fuana ngwae firi ngwae ki, ma na ngwae firi ngwae ki fiˈi alu ˈoe laˈu saena lokafo.
59 Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia nia ˈunaˈeri, nia ˈafitaˈi liu fuana ˈoko ruˈu faˈasia na lokafo, leleka ˈoke kwatea na mani ˈisi ˈoe neˈe nia bolo faˈinia kwaˈikwaˈinga ˈoe."

13

Kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa nama ˈoke mae

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, ti ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri, kira faˈarongoa sa Jesus ˈania na ngwae faˈasia ˈi Galili ki neˈe sa Paelat nia saungida ka mae, kaidaˈi kira foˈosi ana God.
2 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Faˈuta? Duˈungana neˈe kira saungia ngwaˈi toˈa neˈeri, kira ka mae naˈa ˈunaˈeri, kamu fia fasi kira na ngwaˈi toˈa neˈe taˈangaˈa kira ki nia doe ka liufia na ngwae Galili ki taˈifau neˈeriˈa?
3 Noaˈa liu! Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kamu ki, kamuˈa taˈifau goˈo neˈe muke baˈa mae logo diˈida.
4 Kamu manata faˈuta sulia na akwala ma kwalu ngwae ba kiri saena fanoa ˈi

Saelom neˈe luma doe nia ˈasia fafida, ma kira ka mae taˈifau? ˈUri ma, kamu fia fasi ru neˈeri nia faˈataˈinia neˈe kira naˈa neˈe ngwae taˈa ki, ka liufia na ngwae neˈe kira tua ˈi saena fanoa ˈi Jerusalem ki?

5 Noaˈa! Nau ku saea fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kamu ki, kamuˈa taˈifau muke baˈa mae logo diˈida.”

Na tarifulaˈa sulia na ˈai figi neˈe lua ˈao

6 Sui sa Jesus ka alaˈa fuada ˈania tarifulaˈa neˈe ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia fasia taˈi ˈai neˈe kira saea ˈani na figi ˈi saena na oˈola nia. Ana taˈi kaidaˈi, nia leka ma ka lulu ˈuana ti fuaˈi ru ˈi gwauna ˈai neˈeri, ma noaˈa nia kasi lisia goˈo ta fuaˈi ru ana.

7 Ma nia ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈe rao ˈi saena na oˈola nia, ‘Lisia basi, uulu faˈi ngali ki nau ku lialia maˈi ˈuana na fuaˈi ru ki, ma noaˈa nau kusi lisia goˈo ta fuaˈi ru ana. ˈUri ˈoke tufua naˈa ˈamu! Faˈuta neˈe nia ka tua goˈo ˈana fuana suˈusilana na ano fuana raoˈa?’

8 Bore ma na ngwae ni rao neˈeri nia olisia ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, ˈoke alaˈania na ˈai neˈe ka teo basi ˈana sulia laˈu ta taˈi faˈi ngali. Nai baˈa ˈilia ta kakaloa kalikalia, ma nau kui alua tafu ki ˈi ˈaena, fasi ˈiri ke faˈaleˈa na ano neˈe.

9 Ma diˈia na ˈai neˈe ka fungu ˈani fuaˈi ru ki ana faˈi ngali loeri maˈi, nia leˈa. Ma diˈia ka noaˈa, ˈoke tufua naˈa ˈamu.’ ”

Sa Jesus nia gura taˈi ˈafe ana Sabat asoa ana mamaloˈanga

10 Ana taˈi Sabat asoa ana mamaloˈa, sa Jesus nia faˈamanata ˈi saena taˈi luma fuana foˈongaˈa.

11 Ma taˈi kini nia tua ˈi neˈeri neˈe na anoˈi ru taˈa neˈe nia dosia na sulina ka baˈu, ma nia ka mataˈi sulia akwala ma kwalu faˈi ngali ki, ma noaˈa nia kasi totolia neˈe nia uu saga.

12 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia, nia saea maˈi siana ka fata ˈuri fuana, “ˈOke ˈakwa naˈa faˈasia na mataˈinga niniˈa saungiˈo.”

13 Ma nia ka alua limana ˈi fafona sulina, ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na kini neˈeri ka tataˈe saga, ma ka baˈatafea God.

14 Ma kaidaˈi faˈinaˈonaˈo ana luma fuana foˈongaˈa neˈeri nia lisia sa Jesus sasi ru neˈeri ana kini neˈe ana Sabat na asoa ana mamaloˈanga, nia oli ma ka saetaˈa liu, ma nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈeri ki, “Ono asoa ki neˈe fuana sasilana raoˈa kamu ki. Ma ana asoa neˈeri ki logo neˈe, muke leka maˈi fuana guraˈa. Noaˈa kamu kasi leka maˈi fuana guraˈa ana Sabat asoa ana mamaloˈanga.”

15 Ma na Aofia sa Jesus nia olisia ka fata ˈuri, “Kamu ngwae kwalabasa ki! Osiˈana kamu ˈidufaˈi sasia goˈo raoˈa ki kaidaˈi kamu logea na buluka ma dongki kamu ki, ma muke talaˈida ˈuana kafo fuana faˈakwaˈufilada ana Sabat asoa ana mamaloˈa.

16 Ma na kini neˈe, nia neˈe ana kwalafa koˈo bora kia sa Abraham logo, ma sa Saetan ka firi maˈi fafia ˈani mataˈinga sulia akwala ma kwalu faˈi ngali ki. Ma nia leˈa fuana nai gura na mataˈinga neˈe faˈasia ana asoa ana Sabat.”

17 Kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, na malimae nia ki kira ka ˈeke liu, ma na ngwae ki kira fiˈi saeleˈa lala, osiˈana ru ni ˈarefoˈa ki neˈe sa Jesus nia sasiˈi.

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi, bore ma nia ka doe ana aliˈafulana
(Matthew 13:31-33; Mark 4:30-32)

18 Sa Jesus alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Nai alaˈa laˈu kwau sulia ta ˈaˈemae neˈe ke faˈataˈinia na ru neˈe bolo faˈinia ˈinotoˈanga God fafia ngwae nia ki.

19 Nia ka ˈuri: Taˈi ngwae nia ngalia na magana ˈai tiˈitiˈi neˈe kira saea ˈani mastad, ma nia ka fasia saena oˈola nia. Sui nia ka bulao maˈi, ma ka alua na ˈai doe, ma na noˈo ki kira ka leka maˈi, ma kira ka tua, ma kira ka saungaˈinia na nuˈi kira ki ana rarana ˈai neˈeri.”

20 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nai alaˈa laˈu kwau sulia ta ˈaˈemae neˈe ke faˈataˈinia na ru neˈe ka bolo faˈinia ˈinotoˈanga God fafia ngwae nia ki.

21 Nia diˈia na isi tiˈitiˈi fuana faˈa ubulana na beret neˈe ta kini nia ngalia, ma ka dola faˈinia flaoa ˈoro, leleka ka nongalia na kaˈakaˈa neˈeri ka ubu ma ka fane.”

Ngwae ˈoro noaˈa kira kasi mauri (Matthew 7:13-14, 21-23)

22 Kaidaˈi sa Jesus leka ˈuana ˈi
Jerusalem, nia ka liu daraninia naˈa maˈe
fanoa doe ki, ma na maˈe fanoa tiˈitiˈi ki,
ma ka faˈamanata ngwae ˈoro ki.
23 Ma taˈi ngwae nia saefiloa ma ka ˈuri,
"Araˈi ˈae. ˈUri ma ta bara ngwae goˈo
neˈe God ke faˈamaurida?"

Sa Jesus nia olisia ma ka ˈuri,
24 "Nau ku saea fuamuˈa, muke fai
suˈusuˈu, fasi ˈiri muke ruˈu ana sinamaa
neˈe nia susukuru neˈe leka ˈuana ˈi
langi. Duˈungana na ngwae ˈoro kike
sasi ˈuana na ruˈungaˈa, ma nia ˈafitaˈi
liu fuada duˈungana na sinamaa ke baˈa
fono ˈusida.
25 Kaidaˈi ngwae ˈaˈana ana luma ˈi
langi nia ka tataˈe, ma ka fono ˈusia na
sina maa, kamu ke uu maˈi ˈi maa, ma
muke faˈafo ana maa, ma muke fata ˈuri,
'Araˈi ˈae, ˈoe ˈifi kwau fuamiˈa.' Bore
ma nia ka olisia ma ka ˈuri, 'Noaˈa nau
kusi sai amuˈa, ma noaˈa nau kusi saiana
kula neˈe kamu leka maˈi faˈasia.'
26 Sui kamu ke olisi ˈuri ana, 'Kami fan-
gafanga faˈi ˈoe, ma mika kwaˈu kwaˈu
logo faˈi ˈoe, ma ˈoko faˈamanata naˈa ˈi
saena na fanoa kami ki.'
27 Bore ma nia ka fata ˈuri, 'Kamu na
ngwae taˈa ki, muke leka tau kwau faˈasi
nau. Nau kusi sai amuˈa, ma noaˈa nau
kusi saiana kula neˈe kamu leka maˈi
faˈasia.'

28 "Ma kaidaˈi kamu lisia sa Abra-
ham, ma sa Aesak, ma sa Jakob, ma
profet ki taˈifau ˈi saena ˈInotoˈanga
God, God ke toˈosi kamu ˈi maa, muke
baˈa kwaimanatai, muke angi, ma muke
saetaˈa faˈinia ˈala girigiriˈa ˈani li-
famuˈa!
29 Ma na ngwae ki kike baˈa dao maˈi
faˈasia fanelana sina, ma ˈi sulana sina,
ma faˈasia gwauna fanoa, ma ˈi ˈaena
fanoa, ma kira ka fiku ana fangaˈa loˈoko
ˈi saena ˈInotoˈanga God.
30 Sulia na ngwae neˈe kira ˈisiˈisi ana
kaidaˈi neˈe ki, kira ke baˈa etaeta ˈi naˈo.
Ma na ngwae neˈe kira etaeta ˈi naˈo ana
kaidaˈi neˈe ki, kira ke baˈa ˈisiˈisi."

Alafeˈanga sa Jesus fuana ˈi Jerusalem (Matthew 23:37-39)

31 Ana kaidaˈi neˈeri, ti Farasi kira leka
maˈi siana sa Jesus, ma kira ka fata ˈuri
fuana, "ˈOke leka faˈasia ˈi neˈe ˈuana
ta fanoa matamata, osiˈana sa Herod na
tatalafaˈa nia oga liu saungilamu."
32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Sa Herod
nia diˈia na kui kwasi, duˈungana nia
ˈosoˈoso liu. Muke leka saea fuana, taˈena
faˈinia rorodo, nai sasia nama ˈaku na
raoˈa nai ana ifulangaˈilana anoˈi ru taˈa
ki, ma guralana ngwae mataˈi ki. Ma ana
uula asoa, nau ku fiˈi faˈasuia na raoˈa
nau.
33 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, nau ku
daofaˈi liu nama ˈaku ˈuana ˈi Jerusalem
ˈi taˈena, ma ˈi rorodo, ma saena asoa lo-
eri ki laˈu. Osiˈana noaˈa kasi bolo fuana
kira ke saungia na profet ana ta fanoa
matamata, bore ma saena ˈi Jerusalem
goˈo."
34 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Ngwae
ana ˈi Jerusalem ˈae! Kamu ba ˈuilaˈi fau
ana na profet ba God nia asungaˈinida
maˈi fuamuˈa ki, ma muka saungida. Ana
kaidaˈi ˈoro nau ku oga muke leka maˈi
siaku, fasi ˈiri nai lia suli kamu diˈia
ta karai nia ofia na bibina ˈi olofana
ˈabaˈabana. Bore ma noaˈa kamu kasi
oga goˈo.
35 Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, God ke baˈa
leka faˈasi kamu, ma ka danga faˈiburi
naˈa ˈani fanoa kamu. Ma nau ku saea
fuamuˈa, noaˈa kamu kasi lisi nau laˈu,
leleka ka dao ana na kaidaˈi neˈe kamu
ke fata ˈuri, 'God ˈoke ˈoilakitaˈinia na
ngwae neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasin-
gasiˈanga ˈoe!' "✡

14

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae ana asoa ana Sabat

1 Ana taˈi Sabat asoa ana mamaloˈanga,
sa Jesus leka ka fanga ana luma taˈi
ngwae faˈinaˈonaˈo ana Farasi ki. Ma ana
kaidaˈi neˈeri, na ngwae ki kira ka lialia
ˈuana lisilana ta tae neˈe nia ke baˈa sasia.
2 Ma taˈi ngwae neˈe ro lima nia ki ma
na ro ˈaa nia ki kira ubu liu, nia leka maˈi
siana sa Jesus.

✡ **13:35** Sam 118:26

3 Ma sa Jesus ka saefiloa na Farasi ki
ma na faˈamanata ana taki ki ka ˈuri, “Na
taki kia ki alaˈania kulu ka gura ta ngwae
mataˈi ana Sabat, nama noaˈa?”
4 Bore ma noaˈa kira kasi taˈi olisia
nama. Sui sa Jesus ka sama toˈona ngwae
mataˈi neˈeri, ma nia ka ˈakwa naˈa, ma
sa Jesus ka alaˈania ka leka naˈa ˈana.
5 Sui sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri, “ˈUri
ma diˈia ta ngela amu nama ta buluka
amu, nia ˈasia ˈi saena ta kilu ana na
Sabat asoa ana mamaloˈanga, ˈoko saiana
ˈoke leka lafua goˈo ˈamu?”
6 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia saefilo
ˈunaˈeri, noaˈa ta ngwae kasi taˈi olisia
nama.
7 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia na ngwae
ki neˈe kira dao maˈi fuana fangaˈa, ma
kira ka filia ˈada kula ˈinotoˈa ki fuana
tuaˈa, nia ka fata ˈani tarifulaˈa neˈe
fuada ka ˈuri,
8 “Kaidaˈi ta ngwae nia laefiˈo fuana ta
fangaˈa ana araˈinga, noaˈa ˈoe kosi tua
ana fuli tuaˈa fuana ngwae faˈinaˈonaˈo
ki, ˈasu ˈubani kira kata fiˈi laefia logo ta
ngwae neˈe nia talingaˈi ka tasa amu.
9 Ma na ngwae neˈe nia laefi koroˈo
maˈi ka dao, ma ka fata ˈuri fuamu,
‘ˈOke tataˈe basi, ˈiri ngwae neˈe ke tua
ˈi neˈana.’ ˈUnaˈeri ˈoko fiˈi ˈeke liu lala,
osiˈana kira ˈiduˈu ˈoko tua naˈa ana kula
ˈi ano fuana na ngwae dalaˈa ki.
10 Aia, kaidaˈi ta ngwae nia laefiˈo, tua
lala ˈamu ana ta kula ˈi ano, ma kaidaˈi
na ngwae neˈe nia laefiˈo maˈi nia dao,
nia ka fata ˈuri fuamu, ‘Kwala ngwade,
ˈoe ˈidu maˈi ˈuana ta kula leˈa mala.’
ˈUnaˈeri, nia ka faˈadoe ˈoe ˈi naˈoda na
ngwae neˈe kamu fiku ˈi neˈeri ki.
11 Osiˈana na ngwae neˈe nia faˈadoe
nia talana, God ke faˈatiˈitiˈi nia. Ma na
ngwae neˈe nia faˈatiˈitiˈi nia ˈi talana,
God ke faˈadoea.”
12 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na
ngwae neˈe nia saungaˈinia na fangaˈa
neˈeri, “Kaidaˈi ˈoko saungaˈinia ta
fangaˈa, noaˈa ˈoe kosi laefia goˈo ˈamu
maˈi na kwaima ˈoe ki, ma na futaˈa ˈoe
ki, nama na ngwae toˈoru ki neˈe kira tua
karangiˈo. Duˈungana kira saiana kira ke
baˈa saungaˈinia ta fangaˈa ˈunaˈeri, ma
kira ke laefiˈo logo fuana duˈulana logo
na ru neˈe ˈoko sasi fuada.
13 Bore ma kaidaˈi ˈoko saungaˈinia ta
fangaˈa, ˈoke laefia maˈi na ngwae dalaˈa
ki, ma na ngwae neˈe ˈaeda nama limada
mae ki, ma na ngwae neˈe maada rodo ki.
14 Diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri, nia ˈoilakiˈa
fuamu. Sui bore ˈana noaˈa kira kasi duˈu
fuamu, God ke baˈa duˈua fuamu, ana
kaidaˈi neˈe ngwae saga ki kira tataˈe laˈu
faˈasia na maeˈa.”

Ta tarifulaˈa sulia na fafangaˈa ˈi langi (Matthew 22:1-10)

15 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae ana
ngwaˈi toˈa neˈe kira tua fuana fangaˈa,
nia rongoa tae neˈe sa Jesus nia saea, nia
ka fata ˈuri, “Na ˈoilakiˈanga fuana ng-
wae neˈe kira ke baˈa fanga ana fafangaˈa
ˈi saena ˈInotoˈanga God.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Ana taˈi
kaidaˈi, taˈi ngwae nia saungaˈinia taˈi
fafangaˈa doe, ma ka laefia maˈi ngwae
ˈoro ki fuana fangaˈa.
17 Ma ana kaidaˈi ru ki taˈifau nia
kwaimaˈakwali naˈa, nia ka kwatea ng-
wae rao nia ka leka fuana baˈelana maˈi
ngwae neˈe nia saeda fuana kika leka
maˈi. Nia fata ˈuri, ‘Kamu ke leka naˈa
maˈi sulia na ru ki nia kwaimaˈakwali
taˈifau naˈa.’
18 Bore ma kira ka talaˈae kira ka fofoni
ru, kira ka saea ru ki nia suˈusida neˈe
noaˈa kira kasi leka maˈi. Taˈi ngwae
nia fata ˈuri, ‘Nau ku folia taˈi afu ano,
ma nau ku oga nai leka lisia basi. ˈOe
faˈarongoa, nau ku kwaimanatai liu.’
19 Ma ruana ngwae ka fata ˈuri, ‘Nau ku
folia akwala buluka ana kaidaˈi neˈe, ma
nau ku oga nai leka ilida basi, sali kira rao
leˈa nama noaˈa. ˈOke faˈarongoa nau
ku kwaimanatai liu noaˈa naisi leka goˈo
kwau.’
20 Ma uula ngwae ka fata ˈuri, ‘Nau ku
fiˈi araˈi goˈo, ma nia ka ˈafitaˈi liu fuaku
fuana lekaˈa kwau. ˈOe faˈarongoa nau
ku kwaimanatai.’
21 Kaidaˈi neˈe ngwae rao nia oli maˈi,
ma ka faˈarongoa ngwae ˈaˈana nia ˈani
ru neˈeri ki, ngwae ˈaˈana neˈe nia
saetaˈa liu, ma ka fata ˈuri fuana ngwae
rao nia, ‘ˈOke leka ˈaliˈali sulia tala doe ki,
ma sulia tala tiˈitiˈi ki, ˈoko baˈea maˈi na

ngwae dalaˈa ki, ma na ngwae neˈe ˈaeda
nama limada mae ki, ma na ngwae neˈe
maada rodo ki, ma faˈinia ti ngwae logo
neˈe nonida taˈu.’
22 Kaidaˈi ngwae rao neˈeri nia oli maˈi,
nia ka fata ˈuri fuana ngwae ˈaˈana nia,
‘Araˈi ˈae, ru ba ˈoko saeˈe fuaku ki, nau
ku sasiˈi taˈifau naˈa, ma kula ni tuaˈa
ana fangaˈa ˈoe noaˈa nia kasi fungu ˈua
ana ngwae ki.’
23 Ngwae ˈaˈana neˈe ka fata laˈu ˈuri,
‘ˈOe leka laˈu sulia kala tala ki neˈe kira
tua tau, ˈoko laefida, ma ˈoko ˈengoa laˈu
maˈi ti ngwae fasi ˈiri na luma nau ke
fungu.
24 Ma nau ku saea fuamu, nia ˈafitaˈi
liu fuana ta ngwae ana ngwae ba nau ku
laefida maˈi ˈi naˈo ki, kira ke fanga ana
fafangaˈa nau.’ ”

Na ˈatoˈanga neˈe ngwae ke dao toˈona duˈungana raoˈa neˈe
(Matthew 10:37-38)

25 Ana taˈi kaidaˈi, na fikuˈa doe kira
leka faˈinia sa Jesus. Ma nia ka abula ka
fata ˈuri fuada,
26 “Ta ngwae neˈe nia oga ke donga nau,
nia ke alafe fuaku ka liufia na maˈa nia,
ma na teˈa nia, ma na ˈafe nia, ma na
ngela nia ki, ma na ngwaefuta nia ki, ma
na ngwaingwaena nia ki, ma niaˈa talana
logo.
27 Nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka diˈia
ta fafarongo aku, si diˈia nia kasi maˈudi
fuana dongalaku, sui bore ˈana kaidaˈi
nia ke nonifii, ma ke mae ana ˈai rara folo.
28 “Diˈia ta ngwae amuˈa nia oga ke
saungaˈinia ta luma doe, nia ke tua, ma
ka manata basi sulia ta fita mani neˈe
nia toˈo ana fasi ˈiri ke bolo faˈinia
faˈasuilana na luma neˈeri.
29 Diˈia nia kasi sasi ˈunaˈeri, ma nia ka
alua naˈa na faˈangasilana na luma neˈeri
taˈifau, ma na ngwae ki kira lisia noaˈa
nia kasi toˈo ana mani neˈe nia bolo fuana
na faˈasuilana, kira ke ˈoidorole ˈania, ma
kira ka fata ˈuri,
30 ‘Na ngwae neˈe nia talaˈae naˈa ana
faˈa uulana na luma neˈe, bore ma nia
noaˈa kasi totolia nia ka faˈasuia.’
31 “Ma diˈia ta tatalafaˈa neˈe nia leka
faˈinia taˈi akwala toˈoni ngwae nia ki
fuana na fuˈanga faˈinia ta tatalafaˈa mo
neˈe nia leka maˈi faˈinia na ro akwala
toˈoni ngwae nia ki fuana fuˈanga, nia
ke tua basi ˈi ano ka manata ˈana sulia
ˈasu ˈubani noaˈa nia kasi ngasingasiˈa
kasi bolo goˈo fuana na fuˈalilana na mae
faˈinia na tatalafaˈa neˈeri.
32 Ma diˈia nia noaˈa goˈo, nia ka
kwatea ta ngwae ana, ˈiri ke leka, ma ka
gani ˈuana na aroaroˈanga ˈi safitadaroˈo,
ana kaidaˈi kira tua tau ˈua maˈi.
33 Ka ˈunaˈeri logo, kamu ka eta manata
leˈa basi sulia na fiiˈa neˈe kamu ke dao
toˈona kaidaˈi neˈe kamu ke donga nau,
diˈia ta ngwae amuˈa neˈe noaˈa nia kasi
danga faˈiburi ˈani ru nia ki taˈifau, nia
ˈafitaˈi liu nia ke donga nau.”

Fiki asi dalakwai
(Matthew 5:13; Mark 9:50)

34 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na fiki asi
nia na ru leˈa. ˈUnaˈeri bore ˈana, diˈia
neˈe asila lana nia dalakwai naˈa faˈasia,
nia ˈafitaˈi liu ˈoko kwate nia ka asila laˈu.
35 Ma noaˈa nia kasi leˈa naˈa fuana
sasilana ˈani ta ru. Noaˈa nia kasi leˈa
naˈa fuana ano ma fuana ˈafilana ta ru.
Ma nia bolo faˈinia kira ka toˈosia goˈo
ˈada. Kamu ke sailinga leˈa sulia na
alaˈanga neˈe ki.”

15

Na sipsip neˈe oˈosi
(Matthew 18:12-14)

1 Ana taˈi kaidaˈi, na ngwae ˈoro neˈe
kira rao ana gonilana na mani ana na
takisi, ma na ngwae neˈe kira fia fasi kira
ngwae taˈa ˈufuni ki logo, kira dao fuana
na fafarongolana sa Jesus.
2 Na Farasi ki ma na ngwae faˈamanata
ana taki ki, kira etangia ngunun-
gunuˈanga kira ka ˈuri, “Na ngwae neˈe
nia kwaloa na ngwae taˈa ki ma ka fanga
goˈo ˈana faˈinida!”
3 Nia neˈe sa Jesus ka alaˈa ˈani na
tarifulaˈa ki fuada ka ˈuri,
4 “Diˈia ta ngwae amuˈa nia toˈo ana
taˈi talangaˈi sipsip, ma taˈi ai ada ka
noˈana, tae neˈe ngwae neˈeri ke sasi?
Nia ke faˈasia na siko akwala ma siko
sipsip neˈeri ki, ma nia ka leka ka lulu
ˈuana taˈi ai neˈe nia noˈana, leleka nia
ka dao nama toˈona.

5 Ma kaidaˈi neˈe nia dao toˈona, nia
ka saeleˈa liu, ma ka ngalia ˈi gwauna
ˈabaˈabana,
6 ma ka ngalia maˈi ˈi fanoa. Sui nia ka
ri maˈi ˈuana ngwae kwaima nia ki, ma
na ngwae ana fanoa nia ki, fasi ˈiri kika
fiku maˈi, ma nia ka fata ˈuri fuada, ‘Nau
ku saeleˈa liu, osiˈana nau ku dao naˈa
toˈona na sipsip ba nau ba nia noˈana. Ta
neˈe muke saeleˈa faˈinau!’ ”
7 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku
saea fuamuˈa, na saeleˈanga doe ˈunaˈeri
logo ˈi langi fafia taˈi ngwae neˈe taˈa
ma nia ka kakari alifaˈi. Na saeleˈanga
faˈinia ka liufia na saeleˈanga fafia siko
akwala ma siko ngwae neˈe kira saga goˈo
ˈada ki.”
8 Ma sa Jesus ka alaˈa laˈu ˈania tari-
fulaˈa ka ˈuri, “Diˈia ta kini neˈe nia toˈo
ana ta akwala selene, ma ta taˈi selene
ka noˈana, tae neˈe nia ke sasia? Nia ke
faˈaduˈa ta unu, ma ka salofia na luma
nia, ma ka lulu ana kula ki taˈifau leleka
nia ka dao nama toˈona.
9 Ma kaidaˈi nia dao naˈa toˈona, nia
ka ri naˈa ˈuana ngwae kwaima nia ki,
ma na ngwae ana fanoa nia ki kira ka
fiku maˈi siana, ma nia ka fata ˈuri fuada,
‘Nau ku saeleˈa liu, osiˈana nau ku dao
naˈa toˈona na selene ba nau ba noˈana.
Nia neˈe muke saeleˈa amuˈa faˈinau!’ ”
10 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku
saea fuamuˈa, ru neˈeri ka ˈunaˈeri logo ˈi
langi. Na ˈainsel God ki faˈinia God, kira
saeleˈa liu fafia taˈi ngwae neˈe nia abula
taˈa, ma nia ka kakari alifaˈi maˈi.”

Na ngela aˈabasa

11 Ma sa Jesus ka alaˈa laˈu ˈani ta
tarifulaˈa ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia toˈo
ana ro ngela ngwane ki.
12 Na ngela ˈi buri nia fata ˈuri fuana na
maˈa nia, ‘Maˈasi, ˈoke kwatea naˈa maˈi
bali nau ana na toˈoruˈa kulu.’ ˈUnaˈeri
goˈo, na ngwae neˈeri ka daroˈia naˈa na
toˈoruˈa kira ˈi safitana na ro ˈalako nia
ki.
13 Ma ˈi buri ˈana bara faˈi asoa sui, na
ˈalako ba ˈi buri ka ˈoifoli naˈa ˈani na
bali nia ana toˈoruˈa kira, ma ka leka naˈa
ˈana faˈinia mani nia. Ma nia ka leka naˈa
ˈana ˈuana na fanoa tau, ma ka faˈalia
taˈifau naˈa ˈana na mani nia ki ana na
tuaˈa taˈa.
14 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia faˈasuia naˈa
na mani nia ki, na fioloˈa doe ka liu ana
na bali fanoa neˈeri, ma noaˈa nia kasi
toˈo naˈa ana ta ru.
15 Ma nia ka leka siana taˈi ngwae ana
fanoa neˈeri ka saefilo ˈuana ta raoˈa, ma
na ngwae neˈeri ka kwate fuana na raoˈa
bulibuli ana liaˈa sulia na gwata nia ki.
16 Ma nia ka oga fasi ke ˈania ti
ngisingisi fanga ana na fanga gwata ki,
duˈungana ta ngwae ˈi neˈeri kasi kwatea
goˈo ta fanga fuana.
17 Bore ma kaidaˈi nia manata leˈa, nia
ka fata ˈuri fuana talana, ‘Na ngwae ni
rao maˈa nau ki, kira fanga leˈa taˈifau
goˈo ˈada niniˈari, ma kira ka abusu, ma
nau niniˈa nau ku fiolo goˈo ˈaku fuana
na maelaku!
18 Nia leˈa fuana nau kui oli siana maˈa
nau, ma nau ku fata ˈuri fuana, Maˈasi
kwa, nau ku rora liu naˈa ˈi maana God,
ma ˈi maamu logo.
19 Nau noaˈa kusi totolia naˈa neˈe ˈoke
sae nau laˈu ˈani na ngela ˈoe. ˈOke
alaˈani nau kui rao naˈa ˈaku fuamu diˈia
ta ngwae ni rao ˈoe.’
20 Ma nia ka tataˈe, ma ka oli siana maˈa
nia.

“Ma kaidaˈi nia dao tau ˈua kwau
faˈasia ˈi fanoa, na maˈa nia ka lia kwau,
ma ka lisia. Ma nia ka kwaimanatai liu
ana na ngela nia. Ma nia ka lalili kwau,
ma ka ofia maˈi na ngela nia, ma ka
nonoˈia.
21 Ma na ngela neˈeri ka fata ˈuri fuana,
‘Maˈasi, nau ku rora liu naˈa ˈi maana
God ma ˈi maamu logo. Nau noaˈa kusi
totolia naˈa neˈe ˈoko sae nau laˈu ˈani
na ngela ˈoe.’
22 Bore ma na maˈa nia ka ri ˈuana
na ngwae rao nia ki ka ˈuri, ‘Mulu
ˈaliˈali! Muka ngalia maˈi na toro keta
neˈe kwanga ka tasa, ma muka faˈaruˈufi
ˈania. Ma kamu ka alua faˈi kome ana
limana, ma kamu ka alua na taˈe butu ki
ˈi ˈaena.
23 Sui, kamu ka leka, muka saungia maˈi
na kala buluka kubu baera fasi ˈiri kulu
ke saungaˈinia na fangaˈa ma kulu ka
saeleˈa ˈakulu.
24 Duˈungana na ngela nau, nia diˈia
neˈe nia maemae naˈa, bore ma nia ka
mauri laˈu. Ma nia ka diˈia neˈe nia

noˈana, bore ma nau ku lisia laˈu naˈa.’
Ma na fangaˈa neˈeri ka talaˈae naˈa.
25 “Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngela ˈi
naˈo baera nia tua ˈua maˈi ˈana ˈi saena
na oˈola. Ma kaidaˈi neˈe nia oli maˈi ma
nia ka dao karangia naˈa maˈi na luma,
nia ka rongoa na lingana na masaˈa ma
na ngwaˈengaˈa.
26 Ma nia ka karumia maˈi taˈi ngwae
ana ngwae rao ki, ma ka saefiloa ˈuana
na tae funiˈa kira ngwaˈe faˈinia.
27 Ma na ngwae ni rao neˈeri nia olisia
ka ˈuri, ‘Na ai burimu ba nia oli naˈa maˈi
ˈi fanoa, ma na maˈa ˈoe ka saungia naˈa
na kala buluka kubu baera, osiˈana na ai
burimu nia mauri, ma ka oli maˈi ka dao
naˈa.’
28 Ma na ngela ˈi naˈo ka saetaˈa liu,
noaˈa nia kasi ruˈu naˈa kwau saena
luma. Ma na maˈa nia ka ruˈu maˈi ˈi
maa, ma ka ˈengoa ˈiri nia ruˈu kwau
saena luma.
29 Ma nia ka olisia na maˈa nia ma ka
fata ˈuri, ‘Lisia basi, nau ku rao fuamu
diˈia na ngwae rao ˈoˈo ˈoe sulia faˈi
ngali ˈoro neˈe ki, ma nau ku roˈosulia na
fatalamu. Sui bore ˈana, ˈoe kosi kwatea
goˈo ta kala nanigot fuaku, fasi ˈiri nau
ku sasi ˈaku ta fangaˈa faˈinia na ngwae
kwaima nau ki!
30 Bore ma na ngela nini ˈoe, nia faˈalia
naˈa toˈoruˈa ˈoe ana na kini sesele ki,
ma kaidaˈi nia oli maˈi ka dao ˈi fanoa,
ˈoko saungia mala na kala buluka kubu
doe leˈa baera fuana!’
31 Ma na maˈa nia ka olisia ka ˈuri,
‘Ngela nau ˈae, ˈoko tua tari naˈa faˈi nau,
ma na ru nau ki taˈifau, neˈe ru ˈoe ki
logo.
32 Sui bore ˈana, kulu ke sasi naˈa
ˈakulu na fangaˈa neˈe, ma kulu ka
saeleˈa ˈakulu, osiˈana na ai burimu lisi-
lana diˈia nia maemae naˈa, bore ma nia
ka mauri laˈu naˈa. Ma nia ka nonoˈana
naˈa, bore ma kaidaˈi neˈe kulu ka lisia
laˈu.’ ”

16

Na ngwae rao abu ˈoloˈolo

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈani tarifulaˈanga
fuana fafarongo nia ki ka ˈuri, “Taˈi
ngwae toˈoru nia toˈo ana taˈi ngwae ni
rao neˈe nia alua ka ˈaˈana fuana toˈoruˈa
nia ki. Ma na ngwae ki kira ka saea fuana
na ngwae toˈoru neˈeri neˈe na ngwae rao
nia, nia ˈaurafu, ma ka faˈalia goˈo ˈana
na toˈoruˈa nia ki.
2 Ma na ngwae toˈoru neˈeri ka saea
maˈi ngwae rao nia ma ka saefiloa ka ˈuri,
‘Na tae neˈe nau ku rongoa amu kwa? ˈOe
keresia na fita mani nau ki taˈifau neˈe
ˈoko rao ˈani, osiˈana neˈe noaˈa ˈoe kosi
ˈaˈana naˈa ana toˈoruˈa nau ki.’
3 “Ma na ngwae rao ˈaurafu neˈeri ka
manata ˈuri, ‘Na ngwae ˈaˈana nau nia
ke faˈasui nau naˈa faˈasia na raoˈa nau.
ˈUri ma ta tae naˈa neˈe nau kui sasia
ˈiri nai toˈo ana ta raoˈa faolu? Nau kusi
ngasingasiˈa naˈa fuana ˈililana na kilu ki,
ma nau ku ˈeke liu logo ˈani ganiˈa.
4 Nau ku saiana ru neˈe nai baˈa sasia
ˈiri kaidaˈi nau ku sui faˈasia na raoˈa
nau, na ngwae ki kira ke kwalo nau goˈo
ˈada saena luma kira ki.’
5 “Ma nia ka ri maˈi ˈuana na ngwae
neˈe kira ngali langa faˈasia na ngwae
ˈaˈana nia, ma nia ka fata ˈuri fuana
na etana ngwae, ‘Fita ru neˈe ˈoko ngali
langa ana faˈasia na ngwae ˈaˈana nau?’
6 Nia ka olisia ka ˈuri, ‘Taˈi talangaˈi
biˈi* ngwaingwai.’ Ma na ngwae rao
ˈaurafu neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘Na ˈaba
ru ana na ngali langaˈa ˈoe niniˈa, ˈoe tua,
ma ˈoko keresia lima akwala ru ki.’
7 Ma nia ka fata ˈuri fuana na ruana
ngwae, ‘Ma ˈaeˈo ta fita ru neˈe ˈoko ngali
langa ana?’ Ma nia ka olisia ka ˈuri, ‘Na
taˈi talangaˈi ngwaˈi flaoa.’ Ma na ngwae
rao ˈaurafu neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘Na
aba ru ana na ngali langaˈa ˈoe ne, ˈoke
keresia kwalu akwala ru ki.’
8 Ma na ngwae ˈaˈana nia ka baˈatafea
na ngwae rao ˈaurafu neˈeri fuana
liatoˈongaˈa neˈe nia sasia. Si neˈe na
ngwae neˈe ki saena magalia kira liatoˈo
ka tasa ana ru saena na magalia neˈe ka
liufia na ngwae ana na madakolaˈa ki.
9 “Nau ku saea fuamuˈa, muke kwatea
na toˈoruˈa kamu ki fuana ˈafilana ngwae
matamata ki. Ma kaidaˈi na mani kamu
nia sui, God ke baˈa kwalo kamu ˈi langi.
10 “Diˈia sa tai neˈe nia rao leˈa ana
toˈoruˈa tiˈitiˈi ki, nia ka rao leˈa logo ana
toˈoruˈa doe ki. Ma diˈia sa tai neˈe nia

* **16:6** Taˈi biˈi ngwaingwai diˈia 40 lita.

rao ˈaila ana toˈoruˈa tiˈitiˈi ki, nia ka rao
ˈaila logo ana toˈoruˈa doe ki.
11 Ka ˈunaˈeri logo, diˈia noaˈa kamu
kasi rao leˈa ana na toˈoruˈa ki saena ma-
galia, God noaˈa kasi faˈamamana kamu
logo faˈinia na toˈoruˈa mamana.
12 Ma diˈia kamu kasi rao leˈa ana ru ta
ngwae matamata, God noaˈa kasi kwatea
logo ru ki fuamuˈa ˈi langi.
13 "Noaˈa ta ngwae rao kasi rao fuana
ta ro ngwae ˈaˈana matamata. Diˈia nia
ˈunaˈeri mo, nia ke baˈa malimaeˈa ana
ta ngwae ˈaˈana, ma ka kwaima ana ta
ngwae ˈaˈana. Ma nia ka rao leˈa fuana
ta ngwae, ma ka danga faˈiburi ˈani ta
ngwae. Ta neˈe, nia ˈafitaˈi liu diˈia neˈe
muke rao laˈu fuana God, ma na mani
laˈu ana taˈi kaidaˈi."
14 Ma kaidaˈi Farasi ki kira rongoa ru
neˈeri, kira ka ˈoidorole ˈani sa Jesus,
duˈungana kira ngwae oga guguta liu ana
mani ki.
15 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Kamu
sasia ru leˈa ki ˈi naˈo ana ngwae ki, fasi
ˈiri kira ke baˈatafe kamu. Bore ma God
nia sai goˈo ana mangomuˈa. Osiˈana ta
tae neˈe na ngwae nia manata doe ana,
God noaˈa kasi manata doe goˈo ana."

Faˈamanataˈanga sulia taki sa Moses ki

(Matthew 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Na taki sa
Moses ki, ma na kerekereˈa ana na profet
ki, nia rao ka talaˈi kamu maˈi leleka ka
dao ana kaidaˈi sa John ngwae ni Siuabu
nia dao ana. Ma nia ka talaˈae maˈi ana sa
John nia faˈatalo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa
sulia God neˈe ke gwaungaˈi fafia ngwae
nia ki, na ngwae ˈoro ki kira saeleˈa fuana
ruˈungaˈa ˈi saena na mauriˈa neˈe God
ke gwaungaˈi fafia.
17 Bore ma noaˈa ˈiri fada laˈu neˈe na
ngasingasiˈanga ana taki nia sui, bore ana
nia ka tiˈitiˈi. Na salo ma na magalia ke
baˈa sui, bore ma na ngasingasilana na
taki ki ka teo tari noaˈa kasi sui.
18 "Diˈia ta ngwae ke ilangaˈinia na ˈafe
nia ma ka korea laˈu ta kini matamata,
nia ˈusu naˈa. Ma diˈia ta ngwae ka korea
na ˈafe neˈe kira ilangaˈinia, nia ˈusu
logo."

Ngwae toˈoru faˈinia sa Lasaros

19 Sa Jesus ka alaˈa laˈu ma ka ˈuri, "Taˈi
ngwae toˈoru neˈe nia toro ˈani na toro
leˈa ki neˈe folilani doe, nia ka tua ˈani
tuaˈa leˈa sulia asoa ki taˈifau.
20 Ma taˈi ngwae dalaˈa neˈe duˈa su-
fusufu liu ana nonina, neˈe satana sa
Lasaros, nia tua ˈi ano ˈaena na maa ana
luma na ngwae toˈoru neˈeri.
21 Ma sa Lasaros oga ka ˈania orengana
na fanga neˈe ˈasia faˈasia na tatafe ni
fanga na ngwae toˈoru neˈeri. Ma kaidaˈi
sa Lasaros nia tua ˈi ano, na kui ki
bore, kira dao maˈi, ma kira ka milia na
duˈaduˈa nia ki.
22 Sa Lasaros ka mae, ma na ˈainsel ki
kira ka ngalia ˈalaˈa siana sa Abraham
ˈuana na fangaˈa doe ˈi langi. Ma na
ngwae toˈoru neˈeri ka mae logo, ma kira
ka kwaiatoa naˈa.
23 Ma nia ka tua saena kula fuana
ngwae mae ki ˈani na nonifiiˈa doe. Ma
nia ka lia kwau ˈalaˈa, ma ka lisia kwau sa
Abraham ma sa Lasaros tua ˈana faˈinia.
24 Ma nia ka ako kwau fuana sa Abra-
ham ma ka ˈuri, 'Koˈosi Abraham ˈae,
ˈoke manatai nau maˈi. Kwatea maˈi sa
Lasaros, fasi ˈiri ka kutumani maˈi na
ˈuˈuna saena kafo, ma ka faˈagwaria na
meaku, osiˈana nau ku tua naˈa ˈani na
nonifiiˈa ˈi saena na mafula neˈe.'
25 Bore ma sa Abraham ka fata ˈuri
fuana, 'Ngela nau ˈae, ˈoke manata toˈona
basi ˈamu kaidaˈi ba ˈoko mauri, ˈoko
toˈo ana na ru leˈa ˈoro ki, ma sa Lasaros
ka toˈo goˈo ˈana ana ru taˈa ki. Bore ma
ana kaidaˈi neˈe, nia ka tua naˈa saena
saeleˈanga ˈi neˈe, ana kaidaˈi neˈe ˈoko
tua ˈamu saena na nonifiiˈanga.
26 Ma ta ru laˈu, God nia alua taˈi
lagasinasina doe ˈi safitakulu, ma noaˈa
kasi bolo faˈinia ta ngwae ke toˈofolo
kwau ˈuana bali neˈana. Ma ka noaˈa kasi
bolo logo fuana neˈe ta ngwae ka toˈofolo
maˈi siaimili.'
27 "Ma nia ka olisia ka ˈuri, 'Koˈosi, nau
ku amasiˈo kwau fasi ˈiri ˈoke kwatea sa
Lasaros ˈuana luma maˈa nau,
28 fasi ˈiri nia ka faˈabasua na lima
ngwaefuta nau ki, ˈasu ˈubani kira kata
leka logo maˈi ana kula ni nonifiiˈanga
neˈe.'
29 Ma sa Abraham nia olisia ka fata ˈuri,
'Na kerekereˈa sa Moses, ma na profet ki

niˈi teo taˈifau goˈo ˈani faˈinida. Nia bolo
fuana kira ka roˈosuliˈi.’
30 Ma nia ka fata ˈuri, ‘Koˈosi Abraham
ˈae, noaˈa goˈo. Diˈia ta ngwae neˈe nia
maemae ma ka mauri laˈu, ma nia leka
siada tari, kira ka kakari alifaˈi faˈasia na
abulaˈanga taˈa kira ki.’
31 Ma sa Abraham ka fata ˈuri fuana,
‘Diˈia noaˈa kira kasi roˈosulia na
kerekereˈa sa Moses ma na profet ki, nia
ˈafitaˈi goˈo fuana kira ka faˈamamana,
sui bore ˈana diˈia ta ngwae ka tataˈe laˈu
faˈasia na maeˈa.’ ”

17

Taˈangaˈa
(Matthew 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

1 Sa Jesus fata ˈuri fuana fafarongo nia
ki, “Na ru neˈe kwate ma ngwae ki kira
ka abula taˈa ki neˈe, niˈi ke fuli nama.
Bore ma nia ke baˈa taˈa liu fuana ngwae
neˈe nia kwatea ma ru neˈeri ki ka fuli!
2 Diˈia ta ngwae ka kwatea ngwae
niniˈa kira enoeno ki ka ˈasi faˈasia
fitoˈonga kira aku, nia leˈa fuana kira ke
firiˈia ta fau doe ˈi luana, ma kira ka ˈui
ˈania ˈi saena na ˈatako.
3 Muke madafi kamu!
“Diˈia na toˈolamu nia abula taˈa, ˈoke
balufia. Diˈia nia kakari alifaˈi, ˈoke
rufuanata ana taˈangaˈa nia.
4 Ma diˈia na abulalana nia taˈa fuamu
ana fiu kaidaˈi ki saena taˈi asoa, ma
nia ka leka logo maˈi fuamu burina fiu
kaidaˈi neˈeri ki, ma ka fata ˈuri, ‘Nau ku
kakari alifaˈi naˈa,’ ˈoke rufuanata naˈa
ana niaˈa.”
5 Na lifurongo nia ki kira ka fata
ˈuri fuana na Aofia sa Jesus, “ˈOke
faˈangasingasia na fitoˈonga kami ki.”
6 Ma sa Jesus olisida ka ˈuri, “Diˈia
kamu toˈo ana fitoˈonga tiˈitiˈi bore ˈana
ka diˈia ta maga mastad neˈe nia tiˈitiˈi
liu, kamu saiana muke saea goˈo ˈamuˈa
fuana ta ˈai doe, ‘Lafu faˈi lalimu, ma ˈoko
uu kwau ˈi saena na asi.’ Ma nia ke baˈa
roˈo goˈo ˈana sulia na fatalamuˈa.
7 “Diˈia ta ngwae amuˈa nia ka toˈo ana
ta ngwae ni rao neˈe nia ˈilia na ano,
nama ka lia sulia na sipsip ki, ma kaidaˈi
nia oli maˈi faˈasia na oˈola, na tae neˈe
ˈoke saea fuana? ˈOke saea fuana nia ke
leka ˈaliˈali maˈi, ma ka fanga basi?
8 Noaˈa! ˈOke fata lala ˈuri fuana, ‘ˈOke
doˈofia basi maˈi na fanga nau ki, sui ˈoko
toro faolu mala, ˈoko ngali fanga maˈi, nai
nguta ma ku kwaˈu ka sui mala, ˈi buri,
ˈoko fiˈi nguta, ma ˈoko fiˈi kwaˈu ˈamu.’
9 Ma na ngwae gwaungaˈi neˈe noaˈa
kasi fata leˈa goˈo ana na ngwae rao nia,
duˈungana nia sasi nama sulia na ru nia
saea fuana.
10 Ka ˈunaˈeri logo fuamuˈa. Kaidaˈi
kamu sasia na ru ki taˈifau ka sui neˈe
God nia laefi kamu fuani, muke fata ˈuri,
‘Kami na ngwae rao ki goˈo niniˈa, kami
sasi goˈo ˈamiˈa na raoˈa neˈe ˈoga kami
ki.’ ”

Sa Jesus nia gura na akwala ngwae

11 Sa Jesus nia leka ˈuana ˈi Jerusalem,
ma ka liu safitana abaˈi kula ˈi Samaria
ma ˈi Galili ki.
12 Ma kaidaˈi nia dao ana taˈi maˈe
fanoa, nia ka dao toˈona taˈi akwala
ngwae neˈe kuu nia saungida. Kira uu tau
maˈi,
13 ma kira ka ako doe maˈi kika ˈuri,
“Jesus na ngwae ˈaˈana kwa, ˈoke man-
atai kami maˈi!”
14 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisida, nia
ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke leka, muka
faˈataˈinia nonimuˈa fuana na fata abu
God ki, fasi ˈiri kira ke faˈamamana neˈe
na nonimuˈa mafo naˈa.” Ma kaidaˈi kira
leka naˈa, na nonida ka mafo taˈifau naˈa.
15 Kaidaˈi taˈi ngwae ada nia lisia neˈe
nonina nia mafo naˈa, nia ka oli maˈi, ma
ka ako doe, ma ka baˈatafea God.
16 Ma nia ka ˈasi ka lafafi maana ˈi
ˈaena sa Jesus ma ka baˈatafea. Niaˈa
neˈeriˈa noaˈa laˈu na ngwae Jiu, niaˈa
lala faˈasia ˈi Samaria.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Na akwala
ngwae mala ba nau ku gurada ma na
nonida ka mafo naˈa. Ma ta siko ngwae
laˈu, kira mo ˈi faˈi?
18 Faˈuta neˈe ngwae baera ki taˈifau
noaˈa kasi oli maˈi fuana na baˈatafelana
God, ma taˈifilia goˈo na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu niniˈa?”
19 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“Tataˈe, ˈoko leka naˈa ˈamu. God nia
guraˈo naˈa duˈungana ˈoko faˈamamana
nau.”

Daolana maˈi Ngwae filia God
(Matthew 24:23-28, 37-41)

20 Ti Farasi kira saefiloa sa Jesus kika ˈuri, “Kaidaˈi faˈuta neˈe God ke baˈa gwaungaˈi fafia magalia kwa?”

Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, “Na kaidaˈi neˈe God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki, noaˈa kamu kasi lisia ˈani ta maˈetoto doe.

21 Ma noaˈa ta ngwae kasi fata ˈuri, ‘Lisia basi, gwaungaˈinga God nia ˈi neˈe!’ Nama ka ˈuri, ‘Nia naˈa ˈi loˈoko!’ Duˈungana na kula neˈe God nia gwaungaˈi ana nia lala ˈi saena maurilana ngwae ki.”

22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Na kaidaˈi ke baˈa dao maˈi, kaidaˈi muke oga lisilana na asoa nau, na Ngela Ngwae. Bore ma noaˈa kamu kasi lisia.

23 Ma ti ngwae kike baˈa fata ˈuri fuamuˈa, ‘Lia basi, na Christ nia naˈa ˈi loˈoko!’ Nama kike ˈuri, ‘Lia basi, nia naˈa ˈi neˈe!’ ˈUnaˈeri bore, noaˈa kamu kasi leka fuana liaˈa ˈuana.

24 Duˈungana na olilaku maˈi, na Ngela Ngwae, nia ke baˈa diˈia na meamea neˈe nia madako ˈi lofana mamanga, ma na madakolana ke rara saena mamanga taˈifau, ma ngwae ki taˈifau ka lisia.

25 Bore ma ˈi naˈona olilaku maˈi, nai baˈa nonifii, ma na ngwae ki kike baˈa ˈaila ˈani nau.

26 Kaidaˈi nau kui baˈa oli maˈi ana, nia ke diˈia logo kaidaˈi ana sa Noa.

27 Kaidaˈi sa Noa, na ngwae ki kira nguta, ma kira ka kwaˈu, ma ngwae ki faˈinia kini ki kira ka ˈafe ma kira ka araˈi. Goˈo kira ka lebe naˈa sulia faˈi asoa sa Noa nia raˈe saena faka doe, ma na kafo ka fungu maˈi, ma ka kuruda taˈifau naˈa.

28 Ma kaidaˈi nai baˈa oli maˈi ana, nia diˈia logo na asoa ba sa Lot, duˈungana ngwae ki kira nguta, ma kira ka kwaˈu, ma kira ka foli, ma kira ka ˈoifoliˈa, kira ka fasi fanga, ma kira ka saungaˈi luma.

29 Ana asoa neˈe sa Lot nia leka faˈasia ˈi Sodom, kira lebe, ma na mafula ma na fau ˈakoˈako ki ka ˈasi naˈa maˈi faˈasia ˈi langi ma ka duˈafida taˈifau.

30 Nia ke ˈunaˈeri logo ana faˈi asoa nau kui oli maˈi ana.

31 “Ma ana faˈi asoa neˈeri, na ngwae neˈe nia tua tua ˈi maa ana luma nia, noaˈa nia kasi oli laˈu maˈi saena fuana ngalilana ru nia ki. Ka ˈunaˈeri logo fuana ngwae neˈe nia saena oˈola, noaˈa nia kasi oli laˈu maˈi ˈi luma.

32 Muke manata toˈona ru neˈe fuli fuana ˈafe sa Lot.*

33 Diˈia sa tai neˈe nia oga ke dau fafia na maurilana fuana talana, nia ke baˈa mae. Ma diˈia sa tai neˈe ka danga ˈani na maurilana osiˈana nia donga nau, nia ke mauri mamana naˈa.

34 Nau ku saea fuamuˈa, ana faˈi rodo neˈeri, ro ngwae neˈe kira maliu saena taˈi ˈifitaˈi, taˈi ngwae God ke ngalia, ma taˈi ngwae ke ore.

35-36 Ro kini ki kera sasi fanga fiku, taˈi kini God ke ngalia, ma ta taˈi kini ke ore.”

37 Ma na fafarongo nia ki ka saefiloa kika ˈuri, “Aofia kwa, ˈi faˈi mo neˈe na ru neˈeri ki niˈi ke fuli ana kwa?”

Ma sa Jesus olisida ka ˈuri, “Na olilaku maˈi noaˈa ta ngwae kasi talafia ka diˈia logo neˈe na afa kasi talafia ta ru mae.”

18

Na gwaˈi ˈuru faˈinia ngwae kwai matalangaˈi

1 Sa Jesus nia alaˈa fuana fafarongo nia ki ˈania tarifulaˈa neˈe, fasi ˈiri ke faˈataˈinia fuada neˈe kira ke foˈo sulia asoa ki taˈifau, ma noaˈa kira kasi fitala.

2 Nia ka fata ˈuri, “Taˈi ngwae ni kwai matalangaˈi, nia tua ana taˈi fanoa, ma noaˈa nia kasi faˈadufa God, ma noaˈa nia kasi fuˈusi doe goˈo ana ta ngwae.

3 Ma taˈi gwaˈi ˈuru ˈi saena na fanoa neˈeri, nia leka maˈi sulia asoa ki siana fuana ˈengolana ma ka fata ˈuri, ‘Nau ku oga ˈoke kwatea kwai matalangaˈi ˈanga ˈoloˈolo fuaku fonea na malimae nau ki.’

4 Ma sulia kala kaidaˈi tau naˈa, na ngwae ni kwai matalangaˈi neˈeri kasi ala goˈo fafia. Sui ˈi buri nia ka manata ˈuri fuana niaˈa talana, ‘Sui bore ˈana noaˈa nau kusi faˈadufa goˈo God, ma noaˈa nau kusi fuˈusi doe goˈo ana ta ngwae,

* **17:32** Nia akaˈu ana lia faˈi buriˈa ˈuana ˈi Sodom ma God ka kwaiˈia nia ka mae. Genesis 19:26

5 nai kwate naˈa ˈaku kwai matalangaˈi
ˈanga saga fuana na gwaˈi ˈuru neˈe, nia
faˈa ˈabera liu nau ˈani lekaˈa maˈi siaku,
ˈasu nia kata fiˈi faˈalaga nau ˈani ˈidufaˈi
lekaˈa maˈi siaku!’ ”
6 Ma na Aofia sa Jesus ka fata ˈuri,
“Mulu rongoa basi na ru neˈe ngwae kwai
matalangaˈi taˈa neˈeri nia saea.
7 ˈUnaˈeri bore nia kwatea na mata-
langaˈi ˈanga ˈoloˈolo fuana, nia neˈe
noaˈa kamu kasi manata ruarua ana God
neˈe ka kwatea ˈoloˈoloˈa fuana ngwae
nia ki, neˈe kira angisia sulia rodo ma
dangi. God noaˈa kasi dole fuana ˈafilada.
8 Nau ku saea fuamuˈa, God ka kwate
likotaˈi ana na ˈoloˈoloˈanga fuada. Ma
kaidaˈi nauˈa, na Ngela Ngwae, nau kui
oli maˈi saena magalia, ˈuri ma nai
baˈa dao toˈona ngwae ˈoro ki neˈe kira
faˈamamana nau, nama ta bara ngwae
goˈo?”

Na ro ngwae ki leka foˈo saena Luma Abu God

9 Sa Jesus nia alaˈa ˈania tarifulaˈa
fuana ti ngwae neˈe kira faˈamamana
kira talada fasi kira saga ma kira ka
sisikoˈa ˈani ti ngwae mo, ka ˈuri,
10 “Ro ngwae ki kira leka ˈi saena na
Luma Abu God ˈiri keroˈa ka foˈo. Taˈi
ngwae neˈe Farasi, ma taˈi ngwae neˈe nia
rao ana gonilana mani ana takisi.
11 Na Farasi neˈeri nia uu taˈifilia, ma
ka foˈo ˈuri, ‘God ˈae, nau ku baˈatafeˈo
osiˈana noaˈa nau kusi diˈia na ngwae
matamata ki taˈifau. Sulia kira bili, ma
kira ka sasia ru taˈa ki, ma kira ka
kakabara. Noaˈa nau kusi diˈia na ngwae
taˈa loˈoko neˈe nia gonia na mani ana
takisi.
12 Nau ku abu fanga ana ro asoa ˈi
saena taˈi wiki, ma nau ku kwatea na
tangafulana na toˈoruˈa nau ki fuamu.’
13 “Bore ma na ngwae neˈe nia gonia
na mani ana takisi, nia uu tau maˈi ˈana.
Ma nia kasi taˈea goˈo maana ˈuana ˈi
langi, osiˈana nia ˈeke liu naˈa. Ma nia ka
faˈataˈinia na olidokoˈa nia ˈani fidalilana
na fuˈufuˈuna, ma ka fata ˈuri, ‘God ˈae,
manatai nau maˈi, nau na ngwae abula
taˈa!’ ”
14 Ma sa Jesus ka fata logo ˈuri, “Nau
ku saea fuamuˈa, na ngwae neˈe nia oli-
dokoˈa naˈa neˈe, God nia faˈa ˈoloˈoloa
ana kaidaˈi nia ruˈu kwau ˈi maa, ma
noaˈa laˈu na Farasi. Osiˈana na ngwae
ki neˈe kira faˈadoe kira talada, God ke
baˈa faˈatiˈitiˈi kira. Ma na ngwae neˈe
kira faˈatiˈitiˈi kira talada ki, God ke baˈa
faˈadoe kira.”

Sa Jesus nia faˈaleˈa kaela ngela ki (Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)

15 Ti ngwae kira ngalia maˈi na kaela
ngela tiˈitiˈi siana sa Jesus, fasi ˈiri nia
ka sama toˈoda ma ka faˈaleˈada. Ma
kaidaˈi fafarongo nia ki kira lisia, kira ka
balufida.
16 Bore ma sa Jesus ka saea maˈi kaela
ngela neˈeri ki siana, ma ka fata ˈuri
fuada, “Muke alaˈania na kaela ngela
tiˈitiˈi kira ke leka maˈi siaku, ma noaˈa
kamu kasi foneda laˈu. Duˈungana sa tai
neˈe nia manata mamana ka diˈia ngela
tiˈitiˈi ki, nia bolo fuana tuaˈa olofana
ˈInotoˈanga God.
17 Nau ku saea ru mamana fuamuˈa,
diˈia ta ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana diˈia ta ngela tiˈitiˈi, nia
ˈafitaˈi liu fuana God ka gwaungaˈi fafia
maurilana.”

Faˈamanataˈanga sulia ngwae toˈoru (Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 Taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki,
nia saefiloa sa Jesus ka fata ˈuri, “Ngwae
faˈamanata leˈa neˈe kwa, ta tae leˈa neˈe
nau kui sasia ˈiri nai toˈo ana na mauriˈa
firi?”
19 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri, “Faˈuta
neˈe ˈoko sae nau ˈani ngwae leˈa? Noaˈa
ta ngwae ˈiri leˈa goˈo, taˈifilia God goˈo
neˈe nia leˈa.
20 Nia leˈa ˈoko saiana alaˈanga to-
tongaˈi God ki ba ˈuri, ‘ˈOe kosi sau
ngwae, ma ˈoe kosi ˈusu, ma ˈoe kosi bili,
ma ˈoe kosi soke fafia ta ngwae, ma ˈoko
fuˈusi doe ana maˈa ˈoe ma teˈa ˈoe.’ ”
21 Ngwae neˈeri nia olisia ka fata ˈuri,
“Nia ˈita nama maˈi ana kaidaˈi nau ku
tiˈitiˈi, nau ku roˈosulia na taki neˈeri ki
taˈifau* leleka ka dao ˈi taˈena.”

* **18:21** Lisia ana buka Eksodas 20:12-16 logo ana buka Diutronomi 5:16-20.

22 Ma kaidaˈi sa Jesus nia rongoa ru neˈeri, nia ka fata ˈuri fuana, “Taˈi ru goˈo neˈe nia noaˈa ˈua. ˈOke ˈoifoli ˈania na ru ba ˈoe ki taˈifau, ma ˈoko ngalia mani neˈeri ki, ma ˈoko kwatea fuana na ngwae dalaˈa ki, ma ˈoko fiˈi toˈo ana na toˈoruˈa ˈi langi. ˈUnaˈeri goˈo, ˈoko leka maˈi suli nau.”
23 Ma kaidaˈi ngwae neˈeri nia rongoa ru neˈeri, na liana ka dila liu, sulia nia na ngwae toˈoru.
24 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ngwae neˈeri na liana nia dila, nia ka fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana na ngwae toˈoru ki kike ruˈu saena mauriˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia.
25 Nia ˈafitaˈi liu fuana ta kamel ke ruˈu sulia na maˈe kwakwa tiˈitiˈi ˈi ˈaena sugila. Nia ˈafitaˈi ka liu laˈu fuana ta ngwae toˈoru neˈe God ke gwaungaˈi fafia maurilana.”
26 Aia, kaidaˈi ngwae ki kira rongoa na alaˈanga neˈeri, kira ka saefiloa ˈuri, “ˈIrai ma noaˈa ta ngwae kasi toda goˈo mauriˈa firi kwa?”
27 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na ru neˈeri nia ˈafitaˈi liu fuana ngwae, bore ma fuana God noaˈa nia kasi ˈafitaˈi goˈo.”
28 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Kaimili faˈasia naˈa toˈoruˈa kami ki taˈifau, ˈiri mika dongaˈo naˈa!”
29 Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈIu. Nau ku saea fuamuˈa, diˈia sa tai neˈe nia faˈasia na luma nia, ma na ˈafe nia, ma na bara ngwaefuta nia ki, ma maˈa nia ma na teˈa nia, ma na ngela nia ki, osiˈana ˈInotoˈanga God,
30 nia ke baˈa toda ru ˈoro ki saena magalia neˈe liufia ru ba nia faˈasiˈi ki. Ma ana mauriˈa faolu neˈe nia leka maˈi, ngwae neˈeri ke toˈo naˈa ana mauriˈa firi.”

Uula kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Matthew 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 Ma kaidaˈi sa Jesus nia leka faˈinia fafarongo nia ki taˈifili kira, nia ka fata ˈuri fuada, “Kulu leka kwau ˈi Jerusalem fasi ˈiri kira ke faˈa aliˈafua na ru ba na profet ki kira keresia sulia nauˈa, na Ngela Ngwae, ana.
32 Kike baˈa kwate nau saena limana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, fasi ˈiri kira ke ˈoinonga ˈani nau, ma kira ka fata buri tolingaˈi aku, ma kira ka ngisuli nau. Kira ka ulasi nau, ma kira ke saungi nau.
33 Ma ana uula faˈi asoa, nai baˈa mauri laˈu.”
34 Bore ˈana fafarongo ki noaˈa kira kasi sai goˈo ana alaˈanga neˈeri ki neˈe sa Jesus nia saea fuada, osiˈana manatalada ngasi liu fuana malingaˈilana na ru neˈe sa Jesus fata sulia. Nia neˈe kwate ma noaˈa kira kasi saiana tae neˈe sa Jesus nia fata sulia.

Sa Jesus gura na ngwae maana rodo
(Matthew 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 Kaidaˈi sa Jesus nia dao karangia maˈe fanoa ˈi Jeriko, taˈi ngwae maana rodo nia tua ˈi ninimana tala. Ana asoa ki nia gani mani ana ngwae ki.
36 Ma kaidaˈi nia rongoa ngwae ˈoro ki kira liu, nia ka saefilo kira ka fata ˈuri, “Tae neˈe ˈuri?”
37 Ma kira olisia kira ka fata ˈuri, “Sa Jesus na ngwae ba ˈi Nasaret niniˈa nia leka maˈi.”
38 Ma ngwae maana rodo neˈeri ka ako ma ka fata ˈuri, “Jesus ˈaeˈo na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke manatai nau maˈi!”
39 Ma ngwae neˈe kira etaeta ˈi naˈona kira ka balufia, ma kira ka saea nia ke tua nene. Bore ma nia fiˈi ako doe mo, ma ka fata ˈuri, “ˈAeˈo na ngela ana kwalafa sa David, ˈoke manataˈi nau maˈi!”
40 Ma sa Jesus ka mango ma ka saea fuada ˈiri kira ka talaˈia maˈi siana. Ma kaidaˈi nia dao karangi, sa Jesus ka saefiloa,
41 “Tae neˈe ˈoko oga nai sasi fuamu kwa?”
Ma ngwae maana rodo neˈeri ka fata ˈuri, “Aofia kwa, nau ku oga fasi ˈiri maaku ke lia.”
42 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOko lia naˈa. God nia guraˈo naˈa, duˈungana ˈoko faˈamamana nau.”
43 Ma ˈunaˈeri goˈo nia ka lia naˈa, ma nia ka leka naˈa faˈinia sa Jesus, ma nia ka baˈatafea God. Ma kaidaˈi ngwae ki kira lisia, kira ka baˈatafea logo God.

19

Sa Sakias

1 Sa Jesus nia dao ˈi Jeriko, ma ka liu
kwau ˈi saena.
2 Ma taˈi faˈinaˈonaˈo ana ngwae goni
mani ana takisi, neˈe satana sa Sakias, nia
ngwae toˈoru liu.
3 Ma nia ka sasi liu ˈuana lisilana sa
Jesus. Bore ma ka ˈafitaˈi, duˈungana
nia ngwae dokodoko liu, ma noaˈa nia
kasi lisia sa Jesus, osiˈana na fikuˈa neˈeri
fonea.
4 Ma nia ka lalili kwau ˈi naˈo ana fikuˈa
neˈeri, ma ka raˈe ˈi gwauna taˈi ˈai neˈe
kira saea ˈania Sikamo, fasi ˈiri ke lisia sa
Jesus neˈe nia leka maˈi sulia na tala.
5 Kaidaˈi sa Jesus nia dao ana kula
neˈeri, nia ka lia kwau ˈalaˈa ˈi gwauna,
ma ka lisia sa Sakias, ma ka fata ˈuri
fuana, “Sakias kwa, koso ˈaliˈali maˈi,
osiˈana nai baˈa tua ˈi luma ˈoe taˈena.”
6 Sa Sakias ka saeleˈa liu, ma ka koso
ˈaliˈali maˈi, ma ka kwaloa naˈa sa Jesus
saena luma nia.
7 Na ngwae ki taˈifau kira lisia ru neˈeri,
ma kira ka ngununguru buri ana, kika
ˈuri, “Sa Jesus nia leka naˈa fuana ka tua
faˈinia na ngwae taˈa ˈuri reala.”
8 Ma sa Sakias tataˈe, ma ka fata ˈuri
fuana na Aofia sa Jesus, “Aofia kwa, nai
baˈa kwatea ta bali ana na toˈoruˈa nai
fuana na ngwae dalaˈa ki. Ma diˈia nau
ku ngali liua ti ru ana ngwae ki, nai baˈa
duˈu fai ru ana fuana.”
9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Taˈena
God nia faˈamauria naˈa na tuaˈa neˈe,
osiˈana ngwae neˈe nia faˈamamana God
diˈia faˈamamanaˈanga ba na koˈo bora
kia sa Abraham.
10 Nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku leka
maˈi fuana lululana na ngwae neˈe kira
leka rora ki, fasi ˈiri nai faˈamaurida
logo.”

Na tarifulaˈanga sulia olilana maˈi ngwae ˈinotoˈa
(Matthew 25:14-30)

11 Na fikuˈa doe neˈe kira sailinga ru ki
taˈifau neˈe sa Jesus saea. Osiˈana nia dao
karangia naˈa ˈi Jerusalem, nia saea na
tarifulaˈa neˈe ˈiri ke faˈasaga manatada,
si kira fia fasi ˈInotoˈanga God ke fuli
ˈaliˈali goˈo.
12 Nia neˈe kwate sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Taˈi ngwae ana tuaˈa ˈinotoˈa,
nia sasi akaˈu fuana ka leka siana taˈi
tatalafaˈa doe neˈe nia tua tau maˈi, fasi
ˈiri nia ke gania ˈuana na gwaungaˈinga
ma na ˈinotoˈanga fasi ˈiri ana kaidaˈi nia
ka oli maˈi, nia ke tatalafaˈa fuana fanoa
nia.
13 Ma ˈi naˈona neˈe nia leka, nia saea
maˈi akwala ngwae rao nia ki siana,
ka kwatea na mani doe fuada, ka fata
ˈuri, ‘Muke rao ˈani mani neˈe ki, fasi
ˈiri muke ngalia laˈu ti mani maana
maˈakwali nau.’
14 Bore ma na ngwae ana ngwae
ˈinotoˈa neˈeri, kira ogalaˈa fuana, ma
kira ka kwatea ti ngwae fasi ˈiri kira ke
alaˈa faˈinia tatalafaˈa doe neˈeri, osiˈana
noaˈa kira kasi oga goˈo neˈe na ngwae
neˈeri ka tatalafaˈa fuada.
15 “Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na tatalafaˈa
doe nia alua ngwae neˈeri ka tatalafaˈa
naˈa fuada, ma ana kaidaˈi nia oli maˈi,
nia ka saea fuana ngwae ni rao ba nia
ki ba nia kwate mani fuada, fasi ˈiri ka
dao toˈona ta fita mani laˈu neˈe kira toda
maana na mani ba nia kwatea fuada ki.
16 Na etana ngwae rao nia leka maˈi,
ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, nau ku toda ta
akwala mani laˈu faˈinia mani ba ˈoko
kwatea fuaku ki.’
17 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata ˈuri
fuana, ‘ˈAeˈo ngwae rao leˈa. Duˈungana
nau ku saiana nau ku fitoˈo amu ana ru
tiˈitiˈi ki, ˈunaˈeri nau ku alua ˈoke lia
sulia akwala maˈe fanoa ki.’
18 ˈUnaˈeri ma ruana ngwae ni rao leka
maˈi ma ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, nau ku
toda laˈu ta lima mani faˈinia na mani ba
ˈoko kwateˈe fuaku ki.’
19 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata
ˈuri fuana, ‘ˈOke baˈa lia sulia lima maˈe
fanoa ki.’
20 Buri ˈana, uula ngwae ni rao ka leka
laˈu maˈi, ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, mani
ˈoe ki ba nau ku ngaliˈi, nau ku buta
ngiringiri fafia ˈani ˈaba ifi.
21 Sulia nau ku maˈu ˈani ˈaeˈo ngwae
ˈinikere. ˈOko diˈia ta ngwae neˈe saiana
ka ngalia goˈo ˈamu ru ngwae matamata
ki, ma ˈoko saiana ˈoe ngalia logo fanga
faˈasia oˈola ngwae ki.’
22 Sui ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata

ˈuri fuana, ‘ˈAeˈo ngwae raolamu taˈa. Nau kui matalangaˈi ˈoe ˈani alaˈanga ˈoe ki talamu. ˈOko saea fasi nau ngwae ˈinikere, ma nau ku diˈia ta ngwae neˈe ngalia ru neˈe noaˈa laˈu ru nau ki, ma nau ku ngalia fanga faˈasia oˈola ti ngwae ki.
23 Diˈia ˈoko manata ˈunaˈeri, faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi ngalia na mani nau, ma ˈoko alua ˈamu saena kula ni alu maniˈa, fasi ˈiri ana kaidaˈi nau ku oli maˈi, nau ku ngalia ti selene tarenga ˈi maana?’
24 ˈUnaˈeri goˈo ngwae ˈinotoˈa nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri, ‘Muke ngalia mani neˈe faˈasia, ma muka kwatea fuana ngwae neˈe nia toˈo ana akwala mani.’
25 Kira ka fata ˈuri, ‘Aofia kwa, nia toˈo naˈa ana akwala mani kwa.’
26 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri olisia ka ˈuri, ‘Nau ku saea fuamuˈa diˈia sa tai neˈe nia rao leˈa ˈani ru neˈe nau ku kwatea fuana, nau ku saiana nai kwatea laˈu ti ru ˈoro fuana. Bore ma diˈia sa tai neˈe noaˈa kasi rao leˈa ˈani ta tae neˈe nau ku kwatea fuana, sui bore ˈana ta ru tiˈitiˈi neˈe nia toˈo ana, nau ku saiana nai lafua faˈasia.
27 Bore ma fuana malimae nau ki ba kira ˈaila ˈani neˈe nai tatalafaˈa fuada, talaˈida maˈi, muke saungida ˈi neˈe ˈi naˈoku.’ ”

Kaidaˈi ngwae ki kira manata doe ana sa Jesus
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; John 12:12-19)

28 Buri ˈana sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka leka kwau naˈa ˈi naˈoda ˈuana ˈi Jerusalem.
29 Ma kaidaˈi nia dao karangia fanoa ˈi Betfeis ma ˈi Betani siana gwaˈi ua kira saea ˈania ˈi Olif, nia ka kwatea ro fafarongo nia ki ˈi naˈo, ka fata ˈuri,
30 “Moro leka ana fanoa loˈoko moro leka kwau ˈuana. Ma kaidaˈi koroˈo dao ˈi neˈeri, koroˈo ke lisia taˈi dongki. Kira firiˈia goˈo ˈada dongki neˈeri, ma noaˈa ta ngwae kasi raˈeraˈe ˈua fafona. Koroˈo ke logea, ma moro ka talaˈia maˈi ˈi neˈe.
31 Ma diˈia ta ngwae nia saefilo koroˈo, ‘Faˈuta neˈe koroˈo ka logea na dongki neˈe re?’ Moro ke saea fuana, ‘Na Aofia nia boˈoboˈo ˈuana.’ ”
32 Aia, ro ngwae neˈeri ki kera leka, ma kera ka dao toˈona, diˈia nama ba sa Jesus nia saea.
33 Kaidaˈi kera logea na dongki neˈeri, na ngwae neˈe toˈo ana dongki neˈe kira ka fata ˈuri, “Tae neˈe koroˈo logea na kala dongki neˈe fuana?”
34 Kera ka fata ˈuri, “Na Aofia nia boˈoboˈo ˈuana.”
35 Ma kera ka talaˈia naˈa maˈi siana sa Jesus, ma kera ka alua ifi kera ki ˈi fafona ilina na dongki neˈeri, ma kira ka ˈafia sa Jesus ˈiri ka tua ˈi fafona.
36 Ma kaidaˈi sa Jesus nia leka kwau sulia tala, ngwae ki kira ka safataˈinia ifi kira ki sulia tala, fasi ˈiri nia ka fali ˈi fafoni.
37 Ma ana kaidaˈi nia dao karangia ˈi Jerusalem ana kula neˈe tala nia koso toli ˈuana faˈi ua ˈi Olif, neˈe ngwae ˈoro ana fafarongo nia ki kira tua ˈi neˈeri, ma kira ka talaˈae fuana baˈatafelana God ˈani taˈi akoˈa doe, fafia faˈanadaˈa doe ki neˈe kira lisiˈi.
38 Ma kira ka fata ˈuri,
“God ˈoke ˈoilakitaˈinia na tatalafaˈa neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!✡
Ma na aroaroˈanga faˈinia God.
Kuke baˈatafea God neˈe gwaungaˈi ˈanga nia tasa!”✡

39 Ma ti Farasi kira logo ˈi neˈeri, ma kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Faˈamanata kwa, ˈoke saea fuana fafarongo ˈoe ki, kira ke tua nene.”
40 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa, diˈia kira tua nene, na fau neˈe ki kike baˈa inaˈu ana baˈatafelana God.”

Sa Jesus nia angi fafia ˈi Jerusalem

41 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia dao karangia ˈi Jerusalem, nia ka lia kwau, ma ka lisia na maˈe fanoa neˈeri, ma nia ka angi, duˈungana na liana nia kwaimanatai fuana ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri ki.
42 Ma ka fata ˈuri, “Nia leˈa diˈia kamu ka saiana ˈi taˈena na ru neˈe nia talaˈia

✡ **19:38** Sam 118:26 ✡ **19:38** Sam 148:1

ngwae ˈuana aroaroˈanga. Bore ma
taˈena neˈe kamu kina goˈo.
43 Na kaidaˈi ke baˈa dao maˈi, fasi
ˈiri na malimae kamu ki, kira ka leka
maˈi, kira ka fuˈali kamu, ma kira ka fone
kamu, ma ka ˈafitaˈi muke ruˈu ˈi maˈa.
44 Ma kira ke takalongaˈinia fanoa
kamu ma na ngwae ki taˈifau ˈi saena.
Ma ta taˈi gwaˈi fau bore kasi teo naˈa
ana kula neˈe kira teo teo ana ˈi naˈo
ana fanoa kamu. Kira ke faˈalia fanoa
kamu, osiˈana noaˈa kamu kasi saiana
na kaidaˈi God leka naˈa maˈi ana fuana
faˈamaurilamuˈa.”*

Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena Luma Abu God
(Matthew 21:12-17; Mark 11:15-19; John 2:13-22)

45 Kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu kwau saena
na Luma Abu God, nia ka lalia na ngwae
neˈe kira ˈoifoli ki.
46 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Ana
kerekere ˈua maˈi saena Kerekereˈa Abu,
God nia fata ˈuri, ‘Na luma nau, na luma
ni foˈo.’ Bore ma kamu faˈitaˈinia ka alua
lala kula fuana bililana ru ngwae ki.”
47 Ma ana asoa ki taˈifau, sa Jesus nia
faˈamanata ˈi saena Luma Abu God. Ma
na fata abu doe ki, ma ngwae faˈamanata
ana taki ki, ma ti faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki,
kira sasi ˈuana saungilana sa Jesus.
48 Bore ma kira ka ˈiri dao toˈona ta
masikwaˈa, osiˈana ngwae ki kira tua
faˈinia sulia asoa ki fuana rongolana
faˈamanataˈanga nia.

20

Saefiloˈa sulia mamanaˈanga sa Jesus
(Matthew 21:23-27; Mark 11:27-33)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia faˈamanata
ngwae ki ˈi saena Luma Abu God. Ma nia
ka faˈarongo logo ˈania Faˈarongoˈa Leˈa.
Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fata abu doe ki,
ma ngwae faˈamanata ana taki ki, ma ti
faˈinaˈonaˈo logo, kira leka maˈi siana sa
Jesus.
2 Ma kira ka saefilo ˈuri ana, “Na
ngasingasiˈanga tae neˈe ˈoko toˈo ana
fuana na sasilana ru neˈe ki kwa? Ma
sa tai mo neˈe nia kwatea na ngasin-
gasiˈanga neˈe fuamu?”
3 ˈI neˈeri, sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“ˈIu, nau ku saefilo kaumulu basi ˈuana
taˈi ru.
4 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku, na
ngasingasiˈanga neˈe sa John toˈo ana
fuana na siuabuˈanga, nia ˈita maˈi
faˈasia ˈi faˈi? Nia ˈita maˈi ana God,
nama nia ˈita maˈi ana na ngwae ki
goˈo?”
5 Ma kira ka saefilo ˈi safitada kwailiu
kira ka ˈuri, “Tae neˈe kulu ke saea? Diˈia
kulu olisia ma kulu ka ˈuri, ‘Faˈasia maˈi
God,’ nia ke baˈa fata ˈuri, ‘ˈIrai ma faˈuta
mo neˈe noaˈa kamu kasi faˈamamana sa
John?’
6 Ma noaˈa nia kasi leˈa logo fuana neˈe
kulu ka fata ˈuri, ‘Nia ˈita goˈo maˈi ana
na ngwae ki,’ sulia na ngwae ki kira ke
baˈa ˈuilaˈi fau akulu, ma kira ke saungi
kulu, osiˈana kira faˈamamana ana sa
John nia ta profet logo.”
7 ˈI neˈeri, kira ka olisia sa Jesus ma kira
ka ˈuri, “Kaimili noaˈa kasi sai goˈo ana.”
8 Ma sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada,
“Nauˈa bore noaˈa kusi faˈarongo kamu
goˈo ˈani na ngasingasiˈanga faˈuta neˈe
nau ku sasia ˈani ru neˈe ki.”

Tarifulaˈa sulia na ngwae rao neˈe tualada taˈa ki
(Matthew 21:33-46; Mark 12:1-12)

9 ˈI buri ˈana, sa Jesus ka faˈarongo kira
laˈu ˈani ta tarifulaˈanga ka ˈuri, “Taˈi
kaidaˈi, taˈi ngwae nia fasia taˈi oˈolaˈi
grep, ma nia ka alua ti ngwae rao kira ka
lia sulia oˈola neˈeri. Ma ngwae ˈaˈana
ana na oˈola neˈe ka leka ana taˈi fanoa
tau, ma noaˈa kasi oli ˈaliˈali maˈi.
10 Leleka ka dao naˈa ana kaidaˈi neˈe
oˈola neˈeri maua, ngwae ˈaˈana neˈeri
ka kwatea taˈi ngwae ni rao nia, fasi ˈiri
ka ngalia maˈi ti fuaˈi grep ana ˈai neˈe
nia fasia saena oˈola neˈeri. Bore ma
kaidaˈi ngwae ni rao neˈeri nia dao saena
oˈola neˈeri, na ngwae rao neˈe lia sulia
oˈola neˈeri ki, kira ka kwaiˈia, sui kira ka
olitaˈi ˈoˈo ana siana ngwae ˈaˈana nia.

* **19:44** kaidaˈi God leka naˈa maˈi ana fuana faˈamaurilamuˈa Na ngwae Jiu ki kira kwaimasia na kaidaˈi God ke leka maˈi fuana faˈamaurida faˈasia malimae kira ki. Bore ma kaidaˈi sa Jesus dao, ˈorolana ngwae Jiu ˈaila ˈani nia.

11 Ma na ngwae ˈaˈana neˈeri ka kwatea laˈu ruana ngwae ni rao. Bore ma ngwae rao neˈe lia sulia oˈola neˈeri ki, kira ka kwaiˈia logo, ma kira ka fata taˈa naˈa ana, ma kira ka olitaˈi ˈoˈo logo ana.
12 ˈUnaˈeri, ngwae ˈaˈana neˈeri ka kwatea laˈu uula ngwae ni rao nia, ma kira ka kwaˈi maala logo ana, ma kira ka ˈui ˈania faˈasia kula neˈeri.
13 ˈI buri ˈana, na ngwae ˈaˈana neˈeri ka manata ˈuri, ‘Ta tae laˈu neˈe nai baˈa sasi? Bore nai kwatea naˈa ˈaku na ngela ngwane nau neˈe nau ku alafe liu naˈa ana. Ma niaˈa naˈa neˈe ngwae rao neˈe lia sulia oˈola ki ke baˈa fuˈusi doe ana.’
14 Goˈo kaidaˈi ngwae neˈe kira rao ana oˈola neˈeri, kira lisia na ngwae neˈeri, kira ka fata ˈuri ˈi safitada kwailiu, ‘Nia ngela mamana ana ngwae ˈaˈana baera naˈa niniˈa, neˈe nia ke baˈa ngali oˈola neˈe. Kulu saungia ke mae fasi ˈiri kulu ke ngalia naˈa ˈakulu na oˈola neˈe fuakulu.’
15 ˈUnaˈeri goˈo kira ka kwaˈi laelae sulia ngwae neˈeri ˈi maa faˈasia saena oˈola baera, ma kira ka saungia ka mae naˈa.”

Ma sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri,
16 “Tae neˈe na ngwae ˈaˈana ana na oˈola neˈeri ke baˈa sasia? Nia ke baˈa dao maˈi, ka saungia na ngwae neˈeri ki. Sui nia ka kwatea naˈa oˈola nia fuana ngwae matamata ki.”

Kaidaˈi ngwae ki kira rongoa na alaˈanga neˈe sa Jesus, kira ka fata naˈa ˈuri, “Noaˈa liu, nia ˈafitaˈi ka ˈunaˈeri!”
17 Sui sa Jesus ka lia ngasingasiˈa fuada, ka fata ˈuri, “Diˈia noaˈa nia kasi ˈunaˈeri, tae neˈe fadalana alaˈanga ba saena Kerekereˈa Abu✡ ba nia fata ˈuri,

‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi luma ki kira ˈaila ˈania,
niaˈa neˈe na fau neˈe talingaˈi ka liufia na fau ki taˈifau ana ˈodoa.’

18 “Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈasia fafona fau neˈeri, nia ke mangisia naˈa. Ma diˈia sa tai neˈe fau neˈeri ka ˈasia fafia, na nonina ka meme taˈifau naˈa.”
19 Ana kaidaˈi neˈeri, na fata abu doe ki faˈinia na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira fiˈi lia saiana alaˈanga sa Jesus nia alaˈa suli kiraˈa, ma kira ka oga kike daua ana kaidaˈi neˈeri. Bore ma kira ka maˈu logo ˈada ˈani ngwae ki.

Na saefiloˈanga sulia takisi
(Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17)

20 Ma na faˈinaˈonaˈo ki kira ka iliili ˈuana daoˈa toˈona ta masikwaˈa fuana daulana sa Jesus. Ma kira ka folia ti ngwae fasi ˈiri kira ka soke ˈani saefilolana sa Jesus. Osiˈana kira oga kira ke fai fafia ˈani ta ru neˈe noaˈa kasi saga, fasi ˈiri neˈe ka bolo faˈinia kwatelana kwau fuana ngwae gwaungaˈi ˈi Rom neˈe lia sulia ˈi Judea.
21 Kira dao siana, ma kira ka fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, kaimili saiana ˈoko faˈamanata, ma ˈoko saea na ru mamana ki. Ma ˈoe kosi ˈado goˈo faˈinia ta ngwae ˈani ta tae neˈe kira manata sulia. ˈOko faˈamanata goˈo ˈamu sulia mamanaˈanga ma kwaiogaiˈanga God fuana na ngwae ki.
22 Saea maˈi fuaimili, ˈUri ma nia bolo goˈo ˈana fuakulu fuana kwatelana mani ana takisi fuana tatalafaˈa ˈi Rom nama noaˈa?”
23 Ma sa Jesus ka lia saiana na ˈosoˈa kira, ma nia ka fata ˈuri,
24 “Faˈataˈinia basi maˈi taˈi selene fuaku.” Ma kaidaˈi kira ngalia maˈi taˈi selene fuana, nia saefiloda ka ˈuri, “ˈUri ma, nununa sa tai niniˈa ˈi fafona selene neˈe? Ma na satana sa tai niniˈa?”

Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Na ngwae tatalafaˈa ˈi Rom.”
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Diˈia ˈunaˈeri, kamu ka kwatea fuana na tatalafaˈa ˈi Rom na ru nia ki, ma kamu ka kwatea logo ru God ki fuana God.”
26 Ma kira ka tua aroaro, osiˈana kira ˈarefo liu ana olisiˈanga sa Jesus. Ma noaˈa kira kasi bolo naˈa fuana neˈe kira ka dao toˈona ta sokeˈa laˈu fuana sa Jesus ˈi maana ngwae ki.

Na saefiloˈa ˈuana na tataˈe ˈanga faˈasia maeˈa
(Matthew 22:23-33; Mark 12:18-27)

27 Sui, ti Sadusi kira leka maˈi siana sa Jesus. Na Sadusi ki neˈe kira saea fasi na ngwae ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu

✡ **20:17** Sam 118:22

fa'asia na mae'a. Ma kira ka saefiloa sa
Jesus kira ka fata 'uri,
28 "Ngwae Fa'amanata kwa, sa Moses
nia keresia na taki fuaka ka alanga'i 'uri,
'Di'ia ta ngwae nia mae, ma na 'afe nia
ka mauri 'ua, bore ma noa'a nia kasi to'o
ana ta ngela, na ngwaefuta nia ka korea
la'u na gwa'i 'uru ne'eri, fasi 'iri kera
ka to'o ana ta ngela fuana ka talafuila na
ngwae ne'e nia mae na'a.'

29 "'Iu ma, ana ta'i kaida'i, fiu ngwae
asina ki kira tua. Ma na ngwae 'i na'o
korea kini, ma noa'a kasi alua go'o ta
ngela, ma ngwae ne'eri ka mae na'a 'ana.

30 "Ma na ruana ngwae ka korea la'u na
gwa'i 'uru ne'eri, ma nia ka mae logo.
31 Sui uula ngwae ka 'una'eri logo.
Ma ka 'una'eri logo fuana ai burina ki
ta'ifau. Na fiu ngwae asina ne'eri ki
ta'ifau go'o, kira korekorea kini ne'eri,
ma noa'a kira kasi to'o go'o ana ta ngela,
ma kira ka mae ta'ifau na'a.
32 Ma 'isilana, kini ne'eri ka mae logo.
33 'Uri ma, ana asoa ne'e God ke ta'ea
ngwae mae ki ta'ifau fa'asia mae'a, sa
tai ada ne'e na 'afe nia? Osi'ana na fiu
ngwae asina ne'eri ki ta'ifau go'o ba kira
korekorea kini ne'eri."

34 Ma sa Jesus nia olisida ka 'uri,
"Kaida'i ne'e, na ngwae ki ma na kini ki,
kira ara'i ma kira ka 'afe.
35 Bore ma ana kaida'i ne'e nia ma'i
'ua, na ngwae ki ma na kini ki ne'e
kira bolo fa'inia na tata'enga fa'asia na
mae'a, ma kira ka to'o na'a ana na
mauri'a firi 'i langi, noa'a kira kasi ara'i
ma kira kasi 'afe na'a,
36 du'ungana kira di'ia na'a 'ada na
'ainsel ki, ma noa'a kira kasi mae na'a.
Kira'a na ngela God ki na'a, osi'ana kira
tata'e na'a fa'asia na mae'a.

37 "'Una'eri, ma na kerekere'a sa Moses
nia fa'amadakola na'a fuaka ne'e na ng-
wae mae ki, kira ka mauri la'u. Osi'ana
kaida'i ba God nia fa'ata'inia fuana sa
Moses ana mafula ba du'afia 'ai ti'iti'i
baera, sa Moses nia saea God 'ania, 'God
sa Abraham, ma God sa Aesak, ma God sa
Jakob.'✡

38 Na fadalana 'uri: Ti ngwae ne'e kira
mae na'a, kira fo'osia go'o 'ada God,
osi'ana kira mauri na'a fa'inia."

39 Ma ti ngwae adulu na ngwae
fa'amanata ana taki ki, kira ka fata 'uri,
"Ngwae fa'amanata kwa, na olisi'anga
'oe nia le'a liu!"
40 Ma kira ka ma'u na'a fuana sae-
filo'anga la'u.

Sa Jesus nia 'alako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo
(Matthew 22:41—23:36; Mark 12:35-40)

41 Sui sa Jesus ka saefilo 'uri ada, "Nia
fa'uta, ne'e kira saea na Christ ne'e
ngwae ana na kwalafa sa David?
42 Sa David ba fata 'uri ana 'i saena
Kerekere'a Sam ki,✡

'God nia fata 'uri fuana Aofia nau:

'Oko tua bali 'olo'olo aku, ma 'oko
gwaunga'i fa'inau,
43 masia kaida'i nau kui alua malimae 'oe
ki ka ro'osuli'o.'

44 "Sa David 'ana talana ne'e nia saea
na Christ 'ani na 'Aofia.' Nia ne'e, na
Christ nia noa'a la'u 'alako ana kwalafa
sa David go'o 'ana. Nia'a Aofia nia logo."

45 Kaida'i ngwae 'oro ki kira sailinga, sa
Jesus ka fata 'uri fuana na fafarongo nia
ki,
46 "Muke madafi kamu fa'asia na ng-
wae fa'amanata ana taki sa Moses ki,
sulia kira oga leka liliu fa'inia toro ren-
gorengo keta ki. Ma kira ka oga liu logo
fasi na ngwae ki kira ke fa'a'inoto'ada,
ma ke fata le'ale'a fuada 'i maana usi'a
ki. Ma kira ka oga tua'a 'i na'ona kula
'inoto'a ni tua'a ki saena luma fuana
fo'onga'a ki, ma ana kula le'a ki kaida'i
ana fanga'a ki.
47 Sui bore 'ana, ngwae ne'e ki kira
bilia na luma ma na ru gwa'i 'uru ki
to'o ani. Ma kira ka fo'o keta, fasi 'iri
na ngwae ki ke fata le'a sulida. 'Iu,
na ngwae fa'amanata ana taki sa Moses
ki, kwa'ikwa'inga kira ke ba'a ta'a liu
fuada!"

✡ **20:37** Eksodas 3:6 ✡ **20:42** Sam 110:1

21

Sa Jesus tafea na kwateˈa taˈi gwaˈi ˈuru dalaˈa
(Mark 12:41-44)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈua saena
Luma Abu God, nia ka lialia, ma ka lisia
ngwae toˈoru ki kira leka maˈi fuana
kwate maniˈa saena na kufikufi ru fuana
alu maniˈa ˈi saena.
2 Ma nia ka lisia logo taˈi gwaˈi ˈuru
neˈe nia dalaˈa liu. Nia leka maˈi, ma ka
kwatea ro mangisiˈi mani tiˈitiˈi ki.
3 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Ru mamana
nau ku saea fuamuˈa, na kwateˈa neˈe
gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe nia kwate, nia doe
ka tasa liufia ngwae neˈe kira kwate mani
doe ki.
4 Osiˈana ngwae toˈoru ki, kira kwatea
goˈo ˈada ta bali tiˈitiˈi ana toˈoruˈa kira
ki. Bore ma gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe, nia
kwate taˈifau naˈa ana ru ki neˈe nia toˈo
ana fuana tualana.”

Sa Jesus fata sulia malangisilana na Luma Abu God
(Matthew 24:1-21; Mark 13:1-19)

5 Ma ti fafarongo ana sa Jesus, kira ka
tafea na Luma Abu God, sulia neˈe lisilana
nia kwanga leˈa liu ana gwaˈi fau leˈa
neˈe kira laungia ˈani ki ma ana kwateˈa
ki logo neˈe kira kwatea fuana God. Sui
sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
6 “Ru neˈe ki taˈifau niniˈa kamu lisiˈi
naˈa, na asoa nia ke dao maˈi neˈe noaˈa
ta taˈi gwaˈi fau kasi teo ˈi fuila, bore ma
kike takalo taˈifau ˈi ano!”
7 Ma kira ka saefiloa kira ka ˈuri,
“Ngwae faˈamanata kwa, angita neˈe ru
neˈeri ki ke dao maˈi ana? Ma ta tae neˈe
ke baˈa fuli fasi ˈiri ke faˈataˈinia kaidaˈi
fuana ru neˈe ki taˈifau ke fuli ma ka dao
ana?”
8 Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, “Kau-
mulu ke lialia leˈa, ma noaˈa kamu kasi
alaˈania ta ngwae ka talaˈi rora amuˈa.
Osiˈana na ngwae ˈoro ki kike baˈa dao
maˈi ˈania sataku, ma kira ke fata ˈuri,
‘Nauˈa naˈa neˈe na Christ!’ Ma kira ke
fata logo ˈuri, ‘Na kaidaˈi ˈolea nia dao
naˈa!’ Noaˈa kamu kasi leka sulida.
9 Ma noaˈa kamu kasi maˈu ana kaidaˈi
kamu rongoa na fuˈanga ki, ma na
alaˈanga sulia na fuˈanga ki, duˈungana
ru neˈeri ki ke fuli basi ˈi naˈo. Sui
bore ˈana ru neˈeri ki ka fuli, na ˈisilana
kaidaˈi noaˈa kasi karangi ˈua.”
10 Sui sa Jesus ka fata laˈu fuana
fafarongoa nia ki ka ˈuri, “Na maˈe
fanoa ki kira ke fuˈalida kwailiu, ma na
ˈinotoˈanga ki kira ke fuˈalida kwailiu.
11 Ma na tikitiki doe ki ka dao, ma na
fioloˈa ki, ma na unuˈi mataˈinga doe liu
ki ke liu ana fanoa ki taˈifau, ma ru doe
matamata fuana maˈungilana ki, ma na
maˈetoto ka sakatafa maˈi faˈasia saena
lofana mamanga.
12 “Ma ˈi naˈona ru neˈeri ki ka fuli,
kike baˈa fulia ru taˈa ki amuˈa, osiˈana
kamu roˈosuli nau. Kike baˈa firiˈi kamu,
ma kira ke faˈanonifii kamu, ma kira
ke kwate kamu saena na luma fuana
foˈongaˈa ki fuana na ilitoˈolamuˈa, ma
kira ke alu kamu ˈi saena na lokafo, ma
kira ke ngali kamu ˈi naˈona faˈinaˈonaˈo
ki fuana matalangaˈi lamuˈa.
13 Ka ˈunaˈeri ma na kaidaˈi neˈe
leˈa naˈa fuamuˈa fuana fataˈa sulia na
Faˈarongoˈa Leˈa God neˈeriˈa.
14 Ma kamu kasi manata ˈabera laˈu
ˈuana ta tae neˈe muke olisida ˈania.
15 Osiˈana nai baˈa kwatea taˈifau naˈa
fuamuˈa na alaˈanga ana na liatoˈonga,
ma noaˈa ta malimae amuˈa neˈe ke fata
sauli kamu, nama ka fata dalea ru neˈe
kamu saeˈe ki.
16 Ma na maˈa kamu ki, ma teˈa
kamu ki, ma na ai burimuˈa ki, ma
na ngwaefuta kamu ki, ma na kwaima
kamu ki, kike baˈa kwate kamu fuana na
faˈinaˈonaˈo ki. Ma ti ngwae amuˈa kike
baˈa saungida.
17 Na ngwae ki taˈifau kike baˈa su-
langaˈi kamu duˈungaku.
18 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, ˈafitaˈi ta taˈi
ifu tiˈitiˈi ana gwaumuˈa ka noˈana.
19 Muke uu ngasi ˈani faˈamamanaˈanga
kamu ki, ma muke mauri firi.”
20 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Kaidaˈi kamu lisia na ngwae ni fuˈa ki,
kira ala kalia ˈi Jerusalem, muke saiana
kike baˈa takalongaˈinia na fanoa doe
neˈe.
21 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae neˈe
kira tua ˈi Judea, kira ke tafi taˈifau ˈuana
gwauna faˈi ua ki. Ma ngwae neˈe kira
tuatua saena maˈe fanoa doe neˈe, kira
ke tafi fasia. Ma na ngwae neˈe kira tua

kalikalia maˈi noaˈa kira kasi oli laˈu maˈi ˈuana fanoa doe neˈe.
22 Duˈungana kaidaˈi naˈa ana mata-langaˈinga niniˈa, fasi ˈiri na tae ki ba kira kerekere sulia ˈi saena Kerekereˈa Abu ke dao mamana nama maˈi.
23 Ana kaidaˈi neˈeri, kwaimanatai ˈanga doe fuana kini ki neˈe kira ina, ma na kini neˈe kira faˈasusufia kala ngela ki, osiˈana neˈe nia ˈafitaˈi fuada neˈe kike tafi. Ma na kwaimanatai ˈanga doe logo ke baˈa toˈea ngwae ana fanoa neˈe, duˈungana God ke kwaiˈia na ngwae ˈi neˈeri ki.
24 Ti ngwae ada kira ke saungida ˈani sele ni ofoˈa. Ma ti ngwae ada kira ke dauda, ma kike firi fafida, ma kira ka ngalida ˈuana fanoa matamata ki. Ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kike faˈalia fanoa doe ˈi Jerusalem leleka ka dao ana ˈisilana kaidaˈi kira ki.

Sa Jesus fata sulia olilana maˈi
(Matthew 24:29-35; Mark 13:24-31)

25 “Ru matamata ki ke fuli fuana na sina, ma na madamo, ma na bulubulu ki. Ma na ngwae ana na maˈe fanoa doe ki taˈifau ˈi saena na magalia, kira ke fitala, ma kira ka maˈu ˈania na ngalulana ma na raˈelana asi, ma na rurulana faˈi nafo ki.
26 Ma na ngwae ki kira ke maefelo sulia kira maˈu liu, kaidaˈi kira masia na daolana maˈi ru neˈe fafia na magalia neˈe taˈifau. Osiˈana na ru ˈi lofana mamanga ki, kira ke leka rora.
27 ˈUnaˈeri mala, nauˈa, na Ngela Ng-wae, nau ku fiˈi dao sakatafa maˈi. Nau kui dao maˈi faˈinia na ngasingasiˈanga doe, ma na madakoˈanga doe ˈi fafona na gwaˈi salo ki.
28 Ma kaidaˈi na ru neˈeri ki nia talaˈae ke fuli, muke uu, ma muke lia alaˈa, osiˈana kaidaˈi God ke faˈamauri kamu, nia dao karangi naˈa maˈi.”
29 Sui sa Jesus ka fata sulia na tarifulaˈa neˈe fuada ka ˈuri, “Muke manata basi sulia ˈai neˈe kira saea ˈania figi faˈinia ˈai ki taˈifau laˈu ˈi neˈe.
30 Kaidaˈi kamu lisia na rauna nia ngosa, muke saiana na kaidaˈi fuana unitaˈi ˈakoˈakoˈa nia karangi naˈa.
31 Ka ˈunaˈeri logo, ana kaidaˈi kamu lisia ru neˈeri ki nia fuli, muke sai naˈa ana kaidaˈi fuana God ke gwaungaˈi, nia dao karangi naˈa.
32 Ru mamana liu nau ku saea fuamuˈa, ru neˈeri ki taˈifau ke dao maˈi sui mala ngwae neˈe kira mauri ana kaidaˈi neˈe ki, kike fiˈi mae.*
33 Na mamanga ma na magalia neˈe kike baˈa sui, bore ma fatalaku tutua noaˈa kasi sui.
34 “Muke lia lia leˈa. Noaˈa kamu kasi roˈo ana fangaˈa doe ki, ma na kwaˈu lilingaˈanga ki, ma na manata ˈaberaˈanga ki ana na mauriˈa neˈe saena magalia. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, faˈi asoa neˈeri ka dao faˈatona kamu diˈia ta ˈaisiki.
35 Sulia asoa neˈeri ka dao maˈi fafia na ngwae ki taˈifau, ana kula ki taˈifau ˈi saena magalia neˈe.
36 Muke lialia leˈa, ma muke foˈo ana kaidaˈi ki taˈifau, fasi ˈiri muke toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana na mauriˈa ˈi saena ru neˈeri ki neˈe ke fuli. Ma fasi ˈiri kamu kasi ˈeke laˈu kaidaˈi kamu ke uu ˈi naˈoku, na Ngela Ngwae.”
37 Ana asoa ki taˈifau, sa Jesus nia faˈamanata ngwae ki saena Luma Abu God. Ma saˈulafi ki nia ka leka ˈuana gwauna faˈi ua ˈi Olif.
38 Ma ana ˈofodangi makalokaloˈa ki taˈifau, ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi saena Luma Abu God fuana rongolana fatalana sa Jesus.

22

Na lokoˈi ruˈanga ngwae ki fuana saungilana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; John 11:45-53)

1 Na kaidaˈi fuana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa Jiu ki, nia karangi naˈa. Ana fangaˈa neˈe, kira saiana ˈanilana beret neˈe noaˈa ta isi ana.
2 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira ka manata ˈuana sau ago lana sa Jesus, osiˈana kira maˈungia na ngwae ki.

* **21:32** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.

Sa Judas nia alafafia na kwatelana sa Jesus fuana malimae nia ki
(Matthew 26:14-16; Mark 14:10-11)

3 Ma sa Saetan ka dao maˈi ˈi saena
manatana sa Judas Iskariot, ta ngwae ana
akwala ma na ro fafarongoa ba sa Jesus
ki.
4 Nia neˈe sa Judas ka leka kwau siana
fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki ana
ngwae neˈe kira lia sulia Luma Abu God,
ma ka saea fuada nia saiana ke kwaiˈafi
naˈa fuana daulana sa Jesus.
5 Ma kira ka saeleˈa liu, ma kira ke
kwate mani fuana.
6 Sa Judas ka alafafia, ma ka talaˈae ka
lia ˈuana ta kaidaˈi neˈe noaˈa ta ngwae
kasi tua faˈinia sa Jesus, fasi ˈiri nia ka
ˈolosaea sa Jesus fuada.

Sa Jesus sasi akaˈu fuana faˈi asoa ana Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa
(Matthew 26:17-25; Mark 14:12-21; John 13:21-30)

7 ˈUnaˈeri, na asoa neˈe na ngwae Jiu
ki fuana ˈanilana beret neˈe noaˈa ta isi
ˈi saena, nia dao naˈa. Asoa neˈeri, kira
saungia logo kala sipsip ki, ma kira ka sasi
akaˈu ana fanga fuana na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa.
8 Ma sa Jesus ka kwatea sa Peter faˈinia
sa John ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro
leka sasi akaˈu ana fanga fuakulu fuana
ˈanilana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.”
9 Kera ka saefilo ˈuri ana sa Jesus, “ˈI
faˈi neˈe ˈoko oga keroˈo ke sasi akaˈu ana
kula fuana fangaˈa?”
10 Sa Jesus olisi kera ka fata ˈuri,
“Kaidaˈi koroˈo dao kwau ana fanoa,
moke dao toˈona taˈi ngwae nia ngalia na
faˈi ru fuana ngali kafoˈa. Moke leka sulia
ˈuana luma neˈe nia leka ˈuana.
11 Moke fata ˈuri fuana ngwae neˈe
luma nia, ‘Na ngwae faˈamanata nia fata
maˈi ˈuri fuamu: ˈI faˈi neˈe maˈe luma
fuana nau kui ˈania na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa faˈinia fafarongo nau ki?’
12 Ma na ngwae neˈeri ke faˈataˈinia
maˈe luma doe ana luma neˈeri nia tua ˈi
lifua, kula neˈe ru ki kira sasi akaˈu naˈa
ani, ma ˈi neˈeri moro ke sasi akaˈu ana
fanga ki.”
13 ˈUnaˈeri, kera ka leka naˈa, ma kera
ka dao toˈona ru ki taˈifau diˈia nama ba
sa Jesus nia saea fuadaroˈo. Ma kera ka
sasi akaˈu naˈa ana fanga ˈi neˈeri.

Na fangaˈa na Aofia
(Matthew 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Korint 11:23-25)

14 Nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana
ˈanilana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa,
ma sa Jesus faˈinia na lifurongo nia ki,
kira ka tua naˈa ana kula ni fangaˈa.
15 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Nau ku
oga liu naˈa ˈanilana na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa faˈi kaumulu, sui mala nau
ku fiˈi nonifii ˈaku.
16 Ma nau ku saea fuaumulu, nia ˈafitaˈi
nau ku ˈania laˈu na Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa faˈi kamu, leleka ka dao ana kaidaˈi
ana faˈamamanalana ana kaidaˈi God ke
gwaungaˈi.”
17 Sui sa Jesus ka ngalia na titiu, ma
ka baˈatafea God. Sui nia ka fata ˈuri
fuada, “Muke ngalia, ma muke ˈado ana
ˈi safitamulu.
18 Nau ku saea fuaumulu, ˈita ˈi taˈena
ka oli alaˈa, nau kusi kwaˈufia laˈu na
waen neˈe, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe
God ke gwaungaˈi ana ke dao maˈi.”
19 Sui sa Jesus ka ngalia na beret, ma
ka baˈatafea God, sui nia ka ngiia, ma
ka kwatea fuada. Ma ka fata ˈuri, “Na
noniku neˈe nau ku kwatea olisi kamu
niniˈa. Muke ˈani funifaraˈa ana ru neˈe
fuana manataˈanga toˈoku.”
20 ˈI buri ˈana na fangaˈa, nia ngalia
logo na titiu, ka fata ˈuri, “Nia naˈa neˈe
ˈabuku neˈe nia afe ka foˈosi ˈani olisi
kamu. ˈAni ˈabuku, God ka faˈangasia na
fau alangaˈinga faolu.
21 “Lisia basi! Na ngwae neˈe ke baˈa
kwate nau fuana malimae nau ki, nia tua
goˈo ˈana faˈi nau ˈi neˈe ana kula ni
fangaˈa.
22 Duˈungana nauˈa, na Ngela Ngwae,
nai baˈa mae diˈia nama God nia oga
fuaku. Bore ma nia taˈa liu fuana na
ngwae neˈe nia kwate nau fuana malimae
nau ki!”
23 Ma kira ka talaˈae fuana saefilo
kwailiuˈanga ˈi safitada ˈuana sa tai ada
neˈe ke baˈa sasi ru neˈeri.

Na olisuˈusuˈunga sulia na ˈinotoˈanga
(Matthew 20:25-26; Mark 10:42-43)

24 Ma na fafarongo nia ki kira ka olisuˈusuˈu ˈi safitada kwailiu fuana sa tai ada neˈe nia talingaˈi ka tasa.
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu saiana na ngwae gwaungaˈi ki neˈe kira gwaungaˈi fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, kira toˈo ana ngasingasiˈanga, ma kira sai liu ana usungaˈilana ngwae fuana sasilana ru kira ogaˈi ki. Ma kira ka oga na ngwae ki kira ka saeda ˈani na ngwae talingaˈi ki.
26 Sui bore ˈana, noaˈa kamu kasi sasi laˈu ˈunaˈeri ˈi safitamuˈa. Ma sa tai aumulu neˈe nia kwaitalaˈi, nia ke diˈia na ngwae neˈe nia enoeno. Ma na ngwae neˈe nia talingaˈi, nia ke diˈia na ngwae ni rao.
27 ˈUri ma sa tai neˈe kira saea neˈe nia ngwae talingaˈi, na ngwae neˈe nia tua fuana na fangaˈa, nama na ngwae neˈe nia rao fuana? Na ngwae neˈe nia tua fuana fangaˈa neˈe nia talangaˈi. Bore ma nau ku tua ˈi safitamuˈa diˈia na ngwae neˈe nia rao.
28 “Kamu tua naˈa faˈi nau ˈi saena na ilitoˈonga nau ki taˈifau.
29 Diˈia na Maˈa nau nia kwatea taˈifau naˈa gwaungaˈi ˈanga fuaku, nauˈa bore nau ku kwatea logo na gwaungaˈi ˈanga fuamuˈa,
30 fasi ˈiri muke fanga faˈi nau, ma muke kwaˈu faˈi nau ˈi saena ˈInotoˈanga nau. Ma kamu ke tua ana kula ni tuaˈa ana na gwaungaˈi ˈanga ki, ma muke gwaungaˈi fafia na akwala ma ro fuuˈi ngwae ba ˈi Israel ki.”

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke tofea niaˈa
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; John 13:36-38)

31 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Simon Peter kwa! ˈOke fafarongo basi. God nia alaˈania naˈa sa Saetan, fasi ˈiri ke ili ˈuana ke takalongaˈi kamu taˈifau faˈasi nau, diˈia ngwae neˈe nia rao ˈi saena oˈola fuana efolana maga ru leˈa ki faˈasia na taˈetaˈe ru taˈa ki.
32 Ka ˈunaˈeri bore ana kwala Simon, nau ku foˈo fuamu, fasi ˈiri neˈe noaˈa ˈoe kosi oli faˈi buri ˈani na fitoˈonga ˈoe. Ma ana ta kaidaˈi neˈe ˈoke manata oli laˈu maˈi ˈuaku, ˈoko faˈangasingasia naˈa ngwae neˈe kira faˈamamana nau ki.”
33 Ma sa Peter nia olisia ka ˈuri, “Aofia ˈae, nau ku kwaimaˈakwali goˈo ˈaku fuana lekaˈa faˈi ˈoe ˈi saena lokafo ma fuana maeˈa faˈi ˈoe!”
34 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Peter kwa, nau ku saea fuamu, ˈi taˈena saena faˈi rodo neˈe, ˈi naˈona na karai nia ke baˈa angi, ˈoke tofe uulu fau aku fasi ˈoko kina nau.”
35 Sui sa Jesus ka saefilo ˈuri ana fafarongo nia ki, “ˈUri ma kaidaˈi ba nau ku asungaˈi kamu kwau, ma noaˈa kamu kasi toˈo ana ta mani, nama ta ngwaˈi, nama ta taˈe butu, ˈuri ma kamu olidoko ana ta ru ba?”
Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Noaˈa goˈo.”
36 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Bore ma ana kaidaˈi neˈe, diˈia sa tai neˈe nia toˈo ana ta mani nama ta ngwaˈi, nia ka ngalia nama ˈana. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi toˈo ana ta sele ni ofoˈa, nia ke ˈoifoli ˈani na toro ˈi sae doe nia, ma ka folia ta sele ˈana.*
37 Nau ku saea ru neˈe fuamuˈa, osiˈana neˈe Kerekereˈa Abu ba fata suli nau ˈuri, ‘Kira fikua faˈinia na ngwae taˈa ki.’✡ Ru neˈeri ke baˈa fuli naˈa fuaku, duˈungana na kerekereˈa ki taˈifau goˈo suli nau ke baˈa fuli mamana naˈa.”
38 Ma na fafarongo nia ki kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa, lisia basi, kulu toˈo naˈa ana ro sele ni ofoˈa ki ˈi neˈe!”
Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Nia leˈa naˈa. Mango naˈa ˈira.”

Sa Jesus nia foˈo gwauna ua ˈi Olif
(Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

39 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira faˈasia naˈa fanoa doe neˈeri, ma kira ka leka naˈa ˈuana faˈi ua kira saea ˈani Olif, diˈia ba kira ˈidu faˈi leka leka ana kaidaˈi ki.
40 Ma kaidaˈi kira dao ana kula neˈeri, nia ka fata ˈuri fuada, “Muke foˈo, ˈasu ˈubani na ilitoˈonga ki kata liufi kamu.”
41 Sui sa Jesus nia leka tiˈitiˈi laˈu kwau faˈasida ka bolo faˈinia ˈuiˈa ˈania na fau, ma ka bobo uruuru ˈi ano, ma ka foˈo.

* **22:36** Sa Jesus saea ru neˈe fuana ka faˈabasua fafarongo nia ki ˈiri kike sasi akaˈu si neˈe kike baˈa dao toˈona malimae ki neˈe ke faˈakaisida. ✡ **22:37** Aesea 53:12

42 Nia ka fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia
ˈoko maˈudi, ˈoke lafua ˈamu na non-
ifiiˈanga neˈe faˈasi nau. Sui bore ˈana,
noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore
ma sulia kwaiogaiˈanga ˈoe lala.”
43 Ma taˈi ˈainsel faˈasia ˈi langi nia dao
maˈi, ma ka faˈangasingasia niaˈa.
44 Ma kaidaˈi neˈe liana nia fii liu, nia
ka foˈo ngasingasiˈa laˈu. Ma na ˈidaˈida
neˈe ˈi nonina udu ka ˈasi ˈi ano diˈia ta
giragira ˈabu.
45 Ma kaidaˈi nia tataˈe faˈasia na
foˈongaˈa, nia ka oli siana na fafarongo
nia ki. Kira maliu ˈada, duˈungana kira
esela liu duˈungana liadilaˈanga.
46 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta
neˈe kamu ka maliu re? Mulu tataˈe, ma
muke foˈo, ˈasu ˈubani na ilitoˈonga ki
kata liufi kamu.”

Kira daua sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:3-11)

47 Kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈua goˈo ˈana
faˈinida, taˈi fikuˈa doe kira ka dao naˈa
maˈi. Ma taˈi ngwae ana na fafarongo ba
nia ki, neˈe satana sa Judas, nia talaˈida
maˈi. Ma nia ka dao maˈi siana sa Jesus,
ma ka nonoˈia.†
48 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“Judas kwa, ˈoko kwate nau, na Ngela
Ngwae, fuana na malimae nau ˈani
nonoˈilaku!”
49 Ma kaidaˈi na fafarongo ki kira tua
faˈinia sa Jesus, kira ka lisia ru neˈe, kira
ka fata ˈuri, “Aofia kwa! ˈUri ma kaimili
ke kumulida ˈani sele ni ofoˈa neˈe kami
ki?”
50 Ma taˈi ngwae ada, ka kwaiˈia taˈi
ngwae ni rao na ˈingataˈi fata abu, ma
ka kwaˈi tafia naˈa na bali alinga ˈoloˈolo
ana.
51 Goˈo sa Jesus ka fata ˈuri, “Mango
naˈa ˈira!” Ma nia ka sama toˈona na
alingana na ngwae neˈeri, ma ka gura nia
naˈa.
52 Sui sa Jesus ka fata fuana na fata abu
doe ki, ma na ngwae neˈe kira folo ˈusia
na Luma Abu God, ma na ngwae ˈaˈana
ki neˈe kira leka maˈi neˈeri fuana na
daulana, nia ka ˈuri, “ˈUri ma, nauˈa ta
ngwae bili niniˈa, ˈiri kamu ke dao maˈi
ˈuaku faˈinia na sele ki ma na subi ki re?
53 Nau ku tua goˈo ˈaku siaumulu ˈi
saena na Luma Abu God sulia asoa ki,
bore ma noaˈa kamu kasi sasi goˈo ˈuana
daulaku. Bore ma kaidaˈi kamu naˈa
niniˈa, ˈiri kamu ke rao naˈa ˈani na
ngasingasiˈanga sa Saetan, na ngwae neˈe
gwaungaˈi fafia maˈe rodo.”

Sa Peter nia tofe fafia sa Jesus
(Matthew 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; John 18:12-18, 25-27)

54 Sui kira ka daua naˈa sa Jesus, ma
kira ka talaˈia naˈa ˈi saena na luma na
ˈingataˈi fata abu. Ma sa Peter ka leka
daudau naˈa maˈi burida ana ta agi tala
neˈe tau logo faˈasida.
55 Ma taˈi mafula kira kedea ˈi tofon-
gana kula abitako saena faˈi labu ana
luma, ma sa Peter ka tua naˈa faˈinia na
ngwae neˈe kira tua kalikalia na mafula
neˈeri ki.
56 Ma kaidaˈi taˈi kini sariˈi ni rao nia
lisia sa Peter neˈe tua ˈi neˈeri karangia
na mafula, nia ka lia filoa mala ma ka fata
ˈuri, “Na ngwae neˈe nia tua logo faˈinia
sa Jesus.”
57 Bore ma sa Peter ka tofe ka ˈuri, “Kini
neˈe kwa, nau ku ˈiri saiana na ngwae
neˈana!”
58 Ma noaˈa kasi tau logo ˈi buri ˈana,
taˈi ngwae ka lisia sa Peter ma ka fata
ˈuri, “ˈOe ta ngwae logo ada niniˈa!”
Bore ma sa Peter nia olisia ka ˈuri,
“Kwaraˈae, nau ku noaˈa kwa.”
59 Ma fulingana kala kadi kaidaˈi tiˈitiˈi
laˈu ˈi buri ˈana, taˈi ngwae laˈu ka fata
ngasingasiˈa ka ˈuri, “Nia mamana. Na
ngwae neˈe nia tua logo faˈinia sa Jesus,
duˈungana niaˈa logo na ngwae faˈasia ˈi
Galili!”
60 Bore ma sa Peter nia olisia ka ˈuri,
“Se ngwae neˈe kwa, nau ku kina na ru
neˈe ˈoko fata sulia kwa!”
Ma kaidaˈi nia fata goˈo ˈana ˈunaˈeri,
na karai ka angi naˈa.
61 Ma na Aofia ka abula, ma ka lia saga
kwau fuana sa Peter. Ma sa Peter ka
manata naˈa toˈona alaˈanga ba na Aofia

† **22:47** nonoˈia Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈi ˈanga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia. Nia bolo faˈinia na fafarongo ka fata leˈaleˈa na faˈamanata nia ˈani nonoˈilana limana.

nia saea fuana ba ˈuri, “ˈI naˈona karai
ka angi, ˈoke tofe uulu fau aku fasi ˈoko
kina nau.”
62 Ma sa Peter ka ruˈu kwau ˈi maa, ma
ka angi ikaika naˈa ˈania liadilaˈanga doe
liu.

Kira nangasia sa Jesus
(Matthew 26:59-68; Mark 14:55-65; John 18:19-24)

63 Ma na ngwae ni ofoˈa ki neˈe kira
folo kalia sa Jesus, kira ˈoidorole ˈania,
ma kira ka nangasia.
64 Ma kira ka firi bokota na maana, ma
kira ka saefiloa kira ka ˈuri, “ˈOke saea
basi sa tai niniˈa nangasiˈo?”
65 Ma kira ka saea alaˈanga taˈa ˈoro ki
logo ana.
66 Ma ˈofodangi kaidaˈi nia laˈa naˈa, na
ngwae kwai talaˈi Jiu ki, ma na fata abu
doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana na
taki ki, kira alaˈa fiku, ma kira ka talaˈia
maˈi sa Jesus fuada.
67 Ma kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOke
saea fuaimili. ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na
Christ, na ngwae neˈe God nia filia fuana
faˈamaurilamiˈa?”
Ma nia olisida ka ˈuri, “Diˈia nau
ku saea fuamuˈa, nia ˈafitaˈi muka
faˈamamana nau.
68 Ma diˈia nau ku saefilo kamu ˈuana
taˈi ru, nia ˈafitaˈi muka olisia.
69 Bore ma nia ˈita ana kaidaˈi neˈe
ka oli alaˈa, nauˈa, na Ngela Ngwae, nai
baˈa tua ˈi bali lima ˈoloˈolo ana God
neˈe nia ngasingasiˈa ka tasa, ma nau ku
gwaungaˈi faˈinia.”
70 Ma kira taˈifau goˈo kira saefiloa kira
ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo naˈa neˈe na Ngela
God?”
Ma nia olisida ka ˈuri, “Nia neˈana
kamu tala saea naˈa.”
71 Ma kira ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi
oga naˈa ta fata faˈamamanaˈanga laˈu.
Osiˈana kulu tala rongoa taˈifau naˈa ana
fatalana neˈe nia saea niaˈa Ngela God!”

23

Sa Jesus nia uu ˈi naˈona sa Paelat
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; John 18:28-38)

1 Ma na fikuˈa ana ngwae faˈinaˈonaˈo
neˈeri taˈifau, kira tataˈe, ma kira ka
talaˈia sa Jesus siana sa Paelat fuana na
matangaˈilana.
2 Ma kira ka talaˈae fuana fai fafilana
ˈania ru rora ki, ma kira ka ˈuri, “Kaimili
dao toˈona na ngwae neˈe nia fata alin-
gana na ngwae kami ki. Ma ka saea
fuada fasi noaˈa kira kasi kwatea laˈu na
mani ana na takisi fuana na tatalafaˈa ˈi
Rom, ma nia ka saea fasi nia naˈa neˈe na
Christ, na ngwae neˈe God nia filia fuana
tatalafaˈanga.”
3 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri
ma ˈaeˈo neˈe tatalafaˈa ngwae Jiu ki
kwa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia
neˈana ˈoko saea naˈa.”
4 Sui sa Paelat ka fata ˈuri fuana na
fata abu doe ki, ma na fikuˈa neˈeri, “Nau
ku ˈiri dao toˈona goˈo ta roraˈa ana na
ngwae neˈe fuana saungilana.”
5 Ma kira ka fata ngasingasiˈa ma kira
ka ˈuri, “Bore ma saena abaˈi kula taˈifau
ˈi Judea, na ngwae neˈe nia faˈalia naˈa
ngwaˈi toˈa ˈania faˈamanataˈanga nia.
Nia ˈita nama maˈi ˈi Galili leleka ka dao
naˈa ˈi neˈe logo.”
6 Ma kaidaˈi sa Paelat nia rongoa ru
neˈeri, nia ka saefiloda ka ˈuri, “ˈUri ma
na ngwae neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi
Galili niniˈa?”
7 Ma kaidaˈi nia saiana neˈe sa Jesus
nia leka maˈi faˈasia na kula neˈe sa
Herod nia gwaungaˈi fafia, nia ka kwate
kwau sa Jesus siana sa Herod. Osiˈana
sa Herod nia tua logo ˈi Jerusalem ana
kaidaˈi neˈeri.
8 Ma kaidaˈi sa Herod nia lisia sa Jesus,
nia ka saeleˈa liu, osiˈana nia rongoa na
alaˈanga sulia, ma ka kwaimasi ana ka
tau naˈa maˈi fuana na lisilana. Ma nia
oga lisilana sa Jesus fuana sasilana ta ru
ni ˈarefoˈanga ana.
9 Sa Herod nia saefiloa ru ˈoro ki ana,
bore ma sa Jesus noaˈa kasi olisia goˈo
ˈani ta ru.
10 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ana na taki ki, kira uu logo ˈi
neˈeri, ma kira ka alaˈa ngangata fuana
giosilana sa Jesus.
11 Ma sa Herod faˈinia na ngwae ni
fuˈanga nia ki, kira ka ˈoidorole ˈada ˈani
sa Jesus, ma kira ka fata taˈa ana. Ma kira

ka faˈaruˈufia ˈani taˈi ifi keta leˈa, ma kira ka oli laˈu faˈinia siana sa Paelat.
12 Ma nia ˈita ana faˈi asoa neˈeri, sa Herod ma sa Paelat kera fiˈi fiku kwaima laˈu. ˈI naˈo keroˈa na ro malimae ki.

Kira matalangani sa Jesus fuana maeˈa
(Matthew 27:15-26; Mark 15:6-15; John 18:39—19:16)

13 Sa Paelat ka fikua naˈa fata abu doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae ki.
14 Ma ka fata ˈuri fuada, “Kamu kwatea naˈa maˈi na ngwae neˈe siaku, muka saea fasi nia tala ˈi rora ana ngwae ki faˈasia na dongalana gwaungaˈi ˈi Rom. Ma lia basi, nau ku saefiloa ˈi maamulu, ma noaˈa nau ku ˈiri dao goˈo toˈona ta roraˈa ana faˈinia ru neˈe kamu giosia faˈinia ki.
15 Ma sa Herod bore kasi dao goˈo toˈona ta roraˈa ana, nia neˈe nia ka olitaˈinia logo maˈi ˈana. Na ngwae neˈe noaˈa kasi sasia goˈo ta ru neˈe nia rora fasi ˈiri nia ka mae.
16 Nia neˈe, nau ku kwatea goˈo kwau ˈiri kira ke kwaiˈia. Sui nau ku kwatea ka leka naˈa ˈana.”
17 Ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, sa Paelat ka logea taˈi ngwae neˈe nia tua ˈi saena lokafo fuana na Jiu ki, osiˈana na falafala kira neˈe ˈunaˈeri naˈa.
18 Bore ma kira taˈifau goˈo neˈe kira ako kira ka ˈuri, “Mulu saungia ngwae neˈe ke mae! Ma mulu logea lala maˈi ˈamulu sa Barabas fuaimili!”
19 Sa Barabas kira alua saena na lokafo, osiˈana nia etangia na fuˈanga doe ˈi saena na fanoa doe neˈeri, ma niaˈa na ngwae sau ngwae.
20 Sa Paelat nia oga ke logea sa Jesus, ma nia ka saefiloa laˈu kwau na fikuˈa neˈeri.
21 Bore ma kira ka inaˈu ana akoˈa ma kira ka ˈuri, “Mulu saungia ke mae! Muka fotoˈia ana na ˈai rara folo!”
22 Ma sa Paelat ka fata ˈuri laˈu fuada ana uula kaidaˈi, “Bore ma ta roraˈa tae neˈe nia sasia? Noaˈa naisi dao goˈo toˈona ta ru neˈe nia sasi fasi ˈiri nia ke mae. Nia neˈe nai kwatea kwau ˈiri kike kwaiˈia goˈo, sui nai logea, ma nia ke leka naˈa ˈana.”
23 Bore ma kira ka ako ma ka inaˈu ana ma kira ka suˈusuˈu faˈinia fuana fotoˈilana sa Jesus ana ˈai rara folo. Ma na akoˈa kira ka liufia naˈa.
24 Ma sa Paelat ka kwatea na kwaˈikwaˈinga neˈe kira suˈusuˈu faˈinia osiˈana ganiˈa kira.
25 Ma nia ka logea sa Barabas na ngwae ba kira oga, na ngwae ba kira alua ˈi saena lokafo fuana etangilana na fuˈanga doe, ma na sau ngwaeˈa. Sui sa Paelat ka kwatea sa Jesus fuada, sulia na kwaiogaiˈanga kira.

Kira foto fafia sa Jesus ana na ˈai rara folo
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; John 19:17-27)

26 Ma na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka talaˈia naˈa sa Jesus fuana na maeˈa. Ma kaidaˈi kira leka kwau, kira ka saka toˈona taˈi ngwae neˈe satana sa Simon, faˈasia na fanoa ˈi Saeren. Kira daua sa Simon kaidaˈi nia leka maˈi ma ka ruˈu saena labu ˈi Jerusalem faˈasia taˈi kula maˈi ˈi maa. Ma kira ka alua naˈa ˈai rara folo ˈi gwauna ˈabaˈabana, ma kira ka suˈumaˈinia ˈiri nia ka ngalia ˈi burina sa Jesus.
27 Ma taˈi fikuˈa doe kira ka leka ˈi burina. Ma ti kini ˈi saena na fikuˈa neˈeri kira oˈomae, ma kira ka angisia.
28 Sa Jesus nia abula fuada ma ka fata ˈuri, “Kini ana ˈi Jerusalem ˈae! Noaˈa kamu kasi angi laˈu ˈuaku. Muke angisi kamu lala talamuˈa, ma na ngela kamu ki.
29 Osiˈana nia ke baˈa dao ana faˈi asoa neˈe ngwae ki kike fata ˈuri, ‘Na ˈoilakiˈa fuana na kini neˈe kira ˈabaraˈa ki, ma na kini neˈe noaˈa kasi faˈafuta ki, ma noaˈa kira kasi faˈasusu ki!’
30 Ma kaidaˈi neˈeri na ngwae ki kike baˈa fata ˈuri fuana na faˈi ua ki, ‘Muke ˈasi maˈi fafi kami.’ Ma kira ka fata ˈuri fuana na totoloa ki, ‘Muke ofo maˈi fafi kami.’
31 Osiˈana diˈia kira sasia ru ˈunaˈeri aku, na ngwae neˈe nau ku saga, kike baˈa sasia ru neˈe nia taˈa ka tasa amuˈa neˈe kamu toˈo ana na taˈangaˈa ki.”
32 Ma kira ka ngalia logo ro ngwae folofolo bili ki fuana na saungilada faˈinia sa Jesus.
33 Ma kaidaˈi kira dao ana kula neˈe kira saea ˈani “Na Lasi Ngwae,” kira ka

foto'ia sa Jesus ana na 'ai rara folo. Ma na ro ngwae folofolo bili ba kiri, kira ka foto'idaro'o logo ana ro 'ai rara folo ki, ta'i ngwae ana bali 'olo'olo ana sa Jesus, ma ta ai ana bali mauli ana.
34 Ma sa Jesus ka fata 'uri, "Ma'asi, 'oke rufuanata ada, osi'ana kira kina ru ne'e kira sasia."

Ma na ngwae ni ofo'a ki ka masa di'ia daisi'anga, fasi 'iri kira ke dao to'ona sa tai ada ne'e ke ngalia ta ifi ana sa Jesus.

35 Na ngwae ne'e kira uu 'i ne'eri ki, kira ka ada go'o 'ada ana, ma na ngwae fa'ina'ona'o ana Jiu ki, kira ka 'oidorole 'ani kira ka 'uri, "Nia fa'amauria na ngwae matamata ki. Di'ia nia ne'e na Christ, na ngwae ne'e God nia filia, nia totolia nia ke fa'amauria nia'a talana."

36 Ma na ngwae ni ofo'a ki, kira ka 'oidorole logo ana, ma kira ka leka kwau siana, ma kira ka kwatea na waen 'afae fuana.
37 Ma kira ka fata 'uri, "Di'ia 'ae'o na tatalafa'a ngwae Jiu ki, 'oke fa'amauri'o talamu!"

38 Ma kira ka keresia na ala'anga 'uri ma'i gwauna na 'ai rara folo, "NIA'A NA'A NE'E NA NGWAE TATALAFA'A JIU KI."

39 Ma ta'i ngwae ana na ro ngwae ba kira foto'ida fa'inia sa Jesus, nia ka fata buri tolinga'i ana ka 'uri, "'Uri ma 'ae'o ne'e na Christ? 'Oke fa'amauri'o talamu ma kero'o logo!"

40 Bore ma na ruana ngwae ka balufia ka 'uri, "'Uri ma, 'oe kosi ma'ungia go'o kwa'ikwa'inga God kwa? Kulu bolo ta'ifau go'o, osi'ana kira kwatea go'o ta'i kwa'ikwa'inga fuakulu.
41 Ma koro'a nini'a, na kwa'ikwa'inga ne'e nia saga go'o 'ana, osi'ana koro ngalia na'a 'i maana ru ta'a ne'e koro sasi'i ki. Bore ma noa'a nia kasi sasia go'o ta ru rora."
42 Ma nia ka fata 'uri fuana sa Jesus, "Jesus 'ae, 'oke manata to'oku, kaida'i 'oke oli ma'i 'ani gwaunga'inga 'oe."

43 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuana, "Nau ku saea na ru mamana fuamu, 'i ta'ena 'oke tua fa'i nau 'i langi."

Na maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; John 19:28-30)

44 Nia 'ita 'i tofongana na asoa, na sina ka bulumae, ma aba'i kula ne'eri ta'ifau ka rodo'a, leleka ka dao ana uula kadi sina sa'ulafi.
45 Ma na ifi doe ne'e nia bokota na kula abu 'i saena na Luma Abu God ka gaa 'ani ro bali'i ru ki.
46 Ma sa Jesus nia ka ako doe ka 'uri, "Ma'asi, nau ku kwatea na'a kwau na mangoku fuamu." Nia ka fata 'una'eri ka sui go'o, nia ka mae na'a.

47 Ma na fa'ina'ona'o ana ngwae ni ofo'a ki nia lisia ru ne'eri, ma nia ka ba'atafea God ka 'uri, "Nia mamana, nia'a na ngwae 'olo'olo!"

48 Ma kaida'i na ngwae ne'eri ki kira fiku, ma kika bubungia, kira lisia maelana sa Jesus ka sui, kira ta'ifau oli na'a 'ada 'i fanoa kira ki. Ma kira ka fidalia fu'ufu'uda fuana fa'ata'ilana na liadila'anga kira ki.
49 Ma na ngwae ki ta'ifau ne'e kira saiana sa Jesus, fa'inia na kini ne'e kira leka 'i burina fa'asia 'i Galili ki, kira uu tau go'o 'ada, ma kira ka lisia ru ne'eri ki ta'ifau.

Kira kwaiatoa sa Jesus
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; John 19:38-42)

50-51 Ma ta'i ngwae fa'asia na fanoa 'i Arimetea 'i saena na aba'i kula 'i Judea, ne'e satana sa Josef, nia tua logo 'i ne'eri. Ma nia na ngwae saga, ma na ngwae le'a, ma nia ka kwaimasi logo fuana lisilana ne'e God ke gwaunga'i fafia ngwae nia ki. Ma sui bore 'ana nia ta ngwae ana na fiku ta'i ngwae loko'i ru Jiu ki, nia kasi ala go'o fafia ru ne'e kira saea, ma kira ka sasi'i ana sa Jesus ki.
52 Nia ka leka siana sa Paelat, ma ka gani 'uana na nonina sa Jesus.
53 Ma nia ka lafua na'a nonina sa Jesus, ma ka buta 'ani na 'aba ifi kwao. Ma nia ka alua 'i saena na faoda faolu fuana kwaiatolana ngwae mae ki ne'e kira 'ilia 'i saena na fau doe.
54 Ma fa'i asoa ne'eri na Farere. Ma na asoa fuana sasi aka'u 'anga na Sabat,

na asoa ana mamaloˈanga, nia karangi talaˈae naˈa.
55 Na kini neˈe kira leka maˈi burina
sa Jesus faˈasia ˈi Galili ki, kira leka logo
faˈinia sa Josef. Ma kira ka lisia naˈa
faoda neˈeri, ma kira ka lisia naˈa alulana
sa Jesus ˈi saena.
56 Sui kira ka oli ˈi fanoa, ma kira ka sasi
akaˈu ana ngwaingwai ki, ma na ru moko
leˈa ki fuana na ongolana ˈania nonina sa
Jesus. Bore ma ana asoa ana Sabat, kira
ka mamalo naˈa, diˈia na taki nia saea.

24

Sa Jesus nia mauri laˈu
(Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8; John 20:1-10)

1 Ma ana Sande ˈofodangi laˈa bilabila,
na ngwaˈi kini baera kira ngalia na ng-
waingwai moko leˈa ki neˈe kira sasi
akaˈu ani, ma kira ka leka naˈa ˈi maana
faoda neˈeri.
2 Ma kira ka lisia faoda neˈeri nia ˈifi
naˈa, duˈungana na babaˈi fau noaˈa kasi
teo naˈa ˈi maana na faoda.
3 Ma kira ka ruˈu kwau, bore ma noaˈa
kira kasi lisia naˈa na nonina na Aofia sa
Jesus.
4 Ma kaidaˈi kira manata goˈo ˈada ˈua
sulia ru neˈeri, ro ˈainsel neˈe kira ruˈufia
na ifi neˈe ngwasinasina liu ki, kera ka
sakatafa maˈi, ma kira ka uu ˈi sulida.
5 Na kini neˈeri ki kira ka maˈu liu,
ma kira ka gwautoli ˈi ano. Bore ma
na ro ngwae neˈeri ki, kera ka fata ˈuri
fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka lulu ˈuana
na ngwae neˈe nia mauri goˈo ˈana ˈi
saena kula fuana na ngwae mae ki re?
6 Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe, nia
mauri laˈu naˈa. Kamu manata toˈona
basi, nia faˈarongo kaumulu taˈifau ana,
kaidaˈi ba nia tua ˈua faˈi kamu ˈi Galili.
Nia fata ˈuri ba,
7 ‘Kike baˈa kwate nau, na Ngela Ng-
wae, fuana na ngwae taˈa ki, ma kira ke
saungi nau ana na ˈai rara folo, sui ana
uula asoa, nau kui mauri laˈu.’ ”
8 Sui na kini neˈeri ki kira ka manata
toˈona na fatalana.
9 Ma kira ka oli naˈa faˈasia na faoda,
ma kira ka faˈarongoa na akwala ma taˈi
ngwae ana fafarongo nia ki, ma ti ngwae
laˈu neˈe kira dao toˈoda.
10 Na kini neˈe kira faˈarongoa na
lifurongo nia ki, neˈe ˈi Mary faˈasia ˈi
Magdala, ma ˈi Joana, ma ˈi Mary na teˈa
sa James, ma ti kini laˈu.
11 Bore ma na lifurongo ki kira ka fia
fasi na kini neˈeri ki kira alaˈa bani goˈo
ˈada, ma noaˈa kira kasi faˈamamana
goˈo fatalada.
12 Bore ma sa Peter nia tataˈe, ma ka
lalili ˈuana maana faoda. Ma nia orooro
kwau, ma ka lisia goˈo na ifi kwao ki neˈe
teo ˈi neˈeri. Sui nia ka oli, ma ka ˈarefo
liu ana ru neˈe nia fuli.

Ro ngwae ki lisia sa Jesus nia mauri laˈu
(Mark 16:12-13)

13 Ana faˈi asoa neˈeri, ta ro ngwae
ana fafarongo sa Jesus ki, kera leka ˈuana
na fanoa ˈi Emeas. Nia bolo faˈinia taˈi
akwala kadi tala* faˈasia ˈi Jerusalem.
14 Ma kera ka alaˈa adaroˈo sulia ru
neˈeri ki taˈifau neˈe nia fuli.
15 Ma kaidaˈi kera alaˈa adaroˈo, sa
Jesus nia leka karangi kera maˈi, ma ka
leka logo faˈi kera.
16 Kera ka lisia goˈo adaroˈo, bore ma
God noaˈa ˈiri alaˈani fuana kera ka lia
saiana.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo,
“Tae niniˈa koroˈo alaˈa maˈi sulia kaidaˈi
nini koroˈo leka maˈi ana?”
Ma kera ka uu nene, ma manatal-
adaroˈo ka dila.
18 Ma taˈi ngwae adaroˈo neˈe satana sa
Kleopas, nia fata ka ˈuri, “Nau ku fia sali
ˈaeˈo goˈo neˈe ˈoko tua ˈi Jerusalem, ma
ˈoko kina goˈo ˈamu na ru neˈe fuli saena
asoa neˈe ki.”
19 Ma sa Jesus nia saefiloda ka ˈuri, “Ru
faˈuta ki neˈana re?”
Ma kera olisia, kera ka ˈuri, “Ru neˈe
kira sasia ana sa Jesus, na ngwae ba
ˈi Nasaret. Na ngwae neˈeri, niaˈa na
profet, na ngwae fuana alaˈanga ˈania
fatalana God, duˈungana God ma na
ngwae ki kira saiana na fatalana nia
ngasingasiˈa, ma na raolana ka talingaˈi
liu.
20 Na fata abu doe kami ki, ma na
ngwae kwaitalaˈi ki, kira kwatea fuana

* **24:13** 11 kilomita

saungilana, ma kira ka fotoˈia ana na ˈai
rara folo.
21 Ma kaimili ka manata ˈaimili sulia
fasi nia naˈa neˈe ke baˈa logea ngwae ˈi
Israel ki. Ma taˈena na uula asoa naˈa ˈi
buri ˈana ru neˈe ki niˈi fuli.
22 Ma kami ka ˈarefo liu, duˈungana ti
kini ana fikuˈa kaimili, kira leka dao ana
na faoda.
23 Bore ma noaˈa kira kasi lisia na
nonina. Ma kira ka oli maˈi, kira ka
saea neˈe kira lisia na ˈainsel ki neˈe
faˈarongoda ˈani neˈe nia mauri laˈu.
24 Ma ti ngwae laˈu ana fikuˈa kaimili,
kira leka logo ana na faoda neˈeri, ma
kira ka dao toˈona nia mamana naˈa, diˈia
nama ba kini neˈeri ki kira saea. Bore ma
kira ka ˈiri lisia naˈa nonina sa Jesus.”
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo,
“Koroˈo boleboleˈa liu! Ma na
manatamuroˈo kasi ˈaliˈali fuana na
faˈamamana lana ru ba na profet ki kira
saea naˈa maˈi ˈi naˈo.
26 Na Christ ke nonifii basi, sui nia ka
fiˈi gwaungaˈi ˈania ˈinotoˈanga doe.”
27 Ma sa Jesus ka faˈamanata kera ˈani
ru ba kira saea sulia na Christ ˈi saena
na Kerekereˈa Abu ki. Nia talaˈae ana na
kerekereˈa sa Moses ki ma na kerekereˈa
na Profet ki.
28 Ma kaidaˈi kira dao karangia naˈa
fanoa neˈe kira leka ˈuana, sa Jesus ka
sasi diˈia nia ke liu dao faˈi liu adaroˈo.
29 Ma kera ka luia, ma kera ka fata
ˈuri, “ˈOke tua basi maˈi ˈamu faˈi keroˈo,
osiˈana bali ana asoa nia liu naˈa, ma
karangi ka rodo naˈa.” Ma nia ka leka
naˈa ˈana faˈinidaroˈo.
30 Kaidaˈi nia tua naˈa fuana fangaˈa
faˈi kera, nia ka ngalia afu beret, ma
ka baˈatafea God, sui ka ngiia na beret
neˈeri, ma ka kwatea fuadaroˈo.
31 Kaidaˈi kera lisia ru neˈeri, God ka
alaˈanida kera ka fiˈi lia saiana, ma nia
ka noˈana naˈa faˈasidaroˈo.
32 Ma kera ka alaˈa kwailiu fuadaroˈo,
kera ka ˈuri, “Se! Kaidaˈi ba nia alaˈa faˈi
koro sulia maˈi tala, ma ka faˈamanata
koro ˈani na Kerekereˈa Abu ki, koro
saeleˈa liu.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo,
kera tataˈe, kera ka oli laˈu ˈuana ˈi
Jerusalem. Ma kera ka dao toˈona na
akwala ma taˈi fafarongo neˈe kira fiku
goˈo ˈada, faˈinia ti ngwae laˈu.
34 Ma ngwae ki saena fikuˈa neˈeri ka
faˈarongodaroˈo ˈuri, “Na Aofia nia mauri
laˈu, mamana naˈa! Nia dao tafa fuana sa
Simon!”
35 Ma kera ka alaˈa sulia na ru ba nia
fuli sulia na tala, ma sulia na kaidaˈi kera
lia saiana kaidaˈi nia ngiia na afu beret.

Sa Jesus faˈataˈinia talana fuana fafarongo nia ki
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

36 Kaidaˈi ro ngwae neˈeri ki kera alaˈa
goˈo ˈadaroˈo fuada ˈua, sa Jesus nia
daotafa, ma ka uu ˈi safitada, ma ka fata
ˈuri fuadulu, “Na aroaroˈanga ke tua faˈi
kamu.”
37 Ma kira ka lebe, ma kira ka maˈu liu,
osiˈana kira fia fasi kira lisia ta anoano
ru.
38 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Tae neˈe
sasia ma kamu ka maˈu? Noaˈa kamu
kasi manata ruarua!
39 Nauˈa goˈo niniˈa. Mulu lisia ro lima
nau ki faˈinia na ro ˈae nau ki. Mulu sama
toˈona basi maˈi na noniku, ˈiri muke
saiana, duˈungana neˈe anoano ru noaˈa
kasi toˈo ana ta suli faˈinia ta fasiˈa, diˈia
niniˈa kamu lisia nau ku toˈo ana.”
40 Buri ˈana neˈe nia saea ru neˈeri ki
ka sui, nia ka faˈataˈinia naˈa fuila mala
ana nila ki ana ro lima nia ki ma na ro
ˈae nia ki fuada.
41 Ma kira ka saeleˈa liu faˈinia na
ˈarefoˈanga. Sui bore ˈana, kira manata
ruarua goˈo ˈada, duˈungana noaˈa kira
kasi sai leˈa ˈua ana. Ma sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri fuada, “Mulu kwatea ta fanga
fuaku.”
42 Ma kira ka kwatea taˈi afu iˈa fuana.
43 Ma nia ka ngalia, ma ka ˈania ˈi
naˈoda.
44 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Ru neˈe ki nau ku saea naˈa maˈi ˈua
fuamuˈa, kaidaˈi nau ku tua ˈua maˈi
faˈi kamu. Ru neˈe ki taˈifau ba kira
keresiˈi suli nau saena taki sa Moses ki,
ma ˈi saena kerekereˈa Profet ki, ma ˈi
saena Sam ki, kike baˈa dao mamana naˈa
maˈi.”

Sa Jesus fane ˈuana ˈi langi
(Mark 16:19-20; Acts 1:9-11)

45 Sui sa Jesus ka ˈifingia manatalada
ˈiri kike saiana na Kerekereˈa Abu.

46 Nia ka fata ˈuri fuada, “Kira kerekere
suli nau, na Christ, nai baˈa nonifii, ma
ana uula asoa, nau kui tataˈe laˈu faˈasia
na maeˈa.
47 Ma nia ka ˈita maˈi ˈi Jerusalem
leleka ka dao saena fanoa ki taˈifau, muke
fata sulia na kakari alifaˈi ˈanga ma na
rufuanataˈanga ana taˈangaˈa ki ˈani na
sataku.
48 Ma kamuˈa naˈa neˈe muke
faˈarongo ˈania ru neˈe ki.
49 Ma nauˈa talaku, nai baˈa kwatea
fuamuˈa na Anoˈi ru Abu neˈe Maˈa nau
nia eta fataˈa ˈani. Ma muke kwaimasi
ˈi Jerusalem, leleka na ngasingasiˈanga
faˈasia ˈi langi ka koso maˈi fafi kamu.”
50 Sui ma nia ka talaˈida naˈa faˈasia ˈi
saena fanoa doe neˈeri, leleka kira ka dao
ana fanoa ˈi Betani, ma nia ka taˈea naˈa
limana ˈi langi, ma ka faˈaleˈa kira.
51 Ma kaidaˈi nia faˈaleˈa kira goˈo ˈana
ˈua, nia ka faˈasi kira, ma ka fane naˈa
ana ˈuana ˈi langi.
52 Ma kira ka faˈa aofia, sui kira ka
oli naˈa ˈada ˈi Jerusalem faˈinia na
saeleˈanga doe.
53 Ma ana kaidaˈi ˈoro ki kira tua goˈo
ˈada ˈi saena na Luma Abu God fuana na
baˈatafelana God.

Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa John Nia Keresia

Sa John na ngwae fafarongo sa Jesus niniˈa keresia buka neˈe. Sa John saea neˈe si diˈia ta ngwae oga ke lisia God, nia ke lia leˈa ana abulalana sa Jesus. Sa John nia keresia buka neˈe fuana ˈafilana ngwae ki fuana fitoˈonga ana sa Jesus Christ na Ngela God fasi ˈiri kike toˈo ana na mauriˈa mamana neˈe noaˈa kasi sui.

Saena buka neˈe, sa Jesus saea nia talana ˈani, "Nauˈa Niniˈa." Sataˈi ru neˈe, satana God niniˈa. God faˈataˈinia sata neˈe fuana sa Moses, kaidaˈi sa Moses nia lisia na mafula ba duˈa ana busu ˈai, bore ma na busu ˈai neˈeri noaˈa ta mafula ˈiri duˈafia. Ma kaidaˈi sa Jesus fata ˈuri, "Nauˈa Niniˈa," nia faˈataˈinia neˈe nia God.

Bali buka 2:1—12:50, sa John alaˈa sulia fiu faˈanadaˈa neˈe sa Jesus sasiˈi ki. Taˈi taˈi faˈanadaˈa faˈataˈi fuakulu ru sulia sa Jesus nia na Ngela God. Na faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈiniˈi sa Jesus naˈa neˈe na Christ, na ngwae ba God nia filia fuana ˈafilana na ngwae ki, ma niaˈa naˈa neˈe na Ngela God. Ma faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈiniˈi sa Jesus kwate ma mauriˈa firi.

Na ru talingaˈi ki saena na buka neˈe:

ˈI naˈona neˈe sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia & 1:1-51
Sa Jesus sasi na raoˈa nia & 2:1—12:50
Wiki ˈisi ˈisi sa Jesus tua ˈi Jerusalem & 13:1—17:26
Sa Jesus mae ma ka mauri laˈu & 18:1—21:25

Na Christ nia alua naˈa ngwae

1 ˈIta ˈua naˈa maˈi ˈi naˈona mala neˈe God nia saungaˈinia na magalia, na ru neˈe kira saea ˈani na Alaˈanga nia tua naˈa, ma nia ka tua naˈa maˈi faˈinia God. Ma na Alaˈanga neˈeri, niaˈa neˈe God.

2 Ana etangilana, na Alaˈanga neˈe nia tua naˈa maˈi faˈinia God.

3 Ma God ka saungaˈinia na ru ki taˈifau ˈani niaˈa. ˈIu, na ru ki taˈifau neˈe God nia saungaˈiniˈi, nia saungaˈiniˈi ˈani na Alaˈanga.

4 Ma na mauriˈa mamana ka ˈita maˈi faˈasia na Alaˈanga neˈe. Ma na mauriˈa mamana neˈeri neˈe na madakolaˈa mamana neˈe faˈamadakola ru mamana ki sulia God fuana ngwae ki.

5 Ma na madakolaˈa neˈeri ka rara ˈi saena na maˈerodo, ma na maˈerodo ka noaˈa kasi faˈamaea.

6 God ka kwatea maˈi taˈi ngwae neˈe satana sa John ngwae ni Siuabu,

7 ka leka maˈi fuana na faˈarongolana na ngwae ki ˈani na madakolaˈa neˈe. Nia ka leka maˈi ka faˈarongo kira ˈani, fasi ˈiri na ngwae ki taˈifau kira ka rongoa ma kika faˈamamana.

8 Ma sa John ˈana talana noaˈa laˈu na madakolaˈa, nia leka lala maˈi fasi ˈiri ka faˈarongo ˈani na madakolaˈa neˈeri.

9 Sui, na madakolaˈa mamana neˈeri fiˈi leka maˈi ˈi saena magalia, ma ka raraˈafia na ngwae ki taˈifau.

10 Ma Alaˈanga neˈe nia tua naˈa ˈi saena magalia. God ka saungaˈinia naˈa magalia neˈe ˈani niaˈa, bore ma na ngwae ki noaˈa kira kasi lia sai goˈo ana.

11 Nia ka dao maˈi saena fanoa nia, bore ma na ngwae nia ki noaˈa kasi kwaloa goˈo.

12 Ma ti ngwae kira ka kwaloa, ma kira ka faˈamamana ana niaˈa, ma nia ka kwatea naˈa mamanaˈanga fuada ˈiri ka faˈitaˈinida ˈani na ngela God ki.

13 Kira futa faolu diˈia ngela God ki! Futaˈa faolu neˈe fuli maˈi ana God. Noaˈa nia ˈiri fuli sulia liaˈi ngwae ana magalia, nama ka futa ana ngwae saena magalia.

14 Na Alaˈanga neˈe ka alu naˈa ngwae, ma ka tua naˈa faˈi kia. Kami lisia naˈa na ˈinotoˈanga nia neˈe nia toˈo ana, osiˈana nia neˈe ngela mutaˈi God na Maˈa. Na leˈangaˈa ma na mamanaˈanga God ki taˈifau koso maˈi ˈuakulu ana niaˈa.

15 Sa John ngwae ni Siuabu ka faˈarongo sulia niaˈa, kaidaˈi ba nia ako ka fata ˈuri, "Nia naˈa na ngwae ba nau ku fata sulia ana kaidaˈi ba nau ku fata ˈuri, 'Na ngwae neˈe nia leka maˈi ˈi buriku, nia talingaˈi ka tasa liufi nau, osiˈana nia tua ˈua naˈa maˈi ˈi naˈona mala neˈe nau ku futa.' "

16 Ma sulia na kwaiˈofeˈanga doe nia,
Christ ka kwatea naˈa ru leˈa ki taˈifau
fuaka sulia asoa ki.
17 God ka kwatea logo na taki nia
ki fuaka ana sa Moses. Bore ma nia
kwatea maˈi na kwaiˈofeˈanga nia ma na
mamanaˈanga sulia niaˈa ˈani sa Jesus
Christ.
18 Ma noaˈa ta ngwae kasi lisia God.
Talitoˈona goˈo na Ngela God, neˈe nia
bolo faˈinia God na Maˈa, ma ka tua
faˈinia, niaˈa neˈe ka faˈataˈinia God
fuaka.

Sa John Siuabu saea fuana ngwae ki ke sasi akaˈu masia na Christ
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; Luke 3:1-18)

19 Na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana ngwae
Jiu ki ˈi Jerusalem, kira ka kwatea naˈa
fata abu ki, ma na ngwae kwaiˈafi ana
fata abu ki, fasi ˈiri kira ka saefiloa sa
John ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
20 Ma sa John ka olisi madako ada ka
ˈuri, “Nauˈa noaˈa laˈu na Christ, na
ngwae ba God filia fuana lafulana na
ngwae ki.”
21 Ma kira ka saefiloa laˈu kika ˈuri,
“Aia, ˈirai ma ˈaeˈo sa tai mo niniˈa kwa?
ˈAeˈo sa Elaeja?”
Ma nia ka olisida laˈu ka ˈuri, “Noaˈa.”
Ma kira saefiloa laˈu kira ka ˈuri, “ˈUri
ma ˈaeˈo neˈe na profet neˈe kami ma-
sia?”
Ma sa John ka olisida ka ˈuri, “Noaˈa.”
22 Ma kira ka saefilo ˈisi laˈu ana, kira
ka ˈuri, “Aia, ˈunaˈeri ma ˈaeˈo sa tai lala
niniˈa? ˈOke saea maˈi ta ru fuaimili, fasi
ˈiri kami ka faˈarongoa ˈani na ngwae
neˈe kira asungaˈi kaimili maˈi. Ta tae
neˈe ˈoko saea maˈi suliˈo talamu?”
23 Ma sa John ka olisida ˈani alaˈanga
ba sa profet Aesea nia keresia ka ˈuri,
“Nauˈa na ngwae ba ri ˈi saena na abaˈi
kula kwasi ka ˈuri, ‘Na Aofia ke dao naˈa
maˈi! Muke faˈasaga na tala fuana.’ ”✡
24 Ma na ngwae neˈe leka maˈi faˈasia
na Farasi ki, kira saefiloa laˈu kira ka ˈuri,
25 “Ma faˈuta neˈe ˈoko siuabua na
ngwae ki, si diˈia neˈe ˈaeˈo noaˈa laˈu
na Christ, nama sa Elaeja, ma nama na
profet baera?”
26 Ma sa John ka olisida ka ˈuri, “Nau ku
siuabu goˈo ˈaku ˈani na kafo. Bore ma
taˈi ngwae neˈe kamu kina, nia uu goˈo
ˈana ˈi safitamuˈa.
27 Ma niaˈa neˈe na ngwae neˈe ka leka
maˈi ˈi buriku, bore ma noaˈa nau kusi
totolia neˈe nai orooro, ma ku logea na
taˈe butu nia ki.”
28 Ma ru neˈe ki taˈifau ka fuli ˈi Betani,
na fanoa ˈi bali ˈuana tataˈelana sina ana
kafo ˈi Jodan, kula ba sa John nia siuabua
ngwae ki ana.

Kala sipsip ni kwaisuˈusiˈanga God

29 Ana faˈi asoa ˈi buri, sa John ka lisia
sa Jesus ka leka maˈi siana, ma ka saea
fuana ngwae ki, “Muke lisia, niaˈa neˈe
na ngwae neˈe nia diˈia na kala sipsip
God neˈe ke lafua naˈa abula taˈangaˈa
na ngwae ki ˈi saena na magalia.
30 Niaˈa naˈa neˈe ngwae ba nau ku fata
sulia ana kaidaˈi ba nau ku fata ˈuri, ‘Taˈi
ngwae ke baˈa leka maˈi ˈi buriku. Nia ka
talingaˈi ka tasa liufi nau, osiˈana nia tua
ˈua naˈa maˈi ˈi naˈona mala neˈe nau ku
futa.’
31 ˈI naˈo maˈi, noaˈa nau kusi lia sai ˈua
ana ta ngwae faˈuta neˈe niaˈa, ˈunaˈeri
bore ˈana nau ku leka maˈi, ma nau ku
siuabu ˈani na kafo fasi ˈiri na ngwae ˈi
Israel ki kira ka saiana.”
32 Ma sa John ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku
lisia na Anoˈi ru Abu ka koso maˈi faˈasia
ˈi langi diˈia ta faˈi bola, ma ka toˈo ˈi
fafona.
33 Noaˈa nau kusi lia sai ˈua ana. Bore
ma God ba kwate nau maˈi fasi ˈiri nau
ku siuabu ˈani na kafo, nia ka fata ˈuri
fuaku, ‘ˈOke baˈa lisia na Anoˈi ru Abu ke
koso maˈi, ma ke toˈo ˈi fafona taˈi ngwae.
Niaˈa naˈa neˈe na ngwae neˈe ke baˈa
siuabu ˈani na Anoˈi ru Abu.’ ”
34 Ma sa John ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku
lisia naˈa, ma nau ku saea fuamuˈa, nia
naˈa neˈe Ngela God.”

Na fafarongo etaeta sa Jesus ki

35 Ma ana taˈi faˈi asoa laˈu ˈi buri, sa
John ka uu logo ˈi neˈeri faˈinia ta ro
ngwae ana fafarongo nia ki.
36 Ana kaidaˈi sa Jesus ka liu ˈana, sa
John ka lisia, nia ka fata ˈuri, “Nia naˈa
na Kala Sipsip God.”

✡ **1:23** Aesea 40:3

37 Ma na ro ngwae fafarongo nia ki, kira
rongoa ru neˈeri, ma keroˈa ka leka naˈa
adaroˈo sulia sa Jesus.
38 Ma sa Jesus ka abula, ma ka lisidaroˈo
kera leka suli nia, ma nia ka saefilo keroˈa
ka ˈuri, “Na tae niniˈa koroˈo lulu ˈuana?”
Ma kera olisia kika ˈuri, “Rabae kwa,
ˈoko tua ˈi faˈi?” Na fadalana rabae neˈe,
“ngwae faˈamanata.”
39 Ma nia ka olisia keroˈa ka ˈuri, “Moro
leka maˈi, ˈiri moro ka lisia.” Ma kera
ka leka faˈinia, ma kera ka lisia na kula
neˈe nia tua ana. Ma kera ka tua faˈinia
sulia faˈi asoa neˈeri. Ma agi asoa neˈeri
ka bolo naˈa faˈinia 4 kilokoˈi saˈulafi.
40 Ma taˈi ngwae adaroˈo neˈe sa An-
drew, na ngwaefuta sa Simon Peter.
41 Ma sa Andrew fiˈi leka ma ka dao
toˈona sa Simon na ngwaefuta nia, ma ka
faˈarongo nia ka ˈuri, “Keroˈo dao naˈa
toˈona na Mesaea.” Na fadalana alaˈanga
neˈeri neˈe na “Christ,” na ngwae ba God
nia filia fuana ˈafilana na ngwae ki.
42 ˈUnaˈeri ma nia ka talaˈia sa Simon
siana sa Jesus.
Ma sa Jesus ka bubu totongaˈi fuana,
ma ka fata ˈuri, “ˈAeˈo sa Simon, na ngela
sa John, nau ku faˈasata ˈoe naˈa ˈani sa
Sifas.” Na sata neˈeri neˈe kira saea logo
ˈani sa Peter, ma na fadalana neˈe, “Na
Fau.”

Sa Jesus saea sa Filip ma sa Nataniel fuana lekaˈa faˈinia

43 Sui ana ruana faˈi asoa, sa Jesus ka
manata ˈuana lekaˈa ˈuana abaˈi kula ˈi
Galili, ma nia ka dao toˈona sa Filip, ma ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke leka maˈi faˈi nau.”
44 Ma sa Filip niaˈa neˈe ngwae faˈasia
ˈi Betsaeda, na maˈe fanoa sa Andrew ma
sa Peter.
45 Aia, sa Filip ka dao toˈona sa Nataniel,
ma ka faˈarongo nia ka ˈuri, “Kaimili
dao naˈa toˈona na ngwae ba sa Moses
kerekere sulia saena taki ki, ma na profet
ki logo ba kira kerekere sulia. Niaˈa sa
Jesus na ngela sa Josef faˈasia ˈi Nasaret.”
46 Ma sa Nataniel ka fata ˈuri, “ˈOko fia
ta ru leˈa ka leka maˈi faˈasia ˈi Nasaret
kwa?”
Ma sa Filip ka olisia ka fata ˈuri fuana,
“Leka maˈi ko tala lisia ˈamu.”
47 Kaidaˈi sa Jesus nia lisia sa Nataniel
nia leka maˈi siana, nia ka fata sulia ka
ˈuri, “Na ngwae neˈe nia bolo liu naˈa
fuana kira ka saea niaˈa ˈani ngwae Jiu
mamana, osiˈana noaˈa naˈa ta sokeˈa
ana niaˈa!”
48 Sa Nataniel ka olisia ka ˈuri, “ˈOko sai
faˈuta aku kwa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri fuana,
“Nau ku lisi ˈoe ˈi ˈaena ˈai figi ˈi naˈona
neˈe sa Filip nia sae ˈoe.”
49 Ma kaidaˈi sa Nataniel ka rongoa na
ru neˈe, nia ka fata ˈuri, “Faˈamanata ˈae,
ˈaeˈo naˈa neˈe Ngela God! ˈAeˈo neˈe na
ngwae tatalafaˈa ngwae Jiu ki!”
50 Sa Jesus ka ˈuri fuana, “ˈOko fiˈi
faˈamamana goˈo neˈeriˈa, duˈungana ba
nau ku saea nau ku lisi ˈoe ˈi ˈaena ˈai
figi? Ma nau ku saea fuamu, ˈoke baˈa
lisia ru doe ki liufia mala ru neˈe.”
51 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, muke
baˈa lisia ˈi langi ke ˈifi, ma muke baˈa
lisia logo na ˈainsel God ki kike raˈe ˈalaˈa
ˈuana ˈi langi, ma kike koso maˈi fafoku
nauˈa, na Ngela Ngwae.”

2

Na araˈinga ˈi Kena

1 Buri ˈana ro asoa ki sui, taˈi ara
araˈinga ka fuli ana taˈi maˈe fanoa neˈe
satana ˈi Kena ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili.
Ma teˈa sa Jesus ka tua logo ˈi neˈeri ana
kaidaˈi neˈeri.
2 Ma kira ka laefia logo maˈi sa Jesus
faˈinia na fafarongo nia ki ˈuana na ara
araˈinga neˈeri.
3 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira kwaˈu,
ma na waen kira ka sui, teˈa sa Jesus ka
fata ˈuri fuana, “Noaˈa kira kasi toˈo naˈa
ana ta waen.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Teˈa ˈae,
noaˈa ˈoe kosi sae nau laˈu fuana sasilana
ta ru, osiˈana na kaidaˈi nau noaˈa ˈua.”
5 Ma teˈa sa Jesus ka fata ˈuri fuana na
ngwae rao ki, “Muke sasi sulia ta ru neˈe
nia ke saea fuaumulu.”
6 Ma na ono kufikufi ru doe ki fuana
ngali kafoˈa neˈe kira saungaˈinia ˈani
fau niˈi teo ˈi neˈeri, fuana na tau
limaˈanga fuana na ngwae ki sulia na

falafala Jiu ki. Taˈi kufikufi ru nia bolo faˈinia ka ngalia 75 nama 115 lita kafo.
7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ngwae rao ki, “Kamu ka ongia na faˈi kufikufi ru neˈe ki ˈani na kafo.” Ma kira ka ongiˈi leleka ka fungu.
8 Sui nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke ongia na kafo, ma kamu ka kwatea fuana na ngwae ˈaˈana ana na fangaˈa.”
Ma kira ka kwatea fuana,
9 ma nia ka kwaˈu toˈona na kafo neˈeri, neˈe ka alu naˈa na waen. Ma noaˈa nia kasi saiana na waen neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi faˈi. Bore ma na ngwae rao neˈe kira ongia maˈi na kafo neˈeri goˈo neˈe kira saiana taˈifau. ˈUnaˈeri na ngwae ˈaˈana neˈe ka ri maˈi ˈuana na araˈi faolu neˈeri,
10 ma ka fata ˈuri fuana, “Na ngwae ki taˈifau kira kwatea na waen leˈa ˈi naˈo, ma ˈi buri ˈana na ngwae ki kira kwaˈu ka sui naˈa, nia ka fiˈi kwatea naˈa waen neˈe dalakwai. Ma ˈoko gonia na waen leˈa liu leleka ka dao naˈa ana kaidaˈi neˈe!”
11 Nia naˈa neˈe etana ru faˈanadaˈa neˈe sa Jesus nia sasi ˈi Galili, ˈi saena na fanoa ˈi Kena. Neˈeri nia ka faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga nia, ma na fafarongo nia ki kira ka faˈamamana ana.
12 Ma ˈi buri, sa Jesus faˈinia teˈa nia, ma na ngwaefuta nia ki, ma na fafarongo nia ki, kira ka leka naˈa ˈuana na fanoa ˈi Kapaneam. Ma kira ka tua ˈi neˈeri sulia bara faˈi asoa.

Sa Jesus lalia na ngwae ki faˈasia saena na Luma Abu God
(Matthew 21:12-13; Mark 11:15-17; Luke 19:45-46)

13 Aia, ma karangia naˈa na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa na ngwae Jiu ki, sa Jesus ka leka ˈuana na fanoa doe ˈi Jerusalem.
14 Ma ˈi neˈeri saena Luma Abu God, nia ka lisia na ngwae neˈe kira ˈoifoliˈa ˈani na buluka ki, ma na sipsip ki, ma na bola ki fuana kwaisuˈusiˈanga. Ma nia ka lisia logo na ngwae neˈe kira rokisi ˈani na mani ki, kira tua ˈada ˈi ninimana na tatafe kira ki.
15 Ma nia ka saungaˈinia ru fuana kwaˈinga ˈani niliˈi kwalo ki, ma ka lalia naˈa buluka ki, ma na sipsip ki, ma na ru ki taˈifau faˈasia saena Luma Abu God. Ma nia ka gilosia naˈa tatafe na ngwae neˈe kira rokisi ˈani na mani ki, ma ka takalongaˈinia naˈa mani kira ki.
16 Ma nia ka kwaˈi laelae sulia na ngwae neˈe kira ˈoifoliˈa ˈani na bola ki ka ˈuri, “Kamu ke ngalia naˈa ru neˈe ki ˈi maa! Noaˈa kamu kasi saungaˈinia na Luma Maˈa nau ˈani kula ni usiˈa!”
17 Ma na fafarongo nia ki kira ka manata toˈona na Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri, “God ˈae, na alafeˈanga nau fuana na Luma ˈoe, ka diˈia na mafula neˈe ˈako ˈi saena mangoku.”✡
18 Sui na ngwae gwaungaˈi Jiu ki kira ka saefiloa sa Jesus kira ka ˈuri, “Sa tai neˈe kwatea mamanaˈanga fuamu fuana sasilana ru neˈeri ki kwa? Diˈia God neˈe kwatea mamanaˈanga fuamu, faˈataˈinia ta faˈanadaˈa ˈiri neˈe kami ke faˈamamana amu!”
19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Diˈia muke osia bore na Luma Abu neˈe, nai baˈa faˈauua laˈu saena uulu faˈi asoa ki.”
20 Ma kira saefilo nia laˈu kira ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoke faˈauua laˈu saena uulu faˈi asoa ki goˈo kwa? Na Luma Abu God niniˈa, kira saungaˈinia mala sulia fai akwala ma ono faˈi ngali ki!”
21 Bore ma na Luma Abu neˈe sa Jesus nia fata sulia neˈe na nonina lala ˈana.
22 Ma ana kaidaˈi God ka taˈea niaˈa faˈasia na maeˈa neˈe na fafarongo nia ki fiˈi manata toˈona neˈe nia saea na ru neˈe, ma kika fiˈi faˈamamana ana na Kerekereˈa Abu ma na ru neˈe sa Jesus ka saea.
23 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, na ngwae ˈoro ki kira faˈamamana ana niaˈa, osiˈana kira lisia naˈa ru faˈanadaˈa ki neˈe nia sasiˈi.
24 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, sa Jesus noaˈa kasi fitoˈoda goˈo, osiˈana nia sai taˈifau goˈo ada.
25 Sui bore ˈana ta ngwae noaˈa kasi faˈarongo nia ˈani ta ru sulia na ngwae, nia sai goˈo ˈana ana na ru ki taˈifau saena manatalada.

3

Sa Jesus faˈinia sa Nikodimas

✡ **2:17** Sam 69:9

1-2 Ana taˈi kaidaˈi, taˈi ngwae ˈinotoˈa
Jiu ki, nia leka maˈi siana sa Jesus. Na
ngwae neˈeri satana sa Nikodimas, niaˈa
ta ngwae ana Farasi ki. Nia leka maˈi
siana sa Jesus saena rodo, ma ka fata
ˈuri fuana, “Faˈamanata ˈae, kami saiana
ˈaeˈo na ngwae faˈamanata neˈe God
kwatea maˈi, osiˈana na ru faˈanadaˈa ki
neˈe ˈoko fuliˈi, ˈafitaˈi ta ngwae ka sasia
diˈia God noaˈa kasi tua faˈinia.”
3 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri fuana,
“Ru mamana nau ku saea fuamu, ˈafitaˈi
ta ngwae ka lisia na mauriˈa neˈe God
gwaungaˈi fafia, diˈia noaˈa nia kasi futa
faolu laˈu.”
4 Ma sa Nikodimas ka saefiloa sa Jesus
ka ˈuri, “Na ngwae neˈe doe naˈa, nia ke
futa laˈu maˈi faˈuta kwa? ˈAfitaˈi liu
fuana na ngwae neˈe ka oli laˈu saena
sirana teˈa nia, ma ka futa laˈu maˈi!”
5 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ru ma-
mana nau ku saea fuamu. ˈAfitaˈi liu
fuana ta ngwae ke ruˈu saena mauriˈa
neˈe God ke gwaungaˈi fafia, diˈia noaˈa
nia kasi futa ana kafo ma na Anoˈi ru
Abu.*
6 Kaidaˈi ngwae nia futa ana na maˈa
nia faˈinia na teˈa nia, nia sau ana ngwae.
Ma sa tai neˈe ka futa ana Anoˈi ru Abu
God, nia futa faolu maˈi faˈasia ˈi langi.
7 Noaˈa ˈoe kosi ˈarefo, osiˈana nau ku
saea fuamu kamu ke futa faolu nama laˈu.
8 Na Anoˈi ru Abu nia diˈia na iru. Sulia
sui bore ˈoko rongoa na iru, noaˈa ˈoe
kosi lisia goˈo neˈe nia leka maˈi faˈasia
ˈi faˈi, nama ka leka ˈuana ˈi faˈi. Ma na
Anoˈi ru Abu logo, noaˈa ˈoe kosi lisia nia
ka rokisi faˈuta ana ngwae fuana ka alua
na ngwae faolu.”
9 Sa Nikodimas ka saefiloa laˈu ka ˈuri,
“ˈUri ma na ru neˈe ki ke mamana faˈuta
kwa?”
10 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri fuana, “ˈAeˈo
neˈe na faˈamanata ˈinotoˈa Jiu ki naˈa.
Ma faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi sai goˈo ana
na fadalana ru neˈe ki?
11 Ru mamana nau ku saea fuamu, kami
faˈarongo ˈani na ru neˈe kami saiani
ki, ma mika fata sulia na ru neˈe kami
lisiˈi ki. Ma noaˈa ta ngwae amuˈa kasi
faˈamamana goˈo.
12 Aia, ma diˈia noaˈa kamu kasi
faˈamamana ana na ru neˈe nau ku
faˈarongo kamu ˈani sulia ru ana magalia
neˈe, kamu ka fiˈi faˈamamana mo faˈuta
aku diˈia nau ku faˈarongo kamu ˈani na
ru maˈi langi ki?
13 Ma nauˈa, na Ngela Ngwae, goˈo neˈe
nau ku saiana na ru neˈe kira saungani
maˈi ˈi langi, osiˈana nau ku koso maˈi
faˈasia ˈi langi. Ma ka noaˈa ta ngwae laˈu
neˈe ka leka maˈi faˈasia ˈi langi.
14 “Diˈia ana kaidaˈi ba ˈi naˈo, sa Moses
nia saungaˈinia na faˈi loi ˈani na barasi
baera ˈi saena na abaˈi kula kwasi, ma ka
faˈauua ˈi langi ˈi gwauna na ˈai baera.
Ma ka ˈunaˈeri logo, kira ke faˈauua na
Ngela Ngwae ˈi langi gwauna na ˈai,
15 fasi ˈiri sa tai faˈida neˈe kira
faˈamamana ana nauˈa, kira ke mauri
firi.
16 God faˈataˈinia na alafeˈanga doe
nia fuana na ngwae ki taˈifau saena
magalia neˈe ˈuri, nia ka kwatea maˈi taˈi
Ngela mutaˈi nia, fasi ˈiri sa tai neˈe kira
faˈamamana ana niaˈa, noaˈa kira kasi
funu, bore ma kira ke baˈa mauri firi.
17 God noaˈa kasi kwatea maˈi na
Ngela nia saena magalia fuana na mata-
langaˈilana na ngwae ki, bore ma nia ka
kwatea lala maˈi fuana faˈamaurilada.
18 “Ma sa tai bore ˈana neˈe
faˈamamana ana na Ngela nia, noaˈa God
kasi matalangaˈinia. Ma sa tai bore ˈana
neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana niaˈa,
God matalangaˈinia ka sui naˈa, osiˈana
nia noaˈa kasi faˈamamana ana taˈi ngela
mutaˈi nia.
19 Na kwaˈikwaˈinga neˈe ˈuri, na ng-
wae neˈe diˈia na madakolaˈa, nia dao
naˈa maˈi ˈi saena na magalia. Bore ma
na ngwae ki, kira ka saeleˈa lala faˈinia
na maˈerodo ka liufia lala na madakolaˈa,
osiˈana na abulalada taˈa.
20 Duˈungana sa tai neˈe abulalana nia
taˈa, nia ka ˈaila ˈani madakolaˈa, ma
noaˈa nia kasi oga lekaˈa maˈi fuana
madakolaˈa, osiˈana noaˈa nia kasi oga
abula taˈangaˈa nia ki ka faˈataˈi.
21 Bore ma sa tai bore ˈana neˈe
fulirulana ka saga, nia leka maˈi fuana
madakolaˈa, fasi ˈiri na madakolaˈanga

* **3:5** Lisia Esikiel 36:25-26

ka faˈataˈinia na ru neˈe nia sasiˈi ki niˈi
leka sulia kwaiogaiˈanga God.”

Sa John Siuabu faˈaˈinotoˈa sa Jesus

22 Ma buri ˈana, sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki kira leka ˈuana ˈi Judea,
ma kira ka tua ˈi neˈeri. Ma kira ka
siuabua na ngwae ki ˈi neˈeri.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa John
ka siuabua na ngwae ki ana maˈe fanoa
ˈi Aenon karangia ˈi Salim. Sa John ka
siuabuda ˈi neˈeri, osiˈana kula neˈe kafo
nia ˈoro ana. Aia, ma ngwae ˈoro ki logo
kira ka leka siana fuana siuabuˈanga.
24 (Ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa kira kasi
alua ˈua sa John saena luma ni lokafo.)
25 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae ana
fafarongo sa John ki, kira olisuˈusuˈu
faˈinia taˈi ngwae ana Jiu ki sulia na
falafala Jiu ki sulia na taufilana nonida,
fasi ˈiri kika sikasika ˈi naˈona God.
26 Ma fafarongo sa John ki kira leka
siana sa John, ma kira ka saefiloa kira
ka ˈuri, “Faˈamanata ˈae, ˈoko saiana na
ngwae ba nia uu faˈi ˈoe bali loˈoba ana
kafo ˈi Jodan, neˈe ˈoko saea ru leˈa ki
sulia? Ana kaidaˈi neˈe, nia siuabua naˈa
ngwae ki, ma na ngwae ˈoro ki, kira ka
leka taˈifau naˈa siana!”
27 Ma sa John ka olisida ka ˈuri, “Na
ngwae nia toˈo goˈo ana tae neˈe God
kwatea fuana.
28 Kaumulu rongoa taˈifau naˈa ba nau
ku saea fuamuˈa, nauˈa noaˈa laˈu na
Christ, na ngwae neˈe God filia. Nauˈa
ngwae nau ku leka maˈi ˈi naˈo fuana nai
faˈatalo ˈani faˈarongoˈa sulia niaˈa.
29 Na Christ nia diˈia na ngwae ba
nia araˈi faolu. Ma nau ku diˈia na
ngwae kwaima ana araˈi faolu. Ma na
ngwae kwaima ana araˈi faolu neˈeri, nia
ka saeleˈa liu kaidaˈi neˈe ngwae araˈi
faolu nia dao fuana araˈinga nia. Ma ka
ˈunaˈeri logo ana nauˈa. Nau ku saeleˈa
liu ana kaidaˈi neˈeri, osiˈana sa Jesus nia
dao naˈa.
30 Kira ke baˈa faˈa ˈinotoˈa na Christ.
Ma nauˈa, kira ke baˈa faˈatiˈitiˈi nau
laˈu.
31 “ˈIu, ma na Christ leka maˈi faˈasia
ˈi langi, nia talingaˈi ka tasa liufia ngwae
ki taˈifau. Sa John Siuabu nia ngwae ana
magalia goˈo. Ma nia ka saiana alaˈanga
sulia ru neˈe fuli saena magalia ki goˈo.
Ma nia mamana liu, na Christ leka maˈi
faˈasia ˈi langi, nia talingaˈi ka tasa liufia
ngwae ki taˈifau.
32 Nia alaˈa madako sulia tae neˈe nia
lisia, ma ka rongoa faˈasia ˈi langi. Sui
ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa ta ngwae
kasi oga goˈo faˈamamanaˈanga ana tae
ki neˈe nia saeˈe.
33 Ma na ngwae neˈe nia faˈamamana
ana tae neˈe nia saea, na ngwae neˈeri nia
faˈataˈinia ru neˈe God saea nia mamana.
34 Ma na Christ neˈe God kwatea maˈi
faˈasia ˈi langi, nia ka faˈataloˈania fata-
lana God, osiˈana God kwatea taˈifau naˈa
Anoˈi ru Abu nia fasi ˈiri ka ˈafia.
35 Ma God na Maˈa ka alafe liu naˈa
fuana Ngela nia, ma ka alua nia ka
gwaungaˈi fuana na ru ki taˈifau.
36 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
faˈamamana ana na Ngela neˈe, nia ka
mauri firi. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana Ngela neˈe, nia ka funu,
si neˈe nia tua tari naˈa olofana kwai
matalangaˈi ˈanga God.”

4

Sa Jesus alaˈa faˈinia na kini ˈi Samaria

1-3 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki,
kira ka leka faˈasia ˈi Judea, ma kira ka
leka ˈuana ˈi Galili. Kira leka, osiˈana sa
Jesus nia saiana na Farasi ki kira rongoa
fasi nia sasi na ngwae ˈoro liu ki kira ka
leka sulia ka liufia sa John Siuabu, ma
ka tasa laˈu faˈinia siuabulada. Sa Jesus
noaˈa kasi siuabua goˈo ta ngwae. Bore
ma na fafarongo nia ki lala neˈe kira sasi
ˈunaˈeri.
4 Ma ana kaidaˈi kira leka kwau ˈuana
ˈi Galili, kira ka liu nama ana abaˈi kula
ˈi Samaria.
5 Ma kira ka dao ana taˈi maˈe fanoa
neˈe satana ˈi Saeka ˈi saena na abaˈi kula
ˈi Samaria, neˈe nia teo karangia na ano
neˈe sa Jakob nia kwatea fuana sa Josef
na ngela nia ˈi naˈo ˈua maˈi.
6 Ma na maˈe kafo ˈilia sa Jakob ka
teo logo ˈi neˈeri. Ma sa Jesus ka noni
maruku ana na lekaˈa, ma nia ka tua ˈana
ninimana na kafo ˈilia neˈeri. Ma ana
kaidaˈi neˈeri, nia bolo naˈa faˈinia na
tofongana naˈa asoa.

7-8 Ma na fafarongo nia ki, kira ka leka
ˈi fanoa neˈeri ˈiri kike foli fanga. Ma
taˈi kini faˈasia ˈi Samaria ka leka maˈi
fasi ˈiri ka ufi kafo. Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuana, “ˈOke kwatea maˈi ta kafo, nai
kwaˈu basi kwa.”
9 Ma na kini neˈeri ka olisia ka ˈuri, “Se
kwala araˈi kwa, ˈaeˈo na ngwae Jiu, ma
nau na kini ˈi Samaria. Faˈuta neˈe ˈoko
gani nau ˈuana kafo fuana kwaˈunga?”
Nia fata ˈunaˈeri, osiˈana neˈe ngwae
Jiu ki noaˈa kira kasi kwaima faˈinia na
ngwae Samaria ki.
10 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia
ˈoko saiana na tae neˈe God kwatea, ma
ˈoko saiana sa tai neˈe ka gani ˈoe ˈuana
kafo, sali ˈoko gani nau lala ˈamu, ma nau
ku kwatea na kafo ana mauriˈa fuamu.”
11 Ma na kini neˈeri ka fata ˈuri fuana,
“Kwala araˈi kwa, noaˈa ˈamu ta ru ni
ufilana kafo, ma na kilu kafo neˈe bore
ka koso ka ˈato liu logo. ˈOke baˈa dao
mo toˈona na kafo ana mauriˈa neˈana ˈi
faˈi kwa?
12 Na koˈo kia sa Jakob neˈe nia kwatea
na mae kafo ˈilia neˈe fuaka. Ma nia,
faˈinia na ngela nia ki, ma na ru ˈaeˈaela
sareˈe nia ki, kira kwaˈu logo ana na
maˈe kafo ˈilia neˈe. ˈUri ma ˈoko fia fasi
neˈe ˈoko talingaˈi ka liufia sa Jakob kwa?
Nama faˈuta?”
13 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa tai neˈe
nia kwaˈufia na kafo neˈe, nia saiana ke
baˈa silikwaˈu laˈu.
14 Bore ma sa tai bore ˈana neˈe ka
kwaˈufia na kafo neˈe nau ku kwatea,
noaˈa nia kasi silikwaˈu laˈu. Ma na kafo
neˈe nau ku kwatea fuana ka alu naˈa na
maˈe busu neˈe ka kwatea na mauriˈa firi
fuana.”
15 Ma na kini neˈe ka fata ˈuri, “Kwala
araˈi kwa, ˈoke kwatea naˈa kafo neˈana
fuaku, fasi ˈiri noaˈa naisi silikwaˈu laˈu,
ma ka noaˈa nau kusi leka laˈu maˈi ˈi
neˈe fuana ngali kafoˈa.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOe
leka, ˈoko saea maˈi na araˈi ˈoe, ma moro
ka oli maˈi ˈi neˈe.”
17 Ma na kini neˈe ka olisia ka ˈuri,
“Noaˈa nau kusi toˈo ana ta araˈi.”
Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈOko fata ma-
mana ana kaidaˈi neˈe ˈoko saea noaˈa
ˈoe kosi toˈo ana ta araˈi.
18 Osiˈana ˈoko toˈotoˈo ana na lima
araˈi ki, ma na ngwae neˈana ˈoko tua
faˈinia ana kaidaˈi neˈe, niaˈa noaˈa laˈu
na araˈi mamana ˈoe. Na ru mamana
neˈana ˈoko saea fuaku.”
19 Ma na kini neˈe ka olisia ka ˈuri,
“Kwala araˈi kwa, nau ku saiana ˈaeˈo ta
profet.
20 Na koˈo kami ki ˈi Samaria, kira
foˈosia God ˈi gwauna faˈi ua neˈe. Ma
kamu na ngwae ˈi Jiu ki, kamu saea kula
fuana foˈosilana God neˈe ˈi Jerusalem
naˈa. ˈUri ma ˈi faˈi ana ro kula neˈe ki
neˈe mamana kwa?”
21 Ma sa Jesus ka fata fuana ka ˈuri,
“Kwala kini neˈe ˈae, ˈoke faˈamamana
nau, na kaidaˈi ke baˈa dao maˈi fuana
na ngwae ki neˈe noaˈa kira kasi foˈosia
naˈa na Maˈa ˈi gwauna faˈi ua neˈe nama
ˈi Jerusalem bore.
22 Kamuˈa na ngwae ˈi Samaria ki,
kamu kina goˈo ˈamuˈa sa tai neˈe kamu
foˈosia. Bore ma kamiˈa na ngwae ˈi Jiu
ki, kami saiana sa tai neˈe kami foˈosia,
ma kami saiana faˈataloˈa sulia na tala
neˈe God faˈamauria ngwae ki.
23-24 Bore ma ta kaidaˈi ke baˈa dao
maˈi, ma nia talaˈae naˈa, kaidaˈi na
Anoˈi ru ke faˈataˈinia Mamanaˈanga
God, nia kwate ka talangwaraˈu ˈiri ng-
wae ki kike foˈosia God ana kula ki
taˈifau. God neˈe na Anoˈi ru, ma na ng-
wae ki neˈe kike foˈosia, kira ke futa faolu
nama ˈani na Anoˈi ru ana Mamanaˈanga.
Na ngwae ˈunaˈeri ki neˈe saiana kike
foˈosia na Maˈa.”
25 Ma na kini neˈeri ka fata ˈuri fuana,
“Nau ku saiana na ngwae neˈe God nia
filia neˈe kira saea ˈani na Christ ke baˈa
dao maˈi. Ma ana kaidaˈi neˈe nia ke dao
maˈi, nia ke baˈa faˈarongo kia ˈani na ru
ki taˈifau.”
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nauˈa
niniˈa naˈa.”
27 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo
nia ki kira ka dao naˈa maˈi, ma kira
ka ˈarefo liu, osiˈana kira lisia sa Jesus
nia alaˈa ˈana faˈinia na kini neˈe. Bore
ma noaˈa ta ngwae adulu kasi saefiloa
goˈo na kini neˈe, “Na tae neˈe ˈoko oga?”
Ma noaˈa kira kasi saefiloa goˈo sa Jesus,
“Faˈuta neˈe ˈoko alaˈa faˈinia na kini
neˈe?”
28 Ma na kini baera ka fai danga naˈa
ˈani na ru ni ngali kafoˈa nia, ma ka oli ˈi

fanoa, ma ka fata ˈuri fuana na ngwae ki
ˈi neˈeri.
29 “Muke leka maˈi, ˈiri muka lisia
ˈaumulu na taˈi ngwae neˈe nia faˈarongo
nau ˈani na ru ki taˈifau neˈe nau ku
sasiˈi. Sali niaˈa na ngwae ba God filia
taka niniˈa?”
30 Ma kika faˈasia na maˈe fanoa baera,
ma kira ka leka maˈi siana sa Jesus.
31 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo
nia ki kika saefiloa sa Jesus kira ka ˈuri,
“Ngwae faˈamanata ˈae, ˈania basi ta
fanga kwa!”
32 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau
ku toˈo ana na fanga ni ˈanilana nau neˈe
kamu kina.”
33 Ma na fafarongo nia ki, kira ka saefilo
kira kwailiu kira ka ˈuri, “Sali ta ngwae
ngali fanga maˈi fuana taka niniˈa?”
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Na
fanga nau naˈa neˈe roˈongaˈa sulia na
fatalana God neˈe nia kwate nau maˈi, ma
na faˈasuilana na raoˈa nia ki neˈe nia
kwatea fuaku fuana sasilana.
35 Aia, ma kamu toˈo ana na taˈi tar-
ifulaˈanga ba nia ˈuri, ‘Fai madamo ki
laˈu, sui mala na unuˈi loi ruˈanga.’ Ma
nau ku saea fuamuˈa, muke lisia basi na
ngwae ki neˈe kira leka maˈi. Kira ka
diˈia na oˈola neˈe nia maua naˈa, ma ka
kwaimasi naˈa fuana loilana.
36 God ke kwaiara nama na ngwae neˈe
nia loiru saena oˈola. Ma nia ka fikua
naˈa na alu ruˈa ˈuana na mauriˈa firi,
fasi ˈiri na ngwae neˈe nia fasi ru, ma
na ngwae neˈe ka loi ru, kera ka saeleˈa
taˈifau.
37 Ma na tarifulaˈanga ka mamana ana
neˈe nia fata ˈuri, ‘Taˈi ngwae nia fasi ru,
ma ta ngwae ka loia.’
38 Nau ku baˈe kamu fuana na loilana
ru ki saena oˈola neˈe noaˈa kamu kasi
rao ana. Osiˈana ti ngwae lala neˈe kira
rao ana ma kamu ka ngali sakongaˈi naˈa
ana leˈalana raolada.”
39 Ma na ngwae ˈoro ki ˈi saena na
fanoa neˈe ana na abaˈi kula neˈe ˈi
Samaria, kira faˈamamana ana sa Je-
sus, osiˈana na kini neˈe nia saea, “Nia
faˈarongo nau ˈani ru ki taˈifau neˈe nau
ku sasiˈi.”
40 Ma ana kaidaˈi kira ka leka maˈi
siana sa Jesus, kira ka ˈengoa fasi ˈiri nia
ka tua laˈu ˈana faˈinida. Ma sa Jesus ka
tua laˈu ˈi neˈeri sulia ro asoa ki.
41 Ma na ngwae ˈoro ki laˈu neˈe kira ka
faˈamamana, osiˈana na faˈarongoˈanga
sa Jesus ki.
42 Ma kira ka saea fuana na kini neˈe
ma kira ka ˈuri, “Kami faˈamamana naˈa
neˈeriˈa, ma noaˈa laˈu sulia na ru ba
ˈoko saeˈe fuamiˈa ki, bore ma duˈungana
lala neˈe kami tala rongoa ˈamiˈa na
fatalana logo. Ma mika saiana neˈe niaˈa
mamana naˈa neˈe Ngwae Faˈamauri ma-
mana fuana ngwae ki taˈifau.”
43 Buri ˈana sa Jesus faˈinia fafarongo
nia ki kira tua ana maˈe fanoa neˈe sulia
ro asoa ki sui, kira ka fiˈi leka ˈuana ˈi
Galili.
44 Sa Jesus ˈana talana neˈe nia fata ˈuri,
“Na ngwae ki noaˈa kira kasi fuˈusi doe
goˈo ana ta profet saena fanoa nia ˈana
talana.”
45 Ma kaidaˈi sa Jesus ka oli maˈi ˈuana
ˈi Galili, na ngwae neˈeri ki kira kwalo
nia, sulia kira leka logo ˈi Jerusalem ana
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ma kira ka
lisia na ru neˈe sa Jesus nia fuliˈi ˈi neˈeri
ki.

Sa Jesus nia gura na ngela taˈi ngwae ˈinotoˈa

46 Sui sa Jesus ka oli laˈu ˈuana ˈi Kena
na fanoa ˈi Galili, na kula ba nia rokisia na
kafo ka alu naˈa na waen. Ma ana kaidaˈi
nia tua ˈana ˈi neˈeri, na ˈalako taˈi ngwae
ˈinotoˈa faˈasia ˈi Kapaneam, nia mataˈi
ka doe liu.
47 Ma ana kaidaˈi ngwae neˈe rongoa sa
Jesus nia leka naˈa faˈasia ˈi Judea ma ka
oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Galili, nia ka leka
maˈi siana sa Jesus, ˈiri ka ˈengo nia fuana
lekaˈa faˈinia ˈuana ˈi Kapaneam, ˈiri ke
gura na ˈalako nia, osiˈana nia mataˈi ka
karangi mae naˈa.
48 Buri ˈana ngwae neˈe fata ˈunaˈeri ka
sui, sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Kamu oga
goˈo ˈamuˈa lisilana ru ni faˈanadaˈa ki
ma na ru ni ˈarefoˈanga ˈani ki, sui mala
kamu fiˈi faˈamamana aku.”
49 Sui bore ˈana sa Jesus ka fata
ˈunaˈeri, na ngwae neˈe nia inaˈu goˈo
ˈana ana fuana alaˈanga ˈuri fuana sa
Jesus, “Aofia kwa, ˈoke leka basi maˈi faˈi
nau, ˈasu ˈubani na ngela nau kata mae.”

50 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke
oli ˈamu, na ˈalako ˈoe nia ˈakwa naˈa.”
Ma na ngwae neˈe ka leka, osiˈana nia
faˈamamana ana na fatalana sa Jesus.
51 Ma kaidaˈi nia ka leka kwau ˈana
sulia tala, na ngwae rao nia ki, kira ka
lalili maˈi fuana faˈarongolana, ma kira
ka fata ˈuri, “Kwala araˈi ˈae, na ngela ba
ˈoe, nia ˈakwa naˈa, ma ka mauri naˈa!”
52 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka
saefiloda, “Agi asoa tae neˈe na ˈalako nau
nia ˈakwa ana?”
Ma kira olisia kika fata ˈuri, “Na
ˈakoˈakoˈanga sui faˈasia ˈi roˈoki ana
etana kadi sina ˈi asoa.”
53 Ma na maˈa ngela neˈe ka saiana agi
asoa ba sa Jesus saea naˈa na alaˈanga
ba kiri neˈeriˈa. Ma ˈi buri ˈana ru
neˈe, na ngwae ˈinotoˈa neˈe faˈinia na
ngwae ki taˈifau saena luma nia, kira ka
faˈamamana ana sa Jesus.
54 Ma ru neˈeri na ruana ru faˈanadaˈa
neˈe sa Jesus ka fulia ana kaidaˈi nia oli
maˈi faˈasia ˈi Judea ˈuana ˈi Galili.

5

Sa Jesus gura taˈi ngwae ana Sabat asoa ana mamaloˈanga

1 ˈI buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus ka
leka ˈuana ˈi Jerusalem, ana taˈi fafanga
Jiu ki.
2 ˈI Jerusalem, taˈi namo kafo nia teo
karangia na kula neˈe kira saea ˈani maˈe
taˈelo ana sipsip. Aia, ma ˈani alaˈanga
ngwae Jiu, kira saea na namo neˈeri ˈani
ˈi Betsaeda. Ma na lima taofa keta ki
neˈe kira teo ˈi ninimana na gwaˈi namo
neˈeri.
3-4 Ngwae ˈoro liu ki neˈe kira teo saena
taofa neˈeri ki. Ngwae neˈe kira mataˈi
ˈani kwalukaela mataˈinga matamata ki
kwailiu: ngwae maada ka rodo, ngwae
nonida taˈu ki, ma ngwae limada ma na
ˈaeda ka mae ki logo.*
5 Ma taˈi ngwae ka teo faˈi kira ˈi neˈeri,
nia mataˈi naˈa sulia uulu akwala ma
kwalu faˈi ngali ki.
6 Ma sa Jesus ka lisia nia teo goˈo ˈana
ana kula neˈeri, ma nia ka saiana neˈe nia
mataˈi ka tau liu naˈa, ma nia ka saefiloa
na ngwae neˈeri ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoko
oga ˈoke ˈakwa?”
7 Ma na ngwae mataˈi neˈeri ka olisia
sa Jesus ka ˈuri, “Araˈi kwa, noaˈa ta
ngwae fuana neˈe ka ngali nau kwau
ˈuana saena namo, ana kaidaˈi neˈe kafo
ka salongwetengwete. Ana kaidaˈi ki
taˈifau, kaidaˈi nau ku sasi faˈinia lekaˈa
saena kafo neˈe, ta ngwae leka naˈa ˈana
ˈi naˈo faˈasi nau.”
8 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Tataˈe, ˈoko
ngalia naˈa ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa
ˈamu.”
9 Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na
ngwae neˈeri ka leˈa naˈa, ma nia ka
tataˈe, ma ka ngalia naˈa ˈifitaˈi nia, ma
ka leka naˈa ˈana.
Ma na asoa neˈeri na Sabat asoa ana
mamaloˈanga.
10 Nia neˈe na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu
ki, kira ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe nia
ˈakwa naˈa, “Taˈena na asoa Sabat, ma ka
abu liu ana taki kia ki fuana ˈoko ngalia
na ˈifitaˈi ˈoe.”
11 Ngwae neˈeri ka fata ˈuri fuada, “Na
ngwae neˈe nia gura nau neˈe nia saea
nau ku ngalia ˈifitaˈi nau, ma nau ku fali.”
12 Ma kira ka saefiloa laˈu kira ka ˈuri,
“Ngwae tae neˈe saea ˈoko sasia na ru
neˈana kwa?”
13 Bore ma na ngwae neˈe ka kina logo
ˈana sa Jesus, osiˈana na ngwae ˈoro liu ki
neˈe kira tua ana kula neˈeri. Ma sa Jesus
ka leka naˈa ˈana ˈi safitada.
14 Ma ˈi buri ˈana naˈa, sa Jesus ka fiˈi
dao toˈona saena Luma Abu God, ma ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke fafarongo basi, ana
kaidaˈi neˈe, ˈoko leˈa naˈa. Ma ˈoko
kakari alifaˈi faˈasia abula taˈangaˈa ˈoe
ki, ˈasu ˈubani ta ru taˈa liu kata fiˈi
saungi ˈoe laˈu ˈi buri. Sulia ru neˈeri
ke baˈa taˈa ka tasa liufia ru neˈe eta
saungiˈo ˈi naˈo.”
15 Ana kaidaˈi ngwae neˈe nia ka ruˈu
naˈa ˈi maa faˈasia na Luma Abu God, nia
ka leka siana ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki,

* **5:3-4** 3b-4. Ti kerekereˈa ˈua kira ˈadoa verse neˈe, “Ti ngwae kira masia ana kaidaˈi toˈoa ki kafo ka etangia saolaˈanga, 4 osiˈana kira fia goˈo neˈe na taˈi ˈainsel God koso maˈi ma ka salonga na kafo neˈeri. Ma sa tai neˈe eta koso saena kafo burina neˈe nia salongwetengwete nia ke ˈakwa, sui bore ˈana ta mataˈinga tae neˈe nia toˈo ana.”

ma ka fata ˈuri fuada, “Sa Jesus ba nia
gura nau, ma nau ku ˈakwa laˈu.”
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, kira ka talaˈae
naˈa ana malimaeˈanga ana sa Jesus,
osiˈana nia gura na ngwae neˈe ana Sabat
asoa ana mamaloˈanga.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Diˈia
nama neˈe Maˈa nau nia rao sulia asoa ki,
nauˈa bore nau ku rao logo.”
18 Aia, ma osiˈana na alaˈanga neˈeri ki,
nia sasia ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki neˈe
manatada ka ngasingasiˈa liu fuana kike
saungia sa Jesus ka mae. Kira ka oga
saungilana, osiˈana nia kasi manata doe
ana falafala ki sulia na Sabat, ma osiˈana
logo neˈe nia saea God naˈa neˈe Maˈa
nia. Ma osiˈana neˈe nia ka ˈunaˈeri, nia
ka faˈataˈinia fasi nia ka bolo faˈinia God.
19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa. Nauˈa, na
Ngela God, ka ˈafitaˈi nau ku sasia ta ru
talaku. Nau ku saiana nau ku sasia goˈo
ˈaku ru neˈe nau ku lisia ana Maˈa nau
nia sasiˈi. Ma tae neˈe Maˈa nau ka sasiˈi,
nia logo neˈe nau ku sasiˈi.
20 Osiˈana Maˈa nau nia alafe fuaku,
ma nia ka faˈataˈinia fuaku na ru ki
taˈifau neˈe nia ka sasiˈi. Ma nia ke baˈa
faˈataˈinia logo fuaku na raoˈa doe ki laˈu
neˈe liufia mala guralana na ngwae neˈe,
ma muke ˈarefo liu ana ru niniˈa nau ku
sasiˈi.
21 Maˈa nau nia saiana ka taˈea ngwae
mae ki ma ka faˈamaurida. Ma ru
ˈunaˈeri logo neˈe nauˈa na Ngela nia, nai
baˈa sasia logo. Nau ku kwatea mauriˈa
logo fuana sa tai faˈida neˈe nau ku filida.
22 Maˈa nau taˈifilia noaˈa kasi mata-
langaˈinia ta ngwae, osiˈana nia kwatea
naˈa na mamanaˈanga fuana kwai mata-
langaˈinga fuana na Ngela nia.
23 Nia kwatea ru neˈe fuaku fasi ˈiri
na ngwae ki taˈifau kira ka fuˈusi doe
aku, diˈia logo neˈe kira fuˈusi doe ana na
Maˈa nau. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi fuˈusi
doe ana nauˈa, nia noaˈa kasi fuˈusi doe
logo ana Maˈa nau neˈe nia asungaˈi nau
maˈi.
24 “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa.
Diˈia sa tai neˈe nia rongoa na fata-
laku, ma ka faˈamamana ana God neˈe
nia asungaˈi nau maˈi, nia ka toˈo ana
mauriˈa firi. Noaˈa naisi matalangaˈinia
naˈa. Ma nia daofaˈi liu naˈa faˈasia
maeˈa, ma ka ruˈu naˈa saena mauriˈa
mamana.
25 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
kaidaˈi ke baˈa dao maˈi, ma nia ka dao
naˈa maˈi, fuana sa tai neˈe kira mae naˈa
ki, kira ke rongo nau, na Ngela God. Ma
sa tai neˈe kira roˈosuli nau, kira ke baˈa
mauri.
26 Ka diˈia na Maˈa neˈe na gwalona
mauriˈa mamana, ma nia kwate nauˈa,
na Ngela nia, nai baˈa diˈia logo gwalona
mauriˈa mamana fuana ngwae ki.
27 Ma nia ka kwatea naˈa mamanaˈanga
fuaku, fasi ˈiri nau ku matalangaˈinia na
ngwae ki, duˈungana neˈe nauˈa na Ngela
Ngwae.
28 Noaˈa kamu kasi ˈarefo ana ru neˈe,
kaidaˈi ke baˈa dao maˈi fuana ngwae
neˈe kira mae naˈa ki, kira ke baˈa rongo
nau,
29 ma kira ka ruˈu maˈi faˈasia na kilu
gwau kira ki, fasi ˈiri sa tai neˈe kira sasia
ru leˈa ki, kira ka tataˈe maˈi, ma kira ka
mauriˈa firi. Ma sa tai neˈe kira sasia ru
taˈa ki, kira ka tataˈe maˈi, ma kira ke
baˈa tua saena na kwai matalangaˈinga
firi.
30 Noaˈa nau kusi sasia ta ru sulia
manataku talaku. Nau ku saiana nau ku
matalangaˈinia ngwae sulia tae neˈe nau
ku rongoa God nia saea fuaku. Na kwai
matalangaˈi ˈanga nau nia saga taˈifau,
osiˈana God baˈe nau maˈi, ma nau ku
sasi sulia na tae ki neˈe nia oga, ma noaˈa
nau kusi sasi sulia na kwaiogaiˈanga nau
talaku.
31 “Diˈia nau ku faˈarongo ˈania ru
suli nauˈa talaku, noaˈa ta ngwae kasi
faˈamamana goˈo ana faˈarongoˈanga
nau.
32 Bore ma taˈi ngwae neˈe nia tua goˈo
ˈana, nia lala neˈe ka faˈarongo ˈani tae
neˈe nia saiana suli nau. Ma nau ku
saiana tae neˈe nia faˈarongo ˈani suli
nau nia mamana taˈifau.
33 Aia, ma kaumulu ba kwatea kwau
ngwae kamu ki siana sa John, ma nia
faˈarongo kamu ˈani ru mamana suli nau.
34 Noaˈa naisi riri goˈo ana ta ngwae
neˈe ka fata faˈamamana leˈa suli nau,
sui bore ˈana nau ku fata sulia fata
faˈamamana ˈanga sa John ˈiri ka ˈafi
kamu ˈuana mauriˈa faolu.

35 Ma sa John ka usulia ta faˈi unu neˈe
sina leˈa. Aia, ma sulia kaidaˈi tiˈitiˈi,
kamu ka saeleˈa sulia tae ki neˈe nia
saeˈe.
36 Bore ma nau ku toˈo logo ana
ru fuana fata faˈamamana ˈanga suli
nau neˈe talingaˈi ka liufia sa John:
na faˈamanata ˈanga nau ki faˈinia na
faˈanadaˈa neˈe nau ku fuliˈi ki. Ma na
ru neˈeri ki naˈa neˈe na raoˈa neˈe nau
ku sasiˈi sulia na Maˈa neˈe nia kwateˈe
fuaku nau ku sasiˈi. Na raoˈa neˈe nau ki
faˈamamana neˈe Maˈa nau neˈe asungaˈi
nau maˈi.
37 Ma na Maˈa ˈana talana logo neˈe
fata faˈamamana ˈani nau. Noaˈa kamu
ˈiri rongoa lingana, nama noaˈa kamu ˈiri
lisia maana,
38 ma noaˈa kamu kasi kwaloa goˈo
fatalana saena maurilamuˈa, osiˈana neˈe
noaˈa kamu ˈiri faˈamamana nau neˈe
nia asungaˈi nau maˈi.
39 Kamu ˈidufaˈi toˈomani na
Kerekereˈa Abu ki, osiˈana neˈe kamu fia
fasi kamu ke baˈa toˈo ana na mauriˈa
firi sulia. Ma na Kerekereˈa Abu neˈeri ki
nia faˈataˈinia ru mamana ki taˈifau suli
nau.
40 ˈIu ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa
kamu kasi oga goˈo lekaˈa maˈi siaku
fuana nau ku faˈamauri kamu.

41 “Ma nauˈa neˈe, noaˈa nau kusi lulu
ˈuana ta ngwae fuana ka fuˈusi doe aku.
42 Bore ma nau ku sai amuˈa neˈe noaˈa
kamu kasi toˈo goˈo ana ta alafeˈanga
fuana God.
43 Nau ku leka maˈi faˈinia na mamana
ˈanga Maˈa nau, bore ma noaˈa kamu
kasi kwalo nau goˈo. Aia, ma diˈia ta
ngwae nia leka maˈi ˈana faˈinia mamana
ˈanga nia talana, kamu ka kwalo sae-
saeleˈa ana.
44 Nia ˈunaˈeri osiˈana neˈe kamu oga
na ngwae ki kira ka tango kamu. Bore
ma noaˈa kamu kasi oga goˈo na sasilana
ru leˈa ki fasi ˈiri God ka tango kamu.
Ma diˈia nia ˈunaˈeri, nia ˈafitaˈi liu naˈa
fuana kamu ka faˈamamana nau.
45 Noaˈa laˈu nauˈa neˈe nai giosi kamu
ˈi naˈona Maˈa nau. Sa Moses ba nia
keresia na taki ki neˈe kamu faˈamamana
ana, niaˈa lala neˈe ke baˈa giosi kamu.
46 Diˈia kamu faˈamamana ana sa
Moses naˈa, fuila kamu ke faˈamamana
nau logo, osiˈana nia ba kerekere maˈi
sulia nauˈa.
47 Aia, ma osiˈana noaˈa kamu kasi
faˈamamana ana tae neˈe sa Moses nia
keresia suli nau, nia ˈafitaˈi liu fuamuˈa
muke faˈamamana ana tae ki neˈe nau ku
saea fuamuˈa.”

6

Sa Jesus sarea na lima toˈoni ngwae ki (Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; Luke 9:10-17)

1 Ma ˈi buri, sa Jesus ka toˈofolo ana na
ˈosi ˈi Galili neˈe kira saea laˈu ˈani ˈosi
ˈi Taebirias.
2 Ma taˈi fikuˈa doe ka leka ˈi burina,
osiˈana kira lisia na ru faˈanadaˈa ki
neˈe nia sasiˈi ˈani na guralana na ngwae
mataˈi ki.
3 Ma sa Jesus ka raˈe ˈi gwauna taˈi kula
neˈe fane, ma ka tua ˈi ano faˈinia na
fafarongo nia ki.
4 Ana kaidaˈi neˈeri, na Fangaˈa ana na
Daofaˈi Liuˈa na Jiu ki nia karangi naˈa.
5 Sa Jesus ka lia kali nia, ma ka lisia na
fikuˈa doe liu kira dao maˈi siana, ma ka
fata ˈuri fuana sa Filip, “ˈI faˈi neˈe kulu
ke folia ta fanga neˈe ke bolo fuana kulu
ka sarea ˈani na ngwae neˈe ki taˈifau?”
6 Nia ka fata ˈuri ˈani na ru neˈe fasi ˈiri
ka ilitoˈona sa Filip, ˈunaˈeri bore ˈana
nia ka sai naˈa ana ru neˈe nia ke baˈa
sasia.
7 Ma sa Filip ka olisia ka ˈuri, “Ta
ro talangaˈi mani* bore kasi bolo goˈo
faˈinia na folilana na fanga fasi ˈiri diˈia
kira ka fanga tiˈitiˈi bore ˈada ana.”
8 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki
sa Andrew, na ngwaefuta sa Simon Peter,
nia ka fata ˈuri,
9 “Taˈi ngela ngwane nia ˈi neˈe, ma nia
toˈo goˈo ana kala lima afu beret ki faˈinia
ro gwaˈi iˈa ki. Bore ma nia ˈafitaˈi ka
bolo faˈinia na ngwae ˈoro neˈe ki.”
10 Ma sa Jesus ka saea fuada ka ˈuri,
“Kamu ke saea fuana na ngwae ki, kira ka
tua ˈi ano.” ˈI neˈeri na karasi nia ˈoro liu
ana. Ma na ngwae ki taˈifau kira ka tua

* **6:7** ro talangaˈi mani Na ˈorolana mani neˈe nia bolo faˈinia folifoliˈa taˈi ngwae fuana kwalu madamo ki.

ˈi ano, ma nia bolo faˈinia na lima toˈoni ngwane ki.
11 Ma sa Jesus ka ngalia afu beret neˈeri ki, ma ka baˈatafea God, ma ka daroˈia fuana na ngwae ki neˈe kira tua ˈi neˈeri. Ma nia ka sasi ˈunaˈeri logo ana gwaˈi iˈa neˈeri ki. Ma kira taˈifau, kira ngali ka bolo faˈinia neˈe kira oga taˈifau.
12 Ma kaidaˈi kira abusu naˈa, nia ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, "Muke gonia naˈa ngisingisina fanga neˈe ore, fasi ˈiri noaˈa kulu kasi faˈali ta ru."
13 Ma kira ka goni taˈifau ana, ma kira ka faˈafungua taˈi akwala ma ro kokofi ki ˈani na ngisingisina fanga neˈe ore ana na lima afu beret ba kira ˈaniˈi ki.
14 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia ru faˈanadaˈa neˈe sa Jesus nia sasia, kira ka fata ˈuri, "Na profet ba nia ke baˈa dao maˈi saena na magalia, mamana naˈa niniˈa!"
15 Ma sa Jesus ka leka naˈa kwau ˈana faˈasi kira ˈuana na kula neˈe fane taˈifilia, osiˈana nia ka saiana kira karangi leka naˈa maˈi fuana suˈungaˈilana fasi ˈiri nia ka uu taˈi ngwae tatalafaˈa fuada.

Sa Jesus leka fafona ˈosi ˈi Galili (Matthew 14:22-33; Mark 6:45-52)

16 Ma ˈi saˈulafi ana kaidaˈi na sina karangi ka suu naˈa, na fafarongo nia ki kira ka koso naˈa ˈada ninimani ˈosi neˈeri.
17 Ma na rodo ka rodo naˈa maˈi. Sa Jesus noaˈa kasi dao ˈua siada. Ma kira ka taˈelia saena taˈi gwaˈi baru, ma kira ka toˈo folo ana ˈosi neˈeri ˈuana na maˈe fanoa kira saea ˈani ˈi Kapaneam.
18 Ma ka dao ana kaidaˈi neˈeri neˈe iru ka dao maˈi, ma na nafo ka magara liu.
19 Ma ana kaidaˈi kira faluta ka dao ana fulingana ta uulu nama ta fai agi asi,† kira lia kwau, ma kira ka lisia sa Jesus nia leka maˈi fafona ˈosi, ma ka leka karangia naˈa maˈi na gwaˈi baru. Ma na fafarongo nia ki kira ka fai araarai.
20 Ma sa Jesus ka fata ˈuri kwau fuada, "Noaˈa kamu kasi maˈu! Nau goˈo niniˈa!"
21 Ma ˈi buri ˈana na ru neˈe, nia ka raˈe faˈi kira saena baru, ma kira ka saeleˈa liu. Ma ˈasu bore ma, kira ka dao naˈa ana maˈe fanoa neˈe kira leka ˈuana.
22-23 Ma kaidaˈi nia dangi faolu naˈa maˈi, na ngwae ˈoro neˈe kira tua ˈua ana bali ˈosi loˈoko, kira lulu ˈuana sa Jesus ana kula ba sa Jesus baˈatafea God fafia na fanga ba kiri, ma ka fiˈi kwatea fuana ngwae ˈoro baera ki. Ma kira ka lia saiana taˈi gwaˈi baru goˈo ˈana neˈe teo ˈi neˈeri. Ma kira ka sai logo ana neˈe sa Jesus noaˈa kasi leka goˈo faˈinia na fafarongo nia ki saena na gwaˈi baru neˈeri. Ma kira ka sai logo ana neˈe fafarongo ki kira leka goˈo taˈifilida. Ma ti gwaˈi baru dao maˈi faˈasia ˈi Taebirias, kira leka maˈi, kira ka olo ˈi neˈeri.
24 Ma ana kaidaˈi neˈe fikuˈa neˈeri kasi lisia naˈa sa Jesus ma na fafarongo nia ki, kira taˈelia na gwaˈi baru ki, kira ka leka, kira ka lulu ˈuana sa Jesus ˈi Kapaneam.

Sa Jesus nia na beret ana mauriˈa

25 Ma kaidaˈi kira dao toˈona bali ˈosi neˈeri, kira ka saefilo ˈuri ana, "Ngwae faˈamanata kwa, kaidaˈi tae goˈo neˈe ˈoko leka logo maˈi ˈi neˈe kwa?"
26 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, kaumulu lulu ˈuaku, osiˈana neˈe kamu ˈania afu beret baera ki ma muka abusu, ma ka noaˈa laˈu duˈungana neˈe kamu malingaˈinia na fadalana na ru faˈanadaˈa ba nau ku sasiˈi ki.
27 Noaˈa kamu kasi rao ulafu laˈu ˈuana na fanga neˈe ke baˈa funu goˈo ˈana. Muke rao lala ˈuana na fanga neˈe ka kwatea mauriˈa firi fuamuˈa. Nauˈa, na Ngela Ngwae neˈe, nai baˈa kwatea fuamuˈa na fanga ana mauriˈa firi neˈeri, osiˈana God na Maˈa nia faˈataˈinia neˈe niaˈa naˈa neˈe asungaˈi nau maˈi."
28 Ta neˈe na ngwae ki kira ka saefilo nia kika ˈuri, "Na tae neˈe mike sasia fasi ˈiri kami ka sasia na raoˈa neˈe God nia oga fuaimili?"
29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Na kwaiogaiˈanga God nia ˈuri: Muke faˈamamana ana na ngwae neˈe nia kwatea maˈi."
30 Ma kira ka saefilo laˈu ˈuri ana, "Ta ru faˈanadaˈa faˈuta neˈe ˈoke baˈa

† **6:19** 5 nama 6 kilomita

fulia, fasi ˈiri kami ka lisia ma kami ka
faˈamamana amu? Ta tae neˈe ˈoko sasia?
31 Na koˈo kia ki kira ˈania na beret ba
kira saea ˈani ‘mana’ ˈi saena na abaˈi
kula kwasi, diˈia ba kira keresia naˈa ˈuri,
‘Sa Moses nia kwatea na beret faˈasia ˈi
langi fuada fuana ˈanilana.’ ”

32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa, sa Moses
noaˈa laˈu ba kwatea na beret faˈasia ˈi
langi fuamuˈa. Na Maˈa nau lala neˈe
kwatea na beret mamana faˈasia ˈi langi
fuamuˈa.
33 Na beret mamana neˈe God nia kwa-
tea, nia na ngwae neˈe ka koso maˈi
faˈasia ˈi langi, ma ka kwatea na mauriˈa
fuana na ngwae ki taˈifau saena na mag-
alia.”

34 Ma kira ka fata ˈuri fuana, “Kwala
araˈi kwa, toˈo ˈi taˈena ka oli ˈalaˈa, ˈoke
kwatea naˈa beret neˈe fuamiˈa.”

35 Sui sa Jesus ka fata ˈuri, “Nau naˈa
neˈe beret ana mauriˈa. Ma sa tai bore
ˈana neˈe ka leka maˈi siaku, nia ˈafitaˈi
ka fiolo laˈu. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
faˈamamana nau, nia ˈafitaˈi ka silikwaˈu
laˈu.
36 ˈIu, ma nau ku saea fuamuˈa ka sui
naˈa, sui bore ˈana neˈe muka lisi nau,
noaˈa kamu kasi faˈamamana nau.
37 Ngwae ki taˈifau goˈo neˈe Maˈa nau
nia kwateda fuaku, kira ke baˈa leka
taˈifau goˈo maˈi siaku. Ma sui bore ˈana
sa tai neˈe nia oga lekaˈa maˈi siaku,
noaˈa nau kusi ˈaila ˈania.
38 Nia ˈunaˈeri, osiˈana nau ku koso
maˈi faˈasia ˈi langi, ka noaˈa laˈu fuana
sasilana ru sulia kwaiogaiˈanga nau ki
talaku. Nau ku leka maˈi fuana sasilana
lala ru neˈe God asungaˈi nau maˈi neˈe
nia oga.

39 Tae neˈe God nia oga neˈe nau ku
dau sulia na ngwae ki taˈifau neˈe nia
kwateda fuaku, ma taˈi ai bore kasi
noˈana, fasi ˈiri ana asoa ˈisi nau ku fiˈi
taˈeda ˈuana na mauriˈa firi.
40 God na Maˈa nau nia oga sa tai
faˈida neˈe kira lia saiaku, ma kira ka
faˈamamana nau, kira ka mauri firi. Ma
nai baˈa taˈeda ˈuana mauriˈa ana asoa
ˈisi.”

41 Ma na ngwae ki kira ka talaˈae
kika ngununungunu buri naˈa ana niaˈa,
duˈungana neˈe nia fata ˈuri, “Nauˈa naˈa
neˈe beret neˈe koso maˈi faˈasia ˈi langi.”
42 Ma kira ka fata ˈuri fuada kwailiu,
“Na ngwae neˈe sa Jesus na ngela sa Josef
goˈo niniˈa, ma kulu sai goˈo ˈakulu ana
na maˈa nia, ma na teˈa nia. Ma ka faˈuta
neˈe nia ka saea fasi nia koso maˈi faˈasia
ˈi langi?”

43 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Muke
mango faˈasia na ngununungunuˈanga ˈi
safitamuˈa.
44 Maˈa nau neˈe asungaˈi nau maˈi.
Ma talitoˈona goˈo na ngwae neˈe Maˈa
nau talaˈida maˈi ˈuaku ki neˈe kike leka
maˈi siaku. Ma nai baˈa taˈeda ˈuana na
mauriˈa ana faˈi asoa ˈisi.
45 Na profet ki kira kerekere kira ka
ˈuri, ‘God nia faˈamanata na ngwae ki
taˈifau goˈo.’ Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
rongoa naˈa Maˈa ma ka ngalia naˈa saiˈi
ruˈa faˈasi nia, kira ka leka maˈi siaku.
46 Ma noaˈa ta ngwae kasi lisia na Maˈa.
Taˈifilia goˈo na ngwae neˈe ˈita maˈi
faˈasia God goˈo neˈe nia lisia na Maˈa.
47 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa
tai neˈe nia faˈamamana ana nauˈa, nia
ka mauri firi.
48 Ma nauˈa naˈa neˈe beret ana na
mauriˈa.
49 Na koˈo kamu ki kira ˈania na beret
ba kira saea ˈani ‘mana’ saena abaˈi kula
kwasi, ma kira ka mae goˈo ˈada.
50 Bore ma na beret neˈe koso maˈi
faˈasia ˈi langi, ta ngwae bore ˈana neˈe
ka ˈania, ˈafitaˈi nia ka mae.
51 Ma nauˈa naˈa neˈe beret ana na
mauriˈa faˈasia ˈi langi. Diˈia ta ngwae ka
ˈania na beret neˈe, nia ka mauri firi. Ma
na beret neˈeri naˈa neˈe fasiˈaku, neˈe
nau ku kwatea fasi ˈiri na ngwae ki saena
magalia kira ka mauri duˈungaku.”

52 Ma na ngwae ki kira ka talaˈae
olisuˈusuˈu ˈi safitada kwailiu, ma kira ka
fata ˈuri, “Na ngwae neˈe ke kwate faˈuta
ana na fasiˈana fuaka fuana ˈanilana
niniˈa?”
53 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa, diˈia
noaˈa kamu kasi ˈania na fasiˈaku, ma
noaˈa kamu kasi kwaˈufia na ˈabuku, nia
ˈafitaˈi liu muke mauri firi.
54 Ma sa tai neˈe ka ˈania na fasiˈaku,
ma ka kwaˈufia na ˈabuku, nia ka toˈo

ana na mauriˈa firi, ma nai baˈa taˈea ana
faˈi asoa ˈisi.
55 Duˈungana na fasiˈaku naˈa neˈe
beret mamana, ma na ˈabuku naˈa neˈe
ru ni kwaˈufilana mamana.
56 Ma sa tai neˈe ka ˈania na fasiˈaku,
ma ka kwaˈufia na ˈabuku, nia ka tua tari
aku, ma nau ku tua tari ana niaˈa.
57 God neˈe kwatea mauriˈa, nia neˈe
kwatea nau maˈi. Ma nau ku mauri logo
osiˈana niaˈa. Ka ˈunaˈeri logo sa tai neˈe
ka ˈani nau, nia ka mauri logo duˈungaku.
58 Ma nia naˈa neˈe beret neˈe koso maˈi
faˈasia ˈi langi. Ma nia noaˈa kasi diˈia
laˈu na beret ba na koˈo kia ki, kira ˈania,
ma kira ka mae naˈa. Bore ma sa tai bore
ˈana neˈe ka ˈania na beret neˈe, nia ka
mauri tua tua firi."
59 Sa Jesus ka saea na ru neˈe ki kaidaˈi
nia faˈamanata saena na luma fuana
foˈongaˈa ˈi Kapaneam.
60 Ma na fafarongo ˈoro nia ki neˈe kira
rongoa na ru neˈe sa Jesus nia saeˈe ki, ma
kira ka fata ˈuri, "Na faˈamanataˈanga
neˈe nia ˈafitaˈi liu. Sa tai neˈe ke baˈa
faˈamamana?"
61 Ma sa Jesus ka saiana na fa-
farongo nia ki kira ngununguru buri ana
duˈungana ru neˈe, ma nia ka fata ˈuri
fuada, "ˈUri ma na alaˈanga neˈeri nia
faˈali kamu?
62 Nia faˈuta diˈia neˈe kamu lisia
nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku oli ˈuana
na kula ba nau ku tua tua maˈi ana ˈi
naˈo?
63 Na ru neˈe ka kwatea na mauriˈa neˈe
na Anoˈi ru Abu. Ma na ngasingasiˈanga
ngwae, nia ru ˈoˈo goˈo ˈana. Ma na
alaˈanga neˈe nau ku saea fuamuˈa ki
neˈe kwate kamu ka toˈo ana na Anoˈi ru
Abu neˈe kwatea na mauriˈa.
64 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, ti ngwae
aumulu noaˈa kasi faˈamamana goˈo."
Osiˈana ˈita ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo, sa Jesus
ka saiana taˈifau naˈa sa tai ada neˈe
noaˈa kasi faˈamamana, ma sa tai neˈe ke
baˈa kwate nia fuana na malimae nia ki.
65 Ma nia ka fata laˈu ˈuri osiˈana neˈe ti
ngwae ada noaˈa kasi faˈamamana, "Nia
ba nau ku saea naˈa fuamuˈa neˈe noaˈa
ta ngwae kasi leka maˈi siaku, diˈia Maˈa
nau noaˈa kasi ngwaluda fuana."
66 Ma ka ˈita ana kaidaˈi neˈeri, na fa-
farongo ˈoro nia ki, kira abula matamata
naˈa ˈada, ma noaˈa kira kasi leka naˈa
faˈinia.
67 Ma sa Jesus ka saefiloa na akwala ma
ro ngwae fafarongo nia ki ka ˈuri, "ˈUri
ma kaumulu oga muke leka logo faˈasi
nau?"
68 Ma sa Simon Peter ka olisia ka ˈuri,
"Aofia kwa, ˈirai ma sa tai laˈu neˈe kami
ke leka siana? ˈAeˈo naˈa neˈe ˈoko toˈo
ana na alaˈanga ana na mauriˈa firi ki.
69 Ma kaimili faˈamamana, ma kami ka
saiana ˈaeˈo naˈa neˈe Ngwae Abu neˈe
ˈoko leka maˈi faˈasia God."
70 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Nauˈa neˈe
nau ku fili kamu naˈa akwala ma ro
ngwae ki. Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri,
taˈi ngwae ana kamuˈa nia diˈia na ano ˈi
ru taˈa."
71 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈunaˈeri,
nia ka sai goˈo ˈana ana sa Judas neˈeriˈa,
na ngela sa Simon Iskariot. Sa Judas sui
bore ˈana nia ta ngwae ana akwala ma ro
fafarongo nia ki, nia neˈe ke baˈa kwatea
sa Jesus fuana na malimae nia ki.

7

Sa Jesus faˈinia na ngwaefuta nia ki

1 Ma ˈi buri ˈana naˈa ru neˈe ki, sa
Jesus ka liu kalia goˈo ˈana maˈe fanoa
ˈi Galili ki, osiˈana noaˈa nia kasi oga
ˈua lekaˈa ˈuana ˈi Judea, duˈungana na
ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki kira oga
saungilana ˈi neˈeri.
2 Ma taˈi fangaˈa Jiu ki nia karangi naˈa.
Ma na fangaˈa neˈeri kira saea ˈania na
"Babala ki."
3 Aia, na ngwaefuta sa Jesus ki, kira
ka leka maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri
fuana, "ˈOke leka ˈuana ˈi Judea, ˈiri ˈoke
faˈataˈinia laˈu ti ru faˈanadaˈa, ˈiri na
fafarongo ˈoe ki kira ka lisia.
4 Osiˈana diˈia ta ngwae nia oga na ng-
wae ki kira ka rongoa na satana ma kira
ka saiana, noaˈa nia kasi sasi sofongaˈi
ana ta ru. Diˈia ˈoko sasia ru doe ˈoro
ki, nia leˈa fuana neˈe ˈoe leka ˈoko sasi
tafangaˈi ana, ˈiri neˈe na magalia taˈifau
kira ka saiana."
5 Na ngwaefuta nia ki kira fata ˈunaˈeri
fuana, osiˈana kiraˈa bore noaˈa kira kasi
faˈamamana goˈo ana niaˈa.

6 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa
nia kasi dao ˈua ana kaidaˈi fuana nai
leka. Bore ma kamu saiana muke leka
goˈo ˈamuˈa ana ta kaidaˈi bore ˈana. Ma
kaidaˈi ki taˈifau bolo goˈo ˈana fuamuˈa.
7 Ngwae saena magalia neˈe ki noaˈa
kasi toˈo ana ta ru fuana kira ka ˈaila ˈani
kamu. Bore ma nauˈa neˈe, kira ˈaila ˈani
nau, osiˈana nau ku sae tafangaˈi ana tae
ki neˈe kira sasiˈi ka taˈa.
8 Kamu ke leka ˈaumulu ana fangaˈa.
ˈIu, ma noaˈa nau kusi leka goˈo, osiˈana
noaˈa nia kasi dao ˈua ana kaidaˈi nau.”
9 Nia fata ˈunaˈeri ka sui, ma nia ka tua
laˈu ˈana ˈi Galili.

Sa Jesus leka ana fangaˈa ana Babala ki

10 ˈI buri ˈana na ai burina sa Jesus ki
kira leka naˈa ˈada ana fangaˈa doe neˈeri
ˈi Jerusalem, sa Jesus ka leka ˈi burida.
Ma nia ka leka ago goˈo ˈana, ˈasu ta
ngwae kata fiˈi saiana.
11 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira
ka lulu ˈuana safitana na fangaˈa neˈeri,
ma kira ka saefiloda kira ka ˈuri, “Na
ngwae baera nia naˈa ˈi faˈi?”
12 Ma ngwae ˈoro liu ki, kira ka kwaroro
ago suli nia kira ka ˈuri, “Na ngwae baera
niaˈa na ngwae leˈa.”

Ma ti ngwae kira ka saea, “Nia talaˈia
ngwae ˈoro liu ki fuana lekaˈa sulia na
sokeˈa nia ki.”
13 Sui bore ˈana kira ka fata ˈunaˈeri,
noaˈa ta ngwae ada kasi alaˈa tafa
goˈo ana manataˈanga kira ki sulia sa
Jesus, osiˈana kira maˈu ˈani ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki.
14 Na fangaˈa neˈe nia leka naˈa sulia
fai asoa ka sui naˈa mala, sa Jesus ka fiˈi
ruˈu kwau saena Luma Abu God, ma ka
fiˈi talaˈae ana faˈamanatalana na ngwae
ki.
15 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kaidaˈi
kira rongoa, kira ka ˈarefo liu ana
faˈamanataˈanga nia. Ma kira ka ˈuri,
“Ngwae neˈe noaˈa kasi saesaeˈi ru goˈo
maˈi ana ta fanoa. Ma ka faˈuta mo neˈe
nia ka saiana na ru ki taˈifau?”
16 Ana kaidaˈi sa Jesus ka rongo
kira, nia ka olisi kira ka fata ˈuri,
“Faˈamanataˈanga nau noaˈa laˈu na ru
nau, na ru God ˈana neˈe nia asungaˈi nau
maˈi.
17 Tai neˈe oga ka sasia na kwaiogai
ˈanga God, nia ke baˈa saiana tae neˈe
nau ku faˈamanata ˈani fuana ngwae ki,
diˈia nia ka leka maˈi faˈasia God, nama
na manataˈanga nau ki goˈo ˈaku talaku
neˈe nau ku faˈarongo ˈani.
18 Diˈia ngwae ka faˈarongo goˈo ˈana
ˈani ru sulia na manataˈanga nia ki ta-
lana, nia oga goˈo ˈana fuana ngwae ki
kira ka tangoa. Bore ma na ngwae neˈe
nia oga ngwae ki kira ka tangoa na ngwae
neˈe nia asungaˈinia maˈi niaˈa neˈe na
ngwae mamana, ma noaˈa nia kasi saiana
sokeˈa.”
19 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Sa
Moses ba kwatea naˈa taki ki fuamuˈa.
Ma noaˈa ta ngwae ana kamuˈa kasi sasi
goˈo sulia taki neˈeri ki. Ma faˈuta neˈe
kamu ka oga muke saungi nau nai mae?”
20 Ma na ngwae neˈe kira fiku ana kula
neˈeri, kira ka fata ˈuri, “ˈAeˈo neˈana na
ano ˈi ru taˈa nia manu amu! Sa tai neˈe
oga ke saungiˈo kwa?”
21 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Nau
ku gura taˈi ngwae ana Sabat asoa ana
mamaloˈanga, ma kamu ka ˈarefo liu ana.
22-23 Ma kamu saiana sa Moses kwatea
taˈi taki fuaumulu, fuana kala ngela ng-
wane kamu ki ˈiri kira ka ˈolo faˈataˈinia.
(Ma noaˈa laˈu sa Moses neˈe etangia,
bore ma na koˈo bora kamu ki lala maˈi
ˈi naˈo.) Si diˈia kaidaˈi leˈa fuana kamu
ka ˈolo faˈataˈinia ana ngela kamu ki
nia fuli naˈa ana na Sabat, kamu ka
sasi nama, sui bore ˈana faˈi asoa ana
mamaloˈanga ana Sabat ˈiri neˈe kamu
kasi ˈoia na taki sa Moses sulia ˈolo
faˈataˈinia ˈanga. Diˈia nia leˈa fuana
kamu ka ˈolo faˈataˈinia ana Sabat, ma
faˈuta mo neˈe kamu ka saetaˈa fuaku
kaidaˈi ba nau ku gura na ngwae baera
ana Sabat asoa ana mamaloˈanga?
24 Noaˈa kamu kasi matalangani nau
laˈu sulia na liaˈi ngwae ana ru kamu lisia
goˈo ˈamuˈa ˈi maa ki. Bore ma muke
kwai matalangaˈi lala ˈani ˈoloˈoloˈa.”

Ti ngwae fia sa Jesus neˈe na Christ

25 Ma ti ngwae ˈi Jerusalem kira ka fata
ˈuri, “Na ngwae neˈe goˈo ba na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki kira oga saungilana!

26 Lia basi! Ngwae neˈe nia fata
tafangaˈi goˈo ˈana, ma noaˈa kira kasi
saea goˈo ta ru olisia niaˈa. Kira ka saiana
taka neˈe niaˈa na Christ, na ngwae ba
God filia fuana faˈamaurilana ngwae ki!
27 Bore ma kaidaˈi na Christ ke leka
maˈi, noaˈa ta ngwae kasi saiana na kula
neˈe nia leka maˈi faˈasia. Ma na ngwae
neˈe, kulu sai goˈo ˈakulu ana kula neˈe
nia leka maˈi faˈasia.”
28 Aia, ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus
ka faˈamanata na ngwae ki saena Luma
Abu God. Ma nia ka fata doe ka ˈuri, “ˈUri
ma kamu sai mamana aku, ma kamu ka
saiana kula neˈe nau ku leka maˈi faˈasia?
Bore ma noaˈa nau kusi leka maˈi ˈani na
mamana ˈanga nau talaku! Ma na ngwae
neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia saea ru
mamana ki taˈifau, ma noaˈa kamu kasi
sai goˈo ana niaˈa.
29 Bore ma nau ku saiana, osiˈana nia
neˈe nia asungaˈi nau maˈi, ma nau ku
leka maˈi faˈasia.”
30 Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki kira ka oga daulana, bore
ma ka ˈafitaˈi, osiˈana kaidaˈi nia noaˈa
kasi dao ˈua fasi ˈiri kira ka sasi ˈunaˈeri
ana.
31 Sui bore ˈana kira ka oga sasilana na
ru neˈeri, ˈorolana ngwae ˈi saena fikuˈa
neˈeri kira faˈamamana ana niaˈa. Ma
kira ka fata ˈuri, “Talitoˈona na Christ
goˈo neˈe saiana ka fulia na faˈanadaˈa
nini nia fuliˈi ki.”
32 Ma ana kaidaˈi neˈe Farasi ki kira
rongoa ngwae ki kira kwaroro ˈada sulia
sa Jesus ˈunaˈeri, kira faˈinia na fata abu
doe ki, kira ka kwatea kwau ti ngwae folo
neˈe kira folo ˈafia Luma Abu God, fasi
ˈiri kira ka daua ana kaidaˈi neˈeri.
33 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Nai baˈa
tua faˈi kamu goˈo ˈaku sulia kala kaidaˈi
dokodoko, ma nai baˈa oli logo ˈaku siana
na ngwae neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
34 Sui kamu ke baˈa lulu nau, ma ke
baˈa ˈafitaˈi kamu ka dao toˈoku. Osiˈana
nia ˈafitaˈi kamu ka dao ana kula neˈe nai
baˈa tua ana.”
35 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira
ka lokoˈi ru ˈada ˈi safitada kwailiu kika
ˈuri, “Ngwae neˈe ke baˈa leka ˈuana ˈi
faˈi neˈe noaˈa kulu kasi lisia? ˈUri ma
nia ka leka ˈuana fanoa Grik ki, na kula
neˈe ti ngwae akulu kira tua maˈi ana, fasi
ˈiri ka faˈamanatada taˈifau?
36 Ma nia ka saea logo kulu ke baˈa
lulu ˈuana, ma noaˈa kulu kasi lisia niaˈa,
osiˈana noaˈa kulu kasi saiana daoˈa ana
kula neˈe nia ke baˈa tua ana. Aia, ma na
tae neˈe teo saena manatana ana kaidaˈi
nia fata ˈunaˈeri?”

Na Anoˈi ru Abu nia diˈia na kafo mauri

37 Aia, ma ana faˈi asoa ˈisi ana fangaˈa
neˈe, niaˈa faˈi asoa ˈinotoˈa ka tasa. Ma
ana faˈi asoa neˈeri, sa Jesus ka tataˈe ka
uu, ma ka fata doe ka ˈuri, “Sa tai bore
ˈana neˈe nia silikwaˈu, nia ka leka maˈi
siaku ka kwaˈu ˈana.
38 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
faˈamamana nau, nia ke baˈa diˈia tae
ba na Kerekereˈa Abu nia saea, ‘Na kafo
mauri ke baˈa igo maˈi faˈasia na mauri-
lana.’ ”✡
39 Ma sa Jesus ka saea ru neˈe, osiˈana
na Anoˈi ru Abu neˈe ke baˈa leka maˈi
fuada sa tai neˈe kira faˈamamana ana.
Aia ana kaidaˈi neˈeri, God noaˈa kasi
kwatea ˈua maˈi na Anoˈi ru Abu siana
sa tai neˈe kira faˈamamana, osiˈana sa
Jesus noaˈa kasi fane ˈua fasi ˈiri ke oli
ˈuana saena ˈinotoˈanga nia.
40 Ti ngwae ana fikuˈa neˈe, kira rongoa
fatalana sa Jesus, kira ka ˈuri, “Ngwae
neˈe nia na profet ˈinotoˈa neˈe kulu
masia!”
41 Ma ti ngwae kira ka saea, “Nia
na Christ, na ngwae ba God filia fuana
faˈamaurilana ngwae ki!”
Aia, ma ti ngwae laˈu, kira ka saea,
“Na ngwae filia noaˈa kasi leka laˈu maˈi
faˈasia ˈi Galili!
42 Osiˈana na Kerekereˈa Abu nia saea
na Christ ke baˈa futa maˈi ana kwalafa
sa David na ngwae tatalafaˈa, ma ke futa
ˈi Betlehem, maˈe fanoa neˈe sa David nia
doe logo maˈi ana.”
43 Ma na ngwae neˈe ki, noaˈa kira kasi
alua goˈo taˈi manataˈanga sulia sa Jesus.
44 Ma bali ana ngwae kira oga liu kira
ka daua sa Jesus, bore ma noaˈa ta ngwae
kasi sasia goˈo ta ru ana.
45 Na ngwae folo baera ki noaˈa kira
kasi daua goˈo sa Jesus, ma kira oli kwau
siana na fata abu doe ki, ma na Farasi

✡ **7:38** Esikiel 47:1; Sekaraea 14:8

ki. Ma kaidaˈi kira dao naˈa, na fata
abu doe ki, ma na Farasi ki, kira ka fata
ˈuri, “Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi ngalia
maˈi?”
46 Ma kira ka olisida ˈuri, “Kaimili
ˈarefo liu ana niaˈa, osiˈana noaˈa ta
ngwae kasi alaˈa ˈunaˈeri diˈia niaˈa.”
47 Na Farasi ki kira ka fata ˈuri fuada,
“Sali kaumulu faˈamamana logo ˈaumulu
ana sokeˈa nia ki taka?
48 Noaˈa ta ngwae ana faˈinaˈonaˈo
kulu ki nama ta Farasi, kira kasi
faˈamamana goˈo ana!
49 Na fikuˈa neˈeri goˈo ˈana neˈe kira
faˈamamana ana niaˈa. Ma noaˈa kira
kasi sai goˈo ana na taki sa Moses ki. Nia
ˈunaˈeri ma God ke baˈa kwaiˈida.”
50 Aia, ma taˈi ngwae ana na Farasi ki
satana sa Nikodimas ba nia leleka maˈi
siana sa Jesus ˈi naˈo, nia ka fata ˈuri
fuana na Farasi ki,
51 “Na taki kulu ki ba saea noaˈa kulu
kasi matalangani ta ngwae si diˈia noaˈa
kulu kasi rongo leˈa ana fatalana ka
sui mala kulu fiˈi ngalia maˈi fuana na
matalangaˈi lana.”
52 Ma kira ka fata ˈuri fuana sa Nikodi-
mas, “ˈIrai ma ˈaeˈo logo ta ngwae faˈasia
ˈi Galili niniˈa? Diˈia ˈoko toˈomaˈi leˈa
ana Kerekereˈa Abu, ˈoko lisia talamu. Na
profet ˈinotoˈa neˈe kulu masia noaˈa kasi
baˈa leka goˈo maˈi faˈasia ˈi Galili!”

Na kini kakabara

53 Aia, ngwae ki taˈifau kira oli naˈa
ˈuana na luma kira ki,

8

1 bore ma sa Jesus ka raˈe ˈuana
gwauna faˈi ua neˈe kira saea ˈani Olif.*
2 Ma ˈi ˈofodangi laˈa bilabila ana faˈi
asoa ˈi buri, nia ka oli laˈu ˈuana saena
Luma Abu God. Ma na fikuˈa doe liu, kira
ka fiku kalia niaˈa, ma nia ka tua ˈi ano,
ma ka faˈamanatada.
3 Ma na ngwae faˈamanata ana taki ki,
ma na Farasi ki, kira ka ngalia maˈi taˈi
kini neˈe kira daua faˈinia ˈusuˈa. Ma
kira ka faˈa uua ˈi safitada.
4 Ma kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Ngwae faˈamanata ˈae, na kini neˈe
kami daua faˈinia ˈusuˈa.
5 Aia, ma ˈi saena na taki neˈe sa Moses
nia kwatea fuaka ki, nia saea fasi neˈe
kini ˈuri, kika ˈuia ˈani na fau ˈiri nia ka
mae. Ma na tae neˈe ˈoko saea ana niaˈa
kwa?”
6 Kira saea ru neˈe ˈiri kira ka ilitoˈona
fuana kika dao toˈona ta ru, fasi ˈiri kira
ka giosia ˈani sa Jesus.
Ma sa Jesus ka gwauru ˈana ˈi ano, ma
ka kerekere ˈani ˈuˈuna ˈi fafona ano.
7 Ma kaidaˈi kira saefilo goˈo ˈada, nia
ka tataˈe, ma ka fata ˈuri fuada, “Sa tai
amuˈa neˈe noaˈa kasi sasia ta ru taˈa, nia
ke eta ˈuia ˈani ta gwaˈi fau.”
8 Sui, nia ka gwauru laˈu, ma ka
kerekere laˈu ˈi fafona ano.
9 Ma kaidaˈi kira rongoa ru neˈe, kira ka
leka naˈa ˈada, taˈi taˈi ngwaeˈa, talaˈae
ana na ngwae ngwaro ki. Ma kira ka
faˈasia sa Jesus ka tua naˈa taˈifili nia
faˈinia na kini baera neˈe nia uu goˈo ˈana
ˈi neˈeri.
10 Ma nia ka tataˈe laˈu, ma ka fata ˈuri,
“Kini neˈe ˈae, na ngwae baera ki, kira
naˈa ˈi faˈi? Nia faˈuta? Noaˈa ta ngwae
ada kasi ore naˈa fasi ˈiri nia matalangaˈi
ˈoe kwa?”
11 Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Ngwae
ˈaˈana ˈae, noaˈa naˈa ta ngwae.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ma
nauˈa bore, noaˈa nau kusi matalangaˈi
ˈoe logo. ˈOke leka naˈa ˈamu, ma talaˈae
taˈena noaˈa ˈoe kosi sasia naˈa ta ru taˈa
laˈu.”

Sa Jesus neˈe na madakolaˈanga

12 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana
Farasi ki, “Nauˈa neˈe, nau ku diˈia na
madakolaˈanga fuana ngwae ki saena
magalia neˈe. Ngwae neˈe nia leka
maˈi suli nau, noaˈa nia kasi liu ˈi
saena maˈerodo. Nia ka liu saena
madakolaˈanga, ma nia ke baˈa mauri
firi.”
13 Ma na Farasi ki kira ka fata ˈuri
fuana, “ˈAeˈo ˈamu talamu neˈe ˈoko
faˈarongo ˈaniˈo. Na fatalamu sulia ˈaeˈo
talamu noaˈa kasi mamana.”
14 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa goˈo.
Sui bore ˈana nau ku faˈarongo ˈani nau
talaku, tae neˈe nau ku saeˈe ki niˈi
mamana, osiˈana nau ku saiana kula neˈe
nau ku leka maˈi faˈasia, ma ˈi faˈi neˈe

* **8:1** Kira saea ˈani ua Olif, osiˈana neˈe ˈai olif ki ˈoro ˈi neˈeri.

nai baˈa leka ˈuana. Ma noaˈa kamu kasi
sai goˈo ana kula neˈe nau ku leka maˈi
faˈasia, ma kula neˈe nai baˈa leka ˈuana.
15 Kamu matalangani ru ki sulia man-
ataˈanga ngwae saena magalia neˈe goˈo
ˈana. Aia, ma noaˈa nau kusi matalangani
ta ngwae.
16 Bore ma diˈia nau ku matalangani ta
ngwae, nau ku matalangaˈi sulia manata
ˈanga saga. Nau noaˈa kusi matalangani
ta ngwae taˈifili nau, ma keroˈo taˈifau
goˈo Maˈa neˈe nia asungaˈi nau maˈi
neˈe rao faˈi nau.
17 Na taki kamu ki saea ka sui naˈa, diˈia
ro ngwae ki kira alangaˈi sulia ta ru, tae
neˈe kera saea nia mamana.
18 Nau ku faˈarongo ˈani nau talaku, ma
na Maˈa neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia
logo neˈe ka faˈarongo ˈani nau.”
19 Sui, kira ka saefiloa sa Jesus kika ˈuri,
“ˈUri ma maˈa ˈoe nia ˈi faˈi kwa?”
Ma sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi saiaku ma na Maˈa nau bore.
Diˈia kamu saiaku, kamu ka sai logo ana
Maˈa nau.”
20 Sa Jesus ka saea na ru neˈe ki ana
kaidaˈi nia faˈamanata na ngwae ki ˈi
saena Luma Abu God, ˈi saena agi luma
neˈe kira alua kufikufi ru neˈe kira alua
ˈani na kwatea kira ki ˈi saena. Aia, ma
ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa ta ngwae kasi
daua goˈo, osiˈana noaˈa kasi dao ˈua ana
kaidaˈi nia.

Nia ˈafitaˈi kamu ka leka ˈuana na kula neˈe nai baˈa leka ˈuana

21 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada,
“Nai baˈa leka, ma muke baˈa lulu nau.
Ma muke baˈa mae, ma God noaˈa kasi
rufuanata goˈo ana taˈangaˈa kamu ki.
Ma nia ˈafitaˈi kamu ka leka ana kula neˈe
nai baˈa leka ˈuana.”
22 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira
ka fata ˈuri, “Nia saea ni ke baˈa ˈafitaˈi
goˈo kulu ka leka ˈuana kula neˈe nia ke
baˈa leka ˈuana. ˈUri ma nia ke baˈa
saungi nia ˈana talana taka?”
23 Sa Jesus ka olisi kira ka fata ˈuri,
“Kaumulu leka maˈi faˈasia na fanoa neˈe
ˈi ano goˈo. Bore ma nau ku leka maˈi
faˈasia ˈi langi. Kaumulu neˈe faˈasia na
magalia neˈe. Ma nauˈa noaˈa laˈu faˈasia
na magalia.
24 Nia neˈe, nau ku saea ka sui naˈa
muke baˈa mae, ma God noaˈa kasi rufua-
nata ana taˈangaˈa kamu ki. Nia mamana
naˈa, diˈia noaˈa kamu kasi faˈamamana
neˈe Nauˈa Niniˈa,† God noaˈa kasi rufua-
nata ana taˈangaˈa kamu ki.”
25 Sui kira saefiloa kira ka ˈuri, “ˈUri ma
ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
Ma sa Jesus ka olisida ka fata ˈuri, “Nau
niniˈa diˈia nama ba nau ku eta saea naˈa
fuamuˈa saena faˈamanataˈanga nau ki.
26 Nau ku toˈo ana na ru ˈoro liu ki neˈe
nau ku saiana nau ku alaˈa suli kamu
fuana matalangaˈilamuˈa ˈani. Ngwae
neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia neˈe na
ngwae mamana. Aia, ma tae neˈe nia saea
fuaku, nia neˈe nau ku saea fuana ngwae
ki taˈifau.”
27 Ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana neˈe
sa Jesus nia fata sulia Maˈa nia maˈi ˈi
langi.
28 Nia neˈe, nia ka fata ˈuri fuada,
“Kaidaˈi muke alu nau, na Ngela Ngwae,
fafona ˈai rara folo, muke saiaku neˈe Nau
Niniˈa. Ma ana kaidaˈi neˈeri, muke baˈa
saiana neˈe noaˈa nau kusi sasia ta ru
sulia na manatalaku talaku. Bore ma nau
ku saea goˈo ru neˈe Maˈa nia faˈamanata
nau ˈani, nia neˈe nau ku saeˈe fuamuˈa.
29 ˈIu, ma Maˈa neˈe nia asungaˈi nau
naˈa maˈi, nia ka tua faˈi nau sulia
asoa ki. Noaˈa nia kasi danga ˈani
nau, duˈungana nau ku sasia ru neˈe nia
faˈasaeleˈa nia sulia asoa ki.”
30 Ma ngwae ˈoro ki kira ka
faˈamamana ana sa Jesus, kaidaˈi kira
rongoa nia saea na ru neˈeri ki.

Sa Jesus faˈinia sa Abraham

31 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae
neˈe kira faˈamamana ana niaˈa ki, “Diˈia
muke sasi sulia na faˈamanataˈanga nau
ki, kamu na ngwae fafarongo mamana
nau ki naˈa.
32 Ma muke baˈa saiana ru mamana ki
sulia God, ma na ru mamana sulia God ki
neˈe kwate kamu ke tua aloge.”
33 Kira olisia sa Jesus, kira ka ˈuri,
“Kami na ngwae ana kwalafa sa Abraham

† **8:24** Na sata neˈe, “Nauˈa Niniˈa,” ba God saea ˈani niaˈa talana saena. Aesea 41:4, 43:10-13,25, 46:4, 48:12 ma Diutronomi 32:39

ki naˈa. Noaˈa kami ˈisi rao ˈoˈo laˈu fuana ta ngwae. Faˈuta neˈe ˈoko saea mike tua aloge?”

34 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa. Ngwae neˈe kira roˈosulia na falafala taˈa ki, na falafala taˈa neˈeri ki neˈe gwaungaˈi fafida, ma kira ka rao ˈoˈo naˈa ˈada ˈi olofana.

35 Na ngwae neˈe nia tua aloge, nia neˈe na ngwae neˈe nia futa ana kwalafa, ma ka toˈo ana mamanaˈanga fuana tuaˈa saena luma maˈa nia. Ma na ngwae neˈe ka rao ˈoˈo goˈo ˈana, nia noaˈa kasi tua mamana ana kwalafa.

36 Nia neˈe, diˈia nauˈa, na Ngela God, nau ku faˈasakadola kamu, nia neˈe kamu fiˈi aloge mamana.

37 Nau ku saiana kamu na ngwae ana kwalafa sa Abraham. Ka ˈunaˈeri bore ˈana ma, kamu ka oga saungilaku, osiˈana noaˈa kamu kasi oga goˈo sasiˈa sulia na faˈamanataˈanga nau ki.

38 Nau ku fata sulia tae neˈe Maˈa nau nia faˈataˈinia fuaku. Aia, ma kamu ka sasia tae ki neˈe maˈa kamu nia saeˈe fuamuˈa.”

39 Kira olisia sa Jesus kira ka ˈuri, “Maˈa kami naˈa neˈe sa Abraham!”

Sa Jesus ka ˈuri fuada, “Diˈia kamu na kwalafa sa Abraham ki mamana, muke sasia logo na ru neˈe nia saunganiˈi ki.

40 Aia, ma nau ku saea goˈo ˈaku na ru mamana ki neˈe nau ku rongoa maˈi faˈasia God fuamuˈa sulia asoa ki. Bore ma kamu ka oga goˈo ˈaumulu saungilaku. Bore ma sa Abraham noaˈa kasi sasia goˈo ta ru ˈunaˈeri.

41 Kamu sasia goˈo ˈamuˈa na ru neˈe maˈa kamu nia sasiˈi ki.”

Kira ka fata ˈuri fuana, “Taˈifilia God goˈo neˈe Maˈa kaimili, ma kaimili neˈe na ngela mamana nia ki.”

42 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Diˈia God neˈe maˈa kamu mamana, muke alafe fuaku, osiˈana neˈe nau ku leka maˈi faˈasia God, ma nau ku tua faˈi kamu ˈi neˈe. Noaˈa nau kusi leka maˈi sulia na mamana ˈanga nau talaku. God neˈe asungaˈi nau maˈi.

43 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi rongo saiana fatalaku re? Nia ˈunaˈeri osiˈana noaˈa kamu kasi oga goˈo rongolana.

44 Aia, ma kamuˈa neˈana, na maˈa kamu neˈe sa Saetan naˈa. Nia neˈe, kamu ka oga sasilana na ru ki, diˈia logo neˈe nia sasiˈi. Sa Saetan neˈe nia na ngwae fuana saungwaeˈa naˈa, sulia nia ˈita ka sasia ˈua naˈa maˈi. Ma nia ka kina na mamanaˈanga, osiˈana noaˈa nia kasi toˈo ana ta tae neˈe ka mamana ana niaˈa. Kaidaˈi nia sokea ˈana ta ngwae, na falafala nia naˈa neˈeriˈa, duˈungana nia neˈe ngwae fuana sokeˈa naˈa, ma nia neˈe maˈa naˈa fuana na ngwae soke ki taˈifau.

45 Ma ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ru neˈeri neˈe sasia noaˈa kamu kasi oga goˈo faˈamamana laku.

46 Ma sa tai amuˈa neˈe saiana ka faˈataˈinia na tae neˈe nau ku sasia ka taˈa ana? Noaˈa! Aia, ma faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi faˈamamana nau, kaidaˈi nau ku saea ru mamana ki fuamuˈa?

47 Aia, sa tai neˈe kira ˈita maˈi siana God, kira saiana kira ka rongo sulia na fatalana. Ma kamuˈa neˈe, noaˈa kamu kasi ˈita maˈi ana God. Ma nia neˈe ka sasia noaˈa kamu kasi sailinga.”

48 Sui, kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Na ru ba kami saea suliˈo nia mamana ba kami saea ˈaeˈo ngwae faˈasia Samaria, ma ˈoko toˈo ana na ano ˈi ru taˈa.”

49 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Noaˈa goˈo, noaˈa nau kusi toˈo ana ta anoˈi ru taˈa. Ma nau ku faˈaˈinotoˈa na Maˈa nau, bore ma noaˈa kamu kasi faˈaˈinotoˈa goˈo nauˈa.

50 Ma noaˈa nau kusi oga goˈo neˈe na ngwae ki kira ka fuˈusi ˈinotoˈa aku. Maˈa nau lala neˈe nia oga fuana ngwae ki kira ka fuˈusi ˈinotoˈa aku. Ma niaˈa logo neˈe ke baˈa kwai matalangaˈi ˈani ˈoloˈoloˈa.

51 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa tai neˈe nia sasi sulia faˈamanataˈanga nau, noaˈa nia kasi mae.”

52 Sui kira olisia sa Jesus kira ka fata ˈuri, “Kaimili fiˈi saiamu, neˈe ˈoko toˈo ana anoˈi ru taˈa! Sulia koˈo kia sa Abraham nia mae naˈa, ma na profet ki logo kira ka mae. Faˈuta neˈe ˈoko saea diˈia ngwae sasia sulia faˈamanataˈanga ˈoe, noaˈa nia kasi mae?

53 Koˈo kia sa Abraham nia na ngwae ˈinotoˈa, bore ma nia mae naˈa. Ma ˈaeˈo neˈe, ˈoko fia fasi ˈoko ˈinotoˈa ka liufia sa Abraham kwa? Ma na profet ki logo ba kira mae naˈa. ˈIrai ma ˈoko saeˈo mo ˈania sa tai?”
54 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Diˈia nauˈa goˈo ˈana neˈe nau ku fuˈusi ˈinotoˈa ana nauˈa talaku, ˈirai ˈinotoˈanga nau nia ru ˈoˈo goˈo ˈana. Aia, ma na ngwae fuana neˈe ka fuˈusi ˈinotoˈa aku neˈe Maˈa nau neˈe kamu saea nia neˈe God kamu.
55 Sui bore ˈana, noaˈa kamu kasi saiana goˈo God. Ma nau ku saiana niaˈa. Bore ma diˈia nau ku saea noaˈa nau kusi saiana, nau ku diˈia logo kamuˈa neˈe kamu sai liu ana sokeˈa. Aia, ma nau ku sai leˈa liu naˈa ana, ma nau ku sasi sulia fatalana.
56 Ma na koˈo kamu sa Abraham nia saeleˈa liu, osiˈana nia lisia naˈa daolaku maˈi. Ma nia ka lisia naˈa, ma ka saeleˈa liu sulia.”
57 Ma kira ka fata laˈu ˈuri fuana, “Kwaraˈae! Lima akwala faˈi ngali ki kasi sui ˈua fafia futa lamu, ma ˈoko saea ˈoko lisia sa Abraham kwa?”
58 Sa Jesus ka olisi kira ka fata ˈuri, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa: Kaidaˈi sa Abraham noaˈa kasi futa ˈua, Nau Niniˈa, nau ku tua naˈa.”
59 Ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ngalia naˈa fau ki fuana ˈuimaelana, duˈungana nia fata ˈunaˈeri. Sui, nia ka ago naˈa faˈasi kira, ma ka leka naˈa faˈasia na Luma Abu God.

9

Sa Jesus nia gura na ngwae maana rodo

1 Kaidaˈi sa Jesus nia liliu ˈana, nia ka lisia taˈi ngwae neˈe maana rodo ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi nia futa ana.
2 Ma na fafarongo nia ki kira saefilo nia kira ka ˈuri, “Ngwae faˈamanata ˈae, na taˈangaˈa sa tai neˈe sasia na maana na ngwae neˈe ka rodo ˈita naˈa maˈi ana futalana kwa? Na abula taˈangaˈa nia ˈana talana nama na abula taˈalana na maˈa nia ma na teˈa nia?”
3 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Na maa rodo neˈe saungia, noaˈa laˈu sulia na abula taˈangaˈa nia ˈana talana, ma noaˈa laˈu na abula taˈalana na maˈa nia nama na teˈa nia. Na maana ka rodo fasi ˈiri muke lisia na ngasingasiˈanga God neˈe rao ana niaˈa.
4 Ana kaidaˈi nia dangi ˈua, kuke sasia nama na raoˈa God neˈe nia kwate nau maˈi fuana. Sulia na rodo nia karangi naˈa, kaidaˈi ba noaˈa ta ngwae kasi rao naˈa.
5 Kaidaˈi nau ku tua ˈua ˈi saena magalia, nauˈa neˈe na madakolaˈanga fuana na ngwae ana magalia.”
6 Ma ˈi buri ˈana sa Jesus nia saea ru neˈe, nia ka ngisu saena ano, ma ka bunia moˈa ˈani ngisuna, ma ka ongoa ˈani na maana na ngwae neˈeri.
7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOe leka ˈoko taufia naˈa maamu ˈi saena na namo ˈi Saelom.” (Sata neˈe, na fadalana neˈe, “Alungaˈinia.”) Ma na ngwae neˈeri ka leka ka taufia naˈa maana, ma nia ka lia naˈa.
8 Ma na ngwae ana fanoa nia, ma na ngwae neˈe kira lisia ba nia gani gani ru goˈo ˈana ˈi naˈo, kira ka saefiloda kwailiu, “Nia na ngwae ba nia tua ma ka gani gani ru goˈo ˈana niniˈa?”
9 Ma ti ngwae kika ˈuri, “Niaˈa naˈa niniˈa.”
Ma ti ngwae laˈu kira ka fata ˈuri, “Noaˈa laˈu niaˈa niniˈa, bore ma lisilana diˈia na ngwae baera.”
Ma na ngwae neˈeri ˈana talana ka fata ˈuri, “Nauˈa naˈa ngwae baera niniˈa.”
10 Ma kira ka saefiloa, “Faˈuta neˈe na maamu ka ˈifi naˈa ˈira kwa?”
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Na ngwae neˈe satana sa Jesus neˈe nia saungaˈinia moˈa, ma ka ongoa ˈani na maaku. Ma nia ka saea fuaku nau ku leka, nau ku taufia naˈa maaku ˈi saena na namo ˈi Saelom. Sui nau ku leka, ma kaidaˈi nau ku taufia naˈa na maaku goˈo neˈe maaku ka lia naˈa.”
12 Ma kira ka saefiloa laˈu ˈuri ana, “Ma nia naˈa ˈi faˈi kwa?”
Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Nau ku kina.”
13 Ma ˈi buri, kira ka talaˈia naˈa na ngwae baera siana na Farasi ki.
14 Aia, ma faˈi asoa neˈeri sa Jesus saungaˈinia na moˈa ma ka gura naˈa maana na ngwae neˈeri, na faˈi asoa Sabat asoa ana mamaloˈanga.

15 Ma na Farasi ki kika saefiloa laˈu na
ngwae neˈeri, “Faˈuta neˈe nia sasi ˈoko
lia naˈa.” Ma nia ka saea ka ˈuri fuada,
“Sa Jesus nia alua moˈa fafia na maaku.
Sui nau ku taufia naˈa maaku, ma na
maaku ka lia naˈa.”
16 Ma ti ngwae ada neˈe Farasi ki kira
ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe nia sasia ru
neˈe, noaˈa nia kasi leka laˈu maˈi faˈasia
God, osiˈana nia ˈoia na taki ana Sabat,
ˈani guralana na ngwae neˈe ana Sabat.”
Ma ti ngwae laˈu kira ka ˈuri, “Noaˈa,
ma faˈuta mo neˈe na ngwae abula taˈa
ˈuri ka fulia na faˈanadaˈa doe ˈunaˈeri
ki?” Ma noaˈa kira kasi ˈado fiku goˈo
osiˈana na ru neˈeri.
17 Sui na Farasi ki kira ka saefilo ˈuri
laˈu ana na ngwae neˈeri, “ˈOko saea sa
Jesus neˈe gura naˈa maamu, na tae neˈe
ˈoko saea ana?”
Ma nia ka ˈuri, “Niaˈa ta profet.”
18 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu
ki, kira ka ˈaila ˈani faˈamamanalana ana
neˈe maana nia rodo naˈa maˈi ˈi naˈo.
Ma kira ka saea maˈi na maˈa nia faˈinia
teˈa nia.
19 Ma kira ka saefilo kera ˈuri, “Na ngela
koroˈo nama niniˈa? Koroˈo saea fasi na
maana nia rodo naˈa, ana kaidaˈi nia futa
maˈi ana. Ma tae neˈe sasia nia ka lia naˈa
ana kaidaˈi neˈe?”
20 Ma na maˈa nia faˈinia teˈa nia kera
olisida kira ka ˈuri, “Keroˈo saiana nia na
ngela keroˈo, ma keroˈo ka saiana neˈe
maana nia rodo ˈua naˈa maˈi ana kaidaˈi
nia futa ana.
21 Bore ma keroˈo kina logo tae neˈe
kwate ma nia ka lia naˈa, nama sa tai neˈe
ka ˈifingia maana. Kamu ke saefilo nia
kwau, sulia nia ˈaˈana naˈa, ma nia ka
tala alaˈa naˈa ˈana talana!”
22 Na maˈa nia faˈinia teˈa nia kera saea
ru neˈe sulia kera maˈu ˈani na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki. Sulia kira alafafia
ka sui naˈa, fasi diˈia ta ngwae neˈe ka
saea sa Jesus neˈe na Christ, na ngwae ba
God nia filia, noaˈa kira kasi alaˈania ka
ruˈu saena luma fuana foˈongaˈa ki.
23 Nia neˈe maˈa nia faˈinia teˈa nia
kera ka saea, “Nia ˈaˈana naˈa. Kamu ke
saefiloa kwau!”
24 Sui kira ka saea laˈu maˈi na ngwae
ba na maana nia rodo ˈi naˈo, ma kira
ka fata ˈuri fuana, “ˈOke fata alangaˈi
ˈi naˈona God neˈe ˈoko saea naˈa ru
mamana ki! Kaimili saiana na ngwae
neˈe niaˈa na ngwae taˈa.”
25 Ma na ngwae neˈe ka olisida ka ˈuri,
“Nau ku kina niaˈa na ngwae taˈa nama
noaˈa. Taˈi ru nau ku saiana goˈo ˈaku
neˈe ˈuri, na maaku nia rodo ˈi naˈo, bore
ma ana kaidaˈi neˈe nau ku lia naˈa.”
26 Ma kira ka saefilo laˈu ˈuri ana, “Na
tae neˈe nia sasia amu kwa? Ma nia ka
gura faˈuta ana maamu?”
27 Ma na ngwae neˈe ka olisida ka ˈuri,
“Nau ku saea ka sui naˈa fuamuˈa ba,
bore ma noaˈa kamu kasi rongoa goˈo.
Faˈuta neˈe kamu ka oga laˈu rongolana?
Sali kaumulu oga kamu ka faˈamamana
ma kamu ka leka logo sulia niaˈa.”
28 Kira fata buri tolingaˈi fuana ma kira
ka ˈuri, “ˈAeˈo neˈe ngwae fafarongo nia
kwa. Bore ma kaimili na ngwae fafarongo
sa Moses ki lala.
29 Sulia kaimili saiana God nia fata
fuana sa Moses. Ma na ngwae neˈe, kami
kina nia leka maˈi faˈasia ˈi faˈi!”
30 Ma na ngwae neˈe ka olisida ka ˈuri,
“Nau ku ˈarefo liu naˈa ana kaumulu.
Osiˈana nia ˈifingia naˈa maaku, bore
ma kamu ka saea neˈe noaˈa kamu kasi
saiana goˈo ˈaumulu ˈi faˈi neˈe nia leka
maˈi faˈasia.
31 Kulu taˈifau, kulu saiana God noaˈa
kasi rongoa na ngwae taˈa ki. Nia ka
rongoa lala na ngwae neˈe kira fuˈusi
ˈinotoˈa ana ki, ma kira ka sasia na ru
neˈe nia oga fuana kira ka sasiˈi.
32 Ka ˈita ˈua naˈa maˈi ana etangilana
na magalia, noaˈa kulu ˈiri rorongoa ˈua
neˈe ta ngwae ka ˈifingia maana ta ngwae
neˈe rodo ˈita ana kaidaˈi nia futa maˈi
ana.
33 Ma diˈia na ngwae neˈe noaˈa kasi
leka maˈi faˈasia God, nia ˈafitaˈi nia ka
sasia ta ru ˈunaˈeri.”
34 Ma kira ka saetaˈa liu, ma kira ka
fata ˈuri fuana, “ˈOko doe maˈi saena
taˈangaˈa ˈita naˈa maˈi ana futalamu!
Faˈuta neˈe ˈoko oga ˈoke faˈamanata
kaimili lala?” Sui kira ka luia noaˈa
nia kasi ruˈu ˈi saena na luma fuana
foˈongaˈa ki.
35 Sui sa Jesus ka rongoa neˈe kira sasi
ˈunaˈeri ana ngwae neˈeri. Ma nia ka

dao toˈona ma ka fata ˈuri, “ˈUri ma ˈoko faˈamamana ana na Ngela Ngwae?”
36 Ma na ngwae neˈe ka olisia ka ˈuri, “Araˈi ˈae, ˈoke faˈarongo nau, sa tai niniˈa, fasi ˈiri nau ku faˈamamana ana niaˈa?”
37 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOko lisia ka sui naˈa, ma niaˈa naˈa neˈe ˈoko fata faˈinia ana kaidaˈi neˈe.”
38 Ma na ngwae neˈe ka saea, “Aofia ˈae, nau ku faˈamamana naˈa amu.” Ma nia ka bobo uruuru ˈi ano ˈi naˈona ˈaena sa Jesus.
39 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Nau ku leka maˈi ˈiri nai toˈolangaˈinia ngwae ana magalia ki ˈani ro fikutaˈi ngwae ki. Ta fikutaˈi ngwae diˈia ngwae maa rodo ki osiˈana noaˈa kira kasi saiana ru mamana sulia God. Ngwae neˈe ki, nau ku kwatea kike lia saiana ru mamana sulia God. Ta fikutaˈi ngwae kira fia fasi kira lia saiana ru mamana sulia God. Nau ku faˈataˈinia neˈe noaˈa kira ˈiri saiana ru mamana sulia God.”
40 Ma ti ngwae ada neˈe Farasi ki neˈe kira tua ˈi neˈeri faˈinia, kira rongoa nia saea ru neˈe, ma kira ka saefiloa, “ˈUri ma ˈoko saea fasi neˈe maamiˈa rodo logo niniˈa?”
41 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Diˈia maamuˈa nia rodo ˈira noaˈa God kasi matalangaˈi kamu, sui bore ˈana kamu ka abula taˈa. Bore ma kamu saea neˈe kamu lia saiana ru mamana. Nia neˈe kwate God ka matalangaˈi kamu.”

10

Sa Jesus neˈe na ngwae leˈa fuana liaˈa sulia na sipsip ki

1 Sa Jesus ka saea fuana na fafarongo nia ki ka ˈuri, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na ngwae neˈe noaˈa kasi ruˈu ana na sinamaa ana na foka na sipsip ki, ma ka ruˈu goˈo maˈi ˈana ˈi burina na fokaˈi sipsip, niaˈa na ngwae bili.
2 Ma na ngwae neˈe nia ruˈu maˈi ana sinamaa, niaˈa naˈa neˈe na ngwae mamana neˈe ka lia sulia na sipsip ki.
3 Na ngwae folo ana sinamaa ka ˈifingia na sinamaa ana foka fuana, ma na sipsip ki kira ka rongo saiana na lingana, ma kira ka leka maˈi siana. Nia ka saea satana na sipsip nia ki, ma ka talaˈida ˈi maa.
4 Ma kaidaˈi nia ka talaˈia na sipsip nia ki taˈifau ˈi maa, nia ka etaeta ˈi naˈoda, ma kira ka leka ˈi burina, sulia kira rongo saiana na lingana.
5 Ma nia ˈafitaˈi kira ka leka ˈi burina ta ngwae matamata. Kira ka tafi faˈasia, osiˈana noaˈa ki kasi rongo saiana na lingana.”
6 Ana kaidaˈi sa Jesus ka alaˈa ˈani na tarifulaˈanga neˈe fuada, bore ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana na fadalana.
7 Nia neˈe, sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, nauˈa neˈe na sinamaa fuana na sipsip ki ke ruˈu ana.
8 Na ngwae ba kira dao maˈi ˈi naˈo ana nauˈa ki, kira diˈia na ngwae bili ki, ma na sipsip ki noaˈa kasi roˈo goˈo suli kira.
9 Nau ku diˈia na sinamaa fuana ruˈungaˈa. Sa tai bore ˈana neˈe nia ruˈu maˈi ana nauˈa, nai baˈa faˈamauria. Nia ke baˈa ruˈu maˈi ma ka ruˈu kwau ma ka dao toˈona na ru leˈa ki.
10 Na ngwae bili nia dao goˈo maˈi ˈana fuana bili lana ru ki ma ka saungwae ma faˈinia faˈali ruˈanga. Bore ma nau ku dao maˈi fasi ˈiri muke toˈo ana na mauriˈa neˈe nia leˈa ka tasa.
11 “Nau ku diˈia logo na ngwae neˈe nia lia leˈa sulia sipsip ki. Ma nau ku maˈudi fuana maeˈa ˈusia na sipsip nau ki.
12 Ma na ngwae neˈe nia rao goˈo fuana na folifoliˈa, ma na sipsip ki noaˈa laˈu ru nia ki, kaidaˈi nia lisia na kui kwasi ka leka maˈi, nia ka faˈasia naˈa sipsip ki, ma ka tafi naˈa ˈana. Ma na kui kwasi ka leka maˈi ka saungia na sipsip ki, ma ka takalongaˈinia na sipsip ki.
13 Na ngwae neˈeri ka tafi naˈa ˈana sulia nia rao goˈo ˈana fuana folifoliˈa, ma noaˈa kasi gerea goˈo na sipsip ki.
14-15 Nau ku lia leˈa sulia na sipsip ki, ma nau ku maˈudi fuana maeˈa ˈusia na sipsip nau ki. Ma kira ka saiaku, ma nau ku saiada logo, diˈia logo neˈe Maˈa nia saiaku, ma nau ku sai logo ana.
16 Ma ti sipsip aku logo neˈe noaˈa kira kasi tua ˈua saena foka. Ma nai baˈa ngalida logo maˈi. Ma kira ka rongo saiana lingaku. Ma kira ke baˈa tua fiku

saena taˈi amuˈi sipsip nau faˈinia na sipsip neˈe kira eta tua naˈa ˈi neˈe ki. Ma nai baˈa lia sulida taˈifau.

17 “Na Maˈa nia alafe fuaku, osiˈana nau ku maˈudi fuana nai mae, fasi ˈiri nau ku mauri laˈu.

18 Noaˈa ta ngwae kasi saungi nau, diˈia noaˈa nau kusi danga ˈania fuana. Ma nia naˈa neˈe kwaiogaiˈanga nau. Nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana kwatelana nauˈa talaku fuana maeˈa ma fuana mauriˈa logo. Na ru neˈe na Maˈa nau saea fuaku, nai sasia neˈeriˈa.”

19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi alua naˈa taˈi manataˈanga sulia sa Jesus osiˈana na ru neˈe nia saeˈe ki.

20 ˈOrolada kira saea, “Ngwae neˈe nia boleboleˈa, ma ka toˈo ana anoˈi ru taˈa. Noaˈa kamu kasi roˈosulia!”

21 Bore ma ti ngwae ada kira ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe nia toˈo ana anoˈi ru taˈa, nia ˈafitaˈi ka fata ˈuri re! Ma na ngwae neˈe toˈo ana anoˈi ru taˈa, nia ˈafitaˈi ka gura ngwae maada rodo ki, ma kira ka lia laˈu!”

Na ngwae ki kira ˈaila ˈania sa Jesus

22 Ana kaidaˈi ana uniˈi gwariˈa, na ngwae Jiu ki kira fiku ˈi Jerusalem fuana Fangaˈa ana Faˈa Abulana Luma Abu God.

23 Ma sa Jesus ka tua logo saena Luma Abu neˈeri, ma ka liliu goˈo ˈana saena taofa sa Solomon.

24 Aia, ma ana kaidaˈi ngwae ki kira lisia, kira ka fiku maˈi siana, ma kira ka saefiloa kira ka ˈuri, “Kami kwaimasi ka tau liu naˈa. ˈOke sae saga ana fuamiˈa! ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na Christ, na ngwae ba God filia ˈiri ka ˈafia na ngwae ki, nama noaˈa?”

25 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa ka sui naˈa, bore ma noaˈa kamu kasi oga goˈo faˈamamana laku. Na raoˈa neˈe nau ku sasiˈi ki, na Maˈa nau neˈe saea nau ku sasiˈi, ma kira ka faˈataˈinia nauˈa naˈa.

26 Bore ma kamu kasi oga goˈo faˈamamana ˈanga, osiˈana neˈe kamuˈa noaˈa laˈu na sipsip nau ki.

27 Na sipsip nau ki neˈe kira rongo saiana na lingana fatalaku, ma nau ku saiada, ma kira ka leka ˈi buriku.

28 Ma nau ku kwatea na mauriˈa firi fuada, ma noaˈa kira kasi mae. Ma ka ˈafitaˈi ta ngwae ka lauda faˈasi nau.

29 Na Maˈa nau neˈe kwatea na sipsip neˈe ki fuaku, nia ka ngasingasiˈa ka liufia naˈa ru ki taˈifau. Ma ka ˈafitaˈi ta ngwae ka laua na sipsip neˈe ki faˈasi nia.

30 Nauˈa faˈinia na Maˈa, keroˈo taˈi ru goˈo.”

31 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae ki kira ka goe fau laˈu maˈi, fasi ˈiri kira ka ˈuia sa Jesus ka mae.

32 Ma sa Jesus ka saefilo kira ˈuri, “Kaumulu lisia ka sui naˈa na raoˈa leˈa ˈoro ki neˈe nau ku sasia faˈasia na Maˈa. ˈUri ma na raoˈa faˈuta ana na raoˈa neˈe ki neˈe kamu oga saungilaku fafia?”

33 Ma kira olisia kika ˈuri, “Kaimili kasi ˈui ˈoe laˈu fafia na raoˈa leˈa neˈe ˈoko sasiˈi ki. Kami oga mika ˈui ˈoe lala fafia neˈe ˈoko fata buri tolingaˈi ana God. Osiˈana ˈaeˈo na ngwae goˈo ˈana, ma ˈoko saea ˈaeˈo God!”

34 Sa Jesus ka olisi kira laˈu ka ˈuri, “Na alaˈanga ki niˈi teo naˈa saena Kerekereˈa Abu kamu, God nia saea ka ˈuri, ‘Kamuˈa na god ki.’✡

35 Ma kulu saiana na ru ki taˈifau saena Kerekereˈa Abu, nia mamana daofaˈi liu sulia kaidaˈi ki. Ma God noaˈa kasi rora kaidaˈi nia fata fuana koˈo kia ki, ma ka saeda naˈa ˈani god ki.

36 Ma nauˈa na ngwae neˈe God nia fili nau, ma ka asungaˈi nau naˈa maˈi saena na magalia neˈe. Ma ka faˈuta neˈe kamu ka saea nau ku fata buri tolingaˈi ana God, kaidaˈi nau ku saea nau ˈani Ngela nia?

37 Diˈia noaˈa nau kusi sasia na raoˈa ki neˈe Maˈa nau oga nau ku sasiˈi, noaˈa kamu kasi faˈamamana nau goˈo.

38 Bore ma si diˈia nau ku sasia na raoˈa neˈe na Maˈa nia ogaˈi ki, kamu ka faˈamamana ˈaumulu ana raoˈa neˈeri ki, sui bore ˈana noaˈa kamu kasi faˈamamana ana na ru neˈe nau ku saeˈe fuamuˈa ki. Diˈia kamu ka sasia na ru neˈe ki, muke baˈa sai leˈa ana neˈe na Maˈa nia tua ratai aku, ma nau ku tua ratai logo ana na Maˈa.”

✡ **10:34** Sam 82:6

39 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, kira oga
kika daua sa Jesus, bore ma nia ka ago
naˈa ˈana faˈasi kira.
40 Ma sa Jesus ka oli laˈu ana bali kafo ˈi
Jodan, ma nia ka tua ˈi neˈeri ana kula ba
sa John nia siuabua na ngwae ki ˈi naˈo.
41 Ma na ngwae ˈoro liu ki kira leka
maˈi siana sa Jesus, ma kira ka fata fuada
kwailiu kira ka ˈuri, “Sa John noaˈa kasi
sasia goˈo ti ru faˈanadaˈa, bore ma na
ru neˈe nia fata sulia ana ngwae neˈe, nia
mamana taˈifau goˈo.”
42 Ma na ngwae ˈoro ki ana kula neˈe
kira ka faˈamamana ana sa Jesus.

11

Maelana sa Lasaros

1 Taˈi ngwae satana sa Lasaros nia
mataˈi. Ma nia ka tua ana fanoa ˈi Betani
faˈinia na ro ngwaingwaena nia ki, ˈi
Mary ma ˈi Mata.
2 ˈI Mary neˈeri ba nia kisitani na
ngwaingwai moko leˈa ana ˈaena sa Jesus
na Aofia, ma ka ongoa ˈani na ifuna.
3 Ma na ro kini neˈe ki kira kwate
alaˈanga ˈuana sa Jesus kira ka ˈuri,
“Aofia ˈae, na ngwae neˈe ˈoko kwaima
liu ana nia mataˈi.”
4 Ma kaidaˈi sa Jesus rongoa na ru
neˈeri, nia ka fata ˈuri fuana na fafarongo
nia ki, “Sa Lasaros noaˈa kasi mae ana
mataˈinga neˈe. Na mataˈinga neˈe saun-
gia fasi ˈiri ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga
God, ma fasi ˈiri neˈe ngwae ki kira ke
faˈa ˈinotoˈa nau, na Ngela God, ana.”
5 Ma sa Jesus ka kwaima liu ana sa
Lasaros, ma na ro ngwaingwaena nia ki
ˈi Mata ma ˈi Mary.
6 ˈUnaˈeri bore ˈana, kaidaˈi sa Jesus
nia rongoa sa Lasaros nia mataˈi naˈa, nia
ka tua laˈu ˈana ana kula neˈeri nia tua
ana, sulia ro asoa ki.
7 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na
fafarongo nia ki, “Kulu oli laˈu ˈuana ˈi
Judea.”
8 Ma na fafarongo nia ki kira olisia kira
ka ˈuri, “Faˈamanata ˈae, noaˈa nia kasi
tau goˈo ba, na ngwae Jiu ki kira oga naˈa
saungilamu ˈani ˈuilaˈi fau lamu. Ma ˈoko
oga logo ˈoe oli laˈu ˈi neˈeri?”
9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Ana taˈi faˈi
asoa na madaˈafi ka sina ˈita ˈi ˈofodangi
leleka ka dao ˈi saˈulafi. Diˈia ta ngwae
ka liu ana kaidaˈi neˈe madaˈafi ka sina,
ˈafitaˈi nia ka firute, sulia nia lisia na
madakolana na magalia neˈe.
10 Bore ma diˈia ta ngwae ka galo ˈi
saena rodo, nia ka firute, osiˈana noaˈa
ta madakolaˈa fuana.”
11 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na
ngwae kwaima ba kulu sa Lasaros, nia
maliu naˈa, ma nai baˈa leka, nau ku
faˈaada.”
12 Ma na fafarongo nia ki kira olisia kira
ka ˈuri, “Aofia ˈae, diˈia neˈe nia maliu
goˈo ˈana, nia ke baˈa leˈa goˈo.”
13 Na fadalana na alaˈanga sa Jesus fasi
sa Lasaros nia mae naˈa. Bore ma kira fia
fasi nia maliu mamana goˈo ˈana.
14 Nia neˈe, sa Jesus ka faˈarongo
madako ana fuada ka ˈuri, “Sa Lasaros
nia mae naˈa.
15 Bore ma fuana na leˈangaˈa kamu,
nau ku saeleˈa neˈe noaˈa nau kusi tua
faˈinia, fasi ˈiri kamu ka faˈamamana
nau. Aia, kulu leka siana.”
16 Sa Tomas (neˈe kira saea ˈani Na
ˈIˈiu) ka fata ˈuri fuana na fafarongo
ki, “Kulu leka ˈakulu faˈinia na ngwae
faˈamanata, fasi ˈiri kulu ke mae logo
faˈinia!”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus dao ana, fai asoa
ki neˈe sui naˈa ˈi buri ˈana neˈe kira
kwaiatoa naˈa sa Lasaros.
18 Na fanoa ˈi Betani tua karangia ˈi
Jerusalem, ka bolo faˈinia uulu agi tala ki
goˈo.
19 Ma ngwae ˈoro ˈi Judea ki kira dao
ˈuana na maa toˈolana ˈi Mata ma ˈi
Mary, ˈuana na gwale ladaroˈo, osiˈana
ai ngwane keroˈa nia mae.
20 Ma kaidaˈi ˈi Mata ka rongoa sa Jesus
nia dao maˈi, nia ka leka ˈuana lisilana.
Ma ˈi Mary ka tua goˈo ˈana ˈi luma.
21 ˈI Mata ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Aofia ˈae, diˈia ˈoko tua tua goˈo ˈamu
ˈi neˈe, ˈirai na ai ngwane nau kasi mae
goˈo.
22 Bore ma nau ku saiana kaidaˈi neˈe
bore ˈana, God saiana ka kwatea goˈo
ˈana ta tae bore ˈana neˈe ˈoko gania
ˈuana.”

23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Na ai
ngwane ˈoe ke baˈa mauri laˈu.”
24 Ma nia ka fata fuana sa Jesus ka ˈuri,
“Nau ku saiana nia ke baˈa mauri laˈu
ana faˈi asoa ˈisi.”
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nau
naˈa neˈe nai taˈea na ngwae mae ki, ma
ku kwatea laˈu na mauriˈa fuada. Sa tai
bore ˈana neˈe nia faˈamamana nau, nia
ke mauri laˈu, sui bore ˈana nia ka mae
naˈa.
26 Ma sa tai bore ˈana neˈe kira
faˈamamana nau ki, kike baˈa toˈo ana
mauriˈa firi, ma noaˈa kira kasi mae. ˈUri
ma ˈoko faˈamamana ana ru neˈe kwa?”
27 Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu Aofia.
Nau ku faˈamamana ana ˈaeˈo naˈa neˈe
na Christ, na Ngela God neˈe nia leka maˈi
saena magalia.”
28 Ma buri ˈana neˈe ˈi Mata saea ru
neˈeri, nia ka oli, ma ka kwaroro fuana
na kini futa nia ˈi Mary, ma ka fata ˈuri
fuana, “Na ngwae faˈamanata dao naˈa,
ma nia oga ka lisiˈo.”
29 Ma kaidaˈi ˈi Mary nia rongoa ru
neˈe, nia ka tataˈe, ma ka leka ˈaliˈali
siana.
30 Ma sa Jesus kasi dao ˈua maˈi fanoa,
bore ma nia tua ˈua goˈo ˈana maˈi ana
kula ba ˈi Mata nia dao toˈona ana.
31 Ma na ngwae ki neˈe kira tua ˈi luma
faˈinia ˈi Mary fuana na gwalelana na
manatana, kira leka logo ˈi burina kaidaˈi
kira lisia nia tataˈe ma ka leka ˈaliˈali
kwau ˈi maa. Kira fia fasi neˈe nia ka
leka ˈi maana na kilu gwaˈu ˈiri ka angi
ˈi neˈeri.
32 Ma kaidaˈi ˈi Mary ka dao ana kula
neˈe sa Jesus nia tua ana, nia ka lisia, ma
ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena, ma ka
fata ˈuri, “Aofia ˈae, diˈia ˈoko tua tua
goˈo ˈamu ˈi neˈe ˈirai, na ai ngwane nau
noaˈa kasi mae goˈo.”
33 Ma sa Jesus ka lisia ˈi Mary nia
angi, ma na ngwae ki neˈe kira leka
maˈi faˈinia kira angi logo, ma nia ka
kwaimanatai liu.
34 Ma sa Jesus ka saefilo kira ka ˈuri, “ˈI
faˈi neˈe kamu alua ana?”
Kira ka olisi ˈuri ana, “Aofia ˈae, leka
maˈi, ma ˈoko lisia ˈamu.”
35 Ma sa Jesus ka angi.
36 Ma na ngwae Jiu ki kira ka fata
fuada kwailiu kika ˈuri, “Kamu lisia na
alafeˈanga doe nia fuana sa Lasaros!”
37 Ma ti ngwae ada laˈu kira ka fata ˈuri,
“Nia gura na ngwae maada rodo ki. ˈUri
ma noaˈa nia kasi luia sa Lasaros faˈasia
na maeˈa?”
38 Sa Jesus ka kwaimanatai liu laˈu, ma
ka leka ˈi maana na kilu gwaˈu. Na
kilu gwaˈu neˈeri, neˈe na faoda neˈe taˈi
gwaˈi fau doe neˈe kira alua ˈi maana.
39 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuada ka
ˈuri, “Kamu ke lafua na fau neˈana!”
Ma ˈi Mata na ngwaingwaena na ngwae
neˈe mae, ka olisia ka ˈuri, “Aofia ˈae, na
fai asoa ki neˈe sui naˈa ˈi burina neˈe
kira kwaiatoa. Dao ˈuri, sali nia moko
ngwaˈa naˈa!”
40 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nau
ku saea ka sui naˈa fuamu ba diˈia
ˈoko faˈamamana nau, ˈoke baˈa lisia na
ˈinotoˈanga God.”
41 Ma kira ka lafua na fau neˈeri. Sui sa
Jesus ka lia ˈalaˈa ˈi langi ma ka foˈo ˈuri,
“Maˈasi ˈae, nau ku baˈatafe ˈoe sulia
ˈoko fafarongo naˈa maˈi fuaku.
42 Nau ku saiana neˈe ˈoko rongo nau
sulia asoa ki. Nau ku saea ru neˈe, fasi ˈiri
neˈe ngwae neˈe ki kira ka faˈamamana
ana neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.”
43 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia saea alaˈanga
neˈeri, nia ka ri doe ka ˈuri, “Lasaros ˈae,
ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa!”
44 Ma na ngwae neˈe mae naˈa ka mauri
laˈu, ma ka ruˈu naˈa maˈi ˈi maa. Ma
na ro ˈae nia ki, ma na ro lima nia ki,
kira buta ˈani na ifi fuana ˈafulana na
ngwae mae ki, ma na maana kira buta
logo. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Muke logea naˈa ifi neˈe ki faˈasia, ma
kamu ke alaˈani ka leka naˈa ana.”

Kira lokoa saungilana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; Luke 22:1-2)

45 Ma na ngwae ˈoro Jiu ki neˈe kira dao
maˈi siana ˈi Mary, kira lisia ru neˈe sa
Jesus sasia, ma kira ka faˈamamana ana
niaˈa.
46 Bore ma ti ngwae ada, kira oli siana
Farasi ki, ma kira ka alaˈa suli ru neˈe sa
Jesus nia sasia.

47 Ma na Farasi ki, ma na fata abu doe
ki, kira ka fiku lokoˈi ru faˈinia na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma kira ka fata ˈuri, “Tae
neˈe kulu ke baˈa sasia ana ngwae neˈe?
Sulia ru faˈanadaˈa ˈoro ki naˈa neˈe nia
fuliˈi.
48 Ma diˈia kulu ka alaˈania ngwae
neˈe ka sasi goˈo ˈana ˈuri, na ngwae
ˈoro ki kira ka faˈamamana ana. Sui,
na ngwae gwaungaˈi ki faˈasia ˈi Rom,
kira ke baˈa saetaˈa naˈa fuakulu. Ma
leleka ka ˈuri naˈa, ngwae Rom ki ke baˈa
takalongaˈinia na Luma Abu God, ma kira
ke faˈalia naˈa maˈe fanoa kia!”
49 Ma taˈi ngwae ada satana sa Kaeafas
na ˈingataˈi fata abu ana kaidaˈi neˈeri ka
fata ˈuri, “Noaˈa kaumulu ˈiri sai goˈo ana
ta ru!
50 Fuila kaumulu ka saiana neˈe nia
leˈa goˈo fuana taˈi ngwae neˈe ka mae,
fasi ˈiri noaˈa kira kasi saungia ngwae ki
taˈifau?”
51 Aia, ma na alaˈanga neˈe sa Kaeafas
nia saea naˈa, noaˈa laˈu na ru ˈi man-
atana taˈifilia. Sulia nia neˈe ˈingataˈi fata
abu ana kaidaˈi neˈeri, ma nia neˈe God
ka alua na manataˈanga neˈeri ˈi liana.
Ma alaˈanga neˈe nia saea sulia sa Jesus
ke baˈa mae fuana ˈafilana na ngwae Jiu
ki.
52 Ma noaˈa nia kasi mae fuana na
ngwae Jiu ki goˈo ˈana taˈifilida. Nia
mae fasi ˈiri na ngela God ki taˈifau neˈe
kira tua ana fanoa ki taˈifau, kira ka fiku
faˈinia na Jiu ki, fasi ˈiri ka alua taˈi
fikuˈa.
53 Ma talaˈae ana faˈi asoa neˈe sa
Kaeafas saea alaˈanga neˈeri ki, kira ka
talaˈae naˈa lokolana manataˈi ngwae
ˈoro ki fuana kira ka saungia sa Jesus.
54 Duˈungana ru neˈeri, sa Jesus noaˈa
kasi liu tafangaˈi naˈa ana abaˈi kula ˈi
Judea. Ana kaidaˈi neˈeri, nia ka leka
faˈasia kula neˈeri, ma ka leka faˈinia na
fafarongo nia ki kira ka leka, kira ka tua
ana fanoa ˈi Ifrem neˈe karangia naˈa
abaˈi kula kwasi.
55 Ana kaidaˈi neˈeri, nia karangia naˈa
asoa ana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa Jiu ki.
Ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka kwau
ˈuana ˈi Jerusalem ˈi naˈona na Fangaˈa
neˈe, fuana faˈasikasikalada fuana na
fafangaˈa sulia na falafala kira ki.
56 Ma na ngwae ki kira ka lulu ˈuana
sa Jesus. Ma ana kaidaˈi neˈeri, kira fiku
taˈifau maˈi ˈi saena ana Luma Abu God,
kira ka saefilo kira kwailiu kira ka ˈuri,
“ˈUri ma kaumulu fia nia ke dao maˈi ana
na Fangaˈa neˈe? Sali noaˈa goˈo taka!”
57 Kira fata ˈunaˈeri sulia na fata abu
doe ki, ma na Farasi ki, kira alu alaˈanga
siana ngwae ki ˈuri, “Diˈia ta ngwae ka
saiana kula neˈe sa Jesus nia tua ana,
nia ke faˈarongo kami ˈani fasi ˈiri mike
daua.”

12

ˈI Mary nia kisitani ngwaingwai fafona ˈaena sa Jesus
(Matthew 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 Ma ono asoa ki ˈi naˈona Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa, sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki kira oli laˈu ˈuana ˈi
Betani, na maˈe fanoa sa Lasaros ba sa
Jesus nia faˈamauria faˈasia na maeˈa.
2 Kira sasi akaˈu ana fanga ki fuana sa
Jesus. Sa Lasaros ta ngwae logo ana na
ngwae neˈe kira saea maˈi ˈuana fanga
fikuˈa faˈinia sa Jesus. Ma ˈi Mata ka ngali
fanga maˈi fuada.
3 Ma ˈi Mary ka ngalia maˈi taˈi biˈi*
nura ni kwainuraˈa neˈe kira saea ˈani
“nad” neˈe folilana ka doe liu. ˈI Mary ka
ngalia maˈi ka kisitani ˈi fafona ˈaena sa
Jesus fuana faˈa ˈinotoˈalana. Sui ˈi Mary
ka ongoa ˈaena sa Jesus ˈani ifuna. Ma
ana kaidaˈi neˈeri, na luma neˈe ka fungu
ˈani mokofana na ngwaingwai moko leˈa
neˈe.
4 Bore ma sa Judas Iskariot, na fa-
farongo ba ke baˈa kwatea sa Jesus fuana
malimae nia ki, nia ka fata kwau ka ˈuri,
5 “Faˈuta noaˈa nia kasi ˈoifoli ˈani na
ngwaingwai leˈa neˈe? Na ngwaingwai
neˈe diˈia nia ˈoifoli ˈani, nia ke baˈa
ngalia mani neˈe bolo faˈinia na folifoliˈa
neˈe taˈi ngwae ka rao ˈuana sulia taˈi faˈi
ngali. Ma mani neˈeri fuila ˈoko ngalia
ˈoko kwatea fuana na ngwae dalaˈa ki.”
6 Sa Judas nia saea na ru neˈe, noaˈa
laˈu osiˈana neˈe nia manata ˈuana

* **12:3** Na biˈi nura tiˈitiˈi neˈe kulufana diˈia 327 grams.

ˈafilana ngwae neˈe kira dalaˈa ki, bore ma duˈungana lala neˈe niaˈa ta ngwae bili. Ma nia logo neˈe na ngwae fuana liaˈa sulia na ngwaˈi mani kira. Ma kaidaˈi ki taˈifau, nia saiana ka faˈalia goˈo ˈana mani neˈe fuana niaˈa talana.

7 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka fata ˈuri, "Noaˈa ˈoe kosi fonea laˈu na kini neˈe! Ma nia ka gonia ˈana na ngwaingwai neˈe fuana ongolana ˈani noniku ana kaidaˈi ana kwaiatolaku.
8 Ma ngwae neˈe kira dalaˈa ki, kira tua goˈo ˈada faˈi kamu sulia asoa ki. Bore ma noaˈa nau kusi tua tau laˈu faˈi kamu."

Kira lokoˈi ru fuana saungilana sa Lasaros

9 Ngwae ˈoro ki kira rongoa sa Jesus nia tua ˈi Betani, ma kira ka leka maˈi siana. Kira ˈiri leka laˈu osiˈana sa Jesus goˈo ˈana taˈifilia neˈe tua ˈi fanoa neˈeri. Ma kira leka logo maˈi fuana lisilana sa Lasaros ba sa Jesus nia faˈamauri nia faˈasia maeˈa.
10-11 Ma na ˈorolana ngwae Jiu ki, kira leka naˈa faˈasia na fata abu doe ki, ma kira ka faˈamamana naˈa ˈada ana sa Jesus osiˈana nia faˈamauria sa Lasaros faˈasia na maeˈa. Nia neˈe, na fata abu doe ki kira ka lokoa logo na saungilana sa Lasaros diˈia logo neˈe kira naia saungilana sa Jesus.

Sa Jesus ruˈu ˈi Jerusalem diˈia ta ngwae tatalafaˈa

(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; Luke 19:28-40)

12 Sui ana ruana asoa, ngwae ˈoro neˈe kira leka maˈi ˈana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, kira rongoa sa Jesus neˈe leka maˈi ˈuana ˈi Jerusalem.
13 Kira leka, kira ka ngalia maˈi uila niniu ki, ma kira ka leka maˈi ˈiri kika saka toˈona sa Jesus. Ma kira ka ri kira ka ˈuri,
"Baˈatafea God!
God ˈoko ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!✡
God ke faˈaleˈa na ngwae tatalafaˈa kia ˈi Israel."
14 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka ngalia taˈi dongki, ma ka raˈe maˈi ˈi fafona. Na ru neˈe nia faˈamamana goˈo maˈi na ru neˈe Kerekereˈa Abu ba saea ka ˈuri,
15 "Kamu ngwae ˈi Jerusalem ki, noaˈa kamu kasi maˈu! Mulu lisia na ngwae tatalafaˈa kamu neˈe nia leka maˈi ˈi fafona kala dongki."✡
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo ki noaˈa kira kasi sai ˈua ana na ru neˈe. Sui ˈi burina neˈe sa Jesus nia mauri laˈu ma ka oli ˈuana ˈi langi, kira fiˈi manata toˈona na Kerekereˈa Abu sulia, ma na ru neˈe kira ka sasia ana.
17 Na ngwae neˈe kira tua faˈinia sa Jesus ana kaidaˈi nia saea maˈi sa Lasaros faˈasia saena faodaˈi ngwae mae ma ka kwatea nia ka mauri laˈu, kira faˈarongo ˈani ru neˈeri fuana ngwae ˈoro ki.
18 Nia neˈe sasi ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi, ˈiri kike saka toˈona sa Jesus. Kira leka sulia kira rongoa taˈifau neˈe sa Jesus fulia na ru faˈanadaˈa neˈeri.
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na Farasi ki kira ka fata ˈuri ˈada fuada kwailiu, "Kamu lisia! Sui bore ˈana kulu ka lokoˈi ru ˈani liaˈi ngwae ˈoro ki, nia ˈafitaˈi naˈa. Sulia ngwae ˈoro ki kira leka naˈa ˈada sulia na ngwae neˈe!"

Na ngwae ˈi Grik ki lulua sa Jesus

20 Ti ngwae faˈasia ˈi Grik, kira tua logo safitada na ngwae neˈe kira leka maˈi ˈuana ˈi Jerusalem fuana na foˈongaˈa ana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.
21 Kira leka siana sa Filip, na ngwae faˈasia ˈi Betsaeda saena na abaˈi kula ˈi Galili, ma kira ka fata ˈuri fuana, "Araˈi ˈae, kaimili oga mike lisia sa Jesus."
22 Sui sa Filip ka leka, ma ka faˈarongoa sa Andrew, ma kera ka leka, ma kera ka faˈarongoa sa Jesus.
23 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Na kaidaˈi nau, na Ngela Ngwae, dao naˈa fasi ˈiri God ka faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga nau.
24 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa. Diˈia ta taˈi maga witi noaˈa kasi ˈasia saena na ano ma noaˈa kasi mae, na maga witi neˈeri ka teo taˈifilia goˈo ˈana. Ma

✡ **12:13** Sam 118:26 ✡ **12:15** Sekaraea 9:9

diˈia nia ka mae tari, nia fiˈi kalea naˈa
maga witi ˈoro ki.
25 Ma diˈia ta ngwae ka lia doe ana
na maurilana ˈana talana, nia ke baˈa
mae goˈo ˈana. Bore ma diˈia ta ngwae
noaˈa kasi lia doe ana maurilana saena na
magalia neˈe, nia ke baˈa toˈo ana mauri
firi.
26 Ma ta ngwae bore ˈana neˈe nia oga
ka rao fuaku, nia ke leka suli nau, fasi ˈiri
niaˈa ngwae rao mamana nau, ma ka tua
ana na kula neˈe nau ku tua ana. Ma na
Maˈa nau ka kwaiara na ngwae neˈe nia
rao fuaku.
27 "Ma na kaidaˈi neˈe, na liaku nia
figwanu, ma ta tae neˈe nai baˈa saea?
Nai baˈa fata ˈuri, 'Maˈasi ˈae, ˈoe kosi
alaˈania kaidaˈi neˈe ka dao maˈi fafi
nau.' Noaˈa. Sulia nia naˈa neˈe na ru
neˈe nau ku leka maˈi fuana, fasi ˈiri
nau ku liu nama ana kaidaˈi neˈe ana na
nonifiiˈanga.
28 Maˈasi ˈae, ˈoko faˈaˈinotoˈa na sa-
tamu."
Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi lingalingaˈi
ru ka fata maˈi faˈasia ˈi langi ka ˈuri,
"Nau ku ngalia taˈifau naˈa maˈi na
ˈinotoˈanga fuana na sataku, ma nai baˈa
sasi laˈu."
29 Ma na fikuˈa neˈe kira uu ˈi neˈeri,
kira rongoa na lingalingaˈi ru neˈeri, ma
ti ngwae ada kira ka saea fasi na kiri.
Ma ti ngwae kira ka fata ˈuri, "Ta ˈainsel
neˈana fata maˈi fuana!"
30 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Na
lingalingaˈi ru neˈe nia fata maˈi, noaˈa
laˈu fuana na ˈafilaku, bore ma nia fata
lala maˈi fuana na ˈafi lamuˈa.
31 Ma na kaidaˈi dao naˈa fuana God ka
matalangani na ngwae ki saena magalia
neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈe, God ka lafua
naˈa sa Saetan, na ngwae gwaungaˈi ana
na magalia neˈe.
32 Ma ana kaidaˈi kira ke baˈa lafutaˈi
nau ana ˈai rara folo, nai baˈa talaˈia maˈi
na ngwae ki taˈifau siaku."
33 (Ma ˈani na alaˈanga neˈe ki, nia ka
faˈataˈinia goˈo ˈana na maeˈa faˈuta neˈe
nia ke baˈa mae ˈani.)
34 Ma na ngwae ki kira ka fata ˈuri,
"Na Kerekereˈa Abu kia nia saea neˈe na
Christ ke baˈa mauri firi. ˈIrai ma faˈuta
ˈoko saea kira ke baˈa lafutaˈinia na Ngela
Ngwae ana ˈai rara folo? Ma sa tai naˈa
neˈe na Ngela Ngwae neˈe kwa?"
35 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Nau ku
diˈia na madakolaˈa doe. Ana kaidaˈi
tiˈitiˈi neˈe nau ku tua ˈua faˈi kamu.
Fuila kamu ke roˈosulia naˈa fatalaku ana
kaidaˈi neˈe nau ku tua ˈua faˈi kamu, fasi
ˈiri muke lia saiana na tala leˈa. Sulia sa
tai neˈe nia leka saena maˈe rodo, nia ka
kina ˈi faˈi neˈe nia leka ˈuana.
36 Kaidaˈi neˈe na madakolaˈa nia tua
ˈua faˈi kamu, muke faˈamamana ana,
fasi ˈiri kamuˈa na ngela ana madakolaˈa
ki."
Sa Jesus ka saea na ru neˈe ki, sui nia
ka leka naˈa ˈana faˈasida, ma ka ago naˈa
ˈana faˈasida.

Ngwae ki noaˈa kasi faˈamamana

37 Sui bore ˈana sa Jesus ka sasia ru
faˈanadaˈa ˈoro ki ma kira ka lisia, noaˈa
kira kasi faˈamamana goˈo ana niaˈa.
38 Na ru neˈe ki nia ˈunaˈeri, ˈiri ka
faˈamamana na alaˈanga sa Aesea na
profet ba nia saea naˈa maˈi ˈi naˈo, ba
nia fata ˈuri,

"Aofia, noaˈa kira kasi faˈamamana goˈo
ana alaˈanga neˈe kami faˈatalo
ˈani ki.
Ma noaˈa kira kasi lia sai logo ana
na ngasingasi ˈanga ˈoe neˈe ˈoko
faˈataˈinia fuada."✡

39 Ma osiˈana kaidaˈi neˈe noaˈa kira
kasi saiana faˈamamanaˈanga ˈana, na
fatalana God neˈe sa Aesea na profet
neˈe faˈarongo ˈua naˈa maˈi ˈani ˈi naˈo
niniˈa fiˈi mamana.
40 Saena Kerekereˈa Abu, God nia fata
ˈuri,

"Nau ku bokota naˈa na maada fasi ˈiri
noaˈa kira kasi lisia tae neˈe nau ku
sasi fuada.
Nau ku faˈangasia naˈa manatalada fasi
ˈiri noaˈa kira kasi saiana tae neˈe
nau ku sasi fuada.
Nau ku sasi ˈunaˈeri ˈada fasi ˈiri
noaˈa kira kasi saiana kakari alifaˈi
ˈanga laˈu maˈi ˈuaku ˈiri nau kui
faˈamauri kira."✡

41 Sa Aesea ka saea ru ki osiˈana nia lisia
naˈa na ˈinotoˈanga sa Jesus, ma nia ka
fata sulia.

✡ **12:38** Aesea 53:1 ✡ **12:40** Aesea 6:10

42 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, ngwae
faˈinaˈonaˈo ˈoro ana Jiu ki neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus. Bore ma noaˈa
kira kasi fata goˈo sulia fuana ngwae
matamata ki, osiˈana kira maˈungia na
Farasi ki, ˈasu ˈubani kira kata luida
faˈasia ruˈungaˈa saena na luma fuana
foˈongaˈa kira ki.
43 Kira manata ˈabera liu lala sulia
sasilana ru fuana ngwae goˈo ˈana neˈe
ka saeleˈa fafia. Bore ma noaˈa kira
kasi manata ˈabera goˈo sulia sasilana ru
fuana God ˈiri nia saeleˈa fafia.
44 Ma sa Jesus ka fata doe ma ka
ˈuri, “Diˈia ta ngwae bore ˈana nia
faˈamamana aku, nia faˈamamana logo
God neˈe asungaˈi nau maˈi.
45 Ma diˈia ta ngwae nia lisi nau, nia
lisia logo God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
46 Nau ku leka maˈi saena magalia neˈe
diˈia madakolaˈanga fuana ngwae ki, fasi
ˈiri sa tai neˈe faˈamamana nau, noaˈa
kira kasi tua saena maˈerodo.
47 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
rongoa fatalaku, ma noaˈa kasi sasi
sulia, noaˈa nau kusi matalangaˈinia,
duˈungana noaˈa nau kusi leka laˈu maˈi
saena magalia neˈe fuana kwai mata-
langaˈi ˈanga. Ma nau ku leka lala maˈi
fuana faˈamaurilana ngwae ki.
48 Ngwae noaˈa kasi oga nau, ma noaˈa
kasi oga sasilana ru nau ku saeˈe ki, na
ru nia teo naˈa fuana matalangaˈi lana na
ngwae neˈeri. Na alaˈanga nau ki neˈe na
ru neˈe ke baˈa matalangaˈinia ana asoa
ˈisi.
49 Na ru neˈe nia mamana, sulia kaidaˈi
nau ku fata ˈani, noaˈa nau kusi fata sulia
na ru sulia manataku talaku. Bore ma
Maˈa nau neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia
saea fuaku na fataˈa totongaˈi ki fuana
nau ku saea, ma nau ku fata suliˈi.
50 Ma nau ku saiana, na fata totongaˈi
ˈanga Maˈa nau ki neˈe kwatea mauri
firi fuana ngwae ki. Ma na tae neˈe nau
ku saea, nia naˈa neˈe ru neˈe Maˈa nau
nia saea fuaku, fasi ˈiri nau ku faˈatalo
ˈania.”

13

Sa Jesus taufia naˈa ˈaeda na fafarongo nia ki

1 Taˈi faˈi asoa ˈi naˈo ana na Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa, sa Jesus ka sai naˈa ana
kaidaˈi nia karangi dao naˈa fasi ˈiri nia
ka leka naˈa faˈasia na magalia neˈe, ma
ka leka siana na Maˈa nia. Ma nia alafe
fuana na fafarongo nia ki neˈe kira tua
naˈa saena na magalia neˈe, ma nia ka
alafe fuada leleka ka dao ana kaidaˈi nia
mae.
2 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki,
kira fanga ˈada ˈi saˈulafi. Ma sa Saetan
ka alua naˈa manataˈanga saena na liana
sa Judas, na ngela sa Simon Iskariot, fasi
ˈiri ka kwatea sa Jesus fuana malimae nia
ki.
3 Ma sa Jesus ka saiana neˈe Maˈa nia
kwatea ka sui naˈa na ngasingasiˈanga ki
taˈifau fuana. Ma nia ka saiana logo, neˈe
nia leka maˈi faˈasia God, ma nia ke baˈa
oli logo siana God.
4 Nia neˈe sa Jesus ka tataˈe faˈasia na
tatafe ana fangaˈa, ma ka kanusua na
toˈongi fafo nia, ma ka nikia naˈa ˈaba
lauˈua ni ongo noni ˈi liˈitana.
5 Sui nia ka kisitani na kafo ˈi saena
na dako, ma ka taufia naˈa ˈaena na
fafarongo nia ki, ma ka ongoˈi ˈani na
ˈaba lauˈua neˈe nia nikia ˈi liˈitana.
6 Ma kaidaˈi nia dao ana sa Simon Peter,
nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Aofia kwa,
ˈuri ma ˈoko taufia logo ˈaeku niniˈa?”
7 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Ana
kaidaˈi neˈe, ˈoko kina ˈua na ru neˈe nau
ku sasia amu, bore ma ˈoke baˈa saiana ˈi
buri.”
8 Ma sa Peter ka fata ˈuri, “Nauˈa niniˈa,
noaˈa liu ˈoe kosi taufia ˈaeku!”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia
noaˈa nau kusi taufia naˈa ˈaemu, ˈaeˈo
noaˈa laˈu na fafarongo nau.”
9 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Aofia
ˈae, noaˈa ˈoe kosi taufia laˈu ˈaeku
taˈifilia goˈo. Bore ma ˈoke taufia logo na
limaku, ma na gwauku!”
10 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa tai neˈe
siu ka sui naˈa, na nonina nia sikasika
taˈifau naˈa, ma noaˈa nia kasi siufia laˈu
na nonina taˈifau. Nia ka taufia goˈo na
ˈaena. Kaumulu sikasika taˈifau naˈa, ma
taˈi ngwae goˈo aumulu neˈe noaˈa kasi
sikasika.”
11 Sa Jesus nia saiana ka sui naˈa sa
tai neˈe ke baˈa ˈolosaea niaˈa fuana

na malimae ki, ma nia neˈe nia ka fata
ˈuri, “Kaumulu sikasika taˈifau naˈa, ma
taˈi ngwae goˈo aumulu neˈe noaˈa kasi
sikasika.”
12 Ana kaidaˈi sa Jesus nia taufia ˈaeda
ka sui, nia ka ruˈufia laˈu na toˈongi fafo
nia sui, nia ka oli ka tua faˈi kira. Ma nia
ka saefiloda ka ˈuri, “ˈUri ma kaumulu
saiana fadalana na ru niniˈa nau ku sasia
fuaumulu?
13 Na fadalana nia ˈuri: Kaumulu sae
nau ˈania ngwae Faˈamanata faˈinia na
Aofia kamu, ma ka bolo liu fuana kamu
ka sae nau ˈunaˈeri, osiˈana nauˈa neˈe
na ngwae faˈamanata ma na Aofia kamu.
14 Ma sui bore ˈana nau na ngwae
faˈamanata ma na Aofia kamu, nau ku fiˈi
taufia goˈo na ˈaemuˈa. Ta neˈe kamu ke
taufia nama ˈaemuˈa kwailiu logo.
15 Nau ku sasia ru neˈeri fuamuˈa fasi
ˈiri kaumulu logo muke sasia logo diˈia
niniˈa nau ku sasia amuˈa.
16 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na
ngwae rao noaˈa nia kasi ˈinotoˈa ka liu-
fia ngwae ˈaˈana nia. Ma na ngwae neˈe
ka ngali faˈarongoa, noaˈa kasi ˈinotoˈa
liufia na ngwae neˈe asungaˈinia.
17 Muke sai leˈa ana na ru niniˈa nau ku
saea fuamuˈa ki. Ma diˈia muke sasi logo
sulia, muke baˈa saeleˈa mamana.
18 “Nau ku saea na ru neˈe ki noaˈa
laˈu fuamuˈa taˈifau. Nau ku sai goˈo
ˈaku ana sa tai faˈida neˈe nau ku filida.
Ma nau ku saiana taˈi ngwae aumulu ke
baˈa ˈolosae nau fuana malimae nau ki,
fasi ˈiri ke faˈamamana Kerekereˈa Abu
ba fata ˈuri, ‘Na ngwae neˈe keroˈo fanga
fiku ana fanga nau, niaˈa logo neˈe na
malimae nau.’✡
19 Na ru neˈe noaˈa kasi dao ˈua maˈi,
ma nia leˈa fuana nau ku saea fuamuˈa
ana kaidaˈi neˈe, ˈiri diˈia ana kaidaˈi nia
ke dao bore maˈi, muke baˈa faˈamamana
neˈe Nauˈa Niniˈa.
20 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa
tai bore ˈana neˈe ka kwaloa sa tai neˈe
nau ku asungaˈinida kwau, nia ka kwalo
nau logo. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
kwalo nau, nia kwaloa logo God neˈe nia
asungaˈi nau logo maˈi.”

Alaˈanga sulia sa Judas
(Matthew 26:20-25; Mark 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Buri ˈana sa Jesus nia fata ˈunaˈeri
ka sui, nia ka kwaimanatai liu. Ma nia
ka faˈarongo madako naˈa ˈani fuana na
fafarongo nia ki ka ˈuri, “Ru mamana
nau ku saea naˈa fuamuˈa. Taˈi ngwae
aumulu nia ke baˈa ˈolosae nau fuana
malimae nau ki.”
22 Ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo ki
kira ka bubu kwailiu naˈa fuada, sulia
noaˈa kira kasi saiana sa tai neˈe sa Jesus
nia fata sulia.
23 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki
ba sa Jesus nia alafe fuana, nia neˈe ka
tua karangia sa Jesus.
24 Ma sa Simon Peter ka faˈataˈi ˈania
na limana fuana fafarongo neˈeri, fasi ˈiri
ka saefiloa sa Jesus ˈuana sa tai neˈe nia
fata sulia.
25 Na fafarongo neˈe ka ˈidu karangia
kwau sa Jesus, ma ka kwaroro fuana ka
ˈuri, “Aofia kwa, sa tai neˈe na ngwae
neˈana ˈoko fata sulia?”
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na ngwae
neˈe nai baˈa taufia na beret saena na
dakoˈi sulu, ma nau ku kwatea fuana.
Ngwae neˈe nau ku sasia ru neˈeri fuana,
nia naˈa neˈe na ngwae neˈeri.” Goˈo
sa Jesus nia taufia na beret saena dakoˈi
sulu, sui ka kwatea fuana sa Judas ngela
sa Simon Iskariot.
27 Ana kaidaˈi neˈeri goˈo sa Judas ka
ngalia naˈa na beret neˈeri, sa Saetan ka
ruˈufia naˈa. Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke ˈaliˈali faˈinia na ru neˈe
ˈoke sasia.”
28 Ma na fafarongo ki neˈe kira tua kalia
na tatafe ni fanga neˈeri, kira ka kina tae
neˈe sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ˈania fuana
sa Judas.
29 Ma osiˈana sa Judas niaˈa na ngwae
neˈe lia sulia na ngwaˈi mani kira, ti ai
ana na fafarongo ki kira fia fasi sa Jesus
nia saea fuana sa Judas, ˈiri nia leka ka
folia maˈi ti fanga neˈe kira boˈoboˈo
ˈuana fuana fangaˈa neˈeri, nama nia
leka ka ngalia maˈi ti ru fasi ˈiri kira ke
kwatea fuana ngwae dalaˈa ki.
30 Buri ˈana sa Judas ka ngalia naˈa
fanga baera, nia ka ruˈu ˈaliˈali naˈa ˈi

✡ **13:18** Sam 41:9

maa. Ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka rodo naˈa.

Muke alafe fuamuˈa kwailiu

31 Kaidaˈi sa Judas nia leka naˈa, sa
Jesus ka fata ˈuri, “Kaidaˈi fuana faˈa
ˈinotoˈa laku, na Ngela Ngwae, nia dao
naˈa. Ma God ke ngalia naˈa faˈa
ˈinotoˈalana osiˈana ru niniˈa fuli fuaku
ki.
32 Ma diˈia na faˈa ˈinotoˈa lana God
ke faˈataˈi ana nauˈa, ˈunaˈeri God naˈa
neˈe ke tala faˈataˈinia ˈaliˈali ana na faˈa
ˈinotoˈa laku ˈani niaˈa talana.
33 Ngela nau kina ˈae, noaˈa nau kusi
tua tau goˈo faˈi kamu. Kamu ke baˈa lulu
ˈuaku, bore ma nau ku saea naˈa fuamuˈa
na ru ba nau ku saea naˈa fuana ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki ba ˈuri, ‘ˈAfitaˈi
muke leka ana kula neˈe nau ku leka ana.’
34 Ma na taki faolu nau ku kwatea
fuamuˈa neˈe ˈuri: Muke alafe fuamuˈa
kwailiu, diˈia logo neˈe nau ku alafe
fuamuˈa.
35 Ma diˈia muke toˈo ana na alafeˈanga
fuamuˈa kwailiu, na ngwae ki taˈifau kira
ke baˈa saiana neˈe kamu na fafarongo
nau ki.”

Sa Peter ke tofea sa Jesus
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; Luke 22:31-34)

36 Sui sa Simon Peter ka saefiloa sa Jesus
ka ˈuri, “Aofia kwa, ˈi faˈi neˈe ˈoke baˈa
leka ˈuana?”
Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Kula neˈe nai
baˈa leka ˈuana, noaˈa kamu kasi saiana
lekaˈa faˈi nau ˈuana. Bore ma ta asoa,
muke baˈa leka maˈi buriku.”
37 Sui sa Peter ka saefilo laˈu ka ˈuri,
“Kwala Aofia kwa, tae neˈe ke kwate ma
ka ˈafitaˈi fuaimili fuana lekaˈa faˈiniˈo
ana kaidaˈi neˈe? Osiˈana nau ku sasi
akaˈu naˈa fuana maeˈa ˈusiˈo.”
38 Sa Jesus olisia ka fata ˈuri fuana, “ˈUri
ma ˈoko sasi akaˈu mamana fuana maeˈa
ˈusi nau kwa? Ru mamana nau ku saea
fuamu. ˈI naˈona mala neˈe na karai ka
angi, ˈoke baˈa sae uulu fau ana neˈe ˈoko
kina nau.”

14

Sa Jesus na tala ˈuana lekaˈa siana God na Maˈa

1 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fa-
farongo nia ki, “Noaˈa kamu kasi manata
ˈabera ma na manatalamuˈa kasi ˈasia.
Muke faˈamamana ana God, ma muke
faˈamamana logo aku.
2 Osiˈana kula ˈoro ni tuaˈa ki ˈi saena
na luma Maˈa nau. Aia, ma nau ku leka
ˈiri neˈe nai sasi akaˈu ana kula fuamuˈa.
ˈAfitaˈi nau ku saea na ru neˈe fuamuˈa,
diˈia noaˈa nia kasi mamana.
3 Ma kaidaˈi neˈe nau ku leka, ma nau
ku sasi akaˈu ana kula fuamuˈa, ka sui
nai baˈa oli maˈi ma nau ku talaˈi kamu
fuaku talaku, fasi ˈiri na kula neˈe nau ku
tua ana, kamu ke tua logo ana.
4 Ma kaumulu sai goˈo ˈamuˈa ana na
tala neˈe leka ˈuana na kula neˈe nai leka
ˈuana.”
5 Ma sa Tomas ka fata ˈuri, “Aofia kwa,
kaimili kina na kula neˈe ˈoke leka ˈuana.
ˈUri ma kami ke baˈa sai faˈuta ana na
tala neˈeri kwa?”
6 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nauˈa
naˈa neˈe na tala fuana faˈataˈilana ru
mamana sulia God, ma ka kwatea na
mauriˈa fuana ngwae ki. Noaˈa ta ngwae
kasi leka siana God na Maˈa diˈia nia
noaˈa kasi leka suli nau.
7 Ma diˈia kamu ka sai mamana naˈa
aku, tama muka sai logo ana na Maˈa nau.
ˈIta ana kaidaˈi neˈe ka oli alaˈa, kaumulu
sai naˈa ana Maˈa nau, ma muka lisia
naˈa.”
8 Ma sa Filip ka fata ˈuri, “Aofia ˈae,
kami oga ˈoke faˈataˈinia basi na Maˈa
fuamiˈa kwa.”
9 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Kwala
Filip kwa, nau ku tua faˈi kamu ka tau
naˈa, ma ˈoe kosi sai ˈua aku niniˈa? Ma
sa tai bore ˈana neˈe nia lisi nau, nia ka
lisia naˈa na Maˈa logo. Ma faˈuta neˈe
ˈoko saea fasi nai faˈataˈinia laˈu na Maˈa
nau kwa?
10 ˈUri ma noaˈa ˈoe kosi faˈamamana
goˈo ana neˈe nau ku tua ana na Maˈa, ma
na Maˈa logo ka tua ana nauˈa? Alaˈanga
neˈe nau ku saea fuamuˈa ki, noaˈa laˈu
na alaˈanga nau ki talaku. Na Maˈa neˈe
nia tua aku nia sasia na raoˈa nia ki suli
nau.
11 Muke faˈamamana ana ru neˈe, nau
ku tua ana na Maˈa, ma na Maˈa ka tua
aku. Diˈia noaˈa, muke faˈamamana ana
ru neˈe sulia na raoˈa neˈe nau ku sasiˈi
ki.
12 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
diˈia sa tai bore ˈana neˈe ka faˈamamana
ana nauˈa, nia sasia logo na raoˈa neˈe

nau ku sasiˈi ki. Ma nia ka sasia laˈu na raoˈa doe ki mala, sulia neˈe nau ku leka siana na Maˈa.
13 Ma ta tae bore ˈana neˈe muke gania na Maˈa osiˈana kamu fafarongo nau ki, nai baˈa sasi, fasi ˈiri ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira ka lisia, kira ka lia saiana na Maˈa neˈe talingaˈi ka tasa.
14 Ta tae bore ˈana neˈe muke gani nia ˈuana sulia kamu ngwae nau ki, nai baˈa sasia fuamuˈa.”

Alafeˈanga ma roˈongaˈa sulia sa Jesus

15 Sa Jesus ka fata laˈu ka ˈuri, “Diˈia kamu alafe fuaku, muke roˈosulia na taki nau ki.
16 Nai baˈa gania na Maˈa, ma nia ke baˈa kwatea maˈi na Ngwae ni Kwaiˈafi fuamuˈa, ma nia ke baˈa tua tari faˈi kamu.
17 Niaˈa na Anoˈi ru Abu neˈe faˈataˈinia naˈa mamanaˈanga sulia God. Ma na ngwae neˈe kira kasi faˈamamana ki, noaˈa kira kasi kwaloa goˈo, sulia noaˈa kira kasi lisia, ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana. Bore ma kamu sai naˈa ana, osiˈana nia tua faˈi kamu, ma nia ke tua saena maurilamuˈa.
18 “Kaidaˈi nai baˈa leka, ˈafitaˈi nau ku faˈasi kamu diˈia na ngela inamae ki. Nai baˈa oli logo maˈi siaumulu.
19 Ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, na ngwae neˈe kira kasi faˈamamana, noaˈa kira kasi baˈa lisi nau laˈu. Bore ma kamuˈa niniˈa, muke baˈa lisi nau logo amuˈa. Ma osiˈana nau ku mauri, kamu ke mauri logo.
20 Ma ana kaidaˈi neˈe nai baˈa mauri laˈu, muke baˈa saiana neˈe nau ku tua ratai ana na Maˈa nau, ma kamu ke tua ratai faˈi nau, ma nau ku tua ratai faˈi kamu.
21 “Ma sa tai bore ˈana neˈe roˈosulia na taki nau ki, niaˈa neˈe na ngwae neˈe nia alafe fuaku. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka alafe fuaku, Maˈa nau ka alafe logo fuana, ma nauˈa bore nau ku alafe logo fuana, ma nau ku faˈataˈi nau talaku fuana.”
22 Sa Judas (noaˈa laˈu sa Iskariot) ka saefiloa ka ˈuri, “Aofia kwa, faˈuta neˈe kaimili goˈo neˈe kami saiana mike lisiˈo, ma na ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana noaˈa kira kasi lisiˈo?”
23 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae neˈe alafe aku, nia ke roˈosulia na faˈamanataˈanga nau ki. Ma na Maˈa nau ke alafe fuana, ma na Maˈa nau, keroˈo ka leka maˈi siana, ma keroˈo ka tua faˈinia.
24 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi alafe aku, nia kasi roˈosulia na faˈamanataˈanga nau ki. Ma na faˈamanataˈanga nau ki neˈe kamu rongoˈi, noaˈa laˈu na ru nau ki talaku. Sulia nia ˈita maˈi faˈasia na Maˈa, neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
25 “Nau ku saea na ru neˈe ki fuamuˈa ana kaidaˈi nau ku tua ˈua faˈi kamu.
26 Na Maˈa nau ke baˈa kwatea maˈi na Anoˈi ru Abu ˈani sataku, fasi ˈiri nia ke ˈafi kaumulu. Nia ke baˈa faˈamanata kamu ˈani na ru ki taˈifau, ma ka faˈamanata oli amuˈa ˈani na ru ki taˈifau neˈe nau ku faˈarongo kamu naˈa ˈani ˈi naˈo.
27 “Nau ku faˈasia naˈa aroaroˈanga nau fuamuˈa. Na aroaroˈanga nau neˈe nau ku kwatea fuamuˈa, noaˈa nia kasi diˈia na aroaroˈanga saena na magalia. Nia neˈe, noaˈa kamu kasi manata ˈabera, ma noaˈa kamu kasi maˈu.
28 Kamu rongoa taˈifau naˈa na fatalaku ba ˈuri, ‘Nai baˈa leka, ma nai baˈa oli logo maˈi siaumulu.’ Diˈia kamu ka alafe aku, muke saeleˈa sulia nau ku leka siana Maˈa, sulia nia talingaˈi ka tasa liufi nau.
29 Nau ku saea naˈa ru neˈe ki, sui mala niˈi ka fiˈi dao maˈi, fasi ˈiri ana kaidaˈi niˈi ke dao maˈi ana, kamu ke fiˈi faˈamamana.
30 Noaˈa nau kusi alaˈa tau laˈu faˈi kamu, sulia sa Saetan na ngwae gwaungaˈi ana magalia neˈe, nia karangi dao naˈa maˈi. Bore ma nia noaˈa kasi gwaungaˈi fafi nau.
31 Ma nauˈa talaku, nau ku sasia ru ki taˈifau sulia tae neˈe Maˈa nau nia saea fuaku fuana na sasilana, fasi ˈiri na ngwae ana magalia neˈe, kira ka saiana nau ku alafe fuana Maˈa nau.
“Aia, kulu tataˈe, kulu ke leka naˈa faˈasia kula neˈe.”

15

Sa Jesus nia diˈia na fuuˈi grep mamana

1 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuana na fafarongo nia ki, “Nauˈa naˈa neˈe fuuˈi

grep mamana, ma na Maˈa nau neˈe
ngwae rao ana na oˈola.
2 Ma nia saiana ka tufua na rara ˈai ki
faˈasi nau neˈe noaˈa kira kasi fungu, ma
ka lufusia na rara ˈai ki neˈe kira fungu,
fasi ˈiri kira ka fungu leˈa.
3 Ma kaumulu sikasika taˈifau naˈa ˈani
na faˈamanataˈanga nau ki fuamuˈa.
4 Muke tua ratai faˈi nau, ˈiri nau ku tua
ratai faˈi kamu. Na rara ˈai nia ˈafitaˈi
ka fungu ˈana talana, diˈia noaˈa nia kasi
tua ratai ana na fuuˈi ˈai. Ma ka ˈunaˈeri
logo ana kamuˈa, ka ˈafitaˈi muke sasia
na ru leˈa ki, diˈia noaˈa kamu kasi tua
ratai aku.
5 “Nauˈa naˈa neˈe fuuˈi grep, ma kamu
naˈa neˈe rara ˈai ki. Ma diˈia sa tai neˈe
ka tua ratai aku, nau ku tua ratai ana
niaˈa, nia saiana ka fungu ˈani fuaˈi grep
ˈoro ki. Ma diˈia noaˈa kamu kasi tua
ratai aku, nia ˈafitaˈi muke sasia ta ru
leˈa.
6 Ma diˈia sa tai neˈe noaˈa kasi tua ratai
aku, nia diˈia ta rara ˈai neˈe kira ˈui ˈania
ma ka mae. Ma na rara ˈai ˈunaˈeri ki,
kira ka ngaliˈi, ma kika ˈui ˈaniˈi ˈi saena
na mafula ka duˈafia ˈana.
7 Ma diˈia muke tua ratai aku, ma na
fatalaku ka tua tari amuˈa, muke gania ta
ru bore ˈana neˈe kamu oga, ma nai baˈa
kwatea fuamuˈa.
8 Ma na raoˈa leˈa ˈoro neˈe kamu sasia,
nia ka faˈataˈinia naˈa ˈinotoˈanga na
Maˈa nau. Ma nia ˈunaˈeri ka faˈataˈinia
logo neˈe kamuˈa na fafarongo nau ki.
9 Nau ku alafe fuamuˈa diˈia logo Maˈa
nau neˈe alafe fuaku. Nia neˈe, muke tua
tari saena na alafeˈanga nau.
10 Ma diˈia muke roˈosulia na taki nau
ki, muke tua tari saena na alafeˈanga nau,
diˈia logo neˈe nau ku roˈosulia na taki
Maˈa nau ki, ma nau ku tua tari logo
saena na alafeˈanga nia.
11 Nau ku saea muke roˈosulia na taki
nau ki, muke tua tari saena na alafeˈanga
nau fasi ˈiri muke toˈo ana saeleˈanga
doe, diˈia logo na saeleˈanga nau, ma na
saeleˈanga kamu ke leka talau.
12 Ma na taki nau fuamuˈa, nia ˈuri:
Muke alafe fuamuˈa kwailiu, diˈia logo
neˈe nau ku alafe fuamuˈa.
13 Noaˈa ta alafeˈanga kasi liufia na
alafeˈanga neˈe ngwae ka kwatea na
maurilana fuana kwaima nia ki, fasi ˈiri
ka faˈamaurida.
14 Ma kamu neˈe na kwaima nau ki,
diˈia kamu sasia na ru neˈe nau ku
asungaˈi kamu fuana.
15 Ma noaˈa nau kusi sae kamu laˈu
ˈani na ngwae rao ki, sulia neˈe ngwae
rao noaˈa kasi saiana ru neˈe na ngwae
gwaungaˈi nia sasia. Nau ku sae kamu
ˈani na kwaima nau ki lala, sulia nau ku
faˈarongo kamu taˈifau naˈa ˈani na ru ki
taˈifau neˈe nau ku rongoa maˈi faˈasia
na Maˈa nau.
16 Ma noaˈa kamu kasi fili nau, nauˈa
lala neˈe nau ku fili kamu, fasi ˈiri muke
sasia na ru leˈa ˈoro ki, diˈia na ˈai neˈe
nia fungu leˈa ˈani fuaˈi ru ka leka talau.
Ma na Maˈa ke baˈa kwatea ta ru bore
ˈana neˈe muke gani ˈuana, osiˈana kamu
fafarongo nau ki.
17 Ma na taki nau fuamuˈa ka ˈuri:
Muke alafe fuamuˈa kwailiu.

Ngwae ana magalia ke lia taˈafi kamu

18 “Diˈia na ngwae saena magalia neˈe
kira ka lia taˈafi kamu, muke manata
toˈona neˈe kira eta lia taˈafi nau logo ˈi
naˈo.
19 Diˈia kamu ti ngwae taˈa logo saena
na magalia neˈe, kira ka alafe amuˈa,
osiˈana kamu diˈia logo kiraˈa. Bore ma
nau ku fili kamu taˈifau naˈa, fasi ˈiri
muke matamata faˈasia ngwae taˈa ki
saena magalia. Noaˈa kamu kasi tua laˈu
diˈia kiraˈa, ma nia neˈe sasia noaˈa kira
kasi oga kamu.
20 Muke manata toˈona tae ki ba nau
ku saeˈe ka sui naˈa fuamuˈa, ‘Na ngwae
rao nia noaˈa kasi talingaˈi ana ngwae
gwaungaˈi nia.’ Ma osiˈana neˈe kira
faˈakaisi nau, kira ke faˈakaisi kamu logo.
Ma ti ngwae kira roˈosulia na fatalaku,
ma ˈunaˈeri ti ngwae ke baˈa roˈo logo
sulia fatalamuˈa.
21 Ma kike baˈa faˈakaisi kamu, si neˈe
kamuˈa na ngwae nau ki. Kira ke sasi
ˈunaˈeri logo sulia kira noaˈa kasi saiana
God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
22 Ma diˈia noaˈa nau kusi leka maˈi
saena magalia, ma noaˈa nau kusi
faˈarongo kira ˈani ˈunaˈeri, noaˈa kira
kasi ˈeke ˈani sasia taˈangaˈa. Ma ana
kaidaˈi neˈe, nia ka ˈafitaˈi naˈa fuana sa

tai neˈe ka saea nia noaˈa kasi rora, sulia nau ku leka maˈi, ma nau ku saea ka sui naˈa fuada.
23 Ma sa tai neˈe ka ˈaila ˈani nau, nia ˈaila logo ˈani Maˈa nau.
24 Nau ku fulia na ru neˈe noaˈa ta ngwae ˈiri fulia ˈi naˈo. Kira lisia nau ku fulia na ru neˈe ki, ˈiri kike ˈeke ˈani sasi taˈangaˈa kira ki, ma kira ka lia taˈafi nau goˈo ˈada ma faˈinia Maˈa nau logo.
25 Ru neˈe nia dao maˈi, fasi ˈiri na Kerekereˈa ana Taki kira ki ka mamana ˈani alaˈanga ba nia ˈuri, ‘Kira ilangaˈi ˈoˈo goˈo ˈada aku.’
26 “Na Anoˈi ru Abu ke baˈa leka maˈi ma ka ˈafi kamu. Ma nia ke baˈa faˈataˈinia na ru mamana ki sulia God. Nai baˈa kwatea maˈi siaumulu faˈasia na Maˈa nau. Ana kaidaˈi nia leka maˈi, nia ka fata faˈamamana suli nau fuamuˈa.
27 Ma kamu logo muke baˈa fata faˈamamana suli nau, sulia kulu tua fiku ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi nau ku talaˈae ana raoˈa nau.”

16

1 Sa Jesus nia fata laˈu ka ˈuri, “Nau ku saea naˈa ru neˈe ki fuamuˈa, fasi ˈiri neˈe faˈamamana ˈanga kamu ke ngasi.
2 Kira ke baˈa fone kamu faˈasia ruˈungaˈa saena na luma fuana foˈongaˈa kira ki. Ma nia ke baˈa dao ana kaidaˈi neˈe, diˈia ta ngwae ke saungi kamu ke mae, nia ka fia fasi nia sasia na ru neˈe God nia oga.
3 Na ngwae neˈe ki, kira ke sasia ru neˈeri ki amuˈa, osiˈana noaˈa kira kasi saiana na Maˈa nau, ma noaˈa kira kasi sai logo aku.
4 Bore ma nau ku saea naˈa ˈaku na ru neˈe ki fuamuˈa, fasi ˈiri ana kaidaˈi kira talaˈae fuana sasilana ru neˈe ki amuˈa, muke baˈa manata toˈona na alaˈanga ba nau ku saeˈe naˈa fuamuˈa ki.”

Na ru neˈe Anoˈi ru Abu nia fulia

Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa nau kusi saea maˈi na ru neˈe ki fuamuˈa ˈi naˈo, osiˈana nau ku tua ˈua faˈi kamu.
5 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku karangi oli naˈa siana God neˈe nia asungaˈi nau maˈi. Ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa ta ngwae amuˈa kasi saefilo nau ˈua sulia ˈi faˈi neˈe nai baˈa leka ˈuana.
6 Ana kaidaˈi neˈe, na liamuˈa ka figwanu liu, sulia nau ku saea naˈa ru neˈe ki fuamuˈa.
7 Bore ma nau ku saea ru mamana fuamuˈa, nia leˈa liu fuamuˈa neˈe nai baˈa leka faˈasi kamu ˈunaˈeri. Osiˈana diˈia noaˈa nau kusi leka, na Anoˈi ru Abu neˈe ke baˈa leka maˈi fuana na ˈafilamuˈa, nia noaˈa kasi leka goˈo maˈi fuamuˈa. Bore ma kaidaˈi nai leka, nai baˈa asungaˈinia maˈi siaumulu.
8 Ma kaidaˈi nia ke dao maˈi, nia ke baˈa faˈataˈinia fuana ngwae saena magalia ki neˈe kira manata rora sulia na abula taˈangaˈa, ma sulia na ˈoloˈoloˈa, ma sulia na kwaˈikwaˈinga God.
9 Kira rora sulia na abula taˈangaˈa, osiˈana noaˈa kira kasi faˈamamana aku.
10 Ma kira rora sulia na ˈoloˈoloˈa, osiˈana nai baˈa oli siana na Maˈa ma noaˈa kamu kasi lisi nau laˈu.
11 Ma kira rora sulia na kwaˈikwaˈinga God, osiˈana God nia matalangaˈinia naˈa na ngwae taˈa neˈe nia gwaungaˈi fafia na magalia neˈe.
12 “Nau ku toˈo ˈana na ru ˈoro liu ki fuana saelani fuamuˈa, bore ma noaˈa kamu ˈiri totolia rongolaniˈi taˈifau naˈa ˈi niniˈari.
13 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na Anoˈi ru Abu ke dao maˈi, nia ke faˈamanata kamu ˈania na mamanaˈanga, ma nia ke baˈa faˈataˈinia na ru ki taˈifau fuamuˈa. Ma nia noaˈa kasi fata ˈana talana, bore ma nia ke fata sulia na ru neˈe nia rongoˈi ki faˈasia God. Ma nia ke baˈa fata sulia na ru neˈe ke baˈa dao maˈi ki.
14 Nia ka faˈaˈinotoˈa nau, sulia nia ke baˈa ngalia na alaˈanga nau ki, ma ka faˈarongo kamu ˈani.
15 Ma na ru Maˈa nau ki taˈifau neˈe, na ru nau ki logo. Nia ba nau ku saea neˈe na Anoˈi ru Abu ke ngalia maˈi na alaˈanga nau ki ma ka faˈarongo kamu ˈani.”

Kwaimanataiˈanga ke rokisi ˈani saesaeleˈanga

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ana kaidaˈi tiˈitiˈi, noaˈa kamu kasi baˈa lisi nau. Sui ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi logo, muke baˈa lisi nau laˈu.”
17 Ma ti ngwae ana na fafarongo nia ki kira ka saefilo kira kwailiu, kira ka ˈuri, “Tae neˈe manataˈanga ana alaˈanga

ninilʼa nia saea, ‘Ana kaidaʼi tiʼitiʼi noaʼa
kamu kasi baʼa lisi nau, ma ana kala
kaidaʼi tiʼitiʼi logo, kamu ke baʼa lisi nau
laʼu?’ Ma nia ka saea laʼu, ‘Noaʼa kamu
kasi baʼa lisi nau sulia neʼe nau ku leka
siana na Maʼa.’ ”
18 Ma na fafarongo nia ki kira ka saefilo
kira kwailiu laʼu ʼuana, “Tae neʼe man-
ataʼanga ana alaʼanga neʼe, ‘Ana kaidaʼi
tiʼitiʼi?’ Kulu kina tae ninilʼa nia fata
sulia.”
19 Sui sa Jesus ka saiana kira oga kike
saefiloa, ma nia ka fata ʼuri fuada, “Kamu
manata sulia ru ba nau ku saea, ‘Ana
kaidaʼi tiʼitiʼi, noaʼa kamu kasi lisi nau.
Ma ana kala kaidaʼi tiʼitiʼi logo, muke
baʼa lisi nau laʼu.’ ʼUri ma na ru neʼeri
neʼe kamu saefilo kaumulu talamuʼa su-
lia?
20 Ru mamana nau ku saea fuaumulu.
Ana kaidaʼi neʼeri, muke baʼa oʼomae ma
muke nagu. Bore ma ngwae taʼa ana
magalia ki, kira ke saeleʼa ʼada. Kamu
ke baʼa kwaimanatai, sui ʼi buri ʼana
na liadilaʼanga kamu ke sui, ma muke
saeleʼa laʼu.
21 Kamu saiana kaidaʼi neʼe kini nia
karangi faʼafuta, nia ka kwaimanatai, su-
lia nia dao naʼa ana kaidaʼi ana nonifiiʼa.
Bore ma kaidaʼi nia faʼafuta na ngela
ka sui, nia ka manata bura naʼa ʼani
nonifiiʼa baera, osiʼana nia saeleʼa naʼa
ʼana sulia na ngela nia futa naʼa.
22 Kamu ʼunaʼeri logo. Ana kaidaʼi
neʼe goʼo neʼe kamu kwaimanatai. Bore
ma nai baʼa lisi kamu laʼu, ma saena
maurilamuʼa muke baʼa saeleʼa liu. Ma
na saeleʼa ʼanga neʼe noaʼa ta ngwae kasi
totolia neʼe ke laua naʼa faʼasi kamu.
23 Ana kaidaʼi neʼeri, noaʼa kamu kasi
gani nau naʼa ʼuana ta ru laʼu. Ru
mamana nau ku saea fuamuʼa, diʼia ta
ru bore ʼana neʼe muke gania siana na
Maʼa osiʼana kamu fafarongo nau ki, nia
ke baʼa kwatea fuamuʼa.
24 ʼIta ʼua maʼi leleka ka dao ʼi taʼena,
noaʼa kamu kasi gania goʼo ta ru ana
Maʼa nau sulia kamu fafarongo nau ki.
Kamu ke gania Maʼa nau, nia ke baʼa
kwatea fuamuʼa, fasi ʼiri muke saeleʼa
liu.”

Sa Jesus nia liufia na ngasingasiʼanga ana magalia

25 Sa Jesus ka fata laʼu ʼuri, “Nau ku
saea na ru neʼe ki fuamuʼa ʼania na
tarifulaʼa ki. Bore ma kaidaʼi ke baʼa dao
maʼi neʼe noaʼa nau kusi fata laʼu ʼani na
tarifulaʼa ki, bore ma nau ku fata abitako
goʼo ʼaku sulia Maʼa fuamuʼa.
26 Ana kaidaʼi neʼeri, kamu ke tala
gania God naʼa amuʼa osiʼana kamu fa-
farongo nau ki. Ma nau ku saea fuamuʼa
neʼe noaʼa nau kusi baʼa gani naʼa ʼuana
ta ru fuamuʼa.
27 Nia ke baʼa ʼunaʼeri naʼa sulia na
Maʼa ʼana talana neʼe nia alafe fuamuʼa,
osiʼana kamu alafe fuaku, duʼungana
kamu faʼamamana ana neʼe niaʼa nama
neʼe asungaʼi nau maʼi.
28 ʼI naʼo, nau ku leka maʼi faʼasia na
Maʼa ʼuana saena na magalia neʼe. Ma
ana kaidaʼi neʼe, nau ku leka naʼa faʼasia
na magalia, ma nau ku oli laʼu siana na
Maʼa nau.”
29 ʼUnaʼeri na fafarongo nia ki kira ka
fata ʼuri fuana, “Ana kaidaʼi neʼe ʼoko fiʼi
fata madako naʼa fuamiʼa, sulia noaʼa ʼoe
kosi fata naʼa ʼania na tarifulaʼa ki.
30 Kaidaʼi neʼe, kami fiʼi saiana neʼe
ʼoko saiana na ru ki taʼifau, diʼia ta
ngwae noaʼa kasi saefilo ʼoe bore, ʼoko sa-
iana tae neʼe nia ʼi saena manatana. Ma
nia neʼe kwatea ma mika faʼamamana
neʼe God nia asungaʼi ʼoe maʼi.”
31 Ma sa Jesus ka fata ʼuri fuada, “ʼUri
ma kaumulu faʼamamana ngasingasiʼa
naʼa neʼeriʼa?
32 Na kaidaʼi nia dao naʼa neʼe kamu ke
baʼa takalo taʼifau faʼasi nau. Ma kamu
ke baʼa tafi ʼuana fanoa kamu ki, sulia ru
neʼe kike baʼa sasi aku. Bore ma noaʼa
nau kusi tua taʼifili nau, osiʼana na Maʼa
neʼe nia tua faʼi nau.
33 Nau ku saea na ru neʼe ki fuamuʼa,
fasi ʼiri muke toʼo ana aroaroʼanga saena
maurilamuʼa, sulia neʼe kaumulu tua fiku
faʼi nau. Sui bore ʼana muke tua saena
magalia ma kira ke baʼa faʼakaisi kamu
liu naʼa, noaʼa kamu kasi maʼu, sulia
nau ku liufia na ngasingasiʼanga ana na
magalia neʼe ka sui naʼa.”

17

Sa Jesus nia foʼo

1 Kaidaʼi sa Jesus nia fata ʼunaʼeri ka
sui, nia ka lia ʼalaʼa ʼi langi, ma ka fata
ʼuri, “Maʼasi ʼae, nia dao naʼa ana kaidaʼi

fuana neˈe ˈoko faˈaˈinotoˈa nau, fasi ˈiri
nau ku faˈaˈinotoˈa ˈoe.
2 Sulia ˈoko kwatea naˈa na ngasin-
gasiˈanga fuaku fafia na ngwae ki taˈifau,
fasi ˈiri nau ku ˈafia na ngwae neˈe ˈoko
kwateda fuaku ki ˈiri kike mauri firi.
3 Aia, ma na mauriˈa firi neˈe nia ˈuri:
Diˈia na ngwae ki kira ka saiamu neˈe taˈi
God mamana, ma kira ka saiaku, sa Jesus
na Christ, neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.
4 Nau ku faˈataˈinia naˈa ˈinotoˈanga
ˈoe saena magalia, ma nau ku faˈasuia
naˈa raoˈa ba ˈoko asungaˈi nau maˈi
fuana sasilana.
5 Maˈasi ˈae, kaidaˈi neˈe, ˈoko
faˈaˈinotoˈa nau laˈu ˈani ˈinotoˈanga
neˈe nau ku toˈo maˈi ana faˈi ˈoe,
ˈi naˈona mala maˈi saungaˈilana na
magalia.
6 “Nau ku faˈamanata suli ˈoe fuana na
ngwae ki neˈe ˈoko kwateda naˈa maˈi
fuaku saena magalia neˈe. Kiraˈa neˈe
ngwae ˈoe ki, ma ˈoko kwateda naˈa maˈi
fuaku. Kira roˈo naˈa sulia na fatalamu.
7 Ma kaidaˈi neˈe, kira sai naˈa ana na
ru ki taˈifau neˈe ˈoko kwateˈe fuaku, niˈi
leka taˈifau maˈi faˈasi ˈoe.
8 Nau ku saea naˈa fuada na alaˈanga
ki neˈe ˈoko kwatea fuaku, ma kira ka
faˈamamana naˈa. Ma kira ka sai ma-
mana naˈa ana neˈe nau ku leka maˈi
faˈasi ˈoe, ma kira ka faˈamamana ana
neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.
9 “Ma nau ku foˈo fuada. Noaˈa nau
kusi foˈo laˈu fuana na ngwae neˈe noaˈa
laˈu ngwae ˈoe ki, bore ma nau ku
foˈo lala ˈaku fuana na ngwae neˈe ˈoko
kwateda maˈi fuaku, sulia kira na ngwae
ˈoe ki.
10 Na ngwae nau ki taˈifau neˈe, kira na
ngwae ˈoe ki laˈu goˈo. Ma ngwae ˈoe ki
taˈifau, kira na ngwae nau ki laˈu goˈo.
Ma kira ke faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga
nau ˈania tualada.
11 Nau kusi tua tau naˈa saena magalia,
nai baˈa leka naˈa kwau siamu. Bore
ma kira goˈo neˈe kira ka tua ˈua saena
magalia. Maˈasi Abu ˈae, tagi sulida
ˈani na ngasingasi ˈanga ba ˈoko kwatea
fuaku, fasi ˈiri kira ka alu naˈa taˈi ru,
diˈia nama neˈe koro taˈi ru logo.
12 Ma kaidaˈi ba nau ku tua faˈinida,
nau ku tagi sulida ˈani na ngasin-
gasiˈanga ba ˈoko kwatea fuaku. Nau ku
gonida, ma noaˈa ta ngwae ada kasi funu
goˈo, taˈifilia goˈo na ngwae taˈa ba na
Kerekereˈa Abu saea nia ke funu nama.
13 Nai baˈa leka kwau siamu, ma nau ku
saea na ru neˈe ki ana kaidaˈi nau ku tua
ˈua saena magalia, fasi ˈiri kira ka saeleˈa
liu diˈia na saeleˈanga nau.
14 Ma nau ku kwatea naˈa na fatalamu
fuada. Bore ma na ngwae saena magalia
ki neˈe noaˈa laˈu ngwae ˈoe ki, kira
liataˈafida, osiˈana kiraˈa neˈe ngwae ˈoe
ki, diˈia logo neˈe nauˈa ngwae ˈoe.
15 Noaˈa nau kusi gani ˈoe fasi ˈiri ˈoko
lafuda faˈasia saena magalia, bore ma
nau ku gani ˈoe fasi ˈiri ˈoke tagi sulida
faˈasia na Ngwae Taˈa.
16 Kiraˈa noaˈa laˈu ngwae saena fanoa
neˈe ˈi ano, diˈia logo neˈe nauˈa noaˈa
laˈu ngwae saena fanoa neˈe ˈi ano.
17 ˈOko faˈa abuda fuamu ˈani na
mamanaˈanga. Na fatalamu naˈa neˈe
mamanaˈanga.
18 Nau ku asungaˈi kira fuana
faˈamanatalana na ngwae ki, diˈia logo
neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi ˈuana saena
magalia.
19 Ma fuana na leˈalada, nau ku
abungaˈi nau talaku fuamu, fasi ˈiri kira
logo kira ka abungaˈi mamana ada talada
fuamu.
20 “Nau kusi foˈo goˈo fuada taˈifili kira.
Bore ma nau ku foˈo logo fuana na ngwae
neˈe kike baˈa faˈamamana ana nauˈa
sulia na faˈarongoˈanga kira.
21 Ma nau ku foˈo fasi ˈiri kira ka alua
taˈi ru goˈo. Maˈasi ˈae, kira ka tua ratai
faˈi koro, diˈia logo neˈe ˈoko tua ratai
aku, ma nau ku tua ratai amu. Kira ka
alua naˈa taˈi ru, fasi ˈiri na ngwae neˈe
saena magalia ki kira ka faˈamamana ana
neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.
22 Nau ku kwatea fuada na ˈinotoˈanga
ba ˈoko kwatea logo fuaku, fasi ˈiri kira
ka alua taˈi ru, diˈia logo neˈe koro taˈi
ru goˈo.
23 Fadalana ru neˈe nia ˈuri: Nau ku tua
ratai ana kiraˈa, ma ˈoko tua ratai aku,
fasi ˈiri kira ka taˈi ru taˈifau, ma fasi
ˈiri na ngwae ki saena magalia kira ka
saiana neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi, ma

ˈoko alafe fuada, diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuaku.
24 “Maˈasi ˈae, nau ku oga na ngwae neˈe ˈoko kwateda fuaku, kira ka tua faˈi nau ana kula neˈe nau ku tua ana, fasi ˈiri kira ka lisia naˈa ˈinotoˈanga nau neˈe ˈoko kwatea fuaku. ˈOko kwatea ˈinotoˈanga neˈe fuaku, osiˈana neˈe ˈoko alafe fuaku ˈi naˈona mala na saungaˈilana na magalia.
25 Maˈasi ˈae, ˈaeˈo ngwae ana ˈoloˈoloˈa. Na ngwae taˈa ki saena na magalia neˈe noaˈa kira kasi saiamu, bore ma nau ku sai goˈo ˈaku amu, ma na ngwae fafarongo nau ki, kira saiana neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.
26 Nau ku faˈarongo kira naˈa ˈaniˈo. Ma nau ku sasi funifaraˈa goˈo ˈaku ana, fasi ˈiri neˈe alafeˈanga ˈoe fuaku ka tua logo saena maurilada, ma nauˈa bore, nau ku tua neketaˈi logo faˈinida saena maurilada.”

18

Kidaˈi kira daua sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; Luke 22:47-53)

1 Buri ˈana sa Jesus nia foˈo ka sui naˈa, niaˈa faˈinia na fafarongo nia ki, kika leka kwau, ma kira ka toˈofolo ana dodo kira saea ˈani Kidron. Ma kira leka kwau ˈuana kula neˈe na oˈola ˈi ˈai ki nia ana.
2 Ma sa Judas, na ngwae neˈe ke baˈa ˈolosaea sa Jesus fuana malimae nia ki, nia sai naˈa ana na kula neˈeri. Sulia kidaˈi ˈoro sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira ˈidufaˈi leka leka ˈi neˈeri.
3 Nia neˈe sa Judas ka dautalaˈia kwau ngwae ana ofoˈa ki faˈasia Rom faˈinia na ngwae neˈe kira folo kalia na Luma Abu God. Na fata abu doe ki, ma na Farasi ki neˈe, kira asungaˈinida kwau. Aia, na ngwae neˈe kira leka maˈi ki, kira dau ana na unu ki, ma na raˈunga fuana fuˈanga ki.
4 Ma sulia sa Jesus nia saiana ka sui naˈa ru neˈe ke baˈa dao ana ki, nia ka fali kwau ˈusida, ma ka saefiloda ka ˈuri, “Tai neˈana kamu lulu ˈuana?”
5 Kira olisia kira ka ˈuri, “Kaimili lulu ˈuana sa Jesus, na ngwae ba faˈasia ˈi Nasaret.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Nau niniˈa naˈa.”
Aia, ma sa Judas na ngwae ba nia talaˈida kwau siana sa Jesus, nia ka uu logo ˈi neˈeri faˈinida.
6 Ana kidaˈi sa Jesus nia fata ˈuri, “Nau niniˈa naˈa,” na ngwae neˈeri ki kira dudufaˈi buri, ma kira ka ˈasida ˈi ano.
7 Sui sa Jesus ka saefilo kira laˈu ka ˈuri, “Tai neˈe kamu lulu ˈuana?”
Ma kira ka ˈuri laˈu, “Kaimili lulu ˈuana sa Jesus, na ngwae ba faˈasia ˈi Nasaret.”
8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nau ku saea ka sui naˈa fuamuˈa, ‘Nauˈa niniˈa naˈa.’ Sulia nauˈa niniˈa naˈa neˈe kamu lulu nau maˈi ˈunaˈeri, ˈirai kamu ke alaˈania na ngwae neˈe ki kike leka ˈada.”
9 Sa Jesus ka saea ru neˈeri ˈiri ka faˈamamana tae neˈe nia saea ka sui naˈa maˈi suli kira, ba nia fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, noaˈa ta ngwae ana ngwae nau ki neˈe ˈoko kwateda fuaku ki kika funu.”
10 Ma sa Simon Peter ka toˈo ana taˈi sele ni ofoˈa, nia ka tara, ma ka kwaˈi ˈani, ma ka kwaˈi muusia alinga ˈoloˈolo ana na taˈi ngwae rao na ˈingataˈi fata abu. Na ngwae rao neˈeri satana sa Malakas.
11 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, “ˈOke olitaˈinia ˈamu na sele ni ofoˈa neˈana ˈi fuila! ˈUri ma ˈoko fia fasi noaˈa nau kusi ruˈu saena kidaˈi ana nonifiiˈanga neˈe Maˈa nau kwatea fuaku?”

Kira talaˈia sa Jesus siana sa Anas

12 Sui na ngwae folo ki, ma na ngwae ana ofoˈa ki, faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira daua sa Jesus, ma kira ka firi fafia ro lima nia ki.
13 Ma kira ka eta talaˈia kwau sa Jesus siana sa Anas, sulia nia neˈe funga sa Kaeafas, na ˈingataˈi fata abu ana faˈi ngali neˈeri.
14 Ma sa Kaeafas ba saea fuana ngwae faˈinaˈonaˈo kira Jiu ki ˈuri, “Nia leˈa goˈo fuana taˈi ngwae ke mae, fasi ˈiri noaˈa kira kasi saungia ngwae ki taˈifau.”

Sa Peter tofea sa Jesus
(Matthew 26:69-70; Mark 14:66-68; Luke 22:55-57)

15 Sa Simon Peter faˈinia taˈi fafarongo laˈu, kera ka leka sulia sa Jesus. Ma na ruana fafarongo, na ˈingataˈi fata abu neˈeri nia sai leˈa ana. Ma na ruana fafarongo nia ka leka donga buri naˈa ana sa Jesus, leleka ka tua maˈi saena labata ana luma na ˈingataˈi fata abu.

16 Sa Peter nia uu goˈo ˈana maˈi ˈi maa. Sui na ruana fafarongo nia ka ruˈu kwau ˈi maa, ma ka fata fuana kini neˈe nia folo ˈafia na sinamaa, fasi ˈiri ka talaˈia maˈi sa Peter saena.

17 Ana kaidaˈi sa Peter ka ruˈu maˈi, na kini neˈe ka fata ˈuri fuana, “Sali ˈaeˈo ta ngwae logo ana fafarongo na ngwae neˈe kira ngalia maˈi taka niniˈa!”

Sa Peter ka olisia ka fata ˈuri, “Nauˈa noaˈa!”

18 Sulia kaidaˈi neˈeri kaidaˈi ana uniˈi gwariˈa, neˈe ngwae rao ki faˈinia na ngwae folo ki, kira ka ukua na mafula ˈi leleo, ma kira ka uu ˈada kalia, ma sa Peter ka uu logo faˈinida ˈi neˈeri, ma ka rara logo ˈana.

Na ˈingataˈi fata abu ka saefiloa sa Jesus

(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; Luke 22:66-71)

19 Na ˈingataˈi fata abu ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Tai faˈida neˈe na fafarongo ˈoe ki? Ma na tae ki neˈe ˈoko faˈamanatada ˈani?”

20 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nau ku alaˈa sulia ru ki taˈifau fuana na ngwae ki ˈiri kira ka rongoa taˈifau. Noaˈa nau kusi sofongaˈinia goˈo ta ru, kaidaˈi nau ku faˈamanata na ngwae ki. Nau ku sasia ru neˈeri ana asoa ki saena luma fuana foˈongaˈa ki, ma ˈi saena na Luma Abu God ˈi neˈe, fasi ˈiri ana kaidaˈi ngwae ki kira fiku maˈi, kira ka rongoa. Ma noaˈa nau kusi fata ago goˈo ˈani ta ru.

21 Faˈuta neˈe ˈoko saefilo nau ˈunaˈeri? ˈOke saefiloa lala ˈamu na ngwae neˈe kira rongoa na ru neˈe nau ku saea fuada ki. Kira neˈe saiana na ru neˈe nau ku saea fuada ki.”

22 Kaidaˈi sa Jesus ka fata goˈo ˈunaˈeri, taˈi ngwae ana ngwae folo ki ka leka maˈi, ma ka fidalia, ma ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoko fata ˈunaˈeri fuana ˈingataˈi fata abu kwa?”

23 Sa Jesus ka olisia kwau ka ˈuri, “Diˈia nau ku saea ta ru neˈe nia rora, ˈoke saea naˈa ru neˈe nau ku rora ana. Ma diˈia noaˈa nau kusi saea goˈo ta ru rora, faˈuta neˈe ˈoko fidali nau kwa?”

24 Buri ˈana na ru neˈe sa Anas ka kwatea naˈa kwau sa Jesus siana sa Kaeafas, na ˈingataˈi fata abu. Ma na limana kira firi ˈua fafia.

Sa Peter tofea laˈu sa Jesus

(Matthew 26:71-75; Mark 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Ma kaidaˈi sa Peter nia uu, ma ka rarangia ˈua ˈana nonina, na ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri faˈinia, kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOe ta ngwae ana fafarongo na ngwae niniˈa kira matalangaˈinia niniˈa?”

Ma sa Peter nia tofe, ma ka fata ˈuri, “Noaˈa liu, nauˈa noaˈa!”

26 Ma taˈi ngwae ana ngwae rao ˈingataˈi fata abu ka tua logo ˈi neˈeri. Na ngwae neˈe niaˈa na ngwaefuta faˈinia na ngwae rao ba sa Peter nia kwaˈi muusia na alingana, ma nia ka fata ˈuri, “ˈIu! Kaidaˈi ba kira daua sa Jesus saena oˈola baera, nau ku lisiˈo faˈinia.”

27 Ma sa Peter ka fata ˈuri, “Noaˈa! Noaˈa laˈu nauˈa baniˈa.” Ana kaidaˈi neˈeri goˈo na karai ka angi naˈa.

Kira talaˈia kwau sa Jesus siana sa Paelat

(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; Luke 23:1-5)

28 Ma ana laˈa bilabila ˈi ˈofodangi, kira ka talaˈia kwau sa Jesus faˈasia luma sa Kaeafas, kira ka talaˈia ˈuana saena luma sa Paelat, na ngwae gwaungaˈi ana kula neˈeri. Kaidaˈi neˈeri, ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira uu goˈo ˈada kwau ˈi maa, sulia diˈia kira ruˈu saena luma ngwae neˈe nia noaˈa laˈu na ngwae Jiu, kira fia fasi kira ke baˈa sua ˈi naˈona God. Ana kaidaˈi neˈeri, kira oga kira ka tua sikasika masia ˈanilana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.

29 Ma sa Paelat ka ruˈu kwau fuada ˈi maa, ma ka saefilo ˈuri, “Ru faˈuta neˈe kamu giosia ˈani ngwae neˈe fuana matalangaˈilana?”

30 Kira olisia kira ka fata ˈuri, “Ngwae neˈe nia sasia na ru taˈa ki niniˈa kami

ka talaˈia maˈi siamu. Diˈia noaˈa, nia ˈafitaˈi kami ka talaˈia maˈi siamu.”
31 Sa Paelat ka fata ˈuri fuada, “Diˈia ni ˈirai, mulu talaˈia kwau, kamu ka matalangaˈinia sulia na tae neˈe taki kamu ki saea.”
Kira ka fata ˈuri, “Na taki kamu ki ˈi Rom neˈe kami tua olofana, nia luia noaˈa kami kasi saungia ta ngwae.”
32 Nia ˈunaˈeri, fasi ˈiri ka faˈamamana tae ki ba sa Jesus nia saea ka sui naˈa sulia na maelana. Sulia na ngwae faˈasia ˈi Rom ki, kira saungia na ngwae ki ana na ˈai rara folo.
33 Sa Paelat ka oli laˈu ˈuana saena na luma nia, ma ka saea maˈi sa Jesus siana, ma ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na ngwae tatalafaˈa na ngwae Jiu ki kwa?”
34 Ma sa Jesus ka saefiloa kwau ka ˈuri, “ˈUri ma na saefiloˈanga neˈe nia leka maˈi faˈasiˈo talamu, nama ti ngwae neˈe kira faˈarongo ˈoe suli nau?”
35 Ma sa Paelat ka fata laˈu ka ˈuri, “Nauˈa noaˈa laˈu na ngwae Jiu niniˈa! Na ngwae ˈoe ki, ma na fata abu doe ki neˈe talada niniˈa, kira talaˈi ˈoe maˈi siaku. Na tae taˈa neˈe ˈoko sasia?”
36 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na ˈinotoˈanga nau noaˈa laˈu saena magalia neˈe. Ma diˈia na ˈinotoˈanga nau neˈe ru saena magalia, na ngwae nau ki kira ka fuˈa usi nau faˈasia na kwatelaku fuada na ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi Jiu ki. Na ˈinotoˈanga nau, noaˈa laˈu na ru ˈi saena magalia neˈe goˈo.”
37 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo ta ngwae tatalafaˈa niniˈa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈAeˈo neˈe ˈoko saea nauˈa na tatalafaˈa. Nau ku futa, ma nau ku dao maˈi saena na magalia neˈe fuana taˈi ru goˈo, fuana nai alaˈa sulia na ru mamana. Ma sa tai neˈe ka oga na ru mamana, nia roˈo suli nau.”
38 Sui sa Paelat ka saefiloa laˈu ka ˈuri, “ˈUri ma na tae neˈe mamanaˈanga kwa?”

Kira matalangaˈinia sa Jesus fuana maeˈa
(Matthew 27:15-31; Mark 15:6-20; Luke 23:13-25)

Ma sa Paelat ka oli laˈu ˈi maa siana ngwae ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa nau kusi dao goˈo toˈona ta taˈangaˈa ana na ngwae neˈe.
39 Bore ma sulia na falafala kamu, nai baˈa logea taˈi ngwae fuamuˈa ana kaidaˈi ana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa. ˈUri ma kaumulu oga nai logea na ngwae tatalafaˈa Jiu ki fuamuˈa?”
40 Ma kira ka ˈada kokolada kira ka fata ˈuri, “Noaˈa! Na ngwae neˈe noaˈa ˈoe kosi logea! Kaimili oga ˈoke logea maˈi sa Barabas!” Aia, sa Barabas niaˈa na ngwae fofolo bili.

19

1 ˈUnaˈeri goˈo sa Paelat ka kwatea naˈa sa Jesus fuana na ngwae ana ofoˈa ki, ma ka saea kira ka ulasia.
2 Ma kira ka ˈerea na ˈeregwau ˈani na kwalo ngarangaraˈa, ma kira ka alua ana gwauna sa Jesus. Sui kira ka faˈaruˈufia ˈani na ifi meo boraboraˈa, diˈia ta ngwae tatalafaˈa.
3 Sui kira ka leka maˈi siana, ma kira ka ˈuri, “ˈAeˈo neˈe na tatalafaˈa ngwae Jiu ki.” Ma kira ka fidalia.
4 Ma sa Paelat ka ruˈu laˈu kwau siana ngwae ˈoro neˈe kira fiku ki, ka fata ˈuri, “Nai baˈa ngalia maˈi na ngwae neˈe siaumulu, fasi ˈiri muke saiana neˈe noaˈa nau kusi lisia goˈo ta taˈangaˈa ana niaˈa.”
5 Sui, sa Jesus ka ruˈu maˈi ˈi maa, ma ka ruˈufia na ˈeregwau ana kwalo ngarangaraˈa, ma na ifi meo boraboraˈa. Ma sa Paelat ka fata ˈuri fuada “Lisia basi na ngwae neˈe!”
6 Ma ana kaidaˈi fata abu doe ki, ma na ngwae neˈe kira folo ˈusia na Luma Abu God, kira lisia, kira fiˈi ako doe laˈu, ma kira ka ˈuri, “ˈOke saungia! Fotoˈia ana ˈai rara folo!”
Sa Paelat ka fata ˈuri, “Diˈia ˈunaˈeri, kamu ka ngalia, ma muke fotoˈia ana ˈai rara folo. Osiˈana noaˈa nau kusi dao goˈo toˈona ta taˈangaˈa ana niaˈa.”
7 Na ngwae ki kira ka fata ˈuri fuana sa Paelat, “Kaimili toˈo ana na taki fuana ngwae ˈuri nia ka mae, osiˈana nia saea niaˈa na Ngela God.”
8 Kaidaˈi sa Paelat nia rongoa ru neˈe, nia ka maˈu liu liufia naˈa ˈi naˈo.

9 Ma nia ka oli laˈu ˈi luma ka saefiloa
sa Jesus ka ˈuri, “ˈAeˈo ngwae faˈasia ˈi
fai niniˈa kwa?”

Ma sa Jesus noaˈa kasi saea goˈo ta ru.
10 Sa Paelat ka fata laˈu ˈuri fuana, “ˈUri
ma noaˈa ˈoe kosi oga goˈo alaˈanga faˈi
nau? Noaˈa ˈoe kosi sai goˈo ana neˈe,
nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana
saelana kike logeˈo, nama diˈia noaˈa,
kira ka saungiˈo ana ˈai rara folo?”

11 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri, “Nia
mamana ˈoko toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana ˈoke sasi ˈunaˈeri aku. Bore ma
God goˈo neˈe nia kwatea na ngasin-
gasiˈanga neˈeri fuamu. Nia neˈe na
ngwae niniˈa nia kwate nau fuamu, nia
sasia na ru neˈe taˈa ka tasa ka liufia na
ru ˈoko sasia.”

12 Ana kaidaˈi sa Paelat nia rongoa
fatalana sa Jesus, nia ka lulu ˈuana ta
masikwaˈa neˈe nia ka sasia fasi ˈiri ke
logea. Bore ma na Jiu ki, kira ako doe
kira ka ˈuri, “Diˈia ˈoko logea ngwae neˈe,
noaˈa ˈoe kosi bali faˈinia na tatalafaˈa
ˈi Rom. Osiˈana diˈia ta ngwae saea nia
neˈe na tatalafaˈa, nia suˈusia na ngwae
tatalafaˈa ˈi Rom.”

13 Kaidaˈi sa Paelat nia rongoa na
alaˈanga neˈeri ki sui, nia ka talaˈia kwau
sa Jesus ˈi maa, ka tua ana kula ana kwai
matalangaˈinga ˈi saena na maˈe luma
neˈe kira saea ˈani “Tatafeˈe fau,” ma na
alaˈanga Jiu neˈe “Gabata.”

14 Ma kaidaˈi neˈeri, na asoa ana sasi
akaˈu ˈanga na faˈi asoa naˈona Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa, ma nia karangi to-
fongaˈi asoa naˈa. Ma sa Paelat ka fata
ˈuri fuana na ngwae ki, “Lisia basi na
ngwae tatalafaˈa kamu.”

15 Ma na ngwae ki kira ri, kika fata ˈuri,
“Saungia! Saungia! Fotoˈia ˈana ˈai rara
folo!”

Sa Paelat ka saefiloda laˈu ka ˈuri,
“ˈUri ma kamu oga nai fotoˈia na ngwae
tatalafaˈa kamu ana ˈai rara folo?”

Ana kaidaˈi neˈeri, na fata abu doe
ki olisia kika ˈuri, “Niaˈa noaˈa laˈu na
ngwae tatalafaˈa kami. Taˈi ngwae tata-
lafaˈa neˈe ˈi Rom goˈo neˈe na gwaungaˈi
kami!”

16 Ma sa Paelat ka kwatea sa Jesus fuana
na ngwae ana ofoˈa ki, fasi ˈiri kike fotoˈia
ana ˈai rara folo.

Kira fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara folo (Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; Luke 23:26-43)

Ma kira ka talaˈia naˈa kwau sa Jesus.
17 Ma nia ka leka ka ngalia na ˈai rara
folo nia talana ˈuana na kula neˈe kira
saea ˈani ˈi Golgota ana alaˈanga ngwae
Jiu. (Na fadalana satana kula neˈeri neˈe
“Na Lasi Ngwae.”)
18 Ma ˈi neˈeri kira ka fotoˈia ana ˈai
rara folo. Ma na ro ngwae ki logo neˈe
kira fotoˈida ˈi neˈeri, taˈi ngwae ana bali
mauli ma ta ngwae ana bali ˈoloˈolo, ma
kira ka fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara folo
neˈe uu ˈi safitadaroˈo.
19 Ma sa Paelat ka keresia na alaˈanga,
ma kira ka alua ˈi gwauna ˈai rara folo sa
Jesus. Na alaˈanga neˈeri ki nia keresia
ka ˈuri, “Sa Jesus faˈasia ˈi Nasaret, na
ngwae tatalafaˈa Jiu ki.”
20 Kula neˈe kira alua na ˈai rara folo
neˈe kira fotoˈia sa Jesus ana, noaˈa kasi
teo tau goˈo faˈasia ˈi Jerusalem. Ma
na ngwae ˈoro ana Jiu ki kira toˈomani
alaˈanga neˈe. Ma na alaˈanga neˈe
kira ka keresia logo ˈani uulu alaˈanga
matamata ki. Alaˈanga ngwae Jiu ki,
alaˈanga ngwae Rom ki, ma na alaˈanga
ngwae Grik ki logo.
21 Ma na fata abu doe ki, kira ka
fata ˈuri fuana sa Paelat, “Noaˈa ˈoe
kosi keresia laˈu na ‘Tatalafaˈa Jiu ki!’
Bore ma ˈoke keresia lala ˈuri, ‘Nia ˈana
talana neˈe nia fata ˈuri, nauˈa na ngwae
tatalafaˈa fuana ngwae Jiu ki.’ ”
22 Sui sa Paelat ka olisida ka fata ˈuri,
“Tae neˈe nau ku keresia ka sui naˈa, nia
ka teo naˈa ˈana ˈunaˈeri.”
23 Ma ˈi buri ˈana na ngwae ana ofoˈa
ki kira fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara folo ka
sui, kira ka ngalia na ifi nia ki, ma kira ka
daroˈia ˈani na fai baliˈi ru ki fuana na fai
ngwae neˈeri ki. Ma na toˈongi fafo doe
nia, neˈe noaˈa ta ladoˈa ana tailana, ma
kira usu laˈulaˈu goˈo ˈada ana.
24 Ma na ngwae ni ofoˈa ki kira ka fata
ˈuri fuada kwailiu, “Noaˈa kulu kasi gasia
faˈalia laˈu na ifi neˈe. Kulu daisi ˈuana,
diˈia sa tai neˈe daisi ka dao siana, nia

neˈe ke ngalia.” Nia ka ˈunaˈeri fasi ˈiri
ka faˈamamana na Kerekereˈa Abu ba nia
ˈuri, “Kira daroˈia naˈa ifi nau ki fuada,
ma kira ka daisi ˈuana toˈongi fafo doe
nau.” Na ru neˈe ki na ngwae ni ofoˈa ki
neˈe kira sasia.
25 Na teˈa sa Jesus, ma na ai kini futa
teˈa sa Jesus, ma ˈi Mary ˈafe sa Klopas,
faˈinia ˈi Mary kini faˈasia ˈi Magdala
neˈe kira uu ˈi ˈaena na ˈai rara folo sa
Jesus.
26 Ma na fafarongo ba sa Jesus nia alafe
fuana, nia uu logo ˈi neˈeri faˈinia teˈa sa
Jesus. Kaidaˈi sa Jesus nia lisia teˈa nia
faˈinia na fafarongo neˈe nia alafe fuana
kera uu karangia, nia ka fata ˈuri fuana
teˈa nia, “Teˈasi ˈae, na ngela ˈoe neˈana
naˈa.”
27 Sui, nia ka fata ˈuri laˈu fuana na
fafarongo neˈeri, “Na teˈa ˈoe neˈana
naˈa.” Ma ka talaˈae ana agi asoa neˈeri,
na fafarongo neˈeri ka talaˈia naˈa teˈa sa
Jesus ˈuana luma nia ˈiri nia ka tagi sulia.

Maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; Luke 23:44-49)

28 ˈI buri ˈana ru neˈe ki sui, sa Jesus
saiana neˈe na raoˈa nia ki, niˈi sui taˈifau
naˈa. Ma nia ka fata ˈuri, “Nau ku si-
likwaˈu” ˈiri ka faˈamamana na alaˈanga
saena Kerekereˈa Abu.✡
29 Ma ana kula neˈeri, kira alua taˈi
dako neˈe fungu ˈani waen ˈafae. Ma
kira ngalia taˈi lumulumu asi, ma kira ka
taufia saena dakoˈi waen neˈe, sui kira ka
alua ˈi maana na maˈe ˈai kira saea ˈani
“hisop,” sui kira ka kwatea ˈuana maana
ngiduna sa Jesus.
30 Ana kaidaˈi sa Jesus nia kwaˈufia ka
sui, nia ka fata ˈuri, “Nia sui naˈa.” Buri
ˈana nia saea alaˈanga neˈeri ki ka sui
goˈo, na gwauna ka gwautoli naˈa, ma nia
ka mae naˈa.

Kira labua kakarona sa Jesus ˈani sua

31 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe ki sui, ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira leka maˈi, ma
kira ka saefiloa sa Paelat ˈiri ke alaˈania
fuana ngwae ni ofoˈa ki kike leka, ma
kike ˈoia naˈa ˈaena na uulu ngwae neˈe
kira fotoˈida ana ˈai rara folo ki, fasi ˈiri
kike mae ˈaliˈali. Sulia kira oga kike
lafua naˈa nonida faˈasia na ˈai rara folo
ki ana faˈi asoa neˈeri. Sulia faˈi asoa
neˈe na faˈi asoa fuana sasi akaˈu ˈanga
Jiu ki masia asoa ana Sabat. Ma noaˈa
kira kasi oga neˈe ngwae mae ki kira ka
daukulukulu ana ˈai rara folo ana Sabat
asoa ana mamaloˈanga. Sulia neˈe Sabat
neˈeri nia na asoa ˈinotoˈa Jiu ki.
32 Ma na ngwae ana ofoˈa ki kira leka
maˈi, kira ka ˈoia ˈaena ro ngwae ba kira
fotoˈida ki ana ˈai rara folo.
33 Bore ma kaidaˈi kira dao ana sa Jesus,
kira ka lisia nia mae ka sui naˈa. Nia neˈe,
noaˈa kira kasi ˈoia laˈu na ˈaena sa Jesus.
34 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, taˈi ngwae
ada neˈe nia oga ka faˈamamana leˈa ana,
nia ka ngalia na maˈe sua, ma ka labua
ˈani ˈi kakarona sa Jesus. Ma kira ka lisia
naˈa ˈabu ma na kafo ka afe maˈi.
35 Nau ku lisia ru neˈeri, ma nau ku
alaˈa sulia, fasi ˈiri kamu taˈifau muke
faˈamamana logo. Na ru neˈe nau ku
saea nia mamana, ma nau ku saiana na
fatalaku nia mamana logo.
36 Ma ru neˈeri ki ka ˈunaˈeri, fasi ˈiri
ka faˈamamana Kerekereˈa Abu ba nia
fata ˈuri, “Taˈi suli bore ana noaˈa ˈiri
maˈoi goˈo.”✡
37 Ma ta bali Kerekereˈa Abu logo nia
ˈuri, “Na ngwae ki kike baˈa bubungia
naˈa ngwae neˈe, kira labua na nonina.”✡

Kira alua nonina sa Jesus saena kilu gwaˈu
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; Luke 23:50-56)

38 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Josef
na ngwae faˈasia ˈi Arimetea, nia leka
maˈi ka gania sa Paelat ˈuana nonina sa
Jesus, fasi ˈiri kike ngalia. Sa Josef ba,
nia ta ngwae ana fafarongo sa Jesus ki
logo, bore ma nia ago naˈa, osiˈana nia
maˈu ˈani na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki.
ˈUnaˈeri sa Paelat ka alaˈania, ma nia ka
leka maˈi ka ngalia.
39 Ma sa Nikodimas ba nia leleka maˈi
siana sa Jesus saena rodo ˈi naˈo ba, nia
ka leka faˈinia sa Josef, ma ka ngalia uulu
akwala kilo ˈana ru moko leˈa ki fuana

✡ **19:28** Sam 69:21 ✡ **19:36** Eksodas 12:46; Nambas 9:12; Sam 34:20 ✡ **19:37** Sekaraea 12:10

alulana faˈinia nonina ngwae mae. Na satana ru neˈe “Mira,” faˈinia “Alos.”
40 Ro ngwae neˈe ki, kera ka ngalia nonina sa Jesus, ma kera ka buta ˈani ˈaba ifi kwao leˈa faˈinia na ru moko leˈa neˈeri ki. Kira sasia ru neˈe sulia falafala Jiu ki ana sasi akaˈu ˈanga ana ngwae mae ki fuana alulana saena kilu gwaˈu.
41 Ma taˈi oˈola nia teo karangia kula neˈe kira saungia sa Jesus ana. Ma taˈi faoda fuana alulana nonina ngwae mae ki teo logo ana kula neˈeri. Ma na faoda neˈeri neˈe ru faolu goˈo ˈana, noaˈa kira kasi alua ˈua ta ngwae ˈi saena.
42 Ma ana kaidaˈi neˈeri faˈi asoa kira Jiu ki fuana sasi akaˈu ˈanga masia na Sabat asoa ana mamaloˈanga. Ma faˈi asoa Sabat nia karangi naˈa. Ma ro ngwae neˈeri ki, kera leka, kera ka alua nonina sa Jesus ˈi saena faoda neˈeri, sulia nia teo karangi goˈo ˈana.

20

Sa Jesus nia tataˈe faˈasia na maeˈa
(Matthew 28:1-8; Mark 16:1-8; Luke 24:1-12)

1 ˈI ˈofodangi ana na Sande kaidaˈi rodoˈa ˈua, ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala ka leka ˈi maana na faoda, ma ka lisia na fau ba kira alua bokota na maana, nia abuli ka sui naˈa.
2 Ma nia ka lalili ˈaliˈali siana sa Simon Peter, ma na fafarongo ba sa Jesus nia alafe fuana, ma ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Ti ngwae kira ngalia naˈa na nonina na Aofia faˈasia na faoda baera, ma kami ka kina naˈa ˈi faˈi neˈe kira alua ana.”
3 Sui sa Peter ma na fafarongo baera, kera ka leka naˈa ˈuana na faoda gwaˈu neˈeri.
4 Ma kera ka lalili taˈifau, ma na fafarongo neˈeri ka lalili ˈaliˈali ka liufia sa Peter, ma ka eta dao ˈi maana na faoda ˈi naˈo.
5 Ma nia ka oro oro, ma ka lisia na ifi kwao ba kiri taˈifau, ma noaˈa nia kasi ruˈu goˈo ˈi saena.
6 Ma sa Simon Peter ka dao maˈi ˈi buri, ma ka leka daofaˈi liu naˈa ˈuana ˈi saena na faoda neˈeri. Nia ka lisia na ifi kwao ba kiri niˈi teo goˈo ˈani ˈi neˈeri,
7 faˈinia na ˈaba ifi ba kira buta ˈani gwauna sa Jesus. Na ˈaba ifi neˈeri noaˈa kasi teo goˈo faˈinia na ˈaba ifi kwao neˈeri ki, bore ma nia boliboliˈa ˈana, ma nia ka teo naˈa ˈana taˈifilia.
8 ˈUnaˈeri mala na ngwae eta dao maana na faoda ka fiˈi ruˈu logo kwau ˈi saena. Nia ka lisia, ma ka faˈamamana ana.
9 Ma noaˈa keraˈa kasi sai ˈua ana na Kerekereˈa Abu ba saea fasi nia ke baˈa mauri laˈu faˈasia na maeˈa.
10 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe, na ro fafarongo neˈeri ki, kera ka oli naˈa adaroˈo.

ˈI Mary faˈasia ˈi Magdala nia lisia sa Jesus
(Matthew 28:9-10; Mark 16:9-11)

11 Ma ˈi Mary ka uu ˈua ˈi maana faoda, ma ka angi goˈo ˈana. Ma ana kaidaˈi nia angi ˈana, nia oro oro ka lia kwau saena faoda gwaˈu.
12 Ma nia ka lisia na ro ˈainsel ki, kera ruˈufia ifi kwao ki. Ma na ro ˈainsel neˈeri ki, kera tua ana kula neˈe nonina sa Jesus teo teo ana ˈi naˈo, ta ai ana kula neˈe gwauna teo ana, ma ta ai ana kula neˈe ˈaena teo ana.
13 Na ro ˈainsel neˈeri ki, kera ka saefilo ˈuri ana ˈi Mary, “Kini neˈe ˈae, ˈuri ma ˈoko angi ˈuana tae niniˈa kwa?”
Ma nia ka olisidaroˈo ka ˈuri, “Na nonina na Aofia nau neˈe kira ngalia faˈasia ˈi neˈe, ma nau ku kina ˈi faˈi laˈu neˈe kira alua ana.”
14 Ma ˈi buri ˈana nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka kakari abula, ma ka lisia taˈi ngwae nia uu goˈo ˈana, ma noaˈa nia kasi lia saiana goˈo neˈe na ngwae neˈe niaˈa sa Jesus.
15 Ma sa Jesus ka saefiloa ka ˈuri, “Kini neˈe ˈae, faˈuta neˈe ˈoko angi kwa? Ma sa tai neˈe ˈoko lulu ˈuana?”
Ma ˈi Mary ka fia fasi niaˈa na ngwae neˈe lia sulia na oˈola neˈeri. Ma nia ka ˈuri fuana, “Araˈi kwa, diˈia ˈoko ngalia kwau na nonina Aofia nau, nau ku oga ˈoke faˈarongo nau ˈani ˈi faˈi neˈe ˈoko alua ana, fasi ˈiri nai leka ku ngalia.”
16 Sui, sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Mary ˈae!”
Ma ˈi Mary ka kakari abula, ma ka lia kwau, ma ka lia saiana, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOi Raboni ˈae!” Ma na fataˈa

ne'e "Raboni" ana ala'anga ngwae Jiu
fadalana ne'e "Ngwae Fa'amanata."
17 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuana, "Noa'a
'oe kosi dau nau la'u, osi'ana nau kusi
oli 'ua siana na Ma'a 'i langi. 'Oke
oli siana na ngwaefuta nau ki, ma 'oko
fa'arongoda, nau ku leka na'a siana Ma'a
nau, ma na Ma'a kira. Nia ne'e na God
nau, ma na God kira."
18 Sui 'i Mary fa'asia 'i Magdala ka oli,
ma ka fa'arongoa na fafarongo ki ne'e nia
lisia na Aofia. Ma 'i Mary ka ala'a logo
fuada sulia na ru ne'e sa Jesus nia saea
fuana.

Na fafarongo ki lisia sa Jesus
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; Luke 24:36-49)

19 Ma 'i sa'ulafi ana na Sande, na
fafarongo ki kira fiku 'i saena ta'i luma,
ma kira ka fono 'usia na sinamaa ki. Ma
kira ka sakisia logo na sinamaa ki, sulia
kira ma'u 'ani na ngwae fa'ina'ona'o ana
ngwae 'i Jiu ki. Ma sa Jesus ka sakatafa,
ma ka uu 'i safitada, ma nia ka fata 'uri,
"Na aroaro 'anga ka tua fa'i kamu."
20 Ma 'i buri 'ana ne'e nia saea na
ala'anga ne'e, nia ka fa'ata'inia na'a ro
lima nia ki ma na kakarona fuada. Ma
na fafarongo ki kira ka saele'a liu ana
kaida'i kira lisia na Aofia.
21 Ma sa Jesus ka fata 'uri la'u fuada,
"Na aroaro 'anga ka tua fa'i kamu. Di'ia
na Ma'a ba nia asunga'i nau ma'i, nau ku
asunga'i kamu logo."
22 Sa Jesus ka saea ala'anga ne'e, sui
ka mangofi kira, ma ka fata 'uri, "Muke
ngalia na Ano'i ru Abu.
23 Di'ia kamu ke rufuanata ana
ta'anga'a na ngwae ki, God ke ba'a
rufuanata logo ada, ma na ta'anga'a
kira ki ke aloge na'a fa'asida. Ma di'ia
noa'a kamu kasi rufuanata ada, God bore
noa'a kasi rufuanata logo ada, ma na
ta'anga'a kira ki bore noa'a kasi aloge
logo fa'asida."

Sa Tomas lisia sa Jesus

24 Ma ta'i ngwae ada na akwala ma ro
fafarongo ne'eri ki ne'e satana sa Tomas
ne'e kira saea logo 'ani na 'I'iu, noa'a nia
kasi tua fa'inida ana kaida'i ne'e sa Jesus
dao ana.
25 Ma na fafarongo ne'e kira tua ki, kira
ka fata 'uri fuana sa Tomas, "Kaimili lisia
na'a na Aofia."
Sui sa Tomas ka fata 'uri fuada, "Di'ia
nau ku lisia mala na sibasiba baera ki 'i
fuila na nila ki 'i limana, ma nau ku sama
to'ona na sibasiba ne'eri ki 'ania limaku,
ma nau ku alua na limaku 'i saena fuila
na ma'e maala ba 'i kakarona tari, nau
ku fi'i fa'amamana ana. Ma di'ia noa'a
nau kusi sasia go'o 'una'eri, noa'a nau
kusi fa'amamana go'o ana."
26 Ma ana fiuna fa'i asoa 'i buri, na
fafarongo ba kiri kira fiku logo 'i saena
na luma baera, ma sa Tomas ka tua na'a
fa'inida. Ma kira ka sakisi logo 'usia na
sinamaa ki. Sui sa Jesus ka sakatafa ma'i,
ma ka uu 'i safitada, ma ka fata 'uri,
"Aroaro 'anga ka tua fa'i kamu."
27 'Una'eri sa Jesus ka fata 'uri fuana sa
Tomas, "Tomas 'ae, 'oke alua na 'u'umu
'i ne'e saena limaku, ma 'oko lisia logo
na ro lima nau ki. Sui 'oko taga ma'i na
limamu, ma 'oko alua limamu 'i saena
fuila ma'e maala ne'e 'i kakaroku. Noa'a
'oe kosi manata ruarua na'a, bore ma
'oko fa'amamana na'a!"
28 Ma sa Tomas ka olisia ka 'uri, "'Oe
na Aofia nau, ma na God nau."
29 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuana, "'Oko
fa'amamana go'o 'amu, osi'ana 'oko lisi
nau. Na 'oilaki'a fuana sa tai ne'e noa'a
kasi lisi nau, bore ma kira fa'amamana
go'o 'ada ana nau'a."
30 Na ru fa'anada'a 'oro ki ne'e sa Jesus
ka sasi'i la'u 'i maana na fafarongo nia
ki, bore ma noa'a nau kusi keresi'i go'o
'i saena buka ne'e.
31 Nau ku keresia na'a ru ne'e ki, fasi
'iri muke fa'amamana ana sa Jesus na'a
ne'e na Christ, na ngwae ba God nia
filia fuana 'afilana na ngwae ki, ma nia'a
na'a ne'e na Ngela God. Ma sulia na
fa'amamana 'anga kamu ana sa Jesus,
muke to'o ana na mauri'a firi.

21

Sa Jesus nia dao tafanga'i la'u

* **21:1** Taebirias ne'e ta sata logo fuana 'osi 'i Galili.

1 ˈI buri ˈana ru neˈe, sa Jesus ka
faˈataˈi laˈu fuada na fafarongo nia ki ˈi
ninimana na ˈosi ˈi Galili.* Ma ru neˈeri
ka fuli ˈuri:
2 Sa Simon Peter, ma sa Tomas neˈe
kira saea ˈani na ˈIˈiu, ma sa Nataniel na
ngwae faˈasia ˈi Kena saena abaˈi kula ˈi
Galili, ma na ro ngela sa Sebedi ki, ma ta
ro fafarongo laˈu, kira fiku.
3 Ma sa Simon Peter ka fata ˈuri fuada
na ngwae neˈeri ki, “Nai leka dee iˈa naˈa
ˈaku.”
Ma kira saea fuana kira ka ˈuri, “Kaim-
ili oga logo mike leka maˈi faˈi ˈoe.” Ma
kira leka, kika taˈelia naˈa gwaˈi baru.
Bore ma ana faˈi rodo neˈeri, noaˈa kira
kasi deea goˈo ta taˈi gwaˈi iˈa.
4 Ma ˈofodangi kaidaˈi nia laˈa naˈa, sa
Jesus ka uu naˈa ˈi ninimana na ˈosi. Ma
na fafarongo nia ki, noaˈa kira kasi lia sai
goˈo ana.
5 Sui sa Jesus ka fata kwau fuada ka ˈuri,
“Kwaima nau kina ˈae, ˈuri ma kaumulu
deea ta iˈa?”
Ma kira olisia kika ˈuri, “Noaˈa goˈo!”
6 Ma nia ka fata ˈuri, “Muke ˈui ˈania
na furai kaumulu ˈi bali ˈoloˈolo ana na
gwaˈi baru, ma kamu ke baˈa deea ti
gwaˈi iˈa.” Ma kira ka ala ˈania na furai,
ma ka ˈafitaˈi liu naˈa fuana lafulana
maˈi, osiˈana na iˈa ki ˈoro liu.
7 Sui na fafarongo ba sa Jesus nia alafe
fuana, ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Na
Aofia lokoniˈa!” Ma kaidaˈi sa Simon
Peter nia rongoa na ru neˈe, nia ka toro
ˈani na toro keta nia, osiˈana nia kanusua
na toro nia, ma ka faˈasaka saena kafo,
ma ka ˈaranga ˈuana ˈi sara.
8 Ma na fafarongo ki kira ka leka naˈa
maˈi ˈi sara ˈani na gwaˈi baru. Ma kira
ka tara naˈa maˈi na furai neˈe fungu
ˈani iˈa, sulia kira noaˈa kasi tua tau goˈo
faˈasia ˈi sara, ka bolo goˈo ˈana faˈinia
taˈi talangaˈi faˈi faliˈa.
9 Ma kaidaˈi kira koso ˈi sara, kira ka
lisia taˈi mafula nia nanaoˈa naˈa faˈinia
na iˈa ki ˈi saena faˈinia afu beret ki logo.
10 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu
ke ngalia maˈi ti gwaˈi iˈa ana na iˈa neˈe
kamu deeˈe ki.”
11 Sa Simon Peter ka leka kwau saena
na gwaˈi baru, ma ka tara maˈi na furai
neˈeri ˈi sara. Na furai neˈeri ka fungu
ˈani na iˈa doe ki taˈifau goˈo, taˈi ta-
langaˈi ma lima akwala ma uulu gwaˈi iˈa.
Sui bore ˈana na iˈa ka ˈoro ˈunaˈeri ˈi
saena na furai, na furai neˈeri noaˈa kasi
foga goˈo.
12 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Leka
maˈi, muka fanga ˈaumulu.” Bore ma
noaˈa ta ngwae ada kasi saefilo goˈo ˈuri,
“ˈAeˈo sa tai niniˈa?” Osiˈana kira saiana
goˈo ˈada neˈe niaˈa na Aofia.
13 Ma sa Jesus ka leka kwau ka ngalia na
beret, ma ka kwatea fuana na fafarongo
nia ki, ma ka sasi logo ˈunaˈeri ana gwaˈi
iˈa ki.
14 Na uula kaidaˈi naˈa neˈe sa Jesus
nia faˈataˈi fuana na fafarongo nia ki ˈi
buri ˈana neˈe nia tataˈe faˈasia na maeˈa
neˈeri.

Sa Jesus faˈinia sa Peter

15 Ma kaidaˈi kira fanga taˈifau ka
sui naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa
Simon Peter, “Simon na ngela sa John
ˈae, ˈuri ma ˈoko alafe fuaku, ka liufia na
fafarongo neˈe ki neˈe kira alafe fuaku?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, Aofia.
ˈOko sai goˈo ˈamu ana neˈe nau ku alafe
fuamu.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke lia
sulia na kala sipsip nau ki.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuana
ruana kaidaˈi, “Simon na ngela sa John
ˈae, ˈuri ma ˈoko alafe fuaku?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, Aofia.
ˈOko saiana goˈo ˈamu neˈe nau ku alafe
fuamu.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke lia
sulia na sipsip nau ki.”
17 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri ana uula
kaidaˈi, “Simon na ngela sa John ˈae, ˈoko
alafe fuaku?”
Ma sa Peter ka liadila naˈa, sulia sa
Jesus nia saefilo uulu ru naˈa ana ka ˈuri,
“ˈUri ma ˈoko alafe fuaku?” Ma sa Peter
ka fata ˈuri fuana, “Aofia kwa, ˈoko sai
naˈa ana ru ki taˈifau, ma ˈoko sai goˈo
ˈamu ana neˈe nau ku alafe fuamu.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke lia
sulia na sipsip nau ki.
18 Ru mamana nau ku saea fuamu,
kaidaˈi ˈoko ˈalako ana, ˈoko toro ˈamu
talamu, ma ˈoko leka ˈamu talamu ana
kula neˈe ˈoko oga lekaˈa ˈuana. Bore

ma ana kaidaˈi ˈoke baˈa ngwaro, ˈoke taga naˈa limamu, ma ta ngwae matamata neˈe ka firi fafi ˈoe, ma ka talaˈi ˈoe kwau ˈuana kula neˈe noaˈa ˈoe kosi oga lekaˈa ˈuana.”

19 Sa Jesus ka saea ru neˈe, fasi ˈiri ka faˈataˈinia na maeˈa neˈe sa Peter ke baˈa mae ˈani, neˈe ke faˈaˈinotoˈa nama God ˈania. Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke leka maˈi ˈi buriku.”

20 Ma sa Peter ka kakari abula, ma ka lisia na fafarongo ba sa Jesus nia alafe fuana. (Nia ngwae neˈe nia tua karangia sa Jesus ana kaidaˈi kira fanga, ma ka saefiloa ˈuri, “Aofia ˈae, sa tai neˈe ke baˈa ˈolosaeˈo, ma ka kwateˈo fuana na malimae ˈoe ki?”)

21 ˈUnaˈeri ana kaidaˈi sa Peter lisia, nia ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Aofia kwa, tae mo neˈe fuana na ngwae neˈe?”

22 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Si diˈia nau ku oga na ngwae neˈe ke mauri ˈana, leleka ka dao ana kaidaˈi nau ku oli maˈi, nia noaˈa laˈu na ˈabera ˈanga ˈoe neˈeriˈa. Ma ˈoko leka lala maˈi ˈamu suli nau.”

23 Aia, na alaˈanga ka talofia naˈa na fafarongo sa Jesus ki. Kira saea na fafarongo neˈeri noaˈa nia kasi mae. Bore ma sa Jesus noaˈa kasi saea laˈu neˈe na ngwae neˈe noaˈa kasi mae. Nia fata goˈo ˈana ˈuri ba, “Si diˈia nau ku oga na ngwae ke mauri ˈana, leleka ka dao ana kaidaˈi nau ku oli maˈi, nia noaˈa laˈu na ˈabera ˈanga ˈoe neˈeriˈa.”

Alaˈanga ˈisi ki

24 Ma na fafarongo neˈe sa Peter ka saefiloa sa Jesus sulia, niaˈa goˈo neˈe alaˈa sulia ru neˈe ki taˈifau, ma ka keresia. Ma kaimili saiana na ru neˈe nia fata sulia, nia mamana naˈa.

25 Sa Jesus sasia ru ˈoro liu ki laˈu. Ma diˈia kira kerekere suliˈi taˈifau, nau ku fia sali neˈe na magalia neˈe bore, noaˈa kasi bolo fuana dauˈa fafia na buka ki neˈe kira keresia ru neˈeri ki ˈi saena.

Na Raoˈa Na Lifurongo Ki

Sa Luke niniˈa keresia na buka neˈe sulia raoˈa na ngwae lifurongo ki. Nia keresia buka neˈe fuana taˈi ngwae neˈe satana sa Tiofilas. Nia keresia logo na buka neˈe kulu saea ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ neˈe sa Luke nia keresia.

Sa Luke kerekere sulia tae neˈe nia fuli ana fikutaˈi ngwae faˈamamana, burina neˈe sa Jesus nia oli naˈa ˈuana ˈi langi. Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae faˈamamana ana God ki, kira taˈi ˈoro liu, ma kira ka talaˈae fuana liuˈa fuana sae kwailiulana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ ana kula ˈoro ki, leleka na ngwae ˈoro ki ka faˈamamana, ma na fikutaˈi ngwae ˈoro ki ka taˈe saena magalia.

Sa Luke ili ili ˈuana ke faˈataˈi madakola ana neˈe na ngwae faˈamamana ki, noaˈa kira kasi oga faˈalilana na gwaungaˈi ˈanga ˈi Rom, nama ti ngwae laˈu. Bore ma kira oga lala kiraˈa taˈifau fuana rongolana ma na faˈamamanalana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ.

Na ru talingaˈi ana na buka neˈe, na alaˈanga sulia raolana Anoˈi ru Abu ana asoa ana Pentekos. Anoˈi ru Abu leka maˈi ˈiri nia kwaitalaˈi, ma ka kwaiˈafi ana ngwae God ki ana kaidaˈi ki taˈifau, sui bore ˈana ta kula ˈi faˈi nia saea kike leka ˈuana. Ta ru laˈu neˈe sa Luke kerekere sulia ti fataˈa talingaˈi ana na lifurongo ki neˈe kira saea fuana ngwae ki. Ma nia kerekere suliˈi na ru neˈe fuli fuana ngwae faˈamamana ki ana kaidaˈi neˈeri. Nia faˈataˈi madako ana fuakulu neˈe God nia toˈo ana ngasingasiˈanga doe liu, ma noaˈa ta ru kasi fonea Faˈarongoˈa Leˈa.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Na Faˈarongoˈa Leˈa liu kwailiu saena ˈi Jerusalem 1:1—8:3

Faˈarongoˈa leˈa talofia ˈi Judea ma ˈi Samaria 8:4—12:25

Etana lekaˈa sa Paul fuana talongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa 13:1—14:28

Faˈinaˈonaˈo ana siosi, kira fiku ˈi Jerusalem 15:1-35

Ruana lekaˈa sa Paul fuana talongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa 15:36—18:22

Uula lekaˈa sa Paul fuana talongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa 18:23—21:16

Kira ngali sa Paul ˈuana ˈi Rom 21:17—28:31

Sa Luke kerekere laˈu fuana sa Tiofilas

1 Fuamu kwala Tiofilas ˈae, saena etana
kerekereˈa ba nau, nau ku kerekere sulia
ru ki taˈifau neˈe sa Jesus sasiˈi, ma ka
faˈamanata ˈani,
2 leleka ka dao ana faˈi asoa ba God
ngalia ˈuana ˈi langi. ˈI naˈona neˈe
nia fane ˈuana ˈi langi, nia ka kwatea
alaˈanga totongaˈi ki ˈani Anoˈi ru Abu
fuana na ngwae neˈe nia filida fuana
lifurongo nia ki.
3 Ma sulia fai akwala faˈi asoa ki laˈu
buri ˈana na maelana, ana kaidaˈi ˈoro
ki nia faˈataˈinia talana fuana na ngwae
lifurongo ki, ma nia ka fulia ru ki, fasi
ˈiri ka faˈamamana neˈe nia mauri. Kira
ka lisia, ma nia ka alaˈa faˈinida sulia na
falafala neˈe God ke baˈa gwaungaˈi ˈani
fafia ngwae nia ki.
4 Ma ana ta kaidaˈi ana fikuˈa kira
ki faˈinia sa Jesus, nia kwatea na taki
neˈe fuada ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
leka faˈasia ˈi Jerusalem. Muke masia
na kwateˈa ba Maˈa nau eta fataˈa ˈani.
Kamu ba rongoa nau ku fata naˈa maˈi
sulia ka ˈuri,
5 ‘Sa John nia siuabua goˈo ngwae ki
ˈani kafo, ma noaˈa kasi tau, God ke baˈa
siuabu kamu ˈani na Anoˈi ru Abu.’ ”

Sa Jesus fane ˈuana ˈi langi

6 Ma ana kaidaˈi neˈe lifurongo ki kira
fiku laˈu faˈinia sa Jesus, kira saefilo kika
fata ˈuri, “Aofia kwa, ˈuri ma, kaidaˈi neˈe
naˈa neˈe ˈoke ˈui ˈania ˈinotoˈanga ˈi
Rom, ma ˈoko olitaˈinia na ˈinotoˈanga
baera fuamiˈa ngwae ˈi Israel ki?”
7 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Noaˈa
laˈu ta ru fuana neˈe muke saiana faˈi
asoa ki ma na kaidaˈi ˈunaˈeri ki, osiˈana

Ma'a nau ne'e alua ta'ifau na'a kaida'i
fuana ru ne'e ki ke dao ma'i.
8 Bore ma kamu'a nini'a, kaida'i ne'e
Ano'i ru Abu ke dao ma'i fafi kamu, muke
ba'a to'o na'a ana ngasingasi 'anga.
Ma muke ba'a ala'a suli nau ne'e 'i
Jerusalem, ma ana fanoa ki ta'ifau 'i
Judea ma 'i Samaria, ma ka dao ana fanoa
ki ta'ifau saena na magalia."
9 Ma 'i buri 'ana ne'e nia saea ru ne'e ki
ta'ifau, God ka ngalia na'a 'uana 'i langi.
Ma kaida'i kira bubu go'o 'ada 'ua, ta'i
gwa'i salo ka fonea, ma noa'a kira kasi
lisia na'a.
10 Ma kaida'i kira bubu totonga'i 'ala'a
go'o 'ada 'uana 'i langi fuana lisilana,
ana kaida'i ne'e nia fane na'a, na ro
ngwae kira toro 'ani ifi kwao ki 'ali'ali
ma'i, kera ka uu na'a fa'inida.
11 Ma kero'a ka saefiloda kika 'uri,
"Kamu ngwae 'i Galili ki, fa'uta ne'e
kamu uu go'o 'amu'a 'i ne'e, ma muka
lialia 'ala'a go'o amu'a 'uana saena ma-
manga? Sa Jesus ba God ngalia fa'asi
kamu 'uana 'i langi, nia ke ba'a oli logo
ma'i, di'ia ba kamu lisia nia fane 'uana 'i
langi."

Na ngwae fuana didifulilana sa Judas

12 Sui na ngwae ni lifurongo ki, kira
ka oli 'uana 'i Jerusalem fa'asia gwauna
fa'i ua ne'e kira saea 'ani Olif, ne'e bolo
fa'inia ta'i kadi tala* fa'asia 'i Jerusalem.
13 Ma kaida'i kira dao na'a 'i Jerusalem,
kira ka ra'e 'uana na ma'e luma ne'e kira
tua ana 'i lifua. Ma na satana na ngwae
ne'eri ki ne'e: sa Peter, ma sa John, ma sa
James, ma sa Andrew, ma sa Filip, ma sa
Tomas, ma sa Batolomiu, ma sa Matthew,
ma sa James na ngela sa Alfeas, ma sa
Simon ta ngwae ana na ngwae ba kira
oga lalilana na ngwae 'i Rom ki fa'asia
'i Israel, ma sa Judas na ngela sa James.
14 Ma kira 'idufa'i fiku 'una'eri sulia
ta'i lia'i ngwae fuana fo'onga'a fa'inia
ti kini logo, ma 'i Mary na te'a sa Jesus,
fa'inia na ngwaefuta sa Jesus ki.
15 Ma ana ta'i kaida'i kira fiku 'i ne'eri,
ta'i talanga'i ngwae ma ro akwala ngwae
fa'amamana ki ne'e kira fiku ma'i. Ma sa
Peter ka tata'e ka fata 'uri fuada,
16-17 "Ngwaefuta nau kina, na
Kerekere'a Abu sulia sa Judas fuli
mamana na'a, osi'ana na Ano'i ru Abu
ba fata 'ani sa David sulia sa Judas. Sa
Jesus ba filia logo sa Judas 'iri nia'a ta
ta'i ngwae akulu fuana sasilana na rao'a
ne'e fuana lifurongo 'anga, bore ma sa
Judas ba dau tala'ia na ngwae ki fuana
daulana sa Jesus."
18 ('Una'eri sa Judas ka ngalia mani ba
kira folia 'ania 'iri nia ke 'olosaea sa
Jesus, ma ka folia 'ani na afu ano. Ma
saena ano ne'eri, nia 'asi, ma sirana ka
foga, ma na ogana ka busu tafa na'a 'i
maa.
19 Ma na ngwae ne'e kira tua 'i
Jerusalem, kira ka rongoa na ru ne'e fuli
fuana sa Judas, ma kira ka saea na ano
ne'eri 'ani ala'anga kira "Akeldama." Ma
fadalana na ala'anga ne'eri na "Ano Ana
'Abu.")
20 Ma sa Peter ka ala'a la'u ka 'uri, "Ru
ne'e ka fuli nama di'ia ba kira keresia
saena buka Sam ki nia 'uri, 'Na luma nia
ka gwa'u, ma noa'a ta ngwae kasi tua 'i
saena.'✡ Ma ta'i kerekere'a logo ba nia
'uri, 'Nia le'a fuana ta ngwae la'u ne'e ke
dididfulia fasi 'iri ke ngalia rao'a ba nia.'✡
21-22 "Ta ne'e nia le'a fuana kuke filia
la'u ta ngwae 'iri ke rao fiku nama fa'i
kaimili na lifurongo ki fuana ala'anga
sulia na tata'elana na Aofia sa Jesus
fa'asia na mae'a. Na ngwae ne'e kuke
filia, nia'a ta ngwae nama ana fikuta'i
ngwae ba kira leka leka fiku fa'i kulu ana
kaida'i ba sa Jesus nia tua 'ua fa'i kulu,
tala'ae ma'i ana kaida'i ba sa John siuabu
ana sa Jesus, leleka ma'i ka dao ana fa'i
asoa ba God ngalia na'a sa Jesus fa'asi
kulu 'uana 'i langi."
23 Ma kira ka filia ro ngwae ki. Ma
satana ta ngwae ne'e sa Josef, ne'e kira
saea 'ani sa Barsabas, ma kira ka saea
logo 'ani sa Justus. Ma satana na ruana
ngwae ne'e sa Mataeas.
24 'Una'eri kira fo'o kira ka 'uri, "Aofia
'ae, 'ae'o ne'e 'oko saiana manatalana
ngwae ki ta'ifau. Aia, 'oke fa'ata'inia
ma'i fuami'a ana kaida'i ne'e sa tai ana
ro ngwae ne'e ki ne'e 'oko filia,

* **1:12** Ta'i kilomita ✡ **1:20** Sam 69:25 ✡ **1:20** Sam 109:8

25 ˈiri ke ngalia na raoˈa neˈe ana
lifurongoˈa neˈe sa Judas ba faidanga
ˈania ma ka leka naˈa ˈana ˈuana na kula
neˈe bolo faˈinia nia ke tua ana.”
26 Ma ˈi buri ˈana neˈe kira foˈo taˈifau,
kira ka masa ˈani ru diˈia daisi, fasi ˈiri
kike dao toˈona sa tai ana ro ngwae neˈe
ki neˈe God filia, ma kira ka filia sa
Mataeas ˈiri ka rao faˈinia akwala ma taˈi
ngwae ni lifurongo neˈeri.

2

Daolana maˈi na Anoˈi ru Abu

1 Ma na faˈi asoa doe Jiu ki neˈe kira
saea ˈani Pentekos nia dao naˈa maˈi,
ma na ngwae neˈe kira faˈamamana ki,
kira fiku ana taˈi kula saena fanoa doe ˈi
Jerusalem.
2 Ma ˈasu bore ma taˈi lingalingaˈi ru
diˈia na iru doe, nia dao maˈi faˈasia ˈi
langi, ma ka longasia naˈa na luma neˈe
kira tua ana.
3 Ma kira ka lisia na ru diˈia na meamea
ana mafula ki, ma na ru neˈeri ka takalo
ma ka dau ˈi fafona ngwae ki taˈifau neˈe
kira tua ˈi neˈeri.
4 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura adaˈa
taˈifau, ma kira ka etangia fataˈa ˈani na
alaˈanga matamata ki, diˈia neˈe Anoˈi ru
Abu faˈafata kira ˈani.
5 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae ˈi Jiu
ki neˈe kira foˈosia God, kira tua logo ˈi
Jerusalem. Kira leka maˈi faˈasia na maˈe
fanoa toˈotoˈo doe ki saena magalia.
6 Ma kaidaˈi kira rongoa na lingalingaˈi
ru neˈeri, ngwae ˈoro ki kira ka fiku. Ma
kira ka ˈarefo liu, duˈungana neˈe ngwae
faˈamamana ki, kira fata ˈani na alaˈanga
kira ki taˈifau.
7 Ma osiˈana kira ˈarefo liu, kira ka fata
ˈuri fuada talada, “Na ngwae niniˈa kira
fata ˈuri ki, kira ngwae ˈi Galili ki taˈifau
goˈo.
8 Ma faˈuta neˈe mika rongo kira ka fata
ˈani alaˈanga kami ki?
9 Osiˈana kami leka maˈi faˈasia fanoa
ˈi Partia, ma ˈi Media, ma ˈi Elam, ma ˈi
Mesopotemia, ma ˈi Judea, ma ˈi Kapa-
dosia, ma ˈi Pontus, ma ˈi Asia,
10 ma faˈasia ˈi Frigia, ma ˈi Pamfilia,
ma ˈi Ejipt, ma faˈasia fanoa ki ˈi Libia
karangia ˈi Saeren, ma ti ngwae kami leka
maˈi faˈasia ˈi Rom. (Aia, ma ti ai aimili
kiraˈa ngwae Jiu ki, ma ti ai aimili laˈu
kira fiˈi ruˈu goˈo maˈi ˈi Jiu ˈi buri.)
11 Ma ti ngwae kira leka maˈi faˈasia
ˈi Krit, ma faˈasia ˈi Arabia, ma kulu ka
rongoa neˈe ngwae neˈe ki kira fata sulia
na ru ni ˈarefoˈanga ani ki neˈe God nia
sasiˈi, ma kulu ka rongo saiana alaˈanga
kira ki neˈe alaˈanga mamana kia goˈo
talaka!”
12 Kira ka ˈarefo liu, ma kira kina na
ru neˈe kira lisia. Ma kira ka saefilo kira
talada kika ˈuri, “Tae naˈa neˈe ˈuri re?”
13 Ma ti ngwae ada ka fata ˈoidorole ˈani
kira ka ˈuri, “Sali ˈuri bore kira kwaˈufia
liua naˈa waen taka niniˈa, ma gwauda ka
rora.”

Na faˈataloˈanga sa Peter

14 Sui sa Peter ka uu faˈinia akwala
ma taˈi ngwae ni lifurongo neˈeri ki, ma
ka alaˈa doe fuana fikuˈa neˈeri ka ˈuri,
“Kamu na sasiku kina ngwae ˈi Jiu ki, ma
kamu na ngwae ki taˈifau neˈe kamu tua
ˈi Jerusalem, muke fafarongo basi maˈi
fuaku, ˈiri nau ku faˈarongo kamu ˈani
fadalana ru neˈe.
15 Na ngwae neˈe ki noaˈa kira ˈiri
bolebole ˈa laˈu ˈani kwaˈufilana waen
niniˈa, diˈia neˈe kamu manata toˈona.
Osiˈana nia fiˈi dao goˈo ana sikona agi
sina ˈi ˈofodangi.
16 Aia, ma na ru neˈe ba sa Joel na profet
fata naˈa maˈi sulia ˈua ba ˈuri,
17 ‘God ka fata ˈuri,
Ana asoa ˈisi ki, nai baˈa kwate dangalu
ana na Anoˈi ru Abu nau fuana
ngwae nau ki taˈifau.
Ma na ˈalako kamu ki, ma na sariˈi
kamu ki, kike baˈa faˈarongo ˈani
fatalaku.
Ma na ngwae ˈalako kamu ki kike baˈa
lisia na faˈataˈi ˈanga ki, ma na
ngwae ngwaro kamu ki kike baˈa
lisia ru ki ˈani maliu boleˈa kira ki.
18 Ana kaidaˈi neˈeri ki, nau ku baˈa
kwatea logo na Anoˈi ru Abu nau
fuana ngwae nau ki neˈe kira rao
ˈoˈo ma kika faˈamamana, ˈiri kira
logo kike faˈarongo ˈani fatalaku.
19 Ma nai baˈa fulia na ru ni ˈarefoˈanga
ani ki saena mamanga ˈi langi, ma
nau ku sasia na faˈanadaˈa ki ˈi ano
saena magalia.

Saena magalia na ngwae ki kike baˈa
lisia na ngwae ki kike mae, ma na
mafula, ma na gwaˈi sasu ki.
20 Ma ˈi langi na ngwae ki kike lisia
na sina ke baˈa rodoˈa, ma na
madamo ke baˈa meo diˈia ta ˈabu.
ˈUnaˈeri ka sui mala faˈi asoa ˈinotoˈa liu
neˈeri ka fiˈi dao maˈi, neˈe God
ke baˈa matalangaˈinia na ngwae ki
taˈifau.
21 Sa tai bore ˈana neˈe ka gani ˈuana
kwaiˈafiˈanga ana Aofia, nia ke
baˈa mauri.’ ”✡

22 Ma sa Peter ka fata laˈu ˈuri, “Kamu ngwae ˈi Israel ki, muke fafarongoa na alaˈanga neˈe ki! Sa Jesus ngwae faˈasia ˈi Nasaret, nia na ngwae neˈe God asungaˈinia. God ka faˈataˈinia fuamuˈa ˈani faˈanadaˈa, ma na ru ni ˈarefoˈanga ki neˈe God ka sasiˈi maˈi ˈani niaˈa. Kamu talamuˈa muke saiana taˈifau na ru neˈe ki neˈe fuli ˈi safitamuˈa.
23 Aia, ma God ka saiana, ma nia ka naia naˈa sa Judas neˈe ke ˈolosaea sa Jesus, ma ka kwatea fuamuˈa, ma muka saungia, osiˈana kamu alaˈania fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka fotoˈia ana ˈai rara folo.
24 Bore ma God taˈea laˈu faˈasia na maeˈa, ma ka logea faˈasia na ngasingasiˈanga ana maeˈa, osiˈana nia ˈafitaˈi fuana na maeˈa ka dau fafia sa Jesus.
25 ˈI naˈo maˈi sa David ba fata ˈuri suli niaˈa,
‘Nau ku lisia God ana kaidaˈi ki taˈifau
neˈe nia tua faˈi nau, ma noaˈa
naisi maˈu, osiˈana nia tua karangi
aku.
26 Ma osiˈana ru neˈe, nau ku saeleˈa
liu, ma na fatalaku ka fungu ˈani
saeleˈa ˈanga.
Nau kui fitoˈo ana God,
27 osiˈana noaˈa ˈoe kosi alaˈani nau
ˈuana na kula ana maeˈa, ma noaˈa ˈoe
kosi lugataˈi nau, na Ngwae Abu ˈoe ka
fura saena kilu gwaˈu.
28 Ma ˈoko faˈataˈinia fuaku neˈe nai baˈa
mauri laˈu.
Ma ana tualamu faˈi nau, ˈoke baˈa
faˈafungu nau ˈani saeleˈanga.’ ”✡

29 Ma sa Peter nia fata noniraˈa laˈu ka ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku alaˈa madako fuaumulu sulia na koˈo bora kia sa David na tatalafaˈa. Nia mae, ma kira ka alua naˈa. Ma na kilu gwaˈu nia ka tua karangi kulu goˈo ˈana ˈi neˈe ˈi taˈena.
30 Sa David noaˈa ˈiri alaˈa laˈu sulia niaˈa talana kaidaˈi nia saea ru neˈe. Niaˈa ta profet, ma nia ka sai goˈo ˈana ana na fata alangaˈinga God fuana. God fata alangaˈi fuana nia ke baˈa alua ta ngwae ana kwalafa sa David na tatalafaˈa, nia ke baˈa gwaungaˈi diˈia niaˈa.
31 Sa David ka lisia taˈifau naˈa tae neˈe God ke baˈa sasia, ma sa David ka fata sulia na tataˈelana na Christ, na ngwae filia God, faˈasia na maeˈa, ma God noaˈa kasi danga ˈania saena kula ana maeˈa, ma na nonina noaˈa kasi ngwaˈa.
32 Sa Jesus ba, God taˈea faˈasia na maeˈa, ma kaimili taˈifau goˈo neˈe kami lisia, ma mika fata faˈamamana sulia ˈunaˈeri.
33 God nia faˈa ˈinotoˈa sa Jesus ˈani faˈagwaurulana ˈiri nia ka gwaungaˈi faˈinia, ma God ka kwatea na Anoˈi ru Abu fuana, diˈia ba nia eta fataˈa ˈani. Aia, ma na ru neˈe kamu lisia, ma kamu ka rongoa taˈena naˈa neˈe sa Jesus ke kwate dangalu maˈi ana na Anoˈi ru Abu fuamiˈa.
34 Osiˈana noaˈa laˈu sa David neˈe fane ˈuana ˈi langi. Bore ma sa David ka fata lala ˈuri,
‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko
gwaungaˈi faˈinau,
35 masia kaidaˈi nau kui alua malimae ˈoe
ki ka roˈosuliˈo.’✡

36 “Ta neˈe kamuˈa, ngwae ˈi Israel ki, nau ku oga muke sai leˈa ana sa Jesus neˈe nau ku fata sulia, ba kamu fotoˈia ana na ˈai rara folo, ma God ka alua sa Jesus, na Christ neˈe ngwae filia nia, ma nia ka alua sa Jesus ka gwaungaˈi!”

37 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira rongoa ru neˈe, kira ˈeke, ma mangoda ka ˈaruˈaru. Ma kira ka fata ˈuri fuana sa Peter faˈinia na ngwae ni lifurongo ki,

✡ **2:21** Joel 2:28-32 ✡ **2:28** Sam 16:8-11 ✡ **2:35** Sam 110:1

"Ngwaefuta kina ˈae, tae neˈe kami ke baˈa sasi ˈiri God ke rufuanata amiˈa?"
38 Sa Peter olisida ka ˈuri, "Kamuˈa taˈifau, muke kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kamu ki, ma kami ke siuabu kamu, osiˈana kamu faˈamamana sa Jesus Christ ˈiri God ka rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki, ma God ka kwatea na Anoˈi ru Abu nia fuamuˈa.
39 God kia nia eta fataˈa ke kwatea na Anoˈi ru Abu fuana ngwae neˈe nia laefida fuana niaˈa talana ki. Na eta fata ˈanga neˈe nia ˈafutaˈi kamu naˈa faˈinia ngelamuˈa, ma na ngwae neˈe kira tua tau ki logo."
40 Sa Peter ka saea na ru neˈe ki fuada faˈinia alaˈanga ni kwairaduˈanga ˈoro ki laˈu ka ˈuri, "Muke tagi leˈa suli kamu talamuˈa faˈasia na kwaˈikwaˈinga neˈe ke leka maˈi fuana na ngwae taˈa ki!"
41 Ma na ngwae ˈoro ki, kira ka faˈamamana ana na fatalana, ma kira ka siuabu. Ma ana faˈi asoa neˈeri, bolo faˈinia na uulu toˈoni ngwae ki neˈe kira ruˈu laˈu maˈi ˈi saena na fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈeri.
42 Ma ana asoa ki taˈifau, kira ka fafarongoa na faˈamanataˈanga na ngwae lifurongo ki, ma kira ˈidufaˈi tua fiku, ma kira ka fanga kwaima fiku, ma kira ka foˈo fiku.
43 Ma na ngwae lifurongo ki, kira fulia ru faˈanadaˈa ˈoro ki ma na ru ni ˈarefoˈanga ˈani ki, ma na ngwae ki taˈifau kira ka ˈarefo.
44 Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ki, kira ka ˈado faˈinia na fikuˈa kwaima, ma kira ka daroˈia safitada kwailiu toˈo ruˈa kira ki.
45 Ma ti kaidaˈi kira ka ˈoifoliˈa logo ˈani na aluruˈanga kira ki, ma na ano kira ki, ma kira ka daroˈia na mani kira ngaliˈi ki ˈi safitada kwailiu, ka bolo faˈinia boˈoboˈo ˈanga ana taˈi taˈi ngwaeˈa adulu neˈe oga.
46 Ma kira ka fiku ana asoa ki taˈifau saena faˈi labu ana Luma Abu God. Ma kira ka fanga fiku kwaima saena luma kira ki, ma kaidaˈi kira fiku ˈunaˈeri, kira ka saeleˈa liu faˈinia na enoenoˈanga saena maurilada.
47 Ma kira ka fata leˈa ana God, ma na ngwae ki taˈifau ˈi Jerusalem ka saeleˈa faˈinida. Ma ana asoa ki taˈifau, na Aofia ka faˈamauria ti ngwae laˈu, ma kira ka ruˈu maˈi saena fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe.

3

Sa Peter faˈinia sa John gura na ngwae ˈaena mae

1 Ana taˈi asoa, sa Peter faˈinia sa John, kera ka leka ˈuana Luma Abu God ana uula kadi sina ˈi saˈulafi, osiˈana kadi sina neˈeri, kaidaˈi Jiu ki nama fuana foˈongaˈa.
2 Ana asoa ki taˈifau, ngwae ki kira ˈidufaˈi ngalia maˈi taˈi ngwae ˈaena mae talaˈae maˈi ana kaidaˈi ana futalana. Ma kira ka alua ˈi ˈaena sina maa ana Luma Abu God. (Na tafa neˈeri, kira saea ˈani "Mae Taˈelo Kwanga.") Ana asoa ki taˈifau, nia tua ˈi neˈeri, ˈiri ka gani mani ana ngwae neˈe kira ruˈu kwau saena Luma Abu God.
3 Ma ana kaidaˈi nia lisia sa Peter faˈinia sa John kera ruˈu kwau, nia ka gani kera ˈiri kera ka kwatea ta ru fuana.
4 Ma keroˈa ka bubu totongaˈi fuana, ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, "Lia maˈi fuamiroˈo."
5 Ma nia ka bubungi kera, ka manata ˈana fasi keroˈa kata kwatea ta ru fuana.
6 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, "Noaˈa nau kusi toˈo goˈo ana ta mani. Bore ma nai kwatea fuamu na ru neˈe nau ku toˈo ana. Nau ku saea ˈoe tataˈe, ma ˈoko fali, osiˈana sa Jesus Christ na ngwae faˈasia ˈi Nasaret kwatea ngasingasi ˈanga fuaku."
7 Goˈo sa Peter ka dau ana na lima ˈoloˈolo nia, ma ka taˈea. Ma ˈaliˈali goˈo ˈaena taˈifau ka ngasingasiˈa naˈa,
8 ma nia ka faˈasaka, ma ka uu ˈani ro ˈaa nia ki, ma nia ka fiˈi talaˈae ka fali kwailiu. Ma nia ka ruˈu kwau faˈi keroˈa ˈuana saena faˈi labu ana Luma Abu God, ka fali, ma ka ngwaˈe sakasaka faˈinia na fata leˈa ˈanga ana God.
9 Ma kaidaˈi na ngwae neˈeri ki, kira lisia nia fali, ma ka auraˈea God,
10 kira lia saiana neˈe niaˈa na ngwae gani gani ba leka ruˈu ka tuatua ˈi ˈaena sina maa ana Luma Abu God. Ma kira ka ˈarefo liu ana na ru neˈe fuli fuana ngwae neˈeri.

Alaˈanga sa Peter saea saena Luma Abu God

11 Kaidaˈi neˈeri, ngwae neˈe ka daubibi
liu naˈa ana sa Peter ma sa John, na
ngwae ˈoro ki kira ka ˈarefo liu, ma
kira ka lalili siada saena kula ana Luma
Abu God neˈe kira saea ˈani "Taofa sa
Solomon."
12 Kaidaˈi sa Peter lisia naˈa ngwae
neˈeri ki, nia ka fata ˈuri fuada, "Kamu
ngwae Israel ki, faˈuta neˈe kamu ka
ˈarefo ana ru neˈe, ma kamu ka bubungi
keroˈo naˈa ˈaumulu ˈuira? Sali kau-
mulu fia fasi na ngasingasiˈanga keroˈo
talamiroˈo, ma na tuaˈa abu keroˈo niniˈa
keroˈo gura ˈani na ngwae neˈe ma ka
fali?
13 God neˈe sa Abraham, ma sa Aesak,
ma sa Jakob kira foˈosia, God ba koˈo kia
ki, nia tala faˈa ˈinotoˈa na ngwae rao
nia sa Jesus. Bore ma kamu ka kwatea
lala sa Jesus fuana na faˈinaˈonaˈo ki. Ma
kaidaˈi sa Paelat nia matalangani, kamu
ˈaila ˈania niaˈa, ma kamu ka sae taˈa liu
lala ana kaidaˈi ba sa Paelat saea ke logea.
14 Sa Jesus neˈe na ngwae abu, ma ka
ˈoloˈolo ba God filia fuana faˈamaurilana
ngwae nia ki, bore ma kamu ka ˈaila
ˈania, ma kamu ka ˈengoa lala sa Paelat
fuana logelana na ngwae neˈe sau ngwae.
15 Ma kamu ka saungia sa Jesus na
ngwae neˈe gwalona na mauriˈa. Bore
ma God ka taˈea faˈasia na maeˈa, ma
keroˈo ka lisia mamanalana ru neˈe.
16 Kamu lisia na ngwae neˈe, ma kamu
ka lia saiana. Nia faˈamamana na ngasin-
gasiˈanga sa Jesus neˈe ka faˈamauria.
Fitoˈonga ana sa Jesus neˈe kwate ngwae
neˈe ka tatakila neˈe kamu ka lisia taˈifau
naˈa.
17 "ˈUnaˈeri ngwaefuta nau kina ˈae,
nau ku saiana kaumulu faˈinia na
faˈinaˈonaˈo ki kamu sasi ˈunaˈeri ana sa
Jesus, osiˈana kamu kinaˈi ru.
18 Bore ma God saea naˈa maˈi ˈua
ˈi naˈo ˈani na profet ki taˈifau fasi na
ngwae filia nia ke baˈa nonifii. Ma nia
ˈunaˈeri fuana ka faˈamamana nama na
fatalana God.
19 ˈUnaˈeri muke kakari alifaˈi naˈa,
ma kamu ke faˈitaˈi ˈuana God, ˈiri nia
ke rufuanata na abula taˈangaˈa kamu
ki, ma ˈiri God ke baˈa faˈasaeleˈa na
maurilamuˈa,
20 ma nia ke baˈa kwatea maˈi sa Jesus
na Christ na ngwae ba nia filia naˈa
fuamuˈa.
21 Nia tua maˈi ˈana ˈi langi leleka ka
dao ana kaidaˈi God ke faˈafaolua na ru
ki taˈifau, diˈia ba nia saea naˈa maˈi ˈua
ˈani na profet abu nia ki.
22 Osiˈana sa Moses fata sulia na Aofia
ka ˈuri, 'God kamu ke baˈa kwatea kwau
taˈi profet siaumulu, diˈia logo neˈe nia
baˈe nau maˈi. Niaˈa ta ngwae nama
amuˈa ngwae Jiu ki. Kamu ke roˈosulia
na tae ki neˈe nia saea fuamuˈa.
23 Sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi
roˈosulia na tae neˈe na profet neˈeri
saea, God ke baˈa daroˈia nia ka tua
matali faˈasia ngwae nia ki ma ka
malangisia.'✡
24 Sa Samuel, ma na profet ki taˈifau
neˈe kira leka maˈi ˈi buri, kira toˈo ana
na faˈarongoˈanga neˈe faˈasia God, kira
ka faˈatalo logo ˈania tae neˈe niˈi fuli
naˈa maˈi ana kaidaˈi neˈe.
25 Na fata alangaˈinga God ki fuamuˈa
niˈi dao maˈi ˈani na profet nia ki. Ma
kamu ˈado logo ana faˈinia na koˈo kamu
ki ˈani fau alangaˈinga God fuada, diˈia
nia saea fuana sa Abraham ka ˈuri, 'Nau
kui baˈa faˈaleˈa na ngwae ki taˈifau
saena magalia, sulia na ngwae neˈe futa
olitamu.'✡
26 Nia neˈe, God ka filia maˈi ma ka
kwatea maˈi na ngwae rao nia sa Jesus
siaumulu, fasi ˈiri nia ka faˈaleˈa kamu,
ana kaidaˈi kamu kakari alifaˈi faˈasia na
taˈangaˈa kamu ki."

4

Kira matalangani sa Peter ma sa John

1 Ana kaidaˈi sa Peter faˈinia sa John
kera alaˈa ˈua fuana ngwae ki, ti fata
abu, ma ti Sadusi, ma na faˈinaˈonaˈo ana
ngwae neˈe kira folo ˈusia Luma Abu God,
kira ka dao maˈi siadaroˈo.
2 Kira oga taˈa, osiˈana na ro ngwae
lifurongo neˈe ki kera faˈamanata na
ngwae ki neˈe sa Jesus nia tataˈe naˈa
faˈasia na maeˈa, ma ka faˈataˈinia neˈe

✡ **3:23** Diutronomi 18:15, 18 ✡ **3:25** Jenesis 22:18

na ngwae neˈe kira mae ki bore kira ke tataˈe logo faˈasia na maeˈa.
3 Nia neˈe kwatea kira ka daudaroˈo, ma kira ka aludaroˈo saena luma ni lokafo, kera ka tua ˈi neˈeri masia ruana asoa, duˈungana nia saˈulafi naˈa.
4 Ma na ngwae ˈoro neˈe kira rongoa alaˈanga kera, kira ka faˈamamana. Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana na faˈarongoˈa leˈa kaidaˈi neˈeri, nia bolo faˈinia lima toˈoni ngwane ki.*

5 Ana na asoa ˈi buri, na ˈingataˈi fata abu fikua maˈi na fata abu doe ki, na ngwae faˈamanata ana taki ki, faˈinia ti ngwae ana fikutaˈi ngwae ni lokoˈi ru, ma kika fiku ana taˈi kula ˈi Jerusalem.
6 Kira fiku faˈinia sa Anas na ˈingataˈi fata abu, ma sa Kaeafas, ma sa John, ma sa Aleksanda faˈinia ti ngwae laˈu ana kwalafa ana ˈingataˈi fata abu.
7 Sui kira ka faˈauua sa Peter faˈinia sa John ˈi naˈoda taˈifau, ma kira ka saefilodaroˈo kika ˈuri, “Koroˈo gura faˈuta ana na ngwae taˈu neˈe? Na mamanaˈanga tae neˈe koroˈo toˈo ana, ma na ngasingasiˈanga ana sa tai niniˈa koroˈo gura ˈani?”

8 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura ana sa Peter nia fata ˈuri fuada, “Kamuˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na gwaungaˈi ngwae ki,
9 kamu saefilo keroˈo taˈena sulia na ru leˈa neˈe keroˈo sasia fuana ngwae ˈaena taˈu, ma tae niniˈa kwate nia ka leˈa.
10 Keroˈo oga kamuˈa faˈinia na ngwae ki taˈifau ˈi Israel muke saiana ru neˈe, na ngwae neˈe kamu lisia, nia ˈakwa, ma ka uu naˈa faˈi kamu, nia ˈakwa ˈani na ngasingasiˈanga sa Jesus Christ na ngwae faˈasia ˈi Nasaret ba kamu saungia ana ˈai rara folo ma God ka taˈea faˈasia na maeˈa.
11 Sa Jesus ba na Kerekereˈa Abu fata sulia ka ˈuri,

‘Niaˈa na fau neˈe kamu na ngwae saungaˈi luma ki, kamu ˈaila ˈania.

Nia neˈe na fau neˈe talingaˈi ka liufia na fau ki taˈifau ana ˈodoa.’

12 Taˈifilia niaˈa goˈo neˈe saiana ka faˈamauria na ngwae ki, noaˈa naˈa ta ngwae laˈu saena magalia, neˈe God kwatea fasi ˈiri ka faˈamauri kia ˈani.”
13 Ma na gwaungaˈi ngwae ki, kira ka ˈarefo liu ana sa Peter ma sa John, osiˈana noaˈa kera kasi maˈu ˈani fata noniraˈanga. Ma kira ka ˈarefo logo ana saiˈi ruˈanga keraˈa, ro ngwae neˈe ki noaˈa keroˈa kasi saesaeˈe ru goˈo. Ma kira saiana keroˈa ro ngwae dee iˈa ki goˈo. Ma kira ka sai logo ana keroˈa ro ngwae neˈe ki ba liliu fiku faˈinia sa Jesus.
14 Ma kira ka kina naˈa saelana laˈu ta ru, osiˈana na ngwae ba kera gura nia uu logo faˈi kera.
15 ˈUnaˈeri neˈe kira ka kwatea sa Peter, ma sa John, faˈinia na ngwae neˈeri, kira ka ruˈu kwau ˈi maa faˈasia kula ni fikuˈa neˈeri. Sui, kira ka fata basi ˈada sulia tae neˈe kike baˈa sasia ana sa Peter ma sa John.
16 Ma kira ka fata ˈuri, “Tae neˈe kulu ke baˈa sasia ana ro ngwae neˈe ki? Osiˈana na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua ˈi Jerusalem, kira sai goˈo ana taˈifau na ru faˈanadaˈa neˈe kera sasia, ma noaˈa kulu kasi bolo fuana tofelana.
17 Bore ma fuana ru neˈe noaˈa kasi talo fuana ti ngwae laˈu, kulu saea fuada noaˈa kera kasi fata laˈu sulia sa Jesus fuana ti ngwae laˈu.”

18 Sui kira ka ri laˈu maˈi ˈuana sa Peter ma sa John, kira ka fata totongaˈi ˈuri fuadaroˈo, “Noaˈa koroˈo kasi fata laˈu ˈani ma noaˈa koroˈo kasi faˈamanata naˈa sulia sa Jesus.”

19 Ma sa Peter faˈinia sa John olisida kera ka ˈuri, “Kamu ke manata basi na tae neˈe saga ˈi maana God, ana roˈongaˈa suli kamu, nama roˈongaˈa sulia God?
20 Noaˈa keroˈo kasi mango naˈa faˈasia alaˈanga sulia tae neˈe keroˈo tala lisia, ma keroˈo ka rongoa, osiˈana keroˈo roˈo sulia God.”
21 Ma na fikuˈa neˈe ana ngwae lokoˈi ru ki, kira ka fata ngasingasiˈa laˈu fuadaroˈo. Sui kira ka logedaroˈo, ˈasu ˈubani ngwae ki kata fuˈalida fafia kwaˈi ladaroˈo, duˈungana na ngwae ki taˈifau,

* **4:4** Lima toˈoni ngwae neˈe noaˈa kira kasi toˈomani goˈo kini faˈinia na ngela ki neˈe kira faˈamamana logo na faˈarongoˈa leˈa.

kira baˈatafea liu God fafia tae neˈe kera fulia.
22 Osiˈana neˈe ngwae ki saiana talitoˈona God goˈo neˈe saiana ke gura ngwae niniˈa mataˈi naˈa sulia fai akwala faˈi ngali ma ka tarenga ana maurilana.

Ngwae faˈamamana ki kira foˈo ˈuana noniraˈanga

23 Kaidaˈi kira logea goˈo sa Peter ma sa John, kera ka oli laˈu siana fiku taˈi ngwae kira, ma kera ka faˈarongoda ˈania na ru neˈe fata abu doe ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira saea.
24 Ana kaidaˈi kira rongoa, kira ka foˈosia God kika ˈuri, "God ˈinotoˈa ˈae, ˈaeˈo neˈe ˈoko saungaˈinia na mamanga, ma na magalia, ma na asi, ma na ru mauri ki taˈifau ˈi neˈe.
25 Ma ˈoko kwatea naˈa Anoˈi ru Abu ˈoe fuana koˈo kami sa David na ngwae rao ˈoe, fasi ˈiri ka fata ˈuri,
'Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira saetaˈa fuaku, ma kira ka tataˈe sauli nau sulia manataˈi ngwae bolebleˈa kira ki.
26 Na tatalafaˈa ki kira ka sasi akaˈu ˈada talada ma na ngwae ˈinotoˈa ki kira ka fiku fuana fuˈanga faˈinia God ma Christ na ngwae filia nia.'✡
27 "Sulia ru neˈe fuli kaidaˈi sa Herod Antipas ma sa Pontias Paelat, kera fiku saena fanoa neˈeri faˈinia ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki ma na ngwae ˈi Israel ki logo. Kira fiku fuana matalangaˈilana sa Jesus, na ngwae rao abu ˈoe neˈe ˈoko filia naˈa.
28 Kira fiku fuana faˈamamanalana ma sasilana na ru ki taˈifau, diˈia ba ˈoko naia naˈa maˈi, sulia ˈani ngasingasiˈanga ˈoe, ma na kwaiogaiˈanga ˈoe fuana ka fuli naˈa ˈunaˈeri.
29 Ma ana kaidaˈi neˈe God ˈae, ˈoke lisia basi alaˈanga totongaˈi kira ki, ma ˈoko kwatea maˈi na ngasingasiˈanga ˈoe fuamiˈa na ngwae rao ˈoe ki, fasi ˈiri mike fata noniraˈa ˈani fatalamu.
30 ˈOke faˈataˈinia maˈi na mamanaˈanga ma ˈoko gura ngwae ki, fasi ˈiri kira ka lisia fulilana ru faˈanadaˈa ki, ma na ru ni ˈarefoˈanga ki, ˈani na ngasingasiˈanga ngwae rao abu ˈoe sa Jesus."
31 Ma ana kaidaˈi kira foˈo ka sui goˈo, kula neˈe kira fiku ana ka ngwaˈigiˈigi naˈa. Ma na Anoˈi ru Abu ka sura adulu taˈifau, ma kira ka fata noniraˈa naˈa ˈani fatalana God.

Kira daroˈia na toˈoruˈa kira ki

32 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana, kira ka fiku ˈani taˈi manataˈanga faˈinia taˈi liaˈi ngwae. Ma noaˈa ta ngwae ˈiri toˈo ana ta ru neˈe nia ke saea ˈani ru nia talana, bore ma kira ka daroˈia ˈi safitada na ru kira ki taˈifau.
33 Ma na ngwae lifurongo ki ka faˈatalo noniraˈa sulia tataˈelana na Aofia sa Jesus faˈasia na maeˈa, ma God ka faˈaleˈa kira taˈifau goˈo.
34 Ma noaˈa ta ngwae saena fiku taˈi ngwae ana tuaˈa kira neˈe ka boˈoboˈo ˈuana ta ru, duˈungana ti kaidaˈi neˈe kira boˈoboˈo, ti ngwae ada neˈe kira toˈo ana ano nama ta luma, kira ka ˈoifoliˈa ˈaniˈi, sui ma kira ka ngalia maˈi mani neˈeri ki,
35 kira ka kwatea fuana ngwae lifurongo ki, kira ngalia, kika daroˈia fuada sulia boˈoboˈo ˈanga kira ki taˈifau.
36 Ma sa Josef taˈi ngwae ana kwalafa sa Lifae ba futa ˈi Saeprus ba na ngwae lifurongo ki kira saea ˈani sa Banabas (fadalana neˈe sa Kwairadui),
37 nia ka ˈoifoli ˈani taˈi afu ano nia, ka ngalia mani neˈeri, ka kwatea fuana na ngwae lifurongo ki.

5

Sa Ananias faˈinia ˈafe nia ˈi Safira

1 Bore ma taˈi ngwae neˈe satana sa Ananias, faˈinia ˈafe nia satana ˈi Safira, kera tua logo faˈinia na fiku taˈi ngwae faˈamamana neˈeri. Ma kera ka foli logo ˈani ta bali ana ano kera.
2 Ma sa Ananias ka alua ˈana ta bali ana mani neˈeri fuadaroˈo, ka ngalia goˈo maˈi ˈana ta bali ana mani neˈeri ka kwatea fuana ngwae lifurongo ki, ma nia ka saea fasi niˈi taˈifau naˈa neˈeriˈa. Ma na ˈafe nia bore ka ala logo fafia sokeˈa neˈeri.
3 ˈUnaˈeri sa Peter ka saefilo ˈuri ana, "Ananias kwa, faˈuta neˈe ˈoko alaˈania sa Saetan ka talaˈiˈo, ma ka sasi ˈoko

✡ **4:26** Sam 2:1-2

sokea na Anoˈi ru Abu ˈani sofongaˈilana
ta bali ana mani ba koroˈo ngalia kwa?
4 ˈI naˈona neˈe ˈoko foli ˈani na ano
baera, niaˈa neˈe ru ˈoe. Ma buri ˈana
ˈoko ˈoifoli ˈani, mani ˈoko ngalia ˈuana
ru neˈana, ˈaeˈo neˈe ˈoko ˈaˈana fuana,
ma ˈoko saiana ˈoe sasia ˈamu ˈani ta
ru sulia na kwaiogaiˈanga ˈoe. ˈUri ma
faˈuta neˈe ˈoko manata ˈunaˈeri saena
manatalamu? Noaˈa ˈoko ˈiri sokea goˈo
ngwae, ˈoko sokea logo God!”
5 Kaidaˈi sa Ananias rongoa ru neˈeri,
nia ka ˈasi ˈi ano, ma ka mae naˈa. Ma na
ngwae neˈe kira rongoa ru neˈeri, kira ka
maˈu liu.
6 Na ngwae ˈalako ki kira ruˈu maˈi,
kira ka buta nonina. Ma kira ka ngalia
ˈi maa, ma kira ka kwaiatoa.
7 Nia bolo faˈinia ta uulu kadi sina ˈi
buri ˈana, na ˈafe nia ka ruˈu maˈi saena
luma ana kula neˈe sa Peter nia tua ana,
ma noaˈa kasi sai logo ana tae neˈe fuli
fuana na araˈi nia.
8 Ma sa Peter ka saefilo ˈuri ana,
“Faˈarongo nau basi maˈi, ˈuri ma na
mani baera taˈifau naˈa niniˈa neˈe araˈi
ˈoe faˈiniˈo moro ngalia ˈuana na ano ba
koroˈo ˈoifoli ˈani?”
Ma nia olisia ka ˈuri, “ˈIu, nia taˈifau
naˈa niniˈa.”
9 Goˈo sa Peter ka saefilo laˈu ˈuri ana,
“Faˈuta neˈe araˈi ˈoe faˈiniˈo, moro ka
sokea na Anoˈi ru Abu God, ma koroˈo
fia fasi nia kasi matalangaˈi koroˈo goˈo?
Na ngwae ba kira kwaiatoa na araˈi
ˈoe neˈana, kira uu goˈo ˈada ˈi ˈaena
sinamaa ana kaidaˈi neˈe. Ma kira ke
baˈa ngaliˈo logo ˈiri kika kwaiatoˈo.”
10 Ma ˈunaˈeri goˈo kini neˈe ka ˈasia
logo ˈi ano ˈi naˈona ˈaena sa Peter, ma
ka mae naˈa. Ma na ngwae ˈalako baera
ki kira ruˈu maˈi, ma kira ka lisia nia mae
naˈa, kira ka ngalia ˈi maa, ma kika leka
kwaiatoa logo ˈi ninimana araˈi nia.
11 Na ngwae faˈamamana ki taˈifau, ma
ngwae ki taˈifau logo neˈe kira rongoa ru
neˈeri, kira ka maˈu liu logo.

Ru faˈanadaˈa ki

12 Na ngwae lifurongo ki, kira fulia
ru ˈoro ni ˈarefoˈanga ani ki ma na
faˈanadaˈa ki ˈi safitana na ngwae ki. Ma
na ngwae faˈamamana ki taˈifau, kira ka
fiku ˈi saena Luma Abu God ana kula neˈe
kira saea ˈani Taofa sa Solomon.
13 Ma ta ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana, noaˈa kasi nonираˈa fuana
ka fiku faˈinida, sui bore ˈana na ngwae
ki ka tafea na ngwae faˈamamana ki ma
ka saea kira leˈa.
14 Bore ma na ngwae ˈoro ki, ma na kini
ˈoro ki logo, kira ka faˈamamana ana na
Aofia, ma kira ka fiku logo ˈi saena na fiku
taˈi ngwae neˈeri.
15 Ma duˈungana na ru neˈe na ngwae
lifurongo ki kira fuliˈi ki, na ngwae ˈi
neˈeri ki kira ka ngalia naˈa ngwae mataˈi
ki, ma kika aluda sulia na taˈi tala fafona
na ˈifitaˈi kira ki, fasi ˈiri kaidaˈi sa Peter
ka liu ana, nununa bore ka liu fafida, ma
kira ka ˈakwa.
16 Ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi
faˈasia na fanoa ki kalia ˈi Jerusalem, kira
ngalia maˈi na ngwae kira ki neˈe kira
mataˈi faˈinia na ngwae neˈe anoˈi ru taˈa
ki faˈafiida, ma na ngwae lifurongo ki
kika gurada, ma kira taˈifau kika ˈakwa
logo.

Kira faˈakaisia na ngwae lifurongo ki

17 Ma na ˈingataˈi fata abu, faˈinia na
ngwae nia ki neˈe kira tua saena fiku taˈi
ngwae ana Sadusi ki, kira ka ogalaˈa liu
fuana na ngwae lifurongo ki.
18 Ma kira dauda, ma kira ka aluda
saena luma ni lokafo.
19 Bore ma ana faˈi rodo neˈeri, na
ˈainsel God dao maˈi, ma ka ˈifingia na
sinamaa ki ana luma ni lokafo neˈeri, ma
ka talaˈida ˈi maa, ma ka fata ˈuri fuada,
20 “Muke leka, muke uu saena Luma
Abu God, kamu ke faˈarongoa ngwae ki
sulia na mauriˈa faolu neˈe.”
21 Na ngwae lifurongo ki kira ka roˈo
sulia na ˈainsel neˈeri, ma ˈi ˈofodangi
laˈa bilabila, kira ka leka naˈa saena
Luma Abu God, ma kira ka talaˈae naˈa
ana faˈamanataˈanga.

Na ˈingataˈi fata abu faˈinia ngwae
nia ki, kira ka ri maˈi ˈuana na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki fuana fikutaˈi
ngwae lokoˈi ru, ˈiri kika filoa na ng-
wae lifurongo ki. Ma kira ka kwate
alaˈanga fuana na ngwae ana ofoˈa ki,

kira ka talaˈia naˈa maˈi ngwae lifurongo
ki faˈasia saena luma ni lokafo siada.
22 Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae ana
ofoˈa ki kira dao kwau, noaˈa kira kasi
lisia naˈa ta taˈi ana ngwae lifurongo
saena luma ni lokafo. Ma kira oli kika
faˈarongoa na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kika
ˈuri,
23 “Kaidaˈi kami dao kwau saena luma
ni lokafo, kami lisia neˈe ngwae folo ki
kira fono ngasi liu mala ana sinamaa ki,
ma kira ka folo goˈo ˈada maana sinamaa
ki. Bore ma kaidaˈi kami ˈifi, kami ka
lia kwau saena luma, ma noaˈa kami kasi
lisia goˈo taˈi ana na ngwae lifurongo ki
ˈi saena.”
24 Kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo ana na ngwae folo ki
ana Luma Abu God, kira rongoa ru neˈe,
kira ka filo kwailiu tae laˈu neˈe ke baˈa
fuli.
25 ˈUnaˈeri taˈi ngwae ka ruˈu maˈi, ma
ka fata ˈuri fuada, “Muke sailinga basi,
na ngwae ba kamu aluda saena luma ni
lokafo, kira uu naˈa ˈada saena Luma Abu
God, ma kira ka faˈamanata naˈa ngwae
ki!”
26 Ma na gwaungaˈi ngwae ana ngwae
folo ki faˈinia na ngwae nia ki, kira leka,
kira ka oli maˈi faˈinia na lifurongo ki.
Noaˈa kira kasi kwaˈi laelae laˈu sulida
fuana oliˈa maˈi, osiˈana kira maˈu ˈani
ngwae ki, ˈasu kira kata ˈuilaˈi fauda lala.
27 Ma kaidaˈi kira talaˈia maˈi na ngwae
lifurongo ki, ma kira ka faˈa uuda ˈi
naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈe
kira fiku maˈi, na ˈingataˈi fata abu ka
fata fuada ka ˈuri,
28 “Kaimili lui totongaˈi ana noaˈa kau-
mulu kasi faˈamanata laˈu ˈani sa Je-
sus. Bore ma na faˈamanataˈanga kamu
talofia naˈa saena fanoa ˈi Jerusalem. Ma
kamu ka fafi kaimili fasi kaimili lala neˈe
kami saungia sa Jesus ka mae!”
29 Sui sa Peter faˈinia na lifurongo ki
ka olisida kika ˈuri, “Kami ka roˈo nama
sulia God ma noaˈa laˈu ngwae ki.
30 Ma buri ˈana neˈe kamu saungia sa
Jesus ana na ˈai rara folo ka mae, God ba
koˈo kia ki neˈe taˈea faˈasia na maeˈa.
31 Ma God taˈea nia ka gwaungaˈi
faˈinia fasi ˈiri nia ka kwaitalaˈi ma ka
faˈamauri, fasi ˈiri ka kwatea kaidaˈi
fuana ngwae Israel ki, ˈiri kike kakari al-
ifaˈi, ma God ka rufuanata ana taˈangaˈa
kira ki.
32 Kaimili lisia naˈa ru neˈe fuli fuana
sa Jesus ki, ma kamiˈa faˈinia na Anoˈi ru
Abu ka fata faˈamamana naˈa suliˈi. God
kwatea maˈi na Anoˈi ru Abu fuana sa tai
faˈida neˈe roˈosulia.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae saena
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru ki kira rongoa ru
neˈe, kira ka saetaˈa liu, ma kira ka oga
kike saungia na ngwae lifurongo neˈeri ki.
34 Bore ma taˈi ngwae ana fikutaˈi
ngwae lokoˈi ru neˈeri, ma niaˈa tai
ana fikutaˈi ngwae ana Farasi satana sa
Gamaliel neˈe ngwae faˈamanata ˈani taki
ki, ma nia neˈe ngwae ki kira fuˈusi
doe liu ana, nia tataˈe ka saea kira ka
olitaˈinia basi ˈada na ngwae lifurongo
neˈe ki ˈi maa fuana kaidaˈi tiˈitiˈi.
35 Sui, nia ka fata ˈuri fuana na ngwae
faˈinaˈonaˈo neˈeri ki, “Kaumulu ngwae
ˈi Israel ki, kamu ke manata leˈa sulia na
ru neˈe kamu ke baˈa sasia ana ngwae
neˈe ki.
36 Osiˈana noaˈa ˈisi tau goˈo kwau, sa
Tedas leka maˈi ka saea niaˈa ta ngwae
ˈinotoˈa liu, ma ka bolo faˈinia fai ta-
langaˈi ngwae ki neˈe kira leka sulia. Ma
noaˈa kasi tau goˈo, na ngwae ki kika
saungia, ma na fafarongo nia ki kira ka
takalo taˈifau, ma na raoˈa ba nia sasia
ka sui logo ˈana.
37 Sui buri ˈana sa Judas na ngwae ˈi
Galili ka leka laˈu maˈi ana kaidaˈi kira
keresia satana na ngwae ki taˈifau. Ma na
ngwae ˈoro ki neˈe kira leka sulia ma kira
ka ofolia ngwae ˈi Rom ki, bore ma ngwae
ana ofoˈa ˈi Rom ki kira ka saungia logo.
Ma na fafarongo nia ki, kira ka takalo logo
ˈada.
38 Ma sulia na ru neˈe fafarongo sa
Jesus ki kira sasi, nau ku saea fuaumulu,
noaˈa kamu kasi sasia ta ru ada. Muke
alaˈanida kika leka kwau ˈada ma muka
leka faˈasida. Diˈia na manataˈanga ma
na raoˈa neˈe kira sasia neˈe ru goˈo ana
ngwae, nia ke baˈa funu logo ˈana.
39 Ma diˈia nia leka maˈi faˈasia God,
nia ˈafitaˈi kamu ke tataˈe saulida, ma
kamu ke dao toˈona neˈe kamu fuˈa saulia
God.”

Ma na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri,
kira ka roˈosulia fatalana sa Gamaliel.
40 Sui kira ka oli laˈu maˈi faˈinia na
ngwae ni lifurongo ki, ma kira ka saea
fuana ngwae folo ki kira ka ulasida. Ma
kira ka luida noaˈa kira kasi fata laˈu sulia
sa Jesus. Sui, kira ka kanusuda.
41 Ma ana kaidaˈi neˈe na ngwae li-
furongo ki kira leka naˈa faˈasia na
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri, kira ka
saeleˈa liu, osiˈana God nia alafafida neˈe
kira totolia nonifiiˈanga duˈungana sa
Jesus.
42 Ma ana asoa ki taˈifau, na ngwae
lifurongo ki kira ka liu ˈi saena Luma Abu
God, ma ˈi saena na luma ngwae ki, ma
kira ka faˈamanata, ma kika fatataloˈania
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe sa Jesus nia na
Christ, na ngwae filia God.

6

Kira filia na fiu ngwae ki fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae lifurongo ki

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus ki, kira ˈoro
naˈa. Ma na ˈugaˈa ka tataˈe safitana
Jiu neˈe kira fata ˈani na alaˈanga ngwae
Jiu faˈinia na Jiu neˈe kira fata ˈani na
alaˈanga Grik. Ti ai ada neˈe kira fata
ˈani alaˈanga Grik, kira ˈuga, osiˈana neˈe
Jiu neˈe kira fata ˈani alaˈanga ngwae
Jiu noaˈa kasi ˈafia goˈo na gwaˈi ˈuru
kira ki ka bolo logo faˈinia ˈuru Jiu neˈe
kira alaˈa ˈani alaˈanga ngwae Jiu ˈani na
fanga, ma na mani neˈe kira daroˈia ana
asoa ki.
2 Ma na akwala ma ro ngwae lifurongo
neˈe ki, kira ka ri maˈi ˈuana ngwae
faˈamamana ki taˈifau, kira ka fata ˈuri,
“Noaˈa ˈiri leˈa neˈe kami ka ˈabera laˈu
ˈani na daroˈilana na mani kulu ki, ma
kami ka manata buru naˈa ˈaimili ˈani na
faˈatalongaˈi lana fatalana God.
3 Nia ˈunaˈeri ngwaefuta nau kina ˈae,
kamu ke filia ta fiu ngwae leˈa ˈi safi-
tamuˈa neˈe kamu saiada neˈe na Anoˈi
ru Abu nia sura ada, ma kira ka liatoˈo,
fasi ˈiri kike lia sulia na raoˈa neˈe.
4 Ma kaimili ka rao taˈi bali naˈa ˈaimili
ˈani foˈongaˈa ma na faˈatalongaˈi lana
fatalana God.”
5 Ma na ngwae neˈeri ki, kira fiku,
ma kika saeleˈa kaidaˈi kira rongoa ru
neˈe, ma kira ka filia sa Stefen, na ngwae
neˈe faˈamamanaˈanga nia ngasingasiˈa
ma na Anoˈi ru Abu ka tua faˈinia. Ma
kira ka filia logo sa Filip, sa Prokorus, sa
Nikanor, sa Timon, sa Parmenas, ma sa
Nikolaus na ngwae faˈasia ˈi Antiok neˈe
nia dau sulia faˈamanataˈanga ngwae Jiu
ki, bore ˈana nia noaˈa ˈiri futa laˈu maˈi
ana ta ngwae Jiu.
6 Sui, na fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈeri, kira ka talaˈia maˈi fiu ngwae
neˈeri ki siana na lifurongo ki, ma na
lifurongo neˈeri ki kira ka foˈo faˈi kira,
ma kira ka alua limada fafia na gwauda.
7 Ma na fatalana God ka talofia taˈifau
naˈa ˈafutana ˈi Jerusalem. Ma na ngwae
ˈi Jerusalem ki neˈe kira faˈamamana,
kira ka ˈoro liu maˈi, ma na fata abu ˈoro
ki logo, kira ka faˈamamana.

Na daulana sa Stefen

8 Sa Stefen na ngwae neˈe God faˈaleˈa,
ma ka toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana
sasilana ru faˈanadaˈa ˈoro ki ma na ru
ni ˈarefoˈanga ani ki ˈi safitana ngwae ki.
9 Ma ti ngwae neˈe kira ˈaila ˈani sa
Stefen, kira ka tua logo saena fiku taˈi
ngwae kira saea ˈani “Na luma fuana
foˈongaˈa ana ngwae kira tua sakadola
ki.” Ti ngwae adaˈa kira Jiu neˈe leka
maˈi faˈasia ˈi Saeren, ma ˈi Aleksandria.
Kira faˈinia ti Jiu faˈasia abaˈi kula ˈi
Silisia, ma ˈi Asia ki, kira ka etangia
olisuˈusuˈunga faˈinia sa Stefen.
10 Ma na Anoˈi ru Abu ka kwatea na
liatoˈo fuana sa Stefen, fasi ˈiri kaidaˈi nia
ka fata ˈani, ˈafitaˈi liu ta ngwae ka olisia.
11 Sui kira ka foli ago ana ti ngwae ˈiri
kira ka saea, “Kaimili rongoa nia fata buri
tolingaˈi ana sa Moses faˈinia God.”
12 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe ki kika
radua na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na
faˈamanata ana taki ki, kira ka saetaˈa liu,
ma kira leka maˈi siana sa Stefen, ma kira
ka daua, ma kira ka talaˈia maˈi siana na
fiku taˈi ngwae lokoˈi ru.
13 Sui kira ka ri maˈi ˈuana ti ngwae ˈiri
kira ka soke fafia. Kira fata ˈuri, “Sulia
asoa ki, na ngwae neˈe fata buri tolingaˈi

ˈana Luma Abu God, faˈinia na taki sa
Moses ki.
14 Kami rongoa nia saea sa Jesus ngwae
ˈi Nasaret nia ke baˈa osia na Luma Abu
God, ma ke olisia logo na falafala kia ki
neˈe sa Moses kwateˈe naˈa fuaka.”
15 Ma na ngwae neˈe kira tua saena
fiku taˈi ngwae lokoˈi ru neˈe, kira ka alu
naˈa maada ana sa Stefen, ma kira ka lisia
neˈe maana ngwasinasina ka diˈia naˈa ta
ˈainsel.

7

Sa Stefen suˈusia nia ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru

1 ˈUnaˈeri na ˈingataˈi fata abu ka
saefiloa sa Stefen ma ka fata ˈuri, “ˈUri
ma na ru niniˈa kira fai fafiˈo ˈaniˈi ki,
nia mamana niniˈa?”
2 Sa Stefen olisida ka ˈuri, “Ngwaefuta
nau kina, ma maˈasi nau kina, muke
fafarongo nau basi! God neˈe ˈinotoˈa ma
ka ngasingasiˈa, nia faˈataˈi fuana koˈo
bora kia sa Abraham kaidaˈi nia tua ˈua
ˈi Mesopotemia, sui mala nia ka fiˈi leka
tua ˈi Haran.
3 God fata ˈuri fuana, ‘ˈOke taˈe faˈasia
na fuuˈi ngwae ˈoe, ma na fanoa ˈoe, ˈoke
leka ˈuana na fanoa neˈe nau ku saea
fuamu ˈoke baˈa leka ˈuana.’✡
4 Sui nia ka leka faˈasia abaˈi kula nia
ˈi Kaldia, ma ka leka tua ˈi Haran. Ma
buri ˈana na maˈa sa Abraham nia mae,
God ka saea nia ka ˈidu maˈi ˈuana na
fanoa neˈe kamu tua naˈa ana ˈi taˈena,
neˈe kira saea ˈani ˈi Kenan ˈi naˈo.
5 Aia, God noaˈa kasi kwatea goˈo ta bali
ana ano neˈe fuana sa Abraham, ta bali
tiˈitiˈi bore ˈana fasi ˈiri sa Abraham ka
toˈo ana bore ka noaˈa logo. Bore ma God
nia eta fataˈa fuana nia ke baˈa kwatea na
ano neˈeri ˈiri ano nia naˈa ˈana, faˈinia
na olitana kwalafa nia. Ma kaidaˈi God
nia eta fataˈa fuana, sa Abraham noaˈa
nia kasi toˈo ˈua ana ta ngela.
6 ˈI buri God ka fata ˈuri fuana, ‘Na
olitamu kike baˈa tua ana fanoa neˈe
noaˈa laˈu na fanoa kira, ma ˈi neˈeri
kira ke baˈa rao ˈoˈo. Ma na ngwae ki
kike baˈa faˈakaisida sulia fai talangaˈi
faˈi ngali ki.
7 Bore ma nau ku kwatea kwaˈikwaˈinga
fuana ngwae neˈe kira rao fuada ki. Ma
ˈi buri, na olitamu kike sakatafa maˈi
faˈasia fanoa neˈeri, ma kike foˈosi nau
saena kula neˈe.’✡
8 “God eta fataˈa fuana sa Abraham
ma ka saea fuana, diˈia na ngwae nia ki
kira ˈolo faˈataˈinia, kira alafafia na fau
alangaˈinga nia.✡ Ta neˈe sa Abraham ka
ˈolo faˈataˈinia ana sa Aesak, fiu asoa ki
ˈi buri ˈana neˈe nia futa. ˈUnaˈeri logo,
sa Aesak ka ˈolo faˈataˈinia ana ngela nia
sa Jakob, ma sa Jakob ka ˈolo faˈataˈinia
ana akwala ma ro ngela nia ki neˈe kiraˈa
naˈa neˈe na koˈo kia ki.
9 “Sa Josef neˈe ta ngwae naˈa ana ak-
wala ma ro ngela nari sa Jakob faˈafutada
ki. Na ai naˈona ki taˈifau liada kwaima-
magolai fuana, ma kira ka foli ˈani fuana
na ngwae neˈe kira leka ˈuana ˈi Ejipt ki,
fasi ˈiri nia ke baˈa rao ˈoˈo ˈi neˈeri. Bore
ma God tua faˈinia,
10 ma ka tagi sulia saena ˈafitaˈiˈanga
nia ki. Kaidaˈi sa Josef nia dao siana sa
Fero, na tatalafaˈa ˈi Ejipt, God kwatea
naˈa liatoˈo fuana, ma ka kwaiˈafi ana
neˈe kwate ma sa Fero ka oga, ma sa Fero
ka alua nia ka gwaungaˈi fafia tuaˈa ˈi
Ejipt, ma ka alua nia ka lia logo sulia na
toˈoruˈa nia ki taˈifau.
11 Ma kaidaˈi neˈeri logo neˈe na uniˈi
fioloˈa doe ka liu saena fanoa ˈi Ejipt ma ˈi
Kenan,* neˈe ka kwatea naˈa ˈafitaˈiˈanga
doe fuana na ngwae ki. Ma kaidaˈi neˈeri,
nia ˈafitaˈi liu fuana sa Jakob faˈinia ngela
nia ki ka dao toˈona ta fanga.
12 Ta neˈe ana kaidaˈi sa Jakob rongoa
neˈe fanga ˈoro ˈi Ejipt, nia ka kwatea
naˈa ngela nia ki (neˈe koˈo kia ki), kira
ka eta leka dao ˈi neˈeri.
13 ˈUnaˈeri ana ruana kaidaˈi kira leka
laˈu maˈi, sa Josef ka faˈatafalangaˈinia
fuana ai naˈona ki kira ka fiˈi lia saiana.
Ma sa Fero bore ka sai logo ana fuuˈi
ngwae sa Josef neˈe kira tua ˈi Kenan.
14 Ma sa Josef ka kwate alaˈanga ˈuana
na maˈa nia sa Jakob, ma ka saea niaˈa
faˈinia na kwalafa nia ki taˈifau kika leka
maˈi ˈuana ˈi Ejipt. Ma kiraˈa taˈifau naˈa
neˈe kira fiu akwala ma lima ngwae ki.

✡ **7:3** Jenesis 12:1 ✡ **7:7** Eksodas 3:12 ✡ **7:8** Jenesis 17:10-14 * **7:11** ˈI Kenan na sata ˈua fuana abaˈi kula ˈi Israel. Lisia logo verse 4,5,7,11.

15 Sa Jakob ka leka ˈuana ˈi Ejipt faˈinia
na ngela nia ki, ma kira ka mae naˈa ˈi
neˈeri.
16 Kira ka ngalia nonidaˈa kika kwaia-
toda ˈi Sekem taˈi fanoa saena abaˈi kula
ˈi Kenan, na ano ba sa Abraham folia
faˈasia na kwalafa sa Hamor.

17 “Ma na kaidaˈi karangi naˈa fuana
God ka faˈamamana na fata alangaˈinga
neˈe nia sasi fuana sa Abraham, na ngwae
kulu ki neˈe kira tua ˈi Ejipt, kira ˈoro liu
naˈa.
18 Ana kaidaˈi neˈeri, na tatalafaˈa
faolu, neˈe noaˈa kasi saiana ta falafala
sulia sa Josef, nia talaˈae ka gwaungaˈi
fafia ˈi Ejipt.
19 Nia ka ˈoiˈana na koˈo kia ki, ma ka
faˈakaisida liu naˈa, ma ka fata totongaˈi
fuada, ˈiri kira ka toˈosia ngela kira ki ˈi
maa, ˈiri kika saumaelida.
20 Ma ana kaidaˈi neˈeri neˈe, sa Moses
nia futa maˈi ana, na ngela ˈoloˈolo leˈa
liu. Ma teˈa nia ka gonia goˈo sulia uulu
madamo ki ˈi luma nia.
21 Ma kaidaˈi kira ngali kwau sa Moses
faˈasia luma nia, na sariˈi sa Fero ngalia,
ma ka sarea, ma ka gonia diˈia na ngela
nia naˈa.
22 Ngwae ˈi Ejipt ki kira faˈamanata sa
Moses ˈani na ru ˈoro neˈe ngwae ˈi Ejipt
ki oga kika saiana. Ma nia ka ˈaˈana naˈa,
ma niaˈa ta ngwae talingaˈi ˈani fatalana
ma na abulalana.

23 “Ma ana kaidaˈi sa Moses doe maˈi
ka dao ana fai akwala faˈi ngali ki, nia ka
manata ˈuana ka dao toˈona ngwae nia ki
ana kwalafa sa Israel.
24 Ma kaidaˈi nia dao, nia ka lisia taˈi
ngwae Jiu neˈe ngwae Ejipt nia mala
taˈa liu naˈa ana. Ma nia leka kwau ka
kwaiˈafi ana, ma ka duˈua fuana, ma ka
saungia naˈa na ngwae ˈi Ejipt neˈeri.
25 Nia ka fia fasi na ngwae nia ki
fuila kira ka saiana neˈe God filia fuana
talaˈilada faˈasia na faˈakaisiˈanga ˈi
Ejipt, bore ma na ngwae ki taˈifau noaˈa
ki kasi sai goˈo ana.
26 Ma ana taˈi asoa laˈu, nia ka lisia ro
ngwae Jiu ki kera fuˈa, ma nia ka ili ˈuana
kwatelana aroaroˈa ˈi safitadaroˈo ka fata
ˈuri, ‘Moro rongo basi, koroˈo neˈana na
ro ngwai asina ki goˈo. Fuila noaˈa koroˈo
kasi fuˈa laˈu.’
27 Ma taˈi ngwae ana keroˈa neˈe mala
taˈa ana toˈolana ka suiˈia sa Moses,
ka fata ˈuri, ‘Sa tai neˈe aluˈu ˈoko
gwaungaˈi fuamiroˈo, ma ˈoko tua ni
ngwae kwai matalangaˈi ˈi safitamiroˈo
kwa?
28 ˈOko oga ˈoe saungi nau logo, diˈia
ba ˈoko saungia na ngwae ba ˈi Ejipt ˈi
roˈoki?’
29 Kaidaˈi sa Moses nia rongoa ru
neˈeri, nia ka tafi faˈasia ˈi Ejipt, ma ka
leka tua naˈa ˈana ˈi Midia, ma nia ka
araˈi naˈa ˈi neˈeri, ma na ˈafe nia ka
faˈafuta ro ngela ngwane ki.

30 “Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Moses nia
tua naˈa ˈi neˈeri sulia fai akwala faˈi
ngali ki, na ˈainsel ka faˈataˈi fuana saena
meamea ana mafula neˈe kwasufia na
ˈai neˈe uu karangia totoloa ˈi Saenae, ˈi
saena abaˈi kula kwasi neˈe noaˈa kasi
bolo faˈinia ta ngwae ka tua ana.
31 Sa Moses ka ˈarefo liu ana ru neˈe
nia lisia, ma ka ˈidu karangia kwau na ˈai
neˈeri, fasi ˈiri nia lia leˈa ana. Bore ma
nia rongoa lala na lingana God
32 neˈe ˈuri, ‘Nauˈa na God koˈo bora
ˈoe ki, God sa Abraham, ma sa Aesak, ma
sa Jakob.’✡ Ma sa Moses ka lebelebe, ma
ka ˈaila lia naˈa kwau, osiˈana nia maˈu
liu.
33 Ma God ka fata ˈuri fuana, ‘ˈOke
kanusua na taˈe butu ˈoe ki faˈasia na
ˈaemu, duˈungana kula niniˈa ˈoko uu
ana, neˈe ano abu.
34 Nau ku lisia naˈa faˈakaisiˈanga taˈa
liu niniˈa kira sasi ana ngwae nau ki neˈe
kira tua ˈi Ejipt, ma nau ku rongoa naˈa
lingana na angiˈa kira ki. Ta neˈe nau ku
koso maˈi fuana nai lafuda faˈasia. ˈOke
leka naˈa kwau ˈi Ejipt, osiˈana nau ku
filiˈo naˈa.’
35 “Sa Moses na ngwae ba na ngwae
ˈi Israel ki kira ˈaila ˈania, ma kira
ka fata ˈuri fuana, ‘Tai neˈe aluˈu ˈoko
gwaungaˈi fafi kami, ma ˈoko uu fuana
kwai matalangaˈi lamiˈa?’ Nia ba God ka
kwatea maˈi fasi ˈiri ka gwaungaˈi, ma
ka logeda faˈinia kwaiˈafiˈanga faˈasia na
ˈainsel ba nia faˈataˈi fuana ana ˈai ba na
mafula duˈafia.

✡ **7:32** Eksodas 3:1-10

36 Ma sa Moses ka talaˈia ngwae Jiu ki
faˈasia ˈi Ejipt, ma ka fulia faˈanadaˈa ki
ma ru ni ˈarefoˈanga ani ki ˈi Ejipt, ma
saena asi neˈe kira saea ‘Asi Meo,’ ma ˈi
saena abaˈi kula kwasi sulia fai akwala
faˈi ngali ki.
37 Sa Moses logo ba nia fata ˈuri fuana
ngwae Israel ki, ‘God ke baˈa kwatea
maˈi taˈi profet siaumulu, diˈia neˈe nia
asungaˈi nau maˈi siaumulu, ma niaˈa
neˈeriˈa ta ngwae goˈo ˈana, ana ngwae
kamu ki.’✡
38 Ma sa Moses ka tua faˈinia ngwae
ˈi Israel ana fikuˈa ba saena abaˈi kula
kwasi, nia ka tua faˈinia na koˈo kia ki,
ma faˈinia na ˈainsel neˈe alaˈa faˈinia ˈi
gwauna totoloa ba ˈi Saenae. Ma nia ka
ngalia naˈa faˈarongoˈanga sulia mauriˈa
faˈasia God fasi ˈiri ke kwatea fuaka.
39 “Bore ma na koˈo kia ki, kira ka ˈaila
liu ˈania roˈongaˈa sulia sa Moses. Ma
kira ka abula ˈada faˈasia, ma kira oga
liua oliˈa ˈuana ˈi Ejipt.
40 Kaidaˈi sa Moses tua ˈua gwauna
totoloa, kira ka fata ˈuri fuana sa Aaron,
‘ˈOke saungaˈinia maˈi ti nunuˈi ru neˈe
diˈia ti god fuaimili, fasi ˈiri kira ke talaˈi
kaimili. Osiˈana kami kina naˈa tae neˈe
sasi ma sa Moses, na ngwae ba talaˈi
kaimili maˈi faˈasia ˈi Ejipt, ka dole maˈi
gwauna totoloa loeri.’
41 Ma kira ka saungaˈinia naˈa na
nunuˈi ru lisilana diˈia na buluka fuada
fuana foˈosilana, ma na sungilana na
kwaisuˈusiˈanga ki fuana, ma kira ka
sasia naˈa fangaˈa fuana faˈadoelana ru
neˈe kira saungaˈinia ˈada talada.
42 Duˈungana neˈe kira sasi ˈunaˈeri,
God ka abula faˈasida, ma ka faˈasida ˈiri
kira ka foˈosia naˈa ˈada na madaˈafi, ma
na madamo, ma na bulubulu ki ˈi langi,
diˈia ba na profet ki kira keresia kika ˈuri,
‘Kamu ngwae Israel ki, noaˈa kamu ˈiri
saungia laˈu ru mauri kamu ki, ma
na kwaisuˈusiˈanga niniˈa kamu ka
sasiˈi sulia fai akwala faˈi ngali
neˈe ki saena abaˈi kula kwasi,
noaˈa kamu ˈiri sasiˈi laˈu fuaku.
43 Na babala neˈe kamu ngalia faˈi kamu,
ru fuana nunuˈi ru Molok.
Kamu ngalia logo faˈi kamu nunuˈi ru
diˈia na bulubulu neˈe kira saea
ˈani Refan, keraˈa neˈe nunuˈi ru
kamu saungaˈinida ki goˈo fuana
foˈosilada.
Ma osiˈana ru neˈeri ki, nau ku lali kamu
kwau faˈasia ˈi Israel ka daofaˈi liu
ana fanoa ˈi Babilon.’✡

44 “Na koˈo kia ki bore, kira ngalia logo
na Babala Abu God faˈi kira saena abaˈi
kula kwasi. Kira saungaˈinia na Babala
Abu neˈe sulia tae neˈe God saea ma ka
faˈataˈinia fuana sa Moses.
45 ˈI buri ˈana, na koˈo kia ki kira ngalia
naˈa babala neˈe faˈasia na maˈa kira ki.
Kaidaˈi kira leka faˈinia sa Josua, kira
ngalia kwau na babala. Kaidaˈi neˈeri
neˈe God lalia na ngwae ki faˈasia na ano
kira, ma na ngwae Israel ki ka ngalia naˈa
fuada. Ma na babala neˈeri ka tua ˈi
neˈeri, leleka ka dao ana kaidaˈi sa David
nia tatalafaˈa.
46 Ma God ka saeleˈa faˈinia sa David,
ma nia ka gania God ka alaˈania ˈiri nia
ka saungaˈinia ta luma fuana God neˈe sa
Jakob foˈosia.
47 Bore ma sa Solomon lala neˈe ka
saungaˈinia na luma fuana.
48 “Bore ma God neˈe ˈinotoˈa ka tasa,
noaˈa kasi tua ˈi saena babala neˈe ngwae
ki kira saungaˈiniˈi. Diˈia na profet Aesea
ba keresia fatalana God fuana ngwae Jiu
ki ka ˈuri,
49 ‘Nauˈa neˈe nau ku gwaungaˈi maˈi
ˈi langi fafia ru ki taˈifau, ma na
magalia neˈe na kula fuana alulana
ˈaeku ana.
Noaˈa kamu kasi totolia neˈe kamu ka
saungaˈinia ta luma neˈe leˈa ka
diˈia kula neˈe nau ku tua ana.
Ma noaˈa kamu kasi totolia neˈe kamu
ka saungaˈinia ta luma neˈe doe ka
bolo faˈinia neˈe nai tua ˈi saena.
50 Osiˈana nauˈa neˈe nau ku saungaˈinia
na ru neˈe ki taˈifau ˈi langi ma
saena magalia.’ ”✡

51 Ma sa Stefen ka fata laˈu ka ˈuri, “Sui
bore ˈana kamu na ngwae Jiu ki, na mau-
rilamuˈa ngasi ka diˈia lala na ngwae neˈe
noaˈa kasi oga roˈongaˈa sulia God, ma na

✡ **7:37** Diutronomi 18:15, 18 ✡ **7:43** Emos 5:25-27 ✡ **7:50** Aesea 66:1

maurilamuˈa ka rodoˈa. Nia neˈe kwatea
ma noaˈa kamu kasi oga rongolana ma
kwairoˈoi ˈanga ana fatalana God. Kamu
diˈia naˈa koˈo kamu ki, duˈungana kamu
iliili logo ˈuana suˈungengelana na Anoˈi
ru Abu.
52 Na koˈo kamu ki kira faˈakaisia na
profet ki taˈifau. Osiˈana ˈi naˈo maˈi
ba kira saungia na ngwae ni faˈataloˈa
God ki, neˈe kira faˈarongo ˈani lekalana
maˈi na Christ, na ngwae ba God filia
fuana faˈamaurilana ngwae nia ki. Ma
ana kaidaˈi neˈeri, kamu ka kwatea niaˈa
fuana na malimae nia ki, ma muka saun-
gia ka mae.
53 ˈIu, ma kamuˈa ba ngalia naˈa taki
God ki ba na ˈainsel ki kira kwateˈe maˈi
fuamuˈa, bore ma noaˈa kamu kasi roˈo
goˈo suliˈi!”

Kira saungia sa Stefen

54 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae
faˈinaˈonaˈo ki saena fikuˈa neˈe kira
rongoa sa Stefen, na manatalada ka
ngeˈengeˈela liu, ma kira ka ˈala girigiri
fuana, osiˈana kira saetaˈa liu fuana.
55 Ma osiˈana na Anoˈi ru Abu nia sura
naˈa ana sa Stefen, nia lia ˈalaˈa ˈuana
ˈi langi, ma ka lisia God ˈinotoˈa ma ka
ngasingasiˈa, ma ka lisia logo sa Jesus nia
uu ana bali lima ˈoloˈolo ana God ma ka
gwaungaˈi faˈinia.
56 Ma sa Stefen ka fata ˈuri, “Lia basi!
Nau ku lisia na fanoa ˈi langi nia ˈifi, ma
na Ngela Ngwae ka uu ˈi bali lima ˈoloˈolo
ana God!”
57 Ma kaidaˈi neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo
ki kira rongoa ru neˈe, kira ka bokota
naˈa alingada, ma kira ka ri koko, ma kira
ka afaˈiriˈiri naˈa fafia.
58 Ma kira ka suulangaˈinia ˈuana ˈi
maa faˈasia ˈi saena na fanoa, ma kira ka
talaˈae naˈa ana ˈuilana ˈani fau ki. Ma
na ngwae neˈe kira ˈuia sa Stefen ˈani fau
ki, kira ka kanusua na toˈongi kira ki, ma
kira ka aluˈi ˈi ˈaena taˈi ngwae ˈalako
neˈe satana sa Saul, ˈiri kira ka abitako
fuana ˈuilana.
59 Ma kaidaˈi kira ˈuia, sa Stefen foˈo
ka ˈuri, “Jesus Aofia nau ˈae, ˈoke ngalia
naˈa mangoku.”
60 Ma nia ka bobo uruuru ˈi ano, ma ka
fata doe ka ˈuri, “Aofia, ˈoke rufuanata
ada fuana saungilaku!” Buri ˈana neˈe
nia saea ru neˈe ki taˈifau, nia ka mae
naˈa.

8

Sa Saul faˈakaisia na ngwae faˈamamana ki

1-2 Ma sa Saul ka alafafia maelana
sa Stefen. Ma ti ngwae neˈe fitoˈonga
kira ki ngasingasiˈa, kira ngalia nonina
sa Stefen, ma kira ka kwaiatoa, ma
kira ka angi liu faˈinia. Ma ana faˈi
asoa neˈeri logo, na ngwae faˈamamana
ki ˈi Jerusalem kira talaˈae kika ruˈu
naˈa saena faˈakaisiˈanga, osiˈana neˈe
faˈakaisiˈanga nia doe liu. Ma na ngwae
ki taˈifau neˈe kira faˈamamana kira ka
takalo taˈifau naˈa ˈuana fanoa ki saena
abaˈi kula ˈi Judea ma ˈi Samaria, bore
ma noaˈa laˈu na ngwae lifurongo ki.
3 Sa Saul ka sasi ngangata liu ˈuana
malangisilana na ngwae faˈamamana
ki. Ma nia ka ruˈu saena luma ki
ˈuana daulana sa tai faˈida neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus, ngwae ki ma
na kini ki logo, ma ka aluda saena luma
ni lokafo.

Kira faˈatalo logo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ˈi Samaria

4 Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana,
kira ka takalo ana fanoa ki taˈifau. Ma
kaidaˈi kira liu kwau, kira ka faˈatalo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus.
5 Sa Filip ka leka ˈuana taˈi maˈe fanoa
doe saena abaˈi kula ˈi Samaria, ma
ka faˈarongo ˈani sa Jesus, na ngwae
faˈamauri, fuana ngwae ki ˈi neˈeri.
6 Kaidaˈi ngwae ˈi neˈeri ki kira rongoa
naˈa fatalana sa Filip, ma kira ka lisia logo
na ru faˈanadaˈa ki neˈe nia fuliˈi, kira ka
fafarongo mamana ana ru neˈe sa Filip
nia saeˈe ki.
7 Osiˈana nia ka lalia anoˈi ru taˈa ki
faˈasia ngwae ˈoro ki, ma kira ka ri koko,
ana kaidaˈi kira ruˈu maˈi faˈasida. Ma
na ngwae neˈe nonida ka taˈu, ma ngwae
ˈaeda mae ki, nia ka gurada taˈifau.
8 Ma na ngwae ˈi Samaria ki, kira ka
saeleˈa liu faˈinia.
9 Ma saena fanoa neˈeri, taˈi ngwae ka
tua logo neˈe satana sa Simon, ma ka tau
naˈa maˈi nia faˈa ˈarefoa na ngwae ˈi

Samaria ki ˈani raoˈa neˈe nia sasi ˈania
na lufina ngwai. Ma kira ka saea nia ta
ngwae talingaˈi liu.
10 Ma na ngwae ki taˈifau ˈi fanoa
neˈeri, na ngwae ˈaˈana ki, ma kaela
ngela tiˈitiˈi ki logo, kira ka fafarongoa,
ma kira ka saea nia na ngwae neˈe toˈo
ana ngasingasiˈanga faˈasia God, ma kira
ka saea ˈani "Ngasingasiˈanga Doe."
11 Kira donga ka tau naˈa maˈi sulia nia
ka sasia raoˈa neˈeri ki ˈani lufina ngwai.
12 Bore ma ana kaidaˈi kira rongoa sa
Filip nia fata sulia na Faˈarongoˈa Leˈa
sulia na ˈInotoˈanga God ma sa Jesus
Christ, kira ka faˈamamana, ma kira ka
siuabu ngwae ki ma na kini ki logo.
13 Sa Simon bore ka faˈamamana logo,
ma ka siuabu. ˈI buri ˈana, nia ka leka
naˈa faˈinia sa Filip ˈuana kula neˈe nia
leka ˈuana. Ma kaidaˈi nia lisia sa Filip
fulia naˈa ru faˈanadaˈa ki, ma na ru ni
ˈarefoˈa ki, nia ka ˈarefo liu.
14 Na ngwae lifurongo ki neˈe kira tua ˈi
Jerusalem, ana kaidaˈi neˈeri kira rongoa
ngwae ˈi Samaria ki kira faˈamamana
logo ana na fatalana God, goˈo kira ka
kwatea sa Peter faˈinia sa John ka leka
kwau siada.
15 Kaidaˈi kera dao, kera ka foˈo fuana
ngwae neˈe kira faˈamamana ki, ˈiri kira
ka toˈo ana na Anoˈi ru Abu.
16 Kira taˈifau kira siuabu naˈa kaidaˈi
kira faˈamamana naˈa ana sa Jesus, bore
ma na Anoˈi ru Abu noaˈa kasi koso ˈua
fafia ta ngwae ada.
17 ˈUnaˈeri sa Peter ma sa John, kera
ka alua limada ˈi fafoda, mala kira ka fiˈi
toˈo naˈa ana Anoˈi ru Abu.
18 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Simon ka lisia
na ngwae lifurongo ki kera alua limada
fafida, ma na Anoˈi ru Abu ka sifolida
naˈa, nia ka ngalia mani ka sasi ˈuana
kwatelana fuana sa Peter ma sa John,
19 ka fata ˈuri, "Koroˈo ke kwatea logo
na ngasingasiˈanga neˈana fuaku, ˈiri
diˈia nau ku alua bore na limaku ˈi fafona
ta ngwae, nia ke baˈa toˈo logo ana Anoˈi
ru Abu."
20 Bore ma sa Peter ka olisia ka ˈuri,
"Nia bolo faˈinia mani ˈoe faˈiniˈo koroˈo
ke funu, osiˈana ˈoko fia fasi neˈe na
kwateˈa God na ru lala fuana folilana ˈani
mani.
21 Noaˈa ˈoe kosi bolo goˈo fuana
raoˈa faˈi kaimili, osiˈana na manatalamu
noaˈa kasi saga ˈi naˈona God.
22 ˈOke kakari alifaˈi faˈasia man-
ataˈanga taˈa neˈe ˈoe ki, ma ˈoke foˈosia
God fasi ˈiri nia ke manata logeˈo faˈasia
manataˈanga taˈa nini ˈoe ki.
23 Osiˈana nau ku lisia neˈe ˈoko ˈuga ka
taˈa liu, ma ˈoko tua ˈani laeroroto ˈanga
ˈi olofana taˈangaˈa."
24 Sui sa Simon ka fata ˈuri fuana sa
Peter ma sa John, "Moro foˈosia God ka
ˈafi nau, fasi ˈiri ta ru ana ru niniˈa koroˈo
saeˈe ki kasi toˈe nau."
25 Ma ˈi buri ˈana, sa Peter faˈinia sa
John kera alaˈa sulia tae ki neˈe kera
saiana sulia sa Jesus, ma kera ka fata sulia
fatalana na Aofia. Sui kera ka oli ˈuana
ˈi Jerusalem. Ma ana oliˈa kera, kera
ka faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ana
maˈe fanoa ˈoro ki ˈi Samaria.

Sa Filip faˈinia ngwae ˈinotoˈa ˈi Etiopia

26 Ma taˈi ˈainsel na Aofia ka alaˈa fuana
sa Filip ka ˈuri, "ˈOke sasi akaˈu, ˈoko
leka ˈi bali ˈalaˈa sulia na tala neˈe toˈo
ˈi Jerusalem ka leka ˈuana ˈi Gasa sulia
tala neˈe liu saena kula ˈeˈerede."
27-28 Ma sa Filip ka sasi akaˈu ma ka
leka. Ma na taˈi ngwae ˈinotoˈa faˈasia
ˈi Etiopia ka leka logo maˈi sulia tala
neˈeri, ka oli ˈuana fanoa nia. Na ngwae
neˈe, nia* lia sulia na mani na tatalafaˈa
kini ˈi Etiopia. Nia tua maˈi ˈi Jerusalem
fuana foˈosilana God, sui nia ka oli naˈa ˈi
fanoa saena ru ni lekaˈa nia neˈe hos nia
tara. Ma kaidaˈi nia leka ˈana, nia tua ka
toˈomani na buka sa Aesea na profet nia
keresia.
29 Goˈo na Anoˈi ru Abu ka fata ˈuri
fuana sa Filip, "Leka, ˈoko leka karangia
na ngwae loˈoko."
30 Ma sa Filip ka lalili kwau siana,
ma ka rongoa nia toˈomani na buka sa
Aesea na profet, ma nia ka saefiloa ka
fata ˈuri, "ˈOko saiana na ru neˈana ˈoko
toˈomani?"

* **8:27-28** Ngwae ˈinotoˈa faˈasia ˈi Etiopia, nia ta 'eunuch.' Na fadalana ana 'eunuch' neˈe ngwae falasia. Saena Fau Alangaˈinga ˈUa, ta ngwae ˈuri nia sua, ma noaˈa kasi leka saena Luma Abu God.

31 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka olisia
ka ˈuri, “ˈUri ma nai sai faˈuta ana,
diˈia noaˈa ta ngwae kasi faˈamanata nau
ˈani?” Ma nia ka saea maˈi sa Filip, fasi
ˈiri ke raˈe kwau siana ma ka tua faˈinia.
32 Na Kerekereˈa Abu neˈe nia
toˈomani, nia ˈuri,

“Ngwae ki talaˈia fuana saungilana, ka
diˈia neˈe ngwae ki talaˈia na sipsip
fuana saungilana, ma noaˈa nia
kasi saea goˈo ta alaˈanga, ma ka
diˈia naˈa kala sipsip neˈe nia tua
nene kaidaˈi kira sufia ifuna.

33 Ma kira ka ˈoidorole ˈani niaˈa, ma kira
ka matalangaˈinia ˈani sokeˈa ki.

Ma nia noaˈa kasi toˈo ana ta kwalafa,
osiˈana kira saungia ka mae.”✡

34 Goˈo na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka fata
ˈuri fuana sa Filip, “Faˈarongo nau basi
maˈi kwa, ˈuri ma sa tai niniˈa na profet
neˈe fata sulia? Suli niaˈa talana, nama
sulia ta ngwae matamata lala ˈana?”
35 Ma sa Filip ka talaˈae ka alaˈa fuana
sulia na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus,
nia talaˈae ana Kerekereˈa Abu neˈeri.
36-37 Ma ana kaidaˈi kira leka sulia tala,
kira ka liu bolo faˈinia taˈi gwaˈi kafo.
Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata ˈuri
fuana sa Filip, “Na kafo niniˈa goˈo kwa,
siuabu nau naˈa.”†

38 Sui na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka saea
na hos nia ka uu toˈo, ma sa Filip kera ka
koso saena kafo, ma sa Filip ka siuabua
naˈa.
39 Ana kaidaˈi kera raˈe maˈi faˈasia
saena kafo, na Anoˈi ru God fiˈi leka
maˈi ka laua naˈa sa Filip. Sui bore ˈana
na ngwae ˈinotoˈa neˈeri noaˈa kasi lisia
naˈa laˈu sa Filip, nia ka leka naˈa kwau
ˈana faˈinia na saeleˈanga doe.
40 Bore ma sa Filip ka ngwano ma
niaˈa lala naˈa ˈi Asotus, ma ka liu
daraninia naˈa maˈe fanoa neˈeri ki
faˈinia faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa
Leˈa ana fanoa neˈeri ki, leleka ka dao
ana fanoa ˈi Sesarea.

9

Sa Saul kakari alifaˈi ma ka faˈamamana

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Saul ka
ngangata naˈa faˈinia na alaˈanga nia ki
fuana na saungilana fafarongo na Aofia
ki. Ma nia ka leka siana na ˈingataˈi fata
abu,
2 ma ka gania ˈiri nia ka keresia ta
alaˈanga fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo ki
ana luma fuana foˈongaˈa ki ˈi Damaskas,
ˈiri kira ka alaˈania fuana nia lulua ˈuana
na ngwae neˈe kira faˈamamana ana na
Aofia ki, ma diˈia nia dao toˈona ta ngwae
nama ta kini ˈunaˈeri, nia ke dauda, ma
ke oli maˈi faˈinida ˈuana ˈi Jerusalem.
3 Ma ana kaidaˈi nia leka ˈuana ˈi
Damaskas, ma ka dao karangia naˈa kwau
na fanoa, tona ma na binabina faˈasia
saena mamanga rara naˈa ˈafia niaˈa.
4 Ma nia ka ˈasi ˈi ano, ma nia ka
rongoa taˈi lingalingaˈi alaˈangai fata ˈuri
fuana, “Saul, Saul! Faˈuta laˈu neˈe ˈoko
faˈakaisi nau kwa?”
5 Sui sa Saul ka olisia ka ˈuri, “Araˈi
kwa, ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
Ma na lingalingaˈi alaˈanga neˈeri olisia
ka ˈuri, “Nauˈa sa Jesus, na ngwae neˈe
ˈoko faˈakaisia.
6 ˈOke tataˈe, ˈoko leka ˈi fanoa, ma kika
faˈarongoˈo ˈani tae neˈe ˈoke baˈa sasia.”
7 Ma na ngwae neˈe kira leka faˈinia sa
Saul ki, kira ka uu nene, ma noaˈa kira
kasi saea naˈa ta alaˈanga, kira rongoa
na lingalingaˈi alaˈanga neˈeri, bore ma
noaˈa ki kasi lisia goˈo ta ngwae.
8 Sui sa Saul ka tataˈe maˈi, ma ka
kwadalani naˈa maana, bore ma noaˈa
nia kasi lisia goˈo ta ru. Ma kira ka
dau ana limana, kira ka talaˈia ˈuana ˈi
Damaskas.
9 Ma sa Saul noaˈa kasi lisia naˈa ta taˈi
ru, osiˈana maana rodo naˈa sulia uulu
asoa ki. Ma sulia uulu asoa neˈeri ki logo,
noaˈa nia kasi ˈania ta fanga, ma noaˈa
kasi kwaˈufia logo ta kafo.
10 Ma na taˈi fafarongo sa Jesus logo
neˈe satana sa Ananias, nia tua logo ˈi

✡ **8:33** Aesea 53:7, 8 † **8:36-37** Ti kerekereˈa ua ana Acts noaˈa kasi ˈadoa verse 37, Ma sa Filip ka fata ˈuri fuana, “ˈOko saiana ˈoe siuabu goˈo ˈamu, diˈia ˈoko faˈamamana ana sa Jesus ˈani maurilamu taˈifau.” Nia olisia ka ˈuri, “ˈIu, nau ku faˈamamana ana sa Jesus Christ niaˈa neˈe Ngela God.”

Damaskas, ma nia ka lisia na Aofia ana
fa'ata'inga. Ma na Aofia ka fata 'uri
fuana, "Ananias kwa!"

Ma sa Ananias ka olisia ka 'uri, "Aofia
'ae, nau'a nini'a."

11 Na Aofia ka fata 'uri fuana, "'Oke sasi
aka'u, ko leka 'uana na tala ne'e kira saea
'ani 'Tala Saga,' ma 'oko leka 'uana luma
sa Judas, 'oko saefiloa 'uana ta'i ngwae
fa'asia 'i Tarsus ne'e satana sa Saul. Nia
fo'o 'ana 'i ne'eri,

12 ma nia ka lisi'o 'ani fa'ata'inga ne'e
'oko ru'u ma'i siana, ma 'oko alua na'a
limamu fafia, fasi 'iri ne'e ro maana nia
ki ka lia la'u."

13 Sui sa Ananias ka olisia ka 'uri, "Aofia
kwa, ngwae 'oro ki kira fa'arongo nau
sulia ngwae ne'e ma na ru ta'a 'oro nia
sasi fuana ngwae 'oe ki 'i Jerusalem.

14 Ma nia ka leka na'a ma'i 'i ne'e 'i
Damaskas, 'iri nia ke daua sa tai fa'ida
ne'e kira fo'osi 'oe, osi'ana na fata abu
doe ki ne'e kira ala'ania fuana."

15 Bore ma na Aofia olisia ka fata 'uri
fuana, "'Oke leka 'amu, osi'ana nau ku
filia na'a 'iri nia ke rao fuaku, ma ke
fa'atalo sulia nau'a fuana ngwae ne'e
noa'a la'u ngwae Jiu ki, ma na tatalafa'a
kira ki, ma fuana ngwae 'i Israel ki logo.

16 Ma nau'a talaku ne'e nau kui ba'a
fa'ata'inia fuana tae ki ne'e nia ke ba'a
nonifii 'ani ana kaida'i nia ke fa'atalo
'ani nau."

17 'Una'eri sa Ananias ka leka, ka ru'u
saena luma ne'eri, ma ka alua limana fa-
fona sa Saul, ma ka fata 'uri, "Ngwaefuta
nau Saul 'ae, sa Jesus na Aofia talana ne'e
asunga'i nau ma'i. Nia ba fa'ata'i fuamu
sulia na tala, ana kaida'i ba 'oko leka
ma'i 'i ne'e. Nia ka asunga'i nau ma'i,
fasi 'iri 'oko lia la'u, ma 'oko to'o ana na
Ano'i ru Abu."

18 Ma 'ali'ali go'o na ru di'ia na re-
forefo i'a ki ka 'asia fa'asia na'a maana
sa Saul, ma nia ka lia la'u. Sui nia ka
tata'e, ma ka siuabu.

19 Ma buri 'ana nia fanga ka sui na'a,
nonina ka fi'i ngasingasi'a la'u.

Sa Saul fa'arongo 'ani Fa'arongo'a Le'a 'i Damaskas

Ma sa Saul ka tua fa'inia na fafarongo
ki 'i Damaskas sulia bara asoa.

20 Ma nia ka leka 'ali'ali 'uana luma
fuana fo'onga'a, ma ka tala'ae ana
ala'anga sulia sa Jesus ka 'uri, "Nia'a ne'e
na Ngela God."

21 Ma sa tai fa'ida ne'e kira rongoa
nia'a, kira ka 'arefo liu, ma kira ka saefilo
kwailiu safitada kira ka 'uri, "Se reala na
ngwae ne'e ba tua tua 'i Jerusalem, ma ka
saungia ngwae ne'e kira fo'osia sa Jesus
ki. Ma nia leka na'a ma'i 'i ne'e, 'iri ke
dauda, ma ke tala'ida siana na fata abu
doe ki."

22 God ka radua sa Saul, ma na fa-
talana ka ngasingasi'a liu. Ma sa Saul
ka fa'ata'inia sulia sa Jesus saena na
Kerekere'a Abu ne'e nia'a na ngwae ne'e
God filia. Ma ka 'una'eri, ngwae Jiu ki
ne'e kira tua 'i Damaskas, kira ka kina
na'a olisilana 'ani ta ru.

23 Ma 'i buri 'ana asoa 'oro ki ka sui,*
ngwae Jiu ki kira ka fiku fuana loko'i ru
'anga fuana saungilana sa Saul.

24 Sulia asoa ma na rodo, kira ka folo
'usia maana na sakasaka'a ana fanoa
ne'eri fasi 'iri kira ke saungia. Bore ma
sa Saul ka rongoa na manata'anga kira ki.

25 Ma ana ta'i fa'i rodo, na fafarongo
nia ki kira ngalia, kira ka fa'akosoa saena
na kaibaru doe 'uana 'i maa sulia ma'e
kwakwa tofongana sulufau ne'e kira 'uia
kalia 'ania na fanoa ne'eri.

Sa Saul tua 'i Jerusalem

26 Ma sa Saul ka leka 'i Jerusalem, ma
ka iliili 'uana leka fiku'a fa'inia na ngwae
ne'e kira fa'amamana ana sa Jesus ki.
Ma noa'a kira kasi fa'amamana ana fasi
nia'a ne'e ta fafarongo logo ana sa Jesus,
ma kira ka ma'u 'ani nia'a.

27 Go'o sa Banabas ka leka ma'i, ka
tala'ia siana na ngwae lifurongo ki, ma ka
fa'arongo kira 'ani ne'e sa Saul nia lisia
na Aofia sulia tala, ma na Aofia ka ala'a
logo fuana. 'Una'eri nia ka fa'arongo kira
logo 'ani sa Saul ne'e nia fata falatali'a
sulia sa Jesus 'i Damaskas.

28 Ma kira fi'i fa'amamana, ma sa Saul
ka fi'i tua na'a fa'inida, ma ka liu saena

* **9:23** Ti ngwae fia asoa 'oro ne'e ki bolo fa'inia ta ro fa'i ngali nama uulu fa'i ngali 'una'eri. Lisia Galesia 1:17,18

ˈafutana ˈi Jerusalem, ma ka fata nonira ˈa
sulia sa Jesus.
29 Ma nia ka fata ma ka olisuˈusuˈu
faˈinia ngwae Jiu ki neˈe kira fata ˈani
alaˈanga Grik, ma kira ka iliili ˈuana
saungilana.
30 Ma ana kaidaˈi na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki kira rongoa ru neˈeri, kira
ka talaˈia sa Saul ˈuana ˈi Sesarea, ma
kira ka kwatea ˈuana ˈi Tarsus.
31 Ma na ngwae faˈamamana ki saena
abaˈi kula ˈi Judea, ma ˈi Galili, ma ˈi
Samaria ki, kira ka fiˈi tua naˈa ˈani
aroaroˈanga ana kaidaˈi neˈeri. Ma
na fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈeri
ka ngasingasiˈa, ma ka doe laˈu ˈani
ngwae ˈoro ki neˈe kira faˈamamana.
Nia ˈunaˈeri, osiˈana na Anoˈi ru Abu
kwaiˈafi ada, ma kira ka faˈadufa na
Aofia.

Sa Peter leka kwau ˈuana ˈi Lida ma ˈi Jopa

32 Ma sa Peter ka leka ana maˈe fanoa
ˈoro ki, ma ana taˈi kaidaˈi nia ka leka
ˈi Lida ˈiri nia ka maa toˈona na ngwae
God ki neˈe kira tua ˈi saena maˈe fanoa
neˈeri.
33 Ma ˈi neˈeri, nia ka dao toˈona taˈi
ngwae satana sa Aeneas neˈe nonina taˈu
ma noaˈa nia kasi tataˈe naˈa faˈasia na
ˈifitaˈi nia sulia kwalu faˈi ngali ki.
34 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Ae-
neas ˈae, sa Jesus Christ ka guraˈo naˈa
ana kaidaˈi neˈe. ˈOke tataˈe, ko laˈumia
na ˈifitaˈi ˈoe.” Ma ˈaliˈali goˈo sa Aeneas
ka tataˈe.
35 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua
ˈi Lida ma ˈi Saron, kira lisia, ma kira ka
faˈamamana ana na Aofia.
36 Ana fanoa ˈi Jopa, taˈi kini neˈe
faˈamamana, nia tua logo ˈi neˈeri, neˈe
satana ˈi Tabita. (Ana alaˈanga ˈi Grik
niaˈa ˈi Dorkas.) Nia ka sasia ru leˈa ˈoro
liu ki, ma ka kwaiˈafi liu logo ana ngwae
neˈe kira dalaˈa ki.
37 Ma ana kaidaˈi neˈeri, nia mataˈi, ma
ka mae. Ma kika taufia nonina ka sui, kira
ka ˈafua, ma kira ka ngalia ˈuana maˈe
luma ˈi lifua, ma kira egola ˈi neˈeri.
38 Ma na fanoa ˈi Jopa noaˈa kasi tau
goˈo faˈasia ˈi Lida, ma ana kaidaˈi neˈe
ngwae neˈe kira faˈamamana ki kira ron-
goa sa Peter nia tua ˈi Lida, kira ka kwatea
ro ngwae ki siana faˈinia na alaˈanga ˈuri,
“ˈOke leka ˈaliˈali maˈi siaimili.”
39 ˈUnaˈeri sa Peter ka leka faˈi kera.
Ma kaidaˈi nia dao ana, kira ka talaˈia
ˈuana maˈe luma neˈe ˈi lifua. Na gwaˈi
ˈuru ki taˈifau goˈo neˈe, kira fiku siana
sa Peter ˈi neˈeri, ma kira ka angi. Ma
kira ka faˈataˈinia na toro ˈoro ki neˈe
kini neˈeri nia taiˈi ana kaidaˈi nia mauri
ˈua.
40 Sui sa Peter ka baˈe kira taˈifau, kira
ka ruˈu ˈi maa faˈasia maˈe luma neˈeri,
ma nia ka bobo uruuru, ka foˈo. Sui nia
ka abula fuana noniˈi ru neˈeri, ka fata
ˈuri fuana, “Tabita ˈae, ˈoke tataˈe.” Ma
na kini neˈeri ka kwadalani maana, ma
kaidaˈi nia lia kwau, nia ka lisia sa Peter,
ma nia ka sula tataˈe ma ka gwauru.
41 Ma sa Peter ka dau ana na limana,
ma ka ˈafia nia ka tataˈe ka uu. Sui nia
ka ri maˈi ˈuana na gwaˈi ˈuru baera ki,
faˈinia na ngwae neˈe kira faˈamamana
ki, ma ka faˈataˈinia ˈi Dorkas neˈe nia
mauri naˈa.
42 Na alaˈanga sulia na ru neˈe ka talofia
ˈafutana naˈa fanoa ˈi Jopa taˈifau, ma na
ngwae ˈoro ki kira ka faˈamamana naˈa
ana na Aofia.
43 Ma sa Peter ka tua ˈi Jopa sulia asoa
ˈoro ki faˈinia na ngwae neˈe satana sa
Simon, na ngwae neˈe raoˈa nia fuana
saungilana na ˈuˈuila ru ana buluka ki.

10

Sa Peter faˈinia sa Kornelius

1 Ma taˈi ngwae ˈi Sesarea neˈe satana
sa Kornelius, na ngwae faˈinaˈonaˈo ana
ngwae fuana ofoˈa ki ˈi Rom neˈe kira
saea ˈani “Fikutaˈi ngwae ˈi Itali.”
2 Niaˈa na ngwae neˈe nia faˈaˈinotoˈa
God, ma ka dangiˈi foˈosia logo. Niaˈa
faˈinia na ngwae saena luma nia ki taˈifau
neˈe kira foˈosia God, ma ka sasi ru ˈoro
leˈa ki fuana ˈafilana ngwae dalaˈa Jiu ki
logo.
3 Aia, ma ka bolo faˈinia uula kadi sina
ˈi saˈulafi ana taˈi faˈi asoa, nia ka lisia
taˈi faˈataˈinga neˈe faˈataˈi madako ana
na ˈainsel God nia leka maˈi, ma ka fata
ˈuri fuana, “Kornelius kwa!”

4 Ma nia ka alu naˈa maana ana ˈainsel neˈeri, ma ka maˈu, ma ka ˈuri, “Ngwae ˈaˈana nau ˈae, tae naˈa neˈe ˈoko oga?”

Ma na ˈainsel neˈeri ka olisia ka ˈuri, “God nia saeleˈa liu faˈiniˈo, ma ka alafafia na foˈongaˈa ˈoe ki faˈinia na raoˈa leˈa neˈe ˈoko sasiˈi fuana ˈafilana na ngwae dalaˈa ki, ma God ke kwaiaraˈo duˈunganiˈi.

5 Ana kaidaˈi neˈe naˈa, ˈoke kwatea ti ngwae ke leka ˈuana ˈi Jopa fasi ˈiri kike saea maˈi taˈi ngwae neˈe satana sa Simon Peter.

6 Nia tua saena luma taˈi ngwae rao ana ˈuˈuila ru ana buluka ki, satana sa Simon ba na luma nia tua sulia asi.”

7 Na ˈainsel neˈe ka alaˈa ˈunaˈeri fuana ka sui, nia ka leka naˈa ˈana. Ma sa Kornelius ka saea maˈi ro ngwae ki ana ngwae neˈe kira rao ˈi saena luma nia ki siana, faˈinia taˈi ngwae ana ofoˈa nia, na ngwae neˈe nia ka foˈosia logo God.

8 Ma nia ka faˈarongo kira ˈani na ru neˈe nia lisia ma ka rongoa. Sui nia ka asungaˈi kira kwau ˈuana ˈi Jopa.

9 Ana asoa ˈi buri, kaidaˈi ngwae neˈeri ki kira leka ˈua kwau, ma kira ka karangi dao naˈa ana maˈe fanoa ˈi Jopa, ma ana kaidaˈi neˈeri sa Peter raˈe ˈi fafona luma, ˈiri nia ka foˈo ˈi asoa.

10 Ma nia ka fiolo, ma nia ka oga ka fanga. Ma ana kaidaˈi kira sasi akaˈu ˈua ana fanga ki, nia ka lisia taˈi faˈataˈinga.

11 Nia ka lisia ˈi langi nia ˈifi, ma ka lisia na ru diˈia ˈaba ifi reba neˈe kira faˈakosoa maˈi ˈi ano saena magalia, ma lisilana diˈia ta ngwae neˈe dau ana ˈani fai suˈusuˈuˈi ru ki.

12 Ma saena ˈaba ifi neˈeri na ru mauri ki, ma ru ˈaeˈaela ki, ru angoango ki, ma na noˈo kwasi ki. Na ru neˈeri ki, taki sa Moses luia noaˈa ta ngwae kasi ˈaniˈi.

13 Sui nia ka rongoa taˈi lingalingaˈi ru ka fata ˈuri fuana, “Peter, tataˈe, ko saungida, ma ˈoko ˈanida.”

14 Ma sa Peter ka olisia ka fata ˈuri, “Aofia ˈae, noaˈa liu, osiˈana noaˈa nau kusi ˈaniˈania ta ru neˈe sua ma ka bulibuli.”

15 ˈUnaˈeri na lingalingaˈi ru neˈeri ka fata laˈu ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi saea ta ru sua ma ka bulibuli ana ta tae neˈe God ka saea nia leˈa, ma ka sikasika fuana ˈanilana.”

16 Uulu kaidaˈi ki neˈe ru neˈeri nia faˈataˈi ˈunaˈeri ana ka sui, kira ka olitaˈinia logo ˈada na ˈaba ifi baera faˈinia na ru ki taˈifau ˈuana ˈi langi.

17 Ma sa Peter ka manata sulia fadalana faˈataˈinga neˈe nia lisia. Ma ana kaidaˈi neˈeri logo neˈe ngwae ba sa Kornelius asungaˈinida maˈi ki, kira ka saefilo ˈuana luma sa Simon, ma kira ka dao naˈa maana maˈe taˈelo.

18 Ma kira saefilo kira ka ˈuri, “ˈUri ma taˈi ngwae satana sa Simon Peter nia tua ˈi neˈe?”

19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Peter ka manata goˈo ˈana ˈua sulia na faˈataˈinga neˈe nia lisia, osiˈana nia oga ka saiana na fadalana. Ma na Anoˈi ru Abu ka fata ˈuri fuana, “Fafarongo basi, na uulu ngwae ki kira dao ˈi neˈe, ma kira ka lulu ˈuamu.

20 Tataˈe, ˈoko koso kwau siada, ma noaˈa ˈoe kosi manata naˈi oreore ˈuana lekaˈa faˈi kira, osiˈana nauˈa neˈe nau ku asungaˈinida maˈi.”

21 Sui sa Peter ka koso kwau siada, ka fata ˈuri, “Nauˈa naˈa ngwae baniˈa kamu lulu ˈuaku niniˈa. ˈUri ma kamu leka maˈi faˈuta niniˈa?”

22 Kira olisia kira ka fata ˈuri, “Sa Kornelius na ngwae faˈinaˈonaˈo ana ofoˈa neˈe asungaˈi kaimili maˈi. Niaˈa na ngwae leˈa, ma ka foˈosia logo God. Ma na ngwae ˈi Jiu ki taˈifau kira ka fuˈusi doe liu ana niaˈa. Ma taˈi ˈainsel God ka saea fuana fasi ˈiri nia ka saeˈo ˈuana luma nia, ma nia oga ka rongoa tae neˈe ˈoke baˈa saea.”

23 Ma sa Peter ka kwaloa kwau ngwae neˈeri ki ˈi luma neˈe nia tua ana, fasi ˈiri kike maliu basi faˈinia ana rodo neˈeri.

Sui ˈofodangi ana ruana asoa, sa Peter ka sasi akaˈu, ma ka leka faˈinida ma ti ngwae laˈu ˈi Jopa neˈe kira faˈamamana.

24 Ana faˈi asoa ˈi buri, kira ka dao naˈa ˈi Sesarea, na kula ba sa Kornelius maˈakwalia ana. Ma na ngwaefuta nia ki, ma na toˈolana faˈida, ma na ngwae kwaima nia ki neˈe nia laefida maˈi, kira ka masia logo sa Peter faˈinia sa Kornelius.

25 Ma kaidaˈi sa Peter fasi ke ruˈu goˈo kwau, sa Kornelius ka dao toˈona, ma ka

ˈasia ˈi naˈona ˈaena sa Peter, ma ka faˈa aofia.
26 Bore ma sa Peter ka taˈea ka fata ˈuri, “ˈOke tataˈe, osiˈana nauˈa niniˈa na ngwae diˈia logo ˈaeˈo.”
27 Ma sa Peter ka alaˈa faˈinia sa Kornelius, ma kera ka ruˈu naˈa kwau saena luma. Ma nia ka lisia ngwae ˈoro liu ki kira fiku.
28 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu muke sai leˈa naˈa ana taˈifau goˈo neˈe na taki kaimili Jiu ki, nia luia noaˈa kami kasi ruˈu saena luma kaumulu ki, ma noaˈa kami kasi rao fiku faˈi kamu ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Bore ma God faˈataˈinia fuaku noaˈa nau kusi saea ta ngwae ˈani ngwae bulibuli ma ka sua.
29 Nia neˈe kwate ma nau ku leka maˈi ana kaidaˈi neˈe ˈoko sae nau maˈi, ma noaˈa naisi leka maˈi faˈinia ta manata ruaruaˈanga. ˈIrai nai saefilo kamu, faˈuta neˈe kamu ka laefi nau maˈi ˈiri nai leka maˈi?”
30 Sa Kornelius ka olisia ka ˈuri, “ˈI gwanulafi, nau ku foˈo ˈaku ˈi luma nau ana uula kadi sina ˈi saˈulafi ˈunaˈeri, ma ngwano ma taˈi ngwae toro ˈani ifi ngwasinasina, nia uu naˈa ˈi naˈoku,
31 ma ka fata ˈuri, ‘Kornelius ˈae, God rongoa foˈongaˈa ˈoe, ma ka lisia na raoˈa leˈa ˈoe ki ana ˈafilana na ngwae dalaˈa ki.
32 ˈOke kwatea ta ngwae ke leka ˈi Jopa fasi ˈiri ke saea maˈi taˈi ngwae satana sa Simon Peter. Nia tua faˈinia sa Simon, na ngwae ba rao ana na ˈuˈuila buluka ki, ma na luma nia teo ˈi ˈaˈe one sulia asi.’
33 Nia neˈe, nau ku ˈaliˈali ku laefi ˈoe maˈi. Ma nia leˈa liu neˈe ˈoko leka maˈi. ˈIu, God tua faˈi kulu taˈifau, ma kami ka kwaimasi fuana rongolana ta tae neˈe God oga ˈoke saea.”

Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira fiˈi rongoa na Faˈarongoˈa Leˈa

34 Sa Peter alaˈa ma ka fata ka ˈuri, “Nau ku sai leˈa ana neˈe God nia lisia na ngwae ki taˈifau ka bolo goˈo, ma noaˈa kasi ˈinifilifili ana ngwae ki.
35 Ma sa tai bore ˈana neˈe nia fuˈusi doe ana God, ma ka sasia ru saga ki, niaˈa naˈa neˈe na ngwae neˈe God ka kwaloa, sui bore ˈana ta kwalafa tae neˈe nia ka leka maˈi faˈasia.
36 Nau ku saiana kaumulu rongo naˈa sulia na Faˈarongoˈa Leˈa fuana Jiu ki neˈe aroaroˈanga faˈinia God sulia sa Jesus Christ na ngwae neˈe Aofia fuana ngwae ki taˈifau.
37 Kamu ka sai logo ana neˈe na ru doe ki ba fuli ˈi Israel, talaˈae maˈi ˈi Galili, buri ˈana ba sa John faˈamanata ˈiri neˈe ngwae ki kike kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kira ki ma kike siuabu.
38 Ma kamu ka sai logo ana sa Jesus na ngwae ˈi Nasaret, ma kamu ka sai logo ana neˈe God ka kwatea na Anoˈi ru Abu ma na ngasingasiˈanga fuana. Sa Jesus ka leka ana kula ˈoro ki, ma ka sasia na ru leˈa ki, ma ka gura na ngwae neˈe kira tua olofana ngasingasiˈanga ana sa Saetan. Sa Jesus sasia ru neˈeri ki, duˈungana God tua faˈinia.
39 Kami lisia na ru neˈe sa Jesus nia fuliˈi ki ˈi Israel ma ˈi Jerusalem. Sui kira ka saungia ka mae ˈani fotoˈilana ana ˈai rara folo.
40 Bore ma, God ka taˈea faˈasia na maeˈa ana uula asoa, ma ka faˈataˈi nia fuaimili.
41 Noaˈa nia ˈiri faˈataˈi laˈu fuana ngwae ki taˈifau, bore ma nia ka faˈataˈi goˈo ˈana fuaimili na ngwae neˈe God nia fili kami ka lisia, ma kami ka fata faˈamamana suliˈi. Ma kaimili neˈe kami fanga ma kami ka kwaˈu faˈinia ˈi buri ˈana neˈe nia tataˈe faˈasia na maeˈa.
42 Ma nia ka fata totongaˈi ˈani fuaimili, ˈiri kami ke fata faˈamamana ma mike faˈatalo ˈania sa Jesus na ngwae neˈe God filia ˈiri ke matalangani ngwae mauri ki faˈinia ngwae neˈe mae naˈa ki.
43 Ma na profet ki taˈifau neˈe kira fata sulia na Christ, na ngwae neˈe God filia fuana faˈamaurilana ngwae nia ki. Na profet ki ka saea na ngwae neˈe kira faˈamamana ana niaˈa, God ke baˈa rufuanata ana taˈangaˈa kira ki, osiˈana na ru neˈe na Christ nia sasia fuada.”

Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira toˈo logo ana Anoˈi ru Abu

44 Ma ana kaidaˈi sa Peter ka alaˈa goˈo ˈana ˈua, na Anoˈi ru Abu ka koso fafia na ngwae neˈe kira fafarongoa na fatalana.
45 Ma na ngwae Jiu neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus, ma kira ka

leka maˈi faˈasia ˈi Jopa faˈinia sa Peter,
kira ka ˈarefo liu, osiˈana God nia kwate
dangalu naˈa ana na Anoˈi ru Abu fafia
na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.
46 ˈIu, kira rongoa ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, kira fata logo ˈani alaˈanga
matamata ki, ma kira ka faˈa ˈinotoˈa
God. Ma sa Peter ka fata ˈuri,
47 “Na ngwae neˈe ki, kira toˈo logo ana
na Anoˈi ru Abu diˈia logo kaimili. Ma
noaˈa ta ngwae kasi totolia neˈe ka luida
faˈasia siuabuˈa ˈani kafo.”
48 Ma sa Peter ka saea kira ka siuabu
naˈa, osiˈana kira faˈamamana ana sa
Jesus Christ. Sui kira ka gania ˈiri nia ke
tua laˈu faˈinida sulia ta bara asoa.

11

Sa Peter faˈarongoa na ngwae faˈamamana ki ˈi Jerusalem

1 Na ngwae lifurongo ki faˈinia na
ngwae neˈe kira faˈamamana ki neˈe kira
tua ˈi Judea, kira rongoa na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki kira faˈamamana logo
ana fatalana God.
2 Ma ana kaidaˈi sa Peter faˈinia ono ng-
wae faˈamamana ki kira dao ˈi Jerusalem
faˈasia ˈi Sesarea, na ngwae Jiu ki neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus, kira ka
balufia sa Peter,
3 kira ka fata ˈuri, “Se! ˈOko ruˈu saena
luma ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe
noaˈa kira kasi ˈolo faˈataˈinia, ma ˈoko
fanga goˈo ˈamu faˈinida!”
4 Ma sa Peter ka alaˈa fuada sulia na ru
neˈe fuli ki taˈifau ka ˈuri,
5 “Ana kaidaˈi nau ku tua ana fanoa ˈi
Jopa, nau ku foˈo, ma nau ku lisia taˈi
faˈataˈinga. Nau ku lisia ru diˈia ˈaba
ifi reba neˈe kira faˈakosoa maˈi faˈasia
ˈi langi, diˈia ti ngwae kira dau ana fai
suˈusuˈuˈi ru ki, ma nia ka koso maˈi
siaku.
6 Ma nau ku lia saena, ma nau ku lisia
ru mauri ki saena ano, ru ˈaeˈaela ki, ru
angoango ki, ma na noˈo kwasi ki.
7 ˈUnaˈeri, nau ku rongoa na lin-
galingaˈi ru ka fata ˈuri, ‘Peter tataˈe, ˈoko
saungida, ma ˈoko ˈanida!’
8 Bore ma nau ku fata ˈuri, ‘Aofia
ˈae, noaˈa liu goˈo, osiˈana noaˈa nau
kusi ˈaniˈania ˈua ta ru neˈe sua ma ka
bulibuli, na ru neˈe ki taki sa Moses luia
noaˈa ta ngwae kasi ˈaniˈi.’
9 Sui na lingalingaˈi ru neˈe faˈasia langi
ka fata laˈu ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi saea ta ru
nia sua ma ka bulibuli ana ru neˈe God
saea niˈi sikasika naˈa.’
10 Na ru neˈeri ka ˈunaˈeri uulu fau sui,
kira ka olitaˈinia logo ˈada ˈi langi.
11 Ana kaidaˈi neˈeri, na uulu ngwae
ki neˈe taˈi ngwae ka asungaˈinida maˈi
siaku faˈasia ˈi Sesarea, kira dao naˈa ˈi
maana luma neˈe nau ku tua ana.
12 Ma na Anoˈi ru Abu ka saea fuaku,
nai leka faˈinida, ma noaˈa nau kusi
manata naˈi oreore sulia kiraˈa ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki. Ma na ono ngwae neˈe
ki, neˈe kira faˈamamana ma kira tua ˈi
Jopa, kira ka leka logo faˈinau ˈuana ˈi
Sesarea, ma kami ka ruˈu ˈi saena luma
sa Kornelius.
13 Ma nia ka faˈarongo kaimili ˈani neˈe
nia lisia na ˈainsel nia uu saena luma nia
ma ka saea fuana, ‘ˈOke asungaˈinia ta
ngwae ˈuana ˈi Jopa ˈiri ke saea maˈi na
ngwae neˈe satana sa Simon Peter.
14 Nia ke baˈa saea na alaˈanga ki
fuamu, ˈiri ˈaeˈo faˈinia na kwalafa ˈoe
kamu ke mauri firi.’
15 Ana kaidaˈi nau ku talaˈae ku alaˈa
goˈo fuada, na Anoˈi ru Abu ka koso naˈa
maˈi fafida, diˈia logo ba nia koso maˈi
fafi kulu ana asoa ana Pentekos.
16 Ma nau ku manata toˈona na ru
ba Aofia nia saea ba ˈuri, ‘Sa John nia
siuabua ngwae ki goˈo ˈani na kafo, bore
ma God ke baˈa siufi kamu ˈani na Anoˈi
ru Abu.’
17 God ka kwatea logo na Anoˈi ru Abu
fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
diˈia logo neˈe nia kwatea fuakulu, ana
kaidaˈi ba kulu faˈamamana ana na Aofia
sa Jesus Christ. ˈUnaˈeri neˈe noaˈa nau
kusi totolia neˈe nai luia God, kaidaˈi nia
alafafia na ngwae neˈe ki!”
18 Ma ana kaidaˈi kira rongoa naˈa ru
neˈeri, na ˈugaˈa kira ki ka mango naˈa,
ma kira ka baˈatafea naˈa God, kira ka
ˈuri, “God alaˈania logo na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki bore, ˈiri kira ke kakari
alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma kira
ke mauri firi!”

Na fiku taˈi ngwae faˈamamana ki ˈi Antiok

19 Ma osiˈana na kwai faˈakaisiˈanga
ana kaidaˈi ba kira saungia sa Stefen nia
silolo, neˈe kwate ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki kira ka takalo. Ma ti ai
ada kira leka ˈuana abaˈi kula ˈi Fonisia,
ma ˈuana bubunga ˈi Saeprus, ma fanoa
doe ˈi Antiok, ma kira ka faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae ˈi Jiu ki
goˈo ti ˈada.
20 Ma ti ngwae neˈe kira faˈamamana
ki neˈe kira leka maˈi faˈasia bubunga ˈi
Saeprus, ma taˈi fanoa doe ˈi Saeren, kira
ka leka logo ˈuana ˈi Antiok, ma kira ka
faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa sulia na
Aofia sa Jesus fuana ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki logo.
21 Ma na ngasingasiˈanga God ka tua
faˈinia na ngwae neˈe kira faˈamamana
ki, ma na ngwae ˈoro ki, kira ka
faˈamamana logo, ma kira ka abula ˈuana
na Aofia.
22 Na faˈarongoˈa sulia na ru neˈeri
ki ka talofia naˈa fiku taˈi ngwae
faˈamamana ˈi Jerusalem ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo kira ki, ma kika kwatea sa
Banabas ˈuana ˈi Antiok.
23 Ma ana kaidaˈi nia dao, nia ka lia
saiana neˈe God faˈaleˈa ngwae ˈi neˈeri
ki, ma nia ka saeleˈa liu, ma ka amasida
taˈifau fasi ˈiri kira ka uu ngasi ˈani
faˈamamanaˈanga kira ki ana na Aofia.
24 Sa Banabas niaˈa ngwae leˈa, ma
na faˈamamanaˈanga nia ka ngasingasiˈa,
ma na Anoˈi ru Abu ka sura ana. Ma
osiˈana sa Banabas, ngwae ˈoro ki kira ka
eta kika faˈamamana naˈa ana na Aofia.
25 ˈUnaˈeri sa Banabas ka leka ˈuana ˈi
Tarsus, ka lulu ˈuana sa Saul.
26 Ma kaidaˈi nia dao toˈona, nia ka
talaˈia, kera ka leka ˈuana ˈi Antiok. Ma
kera ka tua ˈi neˈeri sulia taˈi faˈi ngali.
Ma kera ka fiku faˈinia ngwae ˈoro neˈe
kira faˈamamana ˈi neˈeri ki, ma kera ka
faˈamanatada. Ma ˈi Antiok neˈe ngwae
ki kira etangia saelana na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki ˈani na "Ngwae sa Christ
ki."
27 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ti profet kira
leka faˈasia ˈi Jerusalem, kira ka leka
ˈuana ˈi Antiok.
28 Taˈi ngwae ada neˈe satana sa
Agabus, nia uu, ma ka fata ˈani ngasin-
gasiˈanga ana Anoˈi ru Abu, ka saea
na uniˈi fioloˈa doe ke baˈa liu saena
magalia. Nia dao maˈi ana kaidaˈi sa
Kladius nia tatalafaˈa ˈi Rom.
29 Ma na fafarongo ki, kira ka manata
ˈuana kwate maniˈa fuana ˈafilana ngwae
neˈe kira faˈamamana ma kika tua ˈi
Judea. Ma na ngwae ki taˈifau, kira ka
kwatea tae neˈe totolia kika kwatea.
30 Ma kira ka sasi ˈunaˈeri, ma kira
ka kwatea mani fuana sa Banabas ma
sa Saul, ˈiri keraˈa neˈe ka ngalia
fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae
faˈamamana ki ˈi neˈeri ˈi Jerusalem.

12

Kira faˈakaisia na ngwae faˈamamana ki ˈi Judea

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Herod
na tatalafaˈa nia daua ti ngwae ana
ngwae faˈamamana ki, ma nia oga ka
faˈakaisida.
2 Ma nia kwatea na ngwae ana ofoˈa nia
ki ˈiri kike saungia sa James, na ai naˈona
sa John, ˈani sele ni ofoˈa.
3 Ma kaidaˈi nia lisia neˈe na Jiu ki kira
saeleˈa liu faˈinia na ru neˈe nia sasia,
nia ka kwatea na ngwae ana ofoˈa nia ki,
kira ka daua logo sa Peter. Nia sasia na
ru neˈe ana kaidaˈi ana Fangaˈa kira saea
ˈani "Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa."*
4 Ma buri ˈana kira daua sa Peter ka sui
naˈa, kira ka alua ˈi saena luma ni lokafo,
ma na fai fiku taˈi ngwae ana ofoˈa ki neˈe
kira folo ˈusia, ma saena fiku taˈi ngwae
neˈeri ki, kira alua fai ngwaeˈa saena
taˈi fiku taˈi ngwaeˈanga. Duˈungana sa
Herod manata ˈuana matalangaˈilana sa
Peter ˈi maana ngwae ki buri ˈana na
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.
5 Ma sa Peter ka tua goˈo ˈana
saena luma ni lokafo. Ma na ngwae
faˈamamana ki, kira ka foˈo ˈalataˈa liu
fuana God fuana sa Peter.

Na ˈainsel talaˈia sa Peter faˈasia saena luma ni lokafo

* **12:3** Taˈi sata laˈu fuana "Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa" kira saea ˈani "Beret neˈe noaˈa ta isi ˈi saena."

6 Ma ana faˈi rodo ˈi naˈona neˈe sa
Herod ke matalangani sa Peter ˈi maana
ngwae ki, sa Peter nia maliu ˈana safitana
ro ngwae folo ki. Kira firiˈia ˈani ro
sene ki, ma na ngwae folo ki kira ka folo
logo maˈi ˈi maana sinamaa ana luma ni
lokafo.
7 Ma ngwano bore ma na ˈainsel na
Aofia leka maˈi ka uu siana, ma na
madakoˈanga ka rara ˈafia saena maˈe
luma ni lokafo neˈe nia maliu ana. Ma
na ˈainsel ka dau ana gwauna ˈabaˈabana
sa Peter ka faˈa ada, ka fata ˈuri, "ˈOke
tataˈe ˈaliˈali!" Goˈo, na dadalo sene ba
kira firiˈia ˈani limana ki ka ˈasiˈi naˈa
faˈasia na limana.
8 ˈUnaˈeri na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri,
"ˈOke toro ˈani toro ˈoe, ma ˈoke alua
taˈe butu ˈoe ki ˈaemu." Ma sa Peter
ka sasi sulia. Sui na ˈainsel ka fata laˈu
ˈuri, "ˈOke ruˈufia na toˈongi fafo doe ˈoe
fafiˈo, ˈoko leka maˈi faˈi nau."
9 Ma sa Peter ka leka sulia ˈi maa faˈasia
saena luma ni lokafo. Ma noaˈa nia kasi
saiana na ru neˈe ˈainsel neˈeri nia sasia
ana, na ru mamana, osiˈana nia fia fasi
nia lisia goˈo ˈana na faˈataˈinga.
10 Ma na ˈainsel neˈeri faˈinia sa Peter,
kera ka leka, kera ka liufia naˈa etana
ngwae folo, sui na ruana ngwae laˈu,
sui kera ka fiˈi dao ana maa neˈe kira
saungaˈinia ˈani na babalitaˈi kaˈikaˈi
salo ki, neˈe nia leka kwau ˈuana saena
fanoa. Ma na sinamaa neˈeri ka tala ˈifi
goˈo ˈana fuadaroˈo, ma kera ka ruˈu
kwau. Ma kaidaˈi kera leka kwau sulia
tala doe, ˈunaˈeri goˈo na ˈainsel neˈeri
ka leka naˈa ˈana faˈasia sa Peter.
11 Ma sa Peter ka fiˈi saiana na ru neˈe
fuli fuana ma ka fata ˈuri, "ˈIu nau ku
fiˈi saiana nia mamana liu. God nia tala
kwatea maˈi na ˈainsel nia, ma ka ˈafi nau
faˈasia sa Herod faˈinia na ngwae Jiu ki,
ma noaˈa kira kasi saungi nau diˈia neˈe
kira lokoˈi ru fuana sasilana."
12 Kaidaˈi sa Peter nia sai naˈa ana ru
neˈe, nia ka leka naˈa ˈuana luma ˈi Mary
teˈa sa John Mark. Ma na ngwae ˈoro ki
kira fiku saena luma neˈeri, ˈiri kika foˈo
ˈada.
13 Kaidaˈi sa Peter dao maˈi, nia uu ˈi
burina sinamaa, nia ka kidikidi. Ma taˈi
sariˈi rao ˈi luma neˈeri neˈe satana ˈi
Roda ka leka maˈi.
14 Ma kaidaˈi nia rongo saiana lingana
sa Peter, nia ka saeleˈa liu, ma noaˈa nia
kasi ˈifingia laˈu na maa. Bore ma nia
lalili ka oli, ka faˈarongo basi ˈani neˈe
sa Peter nia uu maˈi ˈi maa.
15 Noaˈa kira kasi faˈamamana ana, ma
kira ka saea nia bolebole'a lala. Bore ma
nia suˈusuˈu faˈinia ka fata ˈuri, "Nau ku
fata mamana."
ˈUnaˈeri kira ka olisia kika ˈuri, "Sali na
ˈainsel nia taka neˈana."
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Peter
ka inaˈu ana kidikidi ˈanga. Ma ana
kaidaˈi kira ˈifingia naˈa sinamaa, kira ka
lisia sa Peter, ma kira ka ˈarefo liu.
17 Ma nia ka kwaikarui ˈani limana
fuada ˈiri kira ke tua aroaro. Ma nia ka
faˈarongo kira ˈani neˈe God logea naˈa
faˈasia saena luma ni lokafo. Ma nia
ka fata ˈuri, "Kamu ke leka kwau, ma
muke faˈarongo ˈani ru neˈe ki fuana sa
James† faˈinia na barangwai asina neˈe
kira faˈamamana ki." ˈI buri ˈana nia ka
saea na ru neˈeri ki taˈifau, nia ka leka
naˈa kwau ˈana ˈuana ta kula matamata.
18 Ma ˈofodangi naˈa, na ngalungaluˈa
doe ka tataˈe safitana na ngwae folo ki,
osiˈana kira kina na tae neˈe fuli fuana
sa Peter.
19 Ma sa Herod ka kwatea fatalana ˈiri
kira ke lulu ˈuana sa Peter. Bore ma noaˈa
kira kasi dao goˈo toˈona. Ma nia ka ri
maˈi ˈuana na ngwae folo ki, ka saefiloda,
ma noaˈa kira kasi saiana na tae neˈe
fuli fuana sa Peter, goˈo nia ka kwatea
na ngwae ana ofoˈa nia ki, kika saungida
taˈifau.
Ma ˈi buri ˈana, sa Herod ka leka faˈasia
ˈi Judea, ma ka leka tua basi ˈana ˈi
Sesarea.

Na maelana sa Herod

20 Ma sa Herod ka saetaˈa liu fuana
ngwae ana ˈi Taea ma ˈi Saedon ki. Ma
kira fiku ˈada talada, ma kira ka leka
siana sa Herod. Kira eta leka dao basi
ˈada siana sa Blastas fasi ˈiri ka ˈafida,
osiˈana niaˈa neˈe na ngwae doe saena
luma sa Herod. Sui ˈunaˈeri mala kira fiˈi
leka siana sa Herod, kira ka gania ˈuana
aroaroˈanga. Kira gania ˈunaˈeri, osiˈana

† **12:17** James neˈe niaˈa ai burina sa Jesus. Ma nia na ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae faˈamamana ˈi Jerusalem.

kira oga folilana fanga faˈasia na abaˈi
kula neˈe sa Herod nia tatalafaˈa fafia.
21 Ma asoa neˈe sa Herod filia fuana
nia ke alaˈa fuana ngwae ki, nia dao
naˈa maˈi. ˈUnaˈeri nia ka ruˈufia na ifi
kwanga nia ki, ma ka fiˈi tua ana kula ni
tua na tatalafaˈa, ma nia ka alaˈa fuada.
22 Kaidaˈi nia alaˈa ka sui goˈo, na
ngwae ki kira ka norea akoˈa kira ka ˈuri,
“Noaˈa laˈu lingana na ngwae neˈeriˈa,
bore ma na lingana god lala!”
23 Ma ˈunaˈeri goˈo na ˈainsel God ka
leka maˈi ma ka kwaiˈia sa Herod, ma
nia ka mataˈi, osiˈana noaˈa nia kasi faˈa
ˈinotoˈa God. Ma na ngwangwa ki kira
ka ˈania nonina, ma buri ˈana nia ka mae
naˈa.
24 Ma na fatalana God ka takalo ana
fanoa ˈoro ki, ma na ngwae ˈoro ki kira
ka faˈamamana ana.
25 Ma sa Banabas ma sa Saul, kera
tuatua ˈi Jerusalem sui kira ka oli
naˈa ˈuana ˈi Antiok ˈi buri ˈana neˈe
kera faˈasuia na raoˈa neˈe kira kwatea
fuadaroˈo. Ma kera ka baˈea sa John
Mark faˈi kera.

13

Kira filia sa Banabas ma sa Saul

1 Ma ti profet, ngwae neˈe kira ta-
longaˈinia faˈarongoˈa leˈa, ma na ng-
wae faˈamanata ki neˈe kira faˈamanata
na ngwae faˈamamana ki, kira tua
logo ˈi Antiok, saena na fikutaˈi ngwae
faˈamamana neˈeri, ma kiraˈa neˈe: sa
Banabas, sa Simion ba kira saea ˈani
“ngwae bulu,” sa Lusius faˈasia ˈi Saeren,
sa Manaen ba kira gonia faˈinia sa Herod
na tatalafaˈa, ma sa Saul.
2 Ana kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri ki kira
foˈosia God faˈinia na abu fangaˈa, na
Anoˈi ru Abu ka fata ˈuri fuada, “Kamu
ke filia sa Banabas ma sa Saul fuaku ˈiri
kike sasia na raoˈa neˈe nau ku filidaroˈo
fuana.”
3 Buri ˈana kira abu fanga ma kira foˈo,
kira taˈifau kika alua naˈa limada fafia
keraˈa, sui kira ka asungaˈinidaroˈo naˈa
kwau.

Etana kaidaˈi sa Saul leka lifurongo

4 Ma osiˈana na Anoˈi ru Abu ba kwatea
sa Banabas ma sa Saul, kera ka leka naˈa
ˈuana ˈi Selusia faˈasia ˈi Antiok, kera ka
toˈo folo ˈuana na bubunga ˈi Saeprus.
5 Kaidaˈi kera dao ana fanoa ˈi Salamis,
kera ka faˈarongo ˈani fatalana God saena
luma abu fuana foˈongaˈa Jiu ki. Ma sa
John Mark ka leka logo faˈinida fuana
ˈafiladaroˈo.
6 Ma kaidaˈi kira leka faˈasia ˈi Salamis,
kira ka leka daofaˈi liu kika toˈofolo ana
bubunga neˈeri ˈuana ˈi Pafos. Neˈeri,
kira ka dao toˈona taˈi ngwae neˈe satana
sa Barjesus neˈe nia rao ˈani talana na
lufina ngwai. Niaˈa na ngwae ˈi Jiu, ma
kira saea niaˈa na profet ma noaˈa ˈiri
mamana goˈo.
7 Nia kwaima faˈinia na gwaungaˈi
ngwae ana bubunga neˈeri satana sa
Sergius Paulus, neˈe ngwae liatoˈo liu. Na
gwaungaˈi ngwae neˈeri ka ri ˈuana sa
Banabas ma sa Saul siana, osiˈana nia oga
ka rongoa fatalana God. Ma keraˈa ka dao
kika alaˈa faˈinia.
8 Bore ma sa Barjesus neˈe rao ˈani ta-
lana ˈilu, neˈe ta sata laˈu ana sa Elaemas
ˈani alaˈanga ˈi Grik, nia tataˈe saulida,
nia ka iliili ˈuana folilana gwaungaˈi ng-
wae neˈeri ˈiri nia kasi faˈamamana laˈu
ana sa Jesus.
9 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura ana sa
Saul neˈe kira saea logo ˈani sa Paul, nia
ka alu naˈa maana ana ngwae neˈe rao
ˈani talana lufina ngwai,
10 ka fata ˈuri fuana, “ˈOko futa olitana
na akalo! ˈOko malimaeˈa ana ru leˈa
ki taˈifau, ma ˈoko sai liu logo ana na
kwalukaela sokeˈa taˈa ki, ma ana asoa
ki ˈoko ili ˈuana rokisilana mamanaˈanga
God ˈani sokea ki.
11 ˈOko saiana God ke baˈa kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuamu ana kaidaˈi neˈe
naˈa. Na maamu ke rodo, ma noaˈa ˈoe
kosi lisia na madakola lana na madaˈafi
sulia taˈi kala kaidaˈi.”

Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo,
maana sa Elaemas ka rodo naˈa, ma ka
fali galogalo naˈa ˈana ˈuana ta ngwae ˈiri
ka dau ana limana ma ka talaˈia.
12 Ma na gwaungaˈi ngwae neˈeri,
kaidaˈi nia ka lisia na ru neˈeri ki, nia
ka faˈamamana naˈa ana sa Jesus, ma ka
ˈarefo liu ana faˈamanataˈanga kera sulia
na Aofia.

Kira tua ˈi Antiok maˈe fanoa saena abaˈi kula ˈi Pisidia

13 Sui sa Paul ma ti ngwae neˈe kira leka
faˈinia, kira toˈo toˈofolo maˈi faˈasia ˈi
Pafos, ma kira ka dao ana fanoa ˈi Perga,
saena abaˈi kula ˈi Pamfilia. Ma sa John
Mark ka leka faˈasidaroˈo ˈi neˈeri, ma ka
oli ˈuana ˈi Jerusalem.
14 Bore ma kira leka faˈasia ˈi Perga,
kira ka dao naˈa ˈi Antiok, maˈe fanoa
saena abaˈi kula ˈi Pisidia. Ma ana
Sabat asoa ana mamaloˈanga, kira ka leka
saena luma fuana foˈongaˈa Jiu ki, ma
kira ka tua naˈa ˈi ano.
15 Buri ˈana naˈa toˈomaˈi ˈanga
ki faˈasia na Taki sa Moses ki ma
na Kerekereˈa na Profet ki, na ng-
wae faˈinaˈonaˈo ana luma abu fuana
foˈongaˈa ki neˈe kira ka kwatea alaˈanga
fuada kira ka ˈuri, “Ngwaefuta kina ˈae,
diˈia koroˈo toˈo ana ti alaˈanga ana
kwairaduˈanga fuana na ngwae neˈe ki,
kaimili oga koroˈo ka alaˈa fuada.”
16 ˈUnaˈeri, sa Paul ka tataˈe, ma ka
kwaikaru ˈani limana ˈiri kira ke aroaro,
ma ka talaˈae alaˈa ka ˈuri, “Ngwae ˈi Jiu
ki, ma kamu ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki neˈe kamu tua ˈi neˈe fuana foˈosilana
God, muke fafarongo nau basi maˈi!
17 God kia ngwae Jiu ki, nia filia koˈo kia
ki ma ka kwate kira ka ˈoro liu ana kaidaˈi
kira tua ˈi Ejipt, ana kula neˈe noaˈa laˈu
fanoa kira. Ma God ka olitaˈi kira faˈasia
ˈi Ejipt ˈania na ngasingasiˈanga doe nia.
18 Ma sali karangi fai akwala faˈi ngali
ki neˈe, nia lia sulida saena abaˈi kula
kwasi.
19 Nia ka malangisia fiu fuuˈi ngwae ki
ˈi Kenan, ma ka alua ngwae nia ki kira ka
toˈo ana na ano neˈeri.
20 Nia ngalida fuana kika leka tua ˈi
Ejipt ka dao ana neˈe kira leka ˈi Ke-
nan, sulia bali ana fai talangaˈi ma lima
akwala faˈi ngali. ˈI buri ˈana, God ka
kwatea na ngwae ni kwai matalangaˈi ki
fuada, leleka ka dao ana kaidaˈi ba sa
Samuel niaˈa na profet.
21 Ma ana kaidaˈi kira gani ˈuana
ta tatalafaˈa, God ka filia sa Saul ka
gwaungaˈi fuada. Sa Saul neˈe na ngela sa
Kis, faˈasia na fuuˈi ngwae sa Benjamin.
Ma nia ka gwaungaˈi fuada sulia fai
akwala faˈi ngali ki.
22 Sui God ka lafua sa Saul, ma ka alua
sa David ka tatalafaˈa fuada. Ma God
ka fata ˈuri sulia sa David, ‘Sa David, na
ngela sa Jesi, niaˈa neˈe na ngwae neˈe
nau ku saeleˈa liu faˈinia, nia na ngwae
neˈe saiana ka sasia ru neˈe nau ku oga
nia ka sasiˈi ki.’✡
23 Ana kwalafa ngwae neˈe sa David
neˈe God filia sa Jesus ka alu niaˈa na
ngwae ni faˈamauriˈanga fuana ngwae
Israel ki, diˈia ba nia eta fata naˈa ˈani.
24 ˈI naˈona neˈe sa Jesus nia talaˈae ana
raoˈa nia, sa John ba faˈataloˈania fuana
ngwae ki taˈifau Israel, fasi ˈiri kira ke
kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma
kira ke siuabu.
25 Ma ana kaidaˈi sa John nia karangi
ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈe nia sasia, nia
ka fata ˈuri fuana ngwae ki, ‘Sali kamu
fia fasi nauˈa na ngwae ba God filia naˈa
niniˈa, bore ma noaˈa. Nauˈa noaˈa laˈu
na ngwae neˈe kamu kwaikwaimasi ana.
Nia ke baˈa leka maˈi buriku, ma noaˈa
nau kusi totolia neˈe nai orooro, ma ku
logea na butu nia ki ˈi ˈaena.’✡
26 “Ma kamu ngwaefuta nau kina ana
kwalafa sa Abraham, ma kamu ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kamu fiku
ˈi neˈe fuana foˈosilana God, God nia
kwatea naˈa maˈi fuakulu na alaˈanga
sulia sa Jesus neˈe faˈamauri kulu.
27 Aia, ma na ngwae neˈe kira tua
ˈi Jerusalem, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
kira ki, noaˈa kira kasi saiana neˈe sa
Jesus nia na ngwae faˈamauri. Ma noaˈa
kira kasi sai goˈo ana na fatalana profet
ki, sui bore ˈana kika toˈomani ana na
Sabat asoa ana mamaloˈanga ki taˈifau.
Kaidaˈi kira matalangaˈinia sa Jesus, kira
faˈataˈinia neˈe fatalana na profet ki nia
mamana.
28 Sui bore ˈana noaˈa kira kasi dao
toˈona goˈo ta ru neˈe kira ke saungia
duˈungana, kira ka gania sa Paelat ˈiri ke
saungia ka mae.
29 Ma ˈi buri ˈana kira sasia ru ki taˈifau
neˈe Kerekereˈa Abu nia alaˈa sulia, sui
kira ka lafua faˈasia na ˈai rara folo, ma
kira ka alu nia saena faoda gwaˈu.

✡ **13:22** 1 Samuel 16:12 ✡ **13:25** Mark 1:7; Luke 3:16; John 1:27

30 Bore ma God ka taˈea faˈasia maeˈa.
31 Ma sulia na asoa ˈoro ki, ngwae neˈe
kira leleka funifaraˈa faˈinia faˈasia ˈi
Galili ˈuana ˈi Jerusalem, kira ˈidufaˈi
lisia goˈo ˈada logo. Ma kaidaˈi neˈe, kira
ka alaˈa naˈa sulia fuana ngwae ˈi Israel
ki.
32 “Keroˈo leka maˈi ˈiri mike faˈarongo
kamu ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa. Na ru
neˈe God eta fataˈa ˈani fuana koˈo kia
ki,
33 kuluˈa naˈa na ngela kira ki neˈe
God ka faˈamamana eta fataˈanga neˈeri
fuakulu ˈani taˈelana sa Jesus ˈuana
mauriˈa. Osiˈana God ba saea ˈani Sam✡
ro ru ki ka ˈuri,
‘ˈAeˈo na Ngela nau.
Taˈena nauˈa neˈe Maˈa ˈoe naˈa.’✡

34 “Aia, God eta fata ˈani tataˈelana
faˈasia na maeˈa, ma nia ˈafitaˈi fuana nia
ka mae laˈu. Ru neˈeri kira keresia saena
Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
‘Nai baˈa kwatea fuamu na faˈaleˈanga
abu ki neˈe nau ku eta fataˈa ˈani
fuana sa David.’✡
35 “Nia mamana liu, sulia nia saea logo
saena taˈi Kerekereˈa Abu ma ka ˈuri,
‘Noaˈa ˈoe kosi alaˈania ngwae rao abu
ˈoe ka mae ma ka ngwaˈa.’✡
36 “Ana kaidaˈi neˈe sa David mauri ˈua,
nia ka sasia naˈa ru neˈe God ogaˈi ki.
ˈUnaˈeri ma nia ka mae naˈa, kira ka alua
saena kilu gwaˈu ˈi ninimana koˈo nia ki,
ma na nonina ka ngwaˈa.
37 Bore ma sa Jesus na ngwae neˈe God nia
taˈea faˈasia na maeˈa, na nonina noaˈa
kasi ngwaˈa.
38-39 Ngwaefuta kina, kamu ka sai leˈa
ana, neˈe kami faˈarongo ˈani siaumulu
neˈe God ke baˈa rufuanata ana taˈangaˈa
kamu ki ˈani maelana sa Jesus. Ng-
wae ki taˈifau neˈe kira fitoˈo ana sa
Jesus, kira aloge ma noaˈa kira kasi
ˈeke naˈa, osiˈana God ka fulangani nia
ˈoloˈolo. Roˈongaˈa sulia taki sa Moses ki,
noaˈa kasi totolia neˈe ka sasia ngwae ka
ˈoloˈolo.
40 Muke lia suli kamu, ˈiri na ru neˈe
profet ki kira fata sulia noaˈa kasi fuli
fuamuˈa,
41 kira ka ˈuri,
‘Mulu sailinga, ngwae neˈe kamu
ˈoinonga ˈania fatalana God ki.
God ke baˈa sasi raoˈa doe liu ana kaidaˈi
kamu mauri ˈua.
Noaˈa kamu kasi faˈamamana neˈe God
sasia ru neˈeri, sui bore ˈana diˈia
ta ngwae nia faˈarongo kamu sulia.
Mulu lisia! Kamu ke baˈa ˈarefo, ma
muke mae.’ ”✡

42 Ma kaidaˈi sa Paul ma sa Banabas,
kera ruˈu naˈa kwau ˈi maa faˈasia na
luma abu fuana foˈongaˈa, na ngwae ki
kira ka ganida ˈiri kira ke oli laˈu maˈi
ana Sabat asoa ana mamaloˈanga ˈi buri,
fasi ˈiri kira ke faˈarongoda laˈu ˈani na
ru neˈe ki.
43 ˈI buri ˈana neˈe ngwae ki kira
leka naˈa faˈasia na fikuˈa ana foˈongaˈa
neˈeri, ngwae ˈoro kira leka sulia sa Paul
ma sa Banabas. Kiraˈa ti ngwae Jiu ma
ti ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo neˈe
kira ˈado naˈa faˈinia ngwae Jiu ki saena
abuˈa kira. Ma sa Paul faˈinia sa Banabas
alaˈa fuada faˈinia na radulada ˈuana
uu ngasiˈa ana faˈamamanaˈanga ana na
kwaiˈofeˈanga God.
44 Ma ana Sabat asoa ana mamaloˈanga
ˈi buri, karangi na ngwae ki taˈifau saena
na fanoa neˈe, kira dao maˈi fuana ron-
golana na fatalana sa Paul ma sa Banabas
sulia na Aofia.
45 Ma kaidaˈi neˈe ngwae Jiu ki kira lisia
neˈe fikuˈa neˈeri doe, liada ka ogalaˈa
liu. Ma kira fata ngengea naˈa ru neˈe sa
Paul nia saea, ma kira ka fata buri logo
ana.
46 Bore ma sa Paul ma sa Banabas kera
ka fata noniraˈa mala, kera ka ˈuri, “Nia
bolo fuana keroˈo ka eta fata basi sulia na
fatalana God fuamuˈa Jiu ki ˈi naˈo. Bore
ma duˈungana neˈe kamu ˈaila ˈania,
kamu faˈataˈinia fasi neˈe noaˈa kamu
kasi totolia goˈo ngalilana na mauriˈa firi.
Nia neˈe keroˈo ka faˈasi kamu, ma keroˈo
ka leka naˈa ˈamiroˈo fuada na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
47 Keroˈo leka siana ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, osiˈana God nia asungaˈi
keroˈo ka ˈuri,

✡ **13:33** Sam 2:7 ✡ **13:33** Sam 2:7 ✡ **13:34** Aesea 55:3 ✡ **13:35** Sam 16:10 ✡ **13:41** Habakuk 1:5

‘Nau ku alu ˈoe ˈoko diˈia naˈa unu fuada
na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
Nau ku asungaˈiniˈo ˈiri ˈoke faˈarongoa
ngwae ki taˈifau saena maga-
lia ˈani tae neˈe nai sasi fuana
faˈamaurilada.’ ”✡

48 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki kira rongoa ru neˈe, kira
ka saeleˈa liu, ma kira ka baˈatafea na
faˈarongoˈa na Aofia. Ma na ngwae neˈe
God ka filida fuana na mauriˈa firi, kira
ka faˈamamana naˈa.
49 Ma na fatalana God ka talo naˈa ana
kula ki taˈifau, ma na ngwae ˈoro ki ka
rongoa naˈa fatalana God saena ˈafutana
abaˈi kula neˈeri.
50 Bore ma na ngwae Jiu ki kira ka
fata liana na ngwae faˈinaˈonaˈo ki saena
na fanoa doe neˈeri faˈinia na gwaungaˈi
kini ki ana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
neˈe kira foˈosia God. Ma na Jiu neˈeri ki,
kira ka talaˈae naˈa ana faˈakaisilana sa
Paul ma sa Banabas, ma kira ka lalidaroˈo
naˈa faˈasia na bali fanoa neˈeri.
51 Ma kera ka kwaˈitafula na gegeo
ana ano ki faˈasia na ˈaedaroˈo diˈia
na faˈabasuˈanga naˈa fuada neˈe God
ke baˈa matalangaˈi kira duˈungana kira
ˈaila ˈania rongolana fatalana God. Ma
kera ka leka naˈa adaroˈo ˈuana ˈi Iko-
nium.
52 Ma na ngwae ˈi Antiok ki neˈe kira
faˈamamana, kira ka saeleˈa liu, ma na
Anoˈi ru Abu ka sura ada.

14

ˈI Ikonium

1 Ma sa Paul faˈinia sa Banabas dao
ˈi Ikonium, kera ka leka laˈu saena na
luma fuana foˈongaˈa Jiu ki, diˈia ba
kera ˈidufaˈi sasi. Ma kera ka fata ˈani
ngasingasi ˈanga neˈe na ngwae ˈoro Jiu
ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
kira ka faˈamamana ana sa Jesus.
2 Bore ma na Jiu neˈe kira ˈaila
faˈamamana, kira ka fata liana ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma kira ka faˈalia
na manatada kira ka tataˈe saulia na
ngwae neˈe kira faˈamamana ki.
3 Sa Paul ma sa Banabas, kera ka tua
laˈu ˈi neˈeri sulia kala kaidaˈi tau, kera
ka fata noniraˈa sulia na Aofia. Ma
na Aofia ka faˈataˈinia neˈe fataladaroˈo
sulia sa Jesus nia mamana ˈani kwatelana
na ngasingasiˈanga fuadaroˈo fuana sasi-
lana ru ni ˈarefoˈa ki ma na faˈanadaˈa
ki.
4 Ma na ngwae ki saena maˈe fanoa
neˈeri, kira ka daro toˈotoˈo ma kika
takalo. Ti ngwae faˈinia Jiu ki, ma ti
ngwae faˈinia na ngwae lifurongo ki.
5 ˈUnaˈeri ti ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki faˈinia ti Jiu ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo kira ki, kira ka lokoˈi ru
fuana faˈakaisilana na ngwae lifurongo ki
ma kike saungida ˈani ˈuilada ˈani fau ˈiri
kike mae goˈo.
6 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na ngwae
lifurongo ki kera rongo sai ana, kera ka
tafi ˈuana fanoa ˈi Listra, ma fanoa ˈi
Derbe saena abaˈi kula ˈi Laekonia, ma
ˈuana na maˈe fanoa ki kalikalida.
7 Neˈeri, kera ka faˈatalo ˈania
Faˈarongoˈa Leˈa.

ˈI Listra ma ˈi Derbe

8 Ma taˈi ngwae nia tua ˈi Listra neˈe
ˈaena taˈu. Na ˈaena mae talaˈae mala
maˈi ana futalana, ma noaˈa nia kasi fali
naˈa.
9 Nia tua ˈi ano, ma ka fafarongoa
fatalana sa Paul. Ma sa Paul ka alu
naˈa maana ana, ma ka saiana neˈe nia
faˈamamana sa Jesus saiana ke gura goˈo
ˈana niaˈa,
10 ma ka fata ˈani lingaˈi ngwae doe
fuana ka ˈuri, “ˈOke tataˈe, ma ˈoko uu
saga ˈani ˈaemu!” Ma na ngwae neˈe
ka fafusaka, ma ka fali kwailiu naˈa ˈi
safitada.
11 Kaidaˈi fikuˈa neˈe kira lisia ru neˈe
sa Paul sasia, kira ka ri koko ˈani alaˈanga
kira ngwae ˈi Laekonia, kira ka ˈuri, “Na
god ki kira ngwaeˈa naˈa, ma kera ka koso
naˈa maˈi siaka!”
12 Kira ka saea sa Banabas ˈani na
gwaungaˈi god Sus, ma sa Paul kira ka
saea ˈani sa Hermes na ngwae ngali
alaˈanga ana god ki, osiˈana nia ngwae
neˈe fata ˈani keraˈa.
13 Ma na luma ni foˈongaˈa ana god Sus
ni taˈi teo toli ˈi ili ana fanoa neˈeri. Ma
na fata abu fuana god Sus, nia ka leka ma
ka ngalia maˈi buluka ki, ma na takana ˈai

✡ **13:47** Aesea 42:6; 49:6

ki, ka alua maana tafa ana fanoa neˈeri. Osiˈana nia faˈinia na fikuˈa neˈeri, kira oga kwatelana na kwaisuˈusiˈanga fuana na ngwae lifurongo ki.

14 Ana kaidaˈi sa Banabas ma sa Paul kera rongoa neˈe kira sasi ˈunaˈeri, kera ka gasia na toˈongi kera ki fuana faˈataˈilana kera ˈaila ˈani, ma kera ka ˈuri,

15 “Reala kwa, faˈuta neˈe kamu ka oga sasilana ru neˈe re? Ma keroˈo neˈe ngwae ki goˈo diˈia logo kamuˈa. Keroˈo leka maˈi fuana faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa sulia taˈi God mauri. Fuila muke foˈosia lala niaˈa. Ma noaˈa kamu kasi foˈosia laˈu na mala mala god neˈe ki, osiˈana noaˈa kira kasi ˈafi kamu goˈo. God saungaˈinia ˈi langi, ma na magalia, ma na asi, ma na ru ki taˈifau neˈe kira tua ˈi saena ki.

16 Ana kaidaˈi sui toli ki, nia alaˈania na ngwae ki taˈifau kira ka leka ˈada sulia kwaiogaiˈanga kira ki.

17 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa nia kasi mutala faˈasia kwatelana ru leˈa ki fuana ngwae ki taˈifau sulia asoa ki, ma nia ka faˈataˈinia niaˈa talana ˈani ru leˈa neˈe nia sasiˈi ki. Nia kwatea uta fuamuˈa faˈasia saena mamanga, ma ka kwatea fuaˈi ˈai ki ana kaidaˈi kira ki, ma nia ka kwatea fanga fuamuˈa, ma ka kwatea maurilamuˈa ka saeleˈa.”

18 Sui bore ˈana na ngwae lifurongo ki kira ka fata ˈunaˈeri, na fikuˈa neˈe, kira oga kika kwatea nama ˈada na kwaisuˈusiˈanga kira ki fuadaroˈo.

19 Ma ti Jiu neˈe kira leka maˈi faˈasia fanoa ˈi Antiok saena abaˈi kula ˈi Pisidia, ma fanoa ˈi Ikonium, kira dao maˈi, kira ka kwate alaˈanga fuana fikuˈa neˈe, ma kira ka oga taˈa fuana sa Paul ma sa Banabas. Ma kira ka ˈuia naˈa sa Paul ˈani fau ki, ma kira ka ˈabalangaˈi nia ˈi maa faˈasia saena fanoa, ma kira ka dangalua, osiˈana kira fia fasi nia mae naˈa.

20 Bore ma kaidaˈi ngwae neˈe kira faˈamamana ki, kira leka maˈi, ma kira ka uu kalia sa Paul, nia ka tataˈe, ka oli faˈinida ˈuana ˈi fanoa. Sui ana faˈi asoa ˈi buri, sa Paul ma sa Banabas kera ka leka ˈuana fanoa ˈi Derbe.

Kera oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Antiok

21 Sa Paul ma sa Banabas kera ka faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa saena fanoa ˈi Derbe, ma na ngwae ˈoro ki kira ka faˈamamana ana sa Jesus. Sui kera ka oli ˈuana fanoa ˈi Listra, ma fanoa ˈi Ikonium, ma fanoa ˈi Antiok saena abaˈi kula ˈi Pisidia.

22 Ma kera ka faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga na ngwae neˈe kira faˈamamana ki, ma kera ka falangi ada ˈiri na faˈamamanaˈanga kira ki ka ngasi. Ma kera ka saea, “ˈI naˈona neˈe kuke ruˈu saena mauriˈa firi neˈe God ke gwaungaˈi fafia, kulu ke dao taˈifau nama toˈona na ˈafitaˈi ˈanga.”

23 Ma ana fanoa neˈeri ki taˈifau, kera ka filia naˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki fuana fikulana ngwae God ki. ˈAni foˈongaˈa ma abu fangaˈa, kera ka kwatea naˈa na ngwae neˈeri fuana na Aofia neˈe kira faˈamamana ˈana.

24 Sui kera ka leka faˈasia abaˈi kula ˈi Pisidia, kera ka dao ana abaˈi kula ˈi Pamfilia.

25 Ma kera ka faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa saena fanoa ˈi Perga, sui kera ka leka ˈuana fanoa ˈi Atalia.

26 Sui kera ka leka ˈani gwaˈi baru faˈasia ˈi neˈeri, ma keraˈa ka oli naˈa ˈuana fanoa ˈi Antiok. Na fanoa ba kira talaˈae ana lekaˈa kera faˈasia. Na fanoa ba ngwae faˈamamana ki kira kwatedaroˈo saena kwaiˈofeˈanga God, ˈiri ke ˈafida fuana na raoˈa niniˈa kera faˈasuia naˈa.

27 Ma ana kaidaˈi kera dao naˈa ˈi Antiok, kera ka fikua naˈa ngwae faˈamamana ki, ma kera ka faˈarongoda ˈani na ru ki taˈifau neˈe God sasia ˈanidaroˈo. Ma kera ka faˈarongo logo ˈani neˈe God ˈafida na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki bore kira ka faˈamamana logo.

28 Ma kera ka taˈi tua tau ˈi neˈeri faˈinia na ngwae neˈe kira faˈamamana ki.

15

Na fiku lokoˈi ruˈa ˈi Jerusalem

1 Ti ngwae neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi Judea ˈuana ˈi Antiok, kika faˈamanata na ngwae neˈe faˈamamana naˈa ki kira ka ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu fuana God ke lafu kamu faˈasia taˈangaˈa kamu ki, diˈia

noaˈa kamu kasi ˈolo faˈataˈinia diˈia ba
na taki sa Moses ki saea.”
2 Ma sa Paul faˈinia sa Banabas kera
ka kwaingenge liu faˈi kira sulia ru neˈe.
Ma kira taˈifau kira ka filia sa Paul ma
sa Banabas ma ti ngwae faˈamamana ˈi
Antiok, ˈiri kira ke leka ˈi Jerusalem fuana
alaˈanga faˈinia na ngwae lifurongo ki ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki sulia ru neˈe.
3 Ma na fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈe ka asungaˈinida naˈa kwau. Ma
kaidaˈi kira leka naˈa, kira liu ana
abaˈi kula ˈi Fonisia ma ˈi Samaria ki,
kira ka faˈarongoa ˈani neˈe na ngwae
ba noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira abula
naˈa ˈuana God. Ma kaidaˈi na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki rongoa naˈa
faˈarongoˈanga neˈeri, kira ka saeleˈa liu.
4 Kaidaˈi sa Paul ma sa Banabas
kira dao naˈa ˈi Jerusalem, na ngwae
faˈamamana ki, ma na ngwae lifurongo
ki faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira
ka kwaloda. Ma kira ka faˈarongo ˈani
na ru neˈe God ka sasiˈi ˈanida ˈi safitana
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
5 Bore ma ti ngwae ana ngwae neˈe
kira faˈamamana ma kira ana fikutaˈi
ngwae Farasi ki, kira tataˈe kira ka fata
ˈuri, “Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
diˈia kira faˈamamana ana sa Jesus, kike
ˈolo faˈataˈinia nama, ma kulu saea fuada
kika roˈo logo sulia na taki sa Moses ki
diˈia nama kiaˈa na ngwae Jiu ki.”
6 Ma na ngwae lifurongo ki faˈinia na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira ka fiku fuana
lokoˈi ru ˈanga sulia ru neˈe.
7 Ma buri ˈana na alaˈanga keta neˈe
kira sasia ka sui, sa Peter ka tataˈe,
ka fata ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈae,
kaumulu saiana, tau naˈa maˈi God nia
fili nau safitamuˈa ˈiri nai faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe fuana ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, ˈiri kira ke rongoa logo
ˈada ma kira ke faˈamamana.
8 Ma God neˈe nia saiana manata-
lana ngwae ki taˈifau, nia ka faˈataˈinia
kwalolana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
ˈani kwatelana Anoˈi ru Abu fuada, diˈia
logo neˈe nia kwatea fuakulu.
9 Ma ka noaˈa ta ˈinifilifiliˈanga safi-
takulu ma faˈinia kiraˈa. Nia ka rufua-
nata ana taˈangaˈa kira ki, duˈungana
kira faˈamamana ana sa Jesus.
10 Ma God faˈataˈinia fuaka ka sui naˈa,
noaˈa nia kasi oga neˈe kamu ke kwatea
laˈu ta ˈafitaˈiˈanga fuada ˈani taki ki,
osiˈana neˈe koˈo kia ki ma kiaˈa bore,
noaˈa kulu kasi sai goˈo ana roˈongaˈa su-
lia. Aia, ma diˈia kaumulu kwatea naˈa ta
ˈafitaˈiˈanga ˈunaˈeri fuana ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus ki, God ke
baˈa saetaˈa fuamuˈa.
11 Kulu faˈamamana neˈe God
faˈamauri kulu faˈasia taˈangaˈa kulu ki
ˈani tae neˈe sa Jesus sasia fuakulu ˈani
leˈangaˈa nia fuaka. God faˈamauri logo
ˈunaˈeri ana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki.”
12 Ma na fikuˈa neˈe, kira ka tua aroaro
kaidaˈi kira rongoa sa Banabas ma sa Paul
kera faˈarongo ˈani ru ni ˈarefoˈanga ki
ma na ru faˈanadaˈa ki neˈe God ka sasiˈi
ˈani keraˈa fuada ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki.
13 Ma ˈi buri ˈana kera alaˈa ka sui, sa
James ka fata ˈuri, “Ngwaefuta nau kina
ˈae, muke fafarongo nau basi.
14 Sa Peter ba fata ka fiˈi sui goˈo
kwau sulia ba God eta faˈataˈinia naˈa
alafeˈanga nia fuana ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki ˈani kwalolada faˈasia ˈi safi-
tana ngwae ki ˈiri kira ka roˈosulia.
15 Ma na profet ki kira ka fata logo
ˈunaˈeri, diˈia naˈa ba na Kerekereˈa Abu
saea,
16 ‘God ka fata ˈuri, Ta asoa ˈana, nai
baˈa oli maˈi, ma nai baˈa taˈea
na gwaungaˈinga sa David neˈe nia
ˈasia naˈa.
Nai baˈa taˈea oretana ru ana, ma nai faˈa
uua laˈu.
17 Ma na ngwae matamata ki, kira ke baˈa
leka maˈi siaku.
Ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, nau
ku saeda naˈa ˈani ngwae nau ki.
18 God neˈe saea, ba nia faˈarongo ˈua
naˈa maˈi ˈani ru neˈe ˈi naˈo.’ ”✡

19 Aia, ma sa James ka alaˈa laˈu ka fata
ˈuri, “Nau ku manata ˈuri, noaˈa kulu kasi
kwatea laˈu ta ˈafitaˈiˈanga fuana ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira abula
taˈifau naˈa ˈuana God.

✡ **15:18** Emos 9:11-12

20 Nia leˈa kulu ke kerekere fuada,
kulu ka faˈarongo kira ˈani neˈe noaˈa
kira kasi ˈania ta fanga neˈe kira foˈosi
ˈani fuana malamala god ki, ma kira ka
lia sulida faˈasia na kakabaraˈanga, ma
noaˈa kira kasi ˈania logo ta ru mauri neˈe
kira liˈoa, ma noaˈa kira kasi ˈania logo ta
ˈabu.
21 Osiˈana na taki niniˈa sa Moses ki,
kira toˈomani ˈua naˈa maˈi ˈi saena
luma fuana foˈongaˈa kira ki ana asoa
ana Sabat ki taˈifau, ma na fatalada ka
faˈatalo naˈa ˈania saena fanoa kira ki
taˈifau.”

Kerekereˈa fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki

22 ˈUnaˈeri na ngwae lifurongo ki, ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na fikutaˈi
ngwae faˈamamana ki taˈifau, kira ka filia
ti ngwae ada ˈiri kira ka asungaˈinida
kwau ˈuana Antiok faˈinia sa Paul ma
sa Banabas. Kira filia sa Judas neˈe kira
saea logo ˈani sa Barsabas, ma sa Silas,
osiˈana keroˈa ro ngwae faˈinaˈonaˈo ki
ana fikutaˈi ngwae kira.
23 Ma na kerekereˈa ˈuri neˈe kira
kwatea faˈinida,
“Kaimili na ngwae lifurongo ki, ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe na ngwaefuta kamu ki ana na Aofia, kami
kwatea kwau alaˈanga leˈa leˈa kami ki
fuamuˈa na bara ngwai asina na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, neˈe kamu tua ˈi
Antiok, ma ˈi Siria, ma ˈi Silisia.
24 Kaimili rongoa fasi ti ngwae ana
kaimili neˈe kira leka kwau, ma kira ka
kwatea naˈa manata buli musikulaˈanga
fuamuˈa ˈani fatalada. Ma noaˈa kami
kasi asungaˈinida fuana sasilana ru
neˈeri.
25 Ta neˈe kami ka fiku alafafia ru neˈe
ˈi safitamiˈa, ma kami filia ti ngwae ngali
alaˈanga, ma kami ka asungaˈinida kwau
siaumulu. Kira ke baˈa leka kwau faˈinia
kwaima leˈa kia ki sa Paul ma sa Banabas.
26 Kera ro ngwae neˈe kera kwate dangalu ana na mauri ladaroˈo fuana na
raoˈa madumadu fuana na Aofia kia sa
Jesus Christ.
27 ˈUnaˈeri niniˈa kami ka kwatea logo
kwau sa Judas ma sa Silas ˈiri kera ke tala
fata adaroˈo sulia na ru neˈe kami keresia
kwau.
28 Osiˈana na Anoˈi ru Abu faˈi kaimili,
kami alafafia, noaˈa kami kasi alua laˈu
ta ˈafitaˈiˈanga ˈi fafi kamu. Ru neˈe ki
goˈo neˈe muke roˈo nama suliˈi:
29 Noaˈa kamu kasi ˈania ta fanga neˈe
kira foˈosi ˈani fuana na malamala god
ki, ma noaˈa kamu kasi ˈania ta ˈabu.
Ma noaˈa kamu kasi ˈania ta ru mauri
neˈe kira liˈoa. Ma muke tua faˈasia na
kakabaraˈanga. Ma diˈia neˈe kamu tua
faˈasia na ru neˈeri ki, nia leˈa liu.”

30 Ma kira ka kwatea na ngwae neˈeri
ki neˈe kira ngali faˈarongoˈanga, kira ka
leka ˈuana ˈi Antiok. Ma kika fikua naˈa
ngwae neˈe kira faˈamamana ki taˈifau,
ma kira ka kwatea naˈa ru neˈe kira
keresia fuada.
31 Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira
toˈomani taˈifau naˈa, kira ka saeleˈa liu,
osiˈana neˈe alaˈanga neˈeri ki gwalea
naˈa manatalada.
32 Ma sa Judas ma sa Silas, kera ka
alaˈa fuada ka tau liu naˈa, ma kera ka
kwatea ramoˈalaˈalaˈanga ma na ngasingasiˈanga fuada, osiˈana keraˈa ro profet
ki.
33-34 Ma ˈi buri ˈana keraˈa tua ˈi neˈeri
sulia bara asoa ka sui, na bara ngwai
asina neˈeri ka asungaˈinidaroˈo ˈani
na aroaroˈanga, ma kera ka oli naˈa ˈi
Jerusalem.*
35 Ma sa Paul ma sa Banabas keraˈa
ka tua laˈu ˈi Antiok. Ma keroˈa faˈinia
na ngwae ˈoro ki kira ka faˈamanata, ma
kika faˈatalo ˈani fatalana na Aofia.

Sa Paul ma sa Banabas kera tua matali naˈa

36 Buri ˈana bara madamo ka sui naˈa,
sa Paul ka fata ˈuri fuana sa Banabas,
“Koro oli laˈu fasi ˈiri koro ke maa toˈona
na ngwaefuta koro ki ana maˈe fanoa ba
koro faˈarongo maˈi ˈani na fatalana na
Aofia, fasi ˈiri koro ke saiana na tualada
faˈuta naˈa niniˈa.”
37 Ma sa Banabas ka oga liua fasi sa John
Mark ka leka faˈinidaroˈo.

* **15:33-34** ˈOrolana kerekereˈa ˈua noaˈa kasi ˈadoa verse 34, “Bore ma sa Silas ka manata ˈakoˈako liu fasi ˈiri ka tua goˈo ˈana ˈi neˈeri ˈi Antiok.”

38 Bore ma sa Paul neˈe manatana sulia
noaˈa kasi leˈa fuana sa John Mark neˈe
ka leka faˈi keroˈa, osiˈana nia oli logo
faˈasidaroˈo ˈi Pamfilia, ma noaˈa kasi
leka naˈa faˈi keraˈa fuana na faˈasuilana
na raoˈa.
39 Ma sa Paul faˈinia sa Banabas kera
ka kwaingilongiloi ˈi safitadaroˈo, ma
kera ka takalongaˈinidaroˈo naˈa kwailiu.
ˈUnaˈeri sa Banabas ka baˈea naˈa sa
Mark, kera ka toˈofolo ˈuana bubunga ˈi
Saeprus.
40 Ma sa Paul ka filia naˈa sa Silas,
ˈiri kera ke leka. Ma ti ngwae neˈe kira
faˈamamana ki kira ka asungaˈinidaroˈo
naˈa, buri ˈana neˈe kira kwateda naˈa
fuana na Aofia fasi ˈiri ke lia suli kera.
41 Ma kera ka leka, ma kera ka liu saena
abaˈi kula ˈi Siria ma ˈi Silisia ki. Ma kera
ka faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga
na ngwae neˈe kira faˈamamana ki.

16

Sa Timoti leka faˈinia sa Paul ma sa Silas

1 Ma sa Paul ka leka ma ka dao ana
fanoa ˈi Derbe ma ˈi Listra ki. Ma taˈi
ngwae fafarongo neˈe satana sa Timoti
nia tua ˈi neˈeri. Ma teˈa nia neˈe kini
Jiu ma nia faˈamamana logo, bore ma na
maˈa nia goˈo neˈe ngwae ˈi Grik.
2 Ma na bara ngwai asina ana Aofia ki
ˈi Listra ma ˈi Ikonium ki, kira ka saeleˈa
liu faˈinia sa Timoti.
3 Ma osiˈana neˈe sa Paul oga sa Timoti
ka leka faˈinia, nia ka ˈolo faˈataˈinia
nama ana ˈiri ke faˈa ogaleˈa ngwae Jiu
ki. Nia sasia ru neˈeri, osiˈana neˈe Jiu ki
taˈifau neˈe kira tua ana fanoa neˈeri ki,
kira sai logo ana neˈe na maˈa sa Timoti
nia na ngwae Grik neˈe sasi ma noaˈa nia
kasi ˈolo faˈataˈinia ˈua sa Timoti.
4 Ma ana kaidaˈi kira leka ma kira ka
liu ana fanoa ki, kira ka kwatea na taki
ki fuana ngwae neˈe kira faˈamamana
ki. Na taki neˈeri ki, na ngwae lifurongo
ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe
kira keresia ˈi Jerusalem. Ma kira ka
saea nama fuana ngwae ki ˈiri kira ke
roˈosulia.
5 Ma kira ka faˈangasingasia na fikutaˈi
ngwae faˈamamana saena fanoa neˈeri ki,
ma ana asoa ki taˈifau ˈi burina, ngwae
faolu ˈoro ki logo kira ka faˈamamana.

Kaidaˈi sa Paul lisia na faˈataˈinga

6 Ma sa Paul faˈinia na ngwae kwaima
nia ki, kira leka liu saena abaˈi kula ˈi
Frigia ma ˈi Galesia ki, osiˈana neˈe Anoˈi
ru Abu luia noaˈa kira kasi faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa ana abaˈi kula ˈi Asia.
7 Kaidaˈi kira dao bolo faˈinia abaˈi kula
ˈi Misia, kira ka ili ˈuana lekaˈa ˈuana ˈi
Bitinia. Bore ma na Anoˈi ru Abu noaˈa
kasi alaˈanida.
8 ˈUnaˈeri neˈe, kira ka daofaˈi liu naˈa
adulu faˈasia ˈi Misia, ma kira ka leka
ˈuana fanoa ˈi Troas.
9 Ma ana rodo neˈe kira teo ˈi neˈeri, sa
Paul ka lisia na faˈataˈinga. Nia lisia taˈi
ngwae ana abaˈi kula ˈi Masedonia uu,
ma ka kwaiamasi ka ˈuri, “ˈOke leka maˈi
ˈi Masedonia ˈiri ˈoke kwaiˈafi aimili!”
10 Ma kaidaˈi sa Paul nia lisia naˈa
faˈataˈinga neˈeri, kami ka sasi akaˈu
naˈa fuana lekaˈa ˈuana abaˈi kula
ˈi Masedonia,* duˈungana kami saiana
God oga kaimili ke leka faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa logo fuana ngwae ki ˈi
neˈeri.

ˈI Lidia nia faˈamamana ana sa Jesus

11 Sui kami ka leka faˈasia fanoa ˈi
Troas ˈani faka, kami ka toˈofolo ˈuana
bubunga ˈi Samotres, ma faˈi asoa buri
ˈana, kami ka leka ˈuana fanoa ˈi Neapo-
lis.
12 Kami taˈe faˈasia ˈi neˈeri, kami ka
leka sulia tala ˈi tolo ˈuana fanoa ˈi Fili-
pae, na maˈe fanoa ˈinotoˈa saena abaˈi
kula ˈi Masedonia, maˈe fanoa neˈeri
ngwae ˈi Rom ki neˈe kira gwaungaˈi ana.
Kami ka tua saena maˈe fanoa neˈeri sulia
kala bara asoa.
13 Ma ana Sabat, na asoa ana ma-
maloˈanga kami leka faˈasia fanoa neˈeri,
kami ka leka ˈuana ninimana taˈi kafo,
osiˈana neˈe kami fia fasi kula fuana
foˈongaˈa Jiu ki nia ˈi neˈeri. Ma kami ka
tua ˈi ano, mika alaˈa fuana kini ki neˈe
kira fiku ˈi neˈeri.
14 Taˈi kini adulu ˈi neˈeri neˈe kira
rongo kaimili neˈe ˈi Lidia, faˈasia fanoa
doe ˈi Taeataera, nia saungani ma ka
ˈoifoli ˈani toro neˈe niˈi meo borabora ˈa

* **16:10** Sa Paul faˈinia kwaima nia ki dao toˈona sa Luke ana fanoa ˈi Troas.

ki. Nia'a bore fo'osia logo God, ma God
ka 'ifingia na'a manatana 'iri nia ka
fafarongoa sa Paul, ma ka fa'amamana
ana na ru ne'e nia sae'e ki.
15 'Una'eri nia'a fa'inia na ngwae
saena luma nia ki, kira ka siuabu
ta'ifau. Ma nia ka sae kaimili ka 'uri,
"Osi'ana ne'e kamu alafafia ne'e nau ku
fa'amamana na'a ana na Aofia, nau ku
oga muke leka ma'i ma muka tua 'i luma
nau." Ma kaimili ka tua 'i luma nia sulia
na'a fatalana.

Saena luma ni lokafo 'i Filipae

16 Ana ta'i asoa, kaida'i kami leka 'uana
kula ni fo'onga'a, kami ka dao to'ona ta'i
sari'i ne'e ano'i ru ta'a sura ana. Na
sari'i ne'eri nia rao 'o'o ana ti ngwae
saena fanoa ne'eri. Osi'ana ne'e ano'i ru
ne'eri, nia saiana ka saea fuana ngwae
ki 'ani na tae ki ne'e ke ba'a dao ma'i
fuada. Ma nia ka ngalia na'a mani 'oro
fuana ngwae ne'e lia sulia ki 'ani rao'a
ne'eri.
17 Ma na sari'i ne'e ka leka sulia sa
Paul fa'i kaimili, ma nia ka ri koko ka
'uri, "Na ngwae ne'e ki, kira'a na ngwae
kira rao fuana God ne'e 'inoto'a liu. Kira
fa'arongo kamu 'ani na tae ne'e God
sasia fuana fa'amauri lamu'a."
18 Nia sasia ru ne'e sulia asoa 'oro ki,
leleka sa Paul ka to'eto'ela liu, ma ka
abula fuana ka fata 'uri fuana ano'i ru
ta'a ne'eri, "'Ani satana sa Jesus Christ,
nau ku ba'e 'oe, 'oke ru'u ma'i fa'asia na
sari'i ne'ana!" Ma na ano'i ru ta'a ne'eri
ka ru'u na'a 'i maa ana kaida'i ne'eri.
19 Ma kaida'i na ngwae 'a'ana ana na
sari'i ne'eri kira saiana ne'e na rao'a
nia 'ani talana ano'i ru ta'a ka sui na'a,
ma noa'a kira kasi ba'a ngali mani na'a
fa'asia, kira ka daua sa Paul ma sa Silas,
ma kira ka 'abalanga'i kera siana na
ngwae fa'ina'ona'o ki maana usi'a.
20 Kira ka tala'idaro'o ma'i siana ngwae
fa'ina'ona'o ki fa'asia 'i Rom, ma kira
ka fata 'uri, "Na ro ngwae ne'e ki, kera
ro ngwae Jiu ki, ma kera ka kwatea na
firute'anga saena fanoa ne'e kulu.
21 Kera ka fa'amanata 'ani na falafala
ne'e noa'a 'iri bolo fa'inia na taki kulu
ki. Osi'ana kulu'a ngwae Rom ki lala, ma
ka 'afita'i liu fuana kulu ka sasi sulia na
falafala kera ki!"
22 Aia, na ngwae 'oro ne'e kira fiku 'i
ne'eri, kira ka fiku fai fafidaro'o logo.
Ma na ngwae fa'ina'ona'o ki ka fata
totonga'i fuana ngwae ni ofo'a ki 'iri kira
gasia na'a toro sa Paul ma sa Silas ki, ma
kika ulasi kero'a.
23 Buri 'ana kira ulasidaro'o ka totonge
na'a, kira ka aludaro'o saena luma ni
lokafo, ma kira ka saea fuana ngwae ne'e
folo 'usia na luma ni lokafo ne'eri 'iri ka
fono ngasi 'usidaro'o.
24 Ma na ngwae folo ne'eri, kaida'i nia
rongoa na'a ala'anga ne'eri ki, nia ka
ngali kera, ka alu kera ana ma'e luma 'i
saena, sui ka firi fafia na'a 'aedaro'o 'i
safitana ro reba 'ai kulu ki.
25 Aia, kaida'i bolo fa'inia tofongana na
rodo, sa Paul ma sa Silas kera fo'o, ma
kera ka ngulia na'a ngu ki fuana God. Ma
na ngwae ne'e kira tua logo saena luma ni
lokafo ne'eri, kira ka fafarongoa kero'a.
26 Ma ngwano bore ma na tikitiki doe
nia 'asua na'a luma ni lokafo ne'eri,
ma na babato'olana luma ne'eri bore ka
saola na'a logo. Ma na babalita ki ana
luma ne'eri ka 'ifi ta'ifau, ma na kwalo
ana lali salo ne'e kira firi fafia 'ani ngwae
ne'eri ki saena luma ka aloge ta'ifau na'a
fa'asida.
27 Ma na ngwae folo ne'eri ka lebe
ma'i fa'asia maliu'a, ma ka lisia ne'e na
babalita ki 'ifi ta'ifau na'a, ma ka fia fasi
ne'e ngwae baera ki ne'e kira firi fafida,
kira tafi ta'ifau na'a. Ma nia ka lafua na
sele ni ofo'a nia fasi 'iri ke saungi nia
na'a 'ana talana, osi'ana nia saiana ne'e
na ngwae fa'ina'ona'o nia ki, kira ke ba'a
saungia di'ia ne'e ngwae ne'eri ki kira
tafi.
28 Bore ma sa Paul ka ri koko ka 'uri,
"Noa'a 'oe kosi sasi la'u ta ru 'ira ana
'ae'o talamu! Kaimili nini'a tua ta'ifau
go'o 'aimili!"
29 Ma na ngwae folo ne'e ka saefilo
'uana fa'i unu ki, ma ka ru'u likota'i ma'i
fa'inia na lebelebe'a, ma ka bobo uruuru
'i 'aena sa Paul ma sa Silas.
30 Sui nia ka tala'idaro'o 'i maa, ka
saefilo kera ka 'uri, "Ro ngwae 'a'ana
ne'e ki 'ae, tae ne'e nai ba'a sasia 'iri God
ke fa'amauri nau?"
31 Kera olisia kera ka 'uri, "'Oke
fa'amamana ana na Aofia sa Jesus 'iri

God ke faˈamauri ˈoe, ˈaeˈo faˈinia na tuaˈa ˈoe.”
32 Ma kera ka faˈarongo ˈani fatalana
na Aofia fuana, ma fuana na ngwae neˈe
kira tua logo saena luma nia ki, ma kira
ka faˈamamana naˈa.
33 Ana agi rodo neˈeri nama goˈo, na
ngwae folo neˈeri ka talaˈi keroˈa, ka
taufia naˈa maˈe maala ki ˈi nonida, ka sui
niaˈa faˈinia na tuaˈa nia, kira ka ˈaliˈali
kira ka siuabu naˈa.
34 Sui nia ka talaˈia sa Paul ma sa Silas,
kira ka leka ˈuana luma nia, ma nia ka
saredaroˈo. Ma nia faˈinia na tuaˈa nia,
kira ka saeleˈa liu, sulia kira faˈamamana
naˈa ana God.
35 Sui ˈi ˈofodangi, na ngwae
faˈinaˈonaˈo ˈi Rom ki, kira kwatea
fatalada fuana ti ngwae ˈaˈana ana
ofoˈa kira ka ˈuri, “Muke leka, muka
faˈarongoa naˈa ngwae folo baera ˈiri ka
talaˈia ro ngwae ba kiri ˈi maa faˈasia
saena luma ni lokafo baera.”
36 ˈUnaˈeri goˈo na ngwae folo neˈeri
ka leka ka faˈarongoa sa Paul ka ˈuri,
“Na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira saea maˈi
fuaku ˈaeˈo faˈinia sa Silas, moro ka leka
naˈa ˈamuroˈo ˈi maa. Koroˈo ke leka
aroaro naˈa ˈamuroˈo ana kaidaˈi neˈe.”
37 Bore ma sa Paul olisia ka fata ˈuri
fuana ngwae ˈaˈana kira ki, “Na ngwae
faˈinaˈonaˈo ˈi Rom ki noaˈa ˈiri mata-
langaˈi keroˈo ˈua, bore ma kira ulasi
keroˈo ˈi maana ngwae ˈoro ki. ˈUnaˈeri
ma kira ka alu keroˈo saena luma ni
lokafo. Ma na ru neˈeri noaˈa ˈiri saga,
osiˈana keroˈo na ngwae Rom ki logo
niniˈa! Ma kaidaˈi neˈe, kira oga kika
olitaˈi ago laˈu ana keroˈo. Noaˈa liu goˈo!
Keroˈo oga na ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi Rom
ki nama neˈe kike leka maˈi ˈi neˈe, ˈiri
kike loge keroˈo!”
38 Ma na ngwae ˈaˈana kira ki ana
ofoˈa kira leka, kira ka faˈarongo ˈani
na alaˈanga neˈeri ki siana ngwae
faˈinaˈonaˈo ˈi Rom ki. Ma ana kaidaˈi
kira rongoa neˈe sa Paul ma sa Silas kera
ro ngwae ˈi Rom ki logo, kira ka maˈu liu.
39 Ma kira ka leka maˈi siadaroˈo, ma
kira ka kwaimanatai fuadaroˈo. Sui kira
ka talaˈi keroˈa ˈi maa faˈasia saena luma
ni lokafo, ma kira ka kwaiamasi ana
keroˈa, fasi ˈiri kera ke leka naˈa adaroˈo
faˈasia fanoa neˈeri.
40 Kaidaˈi sa Paul ma sa Silas kera ruˈu
faˈasia luma ni lokafo, kera ka leka saena
luma ˈi Lidia. ˈI neˈeri kera ka dao
toˈona na ngwae neˈe kira faˈamamana
ki, ma kera ka kwatea naˈa alaˈanga ana
kwairaduˈanga fuada, sui kera ka fiˈi leka
naˈa adaroˈo faˈasia ˈi Filipae.

17

ˈI Tesalonika

1 ˈUnaˈeri sa Paul faˈinia sa Silas, kera
leka, kera ka liu ana fanoa ˈi Amfipolis,
ma ˈi Apolonia ki, sui kera ka dao ana
fanoa ˈi Tesalonika, kula ba na luma
fuana foˈongaˈa Jiu ki nia teo ana.
2 Ma ˈi neˈeri, sa Paul leka saena luma
fuana foˈongaˈa Jiu ki sulia na falafala
neˈe nia ˈidufaˈi sasia ana fanoa ki. Ma
ana uulu asoa ana Sabat kwalokwalo ki,
nia ka alaˈa faˈinia na ngwae ki, ma ka
fata sulia na Kerekereˈa Abu fuada.
3 Nia ka fada ma ka toˈomani na
Kerekereˈa Abu fuana faˈataˈilana neˈe
na Christ na ngwae God filia, nia ka
nonifii nama nia ka mae, sui ka fiˈi tataˈe
faˈasia maeˈa. Sa Paul ka fata ˈuri, “Sa
Jesus nini nau ku faˈataloˈania fuaumulu
neˈe, niaˈa naˈa neˈe na Christ na ngwae
neˈe God filia.”
4 Ma ti ai ana ngwae Jiu ki kira ka
faˈamamana, ma kira ka ˈado faˈinia sa
Paul ma Silas, ma ti kini faˈinaˈonaˈo
ˈoro logo faˈasia saena maˈe fanoa neˈeri
faˈinia ti ngwae ˈoro faˈasia ˈi Grik neˈe
kira auraˈea God.
5 Bore ma ti ngwae Jiu noaˈa kira kasi
saeleˈa neˈe na ngwae ˈoro ki leka sulia
sa Paul ma sa Silas, ma kira ka fikua
ngwae taˈa ki neˈe kira liliu ˈoˈo goˈo
ˈada maana usiˈa, ˈiri kira ke fiku faˈinia
taˈi fikutaˈi ngwae saetaˈa ki. Ma kira
ka faˈangalungalua liu naˈa na fanoa
neˈeri, ma kira ka alasia na luma sa Jason,
osiˈana kira oga kika daua sa Paul ma sa
Silas, ˈiri kike talaˈi kera siana na ngwae
ki.
6 Bore ma kaidaˈi noaˈa kira kasi dao
toˈo adaroˈo, kira ka daua lala sa Jason
faˈinia ti ngwae neˈe kira faˈamamana,
ma kira ka ˈabalangaˈi kira siana ngwae
faˈinaˈonaˈo ki saena fanoa, ma kira ka
fai fafida, kira ka rikoko kika ˈuri, “Ngwae
neˈe ki, kira sasia ru taˈa liu ki saena

fanoa ˈoro ki! Ma kira ka leka laˈu maˈi
saena maˈe fanoa nini kulu,
7 ma sa Jason ka gonida saena luma nia.
Kiraˈa taˈifau goˈo kira ˈoia na taki na
tatalafaˈa ˈinotoˈa kulu ˈi Rom, osiˈana
kira saea fasi ta taˈi tatalafaˈa laˈu neˈe
satana sa Jesus.”
8 Ma na alaˈanga neˈeri ki, ka kwatea
naˈa ngalungaluˈa doe fuana na fikuˈa
neˈeri faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki.
9 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira
ka silolongaˈinia sa Jason faˈinia ti ng-
wae laˈu, ˈiri kira ka kwate mani fuana
logelada. Na mani neˈeri diˈia na eta
fataˈanga neˈe sa Paul ma sa Silas noaˈa
keraˈa kasi fulia laˈu ta ngaluˈa saena na
fanoa neˈeri. ˈUnaˈeri kira ka fiˈi logeda
naˈa kwau.

ˈI Berea

10 Ana kaidaˈi neˈeri nama ma nia
ka rodo naˈa maˈi, na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki kira ka kwatea sa Paul ma
sa Silas ˈuana fanoa ˈi Berea. Kaidaˈi kera
dao kwau ana, kera ka leka saena luma
fuana foˈongaˈa Jiu ki.
11 Na ngwae ˈi neˈeri ki kira toˈo ana
falafala neˈe leˈa ka liufia mala na ngwae
ana ˈi Tesalonika, osiˈana kira oga liua
rongolana tae neˈe sa Paul nia saea. Ma
ana asoa ki taˈifau goˈo, kira toˈomani na
Kerekereˈa Abu fasi ˈiri kira ka saiana tae
neˈe sa Paul saea nia mamana.
12 Ma na ngwae ˈoro ˈi Jiu ki, kira
ka faˈamamana, ma na kini faˈinaˈonaˈo
ˈoro Grik ki, ma na ngwae ˈoro ki logo ˈi
Grik, kira ka faˈamamana.
13 Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae ˈi Jiu ki
neˈe kira tua ˈi Tesalonika, kira rongoa sa
Paul nia faˈarongo logo ˈani fatalana God
ˈi Berea, kira ka leka logo maˈi ˈi neˈeri,
ma kira ka kwatea ma na ngwae ˈi Berea
ki kika saetaˈa, ma kika booa taˈi ngalu
ngaluˈa doe ˈi neˈeri.
14 Ma ˈunaˈeri goˈo, ti ngwae neˈe
kira faˈamamana, kira ka kwatea sa Paul
ˈuana fafona asi faˈasia fanoa ˈi Berea.
Bore ma sa Silas ma sa Timoti, kera ka
tua naˈa adaroˈo ˈi Berea.
15 Ma na ngwae neˈe kira talaˈia sa Paul
ki kira leka faˈinia, kira ka dao naˈa ˈi
Atens. Sui mala kira fiˈi oli ˈuana ˈi Berea
faˈinia alaˈanga sa Paul ki fuana sa Silas
ma sa Timoti, ˈiri kera ka leka ˈaliˈali
siana.

ˈI Atens

16 Ma kaidaˈi sa Paul tua naˈa ˈi
Atens masia sa Silas ma sa Timoti, nia
kwaimanatai liu, osiˈana nia lisia na
nununa malamala god ˈoro ki fuana
foˈosilani niˈi teo saena fanoa neˈeri ˈi
Atens.
17 Nia neˈe kwatea ma nia ka leka saena
luma fuana foˈongaˈa na Jiu ki, ma ka
alaˈa fuana Jiu ki, ma na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira auraˈea God.
Ma nia ka alaˈa logo maana fuli usiˈa sulia
asoa ki fuana na ngwae neˈe kira liliu ˈoˈo
goˈo ˈada ki.
18 Ma ti faˈamanata logo ana ngwae
Grik ki neˈe kira saeda ˈani “Epikurean”
ma “Stoik,” kira olisuˈusuˈu logo faˈinia
sa Paul. Ma ti ai ada kira ka fata ˈuri,
“Tae lala niniˈa ngwae lafe kinaˈi ru neˈe
oga ke saea re?”

Ma ti ai ana ngwae neˈeri ki kira ka fata
ˈuri, “Lisilana diˈia nia oga kuke foˈosia
lala na god matamata ki niniˈa.” Kira
fata ˈunaˈeri osiˈana sa Paul faˈarongo
sulia sa Jesus, ma na tataˈe oliˈa faˈasia
na maeˈa.
19 Ma kira ka talaˈia sa Paul ˈi naˈona
na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈe kira
saea ˈani “Areopagus,” kira ka fata
ˈuri, “Kaimili oga kami ke saiana na
faˈamanataˈanga faolu niniˈa ˈoko fata
sulia kwa.
20 Osiˈana ru niniˈa kami rongoa ˈoko
saea nia matamata liu mala faˈasia na ru
neˈe kami rongoˈi ˈi naˈo ki, ma kami ka
oga mika saiana na fadalani.”
21 (Kira fata ˈunaˈeri, osiˈana na ngwae
ˈi Atens, ma na ngwae neˈe kira leka maˈi
fuana tuaˈa ˈi Atens ki, kira oga alaˈanga
ana asoa ki sulia ma na fafarongolana na
tae ki neˈe faolu.)
22 Ma sa Paul ka uu ˈi naˈoda na fikuˈa
neˈeri ana ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma ka
fata ˈuri, “Kamu ngwae ana ˈi Atens, nau
ku lisia kaumulu oga liua foˈosilana god
sulia falafala saga ki.
23 Osiˈana kaidaˈi nau ku liu saena
fanoa kamu, nau ku lisia na kula ni
foˈo kamu ki, ma nau ku lisia maana
taˈi fuli fuˈa, kamu keresia na alaˈanga

ˈuri, ‘Fuana na god neˈe noaˈa kulu ˈiri saiana.’ Ma na God niniˈa kamu foˈosia ma noaˈa kamu kasi saiana, niaˈa naˈa neˈe nau ku faˈataloˈania fuamuˈa.
24 God neˈeri saungaˈinia na magalia ma na ru ki taˈifau ˈi saena, niaˈa neˈe gwaungaˈi fafia asi, ˈi langi, ma ˈi ano, ma noaˈa kasi tua ˈi saena luma abu neˈe ngwae saungaˈinia.
25 Ma noaˈa nia kasi boˈoboˈo goˈo ˈuana ta ru neˈe ngwae ki saiana kira ka sasia fuana, osiˈana niaˈa ˈana talana neˈe kwatea mauriˈa fuana ngwae ki taˈifau, ma ka kwatea fuada na ru ki taˈifau neˈe kira boˈoboˈo ˈuana.
26 Ma ana na etangilana maˈi, God nia saungaˈinia goˈo taˈi ngwae, ma faˈasia taˈi ngwae neˈeri nia ka saungaˈinia naˈa ngwae ˈoro matamata kwailiu ki, ma ka alu kira saena magalia taˈifau. ˈI naˈona mala neˈe nia saungaˈinia ru ki taˈifau, ma niaˈa ˈana talana ka alua naˈa kaidaˈi ki ma nia ka faˈiboa naˈa kula ki neˈe kika tua ani.
27 Nia sasia ru neˈe ˈiri ngwae ki kika lulu ˈuana, ma kira fiˈi dao toˈona taka diˈia kira lulu ngangata ˈuana. ˈUnaˈeri bore ˈana God noaˈa kasi tua tau goˈo faˈasi kia.
28 Ma ta ngwae ba fata ˈuri, ‘Sulia niaˈa naˈa neˈe kulu ka mauri, ma kulu ka saola ma kulu ka tua.’ Ma ta ngwae ana ngwae kerekere kamu ki ka saea logo, ‘Kulu na ngela God ki logo.’
29 Osiˈana kiaˈa na ngela nia ki, noaˈa kulu kasi fia fasi God niaˈa ta ru goˈo ˈana, diˈia ta nunuˈi ru neˈe ngwae saungaˈinia ˈani gol, nama silva, nama ta fau. Nia noaˈa kasi diˈia ta ru neˈe ngwae goˈo ˈana ka saungaˈinia ˈani saiˈi ruˈa nia.
30 ˈI naˈo God noaˈa kasi matalangani ta ngwae neˈe foˈosia na malamala god ana kaidaˈi noaˈa nia kasi sai ˈua ana. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, nia saea naˈa fuana ngwae ana fanoa ki taˈifau ˈiri kike kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kira ki,
31 osiˈana nia alua naˈa asoa ˈiri nia ke baˈa matalangani na ngwae ki taˈifau. Na matalangaˈinga nia ka ˈoloˈolo, ma nia ka filia naˈa taˈi ngwae ˈiri nia ke matalangaˈinia na ngwae ki. Ma nia ka faˈataˈinia naˈa na ngwae ni kwai matalangaˈi neˈeri fuana ngwae ki taˈifau ˈani taˈelana na ngwae neˈeri faˈasia na maeˈa!”
32 Kaidaˈi ngwae ki kira rongoa neˈe sa Paul alaˈa sulia tataˈenga faˈasia na maeˈa, ti ngwae ada ka gaˈasia, ma kira ka ˈoidorole ˈani. Bore ma ti ai ada kira ka saea, “Kaimili oga ˈoke fata laˈu sulia ru neˈe kwa.”
33 Ma sa Paul ka leka naˈa ˈana faˈasia na fikuˈa neˈeri.
34 Ma ti ngwae kira ka ˈado faˈinia, ma kira ka faˈamamana. Ma taˈi ngwae ada neˈe satana sa Dionisius, ta ngwae ana fikuˈa ana ngwae fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri. Ma taˈi kini logo satana ˈi Damaris, ma ti ngwae laˈu kira ka faˈamamana.

18

ˈI Korint

1 ˈUnaˈeri goˈo, sa Paul ka leka naˈa faˈasia ˈi Atens, ka daofaˈi liu ˈuana fanoa ˈi Korint.
2 ˈI neˈeri, nia ka dao toˈona taˈi ngwae ˈi Jiu satana sa Akuila neˈe futa saena abaˈi kula ˈi Pontus. Nia leka maˈi faˈasia ˈi Itali faˈinia na ˈafe nia ˈi Prisila, osiˈana neˈe na tatalafaˈa ˈinotoˈa satana sa Kladius ka kwatea na ngwae ˈi Jiu ki taˈifau, kira ka leka faˈasia ˈi Rom. ˈUnaˈeri, sa Paul ka leka dao siadaroˈo.
3 Ma nia ka tua ma ka rao ˈana faˈi kera, osiˈana kira sasi goˈo taˈi raoˈa ˈani saungaˈilana babala ki ˈani ifi ngasi ki fuana ˈoifoliˈanga ˈaniˈi.
4 Ma nia ka alaˈa faˈinia na ngwae ki saena luma fuana foˈongaˈa ana asoa Sabat ki, fasi ˈiri ka bulasia manatana ngwae ˈi Jiu ki ma na ngwae ˈi Grik ki logo.
5 Ma ana kaidaˈi sa Silas ma sa Timoti kera dao maˈi faˈasia ˈi Masedonia, sa Paul ka faidanga naˈa ˈani na raoˈa nia. Ma ana kaidaˈi ki taˈifau nia ka faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, ma ka fada madako ana fuada Jiu ki neˈe sa Jesus niaˈa na Christ, na ngwae filia God.
6 Ma ana kaidaˈi kira olisi saetaˈa ana, ma kira ka saea ru taˈa ki sulia, nia ka saulida ˈani kwaˈi tafulilana na fulafulana ano faˈasia toro nia ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Diˈia noaˈa kamu kasi

toˈo ana na mauriˈa faolu faˈasia God, kaumulu talamuˈa naˈa neˈe kamu sasia! Noaˈa laˈu na roraˈa nau. Ma ˈita taˈena ka oli ˈalaˈa, nai baˈa leka ˈaku siana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.”

7 Ma nia ka leka faˈasi kira, ma ka leka ka tua ˈi saena luma taˈi ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu neˈe satana sa Titius Justus, na ngwae neˈe nia foˈosia logo God. Na luma nia teo logo ˈi ninimana luma fuana foˈongaˈa Jiu ki.

8 Ma sa Krispus, na ngwae faˈinaˈonaˈo ana luma fuana foˈongaˈa neˈeri, nia ka faˈamamana ana Aofia faˈinia na ngwae nia ki taˈifau. Ma ti ngwae ˈoro logo ˈi Korint, kira rongoa fatalana sa Paul, ma kira ka faˈamamana ana, ma kira ka siuabu.

9 Sui saena taˈi rodo, sa Paul ka lisia taˈi faˈataˈinga, ma na Aofia ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu, ma ˈoe kosi mamalo fasi alaˈanga fuada, ma ˈoe kosi danga ˈania na raoˈa ˈoe.

10 Duˈungana nau ku tua faˈiniˈo. Ma nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka sasia ta ru fuana faˈalilamu, osiˈana na ngwae nau ki kira ˈoro saena maˈe fanoa neˈana.”

11 Nia neˈe kwatea ma sa Paul ka tua ˈi neˈeri sulia taˈi faˈi ngali ma ono madamo ki fuana faˈamanatalana ngwae ki ˈani fatalana God.

12 Ma ana kaidaˈi neˈe tatalafaˈa doe ˈi Rom ka alua sa Galio ka gwaungaˈi fafia abaˈi kula ˈi Gris, na ngwae Jiu ki kira ka fiku, ma kira ka daua sa Paul, ma kira ka ngalia siana sa Galio fuana na matalangaˈilana.

13 Ma kira ka fai fafida ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nia iliili ˈuana na talaˈilana ngwae ki ˈiri kike foˈosia God ˈani falafala neˈe matamata faˈasia na taki kami ki.”

14 Ma ana kaidaˈi sa Paul oga ka alaˈa, sa Galio ka fata ˈuri fuana ngwae Jiu ki, “Na ru neˈe, diˈia ta ru ana ta taˈangaˈa nama ana ta roraˈa ana na taki kami ki, nau ku saiana nai mabetau faˈi kamu Jiu ki.

15 Bore ma sulia na olisuˈusuˈunga kamu ki goˈo ˈana sulia na alaˈanga ki, ma na sataˈi ru ki, ma na taki kamu ki talamuˈa, nia leˈa fuana kamu ka faˈasaga amuˈa talamuˈa. Duˈungana noaˈa nau kusi kwatea ta kwai matalangaˈinga fuana na ru ˈunaˈeri ki.”

16 ˈUnaˈeri nia ka saea fuada taˈifau ˈiri kike leka faˈasia na kula ni kwai matalangaˈinga.

17 Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae Grik ki ka daua sa Sosetenes, na ngwae faˈinaˈonaˈo ana luma fuana foˈongaˈa, ma kira ka ulasia ˈi maana fuli matalangaˈinga. Bore ma sasiˈa neˈeri noaˈa kasi ˈoga goˈo sa Galio.

Sa Paul oli ˈuana ˈi Antiok

18 Sa Paul ka tua ˈi Korint faˈinia ngwae faˈamamana ki sulia asoa ˈoro ki. Sui nia ka faˈasi kira, ma ka toˈofolo ˈani faka ˈuana abaˈi kula ˈi Siria faˈinia ˈi Prisila ma sa Akuila. Ma ˈi naˈona neˈe kira toˈofolo faˈasia ˈi Kenkrae, nia sufi gugurua naˈa ifuna fasi ˈiri nia faˈataˈinia neˈe nia faˈasuia naˈa na eta fataˈanga nia✡ fuana God.

19 Kaidaˈi kira dao ˈi Efesus, sa Paul ka leka naˈa faˈasia ˈi Prisila ma sa Akuila, ma ka leka saena luma fuana foˈongaˈa, ma ka alaˈa fuana Jiu ki.

20 Sui na ngwae ki kira ka gania ˈiri nia ka taˈi tua tau faˈinida, bore ma noaˈa nia kasi alafafia.

21 ˈUnaˈeri ma nia ka leka lala ˈana, nia ka fata ˈuri fuada, “Diˈia na kwaiogaiˈanga God fuaku, nai baˈa oli laˈu maˈi siaumulu.” Sui nia ka toˈofolo naˈa ˈana saena faka faˈasia ˈi Efesus.

22 Kaidaˈi nia dao naˈa ˈi Sesarea, nia ka leka ˈuana fanoa ˈi Jerusalem, ma ka fata leˈaleˈa ana na ngwae faˈamamana ki ˈi neˈeri. Sui nia ka leka ˈuana ˈi Antiok.

23 Ma ˈi buri ˈana nia tua ˈi Antiok sulia bara asoa, nia ka leka, ma ka liufia naˈa abaˈi kula ˈi Galesia ma ˈi Frigia fuana faˈangasilana sa tai faˈida neˈe kira faˈamamana.

Sa Apolos

24 Ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae ˈi Jiu satana sa Apolos, neˈe futa saena fanoa ˈi Aleksandria, nia leka maˈi ˈuana ˈi Efesus. Niaˈa na ngwae alaˈa lana leˈa, ma nia ka sai leˈa logo ana na Kerekereˈa Abu.

✡ **18:18** Nambas 6:1-21

25 Ma nia ka sai logo ana na falafala
sulia na Aofia, ma nia ka fata ngasin-
gasiˈa, ma ka faˈamanata saga sulia sa
Jesus. Bore ma, nia sai goˈo ana neˈe
sa John siuabua ngwae neˈe kira kakari
alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kira ki, ma
noaˈa nia ˈiri saiana na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus ki, kira ka
siuabu logo osiˈana kira faˈamamana.
26 Ma nia talaˈae ka fata noniraˈa fuana
ngwae ki saena luma fuana foˈongaˈa.
Ma ana kaidaˈi ˈi Prisila ma sa Akuila
kera rongoa, kera ka baˈea ˈuana na luma
keroˈa, ma kera ka kwaiˈafi ana, ˈiri nia
ka sai leˈa laˈu ana faˈamanataˈanga sulia
God.
27 Ma sa Apolos oga ka leka ˈuana
fanoa ˈi Korint saena abaˈi kula ˈi Gris.
Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana
ˈi Efesus ki, kira ka kwaiˈafi ana
ˈani kerekereˈa fuana ngwae ˈi Ko-
rint neˈe kira faˈamamana osiˈana na
kwaiˈofeˈanga God fuada, fasi ˈiri kira ka
kwaloa kaidaˈi nia dao kwau siada. Ma
ana kaidaˈi nia dao kwau, nia ka kwaiˈafi
leˈa liu ana ngwae neˈeri ki.
28 Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae Jiu
ki kira olisuˈusuˈu faˈinia, nia ka fata
ngasingasiˈa faˈi kira ma ka liufida
taˈifau. ˈUnaˈeri nia ka faˈataˈinia na
Kerekereˈa Abu ki neˈe faˈamamana neˈe
sa Jesus niaˈa na Christ, na ngwae neˈe
God nia filia.

19

ˈI Efesus

1 Kaidaˈi sa Apolos nia tua ˈi Korint, sa
Paul nia liu ana fanoa ki saena abaˈi kula
ˈi Galesia ma ˈi Frigia ki leleka ka dao ana
fanoa ˈi Efesus. Ma nia ka dao toˈona ti
ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus
ˈi neˈeri.
2 Ma nia ka saefilo kira ka ˈuri, “Kau-
mulu toˈo naˈa ana na Anoˈi ru Abu ana
kaidaˈi kaumulu faˈamamana ana?”
Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Kaimili
niniˈa neˈe rongolana bore na tae neˈe
na Anoˈi ru Abu, noaˈa kami kasi rongoa
ˈua.”
3 Sa Paul ka saefilo kira laˈu ka ˈuri,
“ˈIrai ma na siuabuˈanga faˈuta mo neˈe
kaumulu siuabu ˈania?”
Ma kira olisia kira ka fata ˈuri, “Na
siuabuˈanga ba sa John alaˈa sulia.”
4 Sui sa Paul ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Sa John nia siuabua lala ana sa tai faˈida
neˈe kira kakari alifaˈi faˈasia na abula
taˈangaˈa kira ki. Ma sa John ka saea
logo fuana ngwae ˈi Israel ki, neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus, na ngwae neˈe
ke baˈa dao maˈi ˈi burina.”
5 Ma kaidaˈi kira rongoa na ru neˈeri,
kira ka siuabu ˈiri ka faˈataˈinia neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus na Aofia.
6 Goˈo sa Paul ka alua naˈa limana
ˈi fafoda, ma na Anoˈi ru Abu ka koso
fafida, ma kira ka fata ˈani na alaˈanga
matamata ki, ma kira ka fata sulia na
fatalana God.
7 Kira bolo faˈinia akwala ma ro ngwae.
8 Sa Paul ka ruˈu ˈi saena luma fuana
foˈongaˈa ˈi Efesus, ma ka fata non-
iraˈa fuana na ngwae ki, ma ka iliili
ˈuana rokisilana na manatada sulia na
ˈInotoˈanga God. Ma nia ka sasi ˈunaˈeri
sulia uulu madamo ki.
9 Bore ma ti ngwae ada, kira keˈalilˈa,
ma kira ka aburongo, ma noaˈa kira kasi
faˈamamana. Ma kira ka saea alaˈanga
taˈa ki sulia Faˈarongoˈa Leˈa sulia na
Aofia ˈi naˈona na ngwae ˈoro ki. Sui
sa Paul ka talaˈia na fafarongo ki kira ka
leka faˈasida, ma ana asoa ki taˈifau nia
ka alaˈa fuana na ngwae ki saena luma ni
faˈananauˈanga sa Taeranus.
10 Na ru neˈe kira sasia ka leka talau
sulia ro faˈi ngali ki. Ma na ngwae ki
taˈifau neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi
Asia, na Jiu ki ma na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, kira ka rongoa fatalana na
Aofia.

Na ngela sa Skefa ki

11 Ma God ka kwatea na ngasin-
gasiˈanga doe fuana sa Paul, fasi ˈiri nia
ka fulia naˈa ru faˈanadaˈa ki ma na ru
ni ˈarefoˈanga ani ki.
12 Ma diˈia kira ngalia ta kala ˈaba
lauˈua tiˈitiˈi bore ˈana ana ˈaba lauˈua
nia ki siana ta ngwae neˈe mataˈi, na
ngwae neˈeri ke baˈa ˈakwa naˈa. Ma
na anoˈi ru taˈa ki logo, kika ruˈu ˈi maa
faˈasia na ngwae neˈeri ki.
13-14 Ma ti Jiu logo kira liu kwailiu sulia
asoa ki fuana lalilana na anoˈi ru taˈa ki.

Na fiu ngela na fata abu doe Jiu ki neˈe
satana sa Skefa neˈe kira sasia ru neˈeri.
Ma kira bore kira ka iliili ˈuana lalilana
na anoˈi ru taˈa ki ˈani satana na Aofia sa
Jesus. Kira fata ˈuri fuana anoˈi ru taˈa
ki, “Nau ku ifulangaˈi kamu ˈani satana
sa Jesus ba sa Paul nia faˈarongo ˈani.”
15 Bore ma na anoˈi ru taˈa neˈe nia
olisida ka ˈuri, “Nau ku saiana sa Jesus,
ma nau ku sai logo ana sa Paul nia toˈo
ana ngasingasiˈanga sa Jesus. Bore ma
kaumulu niniˈa, kaumulu ˈiri toˈo ana na
ngasingasiˈanga sa Jesus.”
16 Ma na ngwae neˈe anoˈi ru taˈa neˈeri
nia manu ana ka faˈasaka ˈuada, ma ka
kwaiˈida. Ma kira ka tafi dadara faˈasia
luma ngwae neˈeri faˈinia na maˈe maala
ki ˈi nonida.
17 Ana kaidaˈi neˈe ngwae Jiu ki ma na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe tua ˈi
Efesus, kira rongoa ru neˈe, kira ka maˈu
liu, ma kira ka fuˈusi doe liu ana satana
na Aofia sa Jesus.
18 Ma na ngwae ˈoro ana ngwae neˈe
kira faˈamamana ki, kira leka maˈi, kira
ka fata tafa, ma kira ka faˈataˈinia na
maˈe fataˈa ana kelema kira ki.
19 Ma ti ngwae ˈoro logo ada neˈe kira
rao ˈani talana anoˈi ru taˈa ki, kira ka
ngalia logo maˈi na buka kira ki ana raoˈa
sulia na anoˈi ru taˈa ki, ma kira ka
doˈofiˈi ˈi safitana fikuˈa neˈeri. Ma kira
ka alu fikua naˈa liulana na buka neˈeri
ki, ma nia ka dao ana 50,000 ngisingisi
mani ki.
20 Osiˈana na ru neˈeri na fatalana
God ka inua ngwae ˈoro ki, ma kira ka
faˈamamana ana na Aofia.

Na sua ngalungaluˈa ˈi Efesus

21 Buri ˈana na ru neˈeri ki sui, sa Paul
ka naia naˈa saena manatana ˈiri nia ke
leka ˈuana fanoa ki saena abaˈi kula ˈi
Masedonia ma ˈi Gris ki, ma ka daofaˈi
liu ˈuana ˈi Jerusalem. Ma sa Paul ka fata
ˈuri, “Buri ˈana neˈe nai leka ˈi neˈana,
nau ku oga nai leka logo ˈuana ˈi Rom.”
22 Ma nia ka kwatea sa Timoti ma sa
Erastus, na ro ngwae kwaiˈafi nia ki,
ˈuana ˈi Masedonia, kaidaˈi nia tua basi
ˈana ˈua ˈi Efesus saena abaˈi kula ˈi Asia.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri ba na ngaluˈa
doe ka fuli ˈi Efesus sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na Aofia.
24 ˈUnaˈeri ma taˈi ngwae satana sa
Demitrius, niaˈa na ngwae nia rao ana
saungaˈilana na ru ngwasinasina ki, ma
nia ka saiana saungaˈilana na kala nunuˈi
ru ki ana na god kini kira neˈe satana ˈi
Atemis, fuana luma abu kira ki. Ma na
raoˈa sa Demitrius ka faˈatoˈorua liu na
ngwae neˈe kira rao fuana ki.
25 Ma nia ka saeda kira ka fiku maˈi
faˈinia ti ngwae neˈe kira sasia logo na
raoˈa diˈia neˈe kira sasia. Ma nia ka fata
ˈuri fuada, “Reala ˈae, kaumulu saiana
na toˈoruˈa kulu neˈe nia saka goˈo maˈi
faˈasia na raoˈa neˈe kulu sasia ˈani
saungaˈilana kala nunuˈi ru ki.
26 Kaumulu lisia ma kamu ka rongoa
taˈifau naˈa na ru neˈe sa Paul nia sasiˈi
ki. Nia saea na kala nunuˈi ru neˈe
ngwae ki kira saungaˈiniˈi ki, kiraˈa noaˈa
laˈu na god mamana ki. Aia, ma osiˈana
neˈe nia ka fata ˈunaˈeri, na ngwae ˈoro
ki ˈi neˈe ˈi Efesus ma na maˈe fanoa
ˈoro ki saena abaˈi kula ˈi Asia logo neˈe
manatada ka abula naˈa sulia.
27 Ma diˈia ˈunaˈeri, na ngwae ki kira
ke baˈa fata faˈalia na raoˈa neˈe kulu
ki. Noaˈa laˈu taˈifilia ru neˈeri, ma ta
ru neˈe ke baˈa taˈa logo, na luma abu
god kini doe nini kulu ˈi Atemis, kike baˈa
maladalafa naˈa ˈada, ma na ˈinotoˈalana
ke baˈa dalafaˈa naˈa. Ma na ngwae ˈi
Asia ki taˈifau, ma na magalia taˈifau
neˈe, kike baˈa mango faˈasia foˈosilana!”
28 Kaidaˈi na fikuˈa neˈeri kira rongoa
alaˈanga neˈeri ki, kira saetaˈa liu, ma
kira ka ri koko kira ka ˈuri, “ˈI Atemis
neˈe god ˈi Efesus neˈe ˈinotoˈa ka tasa!”
29 Sui na sua ngalungaluˈa ka tae saena
maˈe fanoa doe neˈeri. Ma kira ka
daua sa Geas faˈinia sa Aristakus, ro
ngwae faˈasia abaˈi kula ˈi Masedonia
neˈe kera leleka faˈinia sa Paul, ma kira
ka ˈabalangaˈinidaroˈo, ma kika lalili
faˈinida ˈuana na fuli masaˈa neˈe ngwae
ki kira fiku ana.
30 Ma sa Paul ka oga ka leka ˈi naˈona
fikuˈa neˈeri, bore ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki ka luia.
31 Ma ti ngwae faˈi naˈonaˈo ana abaˈi
kula neˈeri ki, kira kwaima faˈinia sa
Paul, kira luia logo noaˈa nia kasi leka ana
kula neˈe kira fiku ana.
32 Ma na sua ngalungaluˈa doe liu ka

tataˈe saena fikuˈa neˈeri. Ma ti ngwae
kira ka ako kira ka saea naˈa ˈada ta ru,
ma ti ngwae kira ka saea logo ˈada ti ru
matamata, duˈungana na ˈorolana ngwae
noaˈa kasi sai goˈo ana tae neˈe kira fiku
maˈi fuana.
33 Ma ti ngwae Jiu kira usungaˈinia
kwau sa Aleksanda, ma kira ka talaˈia
maˈi ˈi naˈona fikuˈa neˈeri, osiˈana
kira oga nia fada madakola ana ngaluˈa
neˈeri. Sui sa Aleksanda ka faˈataˈi
fuana fikuˈa neˈeri ma ka nene fafida ˈani
limana, fasi ˈiri nia ka saea ta alaˈanga ni
kwaifoneˈanga ˈi naˈo ana na ngwae ki.
34 Bore ma kaidaˈi kira lia saiana
nia na Jiu, kira ka rikoko laˈu kira
ka ˈuri, “Atemis neˈe god kia ˈi Efesus
neˈe ˈinotoˈa ka tasa!” Ma kira ka
rikoko ˈunaˈeri sulia kala kaidaˈi tau,
bolo faˈinia ta ro kadi sina.
35 Sui na ngwae ˈaˈana ana na fanoa
neˈeri ka leka maˈi ka faˈanotoa na ng-
wae ki ka ˈuri, “Ngwae ana ˈi Efesus
ˈae, na ngwae ki taˈifau kira saiana kiaˈa
naˈa neˈe lia sulia na luma abu ˈi Atemis,
faˈinia na gwaˈi fau abu nia ba ˈasia maˈi
faˈasia saena mamanga.
36 Noaˈa ta ngwae kasi tofea na ru neˈe
ki. Ta neˈe nia leˈa liu kamu ka tua aroaro
naˈa, noaˈa kamu kasi sasia laˈu ta ru
neˈe ka diˈia lala na ngwae bolebole ki.
37 Ma kamu ngalia naˈa maˈi ro ngwae
neˈe ki, sui bore ˈana noaˈa kera kasi bilia
goˈo ta ru faˈasia saena luma abu, ma
noaˈa kera kasi fata buri tolingaˈi goˈo
ana ta ru sulia na god kini kia.
38 Ma diˈia sa Demitrius, ma na ng-
wae neˈe kira rao fuana ki, kira oga
kike nge maana ta ngwae, tama kira
ka matalangaˈinia ana faˈi asoa ana
kwaˈikwaˈinga ki saena luma ni kwai
matalangaˈinga, ma na ngwae ni kwai
matalangaˈi ki, kira saiana rongolada ana
alaˈanga.
39 Bore ma diˈia kamu oga ˈua ta ru,
muke faˈasaga naˈa ˈi naˈona fikutaˈi
ngwae.
40 Nia leˈa kuke lia suli kulu, ˈasu ˈubani
na ngwae gwaungaˈi ki kata fai fafi kulu
ˈani sua ngalungaluˈa neˈe kulu sasia
taˈena. Ma nia ˈafitaˈi liu fuana kulu ka
kwatea ta manataˈanga leˈa neˈe kulu ke
fofoni ru ˈania sulia.”
41 Buri ˈana nia saea ru neˈe ki taˈifau,
nia saea kira ka oli naˈa ˈada.

20

ˈI Masedonia ma ˈi Gris

1 Ma ˈi buri ˈana na sua ngalungaluˈa
neˈe aroaro naˈa, sa Paul ka saea maˈi
na ngwae faˈamamana ki siana, ma ka
kwatea alaˈanga ni kwairaduˈanga ki,
ma nia ka falangi ada. Sui nia ka fata
olioli ada, ma nia ka leka naˈa ˈuana ˈi
Masedonia.
2 Kaidaˈi nia leka naˈa ˈuana ˈi Masedo-
nia, nia ka liufia na fanoa ki, ma ka radua
na ngwae faˈamamana ki ˈani alaˈanga
ˈoro ki. Sui nia ka dao ana abaˈi kula ˈi
Gris.
3 Ma nia ka tua ˈi neˈeri sulia uulu
madamo ki. Ma kaidaˈi nia sasi akaˈu
fuana lekaˈa ˈuana abaˈi kula ˈi Siria ˈani
na faka, nia ka rongoa na Jiu ki kira naia
fuana saungilana. ˈUnaˈeri ma nia ka
manata agwaˈi naˈa fuana oliˈa ˈi Siria
sulia tala ˈi tolo neˈe liu ˈi Masedonia.
4 Ma sa Sofata, na ngela sa Pirus na
ngwae ˈi Berea, ma sa Aristakus, ma
sa Sekundus neˈe keroˈa ngwae ˈi Tesa-
lonika ki, ma sa Geas ngwae ˈi Derbe, ma
sa Tikikus, ma sa Trofimus keroˈa ngwae
ˈi Asia ki, ma sa Timoti, neˈe kira leka
faˈinia sa Paul.
5 Kira leka kira ka maˈakwalia kaimili
ana fanoa ˈi Troas.
6 Ma kami ka toˈofolo faˈasia fanoa ˈi
Filipae buri ˈana na Fafangaˈa ˈani beret
neˈe noaˈa ta isi ˈi saena, ma lima asoa ki
ˈi buri ˈana, kami ka fiku laˈu faˈinida ˈi
Troas. ˈI neˈeri kami ka tua sulia fiu asoa
ki.

Daoˈa ˈisi sa Paul ˈi Troas

7 Ana Sarere ˈi saˈulafi, kami fiku maˈi
fuana na fiku fanga kwaimaˈanga. Ma
sa Paul ka alaˈa fuana na ngwae ki, ˈita
ˈi saˈulafi leleka ka dao saena tofongana
rodo, osiˈana nia ke baˈa leka naˈa kwau
ˈana rorodo.
8 Ana na agi luma neˈe ˈi langi neˈe
kami fiku ana, neˈe faˈi unu ˈoro ki kira
niˈi ˈi neˈeri.
9 Ma taˈi ngwae ˈalako satana sa Iu-
tikus tua ˈana ˈi maana maa olofolo, ma
osiˈana neˈe sa Paul nia alaˈa ka tau,
na maana ngwae ˈalako neˈe ka kulufefe

naˈa, ma ka maliu liu naˈa ˈana, ma nia
ka ˈasi naˈa ˈana faˈasia uula tala luma
ˈi lifua ˈuana ˈi ano. Kaidaˈi kira lafua
kwau niaˈa, kira ka lisia, ma nia mae
naˈa.
10 Bore ma sa Paul ka koso ˈi ano, ka
bobo uruuru, ma ka ofia, sui ka fata ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi manata ˈabera, osiˈana
nia mauri goˈo ˈana ˈua.”
11 ˈUnaˈeri nia ka oli logo ˈana ˈuana agi
luma neˈe kira fiku ana, ma ka ngiia na
beret, ma kira ka fanga. Ma buri ˈana nia
alaˈa faˈinida leleka ka ˈofodangi naˈa, sa
Paul ka fiˈi leka.
12 Ma kira ka olifaˈinia na ngwae ˈalako
neˈe ˈuana luma nia, ma kira ka saeleˈa
liu duˈungana neˈe nia mauri naˈa.

Faˈasia ˈi Troas kira ka leka ˈuana ˈi Miletus

13 ˈUnaˈeri kami ka leka etaeta naˈa
ˈaimili ˈuana saena faka, ma kami ka
toˈofolo ˈuana fanoa ˈi Asos, fasi ˈiri kami
ka ngalia sa Paul ˈi neˈeri. Nia saea
ˈunaˈeri fuaimili, osiˈana nia leka kwau
ˈi neˈeri ana tala ˈi tolo.
14 Kaidaˈi nia dao toˈo amiˈa ˈi Asos, nia
ka raˈe naˈa faˈi kami saena faka, mika
leka naˈa ˈuana fanoa ˈi Mitilene.
15 Ma kami leka faˈasia ˈi neˈeri, kami
ka liu ana bubunga ˈi Kios ana ruana
asoa. Ma ana na uula asoa, kami ka dao
ana bubunga ˈi Samos. Ma ana faina asoa,
kami ka dao ana fanoa ˈi Miletus.
16 Sa Paul nia manata ˈuana fasi ke
daofaˈi liu kwau ˈuana ˈi Efesus, ˈiri
noaˈa kami kasi tua ana abaˈi kula ˈi
Asia, osiˈana kami leka ˈaliˈali ˈiri mika
dao ˈaliˈali goˈo ˈi Jerusalem ˈi naˈona
faˈi asoa ana Pentekos, diˈia nia talang-
waraˈu.

Alaˈanga ni olioliˈa sa Paul fuana ng-wae ˈi Efesus ki

17 Ana kaidaˈi sa Paul tua ˈi Miletus,
nia ka kwate alaˈanga fuana na ng-
wae faˈi naˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae
faˈamamana ki ˈi Efesus, fasi ˈiri kike leka
maˈi siana.
18 Kaidaˈi kira dao maˈi, nia ka fata ˈuri
fuada, “Kamu saiana ru neˈe nau ku sasia
kaidaˈi nau ku tua faˈi kamu, ˈita ana
kaidaˈi nau ku dao maˈi saena abaˈi kula
ˈi Asia.
19 Nau ku sasia na raoˈa fuana na Aofia
faˈinia na enoenoˈanga, ma na angiˈa
ana kaidaˈi ˈafitaˈiˈanga ki ka dao aku,
osiˈana neˈe ru taˈa ki neˈe Jiu ki sasiˈi
aku.
20 Kamu ka saiana taˈifau naˈa, kaidaˈi
nau ku faˈamanata ˈi saena luma kamu
ki, ma fuana na ngwae ki taˈifau, noaˈa
nau kusi sofongaˈinia goˈo ta ru faˈasi
kamu fuana ˈafilamuˈa.
21 Fuana Jiu ki, ma fuana na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, nau ku fata totongaˈi
fuada ˈiri kira ke abula faˈasia taˈangaˈa
kira ki, ma kira ke abula ˈuana God, ma
kira ke faˈamamana ana na Aofia sa Jesus.

22 “Bore ma duˈungana nau ku
roˈosulia na Anoˈi ru Abu, nau ku leka
ˈuana ˈi Jerusalem, ma noaˈa nau kusi
saiana tae neˈe ke baˈa fuli fuaku ˈi
neˈeri.
23 Ma ana na fanoa ki taˈifau neˈe nau
ku dao ani, na Anoˈi ru Abu ka saea
fuaku nai baˈa dao toˈona ˈafitaˈiˈanga,
ma nai baˈa tua ˈi saena luma ni lokafo ˈi
Jerusalem.
24 Bore ma nia leˈa goˈo ˈana. Noaˈa
naisi ˈabera goˈo sulia ru neˈe ke fuli
fuaku, si diˈia nau ku faˈasuia nama
na raoˈa neˈe na Aofia sa Jesus nia
kwatea fuaku. Ma na raoˈa neˈeri neˈe
faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa sulia
na kwaiˈofeˈanga God fuana na ngwae ki
taˈifau.

25 “Ma nau ku liliu ˈi safitamuˈa taˈifau
faˈinia na alaˈanga sulia ˈInotoˈanga God.
Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku saiana noaˈa
kamu kasi baˈa lisi nau laˈu.
26 Bore ma nau ku sae madako naˈa ana
fuamuˈa ˈi taˈena neˈe, diˈia ta ngwae
bore ˈana amuˈa neˈe noaˈa kasi toˈo
ana na mauriˈa faolu faˈasia God, nau ku
sulitalaˈa faˈasia, ma noaˈa laˈu na ˈabera
ˈanga nau fuana.
27 Osiˈana noaˈa nau kusi sofongaˈinia
goˈo ta ru ni faˈarongolamuˈa ˈani sulia
na kwaiogaiˈanga God ki fuaka.
28 Ta neˈe kamuˈa ngwae faˈinaˈonaˈo
ki, kamu ke lia suli kamu talamuˈa, ma na
ngwae ki neˈe na Anoˈi ru Abu alua fuana
muke lia sulida. Muke lia sulia na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana God, diˈia na
ngwae lia sulia na sipsip ki neˈe lia sulida.
God ka folida ˈani na maelana na Ngela
nia talana.

29 Nau ku saiana buri ˈana nau ku leka,
ti ngwae faˈamanata rora kike baˈa leka
maˈi, ma kike takalongaˈinia na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki, diˈia na kui
kwasi ki neˈe saungia na sipsip ki.
30 Kaidaˈi ke baˈa dao maˈi neˈe ti
ngwae ana fikuˈa kamu kike baˈa sokea sa
tai faˈida neˈe faˈamamana ˈuana lekaˈa
sulida.
31 Muke lialia, ma muke manata toˈona
sulia uulu faˈi ngali ki, sulia asoa ma na
rodo, nau ku faˈamanata kamu, sui bore
ˈana saena ˈafitaˈiˈanga ma na angiˈa.
32 “Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku kwate
kamu naˈa fuana God, fasi ˈiri nia
ka lia suli kamu. Ma manata toˈona
alaˈanga sulia kwaiˈofeˈanga leˈa nia.
Osiˈana alaˈanga neˈeri nia bolo fuana
faˈangasingasilamuˈa ma ka kwatea na ru
leˈa neˈe God nia toˈo ana fuana na ngwae
nia ki taˈifau.
33 Ma kamu ka sai logo ana, noaˈa
nau kusi oga goˈo ta mani, nama ta toro
faˈasia ta ngwae aumulu.
34 Ma kamuˈa taˈifau goˈo kamu saiana
neˈe nau ku rao ˈani na ro lima nau ki,
fasi ˈiri nau ku ˈafia nauˈa ma kwaima
nau ki kaidaˈi kamiˈa boˈoboˈo.
35 Nau ku faˈataˈinia taˈifau naˈa
fuamuˈa ˈani raoˈa ngasingasiˈa ˈunaˈeri,
kulu saiana kulu ka ˈafia na ngwae neˈe
kira ngwataˈutaˈu ki. Muke manata
toˈona na alaˈanga ba na Aofia kia sa
Jesus nia saea, ‘Na ngwae neˈe nia kwate
ru, nia saeleˈa ka doe liufia na ngwae neˈe
nia ngalia ru.’ ”
36 Kaidaˈi sa Paul nia alaˈa ka sui, nia
ka bobo uruuru, ma ka foˈo faˈi kira.
37 Ma kiraˈa taˈifau goˈo kira ka angi
kaidaˈi kira lolofafia sa Paul, ma kira ka
nonoˈia.
38 Ma kira ka kwaimanatai liu sulia
nia saea noaˈa kira kasi baˈa lisia laˈu.
ˈUnaˈeri goˈo ma kira ka leka faˈinia
ˈuana saena na faka.

21

Sa Paul leka ˈuana ˈi Jerusalem

1 Kami olioli ada ka sui, kami ka taˈelia
naˈa na faka, ma kami ka leka naˈa.
Kaidaˈi neˈe kami toˈofolo naˈa, kami ka
dao ana bubunga ˈi Kos. Sui ana ruana
asoa, kami ka dao ana bubunga ˈi Rodes.
Ma kami ka leka kwau ˈuana fanoa ˈi
Patara faˈasia ˈi neˈeri.
2 ˈI neˈeri, kami ka dao toˈona na faka
neˈe ke leka ˈuana abaˈi kula ˈi Fonisia
saena ˈi Siria. Sui kami ka taˈelia na faka
neˈeri, ma kami ka leka laˈu.
3 Kami ka liu ana kula neˈe kami
lia kwau ma kami ka lisia bubunga ˈi
Saeprus. ˈUnaˈeri kami ka gali ˈi bali toli,
kami ka leka ˈuana abaˈi kula ˈi Siria.
Kami ka koso ˈi sara ana fanoa ˈi Taea,
kula neˈe faka kami faˈakosoa na ludaˈa
ki ana.
4 Ma ˈi neˈeri kami ka dao toˈona ti
ngwae neˈe kira faˈamamana ki, ma kami
ka tua faˈinida sulia fiu asoa ki. Ma
osiˈana na Anoˈi ru Abu ka kwatea naˈa
manataˈanga fuada, kira ka fata ˈabera
ˈani sa Paul ˈiri noaˈa nia kasi leka laˈu
ˈuana Jerusalem.
5 ˈUnaˈeri bore ˈana, ma ana kaidaˈi
fuana lekaˈa kaimili, kami ka leka naˈa
ˈaimili. Ma na ngwae ki, faˈinia na ˈafe
kira ki, ma na ngela kira ki taˈifau goˈo
neˈe kira leka faˈi kaimili ˈuana ˈi fafona
asi. Kaidaˈi kami dao, kami ka bobo
uruuru, ma kami ka foˈo.
6 ˈUnaˈeri kami ka olioli ada ka sui,
kami fiˈi taˈelia na faka, ma kira ka oli
naˈa ˈadulu ˈi fanoa.
7 Sui kami ka leka faˈasia ˈi Taea, kami
ka dao ana fanoa ˈi Tolemais, kami ka lisia
ti ngwae neˈe kira faˈamamana, ma kami
ka tua faˈinida sulia taˈi asoa.
8 Ma ana ruana asoa, kami ka leka laˈu,
kami ka dao ana fanoa ˈi Sesarea. ˈI
neˈeri, kami ka tua ˈi luma sa Filip, na
ngwae neˈe rao ˈani faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈa Leˈa. Ma niaˈa ta ngwae
ana fiu ngwae ba kira filida ˈi Jerusalem
ˈuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae neˈe kira
faˈamamana ki.
9 Nia toˈo ana fai sariˈi ki, ma kira ka
faˈarongo logo ˈani fatalana God.
10 Ma kami tua ˈi neˈeri sulia bara asoa,
ma taˈi profet satana sa Agabus ka dao
maˈi faˈasia ˈi Judea.
11 Nia ka leka maˈi siaimili, ma ka
ngalia na foˈosae sa Paul fuana lobilana
liˈitana, ma ka firi fafia ˈani ro ˈae nia
ki talana faˈinia ro lima nia ki logo, sui
ka fata ˈuri, “Na Anoˈi ru Abu ka saea, na
ngwae niniˈa na foˈosae nia, na Jiu ki kira
ke baˈa firi ˈuri logo ana ˈi Jerusalem, sui

kira ke kwatea fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.”
12 Ana kaidaˈi kami rongoa na ru neˈeri,
kaimili faˈinia na ngwae neˈeri ki kami ka
ˈengoa sa Paul fasi ˈiri noaˈa nia kasi leka
ˈuana ˈi Jerusalem.
13 Bore ma nia ka olisi kaimili ka ˈuri,
“Faˈuta neˈe kamu ka angi ˈunaˈeri ma
muke kwate nau ku kwaimanatai? Nau
ku sasi akaˈu noaˈa laˈu fuana firiˈilaku
goˈo ˈana ˈi Jerusalem, bore ma ˈiri nai
mae logo duˈungana na Aofia sa Jesus.”
14 Ma sulia kami kasi bolo goˈo fuana
rokisilana manatana sa Paul, ˈunaˈeri
bore ˈana kami ka fata naˈa ˈaimili ˈuri,
“Nia leˈa, alaˈania na kwaiogaiˈanga God
ka fuli naˈa ˈana.”
15 Buri ˈana kami tua ˈi neˈeri sulia
bara asoa, kami ka sasi akaˈu naˈa ana
ru kaimili ki, kami ka leka naˈa ˈuana ˈi
Jerusalem.
16 Ma ti fafarongo logo faˈasia Sesarea
kira leka faˈi kaimili, ma kira ka talaˈi
kaimili ˈuana luma ngwae neˈe kami
ke baˈa tua siana, satana sa Nason ng-
wae ˈi Saeprus, niaˈa ta ngwae neˈe eta
faˈamamana ˈua naˈa maˈi.

Sa Paul alaˈa faˈinia sa James

17 Kaidaˈi kami dao naˈa ˈi Jerusalem,
na ngwae neˈe kira faˈamamana ki kira
ka kwalo leˈa liu ana kaimili.
18 Ana ruana asoa, sa Paul ka leka
faˈi kaimili fuana lisilana sa James. Ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki taˈifau saena
fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe, kira tua
ˈi neˈeri.
19 Sa Paul ka fata leˈa leˈa fuada, sui nia
ka faˈarongo kira ˈani ru neˈe God nia
sasiˈi taˈifau ki ˈani raoˈa neˈe sa Paul
sasiˈi safitana na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki.
20 Ma ˈi buri ˈana kira rongoa niaˈa ka
sui, kira taˈifau goˈo kira ka baˈatafea
God. Sui kira ka fata ˈuri fuana sa Paul,
“Kwala ngwaefuta Paul, ˈoko lisia goˈo
ˈamu na ngwae ˈoro liu ana ngwae ˈi Jiu
ki kira faˈamamana, ma kira ka fuˈusi doe
goˈo ˈada ˈua ana taki sa Moses ki.
21 Kira rongoa neˈe ngwae ki fai fafiˈo,
osiˈana ˈoko faˈamanata na Jiu ki neˈe
kira tua ana maˈe fanoa ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, fasi ˈiri noaˈa kira kasi
roˈo laˈu sulia na taki neˈe sa Moses nia
kwatea, ma ˈoko saea fuada noaˈa kira
kasi ˈolo faˈataˈinia ana ngela kira ki, ma
noaˈa kira kasi sasi sulia na falafala kulu
Jiu ki.
22 Ma kira ka rongoa naˈa neˈe ˈoko dao
ˈi neˈe. Nia bolo faˈinia kuke faˈasaga
basi na manataˈanga rora niniˈa ˈi safi-
tana na ngwae faˈamamana ˈi Jiu ki.
23 ˈOke sasia tae neˈe kami saea fuamu.
Na fai ngwae ki kira tua ˈi neˈe, ma kira
fata alangaˈi fuana God.
24 ˈOke leka faˈi kira fuana
faˈasikasikaˈanga ˈi maana God saena
Luma Abu God, ma ˈoko foli fuana
faˈasikasikaˈanga neˈeri, fasi ˈiri kira ke
sufi gugurua na ifuda ka faˈataˈinia neˈe
kira faˈasuia naˈa na eta fataˈanga kira✡
fuana God. Diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri sulia
taki sa Moses, na ngwae ki taˈifau kira ke
baˈa saiana na ru neˈe kira rongoa neˈe
kira saea suliˈo ki, noaˈa kasi mamana,
bore ma ˈaeˈo bore ˈoko roˈosulia na taki
sa Moses ki.
25 “Ma fuana na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki neˈe kira faˈamamana, kaimili
kerekere fuada taˈifau naˈa, ma kami
ka faˈarongoda ˈani na liaˈi ngwae neˈe
kami alafafia: Noaˈa kira kasi ˈania na
fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana mala-
mala god neˈe kira foˈosia, ma noaˈa kira
kasi ˈania ˈabu nama noaˈa ta ru ˈaeˈaela
neˈe kira liˈoa, ma kira ka lia suli kira
faˈasia kakabaraˈanga.”
26 Sa Paul alafafia na liaˈi ngwae neˈeri,
ma ana ruana asoa, nia ka leka naˈa
faˈinia na fai ngwae neˈeri ki, ma ka
faˈasikasika faˈinida. Sui nia ka leka
saena Luma Abu God, ka faˈarongoa na
fata abu ˈani na kaidaˈi faˈuta neˈe na fiu
asoa fuana faˈasikasikaˈa ke sui ana, sui
mala kira fiˈi kwatea na kwaisuˈusiˈanga
kira ki.

Kira daua sa Paul

27 Ma kaidaˈi fiu asoa neˈeri ki karangi
sui, ti ngwae Jiu maˈi faˈasia abaˈi kula
ˈi Asia, kira ka lisia sa Paul saena Luma
Abu God. Ma kira ka bo ˈi burina naˈa na
ngwae ki, ma kira ka daua sa Paul.
28 Ma kira ka rikoko kira ka ˈuri, “Ng-
wae ana ˈi Israel! Muke kwaiˈafi maˈi

✡ **21:24** Nambas 6:1-21

aimili! Na ngwae neˈe nia liufia naˈa
fanoa ki taˈifau fuana faˈamanatalana
ngwae ki fuana maladalafa lana ngwae
ˈi Jiu ki, ma faˈinia maladalafa lana na
taki sa Moses ki faˈinia na Luma Abu neˈe.
Ma ana kaidaˈi neˈe, nia ka talaˈia ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki ˈuana saena Luma
Abu neˈe, ma kira ka faˈasua na kula abu
neˈe!”
29 Kira saea ru neˈe, osiˈana neˈe kira
lisia sa Trofimus na ngwae ˈi Efesus nia
tua faˈinia sa Paul ˈi neˈeri ˈi Jerusalem
ana asoa etaeta, ma kira ka fia fasi sa Paul
nia talaˈia ˈuana saena Luma Abu God.
30 Ma na sua ngalungaluˈanga ka tataˈe
saena fanoa ˈi Jerusalem taˈifau, ma na
ngwae ki kira ka afaˈiriˈiri maˈi taˈifau,
ma kira ka daua sa Paul, ma kira ka
taraˈeˈeoˈa ana ˈuana ˈi maa faˈasia
saena Luma Abu God. Ma ˈunaˈeri goˈo
na sina maa ki ana Luma Abu neˈeri, kira
ka fono naˈa.
31 Kaidaˈi neˈe ngwae ki kira oga kike
saungia sa Paul, ti ngwae kira ka kwate
alaˈanga fuana ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa
ˈi Rom, osiˈana na sua ngalungaluˈanga
doe neˈeri ka liu saena fanoa ˈi Jerusalem.
32 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈinotoˈa
nia rongoa na ru neˈeri, nia fiˈi leka, ma
ka talaˈia ti ngwae ana ofoˈa nia ki faˈinia
na ngwae faˈinaˈonaˈo kira ki, kira ka
leka ˈaliˈali ˈuana kula neˈe ngwae ki kira
fiku ana. Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae
ki kira lisia naˈa ngwae ˈinotoˈa neˈeri
faˈinia na ngwae ofoˈa nia ki, kira fiˈi
mamalo faˈasia na kwaˈilana sa Paul.
33 Kaidaˈi na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka
dao naˈa, nia ka leka siana sa Paul, ma ka
daua. Sui nia ka saea fuana ngwae nia ki
ˈiri kira ka firi fafia ˈani ro kwalo sene ki.
Sui nia ka saefiloa ngwae ki ka fata ˈuri,
“Sa tai niniˈa ngwae neˈe, ma ru taˈa tae
neˈe nia sasia?”
34 Ma na ngwae ki kira ka saea na
alaˈanga ˈoro matamata kwailiu ki, na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka kina naˈa tae neˈe
kira saetaˈa fuana sa Paul duˈungana. Ta
neˈe nia ka saea naˈa fuana ngwae ana
ofoˈa nia ki, ˈiri kira ke ngalia sa Paul,
kira ke alua saena luma na ngwae ana
ofoˈa ki neˈe kira tua ana.
35 Ma na ngwae ana ofoˈa ki kira ka
talaˈia ˈuana ˈaena sinamaa ana luma
neˈeri, ma kira ka ngalia ˈi langi, osiˈana
neˈe ngwae neˈeri ki kira sua ngalungalu
ka doe liu.
36 Ma na Jiu ki kira ka lalili faˈinia na
akoˈa kira ka ˈuri, “Saungia ke mae lala
kwa! Saungia ke mae lala kwa!”

Sa Paul fata suˈusi nia talana

37 Ana kaidaˈi neˈe ngwae ana ofoˈa ki
kira sasi akaˈu fuana ruˈungaˈa ˈi luma
faˈinia sa Paul, nia ka fata ˈuri fuana
ngwae ˈinotoˈa neˈeri, “Nau ku oga nai
saea taˈi ru fuamu kwala araˈi kwa.”
Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka saefiloa
ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoko saiana alaˈanga ˈi
Grik?
38 ˈUnaˈeri ma ˈaeˈo noaˈa laˈu na
ngwae ba ˈi Ejipt ba ana kaidaˈi ba sui
naˈa toli ba ˈoko tatabula na fuˈanga doe,
ma ˈoko talaˈia naˈa fai toˈoni ngwae ki,
ma kira ka leka ˈuana saena abaˈi kula
kwasi faˈinia na sele ni ofoˈa kira fuana
fuˈanga?”
39 Sui sa Paul ka olisia ka ˈuri “Noaˈa!
Nauˈa na ngwae Jiu lala, nau ku futa ˈi
Tarsus fanoa ˈinotoˈa ˈi Silisia. Nau ku
oga ˈoke alaˈani ˈiri nau ku alaˈa basi
fuana ngwae neˈe ki.”
40 Goˈo na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka
alaˈania, ma sa Paul ka uu ˈi maana luma
neˈeri ˈi lifua, ma ka faˈataˈi ˈani limana
ma ka nene fafia na ngwae ki. Ana kaidaˈi
kira tua aroaro, sa Paul ka alaˈa fuada
ˈani alaˈanga ngwae Jiu ka ˈuri,

22

1 “Ngwaefuta nau kina faˈinia kamuˈa
na maˈa nau ki, muke fafarongo nau basi
niniˈa nau ku ili fata ni suˈusilaku faˈasia
na ru neˈe kamu fai fafi nau ˈani!”
2 Kaidaˈi kira rongoa nia fata ˈani
alaˈanga ngwae Jiu, kira ka tua aroaro
taˈifau, ma sa Paul ka alaˈa laˈu ka fata
ˈuri,
3 “Nauˈa na ngwae Jiu, ma nau ku
futa ˈi Tarsus na maˈe fanoa saena abaˈi
kula ˈi Silisia, ma nau ku doe maˈi ˈi
Jerusalem kaidaˈi nau ku saesaeˈe ru
siana sa Gamaliel. Ma nia ka faˈamanata
leˈa liu aku ˈani sasiˈa sulia na taki neˈe
sa Moses kwatea maˈi fuana koˈo kia ki,
ma nau ku oga logo sasilana na tae ki
neˈe God nia oga, diˈia logo neˈe kamu
oga sasilana naˈa ˈi taˈena.

4 Ma nau ku faˈakaisia logo na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus, ma
nau ku saungida. Nau ku daua logo na
ngwae ki, ma na kini ki, ma nau ku aluda
saena luma ni lokafo.
5 Na ˈingataˈi fata abu, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo kulu ki, kira saiana na ru
niniˈa nau ku fata sulia nia mamana. Ma
kira keresia naˈa ru ki fuana na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana na Jiu ki ˈi Damaskas,
ma kira ka kwatea fuaku, fasi ˈiri nau
ku ngalia fuada. Ma kira ka alaˈani nau
fasi ˈiri nai lulu ˈuana na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus ki ˈi neˈeri, fasi
ˈiri nai dauda, ma nai firi fafida, ma nai
oli maˈi faˈinida ˈuana ˈi neˈe Jerusalem,
fasi ˈiri neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira
ke kwatea kwaˈikwaˈinga fuada.
6 “Ana kaidaˈi nau ku leka ma nau
ku dao karangia naˈa ˈi Damaskas bolo
faˈinia tofongana asoa, ngwano ma na
ngwabinabinaˈanga doe sina maˈi faˈasia
mamanga kalikali nau.
7 Ma nau ku ˈasi ˈi ano, ma nau ku
rongoa na lingalingaˈi ru fata ˈuri fuaku,
‘Saul ˈae, Saul ˈae, faˈuta neˈe ˈoko
faˈakaisi nau?’
8 Sui nau ku fata ˈuri fuana, ‘Araˈi kwa,
ˈaeˈo sa tai neˈana?’ Ma na lingalingaˈi
ru neˈeri ka olisi nau ka fata ˈuri, ‘Nauˈa
sa Jesus ngwae ˈi Nasaret niniˈa ˈoko
faˈakaisi nau.’
9 Ma na ngwae neˈe kira leka faˈinau ki,
kira lisia na ngwabinabinaˈanga neˈeri,
ma noaˈa kira kasi rongo goˈo na lingana
ngwae neˈe ka alaˈa faˈinau.
10 Ma nau ku saefiloa, nau ku ˈuri,
‘Aofia ˈae, tae neˈe nai baˈa sasia?’ Ma
na Aofia ka olisi nau ka fata ˈuri, ‘ˈOke
tataˈe, ˈoko leka ˈuana ˈi Damaskas. Ma
kika faˈarongo ˈoe ˈani ru neˈe nau ku
naia fuana ˈoke sasiˈi.’
11 Ana kaidaˈi neˈeri, na maaku ka rodo,
osiˈana na binabinalana ru neˈeri, ma na
ngwae neˈe kira leka faˈi nau, kira ka dau
ana limaku, ma kira ka talaˈi nau ˈuana
ˈi Damaskas.
12 “Ma taˈi ngwae nia tua ˈi Damaskas
satana sa Ananias, nia na ngwae neˈe
fuˈusi doe ana God, ma ka roˈosulia na
taki kiaˈa Jiu ki, ma na ngwae Jiu ki
taˈifau neˈe kira tua ˈi Damaskas, kira
fuˈusi doe liu ana.
13 Nia leka maˈi ka uu siaku, ka fata
ˈuri, ‘Ngwaefuta nau Saul ˈae, ˈoke lia
naˈa!’ Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo,
na maaku ka lia naˈa, ma nau ku lisia
naˈa.
14 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, ‘God
koˈo kia ki nia fili ˈoe, fasi ˈiri ˈoke saiana
na kwaiogaiˈanga nia ki, ma ˈoko lisia
na Ngwae ni Rao ˈOloˈolo nia, ma ˈoko
rongoa naˈa lingana.
15 Ma ˈoke baˈa faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa sulia fasi ˈiri ˈoke
faˈarongoa na ngwae ki sulia na ru neˈe
ˈoko lisia ma ˈoko rongoa.
16 ˈUri ma na tae laˈu neˈe ˈoko ma-
sia? Tataˈe naˈa, ˈoke siuabu, ma ˈoke
foˈosia na Aofia, ˈiri nia ke rufuanata ana
taˈangaˈa ˈoe ki.’
17 “Sui nau ku oli laˈu ˈuana ˈi
Jerusalem, ma ana kaidaˈi nau ku foˈo
saena na Luma Abu God, nau ku lisia na
faˈataˈinga,
18 ma nau ku lisia na Aofia, ma nia ka
fata ˈuri fuaku, ‘ˈOke leka likotaˈi faˈasia
ˈi Jerusalem, osiˈana na ngwae neˈe ki
noaˈa kira kasi faˈamamana ana fatalamu
suli nau.’
19 Ma nau ku fata ˈuri, ‘Aofia ˈae, kira
sai goˈo ˈada ana ba nau ku leka saena
luma fuana foˈongaˈa ki, ma nau ku daua
na ngwae neˈe kira faˈamamana amu ki,
ma nau ku ulasida logo.
20 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira
saungia naˈa sa Stefen, na ngwae neˈe ka
faˈarongo ˈaniˈo, nau ku tua logo ˈi neˈeri,
ma nau ku alafafia na ru neˈe kira sasia
ana, ma nau ku kwaiˈafi fuana liaˈa sulia
na toˈongi fafo kira ki.’
21 Sui na Aofia ka fata ˈuri fuaku, ‘ˈOke
leka, osiˈana nai baˈa asungaˈi tau mala
amu siana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki.’ ”
22 Na ngwae ki kira fafarongoa sa Paul
leleka nia ka saea goˈo na ru neˈe sulia na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Ma kaidaˈi
kira rongoa na ru neˈeri, kira fiˈi rikoko
kira ka ˈuri, “Kamu ke ngalia kwau muka
saungia! Noaˈa nia ˈiri totolia neˈe ka
mauri!”
23 Kira ri, ma kira ka kwaikarui ˈani na
ifi kira ki, ma kira ka ˈui ˈani gegeo ana
ano ki saena mamanga, osiˈana neˈe kira
saetaˈa liu.

24 Ma na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ˈi
Rom, nia ka saea fuana ngwae nia ki ˈiri
kira ka talaˈia sa Paul ˈi luma, ma ka
saea kira ka ulasia, ˈiri kira ke dao toˈona
duˈungana tae neˈe kwate ma Jiu ki kira
ka rikoko fuana ˈunaˈeri.
25 Bore ma kaidaˈi kira firiˈia sa Paul
fuana ulasilana, nia ka fata ˈuri fuana
taˈi ngwae ana ofoˈa, “Nia bolo goˈo ˈana
saena taki kia ki ˈi Rom fuana muke ulasi
nau, na ngwae ˈi Rom neˈe noaˈa kamu
kasi matalangaˈi nau ˈua?”
26 Kaidaˈi neˈe ngwae ana ofoˈa neˈeri
ka rongoa na ru neˈeri, nia ka leka siana
ngwae ˈinotoˈa nia, ma ka saefiloa ka ˈuri,
“Tae niniˈa ˈoko sasia kwa? Na ngwae
loˈoko niaˈa na ngwae ˈi Rom!”
27 ˈUnaˈeri na ngwae ˈinotoˈa neˈeri
ka leka siana sa Paul, ka fata ˈuri,
“Faˈarongo nau basi, ˈuri ma ˈaeˈo na
ngwae ˈi Rom niniˈa?”
Sui sa Paul ka olisia ka ˈuri, “ˈIu.”
28 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka fata
ˈuri, “Nauˈa na ngwae ˈi Rom logo,
duˈungana nau ku foli ˈani mani doe.”
Ma sa Paul ka olisia ka ˈuri, “Nau neˈe
ngwae ˈi Rom, osiˈana nau ku futa ana
ngwae ˈi Rom.”
29 Ma na ngwae neˈe kira uu karangia
fuana kwaˈilana ma saefilolana, kira ka
dudu faˈiburi faˈasia. Ma na ngwae
ˈinotoˈa neˈeri logo, kaidaˈi nia saiana
neˈe sa Paul niaˈa na ngwae ˈi Rom, nia
ka maˈu, osiˈana nia firi fafia ˈani kwaloˈi
sene ki.

Sa Paul uu ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae loko ˈi ru Jiu ki

30 Sui na ngwae ˈaˈana ana ofoˈa, nia
oga ka sai leˈa ana tae neˈe Jiu ki kira fai
fafia sa Paul ˈani. Ta neˈe ana ruana asoa,
nia ka kwatea na ngwae nia ki, fasi ˈiri
kira ke kanusua naˈa kwalo ki faˈasia sa
Paul, ma ke kwatea alaˈanga fuana fata
abu doe ki ma na fikutaˈi ngwae loko ˈi ru
Jiu ki ˈiri kira ke fiku. Sui nia ka talaˈia
kwau sa Paul, ma ka faˈauua ˈi naˈona
na fikutaˈi ngwae loko ˈi ru neˈeri kaidaˈi
neˈe kira fiku.

23

1 Ma sa Paul ka bubu teˈeteˈe naˈa
fuana ngwae faˈi naˈonaˈo neˈeri ki neˈe
kira fiku, ka fata ˈuri, “Ngwaefuta nau
kina ˈi Israel, nau ku faˈa ˈinotoˈa God,
ma ˈani na liaku taˈifau, nau ku saiana na
maurilaku nia leˈa ka leleka ka dao ana
faˈi asoa taˈena.”
2 Kaidaˈi sa Paul nia fata ˈunaˈeri, na
ˈingataˈi fata abu sa Ananias ka saea
fuana ngwae neˈe kira uu karangia sa
Paul ˈiri kira ka fida fafia kwakwana.
3 Ma sa Paul ka fata ˈuri fuana, “God
nia ke baˈa fidaliˈo, ˈoko diˈia ta ˈodoa ba
kira rafua ka kwao fuana sofongaˈilana
na bulibuli ki. ˈOko tua ˈi neˈe logo fuana
na matalangaˈi laku ˈani na taki sa Moses
ki. Ma ˈaeˈo bore, ˈoe kosi roˈo goˈo sulia
na taki neˈe ki kaidaˈi neˈe ˈoko saea kika
fidali nau!”
4 Ma na ngwae neˈe kira uu karangia sa
Paul, kira rongoa, kira ka fata ˈuri fuana,
“ˈOko fata taˈa ana ngwae ˈingataˈi fata
abu God kwa!”
5 Ma sa Paul ka olisida ka ˈuri, “Ng-
waefuta nau kina ˈi Israel, kwaimanatai,
noaˈa nau kusi saiana neˈe niaˈa na
ngwae ˈingataˈi fata abu. Osiˈana na
Kerekereˈa Abu nia saea, ‘Noaˈa ˈoe kosi
fata taˈa ana na ngwae ˈinotoˈa kamu.’ ”
6 Ma kaidaˈi sa Paul ka lisia ti ai ana
fikutaˈi ngwae loko ˈi ru neˈeri ki neˈe
Sadusi ki, ma ti ai ada neˈe Farasi ki,
nia ka fata doe fuana fikuˈa neˈeri ka
ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈi Israel, nauˈa
na Farasi, na ngela na Farasi ki. Ma
kira ka matalangaˈi nau naˈa, osiˈana
nau ku faˈamamana na ngwae neˈe kira
mae ki, God ke baˈa taˈeda laˈu ˈuana na
mauriˈa!”
7 Ma ana kaidaˈi nia saea na alaˈanga
neˈeri ki, na Farasi ki ma na Sadusi ki,
kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga, ma na
fikuˈa neˈeri kira ka toˈolangaˈi kira ana
ro fikutaˈi ngwae ki.
8 Kira toˈolangaˈinida, osiˈana na
Sadusi ki kira saea diˈia ngwae mae,
ˈafitaˈi kira ka mauri laˈu, ma kira saea
noaˈa goˈo ta ˈainsel, ma ka noaˈa logo
ta anoˈi ru. Bore ma na Farasi ki kira ka
faˈamamana ana uulu ru neˈeri ki.
9 Ma na akoˈa fiˈi doe fuada kwailiu,
ma ti ngwae faˈamanata ana taki ki neˈe
kira Farasi ki logo, kira uu, ma kira ka
fata ngasingasiˈa liu kira ka ˈuri, “Noaˈa
kaimili kasi dao goˈo toˈona tae neˈe rora

ana ngwae neˈe! Bore ma sali na anoˈi ru nama ta ˈainsel taka niniˈa fata ˈania.”

10 ˈUnaˈeri, ma na kwaingilongiloiˈanga doe liu ka tataˈe, ma na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa, nia ka maˈu ˈasu ˈubani kira kata saungia sa Paul. Ma nia ka saea fuana ngwae ki ana ofoˈa ki, kira ka leka siana fikuˈa neˈe fasi ˈiri kira ke talaˈia sa Paul faˈasi kira ˈuana saena luma ngwae ana ofoˈa ki.

11 Sui ka rodo naˈa maˈi na Aofia ka uu siana sa Paul ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu. ˈOke fata falataliˈa naˈa suli nau neˈe ˈi Jerusalem, ma ˈoke baˈa sasi logo ˈunaˈeri ˈi Rom.”

Kira lokoˈi ru fuana saungilana sa Paul

12 Ma ˈi ˈofodangi ti ngwae ana Jiu ki kira ka fiku, ma kira ka lokoˈi ru fuana saungilana sa Paul. Ma kira ka fata alafu noaˈa kira kasi ˈania ta fanga, ma noaˈa kira kasi kwaˈufia ta kafo, leleka ka dao ana kaidaˈi kira ke saungia sa Paul.

13 Sali nia bolo faˈinia fai akwala ngwae ma ka tarenga neˈe kira saungaˈi fiku ana manataˈanga neˈeri.

14 ˈUnaˈeri na ngwae neˈeri ki, kira ka leka siana fata abu doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira ka fata ˈuri, “Kaimili fata alafu noaˈa kami kasi ˈania ta fanga leleka kami ke saungia nama sa Paul.

15 ˈUnaˈeri ma kaumulu faˈinia na ngwae saena fiku taˈi ngwae lokoˈi ru ki, kamu ka kwate alaˈanga fuana ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ki ˈi Rom, fasi ˈiri kira ke talaˈia maˈi sa Paul faˈi kamu. Kamu ka sokeˈe saea kamu oga muke rongo leˈa ana ti alaˈanga laˈu sulia. Bore ma kaimili ke baˈa sasi akaˈu fuana saungilana kaidaˈi nia ke baˈa dao karangi naˈa maˈi.”

16 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na ngwai sa Paul nia rongo sulia na lokoˈi ru ˈanga neˈeri, nia leka ˈi luma na ngwae ana ofoˈa ki, ka faˈarongoa ˈani sa Paul.

17 Kaidaˈi sa Paul nia rongoa, nia ka saea maˈi taˈi ngwae ana ofoˈa, ka fata ˈuri fuana, “ˈOke talaˈia kwau na ngwae ˈalako neˈe siana na ngwae ˈinotoˈa ˈoe, osiˈana nia oga ka saea taˈi ru fuana.”

18 Sui na ngwae ana ofoˈa neˈe ka talaˈia na ngwae ˈalako neˈeri siana ngwae ˈinotoˈa kira, ka fata ˈuri, “Na ngwae ba nia tua saena luma ni lokafo ba satana sa Paul neˈe sae nau ku talaˈia maˈi ngwae ˈalako neˈe siamu, osiˈana nia oga saelana taˈi ru fuamu.”

19 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka dau ana limana na ngwae ˈalako neˈeri ka talaˈia ka taˈi tau kwau, ma ana kaidaˈi taˈifili kera, nia ka fata ˈuri, “Tae neˈe ˈoko oga ˈoke faˈarongo nau ˈani?”

20 Sui na ngwae ˈalako neˈeri ka fata ˈuri fuana, “Ti ngwae Jiu, kira alafafia ka sui naˈa, sali rorodo kike leka maˈi kike gani ˈoe ˈiri ˈoke talaˈia sa Paul laˈu ˈuana na kula neˈe fikutaˈi ngwae lokoˈi ru ki kira fiku ana, fasi ˈiri kike dao mamana toˈona tae ki neˈe nia sasiˈi.

21 Bore ma noaˈa ˈoe kosi roˈosulida, osiˈana fai akwala ngwae ma ka tarenga neˈe kira ago masia fuana saungilana. Osiˈana kira alafu ˈato liu mala fuana noaˈa kira kasi fanga, ma noaˈa kira kasi kwaˈu, leleka kira ke saungia sa Paul. Ma kira sasi akaˈu naˈa, ma na ru neˈe kira masia goˈo neˈe na fatalamu.”

22 Sui na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka fata ˈuri fuana ngwae ˈalako neˈeri, “Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa ˈani ta ngwae neˈe ˈoko faˈarongo nau ˈani na ru neˈe.” Sui nia ka kwatea ka leka naˈa ˈana.

Kira kwatea sa Paul siana sa Feliks na ngwae gwaungaˈi

23 Sui naˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae ana ofoˈa ki, nia ka saea maˈi ro ngwae kira doe ˈi olofana, ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Koroˈo ke sasi akaˈu ana ro talangaˈi ngwae ana ofoˈa ki fuana lekaˈa ˈuana fanoa ˈi Sesarea, faˈinia fiu akwala ngwae fuana lekaˈa fafona hos ki, ma ro talangaˈi ngwae ki neˈe kira dau ana sua ki, kira ka sasi akaˈu fuana lekaˈa ana sikona agi rodo saena rodo ˈi taˈena.

24 Kamu ke alua ti hos fuana sa Paul ˈiri ke taˈe ˈi fafoni, ma kamu ke folo leˈa ˈafia, ma kamu ke talaˈia siana sa Feliks na ngwae gwaungaˈi.”

25 ˈUnaˈeri na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ka keresia naˈa alaˈanga fuana sa Feliks ka ˈuri,

26 “Nauˈa sa Kladius Lisias, nau ku
kerekere kwau fuamu ˈoe na ngwae
ˈinotoˈa sa Feliks. Nau ku alaˈa basi faˈi
ˈoe.
27 Na Jiu ki kira daua naˈa ngwae
neˈe, ma kira ka karangi saungia. Kaidaˈi
nau ku dao toˈona nia na ngwae ˈi Rom,
nau ku leka faˈinia ngwae ana ofoˈa nau
ki, kami ka laua niaˈa faˈasida.
28 Ma osiˈana nau ku oga nai saiana
tae neˈe kira fai fafi nia ˈani, nau ku
talaˈia siana na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru
Jiu ki.
29 Sui nau ku dao toˈona noaˈa nia
kasi sasia goˈo ta ru neˈe bolo fuana kira
ka saungia nama kira ka alua saena luma
ni lokafo. Na fai fafilana kira sasi goˈo
ˈada sulia na taki kira ki talada.
30 Ma kaidaˈi nau ku rongoa Jiu ki
kira ˈolea naˈa fuani oro fuana saungi-
lana, nia neˈe nau ku manata ˈuana
kwatelana kwau siamu. Ma nau ku
faˈarongoa naˈa ngwae ki neˈe kira
fai fafia ˈiri kira ke matalangaˈinia ˈi
naˈomu, osiˈana ˈaeˈo naˈa neˈe na ng-
wae gwaungaˈi.”

31 Sui na ngwae ana ofoˈa ki kira ka sasi
naˈa sulia na tae neˈe ngwae ˈinotoˈa kira
saea. Ma kira ka talaˈia sa Paul ana faˈi
rodo neˈeri leleka kira ka dao ana fanoa
ˈi Antipatris.
32 Ma ana ruana asoa, na ngwae ana
ofoˈa ki neˈe kira fali ˈani ˈaeda, kira ka
oli ˈuana luma kira ˈi Jerusalem. Ma na
ngwae ana ofoˈa neˈe kira leka fafona hos
ki, kira ka daofaˈi liu faˈinia sa Paul.
33 Kira talaˈia ka dao ana fanoa
ˈi Sesarea, ma kira ka kwatea naˈa
kerekereˈa baera fuana sa Feliks na ng-
wae gwaungaˈi, ma kira ka faˈasia naˈa
sa Paul siana.
34 Ana kaidaˈi neˈe ngwae gwaungaˈi
neˈe nia toˈomani na kerekereˈa neˈeri ka
sui, nia ka saefiloa sa Paul ˈuana na abaˈi
kula ˈi faˈi neˈe nia futa ana. Kaidaˈi nia
dao toˈona nia leka maˈi faˈasia Silisia,
35 nia ka fata ˈuri, “Nai baˈa rongo ˈoe
ana kaidaˈi ngwae neˈe kira fai fafiˈo ki
kika ka dao maˈi.” Sui nia ka kwatea na
ngwae ana ofoˈa nia ki kira ka folo leˈa
ˈusia sa Paul saena luma gwaroa neˈe sa
Herod saungaˈinia.

24

Na Jiu ki kira fai fafia sa Paul ˈi naˈona sa Feliks

1 Buri ˈana lima asoa ki sui, sa Ananias
na ˈingataˈi fata abu ka leka ˈuana fanoa
ˈi Sesarea faˈinia ti ngwae faˈinaˈonaˈo
ana Jiu ki, ma taˈi ngwae satana sa
Tertulus neˈe nia saiana na taki ki. Kira
leka maˈi ˈi naˈona sa Feliks na ngwae
gwaungaˈi, ma kira ka fai fafia sa Paul.
2 Sui kira ka saea maˈi sa Paul, ma sa
Tertulus ka talaˈae ana giosilana fuana sa
Feliks ka ˈuri, “Ngwae gwaungaˈi ˈae, na
kwaitalaˈiˈanga ˈoe ˈani liatoˈo ˈoko sasia
kulu ka toˈo ana aroaroˈanga sulia kala
kaidaˈi tau. Ma neˈe ˈoko sasia naˈa ru
ˈoro leˈa faolu ki fuamiˈa ngwae Jiu ki.
3 Ma kaimili taˈifau saeleˈa liu fuana ru
neˈeri ki, ma kami ka baˈatafe ˈoe liu.
4 Ma noaˈa nau kusi oga liu goˈo
ngalilana kaidaˈi keta ˈoe. Ma neˈe nau
ku ganiˈo fasi ˈiri ˈoko fafarongo basi
maˈi fuana na alaˈanga dokodoko kaimili
neˈe nau ku kwatea.
5 Kaimili dao toˈona ngwae neˈe
faˈasaetaˈa na ngwae ki. Nia saiana ka
sua ngalungalua na Jiu ki saena magalia
taˈifau, ma niaˈa ta ngwae ˈaˈana logo
ana fikutaˈi ngwae neˈe kira saeda ˈani,
‘Nasarene ki.’
6-7 Ma nia ka iliili logo ˈuana na
faˈasualana na Luma Abu God. Kaidaˈi
kami lisia ˈunaˈeri, kami ka daua. Ma
kami ka naia fuana matalangaˈilana sulia
na taki kami.*
8 ˈUnaˈeri sa Lisias ka kwatea fatalana
fuana sa tai faˈida neˈe ka toˈo ana ta
kwaigiosiˈanga kira ka leka maˈi siamu.
Diˈia ˈoko saefiloa na ngwae neˈe, ˈoke
baˈa dao toˈona ˈamu talamu na ru neˈe
kami fai fafia ˈani ki niˈi mamana.”
9 Ma na Jiu ki logo neˈe kira tua ˈi neˈe,
kira saea na ru neˈe sa Tertulus ka saea
nia mamana, ma kira ka alaˈa giosia logo
sa Paul.

Fataˈa ni kwaisuˈusiˈanga sa Paul ˈi naˈona sa Feliks

* **24:6-7** Ti kerekereˈa ˈua ˈadoa verse 7, “bore ma sa Lisias, na ngwae ˈinotoˈa ana fuani oro ki, neˈe leka maˈi ma ka lau balubaluˈa ana faˈasi kaimili.”

10 ˈUnaˈeri na ngwae gwaungaˈi neˈe sa
Feliks ka karumia sa Paul ˈiri ka alaˈa, ma
sa Paul ka fata ˈuri, “Nau ku saiana ˈoko
kwai matalangaˈi ˈi neˈe ka tau naˈa maˈi
sulia faˈi ngali ˈoro ki, ma nau ku saeleˈa
fuana na suˈusilaku ˈi naˈomu.
11 Nia ˈiri bolo ˈua faˈinia akwala ma
ro asoa buri ˈana neˈe nau ku leka ˈuana
ˈi Jerusalem fuana foˈongaˈa. Diˈia ˈoko
saefiloa na ngwae ki, ˈoke baˈa tala dao
ˈamu toˈona neˈe nau ku fata mamana.
12 Ma na Jiu ki noaˈa kasi dao goˈo
toˈoku neˈe nau ku kwaingenge faˈinia
ta ngwae saena Luma Abu God, nama
kira kasi dao toˈoku neˈe nau ku
alungaˈinia ti ngwae ˈi saena luma fuana
foˈongaˈa nama ana ta kula saena fanoa
ˈi Jerusalem.
13 Ma noaˈa kira kasi bolo goˈo
fuana kwatelana ta ru fuamu, ˈiri ˈoke
faˈamamana na tae ki neˈe kira fai fafi
nau ˈani.
14 Nau ku saea ru mamana fuamu: Nau
ku foˈosia God ba koˈo kami ki, ˈani dauˈa
sulia na ‘Tala ana Aofia’ neˈe ngwae
neˈeri ki kira saea noaˈa kasi mamana.
Ma nau ku faˈamamana ana ru ki taˈifau
neˈe sa Moses ma na profet ki kira keresiˈi
saena Kerekereˈa Abu.
15 Ma nau ku manata fitoˈo ana God
diˈia logo kiraˈa, neˈe God ke baˈa taˈea
na ngwae ki taˈifau faˈasia na maeˈa, na
ngwae leˈa ki ma na ngwae taˈa ki logo.
16 Ma nia neˈe kwatea nau ku sasi
ngangata ˈuana sasilana na ru leˈa ki, fasi
ˈiri noaˈa nau kusi ˈeke laˈu ˈi maana God
ma na ngwae ki.
17 “Ma buri ˈana nau ku leka faˈasia ˈi
Jerusalem sulia bara faˈi ngali, nau ku oli
laˈu maˈi ˈi neˈe fuana ngali maniˈa fuana
Jiu ki ma ˈuana kwaisuˈusiˈanga logo.
18 Ma ana kaidaˈi nau ku sasia na ru
neˈeri, neˈe kira ka lisi nau saena Luma
Abu God buri ˈana nau ku faˈasuia naˈa
raoˈa ana faˈasikasikaˈanga. Ma noaˈa
goˈo ta fikutaˈi ngwae faˈinau ana kaidaˈi
neˈeri, ma ka noaˈa goˈo ta ngaluˈa.
19 Bore ma ti Jiu faˈasia abaˈi kula ˈi
Asia neˈe kira tua neˈeri. Ma nia bolo
faˈinia kira ka leka logo maˈi ˈi naˈomu,
ˈiri kira ke giosi nau diˈia kira saiana ta
ru neˈe nau ku sasia ka rora.
20 Ma na ngwae neˈe ki, kira saiana
kaidaˈi kira giosi nau ˈi naˈona na fikutaˈi
ngwae lokoˈi ru kami Jiu ki, noaˈa kasi
dao goˈo toˈona ta ru neˈe nau ku sasia
ka rora.
21 Taˈi ru goˈo neˈe nau ku saea ˈi
neˈeri, sali neˈe ka faˈasaetaˈa ta bali ada
neˈe ˈuri, ‘Kaumulu matalangaˈi nau ˈi
taˈena, osiˈana na faˈamamanaˈanga nau
ana ngwae neˈe kira mae naˈa ki, kira ke
baˈa mauri laˈu.’ ”
22 Sui sa Feliks, ngwae neˈe sai leˈa naˈa
ana falafala sulia na Tala ana Aofia, nia ka
saea kira ka mango naˈa. Ma nia ka fata
ˈuri, “Kaidaˈi sa Lisias na ngwae ˈinotoˈa
ana ngwae ni ofoˈa ki ke dao maˈi, nai
baˈa faˈasuia na matalangaˈilamu.”
23 Ma nia ka saea fuana ngwae ana
ofoˈa neˈe tagi sulia sa Paul ˈiri nia kwate
ka sakadolaˈa fuana ana ti kaidaˈi, ma
ka alaˈania na kwaima nia ki saiana kike
maa toˈona, ma kike kwate ru goˈo ˈada
fuana.

Sa Feliks faˈinia ˈafe nia kira sailinga fatalana sa Paul

24 Ma buri ˈana bara asoa sui, sa Feliks
faˈinia ˈafe nia ˈi Drusila neˈe taˈi kini ˈi
Jiu, kera ka kwaiudui ˈuana sa Paul ˈiri
kera ke sailinga nia. Ma sa Paul ka fata
sulia na faˈamamanaˈanga ana sa Jesus
Christ.
25 Bore ma sa Paul ka fata logo sulia
na ˈoloˈoloˈa, ma ka saea neˈe ngwae ki
noaˈa kasi sasi sulia na kwaiogaiˈanga
taˈa ana nonida ki, ma ka fata logo sulia
faˈi asoa neˈe God ke baˈa matalangani na
ngwae ki taˈifau. Ma kaidaˈi kera rongoa
naˈa ru neˈeri ki, sa Feliks ka maˈu, ma
ka fata ˈuri, “ˈOke leka naˈa kwau ˈamu.
Nai baˈa saeˈo laˈu maˈi ana ta kaidaˈi
matamata neˈe masikwaˈa fuamu.”
26 Ana kaidaˈi neˈeri logo, nia ka fia fasi
sa Paul ka kwatea mani fuana. ˈUnaˈeri
neˈe nia ka ˈidufaˈi kwate alaˈanga fuana
ˈiri nia ka alaˈa faˈinia sulia kaidaˈi ˈoro
ki.
27 Buri ˈana ro faˈi ngali ki sui, sa
Porsius Festus ka leka maˈi ka talafuila sa
Feliks na ngwae gwaungaˈi neˈeri. Bore
ma osiˈana sa Feliks ka oga neˈe Jiu ki kira
ka saeleˈa faˈinia, noaˈa nia kasi alaˈani
sa Paul ka leka naˈa ˈana faˈasia saena
luma ni lokafo.

25

Sa Paul gani ˈuana lekaˈa siana tatalafaˈa doe ˈi Rom

1 Ma na uulu asoa ki ˈi buri ˈana sa
Festus ka dao maˈi ka gwaungaˈi ana
fanoa ˈi Sesarea, nia ka leka ˈuana ˈi
Jerusalem.
2 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka faˈarongo ˈani
na ru neˈe kira fai fafia ˈani sa Paul ki
fuana sa Festus.
3 Ma kira ka ˈengoa sa Festus ˈiri nia
ke kwatea sa Paul ˈuana ˈi Jerusalem,
osiˈana kira naia naˈa fuana saungilana
sulia tala.
4 Ma sa Festus ka olisi kira ka fata ˈuri,
“Sa Paul nia tua saena luma ni lokafo ˈi
Sesarea. Ma noaˈa kasi tau goˈo ma nai
baˈa oli ˈaliˈali logo ˈi neˈeri.
5 Diˈia nia sasia ta ru ka rora, kamu ke
kwatea ngwae faˈinaˈonaˈo kamu ki ˈiri
kike leka faˈinau ˈuana ˈi Sesarea ma kira
ke alaˈa giosia ˈi neˈeri.”
6 Sui sa Festus ka tua ˈi Jerusalem sulia
ta kwalu asoa nama ta akwala asoa laˈu,
sui nia ka oli ˈuana ˈi Sesarea. Aia, ma na
asoa ˈi buri ˈana, sa Festus ka leka ka tua
ana kula ni kwai matalangaˈinga, sui ka
saea kira ka baˈea maˈi sa Paul.
7 Ma ana kaidaˈi sa Paul nia dao, na Jiu
ki neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi Jerusalem,
kira ka uu kalia, ma kira ka fai fafia
ˈani ru ˈoro taˈa liu ki neˈe noaˈa kasi
mamana goˈo.
8 Bore ma sa Paul ka fata ˈani
suˈusilana, “Noaˈa nau kusi sasia goˈo ta
ru taˈa neˈe faˈalia na taki kami Jiu ki, ma
na Luma Abu God, nama na tatalafaˈa doe
ˈi Rom.”
9 Ma osiˈana sa Festus ka oga na Jiu ki
kira ka saeleˈa faˈinia, nia ka saefiloa sa
Paul ka ˈuri, “ˈOko oga ˈoke leka ˈuana ˈi
Jerusalem, fasi ˈiri nai matalangaˈi ˈoe ˈi
neˈeri ˈani na ru neˈe kira saea suliˈo?”
10 Sui sa Paul ka olisia ka ˈuri, “Kula
ni matalangaˈinga na tatalafaˈa doe ˈi
Rom alua niniˈa nau ku uu naˈa ana. ˈI
neˈe naˈa neˈe kula neˈe totolia mata-
langaˈilaku. Noaˈa nau kusi sasia goˈo ta
ru rora fuana ngwae ˈi Jiu ki. Ma ˈoko sai
leˈa naˈa ana taˈifau.
11 Diˈia nau ku ˈoia na taki ki ma ka
totolia neˈe ˈoke matalangaˈi nau fuana
maeˈa, noaˈa nau kusi gani ˈuana neˈe nai
tafi faˈasia. Bore ma na alaˈanga kira ki
neˈe kira fai fafi nau ˈani, noaˈa nia kasi
mamana, ˈirai ma nia ˈafitaˈi goˈo fuana
ta ngwae neˈe ka kwate nau fuada. Ma
nau ku gani ˈuana lekaˈa siana tatalafaˈa
doe ˈi Rom fuana matalangaˈilaku.”
12 ˈUnaˈeri sa Festus ka alaˈa faˈinia
na ngwae ki neˈe kira ˈafia faˈinia kwai
matalangaˈinga. Sui nia ka fata ˈuri fuana
sa Paul, “Osiˈana ˈoko gani ˈuana lekaˈa
siana na tatalafaˈa doe ˈi Rom, nia leˈa,
ˈoke baˈa leka siana.”

Sa Paul nia alaˈa fuana sa Agripa faˈinia ˈi Bernis

13 Buri ˈana bara asoa sui, sa Agripa
na tatalafaˈa faˈinia ngwaingwaena nia
ˈi Bernis, kera ka dao ˈi Sesarea ˈiri kike
maa toˈona sa Festus ma kika kwaloa.
14 Ana kaidaˈi kera tua ˈi Sesarea sulia
bara asoa neˈeri, sa Festus ka faˈarongoa
sa Agripa ˈani alaˈanga neˈe sulia sa
Paul. Nia ka fata ˈuri, “Taˈi ngwae kira
alua saena luma ni lokafo kaidaˈi neˈe sa
Feliks nia gwaungaˈi maˈi mala kaidaˈi
naisi dao ˈua.
15 Ma ana kaidaˈi nau ku leka kwau
ˈuana ˈi Jerusalem, na fata abu doe Jiu ki,
ma na ngwae faˈinaˈonaˈo kira ki, kika
alaˈa giosia, ma kira ka gani nau ˈiri nai
matalangaˈinia fuana saungilana.
16 Bore ma nau ku fata ˈuri fuada,
‘Noaˈa laˈu na falafala kami ngwae ˈi Rom
ki neˈe mike matalangaˈinia ta ngwae ˈi
naˈona neˈe nia fata suˈusia ˈi maana na
ngwae neˈe kira giosia ki.’
17 Ma kaidaˈi kira dao naˈa maˈi neˈe
ˈi Sesarea, nau ku likotaˈi ku tua fuana
rongolada ana kula fuana kwai mata-
langaˈinga ana ruana asoa, ma nau ku
saea maˈi ngwae ana ofoˈa ki kira ka
baˈea maˈi na ngwae neˈeri.
18 ˈUnaˈeri, na ngwae neˈe kira fai fafia
ki kira ka uu, ma noaˈa kira kasi fai fafia
goˈo ˈani ti ru taˈa neˈe nau ku fia fasi
kira ke baˈa saea.
19 Ru neˈe kira olisuˈusuˈu naˈa fafia
faˈinia neˈe fadalana na foˈosilana God
kira faˈinia taˈi ngwae neˈe satana sa
Jesus. Sa Jesus neˈeri nia mae naˈa, bore
ma sa Paul ka saea fasi nia mauri laˈu.

20 Ma osiˈana noaˈa nau kusi saiana neˈe nau ku malingaˈi faˈuta ana ru neˈe,
nau ku saefiloa sa Paul diˈia nia oga
ka leka ˈuana ˈi Jerusalem fuana nau
ku matalangaˈinia ˈani na ru neˈe ki ˈi
neˈeri.
21 Bore ma sa Paul noaˈa kasi alafafia,
ma ka gani ˈuana tuaˈa saena luma ni
lokafo, ma lekaˈa siana na tatalafaˈa
ˈi Rom fasi ˈiri niaˈa talana neˈe ka
faˈasaga. Nia neˈe, nau ku saea noaˈa kira
kasi lafua faˈasia saena luma ni lokafo,
leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe totolia
fuana baˈelana siana na tatalafaˈa doe ˈi
Rom."
22 Sui sa Agripa ka fata ˈuri fuana
sa Festus, "Nau ku oga logo rongolana
ngwae neˈana."
Ma sa Festus ka olisia ka fata ˈuri, "ˈOke
baˈa rongoa naˈa niaˈa rorodo."
23 Ma ana faˈi asoa ˈi buri ˈana, sa
Agripa faˈinia ˈi Bernis kera ka dao maˈi,
ma kera ka ruˈufia maˈi na ifi ˈinotoˈa
kera ki. Ma kera ka ruˈu saena luma
faˈinia na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ki,
ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki saena maˈe
fanoa neˈeri. Sui sa Festus ka kwate
alaˈanga ˈiri kike talaˈia maˈi sa Paul.
24 Ma sa Festus ka fata ˈuri, "Agripa
na tatalafaˈa ˈae, faˈinia na ngwae neˈe
kamu fiku maˈi ˈi neˈe ki, kamu lisia
na ngwae neˈe satana sa Paul. Na Jiu
neˈe kira tua ˈi neˈe Sesarea ki ma na Jiu
neˈe kira tua ˈi Jerusalem ki, kira fai fafia
niaˈa, ma kira ka ri kira ka gani nau ˈiri
nai saungia ka mae.
25 Bore ma kaidaˈi nau ku saefiloa,
noaˈa nau kusi dao goˈo toˈona ta tae neˈe
nia sasia ka taˈa fuana kike saungia ka
mae duˈungana. Bore ma nia ka gani
ˈuana ˈiri ke leka siana ngwae tatalafaˈa
doe kia ˈi Rom. Nia neˈe nau ku baˈea
maˈi siana na ngwae tatalafaˈa doe ˈi
Rom.
26 Bore ma noaˈa nau kusi toˈo ana ta ru
talingaˈi neˈe nai kerekere sulia na roraˈa
ngwae neˈe fuana na ngwae tatalafaˈa
doe. Niniˈa nau ku talaˈia maˈi siamu ˈi
taˈena kwala Agripa na ngwae tatalafaˈa,
ˈiri muke kwaiˈafi aku fuana daoˈa toˈona
ta ru mamana fuana keresilana.
27 Osiˈana noaˈa kasi leˈa fuana nau ku
kwatea kwau ta ngwae neˈe tua saena
lokafo fuana ngwae tatalafaˈa doe ˈi Rom,
diˈia noaˈa naisi faˈataˈi madako ana
manataˈanga ki neˈe kira giosia ˈani."

26

Sa Paul suˈusia niaˈa ˈi naˈona sa Agripa

1 Sa Agripa ka fata ˈuri fuana sa Paul,
"Nia bolo goˈo ˈana fuana ˈoko faˈarongo
kaimili ˈania manatamu."
Ma sa Paul ka taga na limana ka
faˈataˈinia neˈe nia alaˈa, ma ka suˈusi
nia ˈuri,
2 "Kwala Agripa na ngwae tatalafaˈa
ˈae, nau ku saeleˈa goˈo ˈaku, osiˈana
nau ku totolia nai faˈarongo ˈoe ˈani na
suˈusilaku ˈani na ru neˈe Jiu ki kira fai
fafi nau ˈania.
3 Nau ku saeleˈa ka tasa, osiˈana ˈoko
sai leˈa ana falafala kia Jiu ki faˈinia na
olisuˈusuˈunga kia ki. Ta neˈe nau ku
gani ˈoe, fasi ˈiri ˈoke fafarongo nau basi
faˈinia mabetauˈa.
4 "Ma na Jiu ki taˈifau kira saiana
malitaku ˈita maˈi ana tiˈitiˈilaku. Kira
ka saiana na maurilaku ˈi fanoa nau, ma
buri ˈana laˈu ˈi neˈe ˈi Jerusalem.
5 Ma kira ka saiaku ka tau naˈa maˈi,
ana etangilana nauˈa ta ngwae ana fiku
taˈi ngwae neˈe kira faˈangasia naˈa
foˈosilana God ˈani falafala Jiu ki. Ma kira
saea na fiku taˈi ngwae neˈeri ˈani, 'Farasi
ki.' Fuila kika leka maˈi ˈi neˈe ˈiri kike
fata faˈamamana sulia ru neˈeri ki, diˈia
kira maˈudi.
6 Ma niniˈa nau ku uu naˈa ˈi neˈe
fuana na matalangaˈilaku, osiˈana nau ku
kwaimasi naˈa ana ru neˈe God nia eta
fataˈa ˈani fuana koˈo kia ki.
7 Ma nia naˈa neˈe ru ba na akwala ma
ro fuuˈi ngwae kia ki kira kwaimasi ˈuana
ngalilana, kaidaˈi kira foˈosia God sulia
asoa ma na rodo. Kwala Agripa, osiˈana
na fitoˈonga neˈe nau ku kwaimasi naˈa
ana neˈe ngwae ˈi Jiu ki kira ka fai fafi
nau!
8 Ma faˈuta neˈe ka ˈafitaˈi fuamuˈa
ngwae ˈi Jiu ki fuana faˈamamanaˈanga
ana God neˈe nia saiana taˈelana ngwae
mae ki?
9 "Ma ˈi naˈo maˈi, nauˈa talaku nau
ku ngangata fuana nau ku sasia na ru ki
taˈifau neˈe totolia nau ku takalongaˈinia

na fikutaˈi ngwae neˈe kira faˈamamana
ana sa Jesus ngwae ˈi Nasaret.
10 Na ru neˈeri neˈe nau ku sasi ˈi
Jerusalem. Nau ku ngalia naˈa ngasin-
gasiˈanga faˈasia na fata abu doe ki, ma
nau ku alua ngwae ˈoro God ki saena
luma ni lokafo. Ma ana kaidaˈi kira
matalangaˈinida fuana maelada, nau ku
ala logo fafia.
11 Ana kaidaˈi ˈoro ki, nau ku
liu ku nangasida saena luma fuana
foˈongaˈa ki, ma nau ku ili ˈuana
suˈungaˈilada, fasi ˈiri kike danga ˈania
naˈa faˈamamanaˈanga kira ki. Ma
osiˈana nau ku saetaˈa liu fuada, nau ku
leka logo ˈuana fanoa matamata ki fuana
faˈakaisilada.
12 “Ma duˈungana ru neˈeri, nau ku
leka ˈuana ˈi Damaskas. Nau ku ngalia
na kerekereˈa ki faˈasia na fata abu doe
ki fuana daulana na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus.
13 Kwala Agripa, kaidaˈi kami leka sulia
tala tofongana asoa, nau ku lisia na taˈi
ngwasinasina ˈanga neˈe rara ka liufia
na madakolana sina, ma nia rara maˈi
faˈasia saena mamanga ka leka kalikali
nau faˈinia na ngwae neˈe kami leka ki.
14 Ma kaimili taˈifau goˈo neˈe kami ˈasi
ˈi ano, ma nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi
ru ka fata ˈuri fuaku ˈani alaˈanga ngwae
Jiu, ‘Saul, Saul! Faˈuta neˈe ˈoko faˈakaisi
nau? ˈOko nonifii ana kaidaˈi ˈoko tataˈe
sauli nau, diˈia na buluka nia nonifii
kaidaˈi neˈe nia bulia maana sua ana na
ngwae neˈe ka talaˈia.’
15 Ma nau ku fata ˈuri fuana, ‘Araˈi ˈae,
ˈaeˈo sa tai niniˈa?’ Ma na Aofia ka fata
ˈuri, ‘Nauˈa sa Jesus, na ngwae neˈe ˈoko
faˈakaisia.
16 Tataˈe naˈa. Nau ku faˈataˈi fuamu,
ma nau ku fili ˈoe, fasi ˈiri ˈoke rao fuaku.
Ma ˈoko faˈarongoa ngwae ki laˈu ˈani na
ru neˈe ˈoko lisiˈi aku ki ˈi taˈena, ma ti
ru laˈu neˈe nai baˈa faˈataˈinia fuamu.
17 Nau ku asungaˈiniˈo siana na ngwae
ˈi Israel ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki, ma nau ku tagi suliˈo fasi ˈiri noaˈa
kira kasi saungiˈo.
18 Nau ku asungaˈiniˈo fuada fasi ˈiri
ˈoko bulasida faˈasia na rorodoˈa ˈuana
madakolaˈa, faˈasia na ngasingasiˈanga
sa Saetan ˈuana God. Ma God ke baˈa ru-
fuanata ana taˈangaˈa kira ki. Duˈungana
kira faˈamamana aku, God ke baˈa alu
kira na ngwae nia ki faˈinia na ngwae ki
taˈifau neˈe God nia filida.’
19 “Aia, kwala Agripa na ngwae tata-
lafaˈa ˈae, nau ku roˈo naˈa sulia na
faˈataˈinga ba nau ku lisia faˈasia ˈi langi.
20 Etana nau ku leka ˈi Damaskas, sui
ˈi Jerusalem, ma ˈafutana ˈi Israel taˈifau,
sui siana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
nau ku faˈarongo ˈani ˈiri kira ka kakari
alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma kira ka
abula ˈuana God ma fuana sasilana na ru
leˈa ki ˈiri ke faˈataˈinia kira kakari alifaˈi
mamana.
21 Ma duˈungana na ru neˈeri, na Jiu ki
kira ka dau nau kaidaˈi nau ku tua saena
Luma Abu God, ma kira ka iliili ˈuana
saungilaku.
22 Bore ma ka leka maˈi ka dao ana
faˈi asoa ˈi taˈena, God naˈa neˈe nia ˈafi
nau. Ma nau ku faˈarongoa na ngwae ki
taˈifau, fuana ngwae tiˈitiˈi ki, ma ngwae
ˈinotoˈa ki logo. Ma na ru neˈe nau ku
saeˈe ki, niˈi logo ba na profet ki ma sa
Moses kira saea ke baˈa dao maˈi.
23 Kira saea na ngwae filia God ke baˈa
nonifii ma ka mae, ma niaˈa logo na
ngwae etaeta ke tataˈe faˈasia na maeˈa,
fasi ˈiri nia ke faˈarongo ˈani madakolana
mauriˈa firi fuana ngwae Jiu ki ˈi naˈo,
ma fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
logo.”
24 Ma kaidaˈi sa Paul ka alaˈa ˈua suli
nia ˈunaˈeri, sa Festus ka ri fuana ka ˈuri,
“Paul ˈae, ˈoko boleboleˈa lala neˈana
kwa! Na sai ˈi ruˈanga doe ˈoe neˈe
faˈabaniˈo.”
25 Ma sa Paul ka olisia ka ˈuri, “Ngwae
gwaungaˈi ˈae, noaˈa nau kusi bolebole ˈa
laˈu niniˈa! Na alaˈanga niniˈa nau ku
saeˈe ki niˈi mamana ma ka saga taˈifau.
26 Nau ku saiana nai fata nonira ˈa goˈo
ˈaku fuana sa Agripa na ngwae tatalafaˈa,
osiˈana nia sai goˈo ˈana ana na ru neˈe
ki. Nia ka rongo sulia na ru neˈe ki taˈifau
neˈe fuli ana sa Jesus, osiˈana ru neˈe fuli
ana sa Jesus ki noaˈa ˈiri fuli laˈu ana ta
kula ago.
27 Aia, Agripa na ngwae tatalafaˈa
ˈae, ˈuri ma ˈoko faˈamamana na

alaˈanga profet ki? Nau ku saiana ˈoko faˈamamana ani.”
28 Sui sa Agripa na ngwae tatalafaˈa ka
fata ˈuri fuana sa Paul, “Ana kala kaidaˈi
dokodoko ˈunaˈeri goˈo neˈe, ˈoko fia fasi
ˈoke baˈa kwatea nai faˈamamana ana sa
Jesus na Christ?”
29 Sa Paul ka olisia ka ˈuri, “Sui bore
ˈana kaidaˈi dokodoko, nama na kaidaˈi
ka tau, nau ku foˈo fuamu ma fuana
ngwae ki taˈifau neˈe kira tua ˈi neˈe
ma kira ka fafarongo nau taˈena, fasi ˈiri
muke diˈia logo nauˈa. Fadalana neˈe,
kamu ke faˈamamana ana sa Jesus Christ,
bore ma noaˈa nau kusi oga neˈe muke
tua saena luma ni lokafo diˈia nauˈa.”
30 Sui na ngwae tatalafaˈa, ma ˈi Bernis,
faˈinia sa Festus na ngwae gwaungaˈi, ma
na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua faˈinida,
kira ka tataˈe, ma kira ka leka naˈa ˈada.
31 Ma ana kaidaˈi kira leka naˈa kwau
ˈada, kira ka fata ˈuri fuada kwailiu, “Na
ngwae neˈe noaˈa kasi sasia goˈo ta ru
neˈe bolo fuana nia ka maelia nama kira
ka alu nia saena luma ni lokafo.”
32 Ma sa Agripa ka fata ˈuri fuana sa
Festus, “Na ngwae neˈe totolia ˈoke logea
naˈa, diˈia noaˈa nia kasi gani ˈuana na
lekaˈa siana na ngwae tatalafaˈa doe ˈi
Rom.”

27

Sa Festus kwate sa Paul ka leka ˈuana ˈi Rom

1 Ma kira manata ˈuana ˈiri kami ke
toˈofolo naˈa ˈuana ˈi Rom saena abaˈi
kula ˈi Itali. Kira ka kwatea sa Paul faˈinia
ti ngwae neˈe kira firiˈida ki, fuana sa
Julius na ngwae ˈinotoˈa na ngwae ana
ofoˈa ki ˈi Rom neˈe kira saea ˈani “Ngwae
ana ofoˈa na ngwae tatalafaˈa doe.”
2 Sui kami ka raˈe saena faka faˈasia
na fanoa ˈi Adramitium, neˈe sasi akaˈu
fuana lekaˈa ˈuana loboa ki kalia abaˈi
kula ˈi Asia. Ma sa Aristakus, na ngwae ˈi
Tesalonika saena abaˈi kula ˈi Masedonia,
ka leka logo faˈi kaimili. Ma kaimili leka
naˈa faˈasia fanoa ˈi Siseria.
3 Ma faˈi asoa buri ˈana, kami ka dao
naˈa ana fanoa ˈi Saedon. Ma sa Julius ka
saeleˈa faˈinia sa Paul, ma ka alaˈania ka
leka fuana lisilana kwaima nia ki ˈiri kira
ke kwatea tae ki neˈe nia boˈoboˈo ˈuana.
4 Sui kami ka leka faˈasia ˈi neˈeri, ma
kami ka liu nunufana bubunga ˈi Saeprus,
osiˈana na iru nia tataˈe maˈi ˈi naˈona
faka.
5 Sui kami ka toˈofolo naˈa ana na loboa
neˈe karangia abaˈi kula ˈi Silisia ma ˈi
Pamfilia ki, ma kami ka leka maˈi ˈuana ˈi
Mira, fanoa doe saena abaˈi kula ˈi Lisia.
6 ˈUnaˈeri sa Julius, na ngwae ˈinotoˈa
ana ofoˈa neˈeri, ka dao toˈona na faka
faˈasia ˈi Aleksandria neˈe ke baˈa leka
ˈuana ˈi Itali, ma nia ka alu kaimili saena
faka neˈeri.
7 Sui kami ka sarafaˈinia liu lekaˈa
sulia bara asoa, ma kami ka dao toˈona
ˈafitaˈiˈanga doe ana lekaˈa ana asoa
neˈeri ki, sui leka maˈi kami ka dao bolo
faˈinia fanoa ˈi Kinidus. Ma noaˈa kami
kasi leka naˈa ana bali neˈeri, osiˈana na
iru raˈe maˈi ˈusi kaimili. Ma kami ka gali
ana ngongora ˈi Salmone, ma kami ka liu
ˈi nunufana bubunga ˈi Krit.
8 Sui kami ka usuli toli maˈi ma ka
ˈafitaˈi tiˈitiˈi, kami ka dao ana lauˈua
kira saea ˈani Lauˈua Leˈa, neˈe noaˈa
kasi tau goˈo faˈasia maˈe fanoa ˈi Lasea.
9 Na asoa ˈoro ki neˈe sui naˈa ˈi neˈeri,
osiˈana kami loloselo saulia na iru naˈa
ana kaidaˈi neˈeri. Kaidaˈi neˈeri logo
faˈi asoa doe kira Jiu ki fuana manata
logelana taˈangaˈa ki liu ka sui naˈa, ma
kaidaˈi fuana kauburu ka talaˈae naˈa,
ma ka ˈafitaˈi naˈa fuana kami ka daofaˈi
liu ana lekaˈa, ˈasu ˈubani na faka kata
kuru ana kaidaˈi neˈe iru nia doe. Nia
neˈe, sa Paul ka fata ˈuri fuada,
10 “Reala kwa, nau ku lisia ana lekaˈa
neˈe kulu faˈasia ˈi neˈe ke baˈa ˈafitaˈi
liu, ma na asi ke baˈa faˈalia na faka neˈe
faˈinia na ru neˈe ki ˈi saena. Ma ti ngwae
akulu kike baˈa mae logo.”
11 Bore ma na ngwae ˈinotoˈa ana ng-
wae ana ofoˈa ki ka faˈamamana lala ana
ngwae neˈe ˈaˈana fuana faka faˈinia na
ngwae neˈe nia toˈo ana faka neˈeri kera
saea. Ma noaˈa nia kasi faˈamamana ana
fatalana sa Paul.
12 Ma na lauˈua neˈe kami dau ana
noaˈa kasi leˈa fuana dauˈa ana kaidaˈi
ana unuˈi gwariˈa. Nia neˈe, ˈorolana
ngwae kira ka oga ˈada lekaˈa laˈu ˈi asi
fasi ˈiri kami ka dao ˈi Finiks, diˈia nia
talangwaraˈu, fasi ˈiri kami ke mamalo
ˈi neˈeri ana kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa.

Osiˈana ˈi Finiks neˈe na lauˈua ana bubunga ˈi Krit neˈe ago faˈasia na iru ana kaidaˈi neˈeri.

Na kauburu dao saena asi

13 Aia, ma ana kaidaˈi neˈe iru nia talaˈae ka ufi maˈi ˈi gwauna bubunga, ma na ngwae ki kira fia fasi kira totolia fuana sasilana na ru neˈe kira oga. Nia neˈe, kira ka lafua na gwalu saena faka, kira ka talaˈae lekaˈa naˈa usulia na nununa na bubunga ˈi Krit.

14 Ma noaˈa kasi tau goˈo, na iru doe neˈe kira saea ˈani, “Ara Toli” ka kwaˈi, ma ka lala ufiufi naˈa maˈi fafona tolo ma ka susu naˈa.

15 Ma ka toˈea naˈa faka, ma ka ˈafitaˈi liu fuana sagalana sulia na iru, ma kami ka maruku naˈa ma mika alaˈania naˈa faka ˈiri na iru ka babalangaˈi nia naˈa ˈana faˈasia ˈi Krit.

16 ˈIu, ma kaidaˈi kami liu kwau nununa bubunga ˈi Kauda, kira lafua baru saena faka, sui bore ˈana nia ka ˈafitaˈi.

17 Ma kira ka lobi faˈangasia logo faka ˈasu ˈubani nia kata foga. Ma kira ka faˈakosoa na ˈaba selo doe neˈe kira loloselo ˈani ˈiri na iru ka ufi babalangaˈinia naˈa faka neˈe ˈania, osiˈana kira maˈu ara kata sarangaˈinida ˈi ˈaˈe one karangia ˈi Libia.

18 Sui na iru ka iru talau goˈo ˈana ka doe liu, ma ana ruana asoa, kira ka ˈui ˈania ti ludaˈa faˈasia saena faka.

19 Ma ana faˈi asoa ˈi buri, kira ka ˈui ˈania ti ru laˈu ana faka saena asi.

20 Sulia faˈi asoa ˈoro ki neˈe noaˈa kami kasi lisia naˈa sina nama ta faˈi bulubulu bore, ma na iru ka ngasingasiˈa liu. Sui kaimili ka fia fasi noaˈa kami kasi mauri naˈa.

21 Bore ma sulia kala kaidaˈi tau naˈa, na ngwae ki noaˈa kira kasi ˈania ta fanga, sa Paul ka tataˈe ka uu ˈi naˈoda, ma ka fata ˈuri, “Reala kwa, faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi roˈo goˈo sulia na ru ba nau ku saea fuaumulu, noaˈa kulu kasi leka faˈasia ˈi Krit? Diˈia kaumulu roˈo sulia na fatalaku, noaˈa kulu kasi dao goˈo toˈona na ˈafitaˈiˈanga neˈe.

22 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea naˈa fuaumulu noaˈa kamu kasi maˈu! Osiˈana noaˈa ta ngwae aumulu kasi mae, taˈifilia na faka neˈe goˈo neˈe ke baˈa taˈa.

23 Nau ku saiana ru neˈeri ki, osiˈana ana faˈi rodo ba sui kwau na ˈainsel God, neˈe nau ku tua fuana ma nau ku foˈosia, nia leka maˈi siaku.

24 Ma nia ka fata ˈuri, ‘Paul ˈae, noaˈa ˈoe kosi maˈu! Duˈungana ˈoke baˈa uu ˈi naˈona na ngwae tatalafaˈa doe ˈi Rom. Ma God ke baˈa ˈafia na ngwae neˈe kira leka faˈiniˈo ki ˈiri noaˈa kira kasi mae, osiˈana na kwaiˈofeˈanga nia fuamu.’

25 Ta neˈe ngwae ki, noaˈa kamu kasi maˈu! Sulia nau ku fitoˈo naˈa ana God ke baˈa sasi ˈunaˈeri naˈa diˈia ba na ˈainsel nia saea fuaku.

26 Bore ma na asi ke baˈa olongaˈi kulu ana ta taˈi bubunga laˈu.”

27 Ma na kauburu ka kwaˈi kaimili naˈa saena asi neˈeri sulia akwala ma fai faˈi rodo, na iru ka ufi saulungaˈinia naˈa faka saena kula ˈato naˈa ana asi Mediterenia. Ma ka bolo naˈa faˈinia tofongana na rodo, na ngwae neˈe kira rao saena faka kira ka fia fasi kaimili karangi dao naˈa ˈi sara.

28 Kaidaˈi kira manata ˈunaˈeri, kira ngalia naˈa kwalo neˈe kira firiˈia na fau kulu maana, kira ka ˈui ˈania saena asi ˈuana ˈoitoˈolana kula neˈeri fuana kira ka saiana neˈe nia dao karangia naˈa ˈi sara. Ma kaidaˈi kira ˈoitoˈo ana ˈani kula neˈeri, nia ˈato ka bolo faˈinia ro akwala tafanga ki. Sui noaˈa kasi tau, kira ka ˈui laˈu ˈani kwalo neˈeri, ma kira dao toˈona kula neˈeri akwala ma lima tafanga ki naˈa ana ˈatolana.

29 Ana kaidaˈi kira dao toˈona ˈunaˈeri, kira ka maˈu ˈasu ˈubani na faka kata raˈe ˈi fafona ta fau. Nia neˈe kira ka ˈui ˈania fai gwalu ki faˈasia burina na faka, ma kira ka foˈo naˈa ˈuana na dangi.

30 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae neˈe kira rao saena faka ki, kira oga kike tafi faˈasia na faka, kira ka faˈakosoa naˈa baru saena na asi, kira ka soke fasi kira leka fuana kike ˈui ˈania laˈu ti gwalu faˈasia ˈi maana na faka.

31 Ma sa Paul ka fata ˈuri fuana ngwae ana ofoˈa ki faˈinia na ngwae ˈinotoˈa kira, “Diˈia na ngwae rao neˈe ki noaˈa kira kasi tua saena faka, noaˈa kamu kasi mauri.”

32 Kaidaˈi ngwae ana ofoˈa ki kira rongoa, kira ka siki muusia naˈa kwalo ana baru faˈasia na faka fasi ˈiri ka leka naˈa ˈana.
33 Kaidaˈi nia karangi ka dangi naˈa, sa Paul ka ˈengo kira ˈiri kika ˈania ta fanga nia ka fata ˈuri, “Na akwala ma fai asoa ki neˈe sui naˈa kwau kamu ka tua kwaimasi ma noaˈa kamu kasi ˈania ta ru.
34 Ma nau ku gani kaumulu naˈa, muke ˈani ti fanga, fasi ˈiri muke ngasingasiˈa ˈasu ˈubani kamu kata mae. Ma nau ku saea fuamuˈa neˈe noaˈa kamu kasi nonifii goˈo sui bore ˈana na kauburu neˈe ka kwai kulu.”
35 Buri ˈana nia saea ru neˈeri, sa Paul ka ngalia na beret, ma ka baˈatafea God ˈi naˈoda, sui ka ngiia, ma ka ˈania.
36 Kaidaˈi kira lisia naˈa, kira ka falataliˈa ma manatada fiˈi tua nene, ma kira fiˈi fanga.
37 Kaimili ro talangaˈi ma fiu akwala ma ono ngwae ki neˈe kami tua saena faka.
38 Ma ˈi buri ˈana ngwae ki taˈifau kira fanga kika abusu naˈa, kira ka ˈui ˈania laˈu na ludaˈa ki taˈifau neˈe kira saea ˈani witi ki saena asi, fasi ˈiri neˈe faka ka sasala.

Na faka raˈe naˈa ˈi sara

39 Ana kaidaˈi nia dangi naˈa maˈi, na ngwae neˈe kira rao saena faka noaˈa kira kasi lia saiana ˈi faˈi neˈe kira dao ana. Kira lisia na lauˈua ana busu one, ma kira ka manata diˈia ka talangwaraˈu kira ka leka ˈani faka ˈuana na busu one neˈeri.
40 Ma kira ka siki muusia naˈa gwalu ki, kira ka kanusua ˈada saena asi. Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, kira ka logea naˈa kwalo neˈe kira firi fafia ˈani na fote ni faˈasagalana na faka. Sui kira ka taga naˈa ˈaba selo ni loloseloˈanga ˈi maana faka, ˈiri na iru ke ufi ma ke laetaˈinia na faka ˈuana ˈi sara.
41 Aia, ana kaidaˈi kira sasi ˈua faˈinia na ru neˈeri ki, na faka neˈe ka olongaˈinia naˈa ˈi fafona na busu one fafona mai, ma na maana faka ka raˈe naˈa ˈi sara ˈana ˈunaˈeri, ma na burina faka ka madiko naˈa ana nafo.
42 ˈIu, ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae ana ofoˈa ki kira ka lokoa naˈa saungilana ngwae neˈe kira firi fafida ki, ˈasu ˈubani ti ngwae ada kira kata ˈaranga ˈi sara, ma kira ka tafi.
43 Ma osiˈana na ngwae ˈinotoˈa ana ngwae ana ofoˈa ki nia oga ka faˈamauria sa Paul, nia ka fata luida noaˈa kira kasi sasia ru neˈeri, ma nia ka saea kira ka logeda, ma ka saea logo fuana na ngwae neˈe kira saiana ˈarangaˈanga ki kira ka lofo saena asi, fasi ˈiri kira ke ˈaranga ˈi sara ˈi naˈo.
44 Ma bali ana ngwae kira ka ˈisi kwau ˈi buri, nia ka saea kira ke dau kwau ana reba ˈai ki neˈe madiko ana faka ˈiri kira ke ˈaranga kwau ˈi fafoni. Aia, kami sasi ˈunaˈeri neˈe kwate ma kami ka mauri, ma kami ka dao ˈi sara.

28

ˈI Malta

1 Ma kaidaˈi kami dao naˈa ˈi sara, kami fiˈi dao toˈona na bubunga neˈe kami dao ana kira saea ˈani ˈi Malta.
2 Na ngwae ˈi neˈeri ki, kira kwaima liu fuaimili. Ma ana kaidaˈi neˈeri logo neˈe na uta toˈo, ma ka gwari liu, ma kira ka fiku maana mafula, ma kika kwalo kami taˈifau.
3 Ma ana kaidaˈi sa Paul ka gonia na fofo rara ˈai ˈuana alulana saena mafula, taˈi faˈi malo ka ruˈu maˈi faˈasia na fofo rara ˈai neˈeri ki osiˈana na ˈakoˈakolana mafula, ma ka ˈala tatara ana limana sa Paul, ma ka noaˈa kasi karasu.
4 Kaidaˈi ngwae ana fanoa neˈeri kira lisia na faˈi malo neˈe nia dau tatara ana limana sa Paul, kira ka fata fuada kwailiu, “Na ngwae neˈe, ngwae sau ngwae niniˈa, ma na god neˈe satana ‘Duˈunga’ ma noaˈa nia kasi oga nia ka mauri, sui bore ˈana nia ka mauri maˈi faˈasia saena asi.”
5 Bore ma sa Paul ka nangataˈinia na malo neˈe dau tatara ana limana ˈuana saena mafula, ma noaˈa ta ru kasi sasia goˈo.
6 Ma kira ka lialia fasi limana sa Paul kata ubu, ma noaˈa kasi ˈasia likotaˈi goˈo ˈi ano, ma ka mae. Sui kaidaˈi kira kwaimasi ka tau, ma noaˈa ta ru kasi sasia, kira ka rokisia manatada kira ka ˈuri, “Na ngwae neˈe, nia ta god!”
7 Ma na kula neˈeri noaˈa kasi tau goˈo faˈasia na ano sa Publius na ngwae gwaungaˈi ana bubunga neˈeri. Nia ka

kwalo leˈa liu aimili, ma kami ka tua faˈinia sulia uulu asoa ki.
8 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na maˈa sa
Publius ka mataˈi ˈani ˈakoˈakoˈanga, ma
nia ka laetaˈinia ˈabu. Ma sa Paul ka ruˈu
siana saena agi luma nia, ma ka foˈo, ma
ka alua limana fafia, ma nia ka ˈakwa
naˈa.
9 Kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia na ru
neˈeri, na ngwae mataˈi ki taˈifau saena
bubunga neˈe, kira ka leka logo maˈi
siana sa Paul, ma nia ka gurada.
10 Na ngwae ki kira ka kwatea naˈa ru
ˈoro ki fuaimili. Ma kaidaˈi kami sasi
akaˈu ˈuana lekaˈa saena faka, kira ka
alua naˈa na ru ˈoro neˈe kami boˈoboˈo
ˈuani ki fuana lekaˈa kami.

Faˈasia ˈi Malta kira ka leka ˈuana ˈi Rom

11 Buri ˈana uulu madamo ki sui naˈa,
kami ka leka saena faka neˈe ˈita maˈi
faˈasia ˈi Aleksandria. Ro gwari ˈai kala ki
neˈe kira saea ˈani sa Kasto ma sa Polaks
neˈe kira ˈinia ˈi maana na faka neˈeri.
Na faka neˈe nia tua logo ˈi Malta ana
kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa.
12 Ma kami ka dao ana fanoa ˈi Sirakus,
ma kami ka tua ˈi neˈeri sulia uulu asoa
ki.
13 Ma ˈita ˈi neˈeri, kami ka leka mika
dao ˈi Regium. Faˈi asoa ˈi buri ˈana, na
iru ka iru ˈalaˈa maˈi, ma ro asoa ki sui
kami ka dao ana maˈe fanoa ˈi Puteoli.
14 Kami ka dao toˈona ti ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus kira tua ˈi
neˈeri, ma kira ka gani kaimili ˈiri mike
tua faˈinida sulia ta fiu asoa. Sui, kami
fiˈi leka ˈuana ˈi Rom sulia tala ˈi tolo.
15 Ma ti ngwae neˈe kira faˈamamana
neˈe kira tua ˈi Rom, kira rongoa kami
dao naˈa, kira ka leka maˈi maˈakwali
kaimili ana ro maˈe fanoa neˈe kira saea
ˈani "Usiˈa ˈi Apius" ma "Uulu Luma
fuana Ngwae Kwaita ki." Ma kaidaˈi
sa Paul ka lisida, nia ka baˈatafea God,
ma nia ka falataliˈa ma manatana ka
babatoˈo.

ˈI Rom

16 Kaidaˈi kami dao ˈi Rom, kira ka
alaˈania sa Paul ka tua ˈana taˈifilia saena
luma faˈinia taˈi ngwae ana ofoˈa ˈiri ka
folo ˈusia.
17 Kami dao mika tua naˈa sulia uulu
asoa ki sui, sa Paul ka saea maˈi na ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki neˈe kira tua ˈi Rom
fuana na alaˈanga fikuˈa. Kaidaˈi kira
fiku maˈi ka sui, nia ka fata ˈuri fuada,
"Ngwaefuta nau kina ngwae ana ˈi Jiu,
noaˈa nau kusi sasia goˈo ta ru taˈa fuana
ngwae kulu ki, ma noaˈa nau kusi faˈalia
goˈo na falafala kia ki neˈe kulu ngalia
faˈasia na koˈo kia ki. Ma faˈinaˈonaˈo
Jiu ki firiˈi nau ˈi Jerusalem, ma kira ka
kwate nau fuana ngwae ˈi Rom ki.
18 Ma kaidaˈi na ngwae Rom ki kira
saefilo nau, kira ka oga logelaku faˈasia
saena luma ni lokafo, osiˈana noaˈa kira
kasi dao goˈo toˈona ta roraˈa neˈe nau
ku sasia ka bolo fuana nau ku mae
duˈungana.
19 Bore ma kaidaˈi na Jiu ˈi neˈeri ki kira
lokoa noaˈa kira kasi alafafia, nau ku gani
ˈuana lekaˈa siana na ngwae tatalafaˈa
doe ˈi Rom. Noaˈa nau kusi leka laˈu maˈi
ˈi neˈe, ˈiri nai giosia na ngwae kia ki ˈani
ta ru.
20 Nia neˈe, nau ku sae kaumulu maˈi,
ˈiri nau ku lisi kaumulu, ma nau ku alaˈa
faˈi kaumulu. Osiˈana kira firiˈi nau
ˈani kwalo sene neˈe duˈungana nau ku
faˈamamana ana ngwae neˈe na ngwae ˈi
Israel ki kira kwaimasi ana ˈani fitoˈonga,
nia dao naˈa."
21 Sui na Jiu neˈeri ki kira ka olisia
sa Paul kika ˈuri, "Noaˈa ta kerekereˈa
kasi dao goˈo aimili suliˈo faˈasia ˈi Judea,
nama ta ngwae ana ngwae asina kia ki
neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi neˈeri faˈinia
ta faˈarongoˈanga ma noaˈa kira kasi saea
nama ta ru taˈa suliˈo.
22 Bore ma kaimili oga rongolana na
manatamu osiˈana kami saiana saena
fanoa ki taˈifau na ngwae ki kira fata
ˈeˈe lala sulia na ngwae faˈamamana neˈe
ˈoko ˈado fiku faˈinida."
23 Ma kira ka ˈolea naˈa asoa faˈinia sa
Paul, ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka
maˈi ana asoa neˈeri ˈuana kula neˈe sa
Paul nia tua ana. Ma nia talaˈae ˈofodangi
leleka ka rodo, nia faˈamanata, ma ka
kwatea naˈa alaˈanga sulia na mauriˈa
neˈe God ke gwaungaˈi fafia fuada. Ma
nia ka iliili ˈuana rokisilana manatada
sulia sa Jesus neˈe ngwae filia God neˈe
niˈi saena na taki sa Moses ki faˈinia na
kerekereˈa na profet ki.
24 Ma ti ngwae ada, kira ka faˈamamana

sulia na fatalana, bore ma ti ai ada noaˈa
kira kasi faˈamamana.
25 Ta neˈe kaidaˈi kira leka naˈa ˈada,
kira ka olisuˈusuˈu safitada kwailiu buri
ˈana sa Paul nia saea alaˈanga ˈisi neˈe,
“Na Anoˈi ru Abu ka fata leˈa liu ana
profet Aesea fuana koˈo kamu ki,
26 ba ka ˈuri,
‘Aesea leka, ˈoko saea fuana ngwae nau
ki ko ˈuri: Kamu ke fafarongo,
ma muke fafarongo, bore ma noaˈa
kamu kasi saiana faˈarongoˈa God.
Ma kamu ke lia, ma muke lia, bore ma
noaˈa kamu kasi lisia tae neˈe God
sasia fuamuˈa.
27 Osiˈana neˈe manatamuˈa nia oˈeoˈela,
ma muke bokota na alingamuˈa,
ma muke bokota logo na maamuˈa.
ˈAsu ˈubani maamuˈa kata lisia, nama
alingamuˈa kata rongoa, ma na
manatamuˈa kata malingaˈinia fa-
talana God, ma muka faˈitaˈi maˈi
ˈuana ma nia ka gura kamu.’ ”✡

28-29 Sui sa Paul ka faˈasuia laˈu na
fatalana ka ˈuri, “Nau ku oga muke saiana
neˈe na mauriˈa neˈe God ke kwatea,
niaˈa logo fuana na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki. Kiraˈa bore kike toˈo logo
ana!”
30 Ma sa Paul ka tua sulia ro faˈi ngali
laˈulaˈu ki ana luma neˈe nia folia. Ma
ana luma neˈeri, nia ka kwaloa na ngwae
neˈe kira leka maˈi siana ki fuana lisilana.
31 Ma nia ka faˈatalo ˈania na
ˈInotoˈanga God, ma ka faˈamanata
sulia na Aofia sa Jesus Christ ˈani fata
noniraˈanga, ma noaˈa ta ngwae kasi luia
faˈasia faˈataloˈanga.

✡ **28:27** Aesea 6:9-10

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Rom

Kaidaˈi sa Paul nia keresia na buka neˈe, nia oga ke ala ˈania ngwae faˈamamana ki kike saiana neˈe nia oga liua lekaˈa maˈi ka dao toˈoda. (1:9-15) God nia ri ˈuana sa Paul fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma sa Paul ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈeri ana bali kula ana raˈelana sina ana ˈi Rom. ˈUnaˈeri, nia salisali naˈa ke leka ana kula ki ana suulana sina ˈi Rom, ka tasa naˈa neˈe ˈi Spen. Ma nia naia neˈe nia ke leka lisia ngwae faˈamamana ki ˈi Rom ana lekalana maˈi ˈuana ˈi Spen.

Ana kaidaˈi neˈe sa Paul ka kerekere fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Rom, na Jiu faˈinia na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, tua fikulada noaˈa kasi leˈa. Sa Paul oga na Jiu ki faˈinia na ngwae noaˈa laˈu Jiu kike tua kwaima leˈa. ˈIu sa Paul ka alaˈa madako ana bali buka 1-12 neˈe God faˈamauria keroˈa Jiu, ma ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, duˈungana fitoˈonga kera ana sa Jesus. Kaidaˈi God nia alafafi kera Jiu faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu, kera bolo faˈinia keroˈa ke alafafi kera goˈo, ma kera ka tua kwaima fiku.

Sa Paul oga logo ke faˈamanata na Kristin ki fuana tuaˈa neˈe faˈasaeleˈa liana God. Ru neˈe fofo ˈafua roˈongaˈa sulia faˈinaˈonaˈo ki ana ˈinotoˈanga, ma folilana takisi, ma kwaimaˈanga fuana ti ngwae faˈamamana neˈe kira manata matamata sulia fanga ma na asoa abu ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Paul neˈe na lifurongoˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa 1:1-17
Ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira abula taˈa 1:18—3:20
God nia faˈasaga na ngwae ki sulia na faˈamamanaˈanga kira ana sa Jesus 3:21—4:25
Mauriˈa faolu sulia ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu 5:1—8:39
God filia ngwae ˈi Jiu ki, bore ma kira ilangaˈinia sa Jesus 9:1—11:36
Na tuaˈa neˈe faˈasaeleˈa liana God 12:1—15:13
Sa Paul nia oga ke leka ˈuana ˈi Rom 15:14—16:27

1 Na kerekereˈa faˈasia sa Paul, na ngwae rao sa Jesus Christ. Nauˈa ta ngwae lifurongo logo osiˈana God nia fili nau, ma ka asungaˈi nau fuana na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa nia.

2 Na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe God nia eta fata ˈani ka tau naˈa maˈi ˈi naˈo ana profet ki, ma kira keresia saena Kerekereˈa Abu.

3 Ma na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri sulia na Ngela nia, na Aofia kia sa Jesus Christ. Nia ngalia noniˈi ngwae, ma ka futa maˈi ana kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa.

4 Ma kulu saiana niaˈa malitana abu osiˈana God ka faˈataˈinia niaˈa na Ngela nia ana kaidaˈi God taˈea faˈasia maeˈa ˈani ngasingasiˈanga doe nia.

5 Ma ˈani sa Jesus Christ, God ka faˈaleˈa nau ˈiri nauˈa ta ngwae lifurongo fuana raoˈa fuana sa Jesus Christ, fasi ˈiri nai talaˈia ngwae neˈe noaˈa laˈu na Jiu ki, ana fanoa ki taˈifau, ˈiri kike faˈamamana ana niaˈa, ma kira ke roˈosulia na fatalana.

6 Ma kamuˈa logo na ngwae neˈe kamu tua ˈi Rom ki, God sae kamu fasi ˈiri kamuˈa na ngwae sa Jesus Christ ki.

7 Aia, nau ku kerekere fuamuˈa taˈifau goˈo na ngwae neˈe kamu tua ˈi Rom ki neˈe God alafe fuamuˈa ma ka sae kamu ˈiri muke alua naˈa ngwae nia ki. Nau ku foˈo fasi ˈiri na kwaiˈofeˈanga ma aroaroˈanga God na Maˈa kia, ma na Aofia sa Jesus Christ ke tua faˈi kamu taˈifau.

Sa Paul oga ke maa toˈona ngwae faˈamamana ki ˈi Rom

8 Ru etaeta, nau ku baˈatafea God nau sulia sa Jesus Christ fuamuˈa taˈifau, osiˈana ngwae ana fanoa ˈoro ki saena magalia taˈifau kira rongo naˈa sulia na faˈamamanaˈanga kamu.

9 God nia saiana ru neˈe nau ku saea nia mamana. Niaˈa neˈe God niniˈa nau ku rao maˈi fuana ˈani na maurilaku taˈifau ˈani faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa

sulia Ngela nia. God saiana nau ku
manata toˈo amuˈa,
10 ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nau ku
foˈo, nau ku gania God, diˈia nia oga, nia
ka kwatea ka talangwaraˈu fuaku fasi ˈiri
nau ku leka maˈi ˈiri nai dao toˈomuˈa
ana kaidaˈi neˈe.
11 Sulia nau ku oga liua lisilamuˈa,
fasi ˈiri nai alaˈa faˈi kamu sulia ru
leˈa God nia sasi fuakulu taˈifau ˈiri ke
faˈangasingasi kamu.
12 ˈUnaˈeri nau ku oga fasi ˈiri kuke
ˈafi kulu kwailiu, ma nau ku ˈafi kamu
ˈani faˈamamanaˈanga nau, ma muke
kwaiˈafi aku ˈani faˈamamanaˈanga
kamu.
13 Ngwaefuta nau kina ana sa Jesus,
nau ku oga muke sai logo ana, kaidaˈi
ˈoro ki neˈe nau ku manata ˈuana daoˈa
toˈomuˈa, bore ma kaidaˈi ki taˈifau nau
ku dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga fuana sasi-
lana. Nau ku oga lekaˈa kwau siamuˈa,
ˈiri ti ngwae laˈu neˈe kira tua ˈi Rom kike
faˈamamana ana sa Jesus Christ, diˈia nau
ku sasia logo fuana ti ngwae ana maˈe
fanoa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
14 God kwatea nauˈa na ngwae rao
fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa
fuana ngwae ki taˈifau, sui bore ˈana
ngwae neˈe kira sai ˈi ru diˈia ngwae Grik
ki, ma na ngwae neˈe noaˈa kasi sai ˈi ru
diˈia ngwae neˈe noaˈa laˈu Grik ki. Ma
na raoˈa neˈe nia ˈoga nau naˈa.
15 Nia neˈe kwatea ma nau ku oga
faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa
ngwae neˈe kamu tua logo ˈi Rom ki.

God faˈamauria ngwae neˈe kira faˈamamana ana Faˈarongoˈa Leˈa

16 Noaˈa nau kusi ˈeke ˈania alaˈanga
sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, osiˈana
neˈe God nia rao ˈani na ngasingasiˈanga
nia ka faˈamauria ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈamamana. Kamiˈa ngwae Jiu ki
neˈe kami eta rongoa alaˈanga neˈeri, ma
niniˈari laˈu mala kamuˈa ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki.
17 Na Faˈarongoˈa Leˈa ka faˈataˈi
madako naˈa ana fadalana falafala God
fuana sagalana na ngwae. Ma nia ka
faˈasaga na ngwae sulia kira faˈamamana
ana sa Jesus Christ. Noaˈa laˈu ta ru mata-
mata neˈe God faˈasaga na ngwae ki ˈani.
Osiˈana ru neˈeri ba na Kerekereˈa Abu
ka ˈuri, “Na ngwae neˈe God faˈasagada
sulia na faˈamamanaˈanga kira ki ke baˈa
mauri.”✡

Sae taˈangaˈa God fuana ngwae abula taˈa ki

18 Ma God maˈi ˈi langi ka faˈataˈinia
neˈe nia saetaˈa fuana ngwae neˈe kira
fulia ru taˈa ki, ma kika aburongo ana
niaˈa. Kira fulia ru taˈa ki, ma kira
ka fonea na mamana ˈanga sulia God
faˈasida.
19 God ka kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga
fuada, sulia nia faˈataˈi madako ana ru
ki sulia niaˈa talana, ma ka talangwaraˈu
naˈa fuada ma kira ka saiana.
20 Ana etangilana maˈi God nia
saungaˈinia na magalia, ma na ngwae ki
kira ka sai naˈa ana na ngasingasiˈanga
nia neˈe noaˈa kasi sui, ma kira ka sai logo
ana niaˈa na God mamana. Sui bore ˈana
na ngwae ki noaˈa kasi totolia lisilana
God, kira saiana kira ka lisia na ru neˈe
nia saungaˈiniˈi ki, ma nia neˈe kwatea
ma kira ka saiana na ru ki sulia God. Ma
osiˈana nia ˈunaˈeri, ka ˈafitaˈi goˈo fuana
neˈe kira saea kira kina God.
21 Kira saiana God, bore ma noaˈa kira
kasi oga goˈo na faˈadoelana, ma noaˈa
kira kasi oga goˈo na baˈatafelana fuana
na ru neˈe nia kwatea fuada ki. Ma
kira ka manata boleboleˈa sulia God. Ma
noaˈa kira kasi malingaˈinia goˈo ma-
manaˈanga neˈe God oga kika saiana.
22 ˈIu, kira saea kira ngwae liatoˈo sulia
God, bore ma kira na ngwae boleboleˈa ki
lala.
23 Ma noaˈa kira kasi foˈosia goˈo God
neˈe mauri firi, ma kira ka foˈosia lala
nunuˈi ru neˈe kira saungaˈinia goˈo ˈada
ki diˈia nununa ngwae neˈe noaˈa kasi
tuatua firi ki, ma na noˈo ki, ma na ru
ˈaeˈaela ki, ma na ru angoango ki.
24 Ma osiˈana na ru neˈeri ki, God danga
naˈa ˈanida fasi ˈiri kike leka naˈa ˈada
sulia liada, ma kira ka fulia naˈa ru taˈa
ki fuada kwailiu ˈani nonida.
25 Kira ka ˈaila ˈani faˈamamanalana
na mamanaˈanga sulia God, ma kira ka
faˈamamana ana sokea ki. Ma kira ka

✡ **1:17** Habakuk 2:4

foˈosia naˈa ˈada, ma kira ka rao naˈa
fuana na ru neˈe God nia saungaˈinida
ki. Ma noaˈa kira kasi foˈosia God neˈe
saungaˈinia na ru neˈeri ki taˈifau, ma
noaˈa kira kasi roˈosulia. Taˈifilia niaˈa
neˈe bolo fuana ngwae ki kike baˈatafea
firi. ˈIu ke ˈunaˈeri!
26 Ma osiˈana na abulalana na ngwae
ki neˈe taˈa ˈunaˈeri, God ka ˈaila ˈanida
fasi ˈiri kike sasia naˈa ˈada ru ni ˈekeˈa
ki neˈe leka sulia na kwaiogalana nonida.
Ma na kini ki logo, kira ka ˈaila naˈa ˈada
ˈani na ngwae ki, ma kike teo naˈa ˈada
faˈinia na kini ki lala.
27 Ma ka ˈunaˈeri, na ngwangwane ki
logo kira ka ˈaila naˈa ˈada ˈania na kini
ki, ma kira ka oga naˈa teoˈa faˈinia na
ngwangwane ki laˈu. Ma ka ˈunaˈeri, na
ngwae ki kira ka sasia naˈa na ru ni ˈekeˈa
fafiˈi fuada kwailiu. Nia neˈe kika ngalia
naˈa matalangaˈinga neˈe bolo fuada su-
lia na abula taˈangaˈa kira ki.
28 Ma osiˈana na ngwae neˈeri ki kira
ˈaila ˈani tae neˈe kira saiana sulia God,
nia ka danga naˈa ˈanida fasi ˈiri kike
manata taˈa naˈa ˈada, ma kira ka sasi
naˈa ru neˈe noaˈa kasi leˈa fuana sasilani
ki.
29 Kira ka ˈidufaˈi fulia naˈa ru taˈa ki,
ma kika guguta, kira ka abula taˈa naˈa
faˈinida kwailiu, kira ka kwaimamagolai,
kika saungwae, kika fuˈa, kika soke, ma
kika ˈaila ˈanida kwailiu, ma kika alaˈa
sulia ngwae ki.
30 Ma kika fata taˈa sulida kwailiu,
ma kika ngasingasiˈa liu fuana ˈailaˈanga
ˈani God, ma kika fata ˈeˈe ada kwailiu,
ma kika lafe, ma kika fata naunau liu, ma
kika manata liu ˈuana sasilana ru taˈa ki
laˈu, ma kika aburongo ana maˈa faˈinia
teˈa kira ki.
31 Ma kika sasia ru gwaubaliˈa ki,
ma noaˈa kira kasi faˈamamana na fata
alangaˈinga kira ki, ma noaˈa kira kasi
alafe ma noaˈa kira kasi kwaimanatai
fuana na ngwae matamata ki.
32 Aia, ma kira sai naˈa ana na fata
totongaˈi ˈanga ˈoloˈolo God neˈe saea na
ngwae neˈe kira tua ˈunaˈeri ki, kira toto-
lia naˈa maeˈa. Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana,
kira kasi mango goˈo faˈasia sasilana ru
neˈeri ki, ma kira ka oga naˈa ngwae
matamata neˈe sasia logo ru ˈunaˈeri ki.

2

Na matalangaˈinga God

1 Kamuˈa neˈe kamu matalangaˈinia
ngwae neˈe kira abula taˈa ˈunaˈeri ki,
muke matalangaˈi kamu talamuˈa logo.
Osiˈana kamu sasia logo na ru taˈa neˈe
kira sasiˈi ki, ma ka ˈafitaˈi muke tofea
fasi noaˈa kamu kasi rora.
2 Ma kuluˈa taˈifau goˈo kulu saiana na
kwaˈikwaˈinga God nia saga ana kaidaˈi
nia matalangaˈinia na ngwae neˈe kira
sasia na ru ˈunaˈeri ki.
3 Ma kaidaˈi kamu sasi logo diˈia na
ngwae neˈe kamu matalangaˈi kira ki,
kamu saiana God ke baˈa matalangaˈi
kamu logo.
4 Sali kamu manata rora fasi God
noaˈa kasi matalangaˈi kamu, osiˈana na
alafelana doe fuamuˈa, ma ka mabetau
logo fuamuˈa. Nia leˈa fuana muke sa-
iana neˈe God sasi leˈa ˈunaˈeri fuamuˈa
ˈiri muke kakari alifaˈi faˈasia abula
taˈangaˈa kamu ki.
5 Ma sulia noaˈa kamu kasi oga goˈo
kakari alifaˈi ˈanga, ˈunaˈeri kamu ta-
lamuˈa logo neˈe kamu faˈadoea na
kwaˈikwaˈinga kamu ki masia Asoa neˈe
God ke baˈa faˈataˈinia na saetaˈanga nia,
ma na ngwae ki taˈifau kike baˈa lisia na
kwaˈikwaˈinga saga nia.
6 God ke baˈa kwatea na ru ki fuana
ngwae ki taˈifau sulia na raoˈa toˈotoˈo
kira ki.
7 Ti ngwae, God ke baˈa kwatea na
mauriˈa firi fuada, sulia kira noni mabe
fuana sasilana ru leˈa ki, ma kira ka oga
God ka tafeda ma ka faˈaˈinotoˈada ma ka
kwatea kira ka mauri firi.
8 Bore ma ti ngwae kira fanga taˈa,
ma kira ka ˈaila lala ˈania na mamana
ˈanga sulia God, ma kira ka oga lala lekaˈa
sulia na ru rora ki. Ma osiˈana neˈe
kira ˈunaˈeri, God ke baˈa faˈataˈinia naˈa
neˈe nia saetaˈa fuada, ma ka kwatea na
kwaˈikwaˈinga doe fuada.
9 Ma sa tai faˈida neˈe kira abula taˈa,
kike baˈa toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ma na
manata ˈabonoˈanga. God ke baˈa sasi
ˈunaˈeri fuana na ngwae Jiu ki, ma fuana
na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.
10 Ma God ke baˈa kwatea na
ˈinotoˈanga, ma na faˈadoeˈanga, ma na

aroaroˈanga fuana sa tai faˈida neˈe kira sasia ru leˈa ki. Nia sasi ˈunaˈeri fuana na ngwae ˈi Jiu ki, ma fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.

11 Nia sasi ˈunaˈeri osiˈana na kwaˈikwaˈinga God fuana na ngwae ki taˈifau nia bolo, ma nia noaˈa kasi ˈinifilifili ana ta ngwae.

12 Ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, noaˈa kira kasi tua olofana taki sa Moses ki. Ma God noaˈa kasi matalangaˈinida ˈani na taki neˈeri ki. God ke baˈa matalangaˈi kira osiˈana kira fulia na ru taˈa ki. Nia ke matalangaˈinida fuana maeˈa, osiˈana na abula taˈangaˈa kira ki. Ma na ngwae ˈi Jiu ki niniˈa, kira tua olofana na taki sa Moses ki. God ke baˈa matalangaˈi kira, osiˈana kira fulia naˈa ru taˈa ki ˈani aburongoˈanga ana taki neˈeri ki,

13 ma osiˈana noaˈa laˈu na rongolana taki ki neˈe ke baˈa faˈasaga na ngwae ki fuana God, bore ma sasilana lala na ru neˈe na taki ki saea.

14 Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira kasi tua olofana na taki ki. Bore ma diˈia kira sasia ru leˈa sulia na manatalada, ma ka leka sulia na taki, kira faˈataˈinia neˈe kira toˈolangaˈinia na sagaˈa faˈasia roraˈa, sui bore ˈana kira noaˈa kasi rongoa ˈua na taki sa Moses ki.

15 Na abulalada leˈa ˈunaˈeri neˈe faˈataˈinia na taki God nia tua naˈa ˈi saena na liada. Ma na manataˈanga kira logo ka faˈataˈinia ru neˈe nia mamana, osiˈana kaidaˈi kira sasia na ru taˈa ki, kira ˈeke, ma kaidaˈi kira fulia na ru leˈa ki, kira ka saeleˈa.

16 God ke baˈa matalangaˈinia ngwae abula taˈa ki ana na asoa nia kwatea sa Jesus ke gwaungaˈi fafia na ngwae ki ˈiri nia ke matalangaˈinida sulia na ru rora kira sasi tafangaˈi ani ki ma na ru rora kira sasi ago logo ani ki. Na Faˈarongoˈa Leˈa niniˈa nau ku alaˈa sulia nia fata ˈunaˈeri.

Na ngwae ˈi Jiu ki noaˈa kira kasi roˈo sulia na taki sa Moses ki

17 Aia, kamuˈa ngwae Jiu ki, kamu fia neˈe God ke baˈa leˈa fuamuˈa, osiˈana nia kwatea fuamuˈa na taki ki faˈasia sa Moses. Ma muke baˈatafe kamu talamuˈa, osiˈana kamu ngwae God ki.

18 Ma muka saea fasi kamu saiana ru neˈe God oga muke sasia, ma muka saiana fililana ru neˈe saga sulia kamu saiana na taki ki.

19 Ma kamu ka saea logo neˈe, kaumulu saiana talaˈilana sa tai faˈida neˈe kira diˈia ngwae maa rodo sulia kira kina God. Ma kamu ka saea logo, kamu diˈia na unu fuana sa tai faˈida neˈe kira tua saena maˈerodo fasi ˈiri kira ka leka siana God.

20 Muka saea kamu toˈo ana na saiˈi ruˈa aliˈafu, ma na ru ki taˈifau neˈe mamana, sulia kamu toˈo ana na taki ki faˈasia sa Moses. Ma muka saea kamuˈa na ngwae faˈamanata ki fuana na ngwae boleboleˈa ma fuana ngwae kinaˈi ru ki.

21 Ma kamu ka saiana faˈamanatalana na ngwae matamata ki, ma faˈuta mo neˈe noaˈa kamu kasi faˈamanata kamu talamuˈa? Kamu fata fuana ngwae ki muka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi bili.” Bore ma kamu talamuˈa muka bili goˈo amuˈa.

22 Muka saea logo fuana ngwae ki, “Noaˈa kamu kasi kakabara.” Bore ma kamu kakabara logo. Muka saea logo, neˈe na nunuˈi ru neˈe ngwae ki kira foˈosia niˈi taˈa liu. Bore ma kaumulu ruˈu saena fera abu kira ki, ma muka bilia goˈo amuˈa na ru neˈeri ki.

23 Ma muka fata naunau suli kamu talamuˈa, osiˈana kamu toˈo ana taki sa Moses ki. Bore ma kamu aburongo goˈo ˈamuˈa ana taki neˈeri ki. Ma nia neˈe kwatea na ngwae ki kira ka fata taˈa ana God.

24 ˈUnaˈeri neˈe Kerekereˈa Abu ka fata ˈuri, “Osiˈana kamuˈa na ngwae Jiu ki kamu abula taˈa, na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka fata buri tolingaˈi ana God.”

25 Kamuˈa ngwae Jiu ki, kamu saea fasi na ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe faˈataˈinia kamuˈa ngwae God ki. Diˈia kamu roˈo sulia taki God ki, na ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe kamu sasia na ru leˈa. Ma diˈia noaˈa kamu kasi roˈo sulia na taki neˈeri ki, na ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe kamu sasia bore, nia noaˈa kasi ˈafi kamu goˈo ˈi maana God. Ma kamu ka diˈia goˈo amuˈa na ngwae neˈe noaˈa ˈiri saiana God ki.

26 Aia, ma diˈia ta ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka roˈosulia na taki neˈeri

ki, God ke baˈa saea niaˈa na ngwae nia,
ka diˈia logo ngwae neˈe ˈolo faˈataˈinia.
27 Ma ngwae neˈe kira ka roˈosulia na
taki ki, sui bore ˈana noaˈa kira kasi
ˈolo faˈataˈinia, kike baˈa faˈataˈinia neˈe
kamu rora, ma God ke baˈa matalangaˈi
kamu. God ke baˈa matalangaˈi kamu,
osiˈana kamu aburongo ana taki ki, sui
bore ˈana muka toˈo ana na taki keresia
neˈeri ma muka ˈolo faˈataˈinia.
28 Sa tai neˈe na ngwae Jiu mamana?
Nia noaˈa laˈu ta ngwae neˈe roˈo goˈo su-
lia falafala Jiu ki nama ka ˈolo faˈataˈinia
goˈo ˈana ana nonina, ma liana ka taˈa
goˈo ˈana ˈua.
29 Na ngwae mamana ˈi Jiu, nia na
ngwae neˈe maurilana saga ˈi maana God,
osiˈana God nia rokisia na manatalamuˈa.
Ma na raoˈa ana Anoˈi ru Abu fuana
sagalana na maurilana ngwae, ma noaˈa
laˈu na raoˈa na taki ki. Na ngwae
ˈunaˈeri, God nia tafea, sui bore ˈana na
ngwae ki noaˈa kasi baˈatafea.

3

God nia mamana

1 ˈUri ma nia leˈa fuamuˈa ngwae Jiu ki
muke ˈolo faˈataˈinia ˈiri ka faˈataˈi kamu
ngwae God ki?
2 ˈIu, ru ˈoro leˈa ana ru neˈeri. Na ru
etaeta, God kwatea naˈa fatalana fuana
ngwae ˈi Jiu ki.
3 ˈUnaˈeri bore ˈana, ti ngwae Jiu noaˈa
kasi faˈamamana ana fatalana God. Sui
bore ˈana kira ka ˈoia na alangaˈinga kira
ki faˈinia God, God ˈidufaˈi sasia tae neˈe
nia eta fataˈa ˈani.
4 Osiˈana God nia mamana, sui bore
ˈana ngwae ki kira ka soke. Sulia na
Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Ta tae bore
ˈana neˈe God saea nia ke fulia ana ngwae
abula rora ki, nia ke fuli goˈo ˈana. Ma
sa tai bore ana neˈe kira saea God noaˈa
kasi matalangaˈi saga ana, God faˈataˈinia
neˈe nia saga daofaˈi liu.”✡
5 Ma ti ngwae ana Jiu ki kira saefilo
boleboleˈa kika ˈuri, “Si diˈia na abula
taˈangaˈa kia ki faˈataˈi madako ana
fuana ngwae ki neˈe God nia ˈoloˈolo
kaidaˈi nia matalangaˈi kia. ˈUri ma
God nia rora kaidaˈi nia kwatea naˈa
matalangaˈinga fuaka?”
6 Noaˈa liu! Osiˈana ˈafitaˈi God noaˈa
kasi saga, si diˈia nia noaˈa kasi saga, nia
kasi totolia matalangaˈilana na ngwae ki.
7 Ma ti ngwae Jiu kira saefilo boleboleˈa
kika ˈuri, “Faˈuta, diˈia kulu ˈoia fata
alangaˈinga kulu ki, ma na ngwae ki
kira lia madako ana fasi God dau sulia
alaˈanga nia, ma nia neˈe kwatea ma kira
ka baˈatafe God? Diˈia ˈunaˈeri, faˈuta
mo neˈe God ka matalangaˈi kia faˈinia
roraˈa kia ki?”
8 Ma fataˈa ˈuri nia boleboleˈa logo,
“Kulu abula taˈa ˈakulu fasi ˈiri ru leˈa
ke dao maˈi.” Ti ngwae kira soke fafi nau
fasi nau ku saea ru neˈeri. Ma na ngwae
neˈeri ki, God ke baˈa matalangaˈi kira.

Noaˈa ta ngwae ˈiri saga

9 Ma fuakulu ngwae Jiu ki, ˈuri ma
maurilamiˈa ma na abulaˈanga kami ka
leˈa faˈasia na ngwae noaˈa laˈu Jiu?
Noaˈa liu! Sulia nau ku faˈataˈinia naˈa
na ngwae ˈi Jiu ki, ma na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, kira bolo taˈifau goˈo
ˈada faˈinia tuaˈa ˈi olofana na ngasingasi
ˈanga ana taˈangaˈa.
10 Ru neˈeri nia mamana sulia na
Kerekereˈa Abu nia saea, “Noaˈa ta ngwae
ˈiri saga.
11 Ma noaˈa ta ngwae kasi malingaˈinia
malitana God, ma noaˈa ta ngwae kasi oga
saiˈa ana God.
12 Sulia kira taˈifau goˈo kira abula
faˈasia God, ma kira ka leka rora, ma ta
ngwae kasi sasia goˈo ta ru neˈe saga.✡
13 Na kwakwada diˈia ta kilu gwaˈu
neˈe kira ˈiri asi fafia ˈani ano, sulia na
fatalada taˈa liu. Kira saea ru taˈa neˈe
noaˈa kasi mamana ki ˈani meada. Ma
kika faˈakaisia ngwae ki ˈani fatalada,
diˈia na baˈeko tolo neˈe ˈalea na ngwae.✡
14 Ma na fatalada logo ka fungu ˈani
kwaiagiˈanga neˈe taˈa liu.✡
15 Ma na ngwae neˈe ki kira ˈaliˈali
fuana saungwaeˈa.
16 Ma ˈi fai bore ˈana neˈe kira leka
ana, kira faˈalia naˈa na ru ki, ma kira
ka kwatea liu naˈa nonifiiˈa fuana ngwae
ki.

✡ **3:4** Sam 51:4 ✡ **3:12** Sam 14:1-3 ✡ **3:13** Sam 5:9 ✡ **3:14** Sam 10:7 ✡ **3:17** Aesea 59:7-8

17 Ma na aroaroˈanga noaˈa kasi tua
saena maurilada.✡
18 Ma noaˈa kira kasi maˈu goˈo ˈani
God.”✡
19 Ma kulu saiana ru ki taˈifau goˈo neˈe
God saea saena taki nia ki, na ru fuana
na ngwae ˈi Jiu ki neˈe nia kwatea fuada.
Nia kwatea taki nia ki fasi ˈiri noaˈa ta
ngwae kasi saea noaˈa nia kasi fulia goˈo
ta ru taˈa. Ma God ke baˈa matalangaˈinia
ngwae ki taˈifau fuana na roraˈa kira ki.
20 Noaˈa ta ngwae kasi saga ˈi maana
God, osiˈana nia kwairoˈoi ana ma ka sasi
sulia tae neˈe taki ki oga. ˈIu, na taki ki
tua ˈiri na ngwae ki kike saiana neˈe kira
abula taˈa.

God faˈasaga na ngwae ki

21 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, God
faˈataˈinia tala fuana faˈasagalana ng-
wae ki ˈi maana. Ma noaˈa laˈu sulia
roˈongaˈa sulia na taki ki, sui bore ˈana
na taki faˈasia sa Moses ki ma na profet
ki, kira ka kerekere sulia na tala neˈe.
22 God nia faˈasaga na ngwae ki sulia
na faˈamamanaˈanga kira ana sa Jesus
Christ. Nia sasi ˈunaˈeri fuana ngwae ki
taˈifau goˈo neˈe kira faˈamamana ana sa
Jesus Christ, osiˈana ngwae ki taˈifau kira
bolo goˈo ˈi maana God.
23 Ngwae ki taˈifau goˈo kira abula taˈa,
ma noaˈa ta ngwae ˈiri tua ˈani falafala
neˈe ke faˈadufa God.
24 Bore ma sulia na alafeˈanga God
neˈe nia kwate sakongaˈi goˈo ana,
nia ka logeda faˈasia na kwaˈikwaˈinga
ana abula taˈangaˈa kira ki ˈani na
kwaisuˈusiˈanga sa Jesus Christ.
25 God ka kwatea maˈi sa Jesus Christ
ˈiri ka foˈosi ˈani niaˈa ana maelana,
fasi ˈiri God ke rufuanata na abula
taˈangaˈa na ngwae ki, osiˈana na
faˈamamanaˈanga kira ana niaˈa. God
sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ke faˈataˈinia na
kwai matalangaˈinga nia saga liu, sui
bore ˈana ka tau naˈa maˈi nia noaˈa kasi
kwatea ta kwaˈikwaˈinga fuana ngwae ki
sulia mabetauˈa nia.
26 Ma God ka faˈataˈinia neˈe nia saga
fuana matalangaˈilana taˈangaˈa ki, ana
kaidaˈi nia kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga
fuana sa Jesus Christ. ˈUnaˈeri God ka
faˈataˈinia nia saga ma ka faˈasaga na
ngwae ki neˈe kira faˈamamana ana sa
Jesus.
27 Ma osiˈana na tae neˈe kuke baˈa
fata baˈalafe? Noaˈa goˈo! Noaˈa kulu
kasi bolo goˈo fuana saelana fasi kulu
saga, osiˈana kulu roˈosulia na taki ki.
Bore ma God lala neˈe nia faˈasaga kulu,
duˈungana kulu faˈamamana ana sa Je-
sus.
28 Kulu saiana God nia faˈasaga na
ngwae ki osiˈana na faˈamamanaˈanga
kira, ma noaˈa laˈu sulia na roˈongaˈa
sulia tae neˈe taki ki saea.
29 ˈUri ma ˈoko fia fasi God alafafia goˈo
taˈifilia ngwae Jiu ki? Noaˈa! Na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki bore God ala logo
fafida.
30 God taˈi God goˈo, ma nia saiana
ka faˈasaga ngwae Jiu ki diˈia kira
faˈamamana, ma nia saiana ka faˈasaga
logo ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki diˈia
kira faˈamamana.
31 Osiˈana God nia faˈasaga ngwae ki
sulia faˈamamanaˈanga, ˈuri ma kuke
danga naˈa ˈakulu ˈania na taki sa Moses
ki? Noaˈa. Bore ma tae neˈe nau ku
faˈamanata ˈani faˈataˈinia neˈe na taki
nia ˈinotoˈa logo.

4

God fuˈusi ˈoloˈolo ana sa Abraham osiˈana faˈamamana ˈanga

1 ˈUri ma tae neˈe kuke baˈa saea ana
sa Abraham na koˈo bora kami kwalafa
ngwae Jiu ki? Faˈuta neˈe God ka fuˈusi
ˈoloˈolo ana ˈi maana?
2 Diˈia God fuˈusi ˈoloˈolo ana sa Abra-
ham osiˈana raoˈa leˈa neˈe nia sasiˈi ki,
sa Abraham saiana ka fata baˈalafe sulia.
Bore ma noaˈa nia kasi bolo fuana fata
baˈalafeˈa ˈi maana God.
3 Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba fata
ˈuri, “Sa Abraham nia faˈamamana
ana fata alangaˈinga God, ma sulia na
faˈamamanaˈanga nia neˈe God ka saea
sa Abraham nia ˈoloˈolo ˈi maana.”✡
4 Ana kaidaˈi ta ngwae nia rao, nia ke
ngalia nama folifoliˈa. Ma na mani neˈe
nia ngalia, na ngwae ˈaˈana nia noaˈa
kasi kwate ˈoˈo ana, sulia na ngwae rao
nia bolo fuana ngalilana folifoliˈa nia.

✡ **3:18** Sam 36:1 ✡ **4:3** Jenesis 15:6

5 Ma kaidaˈi God nia fuˈusi ˈoloˈolo
aka ˈi maana, nia noaˈa ˈiri diˈia laˈu
kaidaˈi ngwae ˈaˈana nia kwatea folifoliˈa
fuana ngwae rao nia. Osiˈana noaˈa laˈu
sulia na raolaka neˈe God fuˈusi ˈoloˈolo
aka, bore ma osiˈana kulu fitoˈo ana God
lala neˈe nia saiana ka faˈa ˈoloˈoloa na
ngwae taˈa ki. Ma God lisia na fitoˈo laka,
ma osiˈana ru neˈeri God ka saea kuluˈa
ˈani ngwae ˈoloˈolo ki.
6 ˈUnaˈeri sa David fata sulia na
saeleˈanga ana ngwae ki neˈe God saea
kira ˈoloˈolo, sui bore ˈana noaˈa kira kasi
roˈo sulia na taki God ki taˈifau. Sa David
ka fata ˈuri,
7 “ˈOilakiˈa fuana sa tai faˈida neˈe God
rufuanata naˈa ana roraˈa kira ki, ma ka
lafua naˈa abula taˈangaˈa kira ki.
8 ˈOilakiˈa logo fuana ngwae neˈe God
noaˈa kasi manata toˈona abula taˈangaˈa
nia ki.”
9 ˈUri ma na saeleˈanga neˈe sa David
nia fata sulia, na ru goˈo ˈana ana ng-
wae Jiu neˈe kulu ˈolo faˈataˈinia ki?
Noaˈa! Na ru logo fuana ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki neˈe noaˈa kira kasi ˈolo
faˈataˈinia. Kulu saiana ka sui naˈa na
Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Sa Abraham
nia faˈamamana ana God, ma osiˈana nia
ka faˈamamana, God ka saea niaˈa ngwae
ˈoloˈolo.”
10 Ana kaidaˈi tae neˈe God saea sa
Abraham nia ˈoloˈolo? ˈI buri ˈana neˈe
nia ˈolo faˈataˈinia ka sui naˈa, nama ana
kaidaˈi nia noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia ˈua?
ˈI naˈona mala neˈe nia ˈolo faˈataˈinia
God ka saea nia ngwae ˈoloˈolo.
11 ˈI buri ˈana mala neˈe God fuˈusi
ˈoloˈolo ana sa Abraham, sa Abraham
ka fiˈi ˈolo faˈataˈinia naˈa. Ma na ˈolo
faˈataˈinia ˈanga neˈe na maˈetoto ˈiri
ka faˈataˈinia God saea nia na ngwae
ˈoloˈolo sulia na faˈamamanaˈanga nia
ana kaidaˈi noaˈa nia kasi ˈolo faˈataˈinia
ˈua. Nia neˈe kwate sa Abraham ka diˈia
koˈo bora fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki
neˈe kira kasi ˈolo faˈataˈinia, ma kira
faˈamamana ana God, ma kira ka alua
naˈa ngwae ˈoloˈolo ki.
12 Ma nia na koˈo bora fuana ng-
wae Jiu ki neˈe kira ˈolo faˈataˈinia
ma kira ka faˈamamana fata alangaˈinga
God. Noaˈa laˈu osiˈana goˈo neˈe kira
ˈolo faˈataˈinia, bore ma osiˈana kira
faˈamamana diˈia na koˈo bora kira sa
Abraham ba nia faˈamamana ka sui mala,
nia ka fiˈi ˈolo faˈataˈinia.
13 God nia eta fataˈa ˈania fuana sa
Abraham ma na kwalafa nia ki, nia ka
saea na magalia neˈe na ru nia. God nia
eta fataˈa ˈunaˈeri noaˈa laˈu sulia neˈe
sa Abraham roˈosulia na taki ki, bore ma
sulia nia faˈamamana, ma God ka saea
nia ˈoloˈolo.
14 Ma diˈia God kwatea na fata
alangaˈinga nia goˈo fuana sa tai faˈida
neˈe kira roˈosulia na taki ki, tama na
faˈamamanaˈanga na ngwae ki neˈe ru
ˈoˈo goˈo ˈana, ma na fata alangaˈinga
God na ru ˈoˈo logo.
15 Na taki noaˈa kasi kwatea maˈi na
fata alangaˈinga God, bore ma nia kwatea
maˈi na saetaˈanga God, osiˈana ngwae
ˈoia na taki nia. Ma kaidaˈi na taki ki tua,
na ngwae ˈidufaˈi suˈungenge ana taki ki.
16 God fata alangaˈinia ru ki fuana sa
Abraham sulia na faˈamamanaˈanga nia,
fasi ˈiri ka faˈataˈinia na fata alangaˈinga
neˈeri nia sulia na kwaimanataiˈanga nia
neˈe ke baˈa kwate sakongaˈi ana fuana
kwalafa sa Abraham. Ma na kwalafa sa
Abraham, noaˈa laˈu kira taˈifilida goˈo
neˈe roˈosulia na taki ki, bore ma kira
ngwae neˈe kira faˈamamana logo diˈia
sa Abraham. Sulia sa Abraham niaˈa na
koˈo bora kia taˈifau, na ngwae Jiu ki, ma
na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
17 Ru neˈe nia mamana, osiˈana
God saea fuana sa Abraham saena na
Kerekereˈa Abu ka ˈuri, “Nau ku filiˈo,
ma nau ku aluˈu na maˈa ana kwalafa ki
fuana ngwae ana fanoa ˈoro ki.” Na eta
fataˈa neˈe God naˈa neˈe tala faˈangasia
ka mamana. Sa Abraham faˈamamana
ana God neˈeri, nia God neˈe taˈea ngwae
mae ki fuana mauriˈa, ma ka saungaˈinia
ru faolu ki.
18 Ana kaidaˈi God eta fataˈa fuana
sa Abraham neˈe nia na maˈa fuana
kwalafaˈa ana ngwae ana fanoa ˈoro ki,
sa Abraham faˈamamana. God saea logo
ka ˈuri, “Na ngwae neˈe ke futa olitamu ki
ke baˈa ˈoro diˈia bulubulu ana salo.” Sa
Abraham faˈamamana, sui bore ˈana nia
ˈafitaˈi fuana ru neˈeri ka mamana ana.
19 ˈUnaˈeri bore ˈana sa Abraham
nia karangi ka talangaˈi faˈi ngali naˈa
ana maurilana, na faˈamamanaˈanga nia

noaˈa kasi ngwataˈutaˈu kaidaˈi nia manata sulia nonina neˈe ngwataˈutaˈu, ma ˈi Sera bore ka ˈabaraˈa logo.
20 Ma na faˈamamanaˈanga nia noaˈa kasi anafu faˈasi nia, ma noaˈa kasi manata ruarua ana fata alangaˈinga God. Nia ka ngasingasiˈa sulia na faˈamamanaˈanga nia, ma ka baˈatafea God.
21 Sulia nia sai leˈa ana neˈe God totolia sasilana ru neˈe nia eta fataˈa ˈani.
22 Nia neˈe osiˈana faˈamamanaˈanga nia, God ka saea niaˈa ˈania na ngwae ˈoloˈolo.
23 Ma ta kerekereˈa ba ˈuri, “God saea ˈani na ngwae ˈoloˈolo,” noaˈa laˈu fuana sa Abraham taˈifilia.
24 Bore ma kira keresia logo fuaka ngwae neˈe God sae kia ˈani na ngwae ˈoloˈolo ki, osiˈana kulu faˈamamana ana God neˈe nia taˈea sa Jesus na Aofia kia faˈasia na maeˈa.
25 God ka kwate ma nia ka mae osiˈana na taˈangaˈa kia ki, ma God ka taˈea logo ˈuana na mauriˈa fuana na faˈa ˈoloˈoloˈa kulu ˈi maana.

5

God nia faˈa ˈoloˈoloa na ngwae ki

1 Kaidaˈi neˈe, kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma God ka faˈa ˈoloˈolo kulu ˈi maana. ˈUnaˈeri, kuka tua ˈani na aroaroˈa faˈinia God, osiˈana na raoˈa sa Jesus Christ na Aofia kia neˈe sasia naˈa.
2 Ma sulia faˈamamana lakulu, sa Jesus Christ nia ngali kia siana God, fasi ˈiri ka alafe fuaka ma ka faˈaleˈa kia. Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kulu saeleˈa liu sulia tae neˈe kulu kwaimaˈa kwali ana, neˈe God ke baˈa kwatea kuke lisia na ˈinotoˈanga nia.
3 Ma noaˈa laˈu na ru leˈa ki goˈo neˈe kulu saeleˈa sulia, bore ma kulu saeleˈa logo kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki, osiˈana kulu saiana na ˈafitaˈiˈanga ru fuana faˈangasingasi laka, ma ka kwate kulu ka ˈalatai babatoˈo.
4 Ma diˈia kulu ka ˈalatai ˈunaˈeri, God ke baˈa saeleˈa faˈi kia. Ma ana kaidaˈi God saeleˈa suli kia ˈunaˈeri, kuke manata ˈuitoˈo ˈiri God ke baˈa kwate kuke lisia na ˈinotoˈanga nia.
5 Ma manata ˈuitoˈongaˈa neˈe noaˈa nia kasi kwate kulu ka lia kwaimaˈa kwali ˈoˈo, osiˈana God nia faˈataˈinia na alafeˈanga doe nia fuaka ˈani na Anoˈi ru Abu neˈe nia kwatea fuaka.
6 Kulu saiana God alafe fuaka, osiˈana kaidaˈi nia ˈafitaˈi fuana ˈafilaka talaka, sa Jesus Christ mae ˈusi kia na ngwae taˈa ki ana kaidaˈi neˈe God filia.
7 Nia ka ˈafitaˈi fuana ta ngwae neˈe ke maˈudi ma ka mae fuana ˈafilana ta ngwae ˈoloˈolo. ˈUnaˈeri bore ˈana, ti ngwae maˈudi kika mae goˈo ˈada fuana ˈafilana ta ngwae neˈe leˈa.
8 Bore ma God nia faˈataˈinia taˈifau naˈa na alafeˈanga nia fuaka, ana kaidaˈi neˈe maurilaka taˈa ˈua, sa Jesus Christ ka mae usi kia.
9 God ka faˈa ˈoloˈolo kulu naˈa osiˈana sa Jesus Christ nia mae naˈa ˈusi kulu. Diˈia ˈunaˈeri, sa Jesus Christ ke baˈa ˈafi kia ka tasa fasi ˈiri kuke mauri faˈasia na kwaˈikwaˈinga God.
10 ˈI naˈo maˈi, kuluˈa malimae God ki, bore ma ˈi niniˈari nia kwaima naˈa faˈi kia osiˈana na maelana na Ngela nia. Ma osiˈana neˈe kuluˈa kwaima God ki, nia ke baˈa faˈamauri mamana akulu sulia sa Jesus Christ nia mauri laˈu.
11 ˈIu, ma noaˈa laˈu ru neˈe goˈo ˈana neˈe kulu saeleˈa duˈungana. Bore ma kulu saeleˈa logo sulia na tae neˈe God fulia ˈani sa Jesus Christ na Aofia kia neˈe olitaˈi kia ˈiri kuka kwaima faˈinia God.

Sa Adam faˈinia sa Jesus Christ

12 Na ngwae ki taˈifau saena magalia etangia sasilana ru taˈa ki osiˈana sa Adam na ngwae etaeta nia abula taˈa. Ma God ka kwatea sa Adam ka mae osiˈana nia abula taˈa. Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, na maeˈa ka dao maˈi fuana ngwae ki taˈifau, osiˈana na ngwae ki taˈifau kira abula taˈa.
13 Ma ˈi naˈona neˈe God kwatea na taki ki fuana sa Moses, na ngwae ki noaˈa ˈiri saiana neˈe kira abula taˈa faˈuta ˈi naˈona God.
14 Sui bore ˈana noaˈa kira ˈiri ˈoia na taki neˈe leka naˈa maˈi ana God diˈia sa Adam, ngwae ki taˈifau mae osiˈana kira abula taˈa goˈo ˈada.

Na taˈi ru talingaˈi neˈe matamata ˈi safitana sa Adam ma sa Jesus Christ neˈe dao maˈi ˈi buri ˈana.
15 Na ro ngwae neˈeri ki noaˈa kera kasi bolo, osiˈana na ru leˈa neˈe sa Christ nia sasia fuaka noaˈa ˈiri diˈia laˈu na ru taˈa sa Adam nia sasia. Nia mamana na ngwae ˈoro kira mae duˈungana na abula taˈangaˈa taˈi ngwae neˈeri. Ma nia ka mamana liu na alafeˈanga God, ma na kwatea ˈoˈo ˈanga God doe ka tasa logo fuana na ngwae ˈoro ki duˈungana sa Jesus Christ ma kwaiˈofeˈanga nia.
16 Ma taˈi matamataˈanga laˈu neˈe nia teo ˈi safitana na kwateˈa God ma na taˈangaˈa sa Adam nia fulia. Sulia ˈi buri ˈana na taˈangaˈa sa Adam, God ka kwatea kwaˈikwaˈinga. Ma sulia na ru leˈa neˈe God ka kwate sakongaˈi ana fuaka, nia faˈa ˈoloˈoloa ngwae ˈoro ki ˈi maana, sui bore ˈana kira ka fulia ru ˈoro taˈa ki.
17 Aia, nia mamana ngwae ki taˈifau kira mae osiˈana na abula taˈalana taˈi ngwae. Ma ka mamana liu logo, sa tai faˈida neˈe kira ngalia na alafeˈanga God faˈinia na kwateˈa nia ˈania na ˈoloˈoloˈanga, kira toˈo ana mauriˈa firi ma ˈinotoˈanga duˈungana sa Jesus Christ.
18 Nia neˈe, taˈi ngwae sa Adam nia fulia taˈi ru taˈa, ma God ka kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae ki taˈifau. Ma ka ˈunaˈeri logo, taˈi ngwae sa Jesus nia sasia taˈi ru leˈa, ma ka faˈa ˈoloˈoloa ngwae ki taˈifau, ma nia ka kwatea naˈa mauriˈa firi fuada.
19 Ma ngwae ki taˈifau kira tua ˈani abula taˈangaˈa, sulia na suˈungengeˈa taˈi ngwae. Ma ka ˈunaˈeri, God nia faˈa ˈoloˈolo ngwae ki ˈi maana, sulia na kwairoˈoi ˈanga taˈi ngwae.
20 God kwatea naˈa taki sa Moses ki fasi ˈiri na ngwae ki kike saiana ru ˈoro kira sasiˈi ki nia rora. Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae ki sasia ru ˈoro taˈa ki, God fiˈi faˈataˈinia naˈa alafeˈanga doe ka tasa nia.
21 Nia neˈe, ˈi naˈo mala maˈi, neˈe abula taˈangaˈa gwaungaˈi fafia na ngwae ki fuana maeˈa. Ma ka ˈunaˈeri ana kaidaˈi neˈe, na kwaiˈofeˈanga God nia gwaungaˈi fafia na ngwae ki ˈiri kike ˈoloˈolo. Ma nia neˈe kwate ma kulu ka ngalia naˈa mauriˈa firi osiˈana na ru neˈe sa Jesus Christ na Aofia kia nia fulia fuaka.

6

Kulu mauri faˈasia taˈangaˈa osiˈana maelana sa Jesus Christ

1 Tae neˈe kuke baˈa saea ana alaˈanga niniˈa nau ku keresiˈi ki? Kuke inaˈu ˈakulu ana kwaluˈani abula taˈangaˈa, fasi ˈiri God ke inaˈu logo ana faˈataˈilana na alafeˈanga nia fuaka kaidaˈi nia rufuanata ana taˈangaˈa kia ki?
2 Noaˈa liu! Kaidaˈi manataˈi ngwae taˈa dao ka salonga kulu fuana abula taˈangaˈa, kulu kasi fulia ta ru, diˈia noniˈi ru neˈe nia mae naˈa, ma noaˈa nia kasi lebe kaidaˈi kira salonga.
3 Kaumulu saiana taˈifau naˈa ru neˈe: Na kaidaˈi kulu siuabu ana neˈe faˈataˈilana na fikuˈa kia faˈinia sa Jesus Christ, kulu fiku logo faˈinia ana maelana.
4 ˈIu ana na siuabulaka, kulu mae naˈa faˈinia sa Jesus Christ, ma kira ka kwaiato kulu logo faˈinia, fasi ˈiri kuke tataˈe kuke tua ˈani mauriˈa faolu, diˈia sa Jesus Christ neˈe God na Maˈa nia taˈea faˈasia na maeˈa ˈani na ngasingasi ˈanga nia.
5 Osiˈana kulu fiku faˈinia sa Jesus Christ ˈani maelana, God ke baˈa taˈe kulu logo diˈia ba nia taˈea sa Jesus Christ.
6 Ma kulu sai naˈa ana neˈe na mauriˈa ba kulu ˈi naˈo, nia mae naˈa faˈinia sa Jesus Christ ana ˈai rara folo, fasi ˈiri na falafala ˈua taˈa kia ki niˈi ka funu, ma na taˈangaˈa noaˈa kasi gwaungaˈi fafi kia.
7 Duˈungana nia ˈunaˈeri, ana kaidaˈi ngwae nia mae, nia noaˈa kasi tua ˈi olofana ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa.
8 Ma osiˈana kulu mae naˈa faˈinia sa Jesus Christ, kulu faˈamamana kuke baˈa mauri logo faˈinia.
9 Duˈungana kulu saiana sa Jesus Christ nia tataˈe faˈasia na maeˈa, ma nia ˈafitaˈi liu nia ka mae laˈu, ma na maeˈa noaˈa kasi gwaungaˈi fafia.
10 Nia mae taˈi ru goˈo ˈiri ke liufia taˈangaˈa, ma niniˈari nia ka mauri naˈa fuana faˈa ˈinotoˈalana God.
11 Ma ka ˈunaˈeri logo, muke manata diˈia neˈe kamu mae naˈa ma noaˈa kamu

kasi abula taˈa. Ma kamu ka mauri naˈa
fuana faˈa ˈinotoˈalana God sulia sa Jesus
Christ.
12 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi alaˈania na
abula taˈangaˈa ka gwaungaˈi naˈa fafia
nonimuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi donga na
kwaiogaiˈanga taˈa ki.
13 Ma noaˈa kamu kasi alaˈania ta kula
ana nonimuˈa fuana taˈangaˈa, ˈiri muke
fulia ˈani ru taˈa ki. Bore ma alu muke
kwate kamu talamuˈa fuana God, diˈia
na ngwae neˈe God nia taˈeda faˈasia na
maeˈa ˈuana mauri faolu, ma muke kwa-
tea naˈa nonimuˈa ma na maurilamuˈa
taˈifau fuana God, ˈiri muke sasia ˈani ru
saga ki.
14 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi alaˈania na
abula taˈangaˈa ka gwaungaˈi fafi kamu,
osiˈana kamu ˈiri tua laˈu ˈi olofana na
taki ki, bore ma kamu tua naˈa ˈi olofana
na alafeˈanga God.

Ngwae kira rao fuana sasia ˈoloˈoloˈa ki

15 ˈUri ma kuke dau ˈani abula
taˈangaˈa, osiˈana noaˈa kulu ˈiri tua
ˈi olofana na taki ki, bore ma kulu tua
goˈo ˈakulu ˈi olofana na alafeˈanga God?
Noaˈa!
16 Aia, ma kamu sai taˈifau naˈa ana,
sa taˈi bore ˈana neˈe nia fili kamu ka
rao fuana, muke roˈosulia, osiˈana kamu
na ngwae rao nia ki. Ka ˈunaˈeri logo,
diˈia kamu filia na roˈongaˈa sulia abula
taˈangaˈa, kamu ke baˈa mae. Ma si diˈia
kamu ka filia roˈongaˈa sulia God, muke
baˈa tua ˈani ˈoloˈoloˈa.
17 Nau ku baˈatafea God! Sui
bore ˈana ˈi naˈo kamu ka roˈosulia
abula taˈangaˈa, bore ma niniˈari
kamu roˈosulia taˈifau naˈa na
faˈamanataˈanga mamana neˈe God
kwatea fuamuˈa.
18 Nia neˈe, God ka loge kamu faˈasia na
ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa, ma muka
alua naˈa na ngwae rao God ki ˈiri muke
sasia naˈa ru saga ki.
19 Nau ku fata ˈunaˈeri ˈani na tari-
fulaˈanga sulia na ngwae rao ki faˈinia
na ngwae ˈaˈana ki, osiˈana nia talang-
waraˈu fuana muke malingani. Ana
kaidaˈi ba sui naˈa maˈi, kaumulu kwate
kamu taˈifau fuana abula taˈangaˈa.
Kamu ka fulia ru taˈa ki fuamuˈa kwailiu
ˈani nonimuˈa ma na kwaluˈani ru taˈa.
Ma niniˈari, muka kwate kamu taˈifau
naˈa fuana God fasi ˈiri muke fulia naˈa
ru saga ki.
20 Ana kaidaˈi taˈangaˈa nia gwaungaˈi
fafi kaumulu, noaˈa kamu kasi manata
ˈabera goˈo fuana sasilana ru saga ki.
21 Aia, kamu kasi ngalia ta ru leˈa
faˈasia na abula taˈangaˈa ba kamu danga
naˈa ˈaniˈi ki. Ma kaidaˈi neˈe, kamu ˈeke
sulia na abula taˈangaˈa neˈe kamu sasiˈi
ˈi naˈo ki. Na ngwae neˈe kira abula taˈa
ˈunaˈeri ki, kike mae.
22 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, God loge
kamu faˈasia na abula taˈangaˈa, ma
kamuˈa na ngwae rao God ki naˈa. Ma
osiˈana kamu ˈunaˈeri, ˈoilakiˈa fuamuˈa
sulia kamu roˈosulia na kwaiogaiˈanga
God, ma muka ngalia naˈa na mauriˈa firi.
23 Sulia na abula taˈangaˈa nia kwa-
tea maeˈa, bore ma na kwateˈa neˈe
God kwate sakongaˈi ana nia naˈa neˈe
mauriˈa firi sulia sa Jesus Christ na Aofia
kia.

7

Noaˈa kulu ˈiri tua ˈi olofana na taki faˈasia sa Moses ki

1 Ngwaefuta kina ana sa Jesus Christ,
nau ku saiana kamu saiana na taki ki.
Fuila muke saiana na ngwae nia tua ˈi
olofana taki ki ana kaidaˈi nia mauri goˈo.
2 Ka ˈunaˈeri logo fuana na kini neˈe
ˈafe naˈa. Kaidaˈi neˈe araˈi nia mauri
ˈua, na taki saea nia noaˈa kasi totolia
fuana ka ˈafe laˈu fuana ta ngwae mata-
mata. Bore ma, diˈia na araˈi nia ka
mae, nia fiˈi sakadola faˈasia na taki ana
araˈinga, ma nia ka totolia ka ˈafe laˈu.
3 ˈUnaˈeri ma, diˈia na ˈafe neˈe ka tua
faˈinia ta ngwae matamata ana kaidaˈi
araˈi nia mauri ˈua, na ˈafe neˈeri kira
saea ˈani ˈafe ˈusu. Ma diˈia na araˈi nia
ka mae naˈa, ma nia ka tua sakadola naˈa
faˈasia na taki ana araˈinga, ma nia ka
ˈafe laˈu fuana ta ngwae, noaˈa kira kasi
saea ˈani ˈafe ˈusu.
4 Ngwaefuta nau kina, nia ka ˈunaˈeri
logo fuakulu. Sulia kaidaˈi sa Jesus Christ
nia mae, diˈia kuluˈa bore kulu mae logo.
Duˈungana kulu mae, kulu sakadola naˈa
faˈasia na taki sa Moses ki. ˈUnaˈeri

nia ka talangwaraˈu fuana God ka ˈado fiku kamu faˈinia ta ngwae laˈu neˈe sa Jesus. Ana kaidaˈi neˈe, kuluˈa na ngwae sa Jesus Christ ki neˈe God taˈea faˈasia na maeˈa, fasi ˈiri kuke faˈa ˈinotoˈa God ˈani tuaˈa ˈoloˈolo.

5 Ana kaidaˈi kulu roˈo roˈosulia na kwaiogaiˈanga taˈa kia ki, kulu oga liua logo sasilana na ru neˈe taki ki saea niˈi abu. Ma osiˈana kulu sasia naˈa ru taˈa ˈunaˈeri ki, kulu ka totolia naˈa fuana maeˈa sulia kudi.

6 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, kulu sakadola naˈa faˈasia na taki ki neˈe firi firi fafi kia ˈi naˈo maˈi, osiˈana na mauriˈa kia ki ˈi naˈo niˈi mae naˈa. Ma ana kaidaˈi neˈe, kuka rao naˈa fuana God, ma kulu ka leka naˈa sulia na tala faolu ana roˈongaˈa sulia na kwaiogai ˈanga na Anoˈi ru Abu. Ma noaˈa kulu kasi leka naˈa sulia na tala ˈua ana na taki neˈe sa Moses keresiˈi ki.

Na taki God ki faˈataˈinia taˈangaˈa kia ki

7 ˈUri ma kulu saea na taki ki taˈa? Noaˈa! Na taki ki noaˈa ˈiri taˈa, osiˈana na taki ki neˈe kwatea ma nau ku saiana tae neˈe taˈangaˈa. Diˈia na taki noaˈa kasi ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi oga ru ta ngwae,” nau ku kina goˈo ˈaku neˈe kwaiogaiˈanga ˈunaˈeri nia taˈa.

8 Ma kaidaˈi na taki ki saea fuaku neˈe kwaiogaiˈanga ˈunaˈeri nia taˈa, nau ku fuˈa saulia na taki neˈe saea nau ru rora, ˈunaˈeri nau ku oga liua naˈa ru na ngwae matamata ki. Diˈia noaˈa goˈo ta taki neˈe luia abula taˈangaˈa, ˈirai na kwaiogai ˈanga fuana fuˈalilana na taki neˈe noaˈa kasi ngasingasiˈa.

9 Ana tualaku ˈua maˈi, kaidaˈi nau ku kina ˈua na taki ki, noaˈa naisi dao goˈo toˈona ta ru neˈe ka faˈa ˈeke nau. Bore ma kaidaˈi nau ku dao toˈona ru mamana ana taki neˈe ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi oga ru ta ngwae,” nia neˈe kwate ma nau ku fiˈi saiana nauˈa ngwae abula taˈa, ma nau ku totolia naˈa maeˈa sulia kudi.

10 Na taki ki neˈe God kwatea ˈiri ke faˈataˈinia na tala saga fuana tuaˈa sulia, nia ka faˈataˈinia neˈe nau ku totolia naˈa maeˈa sulia kudi.

11 Na taˈangaˈa ka soke nau ˈani taki ki. Na kwaiogai ˈanga taˈa nau ki ngalia na taki leˈa neˈe, ma ka matalangaˈi nau fuana maeˈa.

12 ˈUnaˈeri neˈe, na taki sa Moses ki ka abu, ka saga, ma ka leˈa liu.

13 ˈUri ma na taki leˈa ki neˈe kwate ma nau ku mae? Noaˈa! Na abula taˈangaˈa lala neˈe kwate ma nau ku mae. Na liana God sulia na taki nia neˈe na taˈalana taˈangaˈa kia ki ke baˈa sakatafa. Osiˈana na taˈangaˈa kulu ki, kulu faˈitaˈinia taki leˈa God ˈuana na ru neˈe God ke kwai matalangaˈi ˈani. ˈUnaˈeri osiˈana na taki, taˈalana taˈangaˈa kulu ki ke baˈa sakatafa.

14 Kulu saiana na taki ki leka maˈi faˈasia na Anoˈi ru Abu God. Ma nauˈa na ngwae goˈo ˈana. Ma nau ku diˈia goˈo na ngwae neˈe taˈangaˈa nia gwaungaˈi fafi nau.

15 Noaˈa nau kusi saiana tae neˈe nau ku sasia, osiˈana noaˈa nau kusi sasia goˈo ta ru leˈa neˈe nau ku oga fuana sasilana, ma nau ku sasia lala ru taˈa neˈe nau ku ˈaila ˈani ki.

16 Ma osiˈana nau ku sasia lala ru neˈe noaˈa nau kusi oga sasilana ki, nia ka faˈataˈinia nau ku alafafia na taki God nia leˈa.

17 Duˈungana ru neˈe, nau ku saiana, noaˈa laˈu nauˈa neˈe nau ku sasia ru taˈa ki, bore ma na taˈangaˈa neˈe tua lala aku.

18 Nau ku saiana na leˈangaˈa noaˈa kasi tua aku saena malitaˈi ngwae taˈa nau. Sulia nia noaˈa kasi talangwaraˈu fuaku fuana sasilana ru leˈa ki, sui bore ˈana nau ku oga sasilana ru leˈa ki.

19 Ma noaˈa nau kusi sasia goˈo na ru leˈa neˈe nau ku oga sasilani ki, ma noaˈa nau kusi mango goˈo faˈasia sasilana ru taˈa neˈe noaˈa nau kusi oga sasilani ki.

20 Ma diˈia nau ku sasia naˈa ru neˈe noaˈa nau kusi oga sasilana, tama noaˈa laˈu nauˈa neˈe nau ku sasia. Bore ma na taˈangaˈa neˈe tua ˈi saena noniku lala neˈe sasia.

21 Nai olioliˈa laˈu ana ru neˈe nau ku dao toˈona neˈe ˈuri: Kaidaˈi nau ku oga sasilana na ru leˈa, na taˈangaˈa ˈi noniku ka lui nau.

22 Na maurilaku ka oga liu sasilana taki God ki.

23 Bore ma na taˈangaˈa ˈi noniku ka fuˈa suˈusia na leˈangaˈa neˈe saena maurilaku. Ma na taˈangaˈa neˈe ka rao saena

noniku ka suˈumaˈi nau fuana sasilana ru taˈa ki.
24 Kwaimanatai fuaku nauˈa na ngwae taˈa ˈuri! Sa tai neˈe ke baˈa ˈafi nau fasi
ˈiri naisi roˈosulia taˈangaˈa neˈe ngali nau ˈuana maeˈa?
25 Nau ku baˈatafea God, sulia nia naˈa neˈe ˈafi nau ˈani sa Jesus Christ na Aofia kia! ˈOko sai naˈa ana: Saena manatalaku, nau ku oga nai roˈosulia na taki God, bore ma osiˈana na malitaˈi ngwae taˈa nau, taˈangaˈa nia ka gwaungaˈi fafi nau.

8

Tua sulia ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu

1 God saea kulu ˈoloˈolo naˈa ˈi naˈona osiˈana kulu faˈamamana ana sa Jesus. ˈUnaˈeri logo, na ngwae neˈe kira tua fiku naˈa faˈinia sa Jesus Christ, God noaˈa kasi fai fafida ma ka kwatea na kwaˈikwaˈinga fuada.
2 Kulu saiana nia mamana, osiˈana na ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu kwatea ma kulu ka tua ˈani mauriˈa faolu sulia kulu ˈado fiku faˈinia sa Jesus Christ. Ma ˈunaˈeri nia ka loge kia faˈasia na ngasingasiˈanga ana abula taˈangaˈa neˈe gwaungaˈi fafi kia ma ka talaˈi kia ˈuana maeˈa.
3 Na taki faˈasia sa Moses ki, ˈafitaˈi niˈi ka loge kia faˈasia na ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa faˈinia maeˈa, osiˈana malitakulu taˈa kwatea ma kulu ka ngwataˈutaˈu fuana dongalana taki neˈeri ki. Bore ma God lala neˈe loge kia faˈasia na ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa faˈinia maeˈa. Sulia nia kwatea naˈa Ngela nia fasi ˈiri ka tua ˈani noni diˈia na ngwae, bore ma nia noaˈa kasi abula taˈa diˈia ngwae ki, ma God ka foˈosi ˈani ˈiri ka lafua na taˈangaˈa kulu ki. ˈUnaˈeri God ka matalangani na abula taˈangaˈa kia ki.
4 God sasi ˈunaˈeri ˈiri kuke totolia naˈa lekaˈa sulia na ru saga ki neˈe taki ki baˈe kia ˈuana. Ma nia talangwaraˈu goˈo ˈana sulia kulu roˈosulia na Anoˈi ru Abu, ma noaˈa kulu kasi roˈosulia na kwaiogai ˈanga taˈa ana noni.
5 Ma sa tai faˈida neˈe kira leka sulia na kwaiogaiˈanga taˈa ana noni, kira manata goˈo ˈada sulia ru fuana faˈatolilana na kwaiogai ˈanga taˈa ana noni. Bore ma sa tai faˈida neˈe na Anoˈi ru Abu nia talaˈida, kira manata goˈo ˈada sulia sasilana na kwaiogai ˈanga Anoˈi ru Abu.
6 Ma diˈia na kwaiogai ˈanga taˈa ana noni nia talaˈia ta ngwae, nia ka mae. Ma diˈia na Anoˈi ru Abu ka talaˈia ta ngwae, nia ka toˈo ana mauriˈa faolu faˈinia na aroaroˈanga.
7 Ma diˈia na kwaiogai ˈanga taˈa ana noni nia talaˈia ta ngwae, nia malimaeˈa ana God, osiˈana noaˈa nia kasi roˈosulia na taki God ki, ma noaˈa nia kasi bolo fuana roˈongaˈa sulia.
8 Na ngwae neˈe kira roˈosulia na kwaiogai ˈanga taˈa ana noni, nia ˈafitaˈi liu kira ka faˈasaeleˈa God.
9 Bore ma kamuˈa, noaˈa kamu ˈiri roˈo laˈu sulia na kwaiogai ˈanga taˈa ana noni. Diˈia na Anoˈi ru Abu nia tua saena maurilamuˈa, tama muke roˈosulia na kwaiogaiˈanga nia. Ma sa tai neˈe na Anoˈi ru God* noaˈa kasi tua saena maurilana, niaˈa noaˈa laˈu na ngwae sa Jesus Christ.
10 Ma sa Jesus Christ ka tua saena maurilamuˈa, sui bore ˈana na nonimuˈa ke baˈa mae osiˈana na abula taˈangaˈa ki. Ma na mangomuˈa nia mauri, osiˈana God nia faˈa ˈoloˈolo kamu naˈa.
11 Ma na Anoˈi ru God neˈe taˈea sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa, nia tua naˈa saena maurilamuˈa. Ma God ke baˈa taˈea logo nonimuˈa ˈani na Anoˈi ru Abu neˈe tua saena maurilamuˈa.
12 Nia neˈe ngwaefuta kina ˈae, kulu toˈo ana taˈi ru fuana sasilana, neˈe kulu ke tua sulia kwaiogai ˈanga Anoˈi ru Abu. Noaˈa kulu kasi roˈo laˈu sulia na kwaiogaiˈanga taˈa ana nonika.
13 Diˈia kamu roˈosulia na kwaiogaiˈanga taˈa ana noni, kamu ke funu. Ma diˈia kamu ka roˈosulia na Anoˈi ru Abu fasi ˈiri muke danga ˈania na abulaˈanga taˈa, muke baˈa toˈo ana mauriˈa firi.
14 Ma sa tai faˈida neˈe Anoˈi ru God talaˈida, kira naˈa neˈe na ngela God ki.
15 Na Anoˈi ru Abu neˈe God nia kwatea fuamuˈa, noaˈa nia kasi kwate kamu ka maˈu liu ˈani God ka diˈia ta ngwae rao neˈe nia maˈu ˈani ngwae ˈaˈana nia.

* **8:9** nama Anoˈi ru sa Christ

Bore ma na Anoˈi ru Abu neˈe kwatea ma kamuˈa na ngela God ki naˈa. Nia neˈe kwatea ka talangwaraˈu naˈa fuaka ˈiri kuke saea God ˈania "Maˈa kia."
16 Na Anoˈi ru God saea kulu na ngela God ki, ma kulu ka alafafia ru neˈeri.
17 Ma osiˈana kiaˈa na ngela nia ki, ma kuke baˈa ngalia naˈa ru leˈa ki neˈe nia gonia fuana na ngela nia ki, ka diˈia logo neˈe nia kwatea fuana sa Jesus Christ. Kulu ngalia ru neˈeri ki, osiˈana kulu ˈado fiku faˈinia sa Jesus Christ ˈania na nonifiiˈanga nia, ˈiri kuke baˈa ˈado logo faˈinia saena mauriˈa ana ˈinotoˈanga nia.

Na ˈinotoˈanga neˈe ke baˈa dao maˈi

18 Sui bore ˈana kulu ka toˈo ana nonifiiˈanga ki saena magalia neˈe, nau ku manata toˈo neˈe na ˈinotoˈanga neˈe God ke baˈa kwatea fuaka, nia doe ka tasa liufia na ˈafitaˈiˈanga neˈe kulu liu ˈi saena ana kaidaˈi neˈe.
19 Na ru ki taˈifau neˈe God nia saungaˈiniˈi, kira kwaimasi taˈifau goˈo ana kaidaˈi God ke baˈa faˈataˈinia na ngela nia ki, ma kira ka oga kaidaˈi neˈeri ke dao ˈaliˈali.
20 God nia manata ngasi naˈa fuana kala kaidaˈi goˈo na ru neˈe nia saungaˈiniˈi ki taˈifau kike mae ma kike ngwaˈa. God nia sasi ˈunaˈeri noaˈa laˈu sulia na kwaiogai ˈanga na ru neˈeri ki, bore ma sulia kwaiogaiˈanga God ˈana talana. Ma ru ki taˈifau ka kwaimasi ana
21 kaidaˈi God ke logeda faˈasia maeˈa ma na ngwaˈa ˈanga ˈiri kira ke tua sakadola daofaˈi liu faˈinia na ngela nia ki.
22 Kulu saiana ˈita naˈa maˈi ˈua leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe, na ru ki taˈifau goˈo kira tua ˈani nonifiiˈa diˈia na nonifiiˈa ana kaidaˈi kini nia ngela fii.
23 Ma kuluˈa neˈe kulu toˈo ana Anoˈi ru Abu neˈe God nia kwatea fuaka fasi ˈiri ke kwate kulu ke manata ˈuitoˈo neˈe nia ke kwatea ru leˈa ki fuaka, kuke nonifii logo. Kulu oga liua, ma kulu ka kwaimasi ana kaidaˈi God ke baˈa kwate ma kuluˈa na ngela gwaumauri nia ki, ma ka kwatea noniˈi ngwae faolu ki fuaka.
24 Talaˈae ana kaidaˈi God nia faˈamauri kia, kulu ka lialia masia fulilana ru neˈeri ki. Bore ma diˈia kulu ka toˈo naˈa ana tae neˈe kulu lialia masia, tama na manata ˈuitoˈo ˈanga neˈeri noaˈa ˈiri mamana goˈo. Sulia noaˈa ta ngwae kasi manata ˈuitoˈo goˈo ˈuana ta ru neˈe nia toˈo naˈa ana.
25 Bore ma diˈia kulu lialia masia ta ru neˈe noaˈa kulu ˈiri toˈo ˈua ana, kuke kwaimasi ana faˈinia na mabetauˈa.
26 Ma ka ˈunaˈeri logo na Anoˈi ru Abu leka logo maˈi fuana ˈafilaka, ana kaidaˈi maurilaka nia ngwataˈutaˈu ma kulu ka kina kuke foˈosi faˈuta ana God ka ˈafi kia. Bore ma na Anoˈi ru Abu ˈana talana neˈe gania God fuaka saena toloˈofiiˈanga neˈe noaˈa kulu kasi bolo fuana saelana ˈani ta alaˈanga.
27 Ma God neˈe nia sai filoa na maurilaka taˈifau, nia ka sai logo ana na manatana na Anoˈi ru Abu. Ma na manatana Anoˈi ru Abu nia ˈuri; nia gania God ˈi fulikulu na ngwae nia ki, sulia na kwaiogaiˈanga God.
28 Ma kulu saiana ru neˈe: Na ngwae neˈe kulu alafe fuana God, God faˈaleˈa kia ˈani na ru taˈa ma ru leˈa neˈe fuli fuaka ki. Nia sasi ˈunaˈeri fuaka, ngwae neˈe nia fili kia, osiˈana na kwaiogaiˈanga nia fuakulu neˈe ˈunaˈeri.
29 Sulia tau naˈa maˈi, God nia fili kia, ma ka alu kia fasi ˈiri kulu ke diˈia Ngela nia sa Jesus, fasi ˈiri sa Jesus neˈe ka ngwae etaeta fuaka na ngwaefuta nia ki.
30 Aia, ma fuaka na ngwae neˈe God fili kia ˈua naˈa maˈi fuana ngela nia ki, nia ka sae kia siana. Ma kuluˈa neˈe nia sae kia ˈunaˈeri, nia ka faˈasaga kulu ˈi maana. Ma kuluˈa neˈe nia faˈasaga kulu, nia ka kwatea ˈinotoˈanga logo fuaka.

Noaˈa ta ru kasi fonea alafeˈanga God fuakulu

31 Ma ana kaidaˈi kulu manata sulia ru neˈeri ki, kulu ka saiana noaˈa ta ngwae kasi bolo naˈa faˈinia tataˈe saulilaka, osiˈana God nia kwaiˈafi akulu.
32 Sulia na Ngela nia sa Jesus bore, noaˈa nia kasi ogani laˈu ana, bore ma nia kwatea fuana kwaisuˈusiˈanga fuaka. Ma osiˈana nia sasi ru leˈa neˈeri fuaka, nia ke baˈa kwatea logo na ru ki taˈifau fuaka.
33 Noaˈa ta ngwae goˈo ˈana neˈe totolia ka giosi kia neˈe God fili kia, osiˈana God talana saea neˈe kuluˈa saga naˈa.

34 Ma ka noaˈa logo ta ngwae goˈo ˈana
neˈe ka matalangaˈi kia, osiˈana sa Jesus
Christ nia mae naˈa fuaka, ma nia ka
tataˈe logo, ma ana kaidaˈi neˈe, nia ka
tua ˈi bali ˈoloˈolo ana God, ma nia ka
kwaiamasi ˈiri God ke ˈafi kia.
35 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, tama noaˈa
goˈo ta ru fasi ˈiri neˈe ke lafu kia kuke
tua matali faˈasia na alafeˈanga sa Jesus
Christ fuaka. Sui bore ˈana kulu ka tua
ˈani ˈafitaˈiˈanga doe, ma na ngwae ki
kira ka fuli ru taˈa fuaka, ma kulu ka fiolo,
ma kulu ka dalaˈa, ma kira ka saungi
kulu, ka ˈafitaˈi kira ka lafu kia faˈasia na
alafeˈanga sa Jesus Christ fuaka.
36 Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba saea,
“Ana kaidaˈi ki taˈifau, kira sasi ˈuana
saungi lamiˈa, osiˈana kami leka suliˈo.
Kaimili diˈia naˈa sipsip neˈe kira sasi
akaˈu ana fuana saungilana.”
37 Sui bore ˈana kulu ka tua saena
ˈafitaˈiˈanga doe ˈunaˈeri, kulu saiana
kuke baˈa liufia, sulia sa Jesus Christ nia
alafe fuaka.
38 Nau ku saiana noaˈa ta ru ˈiri bolo
fuana lafulaka faˈasia na alafeˈanga doe
nia fuaka. Sui bore ˈana kaidaˈi kulu
mauri ˈua, nama ana kaidaˈi kuke mae,
kulu ngalia na alafeˈanga nia. Noaˈa
ta ˈainsel, nama ta anoˈi ru taˈa, nama
ta ngasingasiˈanga kira ka lafua na
alafeˈanga sa Jesus Christ faˈasi kia. Ma
ka ˈafitaˈi logo fuana ta ru ana kaidaˈi
neˈe, nama ana kaidaˈi neˈe nia ˈua maˈi
noaˈa kasi lafu kia faˈasia na alafeˈanga
nia fuaka.
39 Noaˈa ta ru logo saena magalia, nama
ˈi langi, nama ta ru ana ru neˈe God
saungaˈiniˈi ki noaˈa kasi bolo fuana
lafulana na alafeˈanga nia. Nia ˈafitaˈi liu
kira ka lafu kia faˈasia na alafeˈanga God
fuaka neˈe nia faˈataˈinia fuaka ˈani sa
Jesus Christ na Aofia kia.

9

God filia ngwae ˈi Jiu ki bore ma kira ilangaˈinia sa Jesus

1 Ma taˈi ru neˈe nau ku oga nai saea
fuamuˈa, ma ru neˈeri nia mamana liu.
Nau kusi soke kamu, osiˈana nauˈa na
ngwae fafarongo sa Jesus Christ. Ma nau
ku saiana na alaˈanga neˈe nai baˈa saea
fuamuˈa, nia mamana, osiˈana na Anoˈi
ru Abu neˈe talaˈia na manataˈanga nau.
2 Ru neˈe nau ku saea nia ˈuri, nau ku
kwaimanatai liu ana kaidaˈi ki taˈifau,
sulia na ngwae ˈi Jiu ki neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana sa Jesus Christ.
3 Kira neˈe na ngwae nau ki, osiˈana
nauˈa ta ngwae ˈi Jiu logo. Nau ku
oga diˈia nia talangwaraˈu, nai akafoˈa
faˈasia na ˈado fikuˈa nai faˈinia sa Je-
sus Christ, ma nau ku ngalia ˈaku na
kwaˈikwaˈinga olisida.
4 Sulia na Jiu ki, kiraˈa na ngwae God
ki. Ma God ka suluˈida ˈua naˈa maˈi, fasi
ˈiri kira ka diˈia na ngela nia ki, ma nia
ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga nia fuada.
God ka fata alangaˈi fuada, ˈiri ke baˈa
faˈaleˈa kira. Ma God ka kwatea naˈa
taki ki fuada. Ma kira ka saiana foˈosi
mamanaˈanga ana God. Ma God ka eta
fataˈa fuada.
5 Ma na kwalafa kira na ngwae doe neˈe
God nia filida ˈua naˈa maˈi.* Ma sa Jesus
Christ logo, ana kaidaˈi nia ka futa maˈi
fasi ˈiri ka alua naˈa na ngwae, nia neˈe
ta ngwae ˈi Jiu. Niaˈa neˈe God neˈe nia
gwaungaˈi fafia ru ki taˈifau. Ma nia ka
totolia kike baˈatafea tua tua firi! ˈIu ke
ˈunaˈeri.
6 Sui bore ˈana ngwae ˈi Jiu kira ka
ilangaˈinia sa Christ, God noaˈa kasi ˈoia
fataˈa alangaˈinga nia fuada. Sulia noaˈa
laˈu na ngwae ˈi Jiu ki taˈifau goˈo neˈe
ngwae filia God ki.
7 Ma noaˈa laˈu ngwae ki taˈifau goˈo
neˈe futa ana sa Abraham neˈe ngela God
ki. Sui bore ˈana sa Abraham ka toˈo ana
ta ngela laˈu, God nia fata ˈuri fuana sa
Abraham, “Na ngela ˈoe sa Aesak goˈo
neˈe nai baˈa lisia ka diˈia na kwalafaˈa
ba nau ku eta fataˈa ˈania fuamu.”
8 Ma na ru neˈe ka faˈataˈinia fuaka
neˈe noaˈa laˈu ngwae ki taˈifau neˈe futa
ana sa Abraham neˈe ngela filia God ki.
Bore ma na ngwae neˈe kira futa maˈi
sulia na fata alangaˈinga God ki lala neˈe
kira na ngela mamana sa Abraham ki.
9 Na fata alangaˈinga ba God nia saea
fuana sa Abraham neˈe ˈuri, “Ana kaidaˈi
ˈolea, nai oli laˈu maˈi siamu, ma ˈi

* **9:5** sa Abraham, sa Aesak, ma sa Jakob ✡ **9:9** Jenesis 18:10

Sera ˈafe ˈoe ke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane.”✡ Ma na ngela neˈeri neˈe sa Aesak.

10 Ma noaˈa laˈu ru neˈeri ki goˈo ˈana. Osiˈana sa Aesak faˈinia ˈi Rebeka na koˈo bora kia ki, kera toˈo ana ro ˈiˈiu ngwane ki.

11-12 Ma ˈi naˈona mala neˈe ˈi Rebeka nia faˈafuta na ˈiˈiu neˈeri ki, God ka fata ˈuri fuana, “Na ngela faˈinaˈonaˈo ke baˈa rao fuana ngela ˈi buri.” Nia saea ru neˈeri ka sui mala na ro ˈiˈiu neˈeri ki kera fiˈi futa maˈi, ma sui mala kera fiˈi fulia ta tae neˈe ka leˈa nama ka taˈa. Nia ka ˈunaˈeri sulia God faˈataˈinia fuaka nia filia taˈi ngela sulia liana talana, noaˈa laˈu sulia na raoˈa keroˈa sasiˈi ki.

13 Ma God ba saea saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri, “Nau ku filia sa Jakob, ma nau ku ˈaila ˈania sa Esau.”

14 Ma diˈia ta ngwae ka saea neˈe God noaˈa kasi saga osiˈana nia filia taˈi ngela ma taˈi ka noaˈa, alaˈanga neˈeri nia rora liu.

15 Sulia God sae ˈua naˈa maˈi fuana sa Moses ka ˈuri, “Nauˈa lala neˈe nai filia sa tai neˈe nai baˈa kwaimanatai ana. Ma nau ku filida sulia na kwaiogaiˈanga nau goˈo talaku.”

16 Osiˈana na ru neˈeri ki, kulu ka saiana God filia na ngwae noaˈa laˈu sulia na ru neˈe kira oga nama kira ka sasia, bore ma God nia filia ngwae ki sulia kwaimanataiˈanga nia goˈo ˈana.

17 Ma God ka fata fuana na ngwae tatalafaˈa ˈi Ejipt saena Kerekereˈa Abu ka ˈuri, “Nau ku alu ˈoe, ˈoko tatalafaˈa ˈiri nai faˈataˈinia na ngasingasi ˈanga nau ˈani ru neˈe nai baˈa sasiˈi fuamu, ma fasi ˈiri na ngwae ana fanoa ki taˈifau kira ke saiana na ngasingasi ˈanga nau.”

18 Nia neˈe, God saiana ka kwaimanatai goˈo fuana sa tai neˈe nia oga, ma nia ka faˈangasia manatana sa tai neˈe nia oga.

God nia kwai matalangaˈi ma ka kwaigwale

19 Sali ta ngwae ke baˈa fata ˈuri, “Faˈuta neˈe God ka saetaˈa fuana ngwae ki sulia manatada ngasi, osiˈana nia ˈafitaˈi fuana kira ka tataˈe saulia naˈa kwaiogaiˈanga God?”

20 Ma nau ku olisia ˈuri: Kuluˈa na ngwae neˈe God saungaˈi kulu, noaˈa kulu kasi bolo goˈo fuana olisilana God ˈunaˈeri! Ma kulu diˈia na dako neˈe ta ngwae nia saungaˈi nia ˈani bobo ˈai. Na dako neˈeri noaˈa kasi bolo fuana saefiloˈa ˈuri ana ngwae neˈe saungaˈi nia, “Faˈuta neˈe ˈoko saungaˈi nau ka ˈuri?”

21 Ma na ngwae neˈe saungaˈi nia na dako ki ˈani bobo ai, nia toˈo ana ngasingasi ˈanga fuana sasiˈa sulia kwaiogaiˈanga nia. Nia saiana ka laungia taˈi ˈiri ka lia leˈa, ma taˈi ka noaˈa, fasi ˈiri ta dako fuana asoa ˈinotoˈa ki, ma ta dako fuana kaidaˈi dalafa ki goˈo ˈana.

22 Ma nia ˈunaˈeri logo fuana tae neˈe God nia saungani. Osiˈana kaidaˈi nia oga ka faˈataˈinia na saetaˈa ˈanga nia ma na ngasingasi ˈanga nia fuana ngwae abula taˈa ki, nia mabetau liu ma noaˈa kasi ˈaliˈali fuana faˈataˈilana na saetaˈanga nia fuana na ngwae ki neˈe nia ke baˈa matalangaˈinida.

23 Ma nia mabetau ˈunaˈeri fuana ka faˈataˈinia na ru ˈinotoˈa leˈa nia sasi fuaka na ngwae neˈe nia kwaimanatai ka tasa fuaka ki. Sulia God sasi akaˈu akulu fuana ˈadoˈa faˈinia saena ˈinotoˈanga nia.

24 Osiˈana kiaˈa naˈa neˈe ngwae filia nia ki, noaˈa laˈu faˈasia na Jiu ki goˈo ˈana, bore ma faˈasia na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.

25 Sulia na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, God ba fata ˈuri saena na Kerekereˈa Abu neˈe sa Hosea keresia,

“Na ngwae neˈe noaˈa laˈu na ngwae nau ki, nai baˈa saeda ˈania ngwae nau ki.

Ma na ngwae neˈe noaˈa naisi alafe fuada ki, nai baˈa saeda ˈani ngwae leˈa leˈa nau ki.”

26 Ma God ka saea fuana sa Hosea ka keresia laˈu ka ˈuri,

“Kamu rongoa ˈi naˈo neˈe nau ku saea, ‘Kamu noaˈa laˈu na ngwae nau ki.’

Bore ma niniˈari kira sae kamu ˈani ngela God mauri ki.”✡

27 Ma sa Aesea ba fata sulia na ngwae Jiu ki ka ˈuri,

✡ **9:26** Hosea 2:23; 1:10

"Sui bore ˈana ngwae ˈi Israel ki kira
ka ˈoro diˈia one sulia asi, kala
bara ngwae ki goˈo ada neˈe God
faˈamaurida.
28 Osiˈana God ke baˈa matalangaˈi ˈaliˈali
goˈo ana na ngwae ki taˈifau saena
magalia."
29 Nia diˈia logo ba sa Aesea nia saea naˈa
maˈi ˈi naˈo logo ka ˈuri,
"Diˈia God ngasingasiˈa liu noaˈa kasi
faˈamauria ti ngwae ana kwalafa
kia ana kaidaˈi nia matalangaˈi
kia, noaˈa ta ngwae Jiu kasi mauri
goˈo, diˈia naˈa ngwae ki taˈifau ˈi
Sodom ma ˈi Gomora neˈe kira mae
naˈa."

Na ngwae Jiu ki noaˈa kasi faˈamamana

30 Aia, sulia na ru neˈeri ki, kulu saiana
na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira dao
toˈona na tala neˈe God faˈasagada, sui
bore ˈana noaˈa kira kasi ili ili ˈuana
daoˈa toˈona. Ma God ka faˈasagada sulia
na faˈamamana ˈanga kira.
31 Bore ma fuana na ngwae ˈi Jiu ki,
sui bore ˈana kira ka ili ili ˈuana na
faˈasagalada talada ˈani roˈongaˈa sulia
na taki ki, noaˈa kira kasi dao goˈo toˈona.
32 Ma noaˈa kira kasi bolo goˈo fuana
sasilana, sulia kira fitoˈo ana na raoˈa
leˈa kira ki, ma noaˈa kira kasi fitoˈo ana
faˈamamana ˈanga. Kira ˈasida ˈunaˈeri,
osiˈana kira firute ana na gwaˈi fau doe.
33 God fata sulia sa Christ na gwaˈi fau
doe neˈeri saena Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
"Lia basi, nai baˈa alua taˈi gwaˈi fau
saena fanoa ˈi Sion.
Ma na ngwae ki kira ke baˈa firute ana,
ma kira ke ˈasi ana.
Bore ma na ngwae neˈe kira faˈamamana
ana niaˈa, noaˈa kira kasi liadila
osiˈana niaˈa."

10

1 Ngwaefuta kina, nau ku foˈo ma nau
ku oga liua God ke faˈamauria na ngwae
nau ki ˈi Jiu.
2 Nau ku saiana ma nau ku saea kwau
neˈe kira suˈute fuana dongalana God.
Bore ma noaˈa kira kasi sai leˈa ana tala
mamana fuana dongalana God.
3 Kira kina na tala neˈe God sasi
fuana faˈasagalana na ngwae ki ˈi maana
niaˈa. Ma kira ka ili ili lala ˈuana
faˈasagalada talada ˈani na tala neˈe kira
tala saungaˈinia ˈada. ˈUnaˈeri kira ka
ˈaila ˈani na tala neˈe God sasi fuana
faˈasagalana ngwae ki.
4 Ma na tala fuana faˈasagalana ngwae
ki sulia na taki sa Moses ki, sa Jesus Christ
faˈasuia naˈa, fasi ˈiri sa tai faˈida neˈe
kira faˈamamana ana, kira ka saga naˈa
ˈi maana God.

God faˈamauri ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus

5 Na tala fuana faˈasagalana ngwae ki
sulia na taki ki, sa Moses kerekere sulia
ka ˈuri, "Diˈia ˈoko oga ˈoke dao toˈona
mauriˈa osiˈana roˈongaˈa sulia na taki,
ˈoke roˈo nama sulia taki laˈulaˈu God."✡
6 Bore ma na tala neˈe God sasi fuana
faˈasagalana ngwae ki ˈi maana, osiˈana
kira faˈamamana ana sa Jesus, noaˈa ˈiri
ˈafitaˈi goˈo fuana dongalana. Osiˈana
God nia fata ˈuri, "Noaˈa ˈoe kosi alaˈa
ˈuri fuamu talamu, 'Ta ngwae ke raˈe
nama ˈi langi fasi ˈiri ke faˈakosoa maˈi sa
Jesus Christ ˈi ano.' Noaˈa ˈoe kosi alaˈa
ˈunaˈeri osiˈana sa Jesus koso maˈi ka sui
naˈa.
7 Nama ˈoe kosi fata ˈuri, 'Ta ngwae ke
koso nama saena kula ni maeˈa fasi ˈiri
ke taˈea maˈi sa Jesus Christ.' Noaˈa ˈoe
kosi alaˈa ˈunaˈeri osiˈana sa Jesus tataˈe
ka sui naˈa."
8 Na tala neˈe God sasi fuana
faˈasagalana ngwae ki osiˈana kira
faˈamamana ana sa Jesus, nia neˈe
faˈarongoˈa neˈe mika fatataloˈania, ma
nia talangwaraˈu fuana muke dao toˈona.
Nia neˈe na Kerekereˈa Abu ka fata logo
ˈuri, "Na faˈarongoˈa God teo karangiˈo
naˈa, nia teo saena fatalamu ma ˈi saena
maurilamu."
9 Diˈia kamu saea sa Jesus ˈani na Aofia,
ma muke faˈamamana neˈe God taˈea
faˈasia na maeˈa, God ke baˈa faˈamauri
kamu.
10 Na ngwae neˈe nia faˈamamana ana
sa Jesus saena maurilana nia ˈoloˈolo ˈi
maana God. Ma na ngwae neˈe nia fata

✡ **10:5** Levitikus 18:5

tafa ˈania sa Jesus nia Aofia, God ke baˈa
faˈamauria.
11 Diˈia ba na Kerekereˈa Abu nia saea
ka ˈuri, “Na ngwae neˈe kira faˈamamana
ana niaˈa, noaˈa kira kasi liadila osiˈana
niaˈa.”
12 God noaˈa kasi ˈinifilifili ana ngwae
ˈi Jiu ki ma ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki logo, osiˈana ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈamamana ana niaˈa, kira toˈo goˈo
ana taˈi Aofia. Ma nia ka faˈaleˈa na
ngwae ki taˈifau neˈe kira gania ˈuana ta
kwaiˈafiˈanga.
13 Na Kerekereˈa Abu ka saea laˈu,
“God ke baˈa faˈamauria na ngwae ki
taˈifau neˈe kira ri satana ˈuana kwaiˈafi
ˈanga.”✡

Na ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi fofoni ru fuana ilangaˈilana sa Christ

14 Sali ti ngwae Jiu kira fata ˈuri,
“ˈUri ma ngwae Jiu ki kike baˈa gani
faˈuta ana na Aofia ˈuana kwaiˈafiˈanga
faˈuta, diˈia noaˈa kira kasi faˈamamana
ana niaˈa? Ma kira ka faˈamamana
faˈuta, diˈia noaˈa kira kasi rongoa ˈua
na faˈarongoˈanga? Ma kira ka rongo
na faˈarongoˈanga faˈuta, diˈia noaˈa ta
ngwae kasi faˈatalo ˈania?
15 Ma na ngwae ki kira ka faˈatalo
ˈania na faˈarongoˈanga faˈuta, diˈia
God noaˈa kasi kwatea ti ngwae fuana
faˈataloˈanga?”

God asungaˈinia ngwae lifurongo nia
ki diˈia ba na Kerekereˈa Abu saea,
“Kaidaˈi ti ngwae kira dao maˈi faˈinia na
Faˈarongoˈa Leˈa, nia leˈa liu!”
16 Bore ma noaˈa laˈu na ngwae Jiu
ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana na
Faˈarongoˈa Leˈa. Sulia sa Aesea ba fata
ˈuri fuana God, “Aofia, noaˈa laˈu na
ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana
ana faˈarongoˈanga kami.”
17 Ma na ngwae ki saiana kira
faˈamamana kaidaˈi kira rongoa na
Faˈarongoˈa Leˈa. Ma kira ka rongoa
na Faˈarongoˈa Leˈa kaidaˈi ngwae ki
faˈatalongaˈinia sa Jesus Christ.
18 Ma nau ku saefilo ˈuri: Nia mamana
neˈe ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi rongoa
na Faˈarongoˈa Leˈa? Noaˈa! Kira ron-
goa, sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“Na lingana ngwae lifurongo God ki
talofia saena magalia taˈifau.
Ma na faˈatalongaˈilana fatalana leka ka
dao maˈi saena magalia taˈifau.”✡

19 Ma nau ku saefilo laˈu ˈuri: Na
ngwae Jiu ki, noaˈa kasi sai goˈo ana
na faˈarongoˈanga neˈeri? Noaˈa. Kira
saiana, sulia sa Moses ba keresia naˈa
alaˈanga God ˈuri,
“Nai baˈa kwate ma kamu ngwae Jiu ki
muke ˈuga sulia na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki.
Nai baˈa faˈamaurida sui bore ˈana kamu
ka saea kira ˈiri talingaˈi goˈo.
Ma nai baˈa sasi kamu ke saetaˈa, osiˈana
nau ku alafe fuana ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki neˈe kamu fia kira ˈiri
sai sai aku.”✡

20 Ma sa Aesea ka fata nonираˈa ˈi naˈo
sulia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki ka ˈuri,
“Na ngwae neˈe noaˈa kasi lulu nau ki,
kira ka dao toˈo aku.
Ma na ngwae neˈe noaˈa kasi saefilo suli
nau ki, nau ku faˈataˈi fuada fasi
ˈiri kira ka saiaku.”✡
21 Ma fuana ngwae ˈi Jiu ki, sa Aesea ka
alaˈa ˈuri suli kira,
“Tau naˈa maˈi, nau ku saeda ˈiri kira ke
leka maˈi siaku, bore ma manatada
ka ngasi ma kira ka aburongo.”

11

God faˈataˈinia na kwaimanataiˈanga nia fuana ngwae Jiu ki

1 ˈUri ma God ka ˈaila ˈani na ngwae nia
ki ˈi Jiu? Noaˈa goˈo! Nauˈa bore talaku
nauˈa na ngwae Jiu logo, sulia nauˈa ta
ngwae ana kwalafa sa Abraham ana fuuˈi
ngwae sa Benjamin.
2 God noaˈa kasi ˈaila goˈo ˈani ng-
wae nia ki neˈe nia filida ˈua naˈa maˈi
ana safaliˈanga. Kamu saiana tae ba
Kerekereˈa Abu nia saea sulia sa Elaeja,
kaidaˈi nia ˈugalia God sulia na ngwae Jiu
ki kira ˈuri,

✡ **10:13** Joel 2:32 ✡ **10:18** Sam 19:4 ✡ **10:19** Diutronomi 32:21 ✡ **10:20** Aesea 65:1

3 “God, kira saungia naˈa profet ˈoe
ki, ma kira ka takalongaˈinia naˈa fuˈani
kwaisuˈusi ˈoe ki. Ma taˈifili nau naˈa
neˈe nau ku tua ˈua, ma kira ka sasi logo
ˈuana saungilaku.”
4 Ma God ka olisia ka ˈuri, “Noaˈa laˈu
taˈi ˈaeˈo goˈo neˈe ˈoko tua. Nau ku toˈo
ana na fiu toˈoni ngwae Jiu ki talaku neˈe
noaˈa kira kasi foˈosia sa Baal na mala
mala god.”
5 Ma nia ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi neˈe,
sulia kala bara ngwae Jiu goˈo neˈe kira
faˈamamana. Ma God ka filida sulia na
kwaiˈofeˈanga nia.
6 Ma nia filida sulia na kwaiˈofeˈanga
nia, noaˈa laˈu sulia na tae ki neˈe kira
sasiˈi. Si diˈia God ka filia naˈa ngwae ki
sulia tae ki neˈe kira sasi, ˈirai ma filifiliˈa
God noaˈa laˈu sulia na kwaiˈofeˈanga
nia.
7 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, na ngwae
ˈoro Jiu ki noaˈa kira kasi dao goˈo toˈona
na ˈoloˈoloˈanga neˈe kira lulu ˈuana.
Taˈifilia bara ngwae ada goˈo neˈe God
filida neˈe kira dao toˈona. Ma ti ngwae
ada, kira ˈaila ˈania fafarongolana God.
8 Diˈia ba na Kerekereˈa Abu nia saea,
“God kwatea ma manatada ka oˈeoˈela,
ma noaˈa kira kasi saiana tae ki
neˈe kira lisia ma tae ki neˈe kira
rongoa, leleka ka dao goˈo ˈi taˈena
bore.”✡
9 Ma sa David ka fata ˈuri saena
Kerekereˈa Abu,
“Alaˈania kike saeleˈa ma kike ele ˈada
ana fafangaˈa kira ki.
Alu kike fitoˈo ana faˈaleˈanga ˈoe, ma
kika ˈarefo kaidaˈi ˈoko kwaˈida,
diˈia ngwae neˈe kira ˈasida saena
itoito.
10 Nau ku foˈo fasi ˈiri neˈe maada ka rodo
ˈiri noaˈa kira kasi lia.
Ma nau ku foˈo fasi ˈiri kira ka liu ana
ˈafitaˈiˈanga ˈoro sulia asoa firi.”✡

11 ˈIu, na Jiu ki kira firute sulia
noaˈa kira kasi faˈamamana ana sa Jesus
Christ. Bore ma noaˈa kamu kasi fia
goˈo fasi noaˈa kira kasi oli maˈi ˈuana
faˈamamana ˈanga. Na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki kira toˈo logo ana mauriˈa faolu
faˈasia God, osiˈana na abula taˈangaˈa
Jiu ki. Na ru neˈe ka ˈunaˈeri ˈiri na ng-
wae Jiu ki kira ka kwaimamagolai ˈuana
ngalilana na mauriˈa faolu neˈeri.
12 Sulia na abula taˈangaˈa na Jiu ki,
God ka kwatea ru leˈa ˈoro fuakulu
taˈifau ngwae saena magalia. Ma sulia
kira ka ˈaila ˈania sa Jesus Christ, God ka
faˈaleˈa lala na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki. Ma ana kaidaˈi neˈe Jiu ˈoro ki kike
faˈamamana ana, God ke baˈa faˈaleˈa kia
ka tasa.

God faˈamauria ngwae noaˈa laˈu Jiu ki

13 Aia, nai baˈa alaˈa fuamuˈa na ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki. Nauˈa na ngwae ni li-
furongo fuana na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki,
ma nau ku saeleˈa liu sulia na raoˈa nau
fuana faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa
Leˈa fuamuˈa.
14 Na ngwae Jiu ki neˈe kira diˈia nauˈa,
diˈia nau ku alaˈa suli kamu, ˈirai liada ke
kwaimamagolai sulia tae neˈe kamu toˈo
ana. ˈUnaˈeri, nai baˈa ˈafida ˈiri kike
toˈo logo ana mauriˈa faolu.
15 Kaidaˈi God ˈaila ˈanida, nia ka
rokisia naˈa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki faˈasia na malimae nia ki ˈuana na
kwaima nia ki. Ma ana kaidaˈi God ka
kwaloa laˈu na Jiu ki, nia diˈia nia taˈea
na ngwae ki faˈasia na maeˈa, ma nia ka
faˈaleˈa ka tasa ana ngwae nia ki taˈifau.
16 Ma diˈia na ngisingisi beret etaeta
ana afu beret neˈe kira kwatea fuana
God, tama na afu beret laˈulaˈu neˈeri
taˈifau naˈa neˈe ru God logo. Ma diˈia
neˈe lalina na ˈai kira kwatea fuana God,
ˈunaˈeri na rara ru ki logo.
17 Ma na Jiu ki, kira diˈia ta ˈai neˈe
God fasia. Ma ti rara ru ana ˈai neˈe,
God ka ˈoiˈi. Ma fuamuˈa ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, kaumulu diˈia na rara
ˈai kwasi neˈe God ngalia ma ka labungaˈi
kamu ana kula neˈe nia ˈoia na rara ru ki
faˈasia. Ma ka ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi
neˈe, sulia God nia faˈaleˈa kamu ka diˈia
logo neˈe nia faˈaleˈa ngwae ˈi Jiu ki ˈua
naˈa maˈi.
18 Ma noaˈa kamu kasi fia fasi kamu
talingaˈi ka tasa liufia naˈa ngwae ˈi Jiu
ki neˈe kira diˈia na rara ˈai neˈe God
ˈoiˈi ki, sulia kamuˈa neˈe rara ru ki goˈo
ˈana, ma na maurilana rara ˈai ki leka

✡ **11:8** Aesea 29:10; Diutronomi 29:4 ✡ **11:10** Sam 69:22, 23

goˈo maˈi faˈasia na lalina ˈai. Ma na
maurilana lalina ˈai noaˈa kasi leka maˈi
faˈasia na rara ru ki.
19 Sali nia talangwaraˈu fuana ta ngwae
noaˈa laˈu Jiu ka fata ˈuri, “God ka lafua
naˈa Jiu ki fasi ˈiri kami ka didifulida.”
20 Nia mamana, kamu didifulida. God
nia lafua ngwae Jiu ki osiˈana noaˈa kira
kasi faˈamamana. Ma duˈungana ru neˈe,
nia alu ma kamu ka didifulida osiˈana
kamu faˈamamana. Ma nia noaˈa kasi
leˈa fuana muke lafe duˈungana na ru
neˈeri, bore ma muke maˈu ˈani God.
21 Osiˈana diˈia God ka kwatea
kwaˈikwaˈinga fuana na ngwae Jiu
ki neˈe kira diˈia naˈa rara ru ma-
mana ki, nia ke baˈa kwatea logo na
kwaˈikwaˈinga fuamuˈa neˈe kamu diˈia
na rara ru faˈasia na ˈai matamata ki,
diˈia neˈe kamu ˈaila ˈani.
22 Duˈungana ru neˈe, kulu saiana na
kwaiˈofeˈanga God faˈinia na kwai mata-
langaˈinga nia. Nia ka kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuana sa tai faˈida neˈe
noaˈa kasi faˈamamana ana niaˈa. Ma
nia ka ˈofe kamu, diˈia muke inaˈu ana
faˈamamanalana. Ma diˈia kamu noaˈa
kasi faˈamamana, nia ka sikilia kamuˈa
logo.
23 Ma diˈia na ngwae Jiu ki
kira ka danga naˈa ˈania na abu
faˈamamanaˈanga kira ki, God ke baˈa
olitaˈinida ˈuana na kula neˈe kira tua tua
maˈi ana. Osiˈana God saiana ka sasia ru
neˈeri.
24 Ma kamu ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki, kamu noaˈa laˈu na rara ru mamana
faˈasia na ˈai neˈe God fasia. Duˈungana
kaumulu leka maˈi faˈasia na ˈai kwasi,
ma God ka ˈoi kamu, ma ka labungaˈi
kamu goˈo ana ˈai neˈe nia fasia. Ma diˈia
nia talangwaraˈu fuana God ka labungaˈi
kamu ana ˈai nia, nia ke baˈa talang-
waraˈu liu fuana God ke olitaˈinia na Jiu
ki ˈuana ˈai neˈe nia ˈoida maˈi faˈasia.

God ke faˈamauria ngwae Jiu ki

25 ˈIu ngwaefuta kina, nau ku oga
muke saiana na ru neˈe God noaˈa ˈiri
faˈataˈinia ˈi naˈo. Nau ku fada fuamuˈa
ˈiri noaˈa kamu kasi lafe. ˈOrolana
ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈania fafaron-
golana Faˈarongoˈa Leˈa. Bore ma na abu
faˈamamana ˈanga kira teo leleka ka dao
ana kaidaˈi na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki neˈe God ka filida, kira taˈifau kike
faˈamamana ana niaˈa.
26 ˈUnaˈeri mala, God ka fiˈi faˈamauria
na ngwae Jiu ki taˈifau. Ka diˈia nama
Kerekereˈa Abu ba saea,
“Na Ngwae Faˈamauri ke baˈa leka maˈi
faˈasia Sion, ma ka lafua naˈa abula
taˈangaˈa ki faˈasia na fuuˈi ngwae
ˈi Israel.
27 Ma nai baˈa faˈamamana na fau
alangaˈinga nau faˈinida, sulia nau
ku lafua naˈa abula taˈangaˈa kira
ki.”✡

28 Ma na ngwae Jiu ki neˈe kira ˈaila
ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa, ˈunaˈeri kira
naˈa neˈe malimae God ki. Ma osiˈana
ru neˈeri neˈe kamu na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki muka rongoa naˈa Faˈarongoˈa
Leˈa neˈeri. Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana,
God nia alafe fuada, osiˈana nia filida
naˈa, sulia na fata alangaˈinga nia ˈua
naˈa maˈi fuana koˈo bora kira ki.
29 Osiˈana God noaˈa kasi rokisia naˈa
manatana sulia sa tai faˈida neˈe nia filida
ma ka faˈaleˈada.
30 Ana kaidaˈi ba sui, kamu ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki, noaˈa kamu ˈiri roˈo
roˈo goˈo sulia God. Bore ma ana kaidaˈi
neˈe, kamu ngalia naˈa na kwaimanatai
ˈanga God, osiˈana na ngwae Jiu ki noaˈa
kira kasi roˈosulia God.
31 Ma ˈunaˈeri logo, na ngwae Jiu ki
kira aburongo ana God, fasi ˈiri God
ke faˈataˈinia logo kwaimanataiˈanga
nia fuada. Nia sasi ˈunaˈeri, osiˈana
nia faˈataˈinia kwaimanatai ˈanga nia
fuamuˈa.
32 Na ngwae ki taˈifau suˈungenge ana
God, ru neˈe kwatea ma nia ka lisida
ka diˈia ngwae tua saena lokafo ki neˈe
kira tua masia matalangaˈilada. Nia
sasi ˈunaˈeri ˈiri neˈe nia ka faˈataˈinia
kwaimanatai ˈanga nia fuada taˈifau.

Baˈatafea God

33 ˈOi ˈokalana God! Kwaiˈofeˈanga nia
doe liu! Na liatoˈo ma na sai ˈi ruˈanga
nia ka doe liu! Noaˈa ta ngwae kasi saiana
na filifiliˈanga God ma na falafala nia ki.

✡ **11:27** Aesea 59:20

34 Ka diˈia ba na Kerekereˈa Abu nia saea,
"Noaˈa ta ngwae ˈiri saiana na manatana God, ma noaˈa ta ngwae ˈiri bolo fuana ˈafilana God ˈani manataˈanga nia.
35 Ma noaˈa ta ngwae kasi bolo fuana kwatelana ta ru fuana God fasi ˈiri God ke duˈua logo fuana."
36 Osiˈana God neˈe saungaˈinia na ru ki taˈifau, ma na ru ki taˈifau kira tua tua maˈi sulia ngasingasi ˈanga nia ma fuana niaˈa. Alu kuke baˈatafea God tua tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

12

Raoˈa fuana God

1 Aia, ngwaefuta nau kina ˈae, sulia na kwaimanatai ˈanga God fuaka nia doe liu, nau ku gani kamu, ˈiri muke kwatea naˈa maurilamuˈa taˈifau fuana God diˈia ta kwaisuˈusiˈanga. Na kwaisuˈusiˈanga neˈeri nia mauri, ma ka abu, ma God ka saeleˈa faˈinia. Sulia nia naˈa neˈe falafala mamana fuana foˈosilana God.
2 Ma noaˈa kamu kasi sasi sulia falafala taˈa saena magalia neˈe. Bore ma muke alaˈania God ka rokisia naˈa maurilamuˈa ˈani faˈafaolulana na manataˈanga kamu ki, ˈiri muke saiana tae neˈe God oga muke sasia. Muke saiana tae neˈe nia leˈa, ma tae neˈe ka faˈasaeleˈa God, ma tae neˈe nia saga.
3 God ka faˈaleˈa nau ˈiri nauˈa ta ngwae lifurongo fuana, ˈiri nau ku saea fuamuˈa taˈifau: Noaˈa kamu kasi manata lafu kamu talamuˈa. Bore ma muke manata saga suli tualamuˈa sulia na faˈamamanaˈanga neˈe God kwatea fuamuˈa.
4 Kulu saiana na noni ˈi ngwae nia toˈo ana kula toˈotoˈo ˈoro ki. Ma na taˈi taˈi ru ana ru neˈeri ki toˈo ana raoˈa matamata ki logo.
5 Ma nia ˈunaˈeri logo ana nonina sa Jesus Christ. Kuluˈa kula toˈo toˈo ki ana nonina. Ma kulu ka toˈo ana raoˈa toˈo toˈo ki. ˈUnaˈeri neˈe kulu ka rao nama fuana ˈafilakulu kwailiu.
6 Ma kulu ka toˈo ana ngasingasiˈanga matamata ki neˈe God nia kwatea fuaka sulia na alafeˈanga nia. Ma ta ngwae akulu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana faˈatalo ˈanga ˈani Faˈarongoˈanga nia, tama nia ke fata nama sulia na faˈamamanaˈanga neˈe God kwatea fuana.
7 Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana kwaiˈafiˈanga, alu nia ke kwaiˈafi nama ana na ngwae ki. Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana faˈamanatalana ngwae ki, alu nia ke faˈamanata nama.
8 Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana na radulana ngwae ki, nia ke sasia nama. Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana kwate ruˈanga fuana ngwae ki, ˈoko kwate tatakolaˈa ana. Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana faˈinaˈonaˈo ˈanga, ˈoko rao ngasingasiˈa ˈi naˈona ngwae ki. Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana kwaigwaleˈanga ana ngwae ki, nia ka sasia faˈinia na noni alealeˈanga.
9 Ma na alafeˈanga neˈe kulu toˈo ana fuana ngwae ki, nia bolo fuana alafeˈanga mamana, ma noaˈa kulu kasi kwalabasa. Ma muke ˈaila ˈani tae neˈe taˈa, bore ma muke dau ngasi ana tae neˈe leˈa.
10 Muke kwaima fuamuˈa kwailiu, sulia kamuˈa neˈe bara ngwae asina ana sa Jesus Christ. Ma muke fuˈusi doe amuˈa kwailiu.
11 Muke rao ngasingasiˈa, ma noaˈa kamu kasi noni ˈaila. Muke rao ngasingasiˈa fuana na Aofia.
12 Muke saeleˈa sulia na fitoˈonga kamu. Ma muke mabetau kaidaˈi kamu dao toˈona ˈafitaˈiˈanga ki. Ma muke foˈo ana kaidaˈi ki taˈifau.
13 Ma muke daroˈia ˈi safitamuˈa na ru kamu ki faˈinia na ngwaefuta kamu ki ana sa Jesus Christ neˈe kira dalaˈa. Ma muke kwaloa na ngwae dao ki, fasi ˈiri kira ke tua saena na luma kamu ki.
14 Ma na ngwae neˈe kira faˈakaisi kamu ki, muke foˈo ˈiri God ke faˈaleˈa kira. Muke foˈo ˈiri God ke faˈaleˈa kira, ma noaˈa kamu kasi agida.
15 Muke saeleˈa faˈinia na ngwae ki kaidaˈi kira saeleˈa, ma muke kwaimanatai faˈinia na ngwae ki kaidaˈi kira kwaimanatai.

16 Muke tua kwaima faˈinia ngwae ki taˈifau. Noaˈa kamu kasi naunau, bore
ma muke sasia na raoˈa neˈe ngwae ki
noaˈa kira kasi manata doe ana. Ma
noaˈa kamu kasi fia fasi kamu liatoˈo liu.
17 Diˈia ta ngwae nia sasia ta ru taˈa
fuamuˈa, noaˈa kamu kasi olisia ˈani ta ru
taˈa. Muke iliili ˈuana sasilana tae neˈe
ngwae ki taˈifau kira manata sulia nia
leˈa.
18 Muke sasia na ru ki taˈifau neˈe
talangwaraˈu fuamuˈa fasi ˈiri muke tua
kwaima faˈinia ngwae ki taˈifau.
19 Kwaima nau kina ˈae, diˈia ta ngwae
ka sasia ta ru taˈa fuamuˈa, alu noaˈa
kamu kasi duˈua ˈani ta ru taˈa. Alaˈania
God lala neˈe ke kwaˈida ˈania oga sasuˈa
nia. Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba saea
ka ˈuri, “God fata ˈuri, ‘Nauˈa lala neˈe
nai duˈua, ma nau ku olisia na ru ki.’ ”✡
20 Ma muke roˈosulia na Kerekereˈa
Abu ba saea, “Diˈia na malimae ˈoe nia
fiolo, ˈoke sarea. Ma diˈia nia silikwaˈu,
ˈoke kwatea kafo fuana ˈiri nia ke kwaˈu.
Osiˈana diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri fuana, nia
ka baˈa ˈeke liu sulia ru taˈa ki neˈe nia
sasiˈi fuamu.”
21 Ma noaˈa kamu kasi alaˈania na
taˈangaˈa ka liufi kamu. Bore ma muke
liufia lala na taˈangaˈa ˈania na sasi
leˈangaˈa kamu ki.

13

Roˈosulia na gwaungaˈi ngwae ki

1 Kamu taˈifau, muke roˈosulia na
gwaungaˈi ngwae ki ana fanoa kamu ki,
sulia na ˈinotoˈanga kira ki ˈita maˈi
faˈasia God, ma God ka alaˈani kira fuana
talaˈi lamuˈa.
2 Ma sa tai neˈe ka sasi ˈuana uuˈa
suˈusia na gwaungaˈi ngwae neˈe ki, nia
uu suˈusia logo tae ki neˈe God alua. Ma
ta ngwae neˈe nia sasi ˈunaˈeri, nia ke
baˈa ngalia kwaˈikwaˈinga.
3 Na ngwae neˈe sasia ru leˈa ki, noaˈa
kira kasi maˈu ˈani gwaungaˈi ngwae ki.
Na ngwae neˈe kira sasia ru rora ki, kira
lala neˈe kira maˈu ˈani gwaungaˈi ngwae
ki. Ma diˈia kamu oga noaˈa kamu kasi
maˈu ˈani gwaungaˈi ngwae ki, ˈunaˈeri
muke tua saga, ma kike baˈatafe kamu.
4 Sulia kira neˈe ngwae rao God ki fuana
ˈafilamuˈa. Ma diˈia kamu fulia ru rora
ki, muke maˈu ˈanida, sulia kira toˈo ana
ngasingasi ˈanga fuana kwaˈikwaˈinga.
Sulia kira neˈe ngwae rao God ki fuana
kwatelana kwaˈikwaˈinga fuana sa tai
neˈe fulirulana taˈa.
5 Osiˈana nia ˈunaˈeri, muke roˈosulia
na gwaungaˈi ngwae ki ana fanoa, sulia
nia saga fuana sasilana, ma diˈia kamu
sasia ru taˈa, kike kwaˈi kamu.
6 Duˈungana ru neˈeri ki logo, kamu
ka folia takisi, sulia na gwaungaˈi ngwae
ki kira rao fuana God, ma kira ka rao
ngangata fuana ˈafilana ngwae ki.
7 Muke folia takisi ma ru ki taˈifau neˈe
taki ki ana fanoa kamu nia ka saea. Ma
muke fuˈusi doe ana na gwaungaˈi ngwae
ki taˈifau.

Muke sasia na raoˈa leˈa ki fuamuˈa kwailiu

8 Diˈia kamu ngali langa ana ta ru ana
ta ngwae, muka duˈua ˈaliˈali nama. Ma
ta ru neˈe totolia muke sasi nama neˈe
muke tua ni alafe fuamuˈa kwailiu. Ma
sa tai bore ˈana neˈe nia alafe ˈunaˈeri,
nia roˈo naˈa sulia na taki God ki.
9 Sulia na taki ki ba ˈuri, “Noaˈa ˈoe
kosi kakabara, noaˈa ˈoe kosi saungia ta
ngwae, noaˈa ˈoe kosi bili, noaˈa ˈoe kosi
oga ru ti ngwae ki.” Na taki neˈeri ki
faˈinia na taki ki taˈifau laˈu, kira fiku
goˈo ana taˈi taki ba ˈuri, “ˈOko alafe
fuana na ngwae ki taˈifau ka diˈia logo
neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.”
10 Osiˈana diˈia kamu alafe fuana ta
ngwae, noaˈa kamu kasi saiana sasilana
ta ru taˈa fuana. Nia neˈe, diˈia kamu
alafe, muke roˈosulia na taki ki taˈifau.
11 Muke sasi ˈunaˈeri, sulia kamu sai
naˈa ana kaidaˈi neˈe sa Jesus Christ
ke dao maˈi fuana faˈamauri laka, nia
karangi liu naˈa ka liufia na kaidaˈi ba
kulu eta faˈamamana ana. Nia neˈe,
muke sasi akaˈu fuana kwalolana sa Jesus
Christ, ma noaˈa kamu kasi diˈia na
ngwae neˈe kira maliu goˈo ˈada.
12 ˈIu, nia rodo ka tau naˈa, ma na asoa
fuana faˈamauri lamuˈa ka karangi naˈa
maˈi. Nia neˈe, kuke mango faˈasia na
abulaˈanga taˈa ki diˈia na ngwae neˈe
kira fuli ru ana rodo. Ma na raoˈa leˈa

✡ **12:19** Diutronomi 32:35

kia ki ka diˈia naˈa raˈunga kia ki fuana
fuˈa saulilana taˈangaˈa.
13 Nia bolo fuana abulalaka ka saga,
diˈia na ngwae neˈe kira tua saena
madakolaˈanga ana asoa. Noaˈa kamu
kasi kwaˈufia ru neˈe ke burasia ngwae,
ma masaˈa ˈani ngwaˈe ngaˈa taˈa ki,
noaˈa kamu kasi ˈusu, ma noaˈa kamu
kasi diˈia kui laelae ki, noaˈa kamu kasi
fuˈa, ma noaˈa kamu kasi ˈuga.
14 Bore ma muke tua diˈia na Aofia
sa Jesus Christ, ma noaˈa kamu kasi
manata ˈuana faˈasaeleˈalana kwaiogai
ˈanga taˈa ana nonimuˈa ki.

14

Noaˈa kamu kasi matalangaˈinia ngwae asina kamu ki

1 Aia, ta ngwae neˈe faˈamamana ana
sa Jesus Christ, muke kwaloa, sui bore
ˈana faˈamamana ˈanga nia noaˈa kasi
ngasingasiˈa ˈua. Ma noaˈa kamu kasi
olisuˈusuˈu faˈinia sulia na manataˈanga
nia ki.
2 Ma ti ngwae neˈe faˈamamanaˈanga
kira ki ngasi ngasiˈa, kira saiana kira
ka ˈania goˈo ˈada fanga matamata
kwailiu ki taˈifau. Bore ma ti ngwae neˈe faˈamamanaˈanga kira ngwataˈutaˈu, kira fia na fasi nia abu fuana
ˈanilana.
3 Ma na ngwae neˈe kira saiana kira
ka ˈania kwalukaela fanga, noaˈa kira
kasi manata taˈa sulia na ngwae neˈe
noaˈa kasi ˈania fasi. Ka ˈunaˈeri logo, na
ngwae neˈe noaˈa kasi ˈania fasi, noaˈa
kasi fata faˈalia na ngwae neˈe saiana kira
ka ˈania kwalukaela fanga. Sulia kira na
ngwae neˈe God nia ala naˈa fafida ki.
4 Noaˈa kasi bolo fuana kuke fata faˈalia
na ngwae rao God. Osiˈana God naˈa neˈe
ngwae gwaungaˈi kira, niaˈa lala neˈe ke
baˈa saea na raoˈa kira ki taˈa nama ka
leˈa. Ma kira sasi leˈa, sulia na Aofia nia
bolo fuana ˈafilada ˈiri kike sasi leˈa.
5 Ma nia ka ˈunaˈeri logo, ti ngwae saea
taˈi asoa nia ˈinotoˈa ka tasa liufia ta asoa
matamata. Ma ti ngwae kira ka saea asoa
ki taˈifau niˈi bolo goˈo ˈada. Aia, ma nia
leˈa fuada taˈifau kira ka roˈosulia na tae
neˈe kira saiana nia saga.
6 Ma na ngwae neˈe ka manata doe
ana taˈi asoa, nia sasia fuana na faˈa
ˈinotoˈa lana na Aofia. Ma na ngwae
neˈe saiana ka ˈania ta fanga, nia sasia
fuana faˈa ˈinotoˈa lana na Aofia, sulia nia
baˈatangoa God fuana fanga neˈeri. Ma
sa tai neˈe ka ˈaila ˈania ˈanilana fasi, nia
sasi ˈunaˈeri fuana faˈa ˈinotoˈa lana na
Aofia, ma nia ka baˈatangoa God.
7 Duˈungana noaˈa ta ngwae kasi mauri
goˈo fuana niaˈa talana, ma noaˈa ta
ngwae kasi mae fuana niaˈa talana.
8 Osiˈana diˈia kulu mauri, kulu mauri
fuana na Aofia. Ma diˈia kulu mae, kulu
mae fuana na Aofia. Nia neˈe, sui bore
ˈana kulu ka mauri nama kulu ka mae,
kuluˈa neˈe ru Aofia ki naˈa.
9 Osiˈana sa Jesus Christ nia mae, ma
ka tataˈe naˈa ˈuana na mauriˈa ˈiri nia
gwaungaˈi fuana ngwae mauri ki, ma
fuana ngwae neˈe mae ki logo.
10 ˈIu, ma kamuˈa neˈe noaˈa kamu
kasi saiana ˈanilana fasi, muke tua faˈasia
fata faˈalilana na ngwaefuta kamu ki.
Ma kamuˈa neˈe kamu ˈania kwalukaela
fanga, muke tua faˈasia lia toliˈa ana
ngwaefuta kamu ki. Sulia kuluˈa taˈifau
goˈo kuke baˈa uu ˈi naˈona God fuana
matalangaˈi lakulu.
11 Duˈungana na Kerekereˈa Abu ba
fata ˈuri, “God fata ˈuri, ‘Nia mamana
nauˈa naˈa neˈe God mauri. Ma nia mamana logo ˈunaˈeri, na ngwae ki taˈifau
kike baˈa bobo uruuru ˈi naˈoku, ma kike
saea neˈe nauˈa God.’ ”
12 Nia neˈe, kulu saiana taˈifau goˈo
kuke baˈa faˈarongoa God ˈania ru ki
taˈifau goˈo neˈe kulu sasiˈi.

Noaˈa kamu kasi faˈarora ngwae asina kamu ki

13 Aia, noaˈa kulu kasi fata faˈali kia
kwailiu laˈu. Ma nia leˈa fuana kuke
mango faˈasia sasilana ru neˈe ke baˈa
sasia maurilana ngwaefuta kia ka firute.
14 Sulia na fikuˈa nau faˈinia Aofia sa
Jesus, nau ku sai leˈa naˈa ana noaˈa ta
fanga kasi faˈasua ta ngwae ˈi maana God.
Si diˈia ta ngwae ka fia fasi ti fanga ke sua
fuana nia ˈania, ˈirai tama nia rora fuana
nia ˈania.
15 Ma diˈia ta ngwaefuta amuˈa
ka kwaimanatai sulia tae neˈe kamu

ˈania, ˈunaˈeri tama noaˈa kamu kasi faˈataˈinia goˈo na alafeˈanga kamu fuana. Noaˈa kamu kasi alua na fanga neˈe kamu ˈania ka faˈalia na ngwae neˈe sa Jesus Christ nia mae ˈusia.

16 Noaˈa kamu kasi sasi ta ru neˈe kamu saea fasi nia leˈa ma ta ngwaefuta amuˈa ka kwaimanatai duˈungana, ˈiri neˈe ngwae ki kira ke fuˈusi taˈa amuˈa faˈinia.

17 Kaidaˈi God nia gwaungaˈi fafi kia, na ru talingaˈi noaˈa laˈu sulia na ru kulu ˈania nama kulu ka kwaˈufia. Bore ma, na ru neˈe talingaˈi neˈe kuke sasia ru saga fuana ngwae ki, ma kuke tua ˈani aroaroˈa faˈinia ngwae ki, ma kuke tua ˈani na saesaeleˈa ˈanga na Anoˈi ru Abu kwatea fuaka.

18 Ma diˈia ta ngwae nia rao fuana sa Jesus Christ ˈunaˈeri, God nia saeleˈa sulia, ma ngwae matamata ki bore kira ka alafafia.

19 Nia neˈe, kuke sasi ˈuana sasilana ru neˈe kwatea aroaroˈanga ma faˈangasilana faˈamamanaˈanga kulu ki kwailiu.

20 Noaˈa kamu kasi takalongaˈinia na raoˈa God sasia saena maurilana ta ngwae, osiˈana ˈoko ˈania ta fanga nia fia fasi nia abu. Sui bore ˈana na fanga ki taˈifau goˈo ka leˈa fuana ˈanilana, nia taˈa liu diˈia na fanga neˈe kamu ˈania, nia faˈarora ta ngwaefuta amuˈa.

21 ˈUnaˈeri nia taˈi leˈa diˈia noaˈa kamu kasi ˈania fasina ta ru mauri, ma noaˈa kamu kasi kwaˈufia ta kafo ngasingasiˈa neˈe ke burasi kamu, ma noaˈa kamu kasi sasia ta ru laˈu neˈe ka talaˈia ngwaefuta kamu ki ka leka rora.

22 Ma na manataˈanga kamu sulia na fanga neˈe ti ngwae kira saea nia abu, nia ta ru safitamuˈa goˈo faˈinia God. ˈOilakiˈa fuana ngwae neˈe nia sasia tae neˈe nia saiana nia saga, ma na maurilana noaˈa kasi matalangaˈinia.

23 Bore ma diˈia na ngwae neˈe manatana ka ruarua sulia tae neˈe nia abu ˈi maana God fuana ˈanilana, ma nia ka ˈania ru neˈeri, nia sasia ta ru rora, sulia na ngwae neˈeri kasi roˈosulia na tae neˈe nia manata sulia nia saga. Osiˈana diˈia kulu sasia ta ru neˈe kulu manata ruarua ana fasi nia leˈa ˈi maana God, tama ru neˈeri nia taˈa.

15

Faˈasaeleˈa ngwae matamata ki, noaˈa laˈu fuaka talaka

1 ˈIu, kiaˈa na ngwae neˈe faˈamamana ˈanga kia ki ngasingasiˈa, nia bolo fuana kuke mabetau faˈinia sa tai neˈe faˈamamana ˈanga kira ki ngwataˈutaˈu. Ma noaˈa kulu kasi manata goˈo sulia kiaˈa talaka.

2 Ma nia ka bolo fuana kuke faˈasaeleˈa na ngwaefuta kia ki ˈiri ka leˈa fuada, fasi ˈiri kuke faˈangasingasia faˈamamana ˈanga kira ki.

3 Sa Jesus Christ noaˈa kasi sasia laˈu na ru ki fuana faˈasaeleˈalana talana. Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, “God, na fata fuˈusi taˈangaˈa kira fuamu faˈali nau logo.”

4 Na ru ki taˈifau neˈe kira keresia saena Kerekereˈa Abu, kira keresia fuana faˈamanatalaka. Na Kerekereˈa Abu nia ˈafi kia fuana mabetauˈa, ma nia ka radu kia. Ma ru neˈeri ki kwatea ma kulu ka manata ˈuitoˈo ana God neˈe faˈamamana eta fataˈa nia ki fuaka.

5 Nau ku foˈo ˈiri God neˈe gwalona mabetauˈanga ma kwairaduˈanga, ka kwatea ma muke tua sulia taˈi manataˈanga goˈo diˈia logo sa Jesus Christ nia tua faˈi kamu.

6 ˈUnaˈeri kamu ke toˈo ana taˈi liaˈi ngwae ma taˈi fataˈa, muke faˈa ˈinotoˈa God na Maˈa sa Jesus Christ na Aofia kia.

7 Ma muke kwalo kamu kwailiu ka diˈia sa Jesus Christ ba kwalo kamu logo. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, ngwae ki kira ke baˈatafea God.

8 Nau ku saea fuamuˈa, sa Jesus Christ nia leka maˈi saena magalia fasi ˈiri ka ˈafia ngwae Jiu ki, ˈiri ka faˈataˈinia na fata alangaˈinga God ki fuana koˈo bora kira ki ke fuli mamana.

9 Ma nia leka logo maˈi ka kwatea na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki kira ka saiana baˈatafelana God fuana kwaimanatai ˈanga nia. Diˈia ba na Kerekereˈa Abu nia saea,

“Ana kaidaˈi nau ku tua faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, nau ku baˈatafe

ˈoe, ma nau ku fataleˈa amu ˈania
nguˈa ki.”
10 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata laˈu ˈuri,
“Kamu ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, muke
saeleˈa faˈinia ngwae God ki ˈi Jiu!”
11 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata laˈu ˈuri,
“Kamu ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, muke
baˈatafea God, ma ngwae ki taˈifau,
muke baˈatafe nia!”
12 Ma ana ta Kerekereˈa Abu laˈu, sa
Aesea ka fata ˈuri,
“Taˈi ngwae ana kwalafa sa Jesi ke
baˈa leka maˈi, ma nia ke baˈa
gwaungaˈi fafia na ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki, ma kira ke baˈa fitoˈo
ana niaˈa.”

13 Ma nau ku foˈo ˈiri God neˈe kwate
kulu ka toˈo ana fitoˈonga, ka faˈasaeleˈa
kamu, ma ka kwatea aroaroˈanga
fuamuˈa sulia na faˈamamanaˈanga
kamu ana niaˈa, fasi ˈiri na fitoˈonga
kamu ke bulao ˈani ngasingasiˈanga na
Anoˈi ru Abu.

Duˈungana tae neˈe sa Paul ka kerekere noniraˈa

14 Ngwaefuta nau kina, nau ku sai leˈa
ana na abulaˈanga kamu nia leˈa liu, ma
muka saiˈi ru, ma muka bolo fuana na
faˈamanatalamuˈa kwailiu.
15 Sui bore ˈana nia ˈunaˈeri, saena
kerekereˈa neˈe nau ku fata madako sulia
ti ru neˈe nau ku oga nai faˈamanata oli
amuˈa ˈani. Nau ku fata noniraˈa osiˈana
God nia fili nau sulia na kwaiˈofeˈanga
nia,
16 ma nia kwatea ma nauˈa na ngwae
rao fuana sa Jesus Christ ˈi safitana na
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Nau ku rao
diˈia ta fata abu ˈani faˈatalongaˈilana
na Faˈarongoˈa Leˈa faˈasia God, ˈiri na
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki kike baˈa diˈia
ta kwaisuˈusiˈanga neˈe God nia saeleˈa
faˈinia, ma na Anoˈi ru Abu ka faˈafaolu
kira.
17 Ma ana fikuˈa nau faˈinia sa Jesus
Christ, nau ku fata baˈalafe ˈani raoˈa nau
fuana God.
18 Nau ku fata goˈo sulia tae ki neˈe
sa Jesus Christ nia sasi ˈani nau fuana
talaˈilana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki fuana
roˈongaˈa sulia God. Kira roˈosulia God
osiˈana kira rongoa alaˈanga nau ki, ma
kira ka lisia ru nau ku sasiˈi ki.
19 Ma nau ku fulia faˈanadaˈa ki ma ru
ni ˈarefoˈanga ki ˈani na ngasingasi ˈanga
ana Anoˈi ru Abu God. ˈUnaˈeri, nau ku
etangia raoˈa nau ˈi Jerusalem, ma nau
ku leka kwai liu ana kula ki leleka ka
dao ˈi Ilirikum. Ma ˈi niniˈari, nau ku
fatataloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa
Jesus Christ ka sui naˈa ana kula neˈeri ki.
20 ˈI faˈi bore ˈana nau ku leka ana,
nau ku ˈidufaˈi sasi ˈuri: Nai fatataloˈania
na Faˈarongoˈa Leˈa ana maˈe fanoa neˈe
noaˈa kira kasi rongo ˈua sulia sa Jesus
Christ, fasi ˈiri naisi diˈia ta ngwae neˈe
saungaˈinia ta luma ˈi fafona fau ni ba-
batoˈo ˈanga ta ngwae matamata alua.
21 Diˈia ba na Kerekereˈa Abu alaˈa
sulia na Christ,
“Ngwae neˈe noaˈa kasi rongo ˈua sulia,
kira ke baˈa lisia, ma kira ka sa-
iana.”

Sa Paul nia ke leka ˈuana ˈi Rom

22 Ma osiˈana nau ku ˈabera sulia
faˈataloˈa ˈunaˈeri saena fanoa matamata
ki, nia neˈe fonea noaˈa naisi leka kwau
ˈiri nai dao toˈomuˈa.
23 Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku faˈasuia
naˈa na raoˈa nau ki ˈi neˈe saena maˈe
fanoa neˈeri ki. Ma sulia bara faˈi ngali
naˈa neˈe nau ku oga lekaˈa kwau siau-
mulu,
24 ma ˈi niniˈari nau ku manata naˈa
fuana fasi ˈiri nai liu kwau siaumulu,
kaidaˈi nai baˈa leka ˈuana ˈi Spen. Nia
neˈe nau ku manata toˈo fuana nai dao
kwau siamuˈa, nau ku taˈi saeleˈa basi
faˈi kamu ka sui, nau ku oga muke
kwaiˈafi aku ana lekaˈa nau ˈuana ˈi
Spen.
25 Bore ma ˈi naˈona neˈe nau ku leka
ˈuana ˈi Spen, nai leka basi ˈuana ˈi
Jerusalem fuana ˈafilana ngwae God ki ˈi
neˈeri.
26 Osiˈana na ngwae faˈamamana ki ˈi
Masedonia ma ˈi Gris, kira fia nia leˈa
fuana kwate maniˈa fuana ˈafilana ngwae
faˈamamana neˈe kira dalaˈa ma kira ka
tua ˈi Jerusalem.
27 Ma na liaˈi ngwae neˈeri neˈe ru kira
talada. Ma ka ˈunaˈeri bore, nia bolo
fuana kike ˈafida. Sulia na ngwae Jiu ki
kira daroˈia kwailiu na Faˈarongoˈa Leˈa

fa'inia na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki,
ma ka le'a fuana ngwae noa'a la'u Jiu ki,
kira ka daro'ia na to'o ru'a kira ki fa'inia
na ngwae Jiu ki.
28 Ma ana kaida'i nai fa'asuia na'a na
rao'a fuana kwatelana na mani ne'e kira
fikua fuada ka sui, nai ba'a leka 'uana 'i
Spen, ma nau ku liu siaumulu ana leka'a
nau.
29 Kaida'i nai dao ma'i siaumulu, nau
ku saiana sa Jesus Christ ke fa'ale'a kamu
osi'ana nau'a.
30 Ngwaefuta nau kina, sulia na Aofia
kia sa Jesus Christ, ma sulia na alafe'anga
ne'e na Ano'i ru Abu kwatea fuaka, nau
ku gani kamu muke fo'o ngasingasi'a fa'i
nau, fasi 'iri God ke 'afi nau.
31 Muke fo'o 'iri God ke 'afi nau fasi
'iri na ngwae ki 'i Judea ne'e noa'a kasi
fa'amamana, noa'a kasi fa'afii nau. Ma
muke fo'o logo 'iri na ngwae God ki 'i
Jerusalem kike saele'a sulia na mani ba
nau ku kwatea fuana 'afilada.
32 'Una'eri, di'ia na kwaiogai'anga God,
ana kaida'i nau ku fa'asuia na'a rao'a
nau 'i Jerusalem, nai ba'a leka ma'i
siaumulu fa'inia na saele'anga doe, ma
nau kui ba'a mamalo le'a fa'i kamu.
33 Aia, nau ku fo'o 'iri God ne'e kwa-
tea aroaro'anga fuaka, ke tua fa'i kamu
ta'ifau. 'Iu ke 'una'eri.

16

Sa Paul fata le'ale'a ana ti ngwae fa'amamana 'i Rom

1 'Iu, nau ku oga nai fata le'a sulia na
ngwaingwaena kia 'i Fobe ne'e rao fuana
ngwae fa'amamana ki 'i Kenkrae.
2 Ana kaida'i nia ke ba'a dao
ma'i siaumulu, muke kwaloa sulia na
fa'amamana'anga nia ana na Aofia, sulia
ngwae God ki totolia kike sasi 'una'eri.
Ma muke 'afia 'ani ta ru ne'e nia oga,
osi'ana nia'a ba 'afia logo na ngwae 'oro
ki ma nau'a logo.
3 Ma nau ku kwatea ala'anga le'a le'a
fuana sa Akuila ma 'i Prisila ne'e kera rao
fa'i nau fuana sa Jesus Christ.
4 Ana kaida'i kera 'afi nau, karangi kira
ka saungidaro'o. Ma sulia ru ne'e, nau
ku tafedaro'o liu. Ma noa'a la'u ta'ifili
nau, ma na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki
ta'ifau ne'e kira fa'amamana logo, kira
tafedaro'o.
5 Aia, ma nau ku kwatea ala'anga
le'a le'a logo fuana ngwae ne'e kira
fa'amamana, ma kira ka fiku saena luma
kera fuana fo'osilana God.

Ma nau ku kwatea ala'anga le'a le'a
logo fuana sa Epaenetus, na kwaima le'a
nau. Nia ne'e ngwae etaeta ne'e nia
fa'amamana ana sa Jesus Christ 'i Asia.
6 Ma nau ku kwatea ala'anga le'a le'a
logo fuana 'i Mary, kini ba nia rao ngasin-
gasi'a fuamu'a.
7 Ma ala'anga le'a le'a logo fuana sa
Andronikus, ma sa Junias, na ro ngwae
Jiu ki di'ia logo nau'a ne'e kira tua tua
fa'i nau saena luma ni lokafo. Ma kero'a
ro ngwae kera eta fa'amamana ana sa
Jesus Christ sui mala nau'a. Ma na ngwae
ni lifurongo ki, kira sai le'a logo adaro'o.

8 Na ala'anga le'a le'a nau fuana sa
Ampilatus, na kwaima le'a nau sulia na
fa'amamana'anga kero'o ana na Aofia.
9 Na ala'anga le'a le'a logo fuana sa
Urbanus, na ngwae rao fa'i nau fuana sa
Jesus Christ. Ma na ala'anga le'a le'a logo
fuana sa Stakis, na ngwae kwaima le'a
nau.
10 Ma ala'anga le'a le'a fuana sa Ape-
les, na ngwae le'a ne'e sa Jesus Christ
alafafia. Ma fata le'a le'a 'anga fuana sa
Aristobulus fa'inia na tua'a nia.
11 Ma ala'anga le'a le'a fuana sa Hero-
dion, ta ngwae Jiu di'ia logo nau'a. Ma
ala'anga le'a le'a logo fuana sa tai fa'ida
ne'e kira fa'amamana saena luma sa
Narsisus.
12 Aia, na ala'anga le'a le'a nau ki
fuana 'i Trifaena ma 'i Trifosa, ne'e kera
rao ngasingasi'a fuana na Aofia. Ma na
ala'anga le'a le'a logo fuana kwaima nau
'i Persis, na kini rao ma'udi fuana na
Aofia.
13 Nau ku kwatea ala'anga le'a le'a nau
ki fuana sa Rufus, ngwae rao le'a fuana
na Aofia. Ma ala'anga le'a le'a logo fuana
te'a sa Rufus, ne'e nia 'afi le'a aku di'ia
na'a ta ngela 'ana.
14 Ala'anga le'a le'a nau ki fuana sa
Asinkritus, sa Flegon, sa Hermes, sa Pa-
trobas, sa Hermas, ma na ngwae ki ta'ifau

ne'e kira fa'amamana ma kira ka tua fa'inida.
15 Ala'anga le'a le'a ki fuana sa Filologus, ma sa Julia, ma sa Nereus fa'inia ngwaingwaena nia, ma fuana sa Olimpas fa'inia na ngwae God ki ta'ifau ne'e kira tua fa'inida.
16 Ma ana kaida'i kamu ke lisi kamu kwailiu, muke fa'ata'inia na alafe'anga kamu fuamu'a kwailiu. Aia, ma na ngwae fa'amamana sa Jesus Christ ki ta'ifau 'i ne'e, kira kwatea kwau na ala'anga le'a le'a kira ki fuamu'a.

Fata fa'abasu'a sulia tua'a le'a fuana ngwae fa'amamana ki

17 Ngwaefuta nau kina, nau ku saea fuamu'a, muke madafi kamu fa'asia na ngwae ne'e kira kwate ma kamu ka fu'a ki, ma kira kwate ma ti ngwae ka fa'ita'i fa'asia sa Christ. Kira fa'amanata 'ani na ru ne'e leka matamata fa'asia na fa'amanata'anga mamana ne'e kamu fa'amamana ana. Muke tua tau fa'asida.
18 Sulia sa tai fa'ida ne'e kira sasi 'una'eri, noa'a kira kasi rao go'o fuana sa Jesus Christ na Aofia kia, bore ma kira rao go'o 'ada sulia liada talada. 'Ania ala'anga le'a kira ki fa'inia na ala'anga kwaigwafe kira ki, kira ka sokea ngwae ne'e noa'a kira kasi sai'i ru 'ua ki.
19 Bore ma ngwae ki ta'ifau kira rongo sulia ne'e kamu ro'osulia sa Christ. Ma nau ku saele'a liu suli kamu. Nau ku oga muke liato'o sulia tae ne'e le'a, ma muke tua fa'asia na ru ta'a ki.
20 'Una'eri God ne'e gwalona na aroaro'anga kia, nia ke ba'a 'ali'ali ka kwate ma kamu ke liufia sa Saetan.
Nau ku fo'o fasi 'iri na Aofia kia sa Jesus ka ina'u ana 'ofelamu'a.
21 Ma sa Timoti, na ngwae ne'e rao fa'i nau, kwatea logo kwau na ala'anga le'a le'a nia ki fuamu'a. Ma sa Lusius, sa Jason, ma sa Sosipater, na ngwae Jiu ki di'ia logo nau'a, kira kwatea na ala'anga le'a le'a kira logo fuamu'a.
22 Ma nau'a sa Tertius, na ngwae ne'e nau ku 'afia sa Paul fuana keresilana na ala'anga ne'e ki, nau ku kwatea kwau na ala'anga le'a le'a nau fuamu'a sulia na fa'amamana'anga kia ana sa Jesus Christ.
23-24 Aia, ma sa Geas ka kwatea kwau na ala'anga le'a le'a nia ki. Nau ku tua fa'inia 'i ne'e, ma na ngwae fa'amamana ki ne'e kira fiku logo 'i luma nia. Ma sa Erastus, na ngwae lia sulia mani saena ma'e fanoa doe ne'eri, fa'inia ngwaefuta kia sa Kuartus, kera kwatea na ala'anga le'a le'a kero'a logo fuamu'a.*

Fo'onga'a 'isi 'ani ba'atafe'anga

25 Kuke fu'usi 'inoto'a ana God, osi'ana nia saiana fa'angasingasi lamu'a sulia na Fa'arongo'a Le'a ne'e nau ku fa'atalo'ania. Na Fa'arongo'a ne'e nia leka sulia sa Jesus Christ. Kaida'i tau na'a ma'i God noa'a kasi fa'ata'i madako ana Fa'arongo'a Le'a ne'e.
26 Bore ma ana kaida'i ne'e, nia fa'ata'inia na'a na Fa'arongo'a Le'a. Na profet ki kerekere sulia na Fa'arongo'a Le'a ne'e. Ma God ne'e mauri firi, nia asunga'i kami ka takaloa na Fa'arongo'a Le'a ne'e fuana ngwae ana fanoa ki ta'ifau, fasi 'iri ne'e ngwae ki ta'ifau, kike fa'amamana ana, ma kike ro'o logo sulia.
27 God ta'ifilia go'o ne'e liato'o ana ru ki ta'ifau, kulu ba'atafea 'ani sa Jesus Christ tuatua firi. 'Iu ke 'una'eri.

* **16:23-24** Ti kerekere'a 'ua 'adoa la'u ala'anga ne'e, "Na kwai'ofe'anga na Aofia kia sa Jesus Christ ke tua fa'i kamu ta'ifau. 'Iu."

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Korint

Kaidaˈi sa Paul nia leka ana uula lekaˈa nia, nia dao ka tua ˈi Efesus sulia kala kaidaˈi, ma nia ka keresia ti kerekereˈa fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint. Saena taˈi kerekereˈa, sa Paul faˈamanata kira ˈani tuaˈa saga faˈinia ngwae abu faˈamamana. (Kulu ˈiri toˈo ana kerekereˈa neˈeri ˈi taˈena.) Buri ˈana neˈe ngwae ˈi Korint ki kira toˈomani na kerekereˈa neˈeri, kira ka toˈo ana ti lidiˈa neˈe kira oga kike lidia ˈuana sa Paul. Kira saefiloa ka ˈuri, "ˈUri ma, nia leˈa goˈo ana fuana araˈinga nama noaˈa? ˈUri ma, nia leˈa goˈo ana fuana ngwae faˈamamana ki, kuke leka fanga goˈo ada faˈinia kwaima kulu ki neˈe kira ˈania fanga neˈe kira foˈosi ˈani nunuˈi ru ki? ˈUri ma faˈuta neˈe kulu ka fiku foˈo goˈo aka? Ma kwateˈa faˈuta mo ana Anoˈi ru Abu neˈe leˈa fuaka fuana saefilolana God ˈuana?" Na ngwae faˈamamana ki ˈi Korint kira kerekere fuana sa Paul fuana saefilolana sulia ru neˈeri ki.

Ta uulu ngwae neˈe satada Stafanas, ma sa Fotunatus, ma sa Akaikus, kira leka maˈi faˈasia ˈi Korint faˈinia kerekereˈa baera siana sa Paul. Ma kira ka faˈarongoa logo sa Paul ˈania ti ru taˈa liu fuli ˈi safitana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint. Ti ngwae faˈamamana ˈi Korint, kira ka olisuˈusuˈu ˈi safitada kwailiu, ma kira ka fata baˈalafe sulia sa tai neˈe siuabua kira ma ka faˈamanatada ˈania ru God ki (3:1-23). Ti ngwae oga kike leka sulia sa Paul, ma ti ai ka oga kike leka sulia sa Apolos nama sulia ti ngwae matamata laˈu. ˈUnaˈeri ma taˈi ngwae logo ka kakabara na teˈa fafo nia, ma na faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae God ki noaˈa kira kasi sasia nama ta ru ana falafala taˈa ˈunaˈeri. Ma ta ru laˈu, ti ngwae faˈamamana kira ka ngali logo ti ngwae faˈamamana ana kwai matalangaˈinga ˈi maana ngwae abu faˈamamana ki fuana faˈasagalada.

Sa Paul ka keresia laˈu fuana ngwae faˈamamana ˈi Korint. Ma na kerekereˈa neˈeri kulu ka saea ˈani 1 Korint. Saena bali buka 1-6, sa Paul ka kerekere sulia ru taˈa neˈe fuli safitana ngwae faˈamamana ˈi Korint neˈe nia rongoˈi. Saena bali buka 7-16, nia olisia na lidia neˈe ngwae Korint ki kira saefiloa maˈi saena kerekereˈa kira.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Na ˈafitaˈiˈanga ana barangisiˈa saena siosi & 1:1—4:21
Na ˈafitaˈiˈanga ana kakabaraˈanga & 5:1-13
Na ˈafitaˈiˈanga ana kwaifataiˈanga & 6:1-8
Na ˈafitaˈiˈanga ana kwaiogaiˈanga taˈa & 6:9-20
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana araˈinga & 7:1-40
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana nunuˈi ru ki & 8:1—11:1
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana foˈo fikuˈa & 11:2—14:40
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana tataˈe ˈanga ana noni faolu & 15:1-58
Fata leˈa leˈa ˈanga sa Paul & 16:1-24

1 Na kerekereˈa neˈe nia leka maˈi faˈasi nauˈa sa Paul faˈinia na ngwae asina kia sa Sosetenes. God nia fili nau sulia na kwaiogai ˈanga nia ˈiri nauˈa ta ngwae ni lifurongo ana sa Jesus Christ.

2 Keroˈo kerekere fuamuˈa ngwae neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus, ma muka tua saena na fanoa ˈi Korint. God nia fili kamu, ma ka faˈa abu kamu na ngwae nia ki, sulia na ˈadoˈa kamu faˈinia sa Jesus Christ. God ka fili kamu faˈinia na ngwae ana fanoa ki taˈifau neˈe kira foˈosia sa Jesus Christ, neˈe na Aofia kira, ma na Aofia kia logo.

3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Kulu toˈo ana na leˈangaˈa ki osiˈana sa Christ

4 Nau ku baˈatafea God suli asoa ki osiˈana kamuˈa, sulia na kwaiˈofeˈanga neˈe nia faˈataˈinia fuamuˈa ˈania sa Jesus Christ.

5 God kwatea naˈa ru leˈa ˈoro ki fuamuˈa, osiˈana kamu tua ratai faˈinia sa Jesus Christ. ˈUnaˈeri muka sai leˈa

ana ru ˈoro ki sulia sa Jesus Christ, ma muka faˈatalo leˈa logo sulia.
6 Na ru leˈa neˈe kiri nia kwatea fuamuˈa, nia faˈataˈinia fuamuˈa neˈe na faˈarongoˈa neˈe kami faˈarongo kamu ˈani sulia sa Christ nia mamana.
7 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kamu ka ngalia naˈa ru leˈa ki taˈifau faˈasia God, ana kaidaˈi neˈe muke kwaimasi ana faˈi asoa neˈe na Aofia kia sa Jesus Christ ke baˈa oli laˈu maˈi ana.
8 Ma nia ke baˈa faˈangasingasi kamu leleka ka dao ana asoa ˈisi, fasi ˈiri noaˈa ta ru taˈa kasi teo amuˈa ana faˈi asoa neˈe nia ke baˈa oli maˈi ana.
9 Kulu fitoˈo ana God ke sasi ˈunaˈeri fuamuˈa, osiˈana nia fili kulu ˈiri kulu ka tua kwaima faˈinia sa Jesus Christ na Ngela nia ma na Aofia kia.

Na barangisiˈanga ˈi safitana na fiku taˈi ngwae faˈamamana

10 Aia, ngwae asina nau kina ˈae, nau ku gani kamu ˈania na ngasingasiˈanga ana sa Jesus Christ na Aofia kia, muke mango faˈasia kwaingilongiloiˈanga faˈi kamu kwailiu, fasi ˈiri noaˈa ta barangisiˈanga ˈi safitamuˈa. Ma nia leˈa fuana neˈe manataˈanga kamu ki ma na kwaiogaiˈanga kamu ki ka alua taˈi ru.
11 Nau ku saea ru neˈeri, osiˈana neˈe ti ngwae faˈasia kwalafa ˈi Kloe kira faˈarongo nau ˈani fasi kamu toˈo ana olisuˈusuˈu ˈanga ki faˈi kamu kwailiu.
12 Ma ti ngwae amuˈa fata ˈuri, “Nauˈa na fafarongo sa Paul.” Ma ta ngwae ka saea, “Nauˈa na fafarongo sa Apolos.” Ma ta ngwae laˈu ka saea, “Nauˈa na fafarongo sa Peter.” Ma ta ngwae laˈu ka saea, “Nauˈa na fafarongo sa Jesus Christ.”
13 Na ru taˈa liu neˈeriˈa, si duˈungana kaumulu daroˈia sa Jesus Christ ˈani fikuˈa matamata ki. Noaˈa laˈu nauˈa sa Paul ba nau ku mae fuamuˈa ana na ˈai rara folo! Ma noaˈa kamu ˈiri siuabu ˈani sataku fasi ˈiri kamuˈa na fafarongo nau ki!
14 Nau ku baˈatafea God, duˈungana taˈifilia sa Krispus ma sa Geas goˈo neˈe nau ku siuabuda.
15 Nia neˈe, noaˈa ta ngwae bore ˈana kasi saea nia siuabu ˈiri niaˈa na fafarongo nau.
16 (Aia, nau ku siuabua logo sa Stafanas faˈinia na luˈuluˈua nia, ma noaˈa nau kusi manata toˈona sa tai laˈu neˈe nau ku siuabua.)
17 Osiˈana sa Jesus Christ noaˈa kasi asungaˈi nau maˈi fuana siuabulana ngwae ki. Nia asungaˈi nau lala maˈi ˈiri nau ku faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa. Ma noaˈa nau kusi fata ˈani liatoˈo ˈanga ana magalia, ˈasu ˈubani ti ngwae kira kata faˈamamana sulia na alaˈanga leˈa nau ma noaˈa laˈu sulia na mamanaˈanga ana maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo.

Na maelana sa Jesus faˈataˈinia na ngasingasiˈanga ma na liatoˈongaˈa God

18 Ana kaidaˈi ti ngwae kira rongoa faˈarongoˈa sulia na maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo, kira fia na faˈarongoˈanga neˈeri na ru ˈoˈo goˈo ˈana. Ma na ngwae neˈeri ki, God ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga fuada. Bore ma kuluˈa, na ngwae neˈe God faˈamauri kulu ki, kulu saiana na faˈarongoˈanga neˈeri nia neˈe na ngasingasiˈanga God fuana faˈamaurilana ngwae ki.
19 Osiˈana God nia saea saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
“Ti ngwae ˈi neˈana kira saea fasi kira liatoˈo ma kira ka toˈo ana na liaˈi ngwae saga ki.
Bore ma nai baˈa faˈataˈinia neˈe noaˈa kira ˈiri liatoˈo goˈo, ma nau kui baˈa faˈataˈinia neˈe na naiˈi ru ˈanga kira ki ke baˈa sui.”

20 Nia neˈe, kulu saiana na liatoˈongaˈa ngwae Grik ki, ma na liatoˈongaˈa ngwae Jiu ki, ma na liatoˈongaˈa ngwae alaˈa leˈa ki, nia ke dalafaˈa goˈo ˈana. God faˈataˈinia neˈe na liatoˈongaˈa ngwae ki niˈi bolebleˈa goˈo ˈani.
21 God nia liatoˈo liu. Nia neˈe kwate ma ka ˈafitaˈi fuana na ngwae ki ˈiri kira kasi saiana God ˈani na liatoˈongaˈa kira talada. God oga faˈamaurilana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana faˈarongoˈanga neˈe kami faˈarongo ˈani, sui bore ˈana ngwae ˈoro ki kika saea neˈe faˈarongoˈanga neˈeri nia bolebleˈa goˈo ˈana.

22 Ma na ngwae Jiu ki, kira oga kike
lisia na faˈanadaˈa ki sui mala kira ka fiˈi
faˈamamana. Ma na ngwae ˈi Grik ki, kira
oga rongolana na alaˈanga liatoˈo ki sui
mala kira ka fiˈi faˈamamana.
23 Bore ma kamiˈa faˈarongo ˈani sa
Jesus Christ faˈinia na maelana ana ˈai
rara folo. Ma na ngwae Jiu ki kira ˈaila
ˈani na faˈarongoˈa neˈeri. Ma na ngwae
Grik ki, kira saea neˈe faˈarongoˈa neˈeri
na alaˈanga boleboleˈa goˈo ˈana.
24 Bore ma fuana sa tai faˈida neˈe
God filida naˈa, ana Jiu ki, ma ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo, na
faˈarongoˈa neˈeri sulia sa Jesus Christ
neˈe faˈataˈinia na ngasingasiˈanga God
faˈinia na liatoˈongaˈa God.
25 Sui bore ˈana ngwae ˈoro kira ka saea
neˈe liatoˈo ˈanga God ru boleboleˈa goˈo
ˈana, na liatoˈo ˈanga God nia tasa liufia
na liatoˈo ˈanga na ngwae ki. Ma sui bore
ˈana ngwae ˈoro kira ka saea na ngasingasiˈanga God neˈe ru tiˈitiˈi goˈo ˈana,
na ngasingasiˈanga God, ngasingasiˈa ka
tasa liufia na ngasingasiˈanga ngwae ki.
26 Aia, ngwae asina nau kina ˈae,
noaˈa kamu kasi manata bura ˈani
tuaˈa ba kamu tua maˈi ˈani ˈi naˈona
mala kaidaˈi ba God nia sae kamu
ˈuana faˈamamanaˈanga. Osiˈana neˈe ˈi
maana ngwae ki, bara ngwae goˈo amuˈa
neˈe kira toˈo ana liatoˈongaˈa, ma na
ˈinotoˈanga. Ma bara ngwae goˈo amuˈa
neˈe leka maˈi faˈasia na fuuˈi ngwae
toˈofu ki.
27 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, God nia fili
kamu na ngwae neˈe kira saea kaumulu
boleboleˈa ki, fasi ˈiri nia ke faˈaˈekea
na ngwae liatoˈo ki. Ma nia ka fili
kamu na ngwae neˈe kira saea kaumulu
ngwataˈutaˈu ki, fasi ˈiri nia ke faˈaˈekea
na ngwae ˈinotoˈa ki.
28 Ma God ka fili kamu na ngwae neˈe
kira kasi fuˈusi doe amuˈa ki, ma kira ka
ˈaila ˈani kamu, ma kira ka saea kamu na
ru ˈoˈo ki goˈo, fasi ˈiri nia ke faˈalia na
ru neˈe kira saea ˈania na ru talingaˈi ki.
29 Ma sulia nia ˈunaˈeri, noaˈa ta ngwae
kasi saiana ka fata leˈa sulia niaˈa talana
ˈi naˈona God.
30 God naˈa neˈe alu kulu ka tua ratai
faˈinia sa Jesus Christ, ma God naˈa neˈe
ka kwatea liatoˈo ˈanga fuaka ˈani sa
Jesus Christ. Ma God ka faˈa ˈoloˈolo kulu
sulia sa Jesus Christ. Ma osiˈana sa Jesus
Christ logo, God ka loge kia, ma nia ka
faˈa abu kia naˈa fuana.
31 Ma nia ka diˈia na Kerekereˈa Abu
ba saea, “Sa tai bore ˈana neˈe oga ka
fata baˈalafe, nia ka fata baˈalafe sulia tae
neˈe na Aofia nia fulia.”

2

Sa Paul noaˈa kasi faˈatalo ˈani na liatoˈo ˈanga ana magalia neˈe

1 ˈIu, ngwaefuta kina, ana kaidaˈi ba
nau ku dao maˈi siaumulu fuana alaˈanga
sulia na alaˈanga God ki fuamuˈa, noaˈa
nau kusi fata ˈani ta alaˈanga liatoˈo diˈia
na ngwae sai ˈi ru ki.
2 Osiˈana neˈe ana kaidaˈi ba nau ku
tua faˈi kamu, nau ku oga alaˈanga sulia
taˈifilia goˈo sa Jesus Christ ma na maelana ana ˈai rara folo.
3 ˈUnaˈeri, ana kaidaˈi ba nau ku dao
kwau siaumulu, nau ku ngwataˈutaˈu ma
nau ku lebelebe, osiˈana nau ku maˈu.
4 Ma ana kaidaˈi nau ku alaˈa faˈi kamu,
na alaˈanga nau ki noaˈa laˈu na liatoˈo
ˈanga ana magalia. Bore ma nau ku
faˈatalo ˈania ngasingasiˈanga ana Anoˈi
ru Abu.
5 Nia ˈunaˈeri ˈiri faˈamamanaˈanga
kamu kasi ego ana liatoˈo ˈanga na ngwae
goˈo ˈana, bore ma muke ego lala ana
ngasingasiˈanga God.

God nia faˈataˈinia na lokoruˈa nia fuaka ˈani na Anoˈi ru Abu

6 Fuana ngwae neˈe faˈamamanaˈanga
kira ki ngasi naˈa ana God, nau ku
alaˈa fuada ˈani liatoˈo ˈanga. Ma na
liatoˈo ˈanga neˈe nau ku faˈamanatada
ˈani noaˈa laˈu faˈasia na ngwae liatoˈo
ana magalia neˈe, nama na ngwae neˈe
kira ˈinotoˈa fafia na magalia neˈe. Na
ˈinotoˈanga kira ki ke baˈa sui.
7 Bore ma na faˈamanataˈanga neˈe nau
ku fata sulia neˈe na naiˈi ru ˈanga God,
neˈe God noaˈa ˈiri faˈataˈi madako ana
fuana ngwae ki ˈi naˈo. Ma ˈi naˈona mala
neˈe God ka saungaˈinia ru ki, nia manata
naˈa maˈi sulia nia ke baˈa fulia na liaˈi
ngwae neˈeri fuana faˈaleˈalaka ˈi langi.

8 Ma na ngwae gwaungaˈi ki ana magalia neˈe noaˈa kasi saiana na liaˈi ngwae neˈeri. Diˈia kira saiana, nia ˈafitaˈi kira ka fotoˈia na Aofia ˈinotoˈa ana ˈai rara folo.
9 Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,

"Na ru neˈe God nia sasi akaˈu ana fuana kwatelana fuana ngwae neˈe kira alafe fuana, noaˈa ta ngwae kasi lia saiana, ma noaˈa kasi rongo saiana, ma noaˈa ta ngwae kasi malingaˈinia ru neˈeri."

10 Ma God ka faˈataˈinia na liaˈi ngwae neˈeri fuaka ˈani Anoˈi ru nia, neˈe saiana na ru ki taˈifau ma na manatana God logo.
11 Taˈifilia goˈo na ngwae talana neˈe saiana tae neˈe nia teo saena manatalana ngwae. Ma ka ˈunaˈeri logo, na Anoˈi ru Abu taˈifilia goˈo neˈe saiana tae neˈe nia teo saena manatalana God.
12 Ma kuluˈa ngwae neˈe faˈamamana ki, noaˈa kulu kasi manata diˈia na ngwae taˈa ki saena magalia. Bore ma na Anoˈi ru Abu faˈasia God neˈe tua akulu fasi ˈiri kuke saiana ru ki taˈifau neˈe God kwateˈe fuaka.

13 ˈUnaˈeri kaimili kasi faˈamanata laˈu ˈani liatoˈongaˈa na ngwae ki. Bore ma na Anoˈi ru Abu neˈe ˈafi kaimili mika faˈamanata ˈania ru mamana ki sulia God fuana ngwae neˈe kira toˈo ana Anoˈi ru Abu saena maurilada ki.
14 Ma na ngwae neˈe noaˈa kira kasi toˈo ana Anoˈi ru Abu, nia ˈafitaˈi kira ka saiana na ru mamana ki sulia God neˈe Anoˈi ru Abu nia faˈataˈinia. Osiˈana ngwae neˈeri ki kira saea na ru neˈe Anoˈi ru Abu faˈataˈiniˈi ki ru ˈoˈo goˈo ˈani. Noaˈa kira kasi saiana ru neˈeri, osiˈana kira boˈoboˈo ˈuana na Anoˈi ru Abu ka ˈafida ˈiri kike saiana na ru mamana neˈeri.
15 Bore ma na ngwae neˈe toˈo ana Anoˈi ru Abu saena maurilana, nia bolo faˈinia saiˈa ana ru ki taˈifau faˈasia na Anoˈi ru Abu. Ma na ngwae neˈe noaˈa kasi toˈo ana Anoˈi ru Abu saena maurilana, nia kasi bolo faˈinia ka malingaˈinia na ngwae neˈe toˈo ana Anoˈi ru Abu.
16 Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,

"Noaˈa ta ngwae kasi saiana na manatalana na Aofia.
Ma noaˈa ta ngwae ˈiri bolo logo fuana faˈamanatalana ˈani ta ru."

Bore ma kuluˈa neˈe kulu toˈo naˈa ana na Anoˈi ru, kulu malingaˈinia na manatana sa Jesus Christ.

3

Ngwae neˈe toˈo ana na Anoˈi ru Abu noaˈa kasi fulia barangisiˈa

1 Ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi ba nau ku tua faˈi kamu, falafala kamu ki diˈia goˈo na falafala ana ngwae saena magalia. Ta neˈe, noaˈa nau kusi faˈamanata kamu diˈia neˈe nau ku faˈamanata ngwae neˈe toˈo ana Anoˈi ru Abu. Ma kamu diˈia goˈo na ngela ki, osiˈana neˈe faˈamamanaˈanga kamu ana sa Jesus Christ noaˈa kasi ngasingasiˈa ˈua.
2 ˈUnaˈeri nau ku faˈamanata kamu diˈia ta kini ba faˈasusufia na ngela tiˈitiˈi nia, ma noaˈa kasi kwatea ˈua na fanga ngasi fuana. Ana kaidaˈi neˈeri, nia ˈafitaˈi ˈua fuana muke saiana na faˈamanataˈanga nau. Ma ana kaidaˈi neˈe bore, noaˈa kamu kasi totolia ˈua,
3 sulia na abulaˈanga kamu ki diˈia na abulaˈanga taˈa na ngwae ki saena magalia. Kamu kwaimamagolai, ma muka olisuˈusuˈu faˈi kamuˈa kwailiu, nia faˈataˈinia neˈe kwaiogai ˈanga taˈa kamu ki goˈo neˈe talaˈi kamu. Ma falafala kamu ka diˈia na ngwae ki neˈe noaˈa kasi toˈo ana na Anoˈi ru Abu.
4 Ma ti ai amuˈa kira ka fata ˈuri, "Kaimili na fafarongo sa Paul ki." Ma ti ai kira fata ˈuri, "Kaimili neˈe fafarongo sa Apolos ki." Na alaˈa lamuˈa neˈeriˈa faˈataˈi madako liu ana falafala kamu ki diˈia naˈa ngwae noaˈa kasi faˈamamana ki.
5 Muke manata basi sulia nauˈa, sa Paul, faˈinia sa Apolos. Keroˈo na ro ngwae rao God ki goˈo fuana ˈafilamuˈa ˈuana faˈamamanaˈanga. Ma keroˈo ka sasia amiroˈo tae neˈe na Aofia kwatea fuamiroˈo fuana sasilana.
6 ˈIu, ma nau ku diˈia ta ngwae neˈe fasia na maga ru ki. Ma sa Apolos ka diˈia

ta ngwae neˈe kikia ana kafo na maga ru
neˈe nau ku fasiˈi ki. Ma God lala neˈe
kwatea na mauriˈa fuana maga ru neˈeri
ki, ma ka sasia ru neˈeri ki ka bulao maˈi.
7 ˈUnaˈeri, na ngwae neˈe fasi ru faˈinia
na ngwae neˈe kikia ana kafo maga ru
neˈeri ki, kera kasi ˈinotoˈa goˈo. God
naˈa neˈe ˈinotoˈa, duˈungana nia kwatea
naˈa mauriˈa fuana maga ru ki ˈiri ka
bulao.
8 Ma na ngwae neˈe fasi ru faˈinia na
ngwae neˈe kikia kafo ana ˈai ki, kera rao
fiku. Ma taˈi taˈi ngwaeˈa ana ro ngwae
neˈe ki, God ke baˈa kwaiara kera fuana
na raoˈa neˈe kera sasiˈi ki.
9 Nau ku rao faˈinia sa Apolos fuana
God. Ma kamuˈa naˈa neˈe, kamu diˈia
na oˈola God neˈe keroˈo rao saena.

Ma muka diˈia logo na luma God.

10-11 Ma God ka ˈafi nau sulia nau ku
diˈia na ngwae liatoˈo neˈe saungaˈinia
na luma. Ma ana kaidaˈi nau ku eta
faˈamanata kamu, nau ku alu na diro ˈai
ana luma neˈeri. Ma talitoˈona sa Jesus
neˈe na diro ˈai ana luma neˈeri. Ma ti
ngwae matamata ka saungaˈi fafona diro
ˈai neˈeri ki. Ma ka leˈa fuana sa tai neˈe
ka rao ana luma neˈeri, nia ke sasi leˈa
ana na raoˈa nia ki.
12 Ta ngwae bore ˈana neˈe saungaˈi
fafona na diro ˈai neˈeri, nia sasi raoˈa
leˈa diˈia na ngwae neˈe saungaˈinia na
luma ˈani na ru leˈa diˈia na gol, ma silva,
ma na fau folilani doe ki. Nama nia ka
sasia na raoˈa taˈa, diˈia na ngwae neˈe
saungaˈinia na luma ˈani na ˈai ma sao
goˈo.
13 Ma na kaidaˈi ke baˈa dao maˈi ana
faˈi Asoa sa Jesus Christ fuana mata-
langaˈinga, nia ke baˈa ilitoˈona na raoˈa
kia ki ˈani mafula. Ma diˈia na raoˈa
ta ngwae ka leˈa, ˈafitaˈi na mafula ke
faˈalia. Ma diˈia neˈe raoˈa ta ngwae
ka taˈa, na mafula neˈeri ke baˈa faˈalia
taˈifau goˈo.
14 Ma diˈia neˈe mafula kasi faˈalia na
raoˈa ta ngwae, nia ke baˈa ngalia na
kwaiaraˈa leˈa.
15 Ma diˈia na mafula ke faˈalia na raoˈa
ta ngwae, nia noaˈa kasi ngalia ta kwa-
iaraˈa, bore ma God ke baˈa faˈamauria.
Sui bore ˈana nia ke baˈa diˈia na ngwae
ba tafi faˈasia na luma neˈe duˈafia, ma
noaˈa kasi laua naˈa ta ru.
16 Aia, ma kamuˈa ngwae neˈe kamu
faˈamamana ki, kaumulu saiana taka
neˈe kamuˈa na luma abu God, ma na
Anoˈi ru God ka tua saena maurilamuˈa.
17 ˈUnaˈeri, si diˈia ta ngwae ka faˈalia
na luma abu God, God bore ke faˈalia logo
niaˈa. Osiˈana na luma God nia abu liu,
ma kamu naˈa neˈe luma abu God.

Na liatoˈo God nia ˈado fikua ngwae ki ma noaˈa kasi toˈolangaˈinida

18 Aia, noaˈa kamu kasi ˈoi amuˈa ta-
lamuˈa. Diˈia ta ngwae amuˈa fia fasi nia
ta ngwae liatoˈo ana manatalana ngwae
ki goˈo ˈana, nia leˈa fuana nia ka ˈaila
ˈani liatoˈo neˈeri, fasi ˈiri ke alua niaˈa
na ngwae liatoˈo ˈi maana God.
19 Sulia tae neˈe ngwae saena magalia
ki kira saea ˈani na liatoˈongaˈa, nia neˈe
ru ˈoˈo goˈo ˈana ˈi maana God. Osiˈana
neˈe Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Na
ngwae liatoˈo ki, God faˈataˈinia neˈe
manatalada nia rora.”
20 Ma taˈi Kerekereˈa Abu ka ˈuri logo,
“Na Aofia saiana fasi neˈe manatana na
ngwae liatoˈo ki neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana.”
21 ˈUnaˈeri, noaˈa ta ngwae amuˈa kasi
fata baˈalafe goˈo osiˈana kamu donga
goˈo taˈi ngwae faˈamanata. Ma ru ki
taˈifau neˈe ru kamu ki:
22 Kaimili, sa Paul, sa Apolos, ma sa
Peter logo, God alu kami na ngwae rao
kamu ki. Na magalia, ma na mauriˈa
faˈinia na maeˈa, ma na ru ki neˈe fuli
ana kaidaˈi neˈe, ma ana kaidaˈi neˈe ke
baˈa dao maˈi, God ka kwatea na ru neˈeri
ki taˈifau logo fuamuˈa.
23 Ma kamuˈa neˈe ru sa Jesus Christ ki.
Ma sa Jesus Christ, niaˈa neˈe ru God.

4

Na ngwae ˈi Korint ki fuila kike alafafia faˈamanataˈanga sa Paul

1 Ma fuaimili ngwae neˈe kami
faˈamanata ki, muke manata toˈo aimili
diˈia ngwae rao sa Jesus Christ ki. God
arabaˈe kaimili fuana faˈamanataˈanga
ˈani na naiˈi ru ˈanga nia neˈe noaˈa nia
kasi faˈataˈinia ˈi naˈo.
2 God kwatea na raoˈa neˈe fuaimili, ma
kaimili ka sasia nama na raoˈa leˈa neˈe.

3-4 ˈUri ma na raoˈa nau faˈi kamu
nia leˈa? Na Aofia talana neˈe ke baˈa
filongaˈi nau ma ka saiana. ˈUnaˈeri ta
tae bore ˈana neˈe kamu nama ta ngwae
bore ˈana ka manata sulia raoˈa nau
noaˈa ˈiri talingaˈi goˈo. Noaˈa nau ku
ˈiri saiana ta ru neˈe nau ku fulia ka rora,
bore ma noaˈa kasi fada laˈu neˈe nau
ku sasia goˈo raoˈa leˈa ki. ˈUnaˈeri bore
ˈana na Aofia lala neˈe fulangani.

5 ˈUnaˈeri, noaˈa kamu kasi saea na
raoˈa ta ngwae nia leˈa nama ka taˈa, ˈi
naˈona na kaidaˈi neˈe na Aofia ke oli
logo maˈi ana. Ana kaidaˈi neˈeri, nia
ke baˈa faˈataˈinia na manataˈanga ago
ngwae ki faˈinia na ru sofongaˈiniˈi ki
taˈifau. Ma kaidaˈi neˈeri, God ke baˈa
tafea na ngwae ki totolia fulirulada.

6 Ngwaefuta kina, ana kaidaˈi ba nau ku
fata sulia sa Apolos ma nauˈa, nau ku oga
muke malingani na alaˈanga ˈuri, “Muke
roˈosulia tae neˈe na Kerekereˈa Abu nia
saea.” Ma noaˈa kamu kasi baˈatafea ta
ngwae faˈamanata neˈe leˈa ka liufia ta
ai.

7 Ma noaˈa kamu kasi fia fasi kamu
talingaˈi ka liufia ti ngwae. God kwate
ˈoˈo ana ru ki taˈifau fuamuˈa neˈe kamu
toˈo ani. Nia neˈe, noaˈa kamu kasi bolo
fuana fata baˈalafeˈa, osiˈana God taˈifilia
goˈo neˈe kwatea na ru neˈeri ki fuamuˈa.

8 Kaumulu manata rora sulia neˈe
kamu toˈo naˈa ana ru ki taˈifau neˈe
kamu boˈoboˈo ˈuani. Ma kamu ka
manata rora logo ana neˈe kamu fia fasi
kamu toˈo naˈa ana na ru leˈa ki taˈifau.
Ma kamu ka manata rora logo ana neˈe
kamu fia fasi kamuˈa neˈe na tatalafaˈa
ki, bore ma kaimili na ngwae lifurongo ki
neˈe noaˈa. Aia, nau ku oga fasi kaidaˈi
neˈeri ke dao naˈa fuamuˈa fuana tuaˈa
naˈa saena ˈinotoˈanga ˈiri kaimili logo
mike tatalafaˈa logo faˈi kamu.

9 Nau ku saea ru neˈeri, sulia nau ku
fia fasi God nia alu kaimili, na ngwae
ni lifurongo ki, kami na ngwae enoeno
ki, diˈia na ngwae neˈe kira matalangani
fuana maeˈa, fasi ˈiri na ngwae ki taˈifau
faˈinia na ˈainsel ki logo kira ka adaˈi
maelamiˈa.

10 Ma na ngwae ˈoro ki kira saea
kaimili boleboleˈa goˈo ˈaimili osiˈana
na raoˈa kaimili fuana sa Jesus Christ.
Bore ma kamu saea kaumulu liatoˈo
duˈungana kaumulu faˈamamana ana sa
Jesus Christ. Ma kira saea logo fasi kaimili
ngwataˈutaˈu. Bore ma kaumulu saea fasi
kaumulu ngasingasiˈa. Ma kira ka ˈaila
ˈani kaimili, bore ma kira ka fuˈusi doe
lala amuˈa.

11 Ma kaimili niniˈa, ana kaidaˈi neˈe
bore, kaimili fiolo goˈo ˈaimili, ma kami
ka silikwaˈu goˈo ˈaimili, ma na toro
kaimili ki ka taˈa, ma kira ka ulasi kaimili,
ma noaˈa logo ta luma ˈaimili.

12 Ma na nonimiˈa ka maruku naˈa
sulia na rao ngasilamiˈa. Aia, ana kaidaˈi
ngwae ki kira fata taˈa aimili, kami ka
gania God fasi ˈiri ke faˈaleˈa kira. Ma
ana kaidaˈi kira fulia ru taˈa ki aimili,
noaˈa kami kasi fuˈalida goˈo.

13 Ma ana kaidaˈi kira fata faˈali kaimili,
kami ka olisida ˈani alaˈanga leˈa ki. Ma
leka ka dao bore ˈana kaidaˈi neˈe, na
ngwae ˈoro ki saena magalia kira saea fasi
kaimili diˈia naˈa tafu.

14 Noaˈa naisi keresia ru neˈe ki fuana
faˈa ˈekelamuˈa, bore ma nau ku oga nai
faˈamanata kamu. Sulia kaumulu diˈia na
ngela nau ki neˈe nau ku alafe fuada.

15 Sui bore ˈana ngwae ˈoro ki kira ka
faˈamanata kamu sulia sa Jesus Christ,
taˈi ngwae goˈo neˈe nia diˈia na maˈa
kamu. Osiˈana nau ku faˈataloˈania na
Faˈarongoˈa Leˈa ˈiri muka faˈamamana
ana, ma nauˈa na ngwae diˈia ta maˈa
fuamuˈa.

16 Nau ku diˈia naˈa maˈa kamu, nau
ku gani kamu ˈiri muke diˈia nauˈa ana
na ru neˈe nau ku sasiˈi ki.

17 Nau ku kwatea kwau sa Timoti siau-
mulu, ˈiri kaumulu ke tua sulia na falafala
neˈeri. Nia diˈia na ngela nau neˈe nau ku
alafe fuana, ma nia ka rao leˈa fuana na
Aofia. Sa Timoti neˈe ke baˈa ˈafi kamu,
ˈasu ˈubani mu kata manata bura ˈani
falafala saga neˈe bolo fuana ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus Christ ki.
Nau ku roˈosulia na falafala saga neˈeri,
ma nau ku faˈamanata ˈani ˈi safitana
ngwae faˈamamana ki taˈifau neˈe nau ku
leka siada.

18 Aia, ma ti ai amuˈa, kira ka saea fasi
noaˈa naisi leka laˈu maˈi fuana maaˈa
toˈomuˈa. Ma kira ka fata baˈalafe liu
sulida talada.

19 Bore ma, diˈia na Aofia nia oga, nai baˈa leka ˈaliˈali kwau siaumulu. Ma ana
kaidaˈi nai dao kwau, nai baˈa lisia diˈia
na ngwae neˈe kira fata baˈalafe ki kira
toˈo naˈa ana ngasingasiˈanga, ma noaˈa
laˈu na alaˈanga ˈoˈo ki goˈo ana neˈe kira
saeˈe.
20 Kaidaˈi God gwaungaˈi fafi kulu, na
ru talingaˈi noaˈa laˈu alaˈanga ki, bore
ma na ngasingasiˈanga nia.
21 Aia, ma tae neˈe kamu oga? Diˈia
noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi faˈasia na
abula taˈangaˈa kamu ki, nai baˈa leka
maˈi siaumulu fuana balufilamuˈa. Bore
ma, diˈia na fuli ru lamuˈa niˈi leˈa,
na daolaku maˈi siaumulu ke baˈa leˈa
logo, ma nai baˈa faˈataˈinia fuamuˈa na
alafeˈanga nau faˈinia na kwaigere ˈanga
nau.

5

Na abula taˈangaˈa ˈi safitana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint

1 Aia, nau ku rongo fasi taˈi ngwae
amuˈa neˈe abulalana nia taˈa liu. Kira
saea na ngwae neˈeri teo faˈinia teˈa
fafo nia. Ma na ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ki bore, kira noaˈa kasi
alafafia abulaˈa ˈunaˈeri.
2 Ma faˈuta neˈe kamu ka fata baˈalafe
goˈo amuˈa, sui bore ˈana ta ngwae
faˈamamana neˈe ka sasi ˈunaˈeri. Ma
nia leˈa fuana muke kwaimanatai. Ma ka
leˈa logo diˈia kamu kasi alafafia fuana
tuaˈa ˈi safitamuˈa.
3-4 Niniˈari nau ku tua tau bore faˈasi
kamu. Bore ma nia diˈia goˈo ˈana
fasi nau ku tua faˈi kamu, osiˈana na
manataku fii liu suli kamu. Ma nau ku
matalangaˈinia na ngwae neˈe sasia ru
taˈa ˈunaˈeri. Nau ku bolo faˈinia mata-
langaˈilana sulia na ngasingasi ˈanga nau
faˈasia na Aofia kia sa Jesus. Ana kaidaˈi
kamu ka fiku, nia diˈia nau ku tua logo
faˈi kamu, ma kaimili ka toˈo ana ngasin-
gasiˈanga faˈasia na Aofia kia sa Jesus.
5 Ma ˈania na ngasingasiˈanga neˈeri,
nau ku fata totongaˈi muke danga naˈa
ˈania ngwae neˈeri fuana sa Saetan
neˈe ke baˈa faˈalia na nonina, ˈiri
na mangona ke baˈa mauri faˈasia na
kwaˈikwaˈinga neˈe God ke baˈa kwatea
ana faˈi Asoa na Aofia sa Jesus ke baˈa oli
maˈi.
6 Noaˈa kamu kasi bolo faˈinia neˈe
kamu ke fata naunau! Osiˈana kamu
saiana neˈe alaˈanga ba fata ˈuri, “Ta kala
isi tiˈitiˈi ba nia ke sifolia kaˈakaˈa ana
beret taˈifau.” Ma ka ˈunaˈeri logo ta
ngwae neˈe abulalana taˈa saiana ke baˈa
talaˈia ngwae ˈoro liu fuana lekaˈa sulia.
7 Nia neˈe, ka leˈa fuana muke lafua
faˈasi kamu na ngwae taˈa neˈe diˈia isi,
ˈiri noaˈa ta taˈangaˈa ˈi safitamuˈa. Ma
diˈia kamu roˈosulia na ru neˈe, muke
baˈa diˈia na beret faolu neˈe noaˈa
ta isi saena. Ma nau ku saiana kau-
mulu ˈunaˈeri naˈa. Duˈungana neˈe na
fafangaˈa kia kwaimamani naˈa, sulia sa
Jesus Christ diˈia na kala sipsip neˈe kira
foˈosi naˈa ˈani ana fafangaˈa Jiu neˈe
kira saea ˈani “Daofaˈi Liuˈa.”
8 Ma osiˈana neˈe nia ˈunaˈeri, ana
kaidaˈi kulu fanga ana na fafangaˈa ana
“Daofaˈi Liuˈa,” noaˈa kulu kasi ˈania
na beret ˈua neˈe toˈo ana isi ana abula
taˈangaˈa saena, bore ma kulu ˈania lala
na beret neˈe noaˈa ta isi ana abula
taˈangaˈa saena, sulia na abulalaka saga
taˈifau, ma na fatalaka ka mamana logo.
9 Saena na kerekereˈa ba nau ku kwatea
kwau fuamuˈa ˈi naˈo,* nau ku saea
kwau fuamuˈa noaˈa kamu kasi ˈado laˈu
faˈinia ngwae neˈe maurilada teo ana
ˈusuˈa.
10 Ma noaˈa nau kusi fata sulia ngwae
neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ana God
neˈe maurilada teo ana ˈusuˈa, nama na
ngwae guguta, nama na ngwae bilibili,
ma na ngwae neˈe kira foˈosia nunuˈi ru
ki. Si diˈia kulu tua saena magalia neˈe,
nia ˈafitaˈi fuana kulu ka tua faˈasia na
ngwae taˈa ˈunaˈeri ki.
11 Bore ma, na ru ba nau ku fata sulia
nia ˈuri, noaˈa kulu kasi ˈado faˈinia na
ngwae neˈe kira saea kira faˈamamana
ana sa Jesus Christ, ma na maurilada ka
teo ana ˈusuˈa, ma kira ka guguta, ma kira
ka foˈosia na nunuˈi ru ki, ma kira ka fata
taˈa sulia ngwae ki, ma kira ka kwaˈu liua
na waen, ma kira ka bili. Noaˈa kamu kasi
fanga faˈinida ngwae ˈunaˈeri ki.

* **5:9** Sa Paul keresia kerekereˈa neˈeri fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint, sui mala nia ka fiˈi keresia buka 1 Korint.

12-13 Ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ, noaˈa kulu kasi bolo fuana matalangaˈilada. God lala neˈe ke baˈa matalangaˈi kira. Bore ma diˈia ta ngwae akulu na ngwae faˈamamana nia sasia ta ru taˈa ˈunaˈeri, kulu bolo fuana matalangaˈilana. Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, "Diˈia ta ngwae taˈa amuˈa tua saena fikuˈa kamu, muke lalia faˈasia fikuˈa faˈi kamu."

6

Na kwaifatai ˈanga safitana ngwae faˈamamana ki

1 Kaidaˈi ta ngwae amuˈa nia kwaifatai faˈinia ta ngwae neˈe faˈamamana logo, noaˈa kasi leˈa fuana nia leka siana ngwae kwaigiosi ki neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ fuana faˈasagalana. Bore ma nia leˈa fuana nia ke leka lala siana ngwae God ki, fasi ˈiri kira ke faˈasaga na ru neˈeri.

2 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe ngwae God ki kike baˈa matalangani na ngwae ki saena magalia. Ma osiˈana kamu totolia sasiˈa ˈunaˈeri, kamu sai logo ana neˈe muke faˈasaga goˈo amuˈa kala ru ki ana kaidaˈi neˈe.

3 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe kuke baˈa matalangaˈinia na ˈainsel ki. Nia neˈe, ka tasa liu fuakulu neˈe kulu bolo fuana faˈasagalana kala ru ki ana kaidaˈi neˈe.

4 Diˈia ta ngwae amuˈa kwaifatai faˈinia ta ngwae logo neˈe nia faˈamamana, noaˈa kasi leˈa fuana lekaˈa siana ngwae abu faˈamamana ki fuana faˈasagaˈa.

5 Kaidaˈi ta ngwae amuˈa nia leka siana ta ngwae kwaigiosi ˈunaˈeri, nia taˈa liu ma nia totolia ˈekeˈa fafia. Nau ku fia sali ti ngwae faˈamamana ˈi fanoa kamu kira liatoˈo, ma kira ka sai goˈo ˈada ana faˈasagalana ru ki safitamuˈa.

6 Bore ma kamuˈa, ana kaidaˈi ta ngwae nia kwaifatai faˈinia ta ngwae logo ˈi safitamuˈa, nia ka leka siana na ngwae kwaigiosi neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ fuana faˈasagalana. Ma ru neˈeri noaˈa kasi leˈa!

7 Ma ana kaidaˈi neˈe kamu kwaifatai faˈi kamu kwailiu, nia faˈataˈinia neˈe noaˈa kamu kasi roˈo goˈo sulia na kwaiogai ˈanga sa Jesus Christ. Na kwaigiosiˈanga neˈe kamu sasia ana kaidaˈi neˈe ˈi maana ngwae abu faˈamamana ki, nia noaˈa kasi leˈa. Nia taˈi leˈa diˈia muke alaˈania na ngwaefuta kamu ki kira ka fulia ru taˈa ki amuˈa, ma kira ka ngalia naˈa ru kamu ki, ma noaˈa kamu kasi leka fuana na ngwae kwaigiosi ki.

8 Bore ma kamu ngwae neˈe faˈamamana ki, kamu sasi taˈa fuamuˈa kwailiu, ma muka bili kamu kwailiu naˈa.

Muke tua faˈasia ˈusuˈa

9 Kaumulu saiana na ngwae neˈe abulalada taˈa ki, ˈafitaˈi kira ka tua saena tuaˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia. Noaˈa kamu kasi faˈamamana ana ta sokeˈa. Na ngwae neˈe kira tua ˈani ˈusuˈa, ma na ngwae neˈe kira foˈosia na nunuˈi ru ki, ma na ngwae kakabara ki, ma na ngwangwane neˈe kira kakabara faˈinia na ngwangwane ki, ma na kini ki neˈe kira kakabara faˈinia logo na kini ki,

10 ma na ngwae bili ki, ma na ngwae guguta ki, ma na ngwae neˈe kira kwaˈu doe ana waen, ma na ngwae neˈe kira alaˈa taˈa ki sulia ngwae matamata ki, ma na ngwae laulau ki, na ngwae neˈeri ki noaˈa ta ngwae ada kasi ruˈu saena tuaˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia.

11 Ana kaidaˈi ba sui naˈa kwau, ti ngwae amuˈa neˈe abulalamuˈa ˈunaˈeri. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, God rufuanata naˈa ana abula taˈangaˈa kamu ki, ma muka sikasika naˈa faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki, ma God ka kwalo kamu naˈa fuana niaˈa talana. Sulia na Aofia kia sa Jesus Christ faˈinia na Anoˈi ru God kia kera kwate kamu ka saga.

Muke kwatea naˈa nonimuˈa fuana God

12 Ta ngwae amuˈa fata ˈuri, "Nau ku saiana nai sasia goˈo ˈaku ru ki taˈifau." Nau ku olisi ˈuri ana, "Sui bore ˈana ˈoko saiana sasilana ru ki taˈifau, na ru ki taˈifau noaˈa kasi leˈa fuamu." Nauˈa logo, nau ku saiana nau ku sasia goˈo ˈaku na ru ki taˈifau. Bore ma noaˈa naisi alaˈania ta ru ka gwaungaˈi fafi nau.

13 Ma ta ngwae amuˈa laˈu ka fata ˈuri, "Na fanga ru naˈa fuana ogaˈi ngwae, ma na ogaˈi ngwae ru naˈa fuana fanga."

Nau ku olisi ˈuri logo ana, “God ke baˈa faˈasuia na fanga faˈinia na ogaˈi ngwae.”
Ka ˈunaˈeri logo, na nonika noaˈa laˈu
ru fuana kakabaraˈanga, osiˈana na Aofia
nia saungaˈinia na nonika fuana niaˈa
talana. Ma na Aofia ka tagi logo sulia na
nonika.
14 God ka taˈea na Aofia sa Jesus faˈasia
na maeˈa, ma nia ke baˈa taˈea nonika
logo ˈani ngasingasiˈanga doe nia.
15 Kamu saiana kuluˈa ngwae neˈe kulu
faˈamamana ki, na nonika nia ta bali goˈo
ana nonina sa Jesus Christ. Nia neˈe,
noaˈa kasi bolo fuana kuke sasia ta ru ˈani
ta bali ana nonina sa Jesus Christ fuana
fikuˈa faˈinia ta kini ˈusu!
16 Fuila muke saiana neˈe diˈia ta ngwae
teo faˈinia na kini ˈusu, na ro nonidaroˈo
alua naˈa taˈi noni. Sulia neˈe Kerekereˈa
Abu ba fata madako ana ka ˈuri, “Na ro
ngwae neˈe ki kera alua naˈa taˈi noni.”
17 Aia, ma na ngwae neˈe faˈamamana
ana Aofia sa Jesus, na maurilana faˈinia
na maurilana sa Jesus keroˈa alua goˈo
taˈi ru.
18 Muke tua faˈasia na kakabaraˈanga.
Na taˈangaˈa ki taˈifau neˈe ngwae ki
fuliˈi noaˈa kasi faˈalia goˈo nonida, bore
ma ngwae neˈe kira tua ˈani ˈusuˈa ki kira
faˈalia naˈa nonida talada.
19 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe
nonika na kula ni tuaˈa na Anoˈi ru Abu
neˈe God kwatea fuaka. ˈUnaˈeri, noaˈa
laˈu kuluˈa talakulu neˈe gwaungaˈi fafia
na nonika, osiˈana kuluˈa neˈe ru God ki.
20 Osiˈana God nia foli kulu ˈani na mae-
lana Ngela nia. Ta neˈe, na ru ki taˈifau
neˈe kamu sasia ˈani na nonimuˈa, muke
sasi leˈa ana fuana fuˈusi ˈinotoˈalana
God.

7

Sulia na ˈafeˈa ma na araˈinga

1 Aia, nau ku keresia naˈa kwau na
olisiˈanga nau sulia na saefiloˈa kamu ki
ba kamu kerekere ma muka saefiloa maˈi.
Kaumulu saefilo ˈuri, “ˈUri ma, nia leˈa
fuana ngwae noaˈa kasi teo faˈinia ˈafe
nia?”
2 Ma nau ku saea, nia leˈa fuana ngwae
ki taˈifau kira ka toˈo ana ˈafe ki, ma ka
leˈa logo fuana na kini ki taˈifau kira ka
toˈo ana araˈi ki, ˈiri ke dau sulia ngwae
ki faˈasia kakabaraˈanga.
3 Ma nia leˈa fuana na araˈi ka teo
faˈinia na ˈafe nia. Ma ka leˈa logo
fuana na ˈafe ka teo faˈinia na araˈi nia.
Sulia noaˈa nia kasi leˈa fuana ta ngwae
adaroˈo ka ˈaila ˈania ta ai.
4 Osiˈana neˈe na kini noaˈa kasi ˈaˈana
ana nonina talana, bore ma na araˈi neˈe
nia ˈaˈana ana ˈafe nia. Ka ˈunaˈeri logo
fuana ngwae, nia noaˈa kasi ˈaˈana fuana
na nonina ˈana talana, bore ma na ˈafe
niaˈa logo neˈe ˈaˈana fuana.
5 Noaˈa kasi leˈa fuana kera ka tua toˈo
toˈo ˈani kera kwailiu. Sui bore ˈana ka
ˈunaˈeri, diˈia kera alafafia fuana tuaˈa
faˈasia teo fikuˈa fuana ta kaidaˈi tiˈitiˈi
fasi ˈiri kera ka foˈo ngangata, nia leˈa
goˈo ˈana. Sui ˈaliˈali logo kera ka oli
keka teo fiku laˈu, ˈasu ˈubani sa Saetan
kata liufi kera ˈania ilitoˈonga ki, sulia nia
talangwaraˈu fuamuˈa fuana roˈongaˈa
sulia na kwaiogaiˈanga taˈa ki.
6 Muke sailinga leˈa: Nau ku alafafia
neˈe kera ke tua faˈasia teo fikuˈa
faˈinidaroˈo kwailiu sulia ta kala kaidaˈi
dokodoko. Bore ma noaˈa nau ku ˈiri
alaˈa totongaˈi neˈe kamu ke sasi nama
ˈunaˈeri.
7 Saena manatalaku talaku, diˈia ngwae
ki taˈifau ka tua diˈia nauˈa neˈe noaˈa
kusi toˈo ana ta ˈafe, nia leˈa. Bore
ma nau ku saiana na kwateˈa neˈe God
kwatea fuaka noaˈa kasi bolo taˈifau.
Sulia na kwateˈa nia fuana ti ngwae nia
talangwaraˈu fuana tuaˈa taˈifilida. Ma
na kwateˈa nia fuana ti ngwae laˈu, nia
talangwaraˈu fuana kike tua fiku saena
araˈinga.
8 Niniˈari nau ku fata fuana na ˈuru
ngwae ki ma na gwaˈi ˈuru kini ki, nau
ku saea nia leˈa liu diˈia muke sasi suli
nau neˈe noaˈa naisi araˈi.
9 Bore ma, diˈia nia ˈafitaˈi fuana ti
ngwae amuˈa ˈiri kamu ka ˈaila ˈani na
kwaiogaiˈanga kamu ki ana noni, nia leˈa
fuamuˈa muke ˈafe ma muke araˈi. Sulia
nia leˈa fuamuˈa muke araˈi ˈaumulu ma
muke ˈafe ˈaumulu ˈasu ˈubani kamu
kata toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ana kwaio-
gaiˈanga ana noni.
10 Niniˈari logo nau ku fata fuamuˈa
ai neˈe kamu araˈi taˈifau ma muka ˈafe
taˈifau naˈa ki, nau ku saea na taki neˈe

noaˈa laˈu sulia liaku, bore ma na taki na
Aofia lala. Na ˈafe noaˈa kasi ilangaˈinia
na araˈi nia.
11 Ma diˈia ta ˈafe ka ilangaˈinia naˈa
araˈi nia, leˈa fuana nia ka oli nama maˈi
fuana fasi ˈiri kera ka tua fiku laˈu. Ma
diˈia noaˈa, noaˈa kasi totolia nia ka ˈafe
laˈu. Ma na ngwae noaˈa kasi ilangaˈinia
na ˈafe nia.
12 Nau ku fata laˈu fuamuˈa ngwae
faˈamamana neˈe korea ta ai neˈe noaˈa
kasi faˈamamana. Nau ku saea na
alaˈanga nau naˈa talaku goˈo ˈana, ma
noaˈa laˈu na alaˈanga totongaˈi na Aofia.
Diˈia ta ngwae faˈamamana ana sa Jesus
Christ, ma nia ka toˈo ana ˈafe neˈe
noaˈa kasi faˈamamana, ma na kini noaˈa
kasi oga ilangaˈilana araˈi nia, na ngwae
neˈeri logo noaˈa kasi ilangaˈinia na ˈafe
nia.
13 Ma ka ˈunaˈeri logo fuana kini neˈe
faˈamamana. Noaˈa nia kasi ilangaˈinia
araˈi nia neˈe noaˈa kasi faˈamamana
diˈia na araˈi nia oga kera ka tua fiku.
14 Noaˈa ˈoe kosi faˈasia osiˈana ta kini
faˈamamana, ma na araˈi nia noaˈa kasi
faˈamamana, God ke baˈa faˈasikasika
logo na araˈi nia, sulia na ˈafe nia. Ma
ˈunaˈeri logo, God ka faˈasikasika na
kini neˈe noaˈa kasi faˈamamana sulia
na araˈi nia neˈe faˈamamana ana sa
Jesus Christ. Diˈia ru neˈeri noaˈa kasi
mamana, na ngela kera ki diˈia na ngela
ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ki.
Bore ma kulu sai naˈa ana neˈe na ngela
kera ki ngwae God ki naˈa.*
15 Ma diˈia ta ai amuˈa toˈo ana
ta araˈi nama ta ˈafe neˈe noaˈa kasi
faˈamamana, ma na araˈi neˈeri nama na
ˈafe neˈeri ka ˈaila ˈani, muke alaˈania
fuana araˈi neˈeri nama na ˈafe neˈeri
ka leka ˈana. Sui bore ˈana God alaˈania
na ru neˈeri, nia oga kamu ka tua ˈani
aroaroˈa faˈinia ˈafe nama na araˈi neˈe
noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus.
16 Sulia na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki, noaˈa kira kasi sai leˈa
ana neˈe ˈafe nia nama araˈi nia ke baˈa
faˈamamana, nama diˈia noaˈa ka noaˈa
goˈo.
17 Ngwaefuta nau kina, tualamuˈa nia
faˈuta kaidaˈi neˈe kamu faˈamamana
ana God, nia noaˈa ˈiri leˈa neˈe muke
rokisia, bore ma kamu sai nama ana
neˈe muke faˈasia taˈangaˈa kamu ki.
Nia neˈe na Aofia nia oga. Nia naˈa
neˈe faˈamanataˈanga nau fuana ngwae
faˈamamana ki ana fanoa ki taˈifau.
18 Sulia nia ˈunaˈeri, ta ngwae neˈe ka
ˈolo faˈataˈinia sulia na falafala ngwae Jiu
ki, diˈia nia ka faˈamamana ana sa Jesus
Christ, noaˈa nia kasi lafua na toto neˈeri
ana ˈolo faˈataˈi ˈanga. Ma ka ˈunaˈeri
logo, diˈia na ngwae neˈe nia noaˈa laˈu
Jiu, ma nia ka faˈamamana ana sa Jesus
Christ, noaˈa nia kasi ˈolo faˈataˈinia.
19 Si diˈia ta ngwae ka ˈolo faˈataˈinia
nama ka noaˈa, nia kasi ˈinotoˈa goˈo ana.
Osiˈana na ru ˈinotoˈa neˈe, nia roˈo lala
sulia na taki God ki.
20 Kamuˈa taˈifau, muke donga tuaˈa
neˈe kamu tua maˈi ˈani ˈi naˈo kaidaˈi
kamu talaˈae ana faˈamamanalana na
Aofia kia.
21 Sulia nia ˈunaˈeri, diˈia ˈaeˈo
neˈe ngwae rao ˈoˈo ana kaidaˈi ˈoko
faˈamamana, nia leˈa goˈo ˈana, ˈoko
uu ngasi naˈa. Bore ma, diˈia ka talang-
waraˈu fuamu ˈoko tua sakadolaˈa, ˈoko
kwateˈo talamu ˈuana tua sakadolaˈa.
22 Kaidaˈi na Aofia laefia ta ngwae neˈe
rao ˈoˈo, nia alu nia ka sau ˈani ngwae
sakadola na Aofia. Ma ka ˈunaˈeri logo na
ngwae tua sakadola neˈe sa Jesus Christ
ka laefia, nia neˈe ngwae rao ˈoˈo sa Jesus
Christ.
23 Aia, God foli kamu ˈani na maelana
sa Jesus Christ. Nia neˈe, noaˈa kamu kasi
rao ˈoˈo fuana ngwae ki.
24 Ngwaefuta nau kina, na tuaˈa faˈuta
neˈe kamu tua maˈi ˈani kaidaˈi kamu
faˈamamana ana God, noaˈa kasi leˈa
fuana muka rokisia, bore ma kamu sai
nama ana neˈe muke faˈasia taˈangaˈa
kamu ki.
25 Aia, na saefiloˈa kamu sulia na ngwae
neˈe noaˈa kasi toˈo ˈua ana ta ˈafe ma
noaˈa kasi toˈo ˈua ana ta araˈi, noaˈa nau
kusi toˈo ana ta taki faˈasia na Aofia. Bore
ma, nau ku keresia na manataku goˈo

* **7:14** Na ngwae ˈi Korint ki fia diˈia na ngwae faˈamamana korea na kini noaˈa kasi faˈamamana, nia faˈasua araˈi nia. Ka ˈunaˈeri bore, sa Paul saea saena verse 12 ka dao ana 14, noaˈa nia ˈiri mamana. Sa Paul saea neˈe na ngwae faˈamamana saiana ka gwalea ˈafe nia faˈinia na ngela nia ki fuana kike faˈamamana.

ˈana, ma kamu ka fitoˈo aku sulia nau na
ngwae neˈe Aofia kwaimanatai aku.
26 Ma na manataˈanga nau nia ˈuri:
Sulia kulu ngwae faˈamamana ki kulu
dao toˈona ˈafitaˈiˈanga doe ana kaidaˈi
neˈe, nia leˈa neˈe diˈia muke tua ˈani
tuaˈa neˈe kamu tua maˈi ˈani ˈi naˈo.
27 Nia neˈe, diˈia ta ngwae toˈo naˈa ana
ˈafe, noaˈa nia kasi faˈasia naˈa. Ma diˈia
ta ngwae noaˈa kasi toˈo ˈua ana ta ˈafe,
noaˈa nia kasi lulu ˈuana ta kini fuana
korelana.
28 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia ta
ngwae ka araˈi, nia noaˈa kasi abula rora
goˈo. Ma ka ˈunaˈeri logo, diˈia ta kini ka
ˈafe, nia noaˈa kasi abula rora goˈo. Aia,
duˈungana tae neˈe nau ku saea fuamuˈa
nia ka leˈa diˈia noaˈa kamu kasi araˈi ma
noaˈa mu kasi ˈafe, osiˈana nau ku oga
ˈiri noaˈa kamu kasi toˈo ana ˈafitaˈiˈanga
ˈoro ana magalia.

29 Aia, ngwaefuta kina, na fadalana
alaˈanga nau ˈuri: Na tualaka ana
mauriˈa noaˈa kasi tau goˈo saena mag-
alia neˈe. Noaˈa goˈo ta ru ana diˈia ˈoko
araˈi nama ka noaˈa.
30 Noaˈa goˈo ta ru ana diˈia ˈoko angi,
nama ˈoko gaˈa, nama ˈoko foli, nama
ˈoko noaˈa daofaˈi liu ana ru ki.
31 Nia ka ˈunaˈeri logo, na ngwae neˈe
manata ˈabera sulia ru ana magalia ki,
kira noaˈa kasi sasi laˈu diˈia neˈe ru
neˈeri ki doe saena maurilada, sulia na
magalia neˈe karangi ka sui naˈa.

32 Aia, nau ku oga fasi na ˈafitaˈiˈanga
saena magalia neˈe noaˈa kasi faˈa ˈabera
kamu. Na ngwae neˈe noaˈa kasi araˈi,
nia ˈabera goˈo ˈani na raoˈa fuana na
Aofia. Nia oga faˈasaeleˈalana Aofia.
33 Bore ma na ngwae neˈe araˈi, nia
manata liu sulia ru ki ana magalia,
duˈungana nia oga faˈasaeleˈalana ˈafe
nia.
34 Ma ana kaidaˈi ki taˈifau nia manata
sulia ro ru ki, na kwaiogaiˈanga na ˈafe
nia ma na kwaiogaiˈanga na Aofia. Ma ka
ˈunaˈeri logo, na kini neˈe noaˈa kasi toˈo
ana araˈi, nia manata goˈo ˈuana na raoˈa
fuana na Aofia, sulia nia kwatea naˈa
maurilana ma na nonina fuana God. Ma
diˈia ta kini toˈo ana araˈi, nia ka manata
goˈo ˈana sulia na ru ki saena magalia,
duˈungana nia oga faˈasaeleˈalana araˈi
nia.
35 Ma noaˈa naisi saea ru neˈeri ki fuana
kwatelana ˈafitaˈiˈanga fuamuˈa. Bore
ma, nau ku saea ru neˈeri ki, osiˈana nau
ku oga ˈafi lamuˈa, ˈiri muke rao leˈa, ma
muke alafe fuana na Aofia, ma noaˈa laˈu
ru fuana luilamuˈa.
36 Aia, diˈia ta ngwae ˈalako toˈo ana ta
sariˈi neˈe kira alu fafia fuana, ma diˈia
na kwaiogaiˈanga nia ana noni doe liu,
ma nia ka oga korelana na sariˈi neˈe, nia
leˈa fuana nia ka korea ˈana. Ma diˈia nia
korea na kini neˈeri, kera kasi abula taˈa
goˈo.
37 Bore ma, diˈia ngwae ˈalako neˈeri
ka ˈaila ˈani araˈinga, ma diˈia nia ka
saiana dau fafilana na kwaiogaiˈanga nia
ana noni, nia leˈa fuana nia noaˈa kasi
korea ta sariˈi.
38 Nia neˈe, ka leˈa goˈo ˈana diˈia kamu
araˈi ma kamu ka ˈafe. Ma nia leˈa ka tasa
diˈia noaˈa kamu kasi araˈi nama kamu
kasi ˈafe.
39 Aia, ma diˈia ta kini ka toˈo ana araˈi,
noaˈa kasi leˈa fuana nia ka ilangani araˈi
nia. Ma diˈia na araˈi nia ka mae, na
kini neˈeri saiana ka ˈafe laˈu fuana ta
ngwae neˈe nia oga, bore ma ngwae neˈe
nia faˈamamana nama ana sa Jesus Christ
diˈia logo niaˈa.
40 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia
nia noaˈa kasi ˈafe laˈu, nia ke baˈa
saeleˈa ka tasa. Nia neˈe manatalaku goˈo
ˈana ˈunaˈeri, bore ma nau ku fia na
Anoˈi ru Abu God naˈa neˈe faˈataˈinia
fuaku.

8

Sulia na fanga neˈe kira foˈosia ˈani nunuˈi ru ki

1 Aia, nau ku keresia ku olisia kwau na
saefiloˈa kamu sulia na fanga neˈe kira
foˈosia ˈani nunuˈi ru ki.
Nia mamana, kuluˈa taˈifau goˈo kulu
saiana ru oro ki sulia God. Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, nia noaˈa kasi leˈa fuana
lafulakulu sulia na saiˈi ruˈa kulu ki. Bore
ma, alafeˈanga neˈe kwate ma kulu ka
kwaiˈafi akulu kwailiu.
2 Ma sa tai neˈe ka saea nia saiˈi ru liu,
nia noaˈa kasi sai goˈo ana ta ru.
3 Bore ma na ngwae neˈe alafe fuana
God, God saiana.

4 ʼIu, sulia na fanga neʼe kira foʼosia
ʼani nunuʼi ru ki, kulu saiana na nunuʼi
ru ki, noaʼa kira kasi mauri mamana.
Osiʼana kulu saiana taʼifilia God goʼo neʼe
mamana.
5 Sui bore ʼana ti ngwae kika foʼosia ru
ʼoro ki ʼi langi ma saena magalia logo, ma
kika saea na ru neʼeri ki neʼe god ki ma
na aofia ki,
6 kulu saiana taʼi God goʼo neʼe tua,
ma nia na Maʼa neʼe saungaʼinia ru ki
taʼifau, ma kulu ka mauri fasi ʼiri kuke
rao fuana. Ma kulu toʼo ana taʼi Aofia
goʼo sa Jesus Christ, neʼe ʼafia God fuana
saungaʼilana na ru ki taʼifau, ma nia ka
kwatea logo na mauriʼa fuaka.
7 Ma ti ngwae neʼe kira faʼamamana,
noaʼa kira kasi sai goʼo ana na nunuʼi
ru neʼe noaʼa laʼu ru mamana ki. Ma
osiʼana tau naʼa maʼi, kira lisia naʼa
ngwae ki kira foʼosia na nunuʼi ru ʼoro
ki, kika manata fasi na fanga neʼe kira
foʼosia ʼani nunuʼi ru ki, nia fanga naʼa
ana nunuʼi ru ki. Ma talangwaraʼu
fuana kika kwaimanatai diʼia kira ʼania
na fanga ʼunaʼeri, ma kira ka fia fasi kira
fulia ru taʼa ma kika bulibuli ʼi maana
God.
8 Bore ma nau ku saea fuamuʼa, ʼafitaʼi
fuana ta fanga ka kwaiʼafi aka fuana
faʼasaeleʼalana God. Sulia diʼia kulu
ʼania ta fanga, nia ru ʼoʼo goʼo ʼana ana
God, ma diʼia noaʼa kulu kasi ʼania, nia
noaʼa kasi matamata goʼo.
9 Sui bore ʼana ka ʼunaʼeri, muke lia
suli kamu, ʼasu ʼubani kamu kata sasi ti
ngwae faʼamamana kika sasia ta ru neʼe
manatalada talada saea fuada neʼe kira
rora fuana sasilana.
10 Muke madafi kamu ʼasu ʼubani ru
neʼe kata fuli: Ngwae faʼamamana neʼe
kira manata sulia fasi nia rora fuana
ʼanilana fangaʼa neʼe kira foʼosi ʼani
fuana nunuʼi ru ki. Ma kira lisia kamu
ʼania fanga neʼeri saena luma abu na
nunuʼi ru. Kamu saiana nia noaʼa
kasi rora fuana ʼanilana fanga ʼuri ki.
Bore ma kamu ke raduda fuana ʼanilana
fangaʼa neʼe kira foʼosi ʼani fuana nunuʼi
ru, ma kira ke sasia ru neʼe mangoda saea
fuada nia rora.
11 Ma ʼunaʼeri na toʼolamuʼa neʼe
faʼamamanaʼanga nia kasi ngasingasiʼa
ʼua, na maurilana ke baʼa taʼa, osiʼana
na abulalamuʼa ʼani saiʼi ru lamuʼa. Ma
ngwae neʼeri, sa Jesus Christ mae naʼa
fuana.
12 Kaidaʼi kamu fulia ru taʼa ana ti
ngwae faʼamamana ʼani radulada fuana
fulilana ru neʼe kira manata sulia nia
rora, kamu fulia ru taʼa ana sa Christ logo.
13 Nia neʼe, ʼafitaʼi liu nau ku ʼania ta
fanga neʼe toʼolaku lisia ma ka leka rora.
Osiʼana noaʼa naisi oga neʼe nai kwatea
sa toʼolaku ka sasia ta ru neʼe manatalana
talana saea fuana neʼe nia rora fuana
sasilana.

9

Sa Paul noaʼa kasi tuaraʼinia ngwae fuana ru neʼe bolo fuana ganilana

1 Aia, nauʼa niniʼa, nau ta ngwae aloge.
Ma nau neʼe ta ngwae lifurongo, ma nau
ku lisia naʼa sa Jesus na Aofia kia. Ma
kamu faʼamamana ana Aofia sulia na
raoʼa nau fuana.
2 Nia neʼe, kamu ka saiana nauʼa naʼa
neʼe ta ngwae lifurongo, bore ʼana ti
ngwae kira saea noaʼa. Kamu saiana
taʼifau naʼa, sulia na faʼamamanaʼanga
kamu ki ana na Aofia neʼe faʼataʼinia na
raoʼa nau diʼia ta ngwae lifurongo.
3 Ana kaidaʼi ti ngwae kira balufi nau,
nau ku olisi ʼuri ada:
4 Nau ku toʼo ana ngasingasiʼanga
fuana ngalilana fanga ma na kwaʼunga
faʼasia sa tai faʼida neʼe nau ku
faʼamanatada. Sui bore ʼana ka ʼunaʼeri,
nau kusi ngalia.
5 Ma nau ku toʼo ana ngasingasiʼanga
fuana sasiʼa sulia sa Peter faʼinia ti li-
furongo, ma na ngwaefuta sa Jesus ki,
neʼe kira toʼo ana ʼafe faʼamamana ki
neʼe kira leka faʼinida ana lekalada. Sui
bore ʼana ka ʼunaʼeri, nau kusi toʼo ana
ta ʼafe.
6 Sa Banabas faʼi nau, keroʼo toʼo logo
ana ngasingasiʼanga diʼia ti lifurongo
fuana ngalilana mani ʼiri keroʼo kasi
ʼabera ʼani raoʼa matamata. Sui bore
ʼana ka ʼunaʼeri, keroʼo rao logo fuana
folilana na fanga keroʼo ki.
7 Ma ta ngwae ana ofoʼa bore, nia
noaʼa kasi sasia na raoʼa matamata fuana
folilana na fanga nia. Ma ta ngwae neʼe
nia fasia maga ru ki, nia saiana ʼanilana
na fuaʼi ru ana ʼai neʼe nia fasiʼi ki. Ka

ˈunaˈeri logo fuana ngwae neˈe lia sulia
na amuˈi sipsip nia, sulia nia saiana ka
ngalia logo ti suluˈi ru ana susuda fuana
kwaˈufilana.
8 Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri ki taˈifilida
neˈe nau ku faˈabolotaˈinia ˈani ru ki
saena magalia neˈe. Sulia na taki faˈasia
sa Moses ki saea logo ru neˈeri.
9 Osiˈana saena taki sa Moses ki, nia fata
ˈuri, “Na buluka neˈe rao fuana urilana
na maga ru ki, nia saiana ke ˈani ti ru, ma
noaˈa ˈoe kosi bokota kwakwana.” Ma
God noaˈa kasi fata ˈani ru neˈeri sulia
na buluka ki goˈo ˈana.
10 Bore ma nia fata logo suli kaimili
na ngwae faˈamanata ki ana Faˈarongoˈa
Leˈa. Nia naˈa neˈe, ngwae fasia na maga
ru ki ma na ngwae neˈe ka loia ru, kera
taˈifau goˈo neˈe kera kwaimasi fuana
ngalilana ti fuaˈi ˈai ana kaidaˈi ana unuˈi
ˈai maua.
11 Ka ˈunaˈeri logo fuamiˈa, duˈungana
kami fata taloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa
fuamuˈa diˈia ta ngwae ba fasia na maga
ru saena ano. Nia neˈe, leˈa fuana mika
ngalia na ru leˈa ki faˈasi kamu fuana
maurilamiˈa saena magalia neˈe.
12 Ma diˈia ti ngwae neˈe faˈamanata
kamu kira bolo fuana ngalilana na ru
neˈeri ki faˈasi kamu, tama kami toto-
lia ka tasa fuana ngalilana ru neˈeri ki
faˈasi kamu. Sui bore ˈana keroˈo ka
toˈo ana ngasingasi ˈanga ˈunaˈeri, noaˈa
keroˈo kasi gani kamu goˈo ˈuana ta ru,
osiˈana keroˈo maˈudi fuana liuˈa saena
ˈafitaˈiˈanga ki, ˈiri ngwae ˈoro ki kike
rongo ˈaliˈali ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia
sa Jesus Christ.
13 Kaumulu saiana ngwae neˈe kira rao
saena Luma Abu God, kira ngalia naˈa
fanga kira ki faˈasia saena Luma Abu
God, sulia kira ˈania na kwaisuˈusiˈanga
ki faˈasia na fuˈani kwaisuˈusi neˈeri.
14 Ka ˈunaˈeri logo, na Aofia ka
saea na ngwae neˈe kira faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa, kira totolia kika ngalia
na ru ki fuana maurilada saena magalia
fuana raoˈa neˈeri.
15 Sui bore ˈana nau ku toˈo ana
ngasingasiˈanga fuana ngalilana na ru
neˈeri ki faˈasia na ngwae neˈe nau ku
faˈamanatada ki, noaˈa naisi gania ta ru
faˈasia ta ngwae. Ma ˈi taˈena, nau kusi
keresia na ru neˈe fasi ˈiri nau ku ngalia
ta ru. Nau ku fataleˈa aku talaku, sulia
nau kusi ngalia ta ru faˈasia na ngwae
neˈe nau ku faˈamanatada ki. Ma ka leˈa
diˈia nau ku mae ana fioloˈa sui mala nau
ku fiˈi gani kamu ˈuana ta ru, sulia nau
kusi oga na fataleˈa laku ka alua goˈo ˈana
ta ru ˈoˈo ˈunaˈeri.
16 Ma noaˈa kasi talangwaraˈu fuana
nau ku fataleˈa sulia na faˈatalongaˈilana
na Faˈarongoˈa Leˈa, osiˈana na Aofia
baˈe nau fuana sasilana. Nia neˈe,
kwaˈikwaˈinga nia fuaku ke baˈa
doe diˈia noaˈa naisi faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa.
17 Diˈia nau ku faˈatalo sulia na kwaio-
gaiˈanga nau, nia talangwaraˈu fuana
nau ku ngalia naˈa mani. Bore ma noaˈa
naisi masia ta mani, sulia God fitoˈo aku
fuana sasilana na raoˈa neˈe nia baˈe nau
maˈi ˈuana.
18 Aia, tae neˈe kwaiaraˈanga nau fuana
raoˈa neˈe? Na kwaiaraˈanga nau, nia
neˈe fuana faˈarongoˈa ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa fuana ngwae ki, ma noaˈa naisi
ngalia ta folifoliˈa fuana tae neˈe nau ku
sasia, sui bore ˈana ka bolo fuana gania
ˈuana ti ru fuaku.
19 Ru neˈe fada ˈani neˈe noaˈa ta ngwae
kasi suˈumaˈi nau fuana roˈongaˈa sulia
duˈungana kira foli nau. Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, nau ku rao ngangata fuana
ngwae ki taˈifau diˈia ta ngwae rao, fasi
ˈiri na ngwae ˈoro ki kike faˈamamana
ana sa Jesus Christ.
20 Nia neˈe, ana kaidaˈi nau ku tua
faˈinia ngwae Jiu ki, nau ku roˈosulia na
falafala Jiu ki, ˈiri nau ku kwaiˈafi ada
fuana faˈamamanaˈanga. Ma sui bore
ˈana noaˈa naisi tua olofana taki sa Moses
ki, nau ku roˈo logo sulia diˈida, fasi ˈiri
nai ˈafida fuana faˈamamanaˈanga.
21 Nia ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi nau ku
tua faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, nau
ku roˈosulia na falafala kira ki, ma noaˈa
naisi roˈosulia na falafala Jiu ki, fasi ˈiri
nai ˈafida fuana faˈamamanaˈanga. Ma
noaˈa naisi saea neˈe nau ku aburongo
ana taki God ki, osiˈana nau ku roˈo lala
sulia na taki sa Jesus Christ ki.
22 Ma ka ˈunaˈeri logo, ana kaidaˈi

nau ku tua faˈinia na ngwae neˈe
faˈamamanaˈanga kira ki noaˈa kasi
ngasingasiˈa ˈua, nau ku tua diˈida logo,
fasi ˈiri nau ku ˈafida. ˈUnaˈeri, ana
falafala ˈoro ki, nau ku tua diˈia na ngwae
ki taˈifau, fasi ˈiri nai baˈa ˈafia ti ngwae
ada ˈuana faˈamamanaˈanga ana sa Jesus
Christ.
23 Nau ku sasia na ru neˈeri ki, fasi ˈiri
neˈe ngwae ˈoro ki kike faˈamamana ana
Faˈarongoˈa Leˈa, ma nai baˈa ngalia na
ru leˈa ki neˈe Faˈarongoˈa Leˈa fata sulia.

Dau fafia maurilamu

24 Aia, kamu saiana diˈia na laliliˈanga
ana kwai kwai liufiˈanga, ngwae ˈoro ki
neˈe fuana kwai kwai liufiˈanga, bore ma
taˈi ngwae goˈo neˈe liu ma ka ngalia
na kwaiaraˈanga. Aia, kamu ngwae neˈe
faˈamamana ana sa Jesus Christ ki, muke
rao ngasingasiˈa ˈuana roˈongaˈa sulia
na kwaiogaiˈanga God diˈia ta ngwae
neˈe lalili ˈaliˈali ka tasa ana kwai kwai
liufiˈanga, ˈiri God ke baˈa kwaiara kamu.
25 Aia, ma na ngwae neˈe leka ˈuana
laliliˈanga, nia ka dau fafia nonina talana,
fasi ˈiri na nonina ke totolia lalili ˈaliˈali
ˈanga, ma nia ke ngalia ta kwaiaraˈanga
neˈe saiana ke funu goˈo ˈana. Ma ngwae
neˈe kulu faˈamamana ki, kuke dau fafia
nonika talaka fasi ˈiri kuke ngalia na
kwaiaraˈanga neˈe tuatua firi.
26 Nia neˈe, nau ku dau fafia noniku
talaku diˈia ta ngwae neˈe lalili ˈaliˈali
ma ka leka saga ˈuana kula ni faˈasuilana
laliliˈanga. Ma nau ku diˈia logo ta ngwae
neˈe fuˈa ˈana kwaikumuliˈanga ma na
faˈi kumukumu nia ki leleka kasi tala
goˈo.
27 Ma nau ku dau fafia noniku, ˈasu
ˈubani nau na ngwae neˈe nau ku
faˈamanata bore na ngwae ki, God noaˈa
kasi kwaiara nau.

10

Na ngwae faˈamamana ki noaˈa kamu kasi foˈosia na nunuˈi ru ki

1 Aia, ngwaefuta nau kina, muke man-
ata sulia na koˈo bora kia ki na ngwae Jiu
ki. Ana kaidaˈi God talaˈida ˈani na gwaˈi
salo, ma kira ka leka toˈo folo ana asi.
2 Nia diˈia kira siuabu ana gwaˈi salo
faˈinia na asi ˈiri kira na fafarongo sa
Moses ki.
3 Ma kiraˈa taˈifau goˈo neˈe kira ˈania
fanga God kwatea fuada,
4 ma kira ka kwaˈufia logo na kafo neˈe
nia kwatea fuada. Osiˈana kira kwaˈufia
na kafo neˈe leka maˈi faˈasia na fau neˈe
God faˈataˈinia fuada. Ma na fau neˈeri
naˈa neˈe sa Jesus Christ, ma nia noaˈa
kasi leka naˈa faˈasida.
5 Ma sui bore ˈana God ka kwaiˈafi ada
ˈunaˈeri, na abulalada taˈa, ma God noaˈa
kasi saeleˈa sulia ˈorolada abulada taˈa.
Ma osiˈana ru neˈeri, kira ka mae saena
na abaˈi kula kwasi neˈe kira liu ana.
6 Ma ru neˈeri ki ka fuli ˈunaˈeri fuada
fasi ˈiri ka kwatea na faˈabasuˈa fuaka
ana tae ki neˈe ke baˈa dao maˈi fuaka
diˈia kulu sasi sulida ˈuana ogalana ru
taˈa ki,
7 ma fuana foˈosilana nunuˈi ru ki diˈia
ti ngwae ada kira sasia maˈi ˈi naˈo. Sulia
na Kerekereˈa Abu ba saea, “Kira tua
fuana fangaˈa, ma kira ka kwaˈu doe,
faˈinia kakabaraˈanga diˈia na ngwae bali
buri ki.”
8 Ma kulu niniˈa, noaˈa kulu kasi sa-
sia na kakabaraˈanga ki diˈia ti ngwae
Israel ki maˈi ˈi naˈo, osiˈana God kwatea
kwaˈikwaˈinga fuada ma 23,000 ngwae
ada kika mae ana taˈi faˈi asoa.
9 Ma noaˈa kulu kasi ilitoˈona na Aofia
diˈia ti ngwae ada neˈe sasi sulia na abula
taˈangaˈa kira ki, ma fuana baˈeko tolo ka
ˈaleda kika mae.
10 Ma noaˈa kulu kasi ˈuga, osiˈana ti
ai ada kira sasi logo ˈunaˈeri, ma God ka
kwatea maˈi na ˈainsel fuana saungilada.
11 Ma duˈungana tae neˈe ru neˈeri ki
ka fuli fuada ˈiri na ngwae ki taˈifau
kike saiana na sasilana ru ˈunaˈeri ki,
God noaˈa kasi saeleˈa goˈo sulia. Ma
na alaˈanga neˈeri ki ka teo naˈa saena
Kerekereˈa Abu fuana fata faˈabasuˈa
fuaka neˈe kulu tua saena asoa ˈisi ki.
12 Aia, ma na ngwae neˈe fia fasi na
faˈamamanaˈanga nia ngasingasiˈa, nia
ka madafia, nia kata fulia logo ta ru taˈa.
13 Ana kaidaˈi kamu dao toˈona il-
itoˈonga, nia noaˈa laˈu ta ru faolu, su-
lia ngwae matamata ki bore dao logo
toˈona ilitoˈonga ˈunaˈeri ki. Ma God ka
kwaiˈafi ana ngwae neˈe kira fitoˈo ana

ki, sulia nia noaˈa kasi baˈa danga ˈani
kamu fuana ilitoˈonga neˈe ke liufia na
ngasingasiˈanga kamu ki. Ma ana kaidaˈi
kamu dao toˈona ilitoˈonga, God ke baˈa
kwatea na ngasingasiˈanga fuamuˈa ˈiri
muke ˈaila ˈania abula taˈangaˈa.

14 Nia neˈe, kwaima nau kina ˈae, muke
tua faˈasia na foˈosilana na nunuˈi ru ki.
15 Aia, ma kaumulu ngwae liatoˈo ki
naˈa. Nia neˈe, muke manata leˈa sulia na
alaˈanga nau ki, ma diˈia kamu alafafia,
muke roˈosulia.
16 Aia, ma sulia na Fanga Abuˈa, ana
kaidaˈi kulu kwaˈu ana titiu, kulu ˈado
faˈinia ana ˈabuna sa Jesus Christ. Ma
na beret neˈe kulu ngiia, kaidaˈi kulu ka
ˈania, kulu ˈado naˈa faˈinia ana nonina
sa Jesus Christ. Ma kulu baˈatafea God
sulia na ru neˈeri ki.
17 Ma taˈi afu beret goˈo neˈe sa Jesus.
Sui bore ˈana kulu ka ˈoro, kulu taˈi noni
goˈo, sulia kulu ˈado goˈo ana taˈi afu
beret neˈeri.

18 Aia, muke manata sulia na ngwae Jiu
ki. Kaidaˈi ti ngwae ada neˈe kira ˈania
tae neˈe kira foˈosi ˈani fuana God fafona
fuli fuˈa, kira ˈado logo ˈani foˈosilana
God.
19 Nau ku saea na nunuˈi ru ki ma na
fanga kira foˈosi ˈani fuana nunuˈi ru
noaˈa kasi ˈinotoˈa. Osiˈana kulu saiana
na ru neˈeri ki ru ˈoˈo ki goˈo ˈana.
20 Ma nau ku saea, ana kaidaˈi kira
foˈosia nunuˈi ru, kira foˈosia na anoˈi ru
ki, ma noaˈa kira kasi foˈosia goˈo God.
Nia neˈe, noaˈa nau kusi oga muke ˈado
faˈinia na ano ˈi ru ki.
21 Sulia noaˈa kamu kasi bolo faˈinia
kwaˈunga ana titiu na Aofia ana Fanga
Abu ma faˈasia na titiu na ano ˈi ru ki
logo. Ma noaˈa kamu kasi bolo faˈinia
ˈanilana na Fanga Abu na Aofia faˈinia na
fanga na ano ˈi ru ki logo.
22 Diˈia kulu sasi ˈunaˈeri, na Aofia ke
saetaˈa fuaka. Ma noaˈa kulu kasi bolo
fuana uuˈa ˈusia na kwaˈikwaˈinga nia.

23 Ti ngwae kira fata ˈuri, “Kulu saiana
kuka sasia goˈo akulu kwaluˈani ru neˈe
kulu oga, osiˈana noaˈa kasi abu goˈo
fuaka.” Bore ma nau ku saea, “Ru ki
taˈifau noaˈa kasi leˈa, ma na ru ki taˈifau
noaˈa kasi kwaiˈafi akulu kwailiu.”

24 Noaˈa kulu kasi manata goˈo ˈakulu
sulia tae ki neˈe leˈa fuaka talaka. Bore
ma kuke manata logo sulia tae neˈe ˈafia
laˈu ngwae matamata ki.

25 Nia leˈa goˈo ˈana fuana ˈanilana
tae neˈe kamu foli ˈi maana usiˈa. Ma
noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia na
ru neˈeri leka maˈi faˈasia ˈi faˈi.
26 Noaˈa ta fanga ˈiri abu fuaka fuana
ˈanilana, sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
“Na magalia ma na ru ki taˈifau ˈi saena,
na ru Aofia ki goˈo.”

27 Ma diˈia ta ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana sa Jesus Christ ka saeˈo
fuana fangaˈa ˈi luma nia, ma ˈoko leka,
ˈania naˈa tae ki neˈe nia kwatea fuamu
fuana ˈanilana. Noaˈa ˈoe kosi manata
ˈabera ˈuana saefilolana diˈia na fanga
neˈe kira foˈosi ˈani fuana nunuˈi ru.
28 Bore ma diˈia ta ngwae saea fuamu,
“Na fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana na
nunuˈi ru ki,” ˈirai noaˈa ˈoe kosi ˈania
fanga neˈeri, ˈasu ˈubani na liana ngwae
neˈeri kata figwanu.
29 Ru neˈeri noaˈa laˈu sulia na liamu.
Ma nau kusi oga ˈoko faˈaliadila ta ngwae
matamata.

Aia, ta ngwae saefilo ˈuri aku, “Diˈia
noaˈa ta fanga kasi abu fuaku, faˈuta neˈe
noaˈa naisi bolo fuana ˈanilana sulia liana
ta ngwae matamata?
30 Ma diˈia nau ku baˈatangoa God
fafia fanga nau, faˈuta neˈe ta ngwae
matamata ka balufia nau fafia na fanga
neˈe nau ku baˈatangoa God fuana?”

31 Aia, nau ku olisia nau ku ˈuri: Ru
ki taˈifau neˈe ˈoko sasia, ma diˈia ˈoko
fanga, nama ˈoko kwaˈu, ˈoko sasia na
ru neˈeri ki taˈifau fasi ˈiri neˈe ngwae
ki kike baˈatafea God.
32 Muke tua ˈania tuaˈa neˈe noaˈa kasi
kwatea ta ˈafitaˈiˈanga fuana ta ngwae
Jiu, nama ta ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu,
nama fuana ta ngwae faˈamamana ana
God.
33 Muke diˈia nauˈa, duˈungana nau
ku iliili ˈuana faˈasaeleˈalana ngwae ki
taˈifau ˈani ru neˈe nau ku sasiˈi ki. Noaˈa
nau kusi manata ˈuana faˈasaeleˈalaku
talaku, bore ma nau ku manata ˈuana
faˈasaeleˈalana ngwae ki taˈifau, ˈiri kike
toˈo ana mauriˈa firi.

11

1 Nia neˈe, muke tua diˈia nauˈa, diˈia logo neˈe nau ku tua diˈia sa Jesus Christ.

Falafala saga sulia foˈongaˈa

2 Nau ku baˈatafe kamu sulia kaumulu manata toˈoku sulia asoa ki taˈifau, ma muke leka sulia na faˈamanataˈanga neˈe nau ku kwatea fuamuˈa.
3 Ma nau ku oga muke saiana sa Jesus Christ nia gwaungaˈi fafia na ngwae ki taˈifau, ma na araˈi ki kika gwaungaˈi fafia na ˈafe kira ki, ma God ka gwaungaˈi fafia sa Jesus Christ.
4 Nia neˈe, diˈia ta ngwae foˈo nama ka alaˈa ˈania na fatalana God, nia leˈa nia ka lafua na kifi faˈasia na gwauna, sulia ru neˈeri faˈataˈinia faˈadoelana sa Jesus Christ neˈe nia gwaungaˈi fuana.
5 Ma diˈia ta kini neˈe ka foˈo nama ka alaˈa ˈania na fatalana God, nia leˈa nia ka ˈafu fafia na gwauna, sulia ru neˈeri faˈataˈinia faˈadoelana na araˈi nia neˈe gwaungaˈi fuana. Na kini neˈe noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri, nia diˈia ta kini neˈe kira sufi guguru ana ifuna fuana faˈaˈekelana.
6 Kaidaˈi nia noaˈa kasi ˈafu fafia na gwauna, nia diˈia nia sufi guguru ana ifuna. Nia neˈe, leˈa fuana kini ka alua na ru fuana ˈafuˈa fafia na gwauna, sulia ru ni ˈekeˈa fuana kini ka sufia ifuna nama ka sufi guguru ana ifuna.
7 Aia, ma na ngwangwane ki neˈe, noaˈa kasi ˈafu fafia na gwauda, sulia God saungaˈinida diˈia niaˈa talana, ma kira ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga nia. Ma na kini ki, kira ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga na ngwangwane ki.
8 Duˈungana kaidaˈi God saungaˈinia na ngwangwane etaeta, noaˈa laˈu kini neˈe faˈafuta niaˈa. Ma na kini etaeta, God ka saungaˈinia faˈasia na nonina na ngwangwane etaeta.
9 Ma God noaˈa kasi saungaˈinia na ngwangwane fuana ˈafilana na kini. Bore ma nia ka saungaˈinia na kini fuana ˈafilana na ngwangwane.
10 Nia neˈe, na kini ki kira ka toˈo ana ru fuana ˈafuˈa fafia na gwauda ˈiri na ˈainsel ki bore kira ka saiana na kini ki kira fuˈusi doe ana araˈi kira ki.
11 Bore ma fuakulu ngwae neˈe kulu faˈamamana ana na Aofia, ngwae ma kini, kulu ego akulu talakulu kwailiu. Na kini ke ˈafia na ngwangwane, ma na ngwangwane ke ˈafia na kini.
12 Sui bore ˈana na kini eta ka leka maˈi faˈasia nonina na ngwangwane etaeta, ˈi taˈena na kini neˈe faˈafuta ngwangwane. Aia, ma na ru ki taˈifau leka maˈi faˈasia God.
13 Muke manata basi sulia tae neˈe leˈa. Kamu ke sai nama ana, noaˈa kasi leˈa neˈe kini ka foˈo diˈia nia noaˈa kasi ˈafua gwauna.
14 Ma na ngwae ki niniˈa, kulu saiana God noaˈa ˈiri saungaˈinia na ngwangwane fasi ˈiri kira ka toˈo ana ifu keta diˈia kini ki. Ma diˈia na ifuna ngwangwane ka ˈunaˈeri, nia ˈeke liu.
15 Bore ma, diˈia na kini alua naˈa ifu keta, lisilana leˈa liu. Sulia God kwatea na ifu keta fuana ˈiri ka ˈafua fafia ˈani gwauna.
16 Aia, diˈia ta ngwae neˈe noaˈa kasi oga alaˈa fafia na faˈamanataˈanga nau sulia ru neˈe, na olisiˈanga nau fuana ˈuri: Noaˈa goˈo ta falafala matamata neˈe kaimili faˈamanata ˈani. Ma sa tai faˈida neˈe kira faˈamamana ana God saena maˈe fanoa ki taˈifau, kira sasi logo ˈunaˈeri.

Falafala saga sulia na Fanga Abuˈa

17 Aia, ma sulia na ru nau ku kerekere naˈa fuamuˈa niniˈari, noaˈa naisi baˈatafe kamu. Sulia kaidaˈi kaumulu fiku fuana foˈongaˈa, na abulaˈanga kamu ki taˈa, ma noaˈa kamu kasi faˈangasingasia goˈo na faˈamamanaˈanga kamu ki, bore ma kamu faˈangwataˈutaˈu ni lala.
18 Na etana ru nau ku balufi kamu fafia neˈe ˈuri: Nau ku rongo ana kaidaˈi kamu fiku ki, kamu tua toˈotoˈo ˈi safitamuˈa, ma muka olisuˈusuˈu faˈi kamu kwailiu. Ma nau ku sai leˈa ana ti ru nau ku rongoa nia mamana.
19 Mamana liu, na daroˈa neˈeri faˈataˈi leˈa ana sa tai faˈida neˈe donga mamana ana God.
20 Aia, ana kaidaˈi kamu leka fiku maˈi fuana Fanga Abuˈa, noaˈa laˈu na Fanga Abuˈa mamana neˈe kamu ˈania.
21 Osiˈana ta bali amuˈa fanga doe naˈa amuˈa, ma noaˈa kamu kasi ˈado naˈa faˈinia ngwae matamata ki. Nia neˈe, ta

bali ana ngwae kira ka fiolo goˈo ˈada,
ma ta bali amuˈa ka kwaˈu leleka muka
gwaulilinga naˈa amuˈa.
22 Nia neˈe, ka leˈa fuana muke fanga
basi ˈi luma kamu ki, fasi ˈiri noaˈa
kamu kasi faˈa ˈekeˈa na ngwae neˈe
fanga kira ki noaˈa kasi ˈoro. Osiˈana
kaidaˈi kamu fanga doe ˈi maana na
ngwae dalaˈa ki, kamu faˈataˈinia neˈe
noaˈa kamu kasi fuˈusi doe goˈo ana
fikutaˈi ngwae faˈamamana God. Faˈuta,
kaumulu fia nai baˈatafe kamu osiˈana na
abulalamuˈa neˈe ˈunaˈeri? Noaˈa!

Na Fanga Abuˈa
(Matthew 26:26-29; Mark 14:22-25; Luke 22:14-20)

23 Na faˈamanataˈanga sulia na Fanga
Abuˈa neˈe nau ku kwatea fuamuˈa, nau
ku ngalia faˈasia na Aofia ba nia ˈuri: Ana
rodo ba kira ˈolosaea na Aofia sa Jesus
fuana malimae nia ki, nia ka ngalia na
beret,
24 ma nia ka baˈatafea God fafia, ma ka
ngiia, ka fata ˈuri, “Nia naˈa ne noniku
neˈe nau ku kwatea fuamuˈa. Muke ˈania
fuana manata ˈanga toˈoku.”
25 Ma buri ˈana kira fanga ka sui,
ˈunaˈeri logo sa Jesus ka ngalia na titiu
ana waen, ma nia ka fata laˈu ˈuri, “Na
titiu ana waen neˈe, nia usulia naˈa na fau
alangaˈinga faolu neˈe God saungaˈinia
ˈani ˈabuku. Ana kaidaˈi muke kwaˈufia,
muke manata toˈoku.”✡
26 Nia neˈe, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe
kamu Fanga Abu ˈani beret ˈunaˈeri
faˈinia na titiu ˈunaˈeri, muke fatatalo
ˈani na maelana sa Jesus, ma muka sasi
ˈunaˈeri leleka ka dao ana olilana maˈi sa
Jesus.
27 Nia neˈe, diˈia ta ngwae ka ˈania na
beret ana na Aofia, ma ka kwaˈufia na
titiu nia, ma ka sasia falafala taˈa,* nia ka
abula taˈa fuana nonina na Aofia faˈinia
na ˈabuna.
28 Nia neˈe, sa tai akulu neˈe oga ka
Fanga Abu, nia ka manata basi sulia na
abulalana talana, sui nia ka fiˈi ˈania na
beret ma ka fiˈi kwaˈu ana na titiu neˈeri.
29 Sulia diˈia nia noaˈa kasi manata
basi sulia na nonina na Aofia ana kaidaˈi
nia ˈania na beret ma ka kwaˈu ana
na titiu, nia ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga
fuana talana ana kaidaˈi nia Fanga Abu
ˈunaˈeri.
30 Nia neˈe kwate ma ngwae ˈoro ka
mataˈi, ma kika ngwataˈutaˈu, ma ti ng-
wae kira ka mae naˈa.
31 Ma diˈia kulu filo kulu talakulu ˈi
naˈo, God noaˈa kasi matalangaˈi kulu.
32 Bore ma na Aofia nia matalangaˈi
kulu ma ka kwatea na kwaˈikwaˈinga
ki fuaka ana kaidaˈi neˈe, fasi ˈiri nia
noaˈa kasi matalangaˈi kulu fuana maeˈa
faˈinia na ngwae ki saena magalia ana
kaidaˈi ke dao maˈi.
33 Nia neˈe, ngwaefuta nau kina, ana
kaidaˈi kamu fiku maˈi fuana Fanga
Abuˈa, muke tua maˈakwali kamu taˈifau.
34 Ma diˈia ta ngwae ka fiolo, leˈa
fuana nia ka fanga basi ˈana ˈi luma
nia, sui mala nia ka fiˈi leka ana
fikuˈa, ˈasu ˈubani God kata kwatea na
kwaˈikwaˈinga fuamuˈa sulia na falafala
kamu ki ana kaidaˈi kamu fiku.
Ma, sulia ti ru matamata laˈu, nai baˈa
rokisiˈi ana kaidaˈi nai leka maˈi siamuˈa.

12

Na kwateˈa ki faˈasia na Anoˈi ru Abu

1 Aia, ngwaefuta kina, nau ku keresia na
alaˈanga fuana olisilana na lidiˈa kamu
ki sulia na kwateˈa ki faˈasia na Anoˈi
ru Abu. Nau ku oga muke sai leˈa ana
kwateˈa ki neˈe Anoˈi ru Abu nia kwatea
fuaka.
2 Kamu saiana ˈi naˈona mala neˈe
kamu faˈamamana ana sa Jesus, na
nunuˈi ru neˈe noaˈa kasi mauri ki, kira
talaˈia rora amuˈa.
3 Ma nau ku oga muke saiana diˈia na
Anoˈi ru God talaˈia ta ngwae, nia ˈafitaˈi
na ngwae neˈeri ka fata kwaiagi ana sa
Jesus. Ma ka ˈunaˈeri logo, diˈia na Anoˈi
ru Abu kasi talaˈia ta ngwae, nia ˈafitaˈi
nia ka saea sa Jesus neˈe na Aofia.
4 Bore ˈana na Anoˈi ru Abu ka kwa-
tea na kwateˈa matamata kwailiu ki, na

✡ **11:25** Jeremaea 31:31; Eksodas 24:8 * **11:27** Sa Paul alaˈa sulia falafala taˈa ngwae ˈi Korint ki kira sasia ana ngwae ki. Ngwae faˈamamana toˈoru ki kira faˈalia na ngwae dalaˈa faˈamamana ki ana Fanga Abuˈa (11:21-22). Noaˈa kira ˈiri daroˈia fanga kira aniˈi ki. Ma kira sasi na barangisiˈanga ki ˈi safitana ngwae God ki.

kwateˈa neˈeri ki ˈita goˈo maˈi taˈifau
faˈasia taˈi Anoˈi ru Abu.
5 Sui bore ˈana na raoˈa neˈe na Aofia
nia ogaˈi kuke sasiˈi ki niˈi ka matamata
kwailiu, taˈi Aofia goˈo neˈe kulu rao
fuana.
6 Sui bore ˈana kulu ka saiana sasilana
raoˈa matamata kwailiu ki, taˈi God goˈo
neˈe kwaiˈafi akulu fuana sasilani.
7 Ma na Anoˈi ru Abu ka faˈataˈinia
ngasingasiˈanga nia fuakulu taˈifau ˈiri
kuke rao fuana ˈafilaka kwailiu.
8 Ma fuana ti ngwae, na Anoˈi ru
Abu kwatea na ngasingasiˈanga fuana
alaˈanga ˈania liatoˈongaˈa. Ma fuana ti
ngwae laˈu na Anoˈi ru Abu ka kwatea na
ngasingasiˈanga fuana alaˈanga ˈani saiˈi
ruˈanga.
9 Ma fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi
ru Abu ka kwatea na fitoˈo ˈanga neˈe
ngasingasiˈa liu. Ma fuana ti ngwae laˈu,
na Anoˈi ru Abu ka kwatea na ngasin-
gasiˈanga fuana guralana ngwae mataˈi
ki.
10 Ma fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi
ru Abu ka kwatea na ngasingasiˈanga
fuana sasilana ru ni faˈanadaˈa ki. Ma
fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi ru Abu
ka ˈafida fuana alaˈanga ˈani fatalana
God. Ma fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi
ru Abu ka kwatea na ngasingasiˈanga
fuana kika lia saiana ru ki neˈe ˈita maˈi
faˈasia na Anoˈi ru Abu nama ka noaˈa.
Ma fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi ru
Abu ka kwatea na ngasingasiˈanga fuana
alaˈanga ˈania alaˈanga matamata neˈe
noaˈa kira kasi saiana ki. Ma fuana ti
ngwae laˈu, na Anoˈi ru Abu ka kwatea
na ngasingasiˈanga fuana na fadalana
alaˈanga neˈe kira saeˈe.
11 Sui bore ˈana nia ka kwatea na
ngasingasiˈanga matamata ki fuaka
taˈifau sulia na kwaiogai ˈanga nia, ma
taˈi Anoˈi ru Abu goˈo neˈe kwateˈe.

Kulu taˈi noni goˈo neˈe toˈo ana kula ˈoro toˈotoˈo ki

12 Kuluˈa na ngwae neˈe kulu
faˈamamana ana sa Jesus Christ ki, kulu
diˈia taˈi noni ana sa Jesus Christ neˈe
toˈo ana kula ˈoro toˈotoˈo ki. Ma sui
bore ˈana nia ka toˈo ana kula ˈoro ki,
nia taˈi noniˈi ru goˈo ˈana.
13 Kuluˈa taˈifau goˈo, na ngwae Jiu ki,
ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma na
ngwae neˈe kira rao ˈoˈo ki, ma na ngwae
neˈe kira aloge ki, kulu diˈia taˈi noniˈi
ru goˈo, sulia taˈi Anoˈi ru Abu goˈo neˈe
siuabu kia, fasi ˈiri kuke alua taˈi noniˈi
ru. Ma God ka kwatea taˈi Anoˈi ru Abu
goˈo ˈiri ka tua saena maurilaka taˈifau.
14 Na noniˈi ru noaˈa kasi toˈo ana taˈi
bali ru goˈo, bore ma nia toˈo ana kula
ˈoro toˈotoˈo ki.
15 Ma diˈia na ˈae ka fata ˈuri, “Nau
noaˈa laˈu ta bali ana noni, sulia nauˈa
noaˈa laˈu na lima,” na ˈae neˈeri ta bali
nama ana noni neˈeriˈa.
16 Ma diˈia na alinga ka fata ˈuri,
“Nauˈa noaˈa laˈu ta bali ana noni, sulia
nauˈa noaˈa laˈu na maa,” na alinga neˈe
ta bali nama ana noni neˈeriˈa.
17 Ma diˈia na noniˈi ru taˈifau neˈe
na maa goˈo ˈana, nia kasi bolo fuana
rongolana ta ru. Ma diˈia na noniˈi ru
taˈifau neˈe alinga goˈo ˈana, nia kasi bolo
fuana mokoˈa toˈona ta ru.
18 Aia, na nonika leˈa liu, osiˈana
kaidaˈi God saungaˈi kia, nia alua na ru
neˈeri ki taˈifau goˈo ana noni sulia na
kwaiogai ˈanga nia.
19 Ma diˈia na noni toˈo ana taˈi kula
goˈo ˈana, nia noaˈa laˈu na noni ma-
mana!
20 Na noni toˈo ana na kula ˈoro ki, bore
ma nia taˈi noni goˈo.
21 Ma duˈungana ˈunaˈeri, na maa
ˈafitaˈi ka fata ˈuri fuana lima, “Lima ˈae,
nau kusi ogaˈo goˈo!” Ma ka ˈunaˈeri logo
na gwau noaˈa kasi bolo fuana alaˈanga
ˈuri fuana ˈae, “Nau kusi ogaˈo goˈo!”
22 Ti ngwae kira manata neˈe ti kula
ana noni niˈi ngwataˈutaˈu. Bore ma,
ˈafitaˈi liu kulu ka mauri diˈia kula neˈeri
ki noaˈa faˈasia nonika.
23 Ma ti kula ana noni neˈe kulu saea
fasi noaˈa kasi ˈinotoˈa goˈo, nia neˈe
kuke lia leˈa sulida. Ma ta kula ana noni
neˈe lisilana kasi leˈa goˈo, nia neˈe kuke
faˈaruˈufia nama ˈani toro.
24 Ma ti kula ana noni neˈe lisida ka leˈa,
noaˈa kulu kasi bolo fuana faˈaruˈufilada.
God saungaˈi ˈunaˈeri ana nonika, fasi
ˈiri kuke faˈadoea na kula neˈeri ki ˈania
nonika neˈe ngwae ki kira fia kula ˈoˈo ki
goˈo ˈana.

25 Nia neˈe, noaˈa goˈo ta daroˈa saena
noniˈi ru, sulia neˈe kula ki taˈifau goˈo
kira lia sulida kwailiu.
26 Ma diˈia ta taˈi kula ana noni nia fii,
na kula ki taˈifau goˈo neˈe kira fii logo
faˈinia. Ka ˈunaˈeri logo, diˈia ta kula ana
noniˈi ru kira tafea, na noniˈi ru taˈifau
kira ngalia na baˈatafeˈa neˈeri.
27 Aia, kaumulu taˈifau goˈo neˈe na
nonina sa Jesus Christ, ma taˈi taˈi ng-
waeˈa akulu neˈe ti kula ana nonina.
28 Ma saena fikutaˈi ngwae God nia
kwatea na raoˈa matamata kwailiu ki
fuaka. Etana, nia kwatea na raoˈa ˈani
lifurongoˈanga fuana ti ngwae. Ma ru-
ana nia ka kwatea raoˈa ana faˈataloˈa
ˈania fatalana God. Ma na uula nia ka
kwatea raoˈa ˈani faˈamanataˈanga. Sui,
nia ka kwatea ngasingasi ˈanga fuana
sasilana faˈanadaˈa ki. Sui, nia ka kwatea
ngasingasi ˈanga fuana guralana ngwae
mataˈi ki. Sui, nia ka kwatea na ngasin-
gasiˈanga fuana kwaiˈafiˈanga. Ma nia
ka kwatea logo na ngasingasiˈanga fuana
kwaitalaˈiˈanga. Ma nia ka kwatea logo
na ngasingasiˈanga fuana alaˈanga ˈani
alaˈanga matamata neˈe noaˈa kira kasi
sai ani ki.
29 Aia, kulu taˈifau goˈo noaˈa laˈu na
ngwae lifurongo ki, ma noaˈa laˈu na
ngwae ana faˈataloˈa ˈania fatalana God
ki, ma noaˈa laˈu na ngwae faˈamanata ki.
Ma noaˈa laˈu ngwae ki taˈifau akulu neˈe
toˈo ana ngasingasiˈanga fuana sasilana
faˈanadaˈa ki,
30 nama na ngasingasiˈanga fuana gu-
ralana ngwae mataˈi ki. Nama noaˈa
laˈu kuluˈa taˈifau neˈe toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fuana alaˈanga ˈani alaˈanga
matamata ki, ma noaˈa laˈu kuluˈa taˈifau
neˈe kulu bolo fuana fadalana alaˈanga
neˈe kira saeˈe ki.
31 Ma nau ku oga muke oga na kwateˈa
ˈinotoˈa ki. Nia neˈe, ana kaidaˈi neˈe, nai
baˈa faˈataˈinia naˈa ru neˈe leˈa ka tasa
liufia naˈa ru neˈeri ki taˈifau.

13

Alafeˈanga

1 Diˈia nau ku saiana fataˈa ˈani
alaˈanga matamata ngwae ki ma na
alaˈanga ˈainsel ki logo, bore ma diˈia
noaˈa naisi alafe fuana ngwae ki, na
alaˈanga nau ki na ru ˈoˈo goˈo ˈana,
ma nia diˈia goˈo ˈana na isiˈa ˈani
lingalingaˈi ru neˈe ta ngwae nia ˈuia ta
lali salo.
2 Ma diˈia nau ku saiana faˈatalo ˈani
fatalana God, ma nau ku toˈo ana na saiˈi
ruˈanga ki taˈifau, ma nau ku saiana na
ru ago ki taˈifau, ma nau ku toˈo ana
na faˈamamanaˈanga neˈe bolo faˈinia na
ˈidulana na faˈi ua ki, bore ma diˈia noaˈa
naisi alafe fuana ngwae ki, nau na ru ˈoˈo
goˈo.
3 Ma diˈia nau ku kwatea na ru nau ki
taˈifau fuana ngwae dalaˈa ki, ma nau ku
alaˈania na ngwae ki kira ka saungi nau
ˈani mafula, bore ma diˈia noaˈa naisi
alafe fuana ngwae ki, naisi ngalia goˈo ta
kwaiaraˈanga.
4 Na ngwae neˈe alafe fuana ngwae ki,
nia mabetau ma ka sasi leˈa fuada. Ma na
ngwae neˈe alafe fuana ngwae ki, nia kasi
kwaimamagolai ma kasi fata baˈalafe.
5 Ma na abulalana noaˈa kasi taˈa, ma
na ngwae ˈunaˈeri noaˈa kasi manata
goˈo sulia na ru neˈe nia ogaˈi ki, ma nia
kasi saetaˈa ˈaliˈali. Bore ma nia saiana
ka rufuanata ana sa tai neˈe kira sasi taˈa
fuana.
6 Ma na ngwae neˈe alafe fuana ngwae
ki, nia kasi saeleˈa faˈinia na taˈangaˈa,
bore ma nia saeleˈa faˈinia na ma-
manaˈanga.
7 Ma na ngwae neˈe alafe ˈunaˈeri, nia
mabetau, ma nia saiana ka uu ngasi ana
kaidaˈi ˈafitaˈiˈanga ki taˈifau. Ma ana
kaidaˈi ki taˈifau, nia ka faˈamamana ma
ka manata ˈuitoˈo ana God.
8 Ma na alafeˈanga ˈunaˈeri nia tuatua
firi. Bore ma na kwateˈa ana faˈataloˈa
ˈani fatalana God, niˈi ke baˈa sui. Ma na
kwateˈa ˈani alaˈanga matamata ki, niˈi
ke baˈa sui logo. Ma na kwateˈa ˈani saiˈi
ruˈa, niˈi ke baˈa sui logo.
9 Sulia na saiˈi ru ˈanga ki ma na
alaˈanga faˈasia God ki, ana kaidaˈi neˈe
noaˈa niˈi kasi aliˈafu ˈua.
10 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na ru
aliˈafu ke baˈa dao maˈi, ma na ru neˈe
noaˈa kasi aliˈafu ki kike baˈa sui.
11 Ana kaidaˈi nau ku tiˈitiˈi maˈi, na
fatalaku diˈia goˈo ˈana na ngela tiˈitiˈi,
ma na manatalaku ka diˈia logo na ngela

tiˈitiˈi, ma na saiˈi ruˈa nau, nia diˈia goˈo ˈana na ngela tiˈitiˈi. Bore ma ana kaidaˈi nau ku doe naˈa, nau ku faˈasia naˈa abulalana ngela tiˈitiˈi ki.
12 Ka ˈunaˈeri logo fuakulu, ana kaidaˈi neˈe na saiˈi ru ˈanga kulu ki niˈi aba aba goˈo ˈana, nia diˈia ta ngwae neˈe lisia na nunuˈi ru rorodoˈa saena taˈe lialia noaˈa kasi raola. Bore ma, ana kaidaˈi kuke baˈa lisia na Aofia talana, kuke baˈa sai leˈa ana ru ki taˈifau, diˈia logo God neˈe sai leˈa akulu taˈifau.
13 Ana kaidaˈi neˈe na uulu ru ki neˈe teo tari: na faˈamamanaˈanga, na manata ˈuitoˈo ˈanga, ma na alafeˈanga. Ma na alafeˈanga naˈa neˈe tasa ka liufia na ru neˈeri ki taˈifau.

14

Na kwateˈa faˈasia na Anoˈi ru Abu neˈe leˈa ka tasa

1 Muke sasi ngangata ˈuana alafeˈanga fuana ngwae ki. Ma nia ka leˈa logo fuana sasiˈa ˈuana na kwateˈa ki faˈasia na Anoˈi ru Abu, tasa naˈa neˈe ˈuana na kwateˈa fuana faˈarongoa madako ˈani fatalana God.
2 Ma diˈia ta ngwae ka fata ˈani alaˈanga matamata neˈe nia noaˈa kasi saiana, God lala ˈana neˈe nia fata fuana, nia noaˈa kasi fata fuana ta ngwae, sulia kira kasi saiana tae neˈe nia saea. Na Anoˈi ru Abu kwatea nia ka alaˈa sulia na ru ago ki.
3 Bore ma diˈia ta ngwae ka faˈarongoa ˈani fatalana God, nia fata fuana ngwae ki ˈiri ka ˈafida, ma fuana radulada, ma gwalelada.
4 Na ngwae neˈe fata ˈani alaˈanga matamata ki neˈe nia kina, taˈifilia na maurilana talana goˈo neˈe nia ˈafia. Bore ma na ngwae neˈe faˈarongoa ˈani fatalana God, nia ˈafia na ngwae ki taˈifau saena fiku taˈi ngwae.
5 Sui bore ˈana nau ku oga kamuˈa taˈifau goˈo muke fata ˈani alaˈanga matamata ki neˈe noaˈa kamu kasi saiana, nau ku oga ka tasa fasi ˈiri kamu ke saiana faˈarongoa ˈani fatalana God. Sulia na ngwae neˈe faˈarongoa ˈani fatalana God, nia ˈinotoˈa ka liufia na ngwae neˈe fata ˈani alaˈanga matamata ki neˈe nia kina. Ma diˈia ta ngwae tua fuana fadalana na alaˈanga neˈe noaˈa nia kasi saiana ki, nia leˈa logo, sulia kera ke baˈa ˈafia na ngwae faˈamamana ki taˈifau.
6 Ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi nau ku leka maˈi siaumulu, diˈia nau ku fata ˈaku ˈani alaˈanga neˈe noaˈa kulu kasi saiana, noaˈa naisi kwaiˈafi goˈo amuˈa. Bore ma diˈia nau ku faˈarongoa ˈania ta ru neˈe God faˈataˈinia fuaku nama nau ku faˈamanata kamu, tama nau ˈafi kamuˈa ka doe.
7 Aia, na faˈabolotaˈilana neˈe ˈuri na tala ˈau ni ufilana. Diˈia ta ngwae neˈe noaˈa kasi saiana ufilana, na ngwae ki noaˈa kira kasi saiana na lingalinga ˈi ru tae neˈe nia ufia.
8 Ka ˈunaˈeri logo, diˈia ta ngwae ana fuani oro ka ufia na bungu fuana ganilana maˈi na ngwae ki fuana fuˈanga, ma na lingana bungu neˈeri noaˈa kasi madako, noaˈa kira kasi leka goˈo maˈi.
9 Ka ˈunaˈeri logo ana kamuˈa, sulia diˈia kamu fata ˈani alaˈanga neˈe noaˈa ta ngwae kasi saiana, na alaˈanga kamu ki kasi fulia goˈo ta ru.
10 Na alaˈanga oro liu ki teo saena magalia neˈe, ma na alaˈanga neˈeri ki taˈifau goˈo kira toˈo ana fadalani.
11 Bore ma, diˈia ta ngwae ka alaˈa faˈi nau, ma noaˈa nau kusi saiana na alaˈanga nia, nia ˈafitaˈi liu keroˈo ka sai amiroˈo kwailiu.
12 Osiˈana neˈe kamu oga liua muke toˈo ana kwateˈa faˈasia na Anoˈi ru Abu ki, leˈa fuana muke sasi ˈuana na kwateˈa neˈe saiana ka faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga ngwae ki.
13 Kaidaˈi ta ngwae ka fata ˈania alaˈanga matamata ki neˈe nia kina, nia ke foˈosia nama God ˈiri nia ka kwatea na ngasingasiˈanga fuana fadalana tae neˈe nia saea.
14 Sulia diˈia nau ku foˈo ˈani alaˈanga matamata ki neˈe nau ku kina, na mangoku neˈe foˈo, ma na manatalaku noaˈa kasi foˈo goˈo.
15 Nia neˈe, nai baˈa foˈo ˈani mangoku, ma nai baˈa foˈo logo ˈani manatalaku. Ma nai baˈa ngu ˈani mangoku, ma nai baˈa ngu logo ˈani manatalaku.

16 Ana kaidaˈi kamu fiku fuana foˈongaˈa, diˈia kamu baˈatafea God ˈani
mangomuˈa goˈo, ta ngwae noaˈa kasi
saiana na alaˈanga kamu, ma ˈafitaˈi
nia ka saea "ˈIu ke ˈunaˈeri" ˈuana
faˈataˈilana nia alafafia tae ki neˈe kamu
saea.
17 Ma sui bore ˈana na foˈongaˈa kamu
ˈuana baˈatafelana God ka leˈa, noaˈa
kamu kasi ˈafia goˈo ta ngwae.
18 Nau ku baˈatafea God sulia nau ku
fata ˈani alaˈanga matamata ki neˈe nau
kusi saiana, ma nau ku sasi ˈunaˈeri ana
kaidaˈi ˈoro ka liufi kamu taˈifau.
19 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, ana
kaidaˈi nau ku tua fiku faˈinia na ng-
wae ki fuana foˈongaˈa, nau ku oga nau
ku saea goˈo lima maˈe fataˈa ki neˈe
madako ma kira ka saiana, faˈasia sae-
lana 10,000 maˈe fataˈa ki ˈani alaˈanga
neˈe noaˈa kira kasi saiana.
20 Aia, ngwaefuta nau kina, muke tua
diˈia ta kala ngela neˈe nia kina fuli ruˈa
taˈa. Bore ma, noaˈa kasi leˈa fuana
na manatalamuˈa ka diˈia na manatalana
kala ngela ki. Nia leˈa fuana na manata-
lamuˈa ka diˈia na ngwae ˈaˈana ki.
21 Sulia na Aofia ba saea saena na
Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
"Nau kui baˈa kwatea kwau ti ngwae
kwaita siana ngwae nau ki, fasi
ˈiri kira ke fata fuada ˈani alaˈanga
matamata ki.
Ma sui bore ˈana nau ku sasi ˈunaˈeri,
na ngwae nau ki, kasi oga goˈo
fafarongolaku."

22 Nia neˈe, kulu sai naˈa ana, God
kwatea na kwateˈa ˈani alaˈanga mata-
mata ki ˈiri sa tai faˈida neˈe noaˈa kira
kasi faˈamamana, kira ka saiana God neˈe
talaˈia na ngwae neˈe alaˈa. Ma kwateˈa
ˈani faˈarongoˈa ˈani fatalana God, God
kwatea ˈiri ka radua ngwae neˈe kira
faˈamamana taˈifau naˈa ki.
23 Nia neˈe, ana kaidaˈi ngwae
faˈamamana ki kira fiku fuana foˈongaˈa,
ma kira ka fata ˈani alaˈanga matamata
ki neˈe noaˈa kira kasi saiana, ma diˈia ti
ngwae abu faˈamamana kira ruˈu maˈi
ˈi neˈe, ma noaˈa kira kasi saiana na
alaˈanga kamu ki, kike baˈa fia fasi kamu
boleboleˈa.
24 Bore ma diˈia na ngwae ki taˈifau
neˈe kira fiku faˈarongo ˈani fatalana
God, ma ta ngwae abu faˈamamana ka
ruˈu maˈi, nia ke baˈa saiana nia toˈo ana
taˈangaˈa ki. Ma sulia na tae neˈe nia
rongoa, nia ka saiana logo neˈe God ke
baˈa matalangaˈinia,
25 ma nia ke baˈa faˈataˈinia na man-
ataˈanga ago nia ki, ma ka abula faˈasia
na ru neˈeri ki, ma nia ka bobo uruuru
ˈuana foˈosilana God, ma ka fata ˈuri,
"Mamana liu, God tua faˈi kamu."

Na foˈongaˈa leˈa

26 Ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi neˈe
kamu fiku maˈi fuana foˈongaˈa, muke
sasi ˈuri: Taˈi ngwae ka ngu baˈatafea
God, ma ta ngwae laˈu ke faˈamanata,
ma ta ngwae laˈu ke faˈarongo ˈani ru
neˈe God faˈataˈinia fuana, ma ta ngwae
laˈu ke fata ˈani alaˈanga neˈe noaˈa nia
kasi saiana, ma ta ngwae logo ke fada na
alaˈanga neˈeri. Aia, na ru kira sasia ki
taˈifau goˈo neˈe ru fuana kwaiˈafilana na
ngwae faˈamamana ki taˈifau.
27 Ma diˈia ti ngwae kira fata ˈani
alaˈanga matamata ki neˈe noaˈa kira
kasi saiana, ˈunaˈeri bolo faˈinia ro ng-
wae goˈo nama ta uulu ngwae neˈe kike
alaˈa. Ma kira ka alaˈa ana kaidaˈi
matamata ki. Ma ta ngwae ke fada nama
na alaˈanga neˈeri ki.
28 Ma diˈia noaˈa ta ngwae kasi saiana
fadalana na alaˈanga neˈeri ki, ˈirai noaˈa
ta ngwae kasi fata ˈani alaˈanga mata-
mata neˈe noaˈa kira kasi saiana ki. Na
ngwae neˈe kira saiana alaˈanga ˈunaˈeri
ki, kike aroaro goˈo ˈada, ma kike alaˈa
goˈo ada saena manatada faˈinia God.
29 Ka ˈunaˈeri logo, na ngwae neˈe kira
faˈarongo ˈania fatalana God ki, nia bolo
fuana ro ngwae nama ta uulu ngwae goˈo
neˈe kike alaˈa. Ma na ngwae ki taˈifau
kira ka fafarongo leˈa sulia.
30 Bore ma diˈia ta ngwae fata ˈani
fatalana God, ma ta ngwae laˈu neˈe tua ˈi
neˈeri, ma God ka faˈataˈinia ta ru fuana,
nia leˈa fuana ta ngwae neˈe ka eta fata
ka noto ˈana, sui mala ka kwate ngwae
baera ka alaˈa.
31 ˈUnaˈeri neˈe ngwae ki taˈifau neˈe
kira fata ˈania fatalana God kike kwatea

masikwaˈanga fuada taˈifau fuana fataˈa.
Muke sasi ˈunaˈeri ˈiri muke faˈamanata
kamu kwailiu faˈinia radulamuˈa.
32 Ma ta ngwae neˈe faˈarongo ˈania na
fatalana God, nia ka dau fafia alaˈanga
nia.
33 Sulia God nia oga kuke sasi saoraˈi
ana ru ki, ma kulu ka tua ˈani
aroaroˈanga.

Na falafala ana foˈongaˈa fuana ng-
wae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana
fanoa ki taˈifau
34 nia ˈuri: Ana kaidaˈi kamu fiku fuana
foˈongaˈa, noaˈa kamu kasi alaˈania na
kini ki kira ka fata, bore ma kira ka tua
aroaro goˈo ˈada. Nia diˈia na taki kami
ngwae Jiu ki saea, neˈe kini ki kira ka
roˈosulia na fatalana araˈi kira ki.
35 Diˈia ta kini oga saefilolana ta ru, nia
ka saefiloa araˈi nia ana kaidaˈi kera tua
ˈi luma kera, osiˈana ru ni ˈekeˈa fuana
na kini ka fata ana kaidaˈi ngwae ki kira
fiku fuana foˈongaˈa.
36 ˈUri ma kamu ngwae Korint ki kamu
fia fasi kamu talingaˈi liu naˈa? Na
fatalana God noaˈa kasi ˈita maˈi faˈasi
kamu. Ma noaˈa laˈu taˈifili kamu goˈo
neˈe God kwatea na fatalana fuamuˈa.
37 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka fia
nia toˈo ana na kwateˈa faˈasia na
Anoˈi ru Abu, nama nia ta ngwae fuana
faˈarongoˈa ˈania fatalana God, leˈa
fuana nia ka saiana nau ku keresia na
alaˈanga totongaˈi na Aofia.
38 Ma diˈia na ngwae ˈunaˈeri noaˈa
kasi roˈosulia ru neˈe ki, ˈirai noaˈa kamu
kasi fafarongoa na tae neˈe nia saea.
39 Nia neˈe, ngwaefuta nau kina, leˈa
fuana muke sasi ˈuana faˈarongoa ˈani
fatalana God. Ma noaˈa kamu kasi luia na
ngwae neˈe kira oga fataˈa ˈani alaˈanga
matamata neˈe noaˈa kira kasi saiana.
40 Ma nia leˈa fuana na foˈongaˈa kamu
ka saoraˈi faˈinia na aroaroˈanga.

15

Na tataˈelana sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa

1 Aia, ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi
neˈe, nau ku oga muke manata toˈona
na Faˈarongoˈa Leˈa ba nau ku faˈarongo
ˈani fuamuˈa ma muke uu ngasi ana.
2 Diˈia na faˈamamanaˈanga kamu
ngasi ana Faˈarongoˈa Leˈa niniˈa nau ku
faˈarongo ˈania fuamuˈa, muke toˈo ana
mauriˈa firi. Bore ma diˈia kamu kasi dau
ngasi ana Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri, ˈirai
na faˈamamanaˈanga kamu ru ˈoˈo goˈo
ˈana.
3 Nau ku faˈamanata naˈa ˈani fuamuˈa,
na ru doe ka tasa liu neˈe kira faˈamanata
nau ˈani ki neˈe ˈuri:

Sa Jesus Christ nia mae naˈa fuana lafu-
lana na abula taˈangaˈa kia ki, diˈia
ba na Kerekereˈa Abu ba saea.
4 Ma kira kwaiatoa niaˈa, ma God ka taˈe
nia ˈuana mauriˈa ana uula asoa,
diˈia na Kerekereˈa Abu ba saea.
5 Ma nia ka faˈataˈi fuana sa Peter, ma
sui fuana akwala ma ro ngwae
lifurongo ki.
6 Sui ana taˈi kaidaˈi laˈu, nia ka faˈataˈi
fuana ˈorolana 500 fafarongo nia
ki.
Ma ˈorolada kika mauri goˈo ˈada ˈua
saena magalia neˈe, bore ˈana ta
bali ada kira mae naˈa.
7 Sui, nia ka faˈataˈi fuana sa James, ma ˈi
buri ˈana nia ka faˈataˈi laˈu fuana
na ngwae ni lifurongo ki taˈifau.

8 Ma ˈi buri, nia ka faˈataˈi logo fuaku
neˈe nau ku diˈia ta ngela neˈe nia futa
ana kaidaˈi rora.
9 Osiˈana nauˈa noaˈa laˈu ta ngwae
talingaˈi liu ana ngwae lifurongo ki, ma
noaˈa naisi bolo fuana saelaku ˈania na
lifurongo, sulia nau ku faˈakaisia naˈa na
ngwae faˈamamana God ki.
10 Ma sui bore ˈana nau ku ˈunaˈeri,
nau naˈa neˈe ta ngwae lifurongo, sulia
God neˈe fili nau sulia na kwaiˈofeˈanga
nia. Ma na kwaiˈofeˈanga nia noaˈa nia
ˈiri manisuiˈa ana, sulia nau ku rao ngasi
ka tasa liufia na lifurongo matamata ki.
Aia, noaˈa laˈu nauˈa talaku neˈe nau ku
rao, osiˈana God kwaiˈofe aku, ma ka ˈafi
nau fasi ˈiri nau ku rao fuana.
11 Ma kami ngwae lifurongo ki taˈifau,
mika faˈarongo ˈani taˈi Faˈarongoˈa Leˈa
goˈo. Ma nia neˈe na ru neˈe kamu
faˈamamana naˈa ana.

Sulia na tataˈelaka faˈasia maeˈa

12 Aia, kami ka faˈamanata kamu ˈania
neˈe God taˈea naˈa sa Jesus Christ faˈasia

na maeˈa. Ma faˈuta neˈe ti ai amuˈa ka
saea God noaˈa kasi baˈa taˈea laˈu na
ngwae neˈe mae naˈa ki?
13 Diˈia nia ˈafitaˈi God ka taˈea na
ngwae neˈe kira mae ki, ˈirai sa Jesus
Christ logo noaˈa kasi tataˈe naˈa.
14 Ma diˈia sa Jesus Christ noaˈa
kasi tataˈe naˈa faˈasia na maeˈa, na
faˈamanataˈanga kaimili nia ru ˈoˈo goˈo,
ma na faˈamamanaˈanga kamu ru ˈoˈo
logo.
15 Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri goˈo ˈana,
sulia diˈia sa Jesus Christ noaˈa kasi tataˈe
naˈa, na alaˈanga kaimili sulia God nia
ˈoso goˈo ˈana, sulia kami faˈarongo ˈania
neˈe God taˈea sa Jesus Christ faˈasia na
maeˈa. Bore ma diˈia God kasi taˈea na
ngwae neˈe kira mae ki, nia noaˈa kasi
taˈea logo sa Jesus Christ.
16 Sulia diˈia noaˈa nia kasi talang-
waraˈu fuana ngwae mae ki kira ka tataˈe
laˈu, tama sa Jesus Christ noaˈa kasi tataˈe
logo faˈasia na maeˈa naˈa.
17 Ma diˈia God kasi taˈea sa Jesus
Christ, tama faˈamamanaˈanga kaumulu
ru ˈoˈo, ma muke baˈa ngalia naˈa
kwaˈikwaˈinga sulia na abula taˈangaˈa
kamu ki.
18 Ma ka ˈunaˈeri logo, na ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus Christ ma
kira ka mae naˈa, kira kasi toˈo ana
mauriˈa firi.
19 Ma diˈia na ru leˈa ki ana sa Jesus
Christ tua akulu ana kaidaˈi kulu tua goˈo
saena magalia neˈe ma noaˈa laˈu ˈi langi,
kulu bolo fuana kuke kwaimanatai ka
tasa liufia ngwae ki taˈifau.
20 Bore ma kulu sai leˈa ana God taˈea
mamana naˈa sa Jesus Christ faˈasia na
maeˈa. Nia neˈe, kulu ka sai logo ana God
ke baˈa taˈe kia neˈe kuka faˈamamana
kaidaˈi kulu mae.
21 Na ngwae ki taˈifau kira mae, osiˈana
na taˈi ngwae sa Adam. Ma ka ˈunaˈeri
logo, God ke baˈa taˈe kulu osiˈana taˈi
ngwae sa Christ.
22 Na ngwae ki taˈifau kira mae, osiˈana
kulu ana kwalafa sa Adam neˈe na ngwae
etaeta. Ma ka ˈunaˈeri logo, God ke baˈa
taˈe kulu taˈifau ˈuana mauriˈa, osiˈana
kulu tua ratai ana sa Jesus Christ.
23 God taˈea sa Christ ˈi naˈo. Ma kuluˈa
na ngwae sa Christ ki, God ke baˈa taˈe
kulu ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke oli
maˈi.
24 Ma buri ˈana, faˈi asoa ˈisi ke dao
maˈi. Sa Jesus Christ ke baˈa malangisia
na malimae nia ki neˈe kira ˈinotoˈa, ma
kira ka toˈo ana ngasingasi ˈanga, ma
nia ke baˈa kwatea naˈa ˈInotoˈanga nia
fuana Maˈa nia God.
25 Sulia sa Jesus Christ ke ˈinotoˈa leleka
ka dao ana kaidaˈi God ke liufia na
malimae sa Jesus Christ ki taˈifau, ma ka
aluda fuana kika kwairoˈoi ana sa Jesus
Christ.
26 Ma na malimae ˈisi neˈe God ke
malangisia naˈa neˈe maeˈa.
27 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
“God ka alua naˈa ru ki taˈifau olofana
ngasingasiˈanga nia.” Bore ma kulu
saiana God kasi alu nia talana ˈi olofana
ngasingasiˈanga sa Jesus Christ, sulia God
alua naˈa ru ki taˈifau ˈi olofana ngasin-
gasiˈanga sa Jesus Christ.
28 Ma ˈi buri ˈana ru ki taˈifau tua
naˈa ˈi olofana ˈinotoˈanga sa Christ na
Ngela God, niaˈa talana logo ke baˈa alu
nia talana olofana God neˈe alua naˈa ru
ki taˈifau ˈi olofana sa Christ. Ma ana
kaidaˈi neˈeri, God ke baˈa ˈinotoˈa fafia
ru ki taˈifau.
29 Aia, ti ngwae kira siuabu fuana na
ngwae neˈe kira mae naˈa ki. Kira siuabu
ˈunaˈeri, sulia kira sai leˈa ana God ke
baˈa taˈea naˈa ngwae neˈe kira mae ki.
Diˈia God kasi totolia taˈelana na ngwae
neˈe kira mae ki, faˈuta neˈe kira ka
siuabu ˈunaˈeri?
30 Aia, ma kaimili lifurongo ki logo, sui
bore ˈana ru ˈoro ki ka sasi fuana saungi-
laimili, kami fatataloˈania sa Christ. Diˈia
noaˈa kami kasi saiana God ke baˈa taˈe
kia, ˈafitaˈi kami ka maˈudi fuana sasi-
lana na raoˈa neˈeri.
31 Ngwaefuta nau kina ˈae, nia mamana
liu, ana faˈi asoa ki taˈifau goˈo, ru ki sasi
fuana saungilaku. Nia mamana liu logo,
nau ku saeleˈa sulia na faˈamamanaˈanga
kamu ki ana sa Jesus Christ na Aofia kia.
32 Nau ku dao toˈona ˈafitaˈiˈanga doe
liu ˈi neˈe ˈi Efesus, sulia na malimae
nau ki kira diˈia kui kwasi ki, ma kira
ka oga saungilaku. Diˈia nau kusi fitoˈo
ana God neˈe taˈea ngwae ki faˈasia na

maeˈa, noaˈa nau kusi maˈudi goˈo fuana daoˈa toˈona ˈafitaˈiˈanga ˈunaˈeri. Ma diˈia God kasi taˈea ngwae ki faˈasia na maeˈa, leˈa fuakulu kuke roˈo sulia na alaˈanga ba ˈuri,

"Kuke fanga doe, ma kuke kwau doe naˈa ˈakulu, sulia noaˈa kasi tau kuke baˈa mae."

33 Aia, noaˈa kamu kasi faˈamamana ana ru ˈosoˈoso ki. Diˈia kamu leka fiku faˈinia na ngwae taˈa ki, kamu ke diˈida logo.
34 Muke manata saga, ma muke abula faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki. Sulia nau ku saiana ti ai amuˈa noaˈa kira kasi sai ˈua ana God, muke ˈeke osiˈana ru neˈeri.

Na nonika ke baˈa faolu ana kaidaˈi God ke taˈe kulu

35 Aia, sali ta ngwae saefiloa ka ˈuri, "ˈUri ma God ka taˈe faˈuta ana ngwae mae? Ma na noni ru faˈuta neˈe kike baˈa toˈo ana?"
36 Aia, na olisiˈanga nau ˈuri: Na saefiloˈa neˈe boleboleˈa liu. Manata sulia na maga ru neˈe ˈoko fasia. ˈOko ˈili fafia, ma buri ˈana na maga ru ka masubu maˈi. Ma na kwaiatolana noniˈi ru neˈe ˈunaˈeri logo.
37 Ma na ru neˈe ˈoko fasia neˈe nia na maga ru nama ˈana. Sali magana ta koli nama ta ru lala ˈana, bore ma kulu sai leˈa ana neˈe nia ˈiri alua ˈua ta noniˈi ˈai mamana.
38 Bore ma kaidaˈi nia bulao, God ka fiˈi kwatea maga ru neˈeri ka toˈo ana noniˈi ru nia oga. Ma God ka oga fuana ˈai toˈotoˈo ki ka saka maˈi faˈasi maga ru toˈotoˈo ki.
39 Ma ka ˈunaˈeri logo ana noni ki neˈe God saungaˈinida, sulia kira noaˈa kasi bolo taˈifau. Na ngwae ki, ma na gwata ki, ma na noˈo ki, ma na iˈa ki, nonida matamata kwailiu taˈifau goˈo.
40 Ma God ka saungaˈinia na ru ˈoro ki saena magalia neˈe ma na mamanga logo. Ma na ru neˈeri ki, nia saungaˈinida kika lia leˈa taˈifau goˈo. Ma ru nia saungaˈinida ana mamanga, kira toˈo ana kwangaˈa matamata faˈasia na ru ki saena magalia neˈe.
41 Sulia na sina toˈo logo ana kwangaˈa nia talana, ma na madamo ka toˈo logo ana ta kwangaˈa. Ma na bulubulu ki ka toˈo ana kwangaˈa kira ka matamata logo ˈana.
42 Ma ka ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi God ke baˈa taˈea na ngwae neˈe kira mae ki. Ana kaidaˈi ta ngwae ka mae, kira kwaiatoa naˈa nonina, ma nia ke baˈa fura. Ma ana kaidaˈi God ke baˈa taˈea, na noni faolu nia ke tua tua firi.
43 Ma ana kaidaˈi kira kwaiatoa ta noni saena ano, nia noaˈa kasi lia leˈa ma kasi ngasingasiˈa. Bore ma ana kaidaˈi God ke baˈa taˈea, nia ke rokisi fasi ˈiri na noni neˈe ke lia leˈa ma ke ngasingasiˈa.
44 Ma na nonika neˈe kira alua saena ano, nia naˈa neˈe noni ana magalia neˈe. Ma kaidaˈi God ke baˈa taˈe kulu, kuke baˈa toˈo ana noni faolu ki neˈe totolia fuana tuaˈa ˈi langi. Sulia diˈia kulu ka toˈo ana nonika neˈe totolia fuana tuaˈa saena magalia, kuke baˈa toˈo logo ana nonika neˈe totolia fuana tuaˈa ˈi langi.
45 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, "God eta saungaˈinia na ngwae mauri neˈe satana sa Adam." Aia, ma sa Christ neˈe kulu saea ˈani "Adam ˈisi," nia naˈa neˈe Anoˈi ru neˈe kwatea na mauriˈa faolu.
46 Na noni faolu noaˈa kasi eta leka maˈi, sulia kulu mauri ˈua saena magalia sui mala kulu ka fiˈi mauri ˈi langi.
47 ˈUnaˈeri, na etana Adam, God saungaˈinia ˈani na ano saena magalia. Ma na ruana Adam, ka leka maˈi faˈasia ˈi langi.
48 Ma na ngwae neˈe kira tua saena magalia ki, kira toˈo ana noni neˈe diˈia sa Adam ba God saungaˈinia ˈani ano saena magalia. Ma na ngwae neˈe kira tua ˈi langi ki, kira toˈo ana noni neˈe diˈia sa Christ neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi langi.
49 Ana kaidaˈi neˈe, na nonika diˈia na nonina sa Adam ba God saungaˈinia ˈani ano. Bore ma, na noni faolu kia ki ke baˈa diˈia na nonina sa Christ neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi langi.

50 Aia, ngwaefuta nau kina ˈae, nonika neˈe toˈo ana fasi faˈinia ˈabu saena magalia neˈe, ma nia noaˈa kasi totolia fuana ruˈungaˈa saena ˈInotoˈanga God.

Ma na nonika neˈe saiana maeˈa, nia
ˈafitaˈi ka toˈo ana mauriˈa firi.
51 Aia, muke fafarongo basi fuana na
alaˈanga nau, sulia nau ku faˈarongo ˈani
ru ago. Ti ngwae neˈe kira faˈamamana,
noaˈa kira kasi baˈa mae. Bore ma God
ke baˈa rokisi kulu taˈifau.
52 Ma ru neˈe ke baˈa fuli ˈaliˈali goˈo,
diˈia na maˈafu kila kwangaˈanga ana
maana ngwae. Ana kaidaˈi God ke ufia
na bungu ka angi ana faˈi asoa ˈisi fuana
magalia neˈe, sui nia fiˈi taˈea na ngwae
faˈamamana neˈe kira mae taˈifau naˈa,
ma noaˈa kira kasi mae laˈu. Ma ti ngwae
akulu neˈe noaˈa kasi mae ˈua, God ke
baˈa rokisi kulu fasi ˈiri kuke toˈo ana
noniˈi ru faolu ki.
53 Ma na nonika neˈe saiana maeˈa, God
ke baˈa rokisia fasi ˈiri ke maumauri firi.
54 Ana kaidaˈi God rokisia na nonika
ˈunaˈeri ma noaˈa kulu kasi mae laˈu. Ma
nia ka faˈamamana na Kerekereˈa Abu ba
saea,
"God liufia naˈa maeˈa, ma na maeˈa ka
funu naˈa!✡
55 Na maeˈa noaˈa kasi liufia naˈa.
Ma ka ˈafitaˈi naˈa fuana maeˈa ka kwa-
tea na nonifiiˈa."✡

56 Fulingana tae neˈe ngwae ki kira ka
mae osiˈana kira fulia na taˈangaˈa ki.
Ma kika toˈo ana taˈangaˈa sulia kira
aburongo ana taki God ki.
57 Aia, kulu baˈatafea God, sulia na
Aofia kia sa Jesus Christ neˈe faˈamauri
kia faˈasia maeˈa.
58 Nia neˈe, ngwaefuta leˈa nau kina
ˈae, muke faˈangasia na faˈamamanaˈanga
kamu ki ana sa Christ. Ma muke uu
ngasi ana na raoˈa kamu ki fuana na
Aofia, sulia kaumulu saiana raoˈa kamu
ki fuana na Aofia noaˈa kasi ˈoˈo.

16

Na mani fuana kwaiˈafiˈanga ana ng-wae ˈi Judea

1 Aia, nau ku olisia naˈa kerekereˈa
kamu ki sulia na mani ba kamu
ukua fuana kwaiˈafilana na ngwae
faˈamamana ki ba kira tua ˈi Judea. Nau
ku oga muke sasia na tae neˈe nau ku saea
logo fuana ngwae faˈamamana ki saena
abaˈi kula ˈi Galesia.
2 Ana Sande ki taˈifau, nia leˈa fuana
taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa ka sasi akaˈu
ana tae neˈe nia ke baˈa kwatea, ka bolo
faˈinia tae neˈe nia saiana ka ngalia ana
raoˈa nia, ma nia ka gonia leleka nau ku
dao. Diˈia kaumulu sasi ˈunaˈeri, ana
kaidaˈi nau ku dao maˈi siaumulu, noaˈa
kamu kasi ukua laˈu ti mani, sulia kamu
sasi akaˈu taˈifau naˈa.
3 Sui, ana kaidaˈi nau ku dao kwau,
kamu ke filia ti ngwae ka ngali kwateˈa
kamu ˈuana ˈi Jerusalem. Ma nai baˈa
kerekere fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo
ki ana fikutaˈi ngwae faˈamamana ki
ˈi Jerusalem sulia na ngwae ba kamu
filida ki kika ngalia na kwateˈa kamu ki.
Sui, kira ke ngali kerekereˈa nau faˈinia
kwateˈa kamu ma ka leka.
4 Ma diˈia kaumulu oga nai leka logo
faˈinida ˈuana ˈi Jerusalem, tama kulu ke
fiku lekaˈa ˈakulu.

Lekaˈa sa Paul

5 Nai baˈa leka siaumulu ˈi Korint ana
kaidaˈi nau ku liu ana abaˈi kula ˈi
Masedonia, osiˈana nau ku manata sulia
nai baˈa leka basi ˈuana ˈi Masedonia.
6 Ma ana kaidaˈi nau ku tua naˈa neˈeri
faˈi kamu, nai baˈa tua faˈi kamu sulia
ti madamo, ma nau ku tua faˈi kamu
taka leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe unuˈi
gwariˈa ka sui. Ma ana kaidaˈi nau ku
liu daofaˈi liu, nia leˈa liu fuana muke
kwaiˈafi aku ana lekaˈa nau ˈuana ˈi faˈi
neˈe nai baˈa leka ˈuana.
7 Noaˈa nau kusi oga goˈo ˈaku daoˈa
toˈomuˈa sulia kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo. Ma
nau ku oga nau ku tua ka taˈi tau mala
faˈi kamu, diˈia na Aofia alaˈania.
8 Nau ku manata nai baˈa tua ˈi neˈe
ˈi Efesus leleka ka dao ana faˈi asoa kira
saea ˈani Pentekos, sui mala nau ku fiˈi
leka.
9 Sui bore ˈana na ngwae ˈoro neˈe
malimaeˈa ana Faˈarongoˈa Leˈa, kira tua
logo ˈi neˈe, nai baˈa tua ˈi neˈe, osiˈana
nia talangwaraˈu fuana nau ku sasia na
raoˈa doe fuana na Aofia niniˈari.
10 Kaidaˈi sa Timoti dao kwau siaumulu,
muke sasi leˈa fuana, sulia nia neˈe ng-
wae rao na Aofia diˈia logo nauˈa.

✡ **15:54** Aesea 25:8 ✡ **15:55** Hosea 13:14

11 Noaˈa kamu kasi manata tiˈitiˈi ˈana
sa Timoti. Ma ana kaidaˈi nia ka daofaˈi
liu ana lekaˈa nia, muke ˈafia, ma muke
faˈataˈinia na alafeˈanga kamu fuana, fasi
ˈiri nia ka bolo fuana oliˈa maˈi ˈi neˈe
siaku. Sulia nau ku kwaikwaimasi ana
sa Timoti faˈinia ti ngwae logo neˈe kira
faˈamamana.
12 Aia, sa Apolos na ngwae asina kia,
nau ku amasi nia ka dao toˈomuˈa faˈinia
ti ngwae asina akulu neˈe kira dao kwau
siaumulu. Bore ma nia manata fasi nia
kasi leˈa fuana lekaˈa kwau siaumulu ana
kaidaˈi neˈe. Ana ta kaidaˈi laˈu, diˈia nia
talangwaraˈu fuana, nia ka fiˈi leka kwau
siaumulu.

Na alaˈanga ˈisi ki

13 Aia, muke lialia, ma muke uu ngasi
ana faˈamamanaˈanga kamu ki. Ma
muke falataliˈa, ma muke uu ngasi.
14 Ma ana ru ki taˈifau neˈe kamu sasiˈi,
muke faˈataˈinia na alafeˈanga kamu ki.
15 Aia, kaumulu saiana na ngwae
etaeta neˈe faˈamamana ˈi safitamulu ˈi
Gris, nia neˈe sa Stafanas faˈinia tuaˈa
nia. Kira rao ngasingasiˈa taˈifau fuana
kwaiˈafilana ngwae God ki. Ngwae asina
nau ki, nau ku amasi kamu,
16 fasi ˈiri muke roˈosulia fatalana
ngwae diˈia sa Stafanas, ma na tuaˈa
nia faˈinia ti ngwae laˈu neˈe kira rao
faˈinida.
17 Nau ku saeleˈa liu sulia na daolana sa
Stafanas, ma sa Fotunatus, ma sa Akaikus,
sulia kira tua faˈi nau taˈifau, sui bore
ˈana kamu kasi totolia tuaˈa faˈi nau.
18 Kira faˈasaeleˈa nau diˈia logo kira
faˈasaeleˈa kamu. Muke faˈataˈinia na
fuˈusi doeˈanga kamu ki fuana ngwae
ˈunaˈeri ki.
19 Aia, na ngwae faˈamamana ki saena
abaˈi kula ˈi Asia, kira kwatea kwau
na fata leˈaleˈa ˈanga kira ki fuamuˈa.
Ma sa Akuila ma ˈi Prisila faˈinia sa tai
faˈida neˈe kira fiku saena luma kira
fuana foˈongaˈa, kira taˈifau goˈo neˈe
kira kwatea logo kwau fata leˈaleˈa ˈanga
kira ki fuamuˈa.
20 Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana
ki taˈifau neˈe kira tua ˈi neˈe, kira logo
neˈe kira kwatea alaˈanga leˈa leˈa kira ki
fuamuˈa.

Aia, ma kamuˈa taˈifau goˈo muke
faˈataˈinia alafeˈanga kamu ki fuamuˈa
kwailiu, ana kaidaˈi muke lisi kamu ki.
21 Aia, alaˈanga leˈaleˈa nau fuamuˈa
niniˈa, nauˈa sa Paul talaku, nau ku
keresia kwau naˈa ˈani limaku.
22 Ma diˈia ta ngwae noaˈa kasi alafe
fuana na Aofia, nau ku oga God ka kwatea
kwaˈikwaˈinga fuana.
Ma nau ku oga liu fasi na Aofia sa Jesus
ke oli naˈa maˈi.
23 Nau ku oga na Aofia kia sa Jesus ka
kwaiˈofe amuˈa.
24 Ma nauˈa logo, nau ku alafe fuamuˈa
osiˈana sa Jesus Christ.

Na Ruana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Korint

Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira saea fasi sa Paul sokea ngwae ˈi Korint ki, duˈungana sa Paul saesaea nia ke leka siada, bore ma nia noaˈa kasi dao. Nia ka kerekere naˈa fuada, ma noaˈa nia kasi leka naˈa. Ma faˈamanata ˈosoˈoso kira saea fasi sa Paul noaˈa kasi mamana goˈo. Ma kira ka saea neˈe nia noaˈa laˈu lifurongo mamana sa Jesus Christ. Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri ˈi Korint, kira noaˈa laˈu na ngwae eta faˈamamana ˈi Korint. Sa Paul saeda ˈani, "Ngwae maˈi ili ki." Ma faˈasia 11:22, kulu saiana neˈe kira ngwae ˈi Jiu ki. Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri, kira liu musi kula fuana faˈamanataˈanga. Ma ngwae ki folida fuana faˈamanataˈanga kira.

Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri, kira sasi ru ki taˈifau fuana faˈalilana mamanaˈanga sa Paul ˈi Korint, fasi ˈiri kiraˈa talada ngwae ki kike alafafida neˈe kira faˈinaˈonaˈo fuana ngwae ˈi Korint, ma kika ngali mani ˈoro ˈuana faˈamanataˈanga kira.

Saena kerekereˈa neˈe, sa Paul ka olisia sokeˈa ˈoro neˈeri ki. Ma na kerekereˈa neˈe nia alaˈa liu mala sulia sa Paul talana, ma sulia na nonifiiˈanga nia ana nonina, ma manata ˈaberaˈanga nia fuana ngwae God ki. Nia faˈataˈinia neˈe nia rao maˈudi fuana God ˈani maurilana taˈifau.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Raoˈa sa Paul fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint & 1:1—7:16

Kwate fikuˈa fuana ˈafilana ngwae ki ˈi Jerusalem & 8:1—9:15

Sa Paul na ngwae ni lifurongo mamana & 10:1—13:13

1 Nauˈa sa Paul, ta ngwae lifurongo ana sa Jesus Christ sulia na kwaiogaiˈanga God. Nauˈa faˈinia sa Timoti na ngwae asina kia, keroˈo kerekere kwau fuamuˈa na ngwae God ki neˈe kamu tua saena maˈe fanoa doe ˈi Korint, ma fuana ngwae God ki taˈifau logo neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi Gris.

2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ka kwaiˈofe amuˈa ma ka kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Sa Paul baˈatafea God

3 Kulu baˈatafea God na Maˈa sa Jesus Christ na Aofia kia. God neˈe na Maˈa ana kwaimanataiˈanga fuaka, ma nia naˈa neˈe gwalona na kwaigwaleˈanga ki taˈifau.

4 God kwaiˈafi aka, kaidaˈi kulu toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki, fasi ˈiri kuke ˈafia logo ti ngwae neˈe kira dao toˈona na kwalukaela ˈafitaˈiˈanga ki. Kulu bolo fuana ˈafilana ngwae ki, sulia na kwaiˈafiˈanga neˈe God kwatea fuaka.

5 Kulu dao toˈona nonifiiˈanga ˈoro ki, ka diˈia ba sa Jesus Christ nonifii. Bore ma God kwaiˈafi akulu ka doe logo, ka diˈia ba nia kwaiˈafi ana sa Jesus Christ.

6 Kaimili nonifii fasi ˈiri ka ˈafi kamu ma ka faˈamauri kamu. Ana kaidaˈi kaimili nonifii, God ˈafi kaimili, ma kaimili ka ˈafi kamu logo, ma mika faˈangasingasi kamu. ˈUnaˈeri muke bolo fuana mabetauˈa ana kaidaˈi kamu liu ana nonifii ˈanga diˈia logo neˈe kami liu ana.

7 Ma kaimili saiana ru neˈe: Ana kaidaˈi kamu liu ana nonifii ˈanga diˈia logo neˈe kami liu ana, God ke baˈa ˈafi kamu, diˈia logo nia ˈafi kaimili.

Sa Paul dao toˈona ˈafitaˈiˈanga doe saena abaˈi kula ˈi Asia
(Acts 19:23-41)

8 Ngwaefuta kina, kaimili oga muke saiana neˈe ˈafitaˈiˈanga doe neˈe kami dao toˈona kaidaˈi kami tua saena abaˈi kula ˈi Asia. Ana kaidaˈi neˈeri, kaimili fia fasi kami ke mae, sulia na ˈafitaˈiˈanga neˈeri doe ka tasa.

9 Kami fia fasi neˈe maurilamiˈa saena magalia karangi ka sui naˈa. Ma kaimili saiana na ru neˈeri ki fuli fuaimili, ˈiri noaˈa kami kasi fitoˈo ana kaimili talamiˈa, bore ma kami ka fitoˈo ana God lala neˈe saiana taˈelana na ngwae neˈe mae ki.

10 God ka ˈafi kaimili fasi ˈiri kami kasi mae ana ˈafitaˈiˈanga neˈeri ki. Ma nia ke baˈa kwaiˈafi aimili logo fasi ˈiri na

malimae kaimili ki noaˈa kasi bolo fuana
saungilaimili. Kaimili ka fitoˈo ana nia ke
baˈa kwaiˈafi aimili ˈunaˈeri,
11 ana kaidaˈi kamu ˈafi kaimili ˈani na
foˈongaˈa kamu ki. Nia neˈe, God ke baˈa
kwaiˈafi aimili sulia neˈe ngwae ki kira
foˈo ˈunaˈeri fuaimili ana kaidaˈi ˈoro
ki. Nia neˈe, na ngwae ˈoro ki kira ka
baˈatafea God sulia na kwaiˈafiˈanga nia
fuaimili.

*Sa Paul noaˈa liu ka talaˈi rora ana ngwae ˈi Korint ki**

12 Ngwaefuta kina, kami manata
baˈalafe osiˈana kami sai leˈa ana
abulaˈanga kami fuana na ngwae ki
taˈifau leˈa ma ka mamana, ma ka tasa
fuamuˈa. Na abulaˈanga kami ka ˈunaˈeri
noaˈa laˈu sulia na liatoˈo ana ngwae
ki, bore ma sulia na kwaiˈafiˈanga God
fuaimili.
13-14 Na kerekereˈa nau ki fuamuˈa, kira
talangwaraˈu fuana malingaˈilani. Bore
ma noaˈa kamu kasi sai leˈa amiˈa ana
kaidaˈi neˈe. Ma nau ku oga kamu ke baˈa
sai leˈa aimili, ˈiri ana faˈi asoa na Aofia
sa Jesus ka oli maˈi, muke baˈa saeleˈa faˈi
kami, diˈia logo neˈe kaimili saeleˈa faˈi
kamu.
15 Ma sulia nau ku sai leˈa ana neˈe
kuke baˈa saesaeleˈa fuana lisilakulu
kwai liu, nau ku naia ˈuana daoˈa
toˈomuˈa ana ruana kaidaˈi, ˈiri nau ku
kwaiˈafi amuˈa.
16 ˈI naˈo nau ku fia fasi ana kaidaˈi
nai leka ˈuana ˈi Masedonia, nai baˈa
liu kwau siaumulu. Ma ana kaidaˈi nau
ku oli maˈi nai baˈa liu logo siaumulu,
fasi ˈiri muke kwaiˈafi aku ana lekalaku
ˈuana abaˈi kula ˈi Judea.
17 Sui bore ˈana nau ku naia daoˈa
ro ru fuamuˈa ˈunaˈeri, nau noaˈa kusi
dao naˈa toˈomuˈa. Kamu kasi fia fasi
neˈe manataku rokisi kwai liu ana kaidaˈi
ˈoro ki duˈungana nau noaˈa kusi dao
siaumulu. Nau noaˈa kusi diˈia ngwae
ana magalia neˈe kira fata ˈuri, “ˈIu, nai
baˈa sasi ˈuira,” ma buri ˈana kira ka fata
lala ˈuri, “Nau noaˈa naisi sasi goˈo ˈuira.”
18 Na fatalaku mamana diˈia logo na
fatalana God neˈe mamana
19 sulia manataku diˈia logo manatana
sa Jesus Christ na Ngela God neˈe kaimili
sa Silas faˈinia sa Timoti kami fatat-
aloˈania fuamuˈa. Ma manatana sa Jesus
noaˈa kasi rokisi kwai liu ana kaidaˈi ˈoro
ki. Bore ma nia naˈa neˈe ngwae neˈe
saea, “ˈIu, nai baˈa sasi ˈuira,” ma nia ka
sasi ˈunaˈeri.
20 God faˈa aliˈafua na fata alangaˈinga
nia ki taˈifau ˈani sa Jesus Christ. Ma kulu
alafafia neˈe sa Christ faˈa aliˈafua na fata
alangaˈinga God. ˈUnaˈeri kuka baˈatafea
God.
21 Ma God kwatea ma kaimili faˈi
kamuˈa logo, kulu ka tua ratai faˈinia sa
Jesus Christ. Ma God logo neˈe fili kia,
22 ma ka alua na toto akulu fuana
ngwae nia ki ˈani Anoˈi ru Abu. Nia
kwatea na Anoˈi ru Abu fuaka ˈuana
tuaˈa saena mangoka, fasi ˈiri kuka sai
logo ana God ke baˈa kwatea na ru leˈa
ˈoro ki fuaka.
23 Aia, God saiana na alaˈanga nau ki
mamana liu. Noaˈa naisi leka kwau ˈi
naˈo siamuˈa ˈi Korint duˈungana noaˈa
naisi oga balufilamuˈa fuana na ru ba
kamu sasiˈi ki.
24 Noaˈa kami kasi oga neˈe
mike gwaungaˈi fafi kamu ˈani
suˈumaˈilamuˈa ana tae ki neˈe kamu
faˈamamana ani. Sulia kami saiana na
faˈamamanaˈanga kamu ana sa Jesus niˈi
ngasingasiˈa naˈa. Bore ma kami oga
mike kwaiˈafi amuˈa, ˈiri muke saeleˈa.

2

1 Kaidaˈi ba sui nau ku dao siamuˈa,
nau ku balufi kamu, ma nau ku faˈaliadila
kamu. Duˈungana tae ba noaˈa naisi leka
goˈo kwau siaumulu laˈu, osiˈana noaˈa
naisi oga faˈaliadilalamuˈa laˈu.
2 Fuila kamu ke faˈasaeleˈa nau. Ma
diˈia nau ku faˈaliadila kamu, tama sa tai
mo neˈe ka faˈasaeleˈa nau? Noaˈa goˈo
ta ngwae, sulia nau ku kwate kamu ka
kwaimanatai.
3 Duˈungana ru neˈe, noaˈa naisi
leka kwau siaumulu, bore ma nau

* **1:11** Ti malimae ana sa Paul, kira saea fasi sa Paul sokea ngwae ˈi Korint ki duˈungana sa Paul saesaea nia ke leka siada ma nia noaˈa kasi dao. Nia ka kerekere naˈa fuada ru fuila nia ke leka nama. Ma kira ka ˈuri, “Ngwae neˈe sa Paul fatalana kasi mamana goˈo.” Ma kira ka saea neˈe nia noaˈa laˈu lifurongo mamana sa Jesus Christ.

ku kerekere* kwau fuaumulu fuana
faˈasagalana ti ai amuˈa. Ma kaidaˈi
nai baˈa dao kwau siamuˈa, kamu kasi
faˈaliadila nau ˈani ru baera. Kamu na
ngwae neˈe nau ku oga muke faˈasaeleˈa
nau. Sulia nau ku saiana diˈia nau ku
saeleˈa, tama kamu taˈifau muke saeleˈa
logo.
4 Kaidaˈi ba nau ku kerekere kwau
fuamuˈa, nau ku kwaimanatai liu, ma
na kafo ˈi maaku ki ka afe sulia nau
ku angi. Noaˈa nau kusi kerekere kwau
fuamuˈa fasi ˈiri muke liadila, bore ma
nau ku kerekere kwau ˈiri muke saiana
na alafeˈanga doe nau fuamuˈa taˈifau.

Na rufuanatalana na ngwae abula taˈa

5 Aia, ma fuana na ngwae neˈe ab-
ula taˈa ma ka etangia liadilaˈanga neˈe
safitakulu. Nia faˈaliadila nau, bore ma
nia ka faˈaliadila kamu ka tasa. Na
liadilaˈanga baera nia sui naˈa, osiˈana
6 ˈorolamuˈa kamu kwatea kwaˈikwaˈinga
fuana ngwae baera, ma ka bolo naˈa.
7 Ma ana kaidaˈi neˈe, leˈa fuana
muke rufuanata naˈa ana, ma muke
fata kwairaduˈa fuana, ˈasu nia kata
kwaimanatai liu, ma ka oli faˈi buri.
8 Nia neˈe, nau ku gani kamu fasi ˈiri
muke faˈataˈinia fuana neˈe kamu alafe
mamana fuana.
9 Duˈungana tae ba nau ku kerekere
kwau ˈi naˈo sulia nau ku oga nai ili
kamu, ˈiri nau ku dao toˈona diˈia muke
roˈosulia na alaˈanga totongaˈi nau ki
taˈifau.
10 Ma kaidaˈi kamu rufuanata ana ng-
wae baera, nauˈa bore nau ku rufuanata
logo ana. Ma nau ku rufuanata ana ka
sui naˈa ngwae ba fulia ru taˈa fuaku. Sa
Christ saiana neˈe nau ku rufuanata ana,
ˈiri nau ku ˈafi kamu ˈani tua fikua leˈa.
11 Ma nau ku oga nai rufuanata ana,
ˈasu sa Saetan kata liufi kulu. Sulia kulu
saiana nia oga ka sasia ˈafitaˈiˈanga ki
akulu.

Kaidaˈi sa Paul tua ˈi Troas nia manata ˈabera sulia ngwae ˈi Korint ki

12 Aia, ana kaidaˈi nau ku dao ˈi Troas✡
ˈuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa
sulia sa Jesus Christ, nau ku dao toˈona na
Aofia nia kwate ka talangwaraˈu fuaimili
ˈiri kami ka rao ˈi neˈeri.
13 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nau ku
manata ˈabera doe liu ˈuamuˈa, sulia
noaˈa naisi dao toˈona ngwaefuta kia sa
Titus, ngwae ba ngali alaˈanga suli kamu.
Nia neˈe kwate ma nau ku fata ni oli oliˈa
fuana ngwae ki ˈi Troas, ma nau ku leka
naˈa ˈaku ˈuana ˈi Masedonia fuana daoˈa
toˈona sa Titus.

Na raoˈa sa Paul

14 Aia, nau ku baˈatafea God sulia nia
kwatea kulu ka tua ratai faˈinia sa Christ.
Ana kaidaˈi ki taˈifau, sa Christ talaˈi kia
saena kwaikwailiufiˈanga nia ˈi naˈona
ngwae ki taˈifau. Ma God ka kwate kulu
ka fata taloˈania na faˈarongoˈa sulia sa
Jesus Christ ana fanoa ki taˈifau. Ma na
faˈarongoˈa neˈeri, nia diˈia ta ru moko
leˈa neˈe leka ˈuana kula ki taˈifau.
15-16 Kaidaˈi kulu faˈarongo ˈunaˈeri su-
lia sa Jesus Christ, kulu kwate ma God ka
saeleˈa. Ma kulu kwatea na ˈai moko leˈa
ana na Faˈarongoˈa Leˈa ka liufia saena
fanoa ki taˈifau. Ma na ngwae neˈe kira
ka toˈo ana mauriˈa firi, na Faˈarongoˈa
Leˈa diˈia na ru moko leˈa neˈe ngalia
maˈi na mauriˈa firi fuada. Ma na ngwae
neˈe kira ngalia kwaˈikwaˈinga faˈasia
God, na Faˈarongoˈa Leˈa diˈia na ru
moko taˈa neˈe saungida kika mae.

Aia, nia lia diˈia noaˈa ta ngwae kasi
bolo fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa
neˈe.
17 Ma noaˈa kaimili kasi diˈia na ngwae
ˈoro neˈe kira faˈarongo ˈani na fatalana
God fasi ˈiri kira ke toda ˈani mani. Bore
ma kaimili faˈatalo ˈania na Faˈarongoˈa
Leˈa, sulia God nia arabaˈe kaimili. Kami

* **2:3** Tae neˈe sa Paul ka saea ˈi neˈe ma ana 7:5-16 kwate ma kulu saiana ti ngwae faˈamamana kira fulia ru taˈa liu ki. Sali sa Paul alaˈa sulia ta ngwae faˈamamana nia fata faˈalia sa Paul maana fikutaˈi ngwae taˈifau. Nia fata ˈuri, “Sa Paul nia noaˈa laˈu lifurongo mamana sulia alaˈa lana noaˈa kasi mamana.” ˈUnaˈeri ba lekaˈa baera (2:1) ka faˈanonifiiˈa liu naˈa. Ma kulu ka lisia ana 2:5-10 na ngwae neˈeri fata faˈali liua naˈa sa Paul talana. Sa Paul nia ka kwatea sa Titus faˈinia ta kerekereˈa, ma ka saea ngwae faˈamamana ki kike balufia na ngwae neˈeri. Ana 2:5-11 kulu lisia neˈe kira balufia ngwae neˈeri. ✡ **2:12** Acts 20:1

ka saea na ru mamana ki ˈani ngasingasiˈa sa Jesus Christ. God saiana na ru ki taˈifau neˈe kami sasiˈi.

3

Na fau alangaˈinga faolu ana Anoˈi ru Abu

1 Kaidaˈi kami ka alaˈa sulia na raoˈa kami ˈunaˈeri, noaˈa kamu kasi fia fasi kami ka lafe. Kaimili noaˈa ˈiri boˈoboˈo ˈuana ti ngwae matamata neˈe kike kerekere suli kaimili fasi ˈiri kamuˈa ka sai amiˈa neˈe ngwae rao God ki. Ma kaimili noaˈa ˈiri boˈoboˈo ˈuamulu fuana kerekereˈa suli kami fuana ti ngwae matamata, fasi ˈiri kike sai aimili neˈe kami ngwae rao God ki. Ti ngwae matamata kira sasi ˈunaˈeri, bore ma kaimili noaˈa.

2 Kamuˈa naˈa neˈe diˈia na kerekereˈa ˈunaˈeri, osiˈana na faˈamamanaˈanga kamu faˈataˈinia neˈe kaimili lifurongo mamana ki. Kaimili faˈinia na ngwae ki taˈifau kaimili saiana ru neˈeri.

3 Ma na faˈamamanaˈanga kamu neˈe diˈia na kerekereˈa neˈe faˈataˈinia kaimili na lifurongo ki, ma sa Jesus Christ neˈe keresia ru neˈeri, ma ka kwatea fuaimili. Ma nia noaˈa kasi keresia ˈani kafo goa fuana kerekereˈa, bore ma nia keresia lala ˈani Anoˈi ru mauri God. Ma nia kasi kerekere ˈi fafona ta fau diˈia na taki ki neˈe God kwatea fuana sa Moses, bore ma nia kerekere saena maurilakulu.

4 Kaimili faˈamamana daofaˈi liu na ru neˈeri ki nia mamana, duˈungana kaimili fitoˈo ana God neˈe ˈafilamiˈa osiˈana sa Christ.

5 Noaˈa kaimili kasi saea neˈe kaimili bolo fuana raoˈa neˈeri osiˈana na sai ˈi ruˈanga kaimili ki. Bore ma God neˈe kwatea na ngwaludaˈanga fuaimili ˈuana raoˈa fuana.

6 God naˈa neˈe kwaiˈafi aimili, fasi ˈiri mika bolo ˈuana faˈamanataˈanga sulia na fau alangaˈinga faolu nia. Ma na fau alangaˈinga faolu neˈeri, noaˈa laˈu na ru ana taki sa Moses keresiˈi ki, bore ma nia na ru ana Anoˈi ru Abu. Sulia na taki ki kwatea maeˈa, bore ma na Anoˈi ru Abu kwatea mauriˈa firi.

7 Ma ˈi naˈo maˈi, ana kaidaˈi God keresia na taki ki fafona na reba fau ki, na madakolana God nia ngwasinasina kalikalia sa Moses. Ma na maana sa Moses ka ngwasinasina sulia na madakolana God, ma ka rara ˈafia maana ngwae Jiu ki, ma nia ˈafitaˈi kira ka lia ˈuana na maana sa Moses, sui bore ˈana na ngwasinasinalana maana sa Moses ka koso naˈa faˈasi ngwasinasinaˈanga. Aia diˈia na taki neˈe kwatea maeˈa ka dao ˈani ˈinotoˈanga ˈunaˈeri,

8 tama na ˈinotoˈanga ana raolana Anoˈi ru Abu nia doe ka tasa.

9 Ma diˈia na fau alangaˈinga ana taki ki neˈe kwatea kwai matalangaˈinga nia ˈinotoˈa, tama na fau alangaˈinga faolu neˈe kwatea kulu ka saga ˈi maana God, nia ˈinotoˈa ka tasa.

10 Ma ana kaidaˈi neˈe, na ˈinotoˈanga ana fau alangaˈinga ana taki ki nia diˈia ta ru ˈoˈo goˈo, sulia na fau alangaˈinga faolu neˈe ˈinotoˈa ka tasa.

11 Na ˈinotoˈanga na fau alangaˈinga ana taki ki, nia koso naˈa. Bore ma ˈinotoˈanga na fau alangaˈinga faolu neˈe tua tua firi.

12 Ma sulia kulu sai leˈa ana na fau alangaˈinga faolu, nia neˈe kwate ma noaˈa kami kasi maˈu ˈuana faˈataloˈa fuamuˈa.

13 Noaˈa kami kasi diˈia sa Moses ba alua ˈaba lauˈua fafia na maana, ˈiri na ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi lisia na ngwasinasinaˈanga ba ˈi maana nia koso naˈa faˈasia ngwasinasinaˈanga.

14 Ma ˈi naˈo maˈi, na manatada ngwae Jiu ki kira ngasi. Ma ana kaidaˈi neˈe logo, kaidaˈi kira toˈomani na Kerekereˈa Abu, na manatada na ngwae Jiu ki diˈia kira suu fafia ˈani ˈaba lauˈua ba sa Moses alua fafia maana, sulia ˈafitaˈi kira ka saiana na ru mamana. Sa tai adulu neˈe faˈamamana ana sa Jesus Christ, God ka lafua na ru neˈe suu fafia na manatalana, fasi ˈiri nia ka saiana ru mamana.

15 Ma ˈi taˈena bore, kaidaˈi kira toˈomani na taki sa Moses ki, noaˈa kira kasi sai goˈo ana.

16 Bore ma sa tai neˈe abula siana na Aofia, na Aofia ka lafua na ru neˈe suu fafia na manatalana.

17 Ma na Aofia neˈeri nia na Anoˈi ru Abu. Ma diˈia ta ngwae ka toˈo naˈa ana na Anoˈi ru Abu ˈi saena maurilana, nia tua sakadola naˈa.

18 Ma ˈunaˈeri na maa kulu noaˈa ta ru
kasi fonea naˈa, kira faˈataˈinia na rar-
alana ngwasinasinaˈanga na Aofia. Ma na
Anoˈi ru Aofia rokisi kulu leleka kulu ka
diˈia na Aofia ˈinotoˈanga kia.

4

1 Sulia na kwaimanataiˈanga God
fuamiˈa, nia ka baˈe kami ˈuana sasilana
na raoˈa neˈeri ana faˈataloˈanga. Nia
neˈe, noaˈa kami kasi mango faˈasia
faˈataloˈanga.
2 Ma noaˈa kami kasi fulia na ab-
ulaˈanga ago taˈa ki faˈinia na ru ni faˈa
ˈekeˈa ki. Ma noaˈa kami kasi soke, ma
noaˈa kami kasi rokisia na fatalana God.
God saiana neˈe kami faˈarongo ˈani ru
mamana ki fasi ˈiri ngwae ki taˈifau kika
faˈamamana ana raoˈa kami.
3 Diˈia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe kami
faˈarongo ˈani nia ˈafitaˈi fuana ma-
lingaˈilana, tama nia ˈafitaˈi goˈo fuana
na ngwae neˈe noaˈa kasi ngalia na
mauriˈa firi.
4 Noaˈa kira kasi faˈamamana, sulia
sa Saetan suu fafia na manatalada. Sa
Saetan gwaungaˈi fafia ru taˈa ana ma-
galia neˈe. Nia lui kira fasi ˈiri noaˈa
kira kasi lisia na madakoˈanga neˈe leka
maˈi faˈasia na Faˈarongoˈa Leˈa sulia
na ˈinotoˈanga sa Jesus Christ neˈe na
nununa God.
5 Noaˈa kaimili kasi faˈarongo ˈani
kaimili talamiˈa. Bore ma kami faˈarongo
ˈani sa Jesus Christ neˈe Aofia. Ma kami
ka saea kaimili na ngwae rao sa Jesus neˈe
nia arabaˈe kami fuana ˈafilamuˈa.
6 Ana kaidaˈi God saungaˈinia na ru ki
taˈifau, nia fata ˈuri, “Alu madakoˈanga
ka rara saena maˈe rodo.” Ma nia ka
faˈamadakola logo na manataka, fasi ˈiri
kulu ka saiana God ˈinotoˈa neˈe sa Jesus
Christ faˈataˈinia.
7 Na madakoˈanga ma na ngasin-
gasiˈanga neˈe rara saena nonimiˈa niniˈa
ngwataˈutaˈu, nia diˈia ta ru leˈa liu neˈe
God alu ˈi saena ta biˈi ru ngwataˈutaˈu.
ˈUnaˈeri, ngwae ki taˈifau kira ka lisia
neˈe kami toˈo ana ngasingasiˈanga doe
faˈasia God, noaˈa laˈu ru kami talamiˈa.
8 Ana kaidaˈi ˈoro kami dao toˈona
ˈafitaˈiˈanga ki, ka ˈunaˈeri bore ˈana,
kaimili kasi mango faˈasia na raoˈa kaim-
ili. Ma ana ti kaidaˈi, kaimili kasi saiana
tae neˈe ke baˈa fuli fuaimili, ka ˈunaˈeri
bore ˈana, kaimili fitoˈo ˈua ana God.
9 Ma sui bore ˈana kaimili ka toˈo
ana malimae ˈoro ki, God noaˈa kasi
danga ˈani kaimili. Ma sui bore ˈana na
malimae kaimili kira ˈui ˈani kaimili ˈi
ano, ma kaimili ka tataˈe laˈu.
10-11 ˈIu, nia diˈia neˈe malimae kami ki
saungi kami ana asoa ki taˈifau, osiˈana
kami faˈatalo sulia sa Jesus. Na nonimili
diˈia naˈa niaˈa ˈani maelana, fasi ˈiri
ngwae ki kira ka lisia mauriˈa nia ˈi saena
kaimili.
12 Nia neˈe, kira ka oga saungilaimili,
sulia na raoˈa kaimili. Ma kamuˈa nini,
kamu ngalia na mauriˈa firi, osiˈana na
raoˈa kaimili.
13 Na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Nau
ku faˈamamana ana God, ma nia neˈe
kwate ma nau ku fata suli nia.” Ma
na faˈamamanaˈanga kaimili nia ˈunaˈeri
logo, sulia kaimili fata sulia God osiˈana
kami faˈamamana ana niaˈa.
14 Kaimili saiana God neˈe taˈea na
Aofia sa Jesus ˈuana mauriˈa. Ma ka diˈia
logo neˈe God taˈea sa Jesus, nia ke baˈa
taˈe kaimili ˈuana mauriˈa, ma ka ngali
kaimili logo faˈi kamu ˈuana tuaˈa faˈinia.
15 Kami liu ˈi saena ˈafitaˈiˈanga ˈoro
ˈunaˈeri ki, ˈiri ke ˈafi kamu. Ma ana
kaidaˈi neˈe ngwae ˈoro ki kira saiana
na alafeˈanga God fuana faˈamauriˈanga,
ma ngwae ˈoro ki kira ka baˈatafe nia.
16 Osiˈana nia ˈunaˈeri, noaˈa kami kasi
mango faˈasi faˈataloˈanga. Bore ma
ana asoa ki taˈifau, nonimiˈa ke ngwaro
fuana ngwataˈutaˈu ˈanga, ma ana asoa
ki taˈifau logo God ka faˈangasingasia na
mangomiˈa.
17 Ma na ˈafitaˈiˈanga neˈe kami liu
ana kaidaˈi neˈeri ki, niˈi ke baˈa sui.
Ma sulia kami liu ana ru neˈeri ki, God
ke baˈa kwatea na ˈinotoˈanga doe neˈe
tuatua firi fuaimili. Ma na ˈinotoˈanga
neˈe kaimili ke baˈa ngalia, nia doe ka
tasa liufia na ˈafitaˈiˈanga ki neˈe kami
toˈo ani ana kaidaˈi neˈe.
18 Noaˈa kaimili kasi manata sulia na
ru ki neˈe kami saiana lisilana, bore ma
kami manata sulia na ru ki neˈe kami kasi
bolo fuana lisilani ana kaidaˈi neˈe. Sulia

na ru neˈe kami lisiˈi ki kasi tua tau, bore ma na ru neˈe kami kasi lisiˈi ki neˈe tua tua kasi sui.

5

1 Kulu saiana ana kaidaˈi neˈe nonika ka mae, bore ma God ke kwatea noni faolu ki fuaka fuana tuaˈa ˈi langi. Sulia ana kaidaˈi neˈe, na nonika diˈia na luma ki saena magalia, neˈe kira ke baˈa osia logo. Bore ma kuke baˈa tua saena noni ru ki neˈe God ka saungaˈinia ˈi langi. Ma na noni faolu kia diˈia luma neˈe tuatua firi.

2 Ana kaidaˈi neˈe, kulu ka oga liu ilangaˈilana magalia neˈe, fasi ˈiri God ke kwatea na noni faolu fuakulu neˈe teo ˈi langi.

3 Ma ana kaidaˈi kulu tua ˈi langi, kuke baˈa toˈo ana noni faolu.

4 Aia, ma ana kaidaˈi kulu tua ˈua saena magalia neˈe, na nonika ka maruku sulia na ˈafitaˈiˈanga ki. Ma kulu kasi oga ilangaˈilana nonika neˈeri, bore ma kulu oga tuaˈa ˈani na noni faolu kia ki ˈi langi, ˈiri na nonika neˈe saiana maeˈa, God ke baˈa rokisia ˈani noni neˈe abu fura ki ma ka tuatua firi.

5 Aia, God ka sasi akaˈu naˈa aka fasi ˈiri nia ke fuli ˈunaˈeri. Ma nia ka kwatea logo na Anoˈi ru Abu ka faˈataˈinia neˈe God ke sasi mamana ˈunaˈeri fuaka.

6 Nia neˈe sasi kulu kasi maˈu ˈani ta ru. Ma kulu ka saiana ana kaidaˈi kulu tua ˈua ˈani nonika ˈi saena magalia, noaˈa kulu kasi tua ˈua faˈinia na Aofia ˈi langi.

7 Na Aofia neˈe kulu faˈamamana ana, niaˈa naˈa neˈe talaˈi kia ˈani tuaˈa saena magalia neˈe, ma noaˈa kulu kasi leka sulia na ru neˈe kulu lisiˈi ki saena magalia.

8 Ma kulu kasi maˈu ˈania maeˈa. Sulia kulu oga liua naˈa lekaˈa kwau faˈasia noniˈi ru neˈe ki saena magalia, ˈiri kuke tua ana fanoa mamana kia ˈi langi faˈinia na Aofia.

9 Aia, sui bore ˈana kulu ka tua ˈua saena magalia neˈe nama kulu ka tua ˈi langi, na kwaiogai ˈanga kia neˈe doe ka tasa naˈa ˈiri kuke faˈasaeleˈa na Aofia.

10 Ma kuluˈa taˈifau goˈo, kuke baˈa uu ˈi naˈona sa Jesus Christ, fasi ˈiri nia ke matalangaˈinia raoˈa kulu ki. Ma nia ke baˈa kwatea naˈa kwaiaraˈa ki fuana taˈi taˈi ngwaeˈa akulu neˈe rao leˈa fuana ˈi saena magalia neˈe. Ma noaˈa nia kasi baˈa kwatea ta kwaiaraˈa ki fuana taˈi taˈi ngwaeˈa neˈe raolana taˈa saena magalia neˈe.*

Na ngwae ki kwaima faˈinia God osiˈana sa Jesus Christ

11 Kaimili fuˈusi doe ana na Aofia, nia neˈe kami ka iliili ˈuana ˈafilana na ngwae ki fasi ˈiri kira ka faˈamamana. God saiana neˈe kaimili fata mamana, ma nau ku oga muke saiana ru neˈeri logo.

12 Ma na alaˈalaku neˈeri, noaˈa laˈu fasi neˈe nai oga fata leˈaleˈa suli kaimili fuamuˈa. Bore ma kami oga muke fuˈusi doe ana raoˈa saga kaimili, fasi ˈiri muke bolo faˈinia olisilana ngwae ki neˈe kira fuˈusi doe ana ru neˈe ngwae ki lia goˈo ˈada ana maada ma noaˈa laˈu ana ru saena mango.

13 Ti ngwae kira fuˈusi boleboleˈa aimili. Aia, kira fata ˈunaˈeri sulia kaimili rao ngangata fuana God. Ma ka mamana liu, kaimili kasi boleboleˈa, ma nia neˈe sasi ma kaimili ka bolo fuana raoˈa ngangata fuamuˈa.

14 Kaimili rao ngangata, sulia kami saiana sa Jesus Christ neˈe alafe fuaka. Kaimili sai logo ana taˈifilia sa Jesus Christ goˈo neˈe mae olisia na ngwae ki taˈifau, ma ka diˈia ngwae ki taˈifau kira mae naˈa faˈinia.

15 Nia mae ˈiri ka faˈamauria na ngwae ki taˈifau. Nia mae fasi ˈiri na ngwae neˈe kira toˈo ana mauriˈa faolu, noaˈa kasi tua goˈo ˈada fuana sasilana na kwaiogaiˈanga kira ki, bore ma na kwaiogai ˈanga sa Jesus Christ neˈe nia mae, ma ka tataˈe logo fuana faˈamaurilada.

16 Nia neˈe, na manataˈanga kia sulia ta ngwae noaˈa kasi diˈia laˈu na manataˈanga ngwae ana magalia neˈe. Ma sui bore ˈana kaidaˈi ba sui neˈe na manataˈanga kia ki ˈunaˈeri sulia kulu manata rora fasi sa Jesus Christ nia ta ngwae goˈo ˈana. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, kulu saiana nia noaˈa laˈu ta ngwae ˈoˈo goˈo ˈana.

* **5:10** Sa Paul faˈamanata logo ˈunaˈeri ana 1 Korint 3:13.

17 Ma diˈia ta ngwae faˈamamana ana
sa Jesus Christ, niaˈa na ngwae faolu naˈa.
Na ru ˈua ki sui naˈa, ma na ru faolu ki
ka dao naˈa maˈi.
18 God sasia ru neˈeri ki taˈifau goˈo
sulia sa Jesus Christ. Nia ka rokisi kia
faˈasia na malimae ˈanga ˈuana na ngwae
kwaima nia ki. Ma nia ka kwatea raoˈa
fuaimili ˈani na rokisilana ngwae ki, fasi
ˈiri kika alu naˈa na ngwae kwaima nia
ki.
19 Na ru neˈe kami faˈarongo naˈa ˈani
neˈe God kwatea ngwae ki taˈifau kira ka
kwaima faˈinia sulia sa Jesus Christ. Ma
nia ka rufuanata ana abula taˈangaˈa kira
ki. Ma nia ka kwatea naˈa raoˈa fuaimili
ˈiri mika faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia God neˈe rokisia na ngwae ki
ˈuana na ngwae kwaima nia ki.
20 Ta neˈe, kaimili na ngwae fuana
saelana na alaˈanga sa Jesus Christ ki. Ma
ana kaidaˈi kami ka faˈarongo ˈani, nia
diˈia God ˈana talana neˈe fata. Aia, ma
sulia sa Jesus Christ, kaimili amasi kamu
ˈiri muke alaˈania God ke rokisi kamu
faˈasia na malimaeˈa fasi ˈiri muke alu
naˈa na ngwae kwaima nia ki.
21 Sui bore ˈana sa Jesus Christ ka noaˈa
ta taˈangaˈa ana, God kwate ma nia ka
ngalia naˈa abula taˈangaˈa kia ki, ˈiri
God ka faˈasaga kia diˈia neˈe nia saga
logo sulia na faˈamamanaˈanga kia ki
ana.

6

1 Sulia kaimili rao faˈinia God, kami
amasi kamu neˈe kamu ngalia na
kwaiˈofeˈanga God, noaˈa kamu kasi
alaˈania na kwaiˈofeˈanga nia ka leka
ˈoˈo goˈo ˈana fuamuˈa.
2 Osiˈana God ba saea saena Kerekereˈa
Abu ka ˈuri,

“Ana kaidaˈi fuana faˈataˈilana na
kwaiˈofeˈanga nau fuamuˈa, nau
ku fafarongo ˈuana foˈongaˈa
kamu ki.

Ma ana faˈi asoa fuana faˈamaurilamuˈa,
nau ku ˈafi kamu.”

Aia, tae neˈe nau ku saea fuamuˈa nia
ˈuri: Kaidaˈi neˈe naˈa na kaidaˈi muke
ngalia na kwaiˈofeˈanga God, ma taˈena
neˈe na asoa muke ngalia na mauriˈa
faolu.
3 Kaimili madafia noaˈa kami kasi fulia
ta ru taˈa, sulia kami ˈiri oga ta ngwae
kasi ˈugali kami sulia na raoˈa kaimili.
4 Bore ma kaimili sasi leˈa ana kaidaˈi
ki taˈifau, fasi ˈiri na abulalamiˈa ka
faˈataˈinia kamiˈa neˈe na ngwae rao God
ki. Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kami ka
mabe fuana ngwae ki neˈe kira kwatea na
ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki fuaimili.
5 Ma kira ka nangasi kaimili, ma kira
ka alu kaimili saena luma ni lokafo, ma
kika dau kaimili ˈani ngalungaluˈanga.
Kaimili ka rao ngangata liu, ma ana ti
kaidaˈi noaˈa kami kasi maliu, ma kami
ka fiolo logo.
6 Kaimili faˈataˈinia fasi kamiˈa naˈa
neˈe na ngwae rao God ki ˈani na ru saga
neˈe kaimili sasiˈi, ma na sai ˈi ruˈanga
kaimili, ma na mabetauˈa kaimili, ma
na kwaiˈofeˈanga kaimili fuana ngwae ki.
Ma na Anoˈi ru Abu faˈinia na alafeˈanga
kaimili neˈe mamana, nia ka faˈataˈinia
logo.
7 Ma na alaˈanga mamana kaimili
faˈinia na ngasingasiˈanga God logo, ru
neˈeri ki faˈataˈinia logo fasi kaimili naˈa
neˈe ngwae rao God ki. Aia, na talo
kaimili ma na sele ni ofoˈa kaimili, nia
naˈa neˈe abulaˈanga saga kaimili.
8 Ti ngwae kira manata doe aimili, ma
ti ngwae ka noaˈa. Ma ti ngwae kira
baˈatafe kaimili, ma ti ngwae kira ka fata
taˈa aimili. Sui bore ˈana kaimili ka fata
mamana, ti ngwae kira saea kaimili na
ngwae ˈosoˈoso ki goˈo ˈana.
9 Sui bore ˈana ti ngwae kira kasi oga
saiˈa amiˈa, na ngwae ˈoro ki kira sai
amiˈa. Ma sui bore ˈana ngwae ˈoro ki
kira oga kaimili ka mae, kaimili mauri
ˈua. Ma sui bore ˈana kira kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuaimili, noaˈa kira kasi
saungi kaimili goˈo.
10 Ma sui bore ˈana ti ru ka faˈaliadila
kaimili, kaimili saeleˈa goˈo ˈaimili sulia
asoa ki. Ma sui bore ˈana kaimili ka
dalaˈa ana ru ki saena magalia, kaimili
saiana kami ˈafia ngwae ˈoro ki, kira ka
toˈoru ana ru ki ˈi langi. Ma sui bore
ˈana kaimili kasi toˈo ana ru ˈoro ki saena
magalia, kaimili toˈo ana ru leˈa ki taˈifau

ˈi langi.

11 Kwaima leˈa nau kina ˈae neˈe kamu
tua ˈi Korint, kaimili kerekere naˈa su-
lia na ˈafitaˈiˈanga kaimili ki, ma noaˈa
kaimili kasi sofongaˈinia na manataˈanga
kaimili ki faˈasi kamu.
12 Noaˈa laˈu kaimili neˈe bokota na
alafeˈanga kaimili fuamuˈa. Bore ma
kamuˈa lala neˈe bokota na alafeˈanga
kamu faˈasi kaimili.
13 Nau ku alaˈa fuamuˈa diˈia kamu na
ngela nau ki. Aia, alafeˈanga kamu ke
doe fuaimili diˈia logo neˈe kaimili alafe
fuaumulu.

Noaˈa kamu kasi ˈado fiku faˈinia na ngwae noaˈa kasi faˈamamana ki

14 Aia, noaˈa kamu kasi ˈado fiku kamu
faˈinia na ngwae noaˈa kasi faˈamamana
ana sa Jesus Christ ki. Sulia neˈe na
ngwae neˈe tua ˈoloˈolo ma na ngwae
neˈe tua abu ˈoloˈolo, kera matamata
kwai liu taˈifau. Ma na madakoˈanga nia
ˈafitaˈi ka tua fiku faˈinia na maˈerodo.
15 Ma sa Jesus Christ faˈinia sa Saetan,
ˈafitaˈi kera ka alua taˈi manataˈanga. Ma
ta ngwae neˈe faˈamamana ana sa Jesus
Christ, nia kasi bolo faˈinia ke rao fiku
faˈinia na ngwae neˈe ˈaila ˈania sa Jesus
Christ.
16 Ma na Luma Abu God, noaˈa kasi leˈa
fuana ta ngwae ka foˈosia na nunuˈi ru
ki logo ˈi neˈeri. Ma kuluˈa na ngwae
faˈamamana ki, kulu diˈia na luma abu
God. Sulia God ba fata ˈuri,

“Nai baˈa tua faˈinia na ngwae nau ki.
Ma nai baˈa leka kwai liu ˈi safitada.
Ma nauˈa neˈe God kira, ma kiraˈa neˈe
ngwae nau ki.”

17 Ma na Aofia ka fata laˈu ˈuri,

“Kamu ka tua matali ˈamuˈa faˈasia
na ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ki, ma muke faˈasida
amuˈa.
Ma diˈia kamu kasi sasia tae ki neˈe
bulibuli, tama nau ku alafafi kamu.
18 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, nai baˈa Maˈa
kamu, ma kamuˈa neˈe na ngela
nau ki.
Nau, na Aofia ngasingasiˈa ka tasa, nau
ku fata ˈunaˈeri.”

7

1 Kwaima leˈa nau kina ˈae, na ru neˈeri
ki God ka eta fataˈa ˈani fuaka. Nia neˈe,
kuke faˈasikasika kia talaka faˈasia na
taˈangaˈa neˈe kwate ma na nonika ma
na mauriˈa kia ki ka bulibuli. Ma kuke
tua saga taˈifau, sulia kulu fuˈusi doeˈa
ana God.

Sa Paul saeleˈa sulia alaˈanga sa Titus ngalia maˈi

2 Aia, kaimili oga liu muke kwalo kami.
Sulia kami kasi sasia goˈo ta ru taˈa fuana
ta ngwae, ma kami kasi faˈalia ta ngwae,
ma kami kasi ˈosoa ta ngwae.
3 Nau kusi saea laˈu na ru neˈe ki fuana
balufilamuˈa. Sulia nau ku saea ka sui
naˈa kaimili alafe liu fuamuˈa. Nia neˈe,
ana kaidaˈi kami mauri ˈua nama ana
kaidaˈi kami mae, ˈafitaˈi ta ru ka lafua
na alafeˈanga kaimili fuamuˈa.
4 Nau ku fitoˈo ma nau ku baˈalafe liu
faˈi kamu. Nia neˈe, sui bore ˈana kaimili
ka liu ana ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, nau kusi
maˈu, ma nau ku saeleˈa liu.
5 Ma ana kaidaˈi kami dao ˈi Mase-
donia,✡ kami kasi toˈo naˈa ana ta
kaidaˈi fuana mamaloˈanga, sulia neˈe
ˈafitaˈiˈanga ki kasi sui faˈasi kaimili, ma
na malimae kaimili ki kira ka olisuˈusuˈu
liu faˈi kaimili, ma kaimili ka manata
ˈabera liu logo fuamuˈa.
6 Bore ma God, neˈe saiana
faˈasaeleˈalana ngwae neˈe kira
kwaimanatai, nia kwate ma kami ka
saeleˈa ana daolana maˈi sa Titus.
7 Na daolana maˈi sa Titus neˈe kwate
ma kami ka saeleˈa, ma kami ka saeleˈa
logo sulia na alaˈanga neˈe nia ngalia
maˈi, sulia nia saea kamu radua niaˈa.
Ma nia ka faˈarongo kaimili neˈe kamu
oga liu ˈiri nai leka dao toˈomuˈa. Ma
nia ka faˈarongo kaimili logo ana kamu
kwaimanatai sulia na ˈafitaˈiˈanga neˈe
kamu kwatea fuaku. Ma nia ka faˈarongo
kaimili logo ˈani na alafeˈanga mamana
kamu fuaku. Ma sulia na ru neˈeri ki, nau
ku saeleˈa liu.
8 Sui bore ˈana kamu ka kwaimanatai
sulia na kerekereˈa ba nau ku kwatea
kwau, nau ku manata sulia fasi nia
leˈa neˈe nau ku kwatea kwau. ˈI
naˈo, ana kaidaˈi nau ku saiana kaumulu

✡ **7:5** 2 Korint 2:13

kwaimanatai, ma nau ku kwaimanatai sulia nau ku kwatea kwau. Bore ma liadilaˈanga kamu kasi tau.

9 Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku saeleˈa. Nau ku saeleˈa noaˈa laˈu sulia kamu kwaimanatai, bore ma sulia kamu faˈasaga na abulalamuˈa sulia kamu kwaimanatai. God ˈafi kamu ana liadilaˈanga neˈeri. Nia neˈe sasia kami kasi faˈali kamu ˈani kerekereˈa baera.

10 Diˈia God faˈaliadila ta ngwae, nia kwaiˈafi ana ˈuana kakari alifaˈi ˈanga faˈasi taˈangaˈa ˈiri God ke faˈamauria. Ma nia neˈe ru leˈa liu, ma kulu ka saeleˈa sulia. Bore ma, diˈia ta ngwae ka liadila ma noaˈa kasi kakari alifaˈi faˈasi taˈangaˈa nia, liadilaˈanga neˈeri nia bolo faˈinia saungilana na ngwae.

11 Muke lisia basi tae leˈa neˈe na liadilaˈanga neˈe leka maˈi faˈasia God ka sasia amuˈa. Nia kwate kamu ka oga liu faˈataˈilana ˈoloˈoloˈa kamu. Kaumulu saetaˈa osiˈana nau ku balufia kamu, ma muka maˈu, ma muka oga liua lisilaku, ma muka oga liua sasilana ru saga ki, ma muka oga liua kwatelana matalangaˈinga fuana ngwae neˈe abula taˈa. Ana ru ki taˈifau neˈe kamu sasia, kamu faˈataˈinia naˈa neˈe noaˈa kamu kasi ˈado faˈinia ana ru taˈa neˈe nia ka sasia.

12 Nia naˈa neˈe sasi nau ku kwatea kwau na kerekereˈa baera, noaˈa laˈu sulia na ngwae neˈe abula taˈa goˈo ˈana, ma noaˈa laˈu sulia na ngwae neˈe nia sasi taˈa fuada ki. Bore ma nau ku kerekere kwau, fasi ˈiri kamu ka faˈataˈinia na alafeˈanga kamu fuaimili. Ma God ka saiana na alafeˈanga kamu nia mamana.

13 Nia neˈe sasi kaimili ka saeleˈa liu sulia.

Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri ki goˈo kwate kaimili ka saeleˈa, osiˈana kaimili saeleˈa logo sulia sa Titus nia saeleˈa sulia na ru leˈa ki neˈe kamu sasi ˈuana radulana.

14 ˈI naˈo naˈa maˈi, nau ku baˈatafe kamu fuana sa Titus. Ma ana kaidaˈi nia dao toˈomuˈa, kaumulu faˈamamana na alaˈanga nau ki. Na ru ki taˈifau neˈe kaimili fata sulia fuamuˈa, nia mamana. Ma ˈunaˈeri kaumulu faˈataˈinia naˈa baˈatafeˈanga kaimili suli kamu fuana sa Titus nia mamana logo.

15 Nia neˈe, alafeˈanga nia fuamuˈa doe liu, sulia nia manata toˈona na kwairoˈoi ˈanga neˈe kamu sasi ana tae ki neˈe nia saea fuamuˈa. Ma nia alafe fuamuˈa sulia nia manata toˈona kaidaˈi kamu kwaloa, ma muka fuˈusi doe mala ana.

16 Nau ku saeleˈa liu sulia nau ku fitoˈo amuˈa.

8

Na kwateˈa na ngwae faˈamamana ki

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaimili oga ˈiri muke saiana tae neˈe fuli ˈi safitana na ngwae faˈamamana ki saena abaˈi kula ˈi Masedonia sulia na alafeˈanga God.

2 Sui bore ˈana kika liu saena ilitoˈonga ma na ˈafitaˈiˈanga doe ki, kira saeleˈa liu. Ma sui bore ˈana kika dalaˈa liu, kira kwatea naˈa ru ˈoro ki fuana ˈafilana ngwae ki.

3 Nau ku faˈamamana kira kwate ka bolo logo faˈinia tae ki neˈe kira kwatea, ma kira kwate ka tasa liufia naˈa tae neˈe bolo faˈinia kira ka kwatea. Ma sulia na kwaiogaiˈanga kira talada,

4 kira ka amasi kaimili logo ˈiri mika alaˈania fuana kika ˈafia na ngwae neˈe kira faˈamamana ki ˈi Judea.

5 Kaimili ˈarefo, sulia kira sasi ˈunaˈeri. Etaeta kira manata kalia ru God oga kike sasia. Ma kira manata kalia logo sasilana tae neˈe kami oga.

6 Ma sa Titus neˈe talaˈae ana raoˈa ˈi Korint fuana konilana na mani fuana ˈafilana na ngwae ki ˈi Judea, kaimili ka gani nia ˈiri nia ke ngangata ana ˈafilamuˈa ˈuana faˈasuilana raoˈa neˈeri.

7 Nau ku saiana na faˈamamanaˈanga kamu doe, ma muka saiana faˈataloˈa, ma muka sai ˈi ru, ma muka oga liu ˈafilana ngwae ki ˈaliˈali, ma na alafeˈanga kamu fuaimili ka doe liu logo. Nia neˈe, kaimili ka oga na kwaiˈafiˈanga kamu fuana ngwae ˈi Judea ki ka doe logo, sulia na alafeˈanga kamu ki.

8 Aia, ˈania alaˈanga neˈeri, noaˈa naisi tuaraˈi kamu laˈu fuana sasilana. Bore ma nau ku oga muke saiana na ngwae faˈamamana ki ˈi Masedonia, kira ˈaliˈali ana kwatelana na kwaiˈafiˈanga kira. Ma nau ku faˈarongo kamu naˈa ˈani, ˈiri

muke faˈataˈinia na doelana alafeˈanga kamu ki.
9 Kaumulu saiana na alafeˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ nia doe liu fuaka. Sui bore ˈana nia ka ˈinotoˈa liu maˈi ˈi langi, nia ka alu nia talana ˈuana dalaˈanga ˈani lekalana maˈi ka ruˈufia na noniˈi ngwae fasi ˈiri ka ˈafi kia. Ma sulia na dalaˈanga nia neˈe kwatea kulu ka ˈinotoˈa.
10 Aia, nau ku saea fasi nia leˈa fuamuˈa ka faˈasuia na koni maniˈa ba kamu talaˈae maˈi ana faˈi ngali ba sui kwau. Kamu naˈa neˈe ngwae etaeta neˈe kamu koni mani fuana ˈafilana ngwae ˈi Judea. Ma kamu logo neˈe ngwae etaeta neˈe oga sasilana.
11 Nia neˈe, leˈa fuamuˈa muke uu ngasi fuana faˈasuilana raoˈa neˈe. Ka leˈa diˈia na kwaiogaiˈanga kamu doe fuana faˈasuilana na raoˈa neˈe, ka diˈia logo kaidaˈi ba kamu talaˈae ana. Ma muke kwatea goˈo amuˈa ta fita mani neˈe kamu bolo fuana konilana ana kaidaˈi neˈe.
12 Sulia diˈia na kwaiogai ˈanga kamu doe fuana kwatelana kwaiˈafiˈanga, God saeleˈa sulia ru neˈeri. Osiˈana nia kasi oga kamu ka kwatea na ru neˈe noaˈa kamu kasi toˈo ˈani ki, bore ma na ru neˈe kamu bolo fuana kwatelana ki.
13-14 Na manataku noaˈa kasi oga fuana kamu ka toˈo ana ˈafitaˈiˈanga sulia kamu ˈafia na ngwae neˈe kira toˈo naˈa ana ˈafitaˈiˈanga ki. Bore ma nia leˈa liu mo fuana kamu ka ˈafia na ngwae dalaˈa ki, sulia kamu toˈo naˈa ana na ru ˈoro ki ana kaidaˈi neˈe. Ma ana kaidaˈi nia ˈua maˈi, diˈia kamu toˈo ana ˈafitaˈiˈanga, ma kira ke toˈo ana ru ˈoro ki, kike ˈafi kamu logo. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, na boˈoboˈongaˈa ngwae ki taˈifau kike lamaduˈuni.
15 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,

“Na ngwae neˈe fikua ru ˈoro, noaˈa kasi toˈo ana ru ˈoro liufia na tae neˈe nia boˈoboˈo ˈuana.
Ma na ngwae neˈe fikua ru tiˈitiˈi, noaˈa kasi toˈo goˈo ana ˈafitaˈiˈanga.”

Sa Titus faˈinia kwaima nia ki

16 Kaimili baˈatafea liua God sulia nia kwatea na kwaiogaiˈanga doe fuana sa Titus ˈiri nia ka ˈafi kamu, diˈia logo na kwaiogaiˈanga kaimili fuana ˈafilamuˈa.
17 Ma ana kaidaˈi kami saefiloa diˈia nia oga ke ˈafi kamu, nia saeleˈa liu fuana sasilana, sulia nia oga ˈafilamuˈa ka sui naˈa. Ma sulia na kwaiogaiˈanga nia, nia ka manata ˈuana oliˈa laˈu kwau faˈi kamu.
18 Kaimili ka kwatea kwau taˈi ngwae ana ngwae asina kia ki naˈa faˈinia. Niaˈa na ngwae neˈe ngwae faˈamamana ki taˈifau kira manata doe liu ana sulia na raoˈa ngangata nia fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa.
19 Ma na ngwae faˈamamana ki kira ka filia fasi ˈiri nia leka faˈi kaimili kaidaˈi kami leka kwailiu fuana konilana na mani fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Judea. Na ngwae ˈoro ki kira baˈatafea na Aofia sulia na raoˈa neˈeri. Ma na raoˈa neˈeri ki ke baˈa faˈataˈinia logo neˈe kaimili oga liu fuana ˈafilana na ngwae faˈamamana neˈe kira dalaˈa ki.
20 Kaimili lia leˈa liu sulia na mani neˈeri, ˈasu ta ngwae kata fata faˈali kaimili.
21 Sulia kaimili oga mika sasia na tae neˈe saga ˈi maana God ma ˈi maana ngwae ki logo taˈifau.
22 Nia neˈe sasi ma kaimili ka kwatea laˈu kwau ta ngwae asina akulu faˈinia sa Titus. Ana kaidaˈi ˈoro ki, ngwae neˈe faˈataˈinia fuaimili neˈe nia oga liua kwaiˈafiˈanga. Ma ana kaidaˈi neˈe, nia manata fitoˈo amuˈa, ma nia neˈe kwatea nia ka oga liua ˈafilamuˈa.
23 Ma sa Titus, niaˈa na ngwae rao faˈi nau fuana ˈafilamuˈa. Ma na ngwae asina ki neˈe kera leka kwau faˈinia, na fiku taˈi ngwae faˈamamana ki kira fili kera olisida, ma na raoˈa kera ke baˈa faˈa ˈinotoˈa sa Jesus Christ.
24 Leˈa fuana muke faˈataˈinia na alafeˈanga kamu fuada, fasi ˈiri na ngwae faˈamamana ki taˈifau, kira ka sai leˈa ana baˈatafeˈanga kaimili fuamuˈa nia mamana.

9

Kwaiˈafiˈanga fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ki

1 Aia, noaˈa naisi boˈoboˈo goˈo
fuana kerekereˈa fuamuˈa sulia na
kwaiˈafiˈanga neˈe kuke baˈa kwatea
kwau fuana ngwae faˈamamana ki neˈe
kira dalaˈa ˈi Judea, osiˈana nau ku saiana
neˈe kamu talaˈae fuana fikulana mani
fuada.
2 Nau ku saiana kaumulu oga liu goˈo
amuˈa na kwaiˈafiˈanga. Ma nau ku
baˈatafe kamu fuana ngwae ki ˈi Mase-
donia, nau ku ˈuri, “Na ngwaefuta kia ki
saena abaˈi kula ˈi Gris, ana etangilana
maˈi ana faˈi ngali ba sui kwau, kira
sasi akaˈu fuana kwatelana mani fuana
kwaiˈafiˈanga.” Ma ana kaidaˈi ngwae
ˈi Masedonia ki rongoa na ru neˈe, na
ˈorolada logo ka oga fuana kwaiˈafiˈanga.
3 Aia, nau ku baˈatafe kamu fuana
ngwae ˈi Masedonia ki neˈe muka sasi
akaˈu naˈa ana fikulana mani. ˈUnaˈeri,
ana kaidaˈi neˈe, nau ku fiˈi kwatea kwau
siaumulu na ngwae asina baera ki, fasi
ˈiri kika ˈafi kamu ˈuana faˈasuilana fiku-
lana mani, ˈasu ˈubani na baˈatafeˈanga
nau fuamuˈa noaˈa kasi mamana.
4 Ma diˈia noaˈa kamu kasi sasi akaˈu,
ma diˈia ti ngwae faˈamamana ˈi Mase-
donia kira ke leka maˈi faˈi nau kaidaˈi
nau ku leka kwau siamuˈa, ma kira ke
lisia neˈe noaˈa kamu kasi sasi akaˈu ana
mani kaumulu, kaimili ke ˈeke sulia na
manata fitoˈo ˈanga kaimili ana kaumulu.
Ma kaumulu bore muke baˈa ˈeke liu logo.
5 Nia neˈe, nau ku saea fasi nia leˈa
fuana nau ku kwatea naˈa kwau na
ngwae asina neˈeri ki fasi ˈiri kira ka
leka kwau siamuˈa ˈi naˈo, ˈiri kika ˈafi
kamu fuana na sasi akaˈu ˈanga ana
mani ba kamu eta fataˈa ˈania. ˈUnaˈeri,
na kwateˈa kamu ke tua masia kaidaˈi
nai leka kwau. Ma ngwae ki taˈifau
kira ka saiana kaumulu kwatea na mani
neˈeri sulia na kwaiogai ˈanga kamu
talamuˈa, ma noaˈa laˈu sulia ta ngwae
neˈe suˈumaˈi kamu.
6 Aia, noaˈa kamu kasi manata bura ana
tae ba na tarifulaˈa nia saea: Diˈia kulu
fasia na maga ru tiˈitiˈi ki, ru tiˈitiˈi logo
neˈe kuke baˈa gonia. Ma diˈia kulu fasia
na ru ˈoro ki, na ru ˈoro ki logo neˈe kuke
baˈa gonia.
7 Nia neˈe, ngwae ki taˈifau kira ka
kwatea tae neˈe kira saiana nia leˈa. Ma
noaˈa ˈiri leˈa fuana ta ngwae ka kwatea
tae neˈe noaˈa nia kasi oga kwatelana.
Ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae ka
kwatea sulia nia fia fasi kira suˈumaˈinia.
Osiˈana God saeleˈa fuana ngwae neˈe
saeleˈa fuana kwateˈa.
8 Ma God totolia kwatelana ru ˈoro ki
fuamuˈa liufia tae neˈe kamu boˈoboˈo
ˈuani, fasi ˈiri ana kaidaˈi ki taˈifau muke
baˈa toˈo ana ru ki taˈifau neˈe kamu
boˈoboˈo ˈuani, ma muke toˈo ana na ru
ki logo fuana kwatelana fuana ˈafilana
laˈu ti ngwae.
9 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
“Kira ka kwate doe liu fuana ngwae
dalaˈa ki, ma God noaˈa kasi
takadalafa kwaiˈafiˈanga kira.”

10 Ma God nia neˈe kwatea na maga ru
ki fuana ngwae neˈe fasi ru, ˈiri ka alua
fanga. Ma ka ˈunaˈeri logo, God ke baˈa
kwatea na ru ki fuamuˈa, fasi ˈiri muke
kwatea ti ru fuana ngwae neˈe kira toˈo
ana ˈafitaˈiˈanga. Ma kamu ke baˈa toˈo
ana na ru leˈa ˈoro ki logo, diˈia na ngwae
neˈe fasia na maga ru ki ke baˈa gonia na
fanga ˈoro ki.
11 Sulia ana kaidaˈi ki taˈifau, God
kwate kamu ka toˈo ana ru ki neˈe bolo
fuana ˈafilana ngwae ki, fasi ˈiri kira ka
baˈatafea God fuana kwaiˈafiˈanga neˈe
kamu ke baˈa kwatea ma kira ke baˈa
ngalia faˈasi kaimili.
12 Na ru neˈe kamu kwatea, nia ke baˈa
ˈafia na ngwae God ki, ma nia kwatea na
ngwae ˈoro ki logo kira ka baˈatafea God.
13 Kamu ke baˈa faˈa ˈinotoˈa God ˈania
kwateˈa doe kamu ki. Na kwateˈa doe
kamu ki fuada ke baˈa faˈataˈinia neˈe
kamu roˈo sulia na Faˈarongoˈa Leˈa sa
Christ.
14 Ma kira ke foˈo fuamuˈa ˈani
alafeˈanga osiˈana na alafeˈanga God
neˈe nia faˈataˈinia fuada ˈani kamuˈa.
15 Aia, kulu ka baˈatafea God sulia
na Ngela nia. Osiˈana nia naˈa neˈe
kwateˈa leˈa ka tasa liu neˈe God kwatea
fuaka. Noaˈa ta alaˈanga kasi bolo fuana
fadalana kwateˈa neˈeri.

10

Sa Paul ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae faˈamanata rora ki ˈi Korint

1 Aia, nauˈa sa Paul, nau ku amasi
kamu ˈani taˈi ru. Nau ku amasi kamu
ˈani falafala ana enoenoˈanga diˈia logo
falafala sa Jesus Christ, sui bore ˈana ti
ngwae amuˈa kira ka saea nau ku maˈu
ma nau ku enoeno ana kaidaˈi nau ku
tua faˈi kaumulu, bore ma fatalaku nia
ngasingasiˈa ana kaidaˈi nau ku tua tau
faˈasi kamu ma nau ku kerekere kwau.
2 Nau ku amasi kamu, muke faˈasaga
na abulalamuˈa, ˈiri na fatalaku fuamuˈa
noaˈa kasi ngasingasiˈa ana kaidaˈi nau
ku dao kwau siaumulu. Sulia nau ku
saiana nau ku bolo fuana dalelana na
ngwae neˈe kira saea kaimili leka goˈo
ˈaimili sulia na falafala taˈa saena mag-
alia.
3 Nia mamana kulu tua ˈua saena ma-
galia. Bore ma ana kaidaˈi kaimili fuˈa
faˈinia na malimae kaimili ki, kaimili kasi
fuˈa ˈani falafala taˈa ki saena magalia.
4 Sulia na raˈunga neˈe kami fuˈa ˈani
noaˈa laˈu faˈasia ngwae ki. Bore ma
na raˈunga kami ki leka lala maˈi faˈasia
God neˈe kwatea na ngasingasi ˈanga
fuaimili fasi ˈiri kami ka faˈalia na ru
ngasingasiˈa malimae kaimili ki. Kaimili
saiana liufilana na manataˈanga ˈosoˈoso
ki,
5 ma kami ka saiana osilana
faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe ngwae
lafe ki kira alua fuana fonelana na ngwae
ki ˈiri kira kasi saiana God. Ma kaimili
ka saiana liufilana na manataˈanga rora
ngwae ki, ma kami ka olisida ˈiri kira ka
roˈosulia na fatalana sa Jesus Christ.
6 Ma ana kaidaˈi kamu faˈataˈinia neˈe
kamu roˈosulia taˈifau naˈa alaˈanga
kaimili ki, kami sasi akaˈu fuana kwate-
lana kwaˈikwaˈinga fuana sa tai amuˈa
neˈe noaˈa kasi roˈosuli kami.
7 Fuila kamu ka saiana tae ki neˈe fuli
ˈi safitamuˈa. Ta ngwae amuˈa neˈe fia
nia na ngwae rao sa Jesus Christ, leˈa
fuana nia ka sai logo aimili neˈe ngwae
rao mamana sa Jesus Christ ki.
8 Sulia na Aofia kwatea mamanaˈanga
fuaimili ˈuana talaˈi lamuˈa. Ma nia
ka baˈe kaimili fuana ˈafilamuˈa, ma
noaˈa laˈu fuana faˈalilamuˈa. Nau ku
fata lafu nau sulia na ngasingasiˈanga na
Aofia kwatea fuaimili. Sui bore ˈana ka
ˈunaˈeri, nau kusi ˈeke goˈo.
9 Noaˈa nau kusi oga muke manata fasi
nau ku faˈamaˈu kamu ˈani kerekereˈa ki
neˈe nau ku sasi fuamuˈa,
10 osiˈana ti ngwae kira fata ˈuri, “Na
kerekereˈa sa Paul ki nia ngasingasiˈa.
Bore ma ana kaidaˈi nia tua faˈi kulu, nia
maˈumaˈula ma noaˈa kasi sai goˈo ana
alaˈanga.”
11 Aia, na ngwae neˈe saea ru neˈeri, nia
leˈa fuana nia ka saiana na tae neˈe kaim-
ili fata ˈani ana kaidaˈi kaimili kerekere,
nia bolo naˈa faˈinia na tae ki neˈe kaimili
ke sasiˈi ana kaidaˈi kaimili ke tua faˈi
kamu.
12 Noaˈa kaimili kasi faˈabolotaˈi kaim-
ili faˈinia na ngwae rao ba saea kira
ˈinotoˈa liu. Ma kira ka fata lafuda talada
ru noaˈa kasi bolo faˈinida!
13 Ma kaimili niniˈa, noaˈa kaimili
kasi fata lafu kaimili faˈinia ta ngasin-
gasiˈanga neˈe noaˈa kami ˈiri toˈo ana.
Bore ma kaimili, mike lafu kaimili sulia
raoˈa neˈe God arabaˈe kami fuana sasi-
lana, ma kamuˈa neˈe ti ngwae logo ana
raoˈa neˈeri.
14 Noaˈa kami kasi rora kaidaˈi kaim-
ili saea neˈe kaimili toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fafi kamu, sulia kaimili na
ngwae etaeta neˈe kami leka daofaˈi liu
ˈuamuˈa faˈinia na Faˈarongoˈa Leˈa sa
Jesus Christ.
15 Noaˈa kaimili kasi saea kaimili toˈo
ana mamanaˈanga fafia na raoˈa neˈe
ti ngwae matamata sasia saena maˈe
fanoa ki neˈe God noaˈa kasi baˈe kaimili
ˈuana. Ma kamuˈa ti ngwae neˈe God
baˈe kaimili fuamuˈa, kaimili oga na
faˈamamanaˈanga kamu ka doe ma ka
ngasingasiˈa. Ma kaimili ka oga logo
sasilana na raoˈa doe ka tasa faˈi kamu.
16 Ma buri ˈana neˈe kaimili rao logo
faˈi kamu, kami ka daraninia fanoa
ki fuana faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa
Leˈa. Ma noaˈa kami kasi oga mika
saea kami toˈo ana mamanaˈanga fafia na
raoˈa neˈe ti ngwae matamata sasia ana
maˈe fanoa neˈe God asungaˈinida ˈuana.
17 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
“Diˈia ta ngwae oga ka fata lafu nia, nia
ka fata lafua goˈo ˈana sulia tae neˈe God
sasiˈi.”
18 Ma na ngwae neˈe fata lafu nia ta-
lana, nia noaˈa kasi toˈo ana ˈinotoˈanga.

Bore ma na ngwae neˈe God nia alafafia, nia na ngwae ˈinotoˈa mamana.

11

Na ngwae ˈosoˈoso neˈe kira saea kira na ngwae lifurongo mamana ki

1 Sui bore ˈana nau ku fia noaˈa nia kasi totolia fuana ngwae ka fata sulia niaˈa talana, nau ku oga muke mabetau basi faˈi nau, kaidaˈi nau ku fata suli nau talaku.
2 Nau ku manata ˈabera suli kaumulu, diˈia logo neˈe God manata ˈabera amuˈa. Sulia kaumulu diˈia ta kini sariˈi laˈulaˈu ba nau ku alu fafia masia daolana maˈi sa Jesus Christ. Aia, na sariˈi neˈe kira alu fafia fuana na ˈafeˈa, nia ka tua faˈasia na ngwae matamata ki.
3 Nau ku manata ˈabera suli kamu, ˈasu mu kata faˈamamana ana faˈamanataˈanga ti ngwae, ma na alafeˈanga kamu fuana sa Jesus Christ ka takalo, diˈia ba ˈi Eve ˈua naˈa maˈi nia faˈamamana ana sokeˈa na loi.
4 Nau ku manata ˈabera amuˈa, ˈasu ˈubani ˈaliˈali mu kata faˈamamana ana na faˈamanataˈanga neˈe matamata faˈasia na faˈamanataˈanga kaimili. Sulia diˈia ta ngwae leka kwau siaumulu, ma nia ka faˈarongo ˈani faˈarongoˈanga matamata sulia sa Jesus, kaumulu kata fiˈi faˈamamana goˈo ˈaumulu ana. Ma kaumulu ka maˈudi ˈuana ngalilana ta mangoˈi ru neˈe matamata faˈasia na Anoˈi ru Abu neˈe kamu ngalia ana kaidaˈi kaimili faˈarongo ˈani.
5 Aia, ma na ngwae neˈe kira leka kwau siaumulu ki, ma kika saea kira na lifurongo talingaˈi ki, nau kusi manata goˈo fasi kira talingaˈi ka liufi nau.
6 Sui bore ˈana noaˈa naisi saiana alaˈanga leˈa, nau ku saiana ru ˈoro ki ana Faˈarongoˈa Leˈa. Kaumulu saiana na ru neˈeri, osiˈana kaimili faˈamanata kamu ana kaidaˈi ˈoro ki.
7 Ana kaidaˈi nau ku faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa God fuaumulu, noaˈa naisi gani kaumulu ˈuana ta folifoliˈa, ma ta taˈi maga mani bore ka noaˈa goˈo. Ma ana kaidaˈi nau ku tua siaumulu, nau ku faˈatiˈitiˈi nau fasi ˈiri kaumulu ka ngalia ˈinotoˈanga. Faˈuta, kaumulu fia fasi nau ku sasi rora neˈeriˈa?
8 Ana kaidaˈi nau ku faˈamanata kaumulu, ti ngwae neˈe kira faˈamamana saena fanoa matamata ki, kira foli nau. Nia neˈe, nau ku ngalia ru ki faˈasida, fasi ˈiri nau ku ˈafi kaumulu.
9 Ma ana kaidaˈi nau ku tua faˈi kaumulu, diˈia nau ku oga ta mani, noaˈa naisi gani kaumulu goˈo ˈuana. Ma na ngwae asina ki neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi Masedonia neˈe kira kwatea ru neˈe nau ku ogaˈi ki. Noaˈa naisi gani kaumulu ˈuana ta ru, ma noaˈa naisi baˈa gani.
10 Ma nau ku fata lafu nau sulia nau kusi gani kaumulu ˈuana ta ru. Ma ru neˈeri, nia ˈafitaˈi ka rokisi ana ta kaidaˈi, sulia nau kusi baˈa ngalia ta mani faˈasia ta ngwae saena abaˈi kula ˈi Gris taˈifau. Na ru neˈeri nia mamana diˈia logo na fatalana sa Jesus Christ neˈe nia mamana.
11 Sali kamu manata rora fasi nau kusi alafe fuamuˈa sulia nau kusi ngalia mani faˈasi kaumulu. Bore ma God saiana neˈe nau ku alafe liu fuamuˈa.
12 Nai baˈa inaˈu goˈo ˈaku ana falafala neˈeri, fasi ˈiri na ngwae neˈe kira saea kira ngwae lifurongo ki, noaˈa kira kasi bolo faˈinia saelana na raoˈa kira neˈe leˈa ka diˈia na raoˈa kaimili.
13 Kira saea kira na lifurongo ki, bore ma kira noaˈa laˈu na lifurongo mamana sa Jesus Christ ki. Kira soke kaumulu ˈani raoˈa kira ki, ˈiri kamu ka manata fasi kira neˈe lifurongo ki.
14 Ma noaˈa nau kusi ˈarefo goˈo ana ru neˈe, sulia sa Saetan bore, nia saiana ka rokisi fasi ˈiri ka lia diˈia ta ˈainsel ana madakoˈanga.
15 Nia neˈe, noaˈa kulu kasi ˈarefo diˈia na ngwae rao sa Saetan ki logo, kira kwate ma kira talada ka lia diˈia ngwae rao mamana God ki. Kike baˈa ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga doe neˈe bolo faˈi kira sulia na abula taˈangaˈa kira ki.

Sa Paul fata lafua sulia ru ki faˈataˈinia nia ngwataˈutaˈu

16-17 Sui bore ˈana nau noaˈa kusi oga fata baˈalafeˈa, niniˈari nai baˈa fata lafu nau suli nau talaku. Kaidaˈi nau ku fata suli nau talaku ˈunaˈeri, ti ai aumulu fia fasi nau ku alaˈa diˈia ngwae boleboleˈa

ki, nama nau noaˈa kusi alaˈa sulia tae neˈe na Aofia saea. Sui bore ˈana muka manata ˈunaˈeri, rongo basi sulia tae neˈe nai saea.
18 Buri ˈana kaidaˈi neˈe ti ngwae kira fata lafu kira talada, kamu ba roˈo logo sulida. ˈUnaˈeri kaumulu taˈifau muke fafarongoa basi ru neˈe nai saea fuamuˈa sulia nauˈa talaku.
19 Ma kaumulu fia fasi kamu saiˈi ru liu, bore ma kamu ka maˈudi fuana rongolana ngwae neˈe alaˈalada noaˈa kasi bolo.
20 Kaumulu ka alaˈanida goˈo amuˈa fuana kira ka ˈaˈana fafi kaumulu, ma kira ka ngalia na ru kaumulu ki, ma kira ka soke kaumulu, ma kira ka fata lafuda talada, ma kira ka faˈa ˈekeˈa kaumulu ˈani kwaˈi bokotalana maamuˈa.
21 Kaimili noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri amuˈa. Ma faˈuta neˈe kaumulu ka fia fasi kaimili rora, sulia kami kasi sasi ˈunaˈeri aumulu?

Na ngwae neˈe fia kira ta lifurongo talingaˈi ki, kira fata lafu kira talada. Ma nauˈa logo, nai fata lafu nau ka diˈida logo, sui bore ˈana noaˈa kasi leˈa fuana fataˈa ˈunaˈeri.
22 Aia, kira saea kira ngwae ˈi Jiu ki. Ma nauˈa ta ngwae Jiu logo. Kira saea kira kwalafa sa Israel faˈinia sa Abraham. Ma nauˈa ta ngwae logo ana kwalafa sa Israel faˈinia sa Abraham.
23 (Nau naisi oga fata lafu laku sulia nauˈa talaku ˈuri.) Kira saea kira ngwae rao sa Jesus Christ ki. Bore ma nauˈa naˈa neˈe ngwae rao leˈa sa Jesus Christ ka liufida. Sulia nau ku rao ngasingasiˈa ka liufida, ma ngwae ki kika alu nau saena luma ni lokafo ana kaidaˈi ˈoro ki ka liufida, ma ngwae ki ka nangasi nau ana kaidaˈi ˈoro ki ka liufida, ma karangi nau ku mae ana kaidaˈi ˈoro ki ka liufida.
24 Lima kaidaˈi ki na ngwae doe Jiu ki kira nangasi nau ˈania uulu akwala ma siko faˈi kwaˈinga.
25 Ma uulu kaidaˈi ki na ngwae doe ˈi Rom ki kira nangasi nau ˈani maˈe ˈai. Ma ana taˈi kaidaˈi, ti ngwae kira iliili ˈuana saungilaku ˈani ˈuilaku ˈani fau ki. Ma uulu kaidaˈi ki na faka neˈe nau ku leka ˈani ka kuru faˈi nau, ma ana taˈi kaidaˈi nau ku tua saena asi sulia taˈi rodo ma taˈi asoa.
26 Ma ana lekaˈa ˈoro nau ki, nau ku dao toˈona ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki ana kafo afe ki, ma ana ngwae bilibili ki, ma sulia na ngwae Jiu ki, ma na ngwae kwaita ki neˈe kira malimaeˈa aku. Ma nau ku dao toˈona ˈafitaˈiˈanga saena fanoa doe ki, ma saena abaˈi kula kwasi, ma saena asi logo. Ma ti kaidaˈi na ngwae neˈe soke ma kira ka saea kira ngwae faˈamamana ana sa Jesus ki, kira kwatea logo na ˈafitaˈiˈanga doe ki fuaku.
27 Nau ku rao ngangata liu, ma ti rodo noaˈa nau kusi maliu. Ma ti kaidaˈi nau kusi toˈo ana fanga ma noaˈa nau kusi kwaˈu. Ma ti kaidaˈi nau ku gwari sulia nau ku olidoko liu ana toro.
28 Noaˈa laˈu na ru neˈeri ki goˈo ˈana, sulia ana faˈi asoa ki taˈifau goˈo nau ku toˈo ana ˈafitaˈiˈanga osiˈana nau ku manata ˈabera sulia na fiku taˈi ngwae faˈamamana ki taˈifau.
29 Ma diˈia ta ngwae neˈe faˈamamana ma ka dao toˈona ˈafitaˈiˈanga sulia ilitoˈonga doe, nau ku toˈo ana ˈafitaˈiˈanga logo, sulia nau ku manata ˈabera ana niaˈa. Ma diˈia ta ngwae ka sasia ta ru taˈa, nau ku kwaimanatai.
30 Duˈungana kira suˈumaˈi nau ku fata lafu nau suli nauˈa talaku, nau ku fata sulia na ru ki neˈe faˈataˈinia nau ta ngwae ngwataˈutaˈu.
31 God na Maˈa na Aofia kia sa Jesus, nia saiana tae neˈe nau ku saea nia mamana. Nau ku oga ngwae ki taˈifau kira ka baˈatafea God tua tua firi.
32 Ana kaidaˈi nau ku tua ˈi Damaskas, na ngwae neˈe sa Aretas na tatalafaˈa filia ˈuana gwaungaˈinga fafia fanoa neˈeri, nia ka kwatea ngwae ana fuani oro ki kika folo ˈafia na maˈe tafa ki ana maˈe fanoa neˈeri, fasi ˈiri kira ka dau nau ana kaidaˈi nau ku ruˈu ˈi maa.
33 Bore ma ti ngwae kira kwaiˈafi aku, kira ka alu nau saena kukudu doe, ma kira ka faˈakoso nau sulia na maa ˈolofolo ana ˈodoa neˈeri ˈuana ˈi maa, ma nau ku tafi.*

12

* **11:33** lisia nunuˈi ru ana Acts 9:25

Na ru God faˈataˈiniˈi fuana sa Paul ki

1 Kira suˈumaˈi nau ku fata lafu nau
suli nauˈa talaku, bore ma fataˈa ˈunaˈeri
noaˈa nia ˈiri faˈamamana neˈe nauˈa na
lifurongo. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nau
ku fata sulia na ru na Aofia nia faˈataˈiniˈi
fuaku.
2 Aia, na akwala ma fai faˈi ngali sui
naˈa, God ka ngali nau ˈuana kula neˈe
God tua ana ˈi langi. (Aia, nau ku kina
bore na noniku logo taka neˈe dao ˈi
neˈeri, nama God goˈo ˈana taka neˈe
faˈataˈinia ru neˈe ki fuaku, sulia taˈifilia
God goˈo neˈe saiana.)
3-4 Aia, nau ku saea laˈu, nau ku sai goˈo
ana God nama neˈe ngali nau ˈuana ˈi
langi. (Ma nau kusi saiana na noniku dao
logo ˈi neˈeri taka, nama God goˈo neˈe
faˈataˈinia fuaku, sulia taˈifilia God neˈe
saiana.) Aia, ma ana kaidaˈi neˈe nau
ku tua ˈi langi, nau ku rongoa na ru ni
ˈarefoˈanga ki ma ka ˈafitaˈi ta ngwae ka
saea ˈani alaˈanga saena magalia neˈe.
5 Na lialiata neˈeri ru fuana fata lafu-
laka faˈinia. Bore ma nau noaˈa kusi sasi
ˈunaˈeri. Sulia na ru neˈe nau ku fata lafu
nau sulia na ru neˈe faˈataˈinia fasi nauˈa
ngwae ngwataˈutaˈu.
6 Ma diˈia nau ku oga tafelaku, nia
totolia fuaku nau ku fata ˈunaˈeri sulia
na fatalaku nia mamana. Bore ma, noaˈa
nau kusi tafe nau, sulia noaˈa nau kusi
oga ngwae ki kira ka fia fasi nauˈa na
ngwae doe liufia na ru neˈe kira lisia nau
ku sasiˈi ki, ma na ru neˈe kira ka rongoa
nau ku saeˈe ki.
7 Aia, God alaˈania naˈa mataˈinga
fuaku ˈiri noaˈa naisi fata naunau sulia
na ru leˈa ˈoro neˈe nau ku lisida ˈi langi
ki. Ma na mataˈinga neˈe, sa Saetan neˈe
sasia ˈiri ka faˈafii nau fasi ˈiri nau kusi
naunau.
8 Ma uulu kaidaˈi ki neˈe nau ku foˈo,
ma nau ku amasi na Aofia ˈiri nia ka
lafua.
9 Bore ma nia olisi nau ka fata ˈuri,
“Na kwaiˈofeˈanga nau taˈifilia, nia na ru
neˈe ˈoko boˈoboˈo ˈuana. Sulia diˈia ˈoko
ngwataˈutaˈu, na ngasingasiˈanga nau
fuana ˈafilamuˈa ke baˈa doe ka tasa.”
Sulia ru neˈeri, nau ku saeleˈa liu, ma nau
ku fata lafu nau sulia na ngwataˈutaˈunga
nau, ˈiri na ngasingasiˈanga sa Jesus
Christ ka kwaiˈafi aku.
10 Nau ku saeleˈa goˈo ˈaku fafia na
ˈafitaˈiˈanga nau ki sulia sa Jesus Christ.
Nau ku saeleˈa goˈo ˈaku diˈia kira ka fata
faˈali nau, nama kira ka faˈakaisi nau.
Nia leˈa goˈo ˈana diˈia nau ku toˈo ana
ngwataˈutaˈunga, sulia ana kaidaˈi nau
ku ngwataˈutaˈu, sa Jesus Christ nia ka
faˈangasingasi nau.

Sa Paul ka manata ˈabera fuada ngwae ˈi Korint ki

11 Aia, nia noaˈa kasi totoli nau fuana
fata lafulaku, bore ma kaumulu neˈe
kwate ma nau ku fata ˈunaˈeri. Fuila
kaumulu ka baˈatafe nau goˈo ˈaumulu.
Sui bore ˈana nau na ngwae goˈo aku,
na ngwae ba kira saea kira ˈani lifurongo
talingaˈi ki, noaˈa kira kasi doe ka liufi
nau.
12 Ana kaidaˈi nau ku rao ˈi safi-
tamuˈa ˈania mabetauˈa, God sasia na ru
faˈanadaˈa ˈoro ki ˈani nau. Ma na ru
neˈeri ki, nia ka faˈataˈinia neˈe nauˈa na
ngwae lifurongo mamana.
13 Na ru nau ku sasia fuamuˈa ki, nia
diˈia ru neˈe nau ku sasia fuana fiku taˈi
ngwae faˈamamana ki taˈifau. Taˈi ru
neˈe kasi diˈia na ru nau ku sasia ana
fanoa matamata ki: Nau kusi gani ta
mani aumulu fuana ˈafilaku. Ma kau-
mulu saea nau ku sasia ru taˈa aumulu
ˈunaˈeri, bore ma noaˈa naisi fata ni
kwaimanataiˈanga ana kaidaˈi neˈeri fasi
ˈiri muke rufuanata nau.
14 Ana kaidaˈi neˈe, nau ku sasi akaˈu
naˈa ˈiri nai dao laˈu toˈomulu ana uula
kaidaˈi. Ma nia diˈia logo ˈi naˈo, noaˈa
nau kusi gania ta mani faˈasi kamu. Sulia
noaˈa naisi oga goˈo na mani kamu ki.
Na ru nau ku oga lala neˈe ˈiri kamu
ke saeleˈa kaidaˈi nai dao kwau. Nau
ku diˈia ta maˈa fuaumulu, sulia nau ku
kwaiˈafi kamu ˈuana faˈamamanaˈanga
ana sa Jesus Christ. Ma noaˈa kasi bolo
fasi ˈiri neˈe ngela ki kira ka kwate mani
fuana maˈa kira, ma ka leˈa fuana maˈa
ka kwate mani fuana ngela nia ki.
15 Ma diˈia nau ku kwatea na ru nau
ki taˈifau faˈi nau talaku logo ˈuana
ˈafilamuˈa, nau ku saeleˈa goˈo ˈaku.
Faˈuta, na alafeˈanga kaumulu fuaku
tiˈitiˈi goˈo ˈana, sulia na alafe ˈanga nai
fuaumulu nia gwaˈilinga?

16 Aia, kaumulu saiana noaˈa naisi ga-
nia ta mani faˈasi kamu. Bore ma na
malimae nau ki kira fata ˈuri, “Sa Paul
toˈo ana taˈi manataˈi ngwae ago fuana
ˈosolamuˈa.”
17 Ma kaumulu saiana na alaˈanga
neˈeri noaˈa kasi mamana. Ma noaˈa
nau kusi baˈeda kwau ngwae ki siaumulu
fuana ˈaurafulamuˈa ˈuana mani.
18 Nau ku amasia sa Titus ˈiri nia leka
kwau siamuˈa, ma nau ku kwatea kwau
taˈi ngwae asina laˈu faˈinia. Ma kau-
mulu sai mamana ana sa Titus kasi obosi
kamu goˈo ˈuana ta mani. Ma kaumulu
saiana sa Titus faˈi nau, keroˈo sasia na
ru saga ki neˈe bolo ma ka saga taˈifau
goˈo.
19 Sali kamu fia fasi kami alaˈa ˈunaˈeri
fuana fonelamiˈa talamiˈa. Aia, na man-
ataku noaˈa kasi ˈunaˈeri. Sulia God
saiana na ru neˈe kami saeˈe ki, nia leka
sulia na ru neˈe sa Jesus Christ nia oga
kami ka saeˈe ki. Kwaima leˈa nau kina
ˈae, na ru ki taˈifau neˈe kaimili sasiˈi,
kaimili sasiˈi fuana ˈafilamuˈa.
20 Nau ku manata ˈabera, ˈasu ˈubani
nau kutu leka kwau, nau ku lisia na
abulaˈanga kamu ki ka matamata faˈasia
na ru neˈe nau ku oga. Ma diˈia nia
ˈunaˈeri, nai kwatea kwaˈikwaˈi ˈanga
fuamuˈa, ma noaˈa kamu kasi saeleˈa
sulia. Nau ku manata ˈabera ˈasu ˈubani
ti ngwae ˈi loˈoba kira kata olisuˈusuˈu,
ma kira ka kwaimamagolai, ma kira ka
saetaˈa, ma kira ka manata guˈuguˈu, ma
kira ka fata taˈa, ma kira ka alaˈa sulia
ngwae matamata ki, ma kira ka lafe, ma
na falafala kira ki noaˈa kasi saga.
21 Ma nau ku manata ˈabera ˈasu ˈubani
nau kutu leka laˈu maˈi, ma God ka sasia
nau ku ˈeke suli kaumulu. Ma nai baˈa
angi sulia na ngwae ˈoro aumulu, kira
sasia ru taˈa ki, ma noaˈa kira kasi kakari
alifaˈi faˈasia na kakabaraˈanga kira ki.

13

1 Aia, nai baˈa dao kwau siaumulu uula
kaidaˈi. Na Kerekereˈa Abu ba saea,
“Noaˈa kamu kasi matalangani ta ngwae
leleka muke rongoa ta ro ngwae nama ta
uulu ngwae neˈe fata mamana sulia tae
neˈe nia sasia.”
2 Ana ruana kaidaˈi nau ku leka maˈi,
nau ku faˈabasua na ngwae ki amuˈa
neˈe abulalada taˈa. Ma ana kaidaˈi neˈe,
nau ku faˈabasuda logo saena kerekereˈa
neˈe. Ma ana kaidaˈi nai baˈa dao maˈi
siaumulu, noaˈa ta ngwae neˈe sasia ta ru
taˈa ka tafi faˈasia na kwaˈikwaˈinga nau
fuana.
3 Ana kaidaˈi neˈeri, kamu ke baˈa
sai leˈa ana sa Jesus Christ neˈe kwatea
alaˈanga fuaku fasi ˈiri nau ku fata ˈania.
Ma ana kaidaˈi nia ka sasia ta ru fuamuˈa,
nia kasi ngwataˈutaˈu. Bore ma nia ka
faˈataˈinia na ngasingasiˈa doe fuamuˈa.
4 Sulia sa Jesus Christ ngwataˈutaˈu
kaidaˈi kira fotoˈia ana ˈai rara folo,
nia ka tataˈe faˈasia na maeˈa sulia na
ngasingasiˈanga doe God. Ma kaimili ka
ngwataˈutaˈu logo diˈia sa Jesus Christ,
bore ma kaimili ke baˈa toˈo ana ngasin-
gasiˈanga doe God sulia sa Jesus Christ,
ana kaidaˈi mike leka kwau siaumulu.
5 Nia leˈa fuamuˈa muke manata sulia
na mauriˈa kaumulu ki, fasi ˈiri muka
saiana na abulaˈanga kamu ki bolo fuana
ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus
Christ ki nama noaˈa. Kaumulu saiana sa
Jesus Christ goˈo neˈe tua saena mauril-
amuˈa. Ma diˈia noaˈa nia kasi tua saena
maurilamuˈa, na faˈamamanaˈanga kau-
mulu ki noaˈa kasi mamana.
6 Nau ku oga muke saiana na
faˈamamanaˈanga kaimili nia mamana.
7 Ma kami ka foˈosia God fasi ˈiri muke
mango faˈasia abula taˈangaˈa. Ma noaˈa
kami kasi foˈo goˈo ˈaimili ˈunaˈeri ˈiri ta
ngwae ka fia fasi na raoˈa kaimili nia leˈa.
Kami foˈo ˈunaˈeri ˈiri kaumulu ka sasia
na ru saga, bore ˈana ti ngwae kira fia fasi
na raoˈa kaimili na ru ˈoˈo goˈo ˈana.
8 Kaimili sasi goˈo na ru sulia
faˈamanataˈanga mamana, ma noaˈa
kami kasi uu fonea faˈamanataˈanga
mamana.
9 Kaimili saeleˈa mika ngwataˈutaˈu,
diˈia kamu ngasingasiˈa mamana. Ma
kaimili foˈo fasi ˈiri muke faˈasaga abu-
lalamuˈa taˈifau.
10 Nia neˈe sasi nau ku keresia naˈa
ru neˈeri ki ana kaidaˈi nau ku tua tau
kwau ˈua faˈasi kaumulu. Nau ku sasia
fasi ˈiri ana kaidaˈi nau ku leka kwau
siaumulu, nau kusi balufi kamu ˈani na
ngasingasiˈanga neˈe na Aofia kwatea
fuaku. Nia kwatea naˈa ngasingasiˈanga

ne'eri fuaku 'iri nau ku 'afi kamu, ma
noa'a la'u fuana fa'alilamu'a.

Na ala'anga 'isi ki

11 Aia, ngwae asina kina 'ae, na ru
ne'eri ki go'o ne'e nau ku saea fuau-
mulu. Muke rokisia falafala kamu ki,
ma muke fafarongoa na ru ne'e nau
ku keresia kwau fuamu'a, ma muke tua
'ani ta'i manata 'i ngwae, ma muke
tua 'ani aroaro'a fa'i kamu talamu'a.
Ma God ne'e alafe fuaka ma ka kwatea
aroaro'anga, nia ke ba'a tua fa'i kamu.
12 Aia, muke fa'ata'inia na'a alafe'anga
kaumulu ki fuaumulu kwailiu ana kaida'i
muke lisi kaumulu kwailiu.
Na ngwae God ki ta'ifau 'i ne'e, kira
kwatea na ala'anga le'a le'a kira ki fuau-
mulu.
13 Ma nau ku fo'o fasi 'iri na Aofia sa
Jesus Christ ka kwai'ofe aumulu, ma God
ka alafe fuaumulu, ma na Ano'i ru Abu
ka tua fa'i kamu ta'ifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Galesia

Sa Paul keresia na buka neˈe fuana na ngwae faˈamamana ˈi Galesia ki. Sa Paul nia rao faˈinida, ma ka ˈiri tau goˈo ˈi buri ˈana sa Paul ka faˈasida, kira ka talaˈae kika abula ˈuana rongoˈa fuana ta faˈamanataˈanga matamata laˈu. Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira dao toˈona Kristin ki ˈi Galesia, ma kira ka saea kira ke talaˈae fuana dongalana falafala Jiu ki. Taˈi falafala Jiu neˈe ˈolo faˈataˈinia (circumcision). Na Jiu ki faˈamanata neˈe roˈongaˈa ana taki sa Moses ki kwatea ma ngwae ki ka ˈoloˈolo ˈi maana God, ma na ˈolo faˈataˈinia neˈe toto fuana ngwae God ki. Bore ma sa Paul nia faˈamanata sulia na fitoˈonga ana sa Jesus lala neˈe kwate ma ngwae ki kika ˈoloˈolo ˈi maana God. Ma na Anoˈi ru Abu ma na tuaˈa saga, nia na toto neˈe faˈataˈinia kulu ngwae God ki. Kulu ka faˈamamana ana sa Christ Jesus fasi ˈiri kike saga ˈi maana God. God nia fuˈusi ˈoloˈolo akulu noaˈa laˈu osiˈana na roˈongaˈa sulia na taki ki, bore ma osiˈana lala neˈe kulu faˈamamana sa Christ. Roˈongaˈa sulia na taki ki noaˈa kasi totolia neˈe ke faˈa ˈoloˈoloˈa ta ngwae ˈi maana God.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Fata leˈaleˈanga & 1:1-11
Sa Paul nia niaˈa ta lifurongo mamana & 1:11—2:21
Ngwae ke faˈasaga tualana faˈinia God ˈani faˈamamanaˈanga ana sa Jesus & 3:1—4:31
Maurilana Kristin ki donga kwaitalaˈi ˈanga Anoˈi ru Abu & 5:1—6:18

1-2 Na kerekereˈa neˈe faˈasia nauˈa sa Paul, ma na bara ngwai asina ana sa Christ ki neˈe kira tua faˈinau ˈi neˈe, fuamuˈa ngwae faˈamamana God ki saena abaˈi kula ˈi Galesia. Nauˈa naˈa neˈe ta lifurongo ana sa Jesus. Noaˈa ta ngwae kasi fili nau fuana raoˈa neˈe. Bore ma sa Jesus Christ faˈinia God, na Maˈa neˈe nia taˈea sa Jesus faˈasia na maeˈa, keraˈa lala neˈe fili nau fuana lifurongoˈanga.

3 Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa kia faˈinia sa Jesus Christ na Aofia ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

4 Sa Christ ka kwatea niaˈa ˈana talana fuana na taˈangaˈa kia ki fasi ˈiri ke loge kia faˈasia na abula taˈangaˈa ˈoro ki neˈe saena magalia ana kaidaˈi neˈe. ˈUnaˈeri nia roˈosulia na kwaiogaiˈanga God na Maˈa kia.

5 Nau ku oga kuke faˈadufa God tutua firi! ˈIu nia ke ˈunaˈeri.

Taˈi Faˈarongoˈanga Leˈa goˈo

6 Nau ku ˈarefo naˈa ana ru neˈe kamu sasia, osiˈana nia noaˈa kasi tau goˈo muka siki tau naˈa faˈasia God neˈe fili kamu naˈa ˈiri muke tua ˈi olofana na kwaiˈofeˈanga sa Christ, ma niniˈari muka faˈamamana naˈa amuˈa ta faˈamanataˈanga matamata laˈu neˈe ti ngwae kira saea ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa.

7 Bore ma na faˈamanataˈanga neˈeri noaˈa laˈu na Faˈarongoˈa Leˈa mamana sulia sa Christ. Ti ngwae goˈo neˈe kira feo kamu, ma kira ka iliili ˈuana rokisilana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Christ.

8 Ma sui bore ˈana diˈia kamiˈa nama ta ˈainsel faˈasia ˈi langi neˈe ke faˈatalo ˈani fuamuˈa ta faˈarongoˈanga neˈe matamata faˈasia tae neˈe kami faˈatalo naˈa ˈani fuamuˈa ˈi naˈo, nia bolo faˈinia God ke ˈui ˈania ngwae neˈeri saena mafula neˈe duˈaduˈa kasi mae.

9 Diˈia ba kami saea ka sui naˈa maˈi ˈi naˈo, ma nau ku saea laˈu fuamuˈa: Diˈia ta ngwae ke faˈataloˈania fuamuˈa ta faˈamanataˈanga neˈe ka matamata faˈasia na tae neˈe kamu faˈamamana ana ka sui naˈa, nia bolo faˈinia God ke ˈui ˈania ngwae neˈeri saena mafula neˈe duˈaduˈa kasi mae.

10 Kaidaˈi nau ku saea alaˈanga neˈeri ki, noaˈa naisi sasi laˈu ˈuana ngwae ki neˈe kike auraˈe nau. Noaˈa liu. Ma nau ku oga lala God ˈana talana neˈe ke auraˈe nau. Diˈia nau ku sasi ˈuana neˈe ngwae ki kika oga nau, ˈirai ma nauˈa noaˈa laˈu ngwae ni rao sa Christ.

Alaˈanga sa Paul sulia kaidaˈi sa Jesus filia fuana lifurongoˈanga

11 Ngwaefuta kina ma ngwaingwaena
kina ana sa Christ, nau ku saea fuamuˈa,
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe nau ku
faˈarongo ˈani, nia noaˈa laˈu ru neˈe
talaˈae maˈi faˈasia na ngwae ki.
12 Noaˈa nau kusi ngalia laˈu faˈasia
ta ngwae, ma noaˈa ta ngwae kasi
faˈamanata nau goˈo ˈani. Bore ma
sa Jesus Christ lala neˈe tala faˈataˈinia
fuaku.
13 Kamu rongoa taˈifau naˈa sulia na
tualaku maˈi ˈi naˈo, kaidaˈi ba nau ku
foˈosia ˈua God diˈia na Jiu ki kira sasia.
Kamu rongoa logo ba nau ku maˈudua liu
naˈa ngwae faˈamamana God ki, ma nau
ku iliili liu ˈuana takalongaˈilada.
14 Kaidaˈi nau ku ˈalako ˈua, ˈorolana
na ngwae Jiu ki neˈe kira ˈalako faˈi nau,
nau ku liufida ˈani roˈongaˈa sulia na
faˈamanataˈanga kami Jiu ki ma sulia na
falafala koˈo bora kami ki.
15 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, sulia
kwaiˈofeˈanga God ˈi naˈona mala neˈe
nau ku futa, God nia fili nau naˈa fuana
raoˈa nia ki.
16 Ma God ka saeleˈa fuana faˈataˈilana
na Ngela nia fuaku, fasi ˈiri nau kui
faˈataloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa
Jesus fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma
kaidaˈi God nia ka faˈataˈinia naˈa Ngela
nia fuaku, nau kusi leka naˈa siana ta
ngwae ˈiri nia ka faˈamanata nau.
17 ˈUnaˈeri noaˈa nau ku ˈiri leka ˈalaˈa
ˈuana ˈi Jerusalem fuana lisilana na ng-
wae neˈe kira lifurongo etaeta aku ki.
Nau ku leka lala ˈaku ˈuana abaˈi kula ˈi
Arabia, sui nau ku oli laˈu maˈi ˈuana ˈi
Damaskas.
18 Sui buri ˈana uulu faˈi ngali ki, nau
ku fiˈi leka ˈuana ˈi Jerusalem fuana
lisilana sa Peter, ma nau ku tua faˈinia
sulia na akwala ma lima asoa.
19 Ma nau ku alaˈa logo faˈinia sa James,
na ai burina na Aofia, bore ma nau noaˈa
kusi lisia ti lifurongo laˈu.
20 Ma na ru neˈe ki taˈifau niniˈa nau
ku keresia kwau fuamuˈa na ru mamana
ki taˈifau goˈo. God ka saiana nau noaˈa
kusi soke.
21 ˈI buri, nau ku leka laˈu ˈuana abaˈi
kula ˈi Siria ma ˈi Silisia ki.
22 Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae
faˈamamana sa Christ ki saena abaˈi kula
ˈi Judea, noaˈa kira kasi sai goˈo aku.
23 Kira sai goˈo ˈada ana na alaˈanga
neˈe ti ngwae neˈe alaˈa suli nau kika
ˈuri, “Na ngwae ba maˈudu kia ˈi naˈo
ma ka iliili ˈuana faˈalilana na ngwae
faˈamamana sa Christ ki neˈana. Kaidaˈi
neˈe, nia faˈarongo naˈa sulia sa Christ
fasi ˈiri na ngwae ki kika faˈamamana
ana.”
24 Ma osiˈana faˈarongoˈa neˈe kira ka
baˈatafea naˈa God fafia tae ki neˈe nau
ku sasiˈi.

2

Na faˈinaˈonaˈo ˈi Jerusalem ki alafafia na faˈamanataˈanga sa Paul

1 ˈI buri ˈana taˈi akwala ma fai
faˈi ngali, nau ku fiˈi oli laˈu ˈuana ˈi
Jerusalem faˈinia sa Banabas, ma nau ku
baˈea sa Titus ka leka logo faˈi keroˈo.
2 God neˈe oga nai leka ˈi neˈeri sulia
faˈataˈinga nia fuaku. Ma ana kaidaˈi
nau ku alaˈa fiku faˈinia na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki ˈi Jerusalem taˈifilida, ma
nau ku fada leˈa ana na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe nau ku faˈamanata ˈani fuana
na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Nau ku
faˈarongoa na faˈinaˈonaˈo neˈeri ki sulia
na raoˈa nai taˈifau, ˈiri neˈe kike alafafia,
ˈasu ˈubani nau kutu laga ulafu goˈo ˈaku
ana raoˈa neˈe.
3 Sa Titus na ngwae neˈe tua faˈi nau,
nia noaˈa laˈu ngwae Jiu, bore ma ng-
wae ˈi Grik, ma na faˈinaˈonaˈo ki kira
kasi suˈumaˈi nia goˈo fuana na ˈolo
faˈataˈinga.
4 Kaimili alaˈa sulia ru neˈe ki, osiˈana
ti ngwae neˈe kira kwaiilifaˈi neˈe kira
saea kira faˈamamana, kira oga nia ke
ˈolo faˈataˈinia nama. Na ngwae neˈeri
ki kira leka ago maˈi fuana faˈalilana na
fitoˈonga neˈe kami ngali goˈo sa Jesus
Christ fuana faˈamaurilamiˈa. Kira oga
kike tuaraˈi kaimili fuana roˈongaˈa sulia
na taki ki.
5 Ma kami kasi ala goˈo fafia na ngwae
ˈosoˈoso neˈeri ki ana ta taˈi kaidaˈi tiˈitiˈi
bore, sulia noaˈa kami kasi oga kika
faˈalia na mamanaˈanga ana Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe kamu faˈamamana naˈa.

6 Ma na faˈinaˈonaˈo neˈe ngwae
ki alafafida ˈi Jerusalem, noaˈa kira
kasi saea goˈo ta ru faolu fuaku sulia
faˈamanata ˈanga nau. (Bore ma noaˈa
naisi ˈabera goˈo sulia ngwae neˈe ki,
neˈe ti ngwae fia kiraˈa ngwae ˈinotoˈa ki.
Osiˈana talitoˈona God goˈo neˈe saiana
ke saea neˈe ngwae nia ˈinotoˈa.)
7 ˈUnaˈeri na faˈinaˈonaˈo neˈeri ki,
taˈi ru neˈe kira tala lisia neˈe God nia
kwatea naˈa raoˈa neˈe fuaku fuana na
faˈataloˈanga ˈani fuana ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki, diˈia logo neˈe nia kwa-
tea fuana sa Peter na raoˈa fuana na
faˈataloˈanga ˈani fuada Jiu ki.
8 Sulia God neˈe alu nau, nau ku li-
furongo fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki,
diˈia logo neˈe nia alua sa Peter ka li-
furongo fuada ngwae ˈi Jiu ki.
9 Sa James, ma sa Peter, faˈinia sa
John, neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira
saiana neˈe God kwatea na raoˈa talingaˈi
neˈe fuaku fuana faˈatalongaˈilana fuana
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Nia neˈe kwate
kira ka sama ana lima ˈoloˈolo amiroˈo sa
Banabas, fasi ˈiri ke faˈataˈinia neˈe kira
alafafi keroˈo ka rao ˈi safitamuˈa ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki, ma kira ka rao ˈi safitada
ngwae ˈi Jiu ki.
10 Ma taˈi ru goˈo neˈe kira oga keroˈo
ke manata toˈona na kwaiˈafiˈanga
fuana ngwae dalaˈa ki safitana ngwae
faˈamamana God ki ˈi Jerusalem. ˈIu, ru
neˈeri neˈe nau ku ngangata liu fuana
sasilana.

Sa Paul balufia sa Peter

11-13 Kaidaˈi sa Peter dao ˈi Antiok, nia
ka fanga goˈo ˈana faˈinia ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki. Sui, ti ngwae Jiu neˈe sa
James baˈeda maˈi kira ka dao ˈi neˈeri.
Na ngwae neˈeri ki manata ˈuri, “Diˈia
noaˈa ta ngwae kasi ˈolo faˈataˈinia, niaˈa
noaˈa laˈu na ngwae mamana sa Christ.”
Goˈo ma, sa Peter noaˈa kasi fanga naˈa
faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.* Nia sasi
ˈunaˈeri duˈungana neˈe nia maˈu ˈani
oli suˈusuˈu ˈanga faˈinia na ngwae Jiu ki
neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi Jerusalem.
Ma ti Jiu neˈe kira faˈamamana logo ana
sa Christ, kaidaˈi kira lisia sa Peter neˈe
sasi ˈunaˈeri, kira ka maˈu logo diˈia sa
Peter, ma kira ka ˈiri fanga logo faˈinia
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma sa Banabas
bore ka sasi logo sulida.
14 Bore ma kaidaˈi neˈeri, nau ku lisia
kira rora osiˈana noaˈa kira kasi roˈosulia
na mamanaˈanga ˈana Faˈarongoˈa Leˈa.
Ma nau ku balufia sa Peter ˈi safitana
ngwae ˈoro neˈe kira faˈamamana ki,
osiˈana nia rora liu naˈa. Ma nau ku fata
ˈuri fuana, “ˈAeˈo na ngwae ˈi Jiu, bore
ma ˈoko danga naˈa ˈamu ˈani falafala
ngwae ˈi Jiu ki, ma ˈoko tua naˈa ˈamu
diˈia ta ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Kira
noaˈa laˈu ngwae Jiu ki niniˈa. ˈOko
rora liu naˈa kwa neˈe ˈoko suˈumaˈinia
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki fuana roˈongaˈa
sulia falafala Jiu ki.”

Jiu ki faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki kira mauri duˈungana faˈamamanaˈanga kira

15 Nia mamana naˈa kami futa maˈi ana
na Jiu ki, ma kami noaˈa laˈu na ngwae
kwaita ki neˈe kira kasi donga taki sa
Moses ki.
16 Ma kamiˈa Jiu ki saiana neˈe ngwae
ke faˈasaga na tualana faˈinia God ˈani
faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ,
ma noaˈa laˈu ˈani roˈongaˈa sulia na
taki sa Moses ki. ˈUnaˈeri neˈe kami ka
faˈamamana logo ana sa Christ Jesus fasi
ˈiri mike saga ˈi maana God. God nia
fuˈusi ˈoloˈolo amiˈa noaˈa laˈu osiˈana
na roˈongaˈa sulia na taki ki, bore ma
osiˈana lala neˈe kami faˈamamana sa
Christ. Osiˈana na roˈongaˈa sulia na
taki ki noaˈa kasi totolia neˈe ke faˈa
ˈoloˈoloˈa ta ngwae ˈi maana God.
17 Ana kaidaˈi neˈe, kamiˈa Jiu ki, kami
lulu ˈuana mauriˈa ana sa Christ ka liufia
mala na roˈongaˈa sulia na taki ki, ma ti
Jiu kira saea kamiˈa ngwae abula taˈa ki
naˈa. ˈUri ma, nia fada ˈani sa Christ neˈe
kwate kami ka abula taˈa, duˈungana
neˈe kami faˈasia dongalana na taki ki?
Nia noaˈa kasi ˈunaˈeri laˈu.

* **2:11-13** Jiu neˈe kira dau sulia na taki sa Moses ki, noaˈa kira kasi fanga fiku faˈinia ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Kira fia kira ke baˈa sua ana kaidaˈi kira sama toˈona ma kika ˈania na fanga ana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Levitikus 11; Acts 11

18 Bore ma diˈia nau ku oli, ma nau ku
faˈamamana laˈu na taki ki neˈe nau ku
ˈaila naˈa ˈani, nau ku ˈasi nau naˈa saena
na abula taˈangaˈa.
19 Kaidaˈi nau ku tua sulia na taki ki,
nau ku lisia fuila noaˈa naisi fitoˈo ana
dongalana taki ki fasi ˈiri neˈe nai ˈoloˈolo
ˈi naˈona God. Nia neˈe nau ku danga
naˈa ˈania na taki ˈiri neˈe nai tua sulia
God.
20 God nia ˈado nau faˈinia sa Christ
neˈe nia mae ana ˈai rara folo. Nia neˈe
nau ku mae naˈa, bore ma sa Christ neˈe
tua saena maurilaku. Ma na mauriˈa neˈe
nau ku toˈo ana ana kaidaˈi neˈe, nau ku
mauri ˈani na faˈamamanaˈanga nau ana
na Ngela God. Nia alafe fuaku, ma ka mae
fasi ˈiri ke faˈamauri nau.
21 God nia ka alafafi kulu duˈungana na
kwaiˈofeˈanga nia. Noaˈa naisi ˈaila ˈania
na kwaiˈofeˈanga nia. Ma diˈia ta ngwae
ke saga faˈinia God duˈungana na taki ki,
nia faˈataˈinia neˈe na maelana sa Christ
dalafaˈa goˈo ˈana.

3

Na roˈongaˈa sulia na taki ki nama na faˈamamanaˈanga ana sa Jesus

1 Kamu ngwae ana ˈi Galesia, kamu
gwaubaliˈa! Nau ku fada taˈifau naˈa
fuamuˈa na maelana sa Jesus Christ ana
ˈai rara folo. Bore ma nia diˈia ti ngwae
niniˈa feo kamu ˈuana faˈamanataˈanga
rora ki!
2 Nau ku oga muke saiana taˈi ru ˈuri:
Kamu ˈiri kwaloa laˈu na Anoˈi ru Abu
God osiˈana neˈe kamu roˈo sulia na taki
sa Moses ki, bore ma duˈungana lala neˈe
kamu faˈamamana na Faˈarongoa Leˈa
sulia sa Jesus, ma muke fitoˈo ana.
3 Kamu gwaubalia liu naˈa. Na Anoˈi
ru Abu neˈe kwate ma ˈoko talaˈae
ana mauriˈa saena tuaˈa faolu, bore ma
taˈena kamu ili ˈuana sasilana na raoˈa
Anoˈi ru Abu ki ˈania ngasingasiˈanga
kamu ki talamuˈa.
4 Kamu faˈamanifi liu naˈa osiˈana na
fitoˈonga kamu ana sa Jesus. Diˈia kamu
oli faˈasia ma muka sasi laˈu sulia na taki
sa Moses ki, na fitoˈonga kamu ke funu.
5 Nau ku oga muke malingaˈinia neˈe
sulia na kwaiˈofe ˈanga God, nia kwate
sakongaˈi ana na Anoˈi ru Abu nia
fuamuˈa, ma nia ka fulia na ru ni
ˈarefoˈanga ki ˈi safitamuˈa, noaˈa laˈu
duˈungana neˈe kamu roˈo sulia na taki
ki, bore ma sulia lala na fitoˈonga kamu
ana sa Jesus.
6 Ma muke manata basi sulia sa Abra-
ham, na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“Nia faˈamamana ana God, ma God ka
alafafia niaˈa ngwae ˈoloˈolo sulia na
faˈamamanaˈanga nia.”
7 Muke saiana sa tai bore ˈana neˈe ke
faˈamamana ana God, niaˈa na ngela sa
Abraham.*
8 Na Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri
maˈi ˈi naˈo, God ke baˈa fuˈusi ˈoloˈolo
ana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki ˈani
faˈamamanaˈanga. Ma God ka faˈarongo
ˈani faˈarongoˈa leˈa neˈe fuana sa
Abraham ka ˈuri, “Nau kui baˈa faˈaleˈa
na ngwae ki taˈifau sulia ˈaeˈo.”
9 ˈIu, sa Abraham faˈamamana, ma God
ka ˈoilakitaˈinia. ˈUnaˈeri logo, sa tai
bore ˈana neˈe kira faˈamamana, God ke
faˈaleˈada diˈia sa Abraham.
10 Sa tai faˈida bore ˈana neˈe kira
manata fasi God nia alafafida neˈe kira
saga osiˈana kira roˈosulia na taki ki,
kike baˈa ngalia na kwaˈikwaˈinga faˈasia
God. Duˈungana neˈe Kerekereˈa Abu ba
nia fata ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe noaˈa
kasi ˈidufaˈi roˈosulia na taki ki taˈifau,
kike baˈa ngalia kwaˈikwaˈinga faˈasia
God.”
11 Ma nia madako liu naˈa noaˈa ta
ngwae kasi saga faˈinia God ana na taki
ki, sulia na Kerekereˈa Abu nia fata laˈu
ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe kira ˈoloˈolo
faˈinia God osiˈana na faˈamamanaˈanga,
kike baˈa mauri firi.”
12 Na falafala ana mauriˈa sulia
faˈamamanaˈanga noaˈa ˈiri diˈia laˈu na
falafala ana dongalana na taki sa Moses
neˈe alaˈa ˈuri, “Diˈia ˈoko oga ˈoke dao
toˈona mauriˈa osiˈana roˈongaˈa sulia
na taki, ˈoke roˈo nama sulia taki aliˈafu
God.”
13 Na kwaˈikwaˈinga neˈe ˈita maˈi
faˈasia na taki ki, sa Christ nia lafua
naˈa faˈasi kia, ma ka ngalia naˈa talana.
Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“Na ngwae neˈe kira saungia ˈi tufungana

* **3:7** Ngela sa Abraham fada ˈani taˈi ana ngwae God ki.

ˈai, nia mae duˈungana nia ngalia na kwaˈikwaˈinga ana God.”

14 Sa Christ nia foli olitaˈi kia faˈasia na kwai matalangaˈinga na taki ki. ˈUnaˈeri neˈe God ka faˈaleˈa logo na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki ˈania na leˈangaˈa neˈe nia eta fataˈa ˈani fuana sa Abraham. Ma kuluˈa taˈifau na ngwae neˈe kulu faˈamamana ki, kuke toˈo logo ana na Anoˈi ru Abu sulia na faˈamamanaˈanga neˈe.

Na taki ki faˈinia na fata alangaˈinga God

15 Ngwaefuta ma ngwaingwaena nau kina ana sa Christ, nau ku fata ˈani na manataˈanga ana na Kerekereˈa Abu ka sui naˈa, niniˈari nai fada laˈu na alangaˈinga neˈe ˈania na manataˈanga ana ngwae sulia kaidaˈi ki. Diˈia ro ngwae ki kera sasi ta alangaˈinga, noaˈa taˈi kasi rokisia naˈa ta kula ana nama noaˈa keraˈa kasi ˈoia laˈu alangaˈinga neˈeri. Na alangaˈinga neˈe ni diˈia logo na alangaˈinga neˈe leka maˈi faˈasia God fuana sa Abraham faˈinia ˈalako nia.

16 ˈIu, God nia fata alangaˈi faˈinia sa Abraham ma na ˈalako nia. Na Kerekereˈa Abu noaˈa kasi fata laˈu ˈuri, “Na ˈalako ˈoe ki,” neˈe fadalana na ngwae ˈoro ki. Bore ma nia ka alaˈa lala ˈuri, “Na ˈalako ˈoe,” neˈe fadalana taˈi ngwae goˈo, ma nia naˈa neˈe sa Christ.

17 Na fadalana na fatalaku neˈe ˈuri: God nia eta faˈangasia na fau alangaˈinga faˈinia sa Abraham, ma ka alangaˈi logo nia ke baˈa faˈamamana. Nia neˈe na taki neˈe God nia kwatea fai talangaˈi ma uulu akwala faˈi ngali naˈa ˈi buri ˈana, nia ˈafitaˈi liu ka muusia na alangaˈinga neˈe God alangaˈi ˈani fuana sa Abraham.

18 Si diˈia God kwatea ru leˈa ki fuaka duˈungana neˈe kulu roˈosulia na taki ki, ˈirai noaˈa nia kasi kwatea sulia na fata alangaˈinga nia. Bore ma osiˈana na alangaˈinga nia, nia neˈe God ka kwate sakongaˈi ana ru leˈa ki fuana sa Abraham.

19 Faˈuta neˈe God ka kwatea na taki ki? God kwatea na taki ki laˈu ˈi burina alangaˈi ˈanga nia, fasi ˈiri ke faˈataˈi madako ana abula taˈangaˈa ki, leleka ka dao ˈana asoa neˈe ˈalako sa Abraham, sa Christ, neˈe God fata alangaˈi ˈani ke dao maˈi ana. God neˈe kwatea na ˈainsel ki ˈiri kike kwatea na taki ki fuana sa Moses. Ma sa Moses neˈe na ngwae ni ngali alaˈanga, duˈungana nia neˈe ngalia maˈi na taki ki, ma ka kwatea fuana na ngwae ki.

20 Bore ma kaidaˈi God nia fata alangaˈi fuana sa Abraham, nia kasi oga naˈa ta ngwae ni ngali alaˈanga, osiˈana nia sasia naˈa ru neˈeri taˈifilia.

Na ru neˈe taki ki leka maˈi fuana

21 ˈUri ma na taki sa Moses ki nia ˈiri alafafia na fata alangaˈinga God ki? Noaˈa liu! Si diˈia God nia kwatea na taki neˈe ka faˈamauria na ngwae ki, ˈirai na ngwae ki kike roˈosulia, ma kike saga naˈa ˈi maana God.

22 Bore ma, na Kerekereˈa Abu nia saea neˈe ngwae ki taˈifau kira oga abula taˈangaˈa, ma noaˈa kira kasi bolo naˈa faˈinia daua sulia na taki ki. ˈUnaˈeri neˈe God ka kwatea na fata alangaˈinga ˈania na mauriˈa firi fuana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus Christ ki.

23 ˈI naˈona mala na kaidaˈi neˈe faˈamamanaˈanga ana Jesus Christ nia dao maˈi, God nia goni kulu Jiu ki olofana na taki sa Moses ki, leleka ka dao ana kaidaˈi God nia faˈataˈinia na tala faolu sulia na faˈamamanaˈanga ana sa Christ.

24 Na taki ki ka lia suli kulu leleka ka dao ana kaidaˈi sa Christ nia dao maˈi. ˈUnaˈeri burina sa Christ nia dao naˈa, kuke saga ˈi maana God, osiˈana na faˈamamana lana.

25 ˈIu, ma na taki ki noaˈa kasi lia naˈa suli kia ˈi niniˈari, osiˈana kaidaˈi fuana faˈamamanaˈanga ana sa Christ nia naˈa faˈi kia.

Na ngwae faˈamamana ana sa Jesus ki kira ngela God ki naˈa

26 Kamuˈa taˈifau neˈe ngela God ki naˈa, duˈungana na faˈamamanaˈanga kamu ana sa Christ Jesus.

27 Kamu siuabu taˈifau naˈa ka faˈataˈinia neˈe kamu ˈado naˈa faˈinia sa Christ, ˈunaˈeri neˈe mauriˈanga kamu ke diˈia naˈa sa Christ.

28 Nia neˈe, ka noaˈa naˈa ta mataliˈanga ˈi safitana na ngwae ˈi Jiu ki ma na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, ma na ngwangwane ki faˈinia na kini ki,

ma na ngwae rao ˈoˈo ki faˈinia ngwae neˈe noaˈa ta ngwae kasi ˈaˈana fuada ki. Kamuˈa taˈifau, kamu bolo goˈo ˈi maana God, duˈungana kamu tua ˈani fikuˈa faˈinia sa Christ Jesus.

29 Osiˈana kamuˈa neˈe ngwae sa Christ ki naˈa, ˈunaˈeri kamuˈa logo neˈe ngela ana kwalafa sa Abraham ki, ma muke baˈa ngalia faˈaleˈa ˈanga God nia fata alangaˈiniˈi fuana sa Abraham.

4

1 Nau ku oga nai taˈi fada madakola laˈu ana ru neˈe nau ku fata sulia, diˈia ta ngwae nia toˈo ana ta ngela, nia ke baˈa kwatea ru nia ki taˈifau fuana. Bore ma ana kaidaˈi neˈe ngela neˈeri nia tiˈitiˈi ˈua, nia diˈia ta ngwae rao goˈo ˈana, osiˈana noaˈa nia kasi ˈaˈana ˈua fuana liaˈa sulia na alu ruˈanga nia ki talana.

2 Kaidaˈi nia tiˈitiˈi ˈua, ti ngwae neˈe kira lia sulia alu ruˈanga fuana, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe maˈa nia ˈolea.

3 Nia ˈunaˈeri logo, ˈi naˈo maˈi ana kaidaˈi kami Jiu ki ˈiri faˈamamana ˈua ana sa Christ, kami roˈo lala sulia na taki ki ana tuaˈa saena magalia, diˈia ta ngwae rao ˈoˈo neˈe nia rao goˈo sulia fatalana na gwaungaˈi nia.

4 Ma ana kaidaˈi neˈe God nia ˈolea nia dao naˈa maˈi, nia kwatea maˈi Ngela nia ˈi saena magalia. Nia ka ngwaeˈa, ma ka futa ana kini, ma nia ka roˈosulia na taki kami Jiu ki.

5 Nia ka sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ke logea sa tai faˈida neˈe na taki ki dau fafida, ˈiri ke kwatea kuluˈa na ngela God ki.

6 Osiˈana neˈe kuluˈa na ngela God ki naˈa, nia kwatea na Mangoˈi ru Ngela nia ka tua saena na maurilakulu. Ma na Mangoˈi ru nia ka kwate kuke foˈo ˈuri, “Maˈasi ˈae, Maˈasi ˈae.”

7 Ma kamu noaˈa laˈu na ngwae rao ˈoˈo ki. Bore ma kamuˈa na ngela gwaumauri God ki naˈa. Ma osiˈana neˈe kamu ngela gwaumauri nia ki naˈa, nia ke baˈa kwatea ru ki taˈifau neˈe nia alua fuana kwatelana fuana na ngela nia ki.

Sa Paul manata ˈabera fuana ngwae ˈi Galesia ki

8 Ana kaidaˈi noaˈa kamu kasi sai ˈua ana God, ru matamata neˈe noaˈa laˈu god mamana ki neˈe kira gwaungaˈi fafia maurilamuˈa.

9 Bore ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, kamu sai naˈa ana God nama nau ku fata ˈuri, God sai naˈa amuˈa. ˈUri ma faˈuta laˈu neˈe muka oli, muka roˈo laˈu sulia na taki ki ana tuaˈa saena magalia? Ru neˈeri ki noaˈa kasi fulia goˈo ta ru leˈa fuamuˈa. Ma faˈuta neˈe kamu ka oga laˈu raoˈa fuada?

10 Nau ku rongoa kwau neˈe kamu dau sulia na ru neˈe taki Jiu ki saea fuana faˈadoelana asoa ana Sabat ki, ma na fafangaˈa ana madamo faolu ki, ma na kaidaˈi talingaˈi ki saena faˈi ngali ki.

11 Nau ku manata ˈabera liu ˈani kamu, ˈasu ˈubani na raoˈa niniˈa nau ku sasia fuana ˈafilamuˈa fuana daoˈa toˈona na mauriˈa faolu kata fiˈi funu.

12 Ngwaefuta kina ma ngwaingwaena kina ˈae, nau ku amasi kamu, muke sui naˈa faˈasia na roˈongaˈa sulia na taki sa Moses ki, diˈia logo nini nau ku sui naˈa faˈasia. Duˈungana neˈe nau ku sui naˈa faˈasia taki sa Moses ki, diˈia logo neˈe kamu sui faˈasiˈi ˈi naˈo.

Asoa sui toli ki, kamu ˈiri sasia goˈo ta ru rora aku.

13 Kamu sai logo ana kaidaˈi ba nau ku faˈatalo ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa, nau ku mataˈi ba, bore ma nia niniˈa kosi nau ˈiri nai faˈatalo ˈani Faˈarongoa Leˈa fuamuˈa.

14 Ma sui bore ˈana nau ku mataˈi, ma nau ku kwatea ˈafitaˈiˈanga doe fuamuˈa, noaˈa kamu kasi manata taˈa goˈo fuaku, ma kamu kasi ˈaila goˈo ˈani nau. Ma kamu kwalo nau ka diˈia neˈe kamu kwaloa logo ta ˈainsel faˈasia God nama sa Christ Jesus talana naˈa.

15 Ma ana kaidaˈi neˈeri, kamu saeleˈa liu. Nau ku saiana neˈe na kwaima ˈanga kamu fuaku nia gwaˈi linga. Diˈia nau ku gania bore maamuˈa fuana ˈafilaku, kamu kasi luia goˈo faˈasi nau. ˈUri ma na saeleˈa ˈanga ba kamu, nia naˈa ˈi faˈi niniˈa?

16 ˈUri ma kulu malimaeˈa laˈu ˈi safitakulu, duˈungana nau ku fata ˈani mamanaˈanga niniˈari?

17-18 Nia leˈa liu fuana ta ngwae ka fata liana ti ai matamata diˈia nia sasi fuana leˈangaˈa. Nia mamana liu, ma noaˈa

laˈu ana kaidaˈi niniˈa nau ku tua goˈo faˈi kamu, bore ma ana kaidaˈi nau ku tua tau logo faˈasi kamu. Ma na ngwae ba kira rao ngangata fuana rokisilana na Faˈarongoˈanga Leˈa, kira oga liu kike fata liamuˈa, bore ma noaˈa nia kasi leˈa goˈo fuamuˈa. Taˈi ru neˈe kira oga naˈa neˈe muke tua matali amuˈa faˈasi nau, fasi ˈiri kira goˈo neˈe muke dongada.

19 Ngela nau kina ˈae ana sa Christ, na manataku nia fii liu laˈu suli kamu, diˈia ta kini nia karangi ka faˈafuta ngela nia. Na fiiˈa neˈe noaˈa kasi sui leleka ka dao ana asoa neˈe muke faˈamamana goˈo ana sa Christ taˈifilia.

20 Ana kaidaˈi neˈe, nau ku oga liu nai tua faˈi kamu, ˈiri neˈe naisi alaˈa ngasingasiˈa laˈu ˈuri fuamuˈa. Nau ku kina naˈa ta ru neˈe nai saea laˈu fuamuˈa!

Sa Paul fata sulia ˈi Hega faˈinia ˈi Sera

21 Nau ku saefilo kamu basi, tai amuˈa neˈe oga roˈongaˈa sulia na taki ki ˈiri nia ke mauri, ˈUri ma kamu sai leˈa naˈa ana tae neˈe taki ki saea?

22 Na Kerekereˈa Abu saea sa Abraham toˈo ana ro ngela ngwane ki. Ta ngela, sa Ishmael, nia futa ana kini ni rao ˈoˈo ˈi Hega. Ma ta ngela, sa Aesak, nia futa ana ˈi Sera kini aloge, ma nia naˈa neˈe ˈafe sa Abraham.

23 Sa Ishmael, na ngela neˈe futa ana ˈi Hega, na kini rao ˈoˈo, nia futa diˈia goˈo ˈana na ngela ki taˈifau. Bore ma sa Aesak, na ngela neˈe futa ana ˈi Sera, na kini neˈe nia aloge, nia futa sulia na alangaˈinga neˈe God sasia faˈinia sa Abraham.

24 ˈUnaˈeri neˈe nai fada fulilana na ru neˈe ki ˈani na tarifulaˈa. Na ro kini neˈe ki diˈia ro fau alangaˈinga ki neˈe God nia sasi faˈinia ngwae nia ki. ˈI Hega diˈia na fau alangaˈinga ana na taki neˈe fuli gwauna na ua ˈi Saenae saena abaˈi kula ˈi Arabia, kula neˈe God kwatea na taki ki fuana sa Moses ana. Na ngwae neˈe kira donga na alangaˈinga ana taki, kira goˈo neˈe rao ˈoˈo ˈi olofana na taki. Ma nia diˈia ˈi Hega na kini rao ˈoˈo neˈe, nia taˈi filia ke baˈa alua ngela neˈe kira rao ˈoˈo ki.

25 Ma ˈi Hega neˈe nia uu ˈani na ngwae ˈi Jerusalem ˈi taˈena, osiˈana neˈe kira tua goˈo ˈada fuana raoˈa fuana taki sa Moses ki.

26 Bore ma ˈi Sera neˈe uu ˈani Jerusalem ˈi langi. Nia aloge, ma nia diˈia teˈa fuaka ngwae neˈe kulu fitoˈo ana sa Jesus ki.

27 Na ru neˈeri neˈe sa Aesea nia fata sulia saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri, “Na kini neˈe kamu ˈabaraˈa ki, ma noaˈa kamu kasi sai goˈo ana ˈua na nonifiiˈa ana ngela, muke saeleˈa, ma muke ako saeleˈa amuˈa. Sulia na kini neˈe araˈi nia faˈasia, nia toˈo ana ngela ˈoro ka liufia na kini neˈe na araˈi nia tua faˈinia.”✡

28 Ngwaefuta nau kina ma ngwaingwaena kina, kamuˈa neˈe ngela God ki sulia na alangaˈinga nia, diˈia sa Aesak ba nia futa ana ˈi Sera, duˈungana God alangaˈi fuana sa Abraham.

29 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Ishmael, na ngela ˈi Hega neˈe nia futa maˈi diˈia na ngela ki taˈifau goˈo ˈana saena magalia, nia maˈudua sa Aesak na ngela ˈi Sera, neˈe futa sulia na ngasingasiˈanga ana Anoˈi ru Abu God. Ma nia ka ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi neˈe, na ngwae neˈe kira rao fuana taki ki, kira maˈudu kulu ana kaidaˈi neˈe.

30 ˈUri ma na Kerekereˈa Abu nia fata faˈuta baniˈa? Nia fata ˈuri ba, “Ifulani na kini rao ˈoˈo neˈe faˈinia na ngela nia, kira ke leka tau kwau ˈada. Duˈungana na ngela kini rao ˈoˈo neˈe noaˈa kasi totolia ke ngalia ta ru ana toˈoruˈa maˈa keraˈa, sulia na ru ki taˈifau neˈe fuana sa Aesak na ngela neˈe futa sulia na alangaˈinga neˈe nia aloge.”

31 Ngwaefuta kina ma ngwaingwaena kina ˈae, nia ˈunaˈeri logo, kuluˈa noaˈa laˈu ngela ˈi Hega ki neˈe kulu rao ˈoˈo olofana na taki. Kuluˈa ngela ˈi Sera ki lala, osiˈana kulu fitoˈo ana sa Jesus.

5

Sa Christ nia loge kia taˈifau

1 Sa Christ neˈe nia loge kia naˈa, fasi ˈiri kuke tua saka dola naˈa. ˈUnaˈeri muke uu ngasi, ma muke tua naˈa diˈia na ngwae neˈe kira aloge ki, ma ka noaˈa

✡ **4:27** Aesea 54:1

laˈu na ngwae ni rao ˈoˈo ki fuana taki sa Moses.

2 Sailinga basi! Nauˈa sa Paul, nau ku alaˈa kwau fuamuˈa, diˈia neˈe kamu ˈolo faˈataˈinia fasi ˈiri muke saga ˈi naˈona God ma muke mauri, noaˈa liu sa Christ kasi faˈamauri kamu goˈo.

3 Nau ku fata totongaˈi laˈu fuana ta ngwae neˈe alaˈania fuana ˈolo faˈataˈinga, nia ke sasi nama sulia na taki laˈulaˈu sa Moses ki.

4 Sa tai amuˈa neˈe kira iliili ˈuana sagaˈa ˈi maana God ˈani roˈongaˈa sulia na ru neˈe na taki ki saea, kike baˈa tua matali naˈa faˈasia sa Christ, ma kike foˈada talada naˈa faˈasia na kwaiˈofeˈanga God.

5 Bore ma Anoˈi ru Abu kwatea kulu ka manata toˈo neˈe God ke alafafi kulu, osiˈana fitoˈonga kulu ana sa Christ.

6 Duˈungana kaidaˈi neˈe kulu ˈado naˈa faˈinia sa Christ Jesus, ma diˈia ta ngwae nia ka ˈolo faˈataˈinia nama noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia, nia noaˈa kasi matamata goˈo. Na ru ˈinotoˈa lala neˈe na fitoˈonga ˈoe neˈe kwatea ma ˈoko alafe fuana ngwae ki taˈifau.

7 ˈI naˈo maˈi, faˈamamanaˈanga kamu ana sa Jesus nia leˈa liu. Bore ma taˈena, ta ngwae nama niniˈa balilia manatamuˈa ka ˈuri naˈa faˈasia na faˈamanataˈanga mamana neˈe.

8 God noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri, duˈungana nia neˈe fili kamu ˈiri muke faˈamamana ana sa Christ.

9 Bore ma ta kala faˈamanataˈanga rora tiˈitiˈi neˈe nia ˈi safitamuˈa ke sifolia kamuˈa taˈifau, diˈia ta kala isi tiˈitiˈi ba nia ke sifolia kaˈakaˈa ana beret taˈifau.

10 Nau ku manata toˈo neˈe noaˈa kamu kasi faˈamamana ana faˈamanataˈanga rora neˈana, osiˈana neˈe kulu ratai naˈa faˈinia sa Christ ˈani fitoˈonga. Ma sa tai mo* niniˈa kwatea na manata ˈaberaˈanga fuamuˈa, nau ku saiana, nia ke baˈa ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga faˈasia God.

11 Ngwaefuta nau kina, nau noaˈa kusi faˈatalo ˈani neˈe ngwae ke ˈolo faˈataˈinia nama, sui bore ˈana ti ngwae saea neˈe nau ku sasi ˈunaˈeri. Sulia diˈia nau ku faˈamanata ˈunaˈeri, ma faˈuta mo neˈe na ngwae Jiu ki kika faˈakaisi nau goˈo ˈada re? Bore ma kira saetaˈa fuaku, duˈungana nau ku fata sulia na maelana sa Christ ana ˈai rara folo fuana faˈamaurilana na ngwae ki.

12 Ti ngwae kira kwatea manata ˈaberaˈanga fuamuˈa ana faˈamanataˈanga kira ki sulia na ˈolo faˈataˈi ˈanga. Sali kira fia fasi God nia saeleˈa fafia kaidaˈi kira ˈolo faˈataˈinia, diˈia ˈunaˈeri, faˈuta neˈe kira kasi tala falasida daofaˈi liu goˈo re?

13 Ma kamuˈa ngwaefuta nau ki, God nia fili kamu naˈa ˈiri muke sakadolaˈa faˈasia na taki sa Moses ki. Sui bore ˈana kamu ka tua sakadolaˈa ˈunaˈeri, noaˈa kamu kasi manata ˈuri fasi nia leˈa goˈo ˈana fuana muke roˈosulia na kwaiogaiˈanga taˈa ki ana nonimuˈa. Bore ma kamu sakadola naˈa ˈiri muke alafe fuamuˈa, ma muke ˈafi kamu kwailiu.

14 Sulia na taki sa Moses ki taˈifau kira fikua goˈo ana taˈi taki neˈe ˈuri, "ˈOke alafe fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu."

15 Bore ma si diˈia kamu tua muka fuˈali kamu diˈia na ru mauri kwasi ki, ˈirai ma kamu faˈanonifii kamu kwailiu. Muke lia leˈa ana, ˈasu ˈubani muka fiˈi takalongaˈi kamu kwailiu.

Na Anoˈi ru Abu faˈinia na kwaiogaiˈanga ˈana noni

16 Nau ku fata ˈuri: Diˈia kamu alaˈania na Anoˈi ru Abu God ka talaˈia na mauri lamuˈa, muke tua faˈasia na kwaiogaiˈanga taˈa ana noni.

17 Duˈungana na kwaiogaiˈanga ana noni nia fuˈalia na ru neˈe na Anoˈi ru Abu nia oga, ma na Anoˈi ru Abu ka ˈaila logo ˈani na ru neˈe noni nia oga. Na ro ru neˈe kiri kira malimaeˈa adaroˈo kwailiu. Nia ka faˈataˈinia neˈe, diˈia na Anoˈi ru Abu nia talaˈi kamu, nia ˈafitaˈi fuana muke sasi ta ru bore ˈana neˈe kamu oga sasilana fuana faˈatolilana kwaiogai ˈanga taˈa ana noni.

18 Diˈia na Anoˈi ru Abu nia talaˈi kamu naˈa, na taki faˈasia sa Moses ki noaˈa kasi gwaungaˈi naˈa fafi kamu.

* **5:10** Sa tai mo fadalana neˈe ta ngwae faˈinaˈonaˈo saena lalusae ˈi Galesia. Sali sa Paul fata ˈani alaˈanga neˈe, "sa tai mo" ˈiri ka faˈataˈi ˈuana ta ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi faˈamamana ˈi Galesia, bore ma noaˈa nia kasi talingani laˈu satana.

19 Kulu saiana na ru taˈa ˈuri ki neˈe ˈita
maˈi faˈasia na kwaiogaiˈanga taˈa ana
noni: ˈusuˈa, ma manata bulibuliˈanga,
ma kui laelaeˈanga.
20 Ma foˈosilana nunuˈi ru kala ki, ma
raoˈa ˈani ˈilalaˈanga ma kelemaˈanga ki.
Ma na malimaeˈanga fuana fuˈanga ki,
ma fata faˈalilana ngwae ki, ma kwaima-
magolai ˈanga ki, ma balubaluˈanga ki,
ma tuaˈa ˈani ogalaˈanga ki, ma tuaˈa ˈani
barangisiˈanga ki, ma saetaˈanga fuada
kwailiu,
21 ma ˈugaˈa ki, ma kwaˈufilana ru neˈe
ke burasia ngwae, ma masaˈa ˈani ngwaˈe
ngaˈa taˈa ki, ma sasilana logo ru rora
ˈoro ˈunaˈeri ki. Nau ku faˈabasu kamu
diˈia ba nau ku saea ˈi naˈo, sa tai faˈida
neˈe kira sasia ru ˈunaˈeri ki, noaˈa kira
kasi totolia ruˈungaˈa ˈi saena na tuaˈa
neˈe God ke gwaungaˈi fafia.
22 Bore ma na Anoˈi ru Abu nia kwatea
fuana ngwae ki na alafe ˈanga, na sae-
saeleˈa ˈanga, na aroaroˈanga, na mabe
ˈanga tau, na sasi leˈangaˈa, na leˈangaˈa,
na abula mamana ˈanga,
23 na abula enoeno ˈanga, ma na dauˈa
fafia kwaiogai ˈanga ana noni. Diˈia
kamu sasi mo sulia na ru neˈeri ki, noaˈa
kamu kasi ˈoia goˈo ta taki.
24 Ma na ngwae neˈe kira toˈo naˈa
ana sa Christ Jesus saena maurilada ki,
kira foto naˈa fafia na kwaiogaiˈanga taˈa
lilisu kira ki ana ˈai rara folo.
25 Osiˈana na Anoˈi ru Abu nia kwatea
naˈa mauriˈa faolu fuaka, nia leˈa fuana
kuke roˈosulia nama na kwaitalaˈi ˈanga
nia saena maurilaka.
26 Alu noaˈa kulu kasi tua ˈani nau-
nauˈanga, nama suraduˈanga, nama
ˈugalilaka kwailiu.

6

Kwaiˈafiˈanga fuamuˈa kwailiu

1 Ngwaefuta ma ngwaingwaena nau
kina ˈae, diˈia ta ngwae neˈe kamu dao
toˈona nia sasia ta roraˈa, sa tai amuˈa
neˈe na Anoˈi ru Abu nia talaˈia, nia ke
olitaˈinia maˈi faˈasia na taˈangaˈa nia.
ˈOke fata sarafaˈi fuana, ma ˈoko madafi
ˈoe logo ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi sasi logo ta
roraˈa diˈia niaˈa.
2 Ma muke ˈafia sa tai bore ˈana neˈe
nia toˈo ana ta ˈafitaˈiˈanga. Ma kaidaˈi
kamu sasi ˈunaˈeri, kamu roˈosulia naˈa
na faˈamanata ˈanga neˈe sa Christ nia
kwatea maˈi.
3 Diˈia ta ngwae nia saea nia ta ngwae
ˈinotoˈa, ma nia kasi ˈafia goˈo ta ngwae,
nia soke nia goˈo ˈana talana. Nia noaˈa
laˈu na ngwae mamana.
4 Alu taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa muke filo
leˈa ana na abulaˈanga kamu ki talamuˈa.
Ma nia ka manata sulia na abulalana nia
leˈa nama noaˈa. Ma diˈia abulalana
nia leˈa, bolo faˈinia nia ke fata leˈa ana
talana. Bore ma nia kasi faˈabolotaˈinia
abulalana talana faˈinia abulalana ta ng-
wae matamata laˈu.
5 Osiˈana nia ˈunaˈeri taˈi taˈi ngwaeˈa
akulu nia ke tagi sulia abulalana talana.
6 Na ngwae neˈe faˈamanata kamu sulia
fatalana God, bolo faˈinia muke kwatea
nama na kwaiˈafiˈanga ki fuana osiˈana
na faˈamanataˈanga leˈa neˈe.
7 Noaˈa kamu kasi manata rora laˈu
ˈamuˈa sulia na ru niniˈa nau ku saea:
ˈAfitaˈi liu ta ngwae ka sofongaˈinia ta ru
faˈasia God. Na ngwae ke ngalia nama na
kwaiaraˈanga nia faˈasia God duˈungana
ru neˈe nia sasiˈi ki, ka diˈia neˈe ngwae
ka loia nama fufuaˈi ru ki ana ru nia fasiˈi
ki.
8 Diˈia nia kasi mango faˈasia sasilana
na ru taˈa neˈe na nonina ogaˈi ki, nia ke
baˈa maelia. Bore ma, diˈia nia sasia na
ru neˈe Anoˈi ru Abu nia ogaˈi ki, na Anoˈi
ru Abu ke kwatea mauriˈa firi fuana.
9 Noaˈa kulu kasi noni maruku fuana
sasilana raoˈa leˈa ki. Osiˈana diˈia kulu
noni mabe fuana sasilana ru leˈa ki, faˈi
asoa neˈe God nia filia ke baˈa dao maˈi,
kuke baˈa ngalia kwaiaraˈanga kulu ki
faˈasia God.
10 ˈUnaˈeri neˈe kaidaˈi kulu naˈa fuana
ˈafilana ngwae toˈo ana boˈoboˈo ˈanga
ki neˈeriˈa, ma tasa naˈa fuana na bara
ngwai asina neˈe kira faˈamamana ana sa
Christ.

Alaˈanga ˈisi ki

11 Lisia basi na kerekereˈa doe niniˈa
nau ku keresia kwau fuaumulu ˈani li-
maku talaku.
12 Na ngwae neˈana kira sasi ˈuana
na suˈumaˈilamuˈa fuana na ˈolo
faˈataˈinga, kira oga faˈasaeleˈa lana

ngwae Jiu ki ˈani dongalana taki fuana
ˈolo faˈataˈinga. Kira oga ˈole lamuˈa,
duˈungana kira maˈu ˈani na ngwae
neˈana ki neˈe kira faˈanonifiiˈa na
ngwae neˈe kira alaˈa sulia na maelana
sa Christ ana ˈai rara folo.
13 Ma na ngwae neˈe kira ˈolo
faˈataˈinia ki bore, noaˈa kira kasi roˈo
goˈo sulia na taki sa Moses ki. Bore ma
kira oga fasi muke ˈolo faˈataˈinia nama,
fasi ˈiri kike fata baˈalafe ˈi maana ngwae
Jiu ki fafia neˈe kamu alaˈani kamu fuana
ˈolo faˈataˈinga.
14 Aia, ma nauˈa talaku, nau ku fata
baˈalafe mala ˈaku sulia na ru na Aofia
kia sa Jesus Christ nia sasia ana ˈai rara
folo. Osiˈana maelana sa Christ ana ˈai
rara folo, noaˈa naisi oga falafala taˈa ki
saena magalia neˈe ngwae noaˈa kira kasi
faˈamamana ana sa Christ ki neˈe kira
ogaˈi. Ma kiraˈa bore noaˈa kira kasi
oga logo na ru nau ku ogaˈi ki sulia na
faˈamamanaˈanga nau.
15 Ma nia noaˈa kasi matamata goˈo
diˈia ta ngwae ka ˈolo faˈataˈinia, nama
ka noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia. Bore ma na
ru talingaˈi neˈe tuaˈa naˈa ˈani mauriˈa
faolu neˈe God nia kwatea maˈi.
16 Ma fuana sa tai faˈida neˈe kira
leka sulia na faˈamanataˈanga neˈe
saena maurilada, God ke kwatea na
aroaroˈanga ma na kwaimanataiˈanga ke
tua faˈinida, osiˈana kira ngela mamana
nia ki naˈa.
17 ˈUnaˈeri, na alaˈanga ˈisi nau naˈa
fuamuˈa nia ˈuri, alu noaˈa ta ngwae
kasi kwatea laˈu ta ˈafitaˈiˈanga fuaku,
duˈungana neˈe na sibasiba ˈi noniku ki
faˈataˈinia naˈa neˈe nauˈa na ngwae rao
sa Jesus.
18 Ngwaefuta ma ngwaingwaena nau
kina ˈae, nau ku amasia na Aofia kia
sa Jesus Christ fuana kwaiˈofeˈanga nia
ma na ˈoilakiˈanga nia ke tua faˈi kamu
taˈifau. ˈIu nia ke ˈunaˈeri.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Efesus

ˈI Efesus na fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Asia. ˈI taˈena na abaˈi kula ˈi Asia ta taˈi bali ana kula kulu saea ˈani ˈi Taki. Sa Paul leka dao ˈi Efesus ana ruana ma na uula lekaˈa ana fuana sae kwailiu lana na Faˈarongoˈa Leˈa. Lisia Acts 18:19-21 faˈinia bali buka 19. Nia lia diˈia nia keresia na buka neˈe kaidaˈi nia tua saena lokafo ˈi Rom.

Sa Paul nia keresia na buka neˈe fuana ˈafilana ngwae God ki ˈiri kika sai leˈa ana neˈe kwaiˈofeˈanga God nia tasa liu, ma na naiˈi ruˈa nia ka tuatua firi fuana ngwae ki taˈifau. Na buka neˈe kira daroˈia ˈani ro bali ru ki.

Ana bali buka 1-3, sa Paul faˈamanata sulia neˈe God faˈa aliˈafua raoˈa nia ˈani sa Christ neˈe nia ˈinotoˈa fafia ru ki taˈifau. Ma ˈani sa Christ neˈe God ka faˈamauria keroˈa Jiu ki ma ngwae noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka ˈado fikudaroˈo ˈani taˈi noniˈi ru neˈe na fikutaˈi ngwae God.

Ana bali buka 4-6, sa Paul nia faˈamadakola na ˈadoˈa ana fikutaˈi ngwae God. Ma nia ka saea neˈe ngwae God ki kike abula saga sulia asoa ki, fasi ˈiri kira inaˈu ana tua ˈado fikuˈa. Ma nia ka saea laˈu fuada kira tua ni fuˈa saulia sa Saetan.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- God ka faˈamauria keroˈa Jiu ki ma ngwae noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka ˈado fikudaroˈo ˈani taˈi noniˈi ru & 1:1—3:21
- Ngwae Kristin kira ka tua ˈado fikuˈa faˈinia sa Christ & 4:1—6:24

1 Nauˈa sa Paul niniˈa, nau ku kerekere naˈa kwau. Nauˈa ta ngwae ni lifurongo ana sa Jesus Christ sulia na kwaiogaiˈanga God.

Nau ku kwatea kwau na kerekereˈa neˈe fuamuˈa na ngwae God ki neˈe kamu tua saena maˈe fanoa doe ˈi Efesus, ma kamu ka tua mamana faˈinia sa Jesus Christ.

2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia, ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

God fulia ru leˈa ki fuaka

3 Kulu baˈatafea God na Maˈa Aofia kia sa Jesus Christ. Sulia God nia faˈaleˈa kia ˈani kwatelana ru leˈa ki taˈifau ˈi langi fuana mangoˈi ru kia ki sulia na ˈadoˈa kia faˈinia sa Jesus Christ.

4 ˈI naˈona mala na saungaˈilana na magalia, God fili kia taˈifau naˈa ˈiri kiaˈa na ngwae nia ki naˈa duˈungana sa Christ, ˈiri kuke saga ˈi maana, ma noaˈa ta ngwae kasi fafi kia ˈani ta taˈangaˈa. Ma osiˈana alafeˈanga God fuaka,

5 nia eta naia naˈa maˈi ˈi naˈo fasi ˈiri kwate ma kulu na ngela nia ki duˈungana sa Jesus Christ. God sasi ˈunaˈeri sulia na kwaiogaiˈanga nia, ma nia ka saeleˈa faˈinia.

6 Aia, kulu baˈatafea God sulia nia kwate sakongaˈi ana na alafeˈanga doe nia fuaka duˈungana Ngela mutaˈi nia.

7 God loge kia faˈasia na matalangaˈinga ma ka rufuanata naˈa ana abula taˈangaˈa kia ki ˈani na maelana sa Christ. ˈUnaˈeri, God ka faˈataˈinia naˈa na alafeˈanga doe liu nia fuaka.

8 ˈAni na liatoˈo ma na saiˈi ru ˈanga doe nia,

9 God ka faˈataˈinia fuaka na liaˈi ngwae nia ma noaˈa nia kasi faˈataˈi madako ana fuana ngwae ki maˈi ˈi naˈo. God ke baˈa fulia na liaˈi ngwae neˈe ˈani sa Christ.

10 Na liaˈi ngwae neˈeri nia ˈuri: Ana kaidaˈi ˈolea, nia ke baˈa fikua naˈa ru ki taˈifau neˈe nia saungaˈinia maˈi langi ma ˈi neˈe saena magalia, fasi ˈiri sa Christ ke baˈa gwaungaˈi fafia ru neˈeri ki taˈifau.

11 Na ru ki taˈifau neˈe God sasiˈi, nia sasiˈi fuana faˈafungulana na manatalana ma na kwaiogaiˈanga nia. Ma sulia logo na kwaiogaiˈanga God, nia ka fili kami ngwae ˈi Jiu ki fasi ˈiri mika alua ngwae nia ki ana ˈadoˈa kami faˈinia sa Christ. God sasi ˈunaˈeri sulia na liaˈi ngwae nia neˈe nia alua naˈa maˈi ˈua ˈi naˈona mala neˈe nia saungaˈinia na ru ki.

12 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kami na ngwae Jiu ki, kaimili ngwae etaeta neˈe

kami faˈamamana ana sa Christ, ma kami
ka baˈatafea God ˈinotoˈa.
13 Nia ka ˈunaˈeri logo ana kamuˈa na
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Osiˈana kaidaˈi
neˈe kamu rongoa na faˈataloˈa mamana
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, muka toˈo ana
mauriˈa faolu, ma muka alu naˈa ngwae
God ki. Kamu faˈamamana ana sa Christ,
ma God ka kwatea Anoˈi ru Abu fuamuˈa
ka faˈataˈinia neˈe kamu ngwae nia ki,
diˈia nia eta fataˈa naˈa maˈi ˈani ˈi naˈo.
14 Ma na Anoˈi ru Abu ka tua ˈi saena
na maurilaka, nia naˈa neˈe faˈataˈilana
fuaka fasi ˈiri kuke saiana neˈe kuke baˈa
ngalia naˈa ru ki taˈifau neˈe God nia eta
fataˈa ˈani fuana ngwae nia ki. Ma na
Anoˈi ru Abu ke baˈa tua faˈi kia leleka
ka dao ana kaidaˈi God ke oli maˈi ˈuana
ngwae nia ki, ma kike tua sakadola firi.
Kulu ka tafea God neˈe ˈinotoˈa ka tasa!

Sa Paul foˈo fuana na ngwae ˈi Efesus ki

15 ˈIta ana kaidaˈi nau ku rongoa na
faˈamamanaˈanga kamu ana Aofia sa Je-
sus, ma na alafeˈanga kamu fuana ngwae
God ki taˈifau,
16 nau ku ˈidufaˈi baˈatafea God
fuamuˈa ana kaidaˈi ki taˈifau. Ma nau
ku foˈo logo fuamuˈa ana kaidaˈi ˈoro ki.
17 Ma God na Maˈa ˈinotoˈa neˈe na God
ana Aofia kia sa Jesus Christ, nau ku gania
ˈiri nia kwatea na Anoˈi ru Abu fuamuˈa.
Sulia na Anoˈi ru Abu neˈeri, nia ke baˈa
kwatea liatoˈo fuamuˈa, ma ka faˈataˈinia
logo God fuamuˈa, fasi ˈiri muke sai leˈa
laˈu ana God.
18 Nau ku foˈo logo fasi ˈiri neˈe God
ke kwatea ma manataˈanga kamu ka leˈa
fasi ˈiri muke saiana na ru leˈa neˈe nia
toˈo ani fuamuˈa ki. Kamu ke sai leˈa ana
neˈe kamu ke toˈo ana na ru leˈa neˈeri
ki, osiˈana nia ri ˈuamuˈa muke alua naˈa
ngela nia ki. Ma nau ku foˈo fasi ˈiri muke
saiana na faˈaleˈanga doe nia, neˈe nia
alangaˈinia ke kwatea fuana ngwae nia ki.
19 Ma nau ku foˈo fasi ˈiri muke sai logo
ana na ngasingasiˈanga doe liu God neˈe
rao ˈani kia na ngwae faˈamamana ki. Ma
na ngasingasiˈanga neˈeri naˈa
20 neˈe God rao ˈani ana kaidaˈi ba nia
taˈea sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa ma
ka faˈatua ˈi bali ˈoloˈolo ana niaˈa ˈi
langi.
21 Ma ˈi langi, sa Jesus Christ gwaungaˈi
fafia na ˈainsel ki ma na anoˈi ru ki taˈifau
ˈi langi. Ma na satana sa Christ ka doe
liufia na ngwae doe ki taˈifau ana kaidaˈi
neˈe, ma logo ana kaidaˈi ke dao maˈi
neˈe nia tutua kasi sui.
22 God ka kwatea ru ki taˈifau ka tua ˈi
olofana sa Christ, ma ka kwatea sa Christ
ka gwaungaˈi naˈa ana ru ki taˈifau, fasi
ˈiri sa Christ ka kwaiˈafi akulu na ngwae
neˈe kulu faˈamamana ana ki.
23 Aia, ma kulu na ngwae ki neˈe kulu
faˈamamana ana ki, kulu ka diˈia naˈa
nonina sa Christ. Ma kulu ka fungu naˈa
ˈani sa Christ, ngwae neˈe nia faˈafungua
ru ki taˈifau.

2

Tuaˈa ˈani mauriˈa faolu faˈinia sa Christ

1 ˈI naˈo maˈi, kamuˈa diˈia ta ngwae
mae neˈe noaˈa nia kasi tona sulia tae
neˈe God nia oga, osiˈana kamu tua ˈua
saena na taˈangaˈa.
2 Ana kaidaˈi neˈeri ˈi naˈo, kamu leka
amuˈa sulia na falafala taˈa saena maga-
lia, ma kamu ka roˈo sulia sa Saetan neˈe
gwaungaˈi fafia na ano ˈi ru taˈa ki, ma ka
talaˈia na ngwae neˈe kira aburongo ana
God ki.
3 Ma kulu ˈunaˈeri logo, ana kaidaˈi
ˈi naˈo maˈi, na abula laka nia taˈa,
duˈungana kulu roˈosulia na kwaiogai
ˈanga taˈa ana noni ki, ma na man-
ataˈanga taˈa kia ki. Kulu diˈia naˈa
ngwae ki taˈifau, sulia neˈe abulalaka
taˈa, ma kulu ka totolia ngalilana na
kwaˈikwaˈinga faˈasia God.
4 Ma ka ˈunaˈeri bore ˈana, na
kwaimanataiˈanga God fuaka nia doe, ma
na alafeˈanga nia fuaka ka doe logo.
5 Ma sulia God nia ˈunaˈeri, nia ka
kwaiˈafi aka kaidaˈi kulu aburongo ˈua
ana, ma kulu ka diˈia ngwae kira mae
naˈa ki. God fiku kia faˈinia sa Christ
ma ka kwatea mauriˈa firi fuaka. God ka
faˈamauri kia sulia na alafeˈanga nia!
6 Ma sulia kulu ˈado faˈinia sa Je-
sus Christ, God ka taˈe kia logo faˈinia
sa Christ, fasi ˈiri kuke tua ma kuke
gwaungaˈi faˈinia ˈi langi.

7 God sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri nia ka
faˈataˈinia naˈa alafeˈanga doe neˈe nia
kwatea fuaka ana sa Jesus Christ, fasi ˈiri
ngwae ki taˈifau ana kaidaˈi ki taˈifau,
kira ka saiana na alafeˈanga nia.
8 God faˈamauri kia ˈani na alafeˈanga
nia sulia na faˈamamanaˈanga kia. Nia
noaˈa kasi faˈamauri kia goˈo osiˈana
raoˈa kia ki talaka. Bore ma God kwate
ˈoˈo goˈo ana na mauriˈa faolu fuaka.
9 Nia neˈe, ˈafitaˈi ta ngwae ka fata
naunau sulia na mauriˈa faolu nia, sulia
God noaˈa kasi kwatea sulia ta raoˈa neˈe
kulu sasiˈi ki.
10 God saungaˈi faolu akulu ˈani sa Jesus
Christ, fasi ˈiri kuke sasia na raoˈa leˈa ki
neˈe nia eta fata maˈi ˈi naˈo fuaka fuana
sasilana.

Kuluˈa taˈi fikuˈa osiˈana sa Christ

11 Ma kamuˈa na ngwae noaˈa laˈu Jiu
ki, muke manata basi sulia na tuaˈa kamu
ˈi naˈo. Na ngwae Jiu ki sae kira talada
ˈani na “Ngwae God ki” bore ma kira
sae kamu ˈani “Noaˈa laˈu ngwae God
ki,” sulia noaˈa kamu kasi ˈolo faˈataˈinia
ngela ngwane kamu ki.
12 Kamu saiana, ka tau naˈa maˈi, kamu
tua tau faˈasia sa Christ, ma kamu noaˈa
laˈu ti ai ana ngwae filia God ki ˈi Israel,
ma noaˈa kamu kasi toˈo ana na ru leˈa
neˈe God eta fataˈa ˈani fuana na ngwae
nia ki. Ma muka tua goˈo ˈamuˈa ˈi saena
magalia neˈe, bore ma noaˈa kamu kasi
saiana God, ma noaˈa kamu kasi masia
goˈo ta ru leˈa faˈasia God.
13 Sui bore ˈana muka tua tau faˈasia
God ana kaidaˈi ˈi naˈo, niniˈari osiˈana
kamu ˈado naˈa faˈinia sa Jesus Christ,
kaumulu tua karangi naˈa ana God,
osiˈana na maeˈa ana kwaisuˈusiˈanga sa
Christ.
14 Ma kaimili Jiu ki faˈi kaumulu ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki, sa Christ sasia naˈa
fikuˈa kwaimaˈanga kia ka aroaro fasi ˈiri
kuke alua taˈi fikuˈa. Sulia nia alaˈania
talana kira ka saungia ana ˈai rara folo,
nia ka lafua na ru neˈe fonea na ngwae
Jiu ki ma na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki noaˈa
kasi kwaima.
15 Sulia sa Christ nia lafua naˈa taki neˈe
sa Moses kwateˈe ki fasi ˈiri kulu na ro
fiku taˈi ngwae neˈe ki ka alua taˈi ngwae
goˈo, osiˈana kulu fiku naˈa faˈinia sa
Christ. ˈUnaˈeri sa Christ ka kwate kulu
ka kwaima faˈi kulu kwailiu.
16 Aia, ˈani maelana sa Christ ana ˈai
rara folo, nia ka lafua naˈa malimaeˈa ˈi
safitana ngwae Jiu ki faˈinia ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki. Ma ˈani maeˈa nia logo, nia ka
fikua naˈa ro fiku taˈi ngwae fasi ˈiri kuke
alua taˈi fiku taˈi ngwae goˈo, ma nia ka
olitaˈi kia siana God.
17 Nia neˈe, sa Christ ka koso maˈi
saena magalia, ma ka faˈataloˈania na
Faˈarongoˈa Leˈa sulia na aroaroˈanga
fuamuˈa ngwae noaˈa laˈu Jiu ki neˈe
kamu tua tau faˈasia God ana kaidaˈi ˈi
naˈo, ma fuamiˈa logo na Jiu ki neˈe kami
tua karangi ana God.
18 Osiˈana na ru neˈe sa Christ ka sasia,
kami ngwae Jiu ki ma kamu ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki, kuka leka fiku maˈi siana God
na Maˈa ˈani taˈi Anoˈi ru Abu.
19 Duˈungana neˈe, kamu ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki, noaˈa kamu kasi matamata
faˈasi kami ngwae Jiu ki. Ma kaidaˈi neˈe,
kamu na ngwae God ki naˈa faˈi kami, ma
God naˈa neˈe Maˈa kia.
20 Kulu ngwae faˈamamana ki, kulu
diˈia na luma neˈe God nia saungaˈinia
ˈi fafona ta fau. Sa Jesus Christ naˈa neˈe
fau neˈeri. Ma na ngwae ni lifurongo nia
ki faˈinia na profet ki naˈa neˈe diro ˈai
ki ana luma neˈeri.
21 Ma kuluˈa naˈa neˈe ti ru ana na ru
fuana saungaˈilana na luma neˈeri. Ma
sa Christ naˈa neˈe saungaˈinia na luma
neˈeri leleka nia ka faˈasuia luma abu
fuana foˈosilana God.
22 Ma kamuˈa na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki logo, sa Christ ˈado fiku amuˈa
faˈinia na ngwae God ki. Nia sasi ˈunaˈeri
ana kaidaˈi nia saungaˈinia na luma neˈe
God tua saena ˈani na Anoˈi ru Abu.

3

Na raoˈa sa Paul fuada ngwae noaˈa laˈu Jiu ki

1 Nauˈa sa Paul, nau ku tua ˈi saena
luma ni lokafo sulia nau ku faˈatalo ˈania
na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ
fuamuˈa na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.
2 Nau ku saiana, kamu rongoa taˈifau
naˈa God neˈe fili nau naˈa sulia na

kwaiˈofeˈanga nia, fasi ˈiri nai rao fuana
ˈafilamuˈa ˈunaˈeri.
3 Diˈia ba nau ku eta keresia ka sui
naˈa, God faˈataˈinia naˈa liaˈi ngwae nia
fuaku. Na liaˈi ngwae neˈe noaˈa nia ˈiri
faˈataˈi madako ana fuana na ngwae ki ˈi
naˈo maˈi.
4-5 Ma diˈia muke toˈomaˈi leˈa ana
kerekereˈa neˈe, muke baˈa saiana neˈe
nau ku saiana ru ˈoro ki sulia sa Christ
neˈe God kasi faˈataˈi madako ana fuana
ngwae ki ˈi naˈo maˈi. Bore ma ana
kaidaˈi neˈe, sulia na raoˈa na Anoˈi ru
Abu, God faˈataˈinia ka sui naˈa fuada
ngwae lifurongo ki faˈinia na profet abu
nia ki.
6 Ma na liaˈi ngwae neˈeri nia ˈuri:
Kamu ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, muka
faˈamamana ana Faˈarongoˈa Leˈa, ma
God ka faˈaleˈa kamu logo faˈinia na
ngwae Jiu ki. Ma kulu ka tua fiku ˈani
taˈi fiku taˈi ngwae, ma kuke baˈa ngalia
ru ki taˈifau neˈe God eta fataˈa ˈani sulia
sa Jesus Christ.
7 Ma God ka kwatea ˈiri nau taˈi ngwae
rao nia, fasi ˈiri nai faˈarongo ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa. God ka kwatea nau
ngwae rao nia ˈani alafeˈanga nia ma ˈani
ngasingasiˈanga doe nia.
8 Ma ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana ana God, kira talingaˈi ka li-
ufi nau. Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, God
faˈaleˈa nau ˈani kwatelana raoˈa fuaku
fuana faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na ru leˈa liu ki neˈe sa Christ
ke baˈa kwatea fuamuˈa ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki. Ru leˈa neˈeri ki tasa ka liufia
saiˈi ru ˈanga ngwae ki.
9 God neˈe saungaˈinia na ru ki taˈifau,
nia kasi faˈataˈi madako ana na naiˈi
ruˈanga neˈeri ˈua maˈi ˈi naˈo. Ma nia
ka baˈe nau fasi ˈiri nai faˈataˈinia naiˈi
ruˈanga nia fuana ngwae ki taˈifau.
10 Ana kaidaˈi neˈe, na ngwae Jiu ki ma
na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, kira fiku saena
taˈi fiku taˈi ngwae ana sa Christ. Ma God
fiˈi faˈataˈinia ru neˈeri fuana ˈainsel doe
ki ma na ru kwaitalaˈi ki ˈi langi, fasi ˈiri
kira ka saiana na liatoˈonga nia doe ma
ka matamata kwailiu.
11 God sasia ru neˈeri osiˈana nia man-
ata ˈua maˈi sulia ana etangilana. God nia
fulia na ru neˈeri kaidaˈi nia asungaˈinia
maˈi sa Jesus Christ na Aofia kia.
12 Ma osiˈana kulu fiku faˈinia sa Christ,
ma na faˈamamanaˈanga kia ana niaˈa,
noaˈa kulu kasi maˈu ˈania daoˈa ˈi
maana God.
13 Duˈungana neˈe, nau ku gani kamu
noaˈa kamu kasi liadila sulia na non-
ifiiˈanga nau fuamuˈa. Osiˈana nau ku
nonifii fuana ˈafilamuˈa.

Na alafe ˈanga sa Christ fuaka

14 Ma osiˈana ru neˈeri, nau ku bobo
uruuru nau ku foˈosia God na Maˈa,
15 neˈe nia saungani na ru mauri ki
taˈifau ˈi saena magalia ma ˈi langi.
16 Ma nau ku amasia sulia na
faˈaleˈanga doe nia neˈe nia alangaˈinia
ke kwatea fuana ngwae nia ki. Ma nau
ku amasia nia ka kwatea ngasingasiˈanga
fuamuˈa ˈani na Anoˈi ru Abu, fasi ˈiri na
mauriˈa kamu ke ngasingasiˈa taˈifau.
17 Ma nau ku foˈo logo fasi ˈiri sa
Christ ke tua saena mauri lamuˈa sulia na
faˈamamanaˈanga kamu ana niaˈa. Ma
nau ku foˈo logo fasi ˈiri ru ki taˈifau neˈe
kamu sasiˈi, muke sasiˈi ˈi nunufana na
alafeˈanga nia.
18 Nau ku foˈo ˈunaˈeri fasi ˈiri kamuˈa
ma na ngwae God ki taˈifau, kike bolo
fuana malingaˈilana na alafeˈanga firi sa
Christ fuaka.
19 ˈIu, nau ku foˈo fasi ˈiri muke saiana
na alafeˈanga sa Christ, bore ˈana ka
ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka sai leˈa ana
taˈifau. Ma muke saiana na alafeˈanga sa
Christ, ˈiri na falafala kamu ki ke diˈia na
falafala God ki.
20 Kuke baˈatafea God sulia na ngasin-
gasiˈanga doe nia neˈe rao ˈi saena man-
goka, nia ka saiana sasilana ru ˈoro
ki fuana ˈafilaka, liufia laˈu neˈe kulu
bolo fuana ganilana nama manataˈanga
ˈuana.
21 Alu kuke baˈatafea God neˈe nia tua
ana sa Jesus Christ ma ana ngwae nia ki, ˈi
niniˈari ma ka tutua firi. ˈIu ka ˈunaˈeri.

4

Kulu alua naˈa taˈi noniˈi ru

1 Nau ku tua saena lokafo sulia nau
ku rao fuana na Aofia, nau ku amasi
kamu muke sasi leˈa diˈia na abulaˈanga
neˈe totolia na ngwae God ki tua ˈani,

duˈungana God saea kamuˈa ˈani ngwae nia ki.
2 Muke faˈatiˈitiˈi kamu talamuˈa, ma muke tua enoeno. Ma muke faˈataˈinia na alafeˈanga kamu ˈani mabetauˈanga fuamuˈa kwailiu.
3 Muke rao ngasingasiˈa ˈiri muke tua ˈani na kwaimaˈanga kwailiu fuamuˈa neˈe Anoˈi ru Abu kwatea fuamuˈa. Muke ˈado fiku kamu ˈani aroaroˈanga.
4 Kulu ngwae neˈe kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ, kulu diˈia naˈa taˈi noniˈi ru faˈinia. Ma taˈi Anoˈi ru Abu logo neˈe talaˈi kia taˈifau. Ma taˈi mauriˈa firi goˈo neˈe God sae kia maˈi ˈuana neˈe kulu kwaimasi ana.
5 Ma kulu ka toˈo ana taˈi Aofia goˈo, nia naˈa neˈe sa Jesus. Ma taˈifili nia goˈo neˈe kulu faˈamamana ana. Ma nia neˈe kwatea kulu ka siuabu.
6 Ma taˈi God goˈo neˈe nia tua, ma niaˈa na Maˈa kia taˈifau. Ma nia ka gwaungaˈi fafi kulu taˈifau, ma nia ka rao ˈani kia, ma ka tua saena mauriˈa kia ki.
7 Ma kulu taˈifau neˈe kulu faˈamamana, sa Jesus Christ nia kwatea taˈi taˈi ngwae akulu ka toˈo ana ngasingasiˈanga fuana raoˈa nia. Nia kwatea ngasingasiˈanga nia fuaka sulia na kwaiogaiˈanga nia.
8 Osiˈana neˈe Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
"Kaidaˈi nia leka ˈuana ˈi lifua, nia ka ngalia maˈi faˈinia ngwae ˈoro neˈe nia liufia.
Ma nia ka kwatea naˈa kwateˈa ki fuana ngwae nia ki."✡

9 Aia, ma tae naˈa neˈe fadalana na alaˈanga ˈuri, "Nia ka leka ˈuana na kula fane?" Na fadalana neˈe ˈuri, sa Jesus Christ eta koso basi maˈi saena magalia.
10 Ma sa Jesus Christ neˈe koso maˈi saena magalia, nia logo neˈe ka fane ˈuana ˈi langi, na kula neˈe liufia naˈa kula ki taˈifau maˈi ˈi langi. Nia ka sasi ˈunaˈeri ˈiri ka tua ana kula ki taˈifau.
11 Ma sa Jesus Christ logo neˈe kwatea na kwateˈa leˈa ki fuana ngwae ki. Ti ngwae akulu, nia alu kira na ngwae ni lifurongo ki, ma ti ngwae akulu nia ka alu kira na profet ki. Ma ti ngwae laˈu, nia ka alu kira ˈani ngwae ni faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ti ngwae laˈu, nia ka alu kira na ngwae kwaitalaˈi ki ma faˈamanata ki fuana ngwae faˈamamana ki.
12 Nia sasi ˈunaˈeri, fasi ˈiri kuke totolia raoˈa fuana God, ma fasi ˈiri kulu, na nonina sa Christ, kuke ngasingasiˈa.
13 Na nonina sa Christ ke mauri ˈunaˈeri leleka kika fiku ˈani taˈi fiku taˈi ngwae ˈani na faˈamamanaˈanga ma faˈinia na liatoˈonga kia ana na Ngela God. Ma na faˈamamanaˈanga kulu ki ke baˈa ngasingasiˈa, ma na falafala kia ki ke baˈa aliˈafu diˈia logo sa Jesus Christ.
14 Ma ana kaidaˈi kulu ka lango naˈa ˈunaˈeri, noaˈa laˈu kulu kasi diˈia naˈa ngela tiˈitiˈi ki. Ma noaˈa kulu kasi diˈia ta gwaˈi baru neˈe iru faˈasakalangaˈinia ma na nafo ki ka kwaˈifeoa fuana leka rora goˈo ˈana. Sulia ˈafitaˈi kulu ka faˈamamana ana ta faˈamanataˈanga neˈe matamata kwailiu neˈe ngwae ˈosoˈoso ki kira faˈamanata ˈania.
15 Ma kuluˈa niniˈa, kulu fata mamana ˈani falafala neˈe ka faˈataˈinia naˈa alafeˈanga kia ki, ma na abulalaka taˈifau neˈe, ka diˈia nama na abulalana sa Jesus Christ neˈe ngwae ˈaˈana kia.
16 Ma kiaˈa ka diˈia taˈi noniˈi ru, ma sa Christ neˈe gwauna. Ma taˈi taˈi ngwaeˈa, nia ta kula ana noni, ma ka toˈo ana na raoˈa nia. Ma sa Jesus Christ kwate kulu ka tua fiku fasi ˈiri kuke alua taˈi noni neˈeri. Ma kaidaˈi kulu sasia naˈa raoˈa neˈe bolo faˈi kia, na noni neˈeri ka bulao maˈi ma ka ngasingasiˈa sulia na alafeˈanga kia ki fuaka kwailiu.

Na mauriˈa faolu sulia sa Christ

17 Sulia na mamanaˈanga neˈe Aofia kwatea maˈi fuaku, nau ku fata totongaˈi ˈani fuamuˈa ˈiri muke danga naˈa ˈania falafala taˈa ki neˈe na ngwae noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ kira sasiˈi. Na manataˈanga kira ki logo na ru taˈa ki taˈifau goˈo ma ru ˈoˈo ki taˈifau goˈo.
18 Ma kira noaˈa kasi sai logo ana na falafala sulia God ki. Ma noaˈa kira kasi tua ˈani na mauriˈa faolu neˈe God

✡ **4:8** Sam 68:18

kwatea, osiˈana manatada rodoˈa, ma
kika faˈangasia ruˈuruˈuda, ma kika bole-
boleˈa.
19 Ma kira kasi ˈeke goˈo sulia na ab-
ulaˈanga taˈa kira ki, ma kira ka roˈosulia
na kwaiogaiˈanga taˈa kira ki, ma kira ka
ngangata ana sasilana naˈa kwalukaela
ru taˈa.
20 Bore ma kamu niniˈa, ana kaidaˈi
ba na ngwae ki kira faˈatalo ˈani sa
Jesus Christ fuamuˈa, noaˈa kira kasi
faˈamanata kamu ka abula taˈa ˈunaˈeri.
21 Kira faˈatalo fuamuˈa ˈania na ma-
manaˈanga sulia sa Jesus Christ, ma muka
faˈamamana naˈa ana faˈamanataˈanga
mamana nia.
22 Ma kira faˈatalo kika ˈuri, kamu ke
faˈasia falafala taˈa kamu ki ba kamu tua
suliˈi ˈi naˈo. Na falafala taˈa neˈe, talaˈi
rora amuˈa ma ka faˈali kamu.
23 Kira faˈatalo fuamu neˈe kamu ka
alaˈania God ka faˈafaolua naˈa mauril-
amuˈa faˈinia na manatalamuˈa.
24 Ma na falafala kamu ki taˈifau ka alu
naˈa ngwae faolu neˈe God saungaˈinia
diˈia naˈa falafala nia. Aia, na ngwae
faolu ˈunaˈeri, nia ka faˈataˈinia naˈa
faoluˈanga nia ˈani na abulalana neˈe
saga ma ka abu.
25 Duˈungana ru neˈeri, muke danga
naˈa ˈania sokeˈa. Ru ki taˈifau neˈe
kamu saeˈe fuana ngwae faˈamamana ki
muke mamana, sulia kulu taˈifau diˈia na
nonina sa Jesus Christ.
26 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka saetaˈa,
noaˈa ˈoe kosi alaˈania na saetaˈanga
neˈeri ka talaˈi ˈoe, ˈoko sasia ru neˈe
taˈa. Ma ka leˈa fuana ˈoko faˈasuia naˈa
saetaˈa ngaˈa ˈoe ˈaliˈali mala sina fiˈi
suu,
27 ˈasu ˈubani sa Saetan ka toˈo ana
kaidaˈi fuana talaˈilamu ˈani saetaˈanga
ˈoe.
28 Ma sa tai amuˈa neˈe ke bilibili, nia
ka mango naˈa faˈasia na biliˈa. Ma nia
ka rao saga fasi ˈiri nia ke toˈo ana ti ru
fuana na maurilana, ma ka ˈafia naˈa ˈani
ngwae dalaˈa ki logo.
29 Ma muke tua faˈasia na alaˈanga
taˈa ki. Muke saea lala alaˈanga neˈe
saiana ke kwatea kwaiˈafiˈanga, ˈiri muke
faˈasaeleˈa na ngwae ki neˈe kira rongoa
na alaˈa lamuˈa.
30 Ma muke tua faˈasia na sasilana ru
ki neˈe saiana ka faˈaliadila na Anoˈi ru
Abu God. Sulia na Anoˈi ru Abu naˈa neˈe
maˈetoto saena maurilamuˈa neˈe kamu
na ru God ki, ma na maˈetoto logo ana
faˈi asoa neˈe ke dao maˈi neˈe God ke
baˈa faˈasuia na faˈamaurilamuˈa.
31 Aia, muke tua faˈasia malimaeˈanga
fuamuˈa kwailiu, ma muke tua faˈasia
na saetaˈanga kwailiu, ma faˈasia na
olisuˈusuˈunga ˈani akoˈa ma na alaˈanga
taˈa ki. Muke tua faˈasia na kwai su-
langaˈi ˈanga ki taˈifau.
32 Ma na abulaˈanga kamu ke leˈa
fuamuˈa kwailiu, ma muke saeleˈa, ma
muke kwaimanatai fuamuˈa kwailiu. Ma
muke rufuanata amuˈa kwailiu ana ru
taˈa neˈe kamu sasiˈi ki, diˈia ba God
rufuanata naˈa amuˈa taˈifau, osiˈana ru
sa Jesus Christ sasiˈi ki.

5

Kulu tua ˈi saena madakoˈanga

1 Kamuˈa na ngela talingaˈi God ki,
muke lia kwaimausuli sulia na falafala
nia.
2 Ana kaidaˈi ki taˈifau, muke alafe
fuana ngwae ki, diˈia logo neˈe sa Christ
alafe fuaka taˈifau, ma ka kwatea naˈa
maurilana fuana faˈamaurilaka. Sulia nia
kwaisuˈusi ˈani niaˈa ˈana talana, ma God
ka saeleˈa osiˈana na kwaisuˈusiˈanga
nia.
3 Ma duˈungana kamu na ngwae God ki,
muke tua faˈasia na abulaˈanga bulibuli
diˈia na ˈusuˈa, ma na oga gugutaˈanga.
Muke tua faˈasia na ru neˈeri ki taˈifau,
fasi ˈiri noaˈa ta ngwae kasi alaˈa sulia ta
ru bore ˈana ˈunaˈeri suli kamu.
4 Ma muke tua faˈasia na alaˈanga
taˈa ki, ma na alaˈanga bulibuli ki, ma
alaˈanga ˈoidoroleˈanga taˈa ki. Bore ma
nia leˈa lala fuana muke baˈatafea God.
5 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa
tai bore ˈana neˈe abulalana ka bulibuli
nama ka ˈusu, nia ˈafitaˈi fuana nia ka
ruˈu ˈi saena ˈInotoˈanga sa Jesus Christ
ma God. Ka ˈunaˈeri logo fuana sa
tai neˈe ka oga guguta, nia diˈia naˈa
foˈosilana na nunuˈi ru ki.
6 Noaˈa ˈoe kosi alaˈania ta ngwae kasi
sokeˈo sulia ru ˈoro taˈa ˈuri ki, “Nia leˈa
goˈo ˈana fuana ngwae ke ˈusu nama ka
oga guguta.” God ke baˈa saetaˈa ma ka

kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae neˈe
kira aburongo ana ki.
7 Muke tua faˈasia na ngwae ˈunaˈeri ki.
8 Ana kaidaˈi ˈua maˈi naˈo, kamu
talamuˈa kamu tua maˈi saena na
maˈerodo, bore ma taˈena kaumulu alu
naˈa na ngwae na Aofia ki, ma muka tua
naˈa saena madakolaˈanga. Nia naˈa neˈe
abulalamuˈa ka bolo faˈinia na ngwae
neˈe kira tua saena madakolaˈa.
9 Sulia na ngwae neˈe kira tua saena
madakolaˈanga, God ˈafi kira fasi ˈiri na
abulalada ka leˈa ma ka saga, ma na
alaˈanga kira ka mamana.
10 Muke ili ˈuana na malingaˈilana tae
neˈe faˈasaeleˈa na Aofia.
11 Ma noaˈa kamu kasi fulia ru taˈa
ki, diˈia ngwae neˈe kira tua saena
maˈerodo, kira sasiˈi. Bore ma, muke
faˈataˈinia lala na roraˈa kira ki, ma muke
fata faˈabasuda.
12 Nau ku ˈeke liu logo ˈani alaˈanga
sulia na ru neˈe kira sasi ago ani saena
maurilada ki.
13 Bore ma kaidaˈi na madakolaˈa ke
rara ˈafida, kike baˈa saiana na ru taˈa
neˈe kira sasiˈi ki.
14 Osiˈana tae naˈa neˈe madakoˈanga
rara ˈafia, na ngwae ki kike baˈa lisia.
Sulia nia neˈe kira ka fata ˈuri,

"Kamu na ngwae neˈe kamu maliu, ma
kamu mae ki, muke tataˈe faˈasia
maeˈa, ma na madakolana Christ
ke rara fafi kamu."

15 Nia ˈunaˈeri neˈe, muke madafi leˈa
ana falafala kamu ki fasi ˈiri na ab-
ulaˈanga kamu ka diˈia na ngwae liatoˈo
ki ma noaˈa kasi diˈia laˈu na ngwae
kinaˈi ru ki.
16 Ma ana kaidaˈi ki taˈifau, muke sasia
na ru leˈa ki neˈe bolo fuamuˈa fuana
sasilana. Osiˈana kaidaˈi neˈe, na ngwae
ˈoro ki abulalada taˈa.
17 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi
gwaubaliˈa, bore ma muke manata leˈa
lala amuˈa sulia ru neˈe na Aofia oga
kamu ka sasiˈi ki.
18 Aia, ma muke tua faˈasia kwaˈu
lilingaˈanga ˈani waen, osiˈana ru neˈeri
ke baˈa faˈali kamu. Bore ma muke fungu
lala ˈani na Anoˈi ru Abu fasi ˈiri nia ke
talaˈi kamu.
19 Ma ana kaidaˈi kamu ka fiku, muke
fata ˈani Sam ki, ma muke ngulia na ngu
abu ki. Muke faˈataˈinia na saeleˈanga
kamu ki ana kaidaˈi muke tafea God ˈani
ngulilana faˈi ngu ki.
20 Ana kaidaˈi ki taˈifau, ma fuana na
ru ki taˈifau neˈe ka dao maˈi, muke
baˈatafea God na Maˈa sulia na fikuˈa
kamu faˈinia na Aofia kia sa Jesus Christ.

Sulia na ˈafe ki ma na araˈi ki

21 Muke sasi ˈuana roˈongaˈa sulia na
kwaiogaiˈanga kamu ki kwailiu, osiˈana
na manata doeˈanga kamu ana sa Jesus
Christ.
22 Kamuˈa na ˈafe ki, muke roˈosulia
na araˈi kamu ki, diˈia logo neˈe kamu
roˈosulia na Aofia.
23 Osiˈana na ngwae araˈi ka toˈo ana
ngasingasiˈanga fafia na ˈafe, diˈia logo
neˈe sa Jesus Christ toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fafi kia na ngwae neˈe kulu
faˈamamana ana ki. Ma sa Jesus Christ
neˈe faˈamauri kia, ma kulu ka diˈia naˈa
na nonina.
24 Ma ka usulia logo na falafala neˈeri,
na kini neˈe nia ˈafe naˈa ka roˈo nama
sulia na araˈi nia ana ru ki taˈifau, diˈia
logo kulu na ngwae faˈamamana ki kuka
roˈo logo sulia sa Jesus Christ.
25 Kamu ngwae araˈi ki, muke alafe
fuana ˈafe kamu ki, diˈia logo sa Jesus
Christ neˈe alafe fuaka na ngwae neˈe
kulu faˈamamana ki, ma nia ka alaˈania
talana kira ka saungia olisi kia fasi ˈiri nia
ka faˈamauri kia.
26 Nia sasi ˈunaˈeri fuana faˈa abu-
lana na ngwae faˈamamana ki, ma ka
faˈasikasikada ˈani siuabuˈanga ma ˈani
fatalana.
27 Ma nia ka sasi logo ˈunaˈeri fuana
kwatelana naˈa ngwae faˈamamana ki
fuana talana, diˈia kulu na ˈafe leˈa nia ki
ma ka noaˈa ta ru kasi taˈa osiˈana kulu
sikasika naˈa, ma kulu ka saga naˈa, ma
kulu ka leˈa ˈi maana.
28 Kamu na ngwae araˈi ki, muke alafe
fuana ˈafe kamu ki, diˈia logo neˈe kamu
alafe fuana na nonimuˈa talamuˈa. Na
ngwae ka alafe fuana na ˈafe nia, nia alafe
logo fuana na nonina ˈana talana.
29 Noaˈa ta ngwae kasi sulangaˈinia
nonina talana. Bore ma nia ka sarea lala

ma ka lia sulia nonina talana, diˈia logo sa Jesus Christ neˈe sasia fuana ngwae faˈamamana ki.
30 Ma kuluˈa na ngwae neˈe kulu faˈamamana ana niaˈa, kuluˈa naˈa neˈe nonina sa Jesus Christ.
31 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Na ngwae ke baˈa faˈasia teˈa nia faˈinia maˈa nia, ma ka araˈi. Aia, na ngwae neˈe faˈinia na kini neˈe, kera ka alua naˈa taˈi ru.”
32 God faˈamanata kia ˈani ru leˈa ki ˈani alaˈanga neˈeri, ma nau ku saiana nia fata sulia sa Jesus Christ ma kuluˈa ngwae neˈe faˈamamana ki.
33 Ma na Kerekereˈa Abu ka faˈataˈinia logo ru sulia na araˈi ki faˈinia ˈafe ki ba ˈuri: Na ngwae neˈe ˈoko araˈi naˈa, ˈoko alafe fuana na ˈafe ˈoe, diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu. Ma na kini neˈe ˈoko ˈafe naˈa, ˈoko fuˈusi doe ana araˈi ˈoe.

6

Sulia na maˈa faˈinia teˈa faˈinia na ngela kera ki

1 Ma kamu na ngela ki, muke roˈosulia na fatalana maˈa ki faˈinia teˈa kamu ki, osiˈana nia neˈe abulaˈanga leˈa sa Jesus Christ nia oga.
2 Ma na taki etaeta neˈe God ka fikua naˈa fata alangaˈinga neˈe ka ˈuri, “Muke fuˈusi doe ana na maˈa faˈinia teˈa kamu ki,
3 fasi ˈiri muke tua leˈa, ma na maurilamuˈa ke baˈa tau ˈi neˈe saena magalia.”
4 Aia, kamu na maˈa faˈinia teˈa ki, muke tua faˈasia faˈasaetaˈalana na ngela kamu ki. Ma muke faˈamanata kira, ma muke fata ˈabera ˈani falafala neˈe bolo fuana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana na Aofia.

Sulia na ngwae ˈaˈana fafia na ngwae rao ˈoˈo ki

5 Aia, ma kamu ngwae rao ˈoˈo ki, muke roˈosulia fatalana ngwae ˈaˈana kamu ki ˈi saena magalia neˈe, ma muke fuˈusi doe ada. Ma muke roˈosuli kira ˈani saeleˈanga diˈia neˈe kamu rao fuana sa Jesus Christ.
6 Muke faˈasaeleˈada ˈunaˈeri, noaˈa laˈu ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈaˈana kamu ki kira lia goˈo ˈada fafi kamu. Bore ma muke roˈo lala sulida ana kaidaˈi ki taˈifau diˈia God nia oga, sulia kamu na ngwae rao sa Jesus Christ ki.
7 Muke saeleˈa fuana raoˈa, diˈia neˈe kamu rao fuana God, ma noaˈa laˈu fuana ngwae saena magalia goˈo ˈana taˈifilia.
8 Sulia kulu sai naˈa ana diˈia na raolaka leˈa, God ke baˈa kwaiara kia ˈani ru leˈa ki, sui bore ˈana kulu ngwae rao ˈoˈo nama ka noaˈa.
9 Aia, ma kamuˈa ngwae ˈaˈana fafia ngwae rao ˈoˈo ki, muke abula leˈa logo ˈunaˈeri fuana ngwae rao ˈoˈo kamu ki. Muke tua faˈasia na fata saetaˈa ngaˈa fuana faˈamaˈulada. Osiˈana kamu saiana ka sui naˈa neˈe, kamu faˈinia na ngwae rao ˈoˈo kamu ki, kamuˈa taˈifau toˈo goˈo ana taˈi God neˈe ngwae ˈaˈana kamu. Sulia nia noaˈa kasi ˈinifilia ana ta ngwae.

Kulu diˈia ngwae ana fuˈanga

10 Aia, na alaˈanga ˈisi nau ki naˈa fuamuˈa neˈe, muke faˈangasingasi kamu talamuˈa ana Aofia ma ˈani na ngasingasiˈanga doe nia.
11 Muke dau ana raˈunga ni fuˈanga neˈe God kwatea, fasi ˈiri muke liufia sa Saetan kaidaˈi nia ka sasi ˈuana ilitoˈo lamuˈa.
12 Noaˈa kulu kasi fuˈa laˈu faˈinia na ngwae ki goˈo, bore ma kuke fuˈa lala faˈinia sa Saetan faˈinia na ngasingasiˈanga nia. Kulu fuˈa faˈinia ano ˈi ru taˈa ki, ma faˈinia na gwaungaˈi kira ki neˈe kira ˈinotoˈa ˈania maˈerodo saena na magalia neˈe.
13 Duˈungana ˈunaˈeri, muke dau ana raˈunga ni fuˈanga ki taˈifau neˈe God ka kwatea, fasi ˈiri ana kaidaˈi ana fuˈanga faˈinia na malimae ka dao maˈi, muke baˈa totolia goˈo amuˈa liufilana na malimae kamu. Ma ana kaidaˈi ana fuˈanga ka sui, kamu ke uu ngasi ˈua.
14 Ta neˈe muke folo leˈa ˈusi kamu. Ma na alaˈanga mamana kamu ki nia diˈia na foˈosae ˈi liˈitamuˈa. Ma na abulaˈanga ˈoloˈolo kamu ki ka diˈia na talo neˈe suˈusia na fuˈufuˈumuˈa.
15 Ma muke sasi akaˈu ana kaidaˈi ki taˈifau ana alaˈanga sulia na Faˈarongoˈa

Leˈa neˈe kwatea aroaroˈanga, sulia nia naˈa neˈe taˈe butu ana ˈaemuˈa ki.
16 Ma na faˈamamanaˈanga kamu neˈe diˈia naˈa talo ki fuana faˈamaelana na simaˈi mafula ki taˈifau neˈe sa Saetan fanasi kamu ˈaniˈi.
17 Ma na faˈamauriˈanga God fuamuˈa neˈe diˈia na kifi neˈe duˈu fafia na gwaumuˈa. Ma na fatalana God, ka diˈia na sele ni fuˈanga neˈe Anoˈi ru Abu kwatea fuamuˈa.
18 Ma muke foˈo ngangata ana kaidaˈi ki taˈifau, diˈia neˈe Anoˈi ru Abu talaˈi kamu ana. Muke gania ta kwaiˈafiˈanga faˈasia God. Muke lialia ma noaˈa kamu kasi ngwataˈutaˈu fuana foˈongaˈa ˈiri God ke ˈafia na ngwae faˈamamana ki taˈifau.
19 Ma muke foˈo logo fuaku ˈiri kaidaˈi nau ku fata, God ke baˈa kwatea na alaˈanga nia ki fuaku, ˈiri noaˈa nau kusi maˈu laˈu, ma nai baˈa faˈamadakola naiˈi ru ˈanga God neˈe na Faˈarongoˈa Leˈa logo fuana na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Na naiˈi ru ˈanga neˈe, God noaˈa ˈiri faˈamadakola ˈi naˈo fuana na ngwae ki.
20 Nauˈa na ngwae sa Jesus Christ fuana na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri, ma nau ku tua saena luma ni lokafo osiˈana na alaˈanga nau ki. Muke foˈo ˈiri nau ku fata nonираˈa sulia na Faˈarongoˈa Leˈa diˈia God nia oga.

Fata leˈaleˈanga ˈisi ki

21 Sa Tikikus, na ngwae asina leˈaleˈa kia ma na ngwae rao mamana na Aofia, nia ke baˈa faˈarongo kamu sulia na tualaku, ˈiri muke saiana ru ki taˈifau neˈe fuli fuaku ˈi neˈe.
22 Nia neˈe kwate ma nau ku baˈea kwau siaumulu, ˈiri nia ka alaˈa sulia tuaˈa kaimili, ma ˈiri nia ka radua kaumulu logo.
23 Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa faˈinia na Aofia sa Jesus Christ ka kwatea aroaroˈanga, alafeˈanga, faˈinia fitoˈonga fuamuˈa ngwae neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ.
24 Ma nau ku oga God ka faˈataˈinia kwaiˈofeˈanga fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira alafe fuana na Aofia kia sa Jesus Christ ˈania alafeˈanga talau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Filipae

ˈI Filipae taˈi fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Masedonia neˈe taˈena kulu saea ˈani kula ngwae Grik ki.

Ana Acts 16 nia alaˈa kwau sulia kaidaˈi sa Paul nia ˈafia siosi fuana ka taˈe maˈi saena fanoa neˈe. Sa Paul tua saena lokafo ana fanoa doe ˈi Rom ana kaidaˈi nia keresia na buka neˈe. Saena buka neˈe, sa Paul oga ke saea baˈatafeˈanga ana siosi ki ˈi Filipae, sulia kira kwaiˈafi ana ˈani balibalia ana mani. Sa Paul oga kike tua kwaima fiku faˈinida kwailiu. Ma nia ka saea fuada kike tua enoeno diˈia sa Jesus. Nia saea logo fuada neˈe manataˈanga kira ke tua ngangata ana God, sui bore ˈana kira ka dao toˈona ˈafitaˈiˈanga, diˈia neˈe sa Paul dao toˈona ka sui naˈa ki. Ma nia ka faˈabasu kira faˈasia dongalana faˈamamanaˈanga ˈosoˈoso. Na faˈamanata ˈosoˈoso, kira ngwae Jiu neˈe saea ngwae ki taˈifau kike roˈo nama suli taki sa Moses ma ˈolo faˈataˈi ˈanga (circumcision) ˈiri kike faˈasaeleˈa God. Bore ma, sa Paul saea kulu ke fitoˈo ana nama kwaimaˈanga doe God goˈo. Kulu saiana kulu lado leˈa faˈinia sa Jesus, ma kulu saiana kuka saga naˈa ˈi maana God, osiˈana kulu faˈamamana ana sa Christ naˈa. Ma nia noaˈa kasi mamana diˈia kulu roˈo nama sulia taki Jiu ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Maurilana sa Paul & 1:1-26
Kulu ka donga maurilana sa Christ & 1:27—2:18
Na faˈarongoˈa sulia kwaima sa Paul ki & 2:19-30
God faˈasaga ngwae ki sulia na faˈamamanaˈanga kira ki & 3:1—4:9
Alaˈanga ana baˈatafeˈanga ki & 4:10-23

1 Nauˈa sa Paul faˈinia sa Timoti, na ro ngwae ni rao sa Jesus Christ ki. Keroˈo kerekere kwau fuamuˈa ngwae ki taˈifau neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma muka tua saena maˈe fanoa doe ˈi Filipae. Keroˈo kerekere fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo kamu ki faˈinia logo na ngwae neˈe kira kwaiˈafi ana fikutaˈi ngwae faˈamamana.

2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Sa Paul foˈo fuada

3 Nau ku baˈatafea liu na God nau fuamuˈa, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nau ku manata toˈomuˈa.
4 Ma nau ku saeleˈa liu ana kaidaˈi nau ku foˈo fuamuˈa taˈifau,
5 osiˈana nau ku manata toˈona na kwaiˈafiˈanga ki neˈe kamu sasiˈi fuaku ana raoˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, ana etangilana naˈa maˈi kaidaˈi kamu faˈamamana ana, leleka ka dao ˈi taˈena.
6 Ana kaidaˈi neˈeri, God nia talaˈae ana raoˈa leˈa neˈe nia sasiˈi ki ˈi saena maurilamuˈa, ma nau ku saiana nia ke baˈa faˈa aliˈafua laˈu leleka ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈeri ana faˈi asoa sa Jesus Christ ke oli maˈi ana.
7 Nia ka totolia nau ku saeleˈa ˈunaˈeri suli kamu, osiˈana nau ku alafe fuamuˈa, ma muka kwaiˈafi aku faˈinia na raoˈa neˈe God kwatea fuakulu. Kaumulu kwaiˈafi aku ana kaidaˈi nau ku tua saena na luma ni lokafo, ma ana kaidaˈi nau ku faˈataloˈa ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa ma nau ku fuˈa suˈusia.
8 Nau ku kolo kaumulu liu naˈa sulia na alafeˈanga doe nau fuamuˈa diˈia logo na alafeˈanga sa Jesus Christ fuamuˈa. God ka alafafia na ru niniˈa nau ku saeˈe ki niˈi mamana.
9 Nau ku foˈo logo fasi ˈiri na alafeˈanga kamu ke bulao daudonga ma ka tatakolaˈa. Nau ku foˈo ˈiri muke sai leˈa sulia God, ma muke sai leˈa ana sulia abulaˈanga neˈe leˈa ma ka taˈa,
10 fasi ˈiri muke bolo faˈinia fililana ru leˈa ki ma ka saga, ˈiri muke tua saga ana faˈi asoa sa Jesus Christ ke oli maˈi ana.
11 Nau ku foˈo ˈiri na maurilamuˈa ka saga taˈifau sulia na kwaiˈafiˈanga neˈe sa Jesus Christ ka sasiˈi fuamuˈa ki. Ma kaidaˈi na maurilamuˈa nia saga ˈunaˈeri, ngwae ˈoro ki kike baˈatafea God.

Na mauriˈa mamana

12 Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku
oga muke saiana na ˈafitaˈiˈanga ba
dao toˈoku ki ana kaidaˈi neˈe, nia ˈafi
leˈa liu aku fuana faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈa Leˈa.
13 Sulia na ngwae ni ofoˈa ki neˈe kira
folo ˈi neˈe saena luma doe na ngwae
tatalafaˈa, ma ngwae ˈoro matamata ki,
kira sai goˈo ˈada ana neˈe nau ku tua
saena luma ni lokafo sulia nau na ngwae
rao sa Jesus Christ.
14 Ma osiˈana logo neˈe nau ku tua
saena luma ni lokafo, ru neˈe ka radua
ˈorolana ngwae ki neˈe kira faˈamamana
ana Aofia, fasi ˈiri kira ka faˈarongo
noniraˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, ma noaˈa
kira kasi maˈu.
15-17 Ti ngwae faˈatalo ˈani sa Jesus
Christ osiˈana kira kwaimamagolai aku.
Na liaˈi ngwae kira fuana faˈataloˈa ˈani
sa Jesus Christ noaˈa kasi leˈa. Sulia
kira oga faˈataloˈa kira ˈani sa Jesus
kwate ma kira ka talingaˈi ka liufi nau.
Kira sasi ˈunaˈeri sulia kira oga kike
baˈa kwatea laˈu ti ˈafitaˈiˈanga fuaku
kaidaˈi niniˈa nau ku tua saena luma ni
lokafo. Ma ti ngwae laˈu, kira toˈo ana
na liaˈi ngwae leˈa ki fuana faˈataloˈa
ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa. Kira faˈarongo
ˈani sulia na alafeˈanga kira fuaku, ma
sulia kira saiana God neˈe fili nau fuana
suˈusilana na Faˈarongoˈanga Leˈa.
18 Ma nia leˈa goˈo ˈana. Sui bore ˈana
na liaˈi ngwae kira ka leˈa nama ka taˈa,
kira faˈarongo sulia sa Jesus Christ. Nau
ku saeleˈa liu, osiˈana kira faˈarongo sulia
sa Jesus Christ.
ˈIu nai baˈa saeleˈa ˈaku,
19 sulia nau ku saiana God ke baˈa
ˈafi nau ana kaidaˈi ˈafitaˈi neˈe,
osiˈana na foˈongaˈa kamu fuaku ma na
kwaiˈafiˈanga na Ano ˈi ru sa Jesus Christ.
20 Ma na kwaiogaiˈanga doe nau neˈe,
nau ku manata toˈona God fasi nai
roˈo naˈa ˈaku sulia kwaiogaiˈanga nia,
ma naisi maˈu fuana faˈataloˈa sulia sa
Christ. Nau ku ˈidufaˈi noniraˈa ˈi naˈo,
ma nau ku oga nai noniraˈa logo ana
kaidaˈi neˈe, fasi ˈiri ngwae ki kike tafea
sa Jesus Christ osiˈaku. Sui bore ˈana nau
ku mauri ˈua nama nau ku mae, nau ku
oga kike tafea sa Jesus Christ duˈungana
ru nau ku sasiˈi ki.
21 Osiˈana tae neˈe ngwae ki kira
mauri? Ma fuaku, nau ku mauri fuana
raoˈa fuana sa Jesus Christ. Ma diˈia nau
ku mae, nia leˈa sulia nai baˈa tua faˈinia
sa Jesus Christ ˈi langi.
22 Bore ma nau kusi saiana ta tae neˈe
nau ku filia. Sulia nau ku oga nai mauri
ˈua, fasi ˈiri nau ku ulafu ˈaku ˈani raoˈa
fuana sa Christ.
23 Ma nau ku oga logo nau ku mae, fasi
ˈiri nai baˈa tua faˈinia sa Jesus Christ,
osiˈana nia leˈa liu fuaku. Nau kusi
saiana tae neˈe nau ku oga.
24 Bore ma nia ka leˈa goˈo neˈe noaˈa
naisi mae ˈua, ˈiri nai ˈafi kamu.
25 Nau ku saiana ru neˈeri, ma nia
neˈe kwate ma nau ku saiana nai baˈa
mauri ˈua ˈaku faˈi kamu, fasi ˈiri nau
ku faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga
kamu ki. Ma na faˈamamanaˈanga kamu
ka faˈasaeleˈa kamu,
26 fasi ˈiri ana kaidaˈi nau ku oli laˈu
kwau siaumulu, muke baˈatafea sa Jesus
Christ ka tasa liu osiˈaku.
27 Ma diˈia ta tae bore ˈana ka fuli
fuaku, na abulaˈanga kamu ka saga ka
leka sulia na Faˈarongoˈanga Leˈa sulia
sa Jesus Christ. Muke sasi ˈunaˈeri,
ma diˈia nau ku leka kwau siaumulu
nama ka noaˈa, nai baˈa rongo goˈo ˈaku
kwau sulia na falafala leˈa kamu ki. Ma
nai baˈa saiana neˈe faˈamamanaˈanga
kamu ki ngasi, ma kamu ke tua ˈani
taˈi manataˈanga, ma taˈi kwaiogaiˈanga
goˈo fuana raoˈa fiku fuana Faˈarongoˈa
Leˈa, fasi ˈiri neˈe ngwae ˈoro ki kike
faˈamamana ana.
28 Noaˈa kamu kasi maˈu ˈani mali-
mae kamu ki. Sulia ru neˈe faˈataˈinia
naˈa fuada, kike baˈa ngalia na mata-
langaˈilada, ma kamu ke baˈa ngalia
mauriˈa firi. God ke baˈa sasi ˈunaˈeri.
29 God fili kamu fasi ˈiri muke
faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma
kamu ke nonifii logo fuana.
30 ˈI naˈo maˈi, kamu lisia nau ku
nonifii. Ma ana kaidaˈi neˈe muka rongoa
kira sasi ˈunaˈeri logo aku.✡ Ma kamu ka
nonifii logo ˈunaˈeri.

✡ **1:30** Acts 16:19-40

2

Donga falafala sa Christ

1 Nau ku saiana neˈe fikuˈa kamu
faˈinia sa Jesus Christ neˈe faˈangasingasi
kamu, ma na alafeˈanga nia fuamuˈa neˈe
gwale kamu. Ma nau ku sai logo ana
muka fiku faˈinia na Anoˈi ru Abu, ma
muka kwaigere, ma muka alafe fuamuˈa
kwailiu.
2 Osiˈana ru neˈeri ki, nau ku amasi
kamu, muke kwatea lia ˈi ngwae kamu
ki ma na kwaiogaiˈanga kamu ki ka
alua naˈa taˈi ru, ma muke kwate na
alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu ka
doe laˈu. Diˈia muke sasi ˈunaˈeri, na
saeleˈanga nau ka fiˈi doe liu fuamuˈa.
3 Ma noaˈa kamu kasi fulia laˈu ta ru
sulia liamuˈa neˈe kamu oga muke doe,
ma muka oga baˈatafelamuˈa talamuˈa.
Bore ma muke faˈatiˈitiˈi kamu talamuˈa,
ma leˈa fuana muke manata fuana ngwae
matamata ki ka leˈa liufi kamu talamuˈa.
4 Muke tua faˈasia na manataˈanga
sulia na tae ki neˈe kamu ogaˈi, bore
ma muke manata logo sulia na kwaio-
gaiˈanga ngwae matamata ki.
5 Na manataˈanga kamu ki ke diˈia na
manatana sa Jesus Christ.
6 Sui bore ˈana sa Christ neˈe God ma-
mana naˈa, noaˈa nia kasi manata
fasi nia ka tua tari ˈana ana fuli nia
faˈinia God.
7 Nia faidanga naˈa ˈani ru ki taˈifau, ma
ka futa ana nonina ngwae, ma ka
alua ngwae ni rao goˈo ˈana.
8 Ma nia ka faˈatiˈitiˈi nia ˈana talana.
Sui bore ˈana kira ka fotoˈia ana ˈai rara
folo ma ka mae, nia roˈo naˈa sulia
na kwaiogaiˈanga God.
9 Ma osiˈana na ru neˈe, God ka faˈadoea
nia ka tasa, ma ka kwatea naˈa sata
fuana neˈe ˈinotoˈa ka liufia sata ki
taˈifau.
10 Ma fuana na faˈa ˈinotoˈanga ana na
satana sa Jesus, na ru mauri ki
taˈifau neˈe kira tua ˈi langi, ma ˈi
ano, ma na fanoa ngwae mae ki,
kira ke bobo uruuru fuana.
11 Ma kira taˈifau kike faˈarongo ˈani sa
Jesus Christ naˈa neˈe na Aofia, ˈiri
kira ke faˈa ˈinotoˈa God na Maˈa.

Muke kwasu diˈia na unu fuana ngwae ki saena magalia

12 Nia neˈe kwaima leˈa nau kina ˈae,
nia leˈa liu fuana muke roˈosulia na
alaˈanga nau ki fuamuˈa, diˈia ba kamu
sasia ana kaidaˈi nau ku tua faˈi kamu.
Ma ana kaidaˈi neˈe, muke sasi ngangata
fuana roˈongaˈa sulia na alaˈanga nau ki,
ana kaidaˈi nau ku tua tau faˈasi kamu.
Nia ka leˈa fuana taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa
muke ili ngangata ˈuana roˈongaˈa sulia
God ˈania faˈadufa ˈanga. Ma kamu ka
tua ˈani ta tuaˈa neˈe totolia ngwae neˈe
God faˈamaurida faˈasia taˈangaˈa ki.
13 God kwate ma kamu ka oga
roˈongaˈa sulia, ma nia kwate ma muke
totolia roˈongaˈa sulia na tae ki neˈe nia
oga muke sasiˈi.
14 Ma ˈani ru ki taˈifau neˈe kamu sasiˈi,
muke tua faˈasia na ngununguˈanga
faˈinia olisuˈusuˈunga,
15 fasi ˈiri muke tua saga, ma noaˈa kira
kasi dao toˈona ta ru fuana fafilamuˈa.
Sui bore ˈana kamu ka tua ˈua saena
magalia neˈe safitana na ngwae neˈe
abulalada ka taˈa, kamu tua naˈa diˈia
ngela God ki. Nia leˈa fuana muke diˈia
na unu ki neˈe rara ˈafida saena magalia
rodoˈa neˈe,
16 osiˈana kamu faˈarongo ˈani
alaˈanga neˈe kwatea na mauriˈa firi
fuada. Ma diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, nai
baˈa saeleˈa ka doe liu ana faˈi asoa sa
Jesus Christ ke oli maˈi ana, sulia raoˈa
nari kamu ki ke baˈa faˈataˈinia neˈe
raoˈa nau ki ˈi safitamuˈa noaˈa kasi ˈoˈo.
17 Na faˈamamanaˈanga kamu ana God
ka diˈia na foˈosiˈanga neˈe kamu kwatea
fuana. Ma diˈia nia oga nai mae diˈia
na ru ni kwaisuˈusiˈanga logo, nai baˈa
saeleˈa liu logo, diˈia kaumulu saeleˈa ana
kaidaˈi neˈe.
18 Ma ka ˈunaˈeri logo, muke saeleˈa
logo faˈi nau.

Sulia sa Timoti faˈinia sa Epafroditus

19 Nau ku manata toˈo neˈe na Aofia
ke ˈafi nau ˈiri nau ku asungaˈinia kwau
sa Timoti ˈaliˈali siaumulu, fasi ˈiri ana
kaidaˈi nia ke oli maˈi ˈi neˈe, ma ka
faˈarongo nau ˈani na tuaˈa kamu ki, nai
baˈa saeleˈa liu.

20 Noaˈa goˈo ta ngwae ˈi neˈe faˈi nau
diˈia sa Timoti neˈe saiana ka gere kamu
ma ka alafe fuamuˈa.
21 Sulia ngwae matamata ki, kira man-
ata goˈo ˈada sulia na kwaiogaiˈanga kira
ki, ma ka noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga sa
Jesus Christ.
22 Ma sa Timoti ba kaumulu saiana na
raoˈa leˈa nia ki, sulia nia ka diˈia naˈa na
ngela mamana nau fuana ˈafilaku fuana
na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa.
23 Nia neˈe, ana kaidaˈi nau ku saiana
ta tae neˈe ke baˈa fuli fuaku ˈi neˈe, nau
ku oga nai kwate ˈaliˈali kwau ana niaˈa
siaumulu.
24 Ma nau ku faˈamamana na Aofia ke
baˈa kwate ka talangwaraˈu fuaku ˈiri nai
leka ˈaliˈali logo kwau siaumulu.
25 Ma nau ku manata naˈa logo fuana
nai eta kwatea kwau ngwai asina kia sa
Epafroditus, na ngwae ba kamu kwatea
maˈi ˈi neˈe fuana na ˈafilaku. Nia rao
faˈi nau fuana God, ma nia ka ˈafi nau,
ma keroˈo ka fuˈa saulia malimae kulu ki.
26 Sa Epafroditus oga liu lisilamuˈa
taˈifau. Ma nia ka manata ˈabera, sulia
kamu rongoa maˈi fasi nia mataˈi ˈi neˈe.
27 Ma nia ka mataˈi mamana, ma
ka karangi mae. Bore ma God ka
kwaimanatai ana niaˈa, ma ka gura naˈa.
ˈUnaˈeri, God ka kwaimanatai logo aku,
osiˈana diˈia neˈe nia mae naˈa, ma
liadilaˈanga nau ke baˈa doe laˈu.
28 Ma nia neˈe kwatea ma nau ku oga
liua nai olitaˈi nia kwau siaumulu, ˈiri
muke saeleˈa laˈu kaidaˈi kamu lisia. Ma
noaˈa nau kusi ˈabera laˈu sulia.
29 ˈUnaˈeri neˈe, muke kwaloa niaˈa
ˈani saeleˈanga doe, sulia niaˈa neˈe
ngwai asina kia naˈa duˈungana na
faˈamamanaˈanga kia ana na Aofia.
Muke fuˈusi doe logo ana ngwae ki taˈifau
ˈunaˈeri.
30 Osiˈana nia noni maˈudi fuana maeˈa
ma ka karangi mae ana kaidaˈi nia rao
fuana sa Jesus Christ. Nia ka kwaiˈafi
aku olisi kamu, sulia nia ˈafitaˈi fuamuˈa
fuana ˈafilaku ana kaidaˈi neˈe.

3

Na ˈoloˈoloˈa mamana

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, muke saeleˈa
sulia na fikuˈa kamu faˈinia na Aofia. Sui
bore ˈana nau ku keresia taˈifau naˈa
alaˈanga neˈe ki ˈi naˈo, nia leˈa fuana nai
keresia laˈu, sulia neˈe alaˈanga nau ki ke
baˈa ˈafi kamu, kaidaˈi neˈe ti ngwae ke
iliili ˈuana kike talaˈi rora amuˈa.
2 Muke madafi kamu faˈasia na ngwae
taˈa neˈeri ki. Kira abula taˈa. Kira ka
faˈamanata kika saea fasi neˈe kuke roˈo
nama sulia na taki ana ˈolo faˈataˈi ˈanga
ˈiri neˈe kuluˈa ngwae God ki.
3 Kuluˈa, ma noaˈa laˈu kiraˈa, neˈe na
ngwae God ki naˈa, osiˈana kulu foˈosia
God ˈani Anoˈi ru Abu, ma kuka saeleˈa
osiˈana na ru neˈe sa Jesus Christ sasiˈi
fuaka ki. Noaˈa kulu kasi fitoˈo goˈo ana
na falafala Jiu ki ana ˈolo faˈataˈi ˈanga
ˈiri neˈe kuluˈa ngwae God ki.
4 Sui bore ˈana nau ku roˈosulia na
falafala neˈeri ki, noaˈa nau kusi fitoˈo
ana goˈo ru neˈeri ki. Ma diˈia sa tai neˈe
fia fasi nia ngwae God sulia nia ka roˈo su-
lia na falafala ana ˈolo faˈataˈinia, nauˈa
naˈa neˈe nau ku liufia ˈani roˈongaˈa
sulia falafala ˈunaˈeri ki.
5 Kaidaˈi kwalu asoa ki buri ˈana nau
ku futa maˈi ana, goˈo kira ka ˈole nau
naˈa. Ma nau ku futa maˈi ana ngwae Jiu
mamana, sulia nau ku leka maˈi faˈasia
na kwalafa sa Benjamin. Ma nau ku leka
saga naˈa sulia na taki Jiu ki, sulia nauˈa
bore ta ngwae logo ana Farasi ki.
6 Ma sulia na kwaiogaiˈanga nau ka
ngasingasiˈa liu fuana falafala Jiu ki,
nau ku faˈakaisia na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus ki. Ma nau
ku roˈosulia taˈifau na taki sa Moses ka
kwateˈe ki, ma noaˈa naisi rora ˈani ta
taki.
7 ˈI naˈo nau ku manata fasi ru neˈeri ki
leˈa fuaku. Bore ma taˈena, nau ku saiana
na ru neˈeri ki neˈe ru ˈoˈo ki goˈo ˈana,
osiˈana na ru sa Jesus Christ sasiˈi fuaku
ki.
8 Nia mamana! Nau ku dao toˈona na
ru neˈe nau ku sasiˈi ˈi naˈo ki, ru ˈoˈo
ki goˈo ˈani taˈifau. Bore ma na ru neˈe
talingaˈi ka mamana neˈe fasi nau kui sai
leˈa ana na Aofia nau sa Jesus Christ. Ma
duˈungana niaˈa neˈe kwate ma nau ku
faˈasia ru ki taˈifau neˈe nau ku sasiˈi ˈi
naˈo. Ma nau ku manata suliˈi ru neˈeri
ki diˈia goˈo ˈana ru taˈa ki. Nau ku
sasi ˈunaˈeri ˈiri nai ˈado faˈinia sa Jesus

Christ,
9 ma nau ku alua naˈa taˈi ru faˈinia.
Noaˈa naisi saga ˈi maana God sulia
na tae neˈe nauˈa talaku nau ku sasia
fuana roˈongaˈa sulia na taki Jiu ki.
Bore ma God saea nau ku saga sulia
na faˈamamanaˈanga nau ana sa Jesus
Christ. God naˈa neˈe faˈasaga ngwae ki
sulia na faˈamamanaˈanga kira ki.
10 Na ru talingaˈi neˈe nau ku oga naˈa
neˈe malingaˈilana sa Jesus Christ faˈinia
na ngasingasiˈanga God neˈe faˈataˈinia
ˈani tataˈenga nia faˈasia na maeˈa. Ma
nau ku oga logo ˈadoˈa faˈinia ana non-
ifiiˈanga nia, ma nau ku sasi logo diˈia
neˈe nia mae.
11 Ma ˈunaˈeri, nau ku manata toˈo nai
baˈa tataˈe logo faˈasia na maeˈa.

12 Noaˈa naisi saea fasi nau ku ma-
lingaˈi taˈifau ana sa Jesus nama nau
ku saga taˈifau naˈa. Bore ma nau ku
ngangata faˈinia faisuˈusuˈu ˈanga ˈuana
malingaˈilana sa Jesus ma nau ku tua saga
taˈifau osiˈana nia fili nau fuana sasiˈa
ˈunaˈeri.
13 Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku
saiana ru neˈeri ki taˈifau noaˈa kasi fuli
ˈua fuaku. Bore ma taˈi ru naˈa neˈe nau
ku sasia, nau ku manata bura ˈani na ru
neˈe sui naˈa ki ˈi buriku, ma nau ku sasi
ngangata ˈuana na tuaˈa diˈia sa Jesus ana
kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua.
14 ˈUnaˈeri nau ku sasi ngasingasiˈa
naˈa fuana nai baˈa ngalia na kwa-
iaraˈanga ana God kaidaˈi nia ke baˈe
nau ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, osiˈana nau ku
faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma ru
neˈeri naˈa neˈe kwaiaraˈanga nau.

15 Kuluˈa taˈifau goˈo neˈe kulu ngasin-
gasiˈa naˈa ˈani faˈamamanaˈanga kia ki,
kulu toˈo logo ana manataˈanga ˈunaˈeri
ˈi saena maurilaka. Ma diˈia ti ngwae
amuˈa noaˈa kasi ala goˈo fafia na ru
niniˈa nau ku saeˈe ki, God neˈe ke baˈa
faˈataˈi madako ana na tala neˈe saga.
16 Aia, nia leˈa fuana kulu ka roˈo sulia
na ru mamana neˈe kulu roˈo naˈa maˈi
sulia ˈi naˈo ki, leleka ka dao ana kaidaˈi
neˈe.
17 Ngwaefuta nau kina, muke ili donga
naˈa amuˈa na falafala nau ki. Kamu ka
sasi logo diˈia sa tai neˈe kira leka saga
sulia na falafala neˈe kaimili faˈataˈinia
fuamuˈa.
18 Nau ku fata naˈa fuamuˈa ana kaidaˈi
ˈoro ki ˈi naˈo, neˈe ngwae ˈoro kika
saea kira faˈamamana ana sa Jesus Christ,
bore ma abulada faˈataˈinia neˈe kira
malimaeˈa ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia na
maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo.
Ma nai baˈa olioliˈa ana sulia. Ma nau ku
angi, ma nau ku kwaimanatai sulia
19 kira leka goˈo ˈada ˈuana kula ana
kwaˈikwaˈinga. Na ru talingaˈi fuada
neˈe kwaiogaiˈanga ana nonida. Nia leˈa
fuana kira ka ˈeke sulia na ru kira sasiˈi
ki, bore ma kira saeleˈa goˈo ˈada suliˈi.
Ma taˈi ru goˈo neˈe kira manata sulia na
ru saena magalia neˈe ˈi ano ki.
20 Bore ma kuluˈa niniˈa, na fanoa
mamana kia nia ˈi langi. Ma kulu ka
kwaimasi ana daolana maˈi na Aofia kia
sa Jesus Christ neˈe faˈamauri kia, sulia
nia ke baˈa oli maˈi faˈasia ˈi langi.
21 Ma nia ke baˈa rokisia nonika neˈe
ngwataˈutaˈu ma ke baˈa mae, ma nia
ke kwatea nonika ka ngwasinasina diˈia
nonina. Nia ke baˈa rokisi kulu ˈunaˈeri
ˈani ngasingasi ˈanga doe nia neˈe nia
toˈo ana fuana gwaungaˈi ˈanga fafia na
ru ki taˈifau.

4

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, muke uu
ngasi ana na Aofia. Nau ku alafe liu
fuamuˈa, ma nau ku oga lisi lamuˈa. Nau
ku saeleˈa ka doe liu osiˈamuˈa.

Donga na falafala ana aroaroˈanga

2 ˈIu, ma koroˈo ˈi Iudia faˈinia ˈi
Sintike, nau ku amasi koroˈo ˈiri moke
mango faˈasia olisuˈusuˈu ˈanga, osiˈana
koroˈo ngwai asina ki naˈa ana na Aofia.
3 Ma sa Sisigus, ˈaeˈo logo na ngwae
rao leˈa kwaima faˈi nau, nau ku oga
ˈoke ˈafia ro kini neˈeri ki, sulia keroˈa
rao ngangata faˈi nau, ma faˈinia sa
Klement, ma faˈinia ngwae ˈoro ki fuana
na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa. God
keresia naˈa satada taˈifau ˈi saena buka
nia, na kula neˈe nia keresia naˈa satana
na ngwae neˈe kira ke baˈa toˈo ana
mauriˈa firi.
4 Muke saeleˈa ana kaidaˈi ki taˈifau
sulia na fikuˈa kamu faˈinia na Aofia. Ma
nau ku saea laˈu, muke saeleˈa!

5 Muke faˈataˈinia na enoenoˈanga
fuana ngwae ki taˈifau, osiˈana na Aofia
nia ke baˈa dao ˈaliˈali naˈa maˈi.
6 Muke tua faˈasia na manata
ˈaberaˈanga ˈani ta ru. Bore ma muke
foˈosia lala God, muke gania ˈuana tae ki
neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani, ma muke baˈa
tangoa.
7 Ma na aroaroˈa God ke baˈa tua ˈi
saena maurilamuˈa ma ˈi saena man-
ataˈanga kamu, ˈiri muke tua faˈasia
na ˈaberaˈanga ma na maˈungaˈa. Ma
God ke baˈa kwatea na aroaroˈanga nia
fuamuˈa, osiˈana kamu tua ˈado faˈinia
sa Jesus Christ. Ma na aroaroˈanga nia
noaˈa ta ngwae kasi malingaˈi aliˈafu ana.
8 Ngwaefuta kina, na alaˈanga ˈisi nau
fuamuˈa naˈa niniˈa. Muke manata sulia
na ru mamana ki, ma ru neˈe ngwae ki
fuˈusi doe ani, ma na ru saga ki, ma na
ru neˈe sikasika faˈasia taˈangaˈa, ma ru
leˈa ki.
9 Muke roˈosulia naˈa faˈamanataˈanga
neˈe nau ku kwatea fuamuˈa. Ma muke
sasi sulia na abulalaku neˈe kamu lisia
nau ku tua ˈani, ma nau ku alaˈa ˈani. Ma
God neˈe kwatea aroaroˈa fuaka, nia ke
tua faˈi kamu.

Sa Paul tangoda fuana kwaiˈafiˈanga kira ki

10 Sulia na fikuˈa nau faˈinia na Aofia,
nau ku saeleˈa liu fafia na kwateˈa ba
kamu kwatea fuaku laˈu. Tau naˈa
maˈi ˈafitaˈi fuana muke faˈataˈinia na
alafeˈanga kamu fuaku, osiˈana noaˈa
kamu kasi toˈo ana ta masikwaˈanga
fuana kwatelana.
11 Noaˈa nau kusi ˈuga goˈo neˈe nai
olidoko ana ta ru. Sulia ana kaidaˈi
neˈe, tuaˈa nau noaˈa kasi leˈa, bore ma
manataku toli naˈa faˈinia tae neˈe nau
ku toˈo naˈa ana.
12 Ana kaidaˈi ki, nau ku dalaˈa. Ma ana
ti kaidaˈi, nau ku toˈo ana ru ˈoro ki. Ma
nau ku sai naˈa ana tae neˈe manata toliˈa
ana kaidaˈi ki taˈifau, bore ˈana kaidaˈi
ana abusuˈa nama ana fioloˈa, ma ana
kaidaˈi nau ku toˈo ana ru ˈoro ki nama
kaidaˈi nau ku toˈo ana bara ru ki.
13 Nau ku bolo goˈo ˈaku faˈinia na
sasilana na ru neˈeri ki taˈifau, sulia sa
Jesus Christ neˈe faˈangasingasi nau.
14 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, na
kwaiˈafi ˈanga neˈe kamu kwatea fuaku
ana kaidaˈi nau ku toˈo ana ˈafitaˈiˈanga,
nia leˈa liu.
15 Kamu ngwae ˈi Filipae ki, kaumulu
saiana taˈifau naˈa, kaumulu goˈo ng-
wae faˈamamana ki neˈe kamu ˈafi nau.
Ana kaidaˈi ba kamu fiˈi eta rongoa na
Faˈarongoˈa Leˈa, ana kaidaˈi ba nau ku
leka faˈasi kamu saena abaˈi kula ˈi Mase-
donia, noaˈa laˈu ta fikutaˈi ngwae neˈe
kira kwatea mani fuaku. Taˈi kamuˈa
goˈo ba kamu ˈafi nau.
16 Ma ana kaidaˈi nau ku oga
kwaiˈafiˈanga ki saena fanoa ˈi Tesa-
lonika, kaumulu ba kamu kwate mani
fuaku ana ro kaidaˈi.
17 Naisi fata laˈu ˈuri fasi ˈiri nau ku
ngali talau naˈa ana tae ki neˈe kamu
kwatea fuaku. Bore ma nau ku oga lala
na kwaiaraˈanga God fuamuˈa ka doe.
18 Aia, nau ku ngalia na ru ki taˈifau
neˈe kamu kwateˈe maˈi fuaku, ma ka doe
liufia na ru nau ku ogaˈi ki. Nau kusi oga
naˈa ta ru, sulia sa Epafroditus kwatea
taˈifau naˈa kwaiˈafiˈanga kamu fuaku.
Ru neˈeri ka diˈia ta foˈosi neˈe moko leˈa,
neˈe God saeleˈa fafia.
19 Ma God neˈe nau ku rao fuana, nia
ke baˈa kwatea fuamuˈa na ru ki taˈifau
neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani faˈasia na ru
leˈa ˈoro nia ki. Nia ke kwatea ru neˈeri
ki fuaka sulia sa Jesus Christ.
20 Kuluˈa taˈifau kuke tafea God na
Maˈa kia tuatua firi! ˈIu.

Alaˈanga ˈisi ki

21 Nau ku kwatea kwau fata leˈaleˈanga
nau fuamuˈa taˈifau neˈe kamu
faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma na
ngwai asina kia ki neˈe kami tua kwau ˈi
neˈe, kira taˈifau logo kira kwatea kwau
na fata leˈa leˈa ˈanga kira ki fuaumulu.
22 Na ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana neˈe kira tua ˈi neˈe ˈi Rom,
ma ka tasa faˈasia na ngwai asina kia ki
neˈe kira tua ˈi saena luma sa Saesar, na
ngwae tatalafaˈa, kira kwatea logo kwau
na fata leˈa leˈa ˈanga kira ki.
23 Nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia sa Jesus
Christ ke ˈofe kamu ˈani faˈataˈilana na
alafeˈanga nia fuamuˈa taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Kolose

ˈI Kolose taˈi fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Asia. Nia 160 kilomita bali fanelana sina ana fanoa doe ˈi Efesus. Nia lia diˈia sa Paul talana noaˈa kasi leka dao ˈi Kolose. Bore ma kaidaˈi nia tua ˈua ana fanoa ˈi Efesus, nia kwatea goˈo ngwae ni rao nia ki fuana faˈarongoˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa ana fanoa neˈe. Kaidaˈi sa Paul keresia na buka neˈe, nia tua saena na lokafo ˈi Rom.

Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira tua naˈa saena siosi ˈi Kolose. Taˈi bali ana faˈamanata ˈanga ˈosoˈoso, kira ngwae Grik neˈe saea Kristin ki kira ke foˈosia nama ˈainsel, ma anoˈi ru neˈe toˈo ana ngasingasi ˈanga ki. Ma taˈi bali ana faˈamanata ˈosoˈoso, kira ngwae Jiu neˈe saea ngwae ki taˈifau kike roˈo nama suli taki sa Moses ma ˈolo faˈataˈi ˈanga (circumcision), ma fuana faˈa abulana fanga ˈoro faˈasia Kristin ki fuana ˈanilaniˈi.

ˈIu sa Paul ka kerekere fuada ka fata fonea faˈamanataˈanga ˈunaˈeri ki. Nia saea neˈe sa Christ naˈa neˈe saungaˈinia ru ki taˈifau ana magalia neˈe, ma sulia raoˈa sa Christ lala neˈe God ka alaˈania ngwae ana magalia kira ka leka maˈi siana. Ka ˈunaˈeri, diˈia kulu faˈamamana ana sa Christ, niaˈa goˈo neˈe taˈi kula neˈe God faˈamauri kulu ana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Mauriˈa mamana ma na raoˈa sa Christ & 1:1—2:19

Mauriˈa faolu, kaidaˈi kulu faˈamamana ana sa Christ & 2:20—4:18

Sa Paul fata leˈa leˈa ana ngwae faˈamamana ki ˈi Kolose

1 Nauˈa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ sulia kwaiogaiˈanga God, faˈinia na ngwaefuta kia sa Timoti, keroˈo kerekere kwau fuamuˈa.

2 Keroˈo fata leˈa leˈa kwau fuamuˈa ngwae God ki neˈe kamu tua ˈi Kolose. Ma kamu ngwae asina keroˈo ki, osiˈana kamu uu ngasi ˈani faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ.

Na foˈongaˈa keroˈo fuamuˈa neˈe God na Maˈa kia ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Foˈongaˈa ana baˈatafeˈanga

3 Ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe keroˈo foˈo fuamuˈa, keroˈo baˈatafea God, na Maˈa sa Jesus Christ na Aofia kia, fuamuˈa.

4 Keroˈo baˈatafea God, sulia keroˈo rongoa na falafala neˈe kamu faˈamamana naˈa ana sa Jesus Christ faˈinia na alafeˈanga kamu fuana ngwae God ki taˈifau.

5 Aia, ana kaidaˈi kamu eta rongoa na alaˈanga mamana neˈe kira saea ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, kamu ka faˈamamana, ma muka alafe fuana ngwae ki, osiˈana kamu kwaimasi ana na ru leˈa ki neˈe God ka salisali fuamuˈa maˈi ˈi langi.

6 Na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri ka takalo fuana ngwae ˈoro ki ana kula toˈotoˈo ki saena magalia, ma nia neˈe kwatea na ngwae ˈoro ki kira ka sasia ru leˈa ki. Na ru neˈeri neˈe fuli ˈi safitamuˈa ana kaidaˈi neˈe kamu etangia rongolana na Faˈarongoˈa Leˈa ma muka saiana na alafeˈanga God.

7 Sa Epafras, na ngwae ba faˈarongo kamu ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa, niaˈa na ngwae kwaima leˈa kaimili mala. Nia neˈe ngwae rao leˈa sa Jesus Christ faˈi keroˈo, ma nia ka rao leˈa ˈi safitamuˈa logo.

8 Sa Epafras neˈe faˈarongo keroˈo ˈani alafeˈanga kamu ana na ngwae neˈe kira faˈamamana ki. Na Anoˈi ru Abu kwatea naˈa alafeˈanga neˈeri fuamuˈa.

9 ˈIta maˈi keroˈo ka rongo suli kamu ˈunaˈeri, keroˈo ka inaˈu ana foˈongaˈa fasi ˈiri God ke faˈataˈinia ru neˈe nia oga muke sasiˈi ki, ma na Anoˈi ru Abu ka ˈafi kamu ˈiri muke manata saga ma muke malingaˈinia kwaiogai ˈanga nia ki.

10 Keroˈo foˈo ˈunaˈeri, fasi ˈiri neˈe tuaˈa kamu ke leka sulia kwaiogaiˈanga na Aofia, ma ka faˈasaeleˈa nia, ma muke bolo fuana sasilana na raoˈa leˈa matamata ki taˈifau, ma muke saiana God ka leˈa ka tasa liu.

11 Nau ku gania God fasi ˈiri nia ke faˈangasingasi kamu ana na ngasingasiˈanga doe nia, fasi ˈiri muke bolo

fa'inia na ngangata'anga 'ani ta ru bore
'ana fa'inia mabetau'a. Ma muke saele'a,
12 ma muke ba'atafea God Ma'a kia,
ne'e kwate muke totolia to'onga'a ana ru
ne'e God gonia 'i langi ki fuana ngwae nia
ki.
13 God lafu kia na'a fa'asia na
'inoto'anga ana ma'erodo ne'e sa Saetan
'inoto'a 'ania, ma nia ka tala'i kia kwau
'uana saena 'Inoto'anga na Ngela nia
ne'e nia alafe fuana.
14 Ma na Ngela nia ka loge kia fa'asia
sa Saetan, osi'ana nia rufuanata na'a ana
rora'a kia ki.

Sa Christ nia talinga'i ka tasa

15 Sa Christ ne'e kulu lisia na'a nia ne'e
nununa God ne'e noa'a kulu kasi lisia
'ani maaka. Ma nia ka gwaunga'i fafia ru
ne'e God nia saunga'ini'i ki, di'ia ta ngela
fa'ina'ona'o ne'e lia sulia ru ki ta'ifau.
16 Sa Jesus Christ nia 'afia God ana
kaida'i God saunga'inia na'a ru ki ta'ifau
ma'i 'i langi ma 'i ano, ma na ru ki
ta'ifau ne'e kulu lisia, ma ru ki ta'ifau
logo ne'e noa'a kulu kasi lisia, ma na ano
'i ru ki ne'e kira ngasingasi'a, ma kika
gwaunga'i, ma kika 'inoto'a. Ana sa Jesus
Christ, God saunga'inia na ru ki ta'ifau,
ma God ka saunga'inida fuana sa Jesus
Christ.
17 Sa Christ nia eta tua na'a sui mala na
ru ki ta'ifau, ma na ru ki ta'ifau ka tua
le'a sulia nia gwaunga'i fafida.
18 Sa Jesus Christ na'a ne'e gwa'i ru
ana nonina. Ma na ngwae ne'e kira
fa'amamana ana, kira na'a ne'e nonina,
ma nia ka kwatea mauri'a fuada. Nia'a
na ngwae etaeta ne'e God ta'ea fa'asia na
mae'a, 'iri nia ka talinga'i ka tasa fafia
na'a ru ki ta'ifau.
19 Sa Jesus nia usulia ta'ifau na'a God,
sulia nia ne'e kwaiogai'anga God.
20 Ma 'ania sa Jesus, God ka olita'inia na
ru ki ta'ifau ma'i 'i ano ma 'i langi fuana.
God ka saunga'inia na aroaro'anga na'a
'ania na maelana sa Jesus ana 'ai rara
folo.
21 Ana kaida'i 'i na'o, kaumulu tua
tau fa'asia God ma muka malimae logo
ana, osi'ana na abula ta'anga'a ma na
manata'anga rora ki ne'e kamu sasi'i.
22 Bore ma ana kaida'i ne'e, osi'ana
maelana sa Jesus, God ka saunga'inia
na aroaro'anga fa'i kamu. God nia sasi
'una'eri 'iri muke sikasika, ma noa'a ta
ngwae kasi fai fafi kamu 'ania ta ru ta'a,
kaida'i nia ngali kamu ma'i 'i na'ona
God.
23 Nia ba'a 'una'eri, di'ia muke ngan-
gata 'ania fa'amamana'anga kamu ana
sa Jesus Christ, muke uu ngasi 'ani
fito'onga kamu ki ana na ru ne'e kamu
rongo'i sulia ana Fa'arongo'anga Le'a.
Na Fa'arongo'a Le'a ne'eri ne'e kira
fata sulia ta'ifau na'a fuana na ngwae
'oro saena magalia. Aia, nau'a sa
Paul logo ne'e ta ngwae ni rao 'ania
fa'atalonga'ilana na Fa'arongo'a Le'a
ne'eri.

Raolana sa Paul fuana na ngwae fa'amamana ki

24 Ana kaida'i ne'e, nau ku saele'a
sulia nau ku nonifii na'a 'aku fuana
'afilamu'a. Saena noniku nai nonifii di'ia
sa Christ ba nia nonifii. Na nonifii'a
nini nau, nau ku nonifii fuana na fikuta'i
ngwae fa'amamana ne'e na nonina sa
Christ.
25 God ne'e fili nau fuana rao'a fuana
na ngwae fa'amamana ki. Na rao'a nau
na'a ne'e fa'atalonga'i lana ta'ifau na
fatalana God fuamu'a.
26 Kaida'i ma'i 'i na'o, God noa'a
kasi fa'ata'i madako ana Fa'arongo'a
ne'e. Bore ma ana kaida'i ne'e, nia fi'i
fa'ata'inia na'a fuana ngwae nia ki.
27 God nia saele'a ka fa'ata'inia fuaka
na ngwae nia ki, ne'e na Fa'arongo'a
ne'eri, nia fuana ngwae noa'a la'u Jiu ki
logo. Ma na Fa'arongo'a ne'eri, ne'e sa
Jesus Christ tua na'a aka. Ma sulia nia
'una'eri, kulu saiana kuke ba'a 'inoto'a
fa'inia God.
28 'Una'eri, kero'o ka fa'atalo sulia
sa Jesus Christ fuana ngwae ki ta'ifau.
Kero'o fa'amanata na ngwae ki ta'ifau
sulia sa Christ, ma kero'o ka fa'abasuda
'iri kike donga. Kero'o sasi 'uri 'ani
liato'o ne'e kero'o to'o ana. Kero'o sasi
'uri fasi 'iri kero'o ke tala'ia ngwae ki
ta'ifau siana God di'ia na'a ngwae ne'e
kira manata ngasi ana sa Jesus Christ.

29 Nau ku rao ngasingasiˈa ma nau ku
sasi ngangata ˈani ngasingasiˈanga doe
neˈe sa Jesus Christ kwatea fuaku, fasi ˈiri
nai sasia na raoˈa neˈeri ki.

2

1 Nau ku oga muke saiana neˈe nau
ku rao ngasingasiˈa fuamuˈa, ma fuana
ngwae ki neˈe kira tua saena maˈe fanoa
ˈi Laodisea logo, ma fuana sa tai neˈe
noaˈa kasi lisi nau ˈua.
2 Nau ku rao ˈunaˈeri sulia nau ku oga
nai alungaˈi kamu, ma ˈiri muke alafe
fuamuˈa kwailiu, ma muke saiana taˈifau
naˈa faˈarongoˈa sulia sa Jesus Christ neˈe
God noaˈa kasi faˈataˈinia maˈi ˈi naˈo.
3 Osiˈana sa Jesus Christ naˈa neˈe ng-
wae neˈe bolo fuana kwatelana saiˈi ruˈa
ma liatoˈongaˈa mamana fuana ngwae ki.
4 Na fadalana na kerekereˈa nau naˈa
fuamuˈa nia ˈuri: Kamu kasi faˈamamana
ana faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe ti ng-
wae kira saea, sui bore ˈana alaˈanga
neˈeri ki rongolana nia ka leˈa.
5 Sui bore ˈana nau ku tua tau faˈasi
kamu, nau ku manata toˈomuˈa goˈo ˈaku
sulia asoa ki. Ma nau ku saeleˈa liu fafia
neˈe nau ku saiana na faˈamamanaˈanga
kamu ki ngasi ana sa Jesus Christ.

Mauriˈa faolu sulia sa Jesus Christ

6 Aia, osiˈana neˈe kamu faˈamamana
taˈifau naˈa sa Jesus Christ na Aofia kamu,
na abulalamuˈa ke faˈataˈinia logo neˈe
kamu fiku faˈinia.
7 Muke dau ngasi naˈa ana, diˈia ta
ˈai ba lalisusu naˈa saena ano ma ka uu
ngasi. Ma muke saungaˈinia na mauril-
amuˈa fafona na ru ki taˈifau neˈe nia
saea fuamuˈa ˈiri na faˈamamanaˈanga
kamu ke ngasi ana, diˈia neˈe kira
faˈamanata kamu taˈifau naˈa ˈani. Ma
muke baˈatafea God.
8 Ma muke madafi kamu ˈasu ˈubani ta
ngwae kata soke kamu ˈani faˈamanata
ˈanga neˈe noaˈa ˈiri mamana. Na
faˈamanata ˈanga neˈeri, nia leka maˈi
faˈasia ngwae ki goˈo ˈana, ma faˈasia na
taki neˈe ngwae ki tala saungaˈiniˈi goˈo
ˈada ki, ma sulia anoˈi ru taˈa ki neˈe tua
saena mamanga, ma noaˈa laˈu faˈasia sa
Jesus Christ.
9 God taˈifau naˈa neˈe tua ana nonina
sa Jesus Christ.
10 Ma kamuˈa, God ka kwatea taˈifau
naˈa na mauriˈa mamana fuaumulu ˈani
ˈadoˈa kamu faˈinia sa Jesus Christ. Sa
Jesus Christ ˈinotoˈa naˈa fafia ano ˈi ru
kwaitalaˈi ki, ma na ngasingasiˈanga ki
taˈifau.
11 Aia, sa Jesus Christ nia sikilia
taˈifau naˈa na manataˈanga rora ki neˈe
suˈumaˈi kamu fuana na taˈangaˈa, ka
diˈia ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe ˈefoa ˈuliˈuli
faˈasia na noni.
12 Duˈungana ana kaidaˈi kamu siuabu,
nia diˈia kira ano naˈa fafi kamu saena
kilu gwaˈu diˈia neˈe kira sasia ana sa
Jesus Christ. Ma ˈania siuabuˈa logo,
kaumulu tataˈe faˈasia na maeˈa faˈinia
sa Jesus Christ sulia na faˈamamanaˈanga
kamu ana ngasingasiˈanga God neˈe taˈea
sa Christ faˈasia na maeˈa.
13 Kamu mae naˈa, osiˈana kamu ab-
ula taˈa naˈa, ma kamuˈa noaˈa laˈu
na ngwae God ki. Ma God alaˈania sa
Jesus Christ ka faˈamauri kaumulu, ana
kaidaˈi nia rufuanata ana taˈangaˈa kamu
ki taˈifau. Ma kaidaˈi neˈe, God ka
kwatea naˈa mauriˈa faolu fuamuˈa, diˈia
ba nia taˈea sa Jesus Christ. Ma God
ka rufuanata naˈa ana taˈangaˈa kia ki
taˈifau.
14 Nia ka ongoa taˈifau naˈa saena ˈaba
ru neˈe kira keresia taˈangaˈa kia ki ˈi
saena. Nia ka lafuda taˈifau, diˈia nia ka
fotoˈia ana ˈai rara folo faˈinia sa Jesus
Christ.
15 Ma ˈania maelana sa Jesus Christ ana
ˈai rara folo, nia ka liufia naˈa ano ˈi ru
taˈa ki ma ka lafua naˈa ngasingasiˈanga
kira ki taˈifau. Ma nia ka faˈa ˈekeda ˈi
maana ngwae ki taˈifau.
16 Ma kamu kasi rongo sulia ta ngwae
neˈe ka fata amuˈa sulia ta fanga tae
neˈe kamu ˈania, ma tae neˈe kamu ka
kwaˈufia, ma sulia logo faˈi asoa tae neˈe
kamu faˈa abua, ma faˈi asoa neˈe kamu
faˈadoe sulia faˈi asoa ana madamo faolu
ki, ma sulia asoa ana Sabat.
17 Osiˈana na taki ˈunaˈeri ki, ka diˈia
goˈo ˈana na nunuˈi ru neˈe ke baˈa dao
maˈi ˈi naˈona na ru mamana. Na ru
mamana naˈa neˈe sa Jesus Christ.
18 Noaˈa kamu kasi alaˈania ta
ngwae kasi faˈarora kamu faˈinia
faˈamanataˈanga rora ki, osiˈana kamu

toˈo ana kwaiaraˈa neˈe God oga ke kwatea fuamuˈa. Noaˈa kamu kasi donga ngwae neˈe enoeno ˈosoˈoso ada ki, ma kira ka faˈadoea nama ˈainsel ki. Kira fata baˈalafe sulia lisilana lialiata ki. Bore ma ru neˈeri ki, lia boleboleˈa taˈifau goˈo.

19 Ma na ngwae ˈunaˈeri ki kira akafoˈa naˈa faˈasia sa Jesus Christ neˈe nia tua tua ratai ana ˈi naˈo. Sa Jesus Christ naˈa neˈe ngwae gwaungaˈi fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ana ki, diˈia na gwauna ngwae ba nia gwaungaˈi ana nonina. Ma kulu diˈia na nonina, ma God ka kwatea mauriˈa fuaka, ma ka faˈangasingasi kia, ma ka dau fiku kia, ˈiri kuke bulao maˈi ˈani taˈi noni sulia na kwaiogaiˈanga God.

Mauriˈa faolu faˈinia sa Christ

20 Ana kaidaˈi sa Jesus Christ nia mae, kamu diˈia kamu mae logo faˈinia, ma nia ka loge kamu naˈa faˈasia na taki neˈe ngwae ki saungaˈiniˈi ˈada talada. Aia, faˈuta neˈe falafala kamu ka leka goˈo ˈana sulia na taki neˈe ngwae ki kira saungaˈiniˈi goˈo ˈada talada? Faˈuta neˈe muka roˈosulia na taki neˈe kira fata ˈuri ˈani ki,

21 “Noaˈa ˈoe kosi sama toˈona na ru loˈoko, ma noaˈa ˈoe kosi ˈania na fanga loˈoko.”

22 Na taki neˈeri ki fata goˈo ˈada sulia na ru neˈe ke baˈa funu logo buri ˈana ngwae ki kira ˈania taˈifau. Na ngwae goˈo ˈana neˈe saungaˈinia na faˈamanataˈanga neˈeri ki.

23 Na taki neˈeri ki rongolana leˈa, diˈia niˈi sakatafa maˈi faˈasia na ngwae liatoˈo. Kira ka suˈumaˈi kamu ˈuana na foˈosilana ˈainsel ki, ma na enoenoˈanga ˈosoˈoso goˈo ˈana, ma ˈuana faˈafiilana noni goˈo ˈana. Bore ma na taki neˈeri ki kasi bolo goˈo fuana kwaiˈafilana ngwae fasi ˈiri nia logea goˈo kwaiogai taˈa ki ˈani nonina.

3

1 Ana kaidaˈi God taˈea sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa ˈuana na mauriˈa, nia ka ˈunaˈeri logo ka kwatea logo mauriˈa mamana fuaka faˈinia sa Christ. Duˈungana ru neˈe, muke manata sulia na ru ki ˈi langi, na kula neˈe sa Jesus Christ ka tua ˈania na ˈinotoˈanga ana bali lima ˈoloˈolo ana God.

2 Muke manata sulia na ru ki ˈi langi, ma noaˈa laˈu sulia na ru ki saena magalia neˈe ˈi ano goˈo.

3 Kaidaˈi sa Christ mae, kamu bore mae logo ma na mauriˈa mamana kamu ka tua ago naˈa faˈinia sa Christ neˈe tua rabi ana God.

4 Sa Jesus Christ naˈa neˈe na gwalona na mauriˈa mamana kamu. Ma kaidaˈi nia ke baˈa faˈataˈi maˈi ˈi neˈe, na mauriˈa mamana kamu logo ke faˈataˈi maˈi faˈinia ma muke ˈinotoˈa faˈinia.

Mauriˈa ˈua ma na mauriˈa faolu

5 Duˈungana ru neˈeri, muke faˈamaea taˈifau naˈa kwaiogaiˈanga taˈa kamu ki ana noni fuana kakabaraˈanga, ma na abulaˈanga taˈa, ma na kwaiogaiˈanga taˈa ki, ma na gugutaˈanga (sulia neˈe gugutaˈanga diˈia logo na foˈosilana ta god matamata).

6 Na abula taˈangaˈa ˈunaˈeri ki, God ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae noaˈa kasi roˈosulia ki.

7 Ana taˈi kaidaˈi ˈi naˈo, sui mala kamu ka fiˈi faˈamamana ana sa Jesus, kamu oga ˈamuˈa lekaˈa sulia kwaiogaiˈanga taˈa neˈeri ki.

8 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, muke sikarangaˈinia faˈasia na mauriˈa kamu na abula taˈangaˈa neˈe ki: saetaˈanga, ma na ˈailaˈanga, ma na alaˈanga taˈa ki, ma na fata susualaˈanga ki.

9 Ma noaˈa kamu kasi soke kamu kwailiu, sulia kaumulu danga taˈifau naˈa ˈani na falafala ana mauriˈa neˈeri ˈi naˈo,

10 ma muke tua ˈani na mauriˈa faolu neˈe God saungaˈinia. Osiˈana nia faˈafaolu kamu sulia asoa ki taˈifau fasi ˈiri neˈe maurilamuˈa ka usulia niaˈa, ma muka sai leˈa ana niaˈa.

11 Ma osiˈana neˈe God faˈafaolu kia, ka noaˈa ta matamataˈanga ˈi safitana ngwae Jiu ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma na ngwae ˈolo faˈataˈinia faˈinia ngwae kasi ˈolo faˈataˈinia ki. Noaˈa ta matamataˈanga ˈi safitana kuluˈa ma na ngwae neˈe noaˈa kasi saiana alaˈanga Grik diˈia na ngwae ˈi Sitian ki. Ma noaˈa ta matamataˈanga

ˈi safitana na ngwae rao, ma na ngwae
ˈaˈana. Sa Jesus Christ goˈo neˈe nia
talingaˈi, ma nia ka tua saena maurilana
na ngwae ki taˈifau neˈe kira toˈo ana
mauriˈa faolu neˈe faˈasi nia.
12 Kamuˈa ngwae God ki, ma nia alafe
fuamuˈa, ma ka fili kamu ˈiri kamuˈa na
ngwae nia ki naˈa. Osiˈana na ru neˈeri,
muke kwaimanatai fuana ngwae ki, ma
muke sasi leˈa, ma muke faˈatiˈitiˈi kamu
talamuˈa, ma muke tua enoeno, ma muke
mabetau.
13 Ma noaˈa kamu kasi saetaˈa ˈaliˈali
fuamuˈa kwailiu. Ma diˈia ta ngwae ka sa-
sia ta ru taˈa amuˈa, muke rufuanata ana
faˈinia. Muke rufuanata amuˈa kwailiu,
diˈia logo na Aofia nia rufuanata naˈa ana
na roraˈa kamu ki.
14 Ma ka tasa ana ru neˈe ki taˈifau,
muke alafe fuamuˈa kwailiu fasi ˈiri
muke tua ˈani ˈadoˈa leˈa.
15 Na aroaroˈanga neˈe sa Jesus Christ
kwatea nia talaˈi kamu ˈani ru ki taˈifau
neˈe kamu fuliˈi. Osiˈana God saungaˈi
kamu ˈiri muke ˈado fiku ˈani taˈi noni,
ma fasi ˈiri muke tua ˈani na aroaroˈanga
neˈeri. Ma muke baˈatafea God sulia asoa
ki.
16 Muke alaˈania na alaˈanga leˈa sa
Jesus Christ ki ka tua ma ka fungu ˈi saena
maurilamuˈa. Muke faˈamanata kamu
kwailiu ˈani alaˈanga sa Jesus ki. Muke
sasi ˈuri ˈani liatoˈongaˈa neˈe kamu toˈo
ana. Muke ngulia Sam ki ma na ngu
abu ki. Muke ngu sulia God faˈinia na
baˈatafelana.
17 Ma ru ki taˈifau neˈe kamu sasiˈi ma
muke saea, muke sasiˈi diˈia na ngwae sa
Jesus na Aofia ki. Muke baˈatafea God na
Maˈa ˈani sa Jesus Christ.

Abulaˈanga leˈa

18 Aia, kini neˈe kamu ˈafe naˈa ki,
muke roˈosulia na araˈi kamu ki, sulia
na falafala neˈeri bolo faˈinia ngwae kira
faˈamamana ana sa Christ ki kike sasi
sulia.
19 Ngwae neˈe kamu araˈi ki, muke
alafe fuana ˈafe kamu ki, ma muke mabe
faˈinida.
20 Ngela ki, muke roˈosulia na maˈa
faˈinia teˈa kamu ki sulia asoa ki, sulia
nia neˈe ru God nia saeleˈa faˈinia.
21 Ma na maˈa ki faˈinia teˈa ki, noaˈa
kamu kasi fata balubaluˈa fuana na ngela
kamu ki, ˈasu ˈubani kira kasi oga naˈa
na roˈongaˈa suli kamu.
22 Ma kamu ngwae rao ˈoˈo ki, muke
roˈo nama sulia na ngwae kira ˈaˈana
fuamuˈa ki. Noaˈa laˈu ana kaidaˈi neˈe
kira bubungi kamu goˈo ˈiri kike alafafia
na raoˈa kamu ki. Muke iliili ˈuana raoˈa
leˈa fuana na faˈadoelamuˈa fuana na
Aofia.
23 Na raoˈa tae neˈe kamu sasia,
muke sasia ˈani na ngasingasiˈanga kamu
taˈifau, diˈia kamu rao fuana na Aofia, ma
noaˈa laˈu fuana na ngwae goˈo ˈana.
24 Muke manata toˈona ru neˈe: Na
Aofia ke baˈa kwatea kwaiaraˈa nia neˈe
nia eta fataˈa ˈani fuana ngwae nia ki. Ma
sa Jesus Christ neˈe na ngwae ˈaˈana neˈe
kamu rao mamana fuana.
25 Ma sa tai neˈe ka fulia na taˈangaˈa,
nia ke baˈa ngalia logo na kwaˈikwaˈinga
osiˈana roraˈa nia sasia. Osiˈana God
noaˈa kasi efoa naˈa matalangaˈinga nia.

4

1 Kamu ngwae ˈaˈana ki, muke sasi leˈa
fuana ngwae rao kamu ki ana falafala
neˈe saga ma ka bolo faˈinida. Muke
manata toˈona neˈe taˈi ngwae ˈaˈana
fuamuˈa nia tua maˈi langi.
2 Kaidaˈi kamu foˈo, muke tua ni lialia,
ma muke ˈidufaˈi baˈatafea God.
3 Ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe kamu
foˈo ana, foˈo logo fuamiroˈo ˈiri God ke
kwatea ka talangwaraˈu fuamiroˈo fuana
faˈatalongaˈilana fatalana sulia sa Christ
neˈe God noaˈa kasi faˈataˈi madako ana
ˈi naˈo maˈi. Aia, nau ku tua saena luma
ni lokafo ana kaidaˈi neˈe, sulia neˈe nau
ku faˈarongo ˈani fatalana God.
4 Aia, muke foˈo fasi ˈiri ka talang-
waraˈu fuana nai faˈatalongaˈinia fata-
lana Christ ka madako.
5 Muke tua ˈani liatoˈo fuana ng-
wae neˈe kasi faˈamamana ˈua ana sa
Christ ki. Ana kaidaˈi ki taˈifau, muke
faˈataˈinia fuada neˈe tualamuˈa nia
ˈoloˈolo.
6 Ma kaidaˈi kamu alaˈa faˈinida, na
alaˈanga kamu ka tua madako ma ka
leˈa. Ma muke saiana olisi ˈoloˈoloˈa ana
saefiloˈa ngwae ki taˈifau.

Fata leˈangaˈa ˈisi ki

7 Sa Tikikus nia ta ngwae asina alafe akulu, ma nia rao leˈa fuana sa Jesus, ma nia ta ngwae rao faˈi nau ana raoˈa na Aofia kia. Nia ke baˈa alaˈa suli nau fuamuˈa.
8 Nau ku kwate nia kwau siaumulu, ˈiri nia ke faˈasaeleˈa kamu ˈani alaˈanga nia suli kaimili.
9 Sa Onesimus leka logo kwau faˈinia, na ngwae asina kwaima leˈaleˈa ba rao noni maˈudi ma niaˈa logo ta ngwae ana fikuˈa kamu. Kulu saeleˈa ana. Kera ke baˈa faˈarongo ˈani ru ki taˈifau neˈe fuli kwaˈu ˈi neˈe.
10 Sa Aristakus neˈe tua ˈua ˈi neˈe faˈinau saena luma ni lokafo, nia kwatea kwau na fata leˈa leˈa ˈanga nia ki fuamuˈa, faˈinia logo sa Mark, na diˈi ba sa Banabas. (Nau ku kwatea naˈa kwau na alaˈanga nau ki fuamuˈa sulia sa Mark ˈiri muke kwaloa diˈia nia dao kwau siaumulu ana ta kaidaˈi.)
11 Ma sa Josua ba kira saea logo ˈani sa Justus ka kwatea logo kwau fata leˈa leˈa ˈanga nia ki fuamuˈa. Na uulu ngwae Jiu ki neˈeriˈa, kira rao faˈi nau fuana na ˈInotoˈanga God, sulia noaˈa ta ngwae Jiu laˈu neˈe ka rao faˈi nau. Na uulu ngwae neˈeri ki goˈo neˈe kira ˈafi leˈa aku.
12 Sa Epafras ka kwatea logo kwau fata leˈa leˈa ˈanga nia ki fuamuˈa. Nia ta ngwae ana fikuˈa kamu ma na ngwae rao sa Jesus Christ logo. Nia foˈo fuamuˈa sulia asoa, ka gania God ˈiri muke uu ngasi, ma muke ngangata ˈani faˈamamanaˈanga kamu ana roˈongaˈa sulia kwaiogaiˈanga God ki.
13 Nauˈa talaku, nau ku sai leˈa ana niaˈa neˈe rao ngasi fuana ˈafilamuˈa faˈinia na ngwae neˈe kira tua saena maˈe fanoa ˈi Laodisea ma ˈi Herapolis.
14 Ma sa Luke na ngwae kwaigurai kia faˈinia sa Demas, kera kwatea logo kwau na fata leˈa leˈa ˈanga kera ki fuamuˈa.
15 Muke kwatea logo na fata leˈa leˈa ˈanga kaimili fuana na ngwai asina kia ki neˈe kira tua saena maˈe fanoa ˈi Laodisea ma fuana ˈi Nimfa faˈinia na ngwae faˈamamana neˈe kira fiku ˈi saena luma nia ki.
16 Buri ˈana neˈe kamu toˈomani naˈa kerekereˈa neˈe ka sui, kamu ke kwatea logo fuana fiku taˈi ngwae ˈi Laodisea ˈiri kira ke toˈomaˈinia. Ma kamu ke toˈomani logo na kerekereˈa neˈe nau ku keresia fuana fikutaˈi ngwae ˈi Laodisea.
17 Muke faˈarongoa sa Arkipus ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈe Aofia kwatea nia ka sasia.
18 Aia, ˈani limaku talaku nau ku keresia fata leˈa leˈa ˈanga neˈe nau ki fuamuˈa. Noaˈa kamu kasi manata bura logo ˈani neˈe nau ku tua saena luma ni lokafo.

Nau ku foˈo fasi ˈiri God ke ˈofe leˈa amuˈa ˈani alafe ˈanga nia.

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Tesalonika

ˈI Tesalonika niaˈa taˈi fanoa ana abaˈi kula ˈi Masedonia. Sa Paul talana naˈa neˈe leka ˈi Tesalonika ka faˈarongo ˈania Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwaˈi toˈa ana fanoa doe neˈeri. Na ngwae ˈoro noaˈa laˈu Jiu ki, kira faˈamamana, ma kika donga faˈamanataˈanga nia. Bore ma ka ˈiri tau goˈo, ti ngwae Jiu, kira ka ogalaˈa fuana sa Paul, osiˈana ngwae ˈoro ki naˈa kira saiana rongo sulia alaˈanga leˈa sa Paul. Goˈo ma kira ka inamu ana sa Paul ka leka naˈa faˈasia fanoa neˈeri, ma nia ka leka laˈu ˈuana ˈi Berea (Acts 17:1-15).

Ti ngwae ˈi Tesalonika, kira sui faˈasia raoˈa ki, duˈungana kira fia fasi na Aofia ke dao ˈaliˈali naˈa maˈi. Ti ngwae laˈu kika manata ˈabera sulia na ngwae kwaima kira ki eta mae mala ˈi naˈona olilana maˈi sa Jesus. ˈUnaˈeri, saena buka neˈe, sa Paul ka faˈasaga manatada sulia olilana maˈi sa Christ. Nia saea fuada fuana kira ke inaˈu ana raoˈa kira ki ˈania liaˈi ngwae aroaro, leleka ka dao ana kaidaˈi sa Christ ke baˈa oli laˈu maˈi.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Paul baˈatafea ngwae ˈi Tesalonika fuana fitoˈonga kira ma na raoˈa leˈa kira ki & 1:1—3:13

Faˈamanataˈanga sulia na abulaˈanga neˈe faˈasaleleˈa God & 4:1-12

Faˈamanataˈanga sulia olilana maˈi sa Jesus Christ & 4:13—5:11

Faˈamanataˈanga ˈisi & 5:12-28

1 Kaimili sa Silas faˈinia sa Timoti ma nauˈa sa Paul neˈe kami kerekere kwau fuamuˈa na ngwae neˈe kamu faˈamamana ma muka tua ˈi Tesalonika, na ngwae God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ.

Kaimili foˈo ˈiri God ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Na mauriˈa faˈinia na faˈamamanaˈanga na ngwae ˈi Tesalonika ki

2 Kami ˈidufaˈi baˈatafea God fuaumulu taˈifau, kaidaˈi kami foˈo fuamuˈa.

3 Osiˈana kaidaˈi kami foˈosia God na Maˈa kia, kami ˈidufaˈi manata toˈona na abulaˈanga leˈa kamu sulia na faˈamamanaˈanga kamu, ma na raoˈa leˈa neˈe kamu sasia ki sulia na alafeˈanga kamu ki, ma na fitoˈonga ngangata kamu ana daolana maˈi na Aofia sa Jesus Christ.

4 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaimili saiana God nia alafe fuamuˈa, ma ka fili kamu naˈa fuana ngwae nia ki.

5 Ana etangilana ba kami faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈanga Leˈa fuaumulu, noaˈa kami kasi fata goˈo ˈani alaˈanga kaimili ki. Bore ma, kami faˈarongo kamu ˈani ngasingasiˈanga ana na Anoˈi ru Abu, ma kami ka faˈataˈinia neˈe kami saiana na Faˈarongoˈanga Leˈa ba nia mamana taˈifau. Ma kamu sai leˈa goˈo amuˈa, ana kaidaˈi kami tua faˈi kamu, na falafala kami ki leˈa taˈifau fasi ˈiri mike ˈafi kamu ˈiri muke faˈamamana ana alaˈa lamiˈa.

6 Ma kamu faˈamamana ana Faˈarongoˈanga Leˈa, ma kamu ka saeleˈa goˈo aumulu, osiˈana na Anoˈi ru Abu neˈe faˈasaleleˈa kamu, sui bore ˈana ngwae ki kika kwatea na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki fuaumulu osiˈana kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma kaumulu ka sasi sulia na falafala kami taˈifau naˈa ma na falafala na Aofia sa Jesus logo.

7 Ma osiˈana na abulalamuˈa ˈunaˈeri, kamu ka diˈia naˈa na faˈataˈilana fuana na ngwae faˈamamana ki taˈifau neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi Masedonia ma abaˈi kula ˈi Gris. Kira ka sasi logo suli kamu.

8 Ma faˈasi kaumulu logo ˈi neˈe, na faˈarongoˈanga sulia na Aofia ka talofia saena ˈi Masedonia ma ˈi Gris. Ma na ngwae ana fanoa ki taˈifau neˈe kira rongoa logo faˈarongoˈa sulia na faˈamamanaˈanga kamu ana God. Duˈungana nia ˈunaˈeri, noaˈa kami kasi faˈarongoa naˈa ti ngwae sulia kamuˈa.

9 Na ngwae neˈeri ki taˈifau talada, kira ka fata naˈa sulia na kwaikwaloiˈanga kamu fuaimili, ana kaidaˈi kami dao kwau ana fanoa kamu. Ma kira ka alaˈa sulia na sakadola ˈanga kamu faˈasia na foˈosilana na mala mala god ki ˈiri muka

foˈosia naˈa God neˈe mamana ma ka mauri.
10 Kira saea logo neˈe kamu masia naˈa na olilana maˈi na Ngela God faˈasia ˈi langi. Nia naˈa neˈe sa Jesus neˈe God taˈea faˈasia na maeˈa. Ma sa Jesus ka loge kia faˈasia na kwaˈikwaˈinga neˈe God ke baˈa kwatea maˈi.

2

Na raoˈa sa Paul ˈi Tesalonika (Acts 17:1-9)

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaumulu saiana na lekaˈa kaimili kwau ˈuana saena maˈe fanoa kamu nia noaˈa kasi ˈoˈo.
2 Kaumulu saiana na ru taˈa ki neˈe kira saea aimili, ma kira ka faˈakaisi kaimili saena maˈe fanoa ˈi Filipae✡ sui mala kami fiˈi leka ˈuana maˈe fanoa kaumulu. Ma sui bore ˈana ngwae ˈoro saena fanoa kaumulu kira ka sasi ˈuana fone laimili, noaˈa kami kasi maˈu ˈani faˈarongolamuˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa neˈe sakatafa maˈi faˈasia God. Noaˈa kami kasi maˈu sulia God nia kwaiˈafi aimili fasi ˈiri mike fata noniraˈa.
3 Na faˈataloˈanga kaimili, nia noaˈa kasi sakatafa maˈi ana ta manata roraˈa nama ta kwaiogaiˈanga neˈe taˈa. Ma noaˈa kami kasi sokea goˈo ta ngwae.
4 God alafafi kaimili fuana faˈataloˈa ˈani fatalana. Ma nia ka fitoˈo aimili fuana na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈanga Leˈa. ˈUnaˈeri neˈe, kami iliili ˈuana na faˈasaeleˈalana God neˈe saiana na manataˈanga kami ki. Ma noaˈa kami kasi iliili ˈuana faˈasaeleˈalana ngwae ki.
5 Kaumulu sai logo ana na alaˈanga ba kami fata ˈani ˈi safitamuˈa, noaˈa laˈu na ˈosoˈa ba fuana faˈasaeleˈa lamuˈa. Ma na ru ba kami saeˈe ki, noaˈa laˈu fuana todalana mani. God saiana neˈe noaˈa kami kasi ˈoso.
6 Ma noaˈa kami kasi sasi laˈu ˈuana ta faˈa ˈinotoˈanga faˈasi kamu nama faˈasia ti ngwae laˈu.
7 Kami na ngwae ni lifurongoˈanga sa Jesus Christ ki, ma kami bolo fuana mika baˈe kamu fuana sasilana ru ki fuaimili. Bore ma noaˈa kami kasi sasi goˈo ˈunaˈeri. Ma abula lamiˈa ka mabe goˈo ˈaimili fuamuˈa, diˈia ta teˈa neˈe lia sulia na ngela nia ki.
8 Kaimili alafe liu fuaumulu neˈe kaimili ka maˈudi fuana faˈataloˈa sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe leka maˈi faˈasia God. Ma kaimili ka maˈudi logo fuana maeˈa fuana ˈafilamuˈa, osiˈana neˈe kami lia doe liu amuˈa.
9 Ngwaefuta nau kina ˈae, kami saiana kamu manata goˈo ˈaumulu toˈona na rao ngasingasiˈanga ba kami sasi ˈi safitamuˈa ki. Ana kaidaˈi ba kami faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈanga Leˈa neˈe ˈita maˈi faˈasia God fuamuˈa, kami ka rao ngasingasiˈa logo sulia asoa ma rodo fuana fangalaimili, ˈiri na tuaˈa kaimili noaˈa kasi kwatea ta ˈafitaˈiˈanga fuaumulu.
10 Kamu saiana, diˈia logo neˈe God saiana ru neˈe nia mamana: Ana kaidaˈi ba kami tua maˈi faˈi kaumulu, na ngwae faˈamamana ki, noaˈa goˈo ta ru neˈe kami sasia ma ka bolo fuana kamu ka giosi kami ˈani abulaˈanga kaimili fuaumulu. Sulia na abulaˈanga kaimili fuaumulu nia leˈa ma ka saga taˈifau.
11 Kaumulu sai naˈa ana taˈifau na ru neˈe kami sasiˈi ki fuana taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa leˈa taˈifau naˈa, ka diˈia na abulalana ta maˈa fuana ngela nia ki.
12 Sulia kami fata ni kwairaduˈa amuˈa, ma kami ka iribobo amuˈa, ma kami ka ˈengo kamu logo fasi ˈiri na mauriˈa kamu ki ke faˈasaeleˈa God. Ma nia sae kamu naˈa ˈiri nia ka tatalafaˈa fuamuˈa ma muke ˈado ana ˈinotoˈanga nia.
13 Aia, ma ta ru laˈu neˈe kwatea ma kami ka ˈidufaˈi baˈatafea God fafia, nia ˈuri: Ana kaidaˈi ba kami faˈarongo ˈani fatalana God fuaumulu, kaumulu faˈamamana ana, osiˈana kamu lia saiana nia ˈita maˈi faˈasia God, ma ka noaˈa laˈu faˈasia na ngwae goˈo ˈana. Na fatalana God neˈeri rokisi kamu neˈe kamu faˈamamana ana.
14 Ngwaefuta nau kina ˈae, na ngwae kamu ki neˈe faˈakaisi kamu. Ta neˈe muka sasi sulia na ngwae faˈamamana saena fiku taˈi ngwae God ˈi Judea, osiˈana kira faˈamamana ana sa Jesus, ma ngwae kira ki ˈi Jiu logo neˈe faˈakaisida.
15 Aia, ma na Jiu ki ba kira saungia naˈa profet ki ˈi naˈo maˈi, ma faˈinia logo na Aofia sa Jesus. Ma kira ka lali kaimili logo.

✡ **2:2** Acts 16:19

Na abulaˈanga kira ki leka tau liu faˈasia
na kwaiogaiˈanga God, ma kira ka tataˈe
saulia ngwae ki taˈifau.
16 Sulia kira sasi ˈuana fonelaimili
faˈasia faˈataloˈanga fuamuˈa na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ˈiri God ke
faˈamauri kamu. ˈUnaˈeri kira donga
naˈa taˈangaˈa ˈoro liu ki, ma ana kaidaˈi
neˈe, God ka kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga
fuada.

Sa Paul nia oga liua ka leka laˈu ˈuana ˈi Tesalonika

17 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaimili
niniˈa, kaidaˈi ba na malimae kaimili ki
kira lali kaimili faˈasi kamu ana kaidaˈi
dokodoko neˈeri, noaˈa kami kasi manata
bura goˈo amuˈa. Ma na lia ˈi ngwae
kami ka figwanu liu goˈo sulia kami kasi
tua faˈi kamu, ma kami ka sasi ngangata
ˈuana lisilamuˈa laˈu ana ta kaidaˈi.
18 Kami oga mika oli laˈu maˈi siamuˈa
ˈi Tesalonika. Ma nauˈa sa Paul, nau ku
iliili ˈuana lekaˈa laˈu kwau siaumulu ana
kaidaˈi ki, bore ma sa Saetan neˈe fone
kaimili faˈasia lekaˈa kwau.
19 Na ru neˈe kwate ma kami ka oga
lekaˈa kwau nia ˈuri: Kamu kwaloa sa
Jesus osiˈana fatalamiˈa, ru neˈe kwate
ma kami ka saeleˈa liu, mika manata toˈo
ma kami ke baˈa saeleˈa ˈi maana na
Aofia sa Jesus ana kaidaˈi nia ke dao maˈi.
20 ˈIu, kaumulu naˈa neˈe kwate ma
kami ka fata baˈalafe ma kami ka saeleˈa!

3

1 Ma ana kaidaˈi kaimili uulu ngwae
neˈe ki, kami tua tau naˈa maˈi faˈasi
kamu, kami manata ˈabera naˈa, ma kami
fia nia leˈa ˈiri neˈe keroˈo sa Silas, ka
tua ˈamiroˈo saena maˈe fanoa doe nini
ˈi Atens,
2 ma keroˈo ka kwatea kwau sa Tim-
oti siamuˈa.✡ Sa Timoti neˈe na ng-
wae asina kia, ma na ngwae rao God
logo faˈi keroˈo fuana faˈatalongaˈilana
na Faˈarongoˈanga Leˈa sulia sa Jesus
Christ. Keroˈo kwatea kwau fasi ˈiri nia
ke radu kamu ma ka faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga kamu,
3 ˈasu ˈubani ta ngwae amuˈa kata
abula faˈasia na faˈamamanaˈanga su-
lia na ngwae neˈe kira faˈakaisi kamu.
Aia, muke saiana kuluˈa ngwae neˈe
kulu faˈamamana ki, kuke toˈo ana
ˈafitaˈiˈanga ki.
4 Osiˈana kaidaˈi ba kami tua ˈua
maˈi faˈi kaumulu, kaimili ka faˈarongo
kaumulu ˈani neˈe kike baˈa faˈakaisi
kulu. Ma kamu ka saiana kira sasia naˈa
ˈunaˈeri.
5 Ma osiˈana faˈakaisiˈanga neˈeri, nau
ku ˈabera liu suli kaumulu, ma nau ku
maˈu, ˈasu ˈubani sa Saetan ka liufi
kamu ˈani na ilitoˈonga nia ki, ma na
raoˈa ulafu leˈa ki ba kami sasiˈi ˈi
safitamuˈa ka diˈia goˈo ˈana ta ru ˈoˈo.
ˈUnaˈeri ba nau ku asungaˈinia kwau sa
Timoti siaumulu, ˈiri nia ke saiana neˈe
faˈamamanaˈanga kamu ki nia faˈuta.
6 Ma niniˈari, sa Timoti nia fiˈi dao goˈo
maˈi ˈi neˈe, nia ka alaˈa ˈani alaˈanga
leˈa ki sulia na faˈamamanaˈanga kamu
ana God nia ngasi ˈua, ma na alafeˈanga
fuamuˈa kwailiu ka doe ˈua. Ma nia ka
faˈarongo logo ˈani neˈe kamu manata
leˈa suli kaimili, ma kamu ka oga lisilaim-
ili, diˈia logo neˈe kami oga lisilamuˈa.
7 Ngwaefuta nau kina ˈae, ˈi duˈungana
faˈarongoˈa neˈeri, sui bore ˈana kami ka
kwaimanatai ma na ˈafitaˈiˈanga doe ki
ka dao fafi kaimili, kami saeleˈa liu suli
kamu ma na faˈamamanaˈanga kamu ki.
8 Na mauri lamiˈa fiˈi leˈa liu ˈi
niniˈari, sulia neˈe kami rongoa na
faˈamamanaˈanga kamu ana na Aofia nia
ngasi.
9 Kami ka baˈatafea liua God kia,
osiˈana kamu uu ngasi. Ana kaidaˈi
kaimili foˈo, kami saeleˈa liu suli kamu.
10 Kami ka foˈo ngangata sulia asoa
ma na rodo fasi ˈiri God ke kwatea
ka talangwaraˈu fuaimili fuana lisilau-
mulu laˈu ˈiri kami ke faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga kamu ki, fasi ˈiri ke
ngasi leˈa laˈu.
11 Kami foˈo ˈiri God na Maˈa kia ma
faˈinia na Aofia kia sa Jesus ka kwatea
ka talangwaraˈu ˈiri kami ke dao kwau
siamuˈa.
12 Kami foˈo logo fasi ˈiri na Aofia
ke kwatea na alafeˈanga kamu fuamuˈa
kwailiu ma fuana ngwae ki taˈifau ka doe
diˈia logo na alafeˈanga kaimili fuaumulu

✡ **3:2** Acts 17:15

ne'e doe.
13 Kami fo'o logo 'iri nia ke
fa'angasingasia na maurilamu'a, ma
muke ba'a le'a ta'ifau ma muke saga 'i
maana God na Ma'a kia, ana kaida'i na
Aofia sa Jesus ke ba'a dao ma'i ma ka fiku
fa'inia na ngwae nia ki ta'ifau.

4

Na mauri'a ne'e fa'asaele'a God

1 Aia, ngwaefuta kina 'ae, kami
fa'amanata na'a 'ani ta'ifau fuaumulu na
abula'anga ne'e fa'asaele'a God. Ma ka
le'a liu ne'e kamu leka ta'ifau na'a sulia.
Ana kaida'i ne'e, kaimili amasi kaumulu
la'u 'iri muke sasia ka liufia la'u falafala
le'a ne'eri ki. Kaimili gani kamu 'una'eri
sulia na ngasingasi'anga na Aofia sa Jesus
kwatea fuaimili.
2 Ma kaumulu saiana fa'amanata'anga
ba kami fata 'ani fuamu'a ki 'ita ma'i
fa'asia na Aofia sa Jesus.
3 God nia oga na abula lamu'a ka
saga ta'ifau, ma muke tua fa'asia na
kakabara'anga.
4 Nia totolia muka dau sulia nonimu'a,
ma tua'a sulia na falafala ne'e le'a ma ka
saga.
5 Ma noa'a kamu kasi leka sulia na
kwaiogai'anga ta'a ana noni, di'ia na
ngwae ne'e kina God.
6 'Una'eri, noa'a kamu kasi fa'alia na
ngwai asina kamu ki ana sa Christ 'ani
'usu'a ana 'afe kira ki, sulia na Aofia
ke ba'a kwatea kwa'ikwa'inga fuana sa
tai fa'ida ne'e kira abula 'una'eri. Ma
kaimili nini'a, kami fa'amanata madako
ta'ifau na'a 'ani fuamu'a sulia falafala
ne'e, ma kaida'i ne'e kami ka fa'abasu
kamu la'u.
7 Sulia God fili kia fasi 'iri na abula laka
ka saga, noa'a la'u fuana bulibuli'anga.
8 'Una'eri ma sa tai bore 'ana ne'e ka
aburongo ana fa'amanata 'anga ne'eri,
nia noa'a kasi 'aila la'u 'ani na ngwae,
bore ma nia 'aila lala 'ania God ne'e
kwatea na'a Ano'i ru Abu nia fuaumulu.
9 Aia, muka sai le'a ana ne'e muke
alafe nama fuamu'a kwailiu na ngwae
ne'e kamu fa'amamana ki, osi'ana God
fa'amanata kamu ta'ifau na'a 'ani, ma
nia noa'a kasi bolo na'a fuana ne'e nai
fa'amanata kamu la'u 'ani.
10 Kaimili saiana kamu alafe na'a fuana
ngwae ki ta'ifau ne'e kira fa'amamana
ma kika tua fa'i kamu saena aba'i kula
ne'e 'i Masedonia. Sui bore 'ana,
kami ka amasi kaumulu, na bara ngwae
asina, muke alafe fuada ka liufia la'u na
alafe'anga ne'e kamu sasi 'i nini'ari.
11 Ma muke ili 'uana tua aroaro'anga,
ma ta'i ta'i ngwae amu'a noa'a kasi
susufolofolo ana ti ngwae, ma kamu ke
rao ngasingasi'a fasi 'iri kamu ke gonia
fanga ma na ru matamata ne'e kamu
bo'obo'o 'uani ki. Kami fata sulia falafala
ne'eri ka sui na'a fuamu'a.
12 Ma di'ia muke sasi sulia ru ne'eri ki,
na ngwae ne'e noa'a kasi fa'amamana ki,
kira ke fu'usi doe amu'a, ma kamu kasi
ego na'a ana ta ngwae fuana 'afilamu'a.

Daolana ma'i na Aofia

13 Ngwaefuta kina 'ae, kaimili oga muke
saiana tae ki ne'e ke ba'a fuli ana sa tai
fa'ida ne'e kira mae na'a, fasi 'iri ne'e
liamu'a kasi figwanu di'ia na ngwae ne'e
kira kasi fa'amamana ana na tata'enga
fa'asia ngwae mae ki.
14 Kulu fa'amamana ana sa Jesus nia
mae, ma nia ka tata'e la'u fa'asia na
mae'a. Nia ka 'una'eri logo ana sa tai
fa'ida ne'e kira fa'amamana ma kika
mae ka sui na'a, kulu fa'amamana God
ke ba'a ta'eda fa'asia na mae'a, ma ka
kwatea kira ke oli fiku ma'i fa'inia sa
Jesus.
15 Aia, na ru ki ne'e kami fa'amanata
kamu 'ani nia ne'e ala'anga na Aofia:
Kulu'a ne'e kulu mauri 'ua ana kaida'i
na Aofia ke ba'a dao ma'i, noa'a kulu kasi
etaeta 'i na'o ana ngwae nia ki ne'e kira
mae na'a.
16 Na olilana ma'i na Aofia ke ba'a 'uri:
Na Aofia sa Jesus ke ba'a ri totonga'i
'ani lingalinga 'i ru doe, ma na 'ingata'i
'ainsel ke ri, ma na bungu God ke angi, sui
na Aofia ka fi'i koso ma'i fa'asia 'i langi.
Ma sa tai fa'ida ne'e kira fa'amamana
ana sa Jesus Christ ne'e kira eta mae na'a
'i na'o, kike ba'a tata'e etaeta.
17 Ma 'i buri, ai ne'e kulu mauri 'ua
ki, God ke ba'a lafu fiku akulu fa'inida
saena gwa'i salo ki 'uana fiku'a fa'inia
na Aofia saena mamanga. Ma kuke tua
tua firi fa'inia na Aofia.

18 Nia neˈe muke fata ni kwairadu fuamuˈa kwailiu ˈania ru niniˈa nau ku saeˈe naˈa kwau fuamuˈa ki.

5

Noaˈa ta ngwae kasi saiana na kaidaˈi tae neˈe na Aofia ke oli maˈi

1 Ngwaefuta kina ˈae, fuila noaˈa kami kasi kerekere naˈa kwau fuaumulu sulia na kaidaˈi neˈe ru neˈeri ki ke baˈa fuli.
2 Osiˈana kaumulu sai leˈa ana taˈifau ana faˈi asoa na Aofia ke oli laˈu maˈi, nia ke baˈa dao maˈi diˈia ta ngwae bili ba dao maˈi saena rodo, sulia noaˈa ta ngwae kasi saiana kaidaˈi tae neˈe nia ke dao maˈi ana.
3 Nia ke baˈa fuli ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kika saea na ru ki taˈifau leˈa goˈo ˈana ma ka aroaro. Ma ˈaliˈali goˈo faˈafunuˈa ke dao maˈi fafida. Nia ke baˈa fuli ˈaliˈali goˈo diˈia ta kini ba ngelafii ana kaidaˈi nia karangi faˈafuta. Ma nia ˈafitaˈi kira ke tafi faˈasia.
4 Bore ma kamuˈa ngwaefuta nau ki, noaˈa kamu kasi tua saena maˈe rodo, diˈia na ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ki. Ma ana kaidaˈi sa Jesus ke oli maˈi ana faˈi asoa neˈeri, noaˈa nia kasi faˈatona kaumulu, diˈia ta ngwae bili neˈe faˈatona na ngwae ki.
5 Kamuˈa taˈifau kamu tua ˈi saena madakoˈanga ma ˈi saena dangi. Kulu noaˈa kasi tua ˈi saena maˈerodo ana taˈangaˈa.
6 Nia neˈe, ka bolo fuana kuke dau sulia malitana mauriˈa kia talakulu, ma kulu ke tua ni lialia noaˈa kasi diˈia na ai neˈe kira maliu ki ana kaidaˈi sa Jesus ke oli maˈi.
7 Saena rodo naˈa neˈe ngwae ki kira maliu. Ma saena rodo logo neˈe ngwae ki kira kwaˈu doe ana kwaˈunga lilinga fasi ˈiri neˈe manatada noaˈa kasi saga.
8 Bore ma kuluˈa, neˈe kulu tua ˈi saena dangi, nia bolo fuana kuke dau sulia malitana mauriˈa kia talakulu. Na faˈamamana ˈanga, na alafe ˈanga, ma na manata ˈuitoˈo ˈanga kulu neˈe sa Jesus nia faˈamauri kulu, ka fone kulu faˈasia abula taˈangaˈa, diˈia na kifi ngasi ma talo neˈe fonea na ngwae ni ofoˈa.
9 Kuke dau sulia malitana mauriˈa kulu ki talakulu, osiˈana God noaˈa kasi fili kia fuana kwatelana kwaˈikwaˈinga nia fuaka. Nia fili kia lala fuana faˈamaurilaka ˈani na Aofia kia sa Jesus Christ.
10 Sa Jesus neˈe mae fuana faˈamaurilaka, fasi ˈiri kuke toˈo ana mauriˈa faˈinia, sui bore ˈana kulu ka mauri ˈua nama kulu ka mae naˈa ana kaidaˈi ana olilana maˈi.
11 Osiˈana neˈe kamu saiana taˈifau naˈa na ru neˈeri, muke fata kwairadui ana kamuˈa kwailiu, ma muke ˈafi kamu kwailiu ˈani faˈamamanaˈanga kamu, diˈia neˈe kamu sasia logo ana kaidaˈi neˈe.

Alaˈanga ˈisi ki

12 Ngwaefuta kina, kaimili amasi kamu muke fuˈusi doe ana ngwae neˈe Aofia filida ki, ma kira ka rao ngangata fuana talaˈilamuˈa ma kika faˈamanata kamu.
13 Muke fuˈusi doe ada, ma muke alafe fuada, sulia na raoˈa neˈe kira sasia. Ma muke tua kwaima faˈi kamu kwailiu.
14 Ngwaefuta kina, kaimili ˈengo kamu logo muke fata faˈabasua ngwae ki neˈe kira noni ˈaila fuana sasilana ta raoˈa. Muke radua ngwae neˈe maurilada dila ki. Muke ˈafia na ngwae neˈe kira ngwataˈutaˈu ki. Ma muke tua mabetau faˈinia ngwae ki taˈifau.
15 Kamu kasi alaˈania ti ai amuˈa ka duˈua taˈangaˈa ˈani taˈangaˈa. Bore ma muke ˈidufaˈi iliili ˈuana sasilana ru leˈa ki fuamuˈa kwailiu ma fuana ngwae ki taˈifau.
16 Ma muke noni ele ana kaidaˈi ki taˈifau.
17 Muke foˈo logo ana kaidaˈi ki taˈifau.
18 Ma muke baˈatafea God, bore ˈana ta tae neˈe ka dao toˈomuˈa. Sulia na ru neˈeri ki God oga muke sasiˈi, osiˈana na mauriˈa kamu tua fiku faˈinia sa Jesus Christ.
19 Noaˈa kamu kasi fonea na raoˈa na Anoˈi ru Abu,
20 ma kamu kasi kware teˈeteˈe ana na faˈarongoˈanga ki neˈe ˈita maˈi faˈasia God.
21 Muke ilitoˈona na alaˈanga ki taˈifau, ma diˈia ta alaˈanga neˈe nia leˈa, muke gonia.
22 Ma muke tua faˈasia na alaˈanga taˈa ki taˈifau.

23 Nau ku foˈo fasi ˈiri na God ana
aroaroˈa ka sasi muke saga ana falafala
kamu ki taˈifau. Nau ku foˈo laˈu fuana
maurilamuˈa, ma manatalamuˈa, ma na
nonimuˈa ke tua ˈoloˈolo ˈi maana God,
leleka ka dao ana olilana maˈi Aofia kia
sa Jesus Christ.
24 God fili kamu, ma nia ke baˈa fulia ru
neˈeri, sulia nia sasia ru nia saea.
25 Ngwaefuta kina, muke foˈo logo
fuaimili.
26 Muke faˈataˈinia na alafeˈanga kamu
ki fuamuˈa kwailiu ana kaidaˈi muke lisi
kamu kwailiu.
27 Nau ku fata totongaˈi ˈani na
gwaungaˈinga na Aofia, neˈe muke
toˈomani nama kerekereˈa neˈe fuada
ngwae faˈamamana ki taˈifau logo.
28 Nau ku foˈo ˈiri neˈe na kwaiˈofe
ˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ ke tua
faˈi kamu.

Na Ruana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Tesalonika

Nia noaˈa ˈiri tau goˈo ˈi buri ˈana neˈe sa Paul keresia etana buka fuana Kristin ki ˈi Tesalonika, nia ka keresia logo ai neˈe. ˈIu na ru doe neˈe sa Paul fata fonea na faˈamanataˈanga neˈe ngwae ki kira saea sa Christ oli maˈi ka sui naˈa. ˈUnaˈeri sa Paul ka alaˈa madakola ana nia noaˈa kasi mamana. Nia saea ˈi naˈona sa Christ ka oli maˈi, na Ngwae Taˈa ana sa Saetan ke dao tafa maˈi.

Sa Paul saea fuana Kristin ki, kira ke uu ngasi nama ˈania fitoˈonga kira ki, ana kaidaˈi ilitoˈonga ki dao maˈi fuana faˈakaisilada. Ma kira ke inaˈu ana raoˈa ngangata, fasi ˈiri kike dao toˈona fanga fuada talada, ka diˈia sa Paul faˈinia ro ngwae kwaima nia ki kira sasia. Ma kira ka inaˈu nama ana raoˈa leˈa.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Faˈamanataˈanga sulia olilana maˈi sa Christ & 1:1—2:17

Faˈamanataˈanga sulia raoˈa Kristin ki fuana sasilana & 3:1-18

1 Kaimili sa Silas faˈinia sa Timoti ma nauˈa sa Paul, neˈe kami kerekere kwau fuaumulu ngwae faˈamamana ki ˈi Tesalonika, na ngwae God Maˈa kia ma faˈinia na Aofia sa Jesus Christ.

2 Kaimili foˈo ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

God ke baˈa matalangani ngwae ki ana kaidaˈi sa Jesus Christ ka oli maˈi

3 Ngwaefuta nau kina, nia bolo fuaimili mika ˈidufaˈi baˈatafea God osiˈamuˈa. Ru neˈeri nia bolo osiˈana na faˈamamanaˈanga kamu ki neˈe bulao ka doe, ma na alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu bulao ka doe logo.

4 Ma osiˈana na falafala kamu ˈunaˈeri, kami alaˈa leˈa suli kamuˈa fuana ngwae faˈamamana God ki. Kami alaˈa leˈa sulia na ngangataˈanga ˈani faˈamamanaˈanga kamu ki, sui bore ˈana kamu ka dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, osiˈana ti ngwae kira faˈakaisi kamu sulia na faˈamamanaˈanga kamu ki.

5 Aia, muka uu ngasi ana faˈamamanaˈanga kamu ki, sui bore ˈana muka dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, nia faˈataˈinia neˈe God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki taˈifau ˈani ˈoloˈoloˈa. Nia ke baˈa kwate muke bolo naˈa fuana tuaˈa saena ˈInotoˈanga Nia, neˈe kira faˈakaisi kaumulu duˈungana.

6 Ma kwai matalangaˈi ˈanga God nia saga, sulia nia ke baˈa kwatea na nonifiiˈa fuada ngwae neˈe kira faˈakaisi kamu ˈi taˈena ki.

7 Ma nia ke baˈa lafua naˈa nonifiiˈa ki faˈasi kamu ma kaimili logo. Nia ke sasi ˈunaˈeri ana kaidaˈi na Aofia sa Jesus ke leka maˈi faˈasia ˈi langi faˈinia na ˈainsel mamana nia ki,

8 ma faˈinia meamea ana mafula. Ma ana kaidaˈi neˈeri, nia ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana sa tai neˈe kira ˈaila ˈani God ma noaˈa kira kasi roˈosulia na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Aofia kia sa Jesus.

9 Na kwaˈikwaˈinga nia fuada neˈe nia ke baˈa malangisida sulia kudi. Ma kira ke tua faˈasia na Aofia faˈinia na raralana ma na ngasingasiˈanga doe nia.

10 Ma na ru neˈeri ki ke baˈa fuli ana kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua ana faˈi asoa neˈe na Aofia ke baˈa oli laˈu maˈi. Nia ke baˈa oli laˈu maˈi saena magalia neˈe fasi ˈiri neˈe ngwae nia ki neˈe kira faˈamamana ana, kike baˈatafe nia, ma kike fuˈusi doe ana. Ma muke sasi logo ˈunaˈeri, osiˈana kamu faˈamamana ana faˈarongoˈanga neˈe kami faˈarongo kamu ˈani.

11 Nia neˈe sasia ma kami ka foˈo fuamuˈa ana kaidaˈi ki taˈifau. Kami foˈo ˈiri God ke kwatea na abulaˈanga kamu ki ka bolo faˈinia na mauriˈa neˈe nia fili kamu ˈuana. Ma kami ka foˈo laˈu fasi ˈiri na ngasingasi ˈanga nia ke baˈa ˈafi kamu ˈiri muke saiana sasilana ru leˈa neˈe kamu oga sasilana ki. Kamu oga sasilana ru leˈa neˈeri ki duˈungana kamu faˈamamana ana sa Jesus.

12 Kami foˈo ˈunaˈeri ˈiri kamu ke baˈa tafea na Aofia kia sa Jesus, ma nia ke baˈa tafe kamu logo. Ma na ru neˈe ki ke baˈa

fuli sulia na kwaiˈofeˈanga God ma na Aofia sa Jesus Christ.

2

Na Ngwae Taˈa

1 Aia, ngwaefuta kina, kaimili oga muke sai leˈa ana na olilana maˈi na Aofia kia sa Jesus Christ faˈinia na fiku lakulu siana.

2 Kami amasi kamu faˈasia rongoˈa sulia sa tai neˈe saea fuamuˈa neˈe na faˈi Asoa na Aofia ke oli maˈi ana, nia dao ka sui naˈa. Na alaˈanga ˈunaˈeri kwate kamu ka manata ˈabera ma muka maˈu. Noaˈa kamu kasi faˈamamana alaˈanga neˈeri ki, sui bore ˈana ti ngwae kira saea na alaˈanga neˈeri ka ˈita maˈi faˈasi kaimili ana kaidaˈi kami fata ˈani fatalana God, nama kira ka saea neˈe kami kerekere maˈi sulia.

3 Ma noaˈa kamu kasi faˈamamana ana alaˈanga ki neˈe sakatafa maˈi faˈasia ngwae fatalada ˈosoˈoso ki. Osiˈana na ro ru ki neˈe ke fuli sui mala na asoa neˈe sa Jesus ka oli maˈi ka fii dao. Etana ru neˈe, na ngwae ˈoro ki kike faˈitaˈi ili ˈani God. Ma ruana ru neˈe na Ngwae Taˈa ana sa Saetan ke dao tafa maˈi, bore ma God ke alua saena kula ni kwaˈikwaˈinga.

4 Ngwae Taˈa ana sa Saetan ke baˈa tataˈe saulia na ru ki taˈifau neˈe ti ngwae kira saea ˈani God, ma nia ka saea niaˈa ˈinotoˈa ka liufia na ru ki taˈifau neˈe ngwae ki kira foˈosida. Ma nia ke baˈa tua saena Luma Abu God, ma ka saea fasi nia naˈa neˈe God.

5 Nau ku alaˈa taˈifau naˈa sulia ru neˈe ana kaidaˈi ba nau ku tua ˈua maˈi faˈi kamu. Ma sali noaˈa kamu kasi manata buru ˈua ˈani taka?

6 Ma taˈi ru neˈe fonea Ngwae Taˈa neˈeri. Kamu saiana ka sui naˈa ru neˈeri. Ngwae Taˈa nia bolo faˈinia ke dao maˈi ana kaidaˈi God ˈolea goˈo fuana.

7 Na ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa neˈeri rao ago goˈo ˈana kaidaˈi neˈe, ma nia ka tua ago ˈua, leleka ka dao ana ta kaidaˈi neˈe kira ka lafua mala na ru neˈe fonea.

8 Ana kaidaˈi neˈeri mala, na Ngwae Taˈa fiˈi dao tafangaˈi maˈi. Sui ana kaidaˈi na Aofia sa Jesus ka dao, nia ke baˈa mangofia ˈi fafona Ngwae Taˈa neˈeri fuana saungilana, ma ke faˈalia ˈani ngasingasiˈanga ana madakoˈanga nia.

9 Aia, na Ngwae Taˈa neˈeri ke dao tafangaˈi ma nia toˈo ana na ngasingasiˈanga ana sa Saetan, ma nia ke baˈa sasia kwalukaelana faˈanadaˈa neˈe nia soke goˈo ˈana ˈaniˈi ki.

10 Ma nia ke baˈa soke ˈani kwalukaelana falafala taˈa ki fuana ngwae ki neˈe kira leka naˈa ˈuana kula ana maeˈa firi. Kike baˈa mae sulia kira ˈaila ˈani na Faˈarongoˈanga mamana. Si diˈia kira faˈamamana ana na Faˈarongoˈa mamana, God saiana ka faˈamaurida.

11 Ma sulia kira ˈaila ˈani na Faˈarongoˈanga mamana, God ke baˈa sasia kira ka faˈamamana naˈa ˈada ana ˈosoˈa doe Ngwae Taˈa neˈeri.

12 Ma osiˈana na ru neˈeri, God ke baˈa matalangaˈinia sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi faˈamamana goˈo ana na Faˈarongoˈa mamana ma kira ka saeleˈa goˈo ˈada faˈinia na roraˈa kira ki.

God fili kamu fuana mauriˈa

13 Ngwaefuta kina, nia bolo fuana kaimili ka baˈatafea na Aofia ana kaidaˈi ki taˈifau, sulia kamu na ngwae neˈe God nia alafe fuamuˈa ki. Sulia ka tau naˈa maˈi ana etangilana, God fili kamu naˈa fasi ˈiri ka loge kamu faˈasia na kwaˈikwaˈinga. Nia loge kamu ˈani na ngasingasiˈanga Anoˈi ru Abu neˈe faˈasikasika kamu. Ma God loge kamu ˈani na faˈamamanaˈanga kamu ˈania na Faˈarongoˈa mamana.

14 God nia sae kamu ˈiri muke toˈo ana mauriˈa firi, ana kaidaˈi ba kami faˈatalo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa. ˈUnaˈeri neˈe kamu ke baˈa ˈado ana ˈinotoˈanga faˈinia na Aofia kia sa Jesus Christ.

15 Ma sulia na ru neˈe ki naˈa, ngwaefuta kaimili ki, muke faˈangasingasia naˈa faˈamamanaˈanga kamu ki, ma muke dau ngasi fafia na faˈamanataˈanga mamana ba kami faˈarongo ˈani fuamuˈa, ma na kerekereˈa ki logo ba kami kwatea kwau ˈi naˈo fuamuˈa.

16-17 Kaimili foˈo ˈiri na Aofia kia sa Jesus Christ ma God na Maˈa kia ka radu kamu, ma ka faˈangasingasi kamu ˈiri muke sasi leˈa, ma muke fata leˈa ana kaidaˈi ki taˈifau. Sulia God alafe fuaka,

ma ka kwaigwale aka firi, ma kulu ka kwaimasi ˈani manata ˈuitoˈongaˈa ana kwaluˈani ru leˈa ki.

3

Foˈo fuaimili

1 Ngwaefuta nau kina, taˈi ru laˈu nau ku saea fuamuˈa, muke foˈo fuaimili, ˈiri na faˈataloˈa kaimili ˈani alaˈanga na Aofia ke takalo ˈaliˈali, ma na ngwae ˈoro ki kira ke faˈamamana ana, ma kike fata leˈa sulia, diˈia logo neˈe kamu sasi ˈi neˈana.
2 Muke foˈo logo ˈiri God ke lia suli kaimili faˈasia na ngwae taˈa ki. Osiˈana na ngwae ˈoro ki noaˈa kasi faˈamamana ana Faˈarongoˈa na Aofia.
3 Bore ma na Aofia, nia faˈamamana goˈo ˈana ana alaˈanga nia ki, ma nia ke baˈa faˈangasingasi kamu ma ka lia suli kamu faˈasia sa Saetan.
4 Ma na Aofia kwatea kaimili ka fitoˈo amuˈa neˈe kamu maˈudia roˈongaˈa sulia na tae neˈe kami fata sulia fuamuˈa.
5 Kaimili ka foˈo logo ˈiri na Aofia ka ˈafi kamu fasi ˈiri muke sai leˈa ana na alafeˈanga God, ma muke ngangata ana faˈamamanaˈanga kamu ki, ka diˈia sa Jesus Christ ana kaidaˈi nia liufia ˈafitaˈiˈanga ki.

Nia bolo fuana kuke rao

6 Ngwaefuta kina ˈae, sulia na ngasingasiˈanga neˈe na Aofia kia sa Jesus Christ nia kwatea fuaimili, nia neˈe kami ka fata totongaˈi fuamuˈa ˈuri: Muke tua faˈasia na ngwae faˈamamana neˈe kira noni ˈaila ˈania raoˈa, ma kira ka aburongo ana na ru neˈe kami faˈamanata kamu ˈaniˈi ki.
7 Kaumulu saiana taˈifau naˈa neˈe fuila kamu ka sasi sulia na ru neˈe kaimili sasiˈi ki. Ana kaidaˈi kami tua maˈi faˈi kaumulu, noaˈa kami kasi noni ˈaila ˈania raoˈa.
8 Ma kaimili ˈiri ngali ˈoˈo goˈo ana ta fanga ana ta ngwae, bore ma na ru ki taˈifau goˈo neˈe kami foliˈi. Sulia asoa ma rodo, kami rao ngasingasiˈa ˈiri noaˈa kamu kasi dao toˈona ta ˈafitaˈiˈanga ana liaˈa suli kaimili.
9 Kaimili rao ˈunaˈeri, sui bore ˈana kaimili toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ngali ˈoˈo ˈanga ana fanga faˈasi kamu. Kaimili sasi ˈunaˈeri, fasi ˈiri muke sasi sulia na falafala kaimili ana raoˈa.
10 Ma kaidaˈi ba kami tua faˈi kamu, na faˈamanataˈanga kaimili fuamuˈa nia ˈuri ba, “Sa tai bore ˈana amuˈa neˈe ˈaila ˈani raoˈa, noaˈa kamu kasi kwatea ta fanga fuana.”
11 Kami kerekere ˈunaˈeri, sulia kami rongoa ti ngwae amuˈa ˈi neˈana, kira ˈaila ˈani raoˈa. Ma kira ka liu ˈoˈo goˈo ˈada fuana susufolofoloˈa ana raoˈa ti ngwae matamata ki.
12 ˈAni ngasingasiˈanga ana na Aofia sa Jesus Christ, kami fata totongaˈi kwau fuada, ma kami ka falamaada kwau ˈiri kike tua saga ma kira ke sasia naˈa ti raoˈa fasi ˈiri kira ka ngalia naˈa ru ki neˈe kira boˈoboˈo ˈuana.
13 Ma kamuˈa logo ngwaefuta kina, noaˈa kamu kasi noni maruku ˈani sasilana ru leˈa ki.
14 Ma sa tai amuˈa neˈe kasi roˈo goˈo sulia tae ki neˈe kami saea kwau saena kerekereˈa neˈe, muke lia saiana, ma noaˈa kamu kasi sasia ta ru faˈinia, ˈiri nia ke ˈeke.
15 Ma ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa kamu kasi fia fasi nia ta malimae amuˈa. Muke alaˈa kwaiˈafi ana, osiˈana nia ta ngwaefuta logo amuˈa.

Na fataˈa ˈisi ki

16 Kami foˈo ˈiri na Aofia ngwae ni kwatelana aroaroˈanga fuaka, nia ke kwatea aroaroˈanga fuamuˈa ana kaidaˈi ki taˈifau, ma ke tua faˈi kamu.
17 Ma nauˈa sa Paul niniˈa, nau ku tala keresia naˈa ru ˈisi neˈe ki. ˈUnaˈeri nau ku faˈasuia naˈa kerekereˈa nau ki taˈifau. Ma nia ka faˈataˈinia neˈe kerekereˈa neˈe leka maˈi faˈasi nau.
18 Nau ku foˈo ˈiri na kwaiˈofeˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ ke tua faˈi kamu taˈifau.

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Timoti

Sa Timoti ngwae ana fanoa doe ˈi Listra. Teˈa nia kini ˈi Grik. Sa Timoti ngwae kwaima sa Paul nia leka faˈinia ana kula nia liu ani ki fuana faˈarongoˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa sa Jesus Christ. Sa Paul keresia buka neˈe kaidaˈi nia leka dao ˈi Masedonia, ma sa Timoti ka tua buri ˈi Efesus. Sa Paul saea fuana sa Timoti ka lialia leˈa ana faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe leka maˈi saena siosi. Ana kerekereˈa neˈe, sa Paul fata sulia falafala leˈa Kristin ki kaidaˈi kira foˈo saena siosi ki. Nia saea logo ngwaˈi toˈa faˈuta ki neˈe kira bolo faˈinia faˈinaˈonaˈo ˈanga ana siosi.

Sa Timoti naˈa neˈe rao ana faˈamanatalana faˈinaˈonaˈo ki faˈinia ti Kristin matamata laˈu, ma sa Paul ka keresia alaˈanga ˈoro fuana ˈafilana ana raoˈa neˈe.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Faˈamanataˈanga sulia siosi faˈinia ngwae rao nia ki & 1:1—3:16

Faˈamanataˈanga sulia raoˈa sa Timoti & 4:1—6:21

1 Nauˈa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ. God neˈe faˈamauri kia, ma sa Jesus Christ na ngwae neˈe kulu kwaimasi ana, keroˈa fata totongaˈi fuaku ta ngwae ni lifurongo.

2 Nau ku kerekere kwau fuamu sa Timoti. ˈOko diˈia naˈa na ngela nau, sulia ˈoko faˈamamana ana fatalaku sulia sa Christ. Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa faˈinia sa Jesus Christ na Aofia kia ke kwatea na leˈangaˈa, ma na kwaimanataiˈanga, ma na aroaroˈa fuamu.

Sa Timoti ˈoke fuˈalia na faˈamanata ˈanga rora ki

3-4 Nau ku oga ˈoke tua basi ˈamu ˈi Efesus, diˈia ba nau ku asungaˈi ˈoe ana lekalaku ˈuana ˈi Masedonia. Sulia ti ngwae ˈi Efesus kira faˈamanata ˈani na faˈamanataˈanga ˈosoˈoso ki. Kira faˈamanata ˈani ˈaˈemae ˈosoˈoso ki neˈe kira lalingani ana isuisuˈa sulia koˈo bora kira ki. Ma nau ku oga ˈoke fata luida. Kaidaˈi kira faˈamanata ˈani na ru neˈe ki, na ngwae ki kwaingilongiloi suliˈi, ma noaˈa kira kasi leka sulia na naiˈi ru ˈanga God fuana faˈamaurilana na ngwae ki. Kaidaˈi kulu faˈamamana ana sa Christ, kulu totolia saiˈa ana na naiˈi ru ˈanga God.

5 ˈOke alaˈa totongaˈi fuada noaˈa kira kasi kwaingilongiloi ˈunaˈeri, fasi ˈiri kamuˈa ngwae faˈamamana ki muke alafe fuamuˈa kwailiu. Diˈia kamu alafe ˈunaˈeri, kamu ke baˈa toˈo ana mauriˈa neˈe sikasika, ma na manataˈanga neˈe raola ka madako, ma na faˈamamanaˈanga neˈe ka mamana.

6 Bore ma ti ngwae kira abula matamata naˈa ˈada faˈasia na ru neˈe ki, ma kira ka leka naˈa ˈada sulia na olisuˈusuˈu ˈanga boleboleˈa ki.

7 Kira oga fasi ˈiri kira ka uu diˈia na ngwae faˈamanata ki ana na taki sa Moses ki. Bore ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana na taki sa Moses ki, sui bore ˈana kira ka fata ngasingasiˈa sulia.

8 Ma kulu saiana na taki nia ki neˈe ru leˈa, diˈia na ngwae ki kira sasi saga sulia.

9 Ma kulu ka sai logo ana God noaˈa kasi saungaˈinia na taki ki fuana faˈasaga lana ngwae leˈa ki. Nia saungaˈinia lala fuana faˈasagalana na ngwae neˈe fulia ru taˈa ki, ma na ngwae neˈe abu rongo ki, ma na ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈadufa God, ma na ngwae neˈe kira abula taˈa ki, ma na ngwae neˈe ilangaˈinia God ki ma ru abu ki. Ma nia saungaˈinia na taki ki naˈa fuana ngwae neˈe kira saungwae, ma na ngwae neˈe kira saungia na maˈa kira ki ma teˈa kira ki,

10 ma na ngwae kakabara ki ma na ngwae neˈe kira ˈusu ana ngwangwane ki, ma na kini neˈe kira ˈusu ana kini ki, ma na ngwae neˈe kira bilia ngwae ki ma kika ˈoifoli ˈanida diˈia ti ngwae rao ˈoˈo, ma na ngwae ˈosoˈoso ki, ma ngwae neˈe ˈoia fata alangaˈinga kira ki, ma na ngwae neˈe kira sasia ti ru neˈe matamata faˈasia na faˈamanata ˈanga mamana sulia na Faˈarongoˈa Leˈa.

11 God neˈe ˈinotoˈa liu ma ka leˈa liu, nia alua ˈi limaku na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri ˈiri nai faˈarongo ˈani.

Sa Jesus Christ dao fasi ˈiri ke faˈamauria na ngwae taˈa ki

12 Nau ku baˈatafea sa Jesus Christ
na Aofia kia, na ngwae neˈe kwatea na
ngasingasiˈanga fuaku fuana na sasilana
na raoˈa nau. Ma nau ku baˈatafea logo
suli nia manata fitoˈo aku ma ka fili nau
ˈuana na raoˈa fuana. Nia ka fili nau,
13 sui bore ˈana na kaidaˈi ba ˈi naˈo,
nau ku faˈakaisia ma nau ku fata faˈalia.
Ma God ka kwaimanatai aku, sulia noaˈa
naisi faˈamamana ˈua, ma naisi saiana na
ru neˈe nau ku sasia.
14 Ma na Aofia kia faˈaleˈa nau ka doe
liu, ma ka kwaiˈafi aku fasi ˈiri nau ku
faˈamamana ana niaˈa, ma nau ku alafe
logo fuana. Nia saiana sasiˈa ˈunaˈeri
fuaka na ngwae neˈe kulu tua ratai faˈinia
sa Jesus Christ.

15 Ma na alaˈanga neˈe nia mamana, ma
kulu ka faˈamamana ana ba nia ˈuri, “Sa
Jesus Christ nia leka maˈi saena magalia
fasi ˈiri ka faˈamauria ngwae neˈe abu-
lalada taˈa ki.” Aia, ˈi naˈo nau ku abula
taˈa ka liufi kira taˈifau.
16 Sui bore ˈana nau ku abula taˈa
ˈunaˈeri, God kwaimanatai aku, ma noaˈa
nia kasi kwaˈi nau. Nia sasi ˈunaˈeri
fasi ˈiri ka faˈataˈinia naˈa mabetauˈa sa
Jesus Christ fuaku, na ngwae neˈe nau ku
taˈa liu. Nia sasi ˈunaˈeri ˈiri ngwae ki
ka saiana nia rufuanata ana sa tai neˈe
kike baˈa faˈamamana ana niaˈa, ka diˈia
logo neˈe nia rufuanata aku. Ma God ka
kwatea mauriˈa firi fuada.
17 Ma nau ku oga kuke baˈatafea ma
kuke faˈadoea God tutua firi. God naˈa
neˈe na ngwae tatalafaˈa tua tua firi, ma
noaˈa kasi mae, ma noaˈa kulu kasi lisia,
ma taˈifili nia goˈo neˈe God. ˈIu ka
ˈunaˈeri.
18 Ma ˈaeˈo, sa Timoti ngela nau, nau
ku fata fuamu sulia alaˈanga ba na Anoˈi
ru Abu fata ˈani na ngwae gwaungaˈi ki
kira fata suliˈo ana kaidaˈi ba sui naˈa
maˈi. ˈOke gonia na alaˈanga neˈeri ki,
ˈiri ˈoke fuˈa leˈa, ma ˈoko ngangata ˈusia
na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki.
19 Ma ˈoke uu ngasi ˈani na
faˈamamanaˈanga ˈoe ana sa Christ, ma
ˈoke sasia na ru neˈe ˈoko saiana nia saga
ki. Ti ngwae kira danga faˈiburi naˈa ˈani
na ru ki neˈe kira saiana nia saga, ma
noaˈa kira kasi faˈamamana naˈa ana sa
Christ.
20 Ma ti ngwae ada neˈe sa Haemeneas
ma sa Aleksanda. Ma nau ku faˈasidaroˈo
naˈa fuana sa Saetan ˈiri ka sasia ta ru
adaroˈo. Nau ku sasi ˈunaˈeri ˈiri kera ke
saiana na ru kera sasia nia rora, ma kera
ka mango faˈasia fataˈa rora sulia God.

2

Na fikuˈa faˈinia na foˈongaˈa ngwae faˈamamana ki

1 Ru neˈe nia talingaˈi, nau ku ˈengo
kamu fasi ˈiri muke foˈosia God, ma muke
baˈatafe nia, ma muke gani nia ˈuana
kwaiˈafiˈanga ana ngwae ki taˈifau.
2 Ma muke foˈo fuana na ngwae tata-
lafaˈa ki, ma sa tai faˈida neˈe kira toˈo
ana na ˈinotoˈanga, fasi ˈiri kulu taˈifau
kuke tua ˈani mauriˈa ana aroaroˈanga
ma na babatoˈonga. ˈUnaˈeri kulu saiana
kuke faˈa ˈinotoˈa God ma sasilana ru
ˈoloˈolo ki.
3 Na foˈongaˈa ˈunaˈeri leˈa ma ka
faˈasaeleˈa God neˈe faˈamauri kia.
4 Osiˈana God nia oga na ngwae ki
taˈifau kira ka saiana na ru mamana sulia
sa Christ, ma kira ka toˈo ana mauriˈa firi.
5 Sulia taˈi God goˈo, ma taˈi ngwae goˈo
neˈe olifaˈinia na ngwae ki fuana God.
Nia neˈe sa Jesus Christ.
6 Sulia sa Jesus kwatea naˈa maurilana
talana ˈiri ka lafua na ngwae ki taˈifau
faˈasia na kwaˈikwaˈinga. ˈUnaˈeri, ana
kaidaˈi ba God nia filia, nia ka faˈataˈinia
naˈa na kwaiogaiˈanga nia fuana ngwae
ki taˈifau kira ka toˈo ana mauriˈa firi.
7 Nia neˈe, God ka fili nau naˈa fasi ˈiri
nauˈa na ngwae ni lifurongo, ma nau ku
faˈarongo, ma nau ku faˈamanata ˈani na
faˈarongoˈa mamana sulia sa Jesus Christ
fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
Noaˈa nau kusi soke. Ru mamana nau ku
saea.

Na faˈamanata ˈanga fuana fiku kwaimaˈanga

8 Nau ku oga na ngwangwane ki
ana kula ki taˈifau kira ka foˈo. Ma
ana kaidaˈi kira taˈea na limada fuana
foˈongaˈa, kira ka tua ˈoloˈolo ˈani
mauriˈa sikasika, ma noaˈa kira kasi

saetaˈa nama kika olisuˈusuˈu faˈinia ta ngwae.
9 Nau ku oga logo na kini ki kike toro saga nama ˈani toro kira ki. Ma noaˈa kira kasi toro ˈani toro neˈe ngwae ki ke lia funufunu fuada faˈiniˈi. Diˈia kaidaˈi kira firiˈia ifuda, noaˈa laˈu ˈani na ru neˈe folilani doe liu ki neˈe kira ka laungi ˈani, ma noaˈa laˈu ˈani na toro neˈe folilani doe liu ma ka inua ngwae fuana taˈangaˈa.
10 Kike kwate maurilada ke kwanga lala ˈani sasilana ru leˈa ki neˈe bolo fuana kini ki neˈe kira saea kira faˈamamana ana God.
11 Na kini ki kike tua aroaro, ma kike enoeno ana kaidaˈi kira fafarongo fuana faˈamanataˈanga ki.
12 Noaˈa nau kusi alaˈania na kini ki ˈiri neˈe kike faˈamanata ma kira ka gwaungaˈi fafia na ngwae ki. Nia bolo fuana kike tua aroaro goˈo ˈada.
13 Sulia sa Adam neˈe God nia eta saungaˈinia, sui mala ˈi Eve.
14 Ma noaˈa laˈu sa Adam ba sa Saetan sokea, bore ma ˈi Eve lala ˈana ba nia faˈamamana na sokeˈa sa Saetan ki, ma ka ˈoia na taki God ki.
15 Bore ma, osiˈana neˈe kini ki kira faˈafuta ngela, God ke faˈamaurida diˈia kira faˈamamana ana sa Christ, ma kira ka alafe, ma kika tua saga, ma kira ka enoeno.

3

Na ngwae kwaitalaˈi fuana ngwae faˈamamana ki

1 Na alaˈanga ba ˈuri nia mamana, “Diˈia ta ngwae nia oga ka kwaitalaˈi ana fikutaˈi ngwae faˈamamana, tama ngwae neˈeri nia oga na raoˈa leˈa liu neˈeriˈa.”
2 Ma na ngwae kwaitalaˈi ana fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe ngwae neˈeri abulalana ka saga liu, ma nia ka toˈo ana taˈi ˈafe goˈo ma ka tua mamana faˈinia, ma nia ka lia leˈa sulia niaˈa talana ma ka daufafia mauriˈa nia, ma ka manata saga, ma ka sasia ru leˈa ki. Ma nia ka kwaloa ngwae ki ˈi luma nia, ma ka bolo fuana faˈamanata ˈanga ˈani fatalana God.
3 Nia noaˈa kasi kwaˈu doe ana na kafo neˈe ngasingasiˈa fuana burasilana gwauna. Ma nia noaˈa kasi oga fuˈanga, bore ma nia ka tua anoano faˈinia aroaroˈanga fuana ngwae ki. Ma nia noaˈa kasi ˈidufaˈi olisuˈusuˈu faˈinia ngwae ki. Ma nia noaˈa kasi guguta mani.
4 Ma nia saiana ka faˈasaga na ngela nia ki ma na ˈafe nia, ma ka faˈamanata na ngela nia ki fasi ˈiri kira ka roˈosulia, ma kira ka fuˈusi doe ana niaˈa.
5 Si diˈia na ngwae noaˈa kasi saiana na liaˈa sulia na ngela nia ki ma na ˈafe nia, nia ka lia mo faˈuta sulia na ngwae faˈamamana God ki?
6 Na ngwae neˈe faˈamamana ka tau, neˈe totolia nia ka kwaitalaˈi. Na ngwae neˈe fiˈi ruˈu maˈi saena fikutaˈi ngwae faˈamamana, nia kata auraˈe nia diˈia sa Saetan, ma God ke matalangaˈinia logo.
7 Nia logo neˈe ngwae fuana ngwae ˈi maa ana lalusae kira ka fuˈusi doe ana, ma noaˈa kira kasi saea ta ru taˈa sulia. ˈUnaˈeri neˈe sa Saetan noaˈa kasi daua ˈani na itoito nia.

Na ngwae ni kwaiˈafi ana na ngwae faˈamamana ki

8 Na ngwae ni kwaiˈafiˈanga ki saena na fikutaˈi ngwae faˈamamana logo, neˈe abulalana ka leˈa, ma ngwae ki ka fuˈusi doe ana niaˈa. Nia ka fata mamana. Ma noaˈa kasi kwaˈu doe ˈani kwaˈunga lilinga ki, ma noaˈa kasi guguta mani.
9 Nia noaˈa kasi manata ruarua, bore ma nia ke faˈamamana ngasingasiˈa ana faˈarongoˈa God neˈe nia faˈataˈinia fuaka.
10 Ma na ngwae neˈe faˈamamana ki, kira ka ilitoˈona basi ˈi naˈo, ˈiri kira saiana neˈe nia saga naˈa, sui mala nia ka fiˈi rao.
11 Ma na ˈafe nia logo, na abulalana ka leˈa, ma ngwae ki ka fuˈusi doe ana. Nia noaˈa kasi alaˈa buri ana ngwae ki. Ma nia ka lia leˈa sulia talana ma ka daufafia mauriˈa nia, ma nia ka ˈoloˈolo ana na ru ki taˈifau.
12 Ma na ngwae kwaiˈafi ana ngwae faˈamamana ki, nia ka toˈo nama ana taˈi ˈafe goˈo, ma ka tua mamana faˈinia. Ma nia saiana ka faˈasaga na ˈafe nia ma na ngela nia ki.
13 Ma sa tai neˈe nia rao leˈa saena lalusae, ke baˈa leˈa fuada, ma ka bolo fuana nia ka fata noniraˈa sulia na faˈamamanaˈanga nia ana sa Jesus Christ.

Na liaˈi ngwae sa Paul fuana keresilana na kerekereˈa neˈe

14 Ana na kaidaˈi niniˈa nau ku kere
naˈa kwau fuamu, nau ku manata nama
fasi nau ku leka ma nau ku lisiˈo ˈaliˈali.
15 Ma diˈia nau ku taˈi dole, na
kerekereˈa neˈe ke baˈa faˈataˈinia fuamu
na abulaˈanga faˈuta neˈe kuke baˈa
tua ˈani saena fikuˈa faˈinia ngela God
ki. Kuluˈa na fikutaˈi ngwae God
mauri. Ma fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈe faˈangasingasia na faˈamanataˈanga
mamana God, diˈia na diro ˈai ki neˈe
faˈangasingasia ta luma.
16 Nia mamana liu neˈe na faˈarongoˈa
God neˈe nia faˈataˈinia fuaka nia ma-
mana taˈifau. Na faˈarongoˈa ba ˈuri,
"Sa Christ alu nia ka ngwaeˈa.
Ma na Anoˈi ru Abu ka faˈataˈinia naˈa
na sagalana.
Ma na ˈainsel ki kira ka lisia naˈa.
Kulu ka faˈarongo naˈa ˈani niaˈa fuana
kwaluˈani ngwae.
Ma na ngwae saena fanoa ˈoro ki kira ka
faˈamamana naˈa ana niaˈa.
Ma God ka ngali nia naˈa ˈuana ˈi langi."

4

Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

1 Na Anoˈi ru Abu fata madako ˈani
fasi ti ngwae kira karasu naˈa faˈasia
na faˈamamanaˈanga kira, ana kaidaˈi ˈi
naˈo ana sa Jesus ka fiˈi dao maˈi. Kira ka
roˈosulia na ano ˈi ru ˈosoˈoso ki, ma na
faˈamanataˈanga ana na ano ˈi ru taˈa ki.
2 Na faˈamanataˈanga neˈeri ki ˈita
maˈi faˈasia na ngwae ˈosoˈoso ki neˈe
noaˈa kira kasi kwaimanatai sulia na ab-
ula taˈangaˈa kira ki. Diˈia ngwae mata-
mata ki abula taˈa, kira ka kwaimanatai.
Bore ma na ngwae ˈosoˈoso neˈeri, noaˈa
kira kasi kwaimanatai sulia neˈe manata-
lada taˈa taˈifau naˈa.
3 Na ngwae ˈosoˈoso neˈeri ki, kira
faˈamanata fasi na araˈinga ma na ˈafeˈa
nia rora. Kira faˈamanata logo ˈani
na ˈanilana ti fanga nia rora. Bore
ma God saungaˈinia na fanga neˈeri
ki fuana ngwae faˈamamana ki fuana
ˈanilani, ˈi burina neˈe kira kwatea
na foˈongaˈa ni baˈatafeˈa fuana God.
Ma God saungaˈinia na fanga neˈeri ki
fuana ngwae neˈe kira sai naˈa ana
faˈamanataˈanga mamana.
4 Sulia fanga ki taˈifau neˈe God
saungaˈiniˈi, noaˈa ta ru kasi taˈa, niˈi
leˈa taˈifau goˈo. Si diˈia kulu ka foˈo ˈani
baˈatafeˈanga fuana ˈanilana, noaˈa kulu
kasi ˈaila naˈa ˈania ta fanga.
5 Fanga nia leˈa fuana ˈanilana, osiˈana
God saea nia leˈa, ma na foˈongaˈa kulu
fuana na fanga kwate ma nia ka leˈa.

Na ngwae ni rao leˈa sa Jesus Christ

6 Timoti ˈae, diˈia ˈoko kwatea na
faˈamanataˈanga neˈe ki fuana ngwae
faˈamamana ki, ma diˈia ˈoko mauri ˈani
na Faˈarongoˈa Leˈa, ma ˈoko tua ni roˈo
sulia na faˈamanataˈanga mamana, tama
ˈoe na ngwae rao leˈa sa Jesus Christ.
7 Aia, noaˈa ˈoe kosi fafarongo sulia
na ˈaˈemae ˈaurafu ki. ˈOko suˈute lala
ˈuana sasilana na kwaiogaiˈanga God.
8-9 ˈOko saiana ngwae ki fata ˈuri, "Nia
leˈa fuana na ngwae ka faˈangasingasia
nama nonina, osiˈana nia ka ˈafia na
mauriˈa fuana na kaidaˈi neˈe." Bore
ma nia leˈa ka tasa diˈia na ngwae ke
suˈute fuana sasilana na kwaiogaiˈanga
God, sulia nia ka ˈafia na mauriˈa fuana
na kaidaˈi neˈe, ma ta kaidaˈi neˈe ke baˈa
dao logo maˈi. Ma alaˈanga neˈeri nia ka
mamana, ma kulu ka faˈamamana ana.
10 Kuke suˈute nama ˈunaˈeri, osiˈana
kulu fitoˈo ana God neˈe mauri. Su-
lia nia saiana ke faˈamauria ngwae ki
taˈifau, ma ka tasa fuana sa tai neˈe kira
faˈamamana ana.
11 ˈOke faˈamanata na ngwae ki ˈani
ru neˈeri ki, ma ˈoko fata totongaˈi ˈani
fuana ngwae ki ke roˈosuliˈi.
12 Ma noaˈa ˈoe kosi alaˈania na ngwae
ki kira ka saea ˈoe kosi totolia kwaitalaˈi
ˈanga osiˈana ˈaeˈo na ngwae ˈalako.
ˈOke tua ˈani tuaˈa leˈa fuana na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki kike lia suliˈo,
ˈania na fatalamu, ma na abulalamu, ma
na alafelamu, ma na faˈamamanalamu,
ma na tua madakolamu. Si diˈia kira lisia
na tua lamu nia leˈa, kike sasi logo sulia.
13 Ana kaidaˈi ˈoke maˈakwalia daolaku
maˈi, ˈoke toˈomani na Kerekereˈa Abu
ki fuana ngwae ki, ma ˈoke faˈatalo ˈani

Faʼarongoʼa Leʼa, ma ʼoke faʼamanata ngwae ki.
14 Ma noaʼa ʼoe kosi danga ʼani na kwateʼa ʼoe neʼe Anoʼi ru Abu kwatea fuamu, ana kaidaʼi neʼe profet ki kira fata ʼani ma na faʼinaʼonaʼo ki kika alua naʼa limada ʼi fafomu.
15 ʼOke sasia ru neʼeri ki sulia asoa ki fasi ʼiri neʼe ngwae ki taʼifau kira ka lisia na leʼalana raoʼa ʼoe neʼe doe naʼa.
16 ʼOke lia leʼa sulia na abulaʼanga ʼoe talamu, ma na ru neʼe ʼoko faʼamanata ʼaniʼi ki. Ma ʼoko inaʼu ana na raoʼa neʼeri ki, sulia diʼia ʼoko sasi ʼunaʼeri, God ke faʼamauri ʼoe faʼinia sa tai neʼe kira rongoa fatalamu.

5

Na raoʼa fuana ʼafilana na ngwae faʼamamana ki

1 Noaʼa ʼoe kosi balufia ta ngwae ngwaro, bore ma nia totolia ʼoke alaʼa gwafea diʼia ta maʼa amu. Ma kaidaʼi ʼoko sasia ta ru fuana ngwae ʼalako ki, nia diʼia neʼe ʼoko sasia fuana sa toʼolamu.
2 Ma kaidaʼi ʼoko sasia ta ru fuana ʼafe ki, nia diʼia neʼe ʼoko sasia fuana teʼa ʼoe ki. Ma kaidaʼi ʼoko sasia ta ru fuana kini sariʼi ki, nia diʼia neʼe ʼoko sasia fuana ngwaingwaena ʼoe ki ʼi saena manataʼanga neʼe leʼa taʼifau.
3 Fuila na ngwae faʼamamana ki kike lia sulia na gwaʼi ʼuru ki neʼe kira tua taʼifilida.
4 Bore ma diʼia gwaʼi ʼuru neʼe toʼo ana na ngela ki nama na koʼo ki, kira ka rao fuana God ʼani liaʼa nama sulia. Ma kira ke lia nama sulia teʼa kira, osiʼana teʼa kira eta lia sulida. Ru neʼeri, God saeleʼa liu faʼinia.
5 Muke ʼafia na gwaʼi ʼuru neʼe tua taʼifilia ma ka noaʼa ta ngwae fuana tagiʼa sulia. Nia fitoʼo ana God, ma nia ka inaʼu ana foʼongaʼa ma ganiʼa ʼuana kwaiʼafiʼanga sulia rodo ma na asoa.
6 Bore ma na gwaʼi ʼuru neʼe ke sasi ʼuana na kwaiogai ʼanga ana noni, noaʼa kamu kasi ʼafia. Sui bore ʼana nia ka mauri ʼua, na mauriʼa nia faʼinia sa Christ mae ka sui naʼa.
7 ʼOke kwatea na faʼamanataʼanga neʼe ki fuana na ngwae faʼamamana ki, ʼiri ta ngwae noaʼa kasi dao toʼona ta roraʼa ada.
8 Ma diʼia ta ngwae noaʼa kasi lia sulia na ngwaefuta nia ki, ma na ngwae ana kwalafa nia, tama ngwae neʼeri faʼasia naʼa na faʼamanataʼanga sa Christ, ma nia ka taʼa ka liufia na ngwae neʼe noaʼa kira kasi faʼamamana ki.
9 Ma na gwaʼi ʼuru neʼe noaʼa kasi dao ʼua ana ono akwala faʼi ngali ki, noaʼa ʼoe kosi toʼomaʼi fiku ana faʼinia na gwaʼi ʼuru ki. ʼOke toʼoa ta gwaʼi ʼuru neʼe nia ngwaro, ma nia tuatua mamana fuana araʼi nia.
10 Ma kira ka saiana neʼe nia sasia raoʼa leʼa ʼuri ki: Nia lia leʼa sulia na ngela nia ki, ma ka kwaloa na ngwae dao ki ʼi luma nia, ma ka enoeno, ma ka ʼafia naʼa ngwae faʼamamana ki faʼinia sa tai faʼida neʼe kira toʼo ana na ʼafitaʼiʼanga, ma ka danga taʼifau naʼa ʼani niaʼa fuana sasilana na raoʼa leʼa ki.
11 Ma na gwaʼi ʼuru neʼe noaʼa kasi ngwaro goʼo ki, noaʼa ʼoe kosi toʼomaʼi fikuda faʼinia na gwaʼi ʼuru ki. Ma si diʼia na kwaiogaiʼanga ana noni kwatea ma kira ka abula matamata faʼasia raoʼa fuana sa Jesus, kira oga kike ʼafe laʼu.
12 Ma diʼia ʼunaʼeri, kira fulia roraʼa sulia kira ʼoia naʼa fata alangaʼinga neʼe kira eta sasia naʼa fuana sa Jesus Christ.
13 Diʼia kira noaʼa kasi ʼafe laʼu, tama kira saiana faʼalilana na kaidaʼi kira ki fuana liu kwailiuʼanga ana luma ki. Ma na ru neʼe taʼa ka tasa neʼe kira tua ni alaʼa goʼo ʼada ana ti ngwae, ma kira ka fata sulia na ru neʼe noaʼa kasi bolo fuana alaʼanga suliʼi ki.
14 Nia neʼe nau ku fia nia leʼa fuana gwaʼi ʼuru fiʼi doe ki kira ka ʼafe laʼu, ma kira ka faʼafuta ngela, ma kira ka lia sulida faʼinia na luma kira ki, fasi ʼiri neʼe malimae kulu ki noaʼa kira kasi toʼo ana ta ru fuana fata taʼangaʼa ʼani suli kulu.
15 Sulia ti gwaʼi ʼuru kira abula matamata naʼa, ma kira ka leka naʼa ʼada sulia sa Saetan.
16 Si diʼia ta kini neʼe faʼamamana ana sa Jesus Christ, ma ta gwaʼi ʼuru ka tua ʼi saena na tuaʼa nia, nia ke lia suli nia, osiʼana noaʼa nia kasi leʼa fuana ʼaberaʼanga ʼani laʼu na ngwae neʼe kira faʼamamana ki. ʼUnaʼeri ngwae

fa'amamana ki kira saiana kika lia na'a 'ada sulia na gwa'i 'uru ne'e kira tua ta'ifilida ki.

Na fa'amanata'anga fuana ngwae fa'ina'ona'o ki

17 Ma na ngwae fa'ina'ona'o ne'e kira rao le'a fuana na fiku ta'i ngwae fa'amamana, nia totolia muke fu'usi doe ada ma muke foli le'a ada. Tasa liu fuana sa tai ne'e rao ngasingasi'a 'ani fa'atalo'a 'ani Fa'arongo'a Le'a fa'inia fa'amanata'anga.

18 Sulia na Kerekere'a Abu ba fata 'uri, "Noa'a 'oe kosi firi fafia na kwakwana na buluka ni rao, ana kaida'i nia uria maga ru ki." Ma ta ala'anga ka 'uri logo, "Na ngwae ni rao saiana ngalilana na'a folifoli'a nia."

19 Aia, ma noa'a 'oe kosi fafarongo 'uana ala'anga ta ngwae go'o 'ana ne'e ke fai fafia ta ngwae fa'ina'ona'o, leleka ta ro ngwae nama ta uulu ngwae ne'e leka ma'i, kira ka fata fa'amamana sulia ru ne'e.

20 Aia, 'oke balufia na ngwae ne'e kira abulalada ta'a ki. 'Oke sasi 'una'eri 'i na'ona na ngwae ki ta'ifau, 'iri na ngwae ne'e kira tua 'i ne'eri ki kike rongo, ma kike ma'u.

21 Nau ku ala'a totonga'i fuamu 'i maana God, ma sa Jesus Christ, ma na 'ainsel abu ki, 'iri 'oke ro'osulia na fa'amanata'anga ne'e ki, ma noa'a 'oe kosi efoa, ma noa'a 'oe kosi 'inifilifili ana ta ngwae sulia na tae ne'e 'oko lisia 'i maa.

22 Ma noa'a 'oe kosi 'ali'ali'a ana alu lima'anga fafona ta ngwae fuana rao'a fuana na Aofia. Ma noa'a 'oe kosi 'ado fa'inia ta ngwae ana kaida'i kira fulia ta ru rora. 'Oke tua sikasika fa'asia ta'anga'a ki!

23 'Oke kwa'ufia ta kala waen fa'inia na kafo 'iri ka 'afia na siramu ka le'a, sulia 'ae'o na ngwae ne'e 'oko mata'i firi go'o 'amu.

24 Na abula ta'anga'a ti ngwae ki ta-langwara'u liu na'a fuana lisilana, ma ngwae ki ta'ifau ka saiana ne'e God ke ba'a matalanga'i kira. Bore ma na abula ta'anga'a ti ngwae ki, kira noa'a kasi lisia ana kaida'i na'a 'ana.

25 Ka 'una'eri logo, ti ngwae sasilana ru le'a kira ki teo tafanga'i liu fuana lisilana. Ma na rao'a le'a ti ngwae ki ne'e noa'a kasi fa'ata'i nini'ari, bore ma ana ta kaida'i kike ba'a lisia.

6

1 Na ngwae fa'amamana ne'e kira rao 'o'o, kira manata doe ana ngwae 'a'ana kira ki, fasi 'iri ta ngwae noa'a kasi fata ta'a ana satana God ma na fa'amanata'anga kulu.

2 Ma na ngwae rao 'o'o ne'e na ngwae 'a'ana kira ki fa'amamana ana sa Jesus Christ, noa'a kira kasi manata 'uri, "Na ngwae 'a'ana nau nia fa'amamana logo. 'Uri noa'a naisi fu'usi doe go'o ana nama ku rao ngangata fuana." Na manata 'anga 'una'eri nia noa'a kasi le'a! Kira rao le'a ka tasa mo fuada, sulia kira to'o go'o ana ta'i fa'amamana'anga ma kika alafe fuana God.

Na fa'amanata'anga 'oso'oso ma na to'oru'a mamana

Nia ne'e, 'oko fa'amanata ma 'oko fata sulia na ru ne'e ki.

3 Ti ngwae noa'a kasi fa'amanata 'ani ru ne'e ki. Ma noa'a kira kasi alafafia na ala'anga mamana na Aofia kia sa Jesus Christ, ma na fa'amanata'anga kia sulia tua'a saga.

4 Ngwae ne'eri ki kira lafuda, ma noa'a kira kasi sai go'o ana ta ru. Ma na kwaiogai'anga kira ka ta'a fuana na olisu'usu'unga sulia na fadalana ma'e fata'a ki. Ma na manata'anga 'una'eri ki, nia kwatea ma kira ka kwaimamagolai, ma kika olisu'usu'u kwailiu, ma kika fata ma'udi, ma kika manata ta'a sulia na ngwae ki.

5 Ma kira ka olisu'usu'u sulia asoa ki. Ma na manatada noa'a kasi rao. Ma noa'a kira kasi sai na'a ana ru mamana ki. Kira fia ne'e di'ia kira donga God, kike toda mani.

6 Aia, ma leka'a sulia God fa'ato'orua na ngwae, osi'ana na kwaiogai'anga nia ki ne'e ali'afu ana na tae ki ne'e nia to'o na'a ana.

7 Aia, tae ne'e kulu ngalia ma'i saena magalia ne'e? Noa'a go'o! Ma na tae ne'e kuke ba'a ngalia fa'asia na magalia ne'e? Noa'a go'o!

8 Nia neˈe, diˈia kulu toˈo naˈa ana
fanga ma na toro, tama ru neˈeri ki leˈa
naˈa fuaka.
9 Ti ngwae kira oga liua toˈoruˈanga.
Ma ka talangwaraˈu fuada neˈe kike sasia
ru rora ki fuana todalana mani. ˈUnaˈeri,
kira ka dao toˈona neˈe kira ˈasida saena
itoito diˈia ru ˈaeˈaela ki. Kira oga
sasilana ru ˈoro rora ma ka bolebole'a
ki neˈe taˈa fuada. Ma kira ka dao naˈa
toˈona nonifiiˈanga doe liu.
10 Kaidaˈi ngwae liana teo ana mani,
kira ke sasia kwalu kaela ru taˈa ki fuana
ngalilana mani. Ti ngwae kira sasi ˈuana
na mani, ma kira ka leka tau naˈa faˈasia
na faˈamamanaˈanga ana God, ma na
liadilaˈa ˈoro ki ka faˈalia naˈa maurilada.

Na faˈamanataˈanga sa Paul fuana sa Timoti

11 Timoti ˈae, ˈoe na ngwae God, ˈoke
tua faˈasia na ru neˈeri ki. Ma ˈoke
sasi ngangata ˈuana na ˈoloˈoloˈa, ma
na tuaˈa abu, ma na faˈamamanaˈanga,
ma na alafeˈanga, ma na ngangataˈanga
saena kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki, ma na
tuaˈa enoeno.
12 ˈOko rao leˈa fuana na faˈamamanaˈanga.
Ana kaidaˈi ba ˈoko fata ngasingasiˈa
sulia na faˈamamanaˈanga ˈoe fuana
ngwae ˈoro ki, ˈoko ngalia na mauriˈa
firi neˈe God fili ˈoe ˈuana.
13 Nau ku baˈe ˈoe ˈi naˈona God neˈe
kwatea naˈa mauriˈa fuana ru ki taˈifau,
ma ˈi naˈona sa Jesus Christ na ngwae ba
fata ngasingasiˈa fuana sa Pontias Paelat,
14 fasi ˈiri ˈoko roˈosulia naˈa ru neˈeri
ki, ma ˈoko sasi sulia ˈiri ˈoko madakola
ana ru ki, ma noaˈa ˈoe kosi rora, leleka
ka dao ana faˈi asoa neˈe Aofia kia sa
Jesus Christ ke oli maˈi ana.
15 Nia ke baˈa dao tafa ana kaidaˈi
saga neˈe God nia filia. God neˈe ngwae
ki auraˈea, ma nia talana ka gwaungaˈi
ka tasa fafia na ru ki taˈifau, ma na
tatalafaˈa neˈe ka gwaungaˈi fafia na
ngwae tatalafaˈa ki, ma ka Aofiaˈa fafia
na aofia ki.
16 Ma taˈifili nia goˈo neˈe nia mauri firi
ma noaˈa kasi maˈe. Nia tua ˈi saena na
madakoˈanga neˈe noaˈa ta ngwae kasi
bolo naˈa faˈinia daoˈa karangia. Ma
noaˈa ta ngwae kasi lisi nia ˈua, ma noaˈa
ta ngwae kasi bolo naˈa fuana lisilana
laˈu. Alu ngwae ki kike faˈa aofia. Alu nia
ka gwaungaˈi ˈani ngasingasiˈanga neˈe
tuatua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.
17 ˈOko saea fuana ngwae neˈe kira toˈo
ana toˈoruˈa ˈi saena na magalia neˈe,
noaˈa kira kasi manata lafuda. Kike alua
fitoˈonga kira ana God, ma noaˈa laˈu
na toˈoruˈa kira ki neˈe ke sui ˈaliˈali
goˈo. Sulia God kwatea ru ki taˈifau fuaka
fuana na saeleˈanga sulia.
18 ˈOke saea fuada kike sasi leˈa ˈiri
kike toˈoru ana raoˈa leˈa ki, ma kira ka
maˈudi fuana kwate ruˈa fuana ˈafilana
ngwae ki.
19 Diˈia kira sasi ˈunaˈeri, kira gonia na
toˈoruˈa neˈe ˈafi kira ana kaidaˈi neˈe
nia ˈua maˈi. Ma kike toˈo ana mauriˈa
neˈe mamana.
20 Timoti ˈae, ˈoke lia leˈa sulia na tae
neˈe God kwatea ˈoko lia sulia. Ma noaˈa
ˈoe kosi rongo sulia alaˈanga taˈa ki ma
na olisuˈusuˈu ˈanga bolebole'a ki neˈe ti
ngwae kira alaˈa rora ˈani ma kira ka saea
ˈani “na sae sae ruˈa.”
21 Osiˈana ti ngwae fitoˈo ana alaˈanga
bolebole'a neˈeri, ma kira ka leka rora
faˈasia na faˈamamanaˈanga ana sa Jesus
Christ.
Nau ku foˈo ˈiri na leˈangaˈa God ke tua
faˈi kamu taˈifau.

Na Ruana Kerekereʼa Sa Paul Fuana Sa Timoti

Sa Paul tua ʼi saena lokafo ʼi Rom kaidaʼi nia keresia buka neʼe. Alaʼanga ʼoro saena kerekereʼa neʼe sa Paul saea fuana sa Timoti fuana ʼafilana ʼania uu ngasiʼa fuana faʼarongo ʼanga ʼania Faʼarongoʼa Leʼa. Sa Paul oga sa Timoti ke faʼatalo ana Faʼarongoʼa Leʼa mamana neʼe, ma faʼamanataʼanga mamana ana Fau alangaʼinga Faolu. Nia saea sa Timoti fuana sasilana raoʼa nia, sui bore ʼana ti ngwae kira oga fonelana. Sa Paul oga sa Timoti ka manata oli ʼuana ru saena maurilana sa Paul ki, fasi ʼiri nia ke donga ru leʼa ana tuaʼa sa Paul, faʼinia faʼamanataʼanga leʼa sa Paul.

Na ru talingaʼi ki saena buka neʼe:

- Alaʼanga leʼa ki fuana sa Timoti & 1:1-18
- Na ʼafitaʼiʼanga neʼe sa Timoti naʼofia & 2:1-13
- Na ngwae rao neʼe God alafafia & 2:14-26
- Faʼi asoa ki ʼi naʼona neʼe sa Jesus ke oli maʼi & 3:1-9
- Faʼamanataʼanga ʼisi sa Paul ki fuana sa Timoti & 3:10—4:22

1 Nauʼa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ, osiʼana God nia saeleʼa fuana fili laku ʼiri nauʼa ta ngwae lifurongo. God kwate nau fasi ʼiri nau ku faʼarongo ʼani mauriʼa firi neʼe nia eta fata ʼani fuaka, na ngwae neʼe kulu faʼamamana ana sa Jesus Christ ki.

2 Nau ku kerekere kwau fuamu kwala Timoti neʼe ʼoko diʼia na ngela liaku teoliu ana.

Nau ku foʼo fasi ʼiri God na Maʼa ma sa Jesus Christ na Aofia kia, kera ke kwatea na leʼangaʼa, ma na kwaimanataiʼanga, ma na aroaroʼa fuamu.

Na baʼatafeʼanga ma na kwairaduʼanga

3 Nau ku baʼatafea God neʼe nau ku rao fuana ʼani na liaʼi ngwae raola, diʼia na koʼo nau ki ba kira rao fuana. Ma nau ku baʼatafe nia ana asoa ma na rodo, ana kaidaʼi nau ku foʼo ana, ma nau ku gania God fuana kwaiʼafiʼanga amu.

4 Nau ku oga liu fasi ʼiri nau kui lisiʼo laʼu, osiʼana nau ku manata toʼona na angiʼa ba ʼoe, ana kaidaʼi ba koro leka toʼotoʼo naʼa ana. Ma nai baʼa saesaeleʼa liu ana kaidaʼi koro ke oli laʼu maʼi.

5 Ma nau ku manata toʼona na faʼamamanaʼanga leʼa neʼe ʼoko tua ʼani, diʼia logo na faʼamamanaʼanga ba koʼo ʼoe ʼi Lois ma teʼa ʼoe ʼi Iunis kera tua ʼani. Ma nau ku saiana nia neʼe ʼoko tua logo ʼani.

6 Nia neʼe, nau ku faʼamanata oli laʼu amu fasi ʼiri ʼoko faʼangasingasia na kwateʼa neʼe God kwatea naʼa fuamu, ana kaidaʼi ba nau ku alua na limaku fafiʼo.

7 Sulia God noaʼa kasi kwatea na Anoʼi ru Abu fuaka fuana kulu ka maʼu. Bore ma nia kwatea naʼa Anoʼi ru Abu fuana faʼangasingasi laka, ma fuana kulu ka alafe fuaka kwailiu, ma fuana kulu ka dau fafia mauriʼa kulu ki.

8 Nia neʼe, noaʼa ʼoe kosi ʼeke ʼania fata faʼamamanalana na Aofia kia, ma noaʼa ʼoe kosi ʼeke logo ʼani nau, na ngwae neʼe nau ku tua saena luma ni lokafo sulia na raoʼa nau fuana sa Jesus Christ. ʼOke rao faʼi nau fuana fata taloʼa ʼania na Faʼarongoʼa Leʼa, sui bore ʼana kira ka faʼanonifii ʼoe, sulia God ke baʼa kwatea na ngasingasiʼanga fuamu fuana sasilana.

9 God nia faʼamauri kia ma ka fili kia naʼa ʼiri kiaʼa na ngwae nia ki naʼa, noaʼa laʼu sulia na raoʼa kia ki. Nia faʼamauri kia ma ka fili kia naʼa, sulia na manatalana talana, ma na alafeʼanga nia talana fuaka. ʼI naʼona mala maʼi na kaidaʼi nia noaʼa kasi saungaʼinia ʼua ta ru, nia ka naia naʼa fuana ke kwatea sa Jesus ʼiri ke faʼataʼinia na leʼangaʼa nia fuaka.

10 Ma ana kaidaʼi neʼe, God ka faʼataʼinia naʼa na manataʼanga ma na alafeʼanga neʼeri fuaka ʼani na daolana maʼi na ngwae Faʼamauri kia sa Jesus Christ. Sa Jesus ka lafua naʼa na ngasingasilana maeʼa. Ma nia ka faʼataʼinia na mauriʼa firi ʼani na Faʼarongoʼa Leʼa.

11 Ma God ka fili nau fasi ʼiri nauʼa ta ngwae ni lifurongo, ma na ngwae faʼamanata fuana na faʼataloʼa ʼani na Faʼarongoʼa Leʼa.

12 Nia neʼe, nau ku nonifii saena na luma ni lokafo ʼuana na ru neʼeri ki. Bore

ma noaˈa nau kusi ˈeke ˈania tuaˈa saena luma ni lokafo osiˈana faˈataloˈa nau sulia sa Jesus, duˈungana na fitoˈonga nau ana niaˈa. Ma nau ku saiana mamana sa Jesus bolo fuana na foloˈa ˈusia na faˈamanataˈanga mamana neˈe nia aluˈi ˈi limaku, leleka ka dao ana faˈi asoa neˈe nia ka oli laˈu maˈi.

13 Nau ku oga ˈoke faˈamanata nama na ngwae ki ˈani na faˈamanataˈanga mamana neˈe nau ku kwatea fuamu. Ma ˈoke faˈamamana logo ana God, ma ˈoke alafe fuana ngwae ki. ˈOke sasi nama na ru neˈeri ki, osiˈana God fiku kulu naˈa faˈinia sa Jesus Christ.

14 Ma ˈani na ngasingasilana na Anoˈi ru Abu neˈe nia tua aka, ˈoke lia sulia na faˈamanataˈanga mamana neˈe God alua ˈi limamu.

15 ˈOko sai goˈo ˈamu ana neˈe ngwae ˈoro ki ˈi saena na bali fanoa ˈi Asia, kira abula matamata naˈa faˈasi nau. Sa Figelus faˈinia sa Hermogenes neˈe ro ngwae neˈeri ki.

16 Na Aofia ka manataia sa Onesiforus ma na luˈuluˈua nia, sulia nia ka faˈasaeleˈa nau ana kaidaˈi ˈoro, ma nia noaˈa kasi ˈeke ˈani nau ˈi saena na luma ni lokafo.

17 Sulia na kaidaˈi nia dao ana ˈi Rom, nia ka lulu ˈuaku ma ka leka dao toˈo aku.

18 Ma ˈoko sai leˈa naˈa ana na kwaiˈafiˈanga ˈoro ba nia sasia fuaku saena fanoa ˈi Efesus. Nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia ke kwaimanatai ana niaˈa ana faˈi asoa neˈe nia ka oli laˈu maˈi.

2

Na ˈafitaˈiˈanga neˈe sa Timoti naˈofia

1 ˈOko diˈia na ngela nau, alu God ka faˈangasingasi ˈoe. Nia totolia nia ka sasi ˈunaˈeri, sulia na alafeˈanga nia fuamu, na ngwae neˈe ˈoko faˈamamana ana sa Jesus Christ.

2 Ma na ru ki neˈe ˈoko rongoa nau ku faˈamanata ˈani fuana na ngwae ˈoro ki, ˈoke kwatea fuana na ngwae neˈe ˈoko fitoˈo ada ki neˈe kira bolo faˈinia na faˈamanatalana laˈu ti ngwae.

3 Ma ˈoko ˈado ana na nonifiiˈanga sulia na raoˈa ˈoe fuana sa Jesus Christ, diˈia ta ngwae ni fuˈa leˈa nia.

4 Ta ngwae ni fuˈa neˈe oga ke faˈanoni saeleˈa na ngwae ˈinotoˈa nia, nia noaˈa kasi ˈabera talana ˈani na raoˈa matamata ki.

5 Ma na ngwae lalili ˈafitaˈi ka liufia, diˈia nia noaˈa kasi leka sulia na taki fuana laliliˈanga ki.

6 Ma na ngwae neˈe ka rao ngasingasiˈa saena na oˈola, nia totolia ka eta ˈania na ru ki saena oˈola nia.

7 ˈOko manata sulia ru ba nau ku saea, osiˈana na Aofia ke baˈa kwaiˈafi amu ˈiri ˈoke saiana na ru neˈeri ki taˈifau.

8 ˈOko manata toˈona sa Jesus Christ, na ngwae ana kwalafa sa David, ba God taˈea faˈasia na maeˈa, diˈia ba nau ku fata taloˈania saena na Faˈarongoˈa Leˈa.

9 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku nonifii ma nau ku tua ˈi saena luma ni lokafo, diˈia na ngwae ba sasia ta ru neˈe rora, duˈungana nau ku faˈatalo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa. Bore ma na fatalana God, ˈafitaˈi kira ka firi fafia saena luma lokafo.

10 Nia neˈe, nau ku maˈudi ˈiri nai nonifii ˈani ru ki taˈifau fuana leˈalana na ngwae neˈe God filida ki, fasi ˈiri kira ke ngalia logo na mauriˈa firi sulia sa Jesus Christ, faˈinia na tuaˈa ana ˈinotoˈanga ˈi langi.

11 Na alaˈanga neˈe nia mamana ba ˈuri,

“Diˈia kulu mae ka sui naˈa faˈinia sa Jesus Christ, kuke baˈa mauri logo faˈinia.

12 Diˈia kulu ka ngangata saena na faˈakaisiˈanga, kuke gwaungaˈi logo faˈinia.

Bore ma diˈia kulu ka tofea neˈe noaˈa kulu ˈiri saiana, nia ke baˈa tofe kulu logo.

13 Diˈia kulu mala dalafa na fatalaka, ma noaˈa kulu kasi sasia na kwaiogaiˈanga nia ki, nia ˈafitaˈi nia ka danga ˈania tae neˈe nia saea ke baˈa sasia fuaka, sulia nia noaˈa kasi mala dalafa na fatalana.”

Na ngwae rao neˈe God alafafia

14 ˈOke faˈamanata oli ana na ngwae ˈi neˈana ki ˈani na ru neˈeri, ma ˈoko fata totongaˈi fuada ˈi maana God, fasi ˈiri noaˈa kira kasi olisuˈusuˈu fafia na alaˈanga ki. Sulia sasiˈa ˈunaˈeri noaˈa

kasi kwatea goˈo ta ru leˈa, ma ka faˈalia goˈo ˈana ngwae neˈe kira fafarongo ki.
15 ˈOke rao ngangata ˈiri God ka saeleˈa fafia na raoˈa ˈoe, diˈia ta ngwae rao ba noaˈa kasi ˈeke ˈani raoˈa nia, ma na ngwae neˈe faˈamanata saga ˈani fatalana God neˈe mamana taˈifau.
16 ˈOke tua faˈasia na alaˈanga ˈaurafu ki, sulia na ru neˈeri ke talaˈia na ngwae ki faˈasia God.
17 Na alaˈanga ˈunaˈeri diˈia ta maˈe duˈaduˈa ba duˈafia naˈa nonina ngwae. Ma na ro ngwae neˈe kira fata ˈunaˈeri ki neˈe sa Haemeneas ma sa Filetus.
18 Kera faˈamanata fasi na tataˈelaka faˈasia na maeˈa fuli ka sui naˈa. ˈUnaˈeri kera leka taˈifau naˈa faˈasia na faˈamanataˈanga mamana, ma kera ka faˈalia naˈa na faˈamamanaˈanga ti ngwae ki.
19 Bore ma na ngwae God ki kira uu ngasi, ka diˈia ta fau doe osiˈana nia noaˈa kasi ˈidu, ma kika kerekere ˈuri ˈi fafona fau neˈeri, “Na Aofia nia sai goˈo ˈana ana na ngwae nia ki,” ma, “Sa tai neˈe ka saea nia donga na Aofia, nia ke abula faˈasia abula taˈangaˈa ki.”
20 ˈI saena luma doe, na ru ni fanga ki ˈoro ˈi saena. Ti ru kira saungaˈinia ˈani gol ma na silva, ma ti ru kira ka saungaˈinia ˈani na ˈai ma na buli ano. Ti ru ana ru neˈeri ki tua fuana fangaˈa ana faˈi asoa doe ki, ma ti ru ka tua fuana malana kaidaˈi goˈo ˈana.
21 Ma diˈia ta ngwae ka faˈafaolu nia talana faˈasia na ru taˈa ki, nia diˈia na ru ni fangaˈa ana faˈi asoa ˈinotoˈa ki. Sulia nia abungaˈi nia talana, ma ka sasi akaˈu ana niaˈa ˈuana na sasilana ta raoˈa leˈa fuana na ngwae ˈaˈana nia.
22 ˈOke tua faˈasia na kwaiogai ˈanga taˈa ngwae ˈalako ki. ˈOke sasi ngangata ˈuana tuaˈa ˈoloˈolo, ma faˈamamanalana sa Jesus, ma alafeˈanga fuana ngwae ki, ma tuaˈa aroaro faˈinia ngwae ki. ˈOke tua kwaima, ma ˈoko foˈo faˈinia sa tai faˈida neˈe na liada raola.
23 Ma ˈoko tua faˈasia na olisuˈusuˈu ˈanga bolebeleˈa ki, sulia ˈoko saiana na ru neˈeri ki neˈe sasia na fuˈanga ki.
24 Sulia na ngwae rao na Aofia noaˈa kasi tua ˈani kwaifataiˈanga. Nia ke sasi leˈa lala fuana ngwae ki taˈifau, ma ka faˈamanata leˈa faˈinia mabetauˈa.
25 Ma ˈoke enoeno fuana ngwae neˈe kira tataˈe sauli ˈoe, ana kaidaˈi ˈoko faˈataˈinia na roraˈa kira ki. Sali God ke baˈa bulasia na liada fasi ˈiri kike saiana na mamanaˈanga.
26 Ma manataˈanga kira ke oli, ma kira ke tafi faˈasia na itoito sa Saetan neˈe dau dau fafida, ma ka suˈumaˈi kira fuana sasilana na ru neˈe nia ka ogaˈi ki.

3

Faˈi asoa ˈi naˈona neˈe sa Jesus ke oli maˈi

1 ˈOko manata toˈona ru neˈe: Na kaidaˈi ˈafitaˈi ki ke baˈa dao maˈi ˈi naˈo ana sa Jesus ke dao maˈi.
2 Ma na ngwae ki kira ke baˈa manata goˈo toˈoda talada, ma kike oga mani, ma kira ke faˈadoe kira, ma kira ke fata buri tolingaˈi ana ngwae ki. Ma noaˈa kira kasi roˈosulia fatalana maˈa faˈinia teˈa kira ki, ma noaˈa kira kasi baˈatafea sa tai neˈe sasi leˈa fuada, ma kira ke fata maana na ru God ki.
3 Ma kira ke abula taˈa, ma noaˈa kira kasi kwaimanatai ana ngwae matamata ki, ma kira ke soke fafia na ngwae ki, ma kira ke oga fuˈanga, ma kira ke kwasilaˈa, ma kira ke ˈaila ˈani na ru leˈa ki.
4 Ma kira ke ˈolea na maelana na ngwae ki, ma noaˈa kira kasi manata sulia na fuli ruˈa kira ki, ma kira ke manata lafuda liu, ma kira ke saeleˈa ˈada faˈinia na kwaiogaiˈanga ana noni ma God ka noaˈa.
5 Kira ke saea kira faˈamamana ana God, bore ma noaˈa kira kasi alaˈania na ngasingasiˈanga God ke rokisia na maurilada. ˈOke tua tau faˈasia na ngwae ˈunaˈeri ki.
6 Ma ti ngwae ˈunaˈeri neˈe kira ruˈu saena luma ngwae ki, ma kira ka faˈamanata, ma kika toˈo ana ngasingasiˈanga fuana liliulana kini ki faˈasia mamanaˈanga. Ma na kini neˈeri ki, na roraˈa kira ki ka faˈangwataˈutaˈu kira, ma na kwalukaela kwaiogaiˈanga taˈa ki ka gwaungaˈi fafida,
7 ma kira ka oga kike ˈidufaˈi fafarongo goˈo ˈada ˈuana saiˈi ruˈanga, bore ma ˈafitaˈi kira ka saiana na mamanaˈanga.

8 Na ngwae faˈamanata taˈa neˈeri ki,
kira fuˈalia na faˈamanataˈanga mamana.
Na manatalada ka noaˈa kasi rao saga,
ma na faˈamamanaˈanga kira ka noaˈa
kasi mamana. Kira diˈia sa Janes ma sa
Jambres* ba kera fuˈalia sa Moses.
9 Bore ma nia ˈafitaˈi fuana na ngwae
ˈunaˈeri ki kira ka faˈarora ngwae ˈoro ki,
sulia neˈe ngwae ki taˈifau kira lisia naˈa
na bolebolelada, diˈia ba nia fuli ana sa
Janes ma sa Jambres.

Faˈamanataˈanga ˈisi sa Paul ki fuana sa Timoti

10 Bore ma ˈoko donga naˈa na
faˈamanataˈanga nau, ma na abulalaku,
ma na ru neˈe nau ku oga sasilani ˈani
na maurilaku. Ma ˈoko lisia naˈa na
faˈamamanaˈanga nau, ma na mabetauˈa
nau, ma na alafeˈanga nau, ma na
ngangataˈanga nau,
11 ma ˈoko lisia naˈa na nonifiiˈanga
nau ki. Ma ˈoko saiana taˈifau naˈa na
ru ˈafitaˈi ki neˈe kira sasia aku ˈi saena
na fanoa ˈi Antiok ma ˈi Ikonium ma ˈi
Listra. Bore ma na Aofia nia ˈafi nau, fasi
ˈiri noaˈa naisi mae.
12 Mamana liu, sa tai neˈe oga ke tua
saga saena na tua fikuˈa faˈinia sa Jesus
Christ, kike baˈa faˈakaisida.
13 Na ngwae taˈa ki ma na ngwae
faˈamanata ˈosoˈoso ki kike baˈa taˈa
ka tasa, ma kike baˈa talaˈi rora ana ti
ngwae, ma kiraˈa talada logo.
14 Bore ma ˈaeˈo niniˈa, ˈoke ngangata
ana dongalana na ru mamana ki neˈe
ˈoko faˈamamana ngasingasiˈa naˈa ani.
ˈOko sai goˈo ˈamu ana ru neˈeri nia
mamana, osiˈana ˈoko fitoˈo aimili neˈe
kami faˈamanata ˈoe.
15 Ma ˈoko manata toˈona ˈita ana
kaidaˈi ba ˈoko tiˈitiˈi maˈi ana, ˈoko
saiana na Kerekereˈa Abu ki neˈe bolo
faˈinia ke faˈataˈinia fuamu neˈe God
ke faˈamauriˈo kaidaˈi ˈoko faˈamamana
ana sa Jesus.
16 God naˈa neˈe nia kwatea na
Kerekereˈa Abu ki taˈifau. Ma na
Kerekereˈa Abu ki ka leˈa fuana na
faˈamanataˈanga, ma na faˈasagalana ru
neˈe rora ki, ma ka faˈataˈinia na tuaˈa
ˈoloˈolo,
17 fasi ˈiri na ngwae neˈe rao fuana God,
ke bolo fuana na sasilana na raoˈa leˈa ki
taˈifau.

4

1 Nau ku gani ˈoe ˈi maana God ma
sa Jesus Christ, na ngwae neˈe ke baˈa
matalangani na ngwae mauri ki ma na
ngwae mae ki, ma ka oli maˈi fasi ˈiri ke
gwaungaˈi diˈia ta tatalafaˈa. Ma nau ku
gani ˈoe,
2 ˈiri ˈoke faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa. Ma ˈoke sasi akaˈu fuana sasilana
ana kaidaˈi ki taˈifau. Kaidaˈi ˈoko
faˈamanata ˈani mabetauˈanga, ˈoke bu-
lasia liada na ngwae ki, ma ˈoke balufia
na ngwae neˈe abula taˈa ki, ma ˈoke
kwairadui ada.
3 ˈOke sasi nama na ru neˈeri ki osiˈana
na kaidaˈi ke baˈa dao neˈe ngwae ki
noaˈa kasi oga fafarongoˈa fuana na
faˈamanataˈanga mamana. Bore ma kira
oga lala lekaˈa sulia na kwaiogaiˈanga
kira ki talada, ma kira ke lulu ˈuana na
ngwae faˈamanata ˈoro ki ˈiri kike saea
ru neˈe kira oga rongolani ki.
4 Ma kira ke abula matamata ˈada
faˈasia na fafarongolana na ru mamana
ki, ma kira ke fafarongoa ˈada na ˈae mae
ˈaurafu ki.
5 Bore ma ˈaeˈo niniˈa, ˈoke madafi ˈoe
talamu ana kaidaˈi ki taˈifau, ma ˈoke
ngangata ana raoˈa ˈoe, bore ˈana ana
kaidaˈi nia ˈafitaˈi ki. Ma ˈoke sasia
na raoˈa ˈoe ana na faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈa Leˈa, ma ˈoke sasia na raoˈa
ki taˈifau neˈe God kwatea fuamu.
6 Aia, ma nauˈa niniˈa, nia dao naˈa ana
kaidaˈi fuana kira ka saungi nau diˈia na
kwaisuˈusiˈanga.
7 Nau ku faˈasuia naˈa na raoˈa ki
taˈifau neˈe God kwatea fuaku, diˈia na
ngwae neˈe lalili ma ka faˈasuia naˈa
laliliˈanga, ma nau ku dau naˈa ˈani na
faˈamamanaˈanga.
8 Ma na kwaiaraˈanga nau nia
maˈakwali nau naˈa, sulia na tua ˈoloˈolo
nau. Ma na Aofia, na ngwae neˈe

* **3:8** sa Janes ma sa Jambres Satana na ro ngwae ba ˈi Ejipt ki ba kera fuˈalia sa Moses kaidaˈi nia oga ka talaˈia na fuuˈi ngwae ˈi Israel ki faˈasia ˈi Ejipt. Kaidaˈi sa Moses ˈui ˈania faˈi kuba nia, keroˈa bore ˈui logo ˈania faˈi kuba keroˈa ki ka alua na faˈi loi ki.

matalangaˈi ˈani na ˈoloˈoloˈa, nia ke baˈa kwatea naˈa kwaiaraˈanga neˈeri fuaku, ana faˈi asoa nia ke baˈa oli maˈi ana. Ma noaˈa laˈu nauˈa taˈifili nau, bore ma na ngwae ki taˈifau logo neˈe kira alafe fuana sa Jesus Christ ma kira ka kwaimasi ana na sakatafalana maˈi.

Na faˈarongoˈanga sa Paul

9 ˈOko sasi ngangata ˈiri ˈoke dao ˈaliˈali siaku.
10 Sulia sa Demas faˈasi nau, ma ka leka naˈa ˈana ˈuana ˈi Tesalonika. Nia leka osiˈana nia kwaima ana dongalana na magalia neˈe. Ma sa Kresens ka leka naˈa ˈana ˈuana abaˈi kula ˈi Galesia, ma sa Titus ka leka naˈa ˈana ˈuana abaˈi kula ˈi Dalmatia.
11 Taˈifilia sa Luke goˈo neˈe nia tua faˈi nau. ˈOke baˈea maˈi sa Mark faˈi ˈoe, sulia nia bolo faˈinia na ˈafilaku ana na raoˈa neˈe.
12 Nau ku kwatea naˈa sa Tikikus ˈuana ˈi Efesus.
13 Ma ana kaidaˈi ˈoke leka maˈi ana, ˈoke ngalia maˈi na toro keta nau ba nau ku faˈasia maˈi siana sa Karfus ˈi Troas. Ma ˈoke ngalia logo maˈi na buka ba nau ki, ma tasa naˈa neˈe na buka leˈa ba nau ki neˈe kira saungaˈinia ˈani na ˈuˈuila sipsip ki.

14 Sa Aleksanda, na ngwae raoˈa nia ana lali salo ki, kwatea naˈa nonifiiˈa doe liu fuaku. Ma na Aofia ke baˈa duˈua na ru neˈe nia sasiˈi ki.
15 ˈOke lialia leˈa logo suli ˈoe, sulia nia fuˈa saulia na faˈarongoˈa kulu.

16 Ma ˈani na etana kaidaˈi kira matalangaˈi nau ana, noaˈa ta ngwae kasi ˈafi nau goˈo. Na ngwae ki taˈifau kira danga naˈa ˈani nau. Nau ku foˈo fasi ˈiri God kasi kwatea na kwaˈikwaˈinga fuada fuana na ru neˈeri.
17 Bore ma na Aofia neˈe ka tua faˈi nau ma ka faˈangasingasi nau ˈiri nai bolo faˈinia na faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa taˈifau fuana ngwae ˈoro neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma kika rongoa. Ma na Aofia nia faˈamauri nau faˈasia ngwae ki fuana saungilaku.
18 Ma na Aofia ke baˈa faˈamauri nau faˈasia na ru taˈa ki taˈifau, ma ka ngali nau ˈuana saena na ˈinotoˈanga nia ˈi langi. Na ˈinotoˈanga doe neˈe tua tua sulia kudi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Na fata leˈaleˈanga ˈisi ki

19 Nau ku kwatea na fata leˈangaˈa nau ki fuana ˈi Prisila ma na araˈi nia sa Akuila, ma na luˈuluˈua sa Onesiforus.
20 Sa Erastus nia tua ˈi Korint, ma nau ku faˈasia maˈi sa Trofimus ˈi Miletus, sulia nia mataˈi.
21 ˈOke suˈusuˈu ngangata ˈiri ˈoke dao ˈi neˈe ˈi naˈo ana na kaidaˈi ana gwariˈa.
Sa Iubulus, sa Pudens, sa Linus, ma ˈi Kladia, ma na ngwae faˈamamana ki ana sa Jesus Christ taˈifau neˈe kira tua logo ˈi neˈe, kira kwatea logo kwau na fata leˈaleˈanga kira ki fuamu.
22 Nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia ke tua faˈi ˈoe, ma na faˈaleˈanga God ke tua faˈi kamu taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Titus

Sa Titus taˈi ngwae ˈi Grik neˈe nia taˈe maˈi ka sai logo ana sa Jesus Christ. Etaeta nia leleka faˈinia sa Paul ana ti kula fuana faˈarongoˈa ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ˈi buri ˈana, sa Paul kwatea nia ka leka talana diˈia ta faˈinaˈonaˈo leˈa ana siosi. Kaidaˈi sa Paul nia keresia buka neˈe, sa Titus nia tua ana bubunga ˈi Krit, diˈia ta faˈinaˈonaˈo ana siosi neˈeri ki.

Sa Paul saea fuana sa Titus ke sai leˈa basi ana na falafala ana ngwaˈi toˈa neˈe kira oga faˈinaˈonaˈo ˈanga ana siosi. Nia fata logo sulia falafala leˈa fuana faˈamanatalana ti fikutaˈi ngwae toˈotoˈo saena siosi. Sa Paul oga sa Titus ke filo leˈa ana ngwaˈi toˈa ana siosi noaˈa kira kasi kwaifatai, ma kira ka fuˈa ˈania fataˈa ki. Bore ma kika tua nama ˈania dongalana kwaimaˈanga.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Fata leˈaleˈanga faˈinia foˈongaˈa fuana sa Titus & 1:1-4
- Faˈamanataˈanga fuana faˈinaˈonaˈo ana siosi ki & 1:5-16
- Faˈamanataˈanga fuana ngwae saena siosi ki & 2:1—3:11
- Fataˈa totongaˈi ki ma na fata leˈaleˈanga ˈisi sa Paul ki & 3:12-15

1 Titus ˈae, nauˈa sa Paul na ngwae ni rao God ma na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ. God nia baˈe nau maˈi fasi ˈiri nau ku faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga na ngwae neˈe God nia filida naˈa ki, ma fasi ˈiri nau ku faˈamanata kira ˈani na ru mamana neˈe ke ˈafia ngwae ki ˈiri kike tua sulia mauriˈa neˈe God nia oga.

2 Ma na faˈamanataˈanga mamana neˈeri, nia sulia na fitoˈonga kia neˈe kiaˈa ke baˈa toˈo ana mauriˈa firi, neˈe God eta fata ˈani ˈua naˈa maˈi naˈo na kaidaˈi noaˈa nia kasi saungaˈinia ˈua na magalia. Ma God noaˈa kasi soke.

3 Ma ana kaidaˈi neˈe nia naia naˈa fuana, God ka faˈataˈi abitako naˈa ana faˈarongoˈa leˈa neˈe ˈani na raoˈa neˈe nau ku liu naˈa ˈania fuana faˈatalongaˈilana. Ma God, neˈe ka faˈamauri kia, nia iribobo aku fuana sasilana na raoˈa neˈe.

4 Nau ku kerekere kwau fuamu kwala Titus, neˈe ˈoko diˈia naˈa na ngela nau, osiˈana neˈe nau ku faˈamanataˈo ˈania na faˈamamanaˈanga neˈe koro ˈado naˈa ˈani.

Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa ma sa Christ Jesus neˈe faˈamauri kia Christ ke kwaiˈofe amu ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamu.

Na faˈinaˈonaˈo fuana na ngwae faˈamamana ki

5 Nau ku faˈasiˈo maˈi ˈi saena na bubunga ˈi Krit, fasi ˈoko filia ngwae kwaitalaˈi ki fuana talaˈilana na ngwae faˈamamana ki saena na fanoa ki taˈifau. Na raoˈa neˈeri koro ˈiri faˈasuia ˈua. Ma ˈoko manata toˈona na ru ba nau ku saea fuamu ba ˈuri:

6 Na ngwae kwaitalaˈi ki ka tua ˈoloˈolo taˈifau, ma ka toˈo goˈo ana taˈi ˈafe, ma ka tua mamana faˈinia. Ma na ngela kira ki kike faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma noaˈa kira kasi ˈifingia maurilada fuana taˈangaˈa, kira kasi suˈungengea laˈu fatalana na maˈa kira ki ma na teˈa kira ki.

7 Na ngwae kwaitalaˈi ki ka tua ˈoloˈolo taˈifau nama, osiˈana neˈe kira lia sulia na fiku taˈi ngwae God. Noaˈa kira kasi lafe, ma noaˈa kira kasi saetaˈa ˈaliˈali, ma noaˈa kira kasi ˈidufaˈi kwaˈufia na kwaˈunga ngasingasiˈa neˈe ke burasida, ma noaˈa kira kasi balubaluˈa, ma noaˈa kira kasi guguta mani.

8 Bore ma na ngwae kwaitalaˈi ki ka kwaloa lala na ngwae ki ˈi saena luma kira ki, ma kika oga liua sasilana ru leˈa ki, ma na abulalada ka abitako. Ma kira ka sasia na ru neˈe saga ki, ma kika tua sulia falafala neˈe God nia oga, ma kika totolia neˈe kike tala dau sulia malitana mauriˈa kira talada.

9 Kira ka faˈamamana ngasingasiˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus neˈe kami faˈamanata kira ˈani. Na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe nia mamana ma noaˈa kasi rokisi. Na ngwae ˈunaˈeri ki neˈe bolo faˈinia radulana na ngwae ki ˈani na faˈamanataˈanga mamana, ma ka bolo logo faˈinia na faˈataˈilana

rora'a na ngwae ne'e kira uu saulia na fa'amanata'anga mamana.

Na ngwae fa'amanata 'oso'oso 'i Krit ki

10 Nau ku fata 'uri osi'ana na ngwae 'oro ki ne'e noa'a kasi ro'osulia na fa'amanata'anga mamana. Kira fata sulia na ru 'o'o ki, ma kira ka sokea na ngwae ki. Ma nia mamana ka tasa na'a sulia ngwae mamana Jiu ki ne'e kira fa'amamana na'a, ma kira ka dau ngasi ana ti taki ana Jiu ki.

11 'Oke fa'anotoa na ngwae 'una'eri ki. Kaida'i kira fa'amanata 'ani fa'amanata'anga rora kira ki, kira fa'ita'inia na tua'a ki, ma kwate kira ka abula fa'asia fa'amanata'anga sulia sa Jesus. Kira sasi 'una'eri fuana na ngalilana go'o na mani fa'asida.

12 Ma ta'i ngwae ada 'i Krit ne'e kira saea 'ani na profet kira, ka fata 'uri, "Kia'a ngwae ana 'i Krit, kulu soke liu ana kaida'i ki ta'ifau, ma kulu ka ta'a liu di'ia na ru kwasi ki, ma kulu ka 'aila busu, ma kulu ka guguta liu ana fanga."

13 Aia, na ala'anga ne'eri ki ka mamana liu. Nia ne'e, 'oke balufida nama, fasi 'iri ne'e fa'amamana'anga kira ka ngasingasi'a ma ka saga,

14 ma fasi 'iri noa'a kira kasi fa'amamana ana 'a'emae 'oso'oso Jiu ki, ma na ala'a totonga'i ana ngwae ki ne'e kira 'aila 'ani na fa'amanata'anga mamana.

15 Kulu'a na ngwae ne'e liakulu sikasika, kulu sai na'a ana na ru ki ta'ifau nia sikasika. Aia, ma na ngwae ne'e liada ka bulibuli 'ua, osi'ana noa'a kira kasi fa'amamana ana sa Jesus Christ, ru ki ta'ifau ne'e kira manata sulia nia bulibuli, sulia na manatada noa'a kasi sikasika ma noa'a kasi saga.

16 Kira saea fasi kira saiana God, bore ma kira sasia go'o 'ada na ru ta'a ki nia fa'ata'inia ne'e noa'a kira kasi saiana God. Ma na manata'anga kira ki ka ta'a liu, ma noa'a kira kasi ro'osulia fatalana God, ma noa'a kira kasi bolo go'o fuana sasilana ta ru ne'e ka le'a.

2

Na fa'amanata'anga mamana ki

1 Ma 'ae'o nini'a, 'oke fa'amanata 'ania na ru ne'e leka sulia na fa'amanata'anga mamana.

2 Ma 'oke fata totonga'i fuana ngwae ngwaro ki fasi 'iri noa'a kira kasi leka sulia na kwaiogai'anga ta'a kira ki, 'iri na manatada ke sikasika, ma ke daufafia mauri'a kira ki, ma na fa'amamana'anga kira ke saga, ma na alafe'anga kira ke ngasingasi'a, ma kira ke ngasingasi'a ana kaida'i kira dao to'ona na 'afita'i'anga ki.

3 Ma 'oke fata ngasingasi'a logo 'una'eri fuana kini kwasito'ola ngwaro ki 'iri ne'e abulalada ka saga ma ka fa'ata'inia ne'e kira fa'adufa God, ma noa'a kira kasi fata fa'alia ngwae ki, ma noa'a kira kasi kwatea maurilada fuana kwa'u gwau lilinga 'anga 'ania na waen. Ma kira ka fa'amanata nama 'ani na tae ne'e nia le'a,

4 fasi 'iri kike fa'amanata na kwasito'ola fi'i doe ki 'iri kike alafe fuana ara'i kira ki ma na ngela kira ki,

5 ma fasi 'iri na kwasito'ola fii doe ki kike daufafia mauri'a kira ki, ma kike abula 'olo'olo, ma kike tagi le'a sulia na tua'a kira ki, ma kike sasi ru le'a ki, ma kike ro'osulia na fatalana na ara'i kira ki. Kira ke sasia na ru ne'eri ki, 'iri noa'a ta ngwae kasi fata ta'a sulia na fatalana God.

6 'Oke fata totonga'i logo 'una'eri fuana ngwae ne'e kira fi'i ara'i ki, fasi 'iri kira ka daufafia mauri'a kira ki.

7 Ma 'ae'o, 'oke sasia ru le'a ki ana kaida'i ki ta'ifau, fasi 'iri na ngwae ki kira ka lisia na rao'a le'a 'oe, ma kira ka sasi sulia. Ma ana na kaida'i 'oko fa'amanata ana, 'oko fa'ata'inia nama na malita'i ngwae raola, ma na mamana'anga.

8 Na fatalamu ka saga ana kaida'i 'oko fa'amanata ana, fasi 'iri ta ngwae kasi fata fa'alia fatalamu, ma na ngwae ne'e malimae 'oe ki kike ba'a 'eke, osi'ana noa'a kira kasi dao to'ona ta ru rora akulu.

9 Na ngwae ni rao 'o'o ki, kike ro'osulia na ngwae 'a'ana kira ki, ma kira ke fa'asaele'ada 'ani tae ki ne'e kira fuli'i, ma noa'a kira kasi fata olisia na'a fatalada.

10 Ma noa'a kira kasi bilia ta ru fa'asia na ngwae 'a'ana kira ki. Kira ke abula saga fasi 'iri ne'e ngwae 'a'ana ki kira

ka manata fitoˈo ada. Ma ˈunaˈeri neˈe
ngwae ki taˈifau kira ka lisia na sasi
leˈangaˈa kira ki, ma kira ka inua na
faˈamanataˈanga mamana sulia God neˈe
faˈamauri kia.
11 ˈOke faˈamanata kira taˈifau kike tua
saga, osiˈana God nia faˈataˈinia naˈa na
leˈangaˈa nia fuana ngwae ki taˈifau ˈani
faˈataˈilana na tala neˈe ngwae ki kira
toˈo ana mauriˈa firi.
12 Ma na leˈangaˈa neˈeri ka baˈe kia
fasi ˈiri kuke danga faˈiburi naˈa ˈani na
falafala taˈa ki, ma na kwaiogai ˈanga taˈa
ki neˈe saena magalia. Ma kuke daufafia
maurilaka faˈinia tuaˈa saga, ma kuke
fulia na ru neˈe God ogaˈi ki ana kaidaˈi
neˈe kulu tua ˈi saena magalia.
13 Kuke sasia ru neˈeri ki ana kaidaˈi
kulu kwaimasi ana faˈi asoa neˈe sa Jesus
Christ ke dao maˈi ˈania na ˈinotoˈanga
nia. Niaˈa na God ˈinotoˈa kia neˈe
faˈamauri kia.
14 Nia ka kwate nia talana fuana
faˈamaurilaka, fasi ˈiri nia ka talaˈi kia
faˈasia na taˈangaˈa ki taˈifau ma ka
faˈasikasika kia, fasi ˈiri kuke alua naˈa
na ngwae nia ki talana, na ngwae neˈe
kira oga naˈa sasilana na ru neˈe leˈa ki.
15 ˈOke faˈamanata ˈani na ru neˈeri
ki fuana ngwae ˈi Krit ki, ma ˈoke
fata ngasingasiˈa fuana radulada faˈinia
faˈasagalada. Ma ˈoe kosi alaˈanida
kira ka saea ˈoko ˈiri toˈo goˈo ana ma-
manaˈanga fuana na faˈamanata ˈanga
ˈani na ru neˈe ki.

3

Na falafala saga ki

1 ˈOko faˈamanata oli ana ngwae ˈoe
ki ˈiri kira ke roˈosulia na ngwae ˈaˈana
ana gafmanu ki taˈifau, ma kira ke noni
maˈudi fuana na sasilana ru leˈa ki ana
kaidaˈi ki taˈifau.
2 Ma ˈoke saea fuada noaˈa kira kasi
fata faˈalia ta ngwae, ma kira ke tua
kwaima, ma kira ke enoeno fuana na
ngwae ki taˈifau.
3 Osiˈana ˈi naˈo maˈi, kulu bolebole'a
logo, ma kulu ka aburongo, ma ti ngwae
kira ka faˈarora kia. Ma kulu ka roˈo
naˈa sulia na kwaluˈani kwaiogai ˈanga
taˈa kwailiu kia ki. Ma kulu ka aburongo
logo ˈani sasilana na ru taˈa ki, ma kulu
ka kwaiogai ana ru ti ngwae matamata
ki. Na ngwae ki kira ka malimaeˈa aka,
ma kulu ka malimaeˈa logo ada.
4 Bore ma God neˈe faˈamauri kia, nia
faˈataˈinia naˈa neˈe na leˈangaˈa faˈinia
alafeˈanga nia fuaka.
5 Nia ka faˈamauri kia, noaˈa laˈu
duˈungana na raoˈa leˈa neˈe kulu sasiˈi
ki. Nia ka faˈamauri kia sulia na
kwaimanataiˈanga nia talana, sulia na
Anoˈi ru Abu neˈe nia taufia taˈangaˈa kia
ki, ma ka kwatea na futa faoluˈanga ma
na mauriˈa faolu fuaka.
6 God ka kwate dangalu ana na Anoˈi
ru Abu fuaka ˈani sa Jesus Christ neˈe
faˈamauri kia.
7 God noaˈa kasi matalangaˈi rora aka,
osiˈana nia kwaiˈofe akulu. Ma kulu sai
naˈa ana neˈe kulu toˈo ana na mauriˈa
firi neˈe kulu kwaimasi ana.
8 Na alaˈanga neˈe ki, nia mamana.

Nau ku oga ˈoke fata totongaˈi sulia
na ru neˈe ki, fasi ˈiri na ngwae neˈe
kira faˈamamana ana God, kira ke sasi
ngangata ˈuana na sasilana na raoˈa neˈe
leˈa ki. Sulia ru neˈeri ki, kira leˈa ma
kika ˈafi leˈa ana ngwae ki taˈifau.
9 Bore ma ˈoke tua faˈasia na
olisuˈusuˈu ˈanga bolebole'a ki, ma
na isufutaˈa keta, ma na fuˈanga fafia
fadalana na taki sa Moses ki. Sulia na ru
neˈeri ki, ru ˈoˈo ki goˈo ˈani, ma noaˈa
kasi ˈafia goˈo ta ngwae.
10 Diˈia ta ngwae ka fulia na
barangisiˈanga ˈi safitana ngwae
faˈamamana ki, ˈoke balufia. Ma diˈia
buri ˈana ˈoko balufia ana ro kaidaˈi, ma
nia kasi tua goˈo faˈasia, ˈoke fai danga
naˈa ˈamu ˈania.
11 ˈOko saiana ka sui na ngwae ˈunaˈeri
nia taˈa, ma na abula taˈangaˈa nia ki ka
faˈataˈinia naˈa neˈe nia rora.

Na alaˈanga ˈisi ki

12 Nai asungani kwau sa Artemas nama
sa Tikikus fuamu. Sui mala nia ka dao
toˈomu, ˈoke ili ili ˈuana lekaˈa maˈi
siaku ˈi Nikopolis. Osiˈana nau ku man-
ata ˈuana nai tua ˈi neˈeri ana kaidaˈi
ana unuˈi gwariˈa, duˈungana asi nia
kauburuˈa.
13 Ma na kaidaˈi sa Senas, na ngwae
ba saiana na taki ki, ma sa Apolos kera

sasi akaˈu fuana leka maˈi, ˈoke kwaiˈafi
adaroˈo ˈani na ru ki taˈifau neˈe kera oga
fuana lekaˈa kera, ˈasu ˈubani kera kata
olidoko ana ta ru.
14 Na ngwae faˈamamana ki kike baˈa
ili nama ˈuana sasilana ru leˈa ki fuana
ˈafilana na ngwae neˈe ru ki ˈafitaˈi
fuada. Ma noaˈa kira kasi tua mamasa
ˈoˈo goˈo ˈada.
15 Na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua
faˈinau, kira kwatea kwau na fata leˈaleˈa
ˈanga kira ki fuamu. Ma ˈoko kwatea
na fata leˈaleˈa ˈanga kaimili ki fuana na
ngwae faˈamamana ki neˈe kira sai aimili.
Nau ku foˈo fasi ˈiri neˈe kwaiˈofeˈanga
God ke tua faˈi kamu taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Filemon

Sa Filemon nia ta taˈi ngwae Kristin ana fanoa doe ˈi Kolose. Nia lia diˈia neˈe sa Paul keresia kerekereˈa neˈe fuana sa Filemon, ana kaidaˈi nia keresia logo ta kerekereˈa fuana ngwaˈi toˈa ˈi Kolose. Ma sa Paul ka keresia kerekereˈa neˈe kaidaˈi nia tua saena lokafo ˈi Rom.

ˈIu sa Paul alaˈa sulia taˈi ngwae rao ˈoˈo (slave) sa Onesimus nia tafi naˈa faˈasia sa Filemon. Leleka ngwae rao ˈoˈo neˈe sa Onesimus nia ka dao ana kula sa Paul tua saena lokafo ana. Ma ka ˈiri tau goˈo sa Onesimus ka taˈe maˈi ka Kristin leˈa naˈa. Kaidaˈi sa Paul keresia na kerekereˈa neˈe ka sui naˈa, nia ka olitaˈinia sa Onesimus ka oli laˈu fuana ngwae ˈaˈana nia sa Filemon. Ma sa Paul ka amasia sa Filemon ka rufuanata nama ana sa Onesimus fafia ru tae neˈe nia fulia. Ana alaˈanga Grik, satana sa Onesimus fada ˈani "Ngwae Rao Kwaiˈafi".

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Fata leˈa leˈa ˈanga sa Paul ki fuana sa Filemon & 1-3
Sa Paul alaˈa sulia sa Onesimus fuana sa Filemon & 4-22
Fata leˈa leˈa ˈanga ˈisi ki ma na foˈongaˈa & 23-25

1 Nauˈa sa Paul, nau ku tua saena luma ni lokafo osiˈana na raoˈa nau fuana sa Jesus Christ. Keroˈo sa Timoti na ngwai asina kia saena faˈamamanaˈanga, keroˈo kwatea kwau fata leˈa leˈa ˈanga keroˈo ki fuamu kwala Filemon, na ngwae kwaima keroˈo neˈe rao fiku faˈi keroˈo.

2 Ma keroˈo ka kwatea logo na fata leˈa leˈa ˈanga ki fuada na ngwae faˈamamana ki ana sa Jesus Christ neˈe kira fiku maˈi ˈi luma ˈoe, ma na ngwaingwaena kia ana sa Christ ˈi Afia, ma sa Arkipus na ngwae neˈe suˈusia na faˈarongoˈa leˈa faˈi keroˈo.

3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwatea na kwaiˈofeˈanga ma na aroaroˈanga fuamuˈa.

Na alafeˈanga ma na faˈamamanaˈanga sa Filemon

4 Filemon ˈae, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nau ku foˈo fuamu, nau ku baˈatafea God nau,

5 osiˈana nau ku rongoa na alafeˈanga ˈoe fuana ngwae God ki taˈifau, ma na faˈamamanaˈanga ˈoe ana sa Jesus na Aofia.

6 Nau ku foˈo ˈiri neˈe na ˈado kwaimaˈanga neˈe kamu sasi faˈinia ti ngwae neˈe kira faˈamamana ki ke baˈa kwate kamu ke saiana na ru leˈa ki osiˈana kuluˈa naˈa ana sa Christ.

7 Ngwaefuta nau ˈae, ˈoko alafe ma ˈoko faˈasaeleˈa ngwae God ki taˈifau ˈi neˈana. Ru neˈeri neˈe kwate ma nau ku saeleˈa liu ma ka gwale nau liu naˈa!

Na ganiˈa fuana sa Onesimus

8-9 Osiˈana nia ˈunaˈeri, nau ku gani ˈoe ˈuana taˈi ru neˈe fuila ˈoke sasia. Sui bore ˈana nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga neˈe sa Jesus kwatea fuaku fuana iribobo ˈanga amu fuana ru neˈe, noaˈa nau ku ˈiri sasi goˈo ˈunaˈeri. Nau ku gani ˈoe, osiˈana nau ku alafe fuamu. Nauˈa sa Paul, na ngwae ngwaro neˈe nau ku tua saena luma ni lokafo sulia na raolaku fuana sa Jesus Christ,

10 nau ku gani ˈoe osiˈana sa Onesimus, na ngwae ni rao ˈoˈo ˈoe, ba nia tafi faˈasiˈo. Nau ku oga ˈoke rufuanata naˈa ana niaˈa. Nia diˈia naˈa ngela nau osiˈana kaidaˈi nau ku tua ˈi saena luma ni lokafo, nau ku ˈafia ˈiri nia ke faˈamamana.

11 Ana kaidaˈi ba sui, sa Onesimus neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana fuamu osiˈana nia tafi, bore ma ana kaidaˈi neˈe nia ka ˈafiˈo naˈa ma nauˈa logo.

12 Sui bore ˈana nau ku alafe liu fuana sa Onesimus, nau ku olitaˈinia naˈa kwau siamu.

13 Nau ku tua ˈi saena na luma ni lokafo, duˈungana na leˈalana na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma nau ku oga fasi ˈiri sa Onesimus ka tua basi ˈana ˈi neˈe siaku kaidaˈi neˈe, ˈiri nia ke ˈafi nau olisi ˈoe.

14 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, nau noaˈa kusi suˈumaˈinia laˈu fasi ˈoke ˈafi nau, bore ma nau ku oga lala fasi ˈoke sasi sulia na liamu talamu. Ma noaˈa nau kusi sasia ta ru, diˈia noaˈa ˈoe kosi alafafia.

15 Sali sa Onesimus leka ka tua tau
fa'asi'o ana kaida'i dokodoko ne'e go'o
'ana taka, fasi 'iri nia ke ba'a tua tari fa'i
'oe ana kaida'i ne'e oli 'ala'a.
16 Ma na kaida'i ne'e, nia noa'a la'u
ta ngwae ni rao 'o'o go'o 'ana, ma nia
liufia na'a ngwae rao 'o'o. Ma nia na
ngwaefuta le'a le'a teoliu kia ana sa Jesus
Christ. Nau ku lia doe liu ana, ma 'ae'o
sa Filemon, 'oke lia doe ana sa Onesimus
ka liufi nau la'u, sulia nia na ngwae rao
'o'o 'oe, ma nia ta ngwaefuta logo amu
ana Aofia.
17 'Oke kwaloa sa Onesimus la'u, ka
di'ia ne'e 'oko kwalo nau, du'ungana
'oko lia doe aku, nau'a na ngwae ne'e
koro rao kwaima fuana na Aofia.
18 Ma di'ia nia ka sasia ta ru ne'e rora
fuamu nama ka ngali langa ana ta ru
fa'asi'o, 'oke alua 'amu fafi nau fasi 'iri
nau ku du'ua na'a kwau 'aku fuamu.
19 Aia, nau ku keresia kwau na
kerekere'a ne'e 'ani na limaku talaku
ku 'uri, "Nau'a sa Paul ne'e nai ba'a
du'ua fuamu tae ne'e nia ngali langa
ana." (Bore ma noa'a 'oe kosi manata
bura ne'e ngali langa'a 'oe fa'asi nau
nia doe liu, osi'ana nau ku 'afi'o fuana
fa'amamana'anga ana sa Jesus Christ.)
20 Nia ne'e, ngwae asina le'a nau ana
sa Christ, nau ku oga 'oke 'afi nau ana
ru ne'e, osi'ana kwaima'anga koro ana
na Aofia. 'Oke fa'asaele'a nau ma'i di'ia
'oko sasi ru ne'e fuaku!
21 Ana kaida'i nini'a nau ku kerekere
kwau, nau ku manata to'o ne'e 'oke ba'a
sasi go'o 'amu ta ru ne'e nau ku gani'o
kwau 'uana, ma nau ku saiana 'oke ba'a
sasi go'o 'amu ta ru doe liufia na ru nau
ku gani'o 'uana.
22 Ma 'oke sasi aka'u logo ana ta ma'e
luma fuaku, osi'ana nau ku manata to'o
ne'e God ke ba'a kwatea ta'ifau na'a ru
ba kamu gani'i ki 'ani na fo'onga'a, ma
ka olita'i nau kwau siaumulu fa'asia na
lokafo.

Na ala'anga 'isi ki

23 Ma sa Epafras, ne'e nia tua logo fa'i
nau saena na luma ni lokafo du'ungana
nia rao fuana sa Jesus Christ, nia kwatea
kwau fata le'a le'a 'anga nia ki fuamu.
24 Ma sa Mark, ma sa Aristakus, ma
sa Demas, ma sa Luke, na ngwae rao
kwaima nau ki, kira kwatea logo na fata
le'a le'a 'anga kira ki fuamu.
25 Nau ku fo'o 'iri ne'e kwai'ofe'anga
sa Jesus Christ na Aofia ke tua fa'i kamu
ta'ifau.

Hebrus
Na Kerekereˈa Fuana Ngwae Jiu Ki

Ti ngwae neˈe kira noaˈa kasi Kristin ki, kira fata faˈalida liu mala ngwae Kristin ki. Nia ˈunaˈeri kira ka tua toˈona kasi leˈa, ma kira ka karangi kanusu naˈa faˈasia faˈamamanaˈanga kira ki ana sa Christ. Kira oga ka oli ana falafala Jiu ki. Ngwae neˈe ka kerekere fuada ka saea fuada kike inaˈu ana dau ngasiˈa ana fitoˈonga kira ki. Nia saea fuada ka ˈuri, sa Jesus Christ goˈo neˈe faˈataˈi madakola ana God fuakulu. Sa Jesus naˈa neˈe uu ngasi kaidaˈi nia nonifii liu naˈa, ma niaˈa naˈa neˈe Ngela God tutua firi. Sa Jesus nia tasa ka liufia laˈu profet ˈi naˈo ki. Nia ka liufia laˈu ˈainsel ki, ma ka liufia laˈu sa Moses logo. ˈUnaˈeri, na ngwae Kristin ki kike uu ngasi saena fitoˈonga kira, ma noaˈa kasi oli faˈi buri ˈuana falafala Jiu ki.

Ma God saea ka sui naˈa neˈe sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata abu neˈe nia ke baˈa tutua firi, ma ka tasa liu laˈu ana fata abu ˈi naˈo ki. Ma na raoˈa nia ana fata abu, sa Jesus nia saiana faˈamaurilana ngwae ki, fasi ˈiri kike aloge dangalu faˈasia taˈangaˈa faˈinia maeˈa. Na kwaisuˈusi ˈanga ˈi naˈo ki faˈataˈinia goˈo nunuˈi ru sa Jesus sasia. Na ngwae nini keresia buka neˈe, nia ka saea fuana Kristin ki kike uu ngasi firi ana fitoˈolada, diˈia ngwae ˈaˈana ba ˈi naˈo ki. Sui bore kaidaˈi ngwae ki ka maˈudu kira, nia saea kike uu ngasi ana fitoˈonga kira ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Jesus tasa ka liufia na ˈainsel ki & 1:1—2:18
Sa Jesus tasa ka liufia sa Moses ma sa Josua & 3:1—4:13
Sa Jesus ˈingataˈi fata abu Mamana & 4:14—7:28
Fata alangaˈinga sa Jesus nia doe liu & 8:1—9:22
Kwaisuˈusi ˈanga sa Jesus nia doe liu & 9:23—10:18
Ngwae fitoˈo ki kira ka uu ngasi ana fitoˈonga & 10:19-30
Ngwae ˈi naˈo maˈi ki neˈe fitoˈo leˈa ana God & 11:1-40
Donga maurilana sa Jesus & 12:1—13:19
Alaˈanga ˈisi ki & 13:20-25

God fata fuaka ˈania Ngela nia

1 ˈUa naˈa maˈi ˈi naˈo, God fata fuana koˈo bora kia ki ana kaidaˈi ˈoro ma ˈania na ru matamata ki ˈania profet ki.
2 Bore ma ana faˈi asoa ˈisi neˈe ki, nia fata naˈa fuaka ˈania na Ngela nia. Ma ˈani na Ngela nia neˈe, God ka saungaˈinia na ru ki taˈifau, ma niaˈa logo neˈe God ka filia ˈiri nia ke baˈa toˈo ana na ru ki taˈifau.
3 Na Ngela God nia ka faˈataˈinia madakolaˈanga God ˈinotoˈa, sulia kera bolo goˈo. Ma sulia logo na ngasingasiˈanga ana fatalana Ngela God neˈe, nia dau faˈangasia na ru ki taˈifau fuana noaˈa kasi sui. Ma ˈi buri ˈana nia lafua naˈa na abula taˈangaˈa kia ki, nia ka fiˈi oli ˈuana ˈi langi, ma ka tua ana kula ni ˈinotoˈa ana bali ˈoloˈolo ana God duˈuduˈu fanoa.

Na Ngela God nia ˈinotoˈa ka tasa

4 God faˈa ˈinotoˈa na Ngela nia ka tasa liufi naˈa ˈainsel ki, diˈia logo na sata neˈe nia kwatea fuana Ngela nia ˈinotoˈa ka liufia na sata neˈe nia kwatea fuada na ˈainsel ki.
5 Sulia God ba fata ˈuri fuana Ngela nia,
"ˈOe na Ngela nau, ma ˈi taˈena nauˈa naˈa neˈe Maˈa ˈoe."✡
Bore ma God noaˈa kasi fata goˈo ˈunaˈeri fuana ta ˈainsel.
Ma tau mala maˈi ˈua, God ka fata logo ˈuri sulia na Ngela nia,
"Nai baˈa Maˈa nia, ma nia ke baˈa Ngela nau."✡
Bore ma God noaˈa kasi fata goˈo ˈunaˈeri sulia ta ˈainsel.
6 Ma ana kaidaˈi neˈe karangi fuana God ka kwatea maˈi na Ngela ˈinotoˈa nia ˈuana na magalia, nia ka fata ˈuri,
"Na ˈainsel nau ki taˈifau kika foˈosia."✡
7 Bore ma sulia ˈainsel ki, God ka fata ˈuri,

✡ **1:5** Sam 2:7 ✡ **1:5** 2 Samuel 7:14 ✡ **1:6** Diutronomi 32:43 ✡ **1:7** Sam 104:4

"Na ˈainsel nau ki neˈe kira rao fuaku,
nau ku kwate ma kira ka diˈia naˈa
na iru ki ma na mafula ki."✡
8 Ma sulia na Ngela nia, God ka fata ˈuri,
"ˈAeˈo neˈe God, ma na ˈInotoˈanga ˈoe
nia ke baˈa tuatua firi.
Ma ˈoko ˈinotoˈa fafida na ngwae ˈoe ki
ˈania ˈoloˈoloˈa.
9 ˈOko saeleˈa faˈinia na ru neˈe saga ki,
ma ˈoko sisikoˈa ˈania na ru taˈa ki.
Ma sulia ru neˈeri, nauˈa God ˈoe, nau
ku fili ˈoe, ma nau ku kwatea
logo na saeleˈanga doe fuamu ˈani
faˈadoeˈa tasa liufia nau ku kwatea
fuana kwaima ˈoe ki."✡
10 Ma God ka fata logo ˈuri fuana Ngela
nia,
"Aofia ˈae, ana etangilana maˈi, ˈoko
saungaˈinia na ano ˈani limamu
talamu, ma ˈoko saungaˈinia naˈa
mamanga.
11 Ma sui bore ˈana ru neˈeri ki ke baˈa
sui, ˈoko mauri tuatua firi.
Kike baˈa taˈa diˈia ta toro ˈua.
12 Ma ˈoko kusuda diˈia ta ngwae ba
kusua ta toro ˈua.
ˈOko rokisida diˈia ta toro.
Bore ma ˈoe niniˈa, noaˈa ˈoe kosi rokisi,
ma na maurilamu noaˈa kasi sui."✡
13 Aia, ma God ka fata ˈuri laˈu fuana
Ngela nia,
"ˈOko tua ˈi bali ˈoloˈolo aku, leleka ka
dao ana ta kaidaˈi nau ku alua ˈoko
liufia na malimae ˈoe ki."✡
Bore ma God noaˈa kasi fata goˈo ˈunaˈeri
fuana ta ˈainsel.
14 Aia, na tae neˈe na ˈainsel ki? ˈAinsel
ki kira neˈe ano ˈi ru neˈe kira rao
fuana God. God asungaˈinia na ˈainsel ki
fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae neˈe nia
faˈamaurida ki.

2

Na faˈamanataˈanga sa Jesus nia ˈinotoˈa ka tasa liufia taki sa Moses

1 Ma duˈungana nia ˈunaˈeri neˈe, kulu
ka dau ngasi fafia na faˈamanataˈanga
mamana ki neˈe kulu rongoa taˈifau naˈa
sulia Ngela God, ˈasu ˈubani kulu kata
leka rora faˈasia.
2 Na taki neˈe na ˈainsel ki kira kwatea
fuana sa Moses, nia neˈe ru mamana ki
taˈifau goˈo. Ma na ngwae ba kira noaˈa
kasi roˈosulia, God ka kwatea naˈa na
kwaˈikwaˈinga neˈe saga fuana.
3 Nia ka ˈunaˈeri logo, noaˈa kulu kasi
tafi faˈasia kwaˈikwaˈinga nia diˈia kulu
aburongo ana faˈamanataˈanga sulia na
tala leˈa neˈe God faˈamauria kia ˈani.
Na Aofia sa Jesus talana nia eta faˈarongo
ˈani na tala neˈe God faˈamauria kia ˈani.
Ma na ngwae ki neˈe kira rongo nia,
kira saea fuaka, ma kira ka faˈataˈinia na
faˈamanataˈanga neˈeri nia mamana.
4 Ma God logo neˈe faˈataˈinia na
faˈamanataˈanga neˈeri nia mamana. Su-
lia nia kwatea na ngasingasiˈanga fuada
fasi ˈiri kika fulia na faˈanadaˈa ki ma na
ru ni ˈarefoˈanga matamata ki. Ma nia ka
kwatea logo na ngasingasiˈanga ki fuada
faˈasia na Anoˈi ru Abu diˈia nia oga.

Sa Jesus talaˈi kia fuana ˈinotoˈanga ˈi langi

5 Kulu saiana neˈe God noaˈa kasi filia
na ˈainsel ki ˈiri kike gwaungaˈi fafia na
magalia faolu neˈe ke baˈa dao maˈi.
6 Osiˈana ta bali ana Kerekereˈa Abu ba
fata ˈuri,
"God ˈae, na ngwae ru faˈuta neˈe ˈoko
manata doe liu ana?
Sulia kira ngwae ki goˈo ˈana.
Ma ka faˈuta neˈe ˈoko tagi sulida?
7 ˈOko kwate kira ka tiˈitiˈi ˈi olofana
ˈainsel ki ana kaidaˈi tiˈitiˈi.
Ma ˈoko faˈa ˈinotoˈa kira, ma ˈoko
faˈadoe kira,
8 ma ˈoko alu kira ka gwaungaˈi naˈa fafia
ru ki taˈifau."✡

Aia, na Kerekereˈa neˈeri ka saea God
alua ngwae ka gwaungaˈi fafia na ru ki
taˈifau. Nia ka faˈataˈinia neˈe ngwae ki
ke baˈa gwaungaˈi fafia naˈa ru ki taˈifau
neˈe God nia saungaˈinida. Bore ma, ana
na kaidaˈi neˈe, noaˈa kulu kasi lisia ˈua
neˈe ngwae ki gwaungaˈi fafia na ru ki
taˈifau.
9 Ma ka ˈunaˈeri bore ˈana, kulu saiana
sa Jesus naˈa neˈe nia gwaungaˈi. God
alu nia ka ngwaeˈa ma ka tua ˈi olofana
ˈainsel ki ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, fasi ˈiri
nia ka mae fuana faˈamaurilana ngwae ki
taˈifau, sulia na alafeˈanga God. Ma ana

✡ **1:9** Sam 45:6-7 ✡ **1:12** Sam 102:25-27 ✡ **1:13** Sam 110:1 ✡ **2:8** Sam 8:4-6

kaidaˈi neˈeri, God ka faˈa ˈinotoˈa nia ma
ka faˈadoe nia, sulia na maelana.
10 God saungaˈinia naˈa ru ki taˈifau,
ma nia ka dau logo fafia naˈa ru ki taˈifau.
Ma nia ka asungaˈinia sa Jesus ka nonifii
ma ka mae. Ma osiˈana nonifiilana sa
Jesus, God ka alu sa Jesus, na ngwae
aliˈafu neˈe faˈamauri kia. God sasia naˈa
ru neˈeri fasi ˈiri nia kwatea na ngwae
ˈoro ki ka alu ngela nia ki, ma kira ka
ˈinotoˈa logo diˈia niaˈa. Na raoˈa God
nia saga taˈifau.
11 Sa Jesus ka faˈasikasika ngwae ki
faˈasia taˈangaˈa kira ki. Nia neˈe kira
faˈinia sa Jesus, kira ka toˈo ana taˈi Maˈa.
Nia neˈe ka kwate sa Jesus kasi ˈeke fuana
saelada ˈani ngwaefuta nia ki.
12 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana God,
"Nai baˈa faˈarongo ˈani fuana ngwaefuta
nau ki ˈani na ru ˈoko saunganiˈi
ki, ma nai baˈa baˈatafe ˈoe saena
fikuˈa kira."✡
13 Nia ka fata logo ˈuri,
"Nai baˈa fitoˈo ana God."✡
Ma nia ka fata logo ˈuri,
"Nau ku tua ˈi neˈe, faˈinida na ngela neˈe
God kwateda fuaku ki."✡

14 Ma sulia kulu na ngela neˈeri ki,
ma kulu ngwae neˈe kulu toˈo ana noni,
sa Jesus ka ruˈufia logo na noni ma ka
ngwaeˈa logo diˈia kiaˈa. Nia sasi ˈunaˈeri
fasi ˈiri, ˈani na maelana, nia ofota naˈa
sa Saetan neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga
ana maeˈa.
15 Ma ˈunaˈeri sa Jesus ka logea naˈa
ngwae neˈe sa Saetan gwaungaˈi fafida ki
sulia na maˈungaˈa kira ˈani maeˈa.
16 Kulu saiana, noaˈa laˈu na ˈainsel ki
neˈe sa Jesus ˈafida ˈunaˈeri. Sulia neˈe
Kerekereˈa Abu ba saea naˈa ka ˈuri,
"Nia ˈafia naˈa kwalafa sa Abraham ki."✡

17 Duˈungana ru neˈeri, nia ka alu nia
ka diˈia nama kuluˈa na ngwaefuta nia ki,
fasi ˈiri nia ka alua ˈingataˈi fata abu kulu
neˈe kwaimanatai fuaka, ma ka ˈidufaˈi
kwaiˈafi aka ˈi naˈona God. Ma nia ka
foˈosi ˈani niaˈa talana, fasi ˈiri God ka
rufuanata naˈa ana abula taˈangaˈa kia
ki.
18 Ma ana kaidaˈi neˈe, nia ka totolia
kwaiˈafilana na ngwae neˈe sa Saetan
ilitoˈoda ki. Sa Jesus saiana sasilana ru
neˈeri, osiˈana sa Saetan ilitoˈona logo
ma nia ka nonifii diˈia logo na ngwae ki
taˈifau.

3

Sa Jesus neˈe talingaˈi ka tasa liufia sa Moses

1 Ngwaefuta abu nau kina ˈae, God fili
kia kuke leka ˈi langi. Aia, muke manata
basi sulia sa Jesus, neˈe kulu saea ˈani na
ˈingataˈi fata abu kia, ma na ngwae neˈe
God asungaˈinia.
2 Sa Jesus roˈosulia na kwaiogaiˈanga
God ki taˈifau, ma God neˈe filia ka
rao fuana, diˈia logo sa Moses neˈe
roˈosulia na kwaiogaiˈanga God, kaidaˈi
nia kwaiˈafi ana ngwae God ki.
3 Bore ma sa Jesus neˈe talingaˈi ka
liufia sa Moses, ka diˈia logo na ngwae
neˈe nia saungaˈinia luma, kira baˈatafea
nia liufia na luma ba nia saungaˈinia.
4 Kulu saiana diˈia kulu lisia na
luma, ˈirai tama ta ngwae nama neˈe
saungaˈinia. Ma God neˈe saungaˈinia ru
ki taˈifau.
5 Sa Moses, nia roˈosulia God kaidaˈi
nia kwaiˈafi ana ngwae God ki. Ma nia
ka alaˈa sulia na ru neˈe God ke fata ˈani
kaidaˈi neˈe ke baˈa dao maˈi.
6 Bore ma sa Christ niniˈa, niaˈa Ngela
God, ma nia ˈidufaˈi kwaiˈafi aka saena
raoˈa nia fuana gwaungaˈinga fafia ng-
wae God ki. Ma kiaˈa naˈa neˈe ng-
wae God ki, diˈia kulu dau ngasi ana
faˈamamanaˈanga ma na kwaimasiˈanga
ˈani fitoˈonga ˈuana na ru leˈa neˈe God
ke baˈa kwatea fuaka ki.

Na mamaloˈanga fuana ngwae God ki

7 Nia neˈe, na Anoˈi ru Abu ba fata ˈuri,
"ˈI taˈena, diˈia kamu rongoa naˈa fata-
lana God,
8 kamu kasi faˈangasia na manatamuˈa
diˈia na koˈo bora kamu ki ana kaidaˈi
kira ˈaila ˈani God, ma kira ka aburongo
ana God saena abaˈi kula kwasi."

9 Ma God ka fata ˈuri,

✡ **2:12** Sam 22:22 ✡ **2:13** Aesea 8:17 ✡ **2:13** Aesea 8:18 ✡ **2:16** Aesea 41:8, 9

"Sui bore ˈana kira ka lisia na faˈanadaˈa
ki neˈe nau ku sasiˈi sulia
fai akwala faˈi ngali ki, kira
ilitoˈo aku kaidaˈi kira noaˈa
kasi faˈamamana ma kira kasi
kwairoˈoi aku.
10 Duˈungana nau ku saetaˈa liu fuada,
ma nau ku fata ˈuri, 'Kira aburongo
aku, ma kira ka ˈaila ˈani roˈongaˈa
sulia na taki nau ki.'
11 Aia, na liaku saetaˈa, ma nau ku fata
alangaˈi ˈuri, 'Nia ˈafitaˈi kira ka
ruˈu saena fanoa neˈe nau ku sasi
akaˈu ana fasi ˈiri kike mamalo
ˈana.' "✡

12 ˈIu, ngwaefuta nau kina ˈae, muke lia suli kamu talamuˈa, ˈasu ˈubani ta ngwae amuˈa neˈe manataˈanga nia taˈa, ma nia kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma ka ˈaila naˈa ˈani God neˈe mauri.
13 Bore ma muke ˈafi kamu kwailiu ana kaidaˈi neˈe, osiˈana na Kerekereˈa Abu ba saea ˈi "taˈena." Muke sasi ˈunaˈeri, ˈasu ˈubani ta ngwae amuˈa kata fiˈi faˈamamana ana sokea sulia abula taˈangaˈa, ma na maurilana ka akafoˈa lala faˈasi God.
14 Kulu fitoˈo ana sa Christ ana kaidaˈi kulu eta faˈamamana. Ma diˈia kulu ka dau ngasi ana faˈamamanaˈanga kia ana sa Jesus Christ leleka ka dao ana kaidaˈi ˈisi, tama God ke baˈa kwatea ru ki taˈifau fuaka neˈe nia eta fata alangaˈi ˈani.
15 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, "ˈI taˈena, diˈia kamu rongoa naˈa fa-
talana God, kamu kasi faˈangasia
na manatamuˈa diˈia na koˈo bora
kamu ki ana kaidaˈi kira ˈaila ˈani
God."✡

16 Ma sa tai faˈida neˈe kira rongoa taˈifau naˈa fatalana God, ma kira ka ˈaila ˈania? Kiraˈa na ngwae Jiu ki ba sa Moses talaˈida faˈasia fanoa ˈi Ejipt.
17 Ma sa tai faˈida neˈe God nia saetaˈa fuada sulia fai akwala faˈi ngali ki? Kiraˈa na ngwae neˈe kira mae saena abaˈi kula kwasi osiˈana na abula taˈangaˈa kira ki ˈi neˈeri.
18 Ma sa tai faˈida neˈe God fata alangaˈi suli kira, ka ˈuri, "Nia ˈafitaˈi kira ka ruˈu saena fanoa neˈe nau ku salisali ana fasi ˈiri kike mamalo ana?" God fata sulia na ngwae neˈe kira ˈaila ˈania ki.
19 Ma kulu saiana noaˈa kira kasi totolia ruˈungaˈa saena fanoa ana mamaloˈanga neˈeri, osiˈana kira kasi faˈamamana ana God.

4

1 Ma sui bore ˈana na ngwae neˈeri noaˈa kasi bolo fuana ruˈungaˈa saena fanoa neˈeri ˈuana mamaloˈanga, na fata alangaˈinga God nia tua ˈua. Ma kuluˈa neˈe, God sae kulu fasi ˈiri kuke ruˈu fuana mamaloˈanga faˈinia. Nia neˈe, kuke lia leˈa suli kulu, ˈasu ˈubani ta taˈi ngwae akulu ka talafia ruˈungaˈa ˈi neˈeri.
2 Osiˈana kulu rongoa taˈifau naˈa ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia na fanoa ana mamaloˈanga, diˈia naˈa koˈo bora kia ki ˈi naˈo maˈi. Sui bore ˈana kira ka rongoa taˈifau naˈa na faˈarongoˈanga neˈeri, nia noaˈa kasi ˈafida goˈo, sulia kaidaˈi kira rongoa, kira kasi faˈamamana goˈo ana.
3 Ma taˈifili kulu, neˈe kulu faˈamamana taˈifau naˈa, kuke ruˈu ˈi neˈeri fuana na mamaloˈa faˈinia God. Sulia nia ba fata ˈuri,
"Nau ku saetaˈa, ma nau ku fata alangaˈi
ˈuri, 'Nia ˈafitaˈi kira ka ruˈu saena
fanoa neˈe nau ku sasi akaˈu ana
fuada fuana mamaloˈa ana.' "✡

God fata ˈunaˈeri, bore ˈana nia ka faˈasuia naˈa na raoˈa nia ma na kula ni mamaloˈa neˈeri, ana kaidaˈi nia saungaˈinia na magalia.
4 Sulia na Kerekereˈa Abu nia ba fata sulia na fiuna asoa ka ˈuri, "Ana fiuna asoa, God mamalo naˈa faˈasia raoˈa nia ki."
5 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata laˈu sulia ka ˈuri, "Nia ˈafitaˈi kira ka ruˈu saena fanoa neˈe nau ku sasi akaˈu ana fasi ˈiri kira ke mamalo ana."
6 Na ngwae ba kira eta rongoa naˈa Faˈarongoˈa Leˈa, noaˈa kira kasi ruˈu maˈi ˈiri kike mamalo, osiˈana noaˈa kira kasi faˈamamana. Nia neˈe, kulu ka saiana, ti ngwae matamata neˈe God ke baˈa alaˈanida fuana mamaloˈanga.
7 Sulia God alua naˈa kaidaˈi matamata fuana ruˈungaˈa ˈi saena mamaloˈanga.

✡ **3:11** Sam 95:7-11 ✡ **3:15** Sam 95:7-8 ✡ **4:3** Sam 95:11

Ma God ka saea kaidaˈi neˈeri naˈa neˈe
"ˈi taˈena." Sulia tau naˈa maˈi buri
ˈana kaidaˈi neˈe ngwae ba ˈi naˈo ki
kasi faˈamamana, sa David ka keresia na
fatalana God saena Kerekereˈa Abu neˈe
nau ku saea ka sui naˈa nia ˈuri,

"ˈI taˈena, diˈia kamu rongoa naˈa
fatalana God, noaˈa kamu kasi
faˈangasia naˈa manatalamuˈa."✡

8 Sa Josua ba noaˈa kasi kwatea na
mamaloˈanga fuada ngwae Israel ki, nia
neˈe ka bolo fuana God ka fata laˈu ˈani
sa David sulia na mamaloˈanga ana ta
kaidaˈi matamata ˈi buri.
9 Nia neˈe, kulu saiana na mamaloˈanga
fuana ngwae God ki, nia teo ˈua, ma nia
ta mamaloˈanga diˈia ba God nia mamalo
ana fiuna asoa.
10 Sulia sa tai bore ˈana neˈe mamalo
faˈinia God, nia mamalo taˈifau ana raoˈa
nia ki, diˈia logo God neˈe mamalo kaidaˈi
nia faˈasuia raoˈa nia ana saungaˈilana
magalia.
11 Nia neˈe, kuke sasi ngangata fasi
ˈiri kuke ruˈu ana kula ni mamaloˈanga
neˈe God sasi akaˈu ana, ˈasu ˈubani ta
ngwae akulu noaˈa kasi totolia ruˈungaˈa,
diˈia na ngwae ˈi naˈo ki neˈe kira kasi
faˈamamana, ma noaˈa kira kasi ruˈu
saena mamaloˈanga.
12 Aia, na fatalana God nia diˈia ta ru
mauri ma nia fulia na ru doe ki. Ma na
fatalana God ka diˈia ta naifi doe ba toˈo
ro bali, sulia nia labu ka ruˈu ˈi saena
manatalaka faˈinia ˈi saena maurilaka,
sulia nia faˈataˈinia fuaka ru neˈe leˈa ma
ru neˈe taˈa ˈi saena manataka faˈinia ˈi
saena kwaiogailaka.
13 Ma noaˈa ta ngwae kasi sofongaˈinia
goˈo ta ru faˈasia God, osiˈana God nia
lisia naˈa ru ki taˈifau. Ma nia ke baˈa
kwate ma kulu ka faˈarongo ˈani na ru ki
taˈifau neˈe kulu sasiˈi.

Sa Jesus naˈa neˈe na ˈingataˈi fata abu

14 Ma osiˈana ru neˈeri ki, kuke dau
ngasi ana faˈamamanaˈanga neˈe kulu
alaˈa sulia. Sulia kulu toˈo ana ˈingataˈi
fata abu doe neˈe nia leka ˈalaˈa ˈi langi,
ma ka alaˈa ˈani kia ˈi maana God. Nia
naˈa neˈe sa Jesus, na Ngela God.

15 Ma sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata
abu kia, nia sai taˈifau naˈa ana na ng-
wataˈutaˈu ˈanga kia ki, ma nia kwaiˈafi
aka sulia nia liufia taˈifau naˈa na il-
itoˈonga ki, diˈia sa Saetan neˈe nia ilitoˈo
aka. Ma bore ˈana sa Saetan ka ilitoˈona
sa Jesus, sa Jesus noaˈa kasi fulia ta ru
taˈa.
16 Nia neˈe, noaˈa kulu kasi maˈu ˈuana
leka maˈi siana God neˈe kwaimanatai
aka. Sulia nia ke baˈa kwaimanatai fuaka
ma ka kwaiˈafi aka, ana kaidaˈi kulu dao
toˈona na ˈafitaˈiˈanga ki.

5

1 Ma diˈia ta ngwae neˈe kira filia
faˈasia na ngwae ki fuana raoˈa ana
ˈingataˈi fata abuˈanga, kira faˈamamana
nia naˈa neˈe fuana na daoˈa ˈi naˈona
God, ma niaˈa na ngwae neˈe fata olisia
na ngwae ki. Ma na raoˈa nia logo,
nia ka kwatea naˈa kwateˈa ki faˈinia
na kwaisuˈusiˈanga ki fuana God fasi ˈiri
God ka rufuanata naˈa ana abulaˈanga
taˈa na ngwae ki.
2 Ma na ˈingataˈi fata abu nia na ngwae
goˈo ˈana, ma nia ka sasia logo ru neˈe
rora ki ana ti kaidaˈi, ˈunaˈeri nia ka
saiana ka mabetau fuada ngwae neˈe kira
kinaˈi ru ma kira ka rora.
3 Ma sulia na roraˈa nia ki talana, nia
leˈa fuana nia ka kwatea kwaisuˈusiˈanga
ki, fasi ˈiri God ka rufuanata ana na abula
taˈangaˈa nia faˈinia na abula taˈangaˈa
na ngwae ki.
4 Ma noaˈa ta ngwae kasi fili nia talana
fasi ˈiri ka sasia na raoˈa doe ana na
ˈingataˈi fata abuˈanga, sulia God talana
neˈe nia totolia fililana, diˈia ba nia filia
sa Aaron naˈa maˈi ˈua.
5 Nia ka ˈunaˈeri logo, sa Jesus Christ
noaˈa nia kasi fili nia talana fuana
ˈingataˈi fata abu, fasi ˈiri nia ka toˈo ana
raoˈa doe neˈeri. Bore ma God lala neˈe
filia sa Jesus Christ, sulia God ba fata ˈuri
fuana,

"ˈAeˈo neˈe Ngela nau, ma ˈi taˈena nauˈa
neˈe Maˈa ˈoe."✡

6 Ma God ba fata laˈu saena ta
Kerekereˈa Abu ka ˈuri,

✡ **4:7** Sam 95:7, 8 ✡ **5:5** Sam 2:7 ✡ **5:6** Sam 110:4

"ˈOke baˈa fata abu tuatua firi, diˈia sa
Melkisadek."✡

7 Aia, ma ana kaidaˈi sa Jesus tua ˈua
saena magalia neˈe, nia ka foˈo ngasin-
gasiˈa, ma ka angi ma kafo ka asi ˈi maana
fuana God neˈe nia saiana faˈamaurilana.
Ma sa Jesus nia ka faˈatiˈitiˈi nia talana,
ma ka fuˈusi doe ana God, ma God ka
rongoa naˈa foˈongaˈa nia ki.
8 Sui bore ˈana nia na Ngela God, nia
liu ˈi saena ru ˈafitaˈi ki, ma na ru
neˈeri faˈamanata nia ˈuana roˈongaˈa
sulia God.
9 Ma na nonifiiˈanga neˈeri kwate ma
sa Jesus ˈingataˈi fata abu aliˈafu, ma nia
ka faˈamauria ngwae ki taˈifau neˈe kira
roˈosuli nia, fasi ˈiri kira ka ngalia na
mauriˈa firi.
10 Ma God ka saea sa Jesus Christ na
ˈingataˈi fata abu, diˈia ba sa Melkisadek
na fata abu.*

Na fata faˈabasuˈanga fuana dau ngasiˈanga ana na faˈamamanaˈanga

11 Ma kaimili oga mike fata ˈua ˈani
ru ˈoro ki fuamuˈa. Bore ma nia ˈafitaˈi
fuana faˈamanatalamuˈa ˈani, sulia kamu
kasi bolo fuana malingaˈilana ˈaliˈali.
12 Kaumulu faˈamamana ana sa Jesus
ka tau naˈa maˈi. Ma fuila kaumulu
naˈa neˈe na ngwae faˈamanata ki ana
kaidaˈi neˈe. Bore ma nia ˈato liu,
osiˈana noaˈa kamu ˈiri sai ˈua ana
faˈamanataˈanga etaeta ki ba leka maˈi
faˈasia fatalana God. Nia leˈa fuana ta
ngwae ke faˈamanata kamu ka olioliˈa
laˈu ana ru neˈeri ki. Nia diˈia kaumulu
boˈoboˈo ˈua ˈuana susu, osiˈana neˈe
noaˈa kamu kasi bolo ˈua faˈinia na
ˈanilana fanga ngasi ki.
13 Ana kaidaˈi neˈe ngwae nia tiˈitiˈi
ˈua, na fanga nia ˈania neˈe na susu goˈo,
ma nia noaˈa kasi sai ˈua ana na ru
ˈoloˈolo ki.
14 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ka doe
naˈa, nia fiˈi saiana ˈanilana fanga ngasi
ki, ma ka sai naˈa ana na tae ki neˈe leˈa
ma na tae ki neˈe ka taˈa.

6

1 Ma nia totolia kuka sai naˈa ana
faˈamanataˈanga talangwaraˈu ˈunaˈeri
ki, ma kulu ke sai nama ana falafala
sa Christ ki neˈe kwate fitoˈonga kia ki
ma ka ngasi. Faˈuta neˈe kulu ka oli,
kulu ka faˈamanata laˈu amuˈa ˈani eta
faˈamanataˈanga ba sa Jesus ki? Kulu
sai naˈa ana neˈe kuke abula faˈasia
taˈangaˈa, ru neˈe saiana saungilaka
fuana maeˈa. Kulu ka sai naˈa ana neˈe
kuke faˈamamana ana God.
2 Ma kulu ka sai naˈa ana falafala
ana siuabuˈanga, ma falafala ana alulana
limaˈi ngwae ki fafona gwauka. Ma kulu
ka sai naˈa ana neˈe na ngwae mae ki kike
baˈa tataˈe faˈasi maeˈa. Ma kulu ka sai
logo ana neˈe God ke baˈa matalangaˈinia
ngwae taˈa ki, ma kike baˈa nonifii sulia
kudi.
3 Ma diˈia God alaˈania kuluˈa, kuke
saiana falafala sa Christ ki neˈe totolia
ngwae ˈaˈana ki.

4 Na ngwae neˈe kira faˈamamana
ki, si diˈia kira danga faˈiburi ˈani na
faˈamamanaˈanga kira ki, ˈafitaˈi liu
fuada kira ka kakari alifaˈi laˈu ˈiri kika
faˈamamana. ˈI naˈo maˈi, ana kaidaˈi
kira faˈamamana ˈua, kira tua ˈi saena
madakolaˈanga God, ma kira ka ngalia
na kwateˈa nia, ma kira ka ngalia taˈifau
naˈa na Anoˈi ru Abu ka tua faˈinida.
5 Ma kira ka sai logo ana na ru leˈa ki
sulia na fatalana God. Ma kira ka lisia
logo na ngasingasiˈanga neˈe God ke baˈa
faˈataˈinia ana faˈi asoa neˈe ke dao maˈi
ki.
6 Ma sui bore ˈana na ru neˈeri ki
ka fuli fuada, kira abula faˈasia na
faˈamamanaˈanga kira ana God. Ma nia
ˈafitaˈi fuana ˈafilada ma kika kakari
abula laˈu, osiˈana nia diˈia kira fotoˈia
laˈu na Ngela God ana ˈai rara folo, ma
kira ka sasi na ngwae ki kira ka lia taˈafia
naˈa niaˈa.

7 Aia, na ngwae ki kira diˈia naˈa oˈola
neˈe uta toˈea ana kaidaˈi ˈoro ki. Diˈia ta
ˈai leˈa neˈe ta ngwae fasia ma ka bulao
ˈi neˈeri, God ke baˈa faˈaleˈa na oˈola
neˈeri.
8 Ma diˈia neˈe ˈai toˈotoˈo ki nama na
laua kwasi ki goˈo ˈani neˈe bulao, na
oˈola neˈeri tua ˈoˈo goˈo ˈana, ma God ke
baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana oˈola
neˈeri, ma ka duˈafia.

* **5:10** Sa Melkisadek lisia Genesis 14:17-24.

9 Aia, kwaima kina ˈae, sui bore
ˈana na alaˈanga kaimili fuamuˈa ka
ˈunaˈeri, kaimili sai goˈo aimili ana na
faˈamamanaˈanga kamu ki nia ngasin-
gasiˈa ma noaˈa kasi mango, sulia kamu
toˈo naˈa ana na ru leˈa ki sulia na
mauriˈa faolu neˈe God nia kwatea naˈa
fuamuˈa.
10 God nia inaˈu ana ˈoloˈoloˈanga. Nia
noaˈa kasi baˈa manata bura ana na raoˈa
leˈa neˈe kamu sasiˈi ki, ma nia noaˈa kasi
baˈa manata bura ana alafeˈanga kamu
neˈe kamu faˈataˈinia, ana kaidaˈi kamu
ˈafia na ngwae nia ki ˈi naˈo maˈi, ma ana
kaidaˈi neˈe logo.
11 Ma na liaimili naˈa neˈe kamuˈa
taˈifau goˈo muke alafe fuana ngwae ki,
leleka ka dao ana faˈi asoa ˈisi, fasi ˈiri
muke ngalia naˈa ru ki taˈifau neˈe kamu
kwaikwaimasi ˈani ˈi langi.
12 Ma noaˈa kaimili ˈiri oga neˈe muka
tua noni ˈailaˈa. Bore ma, muke diˈia lala
na ngwae neˈe kira faˈamamana ana God
ma kira ka mabetau, ma ˈunaˈeri kira ke
baˈa ngalia ru neˈe God nia fata alangaˈi
ˈani ki.

Na fata alangaˈinga God

13 Aia, muke manata basi sulia sa
Abraham. Ana kaidaˈi God nia fata
alangaˈi fuana, nia faˈangasia naˈa fata
alangaˈinga nia ˈani satana talana, sulia
noaˈa naˈa ta ngwae laˈu neˈe doe ka
liufia God fuana faˈangasilana alaˈanga
neˈeri.
14 Ma God ka fata ˈuri,
"Nia mamana liu, nai baˈa faˈaleˈa ˈoe,
ma nai baˈa kwate na kwalafa ˈoe
kika ˈoro."✡

15 Ma sa Abraham nia mabetau, ma
nia ka ngalia naˈa ru neˈe God nia fata
alangaˈi ˈani ki.
16 Ma diˈia ta ngwae bore ˈana neˈe
fata alangaˈi, nia ka faˈangasia ˈani
satana ta ngwae neˈe ˈinotoˈa ka liu-
fia. Ma ˈunaˈeri ngwae ki taˈifau, kika
faˈamamana ana fata alangaˈinga neˈe
nia faˈangasia ˈunaˈeri.
17 Aia, ma kaidaˈi God nia fata alangaˈi
ˈani fuana sa Abraham, nia oga na ngwae
neˈe kike baˈa ngalia na ru neˈeri ki, kike
sai leˈa ana neˈe nia ke baˈa faˈa aliˈafua
eta fata ˈanga nia fuada. Ma nia neˈe
kwate nia ka faˈangasia naˈa alangaˈi
ˈanga neˈeri.
18 Na ro ru ki neˈe teo ma nia noaˈa
kasi rokisi naˈa. Na etana ru neˈe, na fata
alangaˈinga God. Ma na ruana ru neˈe
na faˈangasilana alangaˈi ˈanga nia ˈani
satana. Ma osiˈana na ro ru neˈeri ki,
kulu saiana God noaˈa kasi ˈoso.
Kulu tafi ka sui naˈa ˈuana God neˈe nia
lia suli kia. Ma na fata alangaˈinga God
ka radua kiaˈa fasi ˈiri kulu ka uu ngasi
ˈani na kwaimasiˈanga masia na ru leˈa
ki neˈe God fata alangaˈi ˈaniˈa.
19 Aia, na fitoˈonga kia ana God nia
faˈangasia na maurilaka, diˈia ta gwaluˈi
fau ba nia faˈangasia ta faka doe fasi ˈiri
noaˈa kasi leka matamata. Ma kulu ka
fitoˈo ana sa Jesus neˈe nia ruˈu maˈi
saena "kula abu liu" saena Luma Abu God
ˈi langi.
20 Sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata abu
neˈe tuatua kasi sui diˈia sa Melkisadek.✡
Ma nia ka ruˈu ˈi naˈo akulu saena kula
abu liu fuana ˈafilakulu.

7

Sa Melkisadek nia na fata abu talingaˈi ka liufia laˈu na fata abu ana sa Lifae

1 Ma sa Melkisadek niaˈa na ngwae
tatalafaˈa fafia na fanoa ˈi Salem, ma nia
neˈe fata abu God neˈe ˈinotoˈa ka tasa.
Ana taˈi kaidaˈi, sa Abraham fuˈa faˈinia
fai ngwae tatalafaˈa ki, ma nia ka liufida.
Ma kaidaˈi sa Abraham ka oli ˈuana fanoa
nia, nia ka toda sa Melkisadek sulia tala,
ma sa Melkisadek ka faˈaleˈa sa Abraham.
2 Ma sa Abraham ka kwatea tangafula
ana ru ki neˈe nia lauˈi ana fuˈanga.
Ma na fadalana satana sa Melk-
isadek neˈe "Na ngwae tatalafaˈa ana
ˈoloˈoloˈa." Ma niaˈa neˈe tatalafaˈa fafia
na fanoa ˈi Salem, neˈe fadalana "Na
ngwae tatalafaˈa ana aroaroˈa."
3 Ma noaˈa kulu kasi sai goˈo ana sa
tai neˈe maˈa nia, ma ˈi tai neˈe teˈa nia,
ma na kwalafa nia. Ma kulu kasi sai goˈo
ana ta alaˈanga sulia na futalana nama na
maelana. ˈUnaˈeri neˈe sa Melkisadek nia
diˈia goˈo na Ngela God, osiˈana na raoˈa
nia ana fata abuˈanga noaˈa kasi sui.

✡ **6:14** Jenesis 22:16, 17 ✡ **6:20** Sam 110:4

4 Aia, muke manata basi sulia na
ˈinotoˈalana sa Melkisadek, sulia na koˈo
kia sa Abraham kwatea naˈa tangafula
ana ru neˈe nia lauˈi ki faˈasi malimae nia
ki.
5 Aia, ma na kwalafa ana sa Lifae ki
neˈe kira rao ana fata abuˈanga, na taki
ki saea kira ka ngalia naˈa tangafula
ana toˈoruˈa ki faˈasia ngwaefuta kira na
Jiu ki, sui bore ˈana kira taˈe logo maˈi
faˈasia kwalafa sa Abraham.
6 Ma sa Melkisadek noaˈa ˈiri sakatafa
maˈi faˈasia kwalafa sa Lifae. Bore ma
nia ngalia goˈo ˈana tangafula ana ru ki
neˈe sa Abraham ngaliˈi maˈi, ma nia ka
faˈaleˈa sa Abraham. Sa Melkisadek sasi
ˈunaˈeri, sui bore ˈana sa Abraham neˈe
God ka fata alangaˈi fuana.
7 Ma kulu saiana, na ngwae neˈe
kwatea faˈaleˈanga fuana ta ngwae, nia
ˈinotoˈa ka liufia na ngwae neˈe ngalia
faˈaleˈanga.

8 Ma na fata abu ki neˈe kira leka
maˈi faˈasia kwalafa sa Lifae, kira ngalia
naˈa tangafulana ru ki taˈifau, sui bore
ˈana kira ke baˈa mae goˈo ˈada. Bore
ma sa Melkisadek niniˈa, nia ngalia naˈa
tangafulana ru sa Abraham ki, ma kulu
saiana na Kerekereˈa Abu ba saea sa
Melkisadek nia mauri ˈua.
9 Na kwalafa sa Lifae ki, kira saiana
kika ngalia naˈa tangafulalana ru ki ana
kaidaˈi neˈe. Ma kulu totolia kuka saea
ana kaidaˈi sa Abraham kwatea naˈa
tangafula ana na ru nia ki fuana sa Melk-
isadek, sa Lifae logo kwatea tangafulana
ru ki fuana sa Melkisadek,
10 osiˈana sa Lifae futa naˈa ˈi buri ana
kwalafa sa Abraham neˈe kwate tangafu-
lana ru ki fuana sa Melkisadek.

11 Aia, kulu saiana kaidaˈi God nia
kwatea naˈa taki ki fuada fuuˈi ngwae
Israel, nia ka filia fata abu ki neˈe kira
leka maˈi faˈasia sa Lifae fasi ˈiri kira ka
ˈinotoˈa fafia na taki neˈeri ki. Ma diˈia
nia talangwaraˈu fuana fata abu neˈeri
ki kira ka kwate ma ngwae ki ka saga
ana raoˈa kira ki, God noaˈa kasi kwatea
goˈo maˈi ta fata abu laˈu neˈe diˈia sa
Melkisadek. Ma na fata abu faolu neˈeri
nia noaˈa kasi usulia sa Aaron neˈe leka
maˈi faˈasia kwalafa sa Lifae.

12 Sulia ana kaidaˈi kira rokisia na fata
abu ki, nia totolia logo kira ka rokisia na
taki sa Moses ki neˈe kira dau fafiˈi.
13 Ma na Aofia sa Jesus neˈe kira
kerekere sulia, nia noaˈa kasi saka maˈi
faˈasia sa Lifae, ma ka noaˈa naˈa ta
ngwae laˈu ana kwalafa sa Jesus neˈe fata
abuˈa.
14 Sulia kulu saiana sa Jesus futa maˈi
faˈasia kwalafa sa Juda. Ma sa Moses
noaˈa kasi faˈamanata ˈani fasi neˈe ta
ngwae goˈo ana kwalafa neˈeri ki neˈe
kira ka fata abuˈa.

Sa Jesus neˈe na fata abu logo diˈia sa Melkisadek

15 Aia, ma kulu saiana ru neˈeri ki
madako liu, osiˈana taˈi fata abu mata-
mata sakatafa laˈu maˈi neˈe diˈia sa
Melkisadek.
16 Ma na fata abu faolu neˈeri noaˈa
laˈu ta fata abu osiˈana nia futa ana
kwalafa fata abu ki. Niaˈa na fata abu lala
osiˈana na ngasingasiˈanga ana mauriˈa
firi nia.
17 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
"ˈOe na fata abu neˈe ˈoko tua firi naˈa
ˈamu diˈia sa Melkisadek."✡

18 Kulu saiana taˈifau na taki sulia fata
abuˈanga, God rokisia taˈifau, osiˈana na
taki neˈeri noaˈa kasi ˈafi kia, ma nia ka
dalafaˈa goˈo ˈana.
19 Sulia na taki neˈeri, nia ˈafitaˈi liu nia
ka faˈasaga goˈo ta ru. Ma ana kaidaˈi
neˈe, God ka kwatea taˈifau naˈa fuaka
na tala leˈa laˈu fasi ˈiri kuka leka maˈi
siana.
20 Na tala faolu neˈeri leˈa ka tasa, sulia
God fata alangaˈi ˈato ana kaidaˈi nia alua
sa Jesus ka fata abuˈa. Ana kaidaˈi nia
alua naˈa kwalafa sa Lifae kira ka fata
abuˈa, noaˈa nia kasi fata alangaˈi ˈato
ˈunaˈeri.
21 Bore ma sa Jesus niniˈa, God alua fata
abuˈanga nia ˈani fata alangaˈinga fuana,
sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
"God fata alangaˈinga ˈato, ma nia noaˈa
kasi rokisia naˈa manatana.
'ˈOke baˈa fata abuˈa sulia kudi.' "✡

22 Ma osiˈana na fata alangaˈi ˈato God
ˈunaˈeri, kulu saiana na fau alangaˈinga

✡ **7:17** Sam 110:4 ✡ **7:21** Sam 110:4

ne'e sa Jesus gwaunga'i fafia, nia le'a
liufia na fau alanga'inga 'ua ana na taki.
23 Aia, ta'i ru la'u ne'e kwate ma kulu
ka saiana na fau alanga'inga faolu ne'eri
le'a ka tasa. Sulia 'i na'o ma'i, na fata
abu ki ne'e 'ita ma'i fa'asia kwalafa sa
Lifae kira 'oro, sulia kaida'i ta ngwae ada
ka mae, nia talangwara'u go'o 'ana fuana
rokisilana 'ani ta ngwae la'u.
24 Ma sa Jesus nini'a tuatua firi, ma na
rao'a nia 'ani fata abu'anga ka tuatua firi.
25 Osi'ana nia 'una'eri, ana kaida'i ki
ta'ifau nia talangwara'u go'o 'ana fuana
sa Jesus ka fa'amauria na ngwae ki ne'e
leka ma'i siana God. Sulia sa Jesus
maumauri firi, 'iri nia 'afida 'i maana
God.
26 Aia, sulia na ru ne'eri ki, sa Jesus ne'e
na 'ingata'i fata abu ne'e kulu bo'obo'o
'uana, sulia nia abu liu, ma ka saga
ta'ifau, ma ka noa'a ta ta'anga'a ana.
God ka ngali nia fa'asia na ngwae ta'a ki,
ma ka alu nia ka tua 'i langi.
27 Nia noa'a kasi di'ia na 'ingata'i fata
abu ba 'i na'o ki. Sulia na 'ingata'i
fata abu ba kiri 'i na'o, kira saiana
kika abula ta'a, sulia kira ngwae ki go'o
'ada. Nia ne'e sasia ma kira ka kwatea
kwaisu'usi'anga ki sulia asoa ki fuana
lafulana na abula ta'anga'a kira ki, sui
mala kira ka kwatea kwaisu'usi'anga ki
fuana lafulana na abula ta'anga'a na
ngwae matamata ki. Ma sa Jesus nini'a,
noa'a nia kasi sasi go'o 'una'eri, sulia
nia kasi to'o ana ta ta'anga'a. Sa Je-
sus kwatea na'a maurilana fuana ta'i
kwaisu'usi'anga nia ana ta'i kaida'i go'o,
ma ka noa'a ta fo'osi la'u.
28 Na taki fa'asia sa Moses, nia filia
na'a ngwae ne'e noa'a kasi saga ta'ifau
fasi 'iri kira ka fata abu'a. Bore ma ka
tau na'a ma'i 'i buri 'ana na taki ne'eri
ki, God ka fata alanga'i ma ka filia na'a
Ngela nia. Ma God kwate ma sa Jesus
na 'ingata'i fata abu ali'afu ma ka tuatua
firi.

8

Sa Jesus ne'e 'ingata'i fata abu kia

1 Aia, na fadalana ru ne'e kami fata
sulia fuamu'a ki nia 'uri: Na 'ingata'i fata
abu kia nia le'a ka tasa, ma nia tua ana
kula 'inoto'a ka tasa 'i langi, sulia nia tua
ana bali 'olo'olo ana God.
2 Nia sasia na rao'a 'ingata'i fata abu 'i
saena kula abu liu saena Babala Abu ma-
mana 'i langi ne'e na Aofia saunga'inia,
ma noa'a la'u ne'e ngwae ki saunga'inia.
3 God ka filia na'a 'ingata'i fata abu
ki ta'ifau fasi 'iri kira ka kwatea na
kwaisu'usi'anga fuana God. Nia ka
'una'eri logo na 'ingata'i fata abu kia sa
Christ to'o ana ta'i ru ni kwaisu'usi'anga.
4 Di'ia sa Christ tua na'a saena fanoa 'i
ano, nia kasi rao ana fata abu'anga, sulia
kulu to'o na'a ana fata abu 'oro ki ne'e
kira kwatea na'a ru ne'e na taki sa Moses
ki saea.
5 Ma na kula abu ne'e kira rao 'i saena
di'ia go'o 'ana na kula abu 'i langi, bore
ma nia noa'a kasi di'ia liua ru mamana
ne'e nia 'i langi. Sulia kaida'i sa Moses
nia karangi saunga'inia na Babala Abu
God, God ka saea fuana ka 'uri,

"'Oke saunga'i saga nama sulia ru ne'e
nau ku fa'ata'inia fuamu 'i gwauna
ua."✡

6 Ma na rao'a sa Jesus ana fata
abu'anga nia le'a ka liufia na fata abu
ne'e 'i ano ki. Osi'ana nia ne'e kwatea
ma fau alanga'i faolu God ke fuli mamana
ne'e liufia fau alanga'inga 'ua. Na fau
alanga'inga faolu ne'eri, nia talinga'i
sulia nia 'i saena fata alanga'inga ngasin-
gasi'a God.
7 Si di'ia na fau alanga'inga 'ua nia rao
le'a go'o 'ana, tama noa'a la'u ta fau
alanga'i 'anga faolu 'i buri 'ana.
8 Bore ma God lisia na ngwae nia ki
noa'a kasi ro'o sulia na fau alanga'inga
'ua, ma nia ka fata 'uri,

"Nau'a na Aofia, ma ana kaida'i ne'e
nia 'ua ma'i, nai ba'a alua ta fau
alanga'i faolu fuana fa'amaurilana
fuu'i ngwae Israel.
9 Ma na fau alanga'i faolu ne'eri, noa'a
kasi di'ia go'o na fau alanga'i 'ua
ne'e nau ku kwatea fuana ko'o
bora kira ki, ana kaida'i nau ku
tala'i kira ma'i fa'asia fanoa Ejipt.
Kira kasi ro'o go'o sulia fau alanga'i
ne'eri.

✡ **8:5** Eksodas 25:40

Ma osiˈana ru neˈeri, nau ku faˈiburi ˈani kira.
10 Na fau alangaˈi faolu neˈe nai baˈa sasi fauna faˈamaurilana fuuˈi ngwae Israel neˈe nia ˈuri:
Nai baˈa alua naˈa taki nau ki saena manatada, ma nai baˈa keresia saena maurilada.
Ma nai baˈa God fuada, ma kira ke baˈa ngwae nau ki.
11 Ma noaˈa kira kasi oga laˈu ta ngwae ˈiri ke faˈamanata kira suli nau.
Sulia ana asoa neˈeri, ngwae ki taˈifau, na ngwae ˈinotoˈa ki ma na ngwae tiˈitiˈi ki, kira ke baˈa saiaku.
12 Ma nai baˈa rufuanata ana abula taˈangaˈa kira ki, ma nai manata bura ˈani na roraˈa kira ki.”✡

13 Aia, sulia God fata sulia na fau alangaˈinga faolu neˈeri, nia faˈataˈinia na fau alangaˈi ˈanga ˈi naˈo nia ˈua naˈa. Ma kulu ka saiana diˈia ta ru neˈe ˈua naˈa, ˈirai ma nia ke baˈa mu tatari, ma nia ka noˈana naˈa.

9

Na foˈongaˈa ˈi ano ma ˈi langi

1 Aia, saena fau alangaˈi ˈua, God ka kwatea taki ki fuana foˈongaˈa, ma nia ka faˈamanata logo sulia na Babala Abu neˈe ˈi ano.
2 Kira saungaˈinia naˈa Babala Abu neˈeri ˈani ˈaba ifi, ma nia toˈo ana ro maˈe luma ki. Na etana maˈe luma kira saea ˈani “kula abu.” Ma kira ka alua faˈi unu ˈi neˈeri, faˈinia na tatafe, ma na beret ˈuana kwatelana fuana God ka teo ˈi fafona.
3 Ma kira ka dauraˈinia logo na ˈaba ifi ˈi safitana na ro maˈe luma neˈeri ki. Aia, ma na ruana maˈe luma kira saea ˈani “kula abu liu.”
4 Ma saena maˈe luma neˈeri, kira alua naˈa fuˈani kwaisuˈusi neˈe kira saungaˈinia ˈani gol. Ma fuˈani kwaisuˈusi neˈeri kira duˈafia na ˈai moko leˈa fafona. Neˈeri logo kira alua taˈi faˈi kisi doe neˈe kira daua fafia ˈani gol. Na faˈi kisi doe neˈeri nia faˈataˈinia ˈani fau alangaˈinga God. Ma ˈi saena faˈi kisi doe neˈeri taˈi titiu kira saungaˈinia ˈani gol, ma ˈi saena kira ka alua na fanga neˈe kira saea ˈani “mana.” Ma ˈi saena faˈi kisi doe neˈeri logo, kira ka alua na faˈi kuba sa Aaron neˈe bulao, ma na ro reba fau ki neˈe God keresia na fau alangaˈinga ani.
5 Aia, ma na faˈi kisi doe neˈeri kira alua ro nunuˈi ˈainsel ki ˈi fafona. Ma na ˈainsel neˈeri ki kira toˈo ana ˈabaˈaba ru ki neˈe faˈataˈinia God tua ˈi neˈeri. Na ˈabaˈaba ru neˈeri ki ˈifi ˈi fafona na kula neˈe God lafua naˈa taˈangaˈa na ngwae ki. Bore ma noaˈa naisi faˈamanata daranini leˈa goˈo sulia na ru neˈeri ki ana kaidaˈi neˈe.
6 Ma ana kaidaˈi kira sasi akaˈu ana ru ˈunaˈeri ki taˈifau, na fata abu ki kira ka ruˈu saena etana maˈe luma ana asoa ki taˈifau fuana sasilana na raoˈa kira ki.
7 Aia, na ruana maˈe luma neˈe kira saea ˈani “kula abu liu,” taˈi ngwae goˈo neˈe ka ruˈu ma niaˈa na ˈingataˈi fata abu, ma nia ka ruˈu ˈi neˈeri ana taˈi kaidaˈi goˈo saena taˈi faˈi ngali. Ma kaidaˈi nia ruˈu ˈi saena, nia ka ngalia na ˈabu fuana foˈosiˈanga ˈani fuana na lafulana taˈangaˈa nia ki, ma na taˈangaˈa na ngwae ki logo neˈe kira sasiˈi ana kaidaˈi kira kina ˈua.
8 Aia, ˈani ru neˈeri ki, na Anoˈi ru Abu ka faˈamanata kia neˈe noaˈa kulu kasi ruˈu ˈua ˈi saena na “kula abu liu,” ana kaidaˈi na Babala Abu tua ˈua.
9 Ma ru neˈeri ka faˈamanata kulu ˈani taˈi ru ana kaidaˈi neˈe. Nia faˈamanata kulu ˈani na kwatelana na kwateˈa ki faˈinia na kwaisuˈusiˈanga ki noaˈa kasi faˈasikasika manatada ngwae ki.
10 Osiˈana taki neˈeri ki fata goˈo sulia fanga, ma kwaˈunga, ma na faˈasikasikalana noni. Ma na taki neˈeri ki leka goˈo sulia bali ana noni, ma niˈi ka talingaˈi goˈo ˈana leleka ka dao ana kaidaˈi God ka rokisia ˈani ta ru faolu.
11 Ma ana kaidaˈi neˈe sa Jesus Christ ka dao naˈa maˈi fuana sasilana na raoˈa na ˈingataˈi fata abu ana tala faolu neˈe leˈa ka liufia tala ˈua. Na Babala Abu neˈe nia ka rao ˈi saena nia ˈi langi, nia leˈa ka tasa ma ka doe liufia na Babala Abu ˈi ano. Noaˈa ta ngwae kasi saungaˈinia na Babala Abu neˈeri, ma na Babala Abu neˈeri noaˈa kasi tua saena magalia neˈe.
12 Ma sa Jesus Christ ka ruˈu ana taˈi

✡ **8:12** Jeremaea 31:31-34

kaidaˈi goˈo ˈi saena “kula abu liu” neˈe tua maˈi ˈi langi, ma noaˈa nia kasi ruˈu laˈu. Ma ana kaidaˈi nia ka ruˈu, nia kasi ngalia maˈi na ˈabuna nanigot ki faˈinia buluka fuana na kwaisuˈusiˈanga. Bore ma nia ka ruˈu lala fasi ˈiri nia ka kwatea na ˈabuna talana fuana kwaisuˈusiˈanga, ma ˈunaˈeri nia ka sasia ka talangwaraˈu fuaka fuana tuaˈa ˈani mauriˈa firi.

13 Sulia na ru neˈe na taki ki faˈamanata ˈani, diˈia ta ngwae bore ˈana noaˈa kasi sikasika ˈi maana God, na fata abu ka faˈasikasika nia ˈani namulilana ana ˈabuna nanigot, ma buluka, ma na fuˈa fuˈana kala buluka.

14 Aia, ma diˈia nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana ta ngwae ka faˈasikasika goˈo ˈana ˈani ˈabuna buluka faˈinia nanigot ki, ˈunaˈeri nia ka tasa liu mo diˈia nia sikasika ˈani ˈabuna sa Jesus Christ. Ma ˈani na kwaiˈafilana Anoˈi ru Abu tuatua firi, sa Jesus Christ ka foˈosi ˈani nonina talana fuana God, ma nia noaˈa kasi toˈo goˈo ana ta roraˈa. Ma sulia na ˈabuna, nia faˈasikasika maurilaka taˈifau, fasi ˈiri kulu ka rao fuana God neˈe mauri mamana. Ma noaˈa kulu kasi fulia laˈu ti ru neˈe ka talaˈi kia ˈuana maeˈa.

Na ˈabu faˈataˈinia neˈe God alafafia na fata alangaˈinga nia

15 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, sa Jesus Christ naˈa neˈe ngwae gwaungaˈi naˈa fafia fau alangaˈinga faolu, fasi ˈiri na ngwae neˈe God saeda, kike baˈa ngalia na mauriˈa firi neˈe God fata alangaˈi ˈania. Nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana God ka sasi ˈunaˈeri, osiˈana na maelana sa Jesus Christ. Ma sulia na maelana sa Jesus Christ, God ka lafua naˈa taˈangaˈa ngwae neˈe kira sasiˈi ana kaidaˈi na fau alangaˈinga ˈua nia gwaungaˈi ˈua fafida.

16 Aia, muke manata basi sulia na ngwae neˈe tua ma ka keresia taˈi ˈaba ru neˈe faˈataˈinia diˈia nia ke mae, sa tai neˈe ke baˈa ngalia na toˈoruˈa nia ki. Ana kaidaˈi na ngwae ba keresia ˈaba ru neˈeri nia mae, nia talingaˈi fuana ta ngwae laˈu ka faˈataˈi mamana ana neˈe nia mae, sui mala na ngwae neˈe nia ka fata sulia ˈi saena ˈaba ru neˈeri ka fiˈi ngalia naˈa toˈoruˈa neˈeri ki.

17 Ma diˈia ngwae ba keresia ˈaba ru neˈeri ka mauri ˈua, na ru ba nia keresia ki nia ˈafitaˈi ka fuli. Ma diˈia nia ka mae mala, na ru neˈe nia keresia ki ka fiˈi fuli.

18 Nia neˈe na fau alangaˈi ˈanga etaeta ba God dao mamana kaidaˈi kira namulia ana ˈabu.

19 ˈUnaˈeri, sa Moses ka faˈamanata ˈani ngwae ˈi naˈo ki sulia ru ki taˈifau neˈe taki totongaˈi kira ka sasiˈi, sui nia ka ngalia ˈabu faˈasia na buluka ki faˈinia na nanigot ki, ma ka dola ˈani kafo. Sui nia ka loloma'inia na ifuna sipsip neˈe kira faˈameoa ma na rarana ˈai neˈe kira saea ˈani “hisop.” Ma nia ka namulia na buka neˈe kira keresia ˈani taki neˈeri ki, ma ka namulia logo ˈani na ngwae ki.

20 Ma sa Moses ka fata ˈuri, “Na ˈabu neˈeri, nia faˈataˈi mamana ana fau alangaˈi ˈanga neˈe God baˈe kamu ˈuana ˈiri muke roˈosulia.”

21 Nia ka ˈunaˈeri logo sa Moses ka namulia naˈa Babala Abu neˈe kira saungaˈinia ˈani ˈaba ifi, ma ka namulia logo na ru ki taˈifau ˈi saena fuana na foˈosilana God.

22 Ma ka ˈunaˈeri logo, na taki ki ka saea neˈe nia teo fuana faˈasikasikalana na ru ˈoro ki ˈani ˈabu. Ma ˈunaˈeri logo, diˈia noaˈa kira kasi saungia ta ru mauri ma ˈabuna ka afe, nia ˈafitaˈi God ka rufuanata ana na taˈangaˈa ta ngwae.

Kwaisuˈusiˈanga sa Jesus Christ neˈe lafua taˈangaˈa ki

23 Ma na ru fuana foˈosilana God ˈi ano ki, kira diˈia goˈo ˈana nununa ana ru mamana ki maˈi ˈi langi, nia neˈe ngwae kira ka faˈasikasikada ˈani ˈabu ˈunaˈeri. Bore ma na ru mamana ki maˈi ˈi langi oga na kwaisuˈusiˈanga neˈe leˈa ka tasa.

24 Sulia ana kaidaˈi sa Jesus Christ kwatea naˈa kwaisuˈusiˈanga nia fuana God, nia kasi ruˈu maˈi saena Babala Abu ˈi ano neˈe ngwae ki kira saungaˈinia ka diˈia goˈo ˈana na nununa Babala Abu mamana ˈi langi. Nia leka ˈi langi, ma ˈi neˈeri nia ka tua faˈinia God fuana ˈafilaka.

25 Ma sulia faˈi ngali ki taˈifau, na ˈingataˈi fata abu ngwae Jiu ki, nia ka ruˈu saena “kula abu liu” ana Luma Abu God neˈe ˈi ano, ana taˈi kaidaˈi saena taˈi faˈi ngali ˈuana kwatelana

kwaisuˈusiˈanga ˈani ˈabuna ru mauri ˈaeˈaela ki. Bore ma sa Jesus Christ nia noaˈa kasi ruˈu ana kaidaˈi ˈoro ki fuana kwatelana na kwaisuˈusiˈanga ˈani niaˈa talana.

26 Sulia diˈia nia ˈunaˈeri, ˈita maˈi ana etangilana saungaˈilana na magalia, nia ka nonifii funifaraˈa ana kaidaˈi ˈoro ki. Bore ma ana kaidaˈi ˈisi neˈe ki, nia ka leka maˈi ana taˈi kaidaˈi goˈo fasi ˈiri nia ka lafua taˈangaˈa ki ˈani na kwatelana kwaisuˈusiˈanga ana nonina talana. Ma noaˈa nia kasi sasi naˈa ˈunaˈeri laˈu.

27 Aia, ma na ngwae saena magalia neˈe ki, kira mae ana taˈi faˈi kaidaˈi goˈo, sui mala God ke baˈa matalangaˈinida.

28 Ma ˈunaˈeri logo, sa Jesus Christ ka mae ana taˈi kaidaˈi goˈo fuana kwaisuˈusiˈanga fuana lafulana na taˈangaˈa na ngwae ˈoro ki. Ma nia ke baˈa oli laˈu maˈi ˈi ano, noaˈa laˈu fuana lafulana taˈangaˈa ngwae ki, bore ma nia ke baˈa oli fuana faˈamaurilana na ngwae neˈe kira kwaimasi ana ki.

10

1 Na taki neˈe sa Moses kwateˈe ki, na nununa goˈo ˈana ru mamana neˈe leˈa ka tasa neˈe sa Jesus sasiˈi fuaka ki. Na taki ki saea kira ˈidufaˈi kwatea na kwaisuˈusiˈanga ki ana faˈi ngali ki taˈifau. Ma kulu ka saiana na taki neˈeri ki, kira ˈafitaˈi goˈo ka faˈasaga na ngwae neˈe kira foˈosia God ki.

2 Diˈia na kwaisuˈusiˈanga neˈeri kwate ma sa tai faˈida neˈe kira foˈo ma kika sikasika naˈa, noaˈa kira kasi bolo fuana kwatelana laˈu ta kwaisuˈusiˈanga, osiˈana kira saiana God ke baˈa rufuanata naˈa taˈangaˈa kira ki taˈifau, ma noaˈa kira kasi kwaimanatai laˈu.

3 Bore ma sulia faˈi ngali ki taˈifau, na kwaisuˈusiˈanga kira ki faˈamanata oli ada ana taˈangaˈa kira ki.

4 Sulia nia ˈafitaˈi goˈo fuana ˈabuna buluka ki faˈinia na nanigot ki ka lafua naˈa taˈangaˈa kia ki.

5 Nia neˈe ana kaidaˈi sa Jesus Christ karangi ka leka naˈa maˈi saena magalia, nia fata fuana God ka ˈuri,

"Noaˈa laˈu kwaisuˈusiˈanga ana ru mauri ˈaeˈaela ki neˈe ˈoko oga, bore ma ˈoko kwatea na noni fuaku.

6 Sulia noaˈa ˈoe kosi saeleˈa goˈo faˈinia na kwaisuˈusiˈanga ˈani na ru mauri ˈaeˈaela ki neˈe kira doˈofia ma na ˈabuna ru ˈaeˈaela ki fuana na lafulana taˈangaˈa ki.

7 Sui, nau ku saea, 'God ˈae, nau ku dao naˈa fasi ˈiri nau ku sasi sulia tae ki neˈe ˈoko oga, diˈia kira kerekere naˈa suli nau ˈi saena Kerekereˈa Abu.' "✡

8 Aia, sa Jesus ka saea neˈe God noaˈa kasi oga goˈo na kwateˈa ki ma na kwaisuˈusiˈanga neˈe kira doˈofia ma na ˈabuna ru mauri ˈaeˈaela ki fuana na lafulana taˈangaˈa ki. Ma noaˈa nia kasi saeleˈa sulia na ru neˈeri ki. Ma nia ka fata ˈunaˈeri, sui bore ˈana na taki sa Moses ki kira fata sulia kwaisuˈusiˈanga neˈeri ki.

9 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuana God, "Nau ku dao naˈa fasi ˈiri nau ku sasi sulia tae ki neˈe ˈoko oga." Ma sulia na alaˈanga neˈeri, kulu saiana God ka lafua naˈa kwaisuˈusiˈanga ana na taki, ma ka rokisia naˈa ˈani na kwaisuˈusiˈanga ˈani sa Jesus Christ.

10 Ma sulia sa Jesus Christ nia sasi sulia naˈa kwaiogai ˈanga God, ma God ka lafua naˈa taˈangaˈa kia ki, ma ka faˈasikasika kulu naˈa. Nia ˈunaˈeri, sulia kwaisuˈusiˈanga sa Jesus Christ ˈani nonina talana ana taˈi kaidaˈi goˈo, ma ka noaˈa laˈu ta foˈosi ˈani nonina ana ruana kaidaˈi.

11 Ma na fata abu Jiu ki kira ˈidufaˈi ruˈu ˈi saena Luma Abu sulia asoa ki, ma kira ka sasia na raoˈa kira ˈani kwaisuˈusiˈanga ana kaidaˈi ˈoro ki. Bore ma na kwaisuˈusiˈanga neˈeri ki, noaˈa kira kasi bolo fuana lafulana na taˈangaˈa ngwae ki.

12 Ma sa Jesus Christ neˈe, nia kwatea kwaisuˈusiˈanga nia ana taˈi kaidaˈi goˈo fuana lafulana na taˈangaˈa ki. Ma nia kasi oga ke kwatea laˈu ta kwaisuˈusiˈanga ana ta kaidaˈi matamata. Ma ana kaidaˈi nia ka kwatea naˈa kwaisuˈusiˈanga nia ka sui, nia ka tua ˈi

✡ **10:7** Sam 40:6-8

bali ˈoloˈolo ana God, sulia na raoˈa nia
fuana na kwaisuˈusiˈanga ka sui naˈa.
13 Ma sa Jesus Christ ke tua goˈo ˈana
ˈi neˈeri, ma nia ka kwaimasi ana kaidaˈi
neˈe God ke baˈa fuˈa ka liufia na mali-
mae nia ki.
14 Aia, sulia taˈi kwaisuˈusiˈanga neˈeri,
nia ka lafua naˈa taˈangaˈa kia ki, ma nia
kwate ma kulu ka saga tua tua firi.
15 Ma na Anoˈi ru Abu nia fata laˈu sulia
na ru neˈeri ki ka ˈuri,
16 “Nauˈa na Aofia, ma saena asoa neˈe
ke baˈa dao maˈi, nai baˈa alua ta
fau alangaˈinga faolu fuada fuana
faˈamaurilada ˈuri:
Nai baˈa alua na taki nau ki ˈi saena man-
atada, ma nai baˈa keresia saena
maurilada.”✡
17 Ma na Anoˈi ru Abu ka fata laˈu ˈuri,
“Na roraˈa kira ki ma na abula taˈangaˈa
kira ki, nai baˈa rufuanata ani, ma
noaˈa nau kusi manata laˈu toˈo
ani.”✡

18 Aia, kaidaˈi God ka rufuanata naˈa
ana taˈangaˈa, noaˈa kasi bolo fuana na
kwatelana laˈu ta kwaisuˈusiˈanga fuana
lafulana taˈangaˈa ki.

Kuke dau ngasi ana fitoˈonga kulu ana God

19 Ngwaefuta nau kina, sulia na mae-
lana sa Jesus, kulu saiana kuke leka non-
iraˈa fuana ruˈungaˈa saena “kula abu
liu.”
20 Sulia sa Jesus nia saungaˈinia na tala
faolu fuaka fuana lekaˈa maˈi siana God,
fasi ˈiri kuke mauri firi faˈinia. Nia sasi
ˈunaˈeri ˈania na kwaisuˈusiˈanga ˈani
nonina.
21 Kulu toˈo naˈa ana taˈi ˈingataˈi fata
abu leˈa liu neˈe gwaungaˈi fafia ngwae
God ki.
22 Ma sulia ru neˈeri ki, kuke dao siana
God faˈinia na foˈongaˈa neˈe mamana,
ma na faˈamamanaˈanga neˈe ngasi, ma
na manataˈanga neˈe faolu, sulia kulu
saiana God faˈasikasika kia naˈa sulia
sa Jesus. Ma kuke siuabu logo fuana
faˈataˈilana God neˈe faˈasikasika kulu
naˈa.
23 Kulu saea fuana ngwae ki neˈe kulu
manata kwaimasi ana God. Ma kuke
dau ngasi ana fitoˈonga ˈuana na ru ba
God nia fata alangaˈi ˈani fuaka ki, sulia
kulu saiana nia ke baˈa faˈamamana na
fatalana.
24 Ma kulu ke manata sulia na kwaiogai
ˈanga kia kwailiu, fasi ˈiri kuke kwaiˈafi
aka kwailiu, ma kuke faˈataˈinia na
alafeˈanga fuaka kwailiu ˈani ru leˈa neˈe
kulu sasiˈi ki.
25 Aia, ma noaˈa kulu kasi tua faˈasia
na fikuˈa faˈinia foˈosilana God, diˈia ti
ngwae neˈe kira sasia. Bore ma kuke fiku
fasi ˈiri kuke radu kulu kwailiu, sulia kulu
saiana na asoa ana olilana maˈi na Aofia
sa Jesus nia karangi naˈa.
26 Diˈia kulu saiana ka sui naˈa na
faˈamanataˈanga mamana ki, ma diˈia
kulu inaˈu goˈo ˈakulu ana sasilana ru
taˈa ki, tama noaˈa ta kwaisuˈusiˈanga
kasi bolo goˈo faˈinia lafulana roraˈa kia
ki.
27 Ma diˈia ta ngwae sasi ˈunaˈeri, nia
ka maˈu sulia nia masia naˈa na mata-
langaˈinga doe, ma na mafula ˈakoˈako
neˈe God ke baˈa faˈalia ˈani sa tai faˈida
neˈe kira tataˈe saulia niaˈa.
28 Ma ana kaidaˈi ba sui, sa tai neˈe ka
aburongo goˈo ˈana ana na taki sa Moses
ki, ma diˈia ta uulu ngwae nama ta ro
ngwae ka fata faˈamamana neˈe ngwae
neˈeri rora, noaˈa kira kasi manataia,
kika saungia goˈo.
29 Ma diˈia ka ˈunaˈeri fuana taki sa
Moses ki, na kwaˈikwaˈinga neˈe doe ka
tasa fuana sa tai neˈe ˈaila ˈania na Ngela
God ˈi taˈena. Sulia na abulalana na
ngwae ˈunaˈeri nia faˈataˈinia neˈe nia
fia fasi na maelana sa Jesus Christ noaˈa
kasi ˈinotoˈa goˈo, ma nia fia fasi na fau
alangaˈi faolu neˈe totolia ka faˈasikasika
nia, noaˈa kasi ˈinotoˈa logo. Aia, na
ngwae ˈunaˈeri nia fata faˈalia na Anoˈi
ru Abu neˈe kwaiˈofe ana niaˈa.
30 Sulia kulu saiana God ba fata ˈuri,
“Nai baˈa duˈu, nau naˈa neˈe nai kwatea
matalangaˈinga fuana ngwae ki, osiˈana
na abula taˈangaˈa kira ki.” Ma na
Kerekereˈa Abu ka fata laˈu ˈuri, “Na
Aofia ke baˈa matalangaˈinia na ngwae
nia ki.”
31 Si diˈia na God mauri nia dau fafia ta
ngwae fuana matalangaˈilana, na ngwae

✡ **10:16** Jeremaea 31:33 ✡ **10:17** Jeremaea 31:34

ne'eri ke ba'a ma'u liu.
32 Ma muke manata to'ona kaida'i 'ato
'oro ba kamu ru'u 'i saena ki, kaida'i
kamu eta to'o ana madakola'anga sa
Christ.
33 Kira fa'afii kamu, ma kira ka fata
siara'i kamu maana ngwae 'oro ki. Ma
ana ti kaida'i, kamu ka ma'udi fuana
'ado'a fa'inia na ngwae kwaima kamu ki
ne'e ti ngwae kira fa'afii kira 'una'eri.
34 Aia, ma ana kaida'i kira alu ngwae
fa'amamana ki saena luma ni lokafo,
muka manataida, ma muka 'afida. Ma
muka saele'a go'o amu'a ana kaida'i
ngwae ki kira laua na to'oru'a kamu
ki ta'ifau, sulia kamu saiana muka to'o
la'u ana to'oru'a le'a ka tasa ki ne'e nia
tuatua firi 'i langi.
35 Du'ungana 'una'eri, noa'a kamu
kasi ma'u. Si di'ia muke fa'amamana
ngangata ana God, muke ba'a ngalia na
kwaiara'a nia fuamu'a ne'e le'a ka tasa.
36 Muke to'o ana mabetau'a, fasi 'iri
muke sasi sulia kwaiogai 'anga God,
ma muke ngalia na'a ru ne'e nia fata
alanga'inia fuamu'a ki.
37 Osi'ana na Kerekere'a Abu ba fata
'uri,
"Karangi nia ke ba'a leka ma'i, ma nia
noa'a kasi tau na'a.
38 Ma na ngwae saga nau ki, kike ba'a
fa'amamana ma kike mauri.
Bore ma di'ia sa tai bore ada ne'e oli
fa'i buri sulia kira ma'u, noa'a nau
kusi saele'a go'o fa'inida."✡
39 Bore ma kulu noa'a kasi di'ia na ngwae
ne'e kira ngalia kwa'ikwa'inga sulia kira
leka tau 'una'eri. Kulu fa'amamana ana
God, ma nia ka fa'amauri kia.

11

Kulu fito'o ana God ke fulia fata alanga'inga nia

1 Di'ia kulu fito'o ana God, kulu saiana
kuke ba'a ngalia ru le'a ki ne'e kulu
kwaimasi ana fa'asia nia'a, sui bore 'ana
kulu noa'a kasi lisida 'ua.
2 Aia, ma na ngwae 'ua ki 'i na'o ma'i,
God alafafida sulia na fito'onga kira ana
nia'a.
3 Sulia na fito'onga kulu ki, kulu saiana
God nia saunga'inia na ru ki ta'ifau 'ani
fata totonga'inga nia. Na ru ki ta'ifau
ne'e kulu lisia, kira 'ita ma'i fa'asia na
ru ne'e noa'a kulu kasi lisi'i ki.
4 Sa Abel ba fito'o ana God, ma
nia ka kwatea na kwaisu'usi'anga
nia fuana God ne'e le'a ka liufia na
kwaisu'usi'anga ne'e sa Kein kwatea. Ma
sulia na fito'onga sa Abel, God ka saea nia
'olo'olo, sulia God alafafia na kwate'a nia
ki. Osi'ana sa Abel fito'o ana God, na ru
ne'e nia sasi'i ka fa'amanata kia 'ua, sui
bore 'ana nia ka mae na'a.
5 Ma sa Enok ka fito'o ana God, ma
noa'a nia kasi mae, sulia God ngalia
'uana 'i langi, ma noa'a ta ngwae 'i ano
kasi lisia la'u sa Enok. Ma na Kerekere'a
Abu ka saea God saele'a liu sulia sa Enok,
ma God fi'i ngalia 'uana 'i langi.
6 Di'ia ta ngwae noa'a kasi fito'o ana
God, noa'a liu God ka saele'a fafia. Sulia
sa tai ne'e leka ma'i siana God, nia ka
fito'o nama ne'e God tua ma ka fa'ale'a
na ngwae ne'e kira leka ma'i siana ki.
7 Ma sa Noa fito'o ana God, ma nia
ka ro'osulia na fata totonga'inga God ki
fuana sulia na igoigo ne'e ke ba'a dao
ma'i. Nia ka fa'amamana, sui bore 'ana
nia kasi lisia 'ua na igoigo ne'eri. Nia ka
ro'osulia God, ma ka saunga'inia ta'i faka
doe. Ma kaida'i ne'e kafo doe ka fungu
ma'i, nia fa'inia na ngwae nia ki kira
ka mauri. Ma kaida'i nia sasi 'una'eri,
nia ka fa'ata'inia ne'e ngwae matamata
ki kira ta'a ma kika totolia ngalilana na
kwa'ikwa'inga God. Ma God ka saea sa
Noa nia 'olo'olo sulia na fito'onga nia.
8 Ma sa Abraham fito'o ana God, ma nia
ka ro'osulia na fatalana. God ba'ea nia
ka leka fa'asia ma'e fanoa nia 'uana ta
aba'i kula matamata la'u ana kula ne'e
God fata alanga'i 'ani fasi 'iri ka kwatea
fuana. Nia ne'e sa Abraham ka fa'asia
fanoa nia, sui bore 'ana noa'a nia kasi sai
'ua ana 'i fa'i ne'e nia leka 'uana.
9 Ma kaida'i nia ka dao ana aba'i kula
ne'e God fata alanga'i 'ani, nia ka tua
di'ia na ngwae kwaita ana aba'i kula
ne'eri, ma nia ka tua go'o 'ana saena
babala. Nia ka 'una'eri logo ana ngela
nia sa Aesak, ma ko'o nia sa Jakob. Kera
sai logo ana na fata alanga'inga ne'e

✡ **10:38** Habakuk 2:3-4

God saea fuana sa Abraham nia teo logo
fuadaroˈo.
10 Sa Abraham tua ˈunaˈeri, osiˈana
nia kwaimasi ana fanoa leˈa neˈe God
saungaˈinia ˈi langi neˈe teoteo firi ma
noaˈa kasi sui.
11 Ma sulia na fitoˈonga, sa Abraham
bolo faˈinia nia ka toˈo ana ngela, sui bore
ˈana nia ka ngwaro, ma na ˈafe nia ˈi Sera
ka ˈabaraˈa logo. Ma kera ka toˈo ana
ngela, sulia kera fitoˈo ana God ke baˈa
faˈamamana na fata alangaˈinga nia.
12 Bore ˈana sa Abraham ka ngwaro
ma leleka karangi ka mae, kera toˈo ana
kwalafa ˈoro liu ki. Kira ˈoro ka diˈia
na bulubulu ki saena mamanga, ma na
one ˈi ninimani asi neˈe noaˈa kasi totolia
toˈomaˈilana.
13 Aia, na ngwae neˈeri ki kira fitoˈo
ana God, ma kira ka eta mae sui mala
kira ka fiˈi ngalia ru ki taˈifau neˈe God
nia fata alangaˈi ˈani fuada. Ma kira
ka manata sulia na ru neˈe God nia fata
alangaˈi ˈania ki, ma kira ka saiana kike
baˈa ngalia ana kaidaˈi matamata. Ma
kira ka saea logo na fanoa neˈe kira toˈo
ana, noaˈa laˈu na fanoa kira, sulia na
fanoa mamana kira neˈe nia maˈi ˈi langi.
14 Aia, ma na ngwae neˈe kira fata
ˈunaˈeri ki, kira faˈataˈinia neˈe kira
kwaimasi ana na fanoa mamana kira.
15 Ma sa Abraham ma na ngwae neˈeri
ki logo noaˈa kasi manata naˈa ˈuana na
fanoa kira ba kira leka faˈasia. Si diˈia nia
ˈunaˈeri, nia bolo goˈo ˈana fuada ˈuana
oliˈa ˈi neˈeri.
16 Bore ma, kira ka lulu ˈuana na fanoa
leˈa liufia na fanoa ba kira faˈasia, sulia
kira kwaimasi ˈuana na fanoa kira ˈi
langi. Sulia na ru neˈeri, God ka saeleˈa
ana kaidaˈi kira saea niaˈa ˈani God kira,
sulia nia sasi akaˈu taˈifau naˈa ana fanoa
ni tuaˈa boborida maˈi ˈi langi.
17-18 Kulu saiana God nia fata alangaˈi
fuana sa Abraham, sulia na ngela nia
sa Aesak neˈe na kwalafa nia ke baˈa
ˈoro liu. Ma ana kaidaˈi God ka il-
itoˈona na fitoˈonga sa Abraham, nia ka
saea fuana ka saungia sa Aesak fuana
kwaisuˈusiˈanga. Ma na fitoˈonga sa
Abraham ka ngasingasiˈa fafona na fata
alangaˈinga God fuana, ma nia ka sasi
akaˈu fuana saungilana ngela mutaˈi nia
sa Aesak ˈiri nia ka kwaisuˈusi ˈania.
19 Sa Abraham sasi ˈunaˈeri osiˈana nia
fia fasi diˈia sa Aesak ka mae, God saiana
ka taˈe nia faˈasia maeˈa. Ma ka ˈunaˈeri
nia diˈia God taˈea sa Aesak faˈasia maeˈa
mamana.
20 Sa Aesak logo, sulia na fitoˈonga nia
ana God, nia ka faˈaleˈa na ro ngela nia ki
sa Jakob faˈinia sa Esau, ma ka faˈarongo
ˈani tae neˈe ke baˈa dao maˈi fuadaroˈo.
21 Ma sa Jakob logo, sulia na fitoˈonga
nia, nia ka faˈaleˈa na ngela ngwane sa
Josef ki ana kaidaˈi sa Jakob tua naˈa
fuana maelana. Ma nia ka uu oro oro
sulia faˈi kuba nia, ma ka foˈosia God.
22 Ma sa Josef logo, sulia na fitoˈonga
nia, ana kaidaˈi nia tua naˈa masia na
maelana, nia fata ka saea fuuˈi ngwae
Israel kira ke baˈa leka faˈasia fanoa ˈi
Ejipt. Ma nia ka baˈeda logo ana kaidaˈi
neˈeri, kaidaˈi kira ka leka, kira ka ngalia
logo na sulina faˈinida.
23 Aia, na maˈa sa Moses logo faˈinia
teˈa nia, kera fitoˈo ana God. Sui bore
ˈana na ngwae tatalafaˈa ˈi Ejipt ka fata
totongaˈi kike saungida kala ngela ng-
wane Jiu ki taˈifau, kera kasi maˈu goˈo.
Ma kaidaˈi sa Moses futa ana, kera ka
sofongaˈinia sulia uulu madamo ki, fasi
ˈiri kira kasi saungia, sulia na ngela neˈeri
lisilana leˈa liu.
24 Ma sa Moses ka fitoˈo ana God logo.
Ma kaidaˈi nia doe maˈi, nia ˈaila ˈani
neˈe kira saea niaˈa ˈania na ngela kini
sariˈi sa Fero neˈe sarea.
25 Ma sa Moses ka oga nonifii ˈanga
faˈinia na ngwae God ki, faˈasia na tuaˈa
saeleˈa ˈani taˈangaˈa neˈe noaˈa kasi tau
goˈo.
26 Ma nia ka manata fasi nia leˈa
fuana faˈakaisilana osiˈana na fitoˈonga
nia ana na Christ neˈe God ke baˈa kwatea
maˈi. Ma noaˈa nia kasi manata sulia na
toˈoruˈa doe neˈe nia ngalia ˈi Ejipt. Sulia
nia masia naˈa ru leˈa ki neˈe God ke baˈa
kwatea fuana ana kaidaˈi nia ˈua maˈi.
27 Ma sulia na fitoˈonga sa Moses, nia
ka leka faˈasia ˈi Ejipt. Ma noaˈa nia
kasi maˈu goˈo ˈani saetaˈanga na ngwae
tatalafaˈa ˈi Ejipt. Nia diˈia sa Moses
lisia God neˈe noaˈa ta ngwae kasi saiana

lisilana. ˈUnaˈeri, sa Moses nia ka leka nama.
28 Ma sulia na fitoˈonga sa Moses, nia ka saea fuana fuuˈi ngwae Israel kira leka sulia na fafangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ma kira ka namulia na sina maa ana luma kira ki ˈani ˈabuna kala sipsip, fasi ˈiri na ˈainsel neˈe God kwatea maˈi noaˈa kasi saungia na faˈinaˈonaˈo ngela ngwane kira ki, ma ka daofaˈi liu faˈasia na luma kira ki.
29 Ma sulia na fitoˈonga fuuˈi ngwae Israel, nia kwate ma kira ka totolia toˈo folo ˈanga ana Asi Meo. Sulia God kulaa na kafo ˈiri kika leka diˈia kira fali fafona ano langalanga. Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈi Ejipt ki kira lalida kwau, kira ka kwaˈu kika ka mae taˈifau, sulia God sasia na asi doe neˈe ka fungu laˈu maˈi fafida.
30 Aia, fuuˈi ngwae Israel fitoˈo ana God. Ma ana kaidaˈi kira dao ana fanoa ˈi Jeriko, kira ka liu kalia na faˈi labu neˈeri sulia fiu asoa ki, sui God ka ofota naˈa faˈi labu neˈeri ˈi ano.
31 Ma taˈi kini ˈusu neˈe tua saena fanoa neˈe ˈi Jeriko, na satana ˈi Rahab, nia na kini fitoˈo ana God. Sulia ana kaidaˈi ro ngwae neˈe sa Josua asungaˈinidaroˈo maˈi, kera leka ago maˈi fuana lisilana ngasingasiˈanga ana fanoa neˈeri, ˈi Rahab ka ˈafi keroˈa. Sui, noaˈa kira kasi saungia ˈi Rahab, ana kaidaˈi neˈe fuuˈi ngwae Israel kira sau taˈifau ana ngwae neˈe kira aburongo ana God.
32 Ma nai mango basi ˈunaˈeri ana na alaˈanga neˈe, sulia noaˈa naisi toˈo naˈa ana ta kaidaˈi fuana fataˈa laˈu sulia na fitoˈonga na ngwae diˈia sa Gideon, sa Barak, sa Samson, sa Jefta, sa David, sa Samuel, ma na profet ki.
33 Sulia kira fitoˈo ana God, ma ti ai ada kira fuˈa ka liufia ngwae ˈoro ana fuˈanga saena fanoa doe ki. Ma ti ngwae ada kira sasia ru saga ki, ma kira ka ngalia naˈa tae ki neˈe God nia fata alangaˈi ˈania. Ma ti ai ada ana kaidaˈi kira tua karangia na lion ki, ma noaˈa ta lion kasi ˈaleda goˈo.
34 Ma ti ai ada laˈu, kira fitoˈo ana God, ma na mafula ˈakoˈako doe kasi duˈafida goˈo. Ma ti ai ada laˈu, na malimae kira ki noaˈa kira kasi bolo fuana saungilada. Ti ai ada, sui bore ˈana kira ka ngwataˈutaˈu, God faˈangasingasida laˈu. Sui, kira ka lalida na fuani oro matamata ki.
35 Ma ti kini ˈi naˈo maˈi, kira fitoˈo ana God, ma na ngela kira ki neˈe mae, kira ka mauri laˈu.
Aia, ma ti ngwae laˈu neˈe kira fitoˈo ana God maˈi ˈi naˈo ki, ma na malimae kira nangasida naˈa fuana maeˈa. Bore ma noaˈa kira kasi oga goˈo tafiˈa faˈasia nonifiiˈanga neˈeri, duˈungana kira sai leˈa ana neˈe kike baˈa tataˈe faˈasia maeˈa ˈuana mauriˈa mamana.
36 Ti ai ada, na malimae kira ki kira faˈa ˈekeda ma kira ka nangasida. Ma ti ai ada kira ka firi fafida ˈani sene ki ma kira ka alu kira saena luma ni lokafo.
37 Ti ai ada logo, kira ˈuilaˈi fauda leleka kira ka mae. Ma ti ngwae laˈu kira folosida ˈani ro afu ru ˈanga. Ma ti ai ada kika saungida ˈani sele ni ofoˈa ki, osiˈana na fitoˈonga kira. Ma ti ai ada, kira ka toro ˈani na ˈuˈuila sipsip faˈinia nanigot, sulia kira dalaˈa liu mala. Ma na malimae kira ki ka faˈalida ma kira ka faˈakaisida.
38 Ma na ngwae saena magalia neˈe noaˈa kira kasi totolia naˈa tuaˈa kwailiu faˈinida ngwae saga neˈeri ki. Ma ti ngwae ada kira faˈasia naˈa luma kira ki, kira ka liu kwailiu goˈo ˈada diˈia na ngwae noaˈa kira kasi toˈo ana ta fanoa. Kira ka tua ˈi saena abaˈi kula kwasi ki, ma gwauna na ua ki, ma saena faoda ki, ma kilu saena ano ki.
39 Aia, God ka saeleˈa liu fafia na ngwae neˈeri ki, sulia na fitoˈonga kira, bore ma kira kasi ngalia ru ki taˈifau neˈe God nia fata alangaˈi ˈani fuada,
40 sulia God manata sulia ru leˈa ki tua bobori kulu ˈua. Nia oga ngwae neˈeri ki kira ka tua masia ˈiri kuke ˈado logo faˈinida, ana kaidaˈi nia ka kwatea naˈa ru leˈa ki neˈe nia fata alangaˈi niˈi.

12

God na Maˈa kia

1 Aia, ma na ngwae ˈoro neˈe kira faˈamamana ana God ˈunaˈeri ki, nia diˈia kira tua faˈi kulu ana kaidaˈi neˈe, ma kira ka lialia ˈuana tae neˈe kulu sasiˈi. Nia neˈe kuke danga faˈiburi naˈa ˈani ru ki taˈifau neˈe faˈadole kia, ma na taˈangaˈa neˈe dau bibi aka ki. Sulia kulu diˈia na ngwae neˈe kira lalili ana masaˈa

doe. Ma kuke lalili ngasingasiˈa, leleka
kuka dao ana kula kuke faˈasuia ana.
2 Ma kaidaˈi kulu lalili ˈunaˈeri, kuke
alu maakulu ana sa Jesus, sulia niaˈa
neˈe gwalona na fitoˈonga kia ki. Nia
maˈudi ka mae ana ˈai rara folo. Ma
noaˈa nia kasi manata sulia na ˈekeˈa ana
maeˈa ˈunaˈeri, osiˈana nia saiana nia ke
baˈa toˈo ana saeleˈanga ˈi buri. Ma ana
kaidaˈi neˈe, nia tua naˈa ˈi bali ˈoloˈolo
ana God, na kula ni ˈinotoˈanga.
3 Muke manata toˈona na ˈafitaˈiˈanga
ba kira sasiˈi ana sa Jesus ana kaidaˈi
neˈe ngwae taˈa ki kira siaraˈi nia.
ˈUnaˈeri, noaˈa manatamuˈa kasi dudu
ana fitoˈonga kamu ki.
4 Muke suˈute fuana fuˈalilana falafala
ana taˈangaˈa. Bore ma ta ngwae au-
mulu noaˈa ˈiri mae ˈua ana fuˈalilana
taˈangaˈa.
5 Ma noaˈa kamu kasi manata bura ˈani
na alaˈanga ni kwairaduˈanga ba God
saea fuamuˈa na ngela nia ki, ba ˈuri,
“Ngela nau ˈae, ˈoko fafarongo leˈa
kaidaˈi na Aofia ka balufia ˈoe.
Ma kaidaˈi nia ka faˈamanata ˈoe, na
manatalamu kasi dudu.
6 Sulia na Aofia ka balufia na ngwae neˈe
nia alafe fuada ki.
Ma nia ka kwatea kwaˈikwaˈinga fuana
ngwae neˈe nia alafafida fasi kira
na ngela nia ki.”✡
7 Muke uu ngasi, ma muke alaˈania God
ka faˈasaga kamu, osiˈana ru neˈeri nia
faˈataˈinia neˈe God nia tagi suli kamu,
ka diˈia naˈa ta maˈa.
8 God saiana ka faˈasaga ngela nia ki
taˈifau. Ma si diˈia noaˈa nia kasi faˈasaga
ˈoe, tama ˈaeˈo noaˈa laˈu ngela mamana
nia.
9 Ma ana kaidaˈi neˈe maˈa kia ki ˈi neˈe
saena magalia neˈe, kira faˈasaga kia, ma
kuke fuˈusi doe ada. Ka ˈunaˈeri logo,
kuke alaˈania na Maˈa kia ˈi langi ke
faˈasaga kia, ma kuke toˈo ana mauriˈa
firi.
10 Aia, na maˈa kia ki saena magalia
neˈe, kira faˈasaga kia sulia kaidaˈi tiˈitiˈi
goˈo, sulia na falafala neˈe kira saiana nia
leˈa. Ma God faˈasaga kia ˈiri nia ka ˈafi
kia, ma nia faˈasaga kia fasi ˈiri kulu ka
tua ˈoloˈolo logo diˈia niaˈa.
11 Ma ana kaidaˈi kira faˈasaga kia,
kuke kwaimanatai sulia nia fii kia. Bore
ma ˈi buri ˈana faˈasagaˈa, kulu saiana
kuke baˈa toˈo ana aroaroˈanga sulia na
abulalaka ke baˈa saga.

Na faˈamanataˈanga fuana ˈafilana ngwae faˈamamana ki

12 Ta neˈe, muke uu ngasi, ma muke dau
ngangata ana faˈamamanaˈanga kamu.
13 Ma muke leka sulia na tala saga,
fasi ˈiri na ngwae neˈe faˈamamanalada
ngwataˈutaˈu, kira kasi faidanga ˈani
faˈamamanaˈanga kira, bore ma na
faˈamamanaˈanga kira ki ka ngasin-
gasiˈa.
14 Muke iliili ˈuana tuaˈa ˈani aroaro
ˈanga faˈinia ngwae ki taˈifau. Ma muke
sasi ngangata ˈiri na abulaˈanga kamu ki
ka saga taˈifau. Diˈia na maurilaka noaˈa
kasi saga, nia ˈafitaˈi kuke lisia na Aofia.
15 Muke sasi ngangata fasi ˈiri noaˈa
ta ngwae amuˈa kasi ˈaila ˈania na
kwaiˈofeˈanga God. Ma noaˈa kamu
kasi alaˈania ta ngwae ka faˈalia na
faˈamamanaˈanga kamu ki, diˈia ta ˈai ba
toˈo ˈana fuaˈi ru lilinga ki ma ka faˈalia
naˈa ngwae ki.
16 Muke lialia leˈa fasi ˈiri noaˈa ta
ngwae ke kakabara ma kira kasi manata
doe ana God diˈia sa Esau. Sa Esau ka
foli ˈani na gwaˈi ngwaluda nia na ngela
ngwane ˈi naˈo ˈuana taˈi titiu ana fanga
goˈo.
17 Ma kulu saiana, ˈi buri ˈana neˈe
nia sasi ˈunaˈeri, sa Esau fiˈi oga maˈa
nia ka faˈaleˈa nia. Bore ma maˈa nia
ka ˈaila ˈania, ma ka faˈaleˈa lala na
ngwaefuta nia, sulia nia ˈafitaˈi naˈa
fuana olitaˈilana ru ki neˈe nia foli taˈifau
naˈa ˈaniˈi, sui bore ˈana nia ka gwafea
maˈa nia ˈani na angiˈa.
18 Na tala ˈuana daoˈa siana God neˈe
kulu leka sulia, noaˈa kasi usulia na tala
neˈe fuuˈi ngwae Israel ˈi naˈo. Sulia na
ru neˈe kira dao karangia ana, kira saiana
lisilana, ma kira ka saiana samaˈa toˈona.
Sulia ˈi neˈeri na faˈi ua ˈi Saenae neˈe
duˈa ˈani mafula, ma ka rodoˈa ˈi neˈeri,
ma na iru ka iru ngasingasiˈa.

✡ **12:6** Job 5:17; Provebs 3:11, 12

19 Ma kira ka rongoa na lingana bungu,
ma na lingana akoˈa doe God. Ma ana
kaidaˈi ngwae neˈeri ki kira rongoa naˈa
linga ˈi ru neˈeri, kira ka maˈu, ma kira
ka amasia ana ˈiri nia kasi alaˈa laˈu.
20 Sulia kira maˈu liu ˈani alaˈanga God
ba ˈuri, “Diˈia ta ngwae nama ta ru mauri
ˈaeˈaela bore ˈana neˈe sama toˈona faˈi
ua neˈe, muke ˈuilaˈi fauna leleka nia ka
mae.”✡
21 Ma sulia na ru neˈe kira lisida ki ana
kaidaˈi neˈeri nia kwaifaˈamaˈui liu, sa
Moses bore ka saea, “Nau ku maˈu ma ku
lebelebe naˈa.”✡
22 Ma kaidaˈi neˈe, kulu noaˈa kasi dao
karangia naˈa ru ˈunaˈeri. Sulia kulu dao
naˈa ana ua ˈi Sion, na fanoa God neˈe
mauri, na fanoa doe ˈi Jerusalem ˈi langi.
Nia na kula neˈe fikulana moleˈe ˈainsel
ki kira tua ana.
23 Kulu fiku maˈi faˈinia na ngela etaeta
God ki neˈe kira saeleˈa liu, ma na satada
kira keresia maˈi ˈi langi. Ma kulu ka
dao naˈa siana God neˈe matalangaˈinia
ngwae ki taˈifau. Ma kulu ka dao logo
siana na mangoda ngwae leˈa ki neˈe God
faˈasagada.
24 Ma kulu ka dao siana sa Jesus, na ng-
wae neˈe saungaˈinia na fau alangaˈinga
faolu fuaka faˈinia God. Sulia na ˈabuna
neˈe igo, kuke baˈa ngalia na ru leˈa
ki, bore ma ˈabuna sa Abel noaˈa kasi
kwatea ru leˈa neˈeri ki.
25 Muke kwairoˈoi ana fatalana God.
Sulia na ngwae ba kira ˈaila ˈani
kwairoˈoi ˈanga ana God ana faˈi ua ˈi
Saenae, kira ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga
doe. ˈUnaˈeri logo, diˈia kamu ka ˈaila
ˈani na ngwae neˈe alaˈa maˈi fuakulu
faˈasia ˈi langi, kamu ke baˈa ngalia na
kwaˈikwaˈinga logo.
26 Ka tau naˈa maˈi, na magalia neˈe
saola sulia na lingalingana fatalana God.
Sui ana kaidaˈi neˈe, nia ka fata alangaˈi
ka ˈuri, “Ta kaidaˈi laˈu, nai baˈa salonga
na magalia neˈe faˈinia ˈi langi logo.”✡
27 Ma na alaˈanga neˈeri, “ta kaidaˈi
laˈu” ka faˈataˈinia God ke baˈa salonga
na ru neˈe nia saungaˈinia ki, ma ka
lafuda taˈifau, fasi ˈiri na ru neˈe teo tari
ki goˈo neˈe ka ore.
28 Sulia kulu tua saena ˈInotoˈanga neˈe
babatoˈo firi, kuke baˈatafea God, ma
kuke faˈasaeleˈa God ˈani foˈosilana ma
faˈataˈilana faˈadoeˈa.
29 Sulia God kia, nia saiana faˈalilana na
ngwae ki ˈani mafula.

13

Falafala neˈe faˈasaeleˈa God

1 Kamuˈa na bara ngwae asina goˈo ana
sa Christ, muke uu ngasi ˈani alafeˈanga
fuamuˈa kwailiu.
2 Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani
na kwalolana na ngwae dao ki. Sulia ti
ngwae kira kwaloa ngwae ki saena luma
kira, bore ma kira kasi saiana neˈe ngwae
ba kiri ˈainsel ki lala.✡
3 Aia, kamu kasi manata bura logo ˈani
ngwae neˈe kira tua saena luma ni lokafo
ki. Muke tagi leˈa sulida, diˈia neˈe kamu
tua faˈinida saena luma ni lokafo. Ma
muke ˈafia logo na ngwae neˈe kira toˈo
ana ˈafitaˈiˈanga ki, diˈia neˈe kamu toˈo
logo ana ˈafitaˈiˈanga faˈinida.
4 Aia, nia ka leˈa fuamuˈa taˈifau muke
faˈadoea na tua fikuˈa ana araˈinga.
Muke tua mamana fuana araˈi kamu ki
ma ˈafe kamu ki. Sulia God ke baˈa
kwatea kwaˈikwaˈinga fuana sa tai neˈe
abulalana bulibuli ma ka kakabara ana
ˈusuˈa.
5 Aia, muke aloge faˈasia ogalana na
mani ˈoro. Ma muke saeleˈa ana tae ki
neˈe kamu toˈo ani. Sulia God ba saea,
“Noaˈa nau kusi leka faˈasi kamu, ma
noaˈa nau kusi ˈaila ˈani kamu.”
6 Duˈungana ˈunaˈeri, kuke fata non-
iraˈa ˈuri, “Na Aofia naˈa neˈe ngwae
kwaiˈafi nau. Duˈungana neˈe, nau noaˈa
kusi maˈungia ta tae neˈe ngwae ki sasia
aku.”
7 Noaˈa kamu kasi manata bura laˈu
ˈani ngwae ˈaˈana kamu ki neˈe kira
faˈamanata kamu ka sui naˈa ˈani fata-
lana God. Muke manata sulia na mauriˈa
leˈa kira ki faˈinia na maelada. Ma muke
sasi sulia na fitoˈonga kira ki.
8 Sa Jesus Christ tua tua kasi rokisi. Nia
bolo goˈo ˈana diˈia ˈi roˈoki, ma ˈi taˈena,
ma na kaidaˈi neˈe kasi dao ˈua.
9 Ma muke tua faˈasia faˈamamanalana
na faˈamanataˈanga matamata ki neˈe

✡ **12:20** Eksodas 19:12-13 ✡ **12:21** Diutronomi 9:19 ✡ **12:26** Hagae 2:6 ✡ **13:2** Jenesis 18:1-8; 19:1-3

noaˈa kasi mamana. Kwaiˈofeˈanga God fuaka neˈe faˈangasingasia na maurilaka. ˈUnaˈeri neˈe ka kwaiˈafi aka, bore ma roˈongaˈa sulia na taki ana fanga ki, noaˈa kasi kwaiˈafi goˈo aka.

10 Bore ma ngwae neˈe kira ˈidufaˈi donga taki Jiu ki ana kwaisuˈusiˈanga, noaˈa kira kasi toˈo ana ta ngasingasiˈanga fuana ngalilana ru leˈa ki neˈe leka maˈi faˈasia kwaisuˈusiˈanga ana sa Christ.

11 Kamu saiana, kaidaˈi neˈe fuuˈi ngwae Israel kira kwatea kwaisuˈusiˈanga osiˈana kira oga na faˈasikasikalada faˈasia na taˈangaˈa kira ki, na ˈingataˈi fata abu ka ngalia maˈi na ˈabu na ru mauri ˈaeˈaela ki ˈi saena na Luma Abu ana "kula abu liu." Aia ma na noniˈi ru ki neˈe kira foˈosi ˈani, kira ka duˈafia ˈi maa faˈasia saena fanoa.

12 Ma nia neˈe kwate ma sa Jesus bore ka mae logo ˈi maa iila fanoa ˈi Jerusalem, fasi ˈiri ka faˈasikasika na ngwae faˈasia na taˈangaˈa kira ki ˈani na ˈabuna.

13 Ta neˈe alu kuke leka logo ˈi maa iila fanoa ˈi Jerusalem fasi ˈiri kika faˈa ˈeke kia diˈia kira sasia ana sa Jesus.

14 Sulia saena magalia neˈe, noaˈa kulu kasi toˈo ana ta fanoa neˈe tua tua firi. Bore ma kulu kwaimasi ana na fanoa ˈi langi neˈe ke baˈa dao maˈi.

15 Nia neˈe, kuke baˈatafea God ana kaidaˈi ki taˈifau. Na baˈatafeˈanga neˈeri, niaˈa na kwaisuˈusiˈanga kulu ˈuana God sulia sa Jesus neˈe kulu saea ˈani na Aofia kia.

16 Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani sasi leˈangaˈa ma na kwaiˈafiˈanga amuˈa kwai liu. Sulia na abulaˈanga ˈunaˈeri neˈe nia diˈia na kwaisuˈusiˈanga logo neˈe God saeleˈa fafia.

17 Muke roˈosulia na faˈinaˈonaˈo kamu ki. Kira lia sulia na mangomuˈa, ma kike baˈa fulaˈinia raoˈa kira ki fuana God. Ma diˈia kamu roˈosulia na alaˈanga kira ki, kira ke saeleˈa liu fafia na raoˈa kira ki. Ma diˈia noaˈa kamu kasi roˈo goˈo sulida, kike baˈa kwaimanatai fafia na raoˈa kira ki, ma ˈafitaˈi kike ˈafi kamu.

18 Ma muke inaˈu ana foˈongaˈa fuaimili. Kaimili saiana neˈe noaˈa ta ru taˈa goˈo saena abula lamiˈa, sulia kami sasi ˈuana sasilana ru leˈa ki ana kaidaˈi ki taˈifau.

19 Ma nau ku gani kamu, muke foˈo fuaku, ˈiri God ke olitaˈi ˈaliˈali maˈi aku siaumulu.

Na foˈongaˈa

20 God taˈea na Aofia kia sa Jesus faˈasia na maeˈa. Ma sulia na kwaisuˈusiˈanga sa Jesus ˈani maelana, nia ka diˈia ta ngwae neˈe lia sulia na sipsip nia ki. Ma God ka saungaˈinia na fau alangaˈinga faolu ˈani kwaisuˈusiˈanga sa Jesus. Ma na fau alangaˈi ˈanga neˈeri noaˈa kasi sui.

21 Aia, nau ku foˈo fasi ˈiri God ana aroaroˈanga ke baˈa kwatea na ru leˈa ki taˈifau neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani ˈiri muke sasia kwaiogai ˈanga nia. Ma nau ku foˈo logo ˈiri sa Jesus Christ ke ˈafi kamu, ma muke fulia na ru ki neˈe God saeleˈa fafiˈi. Ma kuke baˈatafea sa Jesus Christ tua tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Alaˈanga ˈisi

22 Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku amasi kamu ˈiri muke fafarongo mabe fuana alaˈanga ni kwairaduˈanga nau ki fuamuˈa. Osiˈana na kerekereˈa nau, noaˈa kasi keta goˈo.

23 Nau ku oga nai faˈarongo kamu ˈani na ngwaefuta kulu sa Timoti nia ruˈu naˈa ˈi maa faˈasia na luma ni lokafo. Diˈia nia dao ˈaliˈali maˈi ˈi neˈe, nau ku baˈea faˈi nau ana kaidaˈi nai leka kwau ana.

24 Muke kwatea alaˈanga leˈa kaimili fuana ngwae faˈinaˈonaˈo kamu ki taˈifau, ma fuada ngwae God ki taˈifau neˈe kira tua faˈi kamu. Na ngwaefuta kia ki faˈasia ˈi Itali, kira kwatea logo alaˈanga leˈa leˈa kira ki fuamuˈa.

25 Nau ku foˈo fasi ˈiri God ke kwaiˈofe amuˈa taˈifau.

Na Kerekereˈa Faˈasia Sa James

Sa James neˈe ngwae ˈoro ki fia fasi niaˈa na ngwaefuta sa Jesus neˈe raˈe maˈi ka ˈinotoˈa fuana Kristin ki ˈi Jerusalem. Kaidaˈi na ngwae Jiu ˈi Jerusalem ki kira saungia sa Stefen ka mae naˈa, Kristin ˈoro ki kira ka tafi, kika tua ana kula taˈifau saena magalia. (Lisia ana Acts 7:54—8:4.) Sa James nia tua buri goˈo ˈi Jerusalem. Saena kerekereˈa neˈe, sa James fata sulia ru ˈoro ki neˈe Kristin ki kike sasilaniˈi. Ru doe neˈe sa James nia keresia neˈe ngwae faˈamamana ki, noaˈa kira kasi saea goˈo neˈe fasi kira faˈamamana naˈa, bore ma kike sasia nama ru neˈe leka sulia liana God neˈe faˈataˈinia fitoˈolada. Na ngwae faˈamamana ki noaˈa kira kasi tua laˈu sulia saiˈi ru ˈanga taˈa ana magalia. Bore ma kike tua sulia liatoˈonga God faˈasia maˈi ˈi langi.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Bali ana faˈamamanalana God & 1:1-18
Bali fuana sasilana ru leˈa ki & 1:19—2:26
Bali ana alaˈalana ngwae & 3:1-18
Bali ana manataˈanga saena magalia & 4:1—5:6
Ru ˈisiˈisi sa James saeˈe fuana sasilani & 5:7-20

1 Nauˈa sa James na ngwae rao God ma sa Jesus Christ na Aofia. Na fata leˈaleˈa ˈanga nau ki fuamuˈa na ngwae God ki taˈifau, neˈe kamu tua takalo kwailiu ˈi saena na magalia.

Muke uu ngasi kaidaˈi kamu dao toˈona na ilitoˈonga fuana fuli ru roraˈa

2 Nau ku sae kamu ˈani na ngwaefuta nau ki osiˈana God naˈa neˈe Maˈa kia taˈifau. Kaidaˈi kamu dao toˈona na ilitoˈonga ˈoro matamata kwailiu ki, muke saeleˈa, ma muke manata sulia na ru neˈeri ke baˈa leˈa fuamuˈa.
3 Kaumulu saiana, kaidaˈi muke dao toˈona na ilitoˈonga, ma muke faˈamamana ngangata, tama na faˈamamanaˈanga kamu ke ngasingasiˈa liu.
4 Muke uu ngasi ˈunaˈeri fuana ˈisilana kaidaˈi, fasi ˈiri kamu na ngwae aliˈafu neˈe figolaˈa ki.
5 Bore ma diˈia ta ngwae amuˈa noaˈa kasi toˈo ana liatoˈonga fuana uuˈa saulia ilitoˈonga, nia ke gania God, ma God ke baˈa kwatea fuana. Sulia God ka saeleˈa liu fuana kwatelana maˈi ru ˈoro ki fuana ngwae ki taˈifau, ma nia noaˈa kasi silolongani goˈo ta ngwae neˈe gania.
6 Kaidaˈi ta ngwae nia gania God, nia ke fitoˈo nama ana God ma noaˈa kasi manata ruarua diˈia nia oga kwaiˈafiˈanga. Ma diˈia ta ngwae ka manata ruarua ˈunaˈeri, nia diˈia na nafo ana asi ba na iru irufia ma ka sakalangaˈinia.
7-8 Na ngwae ˈunaˈeri, nia toˈo ana ro lia ˈi ngwae ki ana abulalana taˈifau, sulia neˈe manatalana noaˈa kasi fautoˈo ana taˈi ru. Osiˈana nia ˈunaˈeri, nia kasi fia goˈo neˈe na Aofia ke kwatea ta ru fuana.
9-10 Ngwaefuta nau kina, sui bore ˈana ti ngwae amuˈa ka dalaˈa ma ti ngwae ka toˈoru, kamu taˈifau goˈo muke saeleˈa, osiˈana God faˈa ˈinotoˈa na ngwae dalaˈa ki, ma ka faˈatiˈitiˈi na ngwae toˈoru ki. Sui bore ˈana ta ngwae ka toˈoru ka doe, na ru ˈoro nia ki ke baˈa funu, diˈia na takana ˈai leˈa ki neˈe taka, niˈi ka tua goˈo sulia kala kaidaˈi dokodoko.
11 Ma kaidaˈi na sina taˈe maˈi ma ka sinafia na takana ˈai neˈeri ki, niˈi ka kuku, ma ka mae naˈa ˈada, ma niˈi ka ˈasi naˈa ˈi ano, ma na kwangalada ke baˈa sui logo ˈani. Ma nia ka ˈunaˈeri logo ana na ngwae toˈo ru, nia ke baˈa mae logo ana kaidaˈi nia ke sasia ta raoˈa ni toˈo maniˈa fuana talana.

Ilitoˈonga fuana taˈangaˈa noaˈa kasi leka maˈi faˈasia God

12 ˈOilakiˈa fuana na ngwae neˈe dao toˈona na ilitoˈonga ˈoro ma na faˈamamanaˈanga nia ka fau toˈo goˈo ˈana. Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae faˈamamana ma ka suˈute saena na ilitoˈonga ki, God ke baˈa kwatea naˈa mauriˈa firi fuana. Na mauriˈa firi neˈeri, God eta fataˈa naˈa ˈania fuana na ngwae neˈe kira alafe fuana ki.
13 Nia noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae ka fia fasi God naˈa neˈe kwatea na ilitoˈonga fuana na sasilana ta ru neˈe

ta'a. Noa'a kasi le'a ne'e nia ka manata
'una'eri, sulia God 'afita'i ka ilito'ona ta
ngwae fuana sasilana ta ru ne'e ta'a, ma
ka 'afita'i logo fuana ta ngwae ne'e ka
ilito'ona God fuana sasilana ta ru ne'e
ta'a.
14 Na kwaiogai'anga ta'a ana ngwae
talana ne'e ilito'o ana ma ka lalafia fuana
fuli ru rora'a.
15 Ma na kwaiogai'anga ta'a ne'eri ke
ba'a doe ma nia ka alua ta ru ne'e ta'a
liu. Ma kaida'i ru ta'a ne'eri ka doe, nia
ke ba'a saungia ngwae ka mae.
16 Ta ne'e, ngwaefuta le'a nau kina 'ae,
noa'a kamu kasi fia na ilito'onga fuana
ta'anga'a 'ita ma'i fa'asia God.
17 Sulia na ru le'a ki ta'ifau ne'e 'ita
ma'i fa'asia God 'i langi. Ma ka 'afita'i
fuana God ka rokisia na falafala nia 'ana
talana. Sulia nia noa'a kasi di'ia na ru ki
'i lofana salo ne'e nia saunga'ini'i kika
rara ma'i, ma kira ka 'idu, ma kira ka
rokisi, ma kira ka rodo'a.
18 God ka fili kia ma ka kwatea mauri'a
firi fuaka 'ani ala'anga mamana nia. Ma
ana na ru saunga'ini'i ki ta'ifau, kulu'a
ngwae ne'e le'alana ru God na'a.

Muke kwaloa ma muka ro'o sulia fatalana God

19 Ngwaefuta le'a nau kina 'ae, muke
manata le'a sulia na fatalaku ne'e 'uri:
Muke noni ma'udi fuana na fafaron-
golana, ma noa'a kamu kasi 'ali'ali fuana
ala'anga, ma noa'a kamu kasi saeta'a
'ali'ali.
20 Di'ia ta ngwae nia saeta'a, 'afita'i nia
ka fulia ta ru saga ne'e God oga.
21 Nia ne'e muke faidanga na'a 'ania
sasilana na ru ta'a ki, ma muke kakari al-
ifa'i fa'asia na ta'anga'a kamu ki ta'ifau.
Ma muke noni ma'udi fuana ro'onga'a
sulia na fatalana God ne'e alua na'a
saena na maurilamu'a, ma ka totolia ne'e
ke fa'amauri kamu.
22 Noa'a kamu kasi soke kamu ta-
lamu'a, sali kamu kata fia fasi ne'e ron-
golana go'o na fatalana God ne'e le'a.
Noa'a kasi 'una'eri la'u! Noa'a kamu
kasi fafarongoa go'o 'amu'a fatalana
God, bore ma muke ro'osulia na ru ne'e
nia sae'e ki logo.
23 Na ngwae ne'e nia rongoa go'o 'ana
na ala'anga ne'e ki, ma noa'a kasi sasi
go'o sulia na ru ne'e nia rongo'i ki, nia
di'ia na ngwae ne'e lisia go'o nununa
maana ne'e bulibuli saena ta'e iroiro.
24 Ma na ngwae ne'eri, 'i buri 'ana ne'e
nia iro le'a ana nia'a talana, nia ka leka
na'a 'ana, ma ka manata bura 'ali'ali
na'a ana maana lisilana fa'uta bani'a.
25 Bore ma na ngwae ne'e maanunu
le'a ana na taki God ki, ma noa'a nia kasi
rongoa go'o 'ana ma ka manata bura, ma
nia ka sasia ru ne'e na taki ki saea, God
ke ba'a fa'ale'a 'ania na ru ki ta'ifau ne'e
nia sasi'i. Sulia na taki God ki ni'i le'a
ta'ifau, ma ka fa'asakadola na ngwae ki.
26 Di'ia ta ngwae nia fia fasi nia leka
na'a sulia na falafala God ki, bore ma nia
noa'a kasi dau fafia fatalana, nia soke nia
go'o 'ana talana, ma na fo'osi nia ki noa'a
kasi mamana.
27 God na Ma'a kia nia sai go'o ana
ngwae ne'e kira fo'osi mamana ana ki,
ma kira ka sasia ru le'a ki fuana na ngwae
ki, di'ia 'afilana na gwa'i 'uru ki, ma
na ngela inamae ki ne'e kira to'o ana
'afita'i'anga ki. Na ngwae 'una'eri ki,
noa'a kira kasi ala'ania na ru ta'a ki
saena magalia fuana fa'alilana na falafala
le'a kira ki.

2

Noa'a kamu kasi 'inifilifili

1 Ngwaefuta le'a nau kina 'ae, osi'ana
kaumulu fa'amamana ana sa Jesus Christ
na Aofia kia ne'e 'inoto'a, noa'a kamu
kasi 'inifilifili go'o 'i safitana na ngwae
ki 'ani lisilana go'o ana bali 'i maa.
2-3 Di'ia ta ro ngwae kera dao ma'i ana
na fiku'a kamu, ta ngwae ne'e ngwae
to'oru ma ta ngwae ka dala'a. Na ngwae
to'oru ne'eri ka toro 'ani toro le'a liu ki,
ma ka alua na'a fa'i kome le'a ma na
ru ngwabinabina ana 'u'una. Ma kaida'i
kamu lisia ana, kamu ka fa'a 'inoto'a, ma
muka fata 'uri, "Leka ma'i, ko tua le'a
'amu 'i ne'e." Sui, na ngwae dala'a ne'e
ka toro muu go'o 'ana 'ani na mu'imu'i
toro, muka fata 'uri, "'Oke uu 'ira, nama
'oke tua 'amu 'i ano 'i ninimana 'aeku."
4 Di'ia kamu sasi 'una'eri, kamu rora,
sulia kamu to'olanga'inia na ngwae ki
'una'eri, ma kamu ka 'inifilifili sulia na
manata'anga ta'a kamu ki.

5 Nia neˈe, ngwaefuta nau kina ˈae,
muke fafarongo basi maˈi. God nia
filia na ngwae neˈe kira dalaˈa saena
magalia neˈe fasi ˈiri kira ka toˈo ana
faˈamamanaˈanga doe. Ma nia ka filia
ngwae ˈunaˈeri ki ˈiri kira ka toˈo ana
ˈInotoˈanga neˈe nia eta fata naˈa ˈani
fuana kwatelana fuada na ngwae neˈe
kira alafe fuana ki.
6 Bore ma kamuˈa neˈe kamu dalea
liu na ngwae dalaˈa ki. ˈUri ma sa tai
neˈe sasia na taˈangaˈa fuamuˈa, ma ka
ngali kamu ˈuana na matalangaˈinga? Na
ngwae toˈoru neˈe ki naˈa!
7 ˈUri ma kamu fia fasi sa tai neˈe faˈalia
na sata leˈa sa Jesus Christ neˈe kamu toˈo
logo ana? Na ngwae toˈoru neˈe ki naˈa!

8 Diˈia muke roˈosulia na taki doe ka
tasa ana na Aofia, tama nia ke leˈa
fuamuˈa. Nia saea saena na Kerekereˈa
Abu ki ka ˈuri, “Muke alafe fuana ngwae
ki taˈifau ka diˈia logo neˈe kamu alafe
fuamuˈa talamuˈa.”
9 Bore ma diˈia kamu ˈinifilifili ˈi safi-
tana na ngwae ki ˈani lisilana goˈo ana
bali ˈi maa, tama kaumulu abula rora
naˈa. Na taki ki naˈa neˈe faˈataˈinia
kamu abula rora.
10 Kamu saiana, diˈia ta ngwae roˈosulia
ru ki taˈifau neˈe taki ki saea, bore ma ta
taˈi ru goˈo ana taki neˈeri ki neˈe ngwae
neˈeri noaˈa kasi roˈosulia, nia ˈoia naˈa
na taki neˈeri ki taˈifau.
11 Osiˈana God nia fata ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi ˈusu.” Ma nia ka fata logo ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi saungwae.” Diˈia ta
ngwae kasi ˈusu, bore ma nia saungwae,
nia ˈoia naˈa na taki neˈeri ki.
12 Na taki ki neˈe faˈasakadola na ng-
wae ki faˈasia taˈangaˈa, ma na taki
neˈeri ki logo neˈe God ke baˈa mata-
langaˈi kamu ˈani. Nia neˈe, muke lialia
leˈa fuana tae ki neˈe kamu saeˈe ma
kamu ka sasiˈi.
13 Sulia kaidaˈi God nia matalangani
na ngwae ki, nia noaˈa kasi manataia
ta ngwae neˈe noaˈa kasi manataia ng-
wae matamata ki. Ma na ngwae neˈe
kwaimanatai ma ka sasi leˈa fuana ngwae
ki, God ke baˈa manataia, ma ka sasi leˈa
fuana ana kaidaˈi nia ke matalangani na
ngwae ki.

Na raoˈa leˈa ki faˈataˈinia fitoˈonga ana God

14 Ngwaefuta kina ˈae, noaˈa kasi
leˈa fuana ta ngwae ka saea nia
faˈamamana ana God, diˈia nia noaˈa
kasi sasia goˈo ta ru leˈa fuana
faˈataˈilana na faˈamamanaˈanga nia. Na
faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri nia ˈafitaˈi ka
faˈamauria niaˈa.
15 Diˈia ta ngwaefuta amuˈa, nama ta
ngwaingwaena amuˈa noaˈa kasi toˈo ana
ta toro nama ta fanga,
16 ma muka fata goˈo amuˈa ˈuri fuana,
“Noaˈa ˈoe kosi manata ˈabera laˈu, ˈoke
leka, ma ˈoko toro leˈa, ma ˈoko fanga
abusu ˈamu.” Diˈia kamu fata ˈunaˈeri,
ma noaˈa kamu kasi kwatea goˈo ta
ru fuana ˈafilana, tama noaˈa laˈu na
kwaiˈafiˈanga neˈeriˈa.
17 Nia neˈe, diˈia ta ngwae ka saea
nia faˈamamana ana God, bore ma nia
noaˈa kasi sasia goˈo ta ru leˈa, na
faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri noaˈa kasi
mamana goˈo.

18 Sali ta ngwae ka fata ˈuri, “Ti ngwae
kira faˈamamana ana God, ma ti ngwae
matamata kira ka sasia ru leˈa ki.” Bore
ma nau ku saea, diˈia ta ngwae nia noaˈa
kasi sasia na ru leˈa ki, nia faˈataˈinia
neˈe na faˈamamanaˈanga nia ana God
noaˈa kasi mamana. Sulia na ngwae neˈe
faˈamamana, nia ke baˈa faˈataˈinia logo
na faˈamamanaˈanga nia ˈani sasilana ru
leˈa ki.
19 Nau ku saiana kaumulu faˈamamana
fasi taˈi God goˈo neˈe nia tua, ma na
ru neˈeri ka leˈa liu naˈa. Ma na ano
ˈi ru taˈa ki bore kira faˈamamana logo
ana taˈi God goˈo neˈe nia tua, ma ru
neˈeri neˈe kwate kira ka maˈu ma kika
lebelebe.
20 Noaˈa kamu kasi bolebleˈa! Nau
ku faˈataˈinia fuamuˈa, diˈia ta ngwae
saea nia faˈamamana ana God, bore ma
noaˈa kasi sasia goˈo ru leˈa ki, na
faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri nia ru ˈoˈo
goˈo ˈana.
21 Kamu sai naˈa ana kulu futa ana
kwalafa sa Abraham. ˈUri ma faˈuta neˈe
God ka saea sa Abraham neˈe na ngwae
saga? Nia sasi ru leˈa ki neˈe kwatea
ma nia ka ˈunaˈeri. Duˈungana nia alua

na ˈalako nia ˈi fafona fuli fuˈa fuana kwaisuˈusiˈanga nia fuana God.

22 Kaumulu lia madako naˈa ana neˈe sa Abraham faˈamamana ana God ma ka sasia logo ru leˈa ki. Ma na ru leˈa neˈeri ki naˈa neˈe, nia kwatea ma faˈamamanaˈanga nia ka aliˈafu.

23 Ma na ru leˈa neˈe sa Abraham ka sasia, nia faˈataˈinia neˈe na Kerekereˈa Abu ki ba ˈuri, "Sa Abraham nia faˈamamana ana God, nia neˈe God ka saea niaˈa ˈani na ngwae saga, sulia na faˈamamanaˈanga nia." Nia neˈe, kira ka saea ˈani na ngwae kwaima God.

24 Kamu lia sai naˈa ana, kaidaˈi ta ngwae sasi ru ka leˈa, nia neˈe God ka fiˈi saea ˈani na ngwae saga. Ma noaˈa laˈu sulia na faˈamamanaˈanga taˈi bali goˈo ˈana.

25 Ma nia ˈunaˈeri logo ana ˈi Rahab na kini ˈusu baera. Nia kwaloa naˈa ro ngwae ba ˈi Jiu ki neˈe sa Josua asungaˈinida kwau. Sui ˈi buri ˈana, nia ka ˈafidaroˈo fasi ˈiri kera ka tafi sulia ta tala matamata naˈa ˈana. Nia neˈe, osiˈana na ru leˈa neˈe ˈi Rahab sasiˈi ki, God ka saea nia kini saga.

26 Nia neˈe, diˈia na noniˈi ru neˈe ka noaˈa ta mangoˈi ru ˈi saena, na noniˈi ru neˈeri ka mae. Nia ka ˈunaˈeri logo ˈani faˈamamanaˈanga. Diˈia ta ngwae ka saea nia ka faˈamamana ana God, bore ma noaˈa kasi sasia goˈo ta ru leˈa, na faˈamamanaˈanga nia noaˈa kasi mamana logo.

3

Ngwae faˈamanata ki kike dau sulia fatalada

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, nia noaˈa kasi totolia neˈe ngwae ˈoro ki ˈi safitamuˈa neˈe kike oga faˈamanata lana na ngwae ki. Kamu saiana, kamiˈa na ngwae neˈe kami faˈamanata na ngwae ki, God ke baˈa matalangaˈi kami ka liufia naˈa ngwae ki taˈifau.

2 Kuluˈa taˈifau goˈo neˈe kulu abula rora ana kaidaˈi ˈoro ki.

Bore ma, diˈia ta ngwae ke dau fafia fatalana, niaˈa neˈe na ngwae aliˈafu naˈa. Ma nia ka bolo faˈinia ke dau fafia maurilana taˈifau.

3 Ru neˈeri ka diˈia ta afu salo tiˈitiˈi ba kira alua ana kwakwana na hos, ma kira ka faˈitaˈinia na nonina hos taˈifau ˈani na afu salo tiˈitiˈi neˈeri, fasi ˈiri nia ke leka ana ta kula goˈo ˈana neˈe kira oga nia leka ˈuana.

4 Ma na reba ˈai tiˈitiˈi fuana liliu lana na faka ka ˈunaˈeri logo. Bore ˈana na faka ka doe, ma na iru doe ka kwaiˈia, na reba ˈai tiˈitiˈi neˈeri nia bolo goˈo ˈana faˈinia na liliulana na faka neˈeri fasi ˈiri ke leka sulia na manatalana na ngwae neˈe ˈaˈana ana ngalilana na faka.

5-6 Ma na kwakwana ngwae ka ˈunaˈeri logo, sui bore ˈana nia ka tiˈitiˈi, nia fata naunau liu sulia na ru doe ki.

Na fatalana ngwae ki ka diˈia logo na mafula. Bore ˈana ta nanaoˈi mafula, kaidaˈi nia duˈa nia ke duˈafia goˈo ˈana na masuˈu doe. Na fatalana ngwae neˈe fungu ˈani na ru taˈa ˈoro ˈunaˈeri ki logo. Nia ta ru tiˈitiˈi goˈo ˈana ana maurilaka, bore ma nia saiana faˈalilana maurilaka taˈifau. Sulia na ru taˈa neˈe ngwae ki kira ka saeˈe ki, niˈi ˈita maˈi faˈasia sa Saetan, ma ka faˈalia na maurilana na ngwae.

7 Na ngwae saiana ka faˈaraˈoa na ru mauri ˈaeˈaela kwasi ki, ma na noˈo ki, ma na loi ki, ma na iˈa ki.

8 Bore ma na ngwae noaˈa kasi toˈo goˈo ana ta ngasingasiˈanga fuana faˈaraˈolana na fatalana talana. Osiˈana na fatalana ngwae nia taˈa liu, ma ka saea ru ˈafae liu ki fuana na saungilana na ngwae, ma ka ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka dau sulia fatalana.

9 ˈAni na fatalaka neˈe, kulu baˈatafea ˈani na Aofia ma na Maˈa kia, ma kulu ka kwaitaofi logo ˈani ana ti ngwae neˈe God saungaˈinida ka diˈia logo niaˈa.

10 Na alaˈanga leˈa ki ma na alaˈanga taˈa ki kira ruˈu logo maˈi faˈasia taˈi kwakwaˈi ru neˈeri goˈo. Ngwaefuta kina ˈae, ru ˈunaˈeri ki noaˈa kasi leˈa.

11 Na kafo faˈinia na asi ˈafitaˈi kera ka saka maˈi faˈasia taˈi mae busu goˈo.

12 Ma ka ˈafitaˈi fuana kafo ni kwaˈu ka busu maˈi faˈasia na asi. Ma na ˈai neˈe kira saea ˈani na figi, ka ˈafitaˈi ka fungu ˈani na fuaˈi ˈai neˈe kira saea ˈani na olif. Ma na kwalo neˈe kira saea ˈani na grep, ka ˈafitaˈi ka fungu ˈani na fuaˈi figi.

Nama na ta'i ma'e busu ana asi noa'a kasi busulani na kafo le'a.

Na rao'a le'a ki fa'ata'inia ne'e 'oko to'o ana liato'o fa'asia God

13 Di'ia ta ngwae amu'a ne'e saea nia to'o ana na liato'o ma ka saiana na ru ne'e God oga kuke sasi'i ki, ngwae ne'eri ke fa'ata'inia na liato'o nia ma na sai 'i ru'anga nia 'ani na sasilana ru le'a ki, ma nia ka fa'ati'iti'ia nia'a talana.
14 Bore ma di'ia na liamu'a fungu go'o 'ani na kwaimamagolai 'anga, ma na saeta'a 'anga, ma ogala'anga, tama noa'a 'oe kosi aura'e 'oe talamu ne'e 'ae'o ta ngwae liato'o ne'e 'oko sasi sulia kwaiogai'anga God. Di'ia 'oko aura'e 'oe talamu 'una'eri noa'a 'oko 'iri mamana go'o.
15 Na liato'onga'a 'una'eri noa'a kasi leka ma'i fa'asia God 'i langi. Ru ne'eri ki leka ma'i fa'asia na ngwae ki go'o 'ana saena magalia ma sa Saetan.
16 Ana kaida'i ne'e liana na ngwae fungu 'ani na kwaimamagolai'anga ma ogala'anga, tama nia ka fainu'ia go'o 'ana na ru ki ta'ifau, ma na ru ta'a 'oro ne'e ka fuli logo.
17 Bore ma na ngwae ne'e tua 'ani na liato'o ne'e 'ita ma'i fa'asia God, noa'a nia kasi sasia ta ru ne'e ta'a. Ma nia noa'a kasi oga fu'anga. Nia kwaima le'a fa'inia na ngwae ki ta'ifau, ma ka ma'udi fuana rongolana ngwae ki, ma ka tua 'ani kwaimanatai'anga fuana ngwae ki, ma ka sasi le'a fuada. Ma nia ka mabe fa'inia ngwae ki ta'ifau, ma nia kasi manata rua rua, ma noa'a kasi soke 'ani na abula'anga nia.
18 Na aroaro'anga di'ia na maga 'ai. Na ngwae ne'e kira luia na ngwae fa'asia fu'anga, kira ne'e na ngwae kira fasia na maga 'ai ne'eri. Ma kira ka gonia na abula'anga le'a.

4

Noa'a kamu kasi donga ta'alana ru saena magalia ki

1 'Uri ma kamu saiana na ru ne'e kwatea ma muke olisu'usu'u, ma muke oga fu'anga? Ta manata'i ngwae fuana ogalana ru 'oro ki fuamu'a talamu'a ne'e sasi 'una'eri amu'a! Na manata'anga ta'a 'una'eri ki ne'e fu'a fa'inia na manata'anga le'a kamu ki.
2 Kamu oga liu na ru 'oro ki, bore ma noa'a kamu kasi to'o ani, nia ne'e kamu ka oga saungwae'a. Ma ana kaida'i noa'a kamu kasi ngalia na ru ne'e kamu oga liua, kamu ka etangia na'a olisu'usu'u 'anga, ma muka fu'a na'a 'amu'a. Kaumulu saiana na ru ne'e sasi ma kamu kasi to'o ana ru ne'e kamu oga'i ki, osi'ana noa'a kamu kasi gania go'o fa'asia God.
3 Kamu gania God 'uana ru ki ma noa'a kamu kasi ngali'i, osi'ana ne'e manatamu'a nia ta'a. Ma muka oga go'o amu'a ru ne'e kwatea na noni saele'anga fuamu'a talamu'a go'o 'ana.
4 Ma muka leka go'o amu'a fa'asia God, di'ia ta 'afe ne'e leka go'o 'ana fa'asia na ara'i nia. Di'ia kamu kwaima fa'inia na ru ta'a ki saena magalia, 'irai kamu malimae'a ana God. Di'ia ta ngwae ka oga leka'a sulia na manata'anga saena magalia, nia 'afita'i nia ka leka sulia na manata'anga God.
5 Kamu sai na'a ana na Kerekere'a Abu ne'e 'uri, "God nia tagi le'a liu mala sulia na Mango'i ru ne'e nia alua saena maurilaka."* Kaida'i God nia fata 'una'eri noa'a nia kasi fata 'o'o go'o 'ana.
6 Ma na alafe 'anga God nia doe fuaka. Nia ne'e na Kerekere'a Abu ki ka fata 'uri, "God 'aila 'ani ngwae naunau ki, bore ma nia 'ofea na ngwae ne'e enoeno go'o ki."
7 Nia ne'e, muke fa'ati'iti'i kamu talamu'a, ma muke sasia na ru ne'e God nia saea. Muke kwa'isisinga 'ani sa Saetan, ma nia ke tafi fa'asi kamu.
8 Muke 'idu karangia ma'i God fasi 'iri nia ka 'idu karangi logo ma'i amu'a. Muke fa'asikasika na'a maurilamu'a! Muke faidanga na'a 'ania na ru ta'a 'oro ne'e kaumulu sasi'i ki! Noa'a kamu kasi manata rua rua sulia ro'onga'a sulia God.
9 Kamu ke kwaimanatai ma muke angi fafia ta'anga'a kamu ki, osi'ana nia

* **4:5** nama na mango'i ru ne'e God nia alua ana kia'a, nia to'o ana na kwaiogai'anga ne'e ka ngasingasi'a 'uana na ogalana na ru 'oro matamata ki.

noaˈa kasi leˈa neˈe muke gaˈa ma muke saeleˈa.
10 Ma muke enoeno ˈi maana na Aofia
ˈiri nia ke baˈa faˈadoe kamu.

Noaˈa kamu kasi fata faˈalia ti ngwae faˈamamana

11 Ngwaefuta kina ˈae, muke tua faˈasia
na fata taˈangaˈa fuamuˈa kwailiu. Diˈia
muke fata taˈa fuana ta ngwae neˈe
faˈamamana logo ana sa Christ, nama
muka ngengea niaˈa, tama kaumulu
ngengea naˈa na taki God ki. Ma ana
kaidaˈi kamu ngengea naˈa taki neˈe
ki, kamuˈa noaˈa laˈu na ngwae fuana
roˈongaˈa sulia na taki ki. Kamuˈa ta-
lamuˈa sasi muka diˈia lala na ngwae
fuana matalangaˈilana na taki ki neˈe
rora nama ka saga. Ma ana kaidaˈi kamu
sasi ˈunaˈeri, kamu kasi roˈo goˈo sulia na
taki ki.
12 God kwatea na taki ki, ma nia ke
matalangaˈi kia ˈaniˈi. Niaˈa taˈifilia goˈo
neˈe bolo faˈinia faˈamaurilana ngwae
ma faˈinia saungilana ngwae. ˈUnaˈeri
neˈe noaˈa ˈoko ˈiri toˈo nama ana
ta ngasingasiˈanga fuana ngengelana sa
toˈolamu neˈe faˈamamana logo.

Na ngwae toˈo ru ki noaˈa kira kasi lafuda talada

13 Ti ngwae amuˈa tala manata sulia ru
ki saena na manatalamuˈa muka fata ˈuri,
“Taˈena nama rorodo, mike leka naˈa
ˈuana taˈi fanoa doe. Ma mike baˈa tua
maˈi neˈeri sulia taˈi faˈi ngali, fasi ˈiri
mike sasia raoˈa kami ki fuana todalana
mani ˈoro ki.”
14 Aia, nau ku saea fuamuˈa, noaˈa ta
ngwae amuˈa kasi saiana ta tae neˈe ka
dao maˈi rorodo. Osiˈana kulu diˈia goˈo
gwaˈi gafu ˈofodangi neˈe sakatafa maˈi,
ma na ngwae ki ka lisia, sui ka noˈana
logo ˈana.
15 Fuila na ru kamu ke saea nia ˈuri
lala, “Diˈia God alaˈania kulu ka mauri
tau kwau, kuke sasia kwaluˈani ru neˈe
kulu manata toˈo ani ki.”
16 Bore ma kamu faˈadoe kamu liu,
ma muka baˈatafe kamu goˈo ˈamuˈa
talamuˈa. Sasilana ru ˈunaˈeri ki neˈe nia
rora liu.
17 Ta neˈe ana kaidaˈi neˈe ta ngwae
saiana ru leˈa ki fuana sasilani, ma nia
noaˈa kasi sasia, na ngwae neˈeri nia
abula taˈa naˈa.

5

1 Ma kamuˈa na ngwae neˈe kamu
toˈoru ki, fuila muka angi doe, ma muka
oˈomae naˈa ana kaidaˈi neˈe. Sulia na
ˈafitaˈiˈanga neˈe ke baˈa toˈe kamu nia
doe liu.
2 Osiˈana na toˈoruˈa kamu ki ke baˈa
fura. Ma na toro kamu ki, na sufusufu ki
ke ˈaniˈi.
3 Ma na mani kamu ki ke baˈa fura
taˈifau logo. Aia, God ke baˈa lisia na
toˈoru neˈe fura, ma nia ke baˈa kwaˈi
kamu ˈani mafula, osiˈana kamu ˈetea
toˈoruˈa kamu ki ana faˈi asoa ˈisi neˈe
ki.
4 Muke manata basi sulia na angiˈa na
ngwae rao kamu ki neˈe kira rao saena
na oˈola kamu ki. Kira angi sulia kamu
lui fafia na folifoliˈa kira ki ana kaidaˈi ki
taˈifau. Ma God kia neˈe ngasingasiˈa ka
tasa, nia rongoa taˈifau naˈa na angiˈa na
ngwae rao neˈeri ki.
5 Ana kaidaˈi neˈe, kamu toˈo ana ru
leˈa ˈoro liu ki. Ma kaumulu toˈo ana na
ru neˈeri ki ma muke saeleˈa liu faˈiniˈi.
Bore ma muke diˈia na buluka neˈe kira
faˈakubua, fasi ˈiri ka bolo faˈinia faˈi
asoa neˈe kira ke saungia ana.
6 Ma kaumulu matalangani ma muka
saungia naˈa ngwae saga ki, sui bore ˈana
noaˈa kira kasi taˈe sauli kamu goˈo.

Muke suˈute kaidaˈi kamu nonifii

7 Ngwaefuta nau kina ˈae, muke noni
mabe, kaidaˈi muke kwaimasi fuana faˈi
asoa na Aofia ke baˈa dao maˈi. Muke
manata basi sulia kaidaˈi neˈe ngwae nia
rao ˈi saena oˈola, nia ke noni mabe masia
na uta ˈiri ka toˈo basi, sui nia ka fiˈi
kwaimaˈakwali masia na loi ruˈa.
8 Muke noni mabe logo. Muke uu ngasi
goˈo ˈamuˈa, sulia na asoa na Aofia fuana
daoˈa maˈi nia karangi naˈa.
9 Ngwaefuta kina ˈae, noaˈa kamu kasi
ˈugalia ta ai amuˈa, ˈiri God noaˈa kasi
matalangaˈi kamu. Sulia God sasi akaˈu
naˈa fuana matalangaˈilana na ngwae ki
taˈifau.
10 Ngwaefuta kina ˈae, kamu manata
basi sulia na profet ba ˈi naˈo ki, ba kira
fata ˈani God. Sui bore ˈana na ngwae ki

kika fulia naˈa ru taˈa ˈoro ki fuada, kira suˈute nene goˈo ˈada. Ma kamuˈa bore, muke sasi logo diˈida.

11 Kulu saiana, kira saeleˈa sulia faˈamamanalada fautoˈo. Kamu rongoa taˈifau naˈa na alaˈanga ba sulia sa Job. Na ru taˈa ˈoro liu ki ba dao toˈona, bore ma nia faˈamamana goˈo ˈana ana God. Ma ˈi buri, God ka lia sulia, osiˈana God kwaimanatai fuana na ngwae ki, ma ka oga liua naˈa ˈafilana ngwae ki.

12 Futaˈa kina ˈae, ta ru doe fuana muke saiana nia ˈuri, noaˈa kamu kasi fata alafu ˈuri, “Nia mamana maˈi ˈi langi,” nama noaˈa kamu kasi fata ˈuri, “Nia mamana maˈi ˈi saena magalia neˈe.” Ma diˈia kamu saiana ta ru neˈe nia mamana, muke fata goˈo ˈuri, “ˈIu nia mamana.” Ma diˈia kamu saiana ru neˈeri nia noaˈa kasi mamana, muke fata logo ˈuri, “Nia noaˈa kasi mamana.” Ma diˈia ka noaˈa kamu kasi roˈosulia na ru neˈe, God ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga fuamuˈa.

Auraˈea God ma muke foˈosia

13 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka toˈo ana ta ˈafitaˈiˈanga, nia ke foˈo. Ma diˈia ta ngwae ka saeleˈa liu, nia ka sasia naˈa ngu ni baˈatafeˈanga fuana God.

14 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka mataˈi, nia ka gania na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae faˈamamana ki fasi ˈiri kike foˈo fuana, ma kira ka ngwaia ˈani na satana na Aofia.

15 Ma God ke baˈa gura na ngwae mataˈi neˈeri sulia kira foˈo fuana ma kira ka faˈamamana ana niaˈa. God ka gura nia, ma na abula taˈangaˈa nia, God ke baˈa rufuanata ana faˈasia na ru neˈeri.

16 Nia neˈe, na roraˈa kamu ki, muke fulangaˈinia fuamuˈa kwailiu, ma muke foˈo fuamuˈa kwailiu fasi ˈiri muke ˈakwa laˈu.

Na ngwae leˈa, foˈongaˈa nia ngasingasiˈa ma ka mamana.

17 Na profet sa Elaeja, niaˈa na ngwae goˈo ˈana logo diˈia kiaˈa. Ma kaidaˈi ba nia foˈo ngasingasiˈa ˈuana God ˈiri ka faˈasuia na uta, na uta noaˈa kasi toˈo sulia na uulu faˈi ngali ki ma na ono madamo ki.

18 Ma ˈi buri ˈana, nia ka foˈosia laˈu God fasi ˈiri nia kwatea laˈu maˈi na uta, ma na uta ka toˈo laˈu, ma na ru ki taˈifau ˈi fafona ano kira ka mauri, ma na ˈai ki ka fungu ˈani na fufuaˈi ru ki.

Olitaˈinia maˈi ngwae oli faˈiburi ki siana God

19 Futaˈa kina ˈae, diˈia ta ngwae amuˈa ka leka rora faˈasia na faˈamanataˈanga mamana, nia leˈa liu ta ngwae amuˈa ka olitaˈinia maˈi.

20 Sulia kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri ana, kaumulu kwaiˈafi ana neˈeriˈa, fasi ˈiri God ka faˈamauria na mangona faˈasia maeˈa, ma ka rufuanata ana faˈasia na taˈangaˈa ˈoro nia ki.

Na Etana Kerekereˈa Faˈasia Sa Peter

Sa Peter neˈe ngwae na fafarongo ba sa Jesus. Kulu saiana sa Peter niaˈa na faˈinaˈonaˈo ana siosi, ma nia ka tua laˈu sulia kaidaˈi tiˈitiˈi ˈi Rom.

Sa Peter keresia na buka neˈe fuana ˈafilana ngwae ki fuana uu ngasiˈa, ma naˈofilana kaidaˈi ˈato neˈe dao toˈo ada ki, duˈungana kira Kristin naˈa. Nia oga manataˈanga kira ki ka dau ngasi ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ. Osiˈana kira sai naˈa ana falafala leˈa sa Jesus ki neˈe nia nonifii liu, kira ke maˈudi nama fuana nonifiiˈanga ana kaidaˈi ˈato ki, ma fuana uu ngasiˈa logo. Kaidaˈi ˈato neˈe ki, ru doe liu ki fuana iliˈa toˈona fitoˈonga kira ki goˈo. Ma si diˈia kira uu ngasi ˈuri, God ke baˈa kwatea fuada na kwaiaraˈanga tua tua firi, ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke baˈa oli laˈu maˈi ana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Mauriˈa leˈa Kristin ki & 1:1—2:10
Falafala Kristin ki kaidaˈi kira faˈanonifiida & 2:11—4:19
Sa Peter ka alaˈa fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ki & 5:1-14

1 Faˈasia sa Peter, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ.

Nau ku kerekere fuamuˈa na ngwae neˈe God nia fili kamu, ma muka tua diˈia ngwae kwaita saena magalia neˈe sulia na fanoa mamana kamu nia ˈi langi. Ma muka takalo naˈa saena abaˈi kula ˈi Pontus, Galesia, Kapadosia, Asia, ma ˈi Bitinia ki.

2 ˈI naˈo naˈo mala maˈi ˈua, God na Maˈa nia fili kamu sulia na kwaiogaiˈanga nia, ma na Anoˈi ru nia ka kwate kamu na ngwae nia ki ka abu fasi ˈiri muka roˈo sulia sa Jesus Christ, ma nia ka faˈasikasika kamu ˈani ˈabuna.

ˈIu, nau ku foˈosia God ˈiri ke ˈofe kamu ma ke kwatea aroaroˈanga fuamuˈa.

Manata filo toˈo neˈe kuke toˈo ana mauriˈa firi

3 Kuke baˈatafea God na Maˈa Aofia kia sa Jesus Christ, sulia na kwaimanataiˈanga doe God, nia ka kwatea naˈa mauriˈa faolu fuaka ˈani tataˈelana sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa. ˈUnaˈeri kulu ka manata filo toˈo neˈe kuke ngalia na ru leˈa ki.

4 Kulu ka kwaimasi ana na ru leˈa ki neˈe God sasi akaˈu ana fuana na ngwae nia ki. Nia ka gonia naˈa ru neˈeri ki fuamuˈa maˈi ˈi langi, kula neˈe ru neˈeri ki ˈafitaˈi ke baˈa fura, ma noaˈa kasi baˈa taˈa, ma tuatua kasi funu.

5 Ma God ka folo ˈusi kamu ˈani ngasingasiˈa doe nia osiˈana na faˈamamanaˈanga kamu. God ka folo ˈusi kamu leleka ka dao ana faˈi asoa ˈisi. ˈUnaˈeri nia ke faˈamauria kamuˈa, ka diˈia ba nia ˈidufaˈi naia fuana sasilana fuamuˈa.

6 Muke saeleˈa amuˈa sulia na ru neˈe sui bore ˈana muka kwaimanatai ana kaidaˈi tiˈitiˈi neˈe sulia na faˈakaisiˈanga ˈoro ki neˈe kamu liu ani.

7 Na faˈakaisiˈanga neˈeri ki ke faˈataˈinia na faˈamamanaˈanga kamu nia mamana. Na faˈamamanaˈanga kamu nia diˈia na gol neˈe kira alua saena mafula fuana duˈafilana ˈiri ke sikasika. Ma God nia oga na faˈamamanaˈanga kamu ka tasa ana na gol osiˈana na gol ke baˈa funu goˈo, bore ma na faˈamamanaˈanga kamu noaˈa kasi sui. Ma God ke baˈa fata leˈa amuˈa, ma ka faˈa ˈinotoˈa kamu, ma ka fuˈusi doe amuˈa ana Asoa sa Jesus Christ ke baˈa dao maˈi.

8 Kamuˈa na ngwae neˈe kamu alafe fuana na Aofia, sui bore ˈana noaˈa kamu kasi lisia ˈua. Ma muka faˈamamana ana, sui bore ˈana noaˈa kamu kasi lisia ana kaidaˈi neˈe. Nia neˈe, muke saeleˈa ˈani na saeleˈanga doe neˈe noaˈa ta alaˈanga kasi bolo fuana alaˈanga sulia.

9 Muke saeleˈa ˈunaˈeri, sulia kamu ngalia naˈa mauriˈa firi fuana mangomuˈa. Ma na mauriˈa firi neˈeri naˈa neˈe na kwaiaraˈanga ana ˈisilana na faˈamamanaˈanga kamu.

10 Aia, ma na mauriˈa firi neˈe na profet ki kira lulu ma kika oga kike sai leˈa ana. Ma kira ka eta fata sulia na mauriˈa firi neˈeri ˈi naˈo neˈe God kwatea fuamuˈa.

11 Sulia na Anoˈi ru sa Jesus Christ ka teo naˈa ada, ma ka faˈataˈinia fasi na

Christ ke baˈa nonifii sui mala nia ka fiˈi ˈinotoˈa. Ma kira ka sasi ˈuana daoˈa toˈona na kaidaˈi faˈuta neˈe na Christ ke dao maˈi, ma tae neˈe ke fuli ana kaidaˈi nia dao maˈi.

12 Ma God ka faˈataˈinia fuana na profet neˈeri ki fasi na ru neˈeri ki noaˈa kasi fuli ˈua ana kaidaˈi kira tua saena magalia, bore ma niˈi ke baˈa fuli burina, ana kaidaˈi neˈe kamu tua ana. Kira fata sulia ru ki neˈe kamu rongoˈi ana kaidaˈi ti ngwae kira faˈatalo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa. Na Anoˈi ru Abu neˈe God kwatea maˈi faˈasia ˈi langi, nia naˈa neˈe ka kwatea na ngwae neˈeri fasi ˈiri kika faˈatalo ˈani ngasingasiˈanga nia. Ma na ˈainsel ki bore, kira oga kika sai leˈa logo ana sulia na mauriˈa firi neˈe nia leˈa ka tasa.

Na tuaˈa abu

13 Muke lialia, ma muke manata saga. Muke manata toˈo sulia God ke baˈa ˈofe kamu ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke dao maˈi.

14 Muke roˈosulia God, ma noaˈa kamu kasi leka sulia na kwaiogaiˈanga neˈe kamu toˈo ani ana kaidaˈi ba kaumulu ˈiri sai ˈua ana na Faˈarongoˈa Leˈa.

15 Bore ma, muke abu faˈinia ru ki taˈifau neˈe kaumulu sasiˈi, diˈia God nia fili kamu, nia abu.

16 Sulia saena Kerekereˈa Abu God nia saea, “Muke abu, sulia nau ku abu.”

17 Ma kaumulu saea God ˈani “Maˈa” ana kaidaˈi kamu foˈo. Ma muke manata logo toˈona neˈe nia ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki taˈifau fuana na ru neˈe kira sasiˈi ki, ma noaˈa nia kasi ˈinifilifili ana ta ngwae. Nia neˈe, muke fuˈusi doe ana niaˈa ana kaidaˈi neˈe kamu tua diˈia ngwae kwaita ˈi saena na magalia neˈe.

18 Kaumulu saiana ka sui naˈa, God nia foli olitaˈi kamu ˈani na ru doe liu, fasi ˈiri ke loge kamu faˈasia na abulaˈa ˈoˈo ki faˈasia na koˈo kamu ki. God ka foli olitaˈi kamu ˈani na ru neˈe liufia silva nama gol.

19 God nia foli olitaˈi kamu ˈani na maelana sa Jesus Christ neˈe diˈia ta kala sipsip neˈe leˈa taˈifau fuana na kwaisuˈusiˈanga ˈani.

20 God ka fili nia naˈa maˈi ˈi naˈo mala ana saungaˈilana na magalia. Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, ana faˈi asoa ˈisi ki, sa Jesus Christ dao naˈa maˈi ˈiri ka faˈamauri kamu.

21 Ma osiˈana sa Jesus Christ, kamu ka faˈamamana ana God neˈe nia taˈea faˈasia na maeˈa ma ka faˈa ˈinotoˈa, ˈiri faˈamamanaˈanga kamu ma na fitoˈonga kamu ka babatoˈo ana God.

22 Ma sulia neˈe kamu roˈosulia naˈa faˈamanataˈanga mamana, ma muka faˈasikasika kamu talamuˈa naˈa faˈasia na abulaˈanga taˈa kamu ki, nia neˈe muka alafe mamana fuamuˈa kwailiu na ngwae neˈe kamu faˈamamana. Osiˈana ˈunaˈeri, muke faˈangasingasia naˈa na alafeˈanga fuamuˈa kwailiu.

23 Kaumulu futa faolu ana God neˈe noaˈa kasi mae, niaˈa neˈe na Maˈa kamu. Ma kamu futa faolu ˈani na fatalana God neˈe tua tari ma noaˈa kasi sui.

24 Sulia neˈe Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri,

“Na ngwae ki taˈifau goˈo kira diˈia na laua, ma na kwangaˈa kira ka diˈia na takana ˈai kwasi.
Sulia na laua ka kuku, ma na takana ka ˈasia.

25 Bore ma na fatalana God tua tua firi.”✡ Ma fatalana neˈeri neˈe na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe kira faˈarongo naˈa ˈani fuamuˈa.

2

1 Aia, sulia kaumulu futa faolu ˈunaˈeri, muke tua faˈasia na abulaˈanga taˈa ki taˈifau. Ma muke tua faˈasia na sokeˈa, ma abu ˈoloˈoloˈa, ma na kwaimamagolaiˈanga, ma alaˈanga taˈa ki.

2 Muke diˈia ngela tiˈitiˈi ki neˈe kira susu ˈua, ma kira ka oga liua susuˈa ana kaidaˈi ki taˈifau. ˈUnaˈeri logo, nia leˈa fuana muke oga na fatalana God fasi ˈiri neˈe faˈamamanaˈanga kamu ka bulao ngasingasiˈa ma God ka faˈamauri kamu.

3 Duˈungana kaumulu sai leˈa naˈa ana na Aofia nia sasi leˈa liu naˈa fuamuˈa.

Kuluˈa na fikutaˈi ngwae abu God

4 ˈIu, muke leka maˈi siana sa Jesus, neˈe nia mauri firi. Sa Jesus nia diˈia ta fau mauri ni saungaˈi luma ˈanga ba na

✡ **1:25** Aesea 40:6-8

ngwae saungaˈi luma ki kira ˈaila ˈania,
bore ma niaˈa na ngwae neˈe God filia
sulia nia leˈa ka tasa.
5 Kamuˈa logo diˈia na fau mauri ki, ma
muke alaˈania God ka saungaˈinia luma
nia ˈani kamu. Ma muke baˈa diˈia na
fata abu God neˈe kamu leka rao ˈi saena
luma abu neˈeri, ma muke foˈosi ˈani ru
abu ki neˈe God nia oga. Kamu ke baˈa
ˈunaˈeri, sulia sa Jesus Christ.
6 Osiˈana saena Kerekereˈa Abu ba God
saea,
"Lia basi, nai baˈa filia ma nai alua taˈi
gwaˈi fau saena fanoa ˈi Sion.
Ma nia naˈa neˈe fau talingaˈi leˈa neˈe
faˈangasia na luma.
Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana
ana niaˈa, noaˈa kira kasi liadila
osiˈana niaˈa."✡
7 Ma na fau neˈe ka leˈa liu fuamuˈa neˈe
kaumulu faˈamamana. Bore ma fuana
sa tai neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana
ana, kira faˈataˈinia na Kerekereˈa Abu
ba saea,
"Na fau ba na ngwae saungaˈi luma ki
kira ˈaila ˈani, nia naˈa neˈe fau
talingaˈi leˈa neˈe faˈangasia na
luma."✡
8 Ma Kerekereˈa Abu fata laˈu sulia fau
baera ka ˈuri,
"Ma na ngwae ki kike baˈa firute ana, ma
kike ˈasi ana."✡
Kira ka firute ana sulia noaˈa kira kasi
faˈamamana ana fatalana God, ma kira ka
firute osiˈana neˈe God naia ru neˈeri ke
fuli nama ˈunaˈeri fuada.
9 Bore ma kamu niniˈa na ngwae neˈe
God nia filida naˈa ki. Kamuˈa neˈe na
fata abu ana na Aofia ki. Ma kamu
naˈa neˈe fikutaˈi ngwae abu God. Nia
fili kamu ˈuana faˈataloˈa ˈani raoˈa leˈa
nia ki. Ma nia ka sae kamu faˈasia na
rorodoˈa ˈuana ˈi saena na madakoˈanga
leˈa nia.
10 Ana kaidaˈi sui naˈa maˈi, kamu
noaˈa laˈu na ngwae God ki. Bore
ma ana kaidaˈi neˈe, kamuˈa neˈe ng-
wae nia ki naˈa. Ma ana kaidaˈi
niniˈa sui naˈa kwau, noaˈa kamu
kasi saiana kwaimanataiˈanga God, ma
ana kaidaˈi neˈe, muka ngalia naˈa na
kwaimanataiˈanga nia.

Ngwae rao God ki

11 Kwaima nau kina, ana kaidaˈi kamu
tua ˈua saena magalia neˈe, kamu diˈia
ngwae kwaita sulia na fanoa mamana
kamu, nia ˈi langi. Ma sulia na ru neˈeri,
nau ku gani kamu, muke abula faˈasia
na kwaiogaiˈanga taˈa ana noni. Osiˈana
na kwaiogaiˈanga taˈa neˈeri ki, kira fuˈa
faˈinia na mauriˈa faolu kamu.
12 Na tuaˈa kamu ki ka leˈa taˈifau ˈi
safitana toˈolamuˈa faˈida neˈe kira abu
faˈamamana. Sui buri ˈana kira fafi kamu
ˈani abula taˈangaˈa, kira ke lisia na raoˈa
leˈa kamu ki, ma kira ke baˈatafea God
ana faˈi Asoa nia ke dao maˈi ana.
13 Ma sulia kamu na ngwae ana na Aofia
ki, muke roˈosulia na taki ki faˈasia na
ngwae doe ki saena magalia neˈe. Muke
roˈosulia na taki ki faˈasia na tatalafaˈa
doe ˈi Rom,
14 ma na gwaungaˈi ngwae neˈe nia
ka filida fuana kwatelana matalangaˈinga
fuana sa tai neˈe kira abula taˈa, ma kika
baˈatafea sa tai faˈida neˈe na abulaˈanga
kira ka leˈa.
15 Osiˈana God nia oga muke sasia naˈa
ru leˈa ki ˈiri muke faˈanotoa na alaˈanga
ˈoˈo ana ngwae bolebole'a ki neˈe kira
fata sauli kamu.
16 Muke tua diˈia ngwae kira tua
sakadola ki. Bore ma noaˈa kamu kasi fia
fasi nia bolo fuana neˈe muke abula taˈa
sulia kamu tua sakadola. Muke tua diˈia
ngwae ba rao fuana God.
17 Muke fuˈusi doe ana ngwae ki
taˈifau, ma muke alafe fuana na ngwae
faˈamamana ki, ma muke fuˈusi doe ana
God, ma muke fuˈusi doe ana ngwae
tatalafaˈa doe ˈi Rom logo.

Ngwae rao ˈoˈo ki

18 Kamuˈa na ngwae rao ˈoˈo ki, muke
roˈosulia na fatalana na ngwae ˈaˈana
kamu ki, ma muke faˈadoeda. Muke
sasi ˈunaˈeri fuana ngwae ki taˈifau neˈe
gwaungaˈi ˈusi kamu, noaˈa laˈu fuana
sa tai goˈo ˈana neˈe kira ˈofe kamu,
bore ma fuana sa tai bore ˈana neˈe kira
silolongaˈi kamu logo.
19 Duˈungana God ke baˈa faˈaleˈa
kamu diˈia kamu dao toˈona nonifiiˈanga
osiˈana kamu sasia na kwaiogaiˈanga nia,
ma noaˈa laˈu sulia kamu sasia ta ru taˈa.

✡ **2:6** Aesea 28:16 ✡ **2:7** Sam 118:22 ✡ **2:8** Aesea 8:14-15

20 Kwaiaraˈanga tae neˈe muke baˈa
ngalia, si diˈia kira ulasi kamu fafia tae
neˈe kamu sasia ka taˈa? Noaˈa! Bore ma
diˈia kamu nonifii duˈungana neˈe kamu
sasia ru neˈe saga, God ke baˈa faˈaleˈa
kamu duˈungana.
21 Ma God ka sae kamu ˈuana non-
ifiiˈanga ˈunaˈeri. Sulia sa Jesus Christ
ˈana talana neˈe nonifii ˈiri ka faˈamauri
kamu, ma ˈunaˈeri nia ka alua naˈa
faˈataˈilana fuamuˈa ˈiri muke ili nama
sulia neˈe nia tua ˈani.
22 Sa Jesus noaˈa kasi fulia ta ru neˈe
taˈa, ma nia kasi saea ta ru ˈosoˈoso.
23 Ma kaidaˈi kira fata buri tolingaˈi
ana, noaˈa nia kasi olisida ˈani ta
alaˈanga taˈa. Ma kaidaˈi nia ka nonifii,
noaˈa nia kasi faˈamaˈuda goˈo ˈani ta
alaˈanga. Nia ka fitoˈo goˈo ana God neˈe
nia giosida ˈani ˈoloˈoloˈa.
24 Ma sa Jesus Christ talana ka ngalia
naˈa abula taˈangaˈa kia ki ˈani nonina
ana ˈai rara folo, fasi ˈiri kuke faˈasia naˈa
abula taˈangaˈa kia ki, ma kuke tua ˈani
falafala saga. Ma nia ka gura kia ˈani na
nonifiiˈanga nia.
25 Ma ana kaidaˈi ba sui naˈa kwau,
kaumulu diˈia na sipsip neˈe kira leka
rora faˈasia na ngwae ni folo kira. Bore
ma ana kaidaˈi neˈe, kaumulu oli siana
sa Jesus Christ, na ngwae neˈe lia sulia na
mangomuˈa, diˈia ta ngwae ba lia sulia na
sipsip nia ki.

3

ˈAfe ki

1 ˈUnaˈeri logo, kamu na ˈafe ki,
muke roˈosulia nama fatalana araˈi kamu
ki, ˈiri diˈia ti ngwae ada noaˈa kira
kasi faˈamamana ana fatalana God, kike
baˈa faˈamamana goˈo ˈada sulia na ab-
ulaˈanga leˈa kamu ki. Sui bore ˈana
noaˈa kamu kasi faˈatalo ˈua fuada, kike
baˈa faˈamamana,
2 sulia kira lisia na abulaˈanga kamu
neˈe saga ma muka fuˈusi doe ana God.
3 Aia, kamu kini ki, noaˈa kamu kasi
sasi ˈuana na kwangaˈa kamu ka leka
maˈi faˈasia na bula ifuˈanga kamu ki,
nama na saˈingilana ru ngwasinasina ki,
nama toroˈa ˈani toro leˈa ki neˈe liulada
doe liu ki.
4 Bore ma lisilamuˈa ka kwanga lala
ˈani falafala leˈa kamu ki neˈe leka maˈi
faˈasia saena mauriˈa kamu ki. Na
falafala kamu fuana gerelana ngwae ki,
ma fata aroaroˈa, sulia nia neˈe na ab-
ulaˈanga God nia oga. Ma na sasia
leˈangaˈa ˈunaˈeri, nia noaˈa kasi taˈa
ana kaidaˈi kamu ngwaro naˈa.
5 Osiˈana kaidaˈi ˈi naˈo, na kini
abu neˈe kira faˈamamana ana God,
kira kwate ma kira ka lia kwanga ˈani
roˈongaˈa sulia na fatalana araˈi kira ki.
6 Ma ˈi Sera nia ˈunaˈeri. Nia roˈosulia
sa Abraham, ma ka saea ˈani ngwae
ˈaˈana nia. Ma kamuˈa logo, si diˈia kamu
kasi alaˈania ta ngwae ka faˈamaˈu kamu
faˈasia sasilana ru saga ki, kamu ke diˈia
logo ˈi Sera.

Araˈi ki

7 Ka ˈunaˈeri logo fuamuˈa na araˈi ki,
muke sai leˈa ana neˈe na ˈafe kamu ki
kira ngwataˈutaˈu ka liufi kamu, ˈunaˈeri
neˈe muke tua faˈinida, ma muke sasi leˈa
fuada. Muke fuˈusi doe ada, osiˈana God
kwatea naˈa mauriˈa faolu fuada diˈia
logo kamuˈa. Muke sasia na ru leˈa neˈeri
ˈiri ta ru kasi tataˈe suˈusia na foˈongaˈa
kamu ki ˈuana God.

Muke alafe fuamuˈa kwailiu

8 Aia, nau ku toˈo ˈua ana ti ru laˈu
ˈiri nau ku saea fuamuˈa. Nia leˈa fuana
na liamuˈa ka alua taˈi ru. Muke alafe
fuamuˈa kwailiu diˈia bara ngwae asina,
ma muke kwaima fuamuˈa kwailiu ma
muke enoeno.
9 Noaˈa kamu kasi olisia taˈangaˈa ˈani
na taˈangaˈa. Ma diˈia ta ngwae ka
taofi kamu, noaˈa kamu kasi olisia ˈani
kwaitaofiˈanga. Bore ma, muke olisia lala
ˈani ganilana God fuana na faˈaleˈalana.
Muke sasi ˈunaˈeri, sulia ana kaidaˈi God
sae kamu, nia eta fataˈa ˈani neˈe nia ke
baˈa faˈaleˈa kamu.
10 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
“Sa tai bore ˈana neˈe ka oga na mauri-
lana saena magalia neˈe ka leˈa ma
ka saeleˈa, nia leˈa fuana noaˈa nia
kasi fata taˈa ma noaˈa kasi soke.
11 Ma nia ka abula faˈasia na sasilana ru
taˈa ki, ma na abulalana ka leˈa.
Ma nia ka sasi ngasingasiˈa ˈuana tuaˈa
ˈani aroaroˈanga.

12 Osiˈana God ke lia sulia na ngwae
neˈe tualada saga ki, ma nia ka
fafarongo ˈuana na foˈongaˈa kira
ki.
Bore ma na ngwae neˈe abulalada taˈa ki,
nia ke tataˈe saulida.”✡

Nonifiiˈanga sulia na fuli ruˈa saga

13 Noaˈa ta ngwae kasi sasia ta tae neˈe ke taˈa amuˈa, diˈia neˈe abulaˈanga kamu leˈa goˈo ˈana.

14 Ma sui bore ˈana diˈia muke nonifii osiˈana kamu sasia na ru saga ki, God ke baˈa faˈaleˈa kamu. Noaˈa kamu kasi maˈu ˈani ta ngwae, ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera.

15 Bore ma muke fuˈusi doe ana sa Jesus Christ sulia nia neˈe na Aofia fafi maurilamuˈa. Ma muke sasi akaˈu ana kaidaˈi ki taˈifau ˈuana olisilana sa tai neˈe ke saefilo ˈuri amuˈa, “Faˈuta neˈe ˈoko faˈamamana ana sa Jesus?” Ma kaidaˈi kamu alaˈa sulia na faˈamamanaˈanga kamu, muke fata enoeno goˈo amuˈa, ma muke fuˈusi doe logo ada.

16 Ma muke tua faˈasia na abulaˈanga taˈa, fasi ˈiri diˈia ti ngwae kira fata taˈa sulia na abulaˈanga leˈa kamu na fafarongo sa Jesus Christ ki, kike baˈa ˈeke sulia na ru neˈe kira saeˈe ki.

17 Diˈia na kwaiogaiˈanga God neˈe kamu ka nonifii, nia taˈi leˈa neˈe muke nonifii osiˈana na abulaˈanga leˈa kamu, ka liufia diˈia muke nonifii sulia na abulaˈanga taˈa kamu ki.

18 Sa Jesus Christ nia nonifii ma ka mae naˈa ˈuana lafulana abula taˈangaˈa ki taˈifau, ma noaˈa kasi baˈa mae laˈu. Sui bore ˈana nia na ngwae saga, nia ka mae fuamuˈa na ngwae neˈe abulalamuˈa taˈa ki, fasi ˈiri nia ka talaˈi kamu siana God. Ma kira ka saungia nonina sa Jesus Christ ana ˈai rara folo, bore ma God nia faˈamauria ˈani Anoˈi ru Abu.

19 Ma na mangona ka leka siana mangoˈi ru ki neˈe kira tua saena lokafo, ma nia ka faˈarongo ˈani fuada neˈe nia liufida naˈa.

20 Na mangoˈi ru neˈeri ki kira na ngwae neˈe mae ˈua naˈa ˈi naˈo, ana kaidaˈi sa Noa saungaˈinia na faka doe. Kira kasi roˈosulia God. Bore ma nia mabetau faˈi kira leleka ka dao ana kaidaˈi sa Noa nia faˈasuia na faka doe baera. Kaidaˈi nia faˈasuia naˈa faka neˈeri, kwalu ngwae ki goˈo neˈe kira leka saena ma na kafo ka ngalida faˈasia kwaˈikwaˈinga God.

21 Na kafo neˈe, nia diˈia faˈataˈilana ana siu abuˈanga neˈe saiana ke faˈamauri kamu ana kaidaˈi neˈe. Ma na siu abuˈanga neˈeri noaˈa laˈu fuana faˈasikasika lana na nonimuˈa ˈani na kafo, bore ma siu abuˈanga faˈataˈinia kamu gania God ˈiri nia ka lafua na taˈangaˈa kamu ki ma ka faˈasikasika maurilamuˈa. Ma na siuabuˈanga neˈeri ka faˈamauri kamu sulia na tataˈelana sa Jesus Christ.

22 Sa Jesus ka oli naˈa ˈuana ˈi langi, ma kaidaˈi neˈe nia ka tua naˈa ˈi bali ˈoloˈolo ana God, ma God ka alu nia ka gwaungaˈi naˈa fafia na ˈainsel ki taˈifau neˈe ngasingasiˈa ma mamanaˈanga ˈi langi.

4

Na mauriˈa faolu

1 Kamu saiana neˈe kaidaˈi sa Jesus Christ nia tua saena magalia, nia nonifii. Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kamuˈa logo muke sasi akaˈu fuana nonifiiˈanga. Sulia na ngwae neˈe nia nonifii ˈunaˈeri, nia kasi oga abula taˈangaˈa.

2 Nia neˈe, talaˈae ana kaidaˈi neˈe ka oli ˈalaˈa, muke suˈungengea na kwaiogaiˈanga taˈa kamu ki, bore ma muke roˈo lala sulia na kwaiogaiˈanga God.

3 Kaidaˈi sui naˈa kwau, abulaˈanga kamu ki diˈia na ngwae baliburi ki. Ana kaidaˈi neˈeri kamu ala naˈa ˈania maurilamuˈa fuana kakabaraˈanga, ma na kwaiogaiˈanga taˈa ki, ma na kwaˈu lilingaˈanga, ma na fafangaˈa taˈa ki. Ma God ka saetaˈa logo fuamuˈa sulia kaumulu foˈosia na gwari ˈai doriˈi ki.

4 Ma ana kaidaˈi neˈe, ngwae baliburi ki kira ˈarefo, duˈungana noaˈa kamu kasi ˈado faˈinida ˈani ru taˈa kira sasiˈi ki. Nia neˈe, kira ka saea alaˈanga taˈa ki suli kamu.

5 Bore ma God liangaˈi kira ana ta asoa fuana kike alaˈa sulia na ru ki taˈifau neˈe

✡ **3:12** Sam 34:12-16

kira sasiˈi. Ma God ka sasi akaˈu fuana matalangaˈilana ngwae mauri ma ngwae neˈe kira mae naˈa ki.
6 Ma nia neˈe ngwae ki kika faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa fuana na ngwae neˈe kira mae naˈa ki. Ana kaidaˈi kira mauri ˈua, na ngwae baliburi ki matalangaˈinida, bore ma ˈi niniˈari na mangoda mauri faˈinia God.

Ngwae ki muke rao saga ˈani kwateˈa God ki

7 Kaidaˈi fuana ru ki taˈifau ka funu, nia karangi naˈa. Nia neˈe, muke dau suli kamu talamuˈa, ma muke lialia, ˈiri muke bolo fuana na foˈongaˈa.
8 Na ru talingaˈi ka tasa ana na ru ki taˈifau neˈe muke alafe mamana fuamuˈa kwailiu, osiˈana diˈia ta ngwae nia alafe ˈunaˈeri, nia talangwaraˈu fuana nia ke rufuanata ana sa tai neˈe fulia ta ru taˈa amuˈa.
9 Muke kwalo kamu kwailiu ˈi saena luma kamu ki, ma muke tua faˈasia na ngununguru buri ˈanga kaidaˈi kamu kwaloa ngwae ki.
10 God ka kwatea naˈa sai ˈi ruˈanga matamata ki fuamuˈa ngwae neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma God ka oga fasi taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa, muke kwaiˈafi amuˈa kwailiu ˈani na saiˈi ruˈanga neˈeri.
11 Ma sa tai bore ˈana neˈe God kwatea sai ˈi ruˈanga fuana na faˈatalongaˈinga, nia ke fatataloˈania fatalana God. Ma sa tai bore ˈana neˈe God ka kwatea sai ˈi ruˈanga fuana kwaiˈafiˈanga, nia ke kwaiˈafi ˈani ngasingasiˈanga neˈe God kwatea fuana, fasi ˈiri ˈani ru ki taˈifau neˈe mulu sasiˈi, God ke baˈa ngalia baˈatafeˈa sulia sa Jesus Christ. Ma sa Jesus ka ˈinotoˈa liu ma ka toˈo ana na ngasingasiˈanga tutua firi. ˈIu ke ˈunaˈeri.

Fitoˈo ana God ana kaidaˈi muke nonifii

12 Kwaima leˈa nau ki ˈae, noaˈa kamu kasi ˈarefo ana ta ilitoˈonga neˈe kamu nonifii ˈani. Sulia na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus Christ, kira saiana liuˈa saena ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki.
13 Nia leˈa fuana muke saeleˈa amuˈa sulia kamu ˈado faˈinia sa Jesus Christ ana nonifiiˈanga nia, ˈiri muke baˈa saeleˈa ka tasa ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke dao maˈi ˈani ˈinotoˈanga nia.
14 ˈOilakiˈa fuamuˈa diˈia kira ka ˈoidorole ˈani kamu sulia kamuˈa neˈe ngwae fafarongo sa Jesus Christ ki, duˈungana nia faˈataˈinia naˈa Anoˈi ru Abu ˈinotoˈa God ka tua faˈi kamu.
15 Diˈia ta ngwae amuˈa ka saungwae, nama nia neˈe ngwae bilibili, nama ta ngwae neˈe sasia kwalukaela ru taˈa matamata ki, nama ta ngwae ba liu goˈo ˈana ˈuana faˈalilana ru ti ngwae, tama nia bolo faˈinia nia ka nonifii.
16 Bore ma diˈia kamu nonifii sulia kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ, noaˈa kamu kasi ˈeke ˈani. Muke baˈatafea lala God, osiˈana kira sae kamu ˈani "Na ngwae sa Christ ki."
17 Kaidaˈi fuana etangilana na matalangaˈinga ke dao naˈa maˈi. Ma God ke matalangaˈinia basi na ngwae nia ki etaeta. Ma diˈia nia ke matalangani basi ngwae nia ki, nia ke baˈa faˈangasingasia naˈa kwaˈikwaˈinga nia ana kaidaˈi nia ke faˈasuia kwaˈikwaˈinga nia ana ngwae ki neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana Faˈarongoˈa Leˈa nia.
18 Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba fata sulia kaidaˈi God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki ka ˈuri,

> "Diˈia nia ˈafitaˈi fuana ngwae saga ki kira ka mauri, nia ˈafitaˈi ka tasa naˈa fuana ngwae taˈa neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana God."✡

19 Nia neˈe, diˈia kamu nonifii sulia naˈa kwaiogaiˈanga God fuamuˈa, muke alua naˈa mauriˈa kamu saena limana God neˈe nia saungaˈi kamu, sulia nia ke lia sulia kamu. Ma muke inaˈu ana sasilana ru leˈa ki.

5

Na ngwae faˈinaˈonaˈo ki

1 Aia, nau ku fata fuamuˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae faˈamamana. Nauˈa ta ngwae faˈinaˈonaˈo logo, ma nau ku lisia nonifiilana sa Jesus Christ ka sui, ma nau kui baˈa ˈinotoˈa faˈinia ana kaidaˈi nia ke oli maˈi. Nia neˈe, nau ku gani kamu,

✡ **4:18** Provebs 11:31

2 muke lia leˈa sulia ngwae neˈe kira
faˈamamana ki. God nia aluda naˈa saena
limamuˈa. Muke lia leˈa sulida diˈia ta
ngwae lia sulia na sipsip nia ki. God
oga muke sasia na raoˈa neˈeri sulia na
maˈudiˈa kamu ki, ma noaˈa laˈu osiˈana
kamu fia fasi God ka oro kamu fuana. Nia
leˈa fuana muke lia sulida osiˈana kamu
oga ˈafilada, ma noaˈa laˈu neˈe sulia kira
foli kamu fuana.
3 Ma noaˈa kamu kasi tuaraˈinia na
ngwae ki neˈe God aluda saena limamuˈa,
bore ma muke talaˈida ˈiri kike leka suli
kamu ˈuana sasilana raoˈa leˈa ki.
4 Ma diˈia kaumulu lia sulida ˈunaˈeri,
sa Jesus neˈe diˈia na gwaungaˈi ngwae ni
lia sulia na sipsip, nia ke baˈa kwatea na
kwaiaraˈa ˈinotoˈa neˈe leˈa firi fuamuˈa,
ana kaidaˈi nia ke oli maˈi.
5 Ma ˈunaˈeri logo, kamu na ng-
wae ˈalako ki, muke roˈosulia ngwae
ˈaˈana ki. Ma kamuˈa taˈifau neˈe
kamu faˈamamana, muke enoeno ˈiri
muke kwaiˈafi amuˈa kwailiu. Sulia na
Kerekereˈa Abu ba saea,
"God ke tataˈe saulia na ngwae neˈe kira
fata baˈalafe ki, ma nia ka ˈofea na
ngwae neˈe kira enoeno ki."✡

6 Nia neˈe, muke enoeno ma muke
roˈosulia God neˈe ngasingasiˈa ka tasa,
ˈiri nia ke faˈadoe kamu ana kaidaˈi ˈolea
nia.
7 Ma muke alua naˈa manata ˈabera
ˈanga kamu ki taˈifau saena limana, sulia
niaˈa tagi suli kamu.
8 Muke lialia, sulia sa Saetan, na mali-
mae kamu, nia liu kwailiu goˈo ˈana diˈia
ta ru mauri kwasi neˈe saiana ˈanilana
ngwae ki. Sulia sa Saetan oga liua
faˈalilamuˈa.
9 Muke faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga
kamu, ma muke kwaˈisisinga ˈani sa
Saetan, osiˈana kamu saiana neˈe ngwae
faˈamamana ki ana fanoa ˈoro ki saena
magalia neˈe, kira nonifii logo ˈunaˈeri
diˈia kamuˈa.
10 Ma buri ˈana kamu nonifii ana
kaidaˈi dokodoko, God ke baˈa faˈafaolu
kamu, ma nia ke faˈangasingasi kamu
ˈiri neˈe faˈamamanaˈanga kamu kasi sui.
God nia sae kamu naˈa ˈiri muke ˈado
faˈinia sa Christ ma kamu ke ruˈu saena
na ˈinotoˈanga nia neˈe noaˈa kasi sui.
God ka sae kamu fasi ˈiri muke tua ratai
faˈinia sa Christ ma muke ˈinotoˈa faˈinia
tuatua firi.
11 Ma nia ka tua ˈani ngasingasiˈanga
doe ka tua tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Na alaˈanga leˈa ˈisi ki

12 Sa Silas neˈe ˈafi nau fuana kere-
silana na kerekereˈa dokodoko neˈe.
Nia neˈe na ngwai asina kia, sulia
nia faˈamamana ana sa Jesus Christ.
Ma nau ku saiana neˈe raoˈa sa Silas,
nia leˈa taˈifau. Duˈungana tae nau
ku kwatea na kerekereˈa neˈe fuamuˈa
fuana radulamuˈa ma alaˈanga sulia na
kwaiˈofeˈanga mamana God. Aia, muke
uu ngasi saena na alafeˈanga neˈeri.
13 Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana
saena fanoa ˈi Babilon, kira kwatea fata
leˈa leˈa ˈanga kira fuamuˈa. God neˈe
fili kira, diˈia logo nia fili kamu. Ma sa
Mark ka kwatea logo kwau na fata leˈa
leˈa ˈanga nia ki fuamuˈa. Nia diˈia naˈa
ngela mamana nau.
14 Ma ana kaidaˈi kaumulu lisi kamu
kwailiu, muke faˈataˈinia na alafeˈanga
kamu fuamuˈa kwailiu.
Nau ku foˈo ˈiri kamuˈa taˈifau ng-
wae sa Jesus Christ ki, muke toˈo ana
aroaroˈanga.

✡ **5:5** Provebs 3:34

Na Ruana Kerekereˈa Faˈasia Sa Peter

Na ru doe neˈe sa Peter nia manata ˈabera liu ˈani neˈe fuana Kristin kika fonea raolana faˈamanataˈanga rora ki. Nia saea fuada kira ke dau ngasi nama ana alaˈanga sulia God ma sa Jesus Christ. Alaˈanga mamana neˈe nia saka maˈi ana ngwae neˈe kira tala lisia sa Jesus, ma kira ka rongoa faˈamanataˈanga nia.

Ta taˈi faˈamanataˈanga rora neˈe sa Peter manata ˈabera ˈania, na alaˈanga neˈeri ˈuri, kira saea sa Christ noaˈa kasi oli maˈi. Sa Peter fata ˈuri, sa Christ kasi oli maˈi ˈua, duˈungana God nia oga noaˈa ta ngwae kasi funu. God oga ngwae ki taˈifau kira ke faˈasia falafala ana taˈangaˈa, ma kira ka oli basi maˈi siana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

God nia fili kulu ka donga falafala nia ki & 1:1-21
Na faˈamanataˈanga rora ki & 2:1-22
Olilana maˈi sa Christ & 3:1-18

1 Nauˈa sa Simon Peter, na ngwae rao ma na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ, nau ku kerekere fuamuˈa. Sa Jesus Christ niaˈa na God kia ma nia ka faˈamauri kia. ˈAni na ˈoloˈoloˈa nia, nia kwate kamu ka faˈamamana, diˈia logo neˈe nia sasia amiˈa.

2 Nau ku foˈo ˈiri God ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea aroaroˈanga mamana fuamuˈa sulia kamu saiana God ma na Aofia kia sa Jesus.

Riˈa ma na filifiliˈanga God

3 Kulu toˈo ana ru ki taˈifau neˈe kulu boˈoboˈo ˈuani fuana tuaˈa neˈe donga falafala God ki. Na ru neˈeri ki taˈifau God neˈe kwateˈe ˈania ngasingasilana. God neˈe nia tasa liu, ma ka leˈa ma duˈungana kulu sai leˈa ana, nia laefi kulu fasi ˈiri kulu ka tua ˈania leˈangaˈa salilana nia.

4 ˈUnaˈeri nia ka kwatea na ru leˈa liu ki fuaka neˈe nia eta fataˈa ˈani, fasi ˈiri neˈe falafala kamu ki ke leˈa diˈia falafala God, ma muke saiana uuˈa ˈusia na kwaiogaiˈanga taˈa ki ana magalia, neˈe saiana faˈali lamuˈa.

5 Ma osiˈana God kwatea naˈa ru ki taˈifau fuamuˈa ˈunaˈeri, muke sasi ngangata ˈiri na faˈamamanaˈanga kamu ka ngasi. Ma muka sasia logo ru neˈe ki: muke abula ˈoloˈolo, ma muke malingaˈinia God,

6 ma muke dau sulia malitana mauriˈa kamu talamuˈa, ma muke lalifuˈa saena kaidaˈi ana ˈafitaˈi ˈanga, ma muke donga falafala God ki

7 faˈinia na kwaimaˈanga ma na alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu.

8 Ma diˈia na falafala ˈi ngwae neˈeri ki ka doe saena maurilamuˈa, ka ˈunaˈeri kamu ka totolia naˈa sasilana ru leˈa ˈoro ki sulia na saiˈi ruˈa kamu ana Aofia kia sa Jesus Christ.

9 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi toˈo ana falafala ˈi ngwae neˈe ki, nia diˈia ta ngwae maa rodo, osiˈana nia manata bura ˈani neˈe God rufuanata naˈa ana taˈangaˈa nia ki.

10 Nia neˈe, sasiku kina ˈae, muke sasi ngangata ˈiri ka faˈataˈinia neˈe God nia fili kamu, ma ka sae kamu ˈani ngwae nia ki. Sasiˈa ˈunaˈeri neˈe noaˈa kamu kasi firute ma muka ˈasi kamu,

11 ma God ke baˈa kwalo kamu saena ˈInotoˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ neˈe faˈamauri kia. Ma na ˈinotoˈanga neˈeri tuatua kasi sui.

12 Sui bore ˈana kamu ka saiana taˈifau na ru neˈe ki, ma kamu ka faˈamamana naˈa ana faˈamanataˈanga mamana neˈe kamu rongoa naˈa, nia leˈa fuana nau ku faˈamanata toˈo laˈu amuˈa ana kaidaˈi ˈoro ki.

13 Sulia ana kaidaˈi nau ku mauri ˈua saena magalia neˈe, nau ku fia fasi nia leˈa fuana nau ku saea laˈu na ru neˈe ki fuamuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi manata bura ˈani.

14 Osiˈana nau ku saiana noaˈa kasi tau nau ku mae, diˈia na Aofia sa Jesus Christ ka sae madako naˈa ana fuaku.

15 Ma sulia ka ˈunaˈeri, nau ku rao ngasi ˈiri noaˈa kamu kasi manata bura ˈani tae ki neˈe nau ku faˈamanata kamu ˈani, ˈi buri ˈana neˈe nau ku mae.

Sa Peter lisia na raralana sa Jesus na Christ

16 Aia, ma ru neˈe kami faˈamanata ˈani sulia na daolana maˈi na Aofia kia sa Jesus Christ ˈani ngasingasiˈanga doe, nia noaˈa

laˈu na ˈaˈemae ti ngwae kira boa goˈo ˈada ki. Sulia kaimili talamiˈa kami lisia nama na ˈinotoˈanga ma raralana.
17 Sulia kami tua faˈinia ˈua naˈa maˈi ana kaidaˈi God na Maˈa nia kwatea naˈa gwaungaˈi ˈanga ma na ˈinotoˈanga fuana. Ma kami ka rongoa lingana God ngasingasiˈa ka tasa nia fata ˈuri fuana, "Na ngela nau niniˈa, neˈe nau ku alafe liu ana, ma nau ku saeleˈa liu sulia."
18 Kami talamiˈa mika rongoa lingana God faˈasia ˈi langi, ana kaidaˈi kami tua faˈinia sa Jesus ˈi gwauna faˈi ua abu baera.✡
19 Ma sulia ru neˈeri, kaimili ka faˈamamana ngasi naˈa neˈe na fatalana na profet ki sulia sa Christ nia mamana. Ma nia leˈa fuana muke faˈamamana logo ˈani. Duˈungana na fatalana na profet neˈeri ki, nia diˈia na faˈi unu neˈe unu saena rodo, leleka ka dao ana asoa sa Christ ke sakatafangaˈi laˈu ma raralana ngwasinasina lana ka kwasu saena manatalamuˈa.
20 Ma na ru doe ka tasa liu naˈa neˈe: Kamu ke malingaˈinia nama neˈe noaˈa ta ru na profet ki kerekere sulia saena Kerekereˈa Abu ta alaˈanga neˈe fuli goˈo maˈi ada talada,
21 nama osiˈana neˈe kira oga kike alaˈa sulia. Osiˈana na alaˈanga profet ki noaˈa laˈu faˈasia manatana ngwae goˈo ˈana, bore ma nia leka maˈi faˈasia God. Sulia na Anoˈi ru Abu neˈe nia talaˈia na profet ki ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo ˈiri kika saea na fatalana God.

2

Ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

1 Ana kaidaˈi ˈua naˈa maˈi ˈi Israel, ti ngwae ˈosoˈoso kira dao maˈi, ma kira ka saea kira neˈe profet God ki. Ma ka ˈunaˈeri logo, ti ngwae kike baˈa dao maˈi, ma kike faˈamanata kamu ˈani na sokeˈa ki. Ma na faˈamanataˈanga kira ki ke baˈa faˈalia na faˈamamanaˈanga ti ngwae ki. Ma kike baˈa faˈamanata logo ˈani fasi sa Jesus, na ngwae neˈe mae fuana faˈamaurilada, noaˈa laˈu na Aofia mamana. Ma sulia na ru neˈeri ki, ˈaliˈali goˈo God ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga fuada.
2 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, ngwae ˈoro ki kike baˈa leka sulia na abula taˈangaˈa kira ki. Ma sulia tae ki neˈe kira sasiˈi ka taˈa, ti ngwae kike baˈa fata faˈalia na faˈamanataˈanga mamana neˈe.
3 Ma na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri ki, kike baˈa ngalia mani ana alaˈanga ˈosoˈoso kira ki neˈe kira soke kamu ˈaniˈi. Kike baˈa sasi ˈunaˈeri, sulia kira guguta. Aia, tau naˈa maˈi God ka lisia naˈa tae ki neˈe kira sasiˈi, ma nia ka sasi akaˈu fuana na matalangaˈilada faˈinia na faˈalilada.
4 Osiˈana na ˈainsel ki ˈua naˈa maˈi neˈe kira abula taˈa, ma God ka kwatea kwaˈikwaˈinga fuada, ma ka aluda saena kula ni kwaˈikwaˈinga, ma ka firi fafida ˈani kwalo ˈi salo, ma kira ka tua goˈo ˈada ˈua ˈi neˈeri saena rorodoˈa. Kira kwaimasi ana faˈi asoa ana matalangaˈinga.
5 Ka ˈunaˈeri logo fuana na ngwae ki saena magalia ba kira tua ˈua naˈa maˈi, sulia neˈe abulaˈanga kira ki taˈa liu ma noaˈa kira kasi faˈadufa God. God ka saungida ˈani kafo doe liu. Taˈi taˈifilia sa Noa goˈo neˈe God faˈamauria faˈinia na fiu ngwae ki logo. God ka faˈamauri kira, osiˈana sa Noa faˈamanata sulia abulaˈanga neˈe ˈoloˈolo.
6 ˈIu, ma God ka kwatea logo na kwaˈikwaˈinga fuana ngwae ˈi Sodom ma ˈi Gomora ki. Nia saungi kira ˈani mafula, fasi ˈiri ka faˈataˈinia fuana ngwae ki taˈifau tae neˈe ke baˈa fuli fuana ngwae neˈe kira aburongo ana niaˈa ki.
7 Bore ma God faˈamauria sa Lot, sulia sa Lot niaˈa na ngwae saga, ma nia kasi oga na abulaˈanga taˈa ana ngwae neˈe kira aburongo ana taki God ki.
8 Ma sa Lot neˈe nia saga, nia tua faˈinida, ma ka lisi kira, ma ka rongo kira sulia asoa, ma na liana ka figwanu liu sulia na abula taˈalada.
9 Nia neˈe, na Aofia saiana ˈafilana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana niaˈa ki, fasi ˈiri neˈe ˈafitaˈiˈanga ki noaˈa kasi faˈalida. Ma nia saiana ka kwatea logo na kwaˈikwaˈinga fuana ngwae taˈa

✡ **1:18** Matthew 17:1; Mark 9:2; Luke 9:28

ki, leleka ka dao ana faˈi asoa fuana na
matalangaˈinga mamana.
10 Ma nia ka kwatea na kwaˈikwaˈinga
doe ka tasa fuana ngwae neˈe kira
roˈosulia na kwaiogaiˈanga taˈa kira ki
ˈani nonida, ma kira ka ˈaila ˈani na
gwaungaˈi ˈanga God.
Ma na ngwae ki neˈe nau ku fata sulida
neˈe kira faˈamanata ˈani sokea ki, kira
fata baˈalafe ma kira ka fata nonираˈa liu.
Ma noaˈa kira kasi manata doe goˈo ana
anoˈi ru ˈinotoˈa ki ˈi langi, ma kira ka
inaˈu ana fata buri tolingaˈi ˈanga logo
ada.
11 Aia, ma na ˈainsel ki bore, neˈe kira
toˈo ana ngasingasiˈanga doe liufia na
faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri ki, noaˈa kira
kasi fata faˈalia goˈo na anoˈi ru ˈinotoˈa
ki ˈi langi ˈani alaˈanga ˈoidorole ˈunaˈeri
ki ˈi naˈona na Aofia.
12 Ma na faˈamanata ˈosoˈoso neˈe
ki noaˈa kira kasi manata sulia na tae
ki neˈe kira sasiˈi. ˈUnaˈeri, kira ka
diˈia naˈa ru mauri kwasi ki neˈe kira
bolo fuana daulada ma fuana saungilada.
Osiˈana neˈe ngwae neˈeri ki, kira ka fata
ˈoidorole sulia ru neˈe noaˈa kira kasi
saiana ki. ˈUnaˈeri, God ke saungida diˈia
na ru mauri kwasi ki.
13 Ma sulia na nonifiiˈanga neˈe kira
sasia ana ngwae, God ke duˈua logo
ˈani nonifiiˈanga. Na faˈamanataˈanga
ˈosoˈoso neˈe ki, fangalada doe, ma kira
ka kwaˈu, ma noaˈa kira kasi dau sulia
maurilada fuana fangaˈa saena asoa ki.
Kamuˈa niniˈa, muke ˈeke liu kaidaˈi kira
fanga faˈi kamu saena fikuˈa kamu ki,
sulia na abulalada taˈa liu, ma kira saiana
kike soke ana kaidaˈi ki taˈifau.
14 Ma na kaidaˈi kira lisia na kini, kira
ka oga kakabaralana. Noaˈa kira kasi
mamalo faˈasia abula taˈangaˈa. Ma kika
talaˈia na ngwae neˈe faˈamamanaˈanga
kira ki ngwataˈutaˈu ˈani abula taˈangaˈa.
Ma kira ka oga liua guguta'anga. Ma
osiˈana na ru neˈeri ki, God ka kwatea
kwaˈikwaˈinga fuada.
15 Kira leka matamata faˈasia na tala
saga, ma kira ka leka ˈada sulia falafala
taˈa sa Balaam, na ngela sa Beor. Sulia
sa Balaam✡ oga liua na mani neˈe nia ke
ngalia ana sasilana ru taˈa ki.
16 Nia neˈe God ka kwatea na dongki nia
ka fata balufia ˈani lingalinga ˈi ru diˈia
ngwae. Ma kaidaˈi sa Balaam na profet
rongoa neˈe dongki nia fata ˈunaˈeri, nia
ka faˈasia naˈa abula bolebole'anga nia
ki.
17 Aia, ma na ngwae neˈe kira
faˈamanata ˈani na sokeˈa, kira diˈia goˈo
ˈada ta maˈe kafo busu ba noaˈa ta kafo
saena ma ka langalanga. Ma kira ka diˈia
logo na gwaˈi salo ba na iru irufia ˈiri na
uta noaˈa kasi toˈo. Nia neˈe God ka sasi
akaˈu ana lokafo rorodoˈa fuada.
18 Kira tafeda talada ma na fatalada
ka bolebole'a goˈo ˈana. Ma ti ngwae
neˈe kira kakari alifaˈi ka sui, ma kira ka
talaˈae kika rokisia na abulaˈanga kira ki,
ma noaˈa kasi abula taˈa faˈinia na ngwae
neˈe kira rora ki. Ma na ngwae neˈe kira
faˈamanata ˈani sokeˈa, kira faˈarora laˈu
ngwae neˈeri ki ˈani na kwaiogaiˈanga
taˈa ki ˈani nonida.
19 Osiˈana na ngwae faˈamanata neˈeri
ki, kira fata ˈuri fuada, “Kaimili fata
alangaˈi fuamuˈa neˈe muke aloge fasi
ˈiri muke sasia amuˈa ta ru bore ˈana
neˈe kamu oga sasilani ki.” Bore ma
ngwae faˈamanata neˈeri ki talada noaˈa
kira kasi aloge. Kira diˈia na ngwae rao
ˈoˈo fuana na falafala taˈa kira ki neˈe
faˈalida. Sulia kwaiogaiˈanga taˈa kira
ki gwaungaˈi fafida, ma kira noaˈa kasi
mango faˈasia fuli ru roraˈa.
20 ˈI naˈo na ngwae faˈamanata
ˈosoˈoso neˈeri ki kira saiana na Aofia
kia sa Jesus Christ neˈe faˈamauri kia, ma
kira ka kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa
ki saena magalia neˈe saiana faˈalilada.
Bore ma kira ka oli laˈu ˈuana na sasilana
taˈangaˈa kira ki ba kira sasiˈi maˈi
ˈi naˈo, fasi ˈiri neˈe taˈangaˈa ki ka
gwaungaˈi fafida. Ma ˈi niniˈari kira ka
taˈa ka liufia naˈa kaidaˈi neˈe kira ˈiri
sai ˈua ana sa Jesus Christ.
21 Taˈi leˈa nama ˈana fuada diˈia
noaˈa kira kasi dao toˈona na tala ˈuana
ˈoloˈoloˈa. Ma nia ka taˈa liu naˈa
fuada neˈe kira dao laˈu toˈona tala
ˈuana ˈoloˈoloˈa, ma kira ka abula laˈu
faˈasia. Ma noaˈa kira kasi roˈosulia
faˈamanataˈanga sa Jesus neˈe God kwa-
tea naˈa fuada.

✡ **2:15** Nambas 22:18; 24:13; 25:1-3; 31:16

22 Kira ka faʼataʼinia mamana na alaʼanga ba ʼuri ki, “Na kui oli ka ʼania logo tae neʼe nia moataʼinia.” Ma ta alaʼanga laʼu ka ʼuri, “Gwata neʼe kira siufia nonina ka sui naʼa, oli ka bunibuni laʼu saena moʼamoʼa.”

3

Olilana maʼi na Aofia

1 Kwaima leʼa nau kina ʼae, ruana kaidaʼi neʼe nau ku kerekere naʼa fuamuʼa niniʼa. Duʼungana tae neʼe nau ku keresia laʼu kwau kerekereʼa neʼe fuamuʼa osiʼana nau ku oga faʼamanata oliʼa amuʼa ʼuana ru neʼeri ki, ʼasu ʼubani kamu kata manata rora.

2 Nau ku oga muke manata toʼona alaʼanga neʼe profet abu ki ba ʼi naʼo maʼi, faʼinia na faʼamanataʼanga na Aofia kia neʼe faʼamauri kia. Na ngwae ni lifurongo ki neʼe kira fata faʼataloʼania fuamuʼa, kira neʼe saea na faʼamanataʼanga neʼe fuamuʼa.

3 ʼIu, na ru doe neʼe nau ku oga muke saiana ana faʼi asoa ʼisi ki ba ti ngwae kike leka maʼi, ma na kwaiogaiʼanga taʼa kira ki ana noni ba talaʼi kira. Ma kira ka fata ʼoidorole ʼuri amuʼa,

4 “Na Christ baera nia naʼa ʼi faʼi? Sulia nia eta fataʼa nia ke baʼa oli laʼu maʼi saena magalia neʼe, bore ma noaʼa nia kasi dao ʼua. Na ngwae faʼinaʼonaʼo etaeta kia ki kira mae naʼa. Ma leleka ka dao ana kaidaʼi neʼe, noaʼa ta ru kasi rokisi goʼo, talaʼae maʼi ana talaʼaelana magalia leka ka dao ʼi taʼena, na ru ki taʼifau bolo goʼo ʼana.”

5 Aia, ngwae neʼe kira fata ʼunaʼeri ki, kira oga kike manata bura ana neʼe God saungaʼinia ʼi langi faʼinia na magalia goʼo ʼani fatalana. Nia saungaʼinia na magalia ʼani na kafo, ma nia ka kwatea na magalia ka ruʼu maʼi faʼasia na kafo.

6 Ma ʼani kafo logo, God ka takalongaʼinia na magalia neʼe ka tua ʼi naʼo.

7 Aia, ma ʼani fatalana God logo, nia ka sasia na magalia neʼe ka tua faʼinia lalifuʼanga masia kaidaʼi nia ke baʼa takalongaʼinida ʼani mafula. Ana faʼi asoa neʼeri, God ke baʼa matalangani na ngwae neʼe noaʼa kasi faʼamamana ana ki, ma ka takalongaʼinida.

8 Aia, kwaima leʼa nau kina ʼae, noaʼa kamu kasi manata bura ʼani alaʼanga ba ʼuri, taʼi asoa diʼia taʼi toʼoni faʼi ngali ki ʼi maana God, ma taʼi toʼoni faʼi ngali ki diʼia logo taʼi asoa ʼi maana God.

9 Nia neʼe na Aofia noaʼa kasi dole liu goʼo fuana faʼataʼi mamanaʼanga ana fatalana sulia olilana maʼi, sui bore ʼana ti ngwae kira fia fasi nia ka dole mala ʼana. Bore ma na Aofia nia mabetau liu faʼi kamu. Nia noaʼa kasi oga ta ngwae ke funu. Bore ma nia oga liua ngwae ki taʼifau kike kakari alifaʼi faʼasia na taʼangaʼa kira ki.

10 Ma faʼi asoa neʼe na Aofia ke oli maʼi, nia ke dao maʼi diʼia ta ngwae bili, sulia na ngwae ki kike baʼa lebe. Ma ana faʼi asoa neʼeri, kike baʼa rongoa na lingalinga ʼi ru doe, ma na mamanga ke baʼa sui. God ke baʼa malangisia na ru ki taʼifau saena mamanga ʼani mafula. Ma na magalia ma na ru ki taʼifau goʼo ʼi saena, niʼi ke baʼa noʼana.

11 Ma osiʼana God ke baʼa malangisia ru neʼeri ki ʼunaʼeri, muke manata leʼa sulia na falafala kamu ki. Na abulaʼanga kamu ke saga, ma muke roʼosulia na kwaiogaiʼanga God ki.

12 Ma muke kwaimasi ana faʼi asoa neʼe God ke matalangaʼi maʼi, ma muke sasi fasi ʼiri faʼi asoa neʼe ke dao ʼaliʼali maʼi. Ana faʼi asoa neʼeri, God ke baʼa takalongaʼinia na mamanga ma na ru ki taʼifau ʼi saena ʼani mafula.

13 Aia, ma kulu lialia masia na magalia faolu ma ʼi langi faolu neʼe God ka eta fataʼa ʼani fuaka. Ma na ngwae ki taʼifau ʼi neʼeri, kike roʼosulia God.

14 ʼIu, kwaima nau kina ʼae, kaidaʼi muke kwaimasi ʼua goʼo amuʼa masia faʼi asoa neʼeri, muke sasi ngangata ʼuana sagalana abulaʼanga kamu, ʼiri God noaʼa kasi silolongaʼi kamu fafia ta ru, ma kamu ka tua kwaima faʼinia.

15 Noaʼa kamu kasi manata bura ʼani duʼungana tae neʼe na Aofia ka mabetau faʼi kamu, sulia nia oga fasi ʼiri muke kakari alifaʼi ʼiri nia ke faʼamauri kamu. Aia, osiʼana ru neʼeri logo ba ngwaefuta kia sa Paul nia kerekere fuamuʼa sulia. God neʼe kwatea liatoʼonga fuana sa Paul ʼiri nia ka kerekere ʼunaʼeri.

16 Ana kerekereˈa sa Paul ki taˈifau,
nia faˈamanata sulia na ru neˈeri ki.
Ti ru neˈe sa Paul faˈamanata ˈani ki,
niˈi ˈafitaˈi fuana saiˈa ani. Ma na
ngwae neˈe noaˈa kira kasi sai ˈi ru ma
na faˈamamanaˈanga kira ki noaˈa kasi
ngasi, kika bulasia ru sa Paul saea ki,
ma kira ka faˈamanata ˈani na sokeˈa
sulia, diˈia logo ba kira sasia ana ti bali
ana Kerekereˈa Abu. Ma osiˈana kira
sasi ˈunaˈeri, God ke baˈa kwatea na
kwaˈikwaˈinga fuada.
17 ˈIu kwaima nau ki ˈae, kaumulu
saiana taˈifau naˈa na ru neˈe ki. Nia
neˈe, muke lialia, ˈasu ˈubani muka
fiˈi faˈamamana ana sokeˈa neˈe ngwae
taˈa ki kira faˈamanata ˈani, ma na
faˈamamanaˈanga kamu ki ka ˈasia.
18 Ma muke sasi ˈuana lalifuˈanga ˈani
ngalilana na alafeˈanga na Aofia kia sa
Jesus Christ neˈe faˈamauri kia, ˈiri muke
baˈa sai leˈa ana. Kuke baˈatafea ana
kaidaˈi neˈe ma ka tua tua firi! ˈIu ke
ˈunaˈeri.

Na Etana Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Na lifurongo sa John naˈa neˈe keresia buka neˈe. Niaˈa ta taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo ba sa Jesus ki, ma nia ba keresia logo Faˈarongoˈa Leˈa sa John. Saena kerekereˈa neˈe, nia saea fuana ngwae faˈamamana ki kike uu ngasi ana falafala God ki, ma kika madafia faˈamanataˈanga rora ki. Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae ˈosoˈoso kira saea sa Jesus noaˈa kasi koso maˈi ˈani noniˈi ngwae mamana. ˈIu, sa John ka saea fuana ngwae faˈamamana ki kike madafia faˈamanataˈanga rora kira ki. Sa John oga Kristin ki fuana dongalana faˈamanataˈanga sa Jesus Christ ba lifurongo ki alaˈa naˈa maˈi sulia. Na lifurongo ba kiri, kira lisia naˈa sa Jesus kaidaˈi nia tua. Ma kira ka bolo fuana faˈamanataˈanga sulia.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Jesus Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa & 1:1-10
Na alaˈanga totongaˈi sulia na alafeˈanga & 2:1-17
Na Malimae sa Jesus Christ & 2:18-29
Alafeˈanga fuamuˈa kwailiu & 3:1-24
Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki & 4:1-6
God faˈataˈinia fuakulu kuke alafe faˈuta fuakulu kwailiu & 4:7-21
Na fitoˈonga kulu ana sa Jesus liufia naˈa magalia & 5:1-21

Sa Jesus Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa

1 Nau ku kerekere kwau fuaumulu sulia na Alaˈanga neˈe kwatea mauriˈa mamana. Na Christ naˈa neˈe Alaˈanga ana Mauriˈa mamana neˈeri. Ma nia tua mala maˈi ˈua ana etangilana magalia. Bore ma kaidaˈi neˈe, kaimili lifurongo ki rongoa naˈa, ma kami ka lisia naˈa ˈani maamiˈa. Ma kami ka sama naˈa toˈona ˈani na limamiˈa.

2 Na Mauriˈa mamana neˈe ka alua naˈa na ngwae, ma kami ka lisia naˈa. Nia neˈe kami ka fata sulia, ma kami ka faˈarongo kaumulu sulia na Mauriˈa firi neˈe nia tua ni fuli faˈinia God na Maˈa. Ma God ka faˈataˈinia naˈa Mauri mamana neˈe fuaimili.

3 Kami lisia ma kami ka rongoa na Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa mamana neˈeri, ma kami ka faˈarongo logo ˈani fuamuˈa, fasi ˈiri muke fiku faˈi kaimili saena na mauriˈa neˈe kami tua ˈani faˈinia na Maˈa ma sa Jesus Christ na Ngela nia.

4 Ma kami keresia na ru neˈe ki kwau fuamuˈa fasi ˈiri na saesaeleˈa ˈanga kulu ke leka talau.

Abulalana God madakola taˈifau

5 Ma na faˈarongoˈa neˈe kami rongoa faˈasia na Ngela God ma kami ka saea fuamuˈa neˈe ˈuri: God nia diˈia na madakolaˈanga osiˈana nia leˈa ka tasa liu, ma ka noaˈa ta maˈe rodo ana niaˈa.

6 Ma diˈia kuka saea fasi kulu fiku ˈado kwaima naˈa faˈinia God, ma kulu ka tua ˈua goˈo ˈakulu saena maˈe rodo, kulu ka soke liu ˈani fatalaka, ma falafala kulu ki ka ˈiri tua sulia mamanaˈanga.

7 Bore ma diˈia kulu tua sulia na mauriˈa ana madakoˈanga God, diˈia God nia tua sulia na madakoˈanga nia, ˈunaˈeri kulu fiku faˈi kulu kwailiu, ma na maelana sa Jesus, na Ngela nia, ka faˈasikasika kia faˈasia na taˈangaˈa ki taˈifau.

8 Ma diˈia kulu saea noaˈa kulu kasi fulia goˈo ta roraˈa, kulu ka soke kulu talakulu. Diˈia kulu fata ˈunaˈeri, tama noaˈa kulu kasi sai goˈo ana na mamanaˈanga God.

9 Bore ma diˈia kulu fulangaˈinia na roraˈa kia ki fuana God, nia ke baˈa rufuanata ana na roraˈa kia ki, ma ka faˈasikasika kia faˈasia na taˈangaˈa kia ki taˈifau, osiˈana nia ke baˈa faˈamamana na eta fataˈa nia fuana sasilana na ru neˈeri, ma nia ka sasia naˈa ru saga.

10 Ma diˈia kulu saea noaˈa kulu kasi fulia goˈo ta roraˈa ana kiaˈa, tama kulu saea God na ngwae ˈosoˈoso goˈo ana niaˈa talana, ma na fatalana God ka noaˈa kasi tua goˈo saena maurilaka.

2

Na Christ nia lafua naˈa taˈangaˈa kia ki

1 Ngela nau kina ˈae, nau ku keresia na
ru neˈeri ki fuamuˈa, fasi ˈiri muke tua
faˈasia abula taˈangaˈa. Bore ma diˈia
ta ngwae ka sasia ta taˈangaˈa, sa Jesus
Christ na ngwae ana ˈoloˈoloˈa neˈe ka
kwaiamasi ana Maˈa nia fuaka.
2 Ma sa Jesus Christ naˈa neˈe
kwaisuˈusiˈanga fuana na lafulana na
taˈangaˈa kia ki. Ma noaˈa laˈu na
taˈangaˈa kia ki taˈifilia goˈo, bore ma
taˈangaˈa na ngwae ki taˈifau.
3 Ma diˈia kulu roˈosulia fata totongaˈi
ˈanga God ki, kulu ka sai mamana ana
neˈe kulu saiana God.
4 Ma na ngwae neˈe saea nia saiana
God, bore ma noaˈa nia kasi roˈosulia
goˈo na fata totongaˈi ˈanga nia ki, na
ngwae neˈeri nia ka soke liu, ma noaˈa
nia kasi sai goˈo ana mamanaˈanga God.
5 Ma sa tai neˈe ka roˈosulia na fatalana
God, niaˈa na ngwae neˈe alafe mamana
ana God. Ma ru neˈe faˈataˈinia neˈe kulu
fiku faˈinia God nia ˈuri:
6 Sa tai neˈe saea nia tua fiku faˈinia
God, nia ke fulia ru leˈa ki, ka diˈia logo
ba sa Jesus Christ neˈe fulia.

Na alaˈanga totongaˈi sulia na alafeˈanga

7 Kwaima nau kina ˈae, na alaˈanga
totongaˈi neˈe nau ku keresia kwau
fuamuˈa, noaˈa laˈu ta ru faolu, bore ma
na alaˈanga totongaˈi ˈua ba kamu saiana
naˈa maˈi ˈua, ana etangilana kaidaˈi
kamu faˈamamana. Ma na alaˈanga
totongaˈi neˈeri naˈa neˈe faˈarongoˈanga
ba kamu rongoa ka sui naˈa, neˈe muke
alafe fuamuˈa kwailiu.
8 Ma na alaˈanga totongaˈi neˈeri nama
neˈe nau ku keresia kwau fuamuˈa neˈe
faolu logo, osiˈana neˈe mauriˈa sa Christ
ma na mauriˈa kamu neˈe faˈataˈinia
naˈa mamanaˈanga na alaˈanga totongaˈi
neˈeri, sulia na maˈe rodo karangi ka sui
naˈa, ma na madakoˈanga mamana ka
rara naˈa saena maurilamuˈa.
9 Ma sa tai neˈe ka saea nia tua saena
na madakoˈanga God, bore ma nia mala
taˈa ana na ngwaefuta nia, nia tua goˈo
ˈana ˈua saena na mae rodo.
10 Ma sa tai bore ˈana neˈe alafe
fuana ngwaefuta nia, nia tua sulia na
madakoˈanga God. Ma noaˈa nia kasi
faˈarora ta ngwae.
11 Ma sa tai neˈe nia mala taˈa ana
ngwaefuta nia, nia tua ˈua saena na maˈe
rodo. Ma nia ka liu saena maˈe rodo, ma
noaˈa nia kasi saiana na kula neˈe nia
leka ˈuana, sulia na maˈe rodo faˈarodoa
na maana.

Noaˈa kamu kasi oga na ru taˈa ki ˈi saena magalia neˈe

12-14 Ngela nau kina ˈae, nau ku
kerekere fuamuˈa, sulia God nia rufua-
nata naˈa ana taˈangaˈa kamu ki osiˈana
sa Christ, ma kaumulu saiana God na
Maˈa. Ma nau ku kerekere fuamuˈa na
maˈa ki, sulia neˈe kamu saiana na Christ
neˈe nia tua ˈua naˈa maˈi ana etangilana
magalia. Ma nau ku kerekere fuamuˈa
na ˈalako ki, sulia kaumulu ngasingasiˈa,
ma na fatalana God ka tua amuˈa, ma
kaumulu ka liufia naˈa ˈani sa Saetan neˈe
taˈa.
15 Ta neˈe nau ku saea fuamuˈa, noaˈa
kamu kasi oga na falafala taˈa ki ana
mauriˈa neˈe ma na ru taˈa ki ˈi saena
na magalia. Diˈia kamu kwaima ana
magalia, noaˈa kamu kasi kwaima fuana
God na Maˈa.
16 Na kwaiogaiˈanga fuana na ru taˈa ki,
ma na ru neˈe ngwae ki kira lisia ma kira
ka oga, ma na toˈo ruˈa ki neˈe ngwae ki
kira lafe faˈinia, ma na ru taˈa ki taˈifau
saena na magalia, noaˈa ta ru ada kasi
leka goˈo maˈi faˈasia na Maˈa. Kira leka
taˈifau goˈo maˈi faˈasia na magalia.
17 Bore ma na magalia ma na ru ˈi saena
ki taˈifau neˈe ngwae ki kira oga, ke baˈa
funu. Ma sa tai neˈe ke sasi sulia na
kwaiogaiˈanga God, nia ke baˈa mauri
firi.

Na Malimae sa Jesus Christ

18 Ngela nau kina ˈae, ˈisilana na maga-
lia nia karangi naˈa! Ma kaumulu rongoa
taˈifau naˈa ba na Malimae sa Jesus Christ
ke baˈa dao maˈi. Ma ana kaidaˈi neˈe,
na malimae ˈoro nia ki kira dao naˈa.
Nia neˈe, kulu ka saiana neˈe ˈisilana na
magalia nia karangi ka dao naˈa.
19 Na malimae neˈe ki kira leka naˈa
faˈasi kulu, duˈungana noaˈa kira kasi

mamana goˈo saena na fikutaˈi ngwae faˈamamana kulu. Ma diˈia kira tua saena na fikutaˈi ngwae faˈamamana kulu, kira tua fiku goˈo ˈada ˈua faˈi kulu. Bore ma, ana kaidaˈi kira leka naˈa faˈasi kulu ˈunaˈeri, nia faˈataˈinia neˈe kiraˈa taˈifau noaˈa laˈu na ngwae mamana ki ana fikutaˈi ngwae kulu.

20 Bore ma fuamuˈa, sa Christ na ngwae abu nia kwatea naˈa Anoˈi ru Abu, ˈiri neˈe kamuˈa taˈifau goˈo muke saiana na mamanaˈanga.

21 Nau ku kerekere fuamuˈa ma noaˈa laˈu osiˈana neˈe kamu kina na mamanaˈanga. Nau ku kerekere fuamuˈa, osiˈana kamu saiana na mamanaˈanga, ma muka saiana logo neˈe noaˈa ta sokeˈa ˈiri leka maˈi faˈasia na mamanaˈanga.

22 ˈUri ma sa tai neˈe na ngwae ˈosoˈoso? Ta ngwae bore ˈana neˈe saea fasi sa Jesus noaˈa laˈu na ngwae filia God. Na ngwae ˈunaˈeri, nia neˈe na malimae sa Jesus Christ, sulia nia ˈaila ˈani God na Maˈa ma na Ngela nia.

23 Ma ngwae ki taˈifau neˈe ˈaila ˈani na Ngela, kira ˈaila logo ˈani na Maˈa. Bore ma ngwae ki taˈifau neˈe kira saea kira faˈamamana ana na Ngela, kira tua fiku logo faˈinia na Maˈa.

24 Muke gonia saena na liamuˈa na faˈarongoˈanga neˈe kamu rongoa naˈa maˈi ˈua. Ma diˈia kamu gonia na faˈarongoˈanga neˈeri, muke tua fiku faˈinia na Ngela ma na Maˈa sulia asoa ki.

25 Ma kuka toˈo ana na mauriˈa firi neˈe sa Christ eta fataˈa ˈani fuana kwatelana fuakulu.

26 Nau ku keresia kwau na ru neˈe ki fuamuˈa, ˈiri kamu ke madafia na ngwae neˈe kira iliili ˈuana soke lamuˈa ki.

27 Bore ma fuamuˈa, sa Christ nia kwatea naˈa na Anoˈi ru Abu. Noaˈa kamu kasi lulu naˈa ˈuana ta ngwae neˈe ke faˈamanata ru laˈu fuamuˈa, sulia na Anoˈi ru Abu tua naˈa faˈi kamu. Ma na Anoˈi ru Abu neˈe sa Christ kwate fuamuˈa, nia faˈamanata kamu naˈa ˈani na ru ki taˈifau. Ma na ru ki taˈifau neˈe nia faˈamanata kamu ˈani ki niˈi mamana, ma noaˈa kasi rora. Nia neˈe muke tua fiku faˈinia sa Christ, diˈia na Anoˈi ru Abu faˈamanata kamuˈa ˈani.

Kiaˈa na ngela God ki naˈa

28 Ngela nau kina ˈae, kamu tua fiku faˈinia sa Christ, fasi ˈiri ana na kaidaˈi nia ke oli maˈi, noaˈa kulu kasi maˈu, ma noaˈa kulu kasi ago laˈu faˈasi nia ˈania ˈekeˈa ana faˈi Asoa nia ke dao ana.

29 Muke saiana God nia ˈoloˈolo. Nia neˈe, muke sai logo ana na ngwae ki taˈifau neˈe kira sasia na ru neˈe ˈoloˈolo ki, kira naˈa neˈe na ngela God ki.

3

1 Muke manata basi sulia na alafeˈanga God na Maˈa fuaka! Na alafeˈanga nia doe liu, nia neˈe nia ka sae kulu ˈani na ngela nia ki, ma nia ka mamana naˈa. Na ngwae saena magalia ki noaˈa kira kasi saiana neˈe kuluˈa ngela God ki, osiˈana noaˈa kira ˈiri saiana God.

2 Kwaima nau kina ˈae, kuluˈa ngela God ki naˈa, ma God kasi faˈataˈinia ˈua fuakulu nia ke baˈa rokisi faˈuta akulu ana kaidaˈi neˈe ke dao maˈi. Bore ma kulu saiana ana kaidaˈi neˈe sa Jesus Christ ke baˈa oli maˈi, kuke baˈa diˈia niaˈa, osiˈana kuke baˈa lisia niaˈa mamana naˈa.

3 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira kwaimasi ana sa Christ ˈunaˈeri, kira tagi sulida talada kika tua sikasika, diˈia sa Christ neˈe nia tua sikasika.

4 Ma ngwae ki taˈifau neˈe kira abula taˈa, kira ˈoia na taki God ki, osiˈana neˈe abula taˈangaˈa naˈa neˈe ˈoilana taki God ki.

5 Ma kaumulu sai naˈa ana, sa Jesus Christ nia leka naˈa maˈi ˈiri ka lafua na taˈangaˈa kulu ki, ma nia noaˈa kasi toˈo goˈo ana ta taˈangaˈa.

6 Ma sa tai faˈida neˈe kira tua fiku faˈinia sa Christ, noaˈa nia kasi tua tari goˈo ˈana fuana abula taˈangaˈa. Ma sa tai neˈe ka tua tari goˈo ˈana fuana abula taˈangaˈa, noaˈa nia kasi malingaˈinia ma noaˈa kasi saiana sa Christ.

7 Ngela nau kina ˈae, kamu kasi faˈamamana ana ta ngwae neˈe soke kamu. Sa tai neˈe fuli ru lana saga, nia saga ˈi maana God, diˈia logo sa Christ neˈe nia saga.

8 Ma sa tai neˈe ka tua tari goˈo ˈana fuana abula taˈangaˈa, niaˈa na ngela sa Saetan, sulia sa Saetan abula taˈa ˈita

naˈa maˈi ana etangilana magalia. Aia, na Ngela God nia leka maˈi fuana takalongaˈilana na ru neˈe sa Saetan sasiˈi ki.

9 Ma ngela God ki taˈifau, noaˈa kira kasi tua tari goˈo ˈada ˈania na abula taˈangaˈa, sulia kira toˈo naˈa ana mauriˈa God ana kiraˈa. Ma ka ˈafitaˈi fuana nia tua tari goˈo ˈana fuana abula taˈangaˈa, sulia God naˈa neˈe na Maˈa nia.

10 Nia neˈe ka faˈataˈinia naˈa matamatalana na ngela God ki taˈifau faˈasia na ngela sa Saetan ki: Ta ngwae neˈe noaˈa kasi abula saga, ma noaˈa kasi alafe fuana na ngwaefuta nia, niaˈa noaˈa laˈu na ngela God.

Alafeˈanga fuamuˈa kwailiu

11 Na faˈarongoˈanga neˈe ba kamu rongoa naˈa maˈi ana etangilana nia ˈuri: Kuke alafe fuaka kwailiu.

12 Ma noaˈa kulu kasi diˈia laˈu sa Kein, na ngwae ba sa Saetan nia sura ana, ma nia ka saungia na ai burina sa Abel. Faˈuta neˈe sa Kein ka saungia? Sulia na ru sa Kein sasiˈi ki niˈi taˈa, ma na ru sa Abel sasiˈi ki niˈi saga.✡

13 Ngwaefuta kina, noaˈa kamu kasi ˈarefo, si diˈia na ngwae taˈa ki saena magalia kira ˈaila ˈani kamu.

14 Kulu sai naˈa ana na ru neˈe: ˈI naˈo maˈi, kulu tua ˈi olofana na ngasingasiˈanga ana maeˈa, bore ma kaidaˈi neˈe kulu toˈo naˈa ana mauriˈa firi. Kulu saiana na ru neˈeri, sulia kulu alafe fuana na ngwaefuta kia ki. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi alafe fuana na ngwaefuta nia, nia tua ˈua ˈi olofana na ngasingasiˈanga ana maeˈa.

15 Ma diˈia sa tai neˈe ka lia taˈafia na ngwaefuta nia, niaˈa na ngwae sau ngwae. Ma muke saiana neˈe ngwae sau ngwae noaˈa kasi toˈo ana na mauriˈa firi.

16 Kaidaˈi sa Jesus Christ nia mae ˈusi kia, nia faˈataˈinia na falafala fuana neˈe kuke alafe fuana ngwae ki. Nia neˈe kuluˈa logo, fuila kuke maˈudi logo fuana na maeˈa ˈusia na ngwaefuta kia ki.

17 Diˈia ta ngwae neˈe toˈo ana ru ki taˈifau neˈe nia boˈoboˈo ˈuani, ma nia ka lisia na ngwaefuta nia ka boˈoboˈo ˈuana ta ru, bore ma noaˈa nia kasi manataia goˈo na ngwae neˈeri, ma noaˈa kasi ˈafia goˈo, nia ˈafitaˈi ka alaˈa mamana fasi nia alafe fuana God.

18 Ngela nau kina ˈae, noaˈa kulu kasi alafe goˈo ˈani alaˈanga ˈoˈo. Kuke faˈataˈinia na alafeˈanga mamana kia ˈani ru neˈe kulu sasiˈi ki.

19 Kaidaˈi kulu alafe ˈunaˈeri, nia neˈe kwate kulu ka saiana neˈe kulu toˈo ana na mamanaˈanga, ma noaˈa kulu kasi manata ˈabera kaidaˈi kulu foˈosia God.

20 Bore ma diˈia na manataka nia matalangaˈi kia, kulu saiana manatana God neˈe doe ka liufia na manataka, ma nia saiana na ru ki taˈifau.

21 ˈUnaˈeri ngwaefuta leˈaleˈa kina ˈae, diˈia manataka noaˈa kasi matalangaˈi kia, noaˈa kulu kasi maˈu kaidaˈi kulu foˈosia God.

22 Ma kulu ka ngalia ta tae bore ˈana neˈe kulu gania God ˈuana, osiˈana kulu roˈosulia na alaˈanga totongaˈi nia ki, ma kulu ka sasia ru neˈe faˈasaeleˈa nia ki.

23 Aia, na alaˈanga totongaˈi nia ka ˈuri: Kuke faˈamamana ana sa Jesus Christ na Ngela nia, ma kulu ke alafe fuaka kwailiu, diˈia ba sa Jesus Christ nia fata totongaˈi maˈi ˈani fuaka.

24 Ma sa tai neˈe ka roˈosulia na alaˈanga totongaˈi God ki, nia tua ana God, ma God ka tua logo ana niaˈa. Ma osiˈana na Anoˈi ru Abu neˈe nia ka kwatea fuaka, kulu ka sai naˈa ana neˈe God nia tua aka.

4

Na Anoˈi ru mamana ma na ano ˈi ru ˈosoˈoso

1 Kwaima nau kina ˈae, noaˈa kamu kasi faˈamamana na alaˈanga ana ngwae ki taˈifau neˈe kira saea kira toˈo ana na Anoˈi ru Abu. Bore ma muke ilitoˈoda basi fasi ˈiri muke dao toˈona diˈia neˈe anoˈi ru neˈe kira toˈo ana nia ˈita maˈi faˈasia God. Sulia na profet ˈosoˈoso ˈoro ki kira leka naˈa ana kula ki taˈifau.

2 Muke baˈa dao toˈona diˈia niaˈa toˈo ana na Anoˈi ru mamana faˈasia God diˈia kamu sasi ˈuri: Ngwae ki taˈifau neˈe faˈarongo ˈani sa Jesus Christ neˈe leka maˈi ma ka alua naˈa na ngwae, na ngwae

✡ **3:12** Jenesis 4:1-16

neˈeri nia toˈo ana Anoˈi ru neˈe leka maˈi faˈasia God.
3 Bore ma diˈia ta ngwae neˈe tofea na
ru neˈeri sulia sa Jesus, nia kasi toˈo goˈo
ana na Anoˈi ru neˈe nia leka maˈi faˈasia
God. Na ano ˈi ru neˈe nia toˈo ana, nia
leka lala maˈi faˈasia na Malimae sa Jesus
Christ. Ma kaumulu rongoa taˈifau naˈa
na Malimae sa Jesus Christ ke baˈa dao
maˈi, ma ana kaidaˈi neˈe nia tua naˈa ˈi
saena na magalia.

4 Ngela nau kina ˈae, kamuˈa naˈa neˈe
na ngwae God ki, ma muka liufia naˈa
na profet ˈosoˈoso ki. Sulia neˈe Anoˈi
ru Abu neˈe tua ana kamuˈa, nia ngasin-
gasiˈa ka tasa ana sa Saetan neˈe nia tua
ana na ngwae taˈa ki saena magalia.
5 Ma na profet ˈosoˈoso neˈeri ki, kira
fata sulia na ru ana taˈalana na magalia,
ma na ngwae taˈa neˈe saena magalia ki
kira ka roˈo sulida, osiˈana na profet neˈe
ki kiraˈa ngwae ana unitaˈi ngwae taˈa
saena magalia neˈe.
6 Bore ma kuluˈa naˈa neˈe ngwae God
ki. Ma sa tai neˈe saiana God, nia ka
roˈo suli kulu. Ma sa tai neˈe noaˈa laˈu
na ngwae God, noaˈa nia kasi roˈo suli
kulu. Nia neˈe sasi kulu ka lia sai naˈa
ana matamataˈanga ˈi safitana na Anoˈi
ru mamana ma na ano ˈi ru ˈosoˈoso.

God faˈataˈinia fuakulu kuke alafe faˈuta fuakulu kwailiu

7 Kwaima nau kina ˈae, kulu ke alafe
fuakulu kwailiu, sulia na alafeˈanga nia
ˈita maˈi faˈasia God. Ma sa tai neˈe ka
alafe, niaˈa naˈa neˈe ngela God, ma nia
ka sai logo ana God.
8 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi
alafe, noaˈa nia kasi saiana God, osiˈana
God neˈe nia alafe.
9 Ma God ka faˈataˈinia na alafeˈanga
nia fuaka ˈani kwatelana maˈi taˈi Ngela
mutaˈi nia saena magalia, fasi ˈiri kulu ka
toˈo ana mauri mamana sulia niaˈa.
10 Aia, na alafeˈanga mamana noaˈa
laˈu neˈe kulu alafe fuana God, bore
ma God neˈe alafe fuaka, ma nia ka
kwatea maˈi na Ngela nia ˈiri nia diˈia na
kwaisuˈusiˈanga fuana nia rufuanata ana
taˈangaˈa kia ki.
11 Kwaima nau kina ˈae, osiˈana God
nia alafe fuaka ˈunaˈeri, kuke alafe logo
fuaka kwailiu.
12 Noaˈa ta ngwae kasi lilisia ˈua God.
Si diˈia kulu ka alafe fuaka kwailiu, God
ka tua fiku faˈi kia ma na alafe ˈanga nia
ka fiˈi aliˈafu ana kiaˈa.
13 Ma kulu ka saiana kulu fiku faˈinia
God ma nia ka fiku faˈi kia, sulia nia
kwatea naˈa Anoˈi ru Abu nia fuaka.
14 Ma kami ka lisia naˈa na Ngela nia,
ma kami ka saea naˈa fuana ngwae ki
neˈe God na Maˈa nia kwatea naˈa maˈi
fasi ˈiri ka faˈamauria naˈa ngwae ki
taˈifau saena magalia.
15 Ma diˈia ta ngwae ka alaˈa laˈalaˈa
ˈani sa Jesus neˈe na Ngela God, nia tua
fiku faˈinia God, ma God ka tua fiku logo
faˈinia.
16 Ma kulu sai naˈa ana, ma kulu ka
faˈamamana ana na alafeˈanga neˈe God
nia toˈo ana fuaka.
God neˈe na alafeˈanga, ma sa tai neˈe
ka alafe, nia ka tua fiku naˈa faˈinia God,
ma God ka tua fiku faˈinia.
17 Diˈia kulu alafe mamana fuana ng-
wae ki, na maurilaka saena magalia neˈe
ka diˈia logo na maurilana sa Jesus Christ,
tama noaˈa kulu kasi maˈu ana faˈi asoa
ana kwai matalangaˈi ˈanga.
18 Sa tai bore ana neˈe nia toˈo ana
alafeˈanga, noaˈa nia kasi maˈu, osiˈana
kaidaˈi kulu alafe fuana ngwae ki, noaˈa
kulu kasi maˈungia kwaˈikwaˈinga God.
Bore ma sa tai neˈe noaˈa kasi alafe ana
ngwae ki, nia ke baˈa maˈu, osiˈana nia
ke maˈu lala ˈani kwaˈikwaˈinga ana God.
Si diˈia ta ngwae nia maˈu ˈani God,
nia faˈataˈinia neˈe noaˈa nia kasi alafe
mamana fuana ngwae ki.
19 Kulu alafe osiˈana God naˈa neˈe eta
alafe fuaka.
20 Diˈia ta ngwae neˈe saea nia alafe
fuana God, bore ma nia ka lia taˈafia na
ngwaefuta nia, niaˈa na ngwae ˈosoˈoso
goˈo ˈana. Diˈia noaˈa nia kasi alafe fuana
ngwaefuta nia, na ngwae neˈe nia lisia,
tama nia ˈafitaˈi liu ka alafe fuana God
neˈe noaˈa nia kasi lisia.
21 Ma na alaˈanga totongaˈi neˈe God
kwatea fuaka nia ˈuri: Sa tai bore ˈana
neˈe ke alafe fuana God, nia ke alafe logo
fuana na ngwaefuta nia.

5

Na fitoˈonga kulu ana sa Jesus liufia naˈa magalia

1 Ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana neˈe sa Jesus niaˈa na Christ, na ngwae neˈe God filia, kira naˈa neˈe ngela God ki. Ma ngwae ki taˈifau neˈe alafe fuana na Maˈa, kira ka alafe logo fuana na ngela nia ki.

2 Aia, kulu saiana kulu ka alafe fuana ngela God ki sulia kulu alafe fuana God, ma kulu ka roˈosulia na alaˈanga totongaˈi nia ki.

3 Ma diˈia kulu ka alafe fuana God, kulu ka faˈataˈinia ˈania neˈe kulu roˈosulia naˈa alaˈanga totongaˈi nia ki. Ma na alaˈanga totongaˈi nia ki kasi ˈafitaˈi goˈo fuaka,

4 sulia neˈe ngela God ki taˈifau, kira ka liufia na taˈangaˈa ki saena na magalia. Ma kulu ka liufia naˈa taˈangaˈa sulia na faˈamamanaˈanga kia ana sa Jesus.

5 Taˈifilia goˈo na ngwae neˈe kira faˈamamana neˈe sa Jesus na ngela God, kira liufia na taˈangaˈa.

Na faˈarongoˈanga sulia sa Jesus neˈe mae fuaka

6 Sa Jesus Christ naˈa na ngwae neˈe nia leka maˈi faˈinia na kafo ana siuabuˈanga ma na ˈabu ana maelana. Noaˈa nia ˈiri leka maˈi faˈinia na kafo goˈo tiˈana, bore ma nia leka maˈi faˈinia na ro ru neˈeri ki taˈifau goˈo, na kafo ma na ˈabu. Ma na Anoˈi ru Abu ka faˈarongo logo sulia, osiˈana na Anoˈi ru nia fata ˈani na mamanaˈanga.

7 Na uulu ru neˈe ki kira faˈataˈi madako ana sa Jesus fuaka:

8 Na Anoˈi ru Abu, ma na kafo, ma na ˈabu. Ma na uulu ru neˈeri ki, kira faˈataˈinia goˈo taˈi ru.

9 Kulu faˈamamana ana na fatalana na ngwae. Bore ma na fatalana God neˈe ngasingasiˈa ka tasa, ma nia ka fata faˈamamana naˈa taˈifau sulia na Ngela nia.

10 Sa tai neˈe ka faˈamamana ana na Ngela God, nia ka faˈamamana ana tae neˈe God nia fata ˈania sulia na Ngela nia. Bore ma sa tai neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana tae neˈe God nia fata ˈania sulia na Ngela nia, nia saea God na ngwae ˈoso, sulia noaˈa nia kasi faˈamamana ana na tae neˈe God saea sulia na Ngela nia.

11 Ma alaˈanga neˈe God ka faˈamamana sulia na Ngela nia neˈe ˈuri: God kwatea naˈa na mauriˈa firi fuaka, ma na mauriˈa neˈe ka ˈita maˈi faˈasia na Ngela nia.

12 Ma sa tai bore ˈana neˈe tua fiku faˈinia na Ngela God, nia toˈo ana na mauriˈa firi. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi tua fiku faˈinia na Ngela God, nia noaˈa kasi toˈo logo ana na mauriˈa firi.

Na mauriˈa firi

13 Nau ku keresia na ru neˈe fuamuˈa ngwae neˈe faˈamamana ana na Ngela God, fasi ˈiri muke saiana neˈe kaumulu toˈo naˈa ana na mauriˈa firi.

14 Ma kulu sai leˈa ana neˈe God rongoa na foˈongaˈa kia ki, ana kaidaˈi kulu gania ˈuana ta ru neˈe donga na kwaiogaiˈanga nia.

15 Nia rongo kia goˈo ˈana ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe kulu gania ana. ˈUnaˈeri, kulu ka sai logo ana neˈe nia kwatea fuaka na tae neˈe kulu gania faˈasia.

16 Ma diˈia ˈoko lisia ta ngwaefuta amu nia sasia ta ru taˈa neˈe noaˈa nia kasi maelia, nia totolia ˈoko foˈosia God fuana, ma nia ka kwatea mauriˈa fuana. Nau ku fata sulia na ngwae neˈe taˈangaˈa kira ki noaˈa kasi talaˈia na ngwae ki ˈuana maeˈa ˈua. Bore ma ta taˈi taˈangaˈa logo talaˈia naˈa ngwae ˈuana na maeˈa. Ma noaˈa nau kusi saea laˈu fasi neˈe muke foˈosia God fuana sulia ru neˈeri.

17 Na ru ki taˈifau neˈe kulu sasiˈi ka taˈa niˈi rora taˈifau goˈo. Bore ma ti taˈangaˈa noaˈa kasi talaˈia na ngwae ˈuana na maeˈa.

18 Kulu ka saiana na ngela God ki noaˈa kasi inaˈu ana abula taˈangaˈa, osiˈana sa Jesus na Ngela God nia lia sulida, ma sa Saetan neˈe taˈa nia ˈafitaˈi liu ka sasia ta ru ka faˈalida.

19 Aia, kulu sai naˈa ana kuluˈa na ngwae God ki, ma sa Saetan ka gwaungaˈi fafia na ngwae matamata ana magalia neˈe.

20 Ma kulu ka sai logo ana neˈe Ngela God nia leka naˈa maˈi, ma ka kwatea naˈa na malingaˈi ruˈanga fuaka, fasi ˈiri

kulu ka saiana na God mamana. Ma kulu
ka tua fiku faˈinia na God mamana ˈania
fikuˈa faˈinia sa Jesus Christ na Ngela nia.
Nia naˈa neˈe God mamana, ma nia naˈa
neˈe mauriˈa firi.
21 Ngela nau kina ˈae, muke tagi suli
kamu talamuˈa faˈasia na ru neˈe ti ng-
wae kira saea ˈani god ki, bore ma noaˈa
laˈu na God mamana.

Na Ruana Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Na lifurongo sa John keresia kerekereˈa neˈe. Ana kaidaˈi neˈeri, ngwae ki kira faˈakaisia ngwae faˈamamana ki. ˈUnaˈeri, sa John noaˈa kasi oga keresilana satana ngwae faˈamamana ki saena kerekereˈa nia, ˈasu ˈubani ta ngwae taˈa kata ngalia satada ma ka faˈakaisida. Goˈo, sa John saea neˈe nia kerekere fuana na ˈafe neˈe God filia ma na ngela nia ki. Kaidaˈi nia saea ˈafe ma ngela nia, nia fada goˈo ˈania na fikutaˈi ngwae faˈamamana. Ma sa John saea nia talana na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana baera.

Sa John faˈabasua ngwae Kristin ki faˈasia ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈe saea sa Jesus Christ koso maˈi ma noaˈa kasi toˈo ana noniˈi ngwae.

1 Nau na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana niniˈa, nau ku kerekere fuamu ˈafe neˈe God filia naˈa. Nau ku alafe mamana liu fuamu ma na ngela ˈoe ki. Noaˈa laˈu taˈifili nau, bore ma na ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira saiana na faˈarongoˈanga mamana God, kira alafe logo fuamuˈa.

2 Kami alafe fuamuˈa sulia kulu faˈamamana ana na faˈarongoˈanga mamana neˈe nia tua firi faˈi kia.

3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa, ma sa Jesus Christ na Ngela nia ˈiri ke ˈofe kia ma ka manatai kia, ma ka kwatea aroaroˈanga fuaka neˈe kulu faˈamamana ana faˈarongoˈanga mamana, ma kulu ka alafe fuakulu kwailiu.

Na mamanaˈanga ma na alafeˈanga

4 Nau ku saeleˈa liu sulia nau ku dao naˈa toˈona ti ngela ana ngela ˈoe ki, kira tua sulia na faˈarongoˈanga mamana diˈia na Maˈa nia fata totongaˈi maˈi ˈani fuaka.

5 Ma ngwae kwaima, nau ku saea kwau fuamu faˈinia ngela ˈoe ki fasi ˈiri kuke alafe fuaka kwailiu. Ru neˈeri noaˈa laˈu na alaˈanga totongaˈi faolu niniˈa nau ku keresia kwau fuamuˈa, bore ma na alaˈanga totongaˈi ˈua ba kulu saiana naˈa maˈi ana etangilana kaidaˈi kulu faˈamamana.

6 Na fadalana na alafeˈanga neˈe nau ku fata sulia neˈe ˈuri: Kuke roˈosulia na alaˈanga totongaˈi God ki. Na alaˈanga totongaˈi ba kamu rongoa ˈua naˈa maˈi ana etangilana kaidaˈi kamu faˈamamana neˈe muke alafe fuamuˈa kwailiu.

7 Na ngwae ˈosoˈoso ˈoro ki kira leka taˈifau naˈa ˈi saena na magalia. Ma kira na ngwae neˈe saea sa Jesus Christ koso maˈi ma noaˈa kasi toˈo ana noniˈi ngwae. Ma na ngwae ˈunaˈeri ki naˈa neˈe ngwae ˈosoˈoso ki ma na Malimae sa Jesus Christ ki.

8 Muke madafia ˈasu ˈubani kira kata ˈoi ˈamuˈa ma na kwaiaraˈa neˈe kamu rao ˈuana kata funu. Bore ma muke dau ngasi ˈiri muke ngalia na kwaiaraˈa aliˈafu kamu.

9 Ma na ngwae neˈe nia rokisia na faˈamanataˈanga sa Jesus Christ, ma ka faˈamamana ana ta faˈamanataˈanga matamata, noaˈa nia kasi tua fiku faˈinia God. Ma sa tai neˈe ka faˈamamana ˈua ana faˈamanataˈanga mamana, nia tua fiku faˈinia na Maˈa ma na Ngela.

10 Nia neˈe, diˈia ta ngwae ka dao siaumulu fasi ˈiri neˈe nia faˈamanata, ma nia ka ngalia maˈi ta faˈamanataˈanga matamata, noaˈa kamu kasi kwaloa saena na luma kamu ki, nama noaˈa kamu kasi ˈafia faˈinia ta ru bore ˈana.

11 Si diˈia ta ngwae ka ˈafia faˈinia ta ru bore ˈana, nia ˈado kwaima naˈa faˈinia ana ru taˈa neˈe nia sasiˈi ki.

Na alaˈanga ˈisi ki

12 Nau ku toˈo ana ru ˈoro ki fuana na faˈarongolamuˈa ˈani, bore ma noaˈa nai si oga goˈo keresilana. Nau ku manata ˈuana daoˈa toˈomuˈa, ma kulu ke tala alaˈa fiku ˈakulu, fasi ˈiri kuke saeleˈa liu ˈakulu.

13 Na kini futa ˈoe neˈe God filia, na ngela nia ki kwatea logo kwau fata leˈa leˈa ˈanga kira ki fuamu.

Na Uula Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Sa John keresia kerekereˈa neˈe fuana taˈi faˈi naˈonaˈo ana siosi, satana sa Geas. Sa John nia fata leˈa leˈa ana sa Geas, osiˈana nia tagi leˈa sulia ngwae faˈamanata ki neˈe kira ˈidufaˈi dao dao ˈi neˈeri. Sa John faˈabasua sa Geas ke lialia leˈa ˈuana ti ngwae taˈa neˈe noaˈa kasi oga roˈongaˈa sulia faˈamanataˈanga sa John.

1 Na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana, niniˈa kerekere kwau fuamu sa Geas neˈe nau ku alafe mamana fuamu.
2 Kwaima nau ˈae, nau ku foˈo ˈiri na ru ki taˈifau ka leˈa fuamu, ma ˈiri ˈoko tua ˈakwa, diˈia logo neˈe mangomu nia tatakila.
3 Nau ku saeleˈa liu naˈa ana kaidaˈi ti ngwaefuta akulu ana sa Jesus Christ neˈe kira dao maˈi, ma kira ka faˈarongo nau neˈe maurilamu roˈosulia na faˈamanataˈanga mamana.
4 Ana kaidaˈi nau ku rongoa na ngela nau ki kira roˈosulia ˈua na faˈamanataˈanga mamana, nau ku saeleˈa ka liufia naˈa ru matamata ki taˈifau.

Sa Geas kwaiˈafi ana ngwae neˈe kira afulangaˈinia Faˈarongoˈa Leˈa

5 Ngwae kwaima nau ˈae sa Geas, ˈoko rao leˈa liu ana na kwaiˈafiˈanga neˈe ˈoko sasia fuana ngwae neˈe kira faˈamamana, ma kira ka liu kwailiu kika faˈamanata, sui bore ˈana noaˈa ˈoe kosi saiada.
6 Ma kira ka alaˈa fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana ˈi neˈe sulia na alafeˈanga ˈoe. ˈOke ˈafida fasi ˈiri kike leka ana lekaˈa kira sulia falafala neˈe God saeleˈa sulia.
7 ˈOko ˈafida sulia kira leka ana na lekaˈa kira ana raoˈa sa Jesus Christ, ma noaˈa kira kasi ngalia goˈo ta kwaiˈafiˈanga faˈasia na ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ki.
8 Aia, kulu na ngwae neˈe kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ, kuke ˈafia na ngwae neˈeri ki, fasi ˈiri kuke kwaiˈafi ana na raoˈa kira fuana na faˈarongoˈa mamana.

Sa Diotrefes ˈaila ˈani roˈongaˈa sulia sa John

9 Nau ku keresia naˈa kwau taˈi kerekereˈa fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana ˈi neˈana. Bore ma sa Diotrefes, na ngwae neˈe oga talaˈilamuˈa, noaˈa nia kasi fafarongo goˈo sulia na ru neˈe nau ku saea.
10 Ma ana kaidaˈi nai dao kwau, nai baˈa alaˈa sulia ru taˈa neˈe nia sasiˈi ki, ma na sokeˈa taˈa nia ki neˈe nia sasia fuaimili. Noaˈa nia kasi sasi goˈo ˈunaˈeri ma ka mango, bore ma nia kasi kwaloa logo ti ngwaefuta neˈe kira leka maˈi, ma nia ka luia logo na ngwae neˈe kira oga kwalolada ki, ma nia ka sasi ˈuana lalilada faˈasia na fikutaˈi ngwae faˈamamana.

Sa John oga kike kwalo leˈa ana sa Demitrius

11 Ngwae kwaima ˈae sa Geas, noaˈa ˈoe kosi sasi sulia na ru neˈe taˈa ki, bore ma ˈoko sasi lala sulia na ru neˈe leˈa ki. Ma sa tai neˈe ka sasia ta ru neˈe leˈa, nia na ngwae God. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka sasia ta ru taˈa, noaˈa nia kasi saiana God.
12 Na ngwae ki taˈifau, kira alaˈa leˈa sulia sa Demitrius, ma falafala leˈa nia ki neˈe tala faˈamamana logo sulia niaˈa. Nia neˈe kami ka baˈatafea logo niaˈa, ma ˈoko saiana na ru niniˈa kami saeˈe ki niˈi mamana.

Alaˈanga ˈisi ki

13 Nau ku toˈo ana ru ˈoro ki fuana na faˈarongo lamu ˈaniˈi, bore ma noaˈa nau kusi oga goˈo keresilani.
14 Ma nau ku manata toˈo ˈiri nai baˈa lia toˈomu ˈaliˈali goˈo, fasi ˈiri koro ka tala alaˈa ˈakoro.
15 Nau ku oga na aroaroˈanga God ke tua faˈi ˈoe.
Na ngwae kwaima ˈoe ki taˈifau ˈi neˈe, kira kwatea kwau na fata leˈa leˈa ˈanga kira ki logo fuamu. Ma ˈoko kwatea logo na fata leˈa leˈa ˈanga nau ki fuana na ngwae kwaima kaimili ki taˈifau ˈani satada toˈotoˈo.

Na Kerekereˈa Faˈasia Sa Jude

Sa Jude ngwaefuta sa Jesus nia keresia na kerekereˈa dokodoko neˈe. Sa Jude oga faˈabasulana ngwae faˈamamana ki faˈasia ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki. Nia saea kira ngwae taˈa, ma God ke baˈa kwaˈida. Ngwae Kristin ki noaˈa kira kasi donga faˈamanataˈanga kira nama lia kwaima usuliˈanga ana falafala kira ki.

1 Nauˈa sa Jude, na ngwae rao sa Jesus Christ ma na ngwaefuta sa James. Nau ku kerekere fuamuˈa ngwae neˈe God na Maˈa nia fili kamu ma ka alafe fuamuˈa, ma sa Jesus Christ ka lia suli kamu.

2 Nau ku foˈosia God fasi ˈiri nia ke kwaimanatai fuamuˈa ma ke kwatea na aroaroˈa mamana fuamuˈa ma na alafeˈanga doe nia fuamuˈa.

Ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

3 Kwaima leˈa nau kina, ˈi naˈo maˈi nau ku oga liua kerekereˈa fuamuˈa sulia na faˈamauriˈanga neˈe God nia faˈamauri kia ˈani. Bore ma ana kaidaˈi neˈe nau ku oga nai kerekere sulia ta ru matamata laˈu fuamuˈa. Ma nau ku oga nai fata totongaˈi ˈiri muke uu ngasi ˈusia na ngwae neˈe kira iliili ˈuana rokisilana na faˈamanataˈanga mamana neˈe God kwatea fuaka na ngwae nia ki. God kwate dangalua naˈa faˈamanataˈanga fuana kaidaˈi ki taˈifau, ma noaˈa nia kasi oga ta ngwae ka rokisia faˈamanataˈanga mamana neˈeri.

4 Nau ku saea na ru neˈe sulia ti ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana God, kira leka maˈi, kira ka fiku faˈi kamu. Ma kira ka saea kira faˈamamana, bore ma kira ka rokisia na faˈamanataˈanga mamana sulia na alafeˈanga God, fasi ˈiri na ˈusuˈa kira sasiˈi ki ka lia diˈia nia leˈa goˈo ˈana. Ma noaˈa kira kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ. Niaˈa taˈifilia neˈe ngwae gwaungaˈi kia ma na Aofia kia. Aia, na Kerekereˈa Abu ˈua naˈa maˈi ka fata sulia tae neˈe na kwaˈikwaˈinga kira ki.

God kwaiˈia ngwae abula taˈa

5 Na ru neˈe nai baˈa alaˈa sulia, kaumulu sai taˈifau naˈa ana. Sui bore ˈana, nai saea laˈu fuamuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi manata bura ˈani. Ana na kaidaˈi ˈua naˈa maˈi, God nia ˈafia naˈa ngwae nia ki fasi ˈiri kira ka tafi faˈasia fanoa Ejipt. Ma ˈi buri ˈana kira leka faˈasia ˈi Ejipt, God saungia ta bali ada neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ana.

6 Muke manata sulia na ˈainsel ki ˈi langi ana kaidaˈi ˈua naˈa maˈi. Ta bali ada kira oga kike ˈinotoˈa liufia na ru neˈe God kwatea fuada, ma kira ka leka faˈasia na kula ni tuaˈa mamana kira. Sulia kira ˈunaˈeri, God ka alu kira saena kula ni lokafo rorodoˈa. Ma nia ka firi fafida ˈani kwalo sene neˈe ˈafitaˈi kira ka faˈalia tuatua firi. Ma kira ka tua ˈunaˈeri masia faˈi Asoa neˈe ke dao maˈi ˈiri God ke kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuada.

7 Kamu ka manata sulia logo na ngwae neˈe kira tua saena maˈe fanoa ˈi Sodom ma ˈi Gomora ki, ma na maˈe fanoa karangi ada ki. Kira diˈia logo na ˈainsel neˈeri ki, osiˈana kira tua logo ˈani ˈusuˈa ma tualada ka taˈa liu. Ma na ngwae ki ˈi neˈeri, ma noaˈa laˈu na kini ki taˈifilida neˈe ngwae ki kira ˈaberaˈanida, sulia neˈe ngwae ki kira kakabara logo fuada kwailiu. Ma sulia ru neˈeri, God ka kwatea na kwaˈikwaˈinga ˈani mafula neˈe tua firi fuada. Ma na ru neˈeri neˈe diˈia fata faˈabasuˈa God fuana ngwae ki taˈifau fuana na kaidaˈi neˈe ke leka maˈi, neˈe nia ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga ˈunaˈeri.

8 Ka ˈunaˈeri logo fuana ngwae neˈe kira faˈamanata ˈani sokeˈa ˈi safitamuˈa ki. Kira sasia naˈa ru taˈa ki ˈani nonida, ma kira saea kira roˈosulia naˈa tae neˈe kira lisia ˈani maliu boleˈa ki. Ma kira ka ˈaila ˈani na gwaungaˈinga God, ma kira ka fata buri tolingaˈi ana ˈainsel ˈinotoˈa ki ˈi langi.

9 Ma sa Maekol bore, na ˈingataˈi ˈainsel God, noaˈa kasi sasia goˈo ru ˈunaˈeri. Si neˈe ana kaidaˈi sa Moses nia mae, sa Maekol ma sa Saetan kera olisuˈusuˈu faˈinia sulia sa tai neˈe ke baˈa ngalia nonina sa Moses. Ma sa Maekol bore noaˈa kasi noniraˈa goˈo fuana ka fata buri tolingaˈi ana sa Saetan. Bore ma nia ka fata goˈo ˈana ˈuri, “God ke balufi ˈoe.”

10 Bore ma fuana ngwae ba kira

fa'amanata 'oso'oso ki, kira fata ta'a liu sulia na ru ne'e noa'a kira kasi sai ani ki. Kira di'ia ru mauri kwasi ki ne'e noa'a kasi manata. Sulia ngwae ne'eri ki kira sasia go'o 'ada na tae ki ne'e nonida ka oga, ma na ru ne'eri ki ne'e ka takalonga'i kira.

11 Kwaimanatai fuada, sulia God ke ba'a kwatea na'a kwa'ikwa'inga doe fuada! Sulia kira sasi ta'a di'ia sa Kein. Ma kira di'ia sa Balaam✡ ne'e sasi go'o 'ana ta ru ne'e nia saiana ka toda mani 'ania. Ma kira ka di'ia logo sa Kora✡ ne'e nia tata'e saulia God, ma God ke ba'a malangisida logo di'ia sa Kora.

12 Ma na ngwae fa'amanata 'oso'oso ne'eri ki, kira fiku fa'i kamu ana kaida'i ne'e kamu fiku fuana fanga kwaima'a, ma kira kasi 'eke go'o 'ani su'uma'ilada talada fuana fanga'a. Ma sui bore 'ana noa'a kira kasi 'eke, kaumulu nini'a le'a fuana muke 'eke 'ani ana kaida'i kira fiku fa'i kamu. Sulia kira dalafa'a go'o 'ada, di'ia ta gwa'i salo ne'e noa'a kasi kwate ta uta, ma na iru ka ufi lofota'inia. Ma kira di'ia logo na 'ai ki ne'e noa'a kasi fungu ana kaida'i fuana fungu'a, sulia kira mae ta'ifau na'a, ma kira ka tufu'i na'a ta'ifau.

13 Ma na ngwae ne'eri ki, kira sasia ru ta'a fuana 'eke'a fafia, ka di'ia na nafo doe ki ukua ngisu ngisu bili'a oro ki 'i fafona one. Ma sulia na fa'amanata'anga 'oso'oso kira ki, kira ka di'ia logo na'a bulubulu ki ne'e kira 'idu fa'asia fuli mamana kira ki. Ma God ka sasi aka'u na'a ana na kula rorodo'a fuana tua'a ana fuada tua tua kasi sui.

14 'Iu, ma sa Enok ne'e fiuna tala'i ngwae ana kwalafa fa'asia sa Adam ne'e fata sulia na ngwae ne'eri ki 'ua na'a ma'i ka fata 'uri, "Na Aofia ke ba'a leka ma'i fa'inia mole'e ana to'oni 'ainsel abu nia ki,

15 fasi 'iri ke matalangani na ngwae ki ta'ifau. Ma nia ke ba'a kwatea na'a kwa'ikwa'inga fuana ngwae ki ta'ifau ne'e noa'a kira kasi fa'amamana ana, sulia na ru ta'a kira ki ne'e kira sasi'i ma sulia na fata ta'anga'a kira ana God."

16 Na ngwae ne'eri ki, kira ngunungunu ma kira ka 'ugalia na ngwae ki. Ma kira ka ro'osulia na kwaiogai 'anga ta'a kira ki. Ma kira ka tangoda talada, ma kira ka gaea na ngwae ki fasi 'iri kira ka ngalia ti ru fa'asida.

17 Bore ma kwaima nau kina, muke manata to'ona na ala'anga ba na ngwae ni lifurongo na Aofia kia sa Jesus Christ ki kira saea fuamu'a.

18 Kira fata 'uri fuamu'a, "Ana na kaida'i ne'e ka leka ma'i ana fa'i asoa 'isi ki, ti ngwae ne'e kira 'oidorole 'ani kamu kike ba'a dao ma'i. Ma kike ro'o lala sulia na kwaiogai'anga kira ki talada ne'e kira tata'e saulia God."

19 Na ngwae ne'e ki kira sasia na barangisi 'anga ana fikuta'i ngwae fa'amamana. Noa'a kira kasi to'o ana na Ano'i ru Abu, ma na kwaiogai'anga ta'a kira ki talada ne'e ka tala'ida.

20 Ma kamu na kwaima nau ki, muke ngangata ana 'afilamu'a kwailiu 'iri muke ngasingasi'a saena fa'amanata'anga God nia kwatea fuamu'a. Ma muke fo'o 'ani na ngasingasi'anga na Ano'i ru Abu.

21 Kamu ka tua ma muka saiana ne'e God nia alafe fuamu'a. Ma muke tua ni kwaimamani ana na Aofia kia sa Jesus Christ ne'e kwatea mauri'a firi fuamu'a sulia na kwaimanatai'anga nia.

22 Ma fuana ngwae ne'e fa'amamana'anga kira ki kasi babato'o, muke alafe fuada.

23 Ma muke 'afia ti ngwae la'u 'ani laulada 'iri noa'a kira kasi leka 'uana kula ni kwa'ikwa'inga ana mafula. Ma ti ngwae la'u, muke kwaimanatai fuada, ma muke ma'u logo 'asu 'ubani kamu kata sasi ta'a logo di'ida. Muke 'aila 'ani na sasi ta'anga'a kira ki ne'e kira sasia sulia na kwaiogai'anga ta'a kira ki.

Fo'o 'ani ba'atafe'anga

24 Kuke ba'atafea God ne'e nia saiana 'afilamu'a fa'asia na abula ta'anga'a fasi 'iri muke tua saga fa'inia na saele'anga ana na kaida'i nia ke ba'a ngali kamu ka tua fa'inia saena 'inoto'anga le'a nia.

25 Ma ta'ifilia God ne'e ka fa'amauri kia 'ani na Aofia kia sa Jesus Christ. Di'ia 'i na'o ma'i, ma ana kaida'i ne'e, ma ana ta kaida'i ne'e nia ke ba'a dao ma'i noa'a kasi sui, God nia tua 'ani 'inoto'anga, ma

✡ **1:11** Nambas 22:18; 24:13; 25:1-3; 31:16 ✡ **1:11** Nambas 16:1-35; 26:9, 10

na gwaunga'inga, ma na mamana'anga,
ma na ngasingasi'anga! 'Iu ke 'una'eri.

Reveleson
Na Faˈataˈi ˈanga Fuana Sa John

Sa John, na fafarongo ba sa Jesus, nia keresia na buka neˈe. Ana kaidaˈi neˈeri, na Tatalafaˈa doe ˈi Rom, ma ti ngwae doe laˈu, kira faˈakaisia Kristin ki osiˈana kira faˈamamana ngangata ana sa Jesus Christ, diˈia ngwae ˈaˈana kira. Sa Jesus nia oga liu ke kwaiˈafi ana Kristin neˈe ki, fasi ˈiri fitoˈonga kira kike ngasingasiˈa laˈu. Sa Jesus neˈe eta faˈataˈiniˈi ru neˈe fuana sa John fuana radulana ngwae Kristin ki.

Sa Jesus faˈataˈinia nunuˈi ru ˈoro ki fuana sa John neˈe fata sulia ˈatoˈanga ana Kristin ki ana kaidaˈi neˈeri, ma ka fata logo sulia tae ki neˈe ke baˈa fuli ana kaidaˈi sa Jesus ke oli laˈu maˈi. Manataˈanga doe saena buka neˈe ˈuri, God naˈa neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga ki taˈifau, ma ka dau fafia ru ki taˈifau, ma nia ka totolia ka tagi sulia ngwae nia ki. Ma ana ta taˈi kaidaˈi ˈi buri, nia ke baˈa liufia malimae nia ki taˈifau, ma sa Saetan bore nia ke baˈa malangisia taˈifau. Ana kaidaˈi neˈeri, God ke baˈa ri ˈuana ngwae nia ki, ma kike baˈa tua faˈinia sulia na kudi. Osiˈana nia ˈunaˈeri, ngwae Kristin ki kike tua noni mabe kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Kerekereˈa leka fuana fiu siosi ki & 1:1—3:22
Na kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga ˈi langi & 4:1—5:14
Na fiu ru ana fonoˈa ngasi na buka & 6:1—8:5
Fiu faˈi bungu ˈainsel ki & 8:6—11:19
Sa Saetan fuˈalia siosi God & 12:1—14:20
Na fiu ˈainsel ki faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ˈisi ki & 15:1—16:21
God malangisia ˈi Babilon taˈifau & 17:1—19:21
God ka ˈinotoˈa ˈi langi ma ˈi ano logo & 20:1—22:21

1 Saena buka neˈe, sa John nia keresia na faˈarongoˈa sulia na ru neˈe sa Jesus Christ nia faˈataˈiniˈi ki. God neˈe faˈataˈinia fuana sa Christ ˈiri ka faˈataˈiniˈi fuana ngwae rao God ki sulia ru neˈe karangi ke baˈa dao maˈi ki. Sa Jesus Christ ka faˈataˈinia na ru neˈe ki fuana na ngwae rao nia sa John ˈani asungaˈilana maˈi na ˈainsel nia siana.

2 Ma sa John ka keresia naˈa ru ki taˈifau neˈe nia lisiˈi. Aia, na faˈarongoˈanga neˈeri neˈe God saea fuana ma na ru neˈe sa Jesus Christ ka faˈataˈiniˈi ki.

3 ˈOilakiˈa fuana sa tai neˈe ke toˈomani na buka neˈe, ma ka ˈoilakiˈa logo fuana sa tai faˈida neˈe kira rongoa alaˈanga neˈe ki faˈasia God, ma kira ka sasi sulia na tae ki neˈe sa John keresia saena buka neˈe! Osiˈana kaidaˈi nia karangi naˈa ˈiri na ru neˈe ki ke dao maˈi.

Na faˈarongoˈa fuana fiu maˈe siosi ki

4-5 Nauˈa sa John, nau ku kerekere kwau fuamuˈa na fiu fiku taˈi ngwae neˈe kamu faˈamamana ma muka tua ana fiu fanoa ki saena abaˈi kula ˈi Asia. Nau ku foˈo ˈiri God, faˈinia na fiu mangoˈi ru neˈe kira tua ˈi naˈona kula fuana tuaˈa ana ˈinotoˈanga God, ma sa Jesus Christ kira ke baˈa alafe fuamuˈa, ma kira ka kwatea logo na aroaroˈa fuamuˈa. Ana kaidaˈi noaˈa ˈua ta ru, God nia tua naˈa. Ma God ka tua logo ana kaidaˈi neˈe. Ma nia ka tuatua firi logo. Sa Jesus naˈa neˈe ngwae faˈarongo mamana, ma nia na ngwae etaeta neˈe God nia taˈea faˈasia na maeˈa, ma nia logo neˈe ngwae ˈinotoˈa fafia ngwae tatalafaˈa ki ana magalia. Sa Jesus ka alafe fuaka, ma ˈani maelana nia ka loge kia faˈasia abula taˈangaˈa kia ki.

6 Sa Jesus neˈe na ngwae tatalafaˈa kia, ma nia ka alu kulu na fikutaˈi ngwae fata abu ki, fasi ˈiri kulu ka rao fuana God na Maˈa nia. Nau ku foˈo ˈiri sa Jesus Christ ke toˈo ana na ˈinotoˈanga ma na ngasingasiˈanga tuatua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri!

7 Lia basi, nia karangi ka dao maˈi ˈi fafona na gwaˈi salo ki! Ma na ngwae ki taˈifau kira ke baˈa lisia. Ma na ngwae ba kira labua ki, kira ke baˈa lisia logo. Ma na ngwae ki taˈifau saena magalia kira ke baˈa oˈomae ma kike angi osiˈana niaˈa. ˈIu, nia ka mamana.

8 Ma God neˈe ngasingasiˈa ka tasa,
nia tua naˈa ˈi naˈona mala na ru ki
taˈifau, ma nia ka tua ana kaidaˈi neˈe,
ma ke baˈa tua firi logo. Nia ka saea
logo, “Nauˈa neˈe Alfa ma na Omega,
na talaˈaelana ma na suilana na ru ki
taˈifau.”

Na faˈataˈinga sulia sa Jesus Christ

9 Nauˈa sa John na ngwaefuta kamu
sulia nau ku faˈamamana ana sa Je-
sus Christ diˈia logo kamuˈa. Ma kira
faˈakaisi nau diˈia kamuˈa sulia sa Jesus
Christ neˈe na ngwae tatalafaˈa kia ma
nia gwaungaˈi fafi kia. Ma kulu ˈalatai
saena faˈakaisiˈanga, osiˈana kulu ngwae
nia ki. Kira ka dau nau, ma kira ka
alu nau saena bubunga neˈe kira saea
ˈani ˈi Patmos, sulia nau ku fatataloˈania
na fatalana God ma na ru neˈe sa Jesus
faˈataˈinia ki.
10 Sui ana taˈi asoa fuana foˈosilana na
Aofia neˈe Anoˈi ru Abu nia faˈataˈinia
ru ki fuaku, ma nau ku rongoa taˈi
lingalingaˈi ru doe, diˈia na lingalingaˈi
bungu, fata maˈi ˈi buriku
11 ka ˈuri, “ˈOke keresia naˈa tae neˈe
ˈoke lisia, sui ˈoko kwatea naˈa buka neˈe
fuana fiu fikutaˈi ngwae faˈamamana ˈi
Efesus, Smirna, Pergamum, Taeataera,
Sardis, Filadelfia, ma ˈi Laodisea.”
12 Ma kaidaˈi nau ku kakari abula fuana
lisilana sa tai neˈe alaˈa fuaku, nau ku
lisia fiu faˈi matangaˈi ˈai fuana unu ki
kira saungaˈinia ˈani gol.
13 Aia, ma safitana matangaˈi ˈai fuana
faˈi unu neˈeri ki, nau ku lisia na ru neˈe
lisilana diˈia ngwae, nia ruˈufia ifi fafo
keta leka ka dao fafona ˈaena. Ma na
foˈosae ana gol neˈe teo ˈi fuˈufuˈuna.
14 Ma na ifuna kwao ka diˈia na faufau,
ma na maana ka rara diˈia na mafula.
15 Ma na ˈaena lisilana ka diˈia barasi
neˈe kira doˈofia saena mafula doe sui
ma nia ka ngwasinasina. Ma rongolana
lingana ka diˈia rurulana ta tata doe.
16 Ma nia ka dau fafia fiu faˈi bulubulu
ki ˈani bali lima ˈoloˈolo nia. Ma na sele
ni ofoˈa neˈe toˈo ro bali neˈe sakatafa
maˈi faˈasia saena kwakwana. ˈIu, ma na
maana darana ngwasinasina ka doe diˈia
na sina.
17 Ma kaidaˈi nau ku lisia naˈa, nau
ku ˈasi fafia na maaku ˈi ˈaena, diˈia
ta ngwae ba nia mae. Ma nia ka alua
naˈa lima ˈoloˈolo nia fafi nau, ka fata
ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu. Nauˈa neˈe
talaˈaelana ma na suilana na ru ki taˈifau.
18 Nauˈa na ngwae neˈe nau ku mauri.
Osiˈana nau ku mae, bore ma kaidaˈi
neˈe, nau ku mauri laˈu tua tua firi. Ma
nauˈa neˈe nau ku ˈinotoˈa fafia na maeˈa
ma na kula neˈe ngwae ki leka ˈuana
kaidaˈi kira mae.
19 Ma ˈoke keresia na ru neˈe ˈoko lisiˈi
ki, ma na ru neˈe ka dao maˈi ki ana
kaidaˈi neˈe, ma na ru neˈe ke baˈa dao
maˈi.
20 Aia, na manata agoˈa sulia na fiu faˈi
bulubulu neˈe ˈoko lisia nau ku dau fafia
ˈani lima ˈoloˈolo nau, ma na fiu faˈi unu
ba kira saungaˈiniˈi ˈani gol nia ˈuri: Na
fiu bulubulu ki neˈe na ˈainsel neˈe kira
lia sulia na fiu fikutaˈi faˈamamana neˈeri
ki. Aia, na fiu fai matangaˈi ˈai fuana
unu ki neˈe kira saungaˈiniˈi ˈani gol neˈe
na fiu fikutaˈi faˈamamana ana fiu maˈe
fanoa neˈe ki.”

2

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Efesus

1 Sui na ngwae ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke
keresia na fatalaku fuana na ˈainsel neˈe
lia sulia na ngwae saena fanoa ˈi Efesus
ki neˈe kira faˈamamana, ˈoke kere ˈuri,
‘Nauˈa na ngwae neˈe nau ku dau fafia
na fiu faˈi bulubulu ki ˈani lima ˈoloˈolo
nau, ma nau ku liu safitana na fiu faˈi
matangaˈi ˈai fuana unu ana gol neˈeri ki.
2 Nau ku saiana ru kamu sasiˈi ki, ma
nau ku saiana na rao ngasingasiˈanga
kamu faˈinia na mabetauˈa kamu ki. Ma
nau ku saiana kamu ˈaila ˈani ngwae taˈa
ki, ma muka ilitoˈona na ngwae neˈe kira
saea kira na ngwae ni lifurongo ki ma kira
ka soke goˈo ˈada, ma muka saiada kira
soke.
3 Kaumulu mabetau, ma muka non-
ifii duˈungaku, ma noaˈa kamu kasi ng-
wataˈutaˈu ana faˈamamana ˈanga kamu.
4 Aia, taˈi ru neˈe nau ku balufi kamu
faˈinia, neˈe noaˈa kamu kasi alafe naˈa
fuaku diˈia ba kamu fulia ˈi naˈo.
5 Muke manata toˈona na doeˈa ˈani
alafeˈanga kamu ana nauˈa ˈi naˈo, ma
kamu ka ˈasi naˈa faˈasi nau. Aia, muke
kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa

kamu ki, ma muke sasia naˈa ru ba kamu sasiˈi ˈi naˈo. Diˈia noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki, nai baˈa leka maˈi siaumulu ma nau ku lafua na fai matangaˈi ˈai fuana unu kamu faˈasia na fulini.

6 Aia, taˈi ru leˈa neˈe kamu sasia neˈe nau ku oga: Kamu ˈaila ˈania abulaˈanga taˈa ana na ngwae sa Nikolaus ki, ka diˈia nauˈa bore nau ku ˈaila logo ˈanida.

7 Alu sa tai neˈe ka rongoˈi, nia ka fafarongoa tae neˈe Anoˈi ru Abu saea fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe ki. Sui bore ˈana tai neˈe noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa alaˈania ke ˈania fuana ˈai ana mauriˈa neˈe nia uu ana kula neˈe God nia tua ana.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Smirna

8 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke kerekere fuana ˈainsel neˈe lia sulia ngwae ki saena fanoa ˈi Smirna neˈe kira faˈamamana, ˈoke fata ˈuri, ‘Nauˈa neˈe na talaˈaelana ma na suilana na ru ki taˈifau, ba nau ku mae ma nau ku mauri laˈu.

9 Nau ku saiana na ˈafitaˈiˈanga kamu ki, ma nau ku saiana kaumulu dalaˈa. Bore ma noaˈa kamu kasi dalaˈa goˈo, osiˈana kaumulu toˈoru liu ˈania faˈamamanaˈanga. Ma nau ku saiana logo na ngwae neˈe kira saea ru taˈa ki suli kamu. Ma kira ka saea kira ˈani Jiu ki, bore ma noaˈa laˈu na Jiu mamana ki, ma kira na ngwae sa Saetan ki lala!

10 Noaˈa kamu kasi maˈu ˈani taˈi tae neˈe muke baˈa nonifii ˈani. Sulia sa Saetan ke baˈa ilitoˈomuˈa, ma ke baˈa alua ti ai amuˈa saena luma ni lokafo, ma ana akwala asoa neˈe muke baˈa toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki. ˈIu, muke tua mamana ˈania faˈamamanaˈanga kamu ana nauˈa, bore ˈana kira ka saungi kamu, ma nai baˈa kwatea na ˈeregwau ana mauriˈa firi fuamuˈa.

11 Ma diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu nia saea fuana na ngwae faˈamamana ki. Sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga kira ki, noaˈa kira kasi baˈa dao toˈona ta nonifiiˈa ana ruana maeˈa.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Pergamum

12 Sui nia ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke kerekere fuana ˈainsel neˈe lia sulia na ngwae saena maˈe fanoa ˈi Pergamum neˈe kira faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa na ngwae ba nau ku toˈo ana sele ni ofoˈa ba nia toˈo ro bali.

13 Nau ku saiana kula neˈe mulu tua ana, ma ˈi neˈeri logo neˈe na fuli gwauruˈa ˈinotoˈa sa Saetan nia doe ana. Kamu roˈosuli nau, ma noaˈa kamu kasi oli oliˈa faˈasia na faˈamamanaˈanga kamu aku, sui bore ˈana kira saungia sa Antipas ana kula neˈe sa Saetan nia tua ana. Sa Antipas neˈe na ngwae rao leˈa ˈani faˈarongoˈanga ˈani nau.

14 Aia, ma bara ru neˈe kamu sasiˈi neˈe nau ku balufi kamu faˈiniˈi. Ti ngwae amuˈa, kira sasi goˈo ˈada sulia na faˈamanataˈanga sa Balaam✡ ba faˈamanata sa Balak ˈuana talaˈilana ngwae ˈi Israel ki ˈiri kira ka sasia ru taˈa ki. Sulia sa Balak kwatea na ngwae ki kira ka ˈania na fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana na malamala god ki faˈinia na kakabaraˈa.

15 Aia, nia ˈunaˈeri logo, ti ngwae amuˈa kira ka leka sulia na faˈamanataˈanga taˈa ana ngwae sa Nikolaus ki.

16 Aia, muke kakari alifaˈi naˈa faˈasia na abula ˈanga taˈa kamu ki! Diˈia noaˈa, nai baˈa leka ˈaliˈali maˈi goˈo, ma nau ku fuˈa faˈinia ngwae neˈeri ˈani sele ni ofoˈa neˈe sakatafa maˈi faˈasia na kwakwaku.

17 Aia, diˈia mulu ka rongoˈi, alu muke fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea fuana na ngwae faˈamamana ki. ˈUnaˈeri ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa kwatea na mana neˈe ba kira sofongani ˈi langi. Ma nai baˈa kwatea logo fuada na fau kwao neˈe kira keresia na sata faolu ˈi fafona, neˈe noaˈa ta ngwae kasi saiana, taˈifilia goˈo sa tai neˈe ke baˈa ngalia.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Taeataera

18 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke kerekere fuana na ˈainsel neˈe lia sulia na ngwae saena fanoa ˈi Taeataera ki neˈe

✡ **2:14** Nambas 31:16; 25:1-3

kira faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa neˈe
na Ngela God. Na maaku ka rara diˈia
mafula, ma na ˈaeku ka ngwasinasina
diˈia na barasi kira doˈofia saena mafula.
19 Nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi
ki. Ma nau ku saiana na alafeˈanga kamu,
ma na faˈamamanaˈanga kamu, ma na
raoˈa kamu, ma na mabetauˈa kamu. ˈIu,
ma nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi
ana kaidaˈi neˈe, ˈoro ka liufia tae ki neˈe
kamu sasiˈi ana kaidaˈi ba sui naˈa kwau.
20 Aia, ma ru neˈe noaˈa nau kusi oga:
Kamu alaˈania na kini satana ˈi Jesabel
ka faˈamanata. Nia saea fasi God kwate
nia fuana alaˈanga, bore ma nia soke
goˈo ˈana. Nia ka faˈarora na ngwae rao
ˈoro nau ki ˈani na faˈamanatalada ˈani
falafala ana kakabaraˈa, ma na ˈanilana
fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana mala-
mala god noaˈa ˈiri mamana ki.
21 ˈIu, ma nau ku kwatea kaidaˈi fuana
kini neˈe ˈiri nia ke kakari alifaˈi faˈasia
abula ˈanga taˈa nia ki, bore ma noaˈa nia
kasi oga goˈo kakari alifaˈi ˈanga faˈasia
abula ˈanga taˈa nia ki.
22 Nia ˈunaˈeri, nai baˈa kwatea ma
niaˈa faˈinia sa tai neˈe kira foˈosia mala-
mala god ki faˈinia, ma kira ke baˈa
nonifii ka doe. Ma nai baˈa sasia ru neˈeri
diˈia noaˈa kira kasi kakari alifaˈi faˈasia
na abulaˈanga taˈa kira ki neˈe kira sasia
faˈinia na kini neˈe.
23 Ma nai baˈa saungia na fafarongo nia
ki logo, ˈiri na ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana nau, kira saiana nauˈa na
ngwae nau ku saiana manatana ngwae ki
taˈifau faˈinia na kwaiogaiˈanga kira ki.
Ma nai baˈa duˈu fuana ngwae ki taˈifau
duˈungana ru neˈe kira sasiˈi ki, na ru
leˈa ki ma na ru taˈa ki.
24 Ma ta bali aumulu neˈe kamu tua
ˈi Taeataera noaˈa kamu kasi sasi sulia
na faˈamanataˈanga taˈa neˈe, ma noaˈa
kamu kasi alaˈani kira ke faˈamanata
kamu ˈani na ru neˈe kira saea ˈani ru
ago sa Saetan ki. Nia neˈe, nauˈa bore
noaˈa nau kusi kwatea ta ˈafitaˈiˈanga
laˈu fuamuˈa.
25 Ma taˈi ru goˈo neˈe, diˈia ru muke
dau ngasi ana tae ki neˈe kamu toˈo naˈa
ana, leleka ka dao ana kaidaˈi nau ku oli
laˈu maˈi.
26 ˈIu, ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi
danga ˈania fitoˈonga kira, ma kira ka
maˈudi fuana roˈongaˈa sulia na kwaio-
gaiˈanga nau ki leleka ka dao ana ˈisilana,
nai baˈa kwatea fuada naˈa gwaungaˈi
ˈanga fafia na fanoa ki,
27 diˈia na Maˈa nau neˈe kwatea fuaku.
Ma kira ke baˈa gwaungaˈi fafia naˈa
fanoa ki ˈani ngasingasiˈanga, ma noaˈa
ta ngwae kasi bolo fuana na ngengelana
alaˈanga kira.
28 Ma nai baˈa kwatea fuada na kwa-
likwali neˈe tala ˈi ˈofodangi ˈiri ke
faˈataˈinia neˈe kira liufia taˈangaˈa.
29 Ma diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke
fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea
fuana na ngwae faˈamamana ki.’ ”

3

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Sardis

1 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke
kerekere fuana na ˈainsel neˈe lia sulia
na ngwae saena fanoa ˈi Sardis ki neˈe
kira faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa na
ngwae neˈe nau ku toˈo ana na fiu Anoˈi
ru Abu God ki ma na fiu bulubulu ki. Nau
ku saiana ru neˈe kamu sasiˈi ki. Ma na
ngwae ki kira saea kaumulu ˈania ngwae
faˈamamana ki, bore ma na raoˈa kamu
ki faˈataˈinia noaˈa kamu kasi roˈo suli
nau.
2 Kamu diˈia ngwae kira maliu ki. Muke
ada, fasi ˈiri muke faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga kamu ki neˈe karangi
ka mae naˈa. Sulia nau ku dao toˈona ru
neˈe kamu sasiˈi ki noaˈa kasi saga taˈifau
ˈi maana God nau.
3 Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani
na ru neˈe kira faˈamanata kamu ˈani ki
ˈi naˈo, ma muke roˈosulida, ma muke
kakari alifaˈi faˈasia na abula ˈanga taˈa
kamu ki. Si diˈia noaˈa kamu kasi lialia,
nai baˈa leka maˈi siaumulu, diˈia ta
ngwae bili ana kaidaˈi neˈe noaˈa kamu
kasi saiana nai baˈa dao maˈi ana.
4 Ma na bara ngwae ana ngwae ˈi Sardis
ki neˈe kamu dau leˈa sulia maurilamuˈa
ka sikasika ˈua, muke baˈa leka faˈi nau,
ma muke ruˈufia na ifi kwao ki, osiˈana
kamu totolia.
5 Ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi danga
ˈania fitoˈonga kira, kira ke baˈa ruˈufia
ifi kwao ki, ma noaˈa nau kusi lafua na
satada faˈasia na buka ana mauriˈa. ˈI

naˈona Maˈa nau ma na ˈainsel nia ki, nai baˈa saea kira ˈani na ngwae nau ki.
6 Aia, diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke
fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea
fuana na ngwae faˈamamana ki.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Filadelfia

7 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke
kerekere fuana ˈainsel neˈe lia sulia ngwae ki saena fanoa ˈi Filadelfia neˈe kira faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa neˈe ngwae nau ku abu, ma nau ku fata mamana. Nau ku toˈo ana na kii ba sa David na ngwae tatalafaˈa nia toˈo maˈi ana ˈi naˈo. Ma kaidaˈi nau ku ˈifingia na sinamaa, nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka fono ˈusia. Ma kaidaˈi nau ku fono ˈusia na sinamaa, nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka ˈifingia.
8 Nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi
ki, ma nau ku saiana kamu kasi toˈo goˈo ana ta ru leˈa neˈe ngwae ki saena fanoa neˈe kike fuˈusi ˈinotoˈa amuˈa faˈinia. Ma kamu ka sasi sulia na fatalaku. Ma noaˈa kamu kasi tofea sataku ma na faˈamamanaˈanga kamu ki ana nauˈa. Aia, nau ku ˈifingia naˈa na sinamaa fuamuˈa fasi ˈiri muke ruˈu maˈi, ma ˈafitaˈi fuana ta ngwae bore ˈana ka fono ˈusia.
9 ˈIu, ma na ngwae neˈe kira saea kira
neˈe ngwae Jiu ki, ma kira ka soke sulia kira ngwae sa Saetan, nai baˈa sasia kike faˈaˈinotoˈa kamu fasi ˈiri kike saiana nau ku alafe fuamuˈa.
10 Ma sulia kamu roˈosulia na taki nau
ˈani ngangata ˈanga, nai baˈa lia suli kamu kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki neˈe ke baˈa dao maˈi saena magalia ˈuana ilitoˈolana ngwae ki taˈifau.
11 Noaˈa kasi tau, nai baˈa oli maˈi.
Muke dau ngasi ana na ru neˈe kamu toˈo ani ki, ˈasu ˈubani ta ngwae kata bilia na kwaiaraˈa neˈe nai baˈa kwatea fuamuˈa.
12 Ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi danga
ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa alu nia ta maˈe funu ana Luma Abu God nau, nia ka tua tari ma noaˈa nia kasi ˈidu faˈasia. Ma nai baˈa keresia logo na satana God nau ana na nonina, ma na satana fanoa doe God nau, na Jerusalem faolu neˈe ke baˈa koso maˈi faˈasia God ˈi langi. Ma nai baˈa keresia logo na sata faolu nau ana na nonina.
13 Aia, diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke
fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea fuana na ngwae faˈamamana ki.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Laodisea

14 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke
kerekere fuana na ˈainsel neˈe lia sulia na ngwae saena fanoa ˈi Laodisea ki neˈe kira faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa na ngwae neˈe kira sae nau ˈani ˈIu ke ˈUnaˈeri. Nau kusi mamalo faˈasia faˈataloˈa ˈani alaˈanga mamana ki sulia God. Ma nauˈa logo neˈe nau ku saungaˈinia na ru ki taˈifau faˈinia God.
15 Nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi
ki, ma nau ku saiana logo noaˈa kamu kasi gwari ma noaˈa kamu kasi ˈakoˈako goˈo aku. Ma nau ku oga muke kwaima faˈi nau, nama muke malimaeˈa faˈi nau.
16 Ma sulia na faˈamamana ˈanga kamu
aku noaˈa kasi gwari nama ka ˈakoˈako ˈunaˈeri, nai baˈa ilangaˈi kamu.
17 Aia, kaumulu saea kamu toˈoru, ma
muka toda ru ˈoro, ma noaˈa kamu kasi oga naˈa laˈu ta ru sulia na ru ki taˈifau kamu toˈo naˈa ˈani. Bore ma noaˈa kamu kasi saiana goˈo neˈe kamu dalaˈa ana faˈamamanaˈanga, ma muka diˈia na ngwae maa rodo ma kira ka dadara.
18 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, muke
folia naˈa gol neˈe kira faˈafaolua ˈani mafula ana nauˈa, fasi ˈiri muke toˈoru mamana. Ma muke folia logo na ifi kwao ki ana nauˈa, sasi kamu kata ˈeke sulia neˈe kamu dadara. Ma muke folia logo na ngwaingwai fuana ongolana na maamuˈa ˈani, ˈiri muke lia leˈa.
19 Ma na ngwae ki neˈe nau ku alafe
fuada, diˈia kira ka sasia ru taˈa, nau ku saiana balufilada, ma nau ku kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuada. Nia neˈe muke saiana, muke kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki, ma muke sasia naˈa ru leˈa ki.
20 Lia basi, nau ku uu ˈi burina babalita
ana sinamaa ana luma kamu ki, ma nau ku faˈafo. Diˈia ta ngwae ka rongo nau ma ka ˈifi fuaku, nai baˈa ruˈu maˈi siana saena luma nia, ma nau ku fanga fiku faˈinia.

21 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa
kasi danga ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa
kwatea na ngasingasiˈanga fuana tuaˈa
faˈi nau, ana kaidaˈi nau ku tua ana kula
ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga, ka diˈia logo nau
ku liufia ma nau ku tua naˈa faˈinia na
Maˈa nau ana kula ni tuaˈa nia.
22 Ma diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke
fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea
fuana na ngwae faˈamamana ki.’ ”

4

Na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ˈi langi

1 Sui ˈi buri ˈana nau ku lia, ma nau
ku lisia taˈi sinamaa ˈi langi nia ˈifi. Ma
na lingalingaˈi ru neˈe eta fata fata fuaku
ˈi naˈo diˈia na bungu, ka fata laˈu ˈuri,
“ˈOke raˈe maˈi ˈi neˈe, ˈiri nai faˈataˈinia
fuamu na ru neˈe ke baˈa dao maˈi ˈi buri
ki.”
2 Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na
Anoˈi ru God ka talaˈi nau, ma nau ku tua
naˈa ˈaku ˈi langi. Ma nau ku lisia taˈi fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga, ma taˈi ngwae
ka tua ˈi fafona.
3 Ma na maana ka diˈia naˈa na fau
ngwasinasina ki neˈe kira saea ˈani na
daspa ma na karnelian. Ma na tafisiˈoro
ka tua kalikalia fuli gwauruˈa neˈeri. Ma
na tafisiˈoro neˈeri ka lia diˈia na fau
ngwasinasina kira saea ˈani na emaral.
4 Ma kalikalia na ngwae neˈe tua ana
fuli gwauruˈa neˈeri ana ˈinotoˈanga,
ro akwala ma fai fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga ki neˈe niˈi teo ˈi neˈeri. Ma
ro akwala ma fai ngwae faˈinaˈonaˈo ki
neˈe kira tua ˈi fafona na fuli gwauruˈa
neˈeri ki, ma kira ka toro ˈani ifi kwao ki
ma na ˈeregwau ana na gol ki ˈi gwauda.
5 Ma na meamea ka sina, ma na lin-
galingaˈi ru doe ki, ma na kwangakwanga
ka talo maˈi faˈasia na fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga neˈeri. Ma na fiu unu ki ka
duˈa ˈi neˈeri ˈi naˈona na fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga. Ma na fiu unu neˈeri ki
neˈe na fiu Anoˈi ru Abu God ki naˈa.
6 Ma ˈi naˈona logo ana na fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga, taˈi ru diˈia na
asi ana galasi ma ka raola liu ka teo logo
ˈi neˈeri.

Ma na fai ru mauri ki neˈe kira toˈo
ana maa ˈoro ki kalikalia nonida taˈifau,
kira tua kalikalia na fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga neˈeri.*
7 Na etana ru mauri lisilana ka diˈia na
lion. Ma na ruana ru lisilana ka diˈia na
buluka. Ma uula ru, neˈe maana lisilana
diˈia na maana ngwae. Ma na faina ru
lisilana diˈia na afa neˈe lofo.
8 Na fai ru mauri neˈeri ki taˈifau kira
toˈo ana ono ˈabaˈaba ru ˈanga, ma na
maaˈi ru ˈoro ki logo teo ˈi nonidaˈa, ˈi
naˈoda ma ˈi olofana ˈabaˈabada. Ma
ana asoa ki ma ana rodo, noaˈa kira kasi
mamalo goˈo ana nguˈa kira ka ˈuri,
“Abu, abu, abu na God neˈe ngasingasiˈa
ka tasa.
Nia ka tua ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo, ma ka
tua ana kaidaˈi neˈe, ma ka tua ana
kaidaˈi neˈe ka nia maˈi ˈua.”

9 Kaidaˈi neˈe fai ru mauri neˈeri
ki kira ngulia na faˈi ngu ana
faˈaˈinotoˈanga, ma na fuˈusi doeˈanga,
ma na baˈatafeˈanga fuana na ngwae
neˈe nia tuatua firi neˈe tua ˈi fafona fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga,
10 na ro akwala ma fai ngwae
faˈinaˈonaˈo ba kiri kira ka bobo uruuru
ˈi naˈona ˈaena na ngwae neˈe tuatua
firi neˈe tua ˈi fafona fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga. Ma kira ka alua naˈa
ˈeregwau kira ki ˈi ano ˈi naˈona fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri, ma kira
ka fata ˈuri,
11 “God kami, ˈoko totolia naˈa na
ngalilana na taloˈa, ma na fuˈusi
doeˈa, ma na ngasingasiˈanga,
osiˈana ˈoko saungaˈinia na ru ki
taˈifau.
Ma sulia na kwaiogaiˈanga ˈoe naˈa neˈe
ru ki taˈifau kira ka tua ma kira ka
mauri.”

5

Na bukaˈi ru

1 Sui nau ku lisia taˈi bukaˈi ru neˈe kira
kere ro bali ana. Kira ka bula fafia bukaˈi
ru neˈeri, ma kira ka fono faˈangasia
bukaˈi ru neˈeri ana fiu kula ki. Na
ngwae neˈe tua ana fuli gwauruˈa ana

* **4:6** Na ru mauri neˈe taˈi ˈainsel matamata dangalu.

ˈinotoˈanga, nia dau ana bukaˈi ru neˈeri
saena lima ˈoloˈolo nia.
2 Ma nau ku lisia taˈi ˈainsel neˈe
ngasingasiˈa liu, ma nia ka fata doe ka
ˈuri, “Sa tai neˈe ˈoloˈolo ˈiri nia ka totolia
ˈifingilana na fiu ru ana fonoˈa ngasi neˈe
ki, ma ka ˈifingia na bukaˈi ru neˈe?”
3 Ma noaˈa kasi lisia goˈo ta ngwae ˈi
langi, nama saena na magalia, nama ˈi
olofana na magalia neˈe ka bolo faˈinia
ˈifingilana na bukaˈi ru neˈeri ma ka lia
saena.
4 Ma nau ku angi liu, sulia noaˈa kira
kasi dao toˈona ta ngwae neˈe totolia
ˈifingilana na bukaˈi ru neˈeri ma ka lia
saena.
5 ˈUnaˈeri, taˈi ngwae ana na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki ka fata ˈuri fuaku, “Noaˈa
ˈoe kosi angi. Lia basi. ˈOko lisia na Lion
ana kwalafa sa David ma sa Juda. Nia ka
liufia naˈa malimae nia ki, ma ka totolia
ˈifingilana na fiu ru ana fonoˈa ngasi ki,
ma na ˈifingilana na bukaˈi ru neˈe.”

6 Sui nau ku lisia taˈi kala Sipsip nia uu
ˈi safitana kula ni tuaˈa neˈeri ma na fai
ru mauri ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki
kira ka tua kalikalia. Ma nau ku lisia logo
na maˈe maala ki ana nonina neˈe diˈia
kira saungia ˈi naˈo. Nia ka toˈo ana fiu
konakona ru ki ma na fiu maa ki. Aia,
na fiu maa neˈeri ki neˈe na fiu mangoˈi
ru God ki neˈe ka kwatea ˈuana saena
magalia taˈifau.
7 Ma na kala Sipsip neˈeri ka dao, ma
ka ngalia naˈa bukaˈi ru baera faˈasia na
bali lima ˈoloˈolo na ngwae neˈe tua ana
kula ni tuaˈa neˈeri.
8 Ma kaidaˈi nia ka ngalia naˈa na
bukaˈi ru neˈeri, na fai ru mauri neˈeri
ki, ma na ro akwala ma fai ngwae
faˈinaˈonaˈo neˈeri ki, kira ka bobo uru-
uru ˈi ano ˈi ˈaena na kala Sipsip neˈeri.
Ma kira taˈifau goˈo kira ka dau ana na ru
ni kwaˈilana neˈe kira saea ˈani na harp
ki, ma kira ka dau ana titiu ana gol ki
neˈe fungu ˈani na ˈai moko leˈa ki fuana
doˈofilana. Aia, ma na sasu faˈasia na ˈai
moko leˈa neˈeri ki naˈa neˈe foˈongaˈa
na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa
Jesus Christ.
9 Ma kira ka ngulia taˈi faˈi ngu faolu
kira ka ˈuri,

“ˈOko totolia ngalilana naˈa bukaˈi ru,
ma ˈoko ˈifingia naˈa ru ana fonoˈa
ngasi ki.
Osiˈana kira saungi ˈoe, ma ˈani na
kwaisuˈusiˈanga ˈani maurilamu
ka foli olitaˈinia na ngwae ki ana na
kwalafa ki taˈifau, ma na alaˈanga
matamata ki taˈifau, ma na maˈe
fanoa ki taˈifau fuana God.
10 ˈOko aluda na fikutaˈi ngwae na fata
abu ki ˈiri kike rao fuana God kia.
Ma kira ke baˈa gwaungaˈi saena maga-
lia.”
11 Ma nau ku lia laˈu, ma nau ku rongoa
na nguˈa na ˈainsel ˈoro ki. Kira ˈoro liu,
kira toˈoni ma na moleˈe ki. Kira uu kalia
na kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri,
ma na fai ru mauri ba kiri, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki.
12 Kira ngu doe kira ka ˈuri,
“Na kala Sipsip neˈe kira saungia ka
mae, nia totolia naˈa ngalilana na
mamanaˈanga, ma na toˈoruˈa,
ma liatoˈo ˈanga, ma na ngasin-
gasiˈanga, ma na faˈadoeˈanga,
ma na ˈinotoˈanga, ma na
baˈatafeˈanga!”
13 Ma nau ku rongoa na ru mauri ki
taˈifau ˈi langi, ma saena magalia, ma ˈi
olofana na magalia, ma ˈi saena na asi,
kira taˈifau kira ngu kira ka ˈuri,
“Na baˈatafeˈanga, ma na faˈadoeˈanga,
ma na ˈinotoˈanga, ma na ngasin-
gasiˈanga tuatua firi fuana ngwae
neˈe ka tua ana fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga ma fuana na kala Sip-
sip.”
14 Ma na fai ru mauri neˈeri ki kira olisia
kira ka ˈuri, “Nia mamana.” Ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki kira ka bobo uruuru ˈi
ano, ma kira ka foˈosidaroˈo.

6

Na fiu ru ana fonoˈa ngasi na bukaˈi ru

1 Sui nau ku lisia naˈa kala Sipsip neˈeri
ka ˈifingia etana ru ana fonoˈa ngasi ana
na fiu ru ana fonoˈa ngasi neˈeri ki. Ma
nau ku rongoa taˈi ru ana fai ru mauri
ba kiri ka fata ˈani lingalingaˈi ru neˈe
ka diˈia na kwanga kwanga ka ˈuri, “ˈOke
leka maˈi!”

2 Ma nau ku lia, ma nau ku lisia taˈi hos
kwao. Ma na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona,
ka dau ana taˈi basi. Ma kira ka kwatea
na ˈeregwau fuana. Ma nia ka leka kwau
fuana na liufilana diˈia ta ngwae ramo.

3 Sui na kala Sipsip neˈeri ka ˈifingia
ruana ru ana fonoˈa ngasi, ma nau ku
rongoa na ruana ru mauri ka fata ˈuri,
“ˈOke leka maˈi!”

4 Ma taˈi hos meo ka sakatafa maˈi. Ma
na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona, kira ka
kwatea taˈi naifi doe fuana, ma ka toˈo
ana na ngasingasiˈanga fuana ngalilana
aroaroˈa faˈasia na ngwae ki saena mag-
alia, fasi ˈiri neˈe ngwae ki kike saungida
kwailiu.

5 Sui na kala Sipsip neˈeri ka ˈifingia
uula ru ana fonoˈa ngasi, ma nau ku
rongoa na uula ru mauri ka fata ˈuri,
“ˈOke leka maˈi!” Ma nau ku lia, ma nau
ku lisia taˈi hos goa. Ma na ngwae neˈe
ka tua ˈi fafona, nia dau ana taˈi ru ni
ˈoitoˈongaˈa ana na ru kulu ki.

6 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru
ka raˈe maˈi ˈi safitana na fai ru mauri
neˈeri ki ka ˈuri, “Kira ˈoifoli ˈani fanga ki
ˈuana mani doe! Ma noaˈa ˈoe kosi faˈalia
na ngwaingwai ma na waen!”

7 Sui na kala Sipsip neˈeri ka ˈifingia
naˈa faina ru ana fonoˈa ngasi, ma nau
ku rongoa na lingana na faina ru mauri
ka fata ˈuri, “ˈOke leka maˈi!”

8 Ma nau ku lia, ma nau ku lisia taˈi
hos balabalaˈa, ma na satana na ngwae
neˈe ka tua ˈi fafona neˈe na Maeˈa, ma
Kula ana na Maeˈa ka leka ˈi burina.
Ma kira ka kwatea mamanaˈanga fuana
keroˈa fafia faina na bali ana na magalia
fuana saungilana ngwae ki ˈani fuˈanga,
ma fioloˈa, ma mataˈinga, ma na ru kwasi
ki saena magalia.

9 Ma kaidaˈi neˈe kala Sipsip ka ˈifingia
naˈa limana ru ana fonoˈa ngasi, nau
ku lisia na mangona ngwae neˈe kira
saungida sulia kira ngangata faˈinia na
faˈarongoˈa ˈani Fatalana God ma na
Faˈarongoˈa Leˈa. Kira tua goˈo ˈada ˈi
olofana na fuˈa ana kwaisuˈusiˈanga.

10 Ma kira ako doe kira ka ˈuri, “God
ngasingasiˈa ka tasa, ˈoko abu, ma ˈoko
mamana. ˈI angita neˈe ˈoke matalangani
na ngwae saena magalia ki, ma ˈoko
duˈua fuada osiˈana kira saungi kami?”

11 Ma God ka kwatea na ifi keta kwao
ki taˈifau goˈo fuada, ma nia ka saea
fuada fasi ˈiri kira ka kwaimasi tiˈitiˈi
basi, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe kira
ke saungia na ngwae ni rao kwaima ki ma
na ngwae faˈamamana ki, mala nia ka fiˈi
duˈua ana ngwae neˈe kira saungida ki.

12 Sui nau ku lisia naˈa kala Sipsip baera
nia ˈifingia naˈa onona ru ana fonoˈa
ngasi, ma na tikitiki doe ka liu, ma na
sina ka rorodoˈa diˈia ta toro goa, ma na
madamo ka meo naˈa diˈia na ˈabu.

13 Ma na bulubulu ki ka ˈasia maˈi
saena magalia diˈia naˈa fuaˈi ˈai ki neˈe
kira ˈasia faˈasia na ˈai ki kaidaˈi neˈe iru
doe nia geloda.

14 Ma saena mamanga ka diˈia naˈa
ˈaba fola neˈe kira laˈumia. Ma na ua ki
taˈifau ma na bubunga ki taˈifau ka ˈidu
faˈasia fulida.

15 Sui na ngwae tatalafaˈa ki saena
magalia ma na ngwae gwaungaˈi ki, ma
na ngwae ˈinotoˈa fuana na ngwae ana
ofoˈa ki, ma na ngwae toˈoru ki ma na
ngwae ngasingasiˈa ki, ma na ngwae ki
taˈifau neˈe kira rao laga ulafu, ma na
ngwae sulitalaˈa ki, kira ka maˈu, kira ka
ago saena na faodaˈi fau ki ma ˈi olofana
fau ki gwauna faˈi ua ki.

16 Ma kira ka ako fuana na faˈi ua ki
ma na fau ki kira ka ˈuri, “Muke ˈasi
maˈi fafia kaimili ma kamu ka sofongaˈi
kaimili faˈasia maana na ngwae neˈe nia
tua ana fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga.
Ma kamu ka sofongaˈi kaimili faˈasia na
saetaˈanga na kala Sipsip.

17 Sulia faˈi asoa doe ana na saetaˈanga
kera ka dao naˈa, ma ka noaˈa ta ngwae
ˈiri bolo fuana uuˈa ˈusia.”

7

Na taˈi talangaˈi ma fai akwala ma fai toˈoni ngwae God ki

1 Sui nau ku lisia fai ˈainsel ki kira uu
ana fai suˈu suˈua ki ana magalia, ma kira
luia na fai iru ki ana magalia, fasi ˈiri na
iru noaˈa kasi irufia na magalia, ma noaˈa
kasi irufia na asi, ma noaˈa kasi irufia ta
ˈai.

2 Ma nau ku lisia taˈi ˈainsel laˈu ka fane
maˈi faˈasia fanelana sina, ma ka ngalia
maˈi na maˈetoto ana God mauri. Ma ka
ako doe fuana fai ˈainsel neˈeri ki, neˈe
God ka kwatea na ngasingasiˈanga fuada
fuana faˈalilana na magalia faˈinia na asi.
3 Ma ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
faˈalia ˈua na magalia, ma na asi, ma na
ˈai ki, leleka kulu ka keresia na maˈetoto
ˈi maana darana ngwae rao God kia ki.”
4 Ma kira ka faˈarongo nau ˈani fita ng-
wae ki neˈe kira keresia na maˈetoto God
ˈi maana darada, ka ˈuri: taˈi talangaˈi
ma fai akwala ma fai toˈoni ngwae ki. Ma
kira neˈe faˈasia na akwala ma ro kwalafa
ki ana ngwae ˈi Israel ki.

5 Faˈasia kwalafa sa Juda, taˈi akwala
ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa
Ruben, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae.
Faˈasia kwalafa sa Gad, taˈi akwala ma ro
toˈoni ngwae.
6 Faˈasia kwalafa sa Asa, taˈi akwala
ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa
Naftali, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae.
Faˈasia kwalafa sa Manase, taˈi akwala
ma ro toˈoni ngwae.
7 Faˈasia kwalafa sa Simion, taˈi akwala
ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa
Lifae, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae.
Faˈasia kwalafa sa Isakar, taˈi akwala ma
ro toˈoni ngwae.
8 Faˈasia kwalafa sa Sebulun, taˈi ak-
wala ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa
sa Josef, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae.
Faˈasia kwalafa sa Benjamin, taˈi akwala
ma ro toˈoni ngwae.

9 ˈI buri ˈana, nau ku lia, ma nau ku lisia
taˈi fikuˈa doe, neˈe noaˈa ta ngwae kasi
bolo naˈa faˈinia toˈomaˈilana. Ma kira
leka maˈi faˈasia na kwalafa ki taˈifau,
ma na fanoa ki taˈifau, ma na alaˈanga
matamata ki taˈifau, ma kira ka uu ˈi
naˈona fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ma
ˈi naˈona kala Sipsip neˈeri. Ma kira ka
ruˈufia na ifi kwao keta ki, ma kira ka
dau ana uli niniu ki fuana faˈataˈilana
saeleˈanga kira.
10 Ma kira ako doe kira ka ˈuri,

“God kia neˈe tua ana fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga faˈinia na kala Sipsip,
keroˈa ka faˈamauri kia.”

11 Ma na ˈainsel ki taˈifau kira uu kalikalia
fuli gwauruˈa neˈe ana ˈinotoˈanga, ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na fai ru
mauri ki. Ma kira ka bobo uruuru ˈi
naˈona fuli gwauruˈa neˈeri, ma kira ka
foˈosia God,
12 kira ka ˈuri,
“Nia mamana!
Na auraˈe ˈanga, ma na ˈinotoˈanga, ma
na liatoˈonga, ma na baˈatafeˈanga,
ma na faˈadoeˈanga, ma na
mamanaˈanga, ma na ngasin-
gasiˈanga, ru neˈeri ki neˈe ru
fuana God kia neˈe tua tua firi!
Nia mamana.”

13 Ma taˈi ngwae ana ngwae
faˈinaˈonaˈo neˈeri ki ka saefilo nau, ka
ˈuri, “Tai faˈida niniˈa kira toro ˈani ifi
kwao neˈe ki ma kika leka maˈi faˈasia ˈi
faˈi?”
14 Ma nau ku olisia ku ˈuri, “Nau ku
kina. ˈAeˈo naˈa neˈe ˈoko saiana.”
Ma nia ka fata ˈuri fuaku, “Na ngwae
neˈe ki na ngwae neˈe kira liu maˈi ˈi
saena na kwai maˈuduiˈanga doe, ma
noaˈa ta ru kasi faˈalida. Kira ka taufia
naˈa ifi keta kira ki, ma kira ka faˈakwaoa
ˈani na ˈabuna na kala Sipsip.
15 Nia neˈe kira ka uu ˈi naˈona fuli
gwauruˈa God, ma kira ka rao fuana
ˈi saena Luma Abu nia sulia kaidaˈi ki
taˈifau. Ma God neˈe ka tua ana fuli
gwauruˈa neˈeri, ka lia suli kira.
16 Ma ka ˈafitaˈi laˈu kira ka fiolo nama
kira ka silikwaˈu, nama na sina ˈakoˈako
nama ta ru ˈakoˈako ka ˈakofida.
17 Osiˈana neˈe kala Sipsip neˈe tua ˈi
fafona na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga,
ka lia sulia kiraˈa. Ma nia ka talaˈi kira
ˈuana busulana na kafo ana mauriˈa ki.
Ma God ka ongoa naˈa kafo ana maada
ki.”

8

Na fiuna ru ana fonoˈa ngasi

1 Kaidaˈi neˈe kala Sipsip nia ˈifingia
naˈa fiuna ru ana fonoˈa ngasi, ˈi langi
ka aroaro sulia kala agi asoa dokodoko.
2 Sui nau ku lisia na fiu ˈainsel ki neˈe
kira uu ˈi naˈona God, ma kira ka ngalia
naˈa fiu bungu ki.
3 Ma taˈi ˈainsel laˈu neˈe ka toˈo ana
na titiuˈi ru ana gol fuana na doˈofilana

na ˈai moko leˈa ˈi saena, ka dao ma
ka uu maana na fuli fuˈa ni kwaisuˈusi
ˈanga. Ma kira ka kwatea ˈai moko leˈa
ˈoro ki, nia ka doˈofia fuana fasi ˈiri ka
alua faˈinia na foˈongaˈa ngwae God ki
taˈifau ˈi fafona na fuˈa ana gol neˈe tua
ˈi naˈona fuli gwauruˈa neˈeri.
4 Ma na sasu faˈasia na ˈai moko leˈa
neˈeri ki, ka raˈe ˈi langi faˈinia na
foˈongaˈa na ngwae God ki, faˈasia na
limana na ˈainsel neˈeri neˈe uu ˈi naˈona
God.
5 Sui na ˈainsel neˈeri ka ngalia naˈa
titiu neˈeri, ma ka faˈafungua ˈani na
mafula faˈasia fuˈa, ma ka ˈui ˈania
maˈi fafona magalia. Ma na kiri ma na
lingalingaˈi ru doe ki ka talo maˈi, ma na
meamea ka bina, ma na tikitiki ka liu.

Na bungu ki

6 Sui na fiu ˈainsel neˈeri ki kira ka sasi
akaˈu naˈa fuana na ufilana na fiu bungu
neˈe kira dau ani ki.
7 Ma etana ˈainsel ka ufia na bungu
nia, ma na maga ˈaesi ki diˈia uta, ma na
mafula ka dola faˈinia ˈabu, ka toˈo maˈi
fafona na magalia. Ma nia ka duˈafia na
taˈi uula bali ana magalia, ma na ˈai ki,
ma na karasi ki taˈifau ˈi saena.
8 Sui na ruana ˈainsel ka ufia naˈa
bungu nia, ma taˈi ru diˈia faˈi ua doe ka
duˈa, ma nia ka ˈasia saena asi. Ma taˈi
uula bali ana asi ka rokisi ka diˈia naˈa
ˈabu.
9 Ma taˈi uula bali ana ru mauri ki saena
asi kira ka mae, ma taˈi uula bali ana faka
ki ka takalo.
10 ˈUnaˈeri naˈa uula ˈainsel ka ufia na
bungu nia, ma taˈi faˈi bulubulu doe ka
diˈia ta unu, ka ˈasia maˈi faˈasia saena
mamanga ma ka ˈasia fafia taˈi uula bali
ana na kafo doe ki, ma na busulana kala
kafo tiˈitiˈi ki.
11 Aia, na satana bulubulu neˈeri neˈe
“ˈAfae.” Ma taˈi uula bali ana na kafo ki
ka ˈafae, ma na ngwae ˈoro ki kira ka mae
ana kwaˈufilana na kafo neˈeri ki sulia
kira ˈafae.
12 Sui na faina ˈainsel ka ufia na bungu
nia, ma taˈi uula bali ana na sina, ma na
madamo, ma na bulubulu ki ka mae, ma
taˈi uula bali ana madakolaˈa ka noaˈa
naˈa. Ma taˈi uula bali ana faˈi asoa nia
rodoˈa naˈa, ma taˈi uula bali ana rodo
noaˈa kasi dangi logo.
13 Sui nau ku lia, ma nau ku rongoa taˈi
noˈo abu ka lofo saena mamanga ka ri
doe ka ˈuri, “Na taˈangaˈa, na taˈangaˈa!
Nia ke baˈa taˈa liu fuana ngwae ki taˈifau
neˈe kira tua saena magalia, si kaidaˈi
neˈe ta uulu ˈainsel laˈu kike baˈa dao
maˈi, ma kike ufia na bungu kira ki.”

9

Limana ˈainsel ufia na bungu nia

1 Sui na limana ˈainsel ka ufia na bungu
nia, ma nau ku lisia faˈi bulubulu neˈe
ka ˈasia maˈi ˈuana saena magalia, kira
kwatea na kii ana na kilu neˈe ˈato ka
gwagwa lingalinga fuana bulubulu neˈeri.
2 Sui na bulubulu neˈeri ka ˈifingia naˈa
na kilu neˈeri, ma na sasu ka sakatafa
maˈi ma ka taˈe maˈi diˈia sasuna ta ma-
fula doe. Ma na sina ma saena mamanga
ka rodoˈa ana na sasu neˈe sakatafa maˈi
faˈasia na kilu neˈeri.
3 Sui na siko ˈoro ki kira ka sakatafa
maˈi faˈasia na sasu neˈeri, ma kira
ka leka maˈi saena magalia, ma kira
ka ngalia naˈa ngasingasiˈanga diˈia na
ngasingasilana na farifari ki.
4 Ma kira ka saea fuana na siko neˈeri
ki noaˈa kasi faˈalia naˈa karasi ki, nama
ta ˈai, nama ta ru neˈe ka mauri fafona
ano. Aia, ma na ngwae neˈe noaˈa kasi
toˈo ana maˈetoto God ˈi maana darada
neˈe, na siko ki kwatea na nonifiiˈa fuada.
5 Ma noaˈa nia kasi alaˈania na siko
neˈeri ki fasi ˈiri ka saungia ˈua na ngwae
neˈeri ki, ma kira alaˈania ˈiri kira ka
kwatea goˈo ˈada nonifiiˈa fuada sulia
lima madamo ki. Ma na fiilada ka diˈia
na farifari nia ˈalea ngwae.
6 Ma sulia lima madamo neˈeri ki,
ngwae ki kira ke baˈa lulu ˈuana maeˈa,
ma noaˈa kira kasi dao toˈona. Ma kira ka
oga kike mae, ma na maeˈa ka tafi faˈasi
kira.
7 Na siko neˈeri ki, lisida ka diˈia na hos
ki neˈe kira sasi akaˈu fasi ˈiri na ngwae ki
kika uu fuana na fuˈanga. Ma na maada
ka diˈia na maana na ngwae ki, ma kira
ka saˈingia na ru ki diˈia na ˈeregwau ana
gol ˈi gwauda.
8 Ma na ifuda keta ka diˈia na ifuna kini
ki, ma na lifada ka diˈia na lifana na lion
ki.

9 Ma na ru diˈia na reba salo ki neˈe
ka teo ˈi fuˈufuˈuda. Ma na lingana na
ˈabaˈabada ka doe diˈia na lingana na hos
ˈoro ki neˈe kira tara faˈinia ngwae ki
fuana fuˈanga.
10 Ma na kuˈikuˈida neˈe diˈia na
farifari ki, ma kira toˈo ana io fuana
susuˈilana ngwae ki. Ma kuˈikuˈida neˈe
fuana faˈafiilana ngwae ki sulia lima
madamo ki.
11 Ma na ngwae tatalafaˈa kira naˈa
neˈe ˈainsel neˈe gwaungaˈi fafia na kilu,
ma na satana ana alaˈanga ngwae Jiu neˈe
sa Abadon, ma alaˈanga ˈi Grik kira ka
saea ˈani sa Apolion. Ma sata neˈeri ki
neˈe fadalana, “Na ngwae neˈe faˈafunua
ru ki.”
12 Na etana taˈangaˈa ka sui naˈa, ma ta
ro taˈangaˈa laˈu ke dao maˈi.

Na onona bungu

13 Na onona ˈainsel ka ufia naˈa bungu
nia, ma nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi
ru ka talo maˈi faˈasia na fai suˈu suˈua
ki ana fuˈa neˈe kira saungaˈinia ˈani gol
neˈe tua ˈi naˈona God.
14 Ma na lingalingaˈi ru neˈeri ka fata
ˈuri fuana na onona ˈainsel neˈe toˈo ana
bungu ka ˈuri, “ˈOke logea naˈa fai ˈainsel
ki neˈe kira firi fafida ˈi ninimana na kafo
doe neˈe ˈi Iufretes.”
15 Ma nia ka logea naˈa fai ˈainsel neˈeri
ki kira sasi akaˈu ˈunaˈeri masia kaidaˈi
neˈeri naˈa, fasi ˈiri kira ka saungia taˈi
uula bali ana ngwae ki.
16 Ma nau ku rongoa fita ngwae ana
ofoˈa kira ki neˈe kira tua ˈi fafona hos
ki: kira 200,000,000 ngwae ki.
17 Ma ˈani faˈataˈinga neˈeri fuaku, nau
ku lisia na hos ki, ma na ngwae neˈe kira
tua fafoda ki kira ruˈufia na reba ru ki ˈi
fuˈufuˈuda. Ma na reba ru neˈeri ki ka
meo, ma ka goa, ma ka sakosakoˈa. Ma
na gwauna hos ki kira diˈia na gwauna
lion ki. Ma na mafula ma na sasu faˈinia
na sulfa neˈe ka ruˈu maˈi faˈasia na
kwakwada.
18 Ma na ru taˈa neˈeri ki ka saun-
gia naˈa uula bali ana ngwae ki saena
magalia ˈani na mafula, ma na sasu,
ma na sulfa neˈe ruˈu maˈi faˈasia na
kwakwada.
19 Sulia neˈe ngasingasilana na hos
neˈeri ki, nia ana na kwakwada ma na
kuˈikuˈida. Na kuˈikuˈida ka diˈia na loi
ki neˈe toˈo ana gwauˈi ru ki, ma kira ka
faˈafiia na ngwae ki ˈani na kuˈikuˈida.
20 Ma na ngwae neˈe kira ore ma na
ru taˈa ki noaˈa kasi saungida, noaˈa kasi
abula matamata faˈasia taˈangaˈa kira ki.
Sulia noaˈa kasi tua faˈasia na foˈosilana
na anoˈi ru taˈa ki, ma na nunuˈi ru ki
neˈe kira saungaˈiniˈi ˈani gol ma na silva
ma na brons ma na fau ma na ˈai. Ma na
ru neˈeri ki, noaˈa kira kasi lia ma noaˈa
kira kasi rongo, ma noaˈa kira kasi fali.
21 Ma na ngwae neˈeri ki noaˈa kasi
kakari alifaˈi goˈo faˈasia na saungwaeˈa,
ma na raoˈa fuana anoˈi ru taˈa ki, ma na
kakabaraˈa, ma na biliˈa.

10

Na ˈainsel faˈinia na bukaˈi ru tiˈitiˈi

1 Sui nau ku lisia taˈi ˈainsel ngasin-
gasiˈa laˈu ka koso maˈi faˈasia ˈi langi.
Nia toro ˈani na gwaˈi salo, ma na
tafisiˈoro ka tua kalia na gwauna, ma na
maana ka diˈia na sina, ma na ro ˈaa nia
ki ka diˈia ta ro diroˈi mafula.
2 Ma nia ka dau ana na bukaˈi ru tiˈitiˈi
neˈe kira ˈifingia ˈi saena limana, ma ka
uu ˈi fafona na asi ˈani na bali ˈae ˈoloˈolo
nia, ma na bali ˈae mauli nia ka uu ˈani
fafona ano.
3 Ma ka ri ˈani akoˈa doe neˈe rongolana
diˈia ngorangoralana na lion ki. Ma buri
ˈana nia ri ka sui, na fiu kiri ki kira ka
olisia.
4 Ma kaidaˈi neˈe fiu kiri neˈeri ki ka
fata, nau ku sasi akaˈu fuana keresilana
na alaˈanga kira ki, ma nau ku rongoa taˈi
lingalingaˈi ru fata maˈi faˈasia ˈi langi ka
fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi saea fuana ta
ngwae na ru ba na fiu kiri ki kira saea,
ma noaˈa ˈoe kosi keresia.”
5 Sui na ˈainsel neˈe nau ku lisia nia uu
fafona na asi ma na ano, nia taˈea na bali
lima ˈoloˈolo nia ˈi langi.
6 Ma ka fata alangaˈi ˈani na satana
God neˈe tuatua firi ma ka saungaˈinia
naˈa ˈi langi ma na ru ki taˈifau neˈe kira
tua ˈi saena, ma na magalia ma na ru ki
taˈifau kira tua ˈi saena, ma na asi ma na
ru ki taˈifau neˈe kira tua ˈi saena. Ma
nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi sui God noaˈa
kasi faˈamadakola ˈua na liaˈi ngwae nia.

Bore ma taˈena, God noaˈa kasi dole naˈa
fuana faˈamamanalana liaˈi ngwae nia.
7 Ana kaidaˈi neˈe fiuna ˈainsel ka ufia
na bungu nia, na liaˈi ngwae God ka fiˈi
dao naˈa maˈi, diˈia ba nia faˈarongo ˈani
ˈi naˈo ˈania na ngwae rao nia ki na profet
ki.”
8 Sui naˈa lingalingaˈi ru neˈe nau ku
rongoa ˈi naˈo ka fata laˈu fuaku faˈasia ˈi
langi ka ˈuri, “ˈOke leka kwau, ˈoko ngalia
na bukaˈi ru neˈe ˈifi naˈa saena limana
na ˈainsel neˈe uu ˈi fafona na asi ma na
ano.”
9 Ma nau ku leka, ma nau ku gania na
ˈainsel neˈeri fasi ˈiri ke kwatea na bukaˈi
ru tiˈitiˈi neˈeri fuaku. Ma nia ka fata
ˈuri fuaku, “ˈOke ngalia, ˈoko ˈania. Nia
ke baˈa mamasiˈa ˈi kwakwamu diˈia na
ngingidua. Bore ma nia ke baˈa ˈafae
saena siramu.”
10 Ma nau ku ngalia na bukaˈi ru tiˈitiˈi
neˈeri faˈasia na limana na ˈainsel neˈeri,
ma nau ku ˈania. Na ˈanilana ka ma-
masiˈa ˈi kwakwaku diˈia na ngingidua.
Bore ma kaidaˈi nau ku onomia kwau, ka
ˈafae naˈa saena siraku.
11 Sui kira ka fata ˈuri fuaku, “ˈOke
faˈarongo laˈu ˈani na liaˈi ngwae God
fuana na ngwae ˈoro ki, ma na fanoa ˈoro
ki, ma na alaˈanga ˈoro ki, ma na ngwae
tatalafaˈa ˈoro ki.”

11

God asungani ro ngwae faˈamamana ki

1 Sui kira ka kwatea taˈi maˈe ˈai ni
ˈoitoˈongaˈa fuaku, ma God ka fata ˈuri,
“ˈOke leka, ˈoko ˈoitoˈona na Luma Abu
nau faˈinia na fuˈa, ma ˈoko toˈomaˈinia
na ngwae ki neˈe kira foˈo ˈi neˈeri.
2 Aia, ma noaˈa ˈoe kosi ˈoitoˈona agi
kula ˈi maa ana Luma Abu nau, osiˈana
nau ku kwatea naˈa fuana ngwae neˈe
kira noaˈa laˈu Jiu ki. Ma kira ke baˈa leka
maˈi, kira ka gwaungaˈi fafia ˈi Jerusalem
sulia fai akwala ma ro madamo ki.*
3 Ma nai baˈa kwatea na ro ngwae
fata faˈamamana suli nau ki. Kera ka
toro ˈani toro taˈa neˈe faˈataˈinia kera
kwaimanatai, ma kera ka faˈarongo ˈani
faˈarongoˈanga nau sulia 1,260 asoa ki.”
4 Ma na ro ngwae fata faˈamamana
neˈeri ki naˈa neˈe ro ˈai neˈe kira saea
ˈani na olif ki,✡ ma na ro matangaˈi ˈai
fuana unu ki neˈe kira uu ˈi naˈona God
neˈe gwaungaˈi fafia na magalia.
5 Ma diˈia ta ngwae ka sasi ˈuana
malangisiladaroˈo, na mafula neˈe ka
sakatafa maˈi faˈasia na kwakwadaroˈo
ke baˈa malangisia na malimae kera
ki. Ma ˈunaˈeri ta ngwae neˈe ka oga
malangisiladaroˈo, nia ka mae logo.
6 Ma kera toˈo ana na ngasingasiˈanga
fuana fonelana naˈa saena mamanga, fasi
ˈiri na uta kasi toˈo sulia asoa neˈe kera
faˈarongo ˈani fatalana God ana. Ma kera
toˈo ana na ngasingasiˈanga logo fuana
kwaˈilana na maˈe kafo ki fasi ˈiri ka
rokisi ˈania na ˈabu. Ma kera ka toˈo
logo ana na ngasingasiˈanga fuana na
kwaˈilana na magalia ˈani na taˈangaˈa
ki taˈifau ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe kera
oga.
7 Ma kaidaˈi kera faˈasuia naˈa na
faˈataloˈa ˈani na faˈarongoˈanga kera ki,
na ru mauri kwasi neˈe ka raˈe maˈi ˈi
maa faˈasia na kilu neˈe ˈato ka gwagwa
lingalinga ke baˈa fuˈa faˈi kera, ma ka
liufia keroˈa, ma ka saungidaroˈo.
8 Ma na nonidaroˈo ke baˈa teo goˈo
ˈana sulia tala ana fanoa ba kira fotoˈia
na Aofia kera ana na ˈai rara folo. Na
ngwae ana na fanoa doe neˈeri ki taˈa
ka diˈia na ngwae ana ˈi Sodom ma ˈi
Ejipt neˈe kira ˈaila si rongoa na ngwae
ni lifurongo God ki.
9 Na ngwae ki faˈasia na fanoa ki taˈifau
ma na kwalafa ki taˈifau ma na alaˈanga
matamata ki taˈifau, kira ka bubungia
naˈa nonidaroˈo sulia uulu asoa laˈulaˈu
ki ma faˈinia taˈi korengaˈi asoa, ma
noaˈa kasi alaˈania naˈa fuana kwaia-
tolana na nonidaroˈo.
10 Ma na ngwae ki saena magalia kira
ka saeleˈa sulia na maeladaroˈo. Ma kira
ka saeleˈa ˈani kwatelana na kwateˈa ki
fuada kwailiu osiˈana na ro profet neˈeri
ki kera faˈafiia liu naˈa ngwae ki neˈe kira
tua saena magalia.
11 Sui, ˈi buri ˈana uulu asoa laˈulaˈu ki
ma taˈi korengaˈi asoa ka sui, na mangoˈi

* **11:2** 42 madamo ki, 1,260 asoa ki, ma 3 faˈi ngali ma 6 madamo ki, niˈi bolo goˈo, ma kira faˈataˈinia na kaidaˈi dokodoko neˈe na taˈangaˈa ke gwaungaˈi fafia na magalia sulia, ˈi naˈona neˈe God ke matalangani na magalia.
✡ **11:4** Sekaraea 4:1-14

ru ana mauriˈa ka ˈita maˈi faˈasia God, ka ruˈufidaroˈo, ma kera ka tataˈe, ma kera ka uu. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira lisi kera kira ka maˈu liu.
12 Sui kera ka rongoa taˈi lingalingaˈi ru doe ka ˈita maˈi faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro leka maˈi ˈi langi.” Ma na malimae kera ki kira ka bubu goˈo ˈada ana kaidaˈi kera leka ˈi saena gwaˈi salo ˈuana ˈi langi.
13 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na tikitiki doe ka liu ma na tangafulana fanoa doe neˈeri ka funu naˈa. Ma fiu toˈoni ngwae ki neˈe kira mae ana na tikitiki neˈeri. Ma na ngwae neˈe kira mauri ˈua ki, kira ka maˈu liu, ma kira ka baˈatafea God ˈi langi.
14 Aia, na ruana taˈangaˈa ka sui, ma na uula taˈangaˈa ke baˈa dao ˈaliˈali logo maˈi.

Na fiuna bungu

15 Sui na fiuna ˈainsel ka ufia naˈa na bungu nia, ma na lingalingaˈi ru doe ki ˈi langi ka fata ˈuri, “God kia faˈinia na Christ, na ngwae neˈe nia filia ˈiri ke faˈamauria kia, kera toˈo ana mamanaˈanga ˈiri kike gwaungaˈi fafia na magalia, ma God ke baˈa gwaungaˈi tutua firi.”
16 Ma na ro akwala ma fai ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira tua ana kula ni tuaˈa kira ki ana ˈinotoˈanga ˈi naˈona God, kira bobo uruuru ˈi ano, ma kira ka foˈosia God,
17 kira ka fata ˈuri, “God ngasingasi ka tasa, ˈoko tua ana kaidaˈi neˈe, ma ˈoko tua ˈua naˈa maˈi. Kami baˈatafe ˈoe fafia ˈoko ngalia na ngasingasiˈanga doe ˈoe, ma ˈoko etangia naˈa gwaungaˈi ˈanga.
18 Ma na ngwae neˈe kinaˈo ki, kira ka saetaˈa liu, osiˈana neˈe kaidaˈi fuana saetaˈanga ˈoe dao naˈa maˈi, faˈinia kaidaˈi fuana na matalangaˈilana ngwae neˈe mae ki, ma kaidaˈi fuana na kwaiaralada na ngwae rao ˈoe ki, na profet ki, ma na ngwae ˈoe ki neˈe kira foˈosiˈo, na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae tiˈitiˈi ki. Ma kaidaˈi fuana na malangisilana na ngwae neˈe kira saungia na ngwae saena na magalia ka dao naˈa maˈi.”
19 Sui na Luma Abu God ˈi langi ka ˈifi, ma kira ka lisia naˈa faˈi kisi neˈe na fau alangaˈinga God teo ˈi saena. Sui na meamea ka bina, ma na kiri ka ruru, ma na lingalingaˈi ru doe ka talo maˈi, ma na tikitiki ka liu, ma na uta diˈia fau ka toˈo.

12

Na kini faˈinia na faˈi loi doe

1 ˈUnaˈeri nau ku lisia taˈi ru ni ˈarefoˈanga ka faˈataˈi maˈi saena mamanga. Taˈi kini neˈe nia toro ˈani na madaˈafi, na madamo ka teo ˈi olofana ˈaena, ma na ˈeregwau ˈani na akwala ma ro faˈi bulubulu ki ka nia ˈi gwauna.
2 Nia ina, ma ka sasi akaˈu fuana faˈafutalana ngela. Ma na nonifiiˈanga ˈani faˈafutaˈanga ka sasi nia ka angi doe liu.
3 Ma taˈi ru ni ˈarefoˈanga ka faˈataˈi laˈu maˈi saena mamanga. Taˈi faˈi loi meo doe liu neˈe nia toˈo ana fiu gwauˈi ru ki, ma na fiu ˈeregwau tiˈitiˈi ki, ma taˈi akwala konakona ru ki.
4 Ma nia ka ˈabalangaˈinia naˈa uula bali ana na bulubulu ki saena mamanga ˈani kuˈikuˈina, ma ka ˈui ˈanida saena magalia. Ma na faˈi loi doe neˈeri ka uu ˈi naˈona kini neˈeri neˈe karangia ka faˈafuta naˈa, fasi ˈiri ke ˈania na ngela neˈeri ana kaidaˈi nia ka faˈafuta.
5 Ma nia ka faˈafuta taˈi ngela ngwane neˈe ke baˈa gwaungaˈi fafia naˈa fanoa ki taˈifau ˈani ngasingasiˈanga. Bore ma kira ka laua na ngela neˈeri, ma kira ka ngalia naˈa siana God ana fuli gwauruˈa nia ana ˈinotoˈanga.
6 Ma na kini neˈeri ka tafi naˈa ˈana ˈuana ˈi saena na abaˈi kula kwasi ˈuana kula neˈe God sasi akaˈu ana fuana fasi ˈiri kira ka lia suli nia sulia 1,260 asoa ki.
7 Sui na fuˈanga ka fuli ˈi langi. Sa Maekol, na gwaungaˈi ˈainsel, ma na ˈainsel nia ki kira ka fuˈa faˈinia na faˈi loi doe neˈeri, ma na faˈi loi doe neˈeri faˈinia na ˈainsel nia ki kira ka fuˈa logo.
8 Bore ma na faˈi loi doe neˈeri kasi liufida goˈo, ma God noaˈa kasi alaˈanida fuana tuaˈa ˈi langi.
9 Ma kira ka ˈui ˈania naˈa na faˈi loi doe neˈeri faˈasia ˈi langi. Nia neˈe faˈi loi doe neˈeri ba ˈita ana kaidaˈi ˈua maˈi

ne'e kira saea 'ani Akalo, ma ta sata logo
ana ne'e sa Saetan ne'e ka tala'i rora ana
na ngwae ki 'i saena na magalia ta'ifau.
Kira 'ui 'ania ma'i saena magalia fa'inia
na 'ainsel nia ki ta'ifau.
10 Sui nau ku rongoa ta'i lingalinga'i ru
doe 'i langi ka fata 'uri, "Kaida'i ne'e,
God ke ba'a fa'amauria na'a ngwae ki.
God ka fa'ata'inia na mamana'anga nia
di'ia ta ngwae tatalafa'a. Aia, ma na
ngwae filia God ka fa'ata'inia na'a na
'inoto'anga nia. Sulia sa Saetan ne'e uu 'i
na'ona God kia, ma ka fai fafia na ngwai
asina kia ki sulia dangi ma na rodo, kira
'ui 'ania fa'asia 'i langi.
11 Na ngwae asina kia ki kira ka liufia
sa Saetan 'ani na 'abuna na kala Sipsip
ma 'ani na fatalana God ne'e kira fata
talo'ania, ma kira ka ma'udi fuana na
mae'a fuana God.
12 Kamu ngwae ne'e kamu tua 'i langi,
muke saele'a 'amu'a! Ma nia ke ba'a ta'a
liu fuana na magalia ma na asi, sulia sa
Saetan koso na'a kwau siaumulu. Ma nia
ka saeta'a liu sulia nia saiana kaida'i nia
ki kasi tau na'a."
13 Ma kaida'i ne'e fa'i loi doe ne'e ka
saiana kira 'ui 'ani nia'a 'uana saena
magalia, nia ka lalia na'a na kini ba
fa'afuta na ngela ngwane.
14 Sui, God ka kwatea na'a ro 'aba'aba
ru doe ki di'ia 'aba'abana ta afa fasi 'iri
nia ke lofo 'uana na kula kira sasi aka'u
ana fuana 'i saena na aba'i kula kwasi,
'i ne'eri kira ke ba'a lia sulia, ma kira
ke folo 'usia fa'asia na fa'i loi doe ne'eri
sulia uulu fa'i ngali ki ma ono madamo
ki, 'iri nia kasi saungia.
15 Sui na fa'i loi doe ne'e ka moata'inia
ma'i na kafo di'ia ta kafo doe fasi 'iri ke
afeta'inia na kini ne'e.
16 Ma na ano ka 'afia na kini ne'e, ma ka
'ifingia na'a ano, ma ka onomia na kafo
ne'e na fa'i loi doe ne'eri ka moata'inia
ma'i.
17 Sui na fa'i loi doe ne'e ka saeta'a
liu fuana na kini ne'eri, ma ka leka ka
fu'a fa'inia na kwalafa nia ki ta'ifau
ne'e kira ro'osulia na taki God ki, ma na
fa'amanata'anga mamana sa Jesus ki.
18 Ma na fa'i loi doe ne'eri ka dao na'a
'i asi, ma ka uu na'a 'ana 'i ninimana asi.

13

Na ro ru mauri kwasi ki

1 Sui nau ku lisia ta'i ru mauri kwasi
nia ra'e ma'i fa'asia saena asi. Na ru
ne'eri nia to'o ana fiu gwau'i ru ki, ma
ta'i akwala konakona ru ma fa'inia na
akwala 'eregwau ti'iti'i ne'e ka teo ana
na konakona ru ne'eri ki. Na sata ta'a
fuana fata buri tolinga'i 'anga ana God ki
ne'e kira keresi'i ana fiu gwa'i ru ne'eri
ki.
2 Ma na ru mauri kwasi ne'eri ne'e
lisilana ka di'ia na lepad, ma na 'aena
lisilana ka di'ia na 'aena na bea, ma na
kwakwana lisilana ka di'ia na kwakwana
na lion. Ma na fa'i loi doe baera ka
kwatea na ngasingasi'anga doe nia fuana
na ru mauri kwasi ne'eri 'iri nia ka
gwaunga'i fafia ngwae ki.
3 Ma ana ta'i gwau ana gwau'i ru ne'eri
ki, nau ku lisia ta'i ru lia di'ia na ma'e
maala doe fuana saungilana, ma na ma'e
maala ne'eri ka mafo na'a. Ma na ngwae
ki ta'ifau saena magalia kira ka 'arefo liu,
ma kira ka leka sulia na ru mauri kwasi
ne'eri.
4 Ma na ngwae ki kira ka fo'osia na'a
na fa'i loi doe ne'eri, osi'ana nia kwatea
na mamana'anga nia fuana na ru mauri
kwasi ne'eri. Ma kira ka fo'osia logo na
ru mauri kwasi ne'eri kira ka 'uri, "Noa'a
ta ngwae ne'e di'ia na ru mauri kwasi
ne'e nama ta ngwae ne'e ka bolo fuana
fu'anga fa'inia."
5 Ma God ka ala'ania na ru mauri kwasi
ne'eri fasi 'iri ka ba'atafea nia'a talana,
ma ka fata buri tolinga'i ana God, ma
nia ka gwaunga'i sulia fai akwala ma ro
madamo ki.
6 Ma nia ka tala'ae na'a na fata fa'ali
lana God, ma 'ani satana God, ma 'i langi
kula ne'e nia tua ana, ma na ngwae ki
ta'ifau ne'e kira tua 'i langi.
7 Ma God ka ala'ania fuana na fu'anga
fa'inia na ngwae God ki, ma fuana na liu-
filada, ma ka gwaunga'i fafia na kwalafa
ki ta'ifau, ma na fanoa ki ta'ifau, ma na
ala'anga matamata ki ta'ifau.
8 Ma na ngwae ki ta'ifau ne'e kira
tua saena magalia ne'e, God noa'a kasi
keresia na satada saena na buka ana
mauri'a firi, ne'e kira ke ba'a fo'osia
na ru mauri kwasi ne'eri. Na buka
ne'eri, nia ne'e buka kala Sipsip ne'e
kira saungia. Ma God ka keresia na'a

buka neˈeri ˈua naˈa maˈi naˈona mala
na saungaˈilana na magalia.

9 Aia, kamu na ngwae ki neˈe kamu toˈo
ana na alinga ki, muke fafarongo.
10 Ti ngwae amuˈa ˈi neˈana God filida
naˈa fuana daulada, kike baˈa dauda
naˈa. Ma ti ai logo amuˈa neˈe God
ka filida fuana saungilada ˈania sele ni
ofoˈa ki, kike baˈa saungida nama ˈania
sele ana ofoˈa ki. Kamu na ngwae God
ki noaˈa kamu kasi manata sala, sulia
nia neˈe kaidaˈi kamu naˈa fuana ngan-
gataˈanga ˈani faˈamamanaˈanga kamu
ki.
11 Sui nau ku lisia taˈi ru mauri kwasi
laˈu ka sakatafa maˈi faˈasia saena maga-
lia. Nia ka toˈo ana na ro konakona ru ki
diˈia ta kala sipsip, ma na lingana ka diˈia
ta faˈi loi doe.
12 Nia ka rao ˈani na ngasingasiˈanga
na etana ru mauri kwasi kaidaˈi nia tua
faˈinia. Ma ka suˈumaˈinia na magalia
ma na ngwae ki taˈifau saena magalia fasi
ˈiri kira ka foˈosia na etana na ru mauri
kwasi ba na maala doe nia mafo naˈa.
13 Ma na ruana ru mauri kwasi ka
sasi ru faˈanadaˈa doe fuana ˈarefoˈanga
ani ki, ma ka faˈakosoa maˈi na mafula
faˈasia ˈi langi ˈuana saena magalia ˈi
naˈona na ngwae ki taˈifau.
14 Ma nia ka sokea naˈa ngwae ki taˈifau
neˈe kira tua saena magalia ˈani ru ni
ˈarefoˈanga ˈani ki, ana kaidaˈi nia tua
faˈinia na ru mauri kwasi etaeta baera.
God neˈe alaˈania nia ka sasia na ru
neˈeri ki. Ma na ru mauri kwasi neˈe ka
sasi na ngwae ki ka saungaˈinia nununa
na etana na ru mauri kwasi ba kira kwaˈi
maala ana ˈani sele ni ofoˈa, bore ma nia
ka mauri goˈo ˈana. Na nunuˈi ru neˈeri
fuana faˈadoelana niaˈa.
15 Ma God ka alaˈania na ruana ru
mauri kwasi neˈeri fasi ˈiri ka kwatea
naˈa mauriˈa fuana na nunuˈi ru neˈeri
fasi ˈiri ka fata ma fasi ˈiri ka saungia na
ngwae ki taˈifau neˈe noaˈa kasi foˈosia.
16 Ma nia ka suˈumaˈinia na ngwae ki
taˈifau, ngwae tiˈitiˈi ki ma na ngwae doe,
neˈe ngwae toˈoru ki ma na ngwae dalaˈa
ki, na ngwae rao laga ulafu ki ma na
ngwae aloge ki, fasi ˈiri kira ke keresia na
maˈetoto bali lima ˈoloˈolo kira ki nama
ˈi maana darada.
17 Noaˈa ta ngwae kasi foli nama noaˈa
kasi ˈoifoli diˈia noaˈa nia kasi toˈo ana
na maˈetoto neˈeri. Na maˈetoto neˈeri
neˈe na satana na ru mauri kwasi neˈeri,
nama na toˈongaˈa ana na satana.
18 Muke malingaˈinia na ru neˈe. Sui
bore ˈana sa tai neˈe ka sai ˈi ru ka fada
toˈongaˈa neˈe ana ru mauri kwasi neˈeri,
osiˈana na kerekereˈa nia neˈe satana
ngwae ma na kerekereˈa neˈeri nia ˈuri:
666.

14

Na kala Sipsip ma na ngwae nia ki

1 ˈUnaˈeri nau ku lia laˈu, ma nau ku
lisia naˈa kala Sipsip nia uu ˈi gwauna
na ua ˈi Sion faˈinia 144,000 ngwae ki
neˈe kira keresia na satana na kala Sipsip
neˈeri ma na satana na Maˈa nia ˈi maana
darada.
2 Ma nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru
faˈasia ˈi langi ka diˈia kwangakwanga
doe, ma ka diˈia ta kiri doe. Na lin-
galingaˈi ru neˈe nau ku rongoa nia diˈia
na ru fuana kwaˈilana neˈe kira saea ˈani
na harp ki neˈe ngwae ki kira kwaiˈia.
3 Ma na ngwae neˈeri ki kira ngulia taˈi
faˈi ngu faolu ˈi naˈona na kula ni tuaˈa
ana ˈinotoˈanga, ma ˈi naˈo ˈada na fai
ru mauri ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
ki. Ma noaˈa ta ngwae laˈu ka saiana faˈi
ngu neˈe, taˈifilia goˈo na 144,000 ngwae
neˈe na Christ nia foli ˈusida ki faˈasia
saena magalia goˈo neˈe kira saiana faˈi
ngu neˈeri.
4 Kira neˈe na ngwae neˈe kira tua
sikasika diˈia na ngwae ma na kini neˈe
kira ˈau abuda ki, osiˈana noaˈa kira kasi
faˈasua saena maurilada ˈani foˈosilana
malamala god ki. Ma kira ka leka sulia na
kala Sipsip ˈuana kula ki taˈifau neˈe nia
leka ana. Ma kiraˈa logo na ngwae God ka
foli olitaˈinida faˈasia na magalia, ma kira
ka kwateda diˈia na kwateˈa totongaˈi
fuana God ma fuana na kala Sipsip.
5 Ma noaˈa kira kasi soke ma noaˈa kira
kasi sasi ta ru taˈa.

Na uulu ˈainsel ki

6 Sui nau ku lisia laˈu taˈi ˈainsel
ka lofo saena mamanga, faˈinia na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe ka tuatua firi
ˈuana na faˈataloˈa ˈani fuana na ngwae

ki neˈe kira tua saena magalia, ma fuana
na kwalafa ki taˈifau, ma na alaˈanga
matamata ki taˈifau, ma na fanoa ki
taˈifau.
7 Ma nia ka ako doe ka ˈuri, “Muke
faˈaˈinotoˈa God, ma muke baˈatafe
nia! Sulia kaidaˈi nia fuana na mata-
langaˈilana na ngwae ki nia dao naˈa.
Muke foˈosia God neˈe nia saungaˈinia ˈi
langi, ma na magalia, ma na asi, ma na
kafo ki!”
8 Sui na ruana ˈainsel ka leka maˈi ˈi
buri na, ka fata ˈuri, “Nia funu naˈa. Na
fanoa doe ba ˈi Babilon funu naˈa, osiˈana
nia kwate na ngwae ki ka sasia ru taˈa
liu.”
9 Aia, ma uula ˈainsel ka leka maˈi
burina na ro ˈainsel etaeta neˈeri ki, ka
fata doe ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae bore ˈana
ka foˈosia na ru mauri kwasi neˈeri ma na
nununa ma ka ngalia naˈa maˈetoto nia ˈi
maana darana nama ana limana,
10 nia ke baˈa ruˈufia logo kwaˈikwaˈinga
ana na saetaˈanga God. Ma sa tai faˈida
neˈe kira sasia ru neˈe, kike baˈa nonifii
ˈani mafula ma na ru neˈe kira saea ˈani
salfa ˈi naˈona ˈainsel abu ki ma na kala
Sipsip.
11 Ma sasuna na mafula neˈe ka
faˈanonifii kira ka sasu talau naˈa ˈana
sulia asoa firi. Ma ka noaˈa ta ma-
maloˈanga ana nonifiiˈanga sulia rodo
ma na asoa fuana sa tai faˈida neˈe kira
foˈosia na ru mauri kwasi neˈe, ma na
nununa, ma fuana sa tai faˈida logo neˈe
kira toˈo ana na maˈetoto ana satana.”
12 Ma osiˈana na ru neˈeri ki, ngwae
God ki ke suˈute, bore ˈana kaidaˈi ana
ˈafitaˈiˈanga. Kiraˈa naˈa na ngwae neˈe
kira roˈosulia taki God ki, ma kira ka rao
leˈa fuana sa Jesus.
13 Sui nau ku rongoa naˈa lingalingaˈi
ru faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri, “ˈOke
keresia ru neˈe ki: ˈIta ana kaidaˈi neˈe
ma ka oli ˈalaˈa, God ke faˈaleˈa sa
tai faˈida neˈe kira mamana fuana ana
kaidaˈi kira mae!”
Ma na Anoˈi ru Abu ka olisia ka ˈuri,
“ˈIu, nia mamana liu. Kira ke baˈa
saeleˈa, sulia kira mamalo faˈasia na
raoˈa doe kira ki, sulia na leˈangaˈa ana
raolada ka leka faˈinida.”

Kaidaˈi ana loiru ˈanga ana magalia

14 Sui nau ku lia laˈu, ma nau ku lisia na
gwaˈi salo kwao. Ma na ru neˈe gwauru
ˈi fafona na gwaˈi salo neˈeri lisilana ka
diˈia na ngwae, ma na ˈeregwau ana gol
neˈe ka teo ˈi fafona na gwauna, ma nia
ka dau ana taˈi naifi toˈo liu.
15 Ma taˈi ˈainsel laˈu ka ruˈu maˈi
faˈasia na Luma Abu God, ma ka ako
doe fuana na ngwae neˈe tua ˈi fafona
na gwaˈi salo ka ˈuri, “ˈOke ngalia na
naifi ˈoe, ˈoko fikua na ru ki, osiˈana neˈe
kaidaˈi fuana loiruˈa saena magalia dao
naˈa maˈi, sulia neˈe magalia nia diˈia
naˈa fuaˈi ru maua!”
16 Ma na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona na
gwaˈi salo ka siru ˈani na naifi nia fafona
na magalia, ma ka loia naˈa na ru saena
magalia ki taˈifau.
17 Ma taˈi ˈainsel laˈu ka ruˈu maˈi
faˈasia na Luma Abu God ˈi langi ma ka
dau logo ana taˈi naifi toˈo liu.
18 Sui taˈi ˈainsel laˈu neˈe ka
gwaungaˈi fafia na mafula, ka leka maˈi
faˈasia na fulifoˈosi, ma nia ako kwau
fuana na ˈainsel ba dau ana na naifi ka
ˈuri, “ˈOke sikilia naˈa fingi grep ki saena
magalia ˈani naifi ˈoe, sulia na fingi ˈai
neˈe ki maua naˈa!”
19 Na grep ki uu fuana na ngwae taˈa
ki. Ma na ˈainsel neˈeri ka siru ˈani naifi
nia fafona na magalia, ma ka loia naˈa
na grep neˈeri ki, ma ka ˈui ˈanida saena
kula fuana na ngisilana na grep fuana
waen, na kula fuana nonifiiˈanga sulia
saetaˈanga God.
20 Ma na grep neˈeri ki kira ka uria
ngisia naˈa ˈi saena na ru fuana ngisilana
na grep neˈe teo ˈi maa faˈasia na fanoa
doe. Ma na ˈabu ka raˈe maˈi faˈasia
saena na ru neˈeri fuana ngisilana na
grep, ma ka afe naˈa sulia 296 kilomita
ki, ma na ˈatolana ka bolo faˈinia lima faˈi
ˈoiˈa ki.

15

Na fiu ˈainsel ki faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ˈisi ki

1 Sui nau ku lisia laˈu taˈi faˈataˈinga
doe ni ˈarefoˈanga ana ˈi langi: Na fiu
ˈainsel ki faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ˈisi
ki. Na fiu kwaˈikwaˈinga neˈeri ki naˈa

ne'e 'isilana na saeta'anga God fuana
ngwae abula ta'a ki.
2 Sui nau ku lisia ta'i ru di'ia na asi ne'e
lisilana ka di'ia na galasi ne'e ka dola
fa'inia na mafula. Ma nau ku lisia logo
na ngwae ki ne'e kira liufia na ru mauri
kwasi, ma na nununa, ma na ru ne'e kira
keresia na namba olisia na satana. Ma
kira uu 'i ninimana asi ne'eri, ma kira ka
dau ana ru ni kwa'ilana ki ne'e kira saea
'ani na harp ki ne'e God kwatea fuada.
3 Ma kira ka ngulia na fa'i ngu sa Moses,
na ngwae rao God, ma na fa'i ngu na kala
Sipsip, kira ka 'uri,
"God ngasingasi'a ka tasa, na rao'a 'oe ki
ta'ifau ka doe ma ka le'a liu.
'Ae'o ne'e na tatalafa'a ana fanoa ki
ta'ifau, ma na malitamu ka saga ma
ka mamana.
4 Aofia 'ae, ngwae ki ta'ifau kira ke ba'a
ma'u, ma kira ka fa'a'inoto'a 'oe,
sulia ta'ifili 'oe go'o ne'e 'oko saga
mamana.
Ma na ngwae ana fanoa ki ta'ifau kira ke
ba'a fo'osi 'oe, si ne'e kira ka lisia
na'a na rao'a saga 'oe ki."

5 Ma buri 'ana, nau ku lisia na Babala
Abu God 'i langi, ma kira ka 'ifi 'afia na
Kula Abu Liu ne'e God tua 'ana 'i saena.
6 Ma na fiu 'ainsel ki kira ka ru'u ma'i
fa'asia na Babala Abu God fa'inia na fiu
kwa'ikwa'inga ki. Kira ka ru'ufia na ifi
kwao ki ne'e faolu ma ka ngwasinasina,
ma kira ka nikia na fo'osae 'ani gol ki 'i
fu'ufu'uda.
7 Sui ta'i ru ana na fai ru mauri ba ki ka
kwatea fuana na fiu 'ainsel ki na fiu titiu
ana gol ki ne'e fungu 'ania na saeta'anga
God ne'e tuatua firi.
8 Ma na sasu fa'asia na 'inoto'anga God
ma na ngasingasi'anga nia ka fungulia
saena Babala Abu God, ma noa'a ta ng-
wae ka 'iri totolia fuana ru'unga'a saena
Babala Abu, leka ka dao ana kaida'i ne'e
fiu kwa'ikwa'inga na fiu 'ainsel ne'eri ki
kira ngalia ma'i ka sui.

16

Na fiu dako ru ki ana saeta'a 'anga God

1 Sui nau ku rongoa ta'i lingalinga'i ru
doe ka talo ma'i fa'asia na Luma Abu
God, ma ka fata 'uri fuana fiu 'ainsel
ne'eri ki, "Kamu ke leka, muke kisitani
na fiu dako ru ana saeta'anga God ki 'i
fafona na magalia."
2 Ma na etana 'ainsel ka leka, ka kisitani
na dako ru nia 'i fafona na ano. Ma
na ma'e maala ta'a ki ne'e ka fii liu ka
du'afia na ngwae ne'e kira to'o ana na
ma'etoto ana na ru mauri kwasi baera ma
kira ka fo'osia na nununa.
3 Sui na ruana 'ainsel ka kisitani na
dako ru nia 'i saena na asi. Ma na asi
ka rokisi di'ia na 'abuna ta ngwae ba nia
mae, ma na ru mauri ki 'i saena na asi
kira ka mae ta'ifau.
4 Sui na uula 'ainsel ka kisitani na dako
ru nia 'i saena na kafo afeafe ki, ma na
ma'e busu ki, ma kira ka 'abula ta'ifau
na'a.
5 Sui nau ku rongoa na 'ainsel ne'e
gwaunga'i fafia na kafo ka fata 'uri, "God
'ae'o ne'e 'oko abu, 'oko tua 'ua ma'i 'i
na'o, ma 'oko tua logo ana kaida'i ne'e.
Na matalanga'inga 'oe ki ne'e 'oko sasia,
nia saga liu,
6 osi'ana kira saungia na ngwae God ki,
ma na profet ki ka mae na'a. Ma nia ne'e
sasia 'oko kwatea na'a 'abu fuada fuana
na kwa'ufilana. Nia ne'e, kira ka ngalia
na kwa'ikwa'inga ne'eri."
7 Sui nau ku rongoa ta'i lingalinga'i
ru fa'asia fu'a ka fata 'uri, "God ngasin-
gasi'a ka tasa, ne'e matalanga'inga 'oe ki
ka mamana ma ka saga liu!"
8 Sui na faina 'ainsel ka kisitani na'a na
dako ru nia 'i fafona na mada'afi, ma God
ka ala'ania fuana ka sarufia na ngwae ki
'ani 'ako'ako 'anga doe nia.
9 Na 'ako'ako'anga ne'eri ka du'afia na
ngwae ki, ma kira ka fata ta'a ana satana
God ne'e nia to'o ana na ngasingasi 'anga
fuana na kwa'ikwa'inga ne'eri ki. Ma
kira ka 'aila 'ani kakari alifa'i 'anga
fa'asia na rora'a kira ki, ma kira ka 'aila
logo 'ani ba'atafelana 'inoto'anga nia.
10 Sui na limana 'ainsel ka kisitani na
dako ru nia 'i fafona kula ni tua'a ana
'inoto'anga ana na ru mauri kwasi baera,
ma na 'inoto'anga nia ka rodo'a. Ma
na ngwae ki kira ka 'ala fafia na meada
osi'ana nia fiida liu.
11 Ma kira ka fata ta'a ana God 'i langi,
osi'ana nonifii'a kira ki ma na maala kira

ki. Ma noaˈa kira kasi kakari alifaˈi goˈo faˈasia na falafala taˈa kira ki.
12 Sui na onona ˈainsel ka kisitani naˈa
na dako ru nia saena kafo doe neˈe kira
saea ˈani ˈi Iufretes. Ma na kafo neˈeri
ka langalanga ma ka alua naˈa tala fuana
na ngwae tatalafaˈa ki neˈe kira leka maˈi
faˈasia fanelana sina.
13 Sui nau ku lisia uulu ano ˈi ru taˈa
ki neˈe kira lia diˈia na gwere ki, kira ka
ruˈu maˈi faˈasia kwakwana na faˈi loi
doe baera, ma faˈasia kwakwana na ru
mauri kwasi baera, ma faˈasia kwakwana
na profet ˈosoˈoso baera.
14 Kira naˈa neˈe ano ˈi ru taˈa ki neˈe
kira sasia na ru faˈanadaˈa ˈoro fuana
ˈarefoˈanga ˈani ki. Na uulu ano ˈi ru
taˈa neˈe ki kira leka maˈi siana na ngwae
tatalafaˈa ki taˈifau saena magalia, fasi
ˈiri kira ka fiku kira ˈuana na fuˈanga ana
faˈi asoa neˈe God ngasingasiˈa ka tasa ke
matalangani na ngwae ki.
15-16 Sui na uulu ano ˈi ru taˈa neˈeri
ki kira ka fikua na ngwae tatalafaˈa ki
ana taˈi kula neˈe kira saea ˈani alaˈanga
ngwae Jiu “Armagedon.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Muke rongoa,
nai baˈa leka maˈi ana taˈi kaidaˈi neˈe
kamu kasi saiana, diˈia ta ngwae bili! Ma
ˈoilakiˈa fuana sa tai faˈida neˈe kira tua
kwaimamani ma kika ruˈufia na ifi kira
ki, ˈiri noaˈa kira kasi ˈeke fuana na liu
dadaraˈanga safitana ngwae ki!”
17 Sui na fiuna ˈainsel ka kisitani na
dako ru nia saena mamanga. Ma taˈi
lingalingaˈi ru doe ka talo maˈi faˈasia
fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ˈi saena
na Luma Abu God, ka fata ˈuri, “Nia sui
naˈa!”
18 Sui na meamea ka bina, ma na
lingalingaˈi ru doe ki ka talo, ma na kiri
ka kwa, ma na tikitiki doe ka liu. Aia, ma
ka noaˈa ta tikitiki ˈunaˈeri ˈita ˈua maˈi
ana kaidaˈi God nia saungaˈinia na ngwae
ki, sulia na tikitiki neˈe nia taˈa ka tasa.
19 Ma na fanoa doe neˈe ˈi Babilon ka
afole ˈani uulu baliˈi ru ki, ma na fanoa
doe ana fanoa ki taˈifau kira ka takalo.
God ka manata toˈona fanoa doe neˈe
ˈi Babilon ma ka kwaiˈida ka diˈia neˈe
kira kwaˈufia na waen saena na titiu neˈe
fungu ˈania saetaˈanga nia.
20 Ma na bubunga ki taˈifau ka noaˈa
naˈa ˈada, ma na faˈi ua ki taˈifau ka
noaˈa naˈa ˈada logo.
21 Ma na uta neˈe ka diˈia na fau doe ki
neˈe kulu liu ka ˈasia maˈi faˈasia saena
mamanga fafona ngwae ki. Kululana
taˈi gwaˈi fau ana fau neˈeri ki diˈia
45 kilogram. Ma na ngwae ki kira ka
fata taˈa ana God osiˈana na ru neˈeri,
duˈungana na kwaˈikwaˈinga neˈeri nia
taˈa liu.

17

Na kini ˈusu

1 Sui taˈi ˈainsel ana na fiu ˈainsel
ba kira dau ana na fiu dako ru ba kiri
ka leka maˈi siaku, ma ka fata ˈuri,
“ˈOke leka maˈi, ˈiri nai faˈataˈinia na
kwaˈikwaˈinga neˈe God ke baˈa sasia ana
fanoa neˈeri neˈe nia tua karangia na kafo
ˈoro ki. God ka kwaiˈia na fanoa neˈeri
sulia nia diˈia na kini ˈusu.
2 Na ngwae tatalafaˈa ki saena magalia
kira inaˈu ana sasilana ru taˈa ki diˈia na
kini neˈe, ma na ngwae saena magalia ki
oga logo sasilana ru taˈa neˈe kini neˈe
oga sasilaniˈi ki.”
3 Sui na Anoˈi ru Abu ka talaˈi nau,
ma na ˈainsel ka ngali nau ˈuana saena
abaˈi kula kwasi. Ma nau ku lisia taˈi
kini neˈeri nia tua ˈi fafona taˈi ru mauri
kwasi meo neˈe kira keresia na sata taˈa
ki ˈi nonina neˈe ka fata buri tolingaˈi
ana God. Na ru mauri kwasi neˈeri ka
toˈo ana fiu gwauˈi ru ki ma na akwala
konakona ru ki logo.
4 Ma na kini neˈeri ka toro ˈani na toro
meo borabora, ma kira ka laungi ˈani
na laungi neˈe kira saungaˈinia ˈani na
gol ma na ru iroiroˈa ki liulada ka doe
liu. Ma nia ka dau ana taˈi titiu neˈe kira
saungaˈinia ˈani gol, ma ka fungu ˈani na
ru taˈa nia sasiˈi ki.
5 Ma na kerekereˈa neˈe kira keresia ˈi
maana darana ka ˈuri: “Na fanoa doe ˈi
Babilon, na teˈa ana ˈusuˈa ki taˈifau ma
na ngwae taˈa ki taˈifau saena magalia.”
Ma na fadalana kerekereˈa neˈeri kira ka
sofongaˈinia naˈa.
6 Ma nau ku lisia na kini neˈe fasi nia
kwaˈu ka gwaulilinga ana na ˈabuna na
ngwae God ki neˈe nia saungida osiˈana
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus.

Kaidaˈi nau ku lisia, nau ku ˈarefo liu.
7 Ma na ˈainsel neˈe ka fata ˈuri fuaku,
“Faˈuta neˈe ˈoko ˈarefo kwa? Nau ku

fada ˈaku na fadalana na kini neˈe, ma
na ru mauri kwasi neˈe nia tua ˈi fafona,
neˈe nia toˈo ana fiu gwauˈi ru ki ma na
akwala konakona ru ki.
8 Na ru mauri kwasi neˈe ˈoko lisia nia
mauri ˈi naˈo, bore ma nia mae naˈa.
Ma nia ka karangi raˈe naˈa maˈi ˈi maa
faˈasia na kilu gwagwa lingalinga baera,
fasi ˈiri ka leka ˈuana na malangisilana.
Ma na ngwae ki saena magalia neˈe noaˈa
kira kasi keresia na satada saena na
buka ana mauriˈa ˈita ˈua maˈi naˈo ana
saungaˈilana na magalia, kira ke baˈa
ˈarefo ana kaidaˈi kira lisia na ru mauri
kwasi neˈe. Sulia nia mauri maˈi ˈi naˈo
ma kaidaˈi neˈe nia ka mae naˈa, bore ma
nia ke baˈa dao laˈu maˈi.
9 “ˈOke manata leˈa ˈania liatoˈongaˈa
sulia na ru neˈe: Na fiu gwauˈi ru ki neˈe
fiu faˈi ua neˈe kini neˈe nia tua ˈi fafoni
ki. Ma kira logo neˈe fiu ngwae tatalafaˈa
ki.
10 Na lima ngwae ki ada kira mae naˈa,
taˈi ngwae ka gwaungaˈi ˈua, ma ta taˈi
ngwae kasi dao ˈua maˈi. Ma kaidaˈi nia
dao maˈi, nia ke baˈa gwaungaˈi goˈo ˈana
sulia kala kaidaˈi tiˈitiˈi.
11 Ma na ru mauri kwasi ba maumauri
ˈi naˈo ma ka mae naˈa, nia neˈe kwaula
ngwae tatalafaˈa. Niaˈa ta ngwae ana na
fiu ngwae tatalafaˈa ki, ma nia ke baˈa
leka naˈa fuana na faˈafunulana.
12 “Ma na akwala konakona ru ki neˈe
ˈoko lisia neˈe na akwala ngwae tata-
lafaˈa neˈe noaˈa kira kasi ˈinotoˈa ˈua.
Ma kira ke baˈa kwatea na ˈinotoˈanga
fuana kike tatalafaˈa faˈinia na ru mauri
kwasi neˈeri sulia taˈi agi sina.
13 Ma na akwala ngwae tatalafaˈa neˈe
ki, kira rao goˈo ˈada fasi ˈiri kira ka
kwatea naˈa ngasingasiˈanga kira ki ma
na gwaungaˈi ˈanga kira ki fuana na ru
mauri kwasi baera.
14 Ma kira ke baˈa fuˈa faˈinia na kala
Sipsip. Ma na kala Sipsip neˈeri faˈinia
na ngwae nia ki neˈe nia filida neˈe kira
roˈosuli nia, kira ke baˈa liufi kira. Sulia
nia neˈe Aofia fafia na aofia ki taˈifau, ma
ka Tatalafaˈa fafia na ngwae tatalafaˈa ki
taˈifau.”
15 Ma na ˈainsel ka fata laˈu ˈuri fuaku,
“Na kafo neˈe ˈoko lisia neˈe kini ˈusu
neˈe nia tua ˈi fafona ki neˈe na fanoa
ki, ma na ngwae ki, ma na alaˈanga
matamata ki.
16 Na ru mauri kwasi ma na akwala
konakona ru neˈe ˈoko lisida neˈe, kira ke
baˈa liataˈafia na kini ˈusu neˈe. Ma kira
ke baˈa lafua na ru nia ki taˈifau faˈasia,
ma nia ka dadara naˈa ˈana. Ma kira ka
ˈania naˈa fasi ˈana nonina, ma kira ka
duˈafia ˈani mafula.
17 Sulia God alua naˈa manataˈi ng-
wae ˈi saena na liada, kira ka sasia
na ru neˈe nia ogaˈi ki. Ma kira ka
alua taˈi manataˈanga ˈuana na kwate-
lana na ngasingasiˈanga kira fuana na
ˈinotoˈanga fuana na ru mauri kwasi
neˈe, ˈiri nia ka gwaungaˈi leleka ka dao
ana kaidaˈi neˈe fatalana God ke baˈa fuli
mamana naˈa.
18 “Ma na kini neˈe ˈoko lisia niaˈa neˈe
na fanoa doe neˈe gwaungaˈi fafia na ng-
wae tatalafaˈa ki taˈifau saena magalia.”

18

Na funulana ˈi Babilon

1 ˈI buri, nau ku lisia taˈi ˈainsel laˈu
nia koso maˈi faˈasia ˈi langi. Ma nia ka
toˈo ana na ngasingasiˈanga doe, ma na
raralana ka raraˈafia na magalia taˈifau.
2 Ma nia ka ako ka ˈuri, “Nia funu naˈa!
Na fanoa doe ba ˈi Babilon funu naˈa! Nia
ka rokisi ka alua naˈa na fanoa fuana na
ano ˈi ru ki. Ma na ano ˈi ru taˈa ki ma
na noˈo taˈa ki, kira tua naˈa ˈi saena.
3 Sulia na ngwae Babilon ki kwate ma
ngwae ana fanoa ki taˈifau ka sasia ru
taˈa ˈoro liu. Na ngwae tatalafaˈa ki saena
magalia kira ka sasia ru taˈa diˈia ngwae
Babilon logo. Ma na ngwae ˈoro neˈe kira
foli ru ma kika ˈoifoli ki kira toˈo ana
na toˈoruˈa doe ki osiˈana neˈe ngwae
Babilon ki oga ru leˈa ˈoro ki.”
4 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru
laˈu faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri, “Ngwae
God ki ˈae, mulu leka maˈi faˈasia na
fanoa neˈana! ˈAsu ˈubani kamu kata
ˈado faˈinia ana sasia taˈangaˈa nia ki,
ma ˈasu ˈubani kamu kata ruˈufia na
kwaˈikwaˈinga nia ki.
5 Sulia na sasi taˈangaˈa ana ngwae
Babilon ki raˈe ka bolo naˈa faˈinia ˈi
langi, ma God noaˈa kasi takadalafa na
sasi taˈangaˈa kira ki.

6 Alu God ke sasi na ru taˈa ki fuana
ˈi Babilon, diˈia logo ˈi Babilon nia sasia
fuamuˈa ngwae God ki, ma nia ke duˈu ro
fau ani fuana ˈi Babilon.
7 Alu God ke kwatea na nonifiiˈanga ma
na liadilaˈanga fuana Babilon, ka diˈia
logo na ˈinotoˈanga ma na tua leˈangaˈa
neˈe ˈi Babilon kwatea fuana niaˈa talana.
Sulia na ngwae Babilon ki ka fata goˈo
ˈana ˈuri fuada talada, ‘Kulu gwaungaˈi
fafia ngwae ki taˈifau! Ma kulu noaˈa laˈu
diˈia ta gwaˈi ˈuru dalaˈa, ma noaˈa kulu
kasi saiana ta liadilaˈanga.’
8 Osiˈana ngwae Babilon ki fata
ˈunaˈeri, ana ta faˈi asoa God ke baˈa
kwaiˈia niaˈa ˈani na mataˈinga, ma na
liadilaˈa, ma na fioloˈa. Ma na mafula
ke baˈa sarufia niaˈa, osiˈana neˈe God
ngasingasiˈa ka tasa, nia ka matalangaˈi
kira.”
9 Ma na ngwae tatalafaˈa ki faˈasia
saena magalia neˈe kira sasia ru taˈa liu ki
faˈinia ˈi Babilon, ma kira ka ˈado ˈani na
toˈoruˈa nia, kike baˈa angi fafia na fanoa
neˈeri kaidaˈi kira lisia na sasuna mafula
neˈe doˈofia niaˈa.
10 Ma kira ke uu tau sulia kira maˈu
ˈasu ˈubani kira kata nonifii diˈia logo
niaˈa. Ma kira ka fata ˈuri, “Nia taˈa liu
fuamu ˈi Babilon, na fanoa doe ma fanoa
ˈinotoˈa! Na kwaˈikwaˈinga ˈoe, nia dao
ˈaliˈali naˈa maˈi fafiˈo!”
11 Aia, ma na ngwae neˈe kira foli ru
ma kika ˈoifoli ki saena magalia, kira angi
ma kira ka kwaimanatai fuana ˈi Babilon,
sulia noaˈa ta ngwae kasi folia naˈa na ru
kira ki.
12 Sulia noaˈa ta ngwae kasi folia naˈa
na gol kira ki, ma na silva kira ki, ma
na fau ngwasinasina kira ki, ma na ru
folilana doe ki, ma na toro kwanga kero-
kero ki neˈe folilada doe, ma na ˈai neˈe
folilani doe ki, na ru saungaˈiniˈi ˈani na
suli ki, ma na ru kira saungaˈinia ˈani ˈai
folilana doe ki, ma na barasi ki, ma na
kaˈikaˈi salo ki ma na mabol neˈe folilani
doe ki,
13 ma na fanga leˈa ki, ma na ru moko
leˈa ki neˈe folilani ka doe. Ma noaˈa logo
ta ngwae neˈe ka folia naˈa na waen kira
ki, ma na ngwaingwai kira ki, ma na ru
kira ki fuana saungaˈilana na beret, ma
na buluka kira ki, ma na sipsip kira ki,
ma na hos kira ki, ma na ru neˈe na hos
ki kira tara, ma na ngwae rao ˈoˈo ki. ˈIu
ma ngwae ki bore, kira ka folida ma kika
ˈoifoli logo ˈanida.
14 Ma na ngwae neˈe kira foli ru ma
kika ˈoifoli ki, kira ka fata ˈuri fuana
Babilon neˈeri, “Na ru leˈa ki taˈifau goˈo
neˈe ˈoko oga ˈoke toˈo ani, kike baˈa
noaˈa naˈa faˈasiˈo. Ma na toˈoruˈa ˈoe
ki taˈifau ma na ru ngwasinasina ˈoe ki
niˈi funu logo, ma ka ˈafitaˈi ˈoko lisida
laˈu.”
15 Ma na ngwae neˈe kira foli ru ma kika
ˈoifoli ki, neˈe kira toˈoru ˈani Babilon,
kira ke baˈa uu tau sulia kira maˈu
ˈasu kira ka ruˈufia logo na nonifiiˈanga
nia. Ma kira ke baˈa angi ma kira ka
kwaimanatai.
16 Ma kira ke baˈa angi kira ka fata ˈuri,
“Nia taˈa liu, sulia na ngwae ana fanoa
doe ba ˈoko toro ˈani na ifi leˈa ki neˈe
folilani doe, ma ka laungia ˈani na ru
ngwasinasina ki neˈe folilani doe.
17 Aia, ana kaidaˈi tiˈitiˈi neˈe toˈoruˈa
nia ki ka sui faˈasi nia.”
Na ngwae doe ki taˈifau ana faka ki, ma
na ngwae neˈe kira leka saena faka ki,
ma na ngwae neˈe kira rao saena na faka
ki, ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira rao
saena asi, kira ka uu tau naˈa ˈada.
18 Ma kira ka angi kaidaˈi kira lisia na
sasuna na mafula neˈe sarufia Babilon,
kira ka ˈuri, “ˈIta maˈi etangilana, noaˈa
naˈa ta fanoa doe laˈu neˈe ka diˈia na
fanoa doe neˈe!”
19 Ma kira ka ˈuia na gwauda ˈani fuˈa,
ma kira ka angi ma kira ka kwaimanatai
kira ka fata ˈuri, “Taˈa liu fuana na fanoa
doe neˈe. Na ngwae ki taˈifau neˈe kulu
toˈo ana faka ki, kulu toˈoru ˈani na
toˈoruˈa Babilon. Ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo
neˈe ru nia ki taˈifau ka sui naˈa faˈasia.”
20 Ma kamu na ngwae ˈi langi ki, muke
noni saeleˈa, sulia ˈi Babilon funu naˈa.
Ma na ngwae God ki, ma na ngwae ni li-
furongo ki, ma na profet ki, muke saeleˈa
sulia God matalangaˈinia naˈa fafia ru
taˈa neˈe nia sasiˈi fuamuˈa.
21 Sui taˈi ˈainsel ngasingasiˈa ka ngalia
taˈi fau doe ma ka ˈui ˈania saena asi, ma
ka fata ˈuri, “Kira ke baˈa ˈui ˈani ˈoe,
na fanoa doe neˈe ˈi Babilon, ˈiri noaˈa
ta ngwae kasi lisi ˈoe laˈu.

22 Ma ka ˈafitaˈi laˈu kira ka rongoa na
lingana na harp ki, ma lingana ngwae ki,
ma na ˈau ki, ma na bungu ki faˈasi ˈoe.
Ma ka ˈafitaˈi naˈa ta ngwae rao ka tua
laˈu faˈi ˈoe. Ma noaˈa kasi rongoa naˈa
lingana ta sauˈa ana fanga faˈasiˈo.
23 Ma noaˈa ta unu kasi duˈa laˈu ana
ˈaeˈo. Ma ka ˈafitaˈi kira ka rongoa laˈu
lingana ta araˈi faolu ma ta gwagwaeˈa
faˈasi ˈoe. ˈI naˈo naˈa maˈi, na ngwae
neˈe kira foli ru ma kika ˈoifoli ki, kira
ngwae talo magalia ki. Ma ˈani na sokeˈa
ˈoe ki, ˈoko faˈarora na ngwae ki taˈifau
saena magalia.”
24 God kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga
fuana na ngwae ˈi Babilon ki, sulia neˈe
kira ba saungia naˈa na profet ki, ma na
ngwae God ki, ma ti ngwae ˈoro laˈu neˈe
kira saungida saena magalia.

19

Na ˈainsel talongani ˈasilana ˈi Babilon

1 ˈI buri ˈana ru neˈe ki, nau ku rongoa
naˈa lingana akoˈa neˈe doe diˈia lingana
na fikuˈa doe ˈi langi kira ˈuri, “Kulu
baˈatafea God! Talitoˈona God goˈo neˈe
nia faˈamauri kia. Ma na ˈinotoˈanga ma
na ngasingasiˈanga ki fuana God kia!
2 Na matalangaˈinga nia ki ka mamana
ma ka ˈoloˈolo. Nia ka matalangaˈi
maelia naˈa kini ˈusu neˈe nia faˈalia
na ngwae ki saena magalia ˈania sasi
taˈangaˈa nia. Ma God ka kwatea naˈa na
kwaˈikwaˈinga fuana, sulia nia saungia
na ngwae rao God ki.”
3 Ma kira ka ako laˈu kira ka ˈuri, “Kulu
ke baˈatafea God! Ma na sasuna mafula
neˈe ka duˈafia na fanoa doe neˈe ka raˈe
ˈi langi sulia asoa firi.”
4 Ma na ro akwala ma na fai ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma na fai ru mauri ki,
kira bobo uruuru ˈi ano ma kira ka
foˈosia God neˈe tua ana fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga. Ma kira ka fata ˈuri,
“ˈIu, nia ke ˈunaˈeri! Kulu ke baˈatafea
God!”
5 Sui na lingalingaˈi ru neˈe ka talo maˈi
faˈasia fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga, ka
fata ˈuri, “Na ngwae ki taˈifau neˈe kamu
fuˈusi doe ana God, ngwae doe ma ngwae
tiˈitiˈi, ma na ngwae rao nia ki, muke
baˈatafea God kia!”

Na fafangaˈa ana araˈinga na Kala Sipsip

6 Sui nau ku rongoa laˈu na ru diˈia
na lingana ta fikuˈa doe ma ka ngwaˈigi
diˈia na rurulana ta tata doe, ma ka diˈia
ta kiri doe. Ma nau ku rongoa kira
fata ˈuri, “Kulu ke baˈatafea God, sulia
God ngasingasiˈa ka tasa, nia na ngwae
tatalafaˈa!
7 Kulu saeleˈa liu, ma kulu ka baˈatafea
naˈa ˈinotoˈanga nia! Sulia nia dao naˈa
ana kaidaˈi fuana na fikuˈa faˈinia na
kala Sipsip, ma na gwagwaeˈa nia ka sasi
akaˈu naˈa ana niaˈa fuana.
8 Ma God ka kwatea naˈa toro mamaoˈa
neˈe faolu ma ka ngwasinasina fuana
gwagwaeˈa ˈiri ni ka toro ˈani.” (Aia, na
fadalana na toro mamaoˈa neˈe nia naˈa
neˈe ru leˈa neˈe ngwae God ki kira sasiˈi.)
9 Sui na ˈainsel ka fata ˈuri fuaku, “ˈOke
keresia ru neˈe: ˈOilakiˈa fuana na ngwae
ki neˈe God laefida fuana na fangaˈa ana
araˈinga na kala Sipsip.” Ma na ˈainsel ka
fata laˈu ˈuri, “Na alaˈanga God neˈeriˈa,
nia mamana!”
10 Nau ku rongoa ru neˈeri ki taˈifau,
nau ku bobo uruuru ˈi ˈaena ˈainsel
neˈeri fuana na foˈosilana. Sui, nia ka
fata ˈuri fuaku, “Noaˈa ˈoe kosi foˈosi
nau laˈu! ˈOke foˈosia lala God! Sulia
nauˈa na ngwae rao God goˈo diˈia logo
ˈaeˈo ma na ngwaefuta ˈoe ki, na ngwae
ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana na
mamanaˈanga neˈe sa Jesus faˈataˈinia.
Sulia neˈe mamanaˈanga neˈe sa Jesus
faˈataˈinia, nia neˈe kwatea ma na ngwae
God ki ka faˈatalo ˈani na Fatalana God.”

Na ngwae neˈe tua ˈi fafona na hos kwao

11 Sui nau ku lisia ˈi langi ka ˈifi, ma nau
ku lisia taˈi hos kwao. Ma na ngwae neˈe
ka tua ˈi fafona kira saea ˈani sa Rao Leˈa
ma sa Mamana, osiˈana nia matalangaˈi
ma ka fuˈa sulia na ˈoloˈoloˈa.
12 Na maana ka diˈia na meameana
mafula, ma ka alua naˈa ˈeregwau ˈoro
ki ˈi gwauna. Ma nia toˈo ana sata neˈe
kira keresia ana nonina, ma niaˈa taˈifilia
goˈo neˈe saiana.

13 Ma na ifi keta neˈe nia ka fungu ˈani
ˈabu. Ma na satana ka ˈuri, “Na Fatalana
God.”
14 Ma na fuani oro ˈi langi kira leka
sulia. Ma kira toro ˈani toro kwao ma ka
sikasika ki, ma kira ka tua ˈi fafona na hos
kwao ki.
15 Ma taˈi sele ni ofoˈa toˈo liu ka
ruˈu maˈi faˈasia saena kwakwana ˈiri
ke baˈa liufia ˈani na maˈe fanoa doe
ki. Ma nia ke baˈa ˈinotoˈa ˈusi kira
ˈani na ngasingasiˈanga doe nia, ma ˈani
na saetaˈanga God ngasingasiˈa ka tasa,
nia ka ngisia na malimae nia ki, ka diˈia
nia uria ngisia na grep ˈi saena na ru ni
ngisilana na grep ki fuana waen.
16 Ta sata neˈe kira keresia sulia na toro
keta nia ma sulia na ˈaena ka ˈuri, “Na
Tatalafaˈa fafia na ngwae tatalafaˈa ki,
ma na Aofia fafia na aofia ki.”

17 Sui nau ku lisia taˈi ˈainsel ka uu ˈi
saena na madaˈafi. Ma nia ka ako fuada
na noˈo ki neˈe kira lofo saena mamanga
ka ˈuri, “Kamu leka maˈi, muke fiku ana
na fangaˈa doe God.
18 Muke leka maˈi, muke ˈania na non-
ina ngwae tatalafaˈa ki, ma na ngwae
ˈaˈana ki ana ofoˈa, ma na ngwae ana
ofoˈa ki, ma na hos ki, ma na ngwae ki
neˈe kira tua fafona na hos ki, ma na
ngwae ki taˈifau, na ngwae rao ˈoˈo ki, ma
na ngwae aloge ki, ma na ngwae ˈaˈana
ki, ma na ngwae tiˈitiˈi ki.”

19 Sui nau ku lisia na ru kwasi baera,
ma na tatalafaˈa ki saena magalia, ma na
ngwae ni ofoˈa kira ki, kira ka fiku maˈi
fuana na fuˈanga faˈinia na ngwae neˈe
tua ˈi fafona na hos kwao ma na fuani
oro nia.
20 Ma kira ka daua naˈa na ru kwasi
baera faˈinia na profet ˈosoˈoso neˈe sasia
na ru fuana ˈarefoˈanga ani ki fuana na
ru kwasi baera. (Ana neˈe ru faˈanadaˈa
neˈeri ki neˈe ka ˈoiˈana na ngwae neˈe
kira toˈo ana na maˈetoto ana na ru kwasi
neˈe ma na ngwae neˈe kira foˈosia na
nununa.) Ma na ru kwasi neˈeri faˈinia
na profet ˈosoˈoso baera, kira ˈui faˈi
mauri ˈani keroˈa ˈi saena na ˈosi ana
mafula neˈe duˈa ˈani salfa.
21 Ma na sele ni ofoˈa ba sakatafa maˈi
faˈasia na kwakwana na ngwae ba tua ˈi
fafona na hos kwao ka saungida na fuani
oro kera ki. Ma na noˈo ki kira ka leka
maˈi, kira ka ˈania na fasi ˈana nonida.

20

Na toˈoni faˈi ngali

1 Sui nau ku lisia laˈu taˈi ˈainsel ka
koso maˈi faˈasia ˈi langi, ma ka dau ana
taˈi sene doe faˈinia na kii ana na kilu
gwagwa lingalinga.
2 Ma nia ka daua naˈa na faˈi loi doe
ba kira saea ˈani sa Saetan, neˈe ngwae
ˈaˈana fuana na ano ˈi ru taˈa ki, ma ka
firi fafia sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.
3 Ma na ˈainsel neˈeri ka ˈui ˈani nia ˈi
saena na kilu neˈeri ma ka fono ˈusia, fasi
ˈiri noaˈa nia kasi sokea laˈu na ngwae ki,
leleka na taˈi toˈoni faˈi ngali neˈeri ki ka
sui. Ma buri ˈana kaidaˈi neˈeri, kira ke
baˈa logea laˈu fuana kaidaˈi tiˈitiˈi.
4 Sui nau ku lisia naˈa ru ni tuaˈa ki
ˈana ˈinotoˈanga ma na ngwae ki neˈe
kira tua ˈi fafoda ki. God ka kwatea naˈa
ngasingasiˈanga fuada fuana gwaungaˈi
ˈanga. Ma nau ku lisia logo na mangona
ngwae ki neˈe kira saungida sulia kira
faˈataloˈania na mamanaˈanga neˈe sa
Jesus faˈataˈinia ma na fatalana God.
Sulia noaˈa kira kasi foˈosia goˈo na ru
mauri kwasi baera ma na nununa, ma
noaˈa kira kasi ngalia goˈo na maˈetoto
ana na ru kwasi neˈeri ˈi maana darada
nama ana limada. Nia neˈe, kira ka
mauri laˈu, ma kira ka gwaungaˈi diˈia na
ngwae tatalafaˈa ki faˈinia sa Jesus Christ
sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.
5 Nia naˈa neˈe etana na tataˈenga
faˈasia na maeˈa. (Aia, ma bali ana ngwae
ki neˈe kira mae, noaˈa kira kasi mauri
laˈu leleka taˈi toˈoni faˈi ngali neˈeri ki
ka sui.)
6 Na ngwae ki neˈe kira mauri laˈu ana
na etana tataˈenga faˈasia na maeˈa, kira
ka saeleˈa liu, ma kira ka toˈo ana na
ˈoilakiˈa. Sulia na ruana na maeˈa kasi
ngasingasiˈa fafi kira. Ma kira ke baˈa
alua naˈa na fata abu God ki ma sa Jesus
Christ, ma kira ka gwaungaˈi faˈinia sa
Jesus Christ sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.

Na liufilana sa Saetan

7 ˈI buri ˈana toˈoni faˈi ngali ka sui,
kira ke baˈa logea sa Saetan faˈasia saena
luma lokafo.

8 Ma nia ke baˈa leka fuana na sokelana
ngwae ki saena fanoa ki taˈifau saena
magalia. Nia neˈe na fiku taˈi ngwae neˈe
kira saea ˈani sa Gog ma sa Magog ki.
Sa Saetan ke baˈa fikuda maˈi fuana na
fuˈanga, ma kira ke baˈa ˈoro liu diˈia na
magana one neˈe tua sulia na asi.
9 Kira ka takalo saena magalia taˈifau,
ma kira ka ˈereˈafu kalia kula neˈe ngwae
God ki kira tua ana ma na fanoa doe ˈi
Jerusalem neˈe God alafe fuana. Sui na
mafula ka koso maˈi faˈasia ˈi langi ka
faˈafunuda.
10 Sui sa Saetan na ngwae neˈe sokeda,
God ka ˈui ˈania saena na ˈosi ana mafula
neˈe duˈa ˈani salfa, kula ba God ˈui ˈania
logo na ru mauri kwasi baera ma na
profet ˈosoˈoso ˈi naˈo. Ma kira ke baˈa
tua ˈani nonifiiˈanga sulia asoa ki taˈifau,
ma na rodo ki taˈifau tutua kasi sui.

Na kwai matalangaˈi ˈanga ˈisi

11 Sui nau ku lisia taˈi fuli gwauruˈa
kwao ana ˈinotoˈanga neˈe doe. Ma nau
ku lisia logo na ngwae neˈe ka tua ˈi
fafona. Na magalia ma ˈi langi, kira ka
tafi naˈa ˈada faˈasia, ma noaˈa ta ngwae
kasi lisia naˈa laˈu na magalia ma ˈi langi.
12 Sui nau ku lisia logo na ngwae mae
ki taˈifau, neˈe kira doe ma kira ka tiˈitiˈi,
kira uu ˈi naˈona fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga neˈeri. Ma God ka ˈifingia
na buka ki. Ma ka ˈifingia ta buka laˈu,
na buka neˈe ka toˈo ana satada ngwae
neˈe mauri ki. Ma God ka matalangani
na ngwae mae ki sulia ru neˈe kira sasiˈi
ki, ka diˈia naˈa kerekereˈa saena na buka
neˈeri ki.
13 Sui, na ngwae neˈe kira mae saena
na asi kira ka mauri laˈu. Ma na ngwae
neˈe kira tua saena na ano ma na fanoa
ana maeˈa, kira ka mauri laˈu. Ma God
ka matalangani na ngwae ki taˈifau ˈani
ru ki taˈifau neˈe kira sasiˈi ˈi naˈo.
14 Sui God ka ˈui ˈania na maeˈa ma
na fanoa ana maeˈa saena na ˈosi ana
mafula. (Aia, ma na ˈosi neˈeri ana
mafula nia neˈe ruana maeˈa.)
15 Ma ta ngwae neˈe satana kasi tua
saena na buka ana mauriˈa, God ke ˈui
ˈani nia logo saena na ˈosi ana mafula.

21

Na mamanga faolu ma na magalia faolu

1 Sui nau ku lisia na mamanga faolu ma
na magalia faolu. Na mamanga etaeta ma
na magalia etaeta ka nonga naˈa ma na
asi ka noˈana naˈa.
2 Ma nau ku lisia na fanoa doe abu neˈe
na Jerusalem faolu ka koso maˈi faˈasia
God ˈi langi. Ma kira sasi akaˈu ana,
diˈia na kini gwagwaeˈa neˈe kira laungia
taˈifau naˈa ˈiri nia ka dao toˈona na araˈi
faolu nia.
3 Ma nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru
doe ka fata maˈi faˈasia na fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga ka ˈuri, “Na fanoa God
tua naˈa siana na ngwae ki. Ma nia ke
baˈa tua faˈinida ma kira neˈe na ngwae
nia ki naˈa. Ma God talana ke baˈa tua
faˈinida, ma nia naˈa neˈe God fuada.
4 Ma nia ke baˈa ongoa kafo ana angiˈa
faˈasia na maada. Na maeˈa, ma na
liadilaˈanga, ma na angiˈa, ma na non-
ifiiˈa ke baˈa noaˈa naˈa, sulia na ru ˈua
ki sui naˈa.”
5 Sui na ngwae neˈe ka tua ana kula
ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga ka fata ˈuri,
“Na kaidaˈi neˈe, nau ku faˈafaolua na
ru ki taˈifau!” Ma nia ka fata logo ˈuri
fuaku, “ˈOke keresia ru neˈe ki, sulia
alaˈanga neˈe ki mamana, ma niˈi ka
totolia faˈamamanalani.”
6 Ma nia ka fata ˈuri, “Na ru neˈeri ki
ka sui naˈa ˈuri! Nauˈa neˈe Alfa ma na
Omega, na safalilana ma na suilana na ru
ki taˈifau. Ma sa tai neˈe ka silikwaˈu,
nai baˈa kwate ˈoˈo ana ta maˈe kafo ana
mauriˈa fuana, ma noaˈa nia kasi folia.
7 Ma ta ngwae neˈe noaˈa kasi danga
ˈania fitoˈonga nia, nia ke baˈa toˈo ana ru
neˈe: Nauˈa neˈe God nia ma niaˈa neˈe
ngela nau.
8 Aia, na ngwae ki neˈe kira tafi osiˈana
kira ka maˈu, ma na ngwae neˈe kira
danga faˈi buri ˈani fitoˈonga kira ki, ma
na ngwae neˈe kira sasia na ru taˈa ki,
ma na ngwae sau ngwae ki, ma na ngwae
kakabara ki, ma na ngwae kelema ki, ma
na ngwae neˈe kira foˈosia na malamala
god saungaˈiniˈi ki, ma na ngwae ˈosoˈoso
ki taˈifau, kula fuada naˈa neˈe saena ˈosi

ne'eri ana mafula ne'e du'a 'ani salfa. Ma nia na'a ne'e ruana mae'a."

Na Jerusalem faolu

9 Ma ta'i 'ainsel ana fiu 'ainsel ba kira to'o ana na fiu dako ru ana kwa'ikwa'inga 'isi ki, ka leka ma'i siaku, ma ka fata 'uri, "'Oke leka ma'i, nau ku fa'ata'inia na'a gwagwae'a na kala Sipsip ne'e fuamu."

10 Ma na Ano'i ru Abu ka sura aku ma ka ngali nau 'uana gwauna ta'i fa'i ua ne'e fane liu. Ma nia ka fa'ata'inia na fanoa abu 'i Jerusalem ne'e koso ma'i fa'asia God 'i langi.

11 Ma na 'inoto'anga God ka kwate ma nia ka ngwasinasina liu. Na fanoa doe ne'eri ka ngwasinasina liu di'ia ta'i fau ne'e folilana doe ne'e kira saea 'ani na jaspa, ma ka raola di'ia na galasi ne'e kira saea 'ani na kristele.

12 Ma na fanoa doe ne'eri ka to'o ana sulufaua doe ne'e ka fane kalia, ma na akwala ma ro tafa ki, ma na akwala ma ro 'ainsel ki ne'e kira folo 'afia na tafa ne'eri ki. Ma na satana na akwala ma ro kwalafa ana ngwae Israel ki ne'e kira keresia ana na akwala ma ro tafa ne'eri ki.

13 Na akwala ma ro tafa ana sulufaua ne'eri ne'e teo kalikalia na fanoa doe ne'eri, ta uulu tafa bali 'i fanelana sina, ma ta uulu tafa 'i bali sulana sina, ma ta uulu tafa bali mauli, ma ta uulu tafa la'u ana bali 'olo'olo.

14 Na sulufaua kalia na fanoa doe ne'eri kira saunga'inia fafona na ta'i akwala ma ro fau ki. Aia, na satada ne'e akwala ma ro ngwae lifurongo ana kala Sipsip ne'e kira keresia fafona na fau ne'eri ki.

15 Ma na 'ainsel ne'eri ka fata fa'i nau, nia dau ana ta'i ma'e 'ai ana 'oito'onga'a ne'e kira saunga'inia 'ani gol fuana na 'oito'olana na fanoa doe ne'eri, ma na tafa ana ki, ma na sulufaua ki.

16 Na ketalana na sulufaua ana fanoa doe ne'eri bolo ka sui go'o. Na 'ainsel ne'eri ka 'oito'ona na fanoa doe ne'eri 'ani ma'e 'ai ne'eri, ma ka dao to'ona na ketalana, ma na rebalana, ma na fanelana ka bolo ta'ifau go'o, na akwala ma ro to'oni agi tala ki* ta'ifau go'o.

17 Na 'ainsel ne'eri ka 'oito'ona logo na sulufaua ma ka dao to'ona nia dao ana ta'i talanga'i fai akwala ma fai fa'i 'oi'a† ana na fanelana, ana 'oito'onga'a ne'e nia sasia 'ani.

18 Na sulufaua ki kira saunga'inia 'ani na fau kira saea 'ani jaspa, ma na fanoa doe ne'eri kira saunga'inia 'ani na gol ne'e raola di'ia na galasi.

19 Aia, ma na fau fa'ababato'olana na sulufaua ki ana fanoa doe ne'eri, kira laungia 'ani na fau ne'e folilani doe ki ta'ifau go'o. Na etana fau fa'ababato'onga, kira saea 'ani na jaspa. Na ruana fau, kira saea 'ani na safaea. Na uula fau, kira saea 'ani na aget. Na faina fau, kira saea 'ani na emaral.

20 Na limana fau, kira saea 'ani na oniks. Na onona fau, kira saea 'ani na karnelian. Na fiuna fau, kira saea 'ani na karts ne'e nia sakosako'a. Na kwaula fau, kira saea 'ani na beril. Na sikona fau, kira saea 'ani na topas. Na tangafulana fau, kira saea 'ani na kalkedoni. Na akwala ma etana fau, kira saea 'ani na turkois. Ma na akwala ma ruana fau, kira saea 'ani na ametist.

21 Ma na akwala ma ro tafa ne'e ki kira saunga'inia 'ani na akwala ma ro fau folilani doe liu ne'e kira saea 'ani perel. Ta'i fa'i perel nama go'o fuana ta'i tafa. Ma na tala ki saena na fanoa doe ne'eri kira saunga'inia 'ani na gol ne'e raola ka di'ia galasi.

22 Noa'a nau kusi lisia go'o na Luma Abu God saena na fanoa doe ne'eri, osi'ana na Luma Abu ne'eri ne'e na God ngasingasi'a ka tasa ma na kala Sipsip.

23 Na fanoa doe ne'eri noa'a kasi oga la'u na mada'afi nama na madamo 'iri ka sina saena, osi'ana na 'inoto'anga God na'a ne'e sina saena, ma na kala Sipsip ne'eri ne'e unu nia.

24 Na ngwae saena magalia ki kira ka totolia tua'a saena madako'anga ne'eri, ma na ngwae tatalafa'a ki kira ke ba'a ngalia ma'i na to'oru'a kira ki 'uana saena.

25 Ma na sinamaa ki ana na fanoa doe ne'e ke ba'a 'ifi talau go'o 'ana ma noa'a kasi fono, osi'ana noa'a ta rodo 'i ne'eri.

26 Ma kira ke ba'a ngalia ma'i na kwanga'a ki ma na to'oru'a ki ana na

* **21:16** 2,400 kilomita ki † **21:17** ra'elana 65 mita

fanoa ki taˈifau saena magalia ˈuana
saena na fanoa doe neˈe.
27 Aia, ma noaˈa ta ru neˈe ka bulibuli,
nama ta ngwae neˈe ka sasia ta ru ni
ˈekeˈa ˈani, nama ta ngwae neˈe ka soke
ke baˈa ruˈu saena na fanoa doe neˈe.
Bore ma taˈifilia goˈo na ngwae neˈe kira
keresia na satada saena na buka ana
mauriˈa na kala Sipsip neˈe kira ke baˈa
ruˈu saena na fanoa doe neˈe.

22

Na kafo ana mauriˈa

1 Na ˈainsel neˈe ka faˈataˈinia logo
fuaku na busulana na kafo ana mauriˈa
neˈe raola ka diˈia ta galasi, nia busu maˈi
faˈasia fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga God
ma na kala Sipsip,
2 ma ka igo maˈi tofongana na tala neˈe
liu saena na fanoa doe neˈe. Ma na ˈai
ana mauriˈa ki, kira niˈi uu ana ro bali ki
ana kafo neˈeri, ma kira ka fungu talau
goˈo sulia akwala ma ro madamo ki saena
taˈi faˈi ngali. Nia ka fungu ana taˈi
kaidaˈi saena madamo ki taˈifau, ma na
rauna ˈai neˈeri kira ka ngalia fuana na
guralana na ngwae ki ana na fanoa doe
ki.
3 Aia, ma na ru neˈe God nia agiˈi
ki, noaˈa kira kasi tua saena fanoa doe
neˈeri.
Na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga God
ma na kala Sipsip neˈe tua saena na fanoa
doe neˈeri, ma na ngwae rao nia ki kira
ka foˈosia.
4 Ma kira ke baˈa lisia maana God, ma
na satana kira ka keresia maana darada.
5 Ma noaˈa goˈo ta rodo naˈa ˈi neˈeri,
ma noaˈa kira kasi oga naˈa ta unu
nama na madakolana na sina, osiˈana
God naˈa neˈe madakoˈanga kira, ma kira
ka gwaungaˈi naˈa faˈinia sulia bongi firi.

Na daolana maˈi sa Jesus

6 Sui na ˈainsel ka fata ˈuri fuaku,
“Alaˈanga neˈe ki mamana, ma alaˈanga
ana faˈamamanalani ki. God neˈe kwatea
maˈi na Anoˈi ru nia fuana na profet ki,
ma ka kwatea maˈi na ˈainsel nia fasi ˈiri
ke faˈataˈinia fuana na ngwae rao nia ki
ru neˈe ke fuli ˈaliˈali maˈi ki.”
7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Muke
sailinga, nai baˈa leka ˈaliˈali goˈo maˈi.
ˈOilakiˈa fuada na ngwae neˈe kira
roˈosulia na kerekereˈa abu ki saena na
buka neˈe!”
8 Nauˈa sa John neˈe nau ku rongoa ma
nau ku lisia na ru neˈe ki taˈifau. Ma
kaidaˈi nau ku rongoa ma nau ku lisia na
ru neˈe ki, nau ku bobo uruuru ˈi naˈona
ˈaena na ˈainsel neˈe nia faˈataˈinia na
ru neˈeri ki fuaku, ma nau ku sasi ˈuana
foˈosilana.
9 Ma nia ka fata ˈuri fuaku, “ˈOe kosi
sasi laˈu ˈunaˈeri! Nauˈa na ngwae rao
goˈo, diˈia logo ˈaeˈo, ma na toˈolamu na
profet ki, ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
roˈosulia na alaˈanga ki saena na buka
neˈe. ˈOke foˈosia God!”
10 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “Noaˈa
ˈoe kosi sofongaˈinia na kerekereˈa God ki
saena na buka neˈe. Sulia nia karangi ka
dao naˈa ana kaidaˈi neˈe na ru neˈe ki
ke dao maˈi.
11 Ta ngwae bore ˈana neˈe fulirulana
taˈa, nia ke dau ngasi ana fuli ruˈa taˈa
ki. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka saga ma
ka sasia na ru leˈa ki, nia ke dau ngasi ana
ru saga ki, ma sasilana naˈa ru leˈa ki.”
12 Ma sa Jesus ka fata ka ˈuri, “Muke
sailinga, nai baˈa leka ˈaliˈali goˈo maˈi.
Nau ku ngalia naˈa maˈi na kwaiaraˈanga
nau ki faˈi nau, ˈiri nai kwatea fuana sa
tai faˈida neˈe kira dau sulia ru leˈa ki
neˈe kira sasiˈi.
13 Nauˈa naˈa neˈe Alfa ma na Omega,
na safalilana ma na suilana na ru ki
taˈifau.”
14 ˈOilakiˈa fuada na ngwae neˈe kira
taufia na ifi keta kira ki ka faolu, fasi ˈiri
kira ka totolia ˈanilana fufuana na ˈai ana
mauriˈa, ma kira ka ruˈu ana na tafa ki
ˈuana saena na fanoa doe.
15 Ma na ngwae neˈe kira sasia na ru ni
ˈekeˈa ki, ma na ngwae neˈe kira kelema
ki, ma na ngwae kakabara ki, ma na
ngwae sau ngwae ki, ma na ngwae neˈe
kira foˈosia na nunuˈi ru ki, ma na ngwae
neˈe kira soke, ma kira ka sasia na ru
ˈosoˈoso ki, kira ka tua ˈi maa faˈasia
saena na fanoa doe neˈeri.
16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nauˈa
sa Jesus neˈe nau ku kwatea kwau na
ˈainsel nau fasi ˈiri ke faˈarongo ˈani ru
neˈe ki fuamuˈa na ngwae faˈamamana
ki. Nauˈa neˈe na ngwae ana na olitana

kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa. Ma
nauˈa naˈa neˈe na kwalikwali ˈofodangi
neˈe raralana ka madako liu.”
17 Ma na Anoˈi ru Abu faˈinia na gwag-
waeˈa, kera ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“ˈOke leka maˈi!”
ˈIu, ma sa tai neˈe kira rongoa na buka
neˈe, kira ka fata logo ˈuri, “ˈOke leka
maˈi!”
Ma sa tai bore ˈana neˈe ka silikwaˈu
ma ka oga ngalilana kafo ana mauriˈa,
ˈoke leka maˈi, ˈoko ngalia ˈoˈo ana na
kafo ana mauriˈa.
18 Nauˈa sa John, nau ku fata totongaˈi
fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira ron-
goa fatalana God saena na buka neˈe.
Diˈia ta ngwae bore ˈana ka alua laˈu
ta ru tarenga faˈinia, God ke baˈa kwate
tarenga logo ana na kwaˈikwaˈinga ki
neˈe kira fata sulia saena na buka neˈe
fuana.
19 Ma diˈia ta ngwae ka lafua ta ru
faˈasia na alaˈanga God ki saena na buka
neˈe, God ke baˈa fonea faˈasia ˈai ana
mauriˈa, ma na kula nia ana na fanoa abu
doe neˈe kira fata sulia ˈi saena na buka
neˈe.
20 Sa Jesus, na ngwae neˈe fata sulia
na ru neˈe ki taˈifau, nia fata ˈuri, “Nia
mamana liu! Nai leka ˈaliˈali maˈi!”
ˈIu, Jesus Aofia ˈae, leka naˈa maˈi!
21 Nau ku amasia na Aofia sa Jesus
Christ fuana na kwaiˈofeˈanga nia ke tua
faˈi kamu taˈifau. ˈIu nia ke ˈunaˈeri.